قاموس عثمانی

ترکجه ده قوللانیلان عربی ، فارسی ، اجنبی کافه لغاتی حاویدر

قسم رابع

محرری :

محمد صلاحی

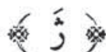
صاحب وناشری

احمد مظفر الدین

معارف نظارت جلیله‌سنك ٥٩ نومرو وفی ١ نیسان سنه ٣١٢
تاریخلو رخصتیله طبع اولنمشدر

مهرسز اولانلر ساخته‌در

استانبول
(محمود بك) مطبعه‌سی — باب عالی جوارنده ابوالسعود جاده‌سنده
نومرو ٧٢
١٣٢٢

﴿ ژ ﴾

ژ [حرف] اصلی فارسیدر. الفبای عثمانیده اون دردنجی حرف اولوب الفاظ فارسیه وکلمات اجنبیه‌ده مستعملدر. ابجد حسابنده (۷) عددینه مساوی ومعادلدر.

ژاژ [ف] دوه دیکنی. غایتله دیکنلی چورچوب § باطل.

ژاژه بی‌معنی. هرزه. هذیان. بی‌ادبانه‌سوز. (ژاژخا-ی) = اومثللو سوزلر سویله‌ین. هذیانجی. جمعی (ژاژخایان) در (ژاژخور) ده بومقامده قوللانیلیر.

ژاکت [فرانسزجه‌دن] تحریفله (جاکت) دییورز. اصلی (Iaquette — ژاکت) در. بلی دیکیشسز، بیچمی دوز بر نوع قیصه سترە دیمکدر.

ژاله [ف] قیراغی. چیْ.

ژرف [ف] عمیق. درین: (دریای ژرف، بحر ژرفا)،

ژرفا (ژرفا) = صویك درین یری معناسنده‌ده قوللا-نیلیر (ژرفی) = درینلك.

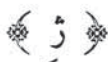
ژرفین [ف] قاپو سورمه‌سی، قاپو طایاغی.

ژنده [ف] یامه‌لی، اسکی پوسکو خرقه. (ژنده پوش) = پارچه پارچه ییرتیق، یامه‌لی لباس کیین فقیر.

ژنك [ف] (ارتنك) یاخود (ارژنك) مخففی § چهره‌ده پیدا اولان بوروشقلقلر § دمیر، آیینه وسائر معدنی شیلرده تأثیر رطوبتله پیدا اولان‌پاس، کوف § کوزچاپاغی.

ژنگار [ف] (زنگار) ایله مترادفدر. اورایه مراجعت اولنه.

ژنکله [ف] درت آیاقلی حیوانلرك چاتال طیرناغی.

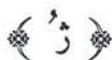

ژیان { [ف] خشملی ، غضبلی ، قیزغین . کوکرەمش : (شیر ژیان ، ببر ژیان ، پیل ژیان ، عقاب ژیان ، دریای ژیان) ارسلانه وصف اولەرق استعمالی غالبدر .

ژیمناس { [فرانسزجه دن] (Gymnase) اصلی یونانیدر. طلبەسنه ریاضت بدنیه اجرا ایتدیریلوب ادمان کسب ایتملرینه اعتنا اولنان مکتب. المانیاده درجۀ تالیەده بولنان لاتین لسانته وادبیات تدریسنه مخصوص مکتبلره اطلاق اولنور § جیمناستیق تعلیمخانەسی .

ژیمناستیق { [فرانسزجەدن] (Gymnastique) لسانمزده (جیمناستیق) طرزنده معروفدر . ریاضت بدنیەیه متعلق حرکات مختلفه معناسنده قوللانیلیرکه ادمان بدن دیمکدر § ریاضت بدنیەیه منسوب ومتعلق .

ژیوه { [ف] (جیوه) دیه تحریف ایله مستعملدر . معروف مادۀ مایعۀ معدنیەدرکه حال طبیعیسنده صنایعده ومرکبات خالصەسی ادویۀ طبیەده استعمال اولنور . عربجەسی (زیبق) در .

ژورنال { [فرانسزجه دن] (Journal) وقوعاتك کونی کونه قید ایدلسنه مخصوص دفتر، ورقه، روزنامه § غزته، جریده . لسانمزده حرف جیم ایله معروفدر : (پولیس ژورنالی).

ژوری { [فرانسزجەدن](Juri) ضمۀ خفیفه ایلەدر. لسان شریعتده « عدول » دینیلن هیئت حاکه دیمکدر .

ژولیده { [ف] بربرینه کیرمش، قارمەقاریشیق، طاغنیق. اکثریا صاچەوصف اولەرق قوللانیلیر: (ژولیدەموی) = قاریشیق، طاغنیق صاچلی .

﴾ سَ ﴿

سَ [حرف] الفبای عثمانیده اون بشنجی حرفدرکه ابجد حسابنده (٦٠) عددینه معادل عد اولنور : (سین مهمله) .

سا [ف] کبی معناسنه اولان (آسا) نك مخففی . ادات تشبیه : (مشك سا) = مسك کبی، مسك قوقولی . (عنبر سا) = عنبر کبی، عنبر قوقولی .

سای [ف] سوریجی، سورن. لسانمزده ترکیب وصفی صورتنده قوللانیلیر : (جبهه سا)، جبین سا، چهره‌سا).

سائبه [ع] باشی بوش براقلمش حیوان، دابهٔ مهمله .

سائر [ع] باشقه، غیری، دیگر، آخر ، ماعدا معنالرنده قوللانیلیر : [امور سائره، سائر خصوصات ، بلاد سائره] § سیر وحرکت ایدیجی، یورییجی، یوریین: (سحاب سائر، سحائب سائره)، (مثل سائر) = دیللرده یورییوب گزن ، زیاده مشهور وشایع اولان دیمکدرکه بوتعبیرده کثرت شیوع وشهرت معناسی مقصوددر .
(سائر فی‌المنام) = اویودیغی حالده گزوب سویله‌ین .

سائره [ع] اشخاص ، اشیا ، مواد کبی محذوف جمعلره صفت اوله‌رق قوللانیلیر. دائما معطوفاً قوللاندیغندن اوّلنه (و) کتیرلدکجه ایراد اولنه‌ماز : (اودون ، کومور وسائره ؛ شخصیات، ذاتیات‌وسائره؛ تجره ، صحن وسائره) .

سائق [ع] سوق‌ایدیجی، ایدن: (سائق تقدیر ، سائق معنوی) .
« سوبسو سوق ایله‌ین هپ‌سائق‌تقدیردر »
« کیمسه‌نك دستنده یوق‌راغب‌عنان‌اختیار »
(قوجه راغب)

سائقه [ع] سوق ایدن کیفیت، حالت: (سائقهٔ حدت، سائقهٔ غضب ، سائقهٔ یأس ، سائقهٔ شوق) داخل‌اولدیغی‌تعبیراتده بولنه‌جق الفاظ‌مرتبطه‌نك‌تأنیث‌وتذکیرصورتنده ایراد اولنملرنده بأس یوقدر .

سائل [ع] صوريجى ، صوران : [سائل ايله مجيب] § آقيجى، آقان: (دم سائل) بومعناده اكثريا (سايل) صورتنده تلفظ اولنور§ ديلنجى : (كشكول بدست نياز اولان برسائل اميد وارى باب رأفتندن محروماً دونديرمه) .
« براولورعند الـتهيده سليمان ايله مور»
« دركه حقده همان شاه ايله سائل بردر»
(عزت)

سائمه [ع] كندى باشنه اوتلاغه چايره براقلمش اولان حيوانات .

سابح [ع] صو ايچنده يوزيجى ، يوزن ، يوزكچ : (جسم سابح ، حوض سابح).

سابحه [ع] صواوزرنده يوزديكى جهتيله كمى يه علم اولمشدركه جمعى (سابحات) در.

سابغ [ع] يدنجى ، صايىده آلتنجيدن صوكره اولان: (جلد سابع، قسم سابع، دفعهٔ سابعه ، مادهٔ سابعه) . (سابعاً) = يدنجى اولەرق .

سابق [ع] كچيجى، كچن؛ ايلروله‌مش، ايلروله‌ين : (سال سابق ، سنهٔ سابقه ، مادهٔ سابقه ، حال سابق ، حالت سابقه) . (سابق ولا حق) = اولكى وصوكره‌كى . (سابقاً) = كچمش اولەرق .

سابقون **سابقين** [ع] «سابق» كـ جمعى، كچمشلر. ايلريده كلمش كچمش اولان اكابر دين ، اعاظم امت ، ذوات مشهوره مقامنده قوللانيلير : (ابن زبير مشاهير سابقوندندر) رضى الله عنه .
« سرعت سيرندن اظهر دركه رخش همتم»
« هم عنان سابقون اولمق تمناسنده‌در »
(معلم ناجى)

سابقه [ع] كچمش اولان بروقعه، جنحه، قباحت: (سابقه‌لى، سابقه‌سى وار) اشبو معناى اصطلاحى اعتباريله مفردى اكثريا قبحيّاتده وجمعى اولان (سوابق) هم قبحيّات هم حسنيّاتده. قوللانيلير : (سوابق احوال ، سوابق فاخره) .

ساتر [ع] اورتيجى ، اورتن : (خلعت ساتره ، البسهٔ ساتره) ، (ساترالعيوب ، ساتر عيب) .

ساجد [ع] سجده ايديجى ، ايدن؛ نمازده باشنى يره قويوب قالديران: (عابد ساجد، جماعت ساجده).

ساحر [ع] سحر ايديجى، ايدن؛ بويو (بوكو) ياپان ، سحرباز : (شاعر ساحر).

ساحره [ع] (ساحر) كـ مؤنثى. سحربازقادين: (ساحرهٔ ماهره) جمعى (ساحرات) .

ساحِلْ [ع] صوكناری، قیی، یالی : (ساحل دریا، ساحل خلیج، ساحل نهر). (ساحلخانه) = صو كنارنده اولان أو، صیفیه. جمعی (سَوَاحِلْ).

« امتیاز ثابت وسیاری مشكلدر خیال »
« ظن ایدر سكان كشتی ساحل دریایورر »
(غالب پاشا)

ساحَه [ع] میدان، عرصه، آچیق احولی، دوز وكنیش یر: (ساحهٔ وسیعهٔ ارض، ساحهٔ بیت معظم) (ساحَتْ) طرزنده ده استعمالی جائزدر.

ساخْتَه [ف] (ساخْتَنْ) مصدرندن اسم مفعولدركه دوزمه، یاپمه، قلب معناسنده وبرشیئی تقلید صورتیله واغفال قصدیله كوسترشدن عبارت اولەرق یاپمق مقامندە قوللانیلیر: (ساخْتَه وَقارْ) = تمكینی، آغرطاورائیشی تقلید صورتیله دوزمه اولان. (ساخْتَه كارْ) = مقلّد، قلبزن، دوزوب اویدیریجی. (ساخْتَگی) = ساختەلك، دوزمه جیلك.

ساداتْ [ع] (سیّد) ك جمع الجمعیدر. بر قومك بیوكلری § نسل ونسب پاك حضرت پیغمبردن اولان ذوات كرامه اطلاق اولنور: (سادات كرام، سادات علویه).

« اویله برسیّدكه ذاتی فخرسادات كرام »

سادِسْ آلتنجی: (جلد سادس، فصل سادس، دائرهٔ سادسه، مادهٔ سادسه). (سادساً) = آلتنجی درجەدە اولەرق. (سادِس عَشَرْ) = اون آلتنجی، اون آلتی.

سادَگی [ف] سادەلك، كلفتسزلك، زینتسزلك: (سادگیٔ افاده، سادگیٔ ثیاب).

سادَه [ف] كلفتسز، زینتسز، سوسسز: (اسلوب ساده، طرز ساده، لباس ساده) (سادَه كار) = قویومجی طاسلاقجیسی، قویومجیلغك زینت وكلفتدن عاری بولنان عملیاتنی یاپان. § مخلوط اولمایان، صاف وخالص بولنان: (ساده یاغ، ساده قهوه، ساده صویه چوربه) § یالكز، تك: (ساده سن می كلدك، اثنای راهده ساده برچوبانه راست كلمش).

« ساده سنسین نقش لوح خاطرم »
(معلم ناجی)

(سادَه دِلْ) = یوركی تمیز اولان، قورناز اولمایان، بون. (سادَه رُو) = تویسز دلبر، صاقالی بیغی اولمایان كنج. (سادَه لَوحْ) = خاطرنده حیله وخدعه بولنمایان، قورناز اولمایان، بون. بو مقامده یالكز (سادَه) لفظنك ایرادیله اكتفا اولندیغی ده كورلمشدر. «فضولی» نك مصراع آتیسنده اویله جه قوللانلمشدر:

« سن هنوز ای ساده اول مضمونی ادراك ایتمدك »

ساذَج { [ع] (سادَه) نك معرّبی. عین معناده مستعملدر .
جمعی (سَواذِج) .
« سوز برنفس ساذج بی رنكدراما »
« برهمزن صورتگدهٔ كون ومكاندر »
« عونی »

سارّ { [ع] سروروبریجی، ویرن؛ سویندیریجی، سویندیرن: (كلام سارّ ، حوادث سارّه، آثار سارّه) .

سارا { [ف] صافی ، خالص : (عنبر سارا) تعبیری معروفدر .

سارْبان { [ف] دوه‌جی . (سار) لفظی فارسیده اون معناده قوللانیلیرسه‌ده لسانمزده هپسی معتبر ومستعمل دكلدر. مستعمل اولانلر آتیده كوسترلشدر . مثلا (دوه) معناسنی افاده ایدر . آنك ایچون دوه‌جی یه (ساربان) دینیلیر || (باش) معناسنه كلیر. بوسببله باش آشاغی مقامنده (نگونسار) تعبیری قوللانیلیر. حتی (سَگسار) تعبیری‌ده بوندن مأخوذدركه كوپك باشلی معناسنده حیوان معروفه اطلاق اولنور || ینه ینه (سار) صیغیرجق قوشی دیمكدركه لسانمزده آخرینه آدات تصغیر علاوه‌سیله معروف كوچك قوشه (سارچه) محاوره‌ده تخفیفله (سَرچه) دیرز. فارسیده‌ده صیغیرجغه اطلاق اولنور . || برشیئك كثرتله بولندیغی محل معنا- سنده تركیب ایله قوللانیلیر. مثلا طوزله‌یه(نمكسار) وآغاجلغه،قورولغه (شاخسار) دینیلدیكی كبی. || مثل ، نظیر، شبیه، اش معناسنده قوللانیلیر. مثلا (دیوسار. خاكسار) كبی. || صاحب معناسنی افاده ایدر . مثلا (شرمسار) كبی . (ساربان) تعبیری بین‌العوام تحریفله (صاوران)طرزنده قوللانیلیر .

سارْت { [ایتالیانجه‌دن] اصطلا- حات بحریه‌دندر. اورمه خلاط و یلكن ایپی دیمكدر .

سارْدَه‌لا { [ایتالیانجه‌دن] معلوم طوزلانمش بالیق . تازه‌سنه (تیرخوس)=(آتش بالیغی) دینیر .

سارِق { [ع] سرقت ایدیجی ، خرسز: (سارق مشهور، سارق اموال) .

ساری { [ع] سرایت ایدیجی ، ایدن؛ بولاشیجی، بولا- شان : (فیض ساری، مرض ساری، امراض ساریه) .

ساز { [ف] چالغی آلتی، چالنه‌جق چالغی، چالغی طاقمی: (اینجه ساز) = كمان ، فلاووطه ، قانون ، عود ، طنبور ، كمانچه، نی كبی چالغی

طاقمی. (قبا ساز) = سرنا، بورو، طبل، دنبه‌لك كبی طاقم :

«سازفقرك باشقه درپست وبلندناله‌سی»
(غالب پاشا)

«آكلایانه سیوری سینك ساز. آكلامایانه طاول سرنا آز كلور — مثل مشهور»

سَازْ [ف] «ساخْتَنْ» مصدرندن امر حاضر اولوب وصف تركیبی صورتنده و یاپیجی، دوزیجی، ایدیجی معنالرنده قوللانیلیر: (چاره‌ساز) = چاره ایدیجی، یاردیم ایدیجی. (كَرَمْسازْ، لُطْفسازْ) = كرم ایدیجی، لطفله سوینديریجی. (نَمیمه‌سازْ) = نفاق، فساد ایدیجی. (خاطِرسازْ) = كوكل یاپیجی. (ناسازْ) = اویغونسز، مناسبتسز، موافق اولمایان: (ناسازی) = ناسازلق : (ناسازیٔ طالع) (تَرَنُّمْ سازْ) = نغمه‌لرله آهنك ایدیجی.

سَازْكَارْ [ف] موافق، اویغون: (طالع سازكار)، (سازكاری) = اویغونلق، اویجیلق: (سازكاریٔ طالع).

سَازَنْدَه [ف] اینجه چالغی چالان، اینجه چالغیجی : (سازنده جمعیتی) جمعی (سَازَنْدَگَانْ) در. ‖ « ساختن » مصدرندن یاپیجی، دوزیجی معناسنی افاده ایدر . اسم فاعل اولور:

« مطرب؟ ینه همدم رباب اول »
« سازندهٔ خاطر خراب اول »
(معلم ناجی)

سَاطِعْ [ع] ظاهر اولان، یوكسلن، اكه یوكسلن : (برق ساطع ، سیف ساطع ، انوار ساطعه ، رایات ساطعه) .

« سینه‌سی غایت ایله واسع ایدی »
« نور ساطع كبی هم لامع ایدی »
(خاقانی)

سَاطُورْ [ع] بیوك، اكلی قصاب بچاغی ‖ ات قیمقده قوللانیلان آغزی كنیش، قیصه بالطه .

سَاعَتْ [ع] وقتی بیلديرن آلت معروفه : (جیب ساعتی، قویون ساعتی ، چالار ساعت ، دیوار ساعتی ، آصمه ساعت) ‖ بر كونك اون ایكی‌ده برجزئنه اطلاق اولنور كه بر ساعت التمش دقیقه‌دن عبارتدر . ‖ وقت حاضر، زمان جاری. بومعنالرده جمعی (سَاعَاتْ) در . ‖ قیامت : (اشراط ساعت ، قیام ساعت) .

سَاعِدْ [ع] بیلك: (ساعد بلور، ساعد سیمین) ‖ جمعی (سَوَاعِدْ) در .

سَاعِی [ع] سعی ایدیجی، چالیشیجی، چالیشان :

« تحصیل علومه اولدی ساعی »
(معلم ناجی)

§ سرعتله یوریجی، یوریین. بومعناده

اولاق مقامنده خبر. مکتوب کتیروب کوتورن آدمه اطلاق اولنـور . حتی یکیچری بقیه‌سی اوله‌رق الیوم موجود اولان و(سایی) اوجاغی دینیلن محلك نام صحیحی‌ده (ساعی) در. (سایی) بونك غلطیدر. بونلر (سعی) دن مشتقدر.

§ قوغیجیـلق ایدن ، غمز ایدیجی : (سـاعیٔ خبیث المساعی) بومعنـاده (سعایت) دن مشتقدر .

ساغَر [ف] قدح ، اوفاق صـو بارداغی :

« دوری دونمش ساغرك صهباده حالت قالمامش »

(نیلی)

سافِرْ [ع] سفر ایدیجی، یولجی: (سافربی‌دلیل) ، (قافلهٔ سافره) .

سافِلْ [ع] آشـاغی ، آلچاق : (مردسافل، فکرسافل، طرف سافل). (سافله) = دیب ، برشیئك آشاغی‌سی ، آلت طرفی .

ساقْ [ع] انجیـك ، بالدیر : (ساق‌سیمین، ساق‌انسان، ساق حیوان) ، (تشمیر سـاق) = بالدیری صیغامق تعبیری معروفدر :

«نمی‌ساقی‌اوله‌یم بزمه‌طورر کن‌سودیکم»

« بویله سیمین‌ساقلر بلّور بازولرله‌سن »

(ندیم)

§ سائر شیلرکده. خصوصیله نباتات واشجارك بالدیر مقامنده بولنان آشاغی قسمنه ،کوك طرفنه دخی اطلاق اولنور: (ساق شجر ، ساق نبات) ، (ساق الاسود) = بالدیری قاره دینیلن کوك .

ساقِطْ [ع] دوشیجی ، دوشن: (حکم‌ساقط، حجرساقط ، اعتبـاردن سـاقط ، احکام ساقطه ، اوراق‌ساقطه) ، (جنین ساقط) = دوشوك .

ساقَه [ع] (سـائق) نڭ جمعی که سوق‌ایدیجیلر ، سوریجیلر دیمکدر. اردونك کریدن کلن قسمی، عسکرك دمدارطاقمی که(ساقة الجیش) تعبیر اولنور .

ساقی [ع] صـوآریجی ، قدح صونان : (ساقیٔ سیمین ساق ، ساقیٔ کلچهره) .

« آچـون بزمده کوکلمز ساقی‌مدد صون جام‌جم »

(نفعی)

ساقِیَه [ع] (ساقی) نك مؤنثی. صوآریجی قادین . جمعی (ساقیات) در § صو جدولی ، صو دولابی . جمعی (سَواقی) در .

ساکِتْ [ع] سکوت ایدیجی ، ایدن؛ صوصمش‌اولان، صوصان : (مرد سـاکت ، شخص سـاکت ، طفل سـاکت ، جمـاعت ساکته)

« کنج‌وحدتده همان ساکت وقائل بردر»

(عزت ملا)

ساکِنْ [ع] حرکتسز اولان ، آرام وسـکون اوزره

طوران : (هوای ساکن . بحر ساکن) § حالنده سکون اثری کوریلن یوموشاق خویلی آدم : (بو چوجق نه قدر ساکن ، بویله ساکن آدم آز بولنور) § اوطوریجی ، اوطوران . بو معناده جمع اوله‌رق اکثریا اسلوب فارسی اوزره (ساکنان) قوللانیلیر : (جهانگیر محله‌سنده ساکن) § بر کلمه‌نك حرکه‌سز ، جزملی قسمی : (حرف ساکن ، حروف ساکنه) .

سال { [ف] سنه . ییل : (سال جدید . نوسال ، سال حال) (سالخورده) = ییل یمش یعنی چوق اختیار ، پك یاشلی آدم (سالدیده) = ییل کورمش ، چوق یاشامش ، تجربه‌لی آدم (سالنامه) = سنه‌ده بر کره معلومات رسمیه وفنیه‌یی حاوی رسمی ، غیر رسمی اوله‌رق نشراولنان تقویملی کتاب . (سالیان ، سالیانه) = سنوی ویریلن وظیفه ، ویرکویه اطلاق اولنور .

«آره‌دن بیك بوقدر سال مرور ایتمش ایکن»
« دل حساسده حاکدر او تأثیر هنوز »
(نوعی)

سالار { [ف] برجماعتك اولوسی ، باشبوغ : (سالار قوم ، سالار سپاه) .

« کیسه پرداز کرم قافله سالار کرام »
(نفعی)

سالاموره { [ایتالیانجه‌دن] طوزلی . طوزلاق شیلره اطلاق اولنور : (سالاموره پنیری ، سالاموره سبزه) .

سالب { [ع] سلب ایدیجی . آلوب یوق ایدیجی ، ایدن : (سالب حضور وراحت ، سالب شعور ، سالب مضرت ، قضیهٔ سالبه) .

« سالب آرامدر ناجی دل فرقت سرشت »
« مالك اولسه‌م کاشکی برقلبه سنك خاره‌دن »

سالطه مارقه { [ایتالیانجه‌دن] اصلی «سانبه مارقه» اصطلاحات بحریهٔ اجنبیه‌دن اولوب اوائلده عثمانلی گمیجیلری بیننده استعمالی تعمم ایتمشدر . گمیجیلرك اوموزه آتدقلری چوقه‌دن معمول قیصه نیمتن ، چاکت ، چپکن .

سالف { [ع] گچمش ، گچن : (سالف الذکر ، سالف البیان ، دور سالف ، عصر سالف ، ادوار سالفه ، اقوام سالفه) .

سالك { [ع] سلوك ایدیجی ، یول طوتوب گیدیجی ، گیدن : (سالك طریق صواب ، سالك مسلك سداد) § طرق علیه‌دن برینه منتسب اولان : (طریقت مولویه سالکانی ، طریقت قادریه سالکی) ، (سالکان عرش) = ملائکهٔ کرام .

سالم { [ع] سلامتله متصف ، قصور ونقصاندن عاری اولان : (سهو و خطادن سالم ،

سیئاتدن سالم) (سالماً) = سلامتله ،
سلامت ایچنده اوله‌رق : (بورادن
حرکتلرینك ایکنجی کونی سالماً ازمیره
واصل اولدیلر) § اصطلاح عروضجه
عوارض وزندن عاری تام بحر دیمکدر.

سالوس [ف] ریا : (اهل سالوس، ترك سالوس)
§ ریاکار : (مرد سالوس ، صوفیٔ
سالوس). (سالوسی) = ریاکارلق.

ساله [ف] اوردونك آرقه‌سنده طوروب قلب لشکری
کوزله‌ین بلوك، فرقه دیمکدرکه اوائلده
بین‌العرب (ساقة‌الجیش) عثمانلیلرجه
(قفادار) دینوردی. الیوم (دمدار)
تعبیری معروفدر § یاشلی ، ییللق ،
ییللانمش. بومعناده ترکیب ایله استعمال
اولنور : (کودك یکساله ، پیر صد
ساله) کبی .

« فکری استاد کهن سالهٔ عقل اول »
« رأیی فرزند کرامی کهر صبح اخیر »
(نفعی)

سالیانه [ف] سنوی ویریلن وظیفه، ویرکو دیمکدر.

سام [ف] سرسملك علتی § قوس قزح ، علائم السما § آتش،
اود: (سام اندر) = مخفف (سمندر)
— که آتش ایچنده دیمکدر — بر
حیوان موهومدر. § حضرت (نوح)
علیه‌السلامك اوغلی § ایران قدیمده
مشهور برقهرمانك اسمی :

« جهانستان بهادرکه طرز پیکاری »
« اونوتدیرر روش رزم رستم وسامی »
(نفعی)

سامّ [ع] زهرلی ، باد سموم : (سامّیلی) ، (سام ابرص)
= آلاجه‌لی مضر کرتنکله ، کلر .
بوڭا (سامّه)ده دینور. بونکله برابر
(سامه) زهرلی حیوانلره اطلاق اولنور.

سامان [ف] طاقم ، ترتیب ، اسباب ، انتظام حال ،
سکون وآرام ، نشانه وکنار کبی
معنالری افاده ایدر : (سامان سوز)
= ترتیب وانتظام بوزیجی ، سکون
وآرام کیدریجی (بی‌سروسامان) =
باشسز ترتیبسز ، یولسز آرامسز معنا-
سنده اکثریا سرسمانه حرکات حقنده
ایراد اولنور .

سامح [ع] سماحتلی ، جومرد ، الی آچیق آدم .

سامع [ع] ایشیدیجی ، ایشیدن: (اُذن سامع) § دیکله‌ییجی،
دیکله‌ین. جمعی (سامعون ، سامعین)

سامعه [ع] ذی روحده اولان ایشیدیجیلك حاسه‌سی ،
حواس خمسه‌دن ایشتمه قوتی . (قوهٔ
سامعه) ده دینیلیر .

سامّه [ع] ییلان ، عقرب کبی زهرلی حیوان دیمکدر .
جمعی (سوامّ) .

سامی [ع] بلند، یوکسک، یوجه. (عالی) ایله مترادفدر .
رسمیاتده استعماللرنجه بینلرنده فرق واردر : (امر سامی ، تذکرهٔ سامیه، مکتوب سامی) = مقام جلیل صدارتعظمادن یازیلان امرنامه‌لره اطلاق اولنور . (رتبهٔ سامیهٔ وزارت) ایشته بوکبی تعبیرات رسمیه‌ده (عالی، عالیه) لفظلری استعمال اولنه‌ماز .

سان [ف] فارسیده معانیٔ عدیده‌ده قوللانیلان اشبو لفظ لسانمزده یالکز اوله‌رق اصلا قوللانیلماز. فقط (یکسان) طرزنده وبرابر، مساوی معناسنده استعمال اولنور: (خاك ایله یکسان) .

سانح [ع] سنوح ایدیجی، ایدن؛ انسانده‌کی دوشونمك قوتیله ظهور ایله‌ین : (رأی سانح ، فکر سانح، افکارسانحه ، ارادات سانحه).

سانحه [ع] سنوح ایدن فکر ، عقله کلن سوز . جمعی (سانحات) : (سانحات العرب) .
« برسانحه‌نك اولمسی حقیله مبجّل »
« اولمقله اولور سبك ومؤداسی مکمّل »

سانتیمترو [فرانسزجه‌دن] ذراع اعشارینك معشاری. اون سانتیمترو بر (دسیمترو) ایدر .

ساهر [ع] کیجه‌لری اویویه‌میوب دائما اویانیق طوران، سهر علتنه مبتلا اولان : (دربان ساهر ، شخص ساهر) .

ساهره [ع] یر ؛ یر یوزی . بعضاً بوز رنکلی معناسنه اولان (غبراء) ایله توصیف اولنور : (ساهرهٔ غبرا) § بیابان ، چول : (ساهرهٔ خالیه ، ساهرهٔ واسعه) § یوم قیامتده حشر مخلوقات ایچون تجدید بیوریله‌جق ارض .

ساهور [ع] کیجه وقتی اویانیق اولمه ، کیجه اویومامق حالی § آی آغیلی، هاله: (ساهور قمر).

ساهی [ع] سهو ایدیجی، ایدن؛ یاکیلیجی ، یاکیلان : (مرتب ساهی ، محرر ساهی) .

سایبان / **سایه‌بان** [ف] کولکه‌لك، تنته، بیوك چادر که ترکجه‌ده تحریفله (سایوان) لفظی معروفدر . (مستظل) مقامنده استعمالی غلطدر.

سایس [ع] آتك تیمارینه ، یمنه وسائره‌سنه باقق ایچون قوللانیلان آدم که تحریفله (سیس) دینیلیر . (سائس) صورتنده ده یازیلیر .
« آغلاشوب آخورده سایسلر دیدی تاریخنی »
« قاچدی دنیادن کم آلمزآه فردی کوستکی »
(سروری)

سایه [ف] کولکه. (سایه‌دار) = کولکه طوتیجی ،

گولگه‌لی : (شجر سایه‌دار) . (سایه‌گاه) = گولگه‌لی محل :

« سایه‌بخش وصلت اول عشاق مهجور اوستنه »
« ایندی صانسونلر شهیدان غمك نور اوستنه »
(ادهم ساقزلی)

§ حمایت، صیانت : (سایهٔ شاهانه، سایهٔ حضرت پادشاهی، سایهٔ شریعت محمدیه) (سایه‌گستر) = حامی، حمایت یاپیجی . (سایه‌انداز) = حمایت صالیجی، صیانت آتیجی (سایه‌نشین) = کولکه‌ده یاخود حمایتده اوطوریجی . (سایه‌خواه) = حمایت ایسته‌یجی .

« سایه‌خواه اولسون می فکرم بویله پرتو بار ایکن »
(م ناجی)

سایِده [ف] سورلمش؛ ازلمش || اسکیمش ، ییرانمش : (جامهٔ سابیده، خرقهٔ سابیده) .

سَبّ [ع] سویگمك، سویگوب صایمق: (سبّ وشتم) .

سَبا ، **سَبأ** [ع] برنجیسی معروفدر . حضرت (سلیمان) علیه السلامك زوجه سی (بلقیس)ك یمنده صاحبة الحکم بولندیغی بلدهٔ معموره‌نك اسمی :

« ای هدهد امین سبادن‌می کلیرسین »
(نابی)

سَبائِك [ع] (سَبیکه) نك جمعی . اریدیلوب قالبه دوکلمش پارچه‌لر دیمکدر . (سَبایِك) طرزنده یا کلمش یازماملی .

سَبّابه [ع] شهادت پارمغی، صاغ الك باشدن ایکنجی پارمغی . (سبّابه گزا) = حیرت وتعجبله شهادت پارمغی ایصیران .

سَبّاح [ع] صنوده یوزیجی ، یوزکیج دیمکدر .

سَباحَت [ع] صوده یوزمك . اصلی کسر ایله‌در . (سِباحت) ده عین معنایه لغتدر .

سَبَب [ع] اصلی ایپ معناسنه‌در . اصطلاحمزده غیره واسطهٔ توصّل، برشیئك ظهور یاخود حصولنه واسطه ، علّت اصلیه ، بهانه ، جهت معنالرنده قوللانیلیر : (سبب نزاع ، سبب ترقی ، سبب زیارت ، سبب اقبال) اکثریا (اولمق) ماده‌سیله قوللانیلیر . (سَبَبیّت) = سبب اوله، سببلك . بو کلمه اکثریا (ویرمك) ماده‌سیله استعمال اولنور . (لِسَبَبٍ) = برسببدن طولایی .

سَبْت [ع] جمعه ایرته‌سی . (یوم السبت) = جمعه ایرته‌سی کونی (اَصحابُ السَّبت) = طائفهٔ یهود .

سَبْز [ف] یشیل ، رنکی یشیل : (برك سبز) ، (سَبْزین) ده عین معنایه لغتدر :

« او بولور جامهٔ سبزین ورقله رونق »
«سن ایسه احسن اولورسین چیقاروب پیرهنی»
(ابن كمال)

(سبز فام ، سبز رنك) = یشیل رنكلی اولان. (سبز پوش) = یشیل اورتیلی، یشیل لباسلی. (سبزی) = یشیله منسوب ، یشیللی || طراوت ، لطافت ؛ آب وتاب .

سبزه { [ف] یشیللك ، پیشیریلوب یئیله جك یشیللك. (سبزه زار) = چمنلك ، سبزه لی محل . كویا قاعدهٔ عربیه یه توفیقاً جمع اوله رق قوللانیلان (سبزه وات) غلط فاحشدر.

سبع { [ع] ییرتیجی حیوان، جانور. (سبعیت) = ییرتیجیلق . (سبعی) = ییرتیجی یه منسوب، جانوره متعلق .

سبعه { [ع] یدی . فارسیسی (هفت): (جزائر سبعه، سبعهٔ سیاره) حالت تأنیثده اوله رق (سبع) دخی قوللانیلیر. (سبعون ، سبعین) = یتمش، یدی دفعه اون .

سبق { [ع] ایلری كچمك، ایلرولمه مك. (سبقت) ده بو معناده قوللانیلیر: (سبق ایدن احواله كوره) § یاریشده كچن حیوان .

سبق { [ع] درس دیمكدر. (سبق آموز) = معلم ، درس اوكره تن. (سبقخوان) = شاكرد، درس اوقویان .

« ایستیورسه اڭ آلمغی حكمت كتابندن سبق »
« خامهٔ قدرت نه یازمش صفحهٔ رخساره باق »
(خیالی)

سبك { [ع] معدنی برشیٔ اریدوب قالبه دوكمك ، اریدیلوب قالبه دوكلمك : (سبك ذهب ، سیمك سبكی) § عباره نك طرز ترتیبی، اصول موضوعهٔ كتابت : (اشبو حجتك صك وسبكی موافق اولمغله تصدیق قلندی).

سبك { [ف] خفیف، یڭی؛ آغیرك ضدی : (سبكبار) = یوكی خفیف ، آغیرلقسز ، غائله سز. (سبكمغز) = بینی خفیف، عقلسز، بوش قفالی . (سبكروح) = جانی خفیف ، آغیر خویلی اولمایان . (سبكی) = یڭیللك ، خفیفلك . (سبكمایه) قیمتسز ، دكرسز ، اعتبارسز. (سبكمزاج) = مزاجی خفیف ، اویناق ، خوپپا آدم . (سبكپا ـ ی) = آیاغی خفیف، چابوق یوریجی اولان . (سبكپرواز) = چابوق وزیاده اوچان . (سبكرو) = چابوق كیدیجی، كیدن. (سبكسر)

= خفيف باشلى . فرومايه . سفيه .
« باری کردن احبابه ایدنلر تحمیل »
« نه‌قدر اولسه سبکروح اولور البته‌ثقیل »
(قوجه راغب)

سَبَلْ [ع] کوزه عارض اولان انجه پرده . کوز قاپاغنده اوروجك آغی کبی حاصل اولان شی . (سَبَلْناك) = کوزی پرده‌لی . سبل علتنه مبتلا اولان § کوز قاپاقلرینك ایچ یوزنده قیل بیتیرن علّت . (سَبَلا) = اوزون کیرپیکلی کوزه وصف اولور : (عین سبلا) . (سَبَلَه) = مطلقا بییق دینیلەمز . معانیٔ مختلفه‌یی افاده ایدر . فقط (سَبَلات) طرزنده وبییق معناسنده استعمالی غالبدر : (سبلت دراز) .

« آز ایدی سبلت فرخنده‌لری »
« ملك رومك نته‌کیم مشك تری »
(خاقانی)

سَبُو [ف] دستی . طوپراقدن‌یاپمه صو قابی . (سبوچه) = دستیجك . (سبوی تهی) = بوش دستی .

« سبوی باده‌مخوران‌شوقه‌بار دوش‌اولماز »
(قوجه راغب)

سَبُوحْ [ع] یوزکیج : (ملّاح سبوح) .

سَبُّورَه [ع] مشق تخته‌سی . اطفالك یازوب بوزمق ایچون قوللاندیغی تعلیم تخته‌سی .

سَبْی [ع] اسیر ایتمك . ایدلك : (سبی و استرقاق) . (سَبِیّ) = اسیر ایدلمش . اسیر اولان .

سَبِیکَه [ع] اریدیلوب قالبه دوکلمش معدنی پارچه : (سبیکهٔ ذهبیه) . جمعی (سَبائك) در .

سَبِیلْ [ع] یول . بیوك یول . ایشلك جاده : (فی‌سبیل‌الله) = الله یولنده دیمکدر . (ابن‌سبیل) = یولجی . یولده عاجز وناچار قالان . (اَبنای سبیل) = یولجیلر . (اِخلای سبیل . تخلیهٔ سبیل) = محبوسی صالیویرمك . بوشلامق . § خیر اولمق اوزره طاسلرله صو طاغیدیلان اطرافی پارماقلقلی محللره اطلاق اولنور که بونلرك فی‌سبیل‌الله یاپلمش اولملری سبب تسمیه‌در : (سبیلخانه باردانی کبی دیزلمشلردی) § فی‌سبیل‌الله طاغیدیلان صو : (سبیل ایتمك) ماده‌سنی مرحوم ناجی (صو ویرنه‌ویرمك) صورتنده ایضاح ایله‌مش ایسه‌ده فقیره کوره (الله یولنده طاغتمق) مقامنده قوللانیلیر دیمك دها یولنده اولسه کرکدر .

« صهبای صفا کستری لله سبیل ایت »
(لا)

سَپا [ف] اوچ آیاقلی . یوکسك اسکمله . اکثریا آیاق

صاچیلری قوللانیر. اصلی (سَه‌پا) در. بویله‌ده یازیله‌بیلیر .

سَبَدْ [ف] سازدن، اینجه چوبوقدن، حصیر وسائره‌دن اورمك صورتیله یاپلمش قاب: (چماشیرسپدی، اوزوم سپدی ، سپدجیلر ، سپد صندق) معربی (سبد) .

سَپیدْ [ف] بیاض ، آق . بعضاً (سفید) مقامنده قوللا‌نیلیر. (سپیده‌دم) = صباح وقتی، صبح صادق زمانی . (سپیدی) = بیاضلق ، آقلق :

« سپیده‌دم که اولوب دیده خوابدن‌بیدار »
« خروشه‌باشلادی نا گاه سرده‌درد خمار »
(ندیم)

سِتا [ف] اوچ تللی ساز || طنبور. اصلی (سه‌تا) در . طنبور مقامنده استعمالی غالبدر. اصلی اوزره‌ده یازلمسی جائزدر .

سَتّارْ [ع] ستر ایدیجی، اورتیجی. (ستارالعیوب) = قوللرینك عیبلرینی، گناهلرینی ستر وعفو ایدن جناب الله :

« خدا ستّاردر طعن‌ایتمه‌رنده‌عیب بین‌اوله »
(یحیی)

سَتْرْ [ع] اورتمك ، اورتلك : (ستر عورت ، سترعیب، ستر قباحت ، رخنه‌نك ستری]

سَتیرْ [ع] خفی، گیزلی؛ اورتولی، قاپالی . (مستور) ایله مترادفدر: (امر ستیر، مادهٔ ستیره). (سَتیرَه) = (سَتیر) ڭ مؤنثیدر . فارسیده مستوره خاتون معناسنده قوللانیلیر .

سَجّادَه [ع] یره سریلوب اوستنده نماز قیلنه‌جق قالیچه، عبا وسائره‌درکه انواعی مختلف وکثیردر : (سجاده نشین) = سجاده‌ده اوتوران ، پوست صاحبی شیخ .

سَجایا [ع] (سَجِیَّه) نك جمعی. خویلر، طبیعتلر: (سجا‌یای حسنه ، سجایای علویه) .

سَجْدَه [ع] تکریه عبادت‌ویا تعظیم ایچون ایکی اللریله آلننی یره قومق § اوصورتده آلننی یره قومقدن عبارت وضع شرعی . (سجده‌گاه) = عبادت ایده‌جك ، نماز قیلنه‌جق محل . (ایتمك ، قیلمق ، وارمق) ماده‌لریله قوللانیلیر :

« حبّذا معبد پرفیض‌ومقدس که بولور »
« آنده برسجده قیلان‌معرفت‌سبحانی »
(نفعی)

سَجْعْ [ع] اصطلاحده نثرده فواصل‌وفقرات‌صوکلرینك قافیه طرزنده توافقی دیمکدر : (نیجه هلال درخشان اولورکه هنوز بدر

اوله‌دن خسوف بولور . ونیجه آفتاب تابان اولورکه افقدن ظاهر اولمه‌دن کسوف بولور — تضرّعات — سنان پاشا) § فواصل وفقرات منثوره‌نك صوکلرنده توافق ایدن کلمات . بالاده‌کی مثالده کوریلن (خسوف ، کسوف) لفظلری کبی بوکلمه‌نك معنای لغویسی لسانمزده قوللانیلماز .

سَجَنْجَلْ ، سَجَنْجَلَه [ع] آیینه . اصلی یونانیدر. نادراً قوللانیلیر .

سَجِیَّه [ع] خوی ، طبیعت ، ملکه : (سجیهٔ حسنه ، سجیهٔ مرضیه ، سجیهٔ ممدوحه) جمعی (سَجایا) در .

سَحائِبْ [ع] بولوت معناسنه (سَحابه) نك جمعی : (سحائب مظلمه) . (سَحایِبْ) طرزنده یازلمش یازماملی . جمع دیکری (سُحُب) در .

سَحابْ [ع] بولوت . فی الاصل (سحابه) نك جمع دیکریدر. (سحائب) مقامنده‌ده قوللانیلیر .

سَحابَه [ع] بولوت ، تك بولوت: (سحابهٔ رفیعه ، سحابهٔ لطیفه) .

سَحّارْ [ع] پك سحرباز ، زیاده ساحر: (طبع سحّار) .

سَحّاقَه [ع] طائفهٔ نسواندن ارلك طاسلایانلره مخصوص اوصاف سیئه‌دندر . اصطلاحات طبیه جمله‌سندندر .

سَحَرْ [ع] طاڭ یری آچلمازدن اوکجه اولان وقت. (علی‌السحر) = ایرکندن . (سحرخیز) = ایرکن قالقیجی ، صباحجی. (سحرگاه ، سحرگَهْ) = سحر وقتی. (سَحَری) = سحره منسوب ، سحر وقتنده دیمکدر : (دعای سحری ، عبادت سحریه) . (سحر وقتنده) مقامنده دخی مستعملدر .

« کیتدم سحری طاعت ایچون مسجده ناکاه »
(روحیٔ بغدادی)

سَحْقْ [ع] بر نسنه‌یی دوکوب ازمك ، برنسنه دوکیلوب ازلمك: (سحق اجزا ، قرنفیلك سحقی)

« اولماز مسیح ایدرایسه اجزاسنی‌ده سحق »
« شمشیر غمزه یاره‌لری مرهم آشنا »
(سامی)

سَحْلَبْ [ع] لسان عوامده(سالَبْ دینیلن توز حالنده‌کی شی. بر نباتك کوکیدرکه سحق اولنه‌رق وجوده کتیریلور: (سوتلی سحلب). (سحلبی) = سحلبجی ، سحلب صاتان.

سَحُورْ [ع] تمجید یمکی § وقت سحور . (ساحور) طرزنده استعمالی غلطدر. (سحوری) = سحور طاوولجیسی ، سحورده‌کی طاوول کورولتیسی .

سَخٰاء { [ع] جومردلك ایتمه ، جومردلك : (فضیلت سخا ، اهل سخا) همزه سزده قوللانیلیر .

سَخٰافَت { [ع] ضعیفلك ، خفیفلك ، یوفقه‌لق ، بوزوقلق . معنویاتده قوللانیلیر : (سخافت فکر ، سخافت رأی)

سَخٰانَت { [ع] صیجاقلق ، قیزغینلق : (سخانت هوا ، سخانت تنور) .

سَخٰاوَت { [ع] جومردلك . (سخا) ایله مترادفدر : (سخاوت فطریه) .

سَخْت { [ف] قاتی ، پك ، زورلی ، قوتلی : (طبع سخت ، درد سخت ، دل سخت ، روی سخت ، بازوی سخت). (سختی) = قاتیلك ، سردلك ، سفالت . (سَخْت بازُو) = قوتلی ، زورلی ، شدیدالبطش (سَخْت رُو) = سرد یوزلی ، طارغین چهره‌لی (سَخْتگیر) = سرد طوتیجی ، قوتله طوتیجی ، طوتدیغنی قویویرمه‌یوب ضبط ایدیجی . (سَخْت لِگام) = سرد باشلی آت .

سَخْتِیان { [ف] کچی دریسندن وطنا کونندن یاپیلان برنوع مشین . (سختیانی)= سختیانجی ، مشین صاتان .

سَخِی { [ع] سخا ایله مجبول ، جومرد اولان : (شخص سخی ، سخیّهٔ مشهوره)

«جوانمرد جهاندرشو خمشربدرملکخودر»

«سخی دراهل دلدر نکته داندر نکته پیرادر»

(نفعی)

سَخِیف { [ع] سخافتلی ، یوفقه ، بوزوق اولان : (عقل سخیف ، فکر سخیف ، افکار سخیفه ، آرای سخیفه) معنویاتده وصف اوله‌رق قوللانیلیر .

سَخِین { [ع] سخانتلی ، قیزغین ، صیجاق اولان : (ماء سخین ، مایعات سخینه) .

سَدّ { [ع] قاپامق ، طیقامق ، قاپانمق ، طیقانمق : (سدّ باب ، سدّ رخنه ، قاپونك سدّی ، کدیکك سدّی ، سدّالبحر) .

« سکندر سیر ایسه‌کده سدّ نطق ایت پیش کامده »
« ارسطوی حقیقت یینه نقل ماجرا اولماز »

(فنی)

§ ایکی شیئك آرالغنه حائل ، حاجز ، مانع اولان شی : (سدّ اسکندر) .

سَداجَت { [ع] ساده‌لك : (سداجت کلام) (ساده) نك معربی اولان (سٰاذَجْ) دن مأخوذدر . کثرت استعمال ایله ذال داله قلب اولنمشدر .

سَدٰاد { [ع] صواب اولمق ، طوغریلق ، خطاسزلق :

(رشد وسداد ، طریق‌سداد ، سداد فکر) .

سَدّاد [ع] جرّاح طیقاجی ، شیشه طیپاسی .

سَدید [ع] سداد ایله متصف ؛ طوغری، خطاسز اولان: (رأی سدید ، فکر سدید ، قول سدید) .

سَدیر [ع] اصلی (کوشك) معناسنه‌در . کره‌ویت ، یوکسك پیکه ومندر کبی اوستنه اوطوریله‌جق شیلره اطلاق اولنور .

سَر [ف] باش، اوج، تپه: (سر زلف ، سر تیغ ، سرگوه ، سر کار) .

سَرای [ف] بیوك قوناق ، خصوصیله حکمداران ایله اکابرك اقامتگاهلری : (سرای همایون ، سرای امپراطوری ، سرای قرالی ، کاربانسرا) .§ « تغنی » ایتمك معناسنه‌اولان (سَرایِدَن) مصدرندن امر حاضر اولدیغی تقدیرده وصف ترکیبی طرزنده قوللانیلیر. مثلا (نغمه سرا ، غزلسرا) کبی .

سَرائِر [ع] (سریره) نك جمعی: (سرائر عشق ، سرائر قلبیه) . (سرایر) طرزنده یازلمش یاکلش یازلاملی . مفردینه مراجعت اولنه .

سَراب [ع]جولده کونشك‌عکس شعاعیله صو کبی کورینن خیال که ترکجه‌ده (آلغم‌سالغم) دیرلر. § کنایه صورتیله عالم بی‌بقایه‌ده‌اطلاق اولنور .

سَرابیل [ع] کوملك دیمك‌اولان (سِربال) ك جمعی : (سرابیل حریریه) .

سَراپا [ف] باشدن آیاغه‌دك ، تماماً ، کاملاً : (سراپا چرکین ، سراپا چامورلی) :

« یازلدی‌قطرهٔ شبنم سراپا برك‌سوسنده »
« قطار جوهر معنی کبی تیغ زبان اوزره »
(نفعی)

سَراپَردَه [ف] پادشاه اوتاغی § خانه‌نك اورته‌سنه چکیلن‌حرم‌پرده‌سی § چادر پرده‌سی، توزلق :

« سریر دولتنه آسمان سراپرده »
(نفعی)

سَرّاج [ع] آت‌وسائرحیوانلره اکر ، یولار ، قوشوم وسائره یاپان صنعتکار دیمکدر . محاورات‌ده شدّه‌سز قوللانیلیر : (سراج باشی) = اشبوصنعت اربابنك بیوکنه، [کهیا]سنه‌اطلاق‌اولنور. (سراجخانه) = استانبولده فاتح‌جوارنده آت‌بازاری قربنده حیواناته مخصوص آلات و ادوات مختلفه یاپیلان وصاتیلان محل دیمکدر .

سَراچَه [ف] (سَرا) = قوناق، أو . (چَه) = ادات

تصغیردر . عندالترکب کوچك خانه ، خانه‌جك دیمك اولور: (سراچهٔ دماغ).

« زخل سراچهٔ اقبالنك نكهبانی »
(نفعی)

سَرَاسَر [ف] باشدن باشه، بوس بتون § بو اسم ایله معروف برنوع قیمتدار قماش: (حضور آصفیده سراسره قاپلانمه کورك الباس ایدلدی — تاریخ نعیما) .

سَرَاسِیمَه [ف] عقلنه خلل کلمش، شاشیرمش ، حیرتده قالمش معناسنه‌در. نظمده (آسیمه‌سر) طرزنده‌ده استعمال اولنور :

« بزمست سراسیمهٔ جام می عشقز »
(نفعی)

سَرْآغَاز [ف] ابتدا ، دیباجه ، باشلانغج .

سَرْاَفْرَاز [ف] باش قالدیران ، بوی کوسترن؛ مادةً ویا معنیً ممتاز ومستحسن اولان . همزه‌نك اسقاطیله استعمالی دها غالبدر.

« سرفراز ایتدك لواءالحمد دین احمدی »
(نفعی)

سَرْآمَد [ف] باشده کلن، ایلری کلن ؛ باشده ، ایلریده بولنان . اکثریا بونك جمعی اولان (سَرْآمَدَان) قوللانیلیر که ایلری کلنلر دیمکدر: (سرآمدان ادبادن، سرآمدان مملکت ، سرآمدان بلده) .

« شیوه و نازده سرآمد ایدی »
(وحید)

سَرَانْجَام [ف] برایشك صوکی § انسانك باشنه کلن عبرتلی وقعه، حالت دیمکدر. (انجام) مقامنده قوللانیلماز .

سَرَانْدَاز [ف]فدا کار، چکنمز، پرواسز ، باشندن قورقماز : (کروه سراندازان) = سردن کچدیلر ، بی‌باکانه هجوم ایدنلر. (سراندازی) = سردن کچدیلك ، پرواسزلق ، فدا کارلق :

« ایده منضم ینه اولکی کبی کشور رومه »
«چکوب صاغه صوله شمشیر برّان سراندازی»
(نفعی)

سَرْآهَنْك [ف] قره‌قول ، چرخه‌جی عسکر § چالغیجی باشی ، یاخود باش چالغیجی .

سَرَایَا [ع] دشمن اوزرینه کوندریلن مفرزهٔ عسکریه معناسنه اولان (سریّه) نك جمعیدر : (سرایای منصوره) .

سَرَایَنْدَه [ف] تغنی ایدیجی، ایرلایجی: (سرایندهٔ بهار).

سَرْبَاز [ف] جسور ، بهادر ، ییکیت ؛ چکنمز ، قورقماز: (مرد سرباز). (سربازی) = بهادرلك، ییکیتلك، قورقوسزلق. جمعی (سربازان) :

سَرْپاش { [ف] چوماق ، گُرْز : (سرپاش زال) .

سَرْبَسْت { [ف] آزاده ، مانعسز اولمه واولان ؛ قید وشرط آلتنده بولنمامه وبولنمایان. (سربستی) = آزاده‌لك، مقید اولمامقلق: (سربستیٔ تجارت) (سَرْبَسْتانَه) = سربست اولانه یاقیشه‌جق صورتده .

سَرْبَسْتَه { [ف] باشی باغلی § اورتولو، قاپالی، گیزلی: (سرّ سربسته) .

سَرْبَسَرْ { [ف] باشدن باشه دیمکدر. (باش باشه) مقامنده‌ده ایرادی جائزدر .

سَرْبُلَنْد { [ف] باشی یوکسك ، یوجه دیمکدرکه مادةً ویا معنیً عالی ورفیع اولان شیلره وصف اولور: (سروسربلند، ادیب سربلند) (سَرْبُلَنْدی) = سربلندلك ، معنیً ویا مادةً یوجه‌لك [سَرْبُلَنْدانْ] = اوصورتله عالی ویوجه اولانلر .

«آفرین ای پادشاهك سربلند عسکرلری»
«حملهٔ شیرانه‌دن وازگچمه‌یك جنك ارلری»

سَرْپُوش { [ف] باشه کیلن هر چشید شیئه دینیر . بولفظی قادینلره مخصوص اولان باش اورتوسی، یاشمق معناسیله تعریف ایدن لغت صاحبی یاگلمشدر. (سرپوش) مطلقا صنف ذکوره عائد باش کسوه‌سی دیمکدر . صنف اناثه مخصوص بولنان باش اورتوسنه (سَرْپُوشَه)، (سَرْپوشَنَه) اطلاق اولنور .

سَرْتاجْ { [ف] مطاع، منقاد، مدار افتخار بولنان .

سَرْتیز { [ف] اوجی سیوری . کسکین دیمکدر : (تیغ سرتیز، خنجر سرتیز)

سَرْج { [ع] اگر، آت اگری. (سرج ترکی) = اصطلاحات طبیه‌دن اولوب « عظم وتدی » یعنی اسکه کمیکی‌نك چوقوری دیمکدر.

سَرْچَشْمَه { [ف] پیکار ، صو باشی § ترکجه‌ده «صو باشی» دینیلن ضابطه مأموری؛ باشبوغ، سرگرده :

« کزن پیکانلرگدر تنده یاجان باغنه عشقك »
« بلا سرچشمه سندن هر طرف صولر روان ایتمش »
(فضولی)

« گریه‌یی اول دمکه اهل عشقه آیین ایتدیلر»
« دیدهٔ گریانمی سرچشمه تعیین ایتدیلر»
(نورس)

سَرْحَدْ { [ف] ترکجه‌سی ثغور که حدود باشی، ایکی دولت طوپراغنك بربرینه بتیشدیکی محل دیمکدر : [سرحد نفراتی ، سرحد قولی، سرحدلو] = سابقده ثغوری، ثغور دربندلرینی بکلەین طائفهٔ عسکریه‌یه اطلاق اولنوردی . (سَرْحَدْلِق) = یاندن قوپچه‌لی کچی دریسندن معمول برنوع لاپچین .

سَرْخُوش [ف] ایچکینك ، عشبرتك تأثیریله عقل واراده‌سنی غائب ایده‌رك نه یاپدیغنی بیلمز اولان آدم : (سرخوشدن دلی بیله قورقار — مثل مشهور)
« فی‌الحال تغیر کلیر اول سرخوش نازه »
« ایتمز بر ایکی ساغر کلفامه تحمل »
(نائلیٔ قدیم)

سَرْخَیْل [ع] سرگرده ، فرقه باشی ، خصوصیله آتلی عسکرینك رئیسی .

سَرْد [ع] سوزی حسن ادا و انسجام ایله سویله‌مك ، سوز بوصورتله سویله‌نلمك : (سَرْد بَرَاهِین)، (دلائل قویه‌نك سردی).

سَرْد [ف] صوغوق : (سرد هوا، هوای سرد ، باد سرد، سرد روزکار) § یوموشاق مقابلی . قاتی، پك ، ملایمتسز . بین‌العوام (دال) (تا) یه قلب اولنه‌رق « سرت » دیه تلفظ اولنور . اشخاص واشیا حقنده وصف اوله‌رق قوللانیلیر : (سرد جوز ، سرد توتون ، سرد اسپرتو، سرد باشلی آت ، سرد خویلی ارکك) . (سَرْدی) = سردلك . هرایکی معنایه کوره قوللانیلیر : (سردیٔ هوا ، سردیٔ دریا ، سردیٔ طبیعت) شدت ، خشونت ، صلابت معناسنده (سردلك) تعبیری‌ده استعمال اولنور. فقط (سردی) ایله (سردلك) تعبیرینك موقع استعماللری فرقلیدر . حدذاتنده ملایمتلی ایکن صوکره‌دن سردلنمك ، قیزیشمق ، اشتداد ایتمك معناسنده (سردلشمك) تعبیری‌ده مستعملدر.

سَرْداب / **سَرْدابَه** [ف] یر آلتنده اولان سرین وصوغوق اوطه ، بودروم . بویله محللر اکثریا بلاد حاره‌ده کوندوزلری شدت حرارتدن تحفظ ایچون مخصوصاً انشا ایدیلیر . آناطولینك بعض طرفلرنده بوکا (زیرزمین) دیرلر : (سردابه‌نشین)

سَرْدار [ف] اصطلاحات عسکریه‌دندر . اوائلده حضرت پادشاهك حال حرب اوزره بولنان اردوی همایونلرنده‌کی وکیل مطلقی دیمك ایدی : (سَرْدارِ اَکْرَمْ) = هنکام حربده بالجمله فرق عسکریه‌یه قوماندا ایدن بیوك باشبوغ ، باش قوماندان ، عمومی قوماندان . (سرداری) = باش قوماندانلق ، عمومی قوماندانلق .

سَرِشْتَه [ف] ایپ اوجی، برشیئك وقوعنه یاخود ظهور وحصولنه وسیلهٔ معنویه وسبب معنوی اولان شی ، معنوی طوتاماق . اصلی اضافتله (سَرِ رِشْتَه) درکه ایپك اوجی دیمکدر .
« عقدهٔ سررشتهٔ راز نهانیدر سوزم »
(نفعی)

سَرْزَدَه [ف] اوج ویرمش، باش اورمش، ظهور ایتمش. (سرزده) یه برده (ظهور) علاوه ایتمك عبثدر، حشودر.

سَرْزَنِشْ [ف] (توبیخ) کبیدر. لکن لسانمزده سوز ایله باشه قاقمق، باشه‌اورمق معنالرینی‌ده حاویدر.

سَرْسامْ [ع ـ ف] انسانه آلیقلق کتیرن بر نوع مرض دماغی: [علت سرسامه طوتلمش] § عقلی باشنده، یرنده‌اولمایان، آلیق. بومعناده اکثریا تخفیف ایله (سَرْسَم) طرزنده قوللانیلیر. (سَرْسامَه) = آلیقجه‌سنه.

سَرْسَری [ف] باشی بوش کزن، اوته‌ده بری‌ده قیدسز طولاشان § مناسبتسز، بوش، بیهوده سوز. بومعناده نادراً قوللانیلیر:
«عارفم دوشمز بکا لاف و کذاف سرسری»
(نفعی)

سَرْشارْ [ف] دوکیله‌جك، طاشه‌حق قدر طولو: (جام سرشار، ساغر سرشار) § حددن زیاده طاشقین: (نشوهٔ سرشار، ذوق سرشار) § حدی آشیرمش، طولغون: (مست سرشار). (سرشاری) = سرشارلق.

سَرَطانْ [ع] ینکج. (سرطان بحری) = دکز ینکجی، چقانوز، § بروج فلکیه‌دن (جَوْزا) برجیله (اسد) برجی آره‌سنده وطقسانجی درجه‌ده کائن بر برجك اسمیدرکه کونش شهر حزیرانك طقوزنده مذکور برجه داخل اولور. § ترکجه‌ده «یکرجه» تعبیر اولنان بر علت وخیمه‌نك اسم طبیسیدر.

سَرْعَسْکَرْ [ف] دولتك بالعموم قوهٔ عسکریه‌سنی اداره ایدن و هیئت عسکریه‌نك ریاستنده بولنان ذات: (مقام سرعسکری، باب والای سرعسکری).

سَرَفْ [ع] «اسراف» کبی. صرفیاتده حد اعتدال واحتیاجی تجاوزله بیهوده طاغتمق ومحو، هدر ایتمك دیمکدرکه شرعاً ممنوع وحرامدر. (بذل) باشقه، (سرف) باشقه‌در. (ایتمك، ایله‌مك، اولمق، قیلمق) ماده‌لریله اصلا قوللانیلماز.

سَرْفِرازْ [ف] «سرافراز» ه باق. (سَرْفِرازی) = سرفرازلق:
«آزادکان قید امل سرفراز اولور»
(قوجه راغب)

سَرْفُرُو [ف] باش اکه. (ایتمك، ایله‌مك، قیلمق) ماده‌لریله قوللانیلیر. (سَرْفُرُو بُرْدَه) = باش اکمش.

سَرَقَه [ع] (سارق) ك جمعی. آز قوللانیلیر.

سَرْكارْ [ف] مدير ، ناظر ، ايش باشى .

سَرْكَرْدَه [ف] بر كروهك باشى ، بر طاقمك رئيسى ، ايلرو كلنى . استعمالى (ادانى) يه مخصوصدر : (سركردهٔ اشقيا ، سركردهٔ اشرا) .

سَرْكَشْ [ف] باش چكيجى ، عنادجى ، ديك باشلى ، اطاعتسز : (مرد سركش ، اسب سركش) . (سركشى) = اطاعتسزلك ، ديك باشليلق .

سَرْگُذَشْتْ [ف] باشدن كچن ، باشه كلن وقعه ، حالات .

سَرِگرانْ [ف]زيادهجه سرخوش ، مخمور . (سَرْگرانى)= طولغونجه سرخوشلق ، مخمورلق :

« سركران همتز برجام آتشنا كدن »
(حكمت)

«سركرانايتدى بزى پيمانهٔ غم نشوه سى»
(شيخ الاسلام يحيى)

سَرْگَرْدانْ [ف] باشى دونن ، شاشقين ، نه ياپه جغنى بيلمه ين . (سرگردانى)=سرگردانلق .

سَرْگَرْمْ [ف] باشى قيزمش ، سر خوش § دماغى حرارتلى .

سَرْگَشْتَه [ف] باشى دونن ، متحير ، شاشقين . (سرگردان) مقامنده قوللانيلير . جمعى (سَرْگَشْتَگانْ) : « سرگشتكان عشق » . (سَرْگَشْتَگى)=سرگشته لك ، شاشقينلق .

سَرْگينْ [ف] گوبره ، فيشقى .

سَرْما [ف] صوغوق ، قيش ، قيش موسمى : (شدت سرما) . (سرماديده) = پك اوشومش ، طوكمش .

سَرْمايَه [ف]رأس المال ، اصل مال كه آنكله تجارت ايديلور ، قازانيلور . بضاعه . ماديات ومعنوياتده قوللانيلير . (سرمايه دار) = نقد وثروت صاحبى || هنر ومعرفتلى .

«سوددن فارغ اولان سرمايه دن ايتمز زيان»
(فهيم)

« علامهٔ رسطو خرد حكمت شناس محترم»
« پيرايهٔ اهل علوم سرمايهٔ جود وكرم»

سَرْمَدْ
سَرْمَدى
[ع] دائم ، دائمى ، ابدى ، ازلى . معناجه (اَبَدْ) و (اَبَدى) دن اقوادر(سَرْمَديت) = بقا ، دائملك ، دائميلك : (سعادت سرمديه ، عمر سرمدى)

سَرْمَسْتْ [ف] مسكرات ايله باشى دونمش ، پك سرخوش . (سرمستى) = زياده سرخوشلق .

سَرِمُوى [ف] قيل قدر ، جزئى : (شهراه استقامتدن سرمو انحراف ايتمدى)

سَرْنامَه [ف] مکتوب ویاتذکره کبی محرراتك باش طرفنه مرسل الیهك اوصاف و القابنی حاوی یازیلان جمله .

سَرْنِگُونْ [ف] باش آشاغی ، آلت اوست اولان :
«دستمده جام کورسه بنم سرنکون ایدر»
«نادانه ساغر ایسته سه رطل کران ویرر»
(نفعی)

سَرْنُوِشْت [ف] باش یازیسی ، آلین یازیسی ، تقدیر خدا .

سَرْو [ف] معروف آغاجدرکه ترکجه ده تحریف ایله (سَلْوی) دینیلیر . اوچ نوعدر . برنجیسی (سَرْوِناز) درکه شاخلری اطرافه متمائل اولور . ایکنجیسی (سَرْوِآزاد) درکه شاخلری طوغری بتمش ، سراپا کوزل اولور . اوچنجیسی (سَرْوِسَهی) درکه اصلی طوغری بیومش ایکی شاخ اولور. اکثریا اوزون بوی بوئلر تشبیه اولنور . (سَرْوِسْتان) = سرویلك .

سَرْوَر [ف] رئیس ، سیّد ، اولو : (سرور انبیا ، سرور رسل). (سَرْوَری)=سرورلك ، اولولق .
«صفدر دیندار یکتا نکته سنج روزکار»
«سرور عقده کشا دانای طوسی اقتدار»

سَرْهَنْك [ف] چاوش ، قوّاس ، یاساقچی ، قاپوبکجیسی :
« خاقانی یم بن محتشم یانمده سرهنك حشم »
(نفعی)

سَرِیر [ع] تخت ، حکمدارانه مخصوص سدیر: (وجود بهبود همایونی پیرایهٔ سریر سلطنت) (سریرآرا) = تخته زینت ویرن . § اوطوره جق مکلف یر ، یوکسك یاتاق . (سریر مجروحین) = یاره لی خسته یاتاغی .
« سلطان سریر ملك عرفان »
« سجاده نشین شیر یزدان »
(شیخ غالب)

سَرِیرَه [ع] درونده گیزلی اولان سرّ ، خصوص: (سریره دان) = دروندهکی سرّی بیلن ، بیلیجی .

سَرِیرِیّات [ع] اصطلاحات طبیه دندر . خسته خانه لرده خسته یاتاقلری یاننده اطبا طرفندن طلبه یه ویریلن طب درسلری: (سریریات معلمی). (سریریات داخلیه، سریریات خارجیه)

سَرِیع [ع] سرعتلی ، چابوق : (سیرسریع) . (سریعاً) = سرعتلی، چابوق اوله رق : (سریعاً اعزامی) .

سَرِیَّه [ع] دشمن اوزرینه کوندریلن فرقهٔ قلیله ، مفرزهٔ عسکریه .

سزا | [فا] لایق ، مناسب ، یاراشیق: (جزای سزا) (سزا) حسنیات وقبحیاتده و (سزاوار) یالکز
سزاوار | حسنیاتده قوللانیلیر . (ناسزا) = لایقسز ، مناسبتسز .

سطح | [ع] اصلنده خانه‌نك طامی ، اوستی دیمکدر. فقط بر شیئك دوز اوستی ، طیش یوزی معناسنده قوللانیلیر : (سطح ارض ، سطح زمین ، سطح دریا ، سطح عالم). (سطح مستوی) = اینشلی ، یوقوشلی اولمایان دوم دوز زمین (سطح مستدیر) = دیوریك ، مدور اولان سطحه اطلاق اولنور . بونلر اصطلاحات ریاضیه‌دندر .

سطحی | [ع] سطحه منسوب : (مساحهٔ سطحیه) § ایچ یوزه متعلق اولمیه‌رق یالکز طیش یوزدن ، اهمیتسز صورتده طیشدن ، اوستون کوری : (نظر سطحی ، فکر سطحی ، تحقیقات سطحیه) . (سطحیات) = سطحی اولانشیلر .

سطر | [ع]صف ، صیره ، دیزی؛ بالخاصه یازی صیره‌سی : (سطر باشی) . (قلمی النه آلیرسه سطر سطر یازار) جمعی (سطور)در.

سطوت | [ع] بطش و شدتله اخذ و قهر ایتمك اقتداری . قوهٔ قاهره : (سطوت ملوکانه . سطوت عسکریه . سطوت حکومت) . (ید یمین سطوتی قهر خصم ایله تسخیر ممالکه ودست یسار همتی نشر علم ایله اعمار ملکه وقف ایده‌رك قیلیجك شانی اعلا وقلمك حقنی ایفا ایلدی — لا) .

سعادت | [ع] بختی . طالعی ایی اولمق ؛ برکتلی او . غورلی ، بختیار اولمق . (شقاوت) مقابلیدر : (سعادتمند ، سعادتمآب) = سعادت صاحبی. (وقت سعادت) = زمان حضرت پیغمبری . (در سعادت) = استانبول. (باب سعادت) = سرای همایونك قاپوسی (دارسعادت - یاخود - دارالسعاده) = سرای همایون .

سعتر | [ع] اصطلاحات نباتیه‌دندر. (ککیك)دینیلن کسکین قوقولو اوت: (سعتر بری).

سعد | [ع] قوتلولك ، مبارکلك، یمنلی اوغورلی اولمق : (سعد طالع) § مبارك ، قوتلو : (طالع سعد ، کوکب سعد). (سعد ونحس) (سعدان ، سعدین) = کواکب سیاره‌دن « مشتری » ایله « زهره » یه اطلاق اولنور . بوندن ماعدا (مشتری) یه (سعد اکبر) و (زهره) یه (سعد اصغر) ده دینیلیر .

سَعَه { [ع] وسعت ، بوللق ، کنیشلك : (سعهٔ حال) کسر ایله ده اوقنور .

سَعْی { [ع] چالیشمق ، جهد ایله چابالامق : (انسان ایچون هرایشده سعی وثبات کرکدر). (سعی بلیغ) = امك صرف ایدوب کرکی کبی چالیشمق. (سعی خزینه) = خزینه ایچون چالیشمه. تصرف. § یوریمك، سرعتله یوریمك : (مکهٔ مکرمه‌ده « صفا » ایله « مروه » آره‌سنده سعی).

سَعِیْد {[ع] سعادتله متصف اولان: (سعید وشقی) (شهید سعید) § مبارك ، یمنلو ، اوغورلی : (عید سعید . بخت سعید) .

سَعِیْر { [ع] آلولنمش، یانارآتش § جهنّم، طامو: (عذاب سعیر. هول سعیر) . (نار سعیر) تعبیری برنجی معنایه کوره طوغری اوله‌ماز .

سَفائِنْ { [ع] کمیلر. «سفینه» نك جمعی: (سفائن حربیه، سفائن تجاریه) « سفاین » طرزنده یازلمش یازمالی .

سَفارَتْ {[ع] ایلچیلك : (خدمت سفارت،وظیفهٔ سفارت، سفارت سنیه) § ایلچیلك مقامی : (سفارته مراجعت ، کتابت سفارت) . (سفارتخانه) = ایلچی قوناغی .

سَفّاكْ { [ع] زیاده سفك ایدیجی: (ضحاك سفّاك) .

سَفالَتْ { [ع] یوقسوللق سببیله دوشکونلك، حقیرلك: (حال سفالت) .

سَفاهَتْ { [ع] عقلسزلق، ادراکسزلك § عقلسزجه، بدلاجه بیهوده اسراف ایتمك ؛ حظ وذوق ایچون لزومسز پاره صرف ایتمك: (سفاهت موجب سفالتدر) .

سَفَرْ { [ع] قطع مسافه ، یولجیلق، برمحلدن دیکر ایراق برمحله کوچمك : (موسم سیر وسفر ، مشاق سفریه)(سفرطاسی)=یوله کیده‌جکارك آزقلرینی قویمغه مخصوص وباقردن معمول یول طاسی § عسکرك حرب ایتمك اوزره دشمن قارشیسنه حرکتی: (سَفَرِی) = سفرحالنده آدم ، یولجیلغه منسوب وعائد: (حال حضر وسفر). (سفر بَرْ) = سفر حالنده بولنان عسکر § حرب، جنك: (سفر پلانی)، (سفرده شهید اولانلرك ایتام وارامله دولتجه معاشات کافیه تخصیصندن باشقه). (میدان سفرده اظهارجلادت ایدیپوردی) § کرّه ، دفعه: (بوسفر دیه‌جك یوق ، هر سفر جواب رد ویرلمز آ، قاچ سفردر بویله اولیور) « مرد راه اولمایانه زاد سفرویرمزلر» (نائلی قدیم)

سَفَرْجَل [ع] آیوا . جمعی (سَفارِج) .

سَفْسَطَه [ع] ظاهرده صادق وحقیقتده کاذب اولان قیاس ، طوغری کبی کوروندیکی حالده نتیجه‌سی سقیم اولان اقوال، صاچمه : (سفسطه پَرْداز) = بو یولده سوز سویله‌ین .
«بیك سفسطه برمصرع برجسته یه دکمز»
(عونی)

سَفْك [ع] دوکوب آقیتمق : (سفك دماء سفك دموع، سفك دَمْ) .

سَفید [ف] « سَپید » کبی بیاض، آق : (بحرسفید، ریش سفید ، سفید وسیاه) .

سَفیر [ع] ایلچی : (سفیر کبیر)= بیوك ایلچی .

سَفیل [ع . مولد] حال سفالتده بولنان ، دوشکون . تصرفات عثمانیه‌دن اولان بو لفظك طوغریسی (سافل) در. فقط استعمالی اوقدر تعمم ایتمشدرکه تصحیحی غیرقابلدر.

سَفینَه [ع] کمی : (سفینهٔ نوح ، سفینهٔ حربیه ، سفینة الشعرا) .

سَفیه [ع] سفاهت ایله متصف اولان ، مسرف. اصطلاح فقهده مالنی بیهوده صرف وتبذیر واسراف ایله اضاعه واتلاف ایدن وابله وساده‌دل اولوب کار وتمتع واخذ واعطا یوللرینی بیله‌میه‌رك آلدانان کیمسه دیمکدر .

سَقّاء [ع] صو طاشیان ، صو کتیرن : (سقّا قربه‌سی، سقّا قوشی) .

سَقام [ع] خسته‌لك، کیفسزلك: (حال سقام، دوچار سقام)

سَقامَت [ع] خسته‌لك دکل بوزوقلق، اویغونسزلق ، دوزکون اولمامق معناسنده استعمالی معروفدر : (سقامت رأی، سقامت کلام، سقامت عباره) .

سَقَر [ع] جهنّم ، طامو ، (سقر مقر) .

سَقَط [ع] حال اصلیسی بوزولمش، جسمانی برعارضه‌یه اوغرامش اولان: (سقط ال، آیاغی سقط، قولی سقط ، سقط آدم) § کلامده خطا ، بوزوقلق : (عباراتی سقط ، افاداتی سقط) .

سَقَطات [ع] کلامده خطا ، بوزوقلق معناسنه اولان (سَقَطَه) نك جمعی . مفردی قوللا نیلماز : (غلطات وسقطات) .

سَقْف [ع] طاوان، طام: (سقف بیت، سقف منقش).

سَقَم [ع] « سقام » کبی خسته‌لك دیمکدر . بوزیاده قوللا نیلیر : (الم سقم) .

سَقَمُّونْيا [ع] اصلی یونانیدر . برنوع کاردرکه چول کرتنکله‌سی وقوم بالیغی دیه معروفدر § مکاتیب وهدایای محترمه صارمق ایچون قوللانیلان کرتنکله دریسی کبی دلیك دلیك یاپلمش برنوع تول .

سَقی [ع] صولامق، صووارمق: (سقی‌وارو‌ا، سقی‌حدائق).

« ایله‌من آب حیات لعل جان بخشن دریغ »
«سقی‌ما اجرینه‌واقف‌سه‌اوشوخ‌شیوه‌خو»
(طربزونی حلمی)

سَقیم [ع] سقامت ایله متصف اولان، بوزوق : (رأی سقیم ، فکر سقیم، قول سقیم، افکار سقیمه) § خسته : (شخص سقیم، افراد سقیمه) ،

« سوزمیدراول‌که‌چپ‌وراست دوشه‌مضمونی »
« نیجه معنای درستی بوزه برلفظ سقیم »
(نفعی)

سَگ [ف] کوپك. (سگ بچه) = کوپك یاوروسی، ایت انیکی . (سگ جان) = ایت جانلی.

سَگْبان [ف] سابقده تفنکلی عساکر خفیفه ، باشی بوزوق : (سگبان باشی) = یکیچری امراسندن زمانمزه کوره لوا ویا فریق پایه‌سنی حائز بربیوك ضابط ایدی.

سَکْت [ع] سسی صولوق آلقسزین فصل ایتمك § کلام موزونده بر حرکه‌نك سقوطندن حاصل اولان آهنك قیریقلغی : (سکت ملیح) .

سَکْتَه [ع] کسیلوب طورمه ، طورغونلق، بوزوقلق : (ایشنه‌سکته کلمك، دولابه‌سکته‌کلمك، تجارته سکته ویرمك) . (سکته‌دار) = آهنکی‌بوزوق، دوزنسز . (سکتهٔ قلبیه، سکتهٔ دماغیه، سکتهٔ رئویه)= اصطلاحات طبیه‌دندر . § (سَکْت) مقامنده دخی قوللانیلیر .

سُکْر [ع] سرخوشلق : (حال سکر ، حدّ سکر) . (سکرحال) تعبیری غلط قبیحدر.

سَکَرات [ع] طالغینلقلر ، حیرتلر . (سَکْرَه) لفظنه‌ده مراجعت اولنه : (سکرات موت) .

سَکْران [ع] سرخوش ، ایچکی ایله کندینی بیلمه‌ین.

سَکْرَه [ع] سرخوشلق، واقع اولدیغی شخصه غلبه ایدن سرخوشلق . بومعنی اعتباریله معنویاتده قوللانیلیر . (سکرهٔ غرام، سکرهٔ سودا) § حیرت، طالغینلق: (سکرة الموت ، سکرهٔ موت) . (سکرت)طرزنده‌استعمالی‌ده‌جائزدر.

سَکَنات [ع] « مُسکِّن » یعنی یرندن قیملدانمایوب طورمق معناسنه اولان (سَکْنَه)

لفظنك جمعيدر: (حركات وسكنات).
مفردى قوللانيلماز .

سَكَنَه [ع] (ساكن)ك جمعيدر. اوطورانلر ديمكدر : (سكنهٔ بلده، سكنهٔ قريه) .

سَكْوَهسْتِرُو [ايتاليانجهدن] امـوال و املاكى احكام قانونه توفيقاً حجز ايتمك . (سكوهسترو ايتمك) = تحت حجزه آلمق .

سَكِينَه [ع] وقار ، تمكين ، متانت قلب . (سَكِينَت) = صورتندهده قوللانيلير .

سَلّ [ع] چكوب صييرمق ، چكيلوب صييرلمق : (سلّ سيف ، سيفك سلّى) .

سَلاٰسَتْ [ع] كلامده قولايلق، طاتليلق ايله ولطيف برآهنك ايله اوقونمق خاصهسى : (سلاست الفاظ ، سلاست عباره)

سَلاٰسِلْ [ع] « سلسله » نك جمعى ، زنجيرلر ، زنجير كبى بربرينه اولاشوب كيدن شيلر § صويلر .

سَلاٰطِينْ [ع] « سلطان » ك جمعى ، پادشاهلر : (سلاطين عظام) .

سَلاٰمْ [ع] عيوب وآفاتدن سالم وعارى اولمه § افراد بيننده ويريلوب آلنان سلام . بومعناده عرض دعادن عبارتدر . (دارالسلام) = جنّت ، فردوس (مدينةالسلام) = بغداد شهرى .

سَلاٰمَه [ع] عيوب وآفاتدن ، قضا وكدردن برى اولمه. لسانمزده (سلامت) صورتندهقوللانيلير.

سَلاٰمَتْ [ع] اكدار وبلايادن برى اولمق، سالم بولنمق: (يولجيلرك محللرينه سلامتوصوللرى ، سلامتله كيتدى) .

سَلْبْ [ع] محو ايتمك ، كيدرمك § قاپوب آلمق ، صويوب آلمق. برنجى معنادهاستعمال اولنور : (سلب حضور ، امنيتى سلب ، سلب آسايش) .

سَلَبْ [ع] برندن قاپيلوب آلنان شى : (سلب قتيل) § برينك آرقهسندن صويلوب آلنان اثواب، اشياى سائره. جمعى (أَسْلاٰبْ).

سَلْبِى [ع] نفى وانكار صورتيله وسلبه متعلق، منسوب اولان.

سَلْجَم [ع] تحريفله « شالغام » دينيلن شى .

سَلْخ [ع] كسيلن حيوانك دريسنى يوزمك ، دريسى يوزلمك : (قربانك سلخى) § هر شهر عربينك صوك كونى : (سلخ شوال) .

سَلْخَانَه [فع] حيوانات كسيلوب دريلرى يوزيلن محل مخصوص .

سَلْجَه [ع] اصداف بحریه‌دن «استریدیه» دینیلن قابوقلی حیوان .

سَلْسَال [ع] خفیف ، لطیف ، طاتلی صو § ایکنجیسی

سَلْسَبِیل جنتده بر قایناق ، یاخود چشمه .

سَلْطَنَت [ع] پادشاهلق ، حکمدار-لق ، دولت : (سلطنت سنیهٔ عثمانیه) § عظمت ، شوکت ، اجلال . دبدبه مقامنده‌ده قوللانیلیر : (نه‌قدر سلطنتلی) .

سَلَف [ع] یرینه کچیلن آدم ، مأمور: (خلف وسلف) § «اسلاف» مقامنده‌استعمالی اکثریا اخیار حقنده‌واقعدر: (سلف صالحین).

سَلَم [ع] موجود اولمایان محصولاته پیشین ویریلن قیمت ، عرف شرعده ثمنك تعجیلنی ومثمن اولان مالك تأجیلنی موجب عقد دیمکدر .

سَلْعَه [ع] باشده اولان یاریق . جمعی (سَلَعات) § خیار-جق دینیلن مرض .

سَلْوَی [ع] بال § بنی (اسرائیل)ه ترزیق بیورلمش اولان بیلدیرجینه مشابه برنوع قوش .

سَلَّه [ع] تخفیف ایله «سَلَه» دینیلن قولبلی سپد ، زنبیل . (سلّه‌باف) = سپدجی ، کوفه‌جی .

سَلْب [ع] عقلی سلب ایدلمش ، مسلوب الشعور آدم . (مسلوب) مقامنده قوللانیله‌بیلیر : (سلیب العقل) .

سَلِیط [ع] کوتو سوزلی . فنا خویلی ، انسانی انجیدن خاشاری آدم . مؤنثی (سَلِیطَه) در .

سَلِیقَه [ع] انسانك طبیعتنده انشای کلام خصوصنده حاصل اولان ملکهٔ راسخه : (حسن سلیقه) ، (سَلِیقِی) = سلیقه‌یه‌منسوب ، متعلق: (لطافت سلیقیه ، ادای سلیقی).

سَلِیل [ع] یکی طوغمش چوجق: (سلیل میّت) = اولو طوغمش چوجق .

سَلِیم [ع] عیوب وآفاتدن ، غلّ وغشدن ، نقایصدن بری اولان یعنی سلامت اوزره بولنان . اکثریا معنویاتده وصف اوله‌رق قوللانیلیر : (ذوق سلیم ، عقل سلیم ، طبع سلیم) .

سَمّ [ع] زهر ، آغو : (سمّ قاتل) = اولدیریجی زهر . (سَمُّ الفار) = صیچان اوتی (سمّ-السَمَك) = اصطلاحات نباتیه‌دن (بالیق اوتی) دینیلن برنوع نباتك میوه‌سی .

سَمَاء [ع] آسمان ، کوك : (سماوات) = کوکلر ،

كوك يوزى (سَماوِىّ) = كوكه منسوب ، آسمانه متعلق (سَماوِيات) = كوكه عائد ومنسوب اولان شيلر .

سَماجَت [ع] بد منظرلق ، چر-كينلك .

سَماحَت [ع] جوانمردلك ، طبعاً كرمكار ، جومرد اولمق . (سماحتلى) = الى آچيق ديمكدر .

سَماع [ع] ايشتمه (سَماعاً) = ايشتمه صورتيله § طريقت مولويه منتسبلرينك آيين مخصوص ايله دونشلرينه اطلاق اولنور: (سَماعزَن) = آيين مذكور ايله دونيجى ، دونن (سماعخانه) = مولوى تكيه‌لرنده درويشلرك آيين اجرا ايده‌جكلرى محل مخصوص :

« نه آڭلادك بوسماع وبونايدن صوفى »
(نائلى)

سَمانَت [ع] سميرمك، سميزلك: (سمانت غنم) .

سَمت [ع] طرف ، جهت ، محل : (سمت رأس) = آسمانك باش اوستنده كورينن طرفى (سمت قدم) = سمت رأسه مقابل اولان ، كرهٔ ارضك اوته طرفنده كورنمه‌ين يرى (سمت معروف) = هركسك بيلديكى محل .

سَمع [ع] قولاق § ايشتمه : (واصل سمع انام اولان).

« سوزبن ديديكم جوهر علوى ايسه آنى »
« دوران صدف سمع قبوله گهر ايلر »
(نفعى)

سَمَك [ع] باليق «سَمَكَه» ده دينير . فارسيده (ماهى) دينيلير .

سَمَن [ع] ازكين ياغ § سميزلك: (سمن كاذب) بو معناده فى الاصل كسر سين ايله در § « ياسَمَن » مخففى ، لطيف قوقولى معروف چيچك .

« توغه در رغبتمز زلف سمن سايرينه »
(بكلكجى عزت)

سَمَند [ف] آت ، قوله آت ، (سمند خامه) تعبيرى پك خاييده در.

سَمَندَر [ف] صو كرتنكله سى دينيلن بر نوع حيوان . جسمنك ايكى طرفنده صو افراز ايدن كيسه‌لرى بولنان اشبو حيوان قيغلجملى كول اوستنده يوريه‌جكى طرفلرى صولايه‌رق كچديكندن يانماز ايمش !! حرافات قديمهٔ شرقيه‌دن آتش ايچنده پيدا اولوب آتش ايچنده ياشار بر حيوان موهوم . ادبيات ايرانيه وعثمانيه‌ده پك چوق ذكر اولنمشدر :

سَمُوح [ع] چوق سماحتلى ، زياده جومرد اولان :

سَمُّور [ع] دريسندن كورك ياپيلان بر نوع معروف حيوان ، كوركى مقبولدر . هم حيوانه هم كوركه اطلاق اولنور . محاوراتده تخفيف ايله ، نظمده شدّه‌لى وتشديدسز قوللانيلير :

سَمُومْ [ع] سام یلی ‖ زهرلی شئ .

سَمِیّ [ع] همنام دیمکدر . ترکجه‌سی (آداش) .

سَمِیرْ [ع] کیجه‌لری بربریله صحبت ایدن آدملردن هر بری .
(فضائل سمیر ، درایت سمیر) کبی تعبیرلرده « متصنف » معناسنی افاده ایدر .

سَمِیعْ [ع] قوهٔ سامعه‌سی زیاده اولان ، زیاده ایشیدیجی
§ جناب حقه اطلاق اولنور : (سمیع الدعا) .

سَمِینْ [ع] سمیز ، یاغلی دیمکدر ، انسان وحیوان وبونلرك اعضاسی حقنده قوللانیلیر : (شخص سمین ، لحم سمین ، جاموس سمین ، بازوی سمین) .

سَنَاءْ [ع] برنوع نباتك اسمیدرکه « مسهل » اوله‌رق قوللانیلان ادویه‌دندر : (سَناء مکّی ، سناء رومی) بین العوام تحریفله (سِنامَکی) دیرلر .

سَنَابِكْ [ع] حیوان طیرناغی اوجی معناسنه اولان (سُنبك)ك جمعیدر . مفردی قوللانیلماز : (سنابك خیول ، سنابك افراس) .

سَنَابِلْ [ع] باشاق معناسنه اولان « سنبله » نك جمعی .

سَنْجْ [ف] «سَنْجیدَن» مصدرندن مشتقدر . یالکز قوللانیلماز . مطلقا ترکیب ایله طارتیجی معناسنده استعمال اولنور : (سخن سنج) .

سَنْجِیدَه [ف]طارتلمش ، موازنه اولنمش ، منتظم : (سنجیدهٔ میزان دقت ، فکر سنجیده) .

سَنَدْ [ع] بورج و مواد سائره ایچون صورت مخصوصه‌ده یازیلوب وبریلن کاغد ، ورقهٔ رسمیه دیمکدر . یالکز بورج ایچون اولورسه (تحویل) تعبیریده قوللانیلیر : (اسهام سندی) جمعی (سندات) : (سندات قلمی) ، (سندات رسمیه) = برموجب نظام مصدّق (سندات عادیه) = بالعکس غیر مصدّق اوراق دیمکدر
§ دلیل ، استنادگاه معنالرنده استعمالی پك نادردر .

سَنْدَرُوسْ [ع ف] قوپال آغاجندن چیقان صمغ ویاغ دیمکدرکه کهربا نوعندندر . تحریفله (صاندالوس) دیرلر .

سَنْطُورْ [عبرانیدن] « قانون » دینیلن سازك تللی نوعی . (سنطورلی) = شعشعه‌لی ، طنطنه‌لی دیمکدر .

سَنْكْ [ف] طاش ، عربیسی (حَجَر) ، (سَنْكِ خارا ، سَنْك خارَه) = پك سرد طاش ، قایا :
«آثارلرسنك خارایی درخت میوه‌دار اوزره» (لا)

سَنْگستان، سَنْگلاخ [ف] طاشلق، طاشی چوق یر ، قایالق .

سَنْگین [ف] طاشدن ، بوس بتون طاش § قاتی، پك : (دل سنگین)

سَنَوِیّ [ع] سنه‌یه منسوب، بر ییللق: وارداتسنویه).

سَنَه [ع] ییل ، اون ایکی آیدن عبارت اولان زمان : (سنهٔ هجریه ، سنهٔ شمسیه ، سنهٔ میلادیه).

سَنِیّ [ع] رفیع ، عالی ، یوجه : (نبی سنی ، سنی‌الهمم) مؤنثی (سَنیّه) در : (سنّت سنیّه ، ارادهٔ سنیّه) .

سَواء [ع] برابر اولمق، برابرلك؛ برحالده ، متساوی بولنمق. جمل عربیه‌ده قوللانیلیر: (سواءالبطن والصدر) .

سَوابِق [ع] «سابقه» نك جمعی، کچمش اولان حالات ، وقوعات دیمکدر. حسنیّات وقبحیّاتده قوللانیلیر : (سـوابق جمیله ، فلانك سوابقی) .

سَواحِل [ع] « ساحل »ك جمعی، دکزقییلری: (سواحل بحر سیاه ، روم ایلی سواحلی) .

سَواد [ع] قارالتی ، سیاهلق ، قاره‌لك . (سوادالعین، سواد عین) = کوز قاره‌سی، کنایةً محبوبه ودلبر دیمکدر (تکثیر سواد) = لزومسز ، فائده‌سز یازوب کاغدی قاره‌لامق ، یازی‌یی چوغالتمق .

« باقمه یارب سـواد دفترمه »
« آنی یاق آتشه نم یرمه »
(لا)

سَوادِ اَعْظَم [ع] بیوك شهر ؛ مکّهٔ مکرمه .

سَوادْخوان [ف] یازی اوقویه بیلن ، چیقـاره‌ـ بیلن ، عجمی .

سَواطِع [ع] « ساطع » ك جمعی، ظاهر ومرتفع اولان شیلر.

سَوافِل [ع] « سافل » ك جمعی. مفردینه باقلی .

سَوامّ [ع] « سامّه » نك جمعی. زهرلی حیوانلر : (دفع مضرات سوامّ) .

سَوانِح [ع] « سانحه » نك جمع دیکری. انسانك قلبندن طوغان فکرلر: (سوانح مرشدانه).

سَوائِم [ع] «سائمه»نك جمعی، باشی بوش اوتلایان حیوانلر .

سَوْداء [ع] هوس ، امل ، آرزو : (سودای خام) § شدّتلی میل، عشق که عارض اولدیغی شخصی فوق‌العاده مغموم ومکدّر ایدر. بونك بردرجهٔ شدیده‌سی واردرکه تلف نفسی موجب اولور . او نوعنه (قاره سـودا) دینیلیر : (سَوْدازَده) = علّت سودایه طوتلمش، عاشق دیمکدر

§ اخلاط اربعه‌دن بری ، اود § « أَسْوَدْ » ڭ مؤنثی اولور : (حبّهٔ سوداء ، صحیفهٔ سوداء) بو معناده استعمالنده همزه‌سی ابقا اولنمیدر .

سَوْداگَرْ [ف] سودالی ، عاشق § تاجر ، بازرکان . (سوداگری) = عاشقلق || بازرکانلق.

سَوْداوِیّ [ع] مراقلی، قورنتیلی § اخلاط اربعه‌دن سودایه منسوب ، متعلق : (مزاج سوداوی) .

سَوْط [ع] قامچی ، قیرباچ . فارسیسی (تازیانه) .

سَوْق [ع] ایلری سورمك ، ایلری‌یه سورلمك؛ کوندرمك ، کوندرلمك : (سوق عسکر ، سوق قوافل ، سوق اشیا) .

سَوْگَنْد [ف] یمین، آند: (سوکند منافق) .

سَوِیّ [ع] دوز ، هر طرف برابر ، مساوی اولان . (سَوِیّاً) = صورت متساویه‌ده ، فرقسز ، بردوزی‌یه دیمکدر .

سَوِیَّه [ع] مساویلك ، دوزلك ، برابرلك : (علی‌السویه) = مساوی، فرقسز، هپ براوله‌رق.

سَه [ف] اوچ ، عربیسی (ثلثه). (سه پا) = اوچ آیاقلی (سه‌شَنْبه) = صالی کونی. (سه‌پایه)ده دینیلیر .

سَهَر [ع] کیجه‌لری اویویه‌مایوب اویانیق طورمق . اویقوسزلق : (مبتلای سهر ، علّت سهر) ، (سَهْران) = اویانیق طوران آدم :

« مبتلایان سهر غبطه ایله دیر تاریخ »
« برگیجه طالدی اجل اویقوسنه ثریاکی »
(سروری)

سَهْل [ع] قولای ، « آسان » کبی : (سهل ممتنع) = قولای ظن اولندیغی حالده تقلید وتنظیری پك مشکل اولان کلام .

« بحر آتش صرصر آهم خروشم کورمه سهل »
(نائلیٔ قدیم)

سَهْم [ع] اوق § حصه، خزینه‌دن آلنان ایراد قسطی یاخود خزینهٔ جلیله‌نك هردرلو دیون تحویلاتی § تقسیطلی ایراد : (بش سهمده اوچ سهمنه متصرف اولان) جمعی(اسهام): (اَسْهام عمومیه) .

سَهْم [ف] قورقو . (سَهْمناك ، سَهْمگین) = قورقولی ، قورقونج .

سَهْو [ع] یاکلش ، یاکلمه : (سهو مرتب ، سهو قلم ، سجدهٔ سهو) ، (سَهْواً) = یاکلشقله ، یاکیله‌رق (سَهْوِیّات) = یاکلشلقدن ایلری کلن شیلر .

سَهی { [ف] طوغری . مادیاتده استعمالی غالبدر : (قدّ سهی ، سرو سهی) .

سَیّاحْ { [ع] مملکتدن مملکته طولاشوب کزن، چوق سیاحت ایدن. جمعی (سیاحینْ) .

« سیّاح بی‌قرارك اولورآشناسی چوق »
(یحیی)

سِیاحَتْ { [ع] مملکتدن مملکته طولاشوب کزمك . اصلی کسر سین ایله‌در : (سیاحت بحریه ، سیاحت برّیه) .

سَیّارْ { [ع] یوروییجی ، کزیجی : (مخابر سیّار، سیار پوسته‌جی).

سَیّاره { [ع] ثابت ومستقر اولمایان، یوروین کوکب . جمعی (سَیّاراتْ) § قافله ، کاروان معناسنده الیوم لسانمزده قوللانیلماز .

سَیّالْ { [ع] آقیجی، صوکبی آقان: (جسم سیّال، آتش سیّال).

سَیّالَه { [ع] آقیجی ماده ، آقوب کیدن شی: (سَیّالهٔ بَرْقیّه) = الکتریق قوتی. جمعی (سَیّالاتْ) .

سَیِّءْ { [ع] فنا ، کوتو : (خلق سیّء ، اخلاق سیّئه) .

سَیِّئَه { [ع] کوتو ، فنا ایش ، صوچ. جمعی (سیئات) :

« سیئات انسانه نفس کمترندن کلور »
(دیاربکرلی سعید پاشا)

سَیِّدْ { [ع] اولو ، بر قومك اولوسی ، بیوکی ، افندیسی : (سیّد ایدّ) § حضرت پیغمبرك سلالهٔ طاهره‌سندن اولان ذات. (سَیِّدانْ) = حضرت حسن وحسین رضی الله عنهما. « سید » ك جمعی (ساده) کلیر ، لکن لسانمزده اصلا قوللانیلماز . جمع الجمعی اولان (سادات) قوللانیلیر:

« ای خامهٔ ناقص بیان باشلا دعای سیّده »
« ایت سنده صرف اقتدار طورمه ثنای سیّده»

سَیْرْ { [ع] یورومك: (سیرعادی) = قوشمه‌یه رق ، یاواش یاواش یورومه (سیر سریع) = عجله ایله ، چابق چابق یورومه § کزمه ، کزنمه : (سیره چیقمق) = کزه‌جك، کزینه‌جك یره کیتمك § تماشا، باقیله‌جق اکلنجه . (چیقمق ، ایتمك ، ایله‌مك) ماده‌لریله قوللانیلیر . (سَیْر فی‌المَنام، سَیْر فی‌النَوْم) = اصطلاحات طبیه‌دندر . اویومقده ایکن دوشکدن قالقوب یورودکدن، کزندکدن صوکره ینه یاتاغنه یاتمق کبی حالت غریبه‌یه اطلاق اولنور . بوحاله کرفتار اولانلر اویاندقدن صوکره سؤال ایدلسه حرکات واقعه‌لرندن اصلا خبر ویره‌مزلر :

« سرعت سیرندن اظهر درکه رخش همتم »
« هم عنان سابقون اولمق تمناسنده‌در »
(معلم ناجی)

سَیْرانْ [ع] تماشا ایتمك، كزمك. (سَیْرانگاه) = كزمكه، تماشایه مخصوص محل.

سَیْف [ع] قیلیج: (سیف مرصع، تعلیق سیف).

« تیغ توحید ایدی ابروی رسول »
« كورینوردی ایكی سیف مسلول »
(خاقانی)

سَیْل [ع ف] كثرت وشدتله آقان صو. جمعی (سُیُول).

« آفت سیل سرشك بی‌قرارمدن صاقن »
(فضولی)

سَیْلاب **سَیْلابَه** [ف] كثرتله آقان، خصوصیله یاغموردن بیریكه‌رك شدتله آقان صو: (سیلاب اشك دیده) شیوهٔ فارسی‌یه كوره كسر سین ایله تلفظی جائزدر.

سَیلخیز [ف] طاشغون وجوشغون اولان صو.

سَیَلان [ع] آقمق: (سیلان دم)، (سَیَلانِ اَبیَض) و(سَیَلانِ مَنِی) اصطلاحات طبیه دندر.

سَئَلَه [ع] دیلنجیلر. « سائل »ك جمعیدر. فقط مفردی لسانمزده اكثریا باشقه معناده قوللانیلیر: (سئله كروهی).

﴿ سِ ﴾

سِباع [ع] « سبع »ك جمعی، ییرتیجی حیوانلر، جاناورلر.

سِباق [ع] برینك ایلریسنه كچمك، برینه تقدم ایتمك § عبارەنك ایلریسی، اوست طرفی: (سباق كلام).

سِبط [ع] (حفید) كبی طورون دیمكدر: (سبط نبی)، (سِبطَین) = حضرت فخر عالم صلی الله علیه وسلم افندیمزك ایكی طورونلری حضرت (حسن وحسین) رضی الله عنهما. (سِبطَینِ مُكَرَّمَین) و(سِبطان) ده دینیلیر:

« جدّ سبطین ونبیّ الثقلین »
(خاقانی)

سِپار [ف] ایصمارلامق معناسنه اولان (سُپارِیدَن) مصدرندن صیغهٔ امردر. امثالی كبی لسانمزده وصف تركیبی طرزنده قوللانیلیر: (جانسپارانه) ضم وكسر سین ایله تلفظی جائزدر.

سپارش { [ف] ایصمارلامه، ایصمار- لایش ؛ حواله ایتمه :
(سپارش‌معاشی) = برمأمورك دیگر محلده بولنان عائله‌سنه یاخود داین وسائر آدمنه ترك وتخصیص ایتدیکی آیلق . کویا بونك جمعی اولمق اوزره قوللانیلان (سپارشات) بوس بتون یاگلشدر . طوغریسی (سپارشلر) دیملیدر .

سپاس { [ف] حمد ، شکر ، ثنا ، منت معنالرینی افاده‌ایدر: (سپاس بی‌قیاس) ، (سپاسدار ، سپاسگذار) = ثناخوان ، متشکر دیمکدر .

سپاه { [ف] عسکر ، چری :
« شاه سکندر افسر ودارا سپاه ایدی »
(باقی)

سپاهسالار { [ف] سرعسکر ، عسکرك اك بیوك آمری . اکثریا تخفیفله « سپهسالار » صورتنده قوللانیلیر .

سپاهی { [ف] « اسم » تخصیص ایله تیمارلو سواری عسکری دیمکدر . یکیچری دورنده منتظم سواری اوجاغی افرادینه‌دینیلیر- دی . جمعی (سپاهیان) در .

سپر { [ف] قالقان دینیلن اسکی حرب آلتی § آردینه کیزله- نه‌جك ، صیغنه‌جق شی : (قلعه‌سپری ، کمی سپری) ، (سپر صاعقه) = ییلدیرمی جذب ایدن و « پاراتونر » دینیلن آلت تحفظ . (سپرغم) = فسلکن دینیلن قوقولی معروف نبات.

سپنج { [ف] مسافر ، قونوق . (سرای‌سپنج) = دنیا.

سپند { [ف] اوزرلك تخمی که « توتسو » لكده دیرلر ، آتشه آتیلنجه چیتیردی ایدر. اشعار قدیمه‌ده چوق ایراد اولنمشدر :
« سپند آسا ایدر هرروی آتشابدن فریاد »
(قوجه‌راغب)

سپه { [ف] « سپاه » ك مخففی ، عسکر ، چری دیمکدر :
« سپه شکاف یکانه خلیل پاشاکیم »
(نفعی)

سپهبد { [ف] سرعسکر ، باشبوغ. معربی (اصفهبد) .

سپهدار ، سپهسالار { بونلر دخی سرعسکر ، باشبوغ معناسنه‌در :
« بوله برمرتبه نصرت سپهسالار منصورك »
(نفعی)

سپهر { [ف] سما ، کوك § فلك ، دور :

ستاد { [ف] آلش ، صاتون آلش : (دادوستاد) .

ستاره { [ف] کوکب ، کیجه‌لری کوکده اوفاق اوفاق و

پارلاق پارلاق کورینن جرملر: (ستاره شناس) = کوکب طانیان، منجم :
« جهان حشمته شاهنشه ستاره حشم »
(نفعی)

ستان [ف] ضبط ایدیجی، آلیجی معناسنه‌در : (دلستان) = کوکل آلیجی (کشورستان) = اولکه ضبط ایدیجی ، مملکت آلیجی (جانستان) = جان آلیجی (دادستان) = انتقام آلیجی § ادات مکان اوله‌رق قوللانیلیر ، کثرت افاده ایدر : (گلستان، لاله‌ستان، نیستان، سنکستان)

ستایش [ف] مدح ایدش، اوکش: (ستایش حضرت پیغمبر).

ستر [ع] پرده ، اورتو . جمعی (استار وستور) .

ستین [ع] آلتمش: (ستین‌سنه)، (ستون) ده دینیلیر.

ستّه [ع] آلتی : (ستهٔ ثور ، رسوم سته ، جهات سته).

ستیز، ستیزه [ف] جنك، غوغا: (ستیزه کار) = غوغاجی (ستیزه‌جو) = غوغاآرایان.

سجال [ع] بیوك ، طولو صو قوغه‌سی معناسنه اولان (سجل) ك جمعی : (الحرب سجال) .

سجلّ [ع] محکمه دفتری ، قیدلری حاوی کوتوك : (سجلّ قلمی، سجلّ اداره‌سی) جمعی (سجلّات) .

سجن [ع] محبس ، زندان ؛ صوچلی یی ایچنده قویوب صاقلایه‌جقلری محل: (سجن اضطراب، سجن مظلم).

سحر [ع] برکیمسه‌یه دوباره ، حیله ایتمك و باطل نسنه‌یی صورت حقده کوسترمك که ترکجه‌ده (بویو) و (جادولق ، بویوجیلك) دینیلیر . (سحرباز ، سحرساز) = بویو یاپیجی، بویوجی (سحربازی) = بویوجیلك (سحرآمیز) = بویو قاریشدیریجی ، بویو کبی تأثیر ایدیجی (سحر حلال) = بیت وکلام بدیع آره‌سنده هم کلمات سابقه‌نك تمه‌سی وهم کلمات لاحقه‌نك مقدمه‌سی حکمنده بولنه‌جق برلفظ ویا ترکیب ایراد ایتمکدن عبارت برصنعت ادبیه‌یه اطلاق اولنور.

سدره [ع] طربزون خرماسی نوعندن برآغاج وآنك میوه‌سی § (سدرة المنتهی) = برمقام مقدس سماوی . (سدره‌نشینان) = اومقام قدسیده بولنان ملائکهٔ کرام :
« سدره‌دن قدینه ایندکجه نکاه »
« روح قدسی دیر ایدی (طوبی‌له) »
(خاقانی)

سِرّ { [ع] كيزلى خصوص ، كيزلى شى . (سرّاً) = كيزلى اوله رق ، كيزليجه . (افشاىِ سرّ) = كيزلى ماده يى هركسه سويله مك ، طويورمق .

سِراج { [ع] قنديل ، موم ، يانار فتيل : (سراجُ الدين) = دينك قنديلى .

سِراجَه { [ع] معروف علّت ، بدنده ظهـور ايتـديكى يرك دريسنى تغيير ايدن عسيرالالتيام بر يارەدر كه طبـده (داءُ الخنازير) دينيلير .

سِرايَت { [ع] كچمك ، بولاشمق : (قولرانك سرايتى) .

سِربال { [ع] «قَميص» كبى كوملك جمعى (سَرابيل) .

سِرِشت { [ف] خلقت ، فطرت ؛ طبيعت ، خوى : (خوب سرشت ، نيك سرشت) .

« سالب آرامدر {ناجى} دل فرقت سرشت»

سِرِشتَه { [ف] يوغورلمش ، خمير كبى ياپلمش . (سِرِشتَن) مصدرندن اسم مفعولدر .

سِرِشك { [ف] « كاف فارسى ايله» كوزياشى || قطره ، طامله .

سِرِقَت { [ع] چالمق ، چالنمق § خرسزلق : (سرقت نقود ، سرقت اموال) .

سِركَه { [ف] معروف اكشى اوزوم صويى : (سِركَه فروش) = سركه صاتيجى ، صاتان § اكشى يوزلو آدم . (سركهٔ ده ساله) = اون يللق سركه ديمك ايسه ده كنايةً كين وعداوت قديمه معناسنده قوللانيلير .

(سِرَكَنگَبين) = اكشى بال شربتى . « سركه » و « انكبين » لفظلرندن مركبدر .

سِعايَت { [ع] قوغيجيلق ايتمك ، ايدلـك ؛ قوغيلامق ، قوغيـلاغق ؛ برآدمى ديكر شـخصه چكشدرمك ، كچمك : (سعايت اقربا) .

سِفال ، سِفالَه {[ف] چاناق كوملك مقوله سى § اكين يچه جك اوراق .

سِفالين { [ف] چاموردن ياپلمش شى ، چاناق چوملك : (كوزهٔ سفالين) .

سِفر { [ع] كتاب ، جزء ؛ خصوصيله (تورات شريف) ك مركب بولنـديغى اجزادن بهر جزئه اطلاق اولنور .

سِفلَه { [ع] فرومايه ، آلچاق . (سفله پرور) = اومقوله اشخاصى التزام واستخدام ايدن .

سِقايَت { [ع] مكهٔ مكرمه ده حجاجه زمزم توزيعى خدمتى ، كعبه سقالغى .

سِقط { [ع] وقتى ايرمه دن دوشن چوجق ، ياورو .

سِگالْ ([ف] فكر، انديشه، ظنّ. (بَدْ سگال)=كوتوفكرلى.

سِگالِشْ ([ف] فكر ايدش ، قورش ، دوشونش: (سگالش دشمنانه) .

سِكَنْجَبِينْ [ع] / **سِكَنْكَبِينْ** [ف] شكر كه ايله بال وياخود شكر- دن مركب اكشى شربت.

سِكّه ([ع] آقچه اوزرينه ضرب اولنان نقش، تمغا. (آلتون سكّه، كوموش سكّه) تعبيراتى (مسكوكات) مقامنده قوللانيلير § مولوى درويشلر- ينك كيدكلرى كلاه : (سكّهٔ ملاى روم) § يول ، زقاق: (سكّة الحديد) = دمير يول .

سِكّه‌زَنْ ([ف] آقچه ضرب ايدن اسـتادلردن ، عمله‌دن هر برى .

سِكّه‌گَرْ ([ف] آقچه قالبى حك ايدن ، تمغا قازان صنعتكارلردن هر برى: (سكّه‌گر باشى)

سِلاحْ ([ع] تفنك ، قيليج ، سونكو ، بچاق ، طابانجه مثللو حرب وقتل آلاتنه اطلاق اولنور : (استعمال سلاح ، تشهير سلاح) جمعى (اسلحه) ، (سلاحخانه) = بو مثللو آلات و ادواتك حفظنه مخصوص اولان محل . (سِلَحْ) = مخففاً عين معنايه لغتدر. مثلا (سِلَحدار، سِلَحشور) صورتنده قوللانيلير . (سلحدار آغا) = اوائلده سرقرنا مقامنده سراى همايونك الك بيوك ضابطى ايدى . سلاحلرى طوتان ديمكدر . (سلحشور)= سلاحلرى قاريشديريجى، سلاحلر ايله اوينايوب اوغراشيجى ديمكدركه زمان قديمده برصنف سلاحلى عسكره ، خصوصيله اسلحهٔ متنوعه استعمالنده ملكه ومهارت فوق العاده ايله ممتاز معيّتده مستخدم افراده اطلاق اولنوردى ،

سِلْسِلَه ([ع] زنجير § بربرينه اولاشوب كيدن شيلرك هيئت مجموعه‌سى : (سلسلهٔ جبال) § صوى صوب ؛ عرق ، اوجاق : (سلسله‌نامه) .

سِلْطَه ([ع] ايچنه قورو اوت ، صامان ، قيتيق ، پاموق مقوله‌سى طولديرلمش ديمكدركه لسانمزده تحريفله (شِلْتَه) دينيليور .

سِلْعَه ([ع] اصطلاح طبده بدنده جلد ايله ات آراسنده حاصل اولان و« اور » دينيلن يومرويه اطلاق اولنور § متاع ، تجارت متاعى § سولوك . بومعنالرى لسانمزده معتبر دكلدر .

سِلْكْ ([ع] ديزى، صيره: (سلك تسبيح ، سلك اللاٴل)

§ مسلك ، يول : (سلك عسكرى ، سلك بوّابان) .
« آرايش سلك كبار حاجترس شهرتشعار »
« ذاتيله ايلر داعيان اظهار شوق وافتخار »

سِلْم { [ع] صلح ، باريشيق ديمكدر: (سلم وحرب) فتح سين ايله ده لغتدر .

سِمات { [ع] نشان ، علامت ، داغ معناسنه اولان (سمه) نك جمعى . مفردى قوللانيلماز . اشبو لفظ اكثريا وصف تركيبى طرزنده قوللانيلير: (ملكسمات ، مكارمسمات)

سِماط { [ع] فى الاصل صيره ، ديزى معناسنه در . مثلا (سماط الطّعام) = سفره يه ديزلمش اطعمه ديمكدر § لسانمزده سفره معناسنده ده قوللانيلير : (ترتيب سماط ، سماط اميرانه) .

سِماك { [ع] ايكى پارلاق كوكبدر كه برينه « سماك اعزل » ديكرينه « سماك رامح » دينيلير .

سِمْسار { [ع] صاتيجى ايله آليجى بيننده توسط ايدن ادم، تجّار آراسنده آليم صاتيم ميانجيسى . « دلّال » باشقه در .
« تقدير ايده من قيمت عقد درنظمم »
« انديشه كه سمسار كلام فصحادر »
(نفعى)

سِنّ { [ع] ياش : (سنّ طبيعى) ، (سنّاً) = ياشجه : (سنّاً بندن بيوكدر) § ديش. جمعى (اَسنّه ، اسُنّ) جمع ديكرى اولان (اَسْنان) هر ايكى معنا ايچون قوللانيلير .

سِنان { [ع] مزراق ، سونكو : (تيغ وسنان، سنان پاشا).

سِنْتينه { [ايتاليانجه دن] كميلرك ديپ انبارى ، صو بيريكن يرى .

سِنْجاب { [ف] قيرقاقم ، دريسندن كورك ياپيلان حيوان معروف . (سنجابى) = او حيوانك رنكنده اولان .

سِنْديق { [فرانسزجه دن] Syndic برهيئت وجماعتك كندى افراد واعضاسى آراسندن انتخاب وتوكيل ايتديكى مرخص § تجاردن برينك افلاسى وقوعنده آلاجقليلرينك نصب ايتدكلرى وكيل ، سنديقه .

سِنِمّار [ف] / **سِنِّمار** [ع] } ملوك قديمه دن (نُعمان ابن مُنذر)ك «خَوَرنَق» ناميله انشا ايتديرديكى كوشكى ياپان معمار مشهورك اسمى : (جزاى سنّمار) .

سِنَّوْر { [ع] كدى: (سنّور جبلى) = طاغ كديسى، بيابانى كدى.

سِنين { [ع] ييللر . « سنه » نك جمعى: (سنين سالفه) .

سِواء { [ع]غير، ماعدا. (ماسواء) = مكوّنات، مخلوقات :

« ماسوا شائبه‌سندن دلی تطهیره چالش »
(لا)
« ماسواءالهه نظر قیلمدی هم »
« هیچ عیننده دکلدی عالم »
(خاقانی)

سِوارْ { [ع] بیله‌زیك ، زینت حلقه‌سی : (سوار سیمین).

سِهامْ { [ع] اوق معناسنه اولان (سَهم) ك جمعی : (سهام قضا) = شاعر مشهور « نفعی » ك هجو یاتنی حاوی مجموعه‌سنه ویردیکی عنوان .

سِیا { [ایتالیانجه‌دن] مراکب بحریهٔ صغیره‌یی کوره‌کلری ترسنه آله‌رق کری یوروتمك : (سیا صندال) .

سِیادَتْ { [ع] سیدّلك ، اولولق .

سِیاسَتْ { [ع] امورعامه‌یی ، مصالح دولتی انتظام وآسایش ایله جریان ایتدیرمك صورتیله اولان حاکملك § مجرمین حقلرنده نظاماً ترتب ایدن مجازاتك اجراسی . (سیاستگاه) = محل جزا .

سِیاسِیّ { [ع] سیاسته ، امور دولیه‌یه منسوب ومتعلق : (امر سیاسیّ ، امور سیاسیّه) ، (سِیاسِیّاتْ) = مصالح دولته وپولتیقه‌یه متعلق خصوصات دیمکدر § امور دولیّه‌یه واقف وپولتیقه ایله اشتغال ایدن ذات : (سیاسیءٔ مشهور) .

سِیاقْ { [ع] ایلری قاقمه ، سورمه ؛ طریق ، طرز کبی معنالری تضمن ایدر . بو مناسبتله سوق کلام ، سوزلرك کلیشی معناسنده قوللانیلمشدر : (سیاق وسباق) = عباره‌نك کلیشی یعنی اوّلیله آخرنده‌کی کلماتدن حاصل اولان معنی || معرمافیه بالاده کوستریلن معنالرده‌ده قوللانیلیر . مثلا (برسیاقده کیدیور ، برسیاقده طوریور) دینیلیرکه بریولده کیدیور ، برطرزده طوریور دیمکدر . (سیاقلامه) تعبیر قدیمی‌ده موجود درکه بر صورتده ، بر طرزه افراغ ایتمك معناسنی افاده ایدر .

سِیاقَتْ { [ع] بر نسنه‌یی آردندن ایلری سورمك ، ایلری قاقمق § اوائلده خزینه‌نك دفاتر و سنداتنی یازمق ایچون اختراع واستعمال ایدلمش بر نوع چنکللی وچارپوق نقطه‌سز یازینك اسمی . (خطّ سیاقت) زمانمزده متروکدر وبیلن یازانده قالمامش کبیدر . (سیاقت واوی) = قانبور دیمکدر .

سِیّانْ { [ع] بربرندن فرقسز ، تماميله مساوی ایکی شی . بوتثنیه‌در . مفردی (سِیّ) درکه لسانمزده اصلا قوللانیلماز .

سِیاهْ { [ف] قاره ، « بیاض » ك ضدّی : (بحرسیاه) = قاره دکیز (سِیاهگُوش) = قاره

قولاق ، بیوك نوع وشق که دریسندن
کورك یاپیلیر، تلکی یه شبیه بر حیواندر.
(سیاه بَخْت ، سیاه رُوزْ) = طالعی
قاره ، بختسز (سیاه فامْ) = قاره
رنکلی (سیاه پوش) = قاره لباسلی،
ماتم زده || فارسیده سرهنك ، چاوش
(سیاه دانَه) = چوره‌ك اوتی (سیاهکارْ)
= کناهلی ، صوچلی (سِیاهی) =
قاره‌لك || آفریقا زنجیلرندن هر بری .

سیب [ف] الما : (سیب زنخدان)
عربیسی (تُفّاحْ) .

سیخ [ف] دمیر شیش: (سیخ
کباب) ، (سیخِ افرَنْجْ)
= فرنك شیشی .

سِیَر [ع] « سیرَتْ » ڭ جمعی ،
روش ، اخلاق ، اطوار ،
مشرب کبی انسانك احوال معنویه وعادات
ظاهره‌سی: (سیر نبی، سیر ویسی).
« آفرین ای سیر نویس حبیب »
« اهل ایمانی ایلدك تطییب »
(معلم ناجی)

سیر [ف] طوق ، طویمش ،
قانمش : (دلسیر) .

سیراب [ف] صویه قانمش ،
صویه طویمش § تازه ،
طراوتلی: (سنبل سیراب، کل سیراب):
« اولیان مایهٔ فیض ازلیدن سیراب »
«آب خضری ینه خضر اولسه ده رهبر بوله ماز»
(قوجه راغب)

سیرَت [ع] انسانك مادهٔ طوتدیغی
یول ، کیدش؛ اخلاق ،
طور، حرکت: (سیرت ظریفه، سیرت
حسنه ، سیرت مذمومه) :
« سالك راه خدا ذات رفاعی سیرتی »
« مالك نور هدی مرآت پاك صورتی »

سیل [ف]چوشقون آقان یاغمور،
قار صویی . (سیلاب ،
سیلابه) ده دینیر. فی الاصل (سَیْل)
عربی وفتح سین ایله‌در. فارسیده هم
فتح هم کسر سین ایله تلفظ واستعمال
اولنمشدر. لسانمزده برنجیسی محاوراتده
تحریفاً (سَلْ) طرزنده ، ایکنجی
واوچنجیسی نظم ونثرده کسر سین ایله
قوللانیلیر .

سیلی [ف] طوقات ، شامار :
(سیلیٔ خدایی، سیلیٔ حق)،
(سیلی خوارْ ، سیلی خور) = طوقات
ییین .

سیم [ف] کوموش: (سیم وزر)
= کوموش وآلتون :
« ایکی ابرولرینك آره سی هم »
« سیم خالص کبی ایدی هردم »
(خاقانی)

سیما [ع] یوز، چهره ، چهره‌نك
طرز مخصوصی (لطافت
سیما ، بد سیما) :
« بکزه یورمی دامنکدن نور اومان سیمالره »
« چهرهٔ ناجی یه عطف ایت نظرهٔ امعانکی »
(معلم ناجی)

سِیّما { [ع] باخصوص، علی الخصوص خصوصاً مقامنده بعضاً استعمال اولنور. (ولاسِیّما ، لاسِیّما) طرزنده‌ده قوللانیلیر .

سیماب { [ف] ژیوه، جیوه . معرّبی (زیبق) در . اصل ترکیده (سندك) دینیلدیکنی «برهان» روایت ایدییور :

« آینهٔ سینه بحر سیماب »
« عقد گهر اولمش آنده گرداب»
(شیخ غالب)

سیمکش { [ف] صیرمه چکن صنعتکار . غلط اوله‌رق (صیرمه‌کش)صورتنده تلفظ ایدرلر. (سیمکشخانه) = استانبولده بایزید جوارنده صیرمه چکدکلری محل .

سیمرغ { [ف] عنقا ، زمرد عنقا دیدکلری موهوم قوش .

سیمیاء { [ع] کیمیا واسطه‌سیله و اعمال حیل ایله صنایع غریبه احراسندن‌عبارت معرفت مخصوصه‌یه اطلاق اولنور که اساسی وهمیّات وبوبابده‌کی حکایاتك کافه‌سی خرافاتدر.

سیمین { [ف] بتون کوموش ، کوموشدن دیمکدر : (سیمین بَدَن) و (سیمین بَر) = کوموش وجودلی (سیمین فوّاره) = قر، آی.

« ایلمز هر کمعیار حسنه رغبت نائلی »
« قدر عاشق دلبر سیمین برندن بللیدر »
(نائلیٔ قدیم)

سین { [ع] الفبای عثمانیه‌ده اون بشنجی حرفك اسمیدر . ابجد حسابنده التمش عددینه اشارتدر: (سین مهمله ، فصل السّین) .

سیناء { [ع] حضرت (موسی) علیه‌السلامه تجلّیٔ الهی واقع اولان طاغك اسمیدر که آسیا ایله آفریقا قطعه‌لرینك ملتصق اولدیغی محل جوارنده کائندر : (طور سینا) ، (سینا)یه بدل (طور سینین)صورتنده استعمالی‌ده جائزدر .

سینه { [ف] کوکس. عربیسی (صدر) : (سینهٔ بلور ، سینهٔ صاف ، سینهٔ سیمین) § قلب ، درون ، ایچ معناسنده‌ده قوللانیلیر : (سینهٔ پرکینه ، سینهٔ حرصنده‌کی) ، (سینه‌زن) = کوکس اوریجی ، کوکسنی دوکوب ماتم ایدن. (سینه‌سوز) کوکس یاقیجی ، یورك یاقان؛ انسانی مکدر ومضطرب ایدن .

سینی { [ف] اصلی «صینی» درکه چینه منسوب ومتعلق دیمکدر . ذاتاً چیندن کلن سفره طبله‌سی ، کنارسز یووارلاق بیوك تپسی: (باقر سینی، پرنج سینی، میدان سینیسی) .

سیه { [ف] قاره ، (سیاه) ك مخففی . اورایه‌ده مراجعت ایتملی:

« بر سیه پوش فقیر ایردی آکا »
« دیدی بر تحفه کتوردم که سکا »
(خاقانی)

« نور سیه اولسه پاره پاره »
« ایتم بن او زلفه استعاره »
(شیخ غالب)

﴿ سُ ﴾

سُباعِیّ [ع] یدی حرفلی ، ایدیزلی ، یدیلی .

سُبْحانْ [ع] هر درلو نقائصدن بری ومنزه اولان جناب الله .

سُبْحانَ الله [ع] جناب حق تقدیس وتنزیه ایدرم معناسنه ترکیبدر . (تسبیح) معناسنی تضمن ایدر . لسانمزده بوندن ماعدا استغراب واستعظام موقعنده‌ده ایراد اولنور . (حمدله) کبی (سُبْحَلَه) ده (سبحان الله) دیمکدر .

سُبْحانِیّ [ع] جناب اللهه منسوب ، متعلق : (کرم سبحانی ، الطاف سبحانیه) .

« دل که آیینهٔ سبحانیدر »
« لوحهٔ حلیهٔ خاقانیدر »
(معلم ناجی)

سُبْحَه [ع] الده چکیلن تسبیح ، طقسان طوقوز دانه‌دیزیلی شی . (سبحه گرد ، سبحه گردان) = تسبیح دور ایدیجی ، ایدن . (سبحه کش) = تسبیح چکن .

سُبُع [ع] یدی جزءده بری ، یدیده بر . سکون (با) ایله‌ده لغتدر : (حاصلات صافیه‌نك سبعی) .

سُبُل [ع] یول دیمك اولان (سَبیل) اڭ جمعی : (هادیءِ سبل) .

سُبُّوح [ع] ذات اجلّ واعلاسی هر زمان ومکانده هر لسان ایله بتون انسانلر طرفندن تسبیح وتقدیس اولنان جناب الله : [بر سبوح قدوس سنك که تسبیحك ایچون هزاران هزار — تضرعات — سنان پاشا] .

سُتُرْك [ف] بیوك ، ایری § قوتلی ، شهامتلی § غضبلی ، حدتلی ، طارغین .

سُتْرَه [ع] پرده ، اورتو : (سُتْرَهٔ خضراء ، سُتْرَهٔ بیضاء) § اوسته کیلن ارکك لباسی که فتح سین ایله زبانزد در . اشبو (سُتْرَه) و (سِتْر ، سَتْر) الفاظ عربیه‌سی موجود ومعناجه دخی مقارنتی آشکار ایکن (سُتْرَه) لفظنك فرانسزجه (سورتو) دن محرف اولدیغنه دائر « لهجهٔ عثمانی » ده سرد ایدلمش اولان مطالعه شایان قبول کوریله‌مز .

سُتُوده [ف] مدح وثنا اولنان ، ممدوح معناسنه‌در :

(وضع ستوده ، طور ستوده ، ذات ستوده صفات) .

« ویرمش بزه رازدان ادوار »
« بر پادشـه سـتوده اطـوار »
(معلم ناجی)

سُتُور [ف] بنك حیوانی، رکوبه صالح هر جنس دواب .

(سُتُوربان) = بو مللو حیـوانلره باقان ، سایس .

سُتُون [ف] دیرك : (ستون مصنع، ستون سنکین)§ صنعت طبـاعت اصطلاحنـده بر غزته صحیفه‌سـنك عموداً منقسم اولدیغی ایکی اوچ ویادها زیاده بولوکلردن هر بری دیمکدر : (غزته سـتونی ، ایکنجی صحیفه‌نك برنجی ستونی ، اوچ ستونلق برمقاله) .

سُجُود [ع]سجده ایتمه ، نمازده باشنی یره قویمه : (رکوع وسجودك ارکان وآدابنه رعایت لازمدر) .

سُخْرَه [ع] مسخره‌لقـله خلقی اکلندیرن آدم، قشمر :

« کیسه عمروك کلاهن باشنه »
« سـخرهٔ شیخ وشـابدر پیکم »
(نفعی)

سُخَن ، سُخُن [ف] کلام، سوز. فتـح سـین ایله تلفظی جائزدر .

سُخَن آرا [ف] سـوزه سوس ویریجی، سوزی بزه‌ین:
فصیح ، بلیغ دیمکدر. (سُخَن آرایی) = سوزه زینت ویریجیلك .

سُخَن پَرْداز [ف] سوز دوزیجی، سوزدوزن، فصاحتله ایراد کلام ایدن. (سُخَن پردازی) = سوز دوزیجیلك .

سُخَنْدان [ف] سوز بیلن . فصاحتله سوزسویله‌ین. (سُخَندانی) = سخندانلق :

« حضرت نابیٔ استاده نظیره دیمکه »
« ثابت آساحلیك مرد سخندانی می‌وار »
(ثابت)

سُخَنْران [ف] فصیح ، بلیغ ، اهل فصاحت .

سُخَن سَنْج [ف] سوز طارتیجی، واقفانه سوزسویله‌ین. جمعی (سُخَن سَنجان)

سُخَن شِناس [ف] مزایای کلامه واقف، سوزآکلار، اهل فصاحت آدم . (سُخَن فَهم) ده بومعناده قوللانیلیر .

سُخَنْگو [ف] سوزسویله‌یجی ، سوز سویله‌ین، طلاقت صاحبی :

« انکاره کیمك جرأتی وارایسه دیسونلر »
« یاران سخن فهم ، سخنگویه صلادر »
(نفعی)

سُخَنْوَر [ف] فصاحتله سـوز سـویله‌ین ، فصیح .

(سُخَنْوَری)=کوزل سوزسویله‌یجیلك:

« زعمنجه سخنور زمانه »
« سجاده‌نشین قهوه خانه »
(شیخ غالب)

سُخُونَت [ع] صیجاقلق، قیزغینلق. اکثریا ماددیاتده قوللانیلیر: (سخونت حمام ، سخونت تابه)

سُداسِیّ [ع] آلتی حرفلی، آلتیلی.

سُدْس [ع] آلتی جزءده بری، آلتیده بر : (سدس حصه یه متصرف)

سُدَّه [ع] قاپو ، قاپو اشیکی : (سُدّهٔ سنیّه) § بعض اعضایه عارض اولان طوتغونلق علتی، اعصابك عطالتی :

سُرادِق [ع] فارسی (سَراپَرْدَه)نك معربی. جمعی (سُرادِقات) اومادده‌یه مراجعت ایتملی .

سُراغ [ف] اثر ، نشانه ، ایز . ترکجه‌سی (صوراق).

سُرّاق [ع] « سارِق » ك جمعی ، خرسزلر: (حبس سرّاق).

سُرْخ [ف] قیرمزی : (جامهٔ سرخ ، سرخ مرکّب)، (سُرْخی) = قیرمزیلق ، قیزللق : (سرخیٔ حجاب) .

سُرْخاب [ف] آنغید دینیلن اوردکه مشابه قیرمزی رنکلی حیوان § قیرمزی شراب § قان.

سُرْعَت [ع] چابوقلق، آزوقتده چوق حرکت ایتمك :
(سرعت سیر ، سرعت ابتدائیّه ، سرعت وسطیّه)، (سرعت انتقال) = چابوق ادراك ایتمك، همان آکلامق. (سرعت انفعال) = درحال طارلمق، چابوق کوجنمك .

« سرعت سیرندن اظهر درکه رخش همتم »
« هم عنان سابقون اولمق تمناسنده‌در »
(معلم ناجی)

سُرْمَه [ف] کوزه چکیلن معروف سیاه توز، دارو. (سُرمه‌دانْ) = ایچنه سرمه قونیلان ظرف ، قاب . « چکمك » ماده‌سیله استعمال اولنور . (سرمه‌کَش) = بوترکیب هم فاعل، هم مفعول مقامنده یعنی سرمه چکیجی ، سرمه چکمش معناسنده قوللانیلیر :

« اول ایکی دیدهٔ بی سرمه سیاه »
« دائم اولمشدی نظرکاه اللّٰه »
(خاقانی)

سُرْنای [ف] « سورنا » مخففی، تحریف ایله معروفی « زورنا »در. (سرنازَنْ) = زورنا چالان . (سورنا) ویا (سورنای) « سور » ایله « نای » دن مرکبدر . اکثریا دوکون جمعیتلرنده چالنمسی بویله تسمیه‌سنه سبب اولمشدر : (سورنادە پیشرو اولماز نه چیقارسه بختنه — مثل مشهور) .

سُرُوج [ع] اگر معناسنه اولان (سَرج) ك جمعی .

سُرُود [ف] تغنی ، نغمه ایرلامه ، ایرتمه : (سرود حزین ، سرود مؤثر) :

« سرود مژده ایله آسمان طربخانه »
(نفعی)

سُرُور [ع] سوینج ، سوینمه . (دارالسرور) = سوینج أوی ، سوینجلی محل :

« نشاط خاطر عام الـكده‌در ساقی »
« بوغملری‌ینه برجامدرسروراید‌ه‌جك »
(نائلی قدیم)

سُرُوش [ف] ملاك ‖ خصوصیله واسطهٔ وحی اولان حضرت « جبرائیل » علیه السلام . (سروشـه) ده عین معنایه لغتدر . جمعی (سُرُوشان) = ملكلر .

سُسْت [ف] گیوشك ، سولپوك ؛ یاواش ، تنبل . (سستی) = گیوشكلك ، تنبللك :

« تمكینیمی بلای محبتده قیلمه سست »
« نادوست طعن ایدوب دیمیه بی‌وفانی »
(فضولی)

« اولورمی چُست خرسست تازیانه‌ایله »
(نیلی)

سُطُوح [ع] « سَطح » ك جمعی . اوزایه باقلی : (سطوح مستویه) .

سُطُور [ع] « سَطر » ك جمعی . مفردینه باقلی : (سطور مستقیمه) :

« صنف چكسه نه دم سطور خطك »
« ای صـفدر رزمگاه معنی »
(نفعی)

سُعال [ع] اوكسوروك ، فارسیده (سرفه) دینیلیر . (سُعال دیكی) = اصطلاح طبده بوغمه‌جه اوكسوروكی دینكدر :

سُعَداء [ع] سعادتله متصف ، سعادتلی دینك اولان (سعید) ك جمعی : (سعدای امت ، حدیقة السعدا) .

سُفته [ف] دلنمش : (دُرسفته) = دلنمش ، دلیكلی اینجی . (ناسفته) = دلنمه‌مش ، دلیكسز . (سفته گوش) = قولاغی دلنمش ؛ كنایةً عارف ، واقف معناسنده قوللانیلیر .

سُفَراء [ع] ایلچیلر ، (سَفیر) ك جمعیدر : (سفرای دول ، سفرای اجنبیه) .

سُفره [ع] اوزرنده یمك یدیلن یایغی ویاخود اوستی دوز ، مدوّر درت آیاقلی شی كه تحریف ایله (صوفره) دیرلر : (سفرهٔ ضیافت ، سفرهٔ سور ، آداب سفره) .

سُفْلاٰ [ع] آشاغی معناسنه اولان (اَسْفَلْ) كِ مؤنثی : (جهت سفلا) .

سُفَلاٰء [ع] خوار ، حقیر ، آلچاق معناسنه اولان (سَفِل) كِ جمعی : (سفلای بلده) .

سُفْلِیّ [ع] اعتبارسز ، آشاغی ، بایاغی ، پژمرده ، پیس قیافتلی . (سُفْلِیَّتْ) = بایاغیلك ، پژمردهلك ، خراباتیلك . (سفلیّات) = دنیایه متعلق بایاغی ، عادی امور وخصوصات دیمكدر . (خدمات سفلیّه) = چوپجیلك . سوپورنتیجیلك كبی شیلر .

سُفُنْ [ع] كمیلر . « سَفِینَه » نك جمعی . جمع دیكری اولان اولان (سَفاٰئِنْ) زیاده قوللانیلیر .

سُفُوفْ [ع] اصطلاح طبده توزحالنده اولان علاج : (ترتیب سفوف)

سُفَهاٰء [ع] « سفیه » كِ جمعی ، اومادهیه باقلی :

« حقمدهنه دیرلرسه اوگونه سفهانك »
« آثار طبیعتلرینه كیم نظر ایلر »
(نفعی)

سُقاٰطَه [ع] دوكونتی ، دوشوب دوكیلن شی : (سقاطهٔ سماط ، سقاطه خوار)

سُقُوطْ [ع] مادةً ویا معنیً دوشمك : (اجرام منورهنك سقوطی ، سقوط اوراق ، « دلییانی » نك موقع اقتداردن سقوطی)

« كاه برحرف سقوطیله ایدرناصری نار »
« كاه برنقطه قصوریله كوزی كورایلر »
(فضولی)

سُقُوفْ [ع] طاوان ، دام معناسنه اولان (سَقْف) كِ جمعی . اومادهیهده باقلی : (سقوف بیوت)

سُكاٰرَیٰ [ع] سرخوش معناسنه اولان (سَكْراٰن) كِ جمعی .

سُكّاٰنْ [ع] اوطورانلر ، اوطوریجی معناسنه اولان (ساٰكِن) كِ جمعی : (سكّان قریه ، سكّان بلده) § دومن : (سكّان سفینه) بومعناده مفرد در ونادراً استعمال اولنمشدر :

« سكّان حرم نیلر ایمش قبله نمایی »
(سیدوهبی)

سُكْرْ [ع] شكر . (سُكْرِیّ) = شكردن اعمال اولنان طاتلی .

سُكْنیٰ [ع] اوطورهجق محل ، خانه ، قوناق . دیكر لفظه اتصالی تقدیرنده صوكنده كی (ی) الفه قلب اولنور : (سكنای خراب ، سكنای كبیر) كبی § ساكن اوله ، اوطورمه : (قابل سكنی بركوشك بولنهمدی) .

سُکُوتْ { [ع] ترك کلام ایتمك ، صوصمق ، صوصمه :
(مقامنه کوره سکوت اك بلیغ جوابدن دها معنیدار ، دها مؤثردر) ، (سُکُوتی) = صوصمه یی اعتیاد والتزام ایدن :

سُکُونْ { [ع] حرکتدن فارغ اولمق ، قیملدانمامق ، طورمق ، اصل ترکجه‌سی (دیگمك) در : (حال سکون ، سکون هوا) § حرکه‌سزلك : (سکون واو ایله) .

« ابدال مساعیده قصور ایتمه که اولمش »
« وابسته بوعالمده سکونك حرکاته »
(لا)

سُکُونَتْ { [مولّده] حرکتسزلك ، طورمق ؛ طورغون اولمق . بالاده‌کی (سُکُونْ) ك یالکز برنجی معناسیله بردر .
(سُکُونتیابْ) = سکونت بولیجی ، بولان .

سُلافْ { [ع] شراب ، اصل ترکجه‌سی (سُجی) و (چاغیر)
سُلافَه { در : (سلاف صاف ، سلافهٔ عشق) .

سُلالَه { [ع] ذرّیت ، نسل ، ترکجه (دول ، دوش) در : (سلالهٔ طاهره ، سلالهٔ پیغمبری) .

سُلْطانْ { [ع] پادشاه ، حکمدار ، خنکار : (سلطان جهان) حضرت پادشاهك والده وکریمهٔ محترمه‌لریله همشیره‌لرینه‌ده اطلاق اولنور . (والده سلطان) تعبیرینك طوغریسی (والدهٔ سلطان) در . کثرت استعمال ایله علامت اضافت اولان آراده‌کی همزه اسقاط اولنمشدر . دیکرلری اسملریله ذکر اولنور . مثلا (زینب سلطان ، صفیه سلطان) کبی .
(سلطان زاده) = سلطانلردن مهد آرای وجود اولان بکلر ، دامادپاشالرك اولادلری . جمعی (سَلاطِینْ) :

« قدرتم یوق حالمی عرض ایتمککه سلطانمه »
(اصولی)
« نامنی اعلا ایدك که شانیدر سلطانکزك »
« شان دولتله برابر آثارالبت شانکز »

سُلامی { [ع] اصطلاحات طبیه دندر . انسانك اللرنده وآیاقلرنده‌کی پارماقلرك انجه ، اوزون کمیکلرینه دینیلیر . اللرك هر پارمغنده اوچر (سُلامی) واردر . جمعی (سُلامیاتْ) .
(سُلَیمَه) = اشبو کمیکلردن اورته‌ده‌کی ایکنجی کمیك .

سُلَّم { [ع] نردبان ، مردیون : (سلّم فیض ورفعت ، سلّم ترقی) .

سُلُوكْ { [ع] یوله کیرمك ، یول طوتمق ، برکروهه داخل وآنلرك عادات وافعالی ایله عامل اولمق : (طریق حقه سلوك ، طریقت مولویه‌یه سلوك ، طریق کتابته سلوك) .

سُمّ { [ف] آت ، قاطر ، اوکوز کبی حیوانلرك طیرناغی .

(سُمتِراش) = نعلبند بچاغی دیمکدرکه تحریف ایله « صونتراج » دیرلر .

سُمّاق [ع] بعض مملکتلرده طعامه قاتیلان اکشی دانه‌لرکه تحریفله (سوماق) دیرلر . (سماقی) = ابرولی ومقبول بر نوع طاشدرکه غایتله قاتی وجلادار اولور .

سُمرت [ع] قاره یاغزلق ، اسمر‌لك : (سمرت سیما ، سمرت بدن) .

سُمعه [ع] هر کسه کوسترمك ، ایشتدیرمك مقصدیله ریاکارانه ایشلەنیلن فعل وعمل .

سُموّ [ع] یوجه‌لك ، یوکسکلك : (سمو منزلت ، سمو پایه) عین‌معناده (علو) دهازیاده‌قوللانیلیر .

سُموحت [ع] « سماحت » کبی جوانمردلك ، الی آچیق اولمق . اکثریا اوته‌کی قوللانیلیر .

سُموم [ع] زهرلر ، آغولر . « سم » ك جمعی : (باد سموم) .

سُنبل [ف] موسم بهارده صوغاندن پیدا اولان کوزل قوقولی معروف چیچك : (فله‌منك سنبلی ، قاتمرلی سنبل) ، (سنبلی) = سنبل رنکنده دیمکدر . اکثریا کونشسز ، یاغمورسز هـوایه وصف اولور : (سنبلی هوا) .

سُنبله [ع] باشاق . جمعی (سنبلات) و (سنابل) § یوز اللنجی درجه‌ده کائن برجه اطلاق اولنورکه کونش اشبو برجه شهر اغستوسده انتقال ایدر .

سُنّت [ع] سیرت حسنه ، خصوصیله پیغمبر من مفخر موجودات علیه اکمل التحیات افندیمزك سیرت قدسیه ومعتادی اولان افعال شریفه‌لریدرکه عامۀ اهل اسلام عندنده مرغوب ومرعی الاجرادر : (سنّت مؤکّده) ، (سنّة‌الله) = حکم الـهی ، عادات الـهیه § ختان : (سنّت دوکونی) .

« امّته بویله عمل سنّت ایمش »
(خاقانی)

سُندس [ع] انجه دیبا ، نازك اطلس . (سندسی) = اوقاشدن معمول لباس وسائر شی :

« بونی تحقیق بیل او رشك سروش »
« اولدی حورا کبی هم سندس پوش »
(خاقانی)

سُنَن [ع] سیرت حسنه معناسنه اولان بالاده‌کی (سنّت)ك جمعی : (سُنَن سَنیّه) = حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم افندیمزك افعال قدسیۀ معتاده‌لری .

سنوح [ع] حسن صورتله ، سهولتله خاطره كلمه وقلبه طوغمه . جمعی (سنوحات) در . (سانحات) معناسنده‌ده قوللانیلیر : (سنوحات صوفیه) .

سُمباره [ف] تحریف ایله «زنبپاره» دینیلن برنوع سرت طاشك

سُنباره توزیدركه قیلیج ، بچاق كبی تیموردن و امثالی معدنیاتدن معمول اوانی‌واشیانك پاسنی آچوبجلا ویرمك ایچون قوللانیلیر . (سُنباذج) بونك معربیدر .

سنی [ع] اهل سنت وجماعتدن اولان ذات : (سنی المذهب ، جاریهٔ سنیه) .

سنون [ع] ییللر . « سَنَه » نك جمعیدر : (شهور وسنون) دیگر جمعی اولان (سنین) زیاده قوللانیلیر .

سوی [ف] جانب ، طرف ، یان : (سوی والای كریمانه‌لرینه)، (سوبسو) = طرف طرف ، هریانه :

« سوبسو سوق‌ایلین هپ‌سائق تقدیردر »
(قوجه راغب)

سوء [ع] كوتولك . (حسن) مقابلی . اضافتله معنویاتده قوللانیلیر: (سوء ظن ، سوء حال ، سوء هضم ، سوء حركت ، سوء معامله) .

سُوار [ع] زینت اوله‌رق قادینلرك بیلكلرینه طاقدقلری بیله‌زیك . كسر سین ایله‌ده جائزدر . جمعی (اَسوِرَه) .

سُوار [ف] بنمش : (اَسب‌سوار) = آته بنمش (پیل‌سوار) = فیله بنمش (اُشترسوار) = دوه‌یه بنمش . جمعی (سواران) .

سُواری [ف] آتلی ، آتلی عسكر : (سواری فرقه‌سی ، سواری بلوكی) § گمی‌یه بنمش اولمسی حسبیله بكلك گمی ضابطنه ، گمی قوماندانانه اطلاق اولنور : (ارطغرل سفینهٔ همایونی سواریسی) .

سؤال [ع] برشیء آكلامق ایچون برینه صورمق ، صورشدیرمق (سؤال‌وجواب‌طرزنده یازلمش) § دیلنمك : (ارتكاب ذل سؤال) جمعی (اَسئِلَه ، سؤالات) .

« خسته‌یم دردم سؤال ایتمز طبیب »
(اسرار دده)

سُوبیه [فرانسزجه‌دن] اصلی (Sous-Pieds) دركه « تحت‌القدم » معناسنه‌در . آیاغك آلتندن كچیریلوب پانتالونك ایكی كنا . رنده‌كی تكمه‌لره ربط ایدیلن قایش ویا قماش پارچه‌سی دیمكدركه پانتالونك

يوقارى يه صيبريلوب چيقماسى ايچون قوللانيلير.

سوخته { [ف] يانمش، يانيق. (سوخته دل) = كوكلى يانمش، يوركى يانيق (نان سوخته) = يانمش اتمك § طالب علم، طلبهٔ علومك هربرى.

سود { [ف] فائده، نفع، كار، قازانج: (سود وزيان)، (بى سود) = فائده سز، بيهوده. (سودمند) = نافع، فائده لى ‖ فائده صاحبى، مستفيد، كار ايدن.

سوده { [ف] سورلمش، سورتلمش. (رخسوده) = يوز سورلمش، سورمش. (سوده رو) = سورلمش يوز.

سوده { [فرانسزجه دن Soda] برنوع معدنى طوزدركه (لاطرون) ده دينيلير. جامه شويجيلر صيجاق صوده، بالقجيلر لا كرده بالينى اعمالنده قوللانيرلر. تركيبات سائره ده دخى مستعملدر.

سور { [ف] دوكون، اسباب مته‌منه ايله اجرا قيلنان ضيافت، سونجلى شنلك: (سور پرسرور، سور ختان).

« قلم اولسون الى اول كاتب بدتحريرك »
« كه فساد رقميله سورمزى شور ايلر »
(فضولى)

سور { [ع] لاجل التحفظ برمحلك اطرافنه چكيلن متين حصار، قلعه ديوارى، قلعه بدنى: (مدينهٔ منوره سور ايله محاطدر).

سور { [ع] آشاغيده يازيلى اولان (سوره) نك جمعى: (سور شريفه) اوماده يه ده باقلى.

سوراخ { [ف] دليك: (سوراخ جدار، سوراخ سنك)

« نايك كه چيقار زمزمه سوراخلرندن »
« بلبللر اوتر صانكه كلك شاخلرندن »
(نائلئ قديم)

سوروتقه { [ايتاليانجه دن] سوتك صويى پنيرى كسديريلوب ياغى آلنمش نوعى. اصلى (سوروانقه) ايمش.

سوره { [ع] قرآن كريمك حاوى اولديغى يوز اون درت منزله‌نك هربرينه اطلاق اولنور:

« قاپلامشدى يوزينى نور سرور »
« سورهٔ نور ايدى يامطلع نور »
(خاقانى)

سوز { [ف] حرارت، احتراق، يانمه: (سوزوكداز) = يانوب ياقلمه. اكثريا وصف تركيبى صورتنده و (ياقيجى، ياقان) معناسنده قوللانيلير: (دلسوز، طاقتسوز، وجدانسوز، جانسوز) كبى.

سُوزْانْ [ف] یاقیجی ، یاقان : (آتش سوزان) § یاقیجی ، یانان :

« باغ دهر ایچره بیتن هرغنچهٔ آتش‌نما »
« خاك‌اولان بی‌دللرك‌رسم دل سوزانیدر »
(نوعی)

سُوزِشْ [ف] مؤثرلك ، یاقیجیلق ، یانش ، یانمه : (سوزش درون) :

« اونه سوزش كه‌اوقورکن‌انسان »
« بوله‌ماز ضبط بكایه امكان »
(معلم ناجی)

سُوزَنْ [ف] ایگنه : (چشم سوزن) = ایگنه‌دلیكی (سُوزَندانْ) = ایگنه‌لك . (سُوزَنی) = ایگنه‌یه منسوب‌ومتعلق ، ایگنه ایله ایشلندیكی ایچون اینجه نقشه ، پسنده اطلاق اولنور .

سُوزْناكْ [ف] محرق ، مؤثر ؛ یاقیجی ، آتشلی § موسیقهٔ عثمانیده بر مقام اسمی : (سوزناك فصلی ، سوزناك پیشروی).

سُوزَنْدَه [ف] یاقیجی ، یاقان : (سوزندهٔ عشق) معناجه (سوزان) ایله مترادفدر.

سُوزَنْگَرْ [ع] ایگنه‌جی ، ایگنه یاپان .

سُوشْ [ع] علم‌نباتات اصطلاحنده « مِیانْ » دینیلن نباته اطلاق اولنور. « میان کوکی » مطبوخ ، مسحوق ، خلاصه ، پستیل اوله‌رق طبده قوللانیلیر .

سُوشْ [ف] « گووه » دینیلن بوجك ‖ آرپه ، بغدای كبی حبوباته اوشن اوفاق بیت ، قورد.

سُوسْمارْ [ف] كرتنكله ، گلر.

سُوسَنْ [ف] مور رنكلی چیچك آچان « صوصام » . رنكجه انواعی چوقدر. (سُوسَنَه)ده دینیلیر .

« سینی‌در سوسن باغ ملكوت »
(خاقانی)

سُوقْ [ع] چارشی ، بازار : (سُوقِ سُلْطانی) = مزاد محلی ، آلیم صاتیم یری. (سُوقِ عُكاظْ) = زمان قدیمده بین‌العرب مشهور بر پنایر ایدی كه هرسنه ذی‌القعده ابتداسنده (نخله) ایله (طائف) آراسنده‌كی صحراده‌قوریلور وشعرای‌عرب اوراده اجتماع ایله بر برلریله مشاعره ایدرلر ایدی. (سُوقی) = چارشی‌یه ، بازاره منسوب ومتعلق ‖ چارشیلی ، بازارجی .

سُولْطاتْ [فرانسزجه‌دن Soldat] عسكر نفری ، عسكر ، نفر.

سُولْفاتُو [فرانسزجه‌دن Sulfate] حامض كبریت ایله بر اساسدن مركب ملح ، كبریتیت . انواعی واردر .

سُومَنات } [ف] هندستانده « كجرات » دیارنده وقتیله موجود ومشهور اولان بر بتخانه‌نك نامی . سلطان (محمود غزنوی) نك دیار مذکوری فتح ایتدیکی اثناده اشبو بتخانه‌یی هدم وتخریب ایلدیکی مرویدر:
« کوکل که کعبهٔ تحقیقه واصل اولمشدر »
« جهان مهاجمه ایتدکجه سومناته کولر »
(معلم ناجی)

سُونْگَر } [یونانیدن] اصلی (سپونغوس) دکیزدن چیقاریلان یوموشاق، لاستیقلی معروف شیدر که عربیده ، فارسیده (اسفنج ، اسفنجه) دینیلیر: (چوقه سونکری ، آرابه سونکری ، سونکر طاتلیسی).

سُوهان } [ف] توریو ، اکه کبی چیزیکلی دکلدر ، (صیچان قویروغی توریو ، آغیز توریوسی) .

سُوَیْداء } [ع] یورکده اولان سیاه نقطه ، سیاهلق . (سویداءالقلب ، سوداءالقلب . اسود القلب ، حبةالقلب)ده دیرلر . فارسیده (دانهٔ دل) دینیر .
« برنفس چیقمازغم عشقك کوکلمدن ای صنم »
« صانکه اول سودایی قلبمده سویدا ایلدك »
(اصولی)

سُها } [ع] بنات النعش صغری دینیلن کومه کوا کبك اورته‌سنده غایت کوچوك کورینن بر کوکبك اسمی .
« قاشلری آره‌سن ایتمشدی خدا »
« اوج افلاك شریعتده سها »
(خاقانی)

سُهُولَت } [ع] آسانلق ، قولایلق: (مدار سهولت) .

سُهَیْل } [ع] بر پارلاق اختردرکه دیار یمنده پك پارلاق کورندیکی ایچون (سهیل یمنی) و(سهیل یمانی) دیه مشهوردر .

سُیُوف } [ع] « سَیف »ك جمعی ، قیلیجلر: (سیوف قاطعه) .

سُیُول } [ع] شدتله آقان صو معناسنه اولان (سَیل)ك جمعی .

﴿ ش ﴾

ش } [حرف] الفبای عثمانیده اون التنجی حرفدر . ابجد حسابجه (۳۰۰) عددینه و اوراق ومکاتیب تاریخلرنده شعبان آینه اشارتدر .

شاءَ } [ع] « دیله‌دی » معناسنه صیغهٔ فعل ماضیدر . (ان شاءالله ، ماشاءالله)جمله‌لرنده قوللانیلیر . یالکز اوله‌رق اصلا قوللانیلماز .

شائبه [ع] اثر، اماره : (شائبهٔ غرض ، شائبهٔ امتناع) § شبهه: (اجتهاد بی‌شائبه) § عیب، چرك ، لكه : (شائبهٔ نفاق ، شائبهٔ نقصان) . (شایِبَه) صورتنده تلفظ وتحریر ایدلمه‌ملی .

شائق [ع] شوقلی ، هوسلی ، آرزولی : (قلب شائق ، قلوب شائقه) .

شابّ [ع] كنج آدم : (شابِّ أمرد) = تویسز كنج ، یوزنده توی چیقمامش دلیقانلی . (شَیخ وشابّ) = اختیار وكنج دیمكدر :

« طبعمه كلدی فتور اوضاع شیخ وشابدن »
(حلیمكرای)

شاب [ف] عربیده « شَبّ » دینیر ، ایكی نوعدر . بری دكیزده پیدا اولان آغیز بوروشدیریجی طاش كبی بیاض شبدر كه بحر احمرده پك چوقدر . بو سببله «شاب دكیزی» دیه مشهوردر. دیكری بیاض بر تركیب معدنیدر .

شاباش [ف] آفرین ، تحسین مقامنده ایراد اولنور بر تعبیردركه (شادباش) مخففیدر : (سزای شاباش ، مستحق شاباش)، (ساباش) صورتنده تلفظی غلطدر.

شابقه [فرانسزجه‌دن] محرفدر. اصلی(Chapeau شاپو) در . اجنبیلرك سرپوشی ، باشلرینه كیدكاری شكللری مختلف كسوهٔ معروفه :

شاتم [ع] شتم ایدیجی، سوگوب صایان .

شاخ [ف] دال ، آغاج دالی : (شاخ میوه‌دار، شاخ كل) § بوینوز، چاتال: (شاخ آهو) = جیلان بوینوزی . (شاخ طاماری) § پاره ، قطعه، پارچه : (شاخ‌شاخ) = پاره پاره . « استطراد » بر لغت كتابنده (بویوندوروق كبی آغاجدن یاپیلان آلت ضبط) دیه (شاخَه) لفظی كوستریلدكدن صوكره مثال اوله‌رق (كرفتار دوشاخهٔ اضطراب) جمله‌سنك ایراد ایدلمسی اثر غفلت اولملیدر. مثال طوغری، فقط كوستریلن لفظ یاكلشدر. بویوندوروق كبی دینیلن شی — كه تركجه‌سی (طومروق) در — اوائلده مجرمینك بویونلرینه كچیریلیر برچاتال آغاج ایدی. (فرهنك شعوری) ایله (برهان) ه كوره فارسیده بوكا (دوشانَه. دوشاخه) دیرلر. (شاخسار) = داللق . قوروولق .

« قوپمدی شاخ كل امیددن بردانه كل »
(یحیی)

شاد [ف] مسرور ، سوینجلی . (شادی) = مسروریت، سوینجلی اولق .

شاداب [ف] طراوتلى، تروتازه؛ صولى، صو يه قانمش .

(شادابى) = شادابلق :

شادان [ف] ممنون ، مسرور ، سوينجلى .

شادروان [ف] اصطلاحمزه كوره جامع حوليلرنده كى اطرافنده بولنان متعدد موصلقلردن وفسقيه‌سندن صو آقان حوض طرزنده قبه‌لى چشمه ، صو خزينه‌سى ديمكدر .

شادكام [ف] پك سوينجلى. اشخاصه وصف اوله‌رق قوللانيلير :

«ذوقى اورند ايلر تمام كيم طوته‌مست شادكام»
(نفعى)

شادمان [ف] پك مسرور، چوق سوينجلى . (شادمانى) = مسروريت ، زياده سوينجلى اولمق.

شادى [ف] مسروريت، سوينج ايله كوكل فرح اولمق :
(شادئ وصلت) .

شاذ [ع] قاعدهٔ كليه‌دن خارج، قاعده خارجنده اولان ديمكدر : (كلمات شاذه) .

شارب [ع] ايچيجى ، ايچن : (شارب الليل والنهار) = كيجه كوندوز ايچن § بييق : (قطع شارب) .

شارح [ع] شرح ايديجى، ايدن؛ بركتابك مشكل ومغلق اولان عباره وياففره‌لرينى شرح وايضاح ايدن : (شارح مثنوى) .

شارع [ع] واضع شريعت ، جناب اللهيه واوامر ونواهئ الهيه‌يى تبليغ بيوران خاتم الانبيا عليه اكمل التحايا افنديمز حضرتلرينه اطلاق اولنور : (اذن شارع) .

شارق [ع] پارلايجى، پارلايان: (نجم شارق ، نجوم شارقه) تخصيص ايله كونشه اطلاق اولنور . (شارقه) = ضيا ، نور ، آيدينلق .

شاطر [ع] شطارتلى ، هرشيئ قوشوب ياپمغه وهر ايشه كيريشمكه حاضر وهوسكار اولان § فارسيده ركابده ، يانده پيك كبى قوشوب كيدن خدمتكار، تابع ديمكدر.

شاعر [ع] تعريفى الك مشكل بر كلمه ، بونك ايچون صحيفه‌لر طولديرملى. الك كسديرمه تعريفى « شعر سويله‌ين ، شعر ياپان آدم » دييوب سوزى اوزاتمامل : (شاعر مشهور نفعى) جمعى (شعرا) در : (شعراى روم، شعراى عرب، شعراى ايران).

« قلبك الهامكه مولادر »
« سكا شاعر ديمه‌مك اولادر »
(معلم ناجى)

شافع [ع] شفاعت ايديجى ، صوچى عفو ايتديريجى :
(شافع روزجزا) = حضرت پيغمبر.
(شافعى) = « طائف » جوارنده بر قريه‌دركه آنده متمكن اولان ناس

کندیلرینی فخر انام علیه‌الصلوة والسلام حضرتلرینك جدلری اولان « مطلب بن عبد مناف » اولادندن « شافع » ك ذریتندن زعم وظن ایدرلر . بونلره (بنوشافع) دینیلیر . (امام شافعی) رحمه‌الله آنلردندر . حضرت امامك مذهبنه تابع اولانلره‌ده (شافعی) اطلاق اولنور .

شافی [ع] شفا ویریجی، خسته‌یی ایی ایدیجی: (دوای شافی)، (شافئ حقیق) = جناب‌الله (ادویهٔ شافیه) = شفالی علاجلر § قناعت ویریجی ، ویرن : (جواب شافی) .

شاقّ [ع] زحمتلی . مشقتلی؛ کوج وزور اولان . دائما بونك مؤنثی اولان (شاقّه) قوللانیلیر : (اعمال شاقّه ، خدمات شاقّه ، عملیّات شاقّه) .

شاقول [ع] حکمت طبیعیه و هندسه اصطلاحاتندندر. برمحلك خط عمودی ومنخنیسنی تعیین ایچون قوللانیلان اوجی قورشونلی ایپ، دیوارجی و دروکر ایپی . تحریفاً (شاوول) دینیلیر . (شاوولامق) = «شاقول» ایله طوغری‌یی اکری‌یی دیه جهت آرامق . (شاقولی) = اصطلاح هندسه‌ده شاقوله منسوب ومتعلق اولان شی دیمکدر .

شاکر [ع] شکر ایدیجی، کوردیکی لطف ونعمته قارشی ثنا ودعا ایدن: (شاکر نعمت، چاکر شاکرالاحسانلری) .

شاگرد [ف] ملازم . چراق ، علم ویا صنعت تحصیلنه دوام ایدن : (شاگرد شاکر) ، (شاگردی) = چراقلق ، ملازمت.

شاکی [ع] شکایت ایدیجی ، ایدن. بومعناده (مشتکی) دها چوق قوللانیلیر § آلات واسلحه‌سی پك کسکین اولانه (شاکی السلاح) دینیلیر .

شال [ف] یوڭ قماش ، صوف ، شایاق . بالخاصه هندستان وایران بلادنده نسج و اعمال اولنان معروف قماش معتبر: (کشمیری شال، والده شالی ، طرابلس شالی ، طوسیه شالی) ، (شالی) = انقره تفتیکندن منسوج اینجه قماش .

شام [ف] غروب شمس زمانی، کیجه‌نك باشلانغجی ، آقشام: (شام وسحر) = آقشام وصباح .

شامّ [ع] قوقلایجی . قوقوطویجی، طویان . اکثریا بونك مؤنثی اولان(شامّه) قوللانیلیر: (قوّهٔ شامّه).

شامپانیا [فرانسزجه‌دن] فرانسه‌نك « شامپانیه» ایالتنده

حاصل اولان اوزوملردن اعمال قیلنان
برنوع بیاض شرابدرکه او مملکتك
اسمیله شهرتیابدر .

شَأْمَتْ { [ع] اوغورسزلق ، اوغورسز اولمق :
(شأمت قدوم) .

شامِخْ { [ع] عالی، یوجه، یوکسك: (جبل شامخ ، قلاع شامخه)
§ تعظم و تکبر ایله بورونی یوقاری یه
طوتان : (رجل شامخ) .

شامَّه { [ع] خواس خمسه‌دن قوقو طویجی قوت . (شمّ)
ماده‌سنه‌ده باقلی .

شامَه { [ف]باش‌اورتوسی.(شامه‌کش) = باشنه اورتو چکن.

شامَه { [ع] انسانك وجودنده (بك) دینیلن سیاه بنك،
نقطه‌که فارسیده (خال) دینیر.

شانْ { [ع] نظر انامده بیوك‌کورینن وصاحبی ایچون مدار فخر
وشرف اولان حالت . خصوص :

« ای اولوب معراج برهان علوشان سکا »
«ییردائمش کوکدن استقبال ایدوب قرآن سکا»
(فضولی)

« شان رخشانکی تقدیر ایدرز »
« سکا حلیه‌لك کبی توقیر ایدرز »
(معلم ناجی)

شانَه { [ف] طاراق، صاچ وصاقال طارامغه مخصوص دیشلی آلت
معروفه . (شانه‌زن) = باشه طاراق
اوریجی ، باش طارایان .

« شانهٔ زلف سخندر اعتراض »
(لا)

« طولاشوب کاکل عنبر شکن جانانه »
« نه‌قدر خاطر محزونه طوقوندی شانه »
(یحیی)

شاهْ { [ف] خداوند . آمر جلیل- الشان . حکمدار؛ بالخاصه
ایران حکمدارانی حضراتنك عنوان
رسمیلریدر. (شاه‌ولایت) = حضرت
(علی) کرّم‌الله وجهه . جمعی (شاهان)،
(شاهانه) = حکمدارنه لایق ویاقیشیق
صورتده دیمکدر .

« شاه جهان آرامیدر ماه زمین پیرامیدر »
« بهرام بی پروامیدر یا آفتاب پرکرم »
(نفعی)

« در یوزه کر جناب طبعك »
« شاهان جهانپناه معنی »
(وله)

شاهْبازْ { [ف] بیاض‌وایری‌طوغان قوشی. بومعناده تخفیفله
(شهباز) ده دینیلر . کنایهٔ ایری
وجودلی یاقیشقلی کنج آدمه‌ده اطلاق
اولنور .

شاهْبالْ { [ف] قوش قانادینك الك اوزون تویلری .

شاهْبَنْدَرْ | [ف] دولت علیهٔ عثمانیه-
نك بلاد اجنبیه‌ده
شَهْبَنْدَرْ | بولنان تبعه‌سنك‌امور
تجاریه وخصوصات
سائره‌سی حقنده حکومات محلیه ایله

اجرای مخابره ومعامله ایتمك اوزره نصب ایتدیکی مأمورینه ویریلن عنوان رسمی. دول اجنبیه‌نك بومثللو مأمورلری قونسلوس عنوانیله یاد اولنور: (پیره باش شهبندری ، مارسلیا شهبندری). (امور شهبندری‌مدیریتی) = مأمورین موما الیهمه عائد مصالحی رؤیتله مکلف دائرهٔ خارجیه‌ده بر اداره.

شاه بیت [ف] برمنظومه‌نك اك کوزل بیتی.

شاهبر [ف] « شاهبال » ایله مترادفدر. اورایه باقلی. بونلر (شهبال ، شهبر) صورتنده تخفیف اولنورلر.

شاهتره [ف] ترکجه‌ده دخی بو اسمله‌معروف برنباتدرکه بهارده حاصل اولور. آنك مسحوقندن یاپیلان (حب) اویوز علتنه نافع ایمش. (شاهترج) معربیدر.

شاهد [ع] شهادت ایدیجی ، ایدن؛ برماده‌حقنده‌کوردیکنی ویاخود ایشتدیکنی سویله‌ین : (شاهد عادل) ، (شاهد زور) = یالانجی شاهد.

شاهد [ف] دلبر، محبوبه؛ عیش وصحبتده حاضر اولان : (شاهد دوران) = دلبر مشهور (شاهد بازار) = آچیق مشرب، حیاسز قادین، روسپی.

شاهدانه [ف] دانه‌لی هرنسنه‌نك ایریسی ، بالخاصه اك ایری وکوزل اینجی § کندیر تخمی. اکثریا اینجی حقنده ایراد اولنور.

شاهدارو [ف] شرات، سجی.

شاهراه [ف] ایشلك ، بیوك یول. بعضاً تخفیف ایله (شهراه) صورتنده قوللانیلیر : (شاهراه معرفت).

شاهزاده [ف] پادشاه اوغلی ، حکمدار اولادی. تخفیفله (شهزاده) طرزنده‌ده قوللانیلیر: (شاهزادهٔ عالیتبار، شهزادهٔ جوان بخت).

شاهسوار، شهسوار [ف] آتَه کوزل بینیجی ، پك ایی بینن : (شاهسوار میدان وغا).

« آفرین ای‌روز کارك شهسوار صفدری »
« عرصه آص‌شمدنکیرو تیغ ثریا جوهری»
(نفعی)

شاهق [ع] عالی ، یوجه ، یوکسك. طاغ ، بنا ، آغاج مقوله‌سنه وصف اوله‌رق قوللانیلیر: (جبل شاهق ، اشجار شاهقه ، ابنیهٔ شاهقه) جمعی (شواهق).

شاهقه [ع] ذروه، تپه؛ طاغك تومسکی، اوجی: (شاهقهٔ جبل).

شاهنشاه | اك بيوك پادشاه ، شاهلرك شاهی ، ملك الملوك ، جهانگیر
شاهنشه | دیمكدر . (شهنشاه ، شهنشه) صورتنده تخفیف وتلفظ اولنور .

(شاهنشاهی) = اولو پادشاهلق ، واوكا منسوب ومتعلق :

« انبیانك یارسول الله شاهنشاهیدك »
(معلم ناجی)

شاهنشین | [ف] حكمدارك اوطوره جغی مقام مخصوص
شهنشین | § ملوكانه موقع اولمق اعتباریله خانه وبنالرك زقاغه ناظر چیقمه‌سی ، كلن كیدنی سیر وتماشا ایچون یاپیلان جنبه كبی چیقنتی محل .

شاهوار | [ف] « شاه » ایله ادات تشبیه اولان (وار) دن
شهوار | مركبدركه شاه كبی معتبر ومنفرد دیمكدر . اكثریا مجوهراته وبالخاصه اینجی یه وصف اوله‌رق قوللانیلیر . بعض كتابلرده (وار) یاخود (واره) یی ادات لیاقت فرض ایله بوندن شاهه لایق معناسی چیقاریلیورسه‌ده ادات مذكوره‌نك معنای لیاقت افاده ایتمدیكی فارسی فرهنك ولهجه‌لرك تتبعاتیله اكلاشلمش ومعنای مقصودك تشبیهدن عبارت بولندیغی مستبان اولمشدر : (در شاهوار ، گوهر شهوار) .

شاهی | [ف] برنوع لطیف حلوانك اسمی § شاهه منسوب . حكمداره مناسب سچمه شیلر : (عطر شاهی ، مرمر شاهی ، توغ شاهی) § یكرمی پاره قیمتنده ایران سكه‌سی ، وقتیله ضربخانهٔ عثمانیه‌ده دخی « شاهی » نامیله برسكه ضرب اولنمشدر § اوائلده منزلی اوزون بر طوپ بونام ایله ذكر اولنوردی .

« عطر شاهی چیتوب آلای ایله صحن چمنه »
(لا)

شاهین | [ف] طوغان ، آوجیلرك صید ایچون قوللاندقلری معروف ییرتیجی برقوش :

شایان | [ف] لایق ، مناسب . یاراشیر ، یاقیشیر معناسنه‌در : (شایان مرحمت ، شایان مطالعه) .

شاید | [ف] ادات « احتمال » در . بلكه ، اوله كه ، اوله‌بیلیركه معناسنده قوللانیلیر . اشبو ادات اكثریا جمل شرطیه‌ده بولنور : (شاید فورطنه ظهور ایدرسه) .

شایستگی | [ف] لیاقت ، یارا - شیقلق .

شایسته | [ف] لایق ، مستحق . یاراشیقلی . اكثریا حسنیاتده قوللانیلیر : (شایستهٔ عاطفت) .

شایع | [ع] شیوع بولمش ، طویولوب لسانه دوشمش :

(کلام شایع، روایت شایعه) § تقسیم اولنمامش حصهٔ مشترکه. اصلی (شائع) ایسه‌ده لسانمزده اویله تلفظ وتحریر اولنماز.

شایِعَه [ع] شیوع بولمش، لساندن لسانه دوشمش اولان ماده، کیفیت: (تکذیب شایعه، شایعهٔ کاذبه) جمعی (شایِعات).

شایْقَه [روسجه‌دن] اصلی (چایقا) قازاقلرك نهرلرده، دکیز کنارلرنده بندکلری کوچوك قایق.

شایْگان [ف] چوق. بول. «بِسیار» کبی: (قافیهٔ شایگان)، (کنج شایگان) = «خسرو پرویز»ك خزینهٔ مشهوره‌سی. (شایگانی) = وفرت. بوللق، چوقلق.

شَب [ف] کیجه: (روزوشب) = کیجه‌وکوندوز. (شَبانروز) = برکون برکیجه‌دن عبارت زمان. (شب یلدا) = قیشك اڭ اوزون کیجه‌سی که شهر کانون اولك بشندن اون برینه قدر اولان کیجه‌لردر. (شب افروز) = آی || آتش بوجکی.

شَبّ [ع] طوز کبی اکشی بر جوهر معدنیدر. لسانمزده (شاب) دیه معروفدر. او ماده‌یه‌ده باقلی.

شَباب [ع] کنجلك، تازه‌لك، جوانلق: (عهد شباب، هنکام شباب). (شَبابَت) عین معنایه سلیقهٔ عثمانیه‌نك ایجاب ایتدیکی تصرفات مخصوصه‌دندر.

«بیلنمز قدری مخمور اولمدقجه نشوهٔ جامك»
«شباب ایامنك کیفیتن پیر دوتادن صور»
(فطنت)

شَبانْگاه / **شَبانْگَه** [ف] کیجه وقتی (آه شبانگاه) § کیجه یاتمغه مخصوص محل، آغل، ماندیره. لسانمزده برنجی معناسی معتبردر.

شَبانَه [ف] کیجه وقتنده‌کی حال، کیجه کچن حالت: (ضیافت شبانه، صحبت شبانه).

شَبان [ف] «شَب»ك جمعی، کیجه‌لر: (روزان‌وشبان).

شَباهَت [ع] بڭزه‌مك، بڭزه‌یش. (مشابهت) زیاده قوللانیلیر: (شباهت وجه).

شَب بُوی [ف] کوزل قوقولی معروف چیچك. درلو رنکلی وقاتمرسز، قاتمرلی اولور.

شَپَرَه / **شَپَرَك** یاراصه دینیلن قوش. عربیده (خفاش) دیرلر. اصلا آیدینلغه، کونشه باقه‌ماز. کوندوزلری یوواسندن چیقماز، کیجه‌لری اوچار. آنکچون فارسیده بویله تسمیه اولنمشدر.

شَبْتاب [ف] آتش بوجکی . (شب انروز)ده دینیلیر:
« شبتابی بر کوررمی کشی آفتاب ایله
(نوعی)

شَبْچَراغ [ف] کویا برنوع کوهر ایمش که کیجه وقتی چراغ کبی نشر ضیا ایدرمش . جملهٔ خرافات شرقیه‌دندر . آثار سالفه‌ده قوللا- نیلمشدر :
« شببولری شبچراغ ایمان »
« کلبرك خزانی جوهر جان »
(شیخ غالب)

شَبْخُون [ف] اثنای حربده کیجه چاپولی دیمکدر .

شَبْدِیز [ف] « دیز » رنك معنا- سنه‌در . کیجه‌رنکلی یعنی قاره یاغز آته‌اطلاق‌اولور . خصوصیله (خسرو پرویز) لك اسب مشهورینك اسمیدر .

شَبْرَنك [ف] کیجه‌رنکنده یعنی قاره رنکلی دیمکدر:
« کورسه کر بارقهٔ رأیی رؤیاده اولور »
« شعلهٔ شمع سحر شهپر شبرنك غراب »
(نفعی)

شَبْ زِنْدَه‌دار [ف] کیجه اویو- مایان ، کیجه‌یی عبادتله کچیرن § کیجه بکجیلکی ایدن .

شَبِسْتان [ف] یاتاق اوطه‌سی ، حرم دائره‌سی § کیجه عبادته مخصوص محل :
« انوریٔ روزکارم کیم شبستان سخن »
« شمع فکرمله ضیای نیر رخشان بولور »
(نفعی)

شَبَکَه [ع] آوجی آغی § قفس کبی دلیك دلیك اولان پارمقلق . خصوصیله تربه‌لرده صندوقه- لرك اطرافنه چکیلن پارمقلقلره دینیر :
(شبکهٔ سعادت) .

شَبْکَرْد [ف] کیجه طولاشان قول ، بکجی وسائره § آی : ماه .

شَبْکُون [ف] (شَبْرَنك) کبی قاره ، سیاه دیمکدر .

شَبْکیر [ف] اوچ معناسی‌وار . (۱) قائم‌اللیل یعنی کیجه اویومایوب صباحه‌قدر اویانیق‌طوران . بومعنی اعتباریله کیجه یوله‌کیدن کاربانه اطلاق اولنور . کیجه وقتی ایشله‌نیلن ایشه وصف اولور . (۲) وقت سحر ، زمان صبح . (۳) صباحه قارشی ، سحرده اوتن برقوش .

شَبْنَم [ف] کیجه یاغان‌رطوبت ، چی :
« اهل تقلید ایله روشندل ایدرمی الفت »
« برك کلغنجهٔ تصویرده شبنم‌می اولور »
(قوجه راغب)

شَبَکَه [ف ع] اصلی عربی (شَبَکَه) در . فارسیده بواستعمالی معروفدر . اومادده‌یه باقلی . عربیده « شبیکه » باشقه شیلره دیرلر .

شَبِیه { [ع] بڭزه‌یجی، بڭزه‌ین:
« لعلڭ شبیه غنجه دیدیلر آچلدیلر »
« صیغماز بنم بوکونه بیوك سوز دهانمه »
(قوجه راغب)

شَبَه { [ع] مثل. نظیر. بڭزه‌یش:
« سکا ای نور مجسم نیجه تشبیه ایده‌یم »
« یوغیکن وجه شبه تازه نهال چمنی »
(ابن کمال)

شَتْم { [ع] سوکمك، سوکوب صایمق : (سبّ وشتم).

شَتّٰی { [ع] «شَتِیت» ڭ جمعی، طاغنیق، باشقه باشقه، آیری آیری معناسنه‌در. یالڭز قوللانیلماز. مفردی هیچ استعمال اولنماز: (امور شتّی. مباحث شتّی. مواد شتّی).

شَجّ { [ع] اصطلاح فقهده باش یارمق دیمکدر. (شَجَّه) = باش یاریغی. (شَجَّهٔ باضِعَه) = باشك دریسی خفیفجه کسیلوب یاریلان اتندن براز قان چیقدیغی حالده آقمایان یاریق (شَجّهٔ خارِصَه) = باشك یالکز دریسی جزئیجه یارلمه‌سی (شَجَّهٔ دامِعَه) = قان چیقوب کوز یاشی کبی آزجه بیریکن وفقط آقمایان یاره (شَجَّهٔ دامِیَه) = قانی آقان یاریق، یاره. اصطلاح فقهده بویله اون نوعی موجود ومعروفدر.

شَجاعَت { [ع] قورقوله‌جق یرلرده حاللرده قورقمامق، یورکی قوتلی بولنمق، ییکیتلك:
« شجاعت عرض ایدن مرد قبطی سرقتن سویلر »
(قوجه راغب)

شَجَر { [ع] آغاج : (حجر وشجر مقوله‌سی)، (شَجَرُ الزَّیتُون) = زیتون آغاجی:
« شجر طور همیشه ید بیضا ویرمز »
(قوجه راغب)

شَجَرَه { [ع] جدول سلاله، سلسله نامه، انسابی حاوی کوتوك: (شجرهٔ آل عثمان) § آغاج معناسنده قوللانیلیر: (شجرهٔ زقّوم).

شَجِیع { [ع] شجاعتلی، یورکلی، ییکیت. اشخاصه وصف اوله‌رق قوللانیلیر: (امیر شجیع، محارب شجیع، سردار شجیع).

شَحْم { [ع] ایچ یاغی: (لحم وشحم)، (شَحْمه) = ایچ یاغی پارچه‌سی: (شَحْمَةُ الاُذُن) = قولاغك یوموشاغی.

شَحْنَه { [ع] اصلی (شِحْنَه) در. اوائلده محافظ بلده، ضابطه مأموری، سوء باشی کبی ذواته اطلاق اولنوردی. (شِحْنَةُ النَّجَف) = حضرت (علی) کرّم الله وجهه.

شَخْص { [ع] انسانك هیئت جسمانیه‌سی؛ اوزاقدن قرارتی

حالنده كورينشی، فرد، ذات (شَخْصاً) = هيئت جسمانيه سی اعتباريله. (شَخْصِی) = شخصه منسوب ومتعلق : (غرض شخصی) ، (شَخْصِيّات) = برينك شخصنه عائد ومتعلق اويغونسز حاللر، سوزلر. (شخص متشخّص) = حقوق، وظائف وشخصيّتی متعيّن اولان (شخص معنوی) = حقوق، وظائف بولنوب شخصيّتی اولمايان. قومپانيه‌لر، بانقه‌لر كبی.

«شخصك استعدادی لطف پيكرندن بلليدر»
«كيميای قابليّت جوهرندن بلليدر»
(نائلیٔ قديم)

شَدّ [ع] صيق باغلامق، صيق باغلانمق § سير وحركتده شدّت كوسترمك يعنی سكيرتمك: (شدّ رحل) = برمنزلدن ديكر منزله سرعتله سير وسفر ايتمك، سكيرتمك ديمكدر.

شَدائِد [ع] « شَديدَه » نك جمعی: (شدائد دهر) .

شَديد [ع] شدتلی، قاتی، سرت، زورلی: (عذاب شديد، ضرب شديد، حملهٔ شديده) .

شَديدَه [ع] آفت، مصيبت، بلا، شدتلی حالت مكدّره . بومقامده اكثريا جمعی اولان (شدائد) قوللانيلير .

شَذَرات [ع] معدندن دبوشيريلن آلتون پارچه لری . مفردی اولان (شَذْر) قوللانيلماز.

شَرّ [ع] «خَيْر» مقابليدر. كوتولك؛ علی الاطلاق ضرری وآخرك بغض وخصومتنی موجب اوله‌جق ايش، شی : (خير وشر اللّهدندر) .

شَراب [ع] ايچيله‌جك. ايچه‌جك شی : (طعام وشرابده اعتداله رعايت لازمدر) § اوزومدن چيقاريلوب ايچيلنجه انسانی سرخوش ايدن مايع كه تركجه‌سی (سُچی) در : (شراب ناب) = خالص، صافی شراب.

شَرارَت [ع] شريرلك. كوتولك يارامازلق :

شَرافَت [ع] شرف صاحبی اولمه. شرفليلك : (شرافت نسب، شرافت علما) § شريف منصبی. شريفلك : (شرافت مكهٔ مكرمه) .

شَرانْپُوی
شَرانْپُول [مجارجه‌دن] پالانقه وقلعه واروشينك آغاج قازيقلرله‌رق ياپيلان باروسی. آغاج قازيقدن سپر.

شَرائِط [ع] معاملاتده موقوف عليه قيلنان نسنه معناسنه اولان (شَريطَه) نك جمعی: (شرائط اشترا) ، (شرايط) صورتنده يازماملی.

شَرایِعْ [ع] « شریعت » ڭ جمعی ، فقط احکام شریعت معناسنده قوللانیلیر .

شَرائِنْ ، شَرایینْ [ع] بدندەکی نابض ومتحرك طامارلر. (شِریانْ) ڭ جمعی .

شَرْبَتْ [ع] شکر و یا بال ایله ویاخود درلو شروبلر ایله یاپیلوب ایچیلەجك طاتلی شی. (شربت شکری) = شکرجیلرك قیرمزی رنکلی وبقلوا شکلنده ویاخود کناری اویمەلی مدور اولەرق شربت یاپلمق ایچون مخصوصاً اعمال ایتدکلری شکر: (ترنج شربتی ، قوروق شربتی) § مخصوصاً یاپدیریلوب ایچیلن مسهل علاج مقامندەده قوللانیلیر :

« اصطلاحاتی سور معناسز »
« شربت وحقنه یاپار اجزاسز »
(نابی)

شَرْحْ [ع] آچمق ، آچلمق : بر شیئك مخفی ومشکل اولان دقایق وغوامضنی ایضاح وتفسیر ایچون سویلەنیلن سوزلر و بویولده یازیلان کتابلر: (شرح کتاب ، کتابك شرحی . شرح عقائد ، شرح مواقف ، شرح مثنوی) .

شَرْحَه [ع] کسلمش دیلم ، یاریق : (شرحه شرحه) = دیلم دیلم .

شَرَرْ [ع] قیغلجم : (شررفشان) = قیغلجم صاچیجی ، صاچان .

شَرْطْ [ع] معاملاتده موقوف علیه قیلنان شیدرکه دیکر شیئك وجودی آنك وجودینه توقف ایدر : (شرط بولنمانجه مشروط بولنماز) ، (شرط واقف ، ادات شرط ، جملهٔ شرطیه)، (شرطنامه) = برمعاملەنك قیود متعینەسنی مبین کاغد (شَرْطِیّ ، شَرْطِیَّه) = برشرطی مشعر وبرشرطه منوط ومتعلق اولان ؛ مقیّد .

شَرْعْ [ع] قبل التمهیدن وضع اولنان اوامری ونواهیی مشتمل اصول شریفه . نبی محترم علیه الصلاة وسلّم افندیمز حضرتلرینك تبلیغ بیوردیغی اصول مقدّسه : (شرع شریف)، (شَرْعاً) = شرع شریف موجبنجه دیمکدر . (شَرْعِیّاتْجی) = باب فتواده احکام شرع شریفی حکمه درج ایدن مأموره اطلاق اولنور :

« آجیاز کسدیکی پارمق شرعك »
(لا)

شَرَفْ [ع] معنوی یوکسکلك ، اولولق . مجد ، عزت ، اعتبار : (شرف ذاتی) = علوّ نسب وحسب ویاخود علم وکمال وادب جهتیله اولان مجد و اعتبار (شرف اضافی) = رتبه ، پایه ، حیثیت عارضیه صورتیله اولان شرف دیمکدر . (شرفبخش) و(شرفبخشا ـ ی) = شرف ویریجی ،

ویرن. (شرفصدور) = شرفله چیقان شرفله چیقمه . اشبو تعبیر یالکز ارادات سنیهٔ جناب پادشاهی حقنده قوللانیلیر . (شرفیاب) = شرف بولان ، شرف بولمش اولان .

شَرْفه { [ع] فی‌الاصل ضمّ شین ایله قلعه‌ودیوار اوزرنده‌اولان بارو، کنکره معناسنه‌در. اصطلاحمزده مناره‌لرده اذان اوقومغه مخصوص اولان محله ، طبقه‌یه دینیر. جمعی (شُرُفات)، (اوچ شرفه‌لی جامع شریف) .

شَرْق { [ع] کونشک طوغدیغی طرف. (غرب) ڭ مقابلی:

« آفتاب بحروبر صاحبقران شرق وغرب »
(نفعی)

شَرْقِیّ { [ع]شرقه‌منسوب‌ومتعلق: (طرف شرقی ، السنهٔ شرقیّه) بونك جمعی اوله‌رق قوللانیلان (شَرْقِیّون) = شرقه منسوب اولانلر یعنی بلاد وممالك شرقیه اهالیسی دیمکدر.

شَرْم { [ف] حجاب ، اوتانمه : (شرم وحیا) :

« شرم جرممدن آچلماز دهنم »
(خاقانی)

شَرْمسار { [ف] اوتانان ، اوتانمش. (شَرْمساری) = اوتانمشلق، محجوبیّت .

شَرْمگین { [ف] اوتانغاج، اوتانغان: (دختر شرمکین) .

شَرْمَنْده { [ف] محجوب، اوتانمش. (شَرْمَنْدگی) = محجوبیت ، اوتانمش اولمق :

«اغیاری جورایله‌نه‌وار ای‌شوخ‌اولدیروب»
« ارباب عشقی لطف ایله شرمنده ایلسه‌ڭ »
(نائلیٔ قدیم)

شَرِیر { [ع] کوتولك ایشله‌یجی ، کوتولك‌ایشله‌مکه‌دوشکون: (شخص شریردن هرکس احتراز ایدر) .

شَرِیط { [ع] یوکدن ، ایپکدن اورمه یاخود طوقومه اینجه شی . محرّفی (شریت) در : (صرمه شریت) .

شَرِیطَه { [ع] « شَرْط » معناسنه‌در. اورایه مراجعت اولنه.

شَرِیعَت { [ع] قبل التّهیدن حضرت پیغمبر واسطه‌سیله‌وضع وتبلیغ بیوریلان احکام جلیله‌یی حاوی قانون التّهی: (شریعت غرّا ، شریعت محمّدیه ، شریعت اسلامیّه) ، (اهل شریعت) = احکام شرعیه‌یه واقف وخادم اولان علما وفقها .

شَرِیف { [ع] شرفلی : « شرع شریف ، نعت شریف »
§ سلالهٔ طاهرهٔ حضرت پیغمبریدن اولان ذات: (شریف مکّهٔ مکرمه).

شَرِیك { [ع] اورتاق، بر ایشده مادةً و یا معناً برلکده بولنان برقاچ آرقداشك هر بری :

(شريك تجارت ، درس شريكى ، شريك منفعت) :

« كوسترشده‌يدى هلال ايله شريك »

(خاقانى)

شَشْت { [ف] تير اندازلرك باش پارمقلرينه كچيردكلرى يوكسوك . بوكا (زِهكير) ده ديرلر § باليق اولطه‌سى .

شَش { [ف] آلتى . عربيسى (ستّه) : (شش جهت ، دو شش) ، (شَش پا) = آلتى آياقلى حيوان (شَشپَر) = آلات حربيهٔ عتيقه‌دن آلتى ديلملى طوپوز (شَشتا) = آلتى تللى طنبور .

شَشخانَه { [ف] اسلحهٔ عتيقه‌دن ناملوسى آلتى ييولى تفنك وطوپ : (آلتى قاوال اوستى ششخانه — مثل) = آلتى اوستنه اويماز ، غير مناسب شى حقنده ضرب اولنور .

شَشُم { [ف] آلتنجى ، «سادس» : (ماه ششم) = آلتنجى آى .

شَصت { [ف] آلتمش § « شست » مقامنده‌ده قوللانيلير .

شَطارَت { [ع] شنلك ، شوخلق ، لا ابالیلك : (فلان نه قدر شطارتلى آدم)

شَطْرَنج { [ع] تحريف ايله (سانطرانج) دينيلن معروف اويوندر . روايته كوره اصلى هند لساننده (شط رانغ) اولوب مؤخراً تحريف ايله عرب وعجم لسانلرينه انتقال ايتمشدر .

شَعائِر { [ع] علامت معناسنه « شَعيرَه » نك جمعيدر .

(شعيره) حج ايچون اولان علامتلى قربان دوه‌سنه ومناسك حجك موضعنه وآرپه دانه‌سنه دينير : (شعائراسلام) ، (شعائر الحجّ) = حجّك مناسك ، علامات ، آثارى . همزه يرينه (ى) يازلاملى .

شَعْبان { [ع] شهور عربيه‌دن سكزنجى آيدر . شهور ثلثه‌نك ايكنجيسيدر كه رمضاندن اولدر .

شَعْر { [ع] قيل : (شعرِ شارِب) = بييق قيلى . (شَعْرِيَه) = قيل كبى اينجه وتل تل اولان چوربالق قورو حميركه غلطى (شهريه) در .

شَعْشَعَه { [ع] پارلاقلق : (شعشعهٔ شمس ، شعشعهٔ رخت)

« اول كه فروغ كهر تيغيدر »

« شعشعهٔ صبحدم روزكار »

(نفعى)

شَعير { [ع] آرپه . (خُبْزِ شعير) = آرپه اتمكى . (شَعيرَه) = بردانه آرپه ، آرپه دانه‌سى || اصطلاح طبده انسانك كوز قاپاقلرنده چيقان وآرپه‌جق دينيلن سيويلجه ديمكدر .

شَغاف { [ع] اصطلاح طبده يوركك وبيوك طامارلرك منشألرينى ستر ايدن غلاف ، اورتو .

شَغَالْ [ف] تحریفـله « چاقال » دینیلن حیوان . فارسیده (شَکَالْ) ده دینیلیور .

شَفَاعَتْ [ع] صوچلو، کناهکار ویاخود محتاج اولان آدم ایچون عفو واحسان دیلهمك .

شَفَّافْ [ع] جام و بلور کبی بر طرفدن اوته طرفی کوریلن اجسامه وصف اولور: (جسم شفّاف).

« می کلکونه رونق بخش اولور شفافیٔ مینا »
(قوجه راغب)

شَفْتَالُو [ف] معروف لذیذ، تازه میوه || کنایه صورتیله (بُوسَه) معناسندهده قوللانیلیر .

شَفَقْ [ع] کونش غروب ایتدکدن صکره افقده ظاهر اولان قیزیل آیدینلق دیمکدر. بونکله برابر « نِهار » یعنی کون معناسنیده افده ایتدیکندن لسانمزده کونش طوغمهدن اوّل افقده ظاهر اولان آیدینلق معناسندهده قوللانیلمشدر . (شفق سوکمك) = کونشك طوغهجنی طرفدن کوك یوزی آیدینلامغه باشلامق. (شَفَقْگُونْ) = شفق رنکلی .

شَفَقَتْ [ع] رحم ورقّتله آجیبوب اسیرکهمه : (شفقت مادرانه) سکون(فا) ایلهده قوللانیلیر:

« کیردکده زیرخاکه ایدرشفقتی ظهور »
« اهـل کرم مروّت ایدر یر غریبنـه »
(حالتی)

شَفَوَاتْ [ع] دوداقلر. « شَفَه » نك جمعی. بوآز قوللانیلیر. جمع دیکری اولان (شِفَاه) ده ده باقلی.

شَفَوِیّ [ع] « شـفه » یه یعنی دوداغه منسوب: (حرف شفوی) ، (حروف شفویّه)= (باء ، فاء ، میم) حرفلرندن عبارتدر. (حروف شـفهیه) ده دینیلیر . || فن نبـاتات اصطلاحنجه چیچکی دوداق کبی یاریق اولان ککیك، مرزنگوش مثللو نباتاته اطلاق اولنور : (فصیلهٔ شفویّه) .

شَفَه [ع] دوداق: (شقّ شفه) = دوداق آچق . بوتعبیر اکثریا منفیاتدهقوللانیلیر. (بِنْتُ الشَّفَه) = دوداغك قیزی یعنی کلام ، سـوز دیمکدر .

شَفِیعْ [ع] شفاعت ایدیجی ، ایدن ؛ مجرم ایچون عفو دیلهیجی : (شـفیع روز جزا) = حضرت فخر کائنات علیه اکمل التحیّات افندمز§ اصطلاح فقهده حق(شُفْعَه) یه مالك اولان کیمسـهیه (شَفِیعِ جَارْ) دینیلیر که قومشونك بیتیشك اولان ملك خانهسنك صاتلمسنده حق شفعهیه مالك دیمکدر .

شَفِيق ([ع] شفقتلی ، آجیبوب اسیرگه‌یجی : (رفیق شفیق ، دوست شفیق) .

شَقّ ([ع] یارمق، یارلق: (شقّ اوراق ، کاغدك شق) § یاریق . چاتلاق : (شقّ جدار) = دیوار یاریغی (شقّ شفه) = دوداق آچیق .

شَقَاء ([ع] شقیلك ، بدبختلق ، بدطینتلك : (اصحاب شقاء) .

شَقَاوَت ([ع] فی الاصل معناجه « شقاء » ایله مترادفدر. لسانمزده اکثریا عاصیلك ، حیدودلق معناسنده قوللانیلیر: (شقاوت مستمره اصحابندن) .

شَقَایِق ([ع] پارلاق، بویوجك یاپراقلی وقیرمزی یاخود پنبه رنکلی نظر ربا بر چیچکدرکه « شقائق النّعمان » و(شقایق نعمانیه) ده دینیلیر. ایکی نوعدر: (آغاج شقایق و یر شقایقی) ، (شقایق کلی) = شقایق چیچکنه مشابه ایری و پارلاق کل .

شَقِرّاق ([ع] یشیل ، قیرمزی ، بیاض رنکلرله منقش برقوش. کسر (شین) ایله ده لغتدر . لسانمزده شن، شاطر، لافزن اولانلره (شَقْراق) دینلمسی عجبا بو لفظدنمی محرّف ومأخوذ در .

شَقِیّ ([ع] شقاوتلی، شقاوت صاحبی، هر درلو افعال شنیعه یی ارتکاب ایدن : (سعید وشقیّ) § حیدود ، طاغ خرسزی : (شقیّ مشهور فلان دردست اولنمشدر) .

شَقِیق ([ع] اورته‌سندن یاریق اولان برشیئك ایکی قسمندن هر پارچه‌سی § اوز ارکك قارداش : (شقیق شفیق) .

شَقِیقَه ([ع] اصطلاح طبده یاریم باش آغریسی دیمکدر § اوز قیز قارداش.

شَكّ ([ع] شبهه ، گمان معناسنه در. برشیئك، برقولك وجودیله عدمی وصدقیله کذبی بیننده تردد ایتمکدن عبارتدر. « یقین » ك ضدّی : (رفع شكّ ، ازالهٔ شكّ) جمعی (شُکوك) در .

« روزه دار غمه سلطانمدن »
« حصّهٔ خوان عنایت کلدی »
« وقت افطارده شمدن صکره »
« شکّمز قالمدی ساعت کلدی »
(ثابت)

شَكَر ([ف] معلوم طاتلی نسنه. برنوع قامشدن ، برقاچ درلو نباتك صویندن ترکیبات کیمویه ایله اعمال اولنور. الفاظ مشترکه‌دندر، نظمده کافك تشدیدی جائزدر : (کُلْ بشکَّر) = کل طاتلیسی.

شَكَرْآب ([ف] شکر ایله‌صو، ایکی دوست آراسنده

حاصل اولان جزءی اغبرار، طارغینلق، صوغوقلقدن کنایه اولەرق قوللانیلیر:

« اولدی هرکز اولعل نایاب »
« هیچ کمسه‌یله جهانده شکر آب »
(خاقانی)

شَکَرْخَنْد | **شَکَرْخَنْدَه** [ف] طاتلی کولش. دلبرك نزاکتله سوز سویله‌مه کبی نیم تبسم ایدیشی. مقابلی (زهر خند) در.

شَکَرْرِیز [ف] شکر صاچیجی دیمکدرکه مرام طاتلی سوز یعنی خوشه کیده‌جك کلام فصیح ومعنیداردر § کریهٔ شادی ، سوینج ایله آقان کوز یاشی .

شَکَرْگُفْتار [ع] طاتلی سوزلو: (مرد شکرگفتار)

شَکْل [ع] رسم، بچم، قیلیق: (شکل لطیف ، شکل قبیح) § هندسه اصطلاحنده بر و یا برقاچ حدود ایله مقطوع ومحدود اولان صورت : (شکل مربع، شکل مستطیل) § منطقده قیاسك هیئت ترتیبی .

شَکُور [ع] نعمت السّمیه‌یه دائما شکر ایدن : (عبد شکور ، فقیر شکور) :

« شعار هیچکساندر رضای ناچاری »
« خلاف مشرب همت شکوری نیلرلر »
(نائلیٔ قدیم)

شَکْوَه | **شَکْوٰی** [ع] شکایت ؛ انسانك نفسنه فنا کلوب خشنود اولمدیغی حالاتی بیلدیرمك ، هرنه سببله اولورسه اولسون خشنودسزلغی کوسترمك دیمکدر :

« اولمسیدی قلمك چاك کریبانی اکر »
« دیر ایدم قالمدی عالمده نشان شکوی »
(نابی)

شَکِیمَه [ع] شدیدالنفس بر آدمك دیکر بر کیمسه طرفندن کندیسنه واقع اولان تحکّم ، تعدّی، قهر کبی اوضاعه تحمل ایتمیوب عزم قوی ایله بی‌پروا مقاومت ومقابله ایله‌مسی دیمکدر: (شَدِیدُالشَّکِیمَه) = شدیدالنفس ، سرکش، صاحب عار وحمیت اولان وکیمسه‌یه سرفرو ایتمه‌ین آدمه اطلاق اولنور. فی الاصل (شکیمه) باشی‌سرت، دیك اولان آتلره طاقیلان کم آغیزلغی دیمکدر .

شَلَل [ع] اصطلاح طبده علت سببیله بدنك اعضای مختلفه‌سنده الك کوچکی مرجمك ، الك بویوکی ال آیه‌سی قدر حاصل اولان یشیله مائل صاری و یا موره مائل رنکده لکه‌یه دینیلیر § چولاق اولمق ، الی طوتماز اولمق. (شَلاء) = چولاق ال.

شَلَنْك [ف] شاطر ، صویتاری کبی آدملرك آشاغی، یوقاری صچرایوب پرنده ایتملری دیمکدر.

شَلْوارْ [ف] بول اوست طونی، شالوارکه عربیده (سِرْوالْ) دینیلیر. لغات کتابلرنده روایات مختلفه مندرج اولدیغندن (سروال) بونك معرّبی می یوقسه بو (سروال) ڭ مفرسی می تحقق‌ایده‌میور.

شَمّ [ع] قوقلامق ، قوقلاتمق : (شمّ ریحان، عطرك شمّی).

شَمائِلْ [ع] خوی، طبیعت معنا- سنه اولان (شِمالْ) ڭ جمعی . اخلاق یعنی خویلر دیمکدر § اشکال و صفات معناسنده‌ده قوللا- نیلمشدر . لسانمزده مفردی اصلا بو معنالرده قوللانیلماز. (شمایل) طرزنده یازمالی: (شمائل لطیفه ، شمائل شریفه):
« شتاب ایدنجه دونر اژدهای پرّانه »
« کیرر شمائل خوبانه جلوه هنکامی »
(نفعی)

شَماتَتْ [ع] بربرینه رقیب و دشمن اولانلرك برینه اصابت ایدن بلادن طولایی دیکرینك اظهار سرور ایتمسی : (شماتت اعدا) بونی « شَماتَه » مقامنده قوللانمامالی.

شَماتَه [ع] کورولتی ، پاتیردی ، یایغاره، باغریشوب چاغرشمه: (شماته‌لی) ، (شماته‌جی) = یایغاره ، پاتیردی ایتمك معتادی اولان .

شَمّاس [ع] باشنك اورته یری تراشلی برنوع پاپاس ، دیاقوس . اسلوب فارسی اوزره جمعی (شَمّاسانْ) .

شَمّامَه [ع] فارسیده (دَسْتَنْبُویَه) چغتایجه‌ده (ییلغیچ) دینیلن وقابوغی ترنجی ، یشیل ، قیرمزی ، صاری رنکلرله قاریشیق ودیلیم دیلیم اولان کوچوجك قاوون شکلنده بر نوع میوه‌درکه غایتله کوزل قوقولودر.

شَمْس [ع] کونش: (شمس منیر) فی الاصل مؤنث ایسه‌ده لسانمزده تأنیثی معتبر دکلدر :
« شمس عصر ایدی عصرده شمسك »
« ظلّی ممدود اولور زمانی قصیر »

شَمْسَه [ع] کونش رسمنده اولان ایشلمه یاخود دوکمه زینت : (چیکن شمسه‌سی ، فراجه شمسه‌سی) .

شَمْسِیَّه [ع] کونشه منسوب و متعلق : (سنهٔ شمسیه، شهور شمسیه) § کونشك تأثیرندن صاقنمق ایچون قوللانیلان سایه‌بان ، اوفاق ال چادری. بونی یاغمور ایچون سپر اوله‌رق دخی قوللاندیغمزه کوره (مَطَرِیَّه) دیه تفریق ایتمك مناسبدر § بعض کلمات عربیه‌نك اوّلنه حرف تعریف اولان (الف لام) داخل اولدیغی حالده حرف تعریف اوقونماز. بونك سببی کلمات مذکوره‌نك ابتدا- لرنده (حروف شمسیّه) دن برحرفك

بولنمسیدر. حروف شمسیّه شونلردر: (ت ، ث ، د ، ذ ، ر ، ز ، س ، ش ، ص، ض ، ط ، ظ ، ن) ابتدا- لرنده اشبو حرفلردن بری بولنان کلماته حرف تعریف لاحق اولنجه حروف شمسیه تشدید ایله تلفظ اولنور .

شَمْشیر [ف] قیلیج : (شَمْشیرِ بُرّان، شَمْشیرِ تیز) کسر (شین) ایله‌ده قوللانیلیر .

شَمْع [ع] یاقه‌جق موم § بال مومی :

« شمعی یاقمازمی اول آتش کیم یاقار پروانه‌یی »

(یحیی)

« عشق بر شمع السّهیدر بن پروانه‌سی »

(خیالی)

شَمْعدان [ف] ایچنه موم دیکیلن معروف آلت که (شامدان) دینیلیر. (شَمْعدانی) = شامدانجی.

شَمْعَه [ع] ایچه موم، بال مومل ذتیل. اکثریا قیرمزی مهر مومنی یاقمق ایچون قوللانیلان صارمه ایچه فتیله اطلاق اولنور .

شَمْلَه [ع] عربلرك باش اورتوسی، قیلدن اورتو ؛ صاریق .

شَمَّه [ع] معنای اصلیسی برکره قوقلامه‌در . لسانمزده پك آز مقدار، جزئی اثر معناسنده قوللا- نیلیر : (شمّهٔ مروّت شمّهٔ وفا ، شمّهٔ حقیقت) .

شَمیم [ع] کوزل قوقو : (شمیم نسیم نوبهار) ، (شَمیمه) = کوزل قوقولو شی .

« ای ناشکفته غنجهٔ باغ نعیم ناز »

« ایتسون تبسمك ینه نشر شمیم ناز »

(نائلی قدیم)

شَن [ف] ناز، جلوه، کرشمه؛ نظره وکوکله خوش کورینن طور و حالت . لسانمزده فرحلی ، نشوه‌لی ، سویجلی ومعمور ، آبادان معنالرنده‌ده قوللانیلیر :

شَناعَت [ع] زیاده چرکینلك ، کوتولك. اکثریا افعال مذمومه حقنده ایراد اولنور: (شناعت فعل، ارتکاب شناعت، شناعتله مألوف).

شَنایع [ع] پك کوتو، زیاده چرکین و یاقشماز اولان افعال و حالات. « شَنیعه »نك جمعی: (ارتکاب شنایع) .

شَنْبه [ف] جمعه ایرته‌سی کونی : (چهارشنبه ، پنجشنبه) .

شَنْشَنَه [ع] طبیعت ، اصول ، عادت .

شَنیع [ع] شناعتلی، پك چرکین وکوتو اولان : (فعل شنیع ، افعال شنیعه) .

شَنیعَه [ع] پك کوتو ایش : (بو بر شنیعه‌درکه خذلهٔ ناسك اڭ بایاغیلرندن نادراً صادر اولور) .

شَوائِب [ع] «شائبه» نك جمعی: (شوائب تردّد) مفردینه باقلی وهمزه‌نك یرینه (ی) یازماملی.

شَوارِب [ع] بییق معناسنه اولان (شارب) ك جمعی.

شَوارِق [ع] آیدینلق معناسنه (شارقه) نك جمعی.

شَوّال [ع] شهور عربیه‌نك اوتجیسی، بایرام آیی: (شوال المکرّم).

شَوالیه [فرانسزجه‌دن] «Che-valier» زادکان صنفنك اڭ آشاغیسنده بولنان آدم § قرون وسطاده مذهب ایچون جنك ایدن زادکان قسمی § اجنبی نشانلرینك اڭ کوچوك رتبه‌سنی حامل اولان آدم § لسانمزده بویسز، اطرافی کنیش وآلچاق سپت کوفه‌یه‌ده (شَوالیه) دینیر.

شَواهِد [ع] برمسئله‌یی اثبات ایچون ایراد وارائه ایدیلن مثاللر و دلیللر دیمکدر. «شاهد» ك جمعی.

شَواهِق [ع] یوکسکلر، تپه‌لر. «شاهق»ك و «شاهقه» نك جمعیدر. اکثریا طاغ حقنده قوللانیلیر: (شواهق جبال).

شَوق [ع] کوڭلك برشی حقنده‌کی کمال میل وهوسی: (شوق تام، فرط شوق):

«شوق برزنجیردر کوڭلم آنك دیوانه‌سی»
(خیالی)

شَوك [ع] خار، تیکن. (شَوکِستان) تیکنلك.

شَوکَت [ع] پادشاه اسلام حضرتلرینه مخصوص هیبت، عظمت معناسنده قوللانیلیر. فی الاصل حدّت سلاح معناسنه‌در.

شَوهَر [ف] زوج، قوجه:

«شوهرین غائب ایدن همسر هم آغلار هم کولر»
(لا)

شَه [ف] «شاه» مخففی، اورایه باقکز.

شَهادَت [ع] شاهدلك ایتمه، شاهدلك، طانیقلق: (ادای شهادت، شهادت صادقه) § شهید اولمه، شهیدلك: (حضرت حمزه‌نك شهادتی، مرتبهٔ شهادت) § کوزه کورینن اشیا، مکوّنات، جهان: (عالَم شهادت)، (عالِم الغیب والشّهاده) = جناب الله.

شَهامَت [ع] جسارت وجرأت بهادری ایله برابر شدّت ذکا، سرعت انتقال § سیادت نافذه، نفوذ اوامره مقارن ریاست.

شَهباء [ع] {اَشهَب} ك مؤنثی، کول رنکنه یاقین آجیل رنك: (بَغلهٔ شَهباء) = قیرجل دیشی قاطر. اوزاقدن باقیلنجه آجیل کورندیکی ایچون حلب شهرینه‌ده اطلاق اولنور: (حلب الشهباء).

شَهْبازْ { [ف] { شاهْبازْ } مخففی ، اوراپه باقکز :

{ شهباز باقشلی آهو کوزلی }
{ شیرین حرکتلی شهد سوزلی }
(فضولی)

شَهْبالْ { [ع] { شاهْبالْ } مخففی ، اوراپه باقکز .

شَهْبَنْدَرْ { [ف] {شاهْبَنْدَرْ} مخففی ، اوراپه مراجعت اولنه :
(آتنه باش شهبندری) .

شَهْپَرْ { [ف] { شاهْپَرْ } مخففی ، او ماده‌یه مراجعت ایدلملی :

شَهْدْ { [ف] بال ، کوچ بالی .
(شَهْداب ، شَهْدابه) = بال شربتی :

{ لذتندن کیم اوقورسه سخن شیرینم }
{ شربت‌شهد مصفّی‌اولور آغزنده لعاب }
(نفعی)

شَهْدانَه { [ف] {شاهْدانَه} مخففی || ایری‌دانه‌لی‌کتان‌تخمی که (شهدانج) ده دینیر.

شَهْرْ { [ع] برآیك بدء رؤیتنـدن ختام رؤیتنه‌قدر اولان‌زمان، برآی مدت : (شهر رمضان ، شهر محرم) جمعی (شُهُورْ) در : (شهور عربیّه ، شهور رومیّه) ، (شَهْرِیّ) = آیه منسوب ومتعلق؛ آیلق : (معاش شهری ، تخصیصات شهریه) .

شَهْرْ { [ف] بیـوك بلده ، قصبه : (آق شهر ، شهر بازار ، شهر زور) . (شهر اماتتی) = امور بلدیه واحتسابیه‌یه نظارت ایدن دائرهٔ رسمیه (شَهْرِی) = شهره منسوب، کویلی اولمایوب شهرلی اولان .

شَهْراهْ { [ف] { شاهْراهْ } مخففی، بیوك یول .

شَهْرِیارْ { [ف] قدرتلی پادشـاه ، بیوك‌حکمدار دیمکدر.

شَهْسُوارْ { [ف] { شاهسوارْ } مخففی ، اوراپه باقکز:

{ شهسوار صف میدان سعادت‌که ایدر }
{ پیك چالاك ظفر پیش رکابنده شتاب }
(نفعی)

{ شهسوارم دل‌مجروحی باصوب‌کچمه اکر }
{ پایمالك برآووج خاك ایله یکسان‌ایسه‌ده }
(نائلیٔ قدیم)

شَهْلاءْ { [ع] { اَشْهَلْ } ك مؤنثی، الا کوزلو قادین § لسانمزده طاتلی شاشی ، یاریم شاشی باقان کوزه دینیلیر : (چشم شهلا) .

شَهْنازْ { [ف] موسیقیٔ شرقیده بر مقام لطیف مخصوصدر:

{ مطربا سازك دل عشّاقه دمساز ایلدك }
{ گه حجاز ایتدك مقامی گاه شهناز ایلدك }
(نجّار زاده)

شَهَنْشاهْ | [ف] {شاهنشاه} مخففی. اوراپه مراجعت اولنه.

شَهَنْشَه | کسر ها ایله‌معروفدر.

شَهْنِشِینْ { [ف] {شاهنشین} مخففی، پنجره چیقمه‌سی .

شَهْوارْ { [ف] { شاهوار } مخففی. اورایه باقکز .

شَهْوانِیّ { [ع] شهوته منسوب و متعلق: (فکر شهوانی، میل شهوانی، قوهٔ شهوانیّه) § شهوتی شدید وغالب اولان آدم .

شَهْوَتْ { [ع] فی‌الاصل برنسنه‌یی سووب آکا حرصله میل ورغبت کوسترمك معناسنه‌درکه غلبهٔ نفس ، نفسك میلان شدیدی ؛ نفسك حظ ایتدیکی وسودیکی ایچون کوستردیکی آزغینلق دیمکدر. (شهوت انکیز) = انسانك قوهٔ شهوانیه‌سنی تحریك ایدن حالت. (شَهْوَتْ پَرَسْتْ) = نفسك میل وهوای شهوانیسنه تابع اولان آدم .

شَهِیّ { [ع] رغبت ویریجی ، ایستکلندیریجی ، اشتها - لندیریجی : (اطعمهٔ شهیّه) .

شَهِیدْ { [ع] حق اوغورنده . و حقانیت ایچون مقتول اولان آدم : (شهید کربلا) :

{ بر شهید حکمةالروحم بنی یاد ایلیك }
{ دوستلر روح شهید حکمتی شاد ایلیك }
(آطنه‌لی حق)

شَهِیرْ { [ع] شهرتلی ، شهرتلنمش. (مشهور) ایله مترادفدر: (شهر شهیر ، تحریر شهیر) .

شَهِیقْ { [ع] صولوغی ایچری طوغری چکه‌رك سسلنمه : (شهیق حمار)

شَهِیمْ { [ع] شهامتلی ، شهامتله متصف : (شاه شهیم) مؤنثی (شَهِیمَه) در .

شَیْءْ { [ع] نسنه . فارسی قاعده - سنجه مضاف اولدیغی حالده مطلقا همزه‌سی اثبات اولنور: (شیء واحد ، شیء ناچیز) کبی . همزه حرکه‌لندیکی وقت دائما حذف ایدیلیر. مثلا (او شیلر قالدی) دینیلیرده « شیئلر » دینلمز . سبك ترکی اوزره حرکه‌لنه‌جك ایسه هم اثباتی هم حذفی جائزدر. مع‌مافیه اثباتی ترجیح اولنور. مثلا (شیه) دینیله‌بیلیرسه‌ده (شیئه) دیمك دها مناسبدر . اقوال و اجسام حقنده ایراد اولنور . جمعی اولان (اَشْیا) یالکز جسمیاتده قوللانیلیر .

شَیاطِینْ { [ع] « شیطان » ك جمعی، اورایه باقکز .

شَیْبْ { [ع] صاچ صاقال آغارمه، قوجامه ، اختیارلق :

{ کچدی ایام شباب ایتدی حلول هنکام شیب }

شَیْخْ { [ع] پیر، اختیار، قوجامش آدم: (شیخ‌الوزرا ، شیخ‌الحرم) § قبیله ، جماعت رئیسی : (شیخ منصور ، شیخ عبیدالله) § مرشد، طرق علیه‌یه منسوب درویشلرك

مقتداسی اولان ذات : (شیخ غالب، شیخ نظیف ، مولوی شیخی) ، (شَیخَین) = حضرت { ابوبکر } و { عمر } رضی الله عنهما . (شیخ الاکبر) = حضرت امام محی الدین عربی .

« مست اولسه دلبر سوسه‌کر معذوردر شیخ الحرم »
(نفعی)

« فیخمان بی مثال حلال کل مشکلات »
« شیخ بسطامی خصال آگاه کنه معضلات »

شَیخُوخَت [ع] پیرلك ، اختیار لق :

« وارمیدر هنکام شیخوخته یوقلقدن بلا »

شَیدا [ف] دیوانه، دلی: (عاشق شیدا ، بلبل شیدا) ، (شَیدائی) = دلیلك .

شَیطان [ع] فارسیده (دیو) دینیر. بوماده حقنده‌کی اقواله کوره انسانی غوایت و ضلالته سوق ایدن کرك ابنای بشردن وکرك طائفهٔ جندن عتو وتمرد صاحبی ، آزغین اولانلره اطلاق اولنور . لسانمزده ذکی، قورناز اولان وشر وخدعه قصدیله معامله ایدن آدمه (شیطان) دینیلیر . (شیطان) بعید عن الحق ، یاخود بعید عن الرحمه اولدیغی ایچون بویله تسمیه اولندی‌که « بُعد » معناسنه اولان (شَطُون)دن مشتقدر. یاخود (شیطان) قوهٔ ناریه‌دن مخلوق اولمق حسبیله یانمق معناسنه اولان (شَیط) ماده‌سندن مأخوذ در . قول دیکره کوره اصلی هلاك معناسنه‌در :

شَیطانِی [ع] شیطانه منسوب ومتعلق : عمل شیطانی، وسوسهٔ شیطانیه) .

شَیطَنَت [ع]شیطانلق، قورنازلق. لسانمزده بولفظ (فرط ذکا) ، (فکر دقیق) کبی معنالر قصد اولندیغی تقدیرده مقام مدحده واکر مفسدلك، شریرلك، حیله‌کارلك کبی معنالر قصد اولنورسه مقام ذمده قوللانیلیر که قائلك طرز استعماله کوره مخاطب اولان شخصك یا انفعالنی ویاخود محظوظیتنی جلب ایدر .

شَین [ع] معنوی عیب ، قصور. لکه: (هرفعلك شان وشینی فاعلنه عائد در)

« خاکدن پرتو خورشید جهانتابه نه‌شین »
(باقی)

﴿ شِ ﴾

شِبه [ع] برشیئك مثلی، نظیری، بکزری : (شبه جزیره ، شبه معدن) جمعی (اَشباه) :

« ای شبه وشریکدن منزه »
« سر ازل وابدن آگه »
(فضولی)

شِتاء [ع] قيش : (موسم شتا ؛ شدت شتا) :

« صيفى قيلار شتا وخزانى بهار ايدر »
(لا)

شِتاب [ف] عجله ، سرعت ، سگيرتمه :

« اهتزازگدن ايدر تعليم اطوار خرام »
«حسن رفتاراوكره نورآهو شتابگدن سنك»
(محمود نديم)

شِتابان [ف] عجله ايدن، سرعتله كيدن ، سگيرتن :

« كچمه اى روح روان عمر شتابانم كبى »
(نديم)

شِدّت [ع] سرتلك ، قاتيلق § آرتيتلق ، زيادەلك : (كمال شدّت ، اثرشدّت ، شدّت كامله ، شدّت ضرب ، شدّت شتا ، شدّت ذكا) .

شِراء [ع] صاتين آلمه ، صاتين آلنمه (ايتمك) مادەسيله قوللا- نيلماز. مثلا (شرا ايتمك، شرا ايتدى) دينلمز. (بيع وشرا) = آلوب صاتمه، آلنوب صاتلمه ديمكدر .

شِرار ، شِرارَه [ع] قيغلجم . « شرر » ايله مترادفدر : (شرارهٔ حدّت) .

شِرارَت [ع] «شَرارَت» مادە- سنه مراجعت اولنه .

شِراع [ع] يلكن: (فتح شراع، شراعكشاى عزيمت) .

شِرّت [ع] شرير اولمه، شرير- لك؛ بدخويلق، كوتولك (ارباب شرّت) بولفظ مبالغه صورتيله صفت مقامنده قوللانلديغى كبى لسانمزده تركجه ادات مصدر علاوەسيلەده قوللا- نيلير . مثلا (شرّت بر قارى . ينه شرّتلك ايديور) .

شِرذِمَه [ع] عددى آز اولان انسان جماعتى، كروهى. اكثريا تأكيد قصديله (قليله) لفظى ايله توصيف اولنور: (شرذمهٔ قليله) .

شِرك [ع] —{ حاشا }— واحد حقيقى اولان ذات اجلّ واعلايه شريك قوشمه ، جناب اللّهه اورتاق اسناد ايتمه . كفردر :

« و يرديلر مجلس كفرى باده »
« شكّ وشركى قومادى دنياده »
(خاقانى)

شِركَت [ع] اورتاقلق، شخص واحدك يا پەميەجكى شيئى حصوله كتيرمك ومتمتع اولمق ايچون بردن زياده اشخاصك صور مختلفه ايله اتحاد ايتملرى ديمكدر. شركتك انواعى حقندەكى تعريفات فقهيەيى بورادە ايضاح ايتمك ممكن دكلدر : (عقد شركت . فسخ شركت) عربيده معناجه (شرك) ايله فرقى يوقدر. فقط لسانمزده (شرك) مقامنده اصلا قوللانيلماز.

«كيجەلرعزم ايتديكم اول ماهەسايەم خوفيدر»
« بر طريق ايله قبول ايتمز محبت شركتى »
(فصيح دده)

شِرْيانْ [ع] بدنده حركت ايديجى اولان طامارلردن هر برى كه بونلره (عروق نابضه) دينير. فتح (شين) ايله ده اوقونور.

شِرِّيرْ [ع] شرّى چوق اولان، زياده كوتولك ايدن.

شِرِينغَه [يونانيدن] احتقان آلتى، ايچنه مايع دوائى قونيله رق مقعددن استعمال اولان انبوبه لى آلت مخصوصه.

شِعارْ [ع] مدار تميز اولان علامت، ياخود عادت ديمكدر: (شعار حميت، شعار انسانيت، شعار اسلام) وصف تركيبى طرزنده ده قوللانيلير. مثلا (كرم شعار، ظفر شعار. معدلت شعار) كبى.

شِعْرْ [ع] تعريف معروفنجه موزون ومقفى سوز: (شعر لطيف) § الك بليغ، پك بليغ سوز. بو تعريفه كوره موزون اولان هر سوزه شعر دينيله مز. فقط غايتله بليغ ومؤثر اولان هر سوز شعر ديمكدر.

شِفاءْ [ع] خسته لكدن قورتلمه، صاغالمه: (شِفاياب) = شفا بولمق، صاغالمق (دَرْدِ شِفا ناپَذِيرْ) = صاغالمه سى ممكن اولماديان خسته لق. علت. (دارُالشِّفا) = صاغاله جق محل، تيمارخانه.

شِفاهْ [ع] دوداق معناسنه اولان (شَفَه) نك جمعى. (شِفاهاً) = آغيز ايله، ديل ايله (شِفاهى) = آغيزدن يعنى سويله يه رك: (افادهٔ شفاهيه)، (شِفاهِيّاتْ) = آغيزدن چيقان، سويله نيلن سوزلر.

شِقّ [ع] مسئله نك ايكى طرفندن هر برى. فى الاصل ايكى يه آيريلان بر نسنه نك هر بر پارچه سى ديمكدر. لسانمزده ماديّاتده پك نادر قوللانيلير: (ايكى شقدن برينى ترجيح، شقّ اول، شقّ ثانى)، (شِقَّيْن) = مسئله نك ايكى جهتى.

شِقاقْ [ع] اختلاف، اتفاقسزلق، بوزوشمه: (نفاق وشقاق).

شِكارْ [ف] آو: (صيد وشكاره مراقليدر)، (شِكارى) = آوه منسوب ومتعلق اولان || آوجى: (سك شكارى) § جالب طمع، دكرلى: (اوده شكار برشى مى) كبى تعبيراتدن مقصود آولانه جق، آو صاييله جق بر شى دكل ديمكدر § آولايجى، آولايان. بو معناده وصف تركيبى صورتنده قوللانيلير: (دلشكار) = كوكل آولايجى. (شِكارْگاهْ) = آو محلى، آولانه جق ير.

شِكافْ [ف] ياريق، ييرتيق § يارمق. ييرتمق معناسنه اولان (شِكافْتَنْ) مصدرندن صيغهٔ امر

اولدیغی حالده وصف ترکیبی صورتنده قوللانیلیر که او تقدیرده ییرتیجی، یاریجی، یاران معناسنی افاده ایدر. مثلا (دلشکاف، زهره شکاف، موشکاف، سینه شکاف، صف شکاف) کبی .

شِکافه [ف] مضراب ، زخمه ؛ تللی یاخود اینجه کیریشلی سازلری چالمغه مخصوص پارمغه طاقیلان آلت . (شِکافه‌زَن) = سازنده ، چالغیجی .

شِکایَت [ع] انسانك نفسنه کوج کیدوب خشنود اولمدیغی کوتو حالاتی اظهار و اخبار ایتمك ، نفسنجه خشنودسزلغی موجب اولان شیئی سویلەمك : (شکر وشکایت) جمعی (شِکایات) .

شِکَسْت [ف] قیرلمش ، قیریق معناسنده (اولمق) ماده‌سیله قوللانیلیر § قیرله، بوزوله: (شکست دل، شکست سبو، شکست خاطر) § قیرمه : (حدّتله کاسه‌یی شکست ایتدی) .

شِکَسْتَه [ف] قیرلمش، قیریق : (ساغر شکسته، خاطر شکسته ، قلب شکسته) ، (شکسته بال) = قانادی قیرلمش: (مرغ شکسته بال) ، (شکسته دل) = کوکلی قیرلمش، مأیوس ومکدر اولان (شکسته زبان) = پلتك، درست سوز سویله‌یه‌مه‌ین که عربیده (الکن) دینیر:

« بودر دعاسی سکا نفیء شکسته‌دلك »
« که دائما اوله‌سك شاد وخرّم وبی غم »
(نفعی)

« حفظ آب ایتمز شکسته اولسه البت برسبو »
(طربزونی حلمی)

شِکَم [ف] بطن، قارین. (شکم پَرْوَر) و (شکم پَرَسْت) = بوغازینه دوشکون، قارین بسله‌ین، چوق ییین: (شکم بَنْدَه) = او بور ، طویمق بیلمه‌ین کیمسه که عربیده « اَکُول » دینیلیر .

شِکَنْبَه [ف] اشکنبه ، ینیلن شیلرك داخل اولدیغی معده دیمك ایسه‌ده لسانمزده بیوك حیواناتك قورساغی دیمکدر . اصلی یاغلیظ ، چرکین ، بوغون معناسنه اولان (اِسْتَنْبَه) لفظی ویاخود (شکم بنده) در. برنجی جلدك (٣٦٦) نجی صحیفه‌سنه مراجعت .

شِکَن [ف] بوکلم، قیوریم: (شکن طره ، شکن کاکل) § قیریجی ، قیران معناسنده مطلقا وصف ترکیبی طرزنده قوللانیلیر: (دلشکن، صف‌شکن، خاطرشکن، سپه شکن).

«دلیر صف‌شکندر ارد شیر شیرافکندر»
(نفعی)

شِکَنْج [ف] « شکن » کبی قیوریم، بوکلم معناسنه‌در: (شکنج زلف ، شکنج کیسو) .

« هر برشکنج طرّه‌ده بیك مبتلاسی وار »
(ندیم)

شكيب [ف] صبر . ترجمه‌سی (چيدام) . « ايتمك » ماده‌سيله قوللانيلماز . لسانمزده غلط مشهوری فتح شين ايله‌در . (ناشكيب) = صبرسز . (شكيبا ، شكيبنده) = صبر ايديجی ، ايدن .

شمال [ع] صول . « يمين » ك ضدی . صول اله ، صول يانه ، صول طرفه اطلاق اولنور : (يمين وشمال) = صاغ و صول § كونشك طوغديغی طرفه توجه ايدن آدمك صول يانده قلان طرف : (شمال وجنوب) . (شمالی) = شماله منسوب وعائد : (باد شمالی ، قطب شمالی ، ممالك شماليه) ، (شمالاً) = صولدن ، صول طرفدن اولرق :

« شمالاً اصفهان وگنجه وتفليس وشروانی »
(نفعی)

شمشاد [ف] چشير آغاجی : (قشر شمشاد) .

شناس [ف] طانيييجی ، بيليجی . (شناختن) مصدرندن صيغهٔ امر اولوب وصف تركيبی صورتنده قوللانيلير : (سخن شناس ، موسيقی شناس ، قدر شناس) .

شناور [ف] صوده يوزيجی ، يوزيجی . (شناوری) = سباحت ، يوزگچلك :

شناه [ف] صوده يوزمه . فارسيده تخفيفله (شنا) صورتنده‌ده قوللانيلير .

شنيد [ف] ايشيتمه : (گفت وشنيد)

شنيده [ف] ايشيدلمش . (نوشنيده) = يكی ايشيدلمش . (ناشنيده) = ايشيدلمه‌مش :

« هپ كشف رازدل دهنكدن شنيده‌در »
« اول غنچه‌دن هزار طبيعت رميده‌در »
(نائلیٔ قديم)

شهاب [ع] فی الاصل پارلاق آتش شعله‌سی معناسنه در . اصطلاحده كيجه‌لری بعضاً كوك يوزندن آشاغی‌يه دوشديكی كوريلن آتش پارچه‌سنه اطلاق اولنور : (شهاب ثاقب) § عربيده جسور ، كاركذار ، آتش پاره آدم معناسنی‌ده افاده ايدر .

شير [ف] آرسلان : (شير ژيان ، شير غران ، شير غرين) = خوموردايجی ، صالديريجی غضبلی وهيبتلی آرسلان ديمكدر . (شيرانه) = آرسلانجه‌سنه : (حملهٔ شيرانه) § سوت : (شير مادر) = انا سوتی (شير خوار) و (شير خواره) = سوت امن ، ممه‌ده اولان چوجق .

{ شيرلر پنجهٔ قهرمده اولورکن لرزان }
{ بنی بركوزلری آهويه زبون ايتدی فلك }
(ياووز سلطان سليم)

شیرازه { [ف] جلدلنمش کتابك یاپراقلرینی منتظماً ضبط وجلده ربط ایدن اوزون شریت کبی باغ ، اورکو : (شیرازهٔ کتاب) ، (شیرازه‌بند) = شیرازه‌لنمش ، شیرا- زه ایله باغلی اولان . اشبو لفظ مجازاً دخی قوللانیلیر . مثلا (شیرازهٔ انتظام) کبی .

شیرپنجه { [ف] آرسلان الی ، اکثریا دوچار اولانلری هلاك ایدن معروف والیم چیبان : (شیر پنجهٔ اجل) .

شیردان { [ف] شیردن ، گویش کتیریجی حیواناتك ایکنجی معده‌سی ، گویش باغیرصاغی .

شیردل { [ف] آرسلان یورکلی ، قهرمان ، ییکیت .

شیره { [ف] اوزوم صویی : (شیرهٔ انگور) تازه تازه اولورسه شربی جائزدر . ایکی کون کچر وتخمر ایتمکه باشلارسه ایچلمز .

شیرین { [ف] طاتلی : (آب شیرین ، سخن شیرین) ، (شیرین زبان) = طاتلی دیللی (شیرین کام) = طاتلی امللی ، مرامنه ایرمش (شیرین کار) = طاتلی ، خوش معامله ایدن ، مجلس آرا . (شیرینی) = طاتلیلق . (شیرین چهره‌لی) = چرکین اولمایوب نظره خوش کورینن .

شیشه { [ف] صیرچه‌دن یاپلمش ظرف ، قاب : (علاج شیشه‌سی ، غاز شیشه‌سی ، حجامت شیشه‌سی) ، (پول شیشه) = پك اینجه صیرچه قاب (حصیر شیشه‌سی) = قفسجیلرك اعمال وحصیرجیلرك استعمال ایتدکلری اینجه ، یاصصی ، دوز تحته چوبوق (نُه شیشه) = طوقوز شیشه ، افلاکدن کنایه‌در .

{خیلی دمدر شیشهٔ خاطرده واردر انکسار}

(یحیی)

شیعه { [ع] بر ذاتك مدار قوتی اولان متفقلری ، اتباع و انصاری . بعده امام (علی) کرم‌الله وجهه ایله خاندان جلیل‌الشانی سووب التزام ایدن فرقهٔ مسلمینه اسم خاص اولمشدر . جمعی (اَشیاع وشِیَع) در .

شیعی { [ع] شیعه‌فرقه‌سنه منسوب اولان .

شیفته { [ف] شدت عشق ویا کدر ایله نه یاپدیغنی بیلمیه‌جك مرتبه‌ده پریشان وحیران اولان . وصف ترکیبی طرزنده استعمالی غالبدر : (شیفته‌دل ، شیفته‌حال) ، (شیفتگی) = عشق ویا کدر ایله حاصل اولان سرسملك ، پریشانلق .

شیق { [فرانسزجه‌دن Chic] ظرافت ، یوصمه‌لق ؛ آلا فرانغه مقلدی .

شیلین { [انکلیزجه] یکرمی دانه‌سی بر انکلیز آلتونی قیمتنده انکلتره‌نك کوموش سکه‌سی .

شِيَم [ع] « شيمه » نك جمعى : (حضرت ولى النعم كريم الشيم) .

شيمه [ع] خصلت، طينت، طبيعت، خوى. حسنياتده قوللانيلير: (شيمهٔ كريمهٔ عاجز نوازى) .

شين [ع] الفباى عثمانيده اون التنجى حرفك اسمى: (شين مضمومه ، باب الشين ، فصل الشين).

شيون [ف] محنت، مصيبت سببيله ايديلن ناله، افغان، ماتم: (شيونگاه) = ماتم يرى .

شيوه [ف] كوزللرك طبيعته و نظره خوش كلن وانسانك كوكلنى كنديسنه ميل ايتديروب چكن نازى ، اداسى ، طورى : (شيوهٔ شوخانه) § قاعده ، طرز، اسلوب : (شيوهٔ لسان ، شيوهٔ افاده) ، (شيوه كار) = ادالى ، نازلى . (شيوه باز) و(شيوه گر) = اوضاع لطيفه ايله جذب قلب ايدن .

شيهه [ف] آت كيشنه‌مه‌سى ، عربيده(صهيل) دينير .

﴿ شُ ﴾

شُؤُون [ع] امر ، حال معناسنه اولان (شأن)ك جمعى كه احوال ، وقايع ، امور ديمكدر : (شئون يوميه ، كيفيت شئون) جمع الجمع اولەرق (شئونات) صورتنده‌ده قوللانيلير : (شئونات طبيعت) مفردى بو صورتله قوللانيلماز. لكن همزه الفه قلب اولنه‌رق (شان) طرزنده‌وباشقه معناده استعمال اولنور .

شُباط [سريانيدن] سنهٔ شمسيه‌نك اون ايكنجى آيى كه اسان عوامده (كوچك آى ، كودوك آى) ديه معروفدر :

« شباطك آخرنده فوت اولنجه سويلدم تاريخ »
« بهارى كورمدى درويش بلبل اوچدى دنيادن »
(١٢٢٥ سرورى)

شُبان [ف] چوبان : (چوب شبان) .

شُبّان [ع] كنجلر. « شابّ »ك جمعى: (شبّان اهل جنت، شبّان بلده) .

شُبَه [ع] « شبهه » نك جمعى . اكثريا جمع ديكرى اولان (شبهات) قوللانيلير .

شُبهه [ع] بر ماده‌نك صحت و حقيقتنى كسديره‌مه‌مكدن

ذهنده حاصل اولان تردد، برخصوصك اصلی اویله‌ می دکلمی دیه ذهنجه کسدیره‌مه‌مك حالی. جمعی (شبهات) در :

« سن سلیماندن ایسه اشفق سك »
« شبهه یوق مظهر لطف حق سك »
(خاقانی)

شتر [ف] دوه . (اشتر) ك مخففی. (شتربان) = دوه کوزه‌تجی ، دوه‌جی . (شتر دل) = دوه‌خویلی، کینجی. اصلی (اشتر دل). (شتر گاو) = (اشتر گاو) مخففی که (زرافه) دینیلن حیواندر. (شتر گربه) = اویغون ، اویغونسز ؛ ایپلی قنالی ، گاه شویله گاه بویله ، اطرادسز دیمکدر. (شتر مرغ) = (اشتر مرغ) مخففیدر که دوه‌قوشنه دینیلیر. (شتر بچه) = دوه یاوروسی .

شتوم [ع] سویگمك معناسنه (شتم) ك جمعی: (شتوم غلیظه)

شجاع [ع] شجاعتلی، یورکلی ، کوزی‌پك: (شجاع الدین)

شجعان [ع] بهادرلر ، بیکیتلر . « شجیع » ك جمعی :
(شجعان ترك) .

« زخم تیغ و تبره کرمه‌سه کوکسن مغفر »
« باشی اوزره یری شجعان آنکا بی جا و یرمز »
(قوجه راغب)

شخوص [ع] «شخص» ك جمعی. جمع دیکری اولان (اشخاص) زیاده قوللانیلیر .

شد [ف] کیتدی، کچدی دیمکدر. یالکز اصلا قوللانیلماز ، دائما « آمد » لفظیله برابر قوللانیلیر : (آمد شد) و (آمدوشد) = کلدی کتدی ، کلوب کیتمه .

شذوذ [ع] شاذ اولمه ، شاذلق: (شذوذاً) = شاذ اولمق صورتیله ، شاذ اوله‌رق .

شذور [ع] ار یدلمه‌مش آلتون پارچه‌سی معناسنه اولان (شذره) نك جمعی. مفردی قوللانیلماز.

شرب [ع] ایچمك ، ایچلمك : (شرب ماء ، علاجك شربی ، شربه صالح) .

شرفاء [ع] « شریف » ك جمعی، نسل حضرت پیغمبریدن اولان ذوات کرام .

شرفات [ع] « شرفه » نك جمعی، مناره‌نك اذان اوقونیلان یرلری. لسانمزده مفردی فتح شین ایله معروفدر. اورایه‌ده باقملی .

شرکاء [ع] « شریك » ك جمعی، اورتاقلر.

شروح [ع] مؤلفانك متون و دقایقنی ایضاح ایچون یازیلان آثار . (شرح) ك جمعی . اورایه‌ده مراجعت اولنه .

شُرُور [ع] « شَرّ » ڭ جمعى ، ضرر و زيانه ، كدر و مصيبته سبب اولان نسنه‌لر : (اهون شرور) .

شُرُوط [ع] « شَرْط » ڭ جمعى ، او ماده يه مراجعت : (شروط مناقصه) .

شُرُوع [ع] باشلامق : (ايفاى وظيفه يه شروع) .

شُسْت [ف] ييقامه . دائما « شوى » لفظيله برابر قوللانيلير : (شست وشوى تن) .

شُسْتَه [ف] ييقانمش : (جامهٔ شسته) ، (ناشُسْته) = ييقانمامش : (روى ناشسته) .

شُعاع [ع] كونشك منتشر اولان ضياسى ، كونشه باقيلنجه انسانك كوزينه تل تل ايپلك كبى كورينن پارلاق ايشيق : (شعاع شمس) لسانمزده مستعمل اولان جمعى (شُعاعات) در. (خَيْطُ الشُّعاع) = كونشك ايپلك تل كبى كورينن ايشيغى .

شُعَبات [ع] « شُعْبَه » نك جمعى . ديكر جمعى اولان (شُعَب) قوللانيلماز .

شُعْبَدَه [ف] حقه‌بازلرك ال چابوقلغى ايله كوستردكلرى هنر ، اويون . (شعبده باز) = او صورتله اويون ، هنر كوسترنكه (حقه‌باز) ديه معروفدر .

شُعْبَه [ع] بولنتى ، بولوك ؛ بر اصلك فرعى ، قسمى : (شعبهٔ اداره ، پوسته شعبه‌سى) .

شُعَراء [ع] « شاعر » ڭ جمعى . « شاعر » ه مراجعت اولنه : (شعراى عجم، شعراى روم) .

« زيرا شعرا زمره‌سنك طبع سليمى »
« آينهٔ الهام خداوند جهاندر »
(عونى)

شُعْلَه [ع] آلو : (شعلهٔ نار) = آتشك آلوى . (شُعْلَه دار) = آلولى، پارلايجى (شُعْلَه كير) = آلولنمش .

« تاب رخك اولدقجه فزون شعلهٔ ميدن »
« برلمعه‌سى دنيايى ياقار برق بلاسين »
(نائلىٔ قديم)

شُعُور [ع] برشيئى ايى آڭلايوب بيلمه ، برشيئك مزاياسنى ايجه ادراك ايتمه : (بى‌شُعُور) = ادراكسز ، ناقص العقل (مختل الشّعور) = عقل وادراكنه خلل كلمش ، دلى. (ايتمك) ماده‌سيله قوللانيلماز .

شُغْل [ع] ياپيله‌جق ايش، كوريله‌جك خدمت. آز قوللانيلير:

« شغلم بوبساط ايچنده چوقدر »
(فضولى)

شُفَعاء [ع] شفاعتجيلر. « شفيع » ڭ جمعى .

شُفْعَه [ع] اصطلاحات فقهيه‌دندر. برملك مشترايى

مشتری‌یه هر قاچه مال اولدیسه اول مقدار بدل ایله تملّك || متجددالملك اولان شریك اوزره عوض مقابلنده قهراً ثابت اولان حقّ تملّك ، (حقّ شفعه) الیوم بعض شرائط ایله مرعی‌الاجرادر .

شُقّه [ع] پارچه ؛ پاره . کاغد پارچه‌سی اعتباریله مکتوب معناسنده استعمال اولنور : (شقهٔ ثناوری) .

« شقّهٔ زرّین علم روزکار »
(نفعی)

شُقُوق [ع] یاریقلر ، چاتلاقلر . « شَقّ » ڭ جمعی : (شقوق‌الدار) .

شُکات [ع] شکایتجیلر . « شاکی » نك جمعی .

شُکر [ع] کوریلن نعمت واحسانك قدر وقیمتنی

شُکران بیلوب ثنا و دعا ایله نشر ایتمك . (شکر) وجائب آتیه‌یه رعایتله مشروطدر . منعم ومحسنه قارشی خضوع وابتهال کوسترمك ، محبتله ثنا ودعا ایدوب کوریلن نعمتی اقرار و اشاعه ایله‌مك ، منعمك ویردیکی نعمتی خوشلاندیغی صورتده صرف واستعمالدن چکنمکدر . (شکرگذار) = شکر ودعا ایدیجی ، ایدن (شکرگذاری) = شکر ایدیجیلك .

(شکران) لفظی « ایتمك » ماده‌سیله قوللانیلماز . (شکرانیت) = تعبیری غلط وبی‌لزوم اولمغله استعمالی جائز دکلدر :

« شکر کیم بی‌منّت وبی‌اضطراب روزکار »
(نفعی)

شُکُوفه [ف] چیچك : (شکوفه زار) = چیچك باغچه‌سی . کسر شین ایله فارسیده باشقه معنی افاده ایدر .

شُکُوك [ع] « شَكّ » ڭ جمعی . اوماده‌یه باقملی .

شُکُوه [ف] مهابت ، حشمت ، هیبت ، وقار معناسنه‌در : (کمال شکوه ودارات ایله) فارسیده حذف واو ایله‌ده قوللانیلیر .

شُمار [ف] صایی ، عدد : (بی‌شمار) = صاییسز ، حسابسز § صایمه ، حساب ایتمه : (شمار اعداد) § « شمردن » مصدرندن امر حاضر اوله‌رق وصف ترکیبی صورتنده و صایجی ، صایان معناسنده‌ده قوللانیلیر : (خطوه شمار) = آدیم صایجی ، (اختر شمار) و (انجم شمار) = کوکده‌کی کواکبی صایجی ، صایان معناسنه‌در :

« ورق شمار کل عشرت اول کل ای واعظ »
« زمان عیش وطرب بدر کتابی نیلرسین »
(نائلیٔ قدیم)

شُمارَنْدَه [ف] صايجى، صايان : (شمارندهٔ ايام، شمارندهٔ امواج) :

شُمُرْدَه [ف] صايِيلمش : (نقود شمرده ، ايام شمرده) .

شُمُوسْ [ع] كونشلر. «شَمْس» كـ جمعى .

شُمُوعْ [ع] مومِلر . «شَمْع» كـ جمعى .

شُمُولْ [ع] معنىً ايچنه آلمه ، احاطه ايتمه ، قاپلايوب اورتمه ، حكمى آلتنه آلمه : (بومعامله‌نك آنلره شمولى اوله‌بيليرمى ؟)

شُوبارَه [لهْ لساننده] يووارلاق تپه‌لى ، ديلملى چوقه قالپاق ؛ يكيچرى زماننده سوارى عسكرك كيدكلرى سرپوش . اليوم سوارى و طوپچى ضباط ونفراتنك كيدكلرى قالپاغك باشقه درلوسى ديمكدر .

شُوخْ [ف] آچيق مشرب ، لاابالى ، لطيفه‌گو ، حاضر جواب ، شطارتلى معناسنه‌در . (شُوخى) = شوخلق :

شُوىْ [ف] ييقامه. «شُسْت» ايله برابر قوللانيلير : (شُسْتوشُو) § ييقامق معناسنه اولان «شُسْتَن» مصدرندن صيغهٔ امر اولديغى حالده وصف تركيبى صورتنده وييقايجى ، ييقايان معناسنده قوللانيلير . مثلا (دست شوى ، جامه شوى) كبى.

شُورْ [ف] طوزلو ، طوزلولق : (آب شور) § شماته ، چيغلق ؛ قارغه‌شه‌لق، غوغا : (شور دريا) = دكيزك چيغلتيسى، ايكلتيسى (شُورْ اَفْكَنْ) = قارغه‌شه‌لق آتيجى، قارمه قاريش ايديجى (شُورْ اَنْكيزْ) = شماته، غوغا چيقاريجى (شُورْ گاهْ) = قارغه‌شه‌لق محلى ، غوغا يرى . § نحس ، شوم ، اوغورسز : (روز شور) § پاس، چرك، كير: (شُوراٰبَه) = كيرلى ، آجى صو ؛ كوز ياشى § وصف تركيبى اوله‌رق ييقايجى معناسنى افاده ايدر : (جامه‌شور) :

« قلم اولسون الى اول كاتب بد تحريرك »
« كه فساد رقمى سورمزى شور ايلر »
(فضولى)

شُورِشْ [ف] قارغه‌شه‌لق ، قاريشقلق، فتنه، غوغا: (تسكين شورش) :

«اولمسيدى محشر سودا سرپر شورشم»
« ديردم اولماز برآووج طوپراقده بر محشر نهان »
(معلم ناجى)

شُورَه [ف] منبت اولمايان، اكيلن تخمى يتشديره‌مه‌ين چوراق ير : (زمين شوره ، شوره زار) .

شُوراٰء [ع] مشاوره ، استشاره محلى: (شوراى دولت).

شوریده [ف] سودالی . عقلی پریشان؛ قارمه قاریشیق: (مرد شوریده ، زبان شوریده) :

« روزدن فرق ایلمز لیلی . دل شوریده‌یی »
« اول پرینك نوبهار حسنی در مجنون ایدن »
(ذاتی)

شوسه [Chaussée فرانسز . جه‌دن] طریق . ایکی طرفی خندقلی بالیق صیرتی کبی تسویه اولنمش و اوستنه قیرمه اوفاق طاش وقوم دوکیله‌رك دمیر سلندیر ایله باصدیرلمش یول .

شوم [ف] نحس ، اوغورسز : (بخت شوم ، طالع شوم) .

شوی [ف] زوج ، قوجه: (شوی بی‌عار ، زن وشوی).

شهداء [ع] « شهید » ك جمعی . اورایه باقلی : (شهدای دشت کربلا) .

شهرت [ع] اون ، بین‌الناس نام وشانی سویلنمه ، اونلنمه: (شهرت کاذبه) ، (شهرتشعار ، شهرتگیر) = مشهور ، شهرتلی .

شهود [ع] شهادت ایدیجی معناسنه اولان (شاهد) ك جمعی: (شهود عادله ، اقامهٔ شهود).

« الٓهی جهان آفرین ذوالجلالم »
« شهود ربوبیتکده عوالم »
(معلم ناجی)

شهود [ع] وجود بولمه ، موجود اولمه ، میدانه کلمه ، کوزه کورنمه : (عالم شهود ، مهدشهود) § کورمه ، مشاهده ایتمه : (اصحاب شهود) .

شهور [ع] آی معناسنه « شهر » ك جمعی : (شهور عربیه ، شهور شمسیه) .

شیوخ [ع] « شیخ » ك جمعی ، اختیارلر ، درویشلرك مقتدالری ، قبیله سرکرده‌لری: (شیوخ قبائل) طریقته منسوب یعنی مرشد معناسنه اولان (شیخ) ك جمعنده (مشایخ) لفظی زیاده قوللانیلیر .

شیوع [ع] برنسنه ناس آره‌سنده بیلنمه ، هرکسجه طویلمه : (وقوعندن شیوعی دها کوتو اولان) .

﴿ صَ ﴾

ص { [حرف] الفبای عثمانینك اون یدنجی حرفی. ابجد حسابنده (٩٠) عددینه و اوراق و مكاتیب تاریخلرنده شهر صفره اشارتدر .

صائِبْ { [ع] یاگلمایان ، خطا ـ سزلق ایله متصف اولان: (رأی صائب ، فكر صائب ، افكار صائبه ، مطالعهٔ صائبه) § طوغری نشانكاهه اوران ، هدفه واران : (سهم صائب) یاگلش اوله رق (ضایب) طرزنده یازماملی .

صائِلْ { [ع] صالدیریجی، صالدیران: (دفع صائل، فرقهٔ صائله) یاگلش اوله رق (صایل) یازماملی .

صائِمْ { [ع] اوروجلو ، اوروج طوتان : (رجل صائم) « صایم » یاگلشدر .

صابِرْ { [ع] صبر ایدیجی ـ ایدن : (سید صابر ـ درویش صابر).

صابُونْ { [ع ف] صـو ایله قوللا ـ نلدقده اجسام واشیادن چرك وكیری رفع وازاله ایدن معروف نسنه : (مسك صابونی) ، (صابونی) = صابونجی ـ صابون یاپان وصاتان. (صابونیه) = نشاسته حلواسنك بر نوع دیكری .

صاپارْطَه { [ایتالیانجه دن] محرفدر. اصلی (ساپورده) ایمش . بر باتاریه طوپك بردن آتش ایدلمسی معناسنه در. (صاپارطه یی یمك) = تعزیر ایشتمك دیمكدر .

صاحِبْ { [ع] مالك و متصرف اولان ، بر شیئك كندیسنه عائدیتنی بیانده حقلی وصادق بولنان: (صاحب الدار، صاحب البیت، عرصه نك صاحبی) اسلوب فارسیده مضاف اولنجه اكثریا اضافتدن منقطع اوله رق قوللانیلیر : (صاحب خانه ، صاحب رساله) § صحبت ایدیجی ، ایدن . بو معناده استعمالی اندردر . مؤنثی (صاحِبَه) در: (صاحبة البیت، صاحبهٔ خانه) بونك جمعی (صاحِبات) در:

« صاحبی چونكه بیوك دولتدر »
« زینت حافظهٔ ملتدر »
(معلم ناجی)

صادْ { [ع] الفبای عثمانیده اون یدنجی حرفك اسمی: (صاد مضمومه) ، (فصل الصاد، باب الصاد).

صادِرْ { [ع] صدور ایدیجی، ایدن؛ میدانه چیقیجی، چیقان : (كلام صادر ؛ اوامر صادره) .

صادق | [ع] قول وفعلی حقیقته موافق وصداقتله متصف اولان ، طوغری ، کرچك : (رجل صادق ، کلام صادق ، افادات صادقه) ، (صادق القول) = طوغری سوزلو.

صارم | [ع] کسیجی ، کسکین . قیلیجه وصف اوله‌رق قوللانیلیر : (سیف صارم ، سیوف صارمه) .

صاعد | [ع] یوکسکه چیقیجی ، صعود ایدیجی ، ایدن : (دود صاعد ، ادخنهٔ صاعده) .

صاعقه | [ع] ییلدیرم : (نزول صاعقه) = ییلدیرم دوشمه‌سی (سپر صاعقه) = ییلدیرمی چکوب طوپراغه نقل ایتمك ایچون بیوك بنالره وضع اولنان آلت مخصوصه .

« سیف اسلامه دکل صاعقه تعبیری سزا »
« اویله برصاعقه ایندیرمه‌دی تقدیر هنوز »
(معلم ناجی)

صاف | [ع] صفوت ایله متصف ، بولانیق وقاریشق اولمایوب

صافی | طورو ، خالص ، پاك اولان : (قلب صاف ، ماء صاف ، میاه صافیه) . « صاف » = « صافی » نك مخففیدر :

« ای خداوندمزك وصافی »
« سکا حق ویرمش اوقلب صافی »
(معلم ناجی)

صالح | [ع] صلاح ایله متصف ، خیر وصلاح صاحبی اولان ، جناب الله‌دن قورقوب کناه ایشله‌مه‌ین : (رجل صالح) مؤنثی (صالحه) در § یارایشلی ، الویرشلی ، اویغون : (بوطاشلر یونتمغه صالحمیدر) .

صالحات | [ع] « صالحه » نك جمعی : (صالحات امت) = اوامر السنیه‌یه مطابق افعال خیریه‌ده بولنان اسلام قادینلری دیمکدر .

•صالسه | [ایتالیانجه‌دن] درلو درلو یاپیلان صولی طعام تربیه‌سی .

صالون | [فرانسزجه‌دن Salon] دیوانخانه ، مسافراوطه‌سی § صنایع نفیسه‌یه عائد آثارك تشهیرینه مخصوص سرکی .

صامت | [ع] « ساکت » ایله مترادفدر . او ماده‌یه باقیلی : (برمدت ساکت وصامت اقامت ایتدکدن صکره) .

صانع | [ع] پیدا ایدیجی ، میدانه کتیریجی ، یاپیجی : (شو سیغاره قوطیسنك صانعی نه‌درجه ظرافت عملیه ممکن ایسه —) § جناب الله ، تکری : (صانع حقیقی ، صانع لم‌یزل) :

{ برهان حقدرای کوکل هرنسترن نسبتلی کل }
{ صانع اولان ممکن دکل مصنوعدن اوله جدا }
(فضولی)

صبا | [ع] مطلع « ثریا » ایله « بنات نعش » بیننندن هبوب ایدن لطیف روزکارك اسمی : (اسب صبا رفتار) .

صَباحْ [ع] كون ابتداسى، قوشلق وقتى. (عَلَى الصَّباحْ) = ايركندن، كونش چيقنجه. { صَباحْگاهْ } = بامداد، صباح وقتى ديمكدر.

صَباحَتْ [ع] دلبرلك، كوزللك. اكثريا چهره ايچون وصف اولەرق قوللانيلير : { صباحت وجه، صباحت سيما } .

صَبّاغْ [ع] بويايان § دەى آلتندەاولان مادهٔ ملوّنه .

صَباوَتْ [ع] ياوروولق ، چو. جقلق : {حال صباوت} :

{ ممكن اوليدى عودت ايدردم صباوته }
{ تعريف لطفى نجـه او حالك محالدر }
(معلم ناجى)

صَبْرْ [ع]مصائب حدوث، وقوعنده تلاش ، اضطراب ، فرياد كوسترميوب ضبط نفس ايلەمك و سكوت ، سكون ايله متحمل اولمق ديمكدركه مقابلى (جَزَعْ) در. اكر محاربەده واقع اولورسه (شجاعت) ومقابلى (جُبْن) در. برحالت مكدّره وقوعنده اولورسه (رَحْبُ الصَّدْر) دينيركه مقابلى (ضُجْرَتْ) در . اكر امساك كلام صورتيله واقع اولورسه (كِتْمانْ) ومقابلنه (مَذَلْ) دينيركه قرآن كريمده بونلرك اوچنەده «صبر» اطلاق اولنمشدر . اصطلاحمزده كرك مصائب وشدائدده ، كرك حظوظات ولذائذده ضبط نفس ايتمك وبالخاصه مصائب وقوعنده تلاش واضطراب ارائه ايتميوب سكون وتحمل ايله قاتلانمقدر. (يمين الصّبر) = قاضينك يمين ايدن آدمى يمين ايتدكجه صاليويرميوب حبس ايتمسى و يمين ايچون جبر وزور كوسترمسى صورتيله واقع اولور. (يمين قصاص) كبى. برآدم خود بخود ودلخواهى ايله يمين ايتسه اوكا (يمين الصبر) اطلاق اولنماز .

صَبْغْ [ع] بويامق ، بويامق : (صبغ قماش) .

صَبُوحْ [ع] صباحلين ايچيلن ، كيجەدن قالان شراب . فى الاصل ايركندن صاغيلان ناقەوسوت ديمكدر .

صَبُورْ [ع] مصائب وبلايا حدوثنده جَزَعْ وفَزَعْ كوسترميوب سكون وتحمل ايله قاتلانان آدم § كنهكار و عاصى قوللرى حقلرنده انتقامنى تعجيل ايتميوب كمال فضل وكرمندن عفو ايله معامله وتأخير ايدن جناب رب ذوالجلاله اطلاق اولنور: (ياصبور ياغفور) .

صَبِيّ [ع] كوچوك اركك چوجق، اوغلانجق : (صبى ذكى) كوچوك قيز چوجغنه (صَبِيَّه) دينير: (صبيّهٔ ذكيّه) .

{ بر صبیّ رشید مکتبده }
{ ابتدی ختم تلاوت فرقان }
(سروری)

صَبیح [ع] صباحتلی، حسن وجمال صاحبی، کوزل : (وجه صبیح)، طفل صبیح، صبیّهٔ صبیحه).

صَحّ [ع] تصدیق علامتی، بعض اوراق وقیودات رسمیه‌نك صحّتی تأمین ایچون بیوك مأمور طرفندن چکیلان برنوع امضا ویا اشارتدر || برده سیم اوانی ومعمولات سائره‌نك اوزرلرینه مغشوش اولمدیغی تأمین ایچون ضربخانهٔ عامره طرفندن اوریلان تمغا دیمکدر :

{ باقی‌یه ایدوب اشارت دیدی صحّ الباقی }
{ باقی }

صَحائِف [ع] «صَحیفَه» نك جمعی : { صحائف جرائد } او ماده‌یه باقملی ، همزه‌نك یرینه {ی} یازمامملی.

صَحابَت [ع] صاحب چیقمق، بر کیمسه‌یه حمایه صورتیله یاردیم ایتمك : { بر فقیری صحابت ، اثر صحابت } .

صَحابِیّ [ع] حضرت پیغمبرك اصحاب واتباعندن اولان ذات . مؤنثی { صَحابِیَّه } در .

صَحارِی
صَحارَی [ع] « صحرا » نك جمعی: { صحاری نشین، صحارای واسعه} برنجیسی چوق قوللانیلیر .

صَحّاف [ع] کتاب آلوب صاتان، کتابجی : {صحّاف مشهور}.

صَحْراء [ع] اووه ، دوزقیر . تأنیثی یوقدر : (صحرای قُدْس) = عالم لاهوت ، عالم غیب . (صَحْرا نشین) = بدوی (صَحْرائی) = اووه‌یه منسوب و متعلق. جمع مستعملی (صَحارَی) و (صَحارِی) در. ایکنجیسی زیاده قوللانیلیر .

« جبریل وار خبر ویر سلطان انبیایه »
« دوشدی حسین آتندن صحرای کربلایه »
{ کاظم }

صَحْن [ع] دوز میدان ، اورته‌یر ، برمکانك اورته‌سی : (صحن صفه ، صحن چمن) ، (صحن دُوَرَنْك) = لیل ونهار اعتباریله دنیایه اطلاق اولنور. (صحن سپهر) = قرص قمردر § زیل ، باقردن معمول اولوب بربرینه اوریله‌رق استعمال اولنان ساز آلتی (صَحْنان) = چفته زیل § بویوك کاسه . لسانمزده ایچنه طعام قونیلن معلوم قابه (صَحَن) اطلاقی بو معنی اعتباریله‌در .

{ صحن صحراسنده بیك مجنون ولیلی جلوه‌کر }
{ فضولی }

{ اول قدر عاقل وزیر ونامدار مفتیلره }
{ صحن صدر صفه‌سی اولمشدی دیوان امان }

صَحْنَه [ع] فی‌الاصل طاشلق تپه‌لرده اولان دوزجه یره

اطلاق اولنور. اليوم لسانمزده تياترودہ اويونجيلرك اويون اوينادقلرى محل مخصوص ديمكدر : (صحنهٔ تماشا) .

صَحْو [ع] سكر واستغراق كبى حاللردن قورتيلوب كنديته كلمك ، آييلمه .

صَحِيح [ع] صحت ايله متصف ، طوغرى وخطاسز اولان وعيب، نقصان، خللدن برى بولنان : [ذهن صحيح ، عقل صحيح ، وجود صحيح ، افكار صحيحه، بيانات صحيحه] .

صَحِيفَه [ع] كاغدك يوزى ، كتاب ياپراغنك بريوزى . جمعى (صَحائِف و صُحُف) در: (صحيفهٔ ثانيه ، صحيفهٔ مُذَهَّبه) .

صَخْرَه [ع] بويوك، سرت طاش، قايا : [صخرة الله] فتحخا ايله تلفظى جائزدر. [صَخَرى] = قايا نوعندن، قايايه متعلق اولان. جمعى [صُخُور وصَخَرات] در.

صَدْ [ف] يوز عددى: [صد سال] = يوز ييل . [صد هزار] = يوز بيك . [صَدْ بَرْك] = يوز ياپراق ، قاتمرلى وقوقولى برنوع كلك اسمى .

صَدا [ع] آواز ، سس: [صداى مؤثر ، صداى محرق] § سسلندكجه طاغ وقبه كبى شيلره منعكس اولان سس ، يانقى .

صَدارَت [ع] فى الاصل هرشيئك اك باش طرفى ، قسم اعلاسنك باشلانغجى ديمكدر. اصطلاحده دولتعليه‌نك رئيس الوكلاسى ومناصب رسميه‌نك منتهاسى بولنان صدر اعظملغه اطلاق اولنور: [مقام جليل صدارتعظما] § طريق علميه‌ده شيخ الاسلاملق مقامندن اوّل احراز اولنان اناطولى وروم ايلى قاضيعسكرلكى پايه‌لرينه‌ده « صدارت » تعبير اولنوركه سالكين طريقتك اك باشى . تعبير اخرى ايله مناصب علميه‌نك منتهاسى اولمق اعتباريله‌در .

صَداقَت [ع] كرچكدن دوستلق، طوغريلق : [ارباب صداقت ، صداقت جديه] .

صَدَد [ع] برنسنه‌نك قارشوسى، قربى ديمكدر اصطلاحمزده لاقيردى صردسى معناسنده قوللانيلير: [كلامك صدده ، صدددن خارج ، صدد بحث] .

صَدْر [ع] اصطلاح طبده كوكس ديمكدر . وجود انسانك يوقارى واوك طرفنه ديتيلير . (ضيق صدر ، علل صدريّه) § اك ايلرى ، اك يوقارى ، اوست باش : [صدر اسلام ، صدر كلام . صدر مجلس] § وكلاى دولتك اك ايلريسنده ، اك بويوكى بولنمق اعتباريله وكيل مطلق اولان ذات فخامتسماتّه اطلاق اولنور.

[صدر عالی ، صدر اعظم ، صدر لاحق] ، « صدارت » مادهسنده بیان اولندیغی وجه ایله مناصب علمیهدن روم ایلی واناطولی قاضیعسکرلکی پایهسنی حائز بولنانلرهده اطلاق اولنور . مثلا [صدر روم ، صدر اناطولی ، صدرین محترمین] کبی . جمعی اولان [صُدُور] یالکز قاضیعسکرلر حقنده استعمال اولنور : [صدور عظام] .
[صَدْر نشین] = اك باشده ، و اك یوقاریده اوطوران ؛ موقع عالیدهبولنان
[صَدْری] = اصطلاح طبده کوکسه متعلق و منسوب اولان امراض و ادویهیه دینیلیر : [علت صدریه] .

صَدَفْ [ع] اینجی قابوغی، اینجندن اینجی چیقان بر نوع [اِسْتِرِیدِیَه] نك پارلاق قابوغی. اشبو قابوق زینت مقامنده اشکال و اشیاء مختلفهده قوللانیلیر . جمعی « اَصْداف » در . [صَدَفَه] = اینجوقابی || قولاغك اینجی . [صَدَفْچَه] = صدفه مشابه کوچوك قابوق ؛ صدفك کوچکی .

{ کلمز صدف کَوْنَه بر اویله دُر یکتا }
{روحی بغدادی}

صَدَقَه [ع] صدق واخلاص ایله لوجه الله تعالی فقرایه ویریلن پاره ، شی. مثوباته صدق رغبتی اظهار ایلدیکی ایچون اویولده کی عطیه یه [صَدَقَه] اطلاق اولنمشدر. جمعی [صَدَقات] در.

صَدْمَه [ع] چارپمه : [صدمهٔ خفیفه] جمعی [صَدَمات] : [صَدَمات دهر) .

صَدِیدْ [ع] اصطلاح طبده یارهدن آقان صاری صو دیمکدر.
[صَدِید سَرَطانی] = یکرجه دینیلن یارهدن آقان فنا قوقولو صویه دینیلیر.

صَدِیقْ [ع] کرچك دوست ، محبتده صادق اولان دوست: [صَدِیقْ قدیم ، صدیق شفیق] § کرچك سوزلو آدم: [همدم صدیق، شریك صدیق] جمعی [اَصْدِقاء] در.

صَراحَتْ [ع] وضوح کلام یعنی سوزك شك وشبهه وکتمدن عاری و صاف اولمسی، سوز آچیقلغی: [صراحت افاده ، صراحت کافیه] .

صَرّافْ [ع] آقچه بوزمقله مشغول اولان وآقچهیی فائضله آلوب فائضله ویرن اهل تجارت : (صراف بی انصاف) ، [صَرّافِیَّه] = آقچه بوزمق ایچون صرافك آلدیغی مقدار ربع || صرافلغه متعلق : [معاملات صرافیه] .

{ فرق ایلمین جوهری صرّاف دکلدر }
{ نوعی }

صَرْصَرْ [ع] پك صوغوق ، پك كورلتيلى يل : [ريح الصرصر ؛ باد صرصر] .

{بحر آتش صرصر آهم خروشم كورمه سهل}
{نائلیٔ قديم}

صَرْع صَرْعَه [ع] اعضاء نفسيه‌يى افعالدن يعنى حركتـدن قسماً منع ايدن بر علتك آديدر . علت عصبيهٔ من بوره يه دوچار اولان آدم حالت مرضيهٔ نا كهانى تحدث ايدنجه يتملوب يره دوشر وزائل اولنجه يه قدر كنديني بيلمز . بومرض دوا ناپذيره لسان تركيده [توتارق] تعبير اولنـديغى بعض كتـابلرده بيـان اولنمشدر .

صَرْف [ع] فى‌الاصل بر نسنه‌يى برحالتـدن حالت اخرايه دوندرمك ، غيره‌ابدال ايلمكدن عبارتدر لسـانمزده بومعنى ايله برابر قوللانمق ، قوللانلمق يعنى خرج ايتمك ، ايدلمك معنالرنده استعمال اولنور : [صرفنظر ايدلسى ، اوجهتدن صرف نظره لزوم كورلدى ، صرف نقود ، صرف ذهن ، آقچه‌نك صرفى] § كلماتك تبدلاتندن بحث ايدن علم : [علم صرف قواعدى] .

صَرِيح [ع] صراحتلى ، آشكار ، آچيق اولان : [كلام صريح ، مثـال صريح ، مؤاخـذات صريحه] .

صَرِير [ع] غجيردى ، قلم غجيرديسى : (صريرخامه) ، (صرير - الباب) = قاپو غجيرديسى .

{صرير خامه صانمه اصطلاحاته بوغلمغله}
{ايدر بى‌چاره دائم شيوهٔ كتّابدن فرياد}
{قوجه‌راغب}

صَرِيع [ع] يره يتقلمش ، صرعه‌لى آدم .

صَعْب [ع] (سهل) يعنى قولاى مقابلى . دشوار ، كوچ ، چتين : (امر صعب ، امور صعبه ، صعب‌الحصول) .

صَعْقَه [ع] بايلمه ، بايغينلق : { صَعْقَهٔ خفيفه } .

صَعْوَه [ع] قو يروق صاللايان قوش :

« هوالاندك يتر اى صعوه‌دل ديده‌باز اولكيم »
{ثابت}

صَغائِر [ع] جزاى اخرويسى خفيف اولان كناهلر ، كوچوك كنـاه معنـاسـنه اولان { صَغيرَه } نك جمعيدر : { ارتكاب صَغائِر } .

صَغير [ع] كوچوك : (صغير و كبير) = بويوك وكوچوك . جمعى « صغار » در : { صغار وكبار } .

صَغيرَه [ع] جزاى اخرويسى خفيف اولان كوچوك كناه .

صَفّ { [ع] صیره ایله اوزون اوزادی دیزلمش شیلر ، صیره : (صف عسکر ، صف جماعت) اکثریا تخفیف ایله قوللانیلیر . (صفّ نعال) = پاپوشلرك صیره ایله طوردیغی یر . (صَفْشِکَن) = صف بوزیجی ، جنکاور . (صف آرا) = صیره‌یه ، عسکر صفلرینه زینت ویرن (صَفْبَسْتَه) صف باغلامش ، صیره صیره دیزلمش اولان .

صَفاء { [ع] برّاقلق ، صافیلك ، کدرسزلك ، کوکل شنلکی : (صفای خاطر ، موسم صفا ، اهل صفا) [صفایاب] = محظوظ ، صفالانمش ، صفا بولمش .

صَفْح { [ع] یوز چویرمك ، یوز دوندرمك § کناه ، قصور باغشلامق : [عفو وصفح ، صفح جمیل] .

صَفْحَه { [ع] برشیئك یاصصی یوزی یاصصی طرفی : { صفحهٔ قرطاس ، صفحهٔ چرخ برین } .

صَفَحات { [ع] (صَفْحَه) نك جمعی ، برشیئك یاصصی طرفلری : { صفحات قمر } .

صَفْدَر { [ف] صف ییرتیجی ، جنکاور ، بهادر معناسنه وصف ترکیبیدر : { سرعسکر صفدر } ، (صَفْدَرانَه) = بهادره لایق صورتده دیمکدر .

{ آفرین ای روز کارك شهسوار صفدری }
{ عرشه آص شمدن کیرو تیغ ثریا جوهری }
(نفعی)

صَفَر { [ع] شهور عربیه‌نك — رأس سنه محرم اولمق اعتباریله — ایکنجیسی که «صفرالخیر» نامیله معروفدر § « صاریلق » تعبیر اولنوب انسانك بکزینی کهربا کبی صاب صاری ایدن مرض .

صَفْراء { [ع] صاری رنك . اصطلاح طبده قره جکره مربوط اولان اود کیسه‌سی درونده‌کی یشیله مائل صاری و آجی صویه اطلاق اولنور که اخلاط اربعه‌دن بریدر . بوکا یالکز (اود) دخی دینیلیر . { صَفْراوی } = مزاجنده صفرا غالب اولان .

صَفْصاف { [ع] اسامئ اشجار . دندر . (آغجه سکود) دینیلن آغاج . (صَفْصافین) = اصطلاح طبده بو آغاجك قابوقلرندن چیقاریلان جوهر مؤثره اطلاق اولنور .

صَفْوَت { [ع] صافیلك ، تمیزلك ، پاکلك : (صَفْوَتِ قلب ، صفوت سما ، صفوت ماء) .

{ ایواه صولدی می رخ کلبرك صفوتك }
(خیال معقّب — ناجی)

صَفِیّ { [ع] تمیز ، پاك ، صاف : { قلب صفی ، صفیّ القلب } ، (صفیّ الله) = حضرت آدم .

صَفیح { [ع] سما ، کوك § یاصصی اولان شی . کاغدك یوزی کبی .

صَفیحَه [ع] قاپو قانادلری § دوز. یاصصی ، اینجه طاش . بو مثللو معادن تختەلرینەدە اطلاق اولنور.

صَفیر [ع] ایصلیق. اکثریا اینجه و کوزل سسلی مقامنده قوللانیلیر (صَفیر بلبل) .

صَكّ [ع] قاضی حجتی : (علم صك ، اصول صك) (صَکّاك) = صك وحجت ترتیب ایدن محکمه کاتبی .

صَلاء [ع] اعلام ایتمك ، بیلدیرمك ، دعا معناسنی افاده ایدر : (جمعه صلاسی ، صلا وقتی) § لسانمزده میدان اوقومق معناسندەدە وكرك بوصورتده وكرك « الصلا » طرزنده قوللانیلیر .

{ صلادر نکتەسنجان زمانەهیچ لاف ایتم }
{ بن اوکرتدم جهانەطرز شوخ وشعر همواری }
{ نفعی }

صَلابَت [ع] پکلك ، قاتیلق : (صلابت احجار) § معنوی متانت که قوّت قلبدن ایلری کلیر : (صلابت دینیّه) .

صَلات [ع] عبادت مخصوصه ، نماز : (ادای صلات ، صلات جمعه) § پیغمبره دعا . طرف الٰهیدن رسول حقنده صادر اولدیغی تقدیرده حسن الثنا علی الرسول معناسی اراده اولنمش اولور: (صلات وسلام)، جمعی (صَلَوات) : (صلوات مفروضه)، (صلوات شریفه) .

{ صلواتیـله اولور غنغلەلر }
{ بام افلاکده شب تا بسحر }
{ خاقانی }

صَلاشُور [انکلیزجەدن] بر نوع غایتـله سکرك استارلق ، پاچاورەلق بز : (برطوپ صلاشپور) اصلی « صالاشبور » درکه هندستانده کائن برقصبەنك اسمیدر . مذکور بز ابتدا اوراده اعمال اولنمغله مملکتك اسمیله شهرتیاب اولمشدر.

صَلاطَه [ایتالیانجەدن] برنوع سبزه ، طوز ، بوبر ، لیمون سرکه ، یاغ ایله یاپیلوب ینیلیر. انواعی اولور .

صَلاح [ع] ضدّ انفساد ، استقامت حال ، فساددن عاری اولمـه ، ایيلك : (صلاح حال ، حال صلاح ، صلاح نفس) .

صَلاحِیَّت [ع] لسانمزده وظیفه داخلندەحقلی حرکتده، حقلی معاملەدەبولنمه معناسندەقوللانیلیر: (بوایشه نەحق وصلاحیت ایله مداخله ایدییور) .

صَلاخوان [ف] صلا اوقویان ، مؤذن § میدان اوقوبجی، اوقویان. اکثریا ایکنجی معناده استعمال اولنور .

صَلْب [ع] آصمق ، آصلمق : (بر قاتلی صلب ، جانینك صلبی) ، (صلباً اعدام) = آصەرق اولدیرمك .

صَلَوٰاتْ { [ع] « صَلٰات » ڭ جمعی. اورایه مراجعت اولنه.

صَلْوَلَه { [ع] حضرت پیغمبر حقنده صلوات شریفه کتیرمه معناسنه‌در. امام (سیوطی) نك (مزهر) نام کتابنده‌کی فصل مخصوصده ذکر وایضاحنه نظراً بوقبیلدن اولان (بسمله، حمدله) کبی الفاظه منحوت اطلاق اولنور. (نَحْت) اصطلاح ادبیده ایکی کلمه‌یی بعدالاختصار ترکیب ایلمکدن عبارتدر.

صَلِیب { [ع] خاچ: (اهل صلیب، تعلیق صلیب)، (اِلْقاء الصَّلیبْ فِی‌الْماء) = خاچی صویه آتمه. (صَلیبی) = عیسوی، خرستیان دیمکدر. جمعی (صَلیبیونْ)، (صَلیبیّه) = فن نباتات اصطلاحنده چیچکلری خاچه مشابه صورتده برقاچ یاپراقدن عبارت اولان برطاقم نباتاتك هیئت مجموعه‌سنه ویریلن براسم فاصلدر.

صَمْت { [ع] سکوت، صوصمه: (صمت و سکوت) تعبیر قدیمنده بری حشو اولمغله ترك اولنملیدر.

صَمَدْ { [ع] عالی، دائم، اولو معناسنه‌در. اسماء الٰهیه‌دندر: (اللّٰه الصمد)، (صَمَدانی) = صمده منسوب، الٰهی: (عون صمدانی، نعمت صمدانیه).

{ ایتمه درد اهلنی ای فرد صمد }
{ هیبت « ثم رددنا » ایله رد }
{خاقانی}

صَمْصٰام، صَمْصٰامَه { [ع] یوزی دونمز کسکین قلیج.

{ جهانه شعشعه‌بار اولدی برق صمصامی }
{ نفعی }

صَمْغ { [ع] لسان عوامده تحریف ایله « ضمق » دینیلن آغاج صیزنتیسیدرکه صوکره قوپولاشوب اوزلنیر: (صمغ عربی) تلفظ عامیانه وجه ایله تحریری عبثدر.

صَمَمْ، صَمّ { [ع] صاغرلق، صاغر اولمه:

{ بویله‌می ایلردم ادا مدحکی }
{ اولمسه محکم صمم روزکار }
{ نفعی }

صُموت { [ع] زیاده سکوت ایدن، چهره‌سنی اکشیده‌رك صوصوب طوران: (جاهل صموت).

صَمیم { [ع] فی‌الاصل برعضوك قوامی یعنی اول عضوی حامل اولان کمیکه دینیر. بوندن باشقه هرشیئك پاك وخالص معناسنی افاده ایدرکه لسانمزده بومعناده مستعملدر: (محبت صمیمیه: عن صمیم القلب)، (صمیمی) = صمیمه منسوب، خالص اوله‌رق: (میل صمیمی، فکر صمیمی).

صَنادید [ع] بهادر، شجیع، اولو آدم معناسنه اولان «صِندید» ك جمعی: (صنادید قریش، صنادید عجم).

صَنادیق [ع] «صندوق» ك جمعی، صندوقلر دیمکدر.

صَنایع [ع] «صَنیعه» نك جمعیدر، فقط لسانمزده «صنعت» ك جمعی اولنور. صنعتلر، ایشلر دیمکدر: (صنایع نفیسه ، صنایع ادبیه).

{ بوساده نظمی اهل صنایع بکنمسه }
{ نوعی نه‌غم بزم سوزمز عاشقانه‌در }
{ نائلیء قدیم }

صَنْدَل [ع] معروف قوقولو آغاجدرکه برقاچ نوعی واردر. اڭ معتبری بیاض نوعیدر. (یوم صندل) = بین‌العرب معروف برکوندرکه آنده قتال شدید وقوع بولمشدر. (صندل تسبیح) = مذکور آغاجدن معمول اولوب اکثریا حجازدن کتیریلن تسبیح.

{ یم تیغ زبان کلکمدن }
{ فلکك رنك صندلی کورینور }
{ سهام قضا ـ نفعی }

صَندَلی [ع] «صَندَل» ه منسوب؛ صندالیه، اسکمله دیمکدر. بالاده مذکور صندل آغاجی بهالی و غایتله سرت و مقبول اولدیغندن اعاظم ایچون اشبو آغاجدن یاپیلان کرسی، اسکمله، تخت کبی شیلره (صندلی) اطلاق اولنمشدر: (صندلیء حکومت، صندلی نشین امارت).

صَنْدُوق [ع] ایچنه اشیا قونیلان معلوم قاپاقلی قاب: (صندوق امینی، مال صندوقی، صندوقچیلر)، (صندوقچه) = کوچوك صندوق.

صَنْدُوقه [ع] تربه‌لرده مزارلرك اوزرینه تخته‌دن صندوق کبی یاپیلان واوستنه یشیل چوقه اورتیلن شی: (صندوقهٔ مصنعه)، (صندوقهٔ مذهّبه).

صَنْعَت [ع] ایش، خصوصیله انسانك مدار معیشتی اولوب دائما ایشلدیکی ایش § برایشده دوام و اقدام ایله پیدا ایدیلن ملکه: (صنعت کتابت) § کلامده اعتبار مقبول: (مراعات نظیر صنعتی).

صَنَم [ع] «بت» پوت: (صنمخانه) = بتپرستلرك عبادتکاهی § کنایه صورتیله نظمده محبوبه، دلبر معناسنده‌ده قوللانیلیر.

صَنَوْبَر [ع] فستق حاصل ایدن چام آغاجی، چام قوزا لاغنه‌ده اطلاق اولنور: (شکل صنوبری، صنوبری‌الشکل).

صَنیع [ع] ایشله‌یش، ایشله‌نیلن ایش. بولفظده کملك، کوتولك معناسی مندمجدر.

صَنيعَه [ع] ياپمه شى ، دوزمه ايش ، حيله صورتيله ياپيلان كوتو ايش : (صنيعهٔ كاذبه ، صنيعهٔ شنيعه) .

صَوابْ [ع] ياكلش اولمايان ، طوغرى : (جواب صواب) (صَوابْديدَه) = تصويب ايدلمش ، صواب كورلمش . (صَواباً) = صوابى كوستريجى .

صَوارِمْ [ع] كسكين قيليجلر ، « صارِم » لـك جمعى .

صَواعِقْ [ع] ييلديرملر ، (صاعقه) نك جمعى .

صَوامِعْ [ع] مناسترلر ، (صَومَعَه) نك جمعى .

صَوبْ [ع] طرف ، جهت ، يان : (صوب سامى ، صوب والا) .

صَوتْ [ع] سس : (صوت اعلى ، صوت شديد) .

صَوْلَتْ [ع] صالدرمه ، اوستنه يوريوب صالدرمق : (صولت شيرانه) .

{ قهرمان صولت ويوسف صورت }
{ بوالعجب صنع خداوند عليم }
{ نفعى }

صَوْلَجانْ [ع] (چوكان) لـك معربى . اوائلده جريد بازلرك قوللاندقلرى اوجى اكرى آغاج .

{ صولجان يد قدرتله همين }
{ كلدى ميدانه بوكز روى زمين }
{خاقانى}

صَومْ [ع] اوروج : (صوم داود ، صوم وصلاة) .

صَوْمَعَه [ع] درويشان ايله رهابين نصارايه مخصوص عزلتكاه ، عبادتخانه . اكثريا تپه لرده وتنها محللرده كائن پاپاس عزلتكاهى ، حجره سى مقامنده قوللانيليركه بونلره « مناستر » تعبير اولنور : (صومعهٔ خاليه ، صومعهٔ راهب) .

{ روح يوق صومعه نك پير عبا پوشنده }
{ حال وار ميكده نك رند قدح نوشنده }
{ نائلئ قديم }

صَوْنْ [ع] حفظ ايتمك ، قورومق . (صيانت) ايله مترادفدر : (صون بارى ، صون صمدانى) .

صَهْبا [ع] شراب ، سُجى . آل رنك معناسنه اولوب فى الاصل عربيده مؤنث اعتبار اولنان « خمر » لـك صفتيدر . مؤخراً شرابه اسم اولمشدر : (مى صهبا) = تعبيرنده كى (صهبا) صفت اعتبار اولنمشدر .

{حاصل ايتدك آرزوسن كوكلك لطف ايلدك}
{اولدى حتى جام سرشارمده صهبا موج موج}
{معلم ناجى}

صَهْرِيجْ / **صَهْرِيچْ** [ع] تحريفله (صارنج) دينيلن ير آلتنده طاتلى صو بريكدرمكه مخصوص اولان خزينه .

صَهْلْ [ع] اصطلاحات طبيه دندر ، سس قيصيقلغى ، سس بوغوقلغى

صَهيلْ [ع] آت كيشنه‌مه‌سی: (صهیل الفرس، طنین صهیل).
{آواز صهیلی نفخهٔ صور}
{غالب}

صَيّادْ [ع] آوجی، حیوانات صیدیله مشغول اولان آدم:
{سنی شهبازم ال اوزره طوتان صیّاددن قاچه}
{یحیی}

صَيّاغْ
صَوّاغْ [ع] قویومجی، آلتون وکوموش ایشلریله کچینن صنعتکار. لسانمزده ایکنجیسی اوّللری زیاده قوللانیلمشدر. مثلا (صوّاغ چارشوسی، صوّاغلر، صوّاغی) کبی تعبیرات حالا زبانزد در.

صَيحَه [ع] صوك درجه دیك سس ایله هایقرمه، هایقریش: (صیحهٔ شدیده، صیحهٔ واحده).

صَيدْ [ع] آو: (صید وشکار) § آولامق، آولانمق: (صید ماهی، بیلدیرجین صیدی). (صیدگاه) = آو یری، آوی چوق اولان محل.
{هر کان صیدین آلوب کیتدیکی همان بن قالدم}
{نورس قدیم}
«سنی صید ایلمه ممکن می دیدم دلداره»
«دیدی بیلك نازله سیم وزره صور صورمه بکا»
{واصف}

صَيدَلانیّ [ع] اسپنچیار، اجزاجی: (آلات صیدلانیه).

صَيدَلَه [ع] اسپنچیارلق، اجزاجیلق: (فن صیدله).

صَيرَفْ
صَيرَفیّ [ع] امور ومصالحده متصرف، متبصر، هر شیئك قولانی وقولپنی بیلن قورناز آدم § آقچه بوزمق، آقچه آلوب صاتمق ایله کچینن که الیوم لسانمزده (صرّاف) دیه معروفدر
{محسود طبع صیرفیان کمال اولور}
{حکمت اورتبه کوهر نظمك کزیده‌در}
{هرسکای حکمت}

صَيفْ [ع] یاز، هوانك نهایت درجه‌ده صیجاق اولدیغی زمان که «شمس» ك «اسد» برجنده بولندیغی مدتدر: (موسم صیف)، (صیفی) = یاز موسمنه متعلق ومنسوب اولان. (صیفیه) = یازین اوطوریله‌جق قیرده، یا ساحلده کائن کوشك، خانه دیمکدر.

صَيقَلْ [ع] پرداخت ایدن، جلا ویرن، آدم وآلت.
{صیقل اور او مرآته که پرژنك المدر}
{روحی بغدادی}

﴿ ص ﴾

صِباغ صِبْغ صِبْغَه [ع] بويا : (صبغهٔ حسنه) § خلقت ، فطرت : (صِبْغةُالله) = فطرةالله ، فطرت اسلام .

صِبْيانْ [ع] كوچوك چوجقلر . « صَبى » نك جمعيدر : (صبيان مكتبى) .

{ صبيانه انجذاب دلم بركمالدر }
{معلم ناجى}

صِحَّتْ [ع] صحيحلك ، نقصانسز- لق ‖ صاغلق ، صاغلاملق: (صحّت املا ، صحّت بدن ، حفظالصحه ، صحّت عامه) .

{ اوليه دولت جهانده برنفس صحت كبى }
{ محبى }

صِدْق [ع] « كذب » مقابلى ، بر كلام ويا خبر كرچك اولمق: كرچكلك ، طوغريلق : (صدق اعتقاد ، صدق افاده ، صدق بيـان ، صدق نيت ، صدق تام) .

صِدّيقْ [ع] كثيرالصدق ، صدق تام صاحبى آدم : حضرت (ابوبكرالصّديق) رضىالله عنه ، جناب (عائشهٔ صدّيقه) رضىالله عنها .

{ باخصوص اول ره تحقيقه رفيق }
{ ظلّ حق حضرت صدّيق عتيق }
{خاقانى}

صِراطْ [ع] يول : (صراط مستقيم) § جهنّمك اوزرينـه قوريلان كوپرى : (جسر صراط) .

صِرْف [ع]خالص ، صافى اولان ، بشقه شيئى حاوى اولمايان : (كذب صرف ، رياى صرف ، حقيقت صرفه) .

صِرْمْ [ع] فى الاصل صادك فتحى وضمى ايله‌در . لسـانمزده درى معناسنه كسر صاد ايله معروفدر . متكاملك سوزينى ، آغاجك ميوه‌سنى كسمك § كون تعبير اولنان ايشلنمش درى معناسـنه‌دركه فارسى (چَرْم) لفظنك معربيدر .

صِغارْ [ع] كوچوكلر ، (صغير)ك جمعى : (كبار وصغار) .

صِغَرْ [ع] كوچوكلك : (صِغَرِ سِنّ) = ياش كوچوكلكى . (صِغَرِ جُرْم) = صوىچ كوچوكلكى .

صِفَتْ [ع] حال ، كيفيت ، صـورت ، موجوديت : (صفت حسنه) ، (صفت بركزيده) § بر شيئى توصيف وتعيين ايدن كلمه

وتركيب : (صفت كاشفه) § صفتلى ، بو صورتده يعنى ادات تشبيه مقامنده قوللانيلديغى حالده وصف تركيبى شكلنى آلير: (ملك صفت) = ملك يوزلى ، ملك كبى (فاروق صفت) = فاروق صفتلى ، يعنى فاروق كبى ديمكدر .

{ كوزينك آغى بياض ايدى قتى }
{ قابل وصف دكلدر صفتى }
{خاقانى} .

صِفْر [ع] بوش : (صفر اليد) = الى بوش § علم حسابده رقم نقطه‌سى : (صولده صفر) = حكمسز ، هيچ معناسنى افاده ايدر .

صِلَه [ع] مملكتنه كيتمه ، ابوين ويا اقربا نزدينه اولاشمه : (صلهٔ رحم) § بخشش ، جائزه : (صلهٔ قصيده ، صلهٔ كثيره) جمعى (صلاتْ) .

صِماخْ [ع] قولاق دليكى ، قولاق : (صماخ جان) .

صِناعَتْ [ع] صنعتكارلق حالى ، صنعتكارلق ، صنعت : (صناعت انشا) جمعى (صناعاتْ) در . (صناعى) = صناعته منسوب ، طبيعى اولمايوب صنعتله حاصل اولان شى : (عندليب صناعى ، ازهار صناعيه) بونك جمعى (صناعياتْ) در .

صِنْف [ع] بولوك ، طاقم : (صنف اوّل ، رديف صنفى)

صِهْر [ع] « قرابت » كبى ياقينلق معناسنه‌در . قاين آتا ، قاين آنا ، قاين برادر ، بالديز ، داماد ، انشته كبى قيز ويروب آلمقله اقربادن عد اولنان ذواته اطلاق اولنور . (صِهْرِيَتْ) = بو صورتله حاصل اولان قرابت .

صِياغَتْ [ع] قيومجيلق : (صنعت صياغت) .

صِيامْ [ع] اوروجلو اولمه ، اوروجلولق : (حال صيام ، شهر صيام) .

صِيانَتْ [ع] حفظ ايتمك . ايدلك ؛ قوريمق ، قورنمق : (صيانت اطفال ، صيانت حقوق ايتام ، اعمالك تهلكه‌دن صيانتى) .

صيتْ [ع] شهرت ، أون § چاتيردى پاطيردى كبى سس :

{صيت عدل وصوت قهرى يايلوب هرجانبه}
{ آستان پاكنه يوز سوردى خيلى قهرمان}

صيغَه [ع] علم صرفده فعلك آلديغى اشكال مختلفه‌دن هربرى : (صيغهٔ امر) جمعى (صِيَغْ) در .

صينْ [ع] چين مملكتى . (چين) لفظنك معربيدر : (صينى) = چينه منسوب ، متعلق ديمكدر كه اسكى فغفورى اشيايه اطلاق اولنور . خصوصيله اوستنده طعام يدبلن « سينى » بونك محرّفيدر : (اوانئ صينيّه) .

﴿ ص ﴾

صُبْح [ع] صباح : (صبح ومسا ، صبح كاذب، صبح صادق، عمود صبح) . (صُبحگاه ، صُبحدَم) = صباح وقتی .

{ انتظارم سكّادر صبحه دك ای مهر منیر }
{ برك خاطرده اولان شبنم امید كبی }
{ نائلیٔ قدیم }

{ اسدی نسیم نوبهار آچلدی كللر صبحدم }
{ نفعی }

صُحْبَت [ع] كوریشوب قونشمق: (صحبت یاران ، آداب صحبت ، لذت صحبت) .

صُحُف [ع] (صحیفه) نك جمعیدر. بعض پیغمبران عظامه قبل التهیدن وحی صورتیله نزول ایدن رسائل جلیله یه اطلاق اولنور: (صحف ابراهیم) صحیفه لر معناسنده (صحائف)ك استعمالی غالبدر .

صُداع [ع] باش آغریسی : (دعوت صداع ، دفع صداع ، موجب صداع) .

{ شمیم نافهٔ زلف نكاردر مطلب }
{ صداعه باعث اولان مشك نابی نیلرسین }
{ نجار زاده }

صُدُور [ع] « صدر » ك جمعی : (صدور عظام، روم ایلی صدوری، اناطولی صدوری) § ظاهر اولمق ، چیقمق : (لساندن صدور ایدن كلمات ، صدور اراده) .

{ هر نظم دلفریب كه بندن صدور ایدن }
{ لفظی جمال شاهد معنایه آن ویرر }
{ نفعی }

صُراحی [ع] شكل معروفده بلوردن معمول صو قابی .

صُرَّه [ع] آقچه كیسه سی ، پاره چیقینی : (صره امینی، صره اماتی، صره آلای والاسی) .

صُعُوبَت [ع] كوجلك، چتینلك: (صعوبت تحصیل ، صعوبت تسویهٔ طریق) .

صُعُود [ع] یوكسكه چیقمق : (صعود دخان ، بخارك صعودی) .

{ اوج تحقیقه صعود ایتمك ایچون }
{ رفعت اربابنی تقلیده اوزن }
{معلم ناجی}

صُغْری [ع] « اَصغَر » ك مؤنثی § قیاس منطقینك كوچوك مقدمه سی .

{ اقتران ایله سه صغراسنه كبرای عدم }
« عاكف »

صُفْرَت [ع] صاریلق : (صُفرَت چهره ، كسب صُفرَت).

صُفُوف [ع] « صَفّ » ك جمعی، دیزیلر، صیره لر: (ترتیب صفوف) ، (صفوف مرتّبه) .

صُفه { [ع] خانه‌لرده اوطه‌لردن بشقه اوطوره‌جق سدلی کنیش محل که تحریفله بین‌العوام (صوفه) دینیلیر. (صُفّهٔ مزیّنه ، صفهٔ واسعه).

{ اول قدر عاقل وزیر ونامدار مفتیلره }
{ صحن صدر صفه‌سی اولمشدی دیوان امان }

صُکوك { [ع] « صَكّ » ڭ جمعی . اومادیه باقلی .

صُلْب { [ع] انسانك آرقه‌سنده‌کی بل کمیکی ، اوکورغه : (صلب پدر ، صلبی قیزی) .

صُلْب { [ع] پك ، سرت ، قاتی : (جسم صلب ، اجسام صلبه).

صُلْح { [ع] باریشمه ، اویوشمه ؛ باریشیقلق ، اویغونلق : (صلح وصلاح ، صلح خیردر ، الصلح سید الاحکام) .

صُلَحَاء { [ع] صلاح صاحبی معناسنه اولان (صالح) ڭ جمعی ، صالح اولانلر ، کناهکار اولمایانلر : (صلحای امت ، صلحای مملکت) .

{ مطلقا غصه‌دن اطلاق بیور }
{ صلحا سلکنه الحاق بیور }
{خاقانی}

صُمُوت { [ع] (سکوت) کبی صوص اولمق ، صوصمق معناسنه‌در . بعض لغت کتابلرنده فتح صاد ایله بومعنایه یاکلش کوسترلمشدر. چونکه اول صورتله بومعنایه دکل فاعل معناسنه‌در . لسانمزده چهره‌سنی اکشیته‌رك صوصوب طوران حقنده قوللانیلان (یوزینی صومورتوب طوریور) تعبیرینك و (صومورتمق) لفظنك بو کلمه‌دن محرف اولمسی محتملدر .

صُنْع { [ع] یاپش ، عمل ، اثر قدرت : (صنع خدا ، کمال صنع) ، (صُنعی) = یاپمه : صنعی چیچك .

{ صنع جلاله ایله نظر اول جمالی کور }
{نائلیٔ قدیم}
{ ای تماشا کر صنع باری }
{ ناظر کارکه هشیاری }
{نابی}

صُنُوف { [ع] « صنف » ڭ جمعی: (صنوف مأمورین ، صنوف اهالی) .

صُور { [ع] دودك کبی چالینان بورو ، نفیر: (صور اسرافیل، نفخ صور) .

صُوَر { [ع] (صورت) ڭ جمعی : (صور مختلفه، صور حسنه).

صُورَت { [ع] شکل ظاهری ، قیلیق : (صورت جمیله) § حال ظاهری : (درویش اولدرکه صورتده وضیع کورینورسه‌ده سیرتده رفیعدر) § رسم : (صورت مرتسمه) § طرز ، کیفیت : (وظیفهٔ مأموره‌سنی حسن صورتله ایفا ایتدی) § برشیئك طبقی ، عینی : (صورت لایحه) .

« سن طراوت باغنك برغنجهٔ خندانيسين »
« ژاله دوشمش برك كل برآ غلامش صورتليدر »
{ باقى }

صُورِىّ { [ع] صورته متعلق ، كورنيشه عائد : (علو صورى ، مدايح صوريّه) .

صُوف { [ع] يوك ، اصطلاحمزده يوكدن طوقومه ديمكدر : (انقره صوفى ، صوف خرقه) .

صُوفِى { [ع] اهل تصوفدن اولان ويا آنلردن كبى كورينن آدم : (صوفئ صاف دل) جمعى (صوفيون) .

صُوفِيّه { [ع] اهل تصوّف ، تصوّف طائفه‌سى : (مناجات صوفيّه ، تضرعات صوفيّه) .

﴿ ض ﴾

ضَابِط { [ع] (ظ) ضبط ايديجى ، ضبطه مأمور آدم . اقلام رسميه‌ده كتبه‌يه وسلك عسكريه‌ده نفراته باش اولانلره وامور اداره وسائره‌ده ضبط وربطه وتهديدينى ايقاعه مقتدر اولان آدملره اطلاق اولنور . عسكريلر حقنده استعمالى غالبدر : (بولوك ضابطى ، طابور ضابطلرى . ضابطان عسكرى ، ضابط آدم) جمعى (ضُبّاط) در . (ضبّاط عسكريه) اسلوب فارسيده (ضابطان) طرزنده‌ده جعلنير . او تقديرده (ضابطان عسكرى) ديمك ايجاب ايدر . (ضابطان عسكريه) دينيله‌مز . يا كلشدر .

ضَابِطَه { [ع] آسايش وراحت بلده‌يى محافظه ايله مكلّف هيئت اداره : (انتظام ضابطه ، ضابطه‌جه فوق‌العاده دقت اولنيور) § بعضاً قاعده معناسنده قوللانيلير .

ضَاحِك { [ع] كوليجى ، كولن : [طفل ضاحك ، صَبيّهٔ ضاحكه] .

ضَاد { [ع] الفباى عثمانيده اون يدنجى حرفك اسمى . زيج وحسابده (٨٠٠) عددينه مقابلدر : [فصل الضاد ، ضاد مضمومه] .

ضَارِب { [ع] ضرب ايديجى ، ايدن : [خواجهٔ ضارب] .

ضَالّ { [ع] ضلالتده قالان ، طريق حقى غائب ايدن ، هدايتسز وكنهكار آدم : [شخص ضالّ ، فرق ضالّه ، هم ضالّ هم مضلّ] .

ضَامِنْ [ع] (ظ) كفيل اولان آدم. (ذوضمان) معنا- سنه‌دركه ضمان صاحبی، تضمين ايدیجی ديمكدر: (حقوق خزينه‌نك ضياعنه سبب اولانلر قانوناً ضامن اولورلر).

ضَايِعْ [ع] (ظ) الدن چيقان، تلف اولان كه تركجه‌سی «يتيك» در: (نقد ضايع، اشيای ضايعه) جمعی (ضايعات).

ضَبْطْ [ع] (ظ) حسن تدبير وحزم وبصيرت ايله حفظ ايتمك: (ضبط افاده، سرد باشلی آتك ضبطی قولای دكلدر) § حسن تدبير و حزم و بصيرت ويا قوت ايله دائرهٔ تصرفه ادخال ايله‌مك: {ضبط بلاد، ضبط اراضی، ترانسوالك ضبطی}.

«اونه سوزش كه اوقوركن انسان»
«بوله ماز ضبط بكايه امكان»
«معلم ناجی»

ضَبْطِيَّه [ع] (ظ) ضابطه هيئاتنك مرجع عموميسی اولان دائرهٔ رسميه: (امورضبطيه، مأمورين ضبطيه، ضبطيه مأموری).

ضَحْوَه [ع] ارتفاع نهار معناسنه‌ در. حلول وظرفيت علاقه- سيله ايلك قوشلق وقتنه اطلاق اولنمشدر كه كونشك هنوز افقدن يوكسلوب يايلمغه باشلاديغی زماندر. صلاة اشراق هنگامی ديمكدر. اوزماندن صوكره سنه (ضُحی) تعبير اولنوركه‌قابا قوشلق وقتی ديمكدر: ضحوهٔ كبری).

ضَخَامَتْ [ع] قالينلق، قابالق، ايريلك: (ضخامت عظام) = كميكلرك ايری يلكی، قالينلغی. (ضخم) = ايری، قالين: (ضخم العظام) = ايری كميكلی.

ضَرّ [ع] «ضرر» ايله مترادفدر. زيان معناسنه‌در.

«ضرّ ونفع كفر ودين آخر اولورعائد سكا»
«صانع عالم غنيدر كفر ودينندن سنك»
«معلم ناجی»

ضَرَاعَتْ [ع] تواضع، تذلّل، مسكنت كوسترمه: (تقديم ضراعتنامه، عرض جبين ضراعت).

ضَرْبْ [ع] اورمق، اورلق: (ضرب سيف، ضرب سكّه، بر رقلك ضربی)، (ضربخانه) = آقچه، سكّه اورمغه مخصوص محل رسمی § دوكمك، دوكلمك: (زيد عمروی ضرب ايتدی، فلانك ضربی) § قوت، قدرت: (ضرب اليد، ضرب دست، ضرب نطق)، (ضرب طبل) = طاوول چالمه. (ضرب مثل) = آتالردن قالمه مشهور سوزلری محل مناسبده ايراد ايلمك (ضرباً) = اوره‌رق، دوكه‌رك.

«سوزده‌ضرب‌المثل‌ايرادينه‌سوز يوق‌اما»
«سوز اودر عالمه‌سندن‌قاله برضرب‌مثل»
«نابی»

ضَرَبانْ [ع] اورمق ، اورش : (ضربان نبض) ، (شدت ضربان ، ضربان قلب) .

ضَرْبَه [ع] اورمه ، اورش ، دكنك ويا قيليج ايله چارپمه : (ضربهٔ شديده) جمعى (ضَرَبات) در.

ضَرَرْ [ع] (ظ) نقصان ، زيان ، تلف ، غيب ايتمه : (نفع وضرر، كار وضرر) ، (ضرر ايتمك) تعبيرى (ضرر ايرشديرمك ، ضرره دوچار اولمق) معنالرينى احتوا وافاده ايتديكندن محل وطرز استعمالنه دقتله هانكى معنى مطلوب ايدوكى استنباط اولنمق لازم كلير.

ضَرُورَتْ [ع] (ظ) محتاجلق ، چاره سزلك : (ضرورت مفرطه) ، (بالضروره) = ضرورتله ، ضرورى اولەرق. (بالضرور) صورتنده تحرير وتلفظى يا كلشدر ، دقت ايتملى . جمعى (ضَرُورات) در .

« بلاى شاعر بىوايەدر ضرورت وزن »
« لا »

ضَرُورِىّ [ع] ضرورته منسوب ، ناچار ، چاره سز : (امر ضرورى ، ميل ضرورى ، عمل ضرورى ، افعال ضروريه) جمعى اولان (ضروريّات) = ضرورى اولان و ياپيلان شيلر ديمكدر :

« جنك آور يكتا كه يدى دفعه ضرورى »
« نفعى »

ضَرِيحْ [ع] قبر ، مزار : (نوّرالله ضريحه) = تكرى قبرينى نورلانديره .

ضَرْيُوْ [ع] آنادن طوغمه كور.

ضَعْفْ [ع] (ظ) درمانسزلق ، قوتسزلك : [ضعف معده ، ضعف بازو ، ضعف ادراك) .

« واردر اول زمرەده ضعف ايمان »
« سنبلزاده وهبى »

ضَعِيفْ [ع] (ظ) ضعف ايله متصف ، قوتسز ، درمانسز اولان : (ضعف البنيه ، ضعيف البدن ، قول ضعيف ، جسم ضعيف) .

ضَعْفِيَّتْ [ع] (ضعف) معناسنه غلطات مشهورەدندر. محاوراتده ترك استعمالى ناقابل ، فقط انشائيّاتده استعمالى غير جائزدر.

ضَلالْ [ع] طوغرى يولدن چيقمق ، طوغرى يلقدن

ضَلالَتْ شاشمق ، آزوب اكرى يه صاپمق: (اصحاب ضلالت ، آثار ضلال، ضلال بعيد) ، (ضلال كامل) = طريق حقدن بوتون بوتون انحراف ايله اوزاقلاشمق .

ضَمّ [ع] (ظ) برشيئى برشيئه قاتمق ، برنسنه برنسنه يه قاتلمق : (ضم معاش ، يكون مصارفه يوز غروشك ضمى) § حرفى اوتره ايله اوقومق ، حرف اوتره ايله اوقونمق: (ضم ضاد ، ضادك ضمى) .

ضَمَائِرْ { [ع] (ظ) « ضَمير » كَ جمعى. ضميرلر، دروننده كى سرّلر، وخاطره كلن شيلر : (كشف ضمائر ، آشناى ضمائر) § اصطلاحات نحويه‌دندر، متكلّم ومخاطب وغائبه دلالت ايدن و بونلرك مقامنه قائم اولان رموزات حرفلرينه‌وحروفات تركيبلرينه دينيلير : (مبحث ضمائر) (ضماير) ياءِلمشدر اويله يازمالى .

ضَمَائِمْ { [ع] (ظ) (ضميمه) نك جمعى، قاتلمش وعلاوه اولنمش نسنه‌لر : (ضمائم عشريه) ياءِلمش اوله‌رق (ضمايم) يازمالى .

ضَمَانْ { [ع] (ظ) بر شيئك مثلنى ويا قيمتنى ويرمك ايچون ضرر وزيانه قارشى كفالت ديمكدر : (ضمان قوى ، توجه ضمان) .

ضَمَّه { [ع] (ظ) حركات ثلاثه‌دن اوتره : (ضمّهٔ خفيفه ، ضمّهٔ ثقيله) .

ضَمِيرْ { [ع] (ظ) قلب ، درون : (ما فى الضمير ، پاك ضمير) § خاطره كلن شى : (كشف ضمير) § اسمك يرينى طوتوب متكلم ويا مخاطب وياخود غائبه دلالت ايدن كلمه :

« ضمير صافه اسرار دلى اعلامه حاجت نه »
« اولور مرآته صورت مرتسم رسامه حاجت نه »
« سيد وهبى »

ضَمِيمَه { [ع] (ظ) برشيئه قاتيلان شى : (ضميمهٔ فائقه).

« فلكلر آتدى كلاهن بو شوقله عرشه ».
« ملكلر ايتدى سپاسى ضميمهٔ اوراد »
« نفعى »

ضَوَابِطْ { [ع] (ظ) (ضابطه) نك جمعى. قاعده‌لر، اصوللر معناسنده قوللانيلير : (ضوابط نحويه. ضوابط اداره) .

ضَنْكْ { [ع] مطلقا طار نسنه . طارلق . مذكر ومؤنثده استعمالى جائزدر : (مكان ضنك ، عيش ضنك) .

ضَوْءْ { [ع] (ظ) ضيا . آيدينلق : (ضوء شمس) .

ضَيَاعْ { [ع] (ظ) الدن چيقمه . يوقاولمه: (ضياع جزءى، ضياع عقل . ضياع نقود) كسر ضاد ايله تلفظى ياڭلمشدر.

ضَيْفْ { [ع] مسافر . قونوق : (ضيف محترم) جمعى (ضيفان) در .

ضَيِّقْ { [ع] پك طار : (مكان ضيِّق) .

﴾ ضِ ﴿

ضِحْك { [ع] كولمك : (ضحك طبيعى، ضحك ضرورى).

« ضحكى قويسون ظرفا كريه‌دن اورسون دى‌كيم »
« اولدى همبزم خوشان او لطائف كانى »
(سرورى)

ضِدّ { [عَ] (ظ) برشيئك خلافى، ترسى. جمعى (اضداد) در.

(ضدّ كوتمه) = معانده، عنادلاشمق.

(اجتماع ضدّين) = ايكى ضدك برلشمه سى.

ضِدّيّت { [ع] (ظ) مولداتدندر. ضد اولمق، مخالف بولنمق. ترسلك معناسنده قوللانيلير: (بينلرنده‌كى ضدّيت كيتدكجه تشدد ايدييور).

ضِعْف { [ع] (ظ) برشيئك مقدار- جه مثلى، عين مقدارى: « ضعف قيمت. ضعف بها » ، « ضِعفين » = برشيئك مقدارجه ايكى مثلى.

ضِفْدَع { [ع] قورباغه : (عين ضفدع) جمعى (ضفادع).

ضِلْع { [ع] قابورغه كميكى، يان: « ضلع ايسر » § شكلك برجانبى معناسنده هندسه اصطلاحاتندندر

ضِلْعِ صَحيح { [غ] اصطلاحات طبيه‌دندركه كوكسك يوقارى طرفلرنده بولنوب قيقرداق واسطه‌سيله طوغريدن طوغرى يه « عَظْمِ قَصْ » دينيلن كوكس كميكنه ارتباط ايدن يدى عدد قابورغه كميكلرينه اطلاق اولنور.

ضِلْعِ كاذِبْ { [ع] اصطلاحات طبيه‌دندركه كوكسك بطنه ملاصق يان طرفلرنده « عَظْمِ قَصْ » دينيلن كوكس كميكنه بالواسطه ارتباط ايدن بش عدد كوچوك قابورغه كميكلرينه دينيلير.

ضِمْن { [ع] (ظ) برنسنه‌نك داخلى، باطنى ؛ تعبير اخرى ايله قول وفعلك ايچ يوزى: « بومعامله‌نك ضمننده بشقه شيلر مستتر بولنديغى » . « ضِمْناً » = باطنى، ايچ يوزندن، قاپالى اوله‌رق ديمكدر. « ضِمْنى » = صريح اولمايوب باطن، قاپالى اولان حال، شى : [{ كر } لفظى فارسيده « اويوز » معناسنده كلديكندن بعض ظرفا نفعينك بومصراعنده‌كى « كر » ى اومعنايه حمل ايله مشار اليهك پاشايى ضمناً تزييف ايتمش اولديغى — مجموعه — معلم ناجى].

ضِياء { [ع.ظ] پارلاقلق، آيدينلق : « ضياى شمس » ، « ضياپاش »

= آیدینلاندیریجی . نور صاچیجی ، صاچان .
« ضیا ویر کلبهٔ احزانمه ای ماه کنعانم »
« نجار زاده »

ضِیافَت [ع.ظ] فی الاصل بر کیمسه مهمان ، قونوق اولمق معناسنه‌در. اصطلاحمزده برقاچ احبابی، بعض ذواتی صورت دوستانه‌ده اکرام ایله اطعام ایتمکدر : « ضیافت رسمیه . ضیافت مکمله ، ضیافته مدعو » .

ضِیفان [ع] قونوق معناسنه اولان « ضَیف » ڭ جمعی . جمع دیگری اولان « ضُیوف » زیاده قوللانیلیر .

ضیق [ع.ظ] طار اولمق، طارلق: « ضیق معاش » = چکنمه طارلغی « ضیق نفس » = کوکس طارلغی علتی § طار : « مکان ضیق ، قاره کبی ضیق بریرده » .

﴿ ضُ ﴾

ضُجرَت [ع] ایچ صیقنتیسی ، یوزكطارلغی : « ضجرت شدیده » .

ضُحیٰ [ع] نصف نهاردن اول اولانقوشلق‌وقتی : « سورهٔ ضحی ، صلات ضحی » .
« رأیی فلك سلطنته شمس ضحادر »
« نفعی »

ضُرُوب [ع] « ضَرب »ڭ جمعی: « ضروب امثال » = ضرب مثللر ، آتالردن قالمه سوزلر.

ضُعَفاء [ع.ظ] « ضعیف » ڭ جمعی ، ضعیفلر ، خفیف‌الجسم ، قوّتسز ویاخود فقیر ، عاجز اولان آدملر : « ضعفای امت ، صیانت ضعفا ، اطعام ضعفا » .

ضُمُور [ع] اصطلاح طبده اعضای بدندن برینه قان قسماً ویا اصلا کیده‌میوب اوعضوك حجم طبیعیدن زیاده کوچوك قالمسنه وعلت سببیله برعضوك قورومسنه دینیلیر .

ضُیُوف [ع] « ضیف » ڭ دیگر جمعیدر ، مسافرلر ، قونوقلر : « اطعام ضیوف » .

﴿ طَ ﴾

طاء { [ع] الفبای عثمانیده اون طقوزنجی حرفك اسمی . حسابده (۹) عددینه علامتدر : « طاء مفتوحه » .

طائِر { [ع] اوچیجی . اوچان : « خیالات طائره ، خیال طائر » § قوش : « طائر خیال ، طائر رنكین » ، « طائر قدس » = حضرت جبرائیل علیه السلام . « طایر » طرزنده یاكلش یازلملی .

طائِف { [ع] طواف ایدیجی . ایدن : « طائف كعبه » كرك بو كلمه‌ده وكرك آتیده‌كی الفاظده همزه یرینه (ی) یازماملی .

طائِفه { [ع] بولوك . كروه ، طاقم : « طائفهٔ نسا . طائفهٔ صوفیه » § كمیلرده چالیشانلرك هپسی . ویا هربری : « بو سفینه‌نك آلتمش نفر طائفه‌سی وار . بر قاچ طائفه » . « طایفه » صورتنده یاكلش یازمامل :

« یتزمی بو دولت كه بكا رشك ایده دائم »
« بر طائفه كیم دعوئ فضل وهنر ایلر »
« نفعی »

طائِل { [ع] فائده . مطلقا سلب صورتنده قوللانیلیر : « جهد بی طائل » همزه‌نك یرینه (ی) یازلملی .

طاب ثَراه { [ع] قبری پاك . خوش اولسون معناسنه بر جملهٔ دعائیه‌در كه اكثریا سلاطین سالفه حضراتنك اسملری ذكر اولندیغی صیره‌ده قوللانیلیر .

طابِخ { [ع] پیشیریجی : « طابخ عمارتخانه » § عربیده — انسانی پیشیره‌جك قدر حرارتی شدید اولدیغندن — حمی علتنه . صتمه‌یه اطلاق اولنور .

طابِع { [ع] كتاب طبع ایدیجی ، طبع ایتدیریجی : « طابع مشهور . طابع غیور » .

طابِیَه { [ع] محرفدر . اصلی (تَعْبِیَه) در . جنكده دشمنی مدافعه ایچون عسكری یرلشدیره‌جك مترس ، استحكام . طوپ سپری دینكدر .

طارِد { [ع] طرد ایدیجی . سوروب چیقاریجی . (طارِدِ دیدانْ) = اصطلاحات طبیه‌دندر . داخلده‌كی صوغلجانلری دفع ایدیجی . دوشوریجی علاجلره دینیلیر .

طارِق { [ع] صباح كوكبی ، زهره : (لمعان طارق) .

طارُم { [ف] تركمن وعربانك قیرلرده صیریقلر دیكوب اوزرلرینی بز ویاخود چوقه ایله

اورتدکلری اوبه دیمکدر. ترکجه‌ده (دریم‌أوی) ده دیرلر § قبه، طام، کنبد، کمر. فتح را ایله‌ده اوقونور: (طارم فیروزه، طارم احضر، طارم نیلکون) = آسمان، کوك.

طاری [ع] طریان‌ایدیجی، ایدن؛ ناکهان کلیوبرن: (شیرازهٔ انتظامنه خلل طاری اولان).

طاس [ف] آلتـون، کوموش، باقر وسـائره کبی معادندن معمول ومعروف چاناق، قاب: (حمام طاسی) § طاس شکلنده اولان شی: (قفا طاسی).

« آرتق یتیشیر طوپلایه‌لم. طاسی طـاغی »
{ کانی }

طاعت [ع] تکرینك‌امر ایتدیکنی یاپمق‌ونهی‌ایتدیکنی یاپمامق صورتیله رضاسـنی تحصیله چالیشمق. بوکلمه‌ده عبادت‌حکمی‌مندمج بولندیغندن انسـانه عائد اولان انقیاد معناسـنده قوللانیـله‌ماز. جـمعی (طـاعات)، (طاعتکاه) = عبادتخانه، مسجد:

« طاعت انس‌وملـکدن یعنی »
« شان اعلاسی ایکن مستغنی »
{خاقانی}

طاعون [ع] علل مسـتولیه‌دن (وباء) دیمکدر. ترکجه‌ده (یومورجاق) دینیلن مرض.

طاغی [ع] حدنی تجاوز ایدیجی، ایدن، آزغین: (شخص طاغی، طائفهٔ طاغیه).

طاغیه [ع] جبار، متکبر، احمق، عنادجی آدم. آخرنده‌کی ها مبالغه ایچوندر § بیلدیرم.

طاق [ف ع] بنا کمری، کمر: (طاق ظفر، چارطاق)، (طاق ابرو) = قاش. (طـاق حضراء، طاق لاجوردی، طاق فیروزه رنك، طاق‌نیلوفر) = سما، کوك. (نه‌طاق) = طوقوز قات کوك § تك معناسـنی افاده ایدر: (طاق وجفت، طاق‌نعل، طاق پای) عربی اعتباریله برنجی‌معناده جمعی (طاقات) در:

« اهل بهشت جنته کیرمزدی اول پری »
« تصویر اولنسه طاق‌در جنت اوستنه »
{عونی}

طاقت [ع] اقتدار، قوت. قدرت حیوانیه، قدرت بشریه معناسنه‌در. لسانمزده اکثریا نفی‌مقامنده قوللانیلیر: (طاقتم قالمدی، طاقتی یوق)، (طاقتفرسا) = طاقت بوزیجی، طایا- نماز، طایانمله‌یه‌جق درجـه‌ده. (علی قدرالطـاقه) = کوج یتنجـه‌یه قـدر دیمکدر. جمعی (طاقات).

طاقوش [رومجه‌دن] آغاج قامه، کراسته‌یی‌آچمق‌وآغاجلری یارمق ایچون قوللانیلان سیوری آغاج.

طاقیه [ع] شکل معلومده یاپیلان سرپوش که‌لسانمزده (تقیه) دیه معروفدر. (طـاق، طاقی) = فارسیده باشـه اورتیلن شی، باشـك

يچمنه كوره ديكيلن باش كسوه‌سی معناسنیده افاده ایدر (طاقیه دوز) = طاقیه‌جی ، طاقیه دیکیجی .

طالِبْ [ع] طلب ایدیجی ، ایسته‌یجی : (طالب علم ، طالب هنر ، طالب رزق) جمعی (طالبون ، طالبین) بونك مؤنثی اولان (طالبه) = اكثریا مكتبده تحصیل علم وهنر ایتمكده بولنان قیز معناسنده قوللانیلیر . جمعی (طالبات) در .

« بن سنك آب حیات لبكك تشنه‌سی‌یم »
« طالب چشمهٔ حیوان ایسه‌م انسان دكلم »
{عونی}

طالِعْ [ع] طلوع ایدیجی ، ایدن ، اققدن طوغوب چیقان : (كوكب طالع ، كواكب طالعه) . § تجلّی ، اوغور ، بخت : (طالع مسعود ، طالع ناساز) .

طامات [ع] هذیان مقوله‌سی مناسبتسز ، صاچمه صاپان لاقیردیلر : (طامات جهلا) .

طامِعْ [ع] طمع ایدیجی ، طمعكار : (فرتوت طامع) .

طاوُوس [ع] **طاوُس** [ف] قانادی ، قویروغی منقش ، مزیّن هندی جسامتنده برقوشدركه حسن ونضارتیله مشهورعالمدر . عربیده جمعی (طواویس) در . حذف زیاداتله (اطواس) صورتنده جمعلنیر . (طاوس آتش پر) = كونش . (طاوس سدره) = (جبریل) علیه‌السلام .

« بكزه‌دركن دامنی طاوس قدسی باله »
« اش طوتاركن قامتی نورسته طوبی داله »
{معلم ناجی}

طاهِرْ [ع] پیس ، بولاشیق اولمایان ، پاك اولان : (لباس طاهر ، قلب طاهر ، اثواب طاهره) .

طایِعْ [ع] برایشی كندی ایستكیله یاپان ، منقاد اولان : (مقر طایع ، طایعاً اقرار) .

طَبابَتْ [ع] طبیبلك ، حكیملك كه حسب الاقتضا جسم انسانی‌یه عارض اولان امراضی معاینه وتشخیص ایله ترتیب دوا وتعیین علاج ایله‌مكدن عبارتدر : (مسلك طبابت ، اجرای طبابت ، صنعت طبابت) .

طَبّاخ [ع] آشجی ، یمك پیشیریجی : (طبّاخ مشهور) .

طَبایِعْ [ع] طبیعتلر ، خویلر ، (طبیعت) ك جمعی : (اختلاف طبایع ، طبایع مختلفه) .

طَبْخ [ع] پیشیرمك ، پیشیرلمك : (طبخ طعام ، طعامك طبخی) ، (طبخ خانه) = مطبخ ، آشجی دكانی .

طَبْع [ع] طبیعت، خوی : (لطف طبع ، طبع نازك ، نزاكت طبع) § حروفات معدنیه‌یی ترتیب ایدوب یازی باصمق، اولصورتله باصلمق: (طبع کتاب ، رساله‌نك طبعی) .

طَبْعَه [ع] باصمه ، باصش: (طبعهٔ اولی ، طبعهٔ ثالثه) .

طَبَق [ع] طوپراق ویا معادندن معمول معروف قاب : (کوموش طبق ، ساقسونیا طبق ، چینی طبق) ، (طبقجه) = کوچوك طبق : (طَبَقُ‌الاَرْض) = یر یوزی .

طَبَقَه [ع] قات : (طبقهٔ برف ، طبقهٔ ثانیه، برطبقه کاغد) جمعی (طَبَقات) : (طبقات‌الارض) .

طَبْل [ع] طاوول: (ضرب طبل) (طبلباز ، طبل زن) = طاوولجی . (طَبْلی) = طاووله متعلق ومشابه نسنه .

طَبْلَه [ع] مدوّر، دوز برقابدرکه اوستنه اطعمه‌واشیا ومیوه کبی نسنه‌لر قونیلیر § محرّفی (طاوله) = معروف اویون تخته‌سی‌که اصل اسمی (نَرْد) در : (یمك طبله‌سی ، حلواجی طبله‌سی ، سمیدجی‌طبله‌سی)، (طبله‌کار) = باشنده طبله ایله کزن صاتیجی، یمك‌طبله‌سی کوتوروب کتیرن خدمتکار .

طَبِیب [ع] فی‌الاصل عمل‌وکارنده استاد حاذق‌وماهر اولان شخص دیمکدر. مؤخراً علم‌طبّی‌تحصیل ایله خسته‌لری معاینه وتداوی ایدن ذواته اطلاق اولنمشدر : (طبیب‌حاذق، طبیب صادق) .

«طبیبك اولسه‌ده کذبی مریضك صحتن سویلر»
{راغب}

طَبِیعَت [ع] انسانك سجیهٔ مجبولەسی ، یارادیلشده‌کی مزاجی ، مشربی ، خویی : (طبیعت حسنه ، حسن طبیعت ، طبیعت اشیا ، طبیعت شعریه) .

طَبِیعِی [ع] طبیعته منسوب ، مقتضای طبیعت اوله‌رق: (میل طبیعی ، هوس طبیعی ، انفعالات طبیعیه) جمعی (طَبِیعِیّات) .

طَحْن [ع] اوکودمك ، اوکودلك ؛ اونایتمك ، ایدلمك: (طحن حنطه ، آرپه‌نك طحنی) ، (طاحُونَه) = دکرمن (طَحَانَت) = دکرمنجیلك (طَحّان) = دکرمنجی .

طَرائِق [ع] «طَرِیقَت» ك جمعی. مسالك معناسنده قوللانیلیر : (طرائق مختلفه) .

طَرّار [ع] یان کسیجی، چارپوب قاپیجی . آثار قدیمه ده کوریلن (طرّهٔ طرار) آرتق‌متروکات ادبیه‌دن عد اولنیور .

طَراوَت [ع] تروتازه اوله ، تازه‌لك: (طراوت‌سیما، طراوت عارض) .

طَرَبْ [ع] بر حالت خفتدرکه انسانه شدّت سرور و حزندن عارض اولور. اکثریا سرور ایله ظاهر اولدیغندن فرح، شوق، شنلك، سوینجلنمك، نغمه ایلهمك کبی معنالرده قوللانیلیر. «طَرَبْناك» = شوقلی، سوینجلی «طَرَبْساز» = شوق وسرور ویرنجی، نغمه دوزوجی «طَرَب اَنگیز» = شوق و سرور قارشدیریجی «طَرَب اَفزا» = فرح وسرور آرتیریجی.

طَرْح [ع] آتمق، آتلق، آتوب چیقارمق: «طرح اساس، یکرمی سکزدن اون یدینك طرحی» § یاپلمش قورلمش بنا: «طرح لطیف، طرح عالی»، «طَرْح اَفْکَنْ» = تمل قوران، بنا یاپان § ترتیب ایتمك، یاپمق.

«برغزل طرح ایدهیم لعل لبك وصفنده»
{کاظم}

طَرْد [ع] سوروب ایراق ایتمك، ایدلك؛ قوغمق، قوغلمق: «مملکتدن طرد، خدمتندن طرد، اوشاغك طردی».

طَرْز [فء] شکل، هیئت، روش، اصول، اسلوب معنالرنده قوللانیلیر: «طرز معماری، طرز ایرانی، طرز تحریر، طرز جدید».

طَرْف [ع] «طَرَف»ك جمعی. آز قوللانیلیر. عربیده اولدیغی کبی کوز، نظر معناسنده هیچ قوللانیلماز.

طَرَف [ع] صاغ، صول، اوك، آرد، اوست، آلت جهتلردن هر بری. یان: «طرف غربی. طرف عالی. طرف شرقی، شمال طرفی» «بی طَرَف» = طرفسز، کیمسهنك غیرتنی کودمهین «طَرَفدار» = برکیمسهیی یاخود برفکری التزام ایدن، (طَرَفداری) = طرفدارلق، (طَرَفَین) = ایکی طرف، هرنهدرلو اولورسه اولسون ایکی جهت دیمکدر.

«ای طرفدار مقالات نویس (ونهده)»
«عجبا قاچ(ونهده)صرف اولنور برسنهده»
{معلم ناجی}

طَرْفه [ع] کوز قاپاقلرینی برکره ایندرمه. یاخود اویناتمه، کوز قرپمه: (طَرْفَةُالعَیْن، طَرْفَةُعَیْن) = کوزك بردفعه قرپلسندن عبارت برآن.

«طرفة العین ایچره اول شاه حرم»
{سلیمان}

طَرَیانْ [ع] بردنبره چیقمق، کلیویرمك، عارض اولمق: (طریان خلل، طریان مرض).

طَرِیدْ [ع] «مطرود» ایله مترادفدر، طرد اولنمش: (ابلیس طرید).

طَرِیفْ [ع] تحف، غریب، نادیده: (سرپوش طریف، تحفهٔ طریفه).

طَرِيق [ع] يول. ماديات ومعنوياتده مستعملدر: (طريق جديد، طريق مستقيم. طريق تدريس، طريق حق، اهل طريق)، (طريق خاص) = بر ويا برقاچ خانه‌يه مخصوص چيقماز زقاق. (طريق عام) = بر طرفدن ديكر طرفه كچيلن آچيق ايشلك يول.

طَرِيقَت [ع] اوليای عظام و اعزۀ كرام طرفلرندن برر درلو اتخاذ وارائه اولنان معنوی مسلككارك هربرينه اطلاق اولنور. (طريقت عليۀ مولويه، محبان طريقت) بعضاً (طَرِيقَه) طرزنده‌ده قوللانيلير.

طَشْت [ف] ليكن: (طشت سيمين) = كوموش ليكن (طَشْتَگَن) = ليكن ياپيجی، ياپان.

طَعَام [ع] يينه‌جك شي، يمك: (وقت طعام، اول طعام صوكره كلام). (طَعَامِيه) = يمكلك، يمك آقچه‌سی. جمعی (أَطْعِمَه).

طَعّان [ع] چوق طعن ايدن، انسانك قصور وقباحتلرينی ذكر ايدرك ذم وقدح ايله‌ين: (رقيب طعّان).

طَعْم [ع] بر نسنه‌نك آغزده‌كی لذتی، چاشنيسی كه تركجه‌ده (طاد) دينيلير: (مِيوَۀ خوش طَعم).

طَعْن [ع] انسانك نقايص وقبايحنی باشنه قاقارجه‌سنه ذكر وبيان ايدرك ذم وفصلنده بولنمق: (طعن دشمن، طعن حسود، طعن رقيب).

«عاشقه طعن ايتمك اولماز مبتلادر نيلسون» {نفعی}

طَعْنَه [ع] (طعن) كبی زباند. رازلق صورتيله ذم ايتمه. بواوته‌كی كبی ايتمك ماده‌سيله قوللانيلماز (طَعْنَه‌زَن) = اويولده ذم وتعييب ايدن.

طَفْرَه [ع] فی الاصل آشاغيدن يوقاری‌يه صچرايوب آتلامق معناسنه‌در. اصطلاحمزده مناسبتسز، سببسز برصورتده نفسنی اعظام ايله وحد ناشناسانه سوزلرله آتوب طوتمق، كنديني عالی كوسترمك معناسنده قوللانيلير: (طفره فروش، طفره انداز، طفره فروشانه) § رتب علميه‌نك ارتفاعنه‌ده اطلاق اولنور. جمعی اولان (طَفَرَات) بومعناده قوللانيلير: (طفرات متواليه).

طَلَاق [ع] اصلنده (تخليه من القيد) معناسنه موضوعدر. اصطلاحده قادين قوجه‌سندن بوشانمه، بوش اولمه ديمكدر: (طَلَاق ثَلَاثَه) = اوچ كره بوش اولمه (طلاق ويرمك) = بوشامق.

طَلَاقَت [ع] آچيق وكولر يوزلولك: (طلاقت وجه،

طلاقت سیما) § سربست ، دوزکون سوزلولك ، فصیحلك : (طلاقت لسان ، طلاقت فوق العاده) .

طَلاوَتْ { [ع] بر نسنه نك حسن و رونق سببیله مقبول ومحبوب قلوب اولمه سی دیمکدر : (طلاوت نظر ، طلاوت خرام ، طلاوت کلام) .

طَلَبْ { [ع] ایسته مك ، ایسته نلك : (طلب علم ، طلب حق ، اماتی طلب ، آقچه نك طلبی) ، (طَلَبْکار) = طالب ، ایستکلی .

طَلَبَه { [ع] « طالب » ك جمعی ، طالبلر ، شاکردلر . بعضاً موقع استعمالنه کوره مفرد حکمنی آلیر : « طلبهٔ علوم ، مکتبك بعض طلبه سی » اکثریا علوم دینیه و عربیه تحصیل ایتمکده بولنان مدرسه نشینلر حقنده ایراد اولنور .

طَلْعَتْ { [ع] چهره ، دیدار ، یوز :

« وجهی وار دینسه سواد خطده بکرفکرمه »
« شاهدمه طلعت مشکین نقاب روزکار »
{ نفعی }

« عرض طلعت ایتدی یار »
« کیتدی الدن اختیار »

طَلْق { [ع] معدنیاتدن بر جنس جوهرك اسمیدر که مشهور ومقبول قسمی جام کبی شفاف ویاپراق یاپراق تفریقی ممکن اولاندر . فارسیده « تالك » ترکجه ده « اورن پولی » دیرلر .

طَلِيعَه { [ع] دشمنك قوهٔ موجودهسی مقدارینی و طرز حرکاتنی کشف ایچون ایلری یه سوق اولنان اینجه قره غول دیمکدر . « مقدمة الجیش » چرخه جی عسکرینه ده مجازاً اطلاق اولنور . جمعی « طَلَایِعْ » در :

« زهی طلیعهٔ فیض سعادت طالع »
« که اولدی مظهر آثاری بنده وآزاد »
{ نفعی }

طَلِيقْ { [ع] بشاشتلی ، کولر یوزلی آدم : « طلیق الوجه » § فصاحتله سربست ، دوزکون سوز سویله ین آدم حقنده قوللانیلیر : « طلیق اللسان » لسانمزده اشبو « طلیق » یرینه عربیده قوللانیلدیغی کبی « طَلْق » لفظی هیچ قوللانیلماز .

طَمْثْ { [ع] خاتون حیض کورمك معناسنه اصطلاح طبیدر .

طَمَعْ { [ع] حرص ایله ایستك ، آج کوزلولك : « اهل طمع ، طمع اسارت دائمه در » ، « طمع ایتمك » حرص ایله کوز آتمق ، الده ایتمکه چالیشمق «طَمَعْکار» = حریص ، بخیل ، جمری .

طَنَّازْ { [ع] دائما هرکسی هزل ومسخره لق ایله استهزا ایدن ، ذوقلنیجی ، حرف آتیجی آدم . اکثریا کوزللر حقنده استعمال اولنور : « شوخ طَنَّازْ ، دلبر طَنَّازْ ، جلوهٔ طَنَّازَانَه » .

« آیین شوق دلبر طنازه ناز ایمش »
{خواجه نشأت}

« بویله مست ناز پروردن قاچارمی اهل عشق »
« نشوه دار حسن اولانلر شوخ اولور طنّاز اولور »
« نائلیٔ قدیم »

طَنْبُورْ { [ع] اصلنده ضم طا ایله. در . معروف چالغی .

(طَنبورانی) = طنبور چالان آدم . فارسیده مذکور سازه بطریق التشبیه قوزی قویروغی معناسنه (دُنْبَهٔ بَرَه) دینیلیرکه (طُنْبُورَه) معرّبیدر .

طَنْطَنَه { [ع] آوازه . ویزلتی . کورلتی: [طنطنهٔ طنبور، طنطنهٔ بلبل] § کلفت. دارات . کورلتیلی کوسترش : [طنطنهٔ موکب . طنطنهٔ سور ، طنطنهٔ ضیافت]

طَنِینْ { [ع] طینلامه ، چینلامه : [طنین طاس، طنین طبق، طنین کاسه] § ویزلامه ، ویزلتی : [طنین ذباب] ، (طنین انداز) = چینلایجی ، عکس صدا حاصل ایدیجی.

طَوائِفْ { « طـائفَه » نك جمعی کروهلر معناسنده قوللانیلیر : [طوائف ملوك ، طوائف ناس] همزه نك یرینه (ی) یازلاملی.

طَواشی { [ع] خادم آغالر دیمکدر.

طَوافْ { [ع] برشیئك چوره سنی طولاشمق ، چوره سی طولاشلمق : [طواف کعبه . بیت اللهك طوافی]

طَوْرْ { [ع] فی الاصل بر نسنه نك حد ومقدارنجه وطوغریجه حداسنجه اولان شیئه وایکی نسنه آراسنده کی حد وفاصله یه دینیر . اصطلاحمزده ادا . صورت حرکت وخصوصیله معنالی طاورانمه معناسنده قوللانیلیر : (طور کبارانه . طور فیلسوفانه . طورمتواضعانه) . [طوری چکلمیور ، نه قدر طور ایدییور ، طورندن طورلیور] .

طَوْعْ { [ع] ارادهٔ ذاتیه ایله منقاد اولمق. رضا ایله انقیاد ده بولنمق : [طَوْعُ وکَرْه] (طَوْعاً) = بلاجبر، کوکل رضاسیله منقاد اوله رق.

طَوْفْ { [ع] « طواف » ایله مترادفدر. [ایتمك] ماده سیله قوللانیلیر :

طَوْقْ { [ع] بویون خلقه سی . کردنلك : (طوق سیمین) § طـاقت ، کوچ : [طوق بشردن خارج] .

طَوِیَّتْ { [ع] انسانك کوکلنده کیزلی اولان امل، قصد، نیت : [حسن طویّت] .

طَوِیلْ { [ع] اوزون : [طویل القامه . مقالهٔ طویله ، ذیل طویل ، طویل الذیل] ، (حرف طویل) = ضاد معجمه § عروضده

بر بحرك اسمیدر : [بحر طویل]
« ماه نو کبی طویل وباریك »
(خاقانی)

طَوِیلَه [ع] فی الاصل حیوانك آیاقلرینه باغلانان ویاخود باغلاندقدن صوکره براوجی طوتیلوب مرعایه صالیویریلن اوزون ایپ دیمکدرکه لسانمزده معروف و مستعمل اولان [طاوله ایپی] بوندن محرفدر § بنه بو مناسبتله لسانمزده حیوان باغلانان آخوره (طویله) وبین العوام تحریفله [طاوله] دینلمشدر. [طویلهٔ خر] .

طَهارَتْ [ع] تمیزلك . پاکلك : [طهارت بدن، طهارت ذیل ، طهارت لباس] .

طَهُورْ [ع] مابه التطهر اولان ، علی قول ذاتنده پاك اولدیغی حالده سائرلریده پاك ایدن شیئه دینیر : [ماء طهور] فرقان کریمده وارد اولمشدر . § مبالغه ایله طاهر ، زیاده سیله پاك اولان : [شراب طهور] .

طَیّ [ع] فی الاصل بر نسنه‌یی دوروب بوکمك ، دورینوب بوکلمك معناسنه‌در . بو معنادن کنایه اوله‌رق مسافه‌یی دوروب چکمك وبر جاعتی کچوب کیتمك معناسنده قوللانیلیر : [طی مکان ، طی مسافه . طی بعد ، طی بلاد] § بنه اومعنی اعتباریله کویا دوروب بوکه‌رك آره‌دن چیقارمق ، چیقارلمق : [طی فقره ، طی عباره ، بر جمله‌نك طیّ] .

« مدحکلك غایتی یوق طی لسان ایده مکر »
« دیمکه بیکده برین ناطقهٔ انسانی »
(نفعی)

طَیّارْ [ع] اوچیجی . چوق اوچان : [ریح طیّار. برلك طیّار] جمعی اولان (طَیّاراتْ) = هوایی واردات . بلش کلن آقچه وعطیه وسائره معناسنده قوللانیلیر : (طیّارات ایله کچینور) .

طَیِّبْ [ع] خوش، کوزل. ایی : [کلام طیّب ، کلمات طیّبه]

طَیْبَه [ع] مدینهٔ منوره دیمکدر : [اهالیٔ طیبه] .

« خاك طیبه توتیای دیدهٔ عشاقدر »
(اشرف)

طَیْرْ [ع] قوش . جمعی [طُیُورْ] . [منطق الطیر] = قوش دیلی . (طیرالدوله) = « هما » دینیلن قوش .

طَیَرانْ [ع] اوچمق : [بالونك طیرانی] .

﴿ طِ ﴾

طِبّ [ع] بدن انسانی‌یه عارض اولان علل وامراض مختلفه‌نك کیفیاتندن وصورت مداواتندن بحث ایدن فن وصنعته اطلاق اولنورکه حکیملك دیمکدر: [علم طب ، مکتب فنون طبیّه، کتب طبّیه ، ارباب طب].

طِباخَتْ { [ع] آشجیلق: [صنعت طباخت] .

طِباعْ { [ع] طبیعت معناسنه اولان (طَبْع) ك جمعی: [طباع سلیمه ، اختلاف طباع] .

طِباعَتْ { [ع] باصمه جیلق صنعتی: [دارالطباعه]=باصمه - خانه .

طِباقْ { [ع] (مطابقت) کبی بر نسنه یه بر نسنه یه اویغون اولمق. جمع اوله رق اویغونلق معناسنه در.

§ « طَبَقه » معناسنی ده افاده ایدر : [سپهر نه طباق] .

طِبْق { [ع] درجه ومنزل واحوال واطوارده موافق . فرقسز اوله : [طبق امرساميلرى وجهله ، اوما کنه نك طبقی بوراده اعمال اولنه جق]

طِحالْ { [ع] اصطلاحات طبیه دندر، اعضای داخلیه دن (طالاق) دیمکدر .

طِرازْ { [ف] اثوابك یاقه لرینه ، یك آغزلرینه ، اوکلرینه صرمه وسائره ایله ایشلەنیلن علامت وزینت: [طراز رسمی ، طراز عسکری] .

§ طرز ، اسلوب : (طراز انسیاق) بو معنا اعتباریله وصف ترکیبی اوله رق ده قوللانیلیر : (شاعر نفعی طراز)

§ فارسیده اولدیغی کبی زینت ویرمك. دوزوب قوشمق معناسنه اولان « طِرازِیدَنْ » مصدرندن امر حاضر اولدیغی حالده وصف ترکیبی صورتنده استعمال اولنور : (دیباجه طراز ، معنی طراز) .

طِرازَنْدَه { [ف] زینت ویریجی، زینتلندیریجی ، دوزوب قوشیجی : (طِرازَنْدۀٔ عَروسانْ) .

طِرْیاقْ { [ع] بر نوع افیونلی معجوندر که علاج ایچون قوللانیلیر . (تریاق) ماده سنه باقلی .

طِفْل { [ع] چوجق . (طفل معصوم) مذکر ومؤنثی بردر . جمعی (اَطْفالْ) در .

طِلاء { [ع] سوریله جك وسورینه - جك مایع . فارسیده آلتون یالدیزینه (زرطلا) دینیلیر . بعضاً (زرطلا) آلتون مقامنده ده قوللانیلیر . (طلا ایتمك) = سورمك . (طِلاكارْ) = یالدیزجی (طِلاكاری) = یالدیزجیلق (طلادوز) = صیرمه جی .

طِلِسْم { [ع] سحر نوعندن برشی . یالاندن دوزلمش ، اویدیرلمش نسنه . جمعی (طِلِسْماتْ) .

طِنابْ { [ع] قازیغه باغلانیلان چادر ایپی :

« عرصهٔ عالمده برپا بی ستون وبی طناب »
{ نفعی }

طِیبْ { [ع] سورینه جك کوزل، خوش قوقولی شی : (استعمال طیب) .

طين { [ع] چامور ، بالچیق : (ماء وطین) .

طینت { [ع] مایه ، سرشت ، جبلت ، اصل خلقت ، یارادیلش : (طینت ردیئه ، طینت خبیثه) .

« خلاف طینتمدر طبع احبابه کدر ویرمك »
{ قوجه راغب }

﴿ طُ ﴾

طُبول { [ع] طاوولر . (طَبل) ك جمعی . (ضرب طبول)

طُرفه { [ع] غریب ، نادیده ، تحف ، کولنج :

« طرفه مجنونم که پی‌درپی خیال چشم یار »
« طولانیر اطرافمی سرکشته آهولر کبی »
{ نائلئ قدیم }

طُرُق { [ع] « طَریق » ك جمعی ، یوللر : (تسویهٔ طرق ، طرق علیه ، مشایخ طرق) .

طُرّه { [ع] آلینده‌کی اوزون صاچ : (طُرّهٔ طَرّار) .

طُعمه { [ع] یننه‌جك شی ، یینتی :

« مرغ هوایه طعمه اولور ماهئ نزار »
{ لا }

طُغات { [ع] (طاغی) نك جمعی . تشدید ایله غلطدر : (طغات مشرکین) .

طُغرا { [ع] سلاطین عظام عثمانیه حضراتنك اسامئ مبجله‌لرینی حاوی اوله‌رق پنجه شکلنده ترسیم اولنان تمغای بهین معروفدر که مسکوکات عثمانیه‌نك برجهتنه ضرب وفرمان وبرات ورؤس همایونلرك بالالرینه تحریر وکافهٔ ابنیهٔ امیریه ومبانئ خیریهٔ سنیه‌نك مناسب محللرینه واکثریا قاپولرینك اوزرلرینه حك اولنور . (طغرای همایون ، طغرای غرّا) .

طُغیان { [ع] حدی تجاوز ایتمه ، آزمه ، آزغینلق : (ارباب طغیان) § چوغالوب طاشقین اولمق ، طاشمق : (طغیان میاه) .

طُفولَت | طُفولیَّت { [ع] چوجوقلق : (آوان طفولیت ، حالت طفولیت) ، (طفولت) = تازه‌لك کورپه‌لك معناسنی افاده ایدر : (طفولت نباتات) .

طُفَیلی { [ع] اهل عراق اصطلاحنده (طفیل بن زلال الکوفی) یه نسبتله طالقاووغه اطلاق اولنمشدر . طالقاووق کروهنك پیری عد اولنان موما الیه (طُفَیل) هرولیمه‌یه وضیافته دعوت اولنمقسزین بی‌تکلف کیتدیکندن (طفیل الاعراس) یاخود (طفیل العرائس) عنوانیله تلقیب

قيلنمشيدى . بومناسبتله بريسيله دعوتسز طعامه ، ضيافته كيدن آدمه ده (طُفَيلى) دينيلير . (ابوالطفيل عامر بن واثله) صحابۀ كزيندندر . اصحاب كرامك جمله‌سندن صوكره هجرتك يوزنجى ، على قول يوز يكرمنجى سنه‌سنده ارتحال دار بقا ايله‌مشدر . (رضى الله عنه)

طُلاّبْ { [ع] (طَالب) ڭ جمعى ، طالبلر ، شاكردلر :

(زمرۀ طلاّب) .

طُلُوعْ { [ع] كوكب وشمس ظهور ايله‌مك معناسنه دركه طوغمق تعبير اولنور: (طلوع شمس ، طلوع قمر ، طلوع كوكب ، برفكرك قلبه طلوعى) . جمعى اولان (طُلُوعات) = اكثريا برشاعرك بردنبره قلبنه سانح اولوب انشا ايتديكى منظومات واشعاره اطلاق اولنور .

طُمْطُراقْ { [ف] دارات ، عظمت ، دبدبه ، كوسترش :

(طمطراق الفاظ) .

« سوزده نظيراولمازبكا كراولسه عالم بريكا »
« پر طمطراق وخوش ادا نه‌حافظم نه‌محتشم »
{ نفعى }

طُوبىٰ { [ع] خير وراحت ، كوزللك ، ايىلك . بومعناده استعمالى نادردر § جنتده برآغاجك اسميدر . بومعناده اسلوب فارسى اوزره كسر يا ايله‌ده قوللانيلير .

« جنت خبرين كتيردى كلزار »
« طوبايه نظيره خار ديوار »
{شيخ غالب}

طُورْ { [ع] طاغ . خصوصيله حضرت (موسى) عليه السلامك مظهر تجليات السميه اولديغى جبل مشهور كه (طور سينا ، طور سنين) اطلاق اولنور :

« تجلّى برق اورر يرير سواد داغ جانمدن »
« جهانده طور عشقم نور آقار هر كلستانمدن »
{ اسقوفجه‌لى غالب }

طُوطى { [ع] پاپاغان جنسندن السنه‌يى تقليده مستعد و معروف برقوش : (طوطئ كويا) .

« سخن برطوطئ معجز بيانْدر خامه‌م استادى »
« نفعى »

طُوفانْ { [ع] هر يرى احاطه ايدن چوق صو ، پك زياده ياغان ياغمور : (طوفان نوح) § (ظَلام ليل) هر طرفى اورتوب قاپلاديغى جهتله بعضاً بوكا تشبيه اولنوب (طوفان الظلام) دينير .

طُولْ { [ع] اوزونلق : (طول وعرض ، طول مسافه ، طول عمر ، يكرمى مترو طولنده) ، (طولاً) = اوزونلق جهتيله ، اوزونلغنه ديمكدر :

« چريدن طولدى طول وعرضى ارضك »
« عدويه قاچه‌جق بر آلتى قالدى »
{سلطان سليمان}

طُولىٰ { [ع] زياده ، پك اوزون ، (اطول) ڭ مؤنثى : (يدطولى)

طُوماٰرْ { [ع] دوريلوب بوكلمش كاغد صحيفه‌سى ، او صورتده برى برينه ياپشديرلمش كاغد - لردن متشكل دفتر . (طاٰمورْ) ده بو معنايه لغتدر . بو لفظلرك معنالرنده كيزلەمك حكمى مندمجدر .

طُيُورْ { [ع] (طَيْر) ڭ جمعى ، قوشلر : (طيور اهليه) .

﴿ ظ ﴾

ظاٰء { [ع] الفباى عثمانيده يكرمنجى حرفك اسميدر . حسابده (٩٠٠) عددينه اشارتدر : (ظاى مكسوره) .

ظاٰلِمْ { [ع] ظلم ايديجى ، ايدن : (شخص ظالم) ، (ظالمانه) = ظالمه لايق ، ياقيشق اولان .

ظاٰهِرْ { [ع] عيان ، كورينن ، ميدانده : (علامت ظاهره ، صورت ظاهره ، اثر ظاهر) . (ظاهراً) = آشكاره ، ميدانده اوله‌رق || كورنيشه كوره . (ظاهر بين) = كورنيشه باقان :

« نه بيلسون يار حالك ظاهراً سينه‌كده يارەڭ يوق »
(يحيى)

ظَراٰفَتْ { [ع] ذكى اولمغله برابر قول وفعلى خوش ونازك بولنمق ، ذكايه مقارن نزاكت قوليه وفعليه ايله متصف اولمق : (ظرافت طبع ، ظرافت نادره) § حسن وجه ، حسن هيئت ، باقيشقلق ، خوشنمالق : (ظرافت قيافت ، ظرافت البسه) .

ظَرْف { [ع] ايچنه برشى قونيله‌جق هر نوع قاب ، خصوصيله قهوه فنجانيله قوللانيلان قاب وايچنه مكتوب قونيلان كاغد صارغى : (ظرف ظريف ، فنجان ظرفى ، مكتوب ظرفى) . لساننمزده قوللانيلان مثلا (اوچماه ظرفنده عودت ايتمك اوزره) كبى تعبيرلرده‌كى (ظرفنده) ايچنده ديمكدر § فعلك زمانه ياخود مكانه دلالت ايتديكنى كوسترن كلمه : (ظرف زمان ، ظرف مكان) جمعى (ظُرُوف) در . (ظَرْفِيَّتْ) = ظرفلق ، ايچنه آلمق . مثلا برشى ديكر شيئك ايچنه كيرمك . (فارسيده « دَرْ » ادات ظرفيتدر . تركجه‌ده مقابلى « دَه » اداتيدر .

ظَرِيفْ { [ع] ظرافت ايله متصف ، ظرافتلى ، كوزل وياقيشقلى : (رجل ظريف ، ظريف برآدم ، وجه ظريف ، هيئت ظريفه ، محبوبهٔ ظريفه)

جمعی (ظُرَفاء) . (ظَرِیفانَه) = ظریفه
لایق ویاقیشه‌جق صورتده : (برطور
ظریفانه ، ایمای ظریفانه) .

ظَفَر { [ع] فی الاصل مطلوبه دسترس اولمق ، مقصوده طیرناق
ایلشدیرمك معناسنه‌در. بومعنی مناسبتیله
لسانمزده دخی دشمن اوزرینه غلبه
ایتمك، آرانیلان ویاخود ایسته‌نیلن شئ
الده ایتمك معنالرنده قوللانیلیر : (طاق
ظفر، نشانۀ ظفر، قیده ظفریاب اولمق)

ظَلام { [ع] (ظُلْمَت) کبی قاراڭلق: (ظلام لیل) .
ظانك ضمیله غلطدر .

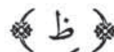
ظَلیل { [ع] کولکه‌لی، کولکه‌سی چوق اولان: (محل ظلیل).
(ظِلِّ ظَلیل) تعبیرنده کی (ظَلّ) تأیید
ایچوندرکه معنای تعبیر پك کولکه
یاخود قویو کولکه دیمکدر .

ظَنّ { [ع] اعتقاد غیرجازمك وجود وعدمی بیننده راجح اولان
تردّد ، تعریف اخری ایله مجرد اماره
دن حاصل اولان حکم غیر قطعیدرکه
ضعیف اولورسه حدّ توهمی تجاوز
ایتمز . قوی صورتیله متصور اولنجه
علم وتعیینه مؤدی اولور . ترکجه‌ده
« سزمه » تعبیر اولنور. (ظن غالب ،
سوء ظَنّ ، حسن ظن) ، (ظن وگمان)
تعبیرنده بری زائد در. (ظَنّیات) =
اصلسز شبهه‌لر، تردّدلی صانمه‌لر.

ظَواهِر { [ع] «ظاهر» و(ظاهره) نك جمعی. گوزه گورینن،
کوریله بیلن جهتلر ، شیلر : (ظواهر
احوال ، ظواهر حرکات) .

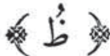
ظَهْر { [ع] آرقه، صیرت: (ظهر انسان ، ظهر کتاب) ،
(قوة الظهر، قوۀ ظهر)= مظاهرت،
طایانمه. (ظَهْرِیّه) = سندات آرقه‌سنه
یازیلان اشارت .

ظَهیر { [ع] آرقه چیقان ، یار ـ دیمجی . (ظهیر شهیر).

ظِلّ { [ع] کولکه . (ظلّ الله) = حضرت پادشاه اسلام.

ظِلال { [ع] « ظلّ » ڭ جمعی . کولکه‌لر: (ظلال سیوف،
ظلال اشجار)، (ظِلالَه) = کولکه‌لك.

ظُرَفا { [ع] ظریفلر ، ظرافتلی آدملر. (ظریف)ڭ جمعی:
« ظرفای زمانه »

ظُروف { [ع] « ظرف »ڭ جمعی، ظرفلر، قابلر: (ظروف
مرصّعه) ، (ظروف زمان ، ظروف
مکان) .

ظُفُرْ [ع] طیرناق: (قطع ظفر) جمعی (اَظْفار) در .

ظُلْم [ع] شیئی محلنك غیری یه وضع ایلمکدر .

ظُلُماتْ، ظُلَمَاتْ [ع] قارا گیلقلر . (ظلمت) ك جمعی :
{ کون یوزندن اوتانوب آب حیات }
{ مسکنن ایتدی وراء ظلمات }
« خاقانی » .

ظُلْمانیّ [ع] ظلمته منسوب ، قارا گیلقلی: (مکان ظلمانی).

ظُلْمَتْ [ع] قارا گیلق: (ظلمت لیل) .

ظُنُونْ [ع] (ظَنّ) ك جمعی . صانیه‌لر : (ظنون کاذبه؛ ظنون باطله) .

ظُهْر [ع] اوگیله، زوال زمانی: (وقت ظُهر، بعدالظهر، صلات ظهر) .

ظُهُورْ [ع] ظاهر وبللی اولمق، میدانه چیقمق. (ظهور روزکار، ظهوردود، ظهورعون حق). « نَوظهور » = یکی چیقمه . جمعی اولان « ظُهُورات » = اکثریا مأمول وامید اولنمقسزین ظاهر وحاصل اولان و یاخود کلیویرن شیلر معناسنده قوللانیلیر .

﴿ عَ ﴾

عائِدْ [ع] منصرف اولدیغی شیئه رجوع ایدن، کری دونوب کلن، دونوب کیدن . لسانمزده‌کی طرز استعماله کوره معناسنده تعلّق حکمی موجوددر . (ضمیر عائد ، بکا عائد دکل ، زیده عائددر) (قاصد عائد) تعبیری کبی دونوب کلیجی معناسنده واشخاص حقنده نادراً قوللانیلیر . « عاید » یاگیلشدر .

عائِدَه [ع] برینه عائد اولان حصّه، عطیه، احسان، منفعت : (اعطای عائده، کثیرالعائده، عائدهٔ جزئیه) جمعی (عائدات) = عطیه‌لر، حصه‌لر دیمکدر .

عائِلَه [ع] خانه خلقی . فاملیا : (عائله موجب غائله‌در)، (عایله) صورتنده یاگیلش یازلاملی .

عابِدْ [ع] عبادت ایدن، عبادت ایدیجی : (درویش عابد). (عابدانَه) = عبادت ایدیجی اولانه یاقیشه‌جق صورتده .

عابِرْ [ع] عبور ایدیجی، ایدن ؛ کچیجی، کچن: (شخص عابر، اشخاص عابره) جمعی (عابِرُونْ، عابِرِینْ).

عاجْ [ع] فیل دیشی ، صوم : (سبحهٔ عاج) . (عاجی) = فیل دیشندن عبارت، فیل دیشنه عائد اولان .

عاجِزْ [ع] عجز ایله متصف . قدرتسز، بجریکسز، ایشه عقلی ویا کوجی یتمزاولان: (اشخاص عاجزه، عبد عاجز، یتیمهٔ عاجزه) . (عاجِزی) = عاجز اولانه منسوب ومتعلق . (عاجِزانَه) = عاجزاولانه یاقیشه‌جق صورتده . مقام تواضعده قوللانیلان الفاظدر: (عریضهٔ عاجزی، تحفهٔ عاجزانهم، داماد عاجزی) .

{عاجزم حق اوزره اوصافکده حالا کیم بنم}
{ عالم اندیشه‌نك علامهٔ دانشوری }
« نفعی »

عاجِلْ [ع] سرعتلی ، مهلسز، عجله و چابوق اولان : (شفای عاجل ، امر عاجل ، مصلحت عاجله)، (عاجِلاً) = درحال، بلا امهال، همان .

عادَتْ [ع] ایشلنه ایشلنه طبیعی و یا ضروری حکمنه کیرمش اولان فعل ویاخود حال وکیفیت، کوره‌نك : (اوراده عادت بویله‌در ، اوآدمك عادتی بودر، نه کوزل عادت، عادت جمیله، عادت قدیمه) جمعی (عادات). (عادَتاً) = عادت اوله‌رق ، کوره کوره ، کوره‌نك صورتیله . تنوینسز اوله‌رق تعقیب ویا تعزیر ویاخود تعجب مقامنده ایراد اولنور .

عادِلْ [ع] عدل ایله متصف، عدالتلی، حقی التزام ایدن، حقانیته چالیشان : (حضرت سلطان عادل، حاکم عادل، شاهد عادل) ، (عادِلانَه) = صاحب عدالت وطرفدار حقانیت اولانه یاقیشه‌جق صورتده .

{ یعنی سلطان احمد عادل که فرش درگهی }
{ عرشدن اعلی دکلسه چرخدن ادنا میدر}
« نفعی »

عادی [ع] عادت اوزره کورلدیکی صورتده ، بایاغی : (اثر عادی، آثار عادیه) .

عارْ [ع ف] شین، عیب، نقیصه؛ چرکین برفعلك ارتکابندن حاصل اولان انفعال نفس : (عار وناموس) . (بی‌عارْ) = عارسز ، حیاسز، عیبدن چکنمز، اوتانماز ، شیمرق. تربیه‌سز دیمکدر .

عارِضْ [ع] برشیئه صوکره‌دن تعلق ایدن، اصلی وقدیم اولمایوب صوکره‌دن کلن : (عقلنه خفت عارض. خلجان عارض اولدی) § یاکاق: (عارض کلفام) بومعناده اسلوب فارسی‌یه کوره فتحرا ایله‌ده اوقونور:

« صارلمش بایکه‌دل عارضك کل کل کوروب میدن »
« کیاه رسته‌در کلدستهٔ خودروبه باغلامش »
« نائلی قدیم »

عارِضَه [ع] عارض اولان حالت. دوزکونسزلك، بوزوقلق کبی معنالری افاده ایدر : (عارضهٔ جسمانیه. دوچار اولدیغی عارضه، نه‌قدر عارضه‌لی یر ، خطلرده عارضه ظهورنده) جمعی (عارِضات، عَوارِض) .

عارف [ع] عرفان ایله متصف، صاحب معلومات وخبردار اولان : (شخص عارف)، (عارفانه) = عارف اولانه ، معلومات صاحبنه یاقیشه‌جق صورتده دیمکدر :
{ تلاش وعدوصاله سبب نه‌در بیلمم }
{ یالانمی یوق کوزلم عذر عارفانه‌می یوق}
« خواجه نشأت »

عاری [ع] چیپلاق، خالی، بری: (نقصاندن عاری ، شبهه‌دن عاری) .

عاریت [ع] ایگره‌تی ، موقتاً آلنان یاخود ویریلن شی: (عاریت البسه، عاریت مجوهرات) (عاریّه = ایگره‌تی اوله‌رق، موقت صورتیله. (عارّیت) طرزنده‌ده لغتدر.

عازم [ع] عزم ایدیجی یعنی بر شیئی ایشله‌مکه قطعیاً ربط قلبله قصد وتوجه ایدیجی دیمکدر : (صنعت هیکلتراشی‌یی تحصیله عازم اولدی ، بو هفته جانب جازه عازم اولدیغنی ایشتدم) .

عاشر [ع] اوتنجی: « فصل عاشر، مادهٔ عاشره » ، « عاشراً » = اوتنجی اوله‌رق .

عاشق [ع] عشق ایله متصف ، عشقه کرفتار اولان آدم: « عاشق عمر ، عاشقهٔ صادقه » ، « عاشقانه » = عاشقه لایق صورتده ، مؤثر ویانیق .

عاشوراء [ع] شهر محرمك اوتنجی کونی: « یوم عاشورا » § محرمك اوتنجی کونی پیشیریلن معروف طعام: « طبخ عاشورا » . « عشوراء ، عاشور » ده لغتدر .

عاصف [ع] شدتله‌اسن روزکار، ییل : « ریح عاصف ،

عاصفه ظهور عاصفه » جمعی « عاصفات ، عواصف ».

عاصم [ع] عصمت ایله متصف ، کناهدن عاری اولان : « عابد عاصم » .

عاصی [ع] عصیان ایدیجی ، امرده قارشی حرکت ایله‌یجی ، کنهکار : « عبد عاصی ، بالغهٔ عاصیه » .
« شفاعت ایتسه‌ڭ اکر عاصیان کفاری »
« یرنده یللر اسر دوزخك قیامتده »
{ لاادری }

عاطر [ع] عطرلی، کوزل‌قوقولی: « ریح عاطر، نسیم عاطر » بو معناده « معطّر » زیاده قوللانیلیر § ایی قوقولو شیئی سون : « خاطر عاطر » .

عاطف [ع] شفقتلی ، لطف ایله باقان : « امیر عاطف ، پدر عاطف » § عطف‌ایدیجی: {حرف عاطف ، واو عاطفه } .

عاطفت [ع] شفقت . مرحمت ، میل ایله اسیرگەمك : « عاطفت عظیمه ، عاطفت سنیه » . « لوحش‌الله زهی عاطفت حیّ قدیر » {نفعی}

عاطل [ع] عطالتلی ، تنبل ، بوش طوران : « جاهل عاطل » .

عافیت [ع] تندرستلك ، وجود صاغلغی : « دعای عافیت ، عافیت کامله ، کسب عافیت » .

عاقّ [ع] سرکش ، معنّد : (ولد عاقّ) = حقوق والدینه رعایت اولمایان چوجق .

عاقبت [ع] صوڭ . نتیجه : « عاقبت امر ، عاقبت حسنه ، حسن عاقبت » § اڭ صوڭره ، اڭ صوڭنده : « عاقبت نائل مرام اولدی » . « عاقبت اندیش » = صوڭنی دوشونن ، درین ملاحظه‌لی . « عاقبت بین » = ایشك حاصل ایده‌جکی نتیجه‌یی کوروب بیلن .
« کار اوّلده کشی عاقبت اندیش کرك » {لا}

عاقد [ع] بر خصوصی التزام و تعهد ایدن ایکی طرفدن برینه اطلاق اولنور که ایکیسنه بردن « عاقدین » دینیلیر .

عاقر [ع] قیصیر ، طوغورماز خاتون : « زوجهٔ عاقر » ذرّیتسز ارکك اولورسه « عقیر » دینیلیر § اصلا نبات یتشدیرمه‌ین قومسال یره و بویوك قوملغه اطلاق اولنور .

عاقل [ع] عقللی ، عقل صاحبی : « طفل عاقل ، جاریهٔ عاقله » ، « عاقلانه » = عقللیجه‌سنه ، کوزی آچیق اولوب ایشنده تدبیرلی طاورانان آدمه یاقیشه‌جق صورتده دیمکدر .

عاکف [ع] برمحلده بالاختیار نفسنی حبس و توقیف ایدوب قالان آدم . جمعی (عاکفون و عکوف) در : (عابد عاکف ، درویش عاکف) . لسانمزده معانئ سائره‌سی معتبر ومستعمل دکلدر .

عال [ع] بلند . یوکسك معناسنه‌در . عربیده عین معنایی افاده ایدن (علاء) لفظی قصر اولنه‌رق (عَل — یاخود — عُل) شکلنده قوللانیلدیغی کبی ینه عین معناده اشبو « عال » کلمه‌سی دخی استعمال اولنور . لسانمزده (عال‌العال) صورتنده قوللانیلیر که فارسیده (بالاترین) دینیلدیکی کبی یوکسکك یوکسکی ، یوجه‌نك یوجه‌سی دیمك اولور .

عالَم [ع] جمیع مخلوقات : (خالق عالم) بومعنا اعتباریله «دنیا» مقامنده‌قوللانیلیر § احوال‌خصوصیه‌یی حاوی موجودیت : (عالم آب . عالم

خواب، عالم نار) جمعی (عالمین)در . بوصورتله جمعلمسی انواع واصناف اعتباریله ویاخود انسانك تغلبنه محمولدر: (ربّ العالمین). (عالم آرا)= دنیایی زینتلندیریجی (عالم افروز) = جهانی آیدینلاندیریجی (عالم پناه) = اهل دنیانك صیغینوب التجا ایده‌جکی محل (عالمگیر) = جهانی طوتان ، طوتیجی دیمکدر .

« عالم خراب اولوردی اکر اولشه اولمسه »
{ یحیی }

« کوکل آ اغیار ایچون انجنمه یاره »
« کل اولماز باغ عالمده دیکنسز »
{ نیلی }

عالِم { [ع] علم صاحبی ، بیلیجی ، بیلکیج : (فلانجه چوق عالمدر ، عالم ایله جاهل بر اولماز) ، (عالمُ الغیب ، عالمُ الخفیات) = جناب الله. (عالمانه) = عالم اولانه یاقیشه‌جق صورتده دیمکدر .

عالمیان { [ف] عاله منسوب معنا - سنه اولان (عالمی) نك جمعیدرکه انسانلر دیمکدر :

« عالم آکا محتاج اومستغنیٔ عالم »
« بومسئله معلوم دل عالمیاندر »
{ نفعی }

عالَمین { [ع] (عالَم) ك جمعی . اورایه باقکز .

عالی { [ع] یوکسك ، بلند ، رفیع : (ذات عالی ، بنای عالی ، آثار عالیه ، ابنیهٔ عالیه)، (عالی تبار) = نسلی یوجه ، صویی ممیز. (عالی جاه) = منصبی ، مقامی یوجه (عالی جناب) = ذاتی کریم ، نفسی معنیً بویوك . (عالیشان) = شانی یوکسك (عالی فطرت) = یارادیلشی ، خویی یوجه، ایی (عالی قدر) قدر واعتباری یوکسك (عالی گهر) = مایه‌سی پاك ، ممیز (عالی همت) = همتی ، ایلکی یوکسك، چوق دیمکدر .

« خاك اول که خدا مرتبه‌کی ایلیه عالی »
{روحی}

« شاعر نه‌در بوناله که بی احترازدر »
« آندن قلوب عالیه پر اهتزازدر »
{معلم ناجی}

عالیه { [ع] برنسنه‌نك اك یوقاریسی ، یوکسك طرفی ، تپه‌سی : (جبل لبنانده کائن (عالیه) موقعی).

عام { [ع] ییل ، سنه : (عام فیل) جمعی (اعوام) در .

عامّ { [ع] عمومه شامل ، عمومه عائد اولان : (اسم عام ، طریق عام ، منفعت عامّه) .

عامِر [ع] معمور ایدیجی، ایدن: (عامر جوامع) دوائر امیریه‌دن بعضیلرینه وصف اوله‌رق قوللانیلان (عامره) « معمور » معناسی اعتباریله‌در : (مطبعۀ عامره ، ترسانۀ عامره) .

عامِل [ع] عمل ایدیجی ، ایشله‌یجی : (علمیله عامل ، عالم عامل) § نحوده رفع ، نصب ، جر ، جزم حالاتندن برینی وقوعه کتیرن شی : (عامل قیاسی) .

عامّه [ع] بوتون، جمله، هرکس، عموم دیمکدر : (عامۀ ناس) ، (عامّة) = جماعة ، هپسی ، بوتونی (عامّ) ك جمعی اولان (عوامّ) = خلقك بایاغی ، آشاغی قسمی معناسنده قوللانیلیرکه (خواصّ) مقابلیدر: (حلیۀ خاقانی سلیمان چلبینك مولد شریفی کبی عامّه‌نك قبول و تقدیسنه مظهر اولمش آثار مبارکه‌دندر — مجموعۀ معلم ناجی) .

عَباء [ع] یوکدن منسوج برنوع قالین و قابا کسوه ، لباس معروف : (قالین عبا ، عبادن قاپوت) . (عَباپوش) = عبا کیین: (درویش عباپوش) فخرالمرسلین علیه الصلاة والسلام افندمز حضرتلرینك بعضاً عبا کییدکلری واقعدر . بومناسبتله اهل بیت شریفلرینه (آل رسول) دینیلدیکی کبی (آل عبا) ده دینیر .

عَبّاس [ع] ارسلانه اطلاق اولنور. (عَبّاسی) = حضرت عبّاسه منسوب ، آنك اهل بیتی ، اخفادی : (خلفای عبّاسیّه) .

عَبَث [ع] نفع وفائده‌سی اولمایان بوش . مناسبتسز عمل : (کار عبث ، عبثله اشتغال) عمر بیده اوقاتنی بیهوده لعب ولهوه صرفله عبثه اشتغال ایدن کیمسه‌یه (عَبِث) دینیلیر ،

عَبْد [ع] کوله ، قول : (عبد صادق ، عبد عاجز ، عبد آبق) .

عَبَدَه [ع] (عابِد) ك جمعی ، عابدلر ، طاپینیجیلر: (عبدۀ اوثان) .

عَبْغاب [ع] سسنی دریندن چیقاروب لاقیردی‌یی قارنندن سویلر کبی کورینن آدم‌که (فرانسزجه‌سی Ventriloque) (وانتریلوق) در. (عبغابیت) = اوصورتله لاقیردی سویلیه بیلمك .

عَبُوس [ع] ناخوش ، کریه ، اکشی، چاتیق: { وجه عبوس ، چهرۀ عبوس } .

عَبْهَر [ع] نرکس ، (زرّین قدح) دینیلن چیچك: (عبهر اصفر).

عَبِید [ع] مسترقّ اولان عبدك جمعیدر . عابد معناسی یعنی طاپمق صورتیله قوللق ایتمك مألی مقصود

اولان عبدك جمعی « عِبادْ » كلور .
« عبد »ك جمعی (مجدالدین فیروز آبادی) یه کوره اون درت و (ابن مالك)ه کوره اون‌وامام (سیوطی)یه کوره طوقوزدر .

عَبیرْ [ع] انواع طیبدن برترکیب مخصوصك اسمیدر. بیاض صندل ، سنبل کوکی ، قیرمزی کل ، ترنج وایکده چیچکلری ، نارنج کبی کوزل قوقولو بعض نباتی اجزا ایله بر مقدار مسك بغایت اینجه سحق‌اولنه‌رق ترکیب اولنور ایمش :
« بولەمز نکهت کلزار بهار خلقتنی »
« دامنك‌باد صبا ایله‌سه پرمشك‌وعبیر »
{نفعی}

عَتَبَه [ع] قاپو اشیکی: {عتبهٔ‌علیا، عتبهٔ فلکمرتبه } جمعی‌اولان (عَتَباتْ) =اکثریا (امام‌علی‌وامام حسین) رضی‌الله عنهما حضراتنك مشهد مقدسلرینه اطلاق اولنور : (عتبات علیه) .

عَتَه [ع] بونامه ، بوناقلق. (کلمك، کتیرمك) ماده‌لریله قوللا- نیلیر (فلانه عته کلمش ، فلان عته کتیرمش) .

عَتیقْ [ع] اسکی : (عتیق علی پاشا) ، (طرز عتیق ، آثار عتیقه) . (بیت‌عتیق) = کعبهٔ معظمه. (عبد عتیق) = آزاد ایدلمش کوله. حضرت ابوبکرالصدیق رضی‌الله عنه دخی (عتیق) توصیف اولنور :
« ظل حق حضرت صدیق عتیق »
{خاقانی}

عَشْرَه [ع] سورچه : (عشرهٔ واحده) جمعی (عَشَراتْ).

عَجائِبْ [ع] (عَجیبَه) نك جمعی ، عجیبه‌لر [(عجائب سبعه) مقام تعجبده دخی ایراد اولنور . (عجایب) یاکلشدر .

عَجائِزْ [ع] « عجوز »ك جمعی ، قوجه قاریلر . (عجایز) طرزنده یازماملی .

عَجَبْ [ع] تعجب اولنه‌جق شی . (عجبا) مقامنده‌ده‌استعمال اولنور : (عجب دیدیکی‌طوغریمیدر).

عَجَبا [ع] تعجب ومراقی متضمن تردّد اداتیدرکه استفهام مقامنده ایراد اولنور: (عجبا کله‌جکمی کلمیه‌جکمی ؟) .

عَجْزْ [ع] برنسنه‌یه قدرتی اولمامق، کوجی یتمه‌مك‌حالی،کوجسزلك، کفایتسزلك : (عجز تام) .

عَجَزَه [ع] (عاجِز) ك جمعی : (اطعام‌عجزه ، دارالعجزه) .

عَجَلَه [ع] چابوقلق ، صبرسزلق ایله حرکت ایتمکدرکه ترکجه- سی (ایومك) در : (اکثریا عجله ایدن یاکیلیر) . (علی‌العجله) = عجله اوزره ، چارچابوق. بعضاً بونك یرنده یالکز (عجله) قوللانیلیر :

عَجَم } [ع] عرب نسلندن اولمايانلر كه تركى، ايرانى، هندى واجناس سائره : جمعى (اَعْجام) در : (سلطان العرب والعجم) .

« او دكلدر بوقدر قدسى دم »
« غبطه ايلر سكا حسّان عجم[*] »
{معلم ناجى}

عَجَمى } [ع] لسان عربى فصاحتله متكلّم اولسه دخى عرب جنسندن اولمايوب عجم جنسندن اولان آدمه اطلاق اولنور . (عَجمى) اولورسه عاقل ، مميز ، دقيقه‌دان ديمكدر . مهارتسز ، مبتدى ، آچيق سوز سويله‌مه‌ين آدمه (اَعْجَمى) دينيركه برنجى جلدك ١٢٨ نجى صحيفه‌سنده كوسترلشدر . (اَعْجَمى اوغلانى) سابقده يكيچرى شاكردى ، چراغى .

عَجُوز [ع] | قوجه‌قارى . عمرينك آخرنده، ياخود اكثر
عَجُوزَه [ف] | اموره عاجز اولديغى ايچون اختيار قادينه
وصف خاص اولمشدر . هر ايكيسى قوللانيلير . (ايام العجوز) = لسانناسده (حسوم) تعبير اولنان يدى كوندن عبارتدر (بَرْدُالعَجُوز)= قوجه قارى صوغوغى معروفدر . آخر فصل شتاده اولمرى باعث تسميه‌در :

[١] (حسّان عجم) = « افضل الدين خاقانىٔ شروانى » نك عنوانيدر .

« برسر كذشت كهنه‌در افسانۀ عجوز »
{ نجّار زاده }

عَجُول } [ع] عجله‌جى ، سرعت ايديجى : (رفيق عجول)

عَجيب } [ع] تعجبه سبب اولان شى : (شكل عجيب . اطوار عجيبه) .

« آه ايله‌مه‌دن قالمدى عشقكله شكيبم »
« حيرتده قودى عالمى بوحال عجيبم »

عَجيبَه } [ع] تعجب اولنه‌جق شى ، كيفيت : (عَجيبۀ طبيعت) (عجيبۀ رؤيت) .

عَدّ } [ع]صايمق، صايلمق؛ اعتبار ايتمك، ايدلمك: (جبينى جسور عد ايتمك ، جاهلك عالم عدى) ، (تعداد) معناسنده آز قوللانيلير .

عَدالَت } [ع] كافّۀ فضائلى جامع بر خصلت جليله‌دركه سعادت دارين آنكله حصول پذير اولور . تعريف مجملى جور ايتميوب نفوس وعقولده استقامتى دركار اولان امر وحالتى اجرا ايتمك ودائما هر ايشده ، هر شيده وهر كس حقنده حق التزام وحقانيتى ايفايه اقدام ايله‌مك ديمكدر .

عَداوَت } [ع] دشمنلك : (عداوت شديده ، عداوت قديمه) .

عَدَد } [ع] صايى : (عدد صحيح ، عدد فرد ، عدد مركّب ، اللى عددى) ، (عَدَدى) = عدده منسوب ، لسان فقهده صايلان شيئه

اطلاق اولنور : (عَدَدِيّاتِ مُتَقارِبَه)
= اصطلاحات فقهيه‌دن اولوب آحاد
وافرادى بيننده قيمتجه فرق اولمايان
و (عَدَدِيّاتِ مُتَفاوِتَه) = احاد و
افرادى بيننده قيمتجه فرق اولان
معدوداته دينيلير .

عَدَسْ [ع] حبوباتدن مرجمك
دينيلن حبه: جمعى (اَعداس).

عَدَسَه [ع] حكمت طبيعيه
اصطلاحاتندندر. مرجمكه
مشابهتى سببيله كوزك طبقهٔ بلوريه‌سنه
ودوربين جاملرينه اطلاق اولنمشدر .
« عَدَسى » = حكمت طبيعيه اصطلا-
حنده عدسه مشابه‌اولان شيئه‌ده دينير.

عَدْل [ع] (عدالت) ايله مترادفدر.
اورايه باقكز : (عدل
مطلق ، عدل التهى) .

عَدَمْ [ع] يوقلق ، اولمامه، (عدم
مسئوليت ، وجوديله عدمى
مساوى) :
« وجهى وارديسه بنى آدمه ابناى عدم »
« عاكف »

عَدْن [ع] جنت ، فردوس معنا-
سنده قوللانيلير . فى الاصل
اقامت وتمكن ايتمك معناسنه‌در . بناءً
عليه استعمال اولنان (جنت عدن، جنات
عدن، بهشت عدن) تعبيرلرى طوغريدر.

عَدُوّ [ع] دشمن، خصم، بدخواه .
اكثريا شدّه‌سى استاط
اولنه‌رق واوى حرف مد حكمنده
بولنديريلور: (عدوى جان، زيد عمروك
عدوّ قديميدر) .

عَدِيدْ [ع] (متعدّد) كبى تك دكل،
چوقلق ، صايبلير حالده
ديمكدر كه . اكثريا مؤنثى قوللانيلير:
(آثار عديده ، براهين عديده) .

عَدِيلْ [ع] مساوى، دنك، اش :
(بى عديل ، بى مثل) =
دنكى واشى اولمايان .

عَدِيمْ [ع] وجودى اولمايان، يوق:
(عديم الامكان) = امكانى
اولمايان .

عَذابْ [ع] اذيّت ، عقوبت ،
اشكنجه : (عذاب قبر،
عذاب اليم ، عذاب آخرت) .
« دوزخه كيرمز ستمكدن يانان »
« قابل جنت دكل اهل عذاب »
{ فضولى }

عَذْبْ [ع] طاتلى، خوش: (لسان
عذاب البيان، ماء عذب) .

عَذْراء [ع] باكر ، قيز اوغلان
قيز : (حضرت مريم عذرا].

عَرائِسْ [ع] « عَرُوس »ك جمعى،
كلينلر: (تزيين عرائس ،
عرائس معانى) (عرايس) طرزنده
يازلمش يازماملى .

عَرائِضْ [ع] « عريضه » نك
جمعى، عريضه‌لر؛ عرض
اولنان خصوصلر : (تقديم عرائض)
همزه‌نك يرينه (ى) يازماملى .

عَرَب [ع] آسیا قطعه‌سنك منتهای شرق‌جنوبیسنده کائن شبه جزیره‌ده متوطن اولان پیغمبر عظیم الشان افندیمز حضرتلرینك منسوب بولندقلری قوم نجیب. (عرب) لفظی اسم جنسدر. اهالیٔ بلاده تخصیص اولنمشدر. «اَعْراب» = علی قول جمع ویاخود جمع صورتنده مفرد درکه بادیه نشین اولان بدویلره اطلاق اولنور. نسبتنده «اَعْرابی» دینیر. قوم عرب بر قاچ قسمدر. «عرب عرباء، عرب متعربه، عرب مستعربه، عرب مستعجمه»، «جزیرة العرب» = قوم عربك مملکت اصلیلری اولان و «عربستان» دینیلن شبه‌جزیره. «عَرَبی» = عربه منسوب وعربلکی متبین اولان: «صرف عربی، رجل عربی، شهور عربیه، اشعار عربیه»، «عرب صاچی» = قارمه قاریشیق، حل وکشادی مشکل اولان شیلر و ایشلر حقنده ایراد اولنور.

عَرْبَدَه [ع] غوغا، سرخوش غوغاسی: (عربدهٔ عظیمه)

عَرْش [ع] تحدید وتقدیری عقول بشریه‌دن خارج و حقیقت مقداری علم الهی‌یه منوط اولان «عرش الهی، عرش اعلی» دیمکدرکه حکما عندنده «فلك اعظم» دینیلیر § طاوان: «عرش البیت، عرش بیت» = خانه‌نك طاوانی. معانیٔ سائره‌سی معتبر ومستعمل دکلدر.

« دکل کرسی‌یه واعظ عرشه چیقسه‌ك آدم اولمازسین »
« ثابت »

عَرَصات [ع] (عَرْصَه) نك جمعیدر. لسانمزده بو تخصیص ایله «محشر یری» معناسنده قوللانیلیر.

عَرْصَه [ع] بنادن خالی کنیش یر، میدان: (عرصهٔ واسعه).

« چاتلادی اسب قلم عرصهٔ تاریخنده »
« قاچدی صحرای جهاندن آتی یوکرکزاده »
« ۱۲۲٤ سروری »

عَرْض [ع] کوچوکدن بیوکه برشی کوسترمك، برشی کوسترلمك: (عرضحال، عرض حقیقت، عرض هنر).

« حسب حالك ایتمه هر نادانه عرض »
« نجار زاده »

عَرَض [ع] متکلمون عندنده بنفسه قیام وثباتی اولمایوب انجق جوهر ایله قائم اولان شی: (طُعوم، اَلْوان) کبی § انسانه عارض اولان مرض، کدر ومشغله کبی حالات.

عَرْض [ع] اك، اکلیلك: (طول وعرض)، (عرضاً) = اك جهتیله، اکنه، اکلیلکنه دیمکدر.

عَرْعَر [ع] سرو، طاغ سرویسی، دیکنلی آردیچ آغاجی.

عَرَفاتْ [ع] حجاجك مكهٔ مكرمه جوارنده عرفه كونى نوقف ايتدكلرى موقف شريف: (جبل عرفات) .

عَرَفه [ع] حجاجك جبل عرفاتده وقوف ايتدكلرى شهر ذى‌الحجه‌نك طوقوزنجى كونى : (يوم عَرَفه) رانك كسريله غلطدر .

عَرَقْ [ع] تر : (عَرَق جَبين) ، (عَرَق عَرَق) (عَرَقيّه) = يوكدن اعمال اولنان برنوع سر پوش كه اكثريا درويشلر كيير § راقى : (عرق نوش) = راقى ايچن .

«دوشسه زلفندن عرق رخسار جانان اوستنه»
«كوييا شبنم دوشر كلبرك خندان اوستنه»
« باقى »

عَرْقُوبْ [ع] فى الاصل اوكجه سيكيرى ديمكدر. عمالقه قومندن عصرنده كذب وخلف وعد ايله مشهور بر كيمسه‌نك اسميدر. (عُرْقوبى) = بوشخصه منسوب ديمكدر. لسانمزده كذب وخلف ايله معروف ذوات حقنده قوللانيلان(مواعيد عرقوبيه) تعبيرى بوكا نسبتله‌در .

عَرَمْرَمْ [ع] چوق عسكر، فرقهٔ كليهٔ عسكريه § شديد شى، شدتلى حال وفعل معناسنه‌در :

عَرُوسْ [ع] كلين: (حجرهٔ عروس) (عروسانه) = كلينه يارا‌شه‌جق صورتده : (اوضاع عروسانه).

عَرُوضْ [ع] نظمده بيتك برنجى مصراعنك جزء اخيرى § اوزان شعردن بحث ايدن علم .

عَرِيشْ [ع] صالاش، صوندرمه، چارطاق .

عَرِيضْ [ع] اكلى ، ياصى ، كنيش: (عريض وعميق) = اكلى وددرين ديمكدركه اطرافلى ، اوزون اوزادى‌يه حكمنى حاويدر .

عَرِيضَه [ع] كوچوكدن بويوكه كوندريلن مكتوب : (عريضهٔ چاكرانه)

عَرِيفْ [ع] (معروف) معنا‌سنه‌در . اكثريا شخص حقنده قوللانيلير : (كيره‌سونده دزدار زاده ديمكله عريف جعفر بكك).

عَزائِمْ [ع] على قول آفات وامرا‌ضك شفاياب اولمسى ايچون قرائت اولنان آيات قرآنيه‌در. قول ديكره كوره افسون معناسنده اولان (عزيمت)ك جمعيدر. (عزايم) صورتنده يازلمش يازمامل .

عَزَبْ [ع] بكار ، اركن. مؤنثى (عَزَبَه) در . يكيچرى دورنده جهت بحريه‌يه منسوب سلاح‌انداز نفراته (عذب) دينيلردى . چونكه بوطائفه‌نك جمله‌سى بكار بولنديغى كبى داخل اولديغى سلك بحريده بلامدت خدمت ايتمكله مكلف واركن بولنملرى ده‌مشروط

ایدی . الیوم (غرب قاپوسی) دینیلن محل بونلره نسبتله یاد اولنور .

عَزْرائیل [ع] « مَلَكُ‌الْمَوْت » قبض ارواحه مأمور اولان ملك .

عَزْل [ع] منصبدن یعنی خدمت رسمیه‌دن چیقارمق ، چیقارلق : (عزل قائمقام ، عزل ونصب)

عَزْم [ع] برایش ایشلەمکه ربط قلب ایله قطعیاً قصد وتوجه قیلمق ، علی قول برایشده جداً سعی واهتمام ایله‌مك معناسنه‌در : (علم طبّی تحصیله عزم ایتدی) . (عزم راه) کبی تعبیراتده کیتمك معناسنی تضمن ایدر . (اُولُوالْعَزْم) = هردرلو رنج واذیّته صبر وثبات ایدوب اوامر قدسیهٔ الٓهیه‌یی قوللرینه تبلیغ خصوصنده جدّ واقدام کوسترن بعض پیغمبران ذی‌شان وخاصّةً نبیّ آخر زمان حضراتیدر :
« عزم رزم ایلدك ارباب غزایز شمدی »
« رزمی در پیش ایده‌لم بزم مهیا یرینه »
{ بکالکجی عزّت }

عَزْو [ع] نسبت ایتمك ، ایدلمك ، اسناد : (عزو نقصان ، بوفعل قبیحك اومعصومه عزوی) جمعی اولان (عَزْوِیّات) = اصلی اولمدیغی حالده برینك علیهنده سویله‌نیلن کوتو ، چرکین شیلر معناسنده قوللانیلیر .

عَزِیز [ع] صاحب عزت ، عزت ایله متصف ، یوجه وبویوك دیمکدر . جناب حقك اسماء صفاتیه‌سندندر : (رب عزیز ، عبدالعزیز ، محب عزیز ، عزیز الوجود) مثالده کورلدیکی وجهله شریف ، نجیب ، بزرکوار ، پاك‌سیرت اشخاص حقنده‌ده استعمال اولنور . جمع معروفی (اَعِزّه)در : (اعزّهٔ کرامدن حضرت شعبان ولی) بعضاً اسلوب فارسیده (عَزِیزان) طرزنده‌دخی جمعلنیر
« هوای نفسدن سرمایهٔ عزتدر استغنا »
« عزیز اولمازدی یوسف چکمسه دامن زلیخادن »
{ قوجه راغب }

عَزِیمَت [ع] معنای اصلیسی (عزم) ماده‌سنده ایضاح ایدلمکله اورایه مراجعتله آ کلاشیلور . لسانمزده (کیتمك) معناسنده قوللانیلیر : (جانب حجازه عزیمت ایتمك ، بروسه‌یه عزیمت ایدییور) § دعا ، افسون معناسنده‌ده استعمال اولنور : (عَزِیمَتْخوان) = دعا ویا افسون اوقویجی . برلغت کتابنده بیان اولندیغی وجه ایله (عَزِیمَت) لفظی الیوم لسانمزده « عَزْم » مقامنده اصلا قوللانیلماز .

عَساکِر [ع] (عَسْكَر) لڭ جمعی : (عساکر بحریه ، عساکر بریه ، عساکر شاهانه) .

عَسْجَد [ع] خالص آلتون .

عَسَس [ع] بر مملك محافظه‌سی ایچون كیجه كزوب طولاشان، یکیچری دورنده کیجه قول کزن ضابط . (عسس باشی) = یکیچری امراسندن ایدی .
« مست باتمکینه رهزنمی اولور بیم عسس »
« راغیب »

عَسْكَر [ع] ترکجه‌سی (چری) در. دولتك محافظهٔ بلاد وقلاع ، وقایهٔ حضور و آسایش عامه ایچون مسلح ومرتب اولەرق طوتدیغی قوهٔ عمومیه‌یی تشکیل ایدن افرادك هیئت مجموعه‌سنه وهر نفرینه اطلاق اولنور : (بر بلوك عسکر ، سلام عسکری ، ادارهٔ عسکریه) .

عَسَل [ع] بال : (شمع عسل) = بالمومی (عسل مصفی) = سوزلش ، سوزمه بال (عساله)= بال پتکی (عسّال) = قوواندن بال چیقاران ، بال صاتان .

عَسِير [ع]عسرتلی، کوچ، چتین: (امرعسیر، امور عسیره)
« بو عدالتله بو اقبال بلند ایله سکا »
« اعتقادم بوکه هیچ اولمیه برفتح عسیر »
« نفعی »

عَشَاء [ع] اقشام طعامی. جمعی (اعشیه) در : (ترتیب عشا ، مدعوّ عشا) (عشاء) ایله (عشاء) ی تفریق ایچون کوسترلشدر.

عَشَائِر [ع] عشیرتلر ، اویماقلر . (عشیرت)ك جمعی: (اولاد عشائر) .

عَشْر [ع] اون عدددن برینی آلمق ، طوقوزی بر علاوه ایله اون ایتمك || فرقان کریمدن اون آیت مقداری اوقومق .

عَشَرَه [ع] اون : (عشرهٔ مبشره) جمعی (عشرات) : (عشرات خانه‌سی)، (معلّقات سبعه، حواس خمسه، ارکان عشره) کبی تعبیراتده قاعدهٔ عربه اتباع ایله هایی حذف ایتمك جائز دکلدر . سلیقه‌مز نثرده بونی ایجاب ایدییور. امانظمده عندالاقتضا (حواس خمس ، معلقات سبع) صورتنده‌ده قوللانیله‌بیلیر .

عَشْق [ع] فرط محبت ، جاندن سومك ، کوکل ویرمك. اصلی عینك کسریله‌در. (عشق اولسون) = تعبیری تعجب و تحسین مقامنده قوللانیلیر .

عَشِيّ [ع] آخرنهار، آقشام : (بالعشیّ والآصال) = اقشام صباح دیمکدر جمعی (عشایا) (عشیّه) ده عین معنایه لغتدر .

عَشِير [ع] اونده بر : (عشیر زراع)

عَشِيرَت [ع] براصلدن منشعب اولان جماعت ، قبیله

§ بر آدمك عيال و اولاد و اقربا و متعلقاتی (عشيرت عظيمه)

عَصٰا [ع] اوزون دكنك، صوپا، باستون : (عصای موسی) .

« قلم بر بلبل معجز صـدادر دست كاملده »
« عصای موسـوينك اژدهادن فرقی وار يوقدر »

{ لا }

عَصٰافِير [ع] سرچه قوشی معناسنه اولان «عصفور»ك جمعی: (لسان عصافير) = قوش ديلی .

عَصَب [ع] سيكير: {عصب سمعی، عصب بصری ، مرض عصبی ، امراض عصبيه } .

عَصَبَه [ع] فی الاصل بر كيمسه نك پدری طرفندن اولان اقرباسی ديمكدر. لسان شرعده والدی ، ولدی اولمايان ميته اقربادن اولمق حسبيله وارث اولان واصحاب فرائض حصه لرينی آلدقدنصوكره باقی قالانی اخذ ايدن كيمسه يه دينير .

عَصَبِيَّت [ع] اقرباسـنه معاونت قيدنده بولنمق ، غيرت كودمك : (عصبيت شديده) .

عَصْر [ع] دهر، زمان معناسنه در. اصطلاحده يوزسنه دن عبارت زمان طويله اطـلاق اولنور : (عصر سعادت) = حضرت فخر كائنات عليه اكمل التحيات افنديمزك زمانلری. (اون دردنجی عصر ، ايكنجی عصر هجری) § ايكندی وقتی: (صلات عصر، قبل- العصر) جمعی (اَعْصٰار ، عُصُور) در.

{ ضرب المثل ايرادينه بو عصرده نابی }
{ كيمسه اولماز ثابت افندی يه رسيده }

{ نابی }

عُصْفُور [ع] سرچه قوشی . جمعی (عَصٰافِير) .

عَصِيدَه [ع] فی الاصل { بولاماج } دينيلن طعام . معروفی تازه باميه ، اون ، ات صويی ، تره - ياغی ايله طبخ اولنان بردرلو عرب طعامی. (عصيده حلواسی) = برنوع صولوجه اون حلواسی .

عَصِير [ع] { عُصٰارَه } ايله مترا- دفدر . شيره سی ياخود ياغی آلنمق ايچون صيقلمش نسنه ديمكدر. عربلر ظاهر النسب وطاهر العرق اولان آدمه (كَرِيمُ الْعَصِير) ديرلر .

عَضُد [ع] ديرسـكدن اوموز باشنه قدر اولان عضو، بازو، قول § معين، ياردیمجی: (عضد الدوله).

عَضَلَه [ع] بدن انسـانده اولان سيكيرلی قابا اتكه (باليق اتی) دينيلير . جمعی (عَضَلاٰت)

عَضُوض [ع] ايصيرمق صورتيله ييله جك نسنه § محنتلی زمان ، آفت ، داهيه .

عَطٰاء [ع] احسـان ، بخشش . (عطيّه) ايله مترادفدر : (عطای جزيل) ، (عطا بخش) = بخشش ويريجی ، ويرن .

عَطّار } [ع] عطريات ، بهارات وهر درلو خرده اشيا صاتان دكانجى : (عطّار عيّار)

عَطالَت } [ع] بوش اولق، ايشدن قالمق، ايشسز طورمق.

عَطايا } [ع] بخششلر. (عطيّه) نك جمعى : (عطاياى سنيه).

عَطْسَه } [ع] آقصيريق، آقصيرمه، (عطسهٔ كثيره) .

عَطَش } [ع] صوصامق، صوسزلق: (دفع عطش)

« كمال لطف ايله لب تشنكانه روزعطش »
« جناب ساقئ كوثر صونار پيالهٔ مى »
{ لا }

عَطْشان } [ع] صوصامش ، صوسز: (اشترعطشان)

عَطْف } [ع] ميل ايتديرمك ، ايتديرلمك: (عطف نظر، بر كره نظر مرحمتكزك عطفيله) § اسناد ايتمك : (مرتب كندى خطاسنى مصححه عطف ايدييور) كلمات ، تراكيب، جمل بيننده جارى اولان عطف برنجى معنايه كوره در . جمعى اولان (اعطاف) = لطفلر ، شفقتلر ، كرملر معناسنده استعمال اولنور . محلنه مراجعت اولنه .

عَطُوف } [ع] زياده مرحمت و شفقت ايديجى . اسيركه يجى : (وصىّ عطوف) ، (عَطُوفَت) =رحم وشفقت ايدوب اسيركه يجيلك.

عَطِيَّه } [ع] بخشش : (عطيهٔ السّهيه ، عطيهٔ سنيه)

عَظائِم } [ع] عظيمه لر، فوق العاده واقع اولان بويوك ايشلر. (عظيمه)نك جمعى : (عظائم امور) « عظايم » ياكلمشدر .

عَظْم } [ع] كميك : (عظم مكسور، عظم زاده) وجود انسانده كى كميكلرك انواعنه متعلق اولان اصطلاحات طبيه نك بر لغت كتابنه عيناً وتفصيلاً درجنه مناسبت كوريلهمه مشدر:

{ خضر سر چشمهٔ نظمم كه بولور تازه حيات }
{ رشحهٔ فيض نم خامه م ايله عظم رميم }
{ نفعى }

عَظَمَت } [ع] بويوكلك، اولولق: (عظمت السّهيه، عظمت فكر) .

عَظِيم } [ع] بويوك، اولو: (بارعظيم، امر عظيم ، امورعظيمه)

عَظِيمَه } [ع] بويوك ايش. اكثريا جمعى اولان (عظائم) قوللانيلير .

عَفارِيت } [ع] (عِفريت)ك جمعى، نهايت درجه ده شرير و خائن اولان جنلر .

عَفْو } [ع] صوچندن كچمك ، كچلمك ؛ صوچى باغشلامق ، صوچ باغشلانمق : (عفو كناه، قباحتك عفوى ، عفو السّهى ، عفو عالى) .

عَفِيف } [ع] عفتلى ، قباحت و حرامدن پرهيزكار ،

چکینیجی : (زوج عفیف) مؤنثی (عفیفه) در : (زوجهٔ عفیفه) .

عَقائِد [ع] (عَقیدَه) نك جمعی ، عقیده‌لر ، اعتقاد اولنان قضیه‌لر : (عقائد دینیه ، شرح عقائد ، عقائد قویه) ، (عقاید) یازماملی .

عَقار [ع] خانه ، خان ، دکان ، تارلا ، باغ ، بوستان کبی ملك : (اصحاب عقار) جمعی (عَقارات) .

عَقارِب [ع] (عقرب) دینیلن تهلکه‌لی حیوانجقلر : (عقارب مهلکه) .

عَقارَت [ع] قیصیر اولمق ، قیصیرلق : (عقارت نسوان ، عقارت حیوان) . عینك ضمیله ده لغتدر .

عَقاقیر [ع]ادویه‌یه‌قاریشدیریلان نباتات کوکی دیمك اولان (عقّار) ك جمعی . مفردی قوللانیلماز .

عَقِب [ع] اوکچه . لسانمزده قافك فتحیله معروفدر . (عقبنده یتشمك) = اوکچه‌سندن یعنی آردندن آیرلمیوب برلکده واصل اولمق دیمکدر . (عَقَبکیر) = تعقیب ایدیجی ، ایدن § برآدمك آرقه‌سنه دوشوب کیفیت حالنی تفقد ایتمك معناسنی ده افاده ایدر . (درعقب) = بلاتأخیر ، همان دیمکدر : { عقبندن ایریشیر فیض صباح آقشامك } { قوجه راغب }

عَقَبَه [ع] فی الاصل صرپ یوقوش معناسنه‌در . اصطلاحمزده تهلکه‌لی کچید معناسنی افاده ایدر . جمعی (عَقَبات) در .

عَقْد [ع] دوکومله‌مك ، باغلامق : (عقدنکاح ، رشته‌نك عقدی) § قورمق ، قورلق : (عقد انجمن ، مجلسك عقدی) § اصطلاح فقهده طرفینك برماده‌یی التزام وتعهد ایتملری دیمکدر که‌یکدیکره ارتباطندن عبارتدر . (عقد ثانی) = فقهجه طرفینك حین التزام وتعهدده برنجی ایجاب قبول ایله ارتباط ایتمیوب ایکنجی ایجابك قبول اخیر ایله ارتباطندن حاصل اولان عقد دیمکدر . مثلا بیع وشراده اولجه سویله‌نیلن بدله مؤخراً راضی اولمایوب ایکنجی دفعه ده بیان اولنان فیئاته راضی اولمق کبی .

عَقْرَب [ع]معروف مضر حیوانجق . ترکجه‌ده (قویروغی اوری) دینیلدیکنی مسموعات قبیلندن {عاصم} مرحوم قید ایدییور . (اوری — یاخود — اورو) لفظ ترکیسی فی الاصل قالقیق ، یوقاری دیمکدر . حقیقةً بو حیوانك دائما قویروغنی یوقاری طوتدیغنه کوره بویله تسمیه‌سنده مناسبت واردر : (نیش عقرب) . (برج عقرب) = بروج فلکیه‌دن برینك اسمیدر . اشبو برجی تشکیل ایدن کواکب مجتمعه‌نك عقربه مشابه اولمسی سبب تسمیه‌در . کونش شهر تشرین اوّلك طوقوزنده برج عقربه

داخل اولور § ساعتك قيصه ابرەسنه عقرب دينيلير .

عَقْل { [ع] تعريف مقبوله كوره (برنور روحانيدن عبارتدر كه نفس انسانى آنكله علوم ضروريه ونظريه‌يى ادراك ايدر . آنك وجودى ولدك رحمده استكمال خلقتله هنوز جنين بولنديغى هنگامدن بدء ايله تدريجاً بلوغى وقتنه قدر تزايد وتكمّل ايدر). انسان وديعهٔ الٰهيه اولان اشبو قوّهٔ معنويه ايله اشيانك حسن وقبح ، نيك و بد ، كمال ونقصانه متعلق صفاتنى فرق وتميز واغراض ومصالح واموركووجوه وكيفياتنى ادراك وتقدير ايدر. فارسيده (هُوش) و (خِرَد) تركيده (اُوص) دينيلير: (عقل كامل) ، (عقل ايتمك) = خاطره كتيرمك ، درخاطر ايتمك ديمكدر (عَقْلِىّ) = عقله منسوب ، نقل وروايتله دكل عقل ايله بولنان ياخود بيلين خصوص ، شى : (دليل عقلى ، علوم عقليه) (عَقْلِيّات) = (نَقْلِيّات) مقابلى ، عقلى اولان خصوصات .

عَقُور { [ع] هر كورديكنى قاورايوب ييرتيجى ، پاره‌لايجى حيوانه وصف اولور . اكثريا قودورمش ، قودوز كوپك حقنده ايراد اولنور : (كلب عقور) .

عَقيدَه { [ع] انسانك ربط قلب ايتديكى ماده ، نسنه : { عقيدهٔ صحيحه ، عقيدهٔ قويه } § بر نوع آغده‌لانمش واوفاق اوفاق كسيلمش رنكلى شكر .

عَقيق { [ع] يمن ديارنده بولنان معروف قيرمزى طاش: { عقيق يمانى } .

عَقيم { [ع] ذريتسز ، قيصير : { جاريهٔ عقيمه ، زوجهٔ عقيمه ، حيوانات عقيمه } § نتيجه‌سز ، فائده‌سز افعال حقنده ايراد اولنور : { تشبثى عقيم قالدى } .

عَكّام { [ع] چادر مهترى . ابناى عربدن يوك قالديران خدمتكار. (عكّام باشى) =صرهٔ همايون ايله جانب حجازه كيدوب كلن اومقوله خدمه‌نك بويوكى .

عَكْس { [ع] خلاف ، مخالف ، ضدّ : (ايش عكسنه كيديور) § سس ، آيدينلق ، كولكه كبى شيلرك بريرده اثرپيدا ايتمسى ، حاصل ايتديكى اثر : {اكثريا لدوس هواده هنكامهٔ غروبده افق سحابدن عارى اولورسه كونشك شعاع آتشينى تپه‌لره ، قايش طاغنه قدر عكس ايدر } § ترسنه چويرمك ، دوندرمك : { داد } ك عكسى ينه { داد } اولور .

{ عكس رخكله ايله آيينه‌يى منوّر }
{ آغوش مهده رخشان بر آفتاب كوستر }
{ وجدى }

عَلاء [ع] يوكسكلك، شان وشرف جهتيله اولولق: (اهل علا، علاءالدين) .

عَلائِق [ع] (عَلاقَه) نك جمعى ، ايليشكلر: {علائق دنيويه، قطع عَلائق} .

عَلائِم [ع] (عَلامَت) ك جمعى ، نشانه‌لر : { علائم السما ، علائم موجوده } .

عَلاقَه [ع] ايليشك، تعلّق، رابطه، مناسبت: { علاقهٔ موجوده. قطع علاقه : آنك نه علاقه‌سى وار؟ } § عشق ، محبت ايله ربط قلب: { برينه علاقه ايتمش } بومعناده جمعى { عَلاقات } در. {عَلاقه‌دار} = حصه‌دار، شريك:

{ ايتدم كوزللر ايچره علاقه افندمه }
{ صد آفرين طبيعت دلبر پسندمه }
{ شيخ الاسلام محمدشريف }

عَلّام [ع] اڭ زياده ، هر شيئى بيلن. اكثريا حق التهيده قوللانيلير. {علّام الغيوب، ملك العلّام} .

{ علّام عوالم معالى }
{ علّامهٔ علم لايزالى }
{ ضيا }

عَلامَت [ع] برشيئك بيلنمسنه سبب اولان اثر، نشان ديمكدر : { علامت ضمّه ، علامت خير، علامت فارقه ، علامت نصرت } جمعى { عَلائِم ، عَلامات } .

عَلّامَه [ع] چوق بيلن. زياده علم ومعرفت صاحبى اولان: { عَلّامهٔ تفتازانى، علّامه شيرازى، علّامهٔ زمخشرى } . آخرنده‌كى { ه } مبالغه ايچوندر .

{ علّامهٔ علم لايزالى }
{ ضيا }

عَلانِيَت [ع] كيزلى اولمايوب عالمك كوزى اوكنده اولمق، ظاهرلك، آشكارلق: { ذاتاً ميدان علانيتده ايدى}، { سرّاً وعَلانِيَةً } تشديد { يا } ايله غلط قوللانيلمامل .

عَلَف [ع] حيوان يبه‌جكى ، حيوان يمى كه تركجه‌سى { يُولاف} در. جمعى { عُلُوفه، اَعْلاف، عِلاف } در . وقتيله { معاش } يرنده قوللانيلمش اولان { عُلُوفه } تعبيرى بونك جمعيدر .

عَلَقَه [ع] اصطلاحات طبيه دندر. قان پختيسنه اطلاق اولنور. جمعى { عَلَقات } .

عَلَم [ع] سنجاق ، بايراق : {عَلَمدار} = بايراق طوتان، طاشيان § مناره تپه‌سى ، ماهچه :

{ روزكارك شدّت هبوبى آيازمه جامع شريفى مناره‌سنك علمنى اوچورمشدر} .

عَلَن [ع] {عَلانِيَت} ايله مترادفدر. ظاهر وآشكاره اولمق .

{عَلَنَاً} = میدانده، کوز اوکنده اوله‌رق، آچیقدن آچیغه {عَلَنِی} = آشکار، میدانده آچیق. {عَلَنِیَّت} = آشکاره‌لك ، کوز اوکنده اولمق .

{ متصور دکلدر انکاری }
{ علنیدر بو انجلا علنی }
{ معلم ناجی }

عَلَیْ } [ع] حرف جرّ، اوزرنده ، اوزرینه . اوزره . مطلقا ترکیب ایله قوللانیلیر . مثلا { عَلَی الحِسَاب ، عَلَی العَمْیَا ، عَلَی الاِطْلَاق ، عَلَی الصَّبَاح ، عَلَی مَلَاءِ النَّاس ، عَلَی العَادَه کبی .

{ علی الصباح جهان خلق کاروباره کیدر }
{ بلاکشان محبت‌ده کوی یاره کیدر }
{ فهیم }

(علی العاده کوزل سوز سویلمکدن عجزی پیدادر)
(سخنکولقده استعدادی فوق العاده‌در سوزده)
{ معلم ناجی }

عَلِیّ } [ع] حضرت پیغمبرك عمّزاده‌لری اسدالله بن ابی طالبك اسم عالیسی § رفیع ، عالی ، فائق ، یوکسك دیمکدر. اسم اولمدیغی تقدیرده مؤنث اوله‌رق قوللانیلیر: { اوامر علیه ، اراده‌ٔ علیه، دولت علیه، تحریرات علیه }.

{ شمدیدن نقش ایت شوپندی قلبکه }
{ ساده اسمك اولمسون اوغلوم علی }
{ معلم ناجی }

عَلَیْكَ } [ع] سنك اوزرینه دیمکدر. (علیك السلام ، علیك عون الله) کبی ترکیبات عربیه‌ده قوللانیلیر .

عَلِیل } [ع] علّتلی ، خسته‌لقلی ، سقط دیمکدر . لسانمزده بومعنالردن باشقه (کور) معناسنده‌ده قوللانیلیر : (شخص علیل ، چشم علیل، زوجهٔ علیله ، اشخاص علیله).

عَلِیم } [ع] چوق بیلن، هرشیئی بیلن : (ربّ علیم ، علیم الحکیم ، خلاق العلیم) ، (وفوقَ کلِّ ذی عِلمٍ علیم) .

« بخش ایدر حضرت وهّاب علیم »
« سوکیلی قوللرینه قلب سلیم »
{معلم ناجی}

عَلَیْهِ } [ع] آنك اوزرینه دیمکدر. یالکز استعمال اولندیغی تقدیرده برکیمسه‌نك اوزرینه توجه خصومت وتحمیل فعل وقباحت صورتنده واقع اولور. مثلا (زید عمروك علیهنده آغزینه کلنی سویله‌یور ، حکم لاحق مدعینك علیهنده‌در ، فلان کیمسه‌نك نه لهنده ونه علیهنده سوز سویلر) . جمله‌لرنده کورلدیکی کبی. طرز دیکرده دخی قوللانیلیر که اوده قاعدهٔ عربیه کوره‌در. مثلا (بناءً علیه، متفق علیه، علیه السلام). کبی بوندن باشقه مؤنثی اولان (عَلَیْهَا) جمع مذکری اولان

(عَلَيهِمْ) تثنیه‌سی بولنان (عَلَيهِمَا) ده استعمال اولنور . یالکز جمع مؤنثی (عَلَيهِنَّ) قوللانیلماز .

عَمّ { [ع] بابانك قرداشی که عموجه تعبیر اولنور: (عمّ مکرّم ، عمّزاده ، ولد عمّ ، عمّ اکرم) . (عَمّه) = بابانك قیز قرداشی دیمکدر . فقط لسانمزده (خاله) تعبیری زبانزد اولوب بو (عمّه) اصلا قوللانیلماز .

عَمائِمْ { [ع] (عمامه) نك جمعی ، صاریقلر : (عمائم علما) .

عَمْد { [ع] بر ایشه دوشونه‌رك ، اوّل وآخرینی بیله‌رك باشلامق ، بر ایشی حد و یقین وقصد ایله ایشله‌مك . (عَمْداً) = عمد صورتیله: (عمداً قتل) .

عَمَل { [ع] ایش : (عمل صالح ، عمل باطل) § ایش ایشله‌مه: (علمیله عمل ایتمك) ، (عمل کثیر) = زحمتلی ایش ، مشقت . (عَمَلاً) = ایشله‌یه‌رك ، ایشه چالیشه‌رق . (عَمَلمانده) = ایشدن قالمش ، ایشه مقتدر اولمایان ، متروك . § لسانمزده (قبض) و (انقباض) ك ضدی ، عکسی حالت معناسنده‌ده ایراد اولنور: (عمله اوغرامش، عمل اولمش) کبی .

عَمَله { [ع] « عامل » ك جمعی ، ایشجیلر ؛ دروکر ، ارغاد ، رنجبر مقوله‌سی اشخاص . مفردی باشقه معناده قوللانیلیر . بوجمع اولدیغی حالده مفرد مقابلنده‌ده استعمال اولنور : (عمله یومیه‌سی) .

عَمَلِیّ { [ع] عمله منسوب ، ایشله‌مه صورتیله‌واقع اولان: (نظری وعملی) = هم کوروب اوقومق هم ایشله‌یوب اوکرنمك صورتیله : (عملی باغچوانلق ، حکمت علمیه) .

عَمَلِيّات { [ع] بر ایشك اصول وقواعدینی‌اجرایه‌متعلق خصوصات‌تعبیر اخری ایله فن‌موجبنجه اجرا اولنان ایشلر: (عَمَلِيّاتِ جَراحِيه) = (Opération اوپه‌راسیون) ، (عَمَلِيّاتِ تُرابِيه) = اکثریا یوللرك و خصوصیله شمن‌دوفرلرك تسویهٔ ابتدائیه‌لرینه اطلاق اولنور .

عَمُود { [ع] دیرك : (عمود قائم، عمود منقش) ، (عَموداً) = دیرك کبی‌دیم‌دیك اوله‌رق. (عمود-الغوم) = برقومك دیرکی، اولوسی، بویوکی ، (عمودالجیش) = عسکرك دیرکی ، قوماندانی ، سردار. (عمود فقری، عمود فقاری) = بل کمیکی که ترکجه‌سی (اوکورغه) در . اصطلاح هندسه‌ده ایکی طرفنده زاویهٔ قائمه احداث ایتمك اوزره برخط اوزرینه نازل اولان دیکر خطك وضعیتی .

عَمی { [ع] كورلك ، كوزسزلك: (عمی طاری اولمق) ، (عمای قلب) = جهل و بلادت ، غفلت و غباوتدن منبعث حالت .

عَمِیّاً { [ع] كور اوله‌رق، كورجه. اسانمزده (عَلَی العَمیاً) = صورتنده قوللانیلیر كه قصدی اولمیه‌رق، كورلك ایله؛ دها تركجه‌سی كور كورینه دیمكدر .

عَمیق { [ع] درین . مادیات و معنویاتده قوللانیلیر: (بحر عمیق ، فكر عمیق ، مطالعات عمیقه).

« بحر اندیشه عمیق ودر معنی كمیاب »
{نفعی}

عَمیم { [ع] جمله یه شامل ، عمومی دیمكدر : (لطف عمیم ، عمیم الاحسان ، الطاف عمیمه) :

« آفرین لطفكه ای باد نسیم »
« بوقدر آنجق اولور فیض عمیم »
{نفعی}

عَنْ { [ع] حرف جرّ، تركجه‌ده (دن) كبی. آتیده كورلدیكی وجه ایله تركیب ایله قوللانیلیر . (عن صمیم) = دروندن (عن قریب) یاقیندن (عَنْ قَصْدٍ) = بیله بیله ، بیله‌ركدن. (عن یدٍ) = الدن. (عَنْهُ) = آندن . (عَنْهَا) او قادیندن ، یاخود بحث اولنان شیدن . (عَنْهُمَا) = او ایكی ارككدن. (عَنْهُمْ) آنلردن.

عَنادِل { [ع] « عَنْدَلیب » كـ جمعی. بلبللر: (نغمات عنادل)،

عَناصِر { [ع] (عُنْصُر) كـ جمعی. كیمیا اصطلاحنده آلتون كوموش كبی بسیط اولان یعنی اجزای فردیه‌سی مركّب اولمایان شیلر دیمكدر. متقدمینك آتش، هوا ، صو، طوپراغی بسیط زعمیله (عناصر اربعه) دیملری كشفیات اخیره ایله حكمسز قالمشدر.

« آیا نیجه بر دور ایده بو چار عناصر »
« كیم آكا نه اوّل نه اوله معلوم نه آخر »
{روحی}

عَنْبَر { [ع] معروف كوزل قوقولو شی كه محل وكیفیت حصولی حقنده روایات مختلفه موجود در . مع مافیه بعض جزائر هندیه‌دن ظهور و ورود ایتدیكی روایتی قول راجح عد اولنور . بو ، منبّهاتدن اولوب امراض واختلاجات عصبیه‌ده وشدتلی حالرده و (عنبرسائل) بعض التهابات غشائیه‌یه عائد ادویۀ طبیه‌ده قوللانیلیر. (عَنْبَرِین) = عنبردن ، عنبرلی . (عنبر بارْ) = عنبر یاغدیریجی، عنبر صاچیجی . (عَنْبَر بوی) = عنبر قوقولو دیمكدر :

« هرنقطۀ خوب عنبرینك »
« خال سیه عذار معنی »
{انسی}

عَنْدَلِيبْ [ع] بلبل دينيلن قوش كه زمزمه ونغمات لطيفه‌سيله مشهور ومقبول عالمدر : (فرياد عندليب)

« خلق عالم عندليبى مرغ جانم صانديلر »
« ايتديكى نالشلرى آه‌وفغانم صانديلر »
{خيالى}

عَنْدَمْ [ع] اصطلاحات طبيه‌دندر بر نوع رچنه‌در . طبده مقبّض ونافع اوله‌رق شدّتلى اسهالده وسيلان مخاطيده وقانى ديندیرمك خصوصنده قوللانيلير .

عَنْعَنَه [ع] بر ماده‌نك بر چوق اشخاصدن نقل و حكايه اولنمق صورتيله متسلسلاً اطرافيله منقول اولمسى : (اوايشى عنعنه سيله آڭلاتديلر) .

عَنْقَاء [ع] اسمى معلوم جسمى موهوم بر بويوك قوش كه (سيمرغ) و (زمرد عنقا) دخى ديرلر .

عَنْكَبُوتْ [ع] اوروميك : (تار عنكبوت) = اوروميك آغى . (پردۀ عنكبوت) و (بيت عنكبوت) ده دينير . جمعى (عَنَاكِبْ) .

عَنُودْ [ع] زياده عنادجى ، حق بيله‌رك خلافنده عناد ايدن كه تركجه‌سى « اونكو »لى ديمكدر : (نمرود عنود) .

عَنِيدْ [ع] (عَنُودْ) كبى پك عنادجى ، اونكولى : (جاهل عنيد ، وليد عنيد) .

عَنِيفْ [ع] خشونتلى ، سرت ، قاتى : (خطاب عنيف ، تنبيهات عنيفه) ،

عَوَائِدْ [ع] (عائِدَه) نك جمعى . معناجه « عائِدات » ايله فرقليدر . بونك طرز استعمالنه كوره مال وآقچه اوله‌رق كلن شيلر ديمك ايسه‌ده معناسنده بخشش ياخود بلش صورتنده‌كى شيلر حكمى موجود در .

عَوَارِضْ [ع] (عارِضَه) نك جمعى . عارض اولان شيلر ، علّتلر ، بوزوقلقلر ، قضالر ، سقطلقلر .

عَوَاصِفْ [ع] « عاصِفْ » و « عاصِفَه » نك جمعى . شديد روزكارلر : (هبوب عواصف):

عَوَاطِفْ [ع] « عاطِفَت » ڭ جمعى ، لطفلر ، كرملر : (عواطف عليه) .

عَوَاقِبْ [ع] « عاقِبَت » ڭ جمعى ، صوڭلر ، صوڭ نفسلر : (عواقب امور ، عواقب حسنه) .

عَوَالِمْ [ع] « عالَمْ » ڭ جمعى ، عالملر ، دنيالر ، جهانلر : (عوالم علويه)

عَوَامّ [ع] (عامّ) ڭ جمعى ، (خواص) مقابلى . خلقك آشاغى قسمى ، آياق طاقمى : (عوام ناس) ، (عوام پسند) = آحاد ناس عندنده ، خلقجه بكنيله‌جك شى .

عَوامِل [ع] عامل اولان كلمه‌لر ، (عامل) نحوینك جمعی : (عوامل قیاسیه) .

عَوْدَت [ع] كری دونمك ، یرینه دونوب كلمك : (قاپلیجه‌دن عودت) .

عَوْرَت [ع] ستری واجب اولان اعضای بدن ، آچیق براقلمسی جائز اولمایان یرلر § قادین ، زوجه .

عَوْعَوَه [ع] هاولامق ، هاولایش § بی ادبانه و نابجا تعرضات لسانیه‌یه‌ده اطلاق اولنور : (عوعوهٔ كلاب ، عوعوهٔ كلبانه) .

عَوْق [ع] آلیقویمق ، آلیقونمق : (عوق وتأخیر) .

عَوْن [ع] یاردیم ایتمه ، یاردیم : (عون الهی ، عون ونصرت) .

عَهْد [ع] سوز ویرمك ، اجراسنی اوزرینه آلمق : (عهد ایتدی) § برخصوصك اجراسیچون ویریلن سوز ، ایدیلن یمین : (عهدنده ثبات ایدییور ، نقض عهد) § زمان ، دور : (عهد شباب ؛ عهد خلافت صدّیق) (عهد نامه) = ایكی حكومت بیننده صلح وآسایشه وامور سیاسیه وتجاریه‌یه وسائره‌یه دائر امضا وتعاطی قیلنان مقاولات ایله دولتجه خصوصات مختلفه ایچون سیاسهٔ تنظیم اولنان اوراق رسمیه‌یه اطلاق اولنور :

« كر بو عهدنده وفا ایلرسه جانان ایشته بن »
{شیخ الاسلام ذكریا }

عَیّار [ع] هرپری كزوب طولاشان ، ذكی ، قورناز ، چویك ، حیله‌كار آدم : (رجل عیّار) .

عَیّاش [ع] عشرته مبتلا اولان ، چوق عشرت ایدن :

« سنده عقلك وار ایسه برنشئه تحصیل ایت یوری »
« عالمك طعن ایتمه تریاكیسنه عیّاشنه »
{ سید وهبی »

عَیان [ع] آشكار ، آچیق ، كوز اوكنده : (عیان اولدی ، عیان ایتدی) كسر عین ایله‌ده قوللانیلیر .

عَیْب [ع] نقیصه ، قصور ، باعث عار اولان وچركین كورینن حال : (خلاف ادب حركت عیبدر) جمعی (عُیُوب) در . (عَیْبجو) = انسانك عیبنی آراشدیروب صوران .

عَیْش [ع] فی الاصل دیرلكه دینیركه مدار حیات اولان ییه‌جك ، ییله‌جك ، ایچیله‌جك شیدن عبارتدر . لسانمزده بو معناده آز قوللانیلیر : (عیش خوش ، عیش فرح) § اكثریا جنبشله ییوب ایچوب ذوق وصفا سورمك ، اكلنمك معناسنده استعمال اولنور : (عیش ونوش عالمنده سرم كرم اولانلردن) . محاوراتده كسر ایله قوللانیلیر .

عَیْن [ع] كوز : (اصابت عین) = سوء نظر ، كوز طوقونمه ،

كوز دكمه. (نور عين) = كوز نوری (انسان العين) = كوز ببكی § اصلی، كنديسی: (عين حقيقت، عين كيفيت)، (عيناً) = برشيئك صورتی، اورنكی دكل كنديسی ديمكدر: (حجتك عيناً بوطرفه ارسالی محلنه يازلدی) § بر شيئك اشی، طبقيسی: (بو بارداق قيريلان بارداغك عينيدر، بوقماش شو انتار يلك عينيدر) § الفبای عثمانيده يكرمی برنجی حرفك اسميدر: (حرف. العين) ابجد حسابنده (٧٠) يتمش عددينه اشارتدر. § قايناق، پيكار. جمع مستعملی (أعيان) و (عيون) در. لكن «اعيان» باشقه معناده قوللا- نيلير. مفردی آنك يرنده قوللانيلماز. معنالرينه كوره جمع اولەرق قوللا- نيلير.

« عين اعلاسنی كاه وبی كاه »
« غيره باقديرماز ايدی عين الله »
{خاقانی}

عَيُّوق [ع] آسمانده (كهكشان) ديدلن كوكبك دائما صاغ طرفنده وكوكب (ثريا) نك آردنده كورينن برنجم تابانك اسميدر. اشبو كوكب غايتله مرتفع كورنديكندن لسانمزده اكثريا مبالغه ايله يوكسكه، يوكسكلكه اسناد ايديله جك شی بونكله ياد اولنور. مثلا زياده باغران آدم ايچون: (سسی عيوقه چيقيور) ياخود (سسنی عيوقه چيقاريور) دينيلير. كذلك وصف وثنا خصوصنده ده قوللا- نيلير: (فلانی اوقدر مدح ايتديلر كه عيوقه چيقارديلر):

« هپ كون ومكان عاشق يارب بونه حالتدر »
« عيوقه چيقار فرياد كويا كه قيامتدر »
{اسرار دده}

﴿ ع ﴾

عِبَاد [ع] «عبد» ك جمعی، جناب اللهه نسبتله قوللر: (عباد الله) = اللهك قوللری. (اضعف العباد) = قوللرك اك ضعيفی، عاجزی.

« ای مصدر ماسوی اولان رب عباد »
« كيم سنسين ايدن موت وحياتی ايجاد »
{«قورنه‌ی» دن ترجمه — ناجی}

عِبَادَت [ع] قوللق ايتمك، طاپمق، طاپنمق: (اللهه عبادت، عبادت وطاعت)، (عبادت اصنام) = پوتلره طاپمق، طاپنمق كه مجوسی ومشركين كبی طوائف ضالەنك دين باطللری ديمكدر. جمعی (عبادات) در. (عبادتخانه) و (عبادتكاه) = عبادت ايتمكه مخصوص محل. (عبادتكار) = عبادت ايديجی.

عِبَارَت [ع] لسانمزده بر شيئك حالت مجموعه‌سی، مجموع موجوديتی معناسنده قوللانيلير: (مكتوبك خلاصهٔ مألی شوندن عبارتدر).

عربیده معانیٔ سائره‌یی افاده ایدر . نظمده نادراً (عباره) معناسنده قوللانیلمشدر .

عِبارَه [ع] لسان متکلّمدن سمع سامعه عابر اولان کلام ، یاخود برقاچ الفاظدن مرکّب تعبیرات: (عبارهٔ مختصره ، تطویل عباره) نظمده (عبارت) طرزنده استعمالی جائزدر. جمعی (عِبارات) .

عِبَر [ع] « عبرت »ك جمعی : (عِبَرِ مؤثّره ، مرآة العِبَر).

عِبْرانیّ [ع] اسکی یهود لسانی ؛ اسکی یهود طائفه‌سنه منسوب ومتعلق اولان: (لسان عبرانی، کلمات عبرانیّه) بونك مقامنده (عِبْریّ) ده قوللانیله‌بیلیر.

عِبْرَت [ع] انسان ایچون موجب انتباه اوله‌جق وتربیهٔ نفس ، تهذیب اخلاق یولنده استفاده اولنه‌جق وقعه ، خصوص : [عِبْرَتِ مؤثّره ، عِبْرَتِ فجیعه] . (عبرت آلمق) = مدار انتباه اوله‌جق شیئی دوشنوب نفسجه فائده‌مند اولمق. (عبرت آمیز) = کندوسنده موجب انتباه اوله‌جق شی بولنان حالت . (عبرت‌بخش) = عبرت ویریجی. (عبرت‌نما) = (عبرت‌نمون) = عبرت کوستریجی، کوسترن شی.

عِتاب [ع] آزارلامق، ترسامك؛ خاطر و کوکل قیره‌جق تکدیر ویاخود شدتلی سوز: (عتاب عنیف) .

«کوز اوجیله عاشقه که لطف ایدر گاهی عتاب»
«برسؤاله بر قوماز اول غمزهٔ حاضرجواب»
{ نفعی }

عِتْرَت [ع] نسل ، ذرّیت ، اقربا ، عشیرت: (عترت طاهرهٔ ذات نبی) .

عِتْق [ع] قول آزاد اولمق . آزادلق : (عِتْقنامه) = آزاد کاغدی .

عِداد [ع] حساب، صایی: (فلان اهل حرفت عدادندندر). (بی‌عِداد) = صاییسز ، پك چوق .

عِدَّت [ع] بر خاتونك زوجندن بوشاندیغی صورتده یوز کون وزوجی وفات ایتدیکی تقدیرده یوز اوتوز کون اوله‌رق بکله‌دیکی مدّت. بومدّت کچمدکجه شرعاً قوجه‌یه وارهماز : (ختام عدّت. نفقهٔ عدّت).

عِذار [ع] یاناق : (کلعذار) = کل یاناق .

« عذارك کل کل اولمش بوسه‌دن، دل داغ داغ‌کدر »
(نائلیٔ قدیم)

عِراق [ع] (دجله) دن آشاغی بصره‌یه قدر(شط العرب)ك ایکی طرفی ، فی‌الاصل صو کناری دیمکدر . وجه تسمیه‌سی ایکی بیوك

نهرك. باشدن آشاغی یه جاری اولمیدر. (عراق عرب) = بغداد ساحه سی ، دوزلكی. (عراق عجم) = ری طرفی جبالی ، وادیلری .

عِرْض [ع] حرمت ، عصمت ، عفّت ایله حاصل اولان برحیثیّت پاكیزه دركه انسانك نفسنه وحرمته تعلّق ایدر. اهلی ایچون جاندن عزیزدر : (محافظهٔ عرض) .

«عرض اهلی اولان مجلس میدن ایدر اعراض»
{رمزی بابا}
«ایستر ایسه اڭ حفظ ایده عرضڭ خدای عزّ ل»
«عرضنه اعدای بدخواهك بیله ویرمه خلل»
« لا »

عِرْفان [ع] فی الاصل بیلمك معناسنه در. طرز استعمالنه كوره استعداد فطری اثری اوله رق ظرافتله تفكّر ایدوب بیلمك دیمكدر. بوخصیصهٔ ممدوحه حلقتی مساعد اولمایانلرده علم ایله حاصل اولماز.

« نامكله در اشتهار عرفان »
« لفظكله در افتخار معنی »
{انسی}

عِرْق [ع] اصل ، صوی : (عرق كریم ، عرق اصفر ، عرق نجیب) § طامار ، كوك : (عِرْقُ النّساء) = اصطلاحات طبیه دندر كه قالچه اویلق ایله باجاقلرده حاصل اولان شدّتلی صیزی و آغری دیمكدر. (عِرْقُ الذّهَب) = آلتون كوكی. (عِرْقُ السّوس) = میان كوكی. جمع مستعملی (عُرُوق) .

« هیبت دبدبهٔ كوس نبی »
« كسدی عرق نسب بولهبی »
{خاقانی}

عِزّ **عِزَّت** [ع] عزیز و شرفلی اولمق ، عزیزلك ، عالیقدرلك : بالعزّ والاقبال) (عزّت نفس) = نفسك دائماً علویّت ، رفعته تمایل و ذلّت ، خساستدن توقی ایله مسندن عبارت بر خصیصهٔ طبیعیه دركه هر كسده بولنماز. § (عزّت) قدرت و غلبه معناسنده حق التهیده قوللانیلیر : (ربّ عزّت) .

عِشاء [ع] كیجه قارا كلغنك اوّلی ، غروبدن صوكره صولر قارارديغی وقت كه تركجه ده (یاتسو) دینیلیر : (وقت عشاء ، صلات عشاء) ، (عِشائَیْن) = آقشام ایله یاتسو زمانلری : (بَیْنَ الْعِشائَیْن) .

عِشْرَت [ع] فی الاصل ناس بربریله اختلاط و الفت ایتمك معناسنه در . لسانمزده وسیلهٔ اختلاط اولان مسكرات معناسنده قوللانیلمشدر: (عشرتخانه ، عشرتكاه) = مسكرات صاتیلان ، ایچیلن محل . (اهل اسلامك علناً استعمال عشرتدن منعی حقنده شرفصادر اولان فرمان همایون حضرت خلافتپناهی محض اصابتدر) .

عِشرُون، عِشرِين [ع] یکرمی ، یکرمنجی .

عِشوَه [ع ف] کوزللرك کوکل آلداديجی نازی ، اداسی وطور. وضعی: (عِشوَه گَر، عِشوَه کار) = عشوه‌جی ، عشوه ایدیجی، ایدن . (عِشوَه کاری) = عشوه کارلق .

عِصمَت [ع] فی الاصل منع ایتمك، صاقلامق معناسنه‌در. اصطلاحده نفسی عرض وناموسی محو ایده‌جك لوث فحش، شناعتدن وچرك حساست. فضاحتدن منع ایله پاك طوتمق معناسنه‌درکه. عرض پاکلکی، کناهسزلق دیمکدر. (عِصمَتپناه ، اهل عصمت) = عصمت صاحبی . عرض وناموسه مغایر ایشلردن چکینن .

« شرط عصمت بومیدر کیم اوله بندن صکره »
« سنی پهلو یه چکر پیرهنکدن غیری »
{ نائلیٔ قدیم }

عِصیان [ع] امره انقیاد ایتمه‌مك، اطاعتسزلك: (اهل عصیان)

« لطف حقدن زاهدا رندانی نومید ایله »
« مظهر غفران اولور البته عصیان آشنا »
{فطنت}

عِطارَت [ع] عطّارلق: (صنعت عطارت) .

عِطر [ع] کوزل قوقولو یاغ ، لوانطه وترکیب : (عطر چیچکی ، عطر شاهی) جمعی اولان (عِطرِیات) = کوزل قوقولو سورینه‌جك شیلر دیمکدر :

« عطر خوبیله پر اولوردی مشام »
« بوی مشك ایدی یاخود عنبر خام »
{خاقانی}

عِظام [ع] (عَظیم) لك ، (عَظم)لك جمعی . برنجی یه کوره بویوکلر ، اولولر و ایکنجی یه کوره کمیکلر دیمکدر : (سلاطین عظام ، عظام رمیمه) .

عِظَم [ع] بویوکلك ، اولولق : (عظم قدر) .

عِفَّت [ع] قبایحدن ، محرماتدن، منهیّاتدن پرهیز ایتمك ، صاقنمق: (اهل عفّت) = اوصورتله صاقنان ، عفّتلی .

« بولمز یمزدر اکثری ارباب عفّتك »
« کوردك زمانه‌نك نجه پرهیز کارنی »
{ ثابت }

عِفرِیت [ع] طائفهٔ جندن غایتله خبیث ، شریر ، بدکار اولان. (عِفرِین) ده بو معنایه لغتدر. اما کسر عین وفا وتشدید را ایله اوقونور ایسه آرسلان یاتاغی دیمك اولور .

عِقاب [ع] (عذاب) کبی. افعال قبیحه سببیله دوچار اولنان محنت ، اضطراب ، جزا دیمکدر :

« اوکشی چکمه‌یه بالجمله عذاب »
« نه بو دنیاده نه عقباده عقاب »
{خاقانی}

عِقال { [ع] باغ ، بند ، آياق كوستكى .

عِقد { [ع] كردنلك ، ديزى : (عِقدِ ثُريا ، عِقدِ مرصع) .

عِلاج { [ع] خسته يه تيمار ايتمك كه دفع مرض ، علت ايچون مدارشفا ودوا اوله‌رق بالترتيب استعمال اولنان شى ديمكدر ، (علاج قوى) ، (علاج ايتمك) = دفع مرض ايچون مدار دوا اوله‌جق شيئى ياپديروب قوللانمق .

عِلاوَه { [ع] بر شيئه صوكره‌دن قاتيلان شى : (علاوهٔ فائقه ، غزته علاوه‌سى ، علاوهٔ مقال) جمعى : (عِلاوات) .

عِلت { [ع] مرض ، خسته‌لق : (علّت افرنجيه ، علّت جلديه ، علّت مستوليه) . § باعث ، سبب : (حرف علّت ، علّت غائيه) ، (حروف علّت) = واو ، يا ، الف حرفلرى .

عِلل { [ع] «علت»ك جمعى ، خسته‌لقلر : (عِلَلِ ساريه ، عِلَلِ مختلفه) .

عِلم { [ع] بيلمك ، بيلنمك . مقابلى (جهل) در : (علم الـٰهى) حضورى و (علم عباد) حصوليدر § بر طاقم موادك ومسائل مخصوصه‌نك هيئت مجموعه‌سنه عائد اولان بيلگى‌يه‌ده اطلاق اولنور : (علم حقوق ، علم طب) ، (عِلمى) = علمه منسوب ومتعلق اولان ، (عَمَلى) نك ضدى .

عِلّيون }
عِلّيين } [ع] ارواح مؤمنين واعمال صالحينك رفع اولنديغى برمقام علياى معنويدركه فوق السموات ، ياخود داخل جنات اولان بر محل مقدسدر . (ابن اثير) ك تعريفنه كوره دركاه رضايه اقرب اولان اشرف مراتب اخرويه‌در :

« فخر ايله سير ايليور اعلاى علّيين سنى »
{معلم ناجى}

« كوكده اولمشدى اوروى رنكين »
« شمع جمع حرم علّيين »
{خاقانى}

عِماد { [ع] ديرك : (عماد جسيم ، عماد رفيع) ، (دينك عمادى نمازدر) § استناد ايده‌جك ، طايانه‌جق شى : (عمادالملك) .

عِمارَت { [ع] (خَراب) ك ضدّى ، شن وآباد اولمق ، معمورلق : (عمارت بلاد) § طلبهٔ علومه وفقرايه طعام طبخ وتوزيع ايديلن محل مخصوص : (حميديه عمارتى ، آياصوفيه عمارتى ، عمارت زرده‌سى) .

عِمامَه { [ع] صاريق : (عمامهٔ بيضاء) محاوراتده فتح ايله معروفدر .

عِنادْ [ع] مخالفتده ثبات ایتمه ، دیرنمه. ترکجه‌سی (اوگو ، اونگو) لفظ مهجوریدر :

« ایتمز سخنده قدرمی اقرار مدعی »
« عقل سلیمی یوق دکل اما عنادی وار »
{ سید وهبی }

عِنانْ [ع] دیزکین : (عنان امور) ، (عطف عنان) = دیزکین چویرمه ، برجهته دونمه. (عنانریز) = دیزکین براقمش ، قوشدیریجی. (عنانکش) = دیزکین چکن ، احتیاطلی گیدن. (عنان برعنان) = آت باشی برابر .

«چك عنان رخش کلکی چمسون اعجازی ده»
« عرصۀ معناده نیلی همعنان لازم سکا »
{ نیلی }

عِنایَتْ [ع] فی‌الاصل زحمتلی بر ایشه اهتمام ایله‌مك معناسنه‌در: لسانمزده یاردیم وایيلك ایتمکه اهتمام ایله چالیشمق معناسنده قوللانیلمشدر : (عنایت سنیه ، لطف وعنایت) ، (عنایتکار) = عنایت ایدیجی . جمعی (عنایات) .

عِنَبْ [ع] اوزوم: (بنت‌العنب) = شراب . (عنب‌الثعلب) = تلکی اوزومی . (عنب‌الدب) = قوجه یمش . (عنبه) = یاش اوزوم دانه سنك بریسی || بدنده چیقان سیویلجه ، قابارجق :

«کیتدی ذوق وطربم قالمدی کوکلمده نشاط »
« دکمدی نشئه‌سی آلامنه بنت‌العنبك »
{ رمزی بابا }

عِنْدْ [ع] طرف ، یان : (بو یله شیلر بنم عندمده هیچ حکمنده در) ، (عندالله) = نزد الـٰهیده . (من عندالله) = طرف الـٰهیدن دیمکدر. (عندی) = عنده منسوب ، براساسه مستند اولمایوب کیفه تابع اولان : (عندی سوز) ، (عندیات) = کیفه تابع اوله رق سویله‌نیلن سوزلر .

عِنِّینْ [ع] ترکجه‌سی (پولوج) در. اسباب مختلفه‌دن طولایی نسوانه تقرب ایده‌مه‌ین ارککه دینیلیر: (کونشه قارشی طوتیلان چراغ ، شوره‌زاره یاغان یاغمور، عنین نزدنده بولنان حسنا ، کچکین سرخوشه ویریلن طعام حکمسز قالیر — مجموعۀ معلم — ۳۱) .

عِوَجْ [ع] اگریلك ، چارپیقلق: (خط بی‌عوج) .

عِوَضْ [ع] بدل ، قارشیلق : (عوض خدمت)، (بلا عوض) = حسبی ، بدلسز ، بلش .

عِیادَتْ [ع] خسته‌نك حال وخاطرینی صورمغه وارمق: (وظیفۀ عیادت] ، (سنبلزاده وهبی برآره‌لق خسته‌لندیکندن سروری سائر بعض

شعرا ایله برابر عیادتنه کیتمش ایدی — مجموعهٔ معلم ناجی) .

عِیاذْ { [ع] صیغنمق. (عیاذاً باللّه) = اللّهه صیغنه‌رق .

عِیارْ { [ع] آلتون وکوموش کبی شیلرك درجهٔ صافیّتنك مدار تحقّقی: (خالصُ العیار، کمعیار) § قدر وقیمت ذاتیه اعتباریله انسان حقنده ایراد اولنور : (فلانك نه عیارده بر آدم اولدیغنی هرکس بیلیر) § ساعتك انتظام حرکاتی معناسنده هم یالکز ، هم (ایتمك) ماده‌سیله قوللانیلیر : (ساعتکزك عیاری طوغری‌میدر ، یکی جامع عیارینه مطابقدر) ، (ساعتمی عیار ایتدم)،(صاحب عیار ، عیار کیر) = ضربخانه‌ده تعیین عیاره مأمور اولان ذات، عیارجی. محاوراتده فتح ایله استعمال اولنور .

عِیالْ { [ع] « عیّل » لك جمعی ، بر آدمك اوزرینه نفقه‌سی واجب اولان یعنی کندیلرینی بسله‌یوب کچینه‌جکلرینی ویردیکی اشخاص که ازواج وانساب ، اتباع واولاد کبی . مفردی اصلا قوللانیلماز . (عیال)هم مفرد، هم جمع اوله‌رق استعمال اولنور. بین العوام فتح عین ایله تلفظ ایدیلیر .

عِیدْ { [ع] بایرام: (عید فطر) = رمضانك صوکنده‌کی بایرام ، شکر بایرامی. (عید اَضحی) = قربان بایرامی. (عیدگاه ، عیدگه) = بایرامه مخصوص سیر ولعبیات محللری .

عِیدِیّ ، عِیدِیَّه { = بایرامه منسوب، بایراملق : (هدیهٔ عیدیّه ، قصیدهٔ عیدیّه) .

عِیسَوِیّ { [ع] حضرت (عیسی) علیه‌السلامه منسوب : (دین عیسوی ، اقوام عیسویه) ، (عیسویّت) = خرستیانلق .

عِینْ { [ع] ایری کوزلو معناسنه اولان (عیناء) لفظنك جمعی: (حورعین) .

﴿ عُ ﴾

عُبُودِیَّتْ { [ع] بنده‌لك، قوللق: (عبودیّت جدیّه، عرض عبودیّت) .

عُبُورْ { [ع] کچمك ، کچلمك : (مرور و عبور ، نهرك عبوری) .

عُبُوسْ | **عُبُوسَتْ** | [ع] یوز اکشیلکی ، خوی ترسلکی : (عبوست وجه. ابراز عبوست) .

عُبَیْد { [ع]«عَبد»لك بنیهٔ تصغیریدر. اسماء رجالدندر. (بنوالعبید)

بر قبیله‌در. (امّ عبید) = خالی. تنها، قوراق چول .

عُتَقاء [ع] آزادلی معناسنه اولان (عَتیق) ك جمعی، آزادلیلر دیمکدر .

عُتُوّ [ع] سرکشلك ایله قاریشق تکبرّ، تعظّم: (عتوّ کبیر، عتوّ قبیح) .

عُجْب [ع] کندینی دکرلی اولو صانمق ، کندینی بکنمك : (عجب عجیب) .

عُدْوان [ع] خصومت، دشمنلك: (عدوان عظیم) .

عُدُول [ع] صاپمق ، دونمك : (شهراه استقامتدن عدول ایدنلر ، قول اوّلدن عدول ایتدی)§ (عادل) ك جمعی : (شهود عدول ، شهادت عدول) .

عُذْر [ع] بر ایشـك ایشـاه‌نمسنه یاخود ایشـاه‌نمه‌مسنه سبب اولان خصوص : (عُذْر شرعی ، عذر کرام ناس عندنده مقبولدر)، (عذرلنك) = مناسبتسز ، یولسز عذر .

عُذُوبَت [ع] طاتلیلق، (عذوبت لسان، عذوبت افاده).

عُرْبان [ع] (عرب) ك جمعی : بدوی اولان عربلر : (عشائر عربان ، عربان بادیه) .

عُرْف [ع] حکم اولوالامر : (عُرْفِیّ)= عرفه منسوب. (امر عرفی) = امر قطعی دیمکـدر . (اِدارَهٔ عُرْفِیَّه) = حین اقتضاده دولتك بر محلده ادارهٔ ملکیهٔ نظامیه‌یی تعطیل ایله قانوناً تأسـیس ایده‌جکی ادارهٔ عسکریه‌یه اطلاق اولنور. (عرف بلده، مجاز عرفی ، حقیقت عرفیّه) ، (عُرْفاً) = شرعی دکل عرف ایله، عادت بلده ایله دیمکدر .

عُرَفاء [ع] « عریف » ك جمعی ، عرفان ومعلومات صاحبلری، احواله واقف اولانلر: (مجلس عرفا).

عُرُوج [ع] یوقاری چیقمق : (عروج حضرت عیسی) :

« آسمان تاریخه قیلدی سرفرو »
« روح عیسی ایتدی افلاکه عروج »
{ ١٢٠٥ سروری }

عُرُوض [ع] عارض اولمق : (عروض مرض) .

عُرُوق [ع] (عِرْق) ك جمعی ، طامارلر، کوکلر: (عروق نابضه ، عروق نباتات) .

عُرْیان [ع] چیپلاق : (طفل عریان) (عُرْیانی) = صویلمش ، چیپلاق ایدلمش ؛ بر نوع دریسی صویلمش خوشابلق اریك .

« بن تکیهٔ عشقکده اوعریان غمم کیم »
« پنهـان بدن ایتمکه بر پیرهنم یوق »
{ سامی }

عزلت [ع] خلق ايله اختلاطا تمیوب چكلمك (عزلتكزين) = كوشهٔ وحدتی اختيار ايدیجی ، ايدن .

عسر **عسرت** [ع] كوجلك : (عسرت بول) . (عسرت تنفس ، عسرت هضم ، حال عسر ، عسر ویسر) .

عشاق [ع] عاشقلر ، (عاشق) ك جمعی § موسيقی شرقيده برمقامك اسميدر : (عشاق پيشروی) .
« دائما عشاق اولدرمكده استغنا ايدر »
« اولديرر آخر بزی اول شوخ استغنا ايله »
{ يحيی }

عشر [ع] اونده بر ، اونده برقسم : (عشر شرعی ، عشر مزروعات) جمعی (اعشار) . (اعشاری) = عشرلره منسوب ، اونلر ايله ديمكدر : (اصول اعشاری) .

عصات [ع] « عاصی » نك جمعی ، عاصيلر ، زور بالق ايدنلر § امر الهی يه مخالفتله كناه ايشله ينلر ، كنهكارلر : (عصات امت ، شفاعت عصات ، قهر وتنكيل عصات) تشديد ايله غلطدر .

عصاره [ع] صيقيلان شيلردن مايع حالنده چيقان نسنه . مثلا (عصارهٔ عنب) = اوزومك صويی ، شيره سی .

عضال [ع] اطبانك امر تداويده عاجز براقان مرض : (داء عضال) .

عضو [ع] ال ، قول ، آياق كبی بدنك برجزءی : (عضو بصر ، عضو تأنيث ، عضو تذكير ، عضو داخلی) ، (عضوی) = عضوه منسوب ، متعلق . جمعی (اعضا) .

عطارد [ع] كواكب سيارەدن شمسه اك قريب اولان كوكبك اسميدركه فارسيده (دبير) دينيلير . اساطير ايرانيه جه كتابتك پيری عد اولنور . بوسببله (دبير فلك) ده ديرلر . (قلم عطارد رقم) تعبير معروفيده بوندن متولددر .

عظماء [ع] بويوك معناسنه اولان « عظيم » ك جمعی . ظاهرا ، موقعا بويوكلر ديمكدر . (عظمای قوم ، عظمای دولت) .

عظمی [ع] « اعظم » ك مؤنثی : (صدارت عظمی) .

عفونت [ع] چوروييوب فنا قوقو : (عفونت عضله ، كسب عفونت) .

عقاب [ع] قره قوش . طاوشانجيل قوشی : (عقاب ، عقاب) تشديد ايله غلطدر .

عقبی [ع] آخرت معناسنده قوللانيلير . حالبوكه معنای اصليسی (مجازات ومكافات) در « دار عقبی » تعبيری معنای اصليسنه كوره‌در :

« بقا یوقسه دنیاده عقباده‌واردر »
« نه وارمی یوقدر دیمك احتمال »
{ معلم ناجی }

عُقَد [ع] « عقده » نك جمعی: (حلال العُقَد) تعبیری معروفدر § اصطلاح طبده بویون ، قولتوق، قاصیق کبی بدنك بعض اقسامنده پیدا اولان بزلره اطلاق اولنور . بین‌العوام اشبو بزلردن بویونده حاصل اولانلره (یازمه ، صیراجه) قولتوق آلتنده کیلرینه (کوپك‌ممه‌سی)وقاصیقلرده پیدا اولانلره (خیارجق) دینیلیر .

عُقْدَه [ع] دوگم : (عُقْدَه کُشا) = دوگم آچیجی، آچان؛ مشکل ایش بیتیرن . (حل عقده) = دوگم چوزمه. (عقدهٔ درون) = کوکل دردی .

عُقَلاء [ع] (عاقل) ك جمعی : (عقلای امت ، عقلای مملکت) بعضاً مقام تهکمده مفرد اوله‌رق‌قوللانیلیر. مثلا (عقلا دنبلکی، عقلالق ایته) .

عُقوبَت [ع] جزا ، عذاب : (عقوبتِ السّیّئه، اجرای عقوبت) جمعی (عقوبات) .

عُقود [ع] «عَقد»ك جمعی، طرفینجه قرار ویریلوب ربط وقبول اولنان خصوصلر: (عقود وعهود).

عُقوق [ع] آنایه ، بابایه عاصی اولمق: (عقوق والدین).

عُقول [ع] « عَقل » ك جمعی : (عقول ضعیفه، اهل عقول).

عُکوس [ع] « عَکس »ك جمعی : (عکوس مرایا. دریاده عکوس سفائن) .

عُلَماء [ع] «عالِم» ك جمعی: (علمای امّت ، علمای عاملین ، علمای دین) .

عُلُوّ [ع] یوکسکلك ، یوجه‌لك . اکثریا معنویاتده قوللانیلیر: (علوّ افکار، علوّ همّت، علوّ جناب).
«ای تعالی ایلدکجه ایلین حیران نی »
«خاك‌پای ایتدی‌سکا میل علوّ شان نی »
{ معلم ناجی }

عُنْوان [ع]مکتوبك، رساله‌نك دیباجه‌سی . لسانمزده ادا، تفاخر، کوسترش معناسنده قوللانیلیر : (علوان صاتیور ، علوان طاسلایور ، بونه علوان) .

عُلوفه [ع] یکیچری دورنده عسکر وموظفین سائره‌یه اوقات‌معینه‌ده‌ویریلن‌معاشه‌دینیلیردی: (علوفهٔ سپاهیان) .

عُلوم [ع] «علم» ك جمعی: (علوم دینیه ، تحصیل علوم ، علوم آلیه، علوم عالیه، علوم‌ریاضیه ، علوم‌طبیعیه، علوم عقلیه ، علوم‌نقلیه)، (دارالعلوم) = مدرسه، علم‌ومعرفت تحصیل اولنه‌جق محل مخصوص :

عُلْوِيّ [ع] علوه منسوب، یوکسك. « سُفلی » نك ضدّی : (فکرعلوی، روح علوی، اثر علوی).
« خاك پایك اوله‌دن آسودگی بولماز تنم »
« عالم بالایه سوق ایلر بو علوی جان بنی »
{معلم ناجی}

عُلْوِیَّت [ع] علویلك، یوکسکلك، یوجه‌لك: (علویّت افکار، علویّت افعال) جمعی اولان (عُلْوِیّات) = معنوی یوکسکلکلر دیمکدر. (سُفلیّات) مقابلی :
« ایسترم اسمك کبی ذاتکده‌ده »
« معنیٔ علویّت اولسون منجلی »
{معلم ناجی}

عُلْیا [ع] (اَعْلی) نك مؤنثی، پك یوکسك: (کعبهٔ علیا، عتبهٔ علیا، معهد علیا).

عُمّان [ع] بویوك، انکین دکیز: (عمّان عدم)، (بحر عمّان) = عربستانك شرق جنوبیسنده، هندوستانك طرف غربیسنده‌کی دکیز:
«باد نوروزی ایله اولسون ده دریا موج موج»
« اولسون می دلده‌کی عمّان سودا موج موج »
{معلم ناجی}

عُمْدَه [ع] طایانه‌جق طایاق، دستك ؛ اعتماد اولنه‌جق محل، معتمد علیه: (عمدة الاکابر)، (عمدة الاسلام).

عُمْر [ع] انسانك دنیاده یاشادیغی مدّت : (عمر عزیز، عمر طویل، لذّت عمر).

عُمْران [ع] معمورلق، آبادانلق: (آثار عمران. عمران بلاد).

عُمْرَه [ع] افعال حجدن فعل معلوم. فی الاصل زیارت معناسنه‌در: (ایفای عمره).

عُمْق [ع] درینلك : (عمق بحر)، (عمقاً)= درینلکنه اوله‌رق.

عُمُوم [ع] هپ، جمله : (عموم مأمورین) § شامل اولمه: (عموم و خصوص)، (عموماً) = جملةً، هپ بردن : (عموماً تشکر ایتمك)، (عُمُومِی) = عمومه منسوب. جمله‌یه متعلق : (عفو عمومی، منافع عمومیه). (عُمُومِیَّت) = عمومیلك : (برذهن متفکر اویله عرش اعلای الوهیته قدر ایصال ایدلمش برحالك عمومیت اعتباریله حس وتقدیر وتعریف وتصویرینه نره‌دن مقتدر اولسون؟ — نامق).

عُنّاب [ع] معروف میوه: (دانهٔ عناب) (عُنّابی)= عناب رنکنده اولان.

عُنْصُر [ع] اصل، حسب || اساس، ماده معنالرنده قوللانیلیر: (عنصر خاك، عنصر اسلام، کریم العنصر).
« جهان وحدتك بر رنکه قونمش عنصر چاری »
« کل آتش، بلبل آتش، نوبهار آتش، خزان آتش »
{نائلیٔ قدیم}

عُنْف [ع] (رِفْق) ڭ ضدّی، سرتلك، ملايمتسزلك، درشتلك كه تركجه‌ده (يوغونلق) تعبير اولنور:
«وعده‌كز كلدی ديو عنف ايله ايلر تعجيل» {صفوت}

عُنْفُوان [ع] برشيئك تازه‌لك، كوزللك هنكامنك ابتداسی: (عنفوان شباب، عنفوان جوانی).

عُنُق [ع] بويون، كردن: (ضرب عنق) جمعی (اعناق).

عُنْقُود [ع] صالقيم: (عنقود ثريا)=اوزوم صالقيمی (عِنقاد) عين معنايه لغتدر.

عُنْوان [ع] اسم، وصف، لقب: (عثمانلی عنوانی) § سرلوحه، ديباجه: (عنوان كتاب).

عُنْوَه [ع] زور وجبر كوسترمك، قهر ايتمك. اكثريا قوللانيلان (عَنْوَةً)=ضرب دست ايله، جبر وقهر ايله ديمكدر. فتح عين ايله‌ده لغتدر.

عُود [ع] اصلی آغاجدن كسيلمش تحته معناسنه‌در. اصطلاحده اينجه تحته‌دن اعمال اولنمسی مناسبتيله (لاغوته) دينيلن سازه (عُود) اطلاق اولنديغی كبی ياقيلديغی زمان كوزل قوقو نشر ايدن معروف خشب پاره‌يه دخی (عود آغاجی) دينيلير.

عُهْدَه [ع] دائرۀ حق وتعلّق: (عهده‌سنه توجيه بيوريلان مأموريتك اهمّيتی). (برايشك عهده‌سندن كلمك)= حقنی ايفا ايتمك، حقيله ياپمق معناسنده بر تعبير عاميانه‌در. § اوزرينه، بوينونه آلمه، كفالت: (العهدة علی الراوی)= صدق وكذبی؛ ضعف ونقصانی راويسی اوزرينه ديمكدر.

عُهُود [ع] برخصوصك اجرا-سيچون ويريلن سوز معناسنه اولان «عهد» ڭ جمعی، عهدلر، عهد نامه‌لر: (عهود مرعيه، عهود قديمه).

عُيُوب [ع] «عَيْب» ڭ جمعی. اورايه‌ده باقلی: (ستر عيوب)= عيبلری اورتمك (ستّار العيوب)= عيبلری اورتيجی اولان جناب الله: (اعاظم دين باشقه‌لرينك تنبيهيله كندی عيبلرينه مطلع اولمق آرزوسنده بولونورلردی. بزم كبی آدملر ايسه كنديلرينه نصيحت، ارائۀ عيوبه همت ايدن ذواته هركسدن زياده بغض ايدرلر — احياء العلومدن خلاصه — سنبله).

عُيُون [ع] كوز وقايناق معناسنه اولان «عَيْن» ڭ جمعی: (عيون ناظره، عيون جاريه).

﴿ غ ﴾

غائب [ع] كورنمه‌ين، حاضر اولمايان، يوق اولان: (شيء غائب، اشياى غائبه) يالكز قوللانيلديغى كبى (اولمق، ايتمك) ماده‌سيله‌ده استعمال اولنور.

« غائبده‌كى جفر ايله بولنماز »
« ضيا »

غائله [ع] صيقنتى ويريجى ماده، كيفيت: (غائلهٔ عائله، غائلهٔ زائله).

غابه [ع] ارسلان ياتاغى اولان صيق اورمان: (اسدالغابه).

غابن [ع] ايشنده خدعه وحيله ايديجى، ايدن: (بايع غابن)

غابيه [ايتاليانجه‌دن] كميلرك ديركلرى اوزرنده درت كوشه ايكنجى يلكن: (غابيه سرنى، غابيه چوبوغى).

غادر [ع] غدر ايديجى، ايدن. (غادر نفس).

غار [ع] مغاره، اين: (يارغار) =رفيق حضرت پيغمبر ابوبكر الصدّيق § دفنه آغاجى (حبّ الغار) = دفنه دانه‌سى.

« زيرطاق سرده اولمش عقل وحى آورنهان »
« صانكه ايتمش كندينى غار ايچره پيغمبر نهان »
{معلم ناجى »

غارت [ع] چاپول، يغما: (غارت ايتمك) (غارتكر) = يغماجى، چاپولجى.

غارديا [ايتاليانجه‌دن] نوبت، نوبت محلى، وارده. (غارديان) = بكجى، نوبتجى.

غارصون [فرانسزجه‌دن Garçon] اوغلان، دليقانلى § شاكرد، چراغ § بيكار، اركن، عزب § قهوه‌خانه ولوقانطه وبو مثللو محال سائره‌ده بولنان خدمتجى.

غاز [فرانسزجه‌دن Gaz] هوا صورتنده اولان جسم § تنوير ايچون قوللانيلان مولدالماء مفحم: (هوا غازى قومپانيه‌سى، صولى غاز).

غازه [ع] نسوانك يوزلرينه سوردكلرى دوزكون، قيزيللق: (غازهٔ رخسار عروس).

غازى [ع] غزا ايديجى، ايدن؛ دين اوغورينه جنك ايدن: (غازئ نامدار) جمعى (غزات).

غاشيه [ع] آت طاقندن معروف اورتو، خاشه: (غاشيه‌دار) =خاشه طوتان، آت اوشاغى، سايس، § عربيده « قيامت » معناسنده‌ده مستعملدر.

« برك رز پرنقش ايله كلشنده وزاندر »
« كويا كه صباغاشيه بردوش خزاندر »
{ يحيى }

غاصب { [ع] صاحبنك اذنى، خبرى اولمقسزين برمالى، برشيئى حيله ويا زور ايله آلان، غصب ايدن.

غافر { [ع] قوللرينه يارلغايوب مرحمت ايديجى اولان جناب حق : (غافر الذنب) .

غافل { [ع] غفلت ايديجى، احتياطسز، دقتسز ، غفلتلى : (شخص غافل) ، (غافلانه) = غافلجه سنه :
« بن چالشدم ، سن اويناداك غافل »
« سن ميسين يوقسه بنمى يم عاقل »
{ فلوريان — مترجمى — ناجى }

غالب { [ع] غلبه ايديجى ، ايدن؛ زور و قوت ايله اوست اولان : (مرد غالب ، فرقهٔ غالبه) ، (غالبانه) = غالب اولانه ياقيشه جق صورتده . (غالبا) = ظن ايتديكيم وجه ايله، ظنمه كوره. (غالبا كله جك، غالبا كيتمك ايسته يور) .
« وجه برّ اقنك اصحاب صفا »
« حمرتى غالب ايدى دير حتى »
{ خاقانى }

غالى { [ع] دكرندن زياده بهالى ديمكدر : (قماش غالى ، اشياى غاليه) .

غاليا [ف] | كوزل قوقولو بر
غاليه [ع] | تركيب معروفدر كه (غاليه مسك) ياغى اطلاق اولنور. بين العوام تحريفله (قاله مس) دينيلير .

(غاليه بار) = كوزل قوقولو شى صاچان. (غالياسى) = غاليه ، عطر تركيب ايديجى ، عطّار :
« دواتى غاليه دان وبخور اولور قلمى »
« بنفشه زار بهشته دونر سواد رقم »
« نفعى »

غامض { [ع] مبهم ، آڭلاشلمسى كوچ اولان كلام: (سؤال غامض ، مسئلهٔ غامضه) ، (غامضه) = فهمى متعسر اولان ماده ، كيفيت، جمعى (غوامض) .

غانبوط { [انكليزجه دن] اصلى « غونبوط » آغيرطوپى حامل بويوك شالوپه .

غانم { [ع] دشمندن حرب ايله طوپلنلق مال آلان. (غانماً) = غانم اوله رق ديمكدر. جمعى (غانمين).

غاوى { [ع] غوايتله متصف ، آزمش، آزغين، كمراه : (رجل غاوى): جمعى (غاوون) فرقان كريمده وارد اولمشدر .

غايت { [ع] نهايت، اوج، صوڭ، صوڭ درجه : نعمت بى غايت ، غايت متشكّى، غايت چركين ، سپاس بى غايه) بعضاً (غايه) صورتنده استعمال اولنور § ادات مبالغه: (غايت كوزل) بعضاً ده باء مفتوحه علاوه

اولنه‌رق (بَغايَتْ) دينيلير، بوتقديرده صوكْ درجه‌ده ديمك اولور .

غائى [ع] غايته منسوب ، صوكه عائد: (علّت غائيه) = نتيجهٔ مقصد ، عمدهٔ مرام ديمكدر .

غَباوَتْ [ع] عقلجه ضعيفلك ، آكلايشسزلق، بوكللك: (اثر غباوت، تحصيله سعى ايدييورسه‌ده غباوتى مانع اوله‌يور) .

غَبْراء [ع] بوز رنكلى معناسنه اولان (اَغْبَر) كْ مؤنثى دركه ارضه اطلاق اولنور : (ساحهٔ غبرا) = ير يوزى ، دنيا ديمكدر :

« ياقار بر برق عالمسوز تيغك سربسر آنى »
«مثال خاروخس طوتسه عدوكر روى غبرايى»
{ نفعى }

غَبْغَبْ [ع] چكه آلتى: (غبغب سيمين) .

غَبْنْ [ع] معامله‌ده آلداتمق: (غبن فاحش) = بيع و شراده فساد معامله .

غَبِىّ [ع] غباوتله متصف ، بوكْ : (طفل غبى) .

غَثَيانْ [ع] قوصمق : (غثيان طبيعى) .

غَدّارْ [ع] زياده غدر ايديجى ، ايدن .

غَدْرْ [ع] (وفا) نك ضدّى ، وفاسزلق، عهدينى طوتمامق؛ خيانت ، فنالق ايتمك .

غَدِيرْ [ع] سيل ايله پيدا اولان بر يكنتى صو ، كول .
(غَديرى) = كولده بتن نباتات .

غَرّاء [ع] آق، پارلاق: (شريعت غرّا ، غرّهٔ غرّا ، طغراى غرّا ، شهر غرّا) .

« بزه بر حليهٔ غرّا يازدكْ »
« نامكى جبههٔ عرشه قازدكْ »
{معلم ناجى}

غَرائِبْ [ع] آشاغيده بيان اولنان (غريبه) نك جمعى: (غرائب حادثات، ومن الغرائب).

غَرابَتْ [ع] برنسنه خلاف عاده اولمق، نظر تعجبله كوريله‌جك حالده بولنمق ؛ تحفلق : (شاعر حشمتك غرابت احوالنه دائر روايات).

غَرامْ [ع] برشيئه پك دوشكونلك كوسترمك ، زياده كوكل دوشكونلكى § عربيده عذاب، هلاك معناسنه مستعملدر .

غَرامَتْ [ع] دَيْن وديت كبى اداسى لازم اولان شئ واومثللو لازم الايفا نسنه‌يى اوده‌مك .

غَرانْدى [ايتاليانجه] گمينك بويوك ديركى .

غَرْبْ [ع] كونشك باتديغى جهت، كون باتيسى. (غرب شمالى) = قره يل طرفى . (غرب جنوبى) = لودوس طرفى (غرباً) = غرب طرفنده ، غرب طرفندن (غَرْبِىّ)

= غربه منسوب : (جنوب غربی ، بلاد غربیّه) .
« ایلیه تا خسرو صاحبقران شرق وغرب »
« اشهب زر پالهنك صبح ایله جولانکری »
{ نفعی }

غَرْس | [ع] آغاج دیکمك، دیکلمك : (غرس اشجار ، برفدانك غرسی) .

غَرَض | [ع] مقصد : (خلقت بشهردن غرض) § کین، سوء نیّت ، اثر بد خواهی : (غرض مرضدر) ، (اثرغرض) ، (الغرض) = حاصل کلام. (غرضکار) = کینلی، کوتو نیتی اولان آدم .

غَرْغَرَه | [ع] صویی بوغازده اویناتوب چالقامق : (کتن تخمی صوییله غرغره ایتملی) .

غَرَق | [ع] صویه باتمق: (معونه‌نك غرقی) § باتمش : (غرق عرق، غرق نور) . (غَرْقاب) = صویه باتان، باتمش اولان (غَرْقَه) = کذلك باتمش: (غرقهٔ دریای رحمت).
« غرق خوناب دل ایتدی دیدهٔ کریان نی »
{فضولی}

غَرِیب | [ع] یابانجی، کیمسه‌سز: (بودیارك غریبیدر؛ بو غریبه مرحمت) § تحف ، غرابتلی ، موجب تعجب اولان : (فعل غریب ، مصلحت غریبه) .
« صورارسه‌ك عاشق بیچاره‌نك حالن غریب اولدی »
{ یحیی }

« زلفك کبی بربختی سیه شخص غریبم »

غَرِیبْنَوازْ | [ف] غریب، بیچاره اولانلره اکرام ایدن، عاجز پرور .

غَرِیبَه | [ع] غریب کیفیت ، تعجب اولنه‌جق ایش . جمعی (غَرائِب) .

غَرِیزَه | [ع] انسانك یارادیلشده‌کی خویی، طبیعتی. (غَرِیزِی) = غریزه‌یه منسوب ، طبیعته متعلق : (غریزی برحالت، حرارت غریزیه).

غَرِیق | [ع] صویه باتمش، صودده بوغلمش : (غریق بحر رحمت) .
« غریق لجّهٔ حیرت بوهفت کردابك »
« نه قعرینه نظر ایلر، نه دستیار ایستر »
{ نائلیٔ قدیم }

غَرِیم | [ع] صاحب غرامت ، آلاجقلی .

غَرِیوَه | [ایتالیانجه‌دن] اصطلاحات بحریه‌دندر . کمینك باش طرفندن تیمور لنکری آصدقلری قول چنکلی .

غَزاء | [ع] دشمن ایله جنك ، غوغا . (ایتمك، کیتمك). ماده‌لریله قوللانیلیر: (اوزمان سردار اکرم خندق غزاسنه کیتمشیدی) .
« عرشه آص شمدنکرو تیغ ثریا جوهری »
« برغزا ایتدك که خشنود ایلدك پیغمبری »
{ نفعی }

غَزَال [ع] كيك ، قره‌جه ياو- روسى. نام‌ديكرى (آهو) در . (غَزَالَه) = آهونك ديشيسى ‖ طوس قضاسنده بر قريه‌نك اسميدر . امام (ابوحامدالغزالى) عليه الرحمه حضرتلرينك مسقط رأسى اولمغله نسبتى اورايه‌در .

« فيض طينت بشقه درشوخئ صورت بشقه‌در »
« هرغزالى صانمه كيم دشت ختن آهوسيدر »
{قوجه‌راغب}

« اوكرندى غزالان جهان اى كوزى آهو »
« آتلمه‌يى ، طورمه‌يى ، دونوب باقمه‌يى سندن »
{ كاظم }

غَزَتَه [فرانسزجه‌دن Gazétte] روزنامهٔ حوادث ، جريدهٔ شئونات ، وقايع يوميه ومسائل سيا- سيه‌يى حاوى ورقپاره . (غزته‌خانه) = بومثللو اوراق حوادثك ترتيب وطبع ايدلديكى محل ، مطبعه .

غَزَل [ع] فى‌الاصل لطيفه وصحبت ايتمك معناسنه‌در اصطلاحده برنوع شعر عاشقانه‌يه اطلاق اولنوركه اقلى درت ويا بش بيت اولور: (غَزَلخوان) = غزل اوقويان . (غَزَلِيَات) = غزله متعلق ، غزل طرزنده اولان شعرلر:

« زمانه‌ده غزلى كيمسه آلميور {ثابت} »
« كوزلره ويريلن تحفهٔ سلام كبى »

غَزْوَه [ع] (غَزَا) كبى. جنك، دشمن اوزرينه اولان غوغا : (غزوهٔ بدر) جمعى (غَزَوَات) .

غَسَّال [ع] اولو ييقايجى ، يبقايان. مؤنثى (غسّالَه) در .

غُسْل [ع] مطلقا يبقامق ، يبقانمق معناسنه‌در. لسانمزده اكثريا بالخاصه اولويى يبقامقده قوللانيلير : (غسل ميّت) .

غَشى [ع] كنديندن كچمش ، بايلمش : (غشى اولدم) . (غشى ايتمك) = بى‌خود ايله‌مك، بايلتمق؟ كنديندن كچمه ، بايلمه ، بى خودلك : (غشى كلدى) .

« كوشهٔ چشم ايله ايتدكجه نكاه »
« غشى اولورلردى سروش دركاه »
{خاقانى}

غَصْب [ع] بركيمسه‌نك مالنى رضاسى اولمقسزين ضبط ايتمك ، آلمق : (غصب نقود ، غصب اموال ، برشيئك غصبى) .

« كوكلى غصب ايلدك دنيا حرام اولدى بكا »
« بن‌ينه لكن سكا حقم حلال اولسون ديرم »
{ خذما صفا }

غَضَب [ع] طارغينلق، قيزغينلق؛ طارلمه ، قيزمه ، اوفكه. (ايتمك) ماده‌سيله قوللانيلير : (نكاه غَضَب) = طارغين، اوفكه‌لى باقش (غَضْبَان) = طارغين ، قيزغين ؛ اوفكه‌لى: (پهلوان غضبان)، (غَضَبناك) = غضبلى ، طارغين .

« لطف ايله ديسه‌م روحئ زاره غضب ايلر »
{ روحئ بغدادى }

« چكدكجه چشمی حشمله شمشیر غمزه‌سن »
« عشاقه دهشت غضب قهرمان ویرر »
{ نفعی }

غَضَنْفَرْ [ع] ایری ارسلان : (غضنفرانه) = ارسلانجه‌سنه .

غَضُوبْ [ع] غضبی چوق. زیاده قیزغین ، کوکره‌مش ، (غضنفر غضوب) .

غَفّارْ [ع] قوللرینه مغفرتی چوق اولان حق: (غفّارالذنوب ، حضرت غفّار) .

غَفْلَتْ [ع] دقتسزلك ، احتیاطسزلق، بیخبرلك، طالغینلق بوش بولنمق ، سهو . (علی الغفله) = غفلت اوزرینه ، آپانسزین § (غَفْلَةً) = غفلت اثری اوله‌رق ، طالغینلقله .

غَفُورْ [ع] (غفّار) كبی. مغفرت ایدیجی، یارلیغاییجی اولان تکری: (ربّ غفور)،(غفورالرحیم).
« نظر ایتدكجه آكا ربّ غفور »
« ترله‌دی شرم وحیادن اول نور »
{ خاقانی }

غَفیرْ [ع] « سَتْر » معناسندن مأخوذ اولوب کثرت سببیله هرطرفی ستر واحاطه ایدیجی دیمکدر. لسانمزده یالکز قوللانیلماز . (جَمّ) لفظیله برابر استعمال اولنور : (جمّ غفیر) = جمع کثیر ، چوق اوله‌رق، غلبه‌لك دیمکدر .

غَلاءْ [ع] بهالیلق،قیمت یوكسكلكی: (قحط وغلا، غلای اسعار) .

غَلَبَه [ع] اوستون کلمك، دوکوشده یڭوب اوسته چیقمق: (غلبهٔ کامله، اكتساب غلبه، غلبه چالدی) § انسانجه کثرت ، ازدحام ، چوقلق : (غلبه‌لك) .

غَلَطْ [ع] یاڭلش: (غلط مشهور، غلط فاحش)، (غَلَطْ گُو) = یالان یاڭلش سویله‌ین (غلطْ نُویسْ) = یالان یاڭلش یازان. جمعی (غَلَطاتْ).

غَلْطانْ [ف] یووارلانیجی، یووارلانان. فارسیده حرف (طا) اولمدیغندن اصحّی (غَلْتانْ) اولمق لازم کلیر. (سرغلطان ، کوی غلطان) .

غَلْطیدَه [ف] یووارلانمش: (غلطیدهٔ خاك مذلّت) طوغریسی (غَلْتیدَه) در .

غَلَّه [ع] ذخیره ، محصول : (غَلَّه فُرُوشْ) = ذخیره‌جی.

غَلَیانْ [ع] قاینامق : (غلیان ماء) .
« طولدی آوازهٔ احمدله جهان »
« ایلدی عشق الّهی غلیان »
{خاقانی}

غَلیظْ [ع] قالین، یوغون، قابا : (لسان غلیظ ، بساط غلیظ ، طباع غلیظه ، کلام غلیظ) .

غَمّ [ع] قایغو ، تاسه : (غَمْزَده) = تاسه یه دوشمش ، تاسه‌لی.
(غَمْکُسار) = قایغو کیدریجی ، کیدرن.
(غَمْناك ، غَمْكين ، غَمْخوار) = قایغو-
لانمش ، تاسه‌لی . (غَمْدیده) = غم
کورمش ، مأیوس . جمعی (غُموم) .
« چکمه غم دستگیردر الله »
{شیخ غالب}
« اللهی سورسه‌ڭ بنی سویلتمه غمخوار »
{حلیمکرای}
«عارفك کوکلن خدا غمکین ایدرشاد أیله‌مز»
«بنده‌ٔ مقبولنی مولاسی آزاد أیله‌مز»
{نوعی}

غَمّاز [ع] ترکجه‌سی (قوغیجی ، قوغولایجی) درکه برآدمك عیوبنی ، قبایحنی ، نقایصنی آرایوب دیکرلرینه کوتولك ایچون سویله‌یجی ، سویله‌ین دیمکدر . (غَمّازیت) = غمازلق . (غَمّازَه) = کوز قیرپه‌رق وناز کانه چیمدیکله‌یه‌رك لطیفه ایدن کوزل قیزه اطلاق اولنور : (جاریهٔ غمّازه) .
« نیجه دل اختیاریله سور اول شوخ طنّازی »
« قوسه اوز حالنه کر غمزهٔ فتّان وغمّازی »
{نفعی}

غَمْز [ع] قوغولامق .

غَمْزَه [ع] کوز قیرپه‌سی ، کوزل کوزلرده وخصوصیله بعض
کوزك قویروغنده واقع اولان لطیف قیرپه ، حرکت : (غمزهٔ فتّان ، غمزهٔ فتّانه ، غمزهٔ شوخانه) .
« آفت جان دیدیلر غمزهٔ جلّادك ایچون »
{ندیم}

غَنائِم [ع] (غَنیمَت) ك جمعی : (غنائم وفیره) . (غنایم) یا ئلمشدر .

غَنّاج [ع] زیاده نازلی ، چوق شیوه‌لی : (دخترِ غَنّاج) .

غَنَم [ع] قویون : (لحم غنم) = قویون اتی . جمعی (اَغْنام) .

غَنِی [ع] زنکین : (مرد غنی ، خاتون غنیه) .
« آدم غنی دل اولسه کدا مشرب اولمسه »
« رند اولسه بی حقیقت وبی مذهب اولمسه »
{نائلی قدیم}
« دنیایی غنی کانی تهی بحری برّ ایلر »
{نفعی}

غَنیمَت [ع] حربده دشمندن آلنان مال : (حصهٔ غنیمت) جمعی (غنائم) § مجازاً نعمت غیر مترقبه مقامنده‌ده قوللانیلیر : (فرصت غنیمتدر) .

غَواشی [ع] « غاشیه » نك جمعی ، غاشیه‌لر ، اورتولر .

غَوّاص [ع] طالغیج : (غواص بحر علوم) .
« بنم اول نادره غوّاص که اولسه نه‌قدر »
« بحر اندیشه عمیق و در معنی کمیاب »
{نفعی}

غَوامِضْ { [ع] (غامِضْ) و (غامِضَه) نك جمعى . جمعى . او مادەلره باقلى : (غوامض فقهيه) .

غَوايَتْ { [ع] آزغينلق ، طريق حقدن صاپمق: (غوايت نفس ، غوايت كليه) .

غَوْثْ { [ع]فى الاصل مدد، نصرت معناسنه‌در . مددكار ، ناصر معناسنده وكبار اولياءالله حقنده قوللانيلير : (غوث اعظم ، غوث الواصلين) .

غَوْرْ { [ع] ديب ، اساس: (غور عميـق) = درين ديب (بِئْرِ عَميقُ الْغَوْر) = ديبى درين قويو. (غور مسئله) = مسئله‌نك ديبى يعنى اساسى ، كُنهى ديمكدر .

غَوْغا { [ف]جنك، نزاع. (غوغاجى) = خويسز ، امتزاجسز .

غَيّا { [ع] جهنمده كائن بر قويو. نك وياخود بر دره‌نك آديدر: (غَيّا قويوسى) .

غَيْبْ { [ع] كورنمه‌ين ، بيلنمه‌ين، كورينورده اولمايان حال ، كيفيت ، شى : (عالم غيب ، عالم الغيب والخفايا) ، (ايمان بالغيب) ، (غائب ايتمك) مقامنده « غيب » ايتمك تعبيرى قوللانيلاملى :

« يعنى سلطان سرا پردۀ غيب »
« حاكم عادل بى علّت عيب »
{خاقانى}

غِيْبَتْ { [ع] برشخصك سوءافعال واحوالنه دائر ايشيدنجه انفعالنى موجب اوله‌جق صورتده غيابنده واقعه مطابق اوله‌رق سوز سويله‌مك كه لسانمزده (غيبَتْ ايتمـك) دينيلير . غينك كسريله‌ده عين معنـايه لغتـدر . محـاوراتده كسر غين ايله مسـتعملدر . عربيـده اولديغى كبى غائب اولمق معنا- سنده قوللانيلماز .

غَيْبُوبَتْ { [ع] كوزه كورنمه‌مك كورنمز اولمق: (غيبوبت ايتمه ، غيبوبت موقوته) .

غَيْر { [ع] اوزكه، باشقه : (فلاندن غيرى ، زيدك غـيرى) § تركجه ادات نفى وسلب اولان (دكل) مقامنده الفاظك ابتدالرينه ربط ايله‌ده قوللانيلير: (غيرمنتظم، غيرقابل) كبى.

غَيْرَتْ { [ع] نام وناموسـه خلل ويره‌جـك حالاته قارشى طويغولانمق ، دپرنمـك § اهتمام ايله چاليشمق : (تحصيل علمه غيرت ايدن آلدانماز) . (غَيْرَتْكَشْ) = غيرت چكن ، جداً چاليشان .

غَيْظ { [ع] دم قلبـك فوراندن پيدا اولان حالتدر كه شدّت خشم وغضبدر، فوران حدّت وغضب: (كظم غيظ) = غضبى منع ايتمه، ىتمه. (كاظم غيظ) = غضبنى منع ايديجى.

غَين [ع] الفبای عثمانیده یکرمی ایکنجی حرفك اسمیدر. ابجد حسابنده (۱۰۰۰) عددینه اشارتدر : (غین مفتوحه).

غَیُور [ع] غیرت ایله متصف، غیرتلی : (طابع غیور)، (غیورانه) = غیور اولانه یاقیشه جق صورتده.

﴿ غ ﴾

غِبْطَه [ع] بر کیمسه‌نك نائل اولدیغی نعمتك زوالنی ایسته‌مکسزین کندیسی‌ده اونعمته نائل اولمنی آرزو ایتمك : (غِبْطَه‌فَرْما) = غبطه ویریجی. (غِبْطَه‌کَش) = غبطه ایدیجی.

غِذا / **غِذاء** [ع] ییه‌جك، ایچه‌جکدن وجودك قوام ونماسنه مدار اولان شی : (غدای کافی، موسیقی غدای روحدر).

« ایدر ازبر پری صورت کوزللر »
« غدای روحدر تازه غزللر »
{نوعی}

غِرارَه [ع] / **غِراز** [ف] بویوك قیل چوال دیمکدر که لسانمزده تحریفله (خَراز) دینیر،

غِرام [فرانسزجه‌دن Gramme] اوزان جدیده درهمی، درهم اعشاری : (بیك غرام بر کیلودر.

غِران [فرانسزجه‌دن Grand] عظیم، بویوك : (غران وزیر، غران دوق).

غِرْبال [ع] تحریفله (قالبور) دینیلن آلت :

« بودقت جسمی سوراخ سوراخ ایتدی غربالك »
(سامی)

غِرَّه [ع] (مغرور) کبی کبرلنمش، اصلسز، بیهوده، باطل نسنه ایله آلدانمش دیمکدر. فتح ایله‌ده تلفظ اولنور :

«غرّه اولمه حسنه کیم بر کون ظهور خط ایله»
« دود آه عاشق غمخوار کندین کوسترر»
{فطنت}

غِرِیو [ف] دیك سس، چیغرشمه، چیغلتی : (غِرِیو نسوان).

غِشّ [ع] فی‌الاصل قلبده مضمر اولانك خلافنی اظهار ایله، حقد سببیله منافقانه نصیحت ایتمك معناسنده‌در بو مناسبتله اسائت، صفوتسزلك معنالرنده قوللانیلیر : (غِلّ وغِشّ) اسلوب فارسی اوزره فتح ایله‌ده اوقونور : (دل بی‌غش، بادهٔ بی‌غش، زر بی‌غش).

غِشاء | غِشاوه | [ع] اورتو ، پرده : (غشاء قلب ، غشاء بكارت ، غشاء دماغ ، غشاء مخاطى ، غشاوهٔ غرض) جمعى (اَغْشِيَه) .

غِطا [ع] اورتو: (غطاى بصر ، غطاى رقيق) .

غِلّ [ع] اسائت قلب ، كوكل صفوتسزلكى. اكثريا (غش) ايله برلكده استعمال اولنور : (غل وغش) .

غِلافْ [ع] تحريفله « قيليف » دينيلن شى، قين: (غلاف سيف ، غلاف مرصع) .

غِلْظَتْ [ع] قالينلق ، قابالق : (غلظت طبيعت، غلظت قماش ، غلظت منهاج) .

غِلْمانْ [ع] (غُلامْ) ڭ جمعى ، بيغى چيقمامش كنجلر : (غلمان جنّت) .

غِمْد [ع] قين : (غمد سيف) جمعى (اَغْمادْ).

غِنا [ع] زنكينلك ، بوللق : (غناى تام ، غناى طبع) § اوصانج : (هركون بقلوا يمكدن غنا كلدى) § نغمه ، ازكى ، ايرلامه : (بزم غنا ، اهل غنا) .

غِيابْ [ع] غائب اولمه ، بولنمامه، حاضر اولمامه : (حكم غيابى، حضور وغيابده). (عن الغياب) = غيابدن، كنديسى وياخود كنديسنى بيلمكسزين. (غِياباً) = حاضر اولميه‌رق ، بولنمديغى حالده .

غِياثْ [ع] مدد ، نصرت ، استمداد ايدنه يتشوب ياردیم ايتمك معناسنه‌در. فاعل مقامنده وناصر معناسنده قوللانيلير : (ياغياث المستغيثين) ، (غياث الدين) .

غِبْطَتْ [ع] معناسى يوقاروده فتح غين ايله قسم مخصوصنده بيان اولنمشدر. اورايه باقلى. لسانمزده كسر ايله استعمالى معروفدر .

﴿ غُ ﴾

غُبارْ [ع] توز : (غبار طريق ، كثرت غبار)، (غبارآلود) = توزه بولانمش. توزلو :

« باك دامن بركل ترسين غبارمدن صاقين »
{ نائلئ قديم }

غُدُوّ [ع] صباح وقتى : (بالغدوّ والآصال)= صباح وآقشام.

غُدّه [ع] بدنده درى ايله ات آره‌سنده حاصل اولان يومروجه‌بز. (غُدّه‌ٔ نَكَفِيّه)= چكه‌دن قولاغك يوموشاغنه قدر اولان قسمده بعضاً اوفاق اوفاق حاصل اولان بزلره اطلاق اولنور .

غُراب { [ع] قارغه : (غراب اسود)=قوزغون قارغه (غُرابِی)= قارغه یه منسوب. (غُرابِیه) = قارغه لوقومی، بادم، فندق، دقیق وشکر ایله اعمال وطبخ اولنان قرابیه.

غَرّان { [ف] خومورداںیجی ، خشم ایله حایقیریجی: (شیرغرّان).

غُرَباء { [ع] (غریب) ك جمعی ، غریبلر ، یابانجی فقیرلر : (غربا خسته خانه‌سی) .

غُربَت { [ع] مملکتندن بشقه یرده بولنمق، غریبلك : (حال غربت) مجازاً (دیار غربت) مقامنده‌ده قوللانیلیر . (غُربَتزَده) = محنت غربته دوشمش اولان .

غُرَر { [ع] « غُرّه »نك جمعی: (غرر زاهره) .

غُرفَه { [ع] چارطاق ، کوشك : (غُرفهٔ عالیه) جمعی (غُرَف) و (غُرفات) .

غُرَماء { [ع] « غَریم » ك جمعی ، داینلر، آله‌جقلو اولانلر: (تقسیم غرما ، بین الغرما تقسیم) .

غُرَندَه { [ف] خشم ایله کورله‌یوب خایقیریجی: (شیرغرّنده، پلنك غرّنده) .

غُروب { [ع] باتمق، اوزاقلاشوب کورنمز اولمق: (غروب شمس) ، (غروبی ساعت) = آلا- تورقه ساعت .

غُرور { [ع] قوروم، بیهوده شیئه اعتماد ایله آلدانوب قورلمق: (دارالغرور) = دنیا .

غُرّه { [ع] آقلق، پارلاقلق. اشبو معنای اصلی اعتباریله ایکی صورتله استعمال اولنور . (۱) آتك آلننده کی بیاضلق که عربیده (صباح الخیر) دینیلیر : (غُرّهٔ مقبوله) . (۲) عربی آیك برنجی کیجه‌سی وکونی که قمر ابتدا هلال نورانی شکلنده کورنمکه باشلادیغی ایچوندر : (غرّهٔ محرم ، غرّهٔ غرا) .

غُزات { [ع] « غازی » نك جمعی. اردوی اسلامده جنك ایدنلر: (غُزات کرام) تشدید (زا) ایله اوقومق یا کلشدر :

« غزاتك هریكانه مرد چاپکدست سربازی »
{ نفعی }

غُسل { [ع] ییقانمق ، اهل اسلام ایچون عندالاقتضا تعریف شرعی‌یه کوره ییقانمق: (غسل مفروص).

غُصن { [ع] دال . اینجه‌ده اولسه قالین ده اولسه اطلاق اولنور . کوچکنه (غُصنه) دینیلیر : (غصن شجر) جمعی (غُصون، اَغصان) در. اصطلاح طبده اجزای بدنك طامار وسیکیر کبی اقسامنه اطلاق اولنور .

غُصّه { [ع] قلبه عارض اولان صيقنتى ، قايغو ، تاسه :
(غُصّهٔ عاشق) جمعى (غُصَص) .
(غصّه ناك) = قايغولى ، تاسه‌لى .
غُضْرُوفْ { [ع] قيقرداق كميكى .
غُفْرانْ { [ع] يارليغامه، يارليغايوب ستر كناه ايله مرحمت
ايتمه : (غفران الـهى) :
« شو حالم اولور بلكه غفرانى جالب »
« اولور بلكه غفرانى جالب شو حالم »
{ لا }
غُلاتْ { [ع] قاينايجى معناسنه اولان (غالى) نك جمعى
اولوب بعض مذاهب اربابنك مفرط
طاقمنه اطلاق اولنور : (غلات شيعه)
تشديد لام ايله ياكلمشدر .
غُلاظْ { [ع] قابا ، قالين : (ايمانِ غُلاظْ) = بويوك يمينلر،
آندلر .
غُلامْ { [ع] تويى چيقمامش دليقانلى، كنج : (شيخ وغلام) =
اختيار وكنج . جمعى (غلمانْ) :
« غلام كمترك اسرار بى نوا كلمش »
« قپوكدن ايله مأيوس ايا جناب فصيح »
{ اسرار دده }
غُلْغُلْ غُلْغُلَه { [ع] كورلتى ، چيغرشمه . (غلغل صبيان ، غلغلهٔ تكبير) || برنجيسى مايعاتك شيشه‌دن بوشالديغى وقت
پيدا ايتديكى صدايه‌ده ديذلير :
(غلغل مينا) .
« كوش جانمده‌در اول غلغل تكبير هنوز »
{ لا }
غُلُوّ { [ع] حدّى تجاوز ايتمك . فارسيده (غُلُو) ازدحام
معناسنه‌در .
غُمُوضْ { [ع] كلام مبهم ومغلق اولمق، سوزكوج آكلا-
شيله‌جق صورتده قاپالى بولنمق :
« بيلن وارسه سنسين نصل نسخه‌يم بن »
« بكا ويردى حيرت غموض مألم »
{ لا }
غُمُومْ { [ع] « غم » ك جمعى : (دفع غموم) .
غُنْجْ { [ع] ناز ، شيوه كه تركجه‌سى (قيرتمه) در: (غنج ودلال) .
غُنْچَه { [ف] ياپراقلرى هنوز آچيلما- مش وياخود آز آچيلمش
چيچك، خصوصيله كل: (غنجه‌دهن)،
(غنجهٔ اميد)، (غنجهٔ آب) = حباب،
ياغمور ياغار ايكن صويك يوزنده پيدا
اولان قابارجق. چيم ايله تلفظ وتحريرى
غلطدر .
« آشيان سينه‌دن پروازايدن مرغ هوس »
« قوندى بركل دالنه مست اولدى بوى غنچه‌دن »
غُنُودَه { [ف] اويومش: (مرضعهٔ غنوده،غنودهٔ خاك غفرانَ) .
غُورْجاطَه { [ايتاليانجه‌دن] كميجى اصطلاحاتندندر. كمى

دیرکارینك برنجی أکینه چاناقلق ، ایکنجیسنه (غورجاطه) دینیلیرکه غابیه چوبوغی ایله بابافینغو چوبوغی آراسی دیمکدر .

غُورَه { [ف] قوروق .

غُوزَه { [ف] قوزه : (غوزهٔ پنبه) = پاموق قوزه‌سی .

غُوطَه { [ف] صویه طالمه : (غوطه خوار ، غوطه خور) صویه طالان :

« سیل وش ایتدی کذر مهر خیالك دلدن »
« مردم دیدهٔ جام غوطه‌خور نور هنوز »
{ نائلیٔ قدیم }

غُوكْ { [ف] قورباغه : (آواز غوك ، غلغلهٔ غوکان) .

غُومَنَه { [ایتالیانجه‌دن] کمیلرك باش‌طرفلرنده آصیلی بولندیریلان تیمور لنکرلرك قالین زنجیری ، خلاطی . انجه اولور ایسه (غومناطه) دینیلیر .

غُیُوبْ { [ع] « غَیْب »ك جمعی . او ماده‌یه باقکز . (علام الغیوب)

﴾ ف ﴿

فَاء { [ع] الفبای عثمانیده یکرمی اوچنجی حرفك اسمیدر . ابجد حسابنده (٨٠) صاییلیر : (فصل الفاء) .

فَائِدَه { [ع] مادی ومعنوی کسب وتحصیل اولنان شی ، کار ، نفع . (فائده مند) = کارلی ، منفعت صاحبی . (چه فائده) = نه‌چاره .

فَائِزْ { [ع] فوز بولیجی ، بولان . (فَوْز) ماده‌سنه‌ده مراجعت اولنه :

« اولور نه کیمسه بودرلو سعادته فائز »
{ نفعی }

فَائِضْ { [ع] فیضان ایدیجی ، ایدن : (حضور فائض النور)
§ بورج ایله آلنان آقچه ایچون ویریلن اجرت ، کذشته : (فائض مرکّب) ، (فائضجی) = فائض ایله آقچه ویرن آدم .

فَائِقْ { [ع] معنوی اوله‌رق اوستون اولان ، فوقنده بولنان : (بو چوجق تحصیل وتربیه‌ده شاکردانك جمله‌سنه فائقدر ، تعظیمات فائقه) .

« هنر اقران ایچنده هرجهتدن فائق اولمقدر »
{ نوعی }

فَابْرِیقَه { [فرانسزجه دن Fab-rique] ماکینه‌لر ایله ایش یاپان ، اشیای مختلفه وجوده کتیرن محل (Fabricateur) = فابریقه ایشله‌تن ، ایشله‌ین ، دوزن .

فاتح { [ع] فتح ايديجی ، ايدن ، آچيجی ، آچان : (فاتح الابواب ، فاتح اندلس) § سلطان محمد خان ثانی حضرتلرينك عنوان هايونلريدر كه (فاتح قسطنطنيه) جمله‌سندن مخففدر .

فاتحه { [ع] باشلانغج : (فاتحهٔ كلام ، فاتحهٔ كتاب) § قرآن كريمك برنجی سوره‌سی : (سورهٔ فاتحه، فاتحهٔ شريفه). (فاتحه ديمك) = اكثريا دعا مقامنده سورهٔ شريفهٔ مذكوره‌يی اوقومق : (روح شريفنه دائما فاتحه اوقونور) وبعضاً برشيئه قطعياً قرار ويرمك ديمكدر:

« آرتق بو ايشه فاتحه دينيلدی »
« فوتنه تاريخ معجمدر اوقو »
« فاتحه عثمان افندی روحنه »
{سروری}

فاتر { [ع] طورغون، كيوشك ، فتورلی: (نظر فاتر، خاطر فاتر) .

فاجر { [ع] فجور صاحبی ، كوتو ايشلر ايله مشتغل كنهكار : (شخص فاجر ، محتالهٔ فاجره) .

« غيبه ايمان كتير ای‌ملحد فاجر كه سكا »
« آخرتدن خط تعليق ايله حجت كلمز »
{ثابت}

فاجع { [ع] انسانی‌متأثر ودردناك ايديجی‌شی: (فاجع برحال).

فاجعه { [ع] قلبلری آجيندیروب مضطرب ومتأثر ايدن كيفيت، مصيبت § اساساً قلبلری آجنديره‌جق صورتده مؤثر اولديغی حالده بعض اكلنجه‌لی سوزلر وحركتلرله قاريشق اولدرق ترتيب اولنان تياترو اويونی كه فرانسزجه‌سی (درام Drame) در.

فاحش { [ع] حدك خارجنده چركين، پك كوتو: (قول فاحش، خطای فاحش، كلام فاحش، فعل فاحش ، خطيئات فاحشه) § پك چوق وفضله شی: (غبن فاحش، فیء فاحش ، فيأت فاحشه) . عربيده اشبو معنالردن ماعدا غايتله بخيل ، ناكس آدمه اطلاق اولنور : (رجل فاحش) .

فاحشه { [ع] اصطلاح شرعده غايتله‌قبيح ومنكر اولان كناه ديمكدر. مثلا اقبح ذنوب اولان زنا كبی . حق تعالی حضرتلرينك نهی ايتديكی اوفعل قبيحی ايشله‌ينه دينيلير.

فاخته { [ف] اوكيك‌قوشی، بيابانی كوكرجين كه‌اندامی، آوازی خوش‌اولديغندن‌شاعران ايچون سرمايهٔ نظم اولمشدر . (باقی) نك آتيده‌كی مصراعيله (ابوالمعانی) نك بيتی برر نمونه‌در .

« سحركه برسر سروسر افراز »
« شود فاخته بعشق يار دمساز »
{ابوالمعانی}

فاخر { [ع] فخر ايديجی ، ايدن . بونك يرنده اكثريا (مفتخر)

قوللانيلير § كوزل، شعشعه‌لى، شانلى، احتشاملى : (لباس فاخر ، خلعت فاخره ، دائرهٔ فاخره) .

« سوز بر متاع فاخر وكميابدر ولى »
« آكا رواجى لطف شه نكته‌دان ويرر »
{نفعى}

فارِس { [ع] آتلى، آته بينيجى : (فارس بى‌نظير) .

« كلدى اول فارس تيه لولاك »
{خاقانى}

فارِس { [ع] قومسال محل معناسنى افاده ايتديكى كبى (پارس) لفظنك معرّبى بولنديغى‌ده مرويدركه ديار عجمه ، خصوصيله ايرانك جنوبى شيراز ولايتنه اطلاق اولنور : (اقليم فارس) ، (فارِسى) = ديار عجمده وخصوصيله ولايت مذكوره‌ده متمكن اهالينك لسانى ديمكدر. (فارسيجه) تعبيرى پك يا كلشدر :

« قويدى آتشكدهٔ فارسه خاك »
{خاقانى}

فارِغ { [ع] آسوده ، ايشدن واز كچيجى ، الى ايشدن چكيجى ، ايشنى بيتيروب چكيليجى .

فارِق { [ع] فرق ايديجى ، ايدن؛ آييريجى، آييران : (فارق خطا وصواب ، فارق نيك وبد ، علامت فارقه) .

« فارق حكمت اوللى اوّل »
« صكره اخذ ايتملى آنى نه كوزل »
{لا}

فارُوق { [ع] حق وباطلى فرق ايله اجراى عدالت ايتمك صفت ممتازه‌سيله شهرتياب اولان حضرت عمر رضى الله عنهك لقب شريفلريدر : (عمر الفاروق) .

« اسلام فاروق عرب اقبال پرويز عجم »
{نفعى}

فارَه { [ع] فارسيده (موش) . تركيده (صيچان) ديديلن مستكره حيوانجق . (فار) دخى عين معنايه لغتدر .

فاسْتَه { [فرانسزجه‌دن Faste] طنطنه ، زينت ، سوس ؛ الماسك رونقنى آرتيران يوزطرفى تراشى .

فاسِخ { [ع] فسخ ايديجى ، ايدن : (فاسخ شركت تجاريه) .

فاسِد { [ع] كوتو ، يا كلمش ، بوزوق: (فعل فاسد) مفسد ، منافق، شقى معناسنيده افاده ايدر . بو معناده جمعى اولان (فَسَدَه) زياده قوللانيلير .

فاسِق { [ع] اصطلاح شرعده طاعت الٓهيدن خروج فاحش ايله چيقان، طريق حقدن چيقوب ارتكاب زنا وكناه ايدن آدمه اطلاق اولنور : (فاسق محروم، مؤمن فاسق) جمعى (فَسَقَه) .

فاش { [ع] كيزلى برماده بين الناس شايع اولمه ، طويلمه : (فاش راز) (فاش ايتمك) = كيزلى طوتلمق لازم كلن برخبرى، ماده‌يى هر كسه سويليوب يايمق .

فاصِل [ع] مادهٔ نزاعی بولیجی ، بولن، حکم وقضایه وصف اولور : (حکم فاصل) § آرالایوب آییریجی، آییران: (خط فاصل، خطوط فاصله) .

فاصِله [ع] ایکی شیئك آره‌سنی آییران نسنه: (فاصلهٔ مقاله، فاصلهٔ کلام ، فاصلهٔ بیت) § آره ، آره‌لق : (بلا فاصله) = آره‌لقسز ، آره‌سی کسیلمکسزین. (فاصلهٔ صغری) = عروضده اوچ متحرّك وبر ساکن حرفدن(فاصلهٔ کبری)= درت متحرّکله برساکن حرفدن عبارت تفعله .

فاضِل [ع] فضل ایله متصف اولان یعنی مزیت، کرم، عاطفت، علم، معرفت جهتیله آرتغی بولنان : (مرد فاضل . مربیهٔ فاضله) جمعی (فضلا) .

« فاضل حوصله آموز فلك »
« کامل معرفت اندوز ملك »
{خاقانی}

فاطِر [ع] یارادیجی ، یارادان : (فاطر السماوات . قدرت فاطره)

فاعِل [ع] ایشله‌یجی ، ایشله‌ین : (فاعل مختار) = اختیاری النده ، ایستدیکی کبی ایشله‌مکده سربست اولان. (فاعل خیر) = خیر ایشله‌ین (اسم فاعل) = علم صرف اصطلاحاتندن اولوب ایشله‌یجینك اسمی دیمکدر.

(فاعلیّت) = ایشله‌یجیلك ، طبده عمل تأثیر دیمکدر .

فاقفون [آلمانجه‌دن] اصلی (باقفون Pakfon) در. کوموش ، توتیا ، نیکلدن مرکب بر خلیطهٔ معدنیه‌در . یوز اللی سنه اوّل چیندن المانیایه کلدیکی و اشبو باقفون کلمه‌سی دخی چینجه اولدیغی وآلمانجه‌سی (آلفنید) کلمه‌سی ایدوکی بالتحقیق آکلاشلمشدر .

فاقه [ع] یوقسوللق ، فقیرلك : (فاقهٔ شدیده ، شدت فاقه).

فاکِهه [ع] یمش، میوه : (فاکههٔ لذیذه) ، (النّار فاکههٔ الشّتاء) = آتش قیشك میوه‌سیدر.

فال [ع] فکر ضعیف ورأی سخیف صاحبی آدمك بر مادهٔ مأموله‌یی استخراج واستطلاع مقصدیله کتاب آچمق وکتابه ، باقله‌یه باقمق کبی مختلف صورتلرده وقوعبولان تشبثی و بو یولده‌کی تشبثك کوستردیکی نتیجه: (فال آچمق، فاله باقمق ، فال خیر) .

فالیه [ایتالیانجه‌دن] طویك آغیزلق ویمله‌مه‌اوتی قونیلان دلیکی .

فام [ف] رنك. ترکیب ایله قوللانیلیر : (کلفام) = کل رنکلی. (زرفام) = آلتون رنکلی. (سبز فام) = یشیل رنکلی .

فاملیا | [فرانسزجه‌دن Famille) أوخلق، عائله، عیال‌واولاد.

فانتازیه | [فرانسزجه‌دن -Fanta [sic کلـوب کچیجی هوس، کیف، مراق؛ طنطنه، کوسترش. اصلی عربجه (فَنطازیّه) درکه مغربی و مصریلرك شنلکلرده بررسم مخصوص ایله آت قوشدیرملری دیمکدر.

فانوس | [ع] فنار، شیشـه قاپاق § چراغ‌وشمعك‌شعله‌سنی خارجـه عکس ایتدیره‌جـك بر حالده اوزرینـه کچیریلن یکپاره یوارلاق شیشه یاخود پورسلن قاپاق: (فانوس شمع، فانوس خیال).

فانی | [ع] فنـا بولیجی، بولان: (دنیای فانی، حظوظات‌فانیه).

« برك وبارندن‌بز ال‌چکدك بوفانی‌کلشنك »
« میوهٔ‌مقصود ایستراولسون‌ایستراولسون»
{فصیح‌دده}

فَبِها | [ع] پك ایی، نه‌کوزل مقا‌منده واکثریا جمل‌شرطیه‌ده ادات شرط ایله برلکده استعمال اولنور: (حکم عقدی برهفته‌یه قدر اجرا ایدر ایسه‌ڭ فبها، ایتمدیکك‌حالده قانوناً فسخ ایتدیریرم).

فتّاح | [ع] آچیجی، آچان، جناب حق: (فتّاح کریم).

فتّان | [ع] فنالق یاپیجی، شیطنتله آیاردیجی: (شوخ فتّان، غمزهٔ فتّان، چشم فتّان).

فَتاوی، فَتاوِی | [ع] (فتوی) نك جمعی: (فتاوای شریفه).

فَتْح | [ع] آچمق. آچلمق: (فتح باب، چارشوی کبیرك فتح وکشادی) § اوستون اوقونمق، اوقودلمق: (فتح‌لام ایله، لامك فتحیله).

« فتح ایله جهان نظم ونثری »
« اول خسرو کامکار معنی »
{انسی}

فَتْحَه | [ع] اوستون. اوستون اشارتی: (فتحهٔ خفیفه) جمعی (فَتَحات).

فَتْق | [ع] یارمق، یارلمق: (فتق ورتقِ امور) = ایشلری یاروب بتشدیرمك یعنی حل ایتمك دیمکدر § قاصیق یاریغی دینیلن علتك اسمی. قاصیغك پرده‌لری آلتنده محتبس اولان جسمك تفرق اتصال سببیله خارجه نفوذ ایتمسیدرکه صور مختلفه‌ده ظاهر اولور: (علّت فتق).

فَتْوی | [ع] سؤال‌مشروعه‌ویریلن جواب شرعی: (فتوای شریف) جمعی (فتاوا) در. (باب فتوی) = شیخ‌الاسلام دائره‌سی، (فتوی امینی) = علمادن حجج واسئلهٔ شرعیه‌نك تدقیق‌وتصدیقنه‌مأمور اولان ذات. (فتواخانه) = مأمور مشارالیه ایله معیتنـده‌کی مأمورین شرعیـه‌نك اقامتکاه رسمیسی.

فَتیٰ [ع] ییکیت: (لاَفتیٰ اِلاّ علی) رضی‌الله عنه.

«بگزر رَوِشك حیدره برشانلی فتاسین»
{معلم ناجی}

فَتیل **فَتیلَه** [ع] بوكلمش، بوكلی معناسنه‌در. ایپلكدن بوكیلوب انواع قندیللرك ایچنده بولنان (فتیل) كه كسر فا ایله زبانزددر. (فَتیلهٔ گیسو) = صاچ اوركوسی (حَجَرِ فَتیلَه) = طاغ كتانی § حمام كیسه‌سنی دلك ایله وجوددن چیقاریلان بوكك بوكك كیره‌ده (فتیله) دینیلیر.

« انجلای رخی یاقدقده فتیل »
« سوندی قندیل زبور وانجیل »
{خاقانی}

فَجْر [ع] كونشك طلوعندن اول افق شرقیده ظاهر اولان قزیللغی، طاڭ یرینك آغارمسی (فجر كاذب) = شكل مستطیل ایله صباحه قارشی ظهور ایدن ضیای محدود. (فجر صادق) = دیكرندن صوكره ظهور ایله آفاقه منتشر اولان ضیادركه شفق سوكمك دینیلیر.

فَجَرَه [ع] (فاجر) ك جمعی. اورایه‌ده باقلی: (كفرهٔ فجره).

فَجیع [ع] الم واضطراب ویرن، آجیقلی.

فَجیعَه [ع] آجیقلی كیفت، مصیبت. (فاجعه) یه‌ده باقلی.

فَحّاش [ع] كثیرالفحش آدم: (اَوْباش فَحّاشی).

فَحاوی [ع] «فَحْوا» نك جمعی. مفردینه باق:

« اثرِك آتشین فحاویدر »
« چوق دل‌افروز نظمی حاویدر »
{لا}

فَحْشاء [ع] نقل وعقلك قبول ایتمدیكی درجه‌ده حدّی متجاوز قول وفعل؛ مشروع اولمایان لذائذ شهوانیه § زكات ویرمكده اولان بخل.

فَحْص [ع] بر شیئك ایچ یوزینی آراشدیرمق، آرامق. «تفحّص» بوندن مشتقدر.

فَحْم [ع] كومور: (فحم معدنی).

فَحْویٰ **فَحْواء** [ع] (معنی) دیمكدركه كلامك سیاق وسباقندن ذهنك انتقال ایده‌جكی مدلول، مآلدن عبارتدر.

فَخّار [ع] زیاده اوكونیجی. اوكونن، كندینی مدح ایدیجی: (نفیٔ فخّار).

فَخامَت [ع] اولولق، قدر وشانی رفیع اولمق. (فخامتلو) = القاب رسمیه‌دندن اولوب صدر اعظم، خدیو مصر، واجنبی پرنسلر حقنده قوللانیلیر.

فَخْذ [ع] اویلوق، بوط ایچی. اصطلاحات طبیه‌دندر. قالچه ایله بالدیرك مابینی اولان عضوه «اویلوق» دینیلیر.

فَخْر [ع] اخلاق وفضائل واحوال ومناقب جهتیله نازلانوب اوگونمك، بوصورتله برآدمی دیکرلرینه تفضیل وترجیح ایتمك § مدار شرف ومفخرت، کندیسیله افتخار اولنان، اوگونیلن: (فخر ایده‌جك شی، فخرالوزراء، فخرالادبا)، (فخرعالم) = پیغمبرمز علیه‌الصلاة وسلم افندیمز حضرتلری § تعظّم، تکبّر، اولولانمه:

«نچه پاکیزه سخندن صکره»
«فخر عالم دیدی بندن صکره»
{خاقانی}

فَخْرِیّ [ع] فخر وشرفه منسوب؛ افتخار ایچون بلا اجرت ایفا ایدیلن وظیفه ومأموریت § او صورتله ایفای خدمت ایدن: (فخری شهبندرلك، فخری کاتب، فخری اعضا).

فَخْرِیَّه [ع] شاعرك کندینی مدح ایده‌رك، اوگونه‌رك سویله‌دیکی شعر: (حتی نفعی، معتادی اولان فخریه‌دن سهام قضا قصائدنده دخی آیرلدیغندن — کتابخانه — نفعی). جمعی (فَخْرِیّات).

فَخُور [ع] پك فخر ایدیجی، زیاده اوگونیجی: (فرح وفخور)، (فَخُورانَه) = فخورجه‌سنه.

فَخِیم [ع] فخامتله متصف، فخامتلی؛ رفیع‌القدر: (دول فخیمه) (فَخِیمانَه) = فخیم اولانه یاقیشه‌جق صورتده، رسمیاتده صدراعظم وخدیو مصر ایله اجنبی پرنسلر حقنده قوللانیلان تعبیرات تعظیمیه‌دندر: (ذات سامیء فخیمانه‌لری).

فَداء [ع] برشیئك اوغورینه دکرلی برشیء بذل وترك ایتمك، برشیدن واز کچمك. بومعناده (ایتمك، ایله‌مك) ماده‌لریله قوللانیلیر: (فدا ایتدم، فدا ایلدی) § قربان معناسنده ده قوللانیلیر:

«سکا جانم‌ده فدا بنده فدا»
{خاقانی}
«جانی راه حقده قیلدی فدا»
{لا}

فَدائی [ع] جهاد فی‌سبیل‌الله ایچون فدای نفس ایدن عسکر: (حرب فدائیلری)، (فدایی) طرزنده استعمالی غلطدر.

فَذْلَکه [ع] نتیجه، خلاصه، اجمال: (لایحه‌نك فذلکهء مألی، فذلکه‌لی اوراق تحقیقیه).

فَرْ [ف] نور، ضیا: (کوزینك فری سونمش، کوزلرنده فر قالمامش) § شکوه وزینت، شان وشوکت. مضاف ویا معطوف علیه اولدیغی تقدیرده تشدید ایله استعمال اولنور: (فرّ سلطنت، فرّ دولت)،

(گروفر) = بر تعبیر فارسیدر که قدرت ومکنت ، شان وشوکت دیمکدر. عوام بیننده بیله قوللانیلان (گرلی فرلی) تعبیری بوندندرکه شانلی، قدرتلی معناسنی افاده ایدر. (گر) = کاف فارسی ایله قدرت ومکنت معناسنه بر کلمهٔ فارسیه در. اشبو تعبیرده کی (فر) ی قرار معناسنه اولان (فرّ) ظن ایدوب باشقه درلو معنی ویرمك محض خطادر. بو (گروفر) باشقه ، آشاغیده ذکر اولنان (کرّ وفرّ) باشقه در. برنجیسی بر تعبیر فارسی ، ایکنجیسی بوتون عربیدر.

« ای خسرو جم جاه فریدون فر عالم »
{نفعی}

فَرّ [ع] فرار، قاچمق معناسنه در. (کَرّ و فَرّ) = میدان حربده (چرخه) دینیلن صورتده دشمنه حمله ایدش، صالدیرش دیمکدر. (کَرّ) = لفظ عربیسی جنکده دشمن اوزرینه هجوم ایله استعمال سلاح ایتدکدن صوکره صف حربه رجوع ایتمك ، قاچامق صورتیله دونوب تکرار حمله ایلەمك معناسنه در.

فَرائِدْ [ع] « فریده » نك جمعی. مفردینه باقلی.

فَرائِضْ [ع] « فَریضَه » نك جمعی ، مفردینه باقلی: (فرائض دینیه) § ارباب استحقاقه ترکه نك کیفیت تقسیمنی بیلدیرن علم.

فَراخ [ع] بول. کنیش، یایوان، آچیق. مادیات ومعنویاتده قوللانیلیر. (حساب فراخ) = کنیش حساب. بونی (فرح) صورتنده یاکلش یازماملی (فَراخ آستین) = یکی بول یعنی جوانمرد ، کریم دیمکدر (فَراخ دَست) = کذلك جوانمرد ، زنکین. (فَراخ رَو) = عجله یوریجی ، کنیش یوریین || وظیفه سنی وحدینی تجاوز ایدن || سفیه. مسرف. (فَراخ کام) = دولتمند ، مسعود ، بختیار اولان (فَراخی) = بوللق، کنیشلك.

فَرادِیسْ [ع] « فِردَوس » اك جمعی:

« کیم کورسه ایدر صفاسنی تقدیس »
« دینسون سکا اقدس الفرادیس »
{لا}

فَرّاشْ [ع] یاییجی، دوشه ییجی، خدمتجی § کعبهٔ معظمه یی سوپورن:

« هر رخام فرشی بر آیینهٔ عالم نما »
« هرکزن فراشی براسکندر کیتی ستان »
{نفعی}

فَراشَتْ [ع] کعبهٔ معظمه فرّاشلغی: (فراشت شریفه براتی، خدمت فراشت).

فَراعِنَه [ع] (فِرعَون) اك جمعی، مصرك قدیم حکمدارلری: (فراعنهٔ مصریّه).

فَرَاغْ { [ع] ترك اشتغال ، ایشدن چکلمك § راحت، استرا - حت : (کنج فراغ ، کوشهٔ فراغ) § ترك ایتمك ، براقمق: (فراغ وانتقال خرجی) § راحتلك ، آسوده‌لك : (فراغ بال ، فراغ خاطر).

فَرَاغَتْ { [ع] « فراغ » کبی راحت : (کوشهٔ فراغت) § واز کچمه ، ال‌چکمه ، ایشسز قالمه : (کیتمکدن فراغت ایدییور، بوایشدن فراغت ایتدی ، حقندن فراغت ایلدی) § استغنا : (اظهار فراغت ایلدی).

فَرَامُوشْ { [ف] اونوتمه . لسا - نمزده هم یالکز، هم « ایتمك، ایلمك » ماده‌لریله قوللانیلیر. نظم عجمه مخصوص اولان مخففاتی ترکجه‌ده استعمال اولنماز .

فَرَاهَمْ { [ف] طوپلانمه ، طوپلو . منظوماتده نادراً قوللا - نیلمشدر :

« پیش حکمنده اوشاه رسلك »
« دامن انبیاده فراهمدر »
{ نظیم }

فَرْبِهْ { [ف] سمیز ، اتلی ، بسیلی: (کوسفند فربه) (فَربِهی) = سمیزلك ، اتلیلك .

فَرْبِیُونْ { [ع] اصطلاحات نباتیه - دندر . بلاد حاره‌یه مخصوص بر نباتدرکه جزء مؤثری رچینه‌لی بر ضمغدر . بعض امراضه علاج اوله‌رق قوللانیلیر : (فَصِیلَهٔ فَرْبِیُونِیَه) .

فَرْتُوتْ { [ف] پك اختیار ، پیر ، قوجامش، بوناق: (مرد فرتوت) ، (فَرْتُوتِی) = پیرلك ، بوناقلق . (فَرْتُوتَانَه) = بوناقجه‌سنه.

فَرَجْ { [ع] غم وغصه‌دن، صیقنتیدن قورتلمق : (الصبر مفتاح الفرج) = صبر فرجك آناختاریدر .

فَرْجْ { [ع] فی الاصل آرالق، یاریق معناسنه‌در . اصطلاحده نسوانك عورت یری دیمکدر .

فَرْجَامْ { [ف] عاقبت ، صوك § نفع ، فائده . لسانمزده ترکیب ایله قوللانیلیر : (بَدْ فَرْجَامْ) = صوکی کوتو ، فنا . (بی‌فرجام ، نافرجام) = صوکسز ، یاخود فائده‌سز . (فرجامگاه) = قبر، مزار.

فَرَحْ { [ع] برسببدن طولایی زیاده سوینمکله ویا برشیدن زیاده حظ ایتمکله قلبده حاصل اولان انشراح لاقیدانه . (بولمق) ماده‌سیله قوللا - نیلیر: (دکز کنارنده کزیندم. فرح بولدم) . (فرحبخش) = سوینج ویریجی. (فرح اَفْشَانْ) = (فرح فَشَانْ) = سوینج صاچیجی. (فرح آوَرْ) = سوینج کتیریجی. (فرح اَفْزَا ، فرح فَزَا) = کوکله سوینجله

آچيقلق ويريجى ، كوكلك سوينجنى آرتيريجى .

فَرِحْ [ع] مسرور ، شادمان معناسنه‌در . (فَرِح) دائما « فَخُور » ايله برلكده (فرحان) يالكز

فَرْحَانْ قوللانيلير : (فرح فخور) = مسروراً ، مفتخراً .

« ايشته ازجمله سلاميله خطاب ايليه‌رك »
« زير دستان همايوننى ايتدى فرحان »
{ نظيف }

فَرْحَتْ [ع] مسرّت ، سوينج : (حال فرحت) .

فَرَحْنَاكْ [ف] فرحلى ، مسرور : (قلب فرحناك) § مقامات موسيقيه‌دن برينك اسمى : (فرحناك فصلى) .

فَرُّخْ [ف] مبارك ، اوغورلو . (فرّخزاد) = يمن وخيرلى ، سعادتلى اولان (فرّخى) = ميمنت ، اوغورلولق :

« سفر مبارك اوله اى‌وزير فرّخ دم »
{ نفعى }

فَرْخَالْ [ف] قيو يرجق ، طولا- شيق‌اولمايان اوزون‌صاچ .

فَرْخُنْدَه [ف] مبارك ، مسعود ، ميمنتلى ، اوغورلو . (فرخندگى) = مباركلك ، اوغور- لولق . (فرخنده طالع) = طالعى خيرلى، مسعود . (فرخنده پاى) = آياغى اوغورلو (فرخنده راى) = رأيى مصيب . (فرخنده فال) = فالى مبارك ، اوغورلو .

« بر بويله دم حرّم وفرخنده خصوصا »
« كيم ماحصل مدت عمر گذراندر »
{ نفعى }

فَرْدْ [ع] تك ، اشى بولنمايان :

« قيلمه درد اهلنى اى فرد صمد »
{خاقانى}

§ بنى آدمدن هر برى : (فرد آفريده) بومعناده جمعى : (افراد)در § مصراع اولمايان تك بيته (فرد) ياخود (مفرد) اطلاق اولنور § تك اولان عدد : (فردالفرد) = ايكى‌يه تقسيم اولنه- مايان عدد .

« دكل تدبير ايله برفرد قادر محو واثباته »
« سطور نسخهٔ تقديره كيمدر خامه‌اويدرمش »
{ قوجه‌راغب }

فَرْدَا [ف] يارين ، بوكونك ايرته- سى ، اوبركون : (انديشهٔ فردا) = يارينى دوشونمه ، دوشونلش § قيامت : (تا بفردا) = قيامته قدر :

« عاقله لايق مى فردايى فراموش ايلمك »
{سنبلزاده وهبى}

فَرْدَانِيَّتْ [ع] برلك ، تكلك . صفات الٰهيه‌دندر : (واحدسين ، سرادقات لم يزليده فردانيتله موصوف — تضرعات — سنان پاشا) .

فَرْدِیَّتْ { [ف] کذلك برلك ، تکلك :

{ کنج پنهان کبی تا اوّلدن }
{ ذاتی فردیّت ایله قائم ایکن }
{ خاقانی }

فَرْزْ { [ف] شطرنج اویونی طاشلرندن مدبّر مقامنده اولان مهره :

« فرزی طرح ایتمکه قادر کچینیر »
{ وهبی }

فَرْزانَه { [ف] حکیم ، دانشور ، ذوفنون § قیود نفسانیه‌دن عاری ، آزاده مشرب آدم .

فَرْزَنْد { [ف] اوغل : (فرزند ارجمند) .

فَرَسْ { [ع] آت ، بارکیر . جمعی (اَفْراس) در.

فَرْسا { [ف] اسکیدیجی ، بتیریجی ، آشندیریجی . ترکیب ایله قوللانیلیر: (جانفرسا ، طاقت‌فرسا ، خرد فرسا ، تحمل‌فرسا ، غم‌فرسا).

فَرْسَخْ [ع] } **فَرْسَنْك** [ف] } اوچ میل طولنده مسافه‌یه اطلاق اولنور: (اسکدار‌دن قاضی کویی بر فرسخدر) مادیات ومعنویاتده قوللانیلیر. معنویاتده اکثریا مکرر استعمال اولنور . مثلا (فلان صنعت ترسیمده استادینی فرسخ فرسخ کچمشدر) دینیلیر .

فَرْسُودَه { [ف] آشینمش ، یپرانمش ، اسکیمش : (خرقهٔ فرسوده ، جامهٔ فرسوده) عین معناده (فَرْسُودْ) لفظی ترکیب ایله استعمال اولنور . (فَرْسُودَگی) = فرسوده‌لك ، اسکیمشلك .

فَرْش { [ع] دوشه‌مك ، دوشه‌نمك ؛ یایغی ، یایلق : (فرش سجاده ، حصیرك فرشی) مجازاً دخی قوللانیلیر: (فرش جبهه ، فرش جبین) § خالی ، کچه ، دوشك کبی یره سریله‌جك اشیا : (فرش رنکین ، فرش چمن) § زمین ، یر : (عرش وفرش).

« یوزینی ایتمش ایدی پاینه فرش »
« بوقدر عزت واجلال ایله عرش »
{ خاقانی }
« شاه ملکوت عرش پایه »
« ماه جبروت فرش سایه »
{ شیخ غالب }

فَرْض { [ع] صوم وصلات کبی اجراسی واجب ، ترکی کناه اولان اوامر الٰهیه . (فرض عین) = اداسی هر فرده لازم اولوب بعض افرادك اداسیله دیکرلرندن ساقط اولمایان اوامر . (فرض کفایه) = اداسی بالجمله مسلمینه لازم اولمایوب بعض افرادك اداسیله دیکرلرندن ساقط اولان اوامر § لازم ، واجب معناسنده سنده و اکثریا (اولمق) ماده‌سیله قوللانیلیر : (فلانك کوستردیکی معاملهٔ نازکانه‌یه قارشی اعادهٔ زیارت فرض اولدی) § تقدیر ، تخمین معناسنده

(ايتمك، ايلهمك) مادهلريله قوللانيلير: (فرض ايدهلم كه اويله اولمش، فرض ايت كه بويله سويلهمش) (بالفرض) = مثلا مقامنده قوللانيلير. (فرضى) = امر اعتبارى. (فرضا) = طوتهلم كه، اوله كه. بوتعبيرده رانك فتحيله استعمالى ياكلشدر .

« نورسك جرمنه پايان يوق ايمش فرض ايدهلم »
« يا سنك مرحمتك چوقمى دكل پادشهم »
{ نورس قديم }

« ايتسه بالفرض كائنات انكار »
« سنى تصديق ايدر بوقلب سليم »
{ لا }

فرضيّه { [ع] تنوير مدعى ايچون ايراد اولنوب حكمى قطعى اولمايان مسئلهٔ فنيه . جمعى (فرضيات) .

فرط { [ع] شدّت ، حدى تجاوز ايلهمك، حد دن آشقينلق. (فرط وافراط) = تقدّمده تجاوز ، فوق العادهلك. (تفريط) = تقدّمده تقصير ، كريلهمك ديمكدر . ماديات ومعنوياتده مطلقا مركّب اولهرق قوللانيلير : (فرط محبت، فرط ذكا، فرط تأثر ، فرط غيرت) .

« صاحب فرط ذكا اهل كرامت كبيدر »
{ لا }

فرع { [ع] آغاجك قولى ، دالى كبى براصله ايتنا ايدن هر شى : (فرع اصله تابعدر) ، (اصل وفرع) ، (فرعى . فرعيه) = اصلى اولمايوب فرعه منسوب ومتعلق بولنان. جمعى (فروع) .

فرفره { [ع] (وقار) مقابلى خفيف مشربلك ، عقلسزلق معناسنهدر. (فرفار) = كهوهزه، خفيف مشرب آدم ديمكدر. لسانمزده بومعناده وتحريفله (فارفاره) طرزنده قوللانيلير .

فرق { [ع] آييرت . باشقهلق علامتى ، ايكى شيئك آراسندهكى باشقهلق . ماديات ومعنوياتده قوللانيلير: (كوزتپه صوينك چامليجه صويندن فرقى يوقدر ، بو سوزله او سوز بيننده چوق فرق وار) § آييرمق، آيرلق ؛ تمييز ايدلمك ؛ سچلمك : (برى برندن فرق اولنميور ، نيك وبدى فرق ايتمكدن عاجز)

« وفاسز اقربانك آشنادن فرقى وار يوقدر »
{ لا }

« فرقى واردر وقار ايله كبرك »
{ لا }

فرق { [ع] باشك تپهسى ؛ باشده صاچك آرالقلرى :

« فرق ضعفاده ظلّ حقسين »
« سلطانلغه حق بيلير احقسين »
{ معلم ناجى }

فرقد { [ع] قطب شمالىيه ياقين ايكى كوكبدركه هر برينه

(فرقد) وایکیسنه بردن (فَرْقَدانْ) دینیر . بونلر دائما بولندقلری یردن طلوع وغروب ایدرلر :

« اولسون ارکانی مرتب اول سعادتخانه‌نك »
« قوپماسون برطاشی کرقوپسه یرندن فرقدان »
{ نفعی }

فَرْما { [ف] بیوریجی، امر ایدیجی معناسنه ترکیب ایله قوللانیلیر : (فَرْمانْفَرْما) ، (حُکْمفَرْما).

فَرْمانْ { [ف] امر، اراده، بیورق، یرلیغ : (فرمان السّمهی، فرمان همایون ، والیلك فرمانی، قرعه فرمانی) کویا بونك جمعی اولمق اوزره استعمال اولنان (فرامین) غلط فاحشدر .

فَرْمانْبَرْ / **فَرْمانْبَرْدارْ** { [ف] تابع فرمان ، مطیع ، منقاد معناسنه‌در. (فَرْمانْبَرِی، فَرْمانْبَرْدارِی) = فرمانبرلك ، فرمانبردارلق .

« یارب بونه قدرت که سراپای ممالك »
« فرمانبر شمشیر جهانکیر ز بانْدر »
{عونی}

فَرْمانْدَهْ / **فَرْمانْرَوا** / **فَرْمانْفَرْما** { [ف] حکمی نافذ « پادشاه » ، «شهنشاه»: (فرمان فرمای اقلیم روم)

فَرْمایِشْ { [ع] امر ، سپارش ، ایصمارلامه. (فرمایش شال) تعبیری معروفدر .

فَرْمُودَه { [ف] امر اولنان ، بیورلمش اولان . آز قوللانیلیر : (برموجب فرمودهٔ عالی).

فَرْوَرْدِینْ { [ف] سنهٔ جلالیه‌نك ایلك آیی، مارت :

« باغه رشك ایتسه روا روضهٔ فردوس برین »
« اولقدر زینت وفر ویردی ینه فروردین »
{ باقی }

فَرْوَه { [ف] کورك، مقبول حیوان پوستی : (فروهٔ سمور ، فروهٔ بیضا) .

فَرْهَنْك { [ف] ادب، هنر، معرفت، عقل ، تمکین معنالرینی افاده ایدر § لغات فارسیه‌یی حاوی کتاب معناسنده‌ده قوللانیلیر: (فرهنك جهانکیری ، فرهنك شعوری) :

« نباشد اهل فضل وهیچ نداند »
« کسی که متصل فرهنك نخواند »
{ابوالمعانی}

فَرْیادْ { [ف] استمداد ایچون چیقاریلان دیك سس؛ یوکسك سسله باغریشمق ، چاغریشمق: (فریاد عاشقانه ، فریاد عندلیب) .

فَرِیدْ { [ع] تك ، بی نظیر ، اشی اولمایان : (فریدالزمان ، فریدالوزرا ، فرید عصر) § دیزلمش اینجی (عقد فَرِیدْ) بر دانه نفیس

جوهره (فريد . فريده) اطلاق اولنور. جمعی (فَرائِد) در.

فَرِيضَه [ع] فرض اولان اوامر الٓهيه : (فريضهٔ حج شريف ، فريضهٔ صوم) § لازم ، واجب : (عالمده انسان ایچون تحصیل علم و معرفت پك مهم فريضه‌در) § وظيفه ، بورج : (دعای حضرت سلطان جهان فريضهٔ ذمت اهل ايماندر) جمعی (فَرائِض) در.

فَرِيق [ع] بربلوك ، برقسم ناس معناسنه اولان (فرقه) دن معناجه فرقليدر. بوكلمه فرقه‌دن اكثر اولان جماعت بشريه‌يه اطلاق اولنور. § فرقه قوماندانلغی پایه‌سی كه‌رتبهٔ اولايه معادلدر : (فريق پاشا) ، (فَرِيقَين) = ايكی طاقم جماعت انسانی، ايكی فرقهٔ عسكريه : (تقابل فَرِيقَين) .

فَرِيك [ع] كمالنی بولمش دانه ، اوغولغه صالح بغدای دانه‌سی : (فريك پلاوی. فريك آشی) آناطوليده معروفدر. پك مقبول اولان (فريك الماسی) = اولغون ، لذيذ المادیمكدر .

فَزَای [ف] « اَفزا » مخففی . تركيب ايله آرتيريجی ، آرتيران معناسنده قوللانيلير: (حيرتفزا)

فَساد [ع] چوروملك، بوزلق. ماديات ومعنوياتده قوللانيلير : (فساد معده) § قاريشقلق § بطلان : (قضيه‌نك فسادی) § فنالق. (صلاح) مقابلی : (عالم كون وفساد) = دنيا .

فَسان [ف] بيلكی طاشی: (سنك فسان) § حكايه ، ماصال: (فسان وفسون ، فسانِ فسوس) .

« پارهٔ الماسدر سنك فسانی نيلر اول »
« چرخه چكمه بردخی شمشیر والا كوهری »
{ نفعی }

فَسانَه [ف] (افسانه) مخففی ، حكايه ، ماصال. اوماده‌يه باقكز .

فَسْخ [ع] حكمسز براقق ، بوزمق ، بوزلق : (فسخ شركت ، فسخ مقاوله ، فسخ عقد) § محاكم استينافيه‌نك محاكم ابتدائيه‌دن صادر اولان احكامی قانونه توفيقاً بوزمسی : (اعلام ابتدائينك فسخی).

فَسَدَه [ع] (فاسد) ك جمعی ، مفرديده ده باقلی.

فَسَقَه [ع] (فاسِق) ك جمعی، كناه ايشله‌ينلر .

فَسِيح [ع] كنيش ، آچيق : (صحرای فسيح ، ساحهٔ فسيحه) ، (ميدان فسيح دهر ایچنده اجالهٔ چوكان قضا ايله يووارلانير بر طوب كبی آرامی منسلب وحالدن حاله منقلب بروجودم — حسب حال جامی — سنبلهٔ ناجی) .

فَشافَش [ف] آتيلان اوقك سسی : (فشافش تير)

§ خیشلتی ، شیپرتی: (فشافش دریا ، فشافش خلعت، فشافش دامان) .

فَشان [ف] (اَفشان) مخففی . ترکیب ایله صاچیجی . صاچان معناسنده قوللانیلیر : (آتش فشان ، زرفشان) .

« ای شعر ترم اشکم ایله هم جریان اول »
« سینه مده کی نیران غمه رشحه فشان اول »
{ « پارنی » دن ترجمه ـ معلم ناجی }

فَصّ [ع] یوزوك طاشی: (فصّ نکین) جمعی (فصوص).

فَصاحَت [ع] فی الاصل سوتك کوپوکی کیدوب خالصی قالمق ، برنسنه شائبه دن بری اولمق معناسنه در. بومناسبتله سوزك آچیق ، دوزکون ، خطادن عاری اولمسنده قوللانیلمشدر . اصطلاح فن معانیده کلمه ده تنافر حروفدن ، غرابتدن ، قیاسه مخالفتدن وکلامده کلماتك فصاحتیله برابر ضعف تألیفدن ، تنافر کلماتدن سلامت دیمکدر § کلامده ، متکلمده اوصورتله تجلی ایدن حال : (فصاحت متکلم) ، (فصاحت پرداز) = فصاحتله سوز سویله ین .

فَصّاد [ع] قانجی ، قان آلیجی : (نیشتر فصّاد) .

« درد مند کنهه خار رهك نافعدر »
« نه قدر انفع ایسه خسته یه نیش فصّاد »
{ نابی }

فَصّال [ع] هرکسك عیب و قصورینی دیلینه طولایوب فصل وذم ایدن: (فصّال بدخصال).

فَصْد [ع] قان آلمه : (فصد وحجامت) .

فَصْل [ع] آییرمق ، آییرلق . (وصل مقابلی) § حق وباطل بیننی آییروب حکم ایتمك: (فصل دعوی، دعوانك فصلی) § ذم وغیبت، آدم چکیشدیرمه . بومعنالرده (ایتمك، ایله مك) ماده لریله قوللانیلیر : (حاکم دعوایی فصل ایتدی . آدم فصل ایتمکدن باشقه هنری یوق) § برشیئك دیکرلرندن آیری ، باشقه اولان قسمی : (کتابك فصل اولی ، فصل الفاء ، بر سنه درت فصلدر ، فصل ربیع) § مقامات موسیقیه دن هربری: (نهاوند فصلی ، حجازکار فصلی) بو معنالرده جمعی (فُصُول) در § ترك عطف یعنی کلمه لر ، ترکیبلر ، جمله لر آره سنده عطف و تشریك ادواتی بولنمامق : (فصل الخطاب) = خطاب فاصل ، ایکی کلام بیننی فصل ایدن (اما بعد ، بعد ذا) کبی سوزلر. (فصل الجسد) = وجودك اویناق یرلری :

« کلسون بهار فصلنی سیر ایله بلبلك »
{ لا }

فَصیح [ع] فصاحتله متصف ؛ دوزکون، آچیق، خطاسز سوز سویله ین. جمعی (فُصَحا) .

فَصِيلَه [ع] فى الاصل آدمك اقربا سنه اطلاق اولنور . اصطلاحده خواص مميّزه سى فرقسز بولنان نباتاتك هيئات مجموعه سى ديمكدر. جمعى (فَصائِل) .

فَضاءْ [ع] اوجى بوجاغى بولنمايان بوشلق، كائناتك صوكسز اولان كنيشلكى : (فضاء نامتناهى ، فضاء بى حدّ) § كنيش محل، مكان : (فضاى فيض) § كنيش ، آچيق صحرا ، اوء . : (فضاى محن) ، (فضا نورد) = اووه ده كيديجى.

« اى فضا دلتنك اولور دم بى تناهى اولمسه‌ڭ»
« كوكلك جولانكه حيرتپناهى اولمسه‌ڭ »
{ لا }

فَضائِلْ [ع] (فضيلت) ڭ جمعى، افرادك مدار تفوق و تميزى اولان اوصاف جميله . (فضايل) صورتنده يازلماملى : (فضائل جميله ، ارباب فضائل) .

فَضاحَتْ [ع] رسوايلق، كشف عيوب ومساوى صورتيله وقوعبولان رسوايلق : (فضاحت لسانيه ، ارباب فضاحت) جمعى (فَضايِح) در . عربيده (فضائح) صورتنده تحرير اولنور .

فَضْل [ع] (نقص) مقابلى . زياده‌لك، مزيّت ذاتيه: (صاحب فضل) § كرم ، عاطفت ، احسان : (اكر ازلده بنى قوللغه قبول ايتدكسه فضل سنك نعمت بكا — سنان پاشا)
§ علم ، هنر ، معرفت :

« كندى فضلندن اولور ممنون دل عالى تبار »
« ايلمز ديكرلرك فضليله اصلا افتخار »
{ بوآلو - مترجمى - ناجى }

فَضَلاتْ [ع] (فَضْلَه) نك جمعى ، فقط (قاذورات) معنا سنده ده قوللانيلير .

فَضْلَه [ع] زائد ، زياده، آرتيق : (فضله حاصلات، فضله اشيا).

فَضيحْ [ع] رذيل ، رسواى معناسنه‌در .

فَضيحَه [ع] رسوايلغى موجب اولان ماده ، ايش .

فَضيلَتْ [ع] انسانك يارادليشنده‌كى ايپلك ، ايى خوى ، تعبير ديكرله برشيئك ويا برشخصك خير ، حسن ، علم ومعرفت كبى برفضل جهتيله ديكره تفوق ورجحانه سبب اولان حالت: (فضيلت پرور ، صاحب فضيلت، فَضيلَتمَنْد) = فضيلتلى ديمكدر . جمعى (فضائل) .

فَطانَتْ [ع] ذهن آچيقلغى، ذهنك يارادلش اقتضاسنجه بر شيئى چابوق وايى آكلامق خصوصنده‌كى استعدادى .

فَطيرْ [ع] اولمامش ، مرتبه سنى بولمامش شى || خصوصيله هنوز مايه لانمامش خمير : (خبزالفطير) = مايه سز اتمك .

فَطُورْ [ع] اوروج آچه جق نسنه .

فَطِينْ [ع] فطانتلی ، ذهنی برشیئی چابوق وايی ادراك ايديجی ، ايدن : (شوچوجق پك فطين ، تذكرهٔ فطين) .

فَظَاظَتْ [ع] قابالق ، يوغونلق ، سرتلك ، كوتوسوزلولك : (فظاظت لسانيه) .

فَعَّالْ [ع] اوشـه نعيوب زياده ايشله ين ، ايشله يجی ، چوق چاليشان ، چاليشيجی (مرد فعّال) = چاليشقان آدم (فَعَّالَه) = چاليشقانجه . سنه (فعّال لِمَا يُرِيدْ) = ايستديكنی ايشله ين جناب حق .

فَغْفُورْ [ف] چين حكمدارلرينك علم مخصوصی : (فغفور چين) ، (فغفوری) = حكمدار مذكوره منسوب || چين معمولات ترابيه سندن اوانی يه اطلاق اولنور . بياض چيچكلی سنه (خطائی) دينيلير :

« نشئه اميد ايتديكك ساغرده سندن غمليدر »
« برطوقون بيك آه ديگله كاسهٔ فغفوردن »
{ عالی }

فَقَارْ [ع] « فَقَارَه » نك جمعی ، آرقه ده ياغريندن قويروق صوقنه قدر استيف استيف ديزيلی اولان قابورغه كميكلری . (ذُوالْفَقَارْ) = بدر ملحمه سنده اغتنام اولنوب فقاره لری حاوی اولان ، طرف اقدس جناب رسالتپناهيدن حضرت امام « علی » رضی الله عنه ويريلن قيليجك اسمی . كسر فا ايله تلفظی يا كلشدر :

« هر علی حيدر دكل هر سيفه ديمز ذوالفقار »
{ لا }

فَقَاهَتْ [ع] علم شريعتك عالمی يعنی علم فقهده رسوخ صاحبی اولمق . (فقاهتلو) = مفتيلره مخصوص عنوان رسمی .

فَقْرْ [ع] يوقسوللق ، زركورتلك ، محتاجلق : (فقر دم) قانسزلق علتی .

فَقَطْ [ع] « فا » ايله (قطّ) دن مركب ادات استدراك . بعضاً معنای حصری ، يعنی (يالكز) معناسنی حاوی اوله رق قوللانيلير .

فَقِيرْ [ع] محتاج ، عاجز ، يوقسول ، ديلنجی . (فَقِيرَانَه) = فقيرجه سنه ، يوقسول اولانه ياقيشه جق طرزده . بعضاً مقام تواضعده ده ايراد اولنور :

« بو فقيرك بعض آثاری دل زارم كبی »
« بولمشدی جامهٔ يكرنك ايله حسن نظام »
{ لا }

فَقِيهْ [ع] فقاهتله متصف ، علم فقهده عالم ومتشرع اولان . جمعی (فُقَهَا)

فَكّ [ع] آييرمه ، قوپارمه : (فكّ انتساب ، مهرك فكّی)

§ قورتارمه : (رهنك فكّى) § چكّه: (فكّ اعلى ، فكّ اسفل) .

فَلاَحْ { [ع] فوز و ظفر ، نجات و خلاص معناسنه‌در : (ابوينك خير دعاسنى آلمايان فلاح بولماز) يالكز (بولمق) ماده‌سيله قوللانيلير :

« فلاح بولمدى راه طلبده بنلك ايدن »
« سكّا سن اولدك او مسلكده راهزنلك ايدن »
{ لا }

فَلاّحْ { [ع] اهل فلاحت ، چفتجى ، اكينجى : (آفريقا فلاّحلرى چاليشقانلقله مشهوردرلر) .

فَلاَحَتْ { [ع] چفتجيلك . اكينجيلك : (آناطولى ايچون اڭ بيوك مدار عمران وسعادت فلاحتدر) فصيحى كسر (فا) ايله‌در .

فَلاَخَنْ { [ف] طاش آتمغه مخصوص آلت ، صاپان : (فَلاَخَانْ) صورتنده‌ده قوللانيلير :

فَلاَسِفَه { [ع] « فيلسوف » اڭ جمعى . اوماده‌يه باقلى : (فلاسفهٔ يونانيه) .

فَلاَطُونْ { [معرب] اصلى (پلاطون) دركه مشهور حكيم يونانينك لقبيدر . لسانمزده هم بو صورتده ، هم (افلاطون) طرزنده قوللانيلير . كتابمزك برنجى قسمنك يوز قرق يدنجى صحيفه‌سنه مراجعت اولنملى .

فَلاَكَتْ { [ع مولّد] مصيبت ، داهيه ، بدبختلق كبى معنالرى افاده ايدر . عربيده بولنمايان ، قوللانيلمايان بو كلمه‌نك لسانمزده (نزاكت) كبى استعمالنه احتياج قوى واردر . (فَلاَكَتْزَدَه ، فَلاَكَتْدِيدَه) = كرفتار مصيبت اولان . بونلرك جمعى (فلاكتزدكان ، فَلاَكَتْدِيدَكَانْ) در.

فَلْجْ { [ع] (نزول) دينيلن اينمه علّتى . اعضاى بدنك حركات طبيعيه‌دن محروميتى .

فَلْسَفَه { [ع] حكمت معناسنه مستعملدر . بو مناسبتله اعاظم حكمادن هر برينك مسلوك و متخذى بولنان اصول حكيمانه‌يه اطلاق اولنور . مثلا (ابن سينانك فلسفه‌سى ، شيخ الاكبرك فلسفه‌سى ، ده‌قارتك فلسفه‌سى) كبى § حكمت اخلاق ، آداب ، طبيعيّات ، الهيّات قسملرندن مركّب علم مخصوص § بر شيئك ، بر علمك حكم و حقايقندن بحث ايدن علم مخصوص : (فلسفهٔ دينيه ، فلسفهٔ اخلاقيه ، فلسفهٔ تاريخيه) ، (فَلْسَفِيّاتْ) = علوم حكميه .

فَلَقْ { [ع] صباح آيدينلغى § طومروق .

فَلَكْ { [ع] مدار النجوم اولان (كوك) ديمكدر . جمعى (اَفْلاَكْ ، فُلُكْ) در ، برنجيسى قوللانيلير . (فلك الافلاك) = فلك الاعلى ،

فلك اعظم كه متقدمينه كوره طوقوزنجى طبقهٔ سما ديمكدر § زمان ، دهر ، اجل ، دنيا كبى مختلف معنالرده و احكام وقايع و شئونك معطوف عليهى اوله‌رق استعمال اولنور. (فَلَكيّاتْ) = سما ونجوم دن بحث ايدن علم مخصوص.

فَمْ { [ع] آغيز : (فم نهر) = چاى آغيزى. (فم لطيف ، فم نازك) = كوزل آغيز ، (كُلْفَمْ) = آغيزى كل كبى اولان ، (غنچه‌فم) = آغيزى غنچه كبى اولان. نظمده تشديد ميم جائزدر . جمعى اولان (افمام) قوللانيلماز .

« بهارى نيلرز اول كلعذار غنچه فمك »
« كولوب آچلمسى بيك نوبهاره دكمزمى »
{نائلئ قديم}

فَنّ { [ع] نوع ، چشيد ، درلو . بو معناده اكثريا جمعى اولان (فُنُونْ) قوللانيلير § معارف بشريه نك عمليات ايله تحصل ايدن قسمى || هنر وصنعت ، علومدن برشعبه : (ارباب فن ، فن جرّاحى ، فن بيطرى ، فن تشريح ، فن زراعت ، فن كيميا) جمع اوله‌رق ده قوللانيلير : (فنون رياضيه ، فنون طبيعيه) (فَنّاً ، بِالْفَنّ) = فن واسطه‌سيله فن ايله . (فَنّى) = فنّه منسوب ديمكدر : (مسائل فنّيه ، حقايق فنّيه) ، (هزار فنّ) = هر شيئه آشنا اولان ، صنعتجه اجراسى كوچ شيلرى يابان ، (پُرفَنْ) = هر شيئى يابان ، (فن) كلمه‌سنك عربيده اولديغى كبى لسانمزده برآدمى معامله‌ده آلداتمق معناسنده استعمالى شايع دكلدر . بر لغت كتابنده او يولده تعريف ايدلمسى خطادر. لسانمزده مثلا (فلانك فندينه آلداتمامليدر) دينيلير. لكن (فلانك فننه آلداتماملدر) اصلا دينيلمز . (فَنْد) = حيله ، دسيسه ، مكر ، دك ، معناسنه‌در .

فَنَاء { [ع] يوق اولمق ، يوقلق . (بولمق) مصدريله قوللانيلير: (فَنايابْ ، فَنا پَذيرْ) = فنا بوليجى ، فنا بولان ، (دار فنا) = دنيا . (آغوش فنا) = مزار . (فنافي‌الله) = تجريد ، علائق دنيويه‌يى كليا قطع ودركاه احديته توجه تام ايله استغراق حالتى § أبينك ضدى ، كوتو : (فنا شى ، فنا آدم ، فنا سوز) ، (فنالق) = كوتولك : (عالمده انسان كامل كيمسه يه فنالق ايتمكى خاطرندن كچيرمز. بالعكس هركسه ايلك ايتمكه چاليشير).

« فنا بقايه مقابل عدم وجوده رديف »
« جهان يوق اولمه‌ده مانند شمع وار اوله‌لى »
{خامى}

« كوسترميه حق فناى عشقك »
{اكرم}

فَنْد { [ف] مكر ، حيله ، دسيسه ، دك : (قادينك فندى ارككى يندى — مثل مشهور) .

فَوائِدْ [ع] (فائده) نك جمعى : (فوائد كثيره) مفردينه ده باقملى .

فَواحِشْ [ع] (فاحشه) نك جمعى . اومادهيه باقملى .

فَواخِرْ [ع] (فاخره) نك جمعى . اومادهيه مراجعت اولنه .

فَوارِسْ [ع] « فارس » ڭ جمعى . آتلولر ، بنيجيلر .

فَوّارَه [ع] قايناق ، فسقيه ، ايچندن صو فشقيران مصنّع بورو طرزنده شيلره اطلاق اولنور :

« آب روى فيض جوّيان اولسه عنوانم نه وار »
« خاك پاك معرفتدن فشقيرر فوّاره‌يم »
{معلم ناجى}

فَواكِهْ [ع] (فاكهه) نك جمعى . ميوه‌لر ، يمشلر : (فواكه لذيذه) .

فَوْتْ [ع] برشيئك آندن صوڭره حصول و ادراكى ممكن اولميه‌جق صورتده الدن چيقوب كيتمه‌سى ، يتيلوب قاچيرلمه‌سى : (فوت فرصت ، فوت امر) ، (ايتمك ، ايله‌مك) ماده‌لريله قوللانيلير § اولوم : (فوت ناكهانى ، فوت فجائى) .

فَوْجْ [ع] بولوك ، طاقم ، جماعت : فوج فوج) = بولوك بولوك . (فَوْجاً فوج) = طاقم طاقم ، آقين آقين . جمعى (اَفْواج) .

فَوْرْ [ع] عجله ، عجان . (فَوْراً) = سريعاً (عَلَى الفَوْر) = على العجله ، بردنبره ، چار چابوق .

فَوَرانْ [ع] قاينامق ، فشقيرمق . ماديات ومعنوياتده قوللانيلير : (فوران آب ، فوران دم . وولقانك فورانى) .

فَوْزْ [ع] مقصوده ايرمك ، خلاص بولمق : (فوز ونصرت) استعمالى حسناته منحصردر .

فَوْقْ [ع] اوست ، اوست طرف . ماديات و معنوياتده قوللانيلير : (تصورك فوقنده) ، (فَوْقَ الْحَدّ) = حددن اوستون ، پك زياده (فَوْقَ الْعادَه) = عادتك اوستنده . كورلمه‌مش . (مافَوْق) = اوست ، اوستده بولنان(فَوْقانى) = يوكسكده ، اوستده اولان: (بنانك قسم فوقانيسى) .

« بيك مهاجم قارشى چيقمشكن لواى خامه‌مى »
« ديكدى طبع عالم سحرالبيانك فوقنه »
{معلم ناجى}

فَهّامْ [ع] پك زياده آڭلايجى ، آڭلايان ، پك ذكى .

فَهْمْ [ع] آڭلامق . (ايتمك) و (اولنمق) ماده لريله قوللانيلير :

« فهم اولنمز نكتهٔ شرح وبيان حسن وعشق »
{جورى}

«بن نه يازدم سن نه فهم ايتدك غريب افسانه در»
{معلم ناجى}

فَهِيم { [ع] فهم ايله متصف اولان، آڭلايشلى . آڭلايان .
« سخن اولدركه بلاواسطهٔ طبع سليم »
« اوله مقبول دل نادره سنجان فهيم »
{ نفعى }

فَيَّاض { [ع] زياده فيض ويريجى، ويرن : (فيّاض مطلق، فيّاض ازل) = الله ذوالجلال .
(فيّاضانَه) = فيّاضه لايق صورتده :
« فيّاض ازل ، موجد كل ، مصدر عالم »
{ نفعى }

فَيافى { [ع] « فَيفا » نك جمعى ، صوسز چوللر، صحرالر .

فَيْصَل { [ع] حق ايله باطل بيننى فرق وتميز ايله‌اولان حكم، قرار . (ويرمك ، بولمق) ماده‌لريله قوللانيلير . عربيده ايكى نسنه آرالغنى آيران شيئه‌ده اطلاق اولنور .

فَيْض { [ع] فى‌الاصل صو طاشوب آقمق ، برنسنه چوغالمق معناسنه‌در . معانى سائرهٔ آتيه بو معنادن استخراج اولنمشدر. نفس انسانيه‌يه واقع اولان القاآت معنويه: (فيض الٓهى ، فيض ربّانى ، فيض ازل) § تأثير : (فيض عشق ، فيض محبت ، فيض انفاس ، فيض باران) § يمن وبركت ، بوللق : (فيض واحسان)، (باران فيض رسان، فيض محصولات) § احاطه ، ظهور وتجلّى : (فيض استعداد، فيض حسن) § آرتمق، چوغالمق (فيض مياه ، فيض نهر) § كمال تمى وتجدد : (فيض بهار . فيض چمن) § علم ومعرفت: (ازدياد فيض وعرفان) § معناً ايلريله‌مك . ترقى . (فَيْضياب) = فيض بوليجى ، بولان § كيفيت روحانيه ، صفاى روحانى : (فيض عبادت ، فيض سحر) ، (فَيْضناك) = فيضلى . (فيض بخش) = فيض ويريجى ، فيض باغشلايجى . (فَيض رَسان) = فيض ايريشديريجى. (فيض اَفزا) = فيض آرتيريجى . (فيض آوَر) = فيض كتيريجى. (فَيضا فَيض) = فيض ايله طولو اولان . جمعى (فُيوض) در.
« دل زندهٔ فيض شمس تبريز »
« نى پارهٔ خامهٔ شكرريز »
{ شيخ غالب }

فَيَضان { [ع] صويك آرتوب طاشمه‌سى، جوشمه‌سى: (فيضان مياه ، فيضان نيل ، دره‌نك فيضانى) .

فَيْفاء { [ع] دوز ، بيوك صحرا ، صوسز قوملو چول .

فَيْلَسُوف { [ع] محب حكمت . حكيم ، ذات حكمت سمات § عقائد دينيه‌دن عارى اولان. دينسز ، دهرى :
« بلكه قانون سخنده ، حل وعقد نكته‌ده »
« حكمت فكر وخيالك فيلسوف اكبرى »
{ نفعى }

﴿ فِ ﴾

فِئَه [ع] طائفه ، كروه ، جماعت : (فِئَهٔ قليله) اكثريا مقام استحفاف واستحقارده قوللانيلير . جمعی (فِآت) .

فِتْراكْ [ع] آتك تركيسی ، ترکی قايشی ؛ اكرك آرديندهكی تاصمه .

فِتَنْ [ع] (فتنه) نك جمعی : (چشمِ پرفِتَن) .

فِتْنَه [ع] شقاق ، غوغا .

فِخام [ع] (فخيم) لك جمعی . اولولر ، بويوكلر : (وكلای فخام) .

فِدْيَه [ع] خلاص ايچون ويريلن آقچه . جان قورتارمه آقچهسی . (فديهٔ نجات) .

فِرارْ [ع] قاچمق ، صاووشمق : (فراره قدم باصمق) ، (فراری) = قاچاق : (عسكر فراريسی) .

فِرازْ [ف] يوقوش : (فراز و نشيب) = يوقوش اينيش § بالا ، رفيع ، يوكسك : (فراز عرش ، فراز آسمان) .

فِراسَتْ [ع] شدّت ادراك ، روش وحالدن سرعتله آڭلامق : (اهل فراست) فتح فا ايله يا ڭلشدر .

فِراشْ [ع] دوشك ، ياتاق : (فراش وصلت ، فراش راحت) ، (اسير فراش) = ياتاقده بولنان خسته (هم‌فراش) = زوجه .

فِراقْ [ع] آيريلق ، هجران : (سوزش فراق ، دردفراق) .

فِرانْقْ [فرانسزجه‌دن Franc] تقريباً درت بچق غروش قيمتنده برفرانسز سكه‌سی .

فِرانْ ماسُونْ (فرانسزجه دن (Franc-maçon زبانزدی (فارماسون) فران‌ماسونلق طريقنه داخل بولنان آدم ؛ تركجه‌ده بوزوق اعتقادلی ، منكر معناسنده قوللانيليور .

فِراوانْ [ف] بول ، چوق : (نقد فراوان ، عمر فراوان) .

فِرْدَوْسْ [ع] جنّت . عالمده اوامر دينيه‌يی اجرا ايله رضای الٓهی‌يی تحصيل ايدن انسانلره آخرتده موعود اولان قرارگاه ابدی . (فردوس آشيان) = قبری جنت اولان § لسانمزده بوستان ، باغچه معناسنده قوللانيلماز .

فِرِسْتادَه [ف] رسول ، پيغمبر : (فرِستادگان) = پيغمبرلر § كوندرلمش : (فرِستادهٔ

سوی وآلالری قیلنان) ذاتاً نادر قوللانیلان بولفظ براز زمان صوکره بوسبتون مهجور ومتروك اوله‌جقدر.

فِرِشْتَه [ع] مَلك : (فرشته خصلت) = ملك خویلی (فرِشْتَکانْ) = ملکلر. فانك فتحیله ده‌لغتدر .

فِرْعَوْن [ع] قدیم ملوك قبطیّهٔ مصریه‌نك علم مخصوصیدرکه حضرت (موسی) علیه‌السلامه ایمان ایتمه‌ین (ولید بن مصعب) بونلردندر. صاحب کبر ونخوت یعنی متکبّر عنود حقنده ایراد اولنور . جمعی (فَرَاعِنَه) در.

فِرَق [ع] (فِرْقَه) نك جمعی، براردونك اقسامی : (فرق عسکریه) .

فِرْقَت [ع] (فِراق) کبی آیریلق :

فِرْقَتِین (فرانسزجه‌سی Frégate) در . ایچنده ایکی یانلرینه صیره ایله طوپلر موضوع اولان بیوك برنوع سفینهٔ حربیه . برلغت کتابنده (انکلیزجه‌دن) دیه کوستریلیور . (قاموس فرانسوی) نك (۱۰۹۰) نجی صحیفه‌سنده « عربیدن مأخوذ » دینیلیور .

فِرْقَه [ع] بولوك، برطاقم خلق § فریق رتبه‌سنی حائز بر قوماندانك معیتی افرادی : (فرقهٔ عسکریه ، فرقه مرکزی) .

فِرَنْك (فرانسزجه‌سی Français) فرانسه‌یه منسوب، فرانسز دیمکدر . عربجه (افرنج) دن قسب وتحریف اولنمشدر .

فِرَه (فرانسزجه‌دن Fret) تجار کمیلرینه اشیا نقلی ایچون ویریلن اجرت ، نول || تجار کمیسنك تماماً ویا قسماً استیجاری || برکمی‌یه اجرتله یوکله‌تیلن اشیا ، حموله . (Frétin) = باقی قالان مال ، دوکونتی ، سوپورنتی مال .

فِرِیب [ف] آلداتمق معناسنه اولان (فرِیفتن) مصدرندن فعل امردر . لسانمزده مطلقا ترکیب ایله قوللانیلیر . (دلْفرِیبْ) = کوکل آلداتیجی . (نِکَهْفرِیبْ) = (نَظَرْ فرِیبْ) = کوز آلداتیجی. (اَبْلَهْفرِیبْ) = احمق آلداتیجی. (مُشْتَرِی فرِیبْ) آلیجی آلداتان .

فِرِیفْتَه [ف] آلداتلمش، آلدانمش: (فریفته دل) .

« یار قدیم صاندم آ هرجایی بن سنی »
« ایتدی بنی فریفته وعد وفالرك »
{ بهجت }

فِسْتَانْ [یونانجه‌دن] قادینلره مخصوص برنوع لباس.

فِسْق [ع] فنالق معناسنه‌در . اصطلاح شرعده خروج

عن الحق يعنی جناب حقك امرینی ترك ایتمك . كناه ایشلەمك دیمكدر : (فسق وفجور) ، (فسوق) جمعی .

فِصاد [ع] قان آلمق، طاماردن قان چیقارمق .

فِضّه [ع] كوموش: (فضهٔ خالصه) .

فِطام [ع] چوجغی سوتدن كسمه: (وقت فطام) .

فِطر [ع] اوروج آچمق ، آچان: (عید فطر) = رمضان بایرامی . (صدقهٔ فطر) = اوروج آینك نهایتنده جناب حقه شكر ایچون وجه مشروع اوزره ویریلن صدقه در كه (فطره) تعبیر اولنور .

فِطرَت [ع] خلقت، طینت یعنی یارادیلش : (مظهر اولدیغی بونجه الطافه قارشی فطرتنده موجود اولان دناءتی اظهارایتدی) § قوهٔ فاطره مقامنده ده قوللانیلیر . (فطری) = طبیعی، جبلی. (فطرةً) = فطری اولەرق ، یارادیلش جهتیله .

فِطرَه [ع] بالاده‌كی لفظ ایله بو كلمه بردر. لكن لسانمزده آیری آیری كوسترمكه لزوم واردر . صوم رمضانك تشكری ایچون بایرامدن اول وجه شرعی اوزره فقرایه ویریلن صدقه دیمكدر .

فِطنَت [ع] ذهنك تعلق ایتدیكی نسنه‌یی ادراك خصوصنده‌كی جودت استعدادی كه ذهن آچیقلغی ، ذهنك هرشیئی تیز آكلایشی دیمكدر . (غباوت) ك ضدی .

فِعال [ع] (فعل) ك جمعی : (بدفعال)=ایشلری كوتواولان

فِعل [ع] ایش : (فعل ممدوح ، فعل مذموم) § زمانه تعلق ومعنایه دلالت ایدن كلمه: (فعل ماضی، فعل لازم) ، (فعلاً) = سوز ایله دكل ایش اولەرق ، ایش جهتیله . (فعلی) = فعله منسوب : (جملهٔ فعلیه) ، (فعلیات) = ایشلەنیلن ایشلر ، شیلر دیمكدر :

فِغان [ف] اضطراب ایله باغروب چاغرمه ، فریاد .

فِقدان [ع] یوق اولمق ، (فقدان اشیا) .

فِقَرات [ع] (فقره) نك جمعی: (فقرات لطیفه) .

فِقرَه [ع] جملهٔ كلامیه : (امر نامه‌نك فقرهٔ اخیره‌سی) § حكایه ، قصه ، ماصال : (فقره خوان) = حكایه اوقویان، سویلەین .

فِقه [ع] فی الاصل برشیئی كركی كبی آكلایوب بیلمك معناسنه‌در . بعده علم دین وشریعتده علم اولمشدر . علم شریعت، شریعتك اصول واحكامی دیمكدر : (علم فقه ، اصول فقه) .

فِكار [ف] (افكار) مخففی . كتابمزك برنجی قسمنك

(١٤٦) نجی صحیفه‌سنه مراجعت اولنه .

فِکْر | **فِکْرَتْ** [ع] دوشونمك § قوهٔ مفکّره، ذهن، خاطر: (فکرمه کلیور) § دوشونیلن شی ، دوشونجه . جمعی (أفْکارْ) .

فِگَنْ | **فِگَنْدَه** [ف] برنجیسی (أفْگَنْ)ڭ، ایکنجیسی (أفْگَنْدَه) نك مخففیدر . معنالری برنجی قسمك (١٤٧) نجی صحیفه‌سنده کوسترلشدر. اورایه مراجعت اولنه .

فِلامَا | **فِلانْدِرَه** [ایتالیانجه‌دن] انجه اوزون‌باندیره، بایراق که ترکجه سی (آلاو) اولدیغی (لهجه) ده بیان اولنیور . مزراغه وکمیلرده دیرکلرك تپه‌سنه چکیلان اکسز ، اوزون‌بایراق دیمکدر § بیوك‌عسکری تعلیملرده ومهندسلرك مساحهٔ اراضی وخریطه تنظیمنده مواقعی تعیین وارائه ایچون مزراق اوجنده یره رکز ایتدکاری علامت، نشان .

فِلاوْطَه [ایتالیانجه‌دن] نیه مشابه برنوع چالغی.

فِلِزّ [ع] جواهر ارضیه ، قال اولمامش خام معدنلر. جمعی (فِلِزّاتْ) درکه آلتون ، کوموش ، باقر ، دمیر کبی معدنیات دیمکدر : (فلزّات تسعه) .

فِلِنْطَه [انکلیزجه‌دن] چاقماقلی. قیصه آوجی تفنکی.

فِهْرِسْتْ [ف] | **فِهْرِسْ** [معرب] بر کتابك محتوی اولدیغی فصول وابوابی غایتله مجمل اوله‌رق کوسترن جدول § اسامیٔ کتبی حاوی دفتر .

فی [ع] ادات ظرف وحرف جرّ درکه ترکجه مقابلی (ده) اداتیدر . (فِی الأَصْلِ) = اصلنده (فی‌الحقیقه) = حقیقتده (فی‌الحال) = بوآنده . (فِی سَبِیلِ اللّٰه) = الله یولنده . (فیهْ) = آنك حقنده . آنكا دائر : (مُتَنَازِعٌ فیهْ) = آنكا دائر منازعه واقع اولان (مانَحْنُ فیه) = آنكا دائر بحث ایدیلن خصوص . (فیها) = مفرد مؤنثه مخصوصدر.

فی [ع مولد] اصلی بوقاووده کی اداتدر . محررات رسمیه و خصوصیه‌یه اشارت اولنان تاریخ ایله برابر قوللانیلیر § لسانمزده هرنصلسه بها ، بدل‌معناسنده استعمالی شایع‌اولمش وجمعی اولمق اوزره (فیئات) لفظی اویدیرلشدر. کسر ایله استعمالنه نظراً

مال ، خراج وغنیمت معناسنه اولان (فَیْءْ) کلمه‌سندن مأخوذ اولمسی مستبعد در . بونکله برابر لسانمزده بونلرك استعماله لزوم واحتیاج واردر: (فیء مقطوع) ، (فیئات موضوعه) .

فیروز } [ع] فارسی (پیروز) معرّبی. سعید ، خرّم ، میمنتلی : (روز فیروز) = سعادتلی، سوینجلی کون . (فیروز بخت) = طالعی مسعود ، اوغورلی . (پیروز) فارسیده مظفّر، منصور، غالب، مسعود معنالرنده قوللانیلیر: (فیروزمند) = غلبه ، ظفر صاحبی . طالعی مسعود .

« هر کوشه‌ده برصباح فیروز »
« هر غنجه‌ده بر قبای نوروز »
{ شیخ غالب }

فیروزه } [ع] فارسی (پیروزه) معرّبی . (نیشابور) دینیلن مملکت جوارنده ظهور ایدن آچیق مائی رنکلی ذی قیمت بر نوع یوزوك طاشی. (فیروزه رنك، فیروزه فام) = مائی رنکلی : (قبهٔ فیروزه فام ، فیروزه رواق) = کوك یوزی (چشم فیروزه فام) = مائی کوز .

فیل } [ع] فارسیده (پیل) . خرطوملی جسیم الجثّه حیوان که آسیانك قسم جنوبیسیله آفریقای وسطاده بولنور . دیشلری مقبولدر . (عام الفیل) = ولادت سنیهٔ حضرت پیغمبرینك شرف واقع اولدیغی سنه (داء الفیل) = جذام نوعندن بر مرضدر .

فیلو } (فرانسزجه دن Flotte) دونما، قوهٔ بحریه؛ مفرز دونما.

فیلورین } (فرانسزجه‌دن Florin) سکهٔ خالصه اعتباریله طوقوز غروش قیمتنده آوستریا سکه‌سی. بوسکه‌نك قیمتی مملکتلره کوره غایتله مختلفدر. (فیلوری) = ایتالیانجه اوستی چیچکلی برنوع وندیك آلتونی.

فیلوقسه‌را } [فرانسزجه سی Phylloxera] اوزوم کوتوکلرینك کوکنه عارض اوله‌رق باغلری خراب ایدن غایت کوچك برنوع بوجك که آمریقادن سرایت ایتمشدر . (فیلوقسه‌رآ) نك اصلی یونانیجه‌در . لسان یونانیده (فیلون) یاپراق و (قسه‌روس) قورو معناسنه اولوب بوایکی لفظدن متشکلدر .

فیله‌تو } (فرانسزجه‌سی Filet) قویون و صیغیرك آرقه کمیکینك ایکی یانندن چیقاریلن اوزون ات پارچه‌سی .

فیلغران } [Filigrane فرانسزجه دن] یاخود (فیلاغرام Filagramme) کاغدك ایچنده کورونن خطوط ونقوش .

فيما بعد [ع] بوندن صوكره ، بوندن بويله ، بر دها مقامنده قوللانيلير . ترك استعمالى واجب اولان ترا كيبدندر .

فئات [غ] (فى) مادەسنه باقملى . هم جمع هم مفرد حكمنده قوللانيلير .

﴿ فُ ﴾

فُتاده [ف] (اُفتاده) نك مخففى . دوشمش ، دوشكون .

فُتوّت [ع] كرم ، سخا ، جومردلك : (اثر فتوت) . (فتوتلو) تعبيرى القاب رسميەدن اولوب رتبۀ رابعه اصحابنه يازيلير . (فتوتمند) = سخى ، كرمكار ، جومرد .

فُتوح [ع] ظفر ، نصرت : (مظهر فتوح ، موكب فتوح) بو معناده اكثريا جمى اولان (فتوحات) قوللانيلير § فضائل معنويه ، صفوت قلب ايله علم لدنى يى كشف واظهار : (روح پرفتوح) § آچمق ، آچلمق ، فرحلانمق .

فُتور [ع] ضعف ، كيوشكلك ، بزكينلك : (جسمنه عارض اولان فتور بر قاچ كون توقفه مجبور ايتدى) ، (كتيرمك) مادەسيله قوللانيلير . (بلا فتور) = فتورسز . بزمكسزين .

فُجاءه [ع] نا كهانى ، آنسزين ، بردنبره ، آيا كسزين ايريشن شى . (فُجاءه) ده عين معنايه لغت ايسه ده اوته‌كى كبى مستعمل دكلدر . (فُجاءَةً) = بردنبره ، نا كهانى اوله‌رق . (فُجاءَةً) قوللانيلماز . (فجئه) طرزنده يا كلش يازماملى . (فُجئى) = « فجاءه » يه منسوب ديمكدر .

فُجّار [ع] (فاجر) ك جمعى ، فاجرلر ، كناهكارلر .

فُجور [ع] طريق حقدن آيريلوب آثام ومعاصى يى ارتكاب ايتمك .

فُحش [ع] حددن آشيرى چركينلك ، كوتولك كه عفت وناموسه مخالف افعال واحوال ديمكدر .

فُحول [ع] لسانمزده قوللانيلمايان (فحل) ك جمعيدر . اصلنده اثناى مشاعرەده معارضلرينه غلبه ايدوب تفضيل وترجيح اولنانلر ديمكدر . لسانمزده فضل وكمال وعلم ومعرفت جهتيله اقرانـنه فائق اولانلره اطلاق اولنور : (فحول شعرا ، فحول علما ، فحول محدثين ، فحول مفسرين) .

فُرجه [ع] ياريق ، ايكى شى ايننده‌كى آچيقلق : (فرجهٔ

حائطه . فرجهٔ دیوار) § شدتدن قورتلمق معناسنیده افاده ایدر .

فُرْصَتْ [ع] فی‌الاصل نوبت معناسنه‌در . لسانمزده ینه بومعنی مناسبتیله برخصوصك اجراسنه مساعد وقت وحال معناسنده و اکثریا نفی صورتنده قوللانیلیر .

فُرْقَانْ [ع] قرآن کریم . حق وباطل ، حلال وحرام بیننی تفریق ایتدیکی ایچون بویله تسمیه ایدلمشدر . یوم بدره (یوم‌الفرقان) دینیلیر .

فُرُو [ف] آشاغی معناسنه‌در . لسانمزده مطلقا ترکیب ایله قوللانیلیر : (فروماندە ، فرومایه ، سرفرو) .

فُرُوخْتْ [ف] صاتمق معناسنه (فروختن) مصدرندن صیغهٔ ماضی اولوب صاتدی دیمکدر . لسانمزده (بیع) لفظی کبی صاتمق معناسنده قوللانیلیر .

فُرُوزْ [ف] « افروز » مخففی ، پارلادیجی ، نورلاندیریجی . ترکیب ایله قوللانیلیر . (جهان‌فروز) = جهانی نورلاندیریجی . (انجمن‌فروز) = انجمنی تنویر ایدن . (دلفروز) = کوکلی پارلادیجی یعنی قلبه شوق وفرح ویریجی . (خاطرفروز) = کذا خاطری ضیالاندیران یعنی خاطره فرح ویرن دیمکدر .

فُرُوزَانْ [ف] پارلایجی ، پارلایان : (شمع فروزان)

فُرُوزَنْدَه [ف] یانیجی ، یاقیجی ، پارلایجی ، آیدینلاتیجی .

فُرُوسِيَّتْ [ع] بینیجیلك ، جندیلك || آت قسمنه مخصوص احوالده حاذق وماهر اولمق : (فن فروسیت) .

فُرُوشْ [ف] صاتیجی معناسنده ترکیب ایله قوللانیلیر : (نان فروش ، عشوه فروش ، چای فروش) .

« تبسمه‌مش بزم اوچ بیتی برنشیده‌فروش »
« آنك جهانه تبسم کلیر بو حالندن »
{ ناجی }

فُرُوعْ [ع] دال‌وبوداق معناسنه اولان (فرع) ك جمعی که برشیئك اساسندن منشعب اولان اقسامی دیمکدر : (اصول وفروع) بعضاً جمع‌الجمع طرزنده‌ده قوللانیلیر : (فروعات) .

فُرُوقْ [ع] باشقه‌لق معناسنه اولان (فرق) ك جمعی : (فروق الفاظ ، فروق اجناس) .

فُرُوغْ [ف] شعله ، پرتو ، پارلاقلق ، پارلدایش : (مهر فروغ افشان) .

فُرُومَانْدَه [ف] عاجز ، یورغون ، شاشقین . (فروماندگی) = عاجزلك ، بی‌تابلق .

فرومایه [ف] بد اصل، صویسز، اصلی آلچاق آدم .

فزود [ف] « افزود »ك مخففی. ترکیب ایله قوللانیلیر : (محبت فزود) = سوکی آرتیریجی ، آرتیران .

فزون [ف] « افزون » ك مخففی . زیاده ، چوق دیمکدر . (فزونتر) = پك چوق ، پك زیاده .

فستق [ع] لسانمزده کسر (فا) و (تا) ایله معروفدر : (شام فستقی) ، (پسته) کلمهٔ فارسیه‌سندن معربدر . (فستقی) = صاریمتراق آچیق یشیل رنك .

فسحت [ع] کنیشلك، آچیقلق. (فسحتسرای) = ساحهٔ عظیمه ، کنیش سرای : (فسحتسرای آسمان) ، (فسحتگده) = کنیش محل .

« فسحتگدهٔ سپهر ایچنده »
« دریای ضیای مهر ایچنده »
{ ناجی }

فسرده [افسرده] مخففی ، طوکمش. برنجی قسمك (١٤٣) نجی صحیفه‌سنه مراجعت اولنه.

فسوس [ف] (افسوس)ك مخففی. ایواه ، یازیق کبی ادات تأسف .

فسون [ف] (افسون) ك مخففی ، بویو. قسم اوّلك (١٤٤) نجی صحیفه‌سنه مراجعت اولنه .

فصحاء [ع] (فصیح) ك جمعی : (فصحای عرب. فصحای ترك) .

« اندیشه که سمسار کلام فصحادر »
{ نفعی }

فصوص [ع] (فص) ك جمعی، یوزوکلر .

فصول [ع] بر برندن آیری اولان قسم، پارچه معناسنی افاده ایدن (فصل) ك جمعی. قسملر . بولوکلر دیمکدر : (فصول اربعه) = بهار ، یاز ، کوز، قیش موسملری.

فضلاء [ع] (فاضل) ك جمعی ، فضل وکمال صاحبلری : (فضلای ارباب قلم) .

« کامکار فضلا فخر موالئ عظام »
{ نفعی }

فضولی [ع] بوش بوغاز، مالایعنی ایله مشتغل . حدندن ، وظیفه‌سندن خارج سوز سویله‌ین ، ایشه قاریشان آدم . (فضل) ك جمعی اولان (فضول) = وظیفه وحددن آرتق قول وفعل دیمك اولوب مفرد مقامنده قوللانیلمشدر. (ابوالفضول) = بوصورتله قول وفعلی اعتیاد ایدن آدمه اطلاق اولنور. ترکجه‌ده تحریف

ايله (فودول) دينيلير. ايشته بولفظه نسبتله (فضولی) دينلمشدر § اصطلاح فقهده شرع شريفك وصاحبنك اذنی اولمقسزين ايشه كيريشن ، بر شيئه قاريشان ديمكدر: (فضولی وضع يد ، فضولی دعوايه مداخله ، فضولی ضبط اموال) .

فُقَرا { [ع] (فقير) اڭ جمعی : (فقرای صابرين) .

« فقرا قلبنه هركيم طوقنه »
« طوقنه سينه سی اللّٰه اوقنه »
{ لا }

فُقَها { [ع] (فقيه) اڭ جمعی ، علم فقهده عالم اولانلر : (فقهاء حنفيه ، فقهاء شافعيه) .

فُكاهه { [ع] مزاح ، لطيفه ؛ طبعه خوش كلن سوز ديمكدر . جمعی (فُكاهات) در .

فُكَن { [ف] (اُفكَن) مخففی . قسم اولك (١٤٧) نجی صحيفه سنه مراجعت اولنه . ضمّ وكسری جائزدر .

فُلان { [ع] اسم بنی آدمدن ، اسمای اعلامدن كنايه‌در . مؤنثی اولان (فُلانه) قوللانيلماز .

فُلس { [ع] پول ، منقر ، آقچه : (فلس احمر) = قيزل منقر ، باقير سكّه . جمعی (فُلوس) .

فُلفُل { [ع] قره بوبر . (دارفلفل) = دارچين تخمی دينيلن قوبروقلی بوبر .

فُلك { [ع] كمی . سفينه . (فلكه) = آغيرشق كه ايپلك اكيردكلری آلت § يووارلاق نسنه‌يه دينير . فانك ضمی وكسری جائزدر . صندال معناسنه قوللانديغمز (فلوقه) نك اصلی بوكلمهٔ عربيه‌در .

فُلوس { [ع] (فُلس) اڭ جمعی . باقير آقچه‌لر .

فُندُق { [ع] لسانمزده كسر (فا) و (دال) ايله معروفدر . (فِندِق) = يووارلاق قابوقلی قوری يمش . فارسی (پُندُق) اڭ معربيدر .

فُنون { [ع] (فَنّ) اڭ جمعی . (ذوفنون) = صاحب فنون ، فنون آشنا ديمكدر . مفردينه ده باقملی .

فُؤاد { [ع] يورك ، كوكل . (مسرورالفؤاد) = كوكلی مسرور اولان (مجروح الفؤاد) = قلبی يارەلی ، قيريق اولان .

فُوتَه [ف] / **فُوطَه** [ع] } پشتمال ، اوسلك : (ايپك فوطه) .

فُورْطِنَه { [ايتاليانجه‌دن] كورولتی وشدت ايله اسن يل .

فُورْمَه (فرانسزجه‌دن Format) مطبوع كتابك قطعه‌سى، هر جزءنك مقدار صحايفى § (فورم Forme) = شكل ، صورت ، طرز ، رسم .

فُوسْفُورْ (Phosphore) فرانسزجه‌دن) اجسام بسيطه‌دن يانمغه غايتله مستعد وقارا كلقده پارلار صاريمتراق برعنصر .

فُوطُوغْرافْ [Photographie] فرانسزجه دن] برتونويس ، رسم چيقارمغه مخصوص آلت معروفه § رسم ، صورت .

فُولْ [ع] بقله § (فول‌مصرى) = حبوباتدن نخوده مشابه دوه علفى دينيلن كوچوك وقاره دانه.

فُولْيا [ايتاليانجه دن] اصلى (پوليا) صارى رنكلى كسكين كوزل قوقولى برلطيف‌چيچك. بونك صوغانى بحريون عثمانيه طرفندن ايتاليادن كتيرلشدر . ايكى نوعدر . چيچكى يالين قات اولان شهر مارت اوائلنده ، قاتمرلى اولان شهر نيسان اواخرنده آچمغه باشلار .

فُولَادْ [ع] چليك . فارسى (پولاد) ك معربى .

فُولِيسْپِيدْ [انكليزجه‌دن] واپور قپودانك چرخجى‌يه ويرديكى سرعت امرى .

فُونْدُو [ايتاليانجه‌دن] فرانسزجه (Fonds) حصه سندى ، اسهام عموميه ، ايراد .

فُونُوغْرافْ (فرانسزجه دن (Phonographe سويله‌نيلن سوزلرى‌وعكس ايتديريلن صدالرى ضبط وحفظ ايدوب نه زمان آرزو اولنورسه عين كلام وصدالرى تكرار ايدن نو ايجاد بر ماكنه ، صدا نويس .

فُويا [ايتاليانجه‌دن] يالديز وتل پاپراغدركه عادى الماسلرك آلتنه قونيلوب پارلاقلغى آرتيريلور .

فُيُوضْ [ع] (فَيض) ايله مترادفدر . اوزايه باقملى.

فُيُوضَاتْ [ع] (فيوض) ك جمعى: (فيوضات السميه)

فُيُولْ [ع] (فيل) ك جمعى . اوراية مراجعت اولنه .

﴿ قَ ﴾

قَائِدْ [ع] يديجى : (قائد فرس) § سرعسكر: (قائدالجيش)، (قائدالجبل) = طاغك چيقنتيسى ، بورونى .

« قائدالجيشكدر امداد رسل »
« فيض تأييد سماوى ياورك »
{حمدى}

قَائِلْ [ع] سويله‌يجى ، سويله‌ين : (بوسوزك قائلى مجهولدر)

§ راضی ، رضا کوسترن : (مدعی بوصورتله فصل دعوایه قائل اولدی).

« واصل نزد خدا ایلیه‌من قیل ایله قال »
« کنج وحدتده همانساکت وقائل بردر »
{عزت ملا}

« کیمیسی قائل اولوب حقه سوزم ایتدی قبول »
{ نفعی }

قائِمْ [ع] آیاقده طوریجی، طوران: (قاپوده قائم اولان نوبتجی)، (قائماً) = آیاقده طوره‌رق § برایشه مداوم وثابت اولان آدم: (قائممقام) = اصطلاحات رسمیه‌جه بر قضانك اك بیوك آمری || سلك عسکریده رتبه‌جه بیکباشینك فوقنده بولنان ضابط . (وکیل) مقامنده‌ده قوللانیلمشدر : (صدارت قائممقامی) .

« قائم اولدقجه بونه طاق فلك »
{خاقانی}

قائِمَه [ع] فی‌الاصل کتابدن بر ورقه‌یه اطلاق اولنور . اصطلاحده نقد مقامنده متداول‌اولوب حاوی اولدیغی آقچه عائد بولندیغی محلده موجود ومحفوظ اولان سند ، کاغد پاره : (بانقه قائمه‌سی) .

قاآنْ [ع] (خاقان) ك معرّبی . توران‌وچین‌حکمدارلرینك علم مخصوصی : (قاآن چین) .

قابِضْ [ع] قبض‌ایدیجی، آلیجی: (قابض ارواح) = (مَلَكُ‌الْمَوْت) = (عزرائیل) علیه‌السلام. (قابض مال) = تحصیلدار. پاره‌یی آلان § طبیعته یکلك کتیریجی، کتیرن: (دواء قابض، ادویهٔ قابضه).

قابِلْ [ع] قبول ایدیجی § آکلا‌یشلی، استعدادلی. بوایکنجی معناده (قابلیّت) زیاده قوللانیلیر . (ناقابل) = قابلیتسز، استعدادسز . ادراکسز § ممکن معناسنده‌ده قوللانیلیر . (ناقابل) و (غیر قابل) = ممکن اولمایان ، امکانسز § (آدم) علیه‌السلامك بیوك اوغلنك اسمی .

« بزم نقصانمز هپ قابل اکالدر اما »
« بولنماز نیلیم اسباب استکمال بربرده »
{ عونی }

قابْلُو [فرانسزجه‌دن Cable] دکیزك آلتنه قونیلان تلغراف خطی .

قابِلَه [ع] (قابل) ك مؤنثی ، ابه قادین .

قابِلِیّاتْ [ع] « قابلیت » ك جمعی: (قابلیّات متضادّه).

قابِلِیَّتْ [ع] قابللك § استعداد فطری § امکان :

« شخصك استعدادی لطف پیکرندن بللیدر »
« کیمیای قابلیّت جوهرندن بللیدر »
{ نائلیٔ قدیم }

قابِینَه [فرانسزجه‌دن Cabinet] یازی یازمغه ، حساب کورمکه وسائر ایشلره‌مخصوص اوطه، قلم § انجمن وکلا ، هیئت وکلا : (آوستریا قابینه‌سی، انکلتره‌قابینه‌سی).

قاپوت [فرانسزجه‌دن Capote] یاغمورلق، عبا ؛ قادین مانتوسی.

قاپیتولاسیون [فرانسزجه‌دن Capitulation] استیمان وتسلیم شرطنامه‌سی ، تسلیم سلاح § دولتك ملکنده دیگر دولت تبعه‌سنه بعض حقوق وامتیازات ویرن معاهدات عتیقه.

قاتل [ع] قتل ایدن ، اولدیرن.

قادح [ع] بر کیمسه‌نك حقنده طعن ایدن، کوتو سویله‌ین.

قادر [ع] اسماء شریفهٔ الٓهیه‌دندر: (قادرمطلق، خداوند قادر) ، (عبدالقادر) = قادرك قولی:

«خدا قادردر ایلر سنك خارادن گهر پیدا» {لا}

§ قدرتلی ، ثروت واقتدار صاحبی : (فلان بوایشی کورمکه قادر دکلدر).

قادمه [ع] اردونك ایلری قره قولی ، مقدمة الجیش § قوش قانادینك اوك طرفده‌کی یلکلری، اوزون توکلری : (قادمه جنبان عزیمت) تعبیری مشهوردر.

قاذورة [ع] پیسلك، مردار یر ، مزبله . جمعی (قاذورات).

قارابینا [ایتالیانجه‌دن] قیصه شیشخانه تفنکی.

قارت دو ویزیت [فرانسزجه دن Carte de visite] زیارت کاغدی. مختصراً (قارت) ده دینیلیر.

قارتوج [Cartouche فرانسزجه‌دن] فشنك ، خرطوج.

قارعه [ع] فرقان کریمده وارد اولمشدر، قیامت || ناکهانی آفت، بلا ، داهیه. جمعی (قوارع): (قوارع القرآن) = شیاطین وانس وجن مضرتندن امین اولمق ایچون اوقونان آیة الکرسی و سورهٔ یس وسورهٔ ملك ومعوذتین کبی آیات کریمه.

قارناوال (لاتینجه‌دن Carnaval) خرستیانلرك بویوك پرهیزدن اول اجرا ایتدکلری مسخره‌لقلر. شنلکلر، اتکسیمی ، آپوقوریا.

قاروره [ع] کوزك سیاهی § ایچنه مایع شی قونیلان ظرف . علی قول صرجه‌دن معمول شیشه ؛ اوردك دینیلن سیدیك قابی.

قارون [ع] بنی اسرائیلدن ونبی ذی شان (موسی) علیه‌السلامك متعلقاتندن بر ذاتك اسمیدر. نبیِّ ذی‌شانك فیض دعاسیله فقیر ایکن زنکین اولمش ایدی. مؤخراً کنهکار اولمسی سببیله ثروت وسامانی محو اولدی نامی (فرط ثروتدن کنایه) اوله‌رق ضرب اولنور : (قارون قدر زنکین).

« کدای مفلس درگاه دولتی قارون » { نفعی }

قارئ [ع] اوقويجى، اوقويان: (قارئ بخارى) ‖ قرآن كريمى علم قرائت اوزره اوقويان. اشبو كلمه‌يى (قارء) صورتنده يازمق يا‌كلشدر.

قارى [ع] كويده اوطوران. كويلى.

قاريولا [رومجه] ياتاقلق: (دمير قاريوله، تحته قاريوله).

قارينه [ايتاليانجه‌دن] كمينك اوكورغه‌لرينك تملى مقامنده اولان بويوك ديب خطلى ‖ كمى‌يى يانه ياتيروب ديبنى قالافات ايتمه.

قاسم [ع] قسم قسم آييريجى، آييران: (روزقاسم).

قاسى [ع] طاش كبى پك. قاتى: (قلب قاسى).

قاصد [ع] تاتار، اولاق § توجه ايدن.

قاصر [ع] عاجز. اكسيك، قصورلو معناسنده قوللانيلير: (عقل قاصر) عربيده باشقه معنايى افاده ايدر.

قاصرة الطرف [ع] زوجندن باشقه‌سنه نظر ايتمه‌ين قادين. جمعى (قاصرات الطرف).

قاصف [ع] پك كورله‌يجى، كورله‌ين؛ زياده كورولتى حاصل ايدن: (رعد قاصف، ريح قاصف).

قاصه [ايتاليانجه‌دن Casse] درونده آقچه واوراق نقديه حفظ اولنان ساچدن وياخود تموردن معمول صندق.

قاضى [ع] حكم وقضا ايديجى، ايدن؛ محكمهٔ شرعيه رئيسى، حاكم الشرع: (قاضى الحاجات) = قوللرينك حاجاتنى ويرن جناب حق. (قاضى عسكر) = مشيخت اسلاميه مرتبه‌سنك مادوننده‌كى رتبهٔ علميه‌يى حائز اولان ذات.

قاطبه [ع] جميع، جمله، كافه معناسنده مستعملدر. (قاطبةً) = جميعاً، عموماً، كافةً ديمكدر: (قاطبهٔ احوالده) = جميع احوالده، احوالك جمله‌سنده.

قاطع [ع] كسيجى، كسن: (برهان قاطع، آلات قاطعه، قاطع طريق، سيف قاطع)، (قاطع حرارت) = (مبرّد) = صوغوتيجى.

قاعد [ع] اوطوريجى، اوطوران. (قاعداً) = اوطورديغى حالده، اوطوره‌رق.

قاعده [ع] تمل، اساس § دستور. برشيئك وقوعنه شرط اولان خصوص وآنك تعريفى: (قاعدهٔ صرفيه، قاعدهٔ نحويه، قاعدهٔ رياضيه، قاعدهٔ سياسيه)؛ (قاعده شكن) = قاعده‌يه رعايت ايتمه‌ين. قاعده‌يى بوزان § ضلع اسفل: (بر

مثلثك قاعده‌سی ، قاعده‌سندن زروه‌ـ
سنه قدر) .

قاف { [ع] الف‌بای عثمانیده یکرمی
دردنجی حرفك اسمیدر .
ابجد حسابنده (۱۰۰) عددینه اشاـ
رتدر : (فصل القاف) .

قاف { [ع] برجبل محیطك اسمی
§ فرقان کریمده بر سورهٔ
شریفه‌درکه مفسّرین کرام معانیٔ عدیده
ایله تفسیر ایلمشلردر :

« لانه کیر قاف استغنا اولور عنقای عشق »
{ لا }

قافله { [ع] قطار، کاربان، برلکده
یوله کیدن جماعت. مادیات
ومعنویاتده مستعملدر : (قافلهٔ حجّاج،
قافلهٔ امواج) § زمره ، کروه ، فرقه:
(قافله‌سالار) ، (قافلهٔ شعرا) .

قافیه { [ع] کتب ادبیه‌ده مفصلاً
ذکر وبیان قلندیغی وجه
ایله (قافیه) لفظ و معنی ، یاخود
یالکز لفظ ویالکز معنی جهتیله مختلف
اولدقلری حالده مصراعلرك ، یا بیتلرك
صوکلرنده ویاخود بونلرك صوکلری
مثابه‌سنده بولنان یرلرده — تلفظده
استقلالی مشروط اولمامق وکذلك کتب
ادبیه‌ده مذکورالاسامی حروف و
حرکاتدن عبارت اولمق اوزره —
تکرّر ایدن شیئك مجموعنه اطلاق
اولنور : (قافیه سنج) = شاعر ،
ناظم. جمعی (قافیه سنجان) در.

قاقله { [ع] لسانمزده تخفیفله
(قاقله) دینیلن علاجدرکه
برنبات هندی میوه‌سیدر . معده و
جکری مقوی و قیٔ و غثیانه نافع بر
دوادر .

قاقم { [ع] کدی‌یه شبیه وآندن
کوچوك برنوع جانور .
حیواندرکه دریسی اینجه وبیاض تویلی
ویالکز قویروغی سیاه رنکلیدر .
ملوك وکباره مخصوص اولان کورکی
قیمتدار ومشهوردر: (قاقم کورك).

قال { [ع] سوز : (قال وحال)
اکثریا (قیل) ایله برابر
استعمال اولنور : (قیل وقال) =
بیهوده سؤال و جواب ، مالا یعنی ،
دیدی قودی .

قالب { [ع] قویومجیلرك اریمش
جوهر آقتدقلری ظرف.
قالب § نمونه ، اورنك: (فس قالبی،
قوندوره قالبی، شکر قالبی). § بدن،
کووده : (قالب انسان، قالب بی‌روح،
قالب وقیافتی یرنده) فتح لام ایله تلفظی
جائزدر .

« روحدر قالب انسانه { فهیما } عرفان »
« هیکل بی‌هنران عد اولنور سنك مزار »

قالع { [ع] قلع ایدیجی، کوکندن
چکوب قوپاران .

قالوریفر { (Calorifère) فرانسزـ
جه‌دن) ناقل حرارت
برخانه‌نك درونده هرطرفنه موضوع
بورولر واسطه‌سیله نشر حرارت ایدن صوـ

قالیچه [ف] کوچوك خالی، سجاده: (قالیچهٔ رنگین) .

قالیون [اسپانیولجه‌دن Calion] زمان قدیمده اسپانیوللرك آمریقادن معدنلری نقل ایتمك اوزره اعمال واستعمال ایلدکلری برنوع بویوك کمی. عثمانلیلر طرفندن‌ده بجه‌لری انشا اولنه‌رق وایچلرینه جسیم طوپلر قونیله‌رق محاربات بحریه‌ده قوللانیلمشدر : (قالیونجی قشله‌سی، قالیونجیلر، قالیونجی قوللغی) .

قاماره [ایتالیانجه‌دن] حجره، بوله، واپور اوطه‌سی . (قاماروت) = کمیلرده اوطه‌لره، بوله‌لره باقان خدمتکار مخصوص .

قامبیو [ایتالیانجه‌دن Cambio] (قامبیال) ده قوللانیلیر. پولیچه، پولیچه کاغدی دیمکدر .

قامت [ع] بوی: (قامت موزون) = طوغری، لطیف بوی § آیاغه قالقمق، آیاقده اذان اوقومق. بومعناده اکثریا (آلمق ، ویرمك) ماده‌لریله قوللانیلیر : (قامت آلیور ، مؤذن قامت آلدی ، حالا قامت ویرییور) .

قاملیا [فرانسزجه‌دن Camélia] قاملیا آغاجی ، کل کبی کوروشی غایتله لطیف قوقوسز چیچك آچان برنوع آغاج، اوآغاجك چیچکی .

قاموس [ع] انکین، دکزك اورته‌سی ؛ بیوك دکز ، محیط اوقیانوس § مفصل لغت کتابلری : (قاموس عثمانی، قاموس فرانسوی) .

قانال [فرانسزجه‌دن Canal] صو یولی ، مجرا ، طریق . جدول ، بوغاز : (سویش قنالی) .

قانچلاریه [لاتینجه‌دن] سفارات اجنبیه معیتلرنده کی هیئت حاکمه ؛ قیود نظامیه محلی : (فرانسه قانچلاریه‌سی) .

قانع [ع] نصیبهٔ رزقه راضی و حالندن خشنود اولوب زیاده ایسته‌مه‌ین : (قانع اولمایان مسعود اوله‌ماز) جمعی (قانعین) .

قانغرن (فرانسزجه gangrène) برعضوك دیکر اعضایه سرایت ایده‌جك صورتده چورومسی .

قانون [ع] قاعدهٔ کلیه : (قانون ریاضی) § دأب، عادت، رسم : (قانون قدیم) = اسکی عادت § برحکومت طرفندن اصول ادارهٔ داخلیه ومصالح وامور عامه‌یه دائر تنظیم اولنوب عموم طرفندن مجبوری‌الاجرا طوتلمق اوزره وضع واعلان ایدیلن قواعد؛ اشبو قواعدی حاوی اولان کتاب: (قانون تجارت ، قانون جزا ، حکم قانون . دلائل قانونیه) ، (قانون شناس) = دقایق قانونیه‌یه واقف اولان § معروف برنوع ساز ، چالغی : (نغمهٔ قانون ، آهنك قانون) حکیم (فارابی) نك اثر اختراعی اولدیغی مرویدر . (قانوننامه)

تعبیری لزومسزدر. (قانونی) = قانونه منسوب، قانونه عائد: (حکم قانونی، احکام قانونیه).

«قانون محبت چالنیر مجلسمزده»
{نابی}

قاهر [ع] غلبه ایدیجی، باصدیریجی: (قوهٔ قاهره، سطوت قاهرهٔ عثمانیه)، (قاهره) = مصرك مقرّ حکومتی اولان بلده که عبیدیوندن ملك (المعز الدین الله) طرفندن انشا اولنمشدر. منجمین عرب نزدنده (قاهره) اطلاق اولنان (مریخ) ساعتنده اساسی وضع ایدلمسی حسبیله بو اسم ایله تسمیه قیلنمشدر.

قباء [ع ف] خفتان، لباس، روبه: (قبای آل) = قیرمزی لباس (قباجه) = انتاری، نیمتن. جمعی (اقبیه) در.

قبائل [ع] (قبیله) نك جمعی. برنسلدن منشعب اولان جماعتلر: (قبائل عرب، مشایخ قبائل).

قباحت [ع] فی الاصل چیرکین اولمق، چرکینلك معناسنه‌در. لسانمزده چیرکین ایش، کوتو حال، صوچ معناسنده قوللانیلیر. قانوناً معامله تکدیریه‌یی موجب اولان افعاله اطلاق اولنور.

قباله [ع] التزام تمسکی، حجت قاضی.

قپان [ع] فارسی (کپان) ك معرّبی، بیوك ترازو، قنطار. لسانمزده محرّفی (قاپان) در: (اون قاپانی، بال قاپانی، یاغ قاپانی)

قبایح [ع] (قبیحه) نك جمعی، چیرکین شیلر. اصلی (قبائح) در.

قبر [ع] مزار، انسانك اولدکدن صوکره کومولدیکی چوقور یر:

«کل سر قبرمده طور برلحظه‌ای سیمین بدن»
«کوردن برسرو دیکمشلر قیاس ایتسون کورن»
{عونی}

قبض [ع] نجه ایله طوتمق، طوتوب آلمق: (قبض روح) § دورمك، دیوشیرمك: (قبض وبسط) § آلمق، آلنمق: (وزنه‌دن پاره‌نك قبضی، پاره‌یی قبض ایتمش) § طبیعتجه پکلك: (دفع قبض ایچون مسهل آلملی).

قبضه [ع] بر طوتام، بر آووج شی: (برقبضه خاك) § نجه: (قبضهٔ تصرف) § قیلیجك الده طوتیله‌جق یری: (قبضهٔ سیف)

«محیط دائرهٔ عشقدن خروج محال»
«نه‌چاره قبضهٔ تقدیر کردکارده‌یز»
{عونی}

قبل [ع] اوّل، اوکجه. «بعد» مقابلی. تراکیب عربیه‌ده اضافتله قوللانیلیر: (قبل الطلوع) = طلوعدن اوّل (قبل الهجره) =

هجرت نبویه‌دن اوّل (قبل الزوال) = زوال وقتندن اوّل .

قَبُولْ { [ع] بر نسنه‌یی تلقی ایله درعهده ایتمك ، موافقتله آلنق . مادیات و معنویاتده اکثریا (ایتمك) وبعضا (ایله‌مك) ماده‌سیله قوللانیلیر : (کتابی قبول ایتدی ، نصیحت قبول ایتمیور) § اصطلاح شرعده انشای تصرف ایچون ایجابدن صوکره سویله‌نیلن وعقدی اتمام ایدن سوز : (ایجاب وقبول) .

« بیمار درد عشق قبول ایله‌مز علاج » {یحیی}

قَبِیحْ | **قَبِیحَه** | [ع] چرکین . کوتو شی ، فنا ایش : (فعل قبیح ، وجه قبیح ، ارتکاب قبیحه ، افعال قبیحه) .

قَبِیلْ { [ع] جنسلری مخالف اشخاصدن مرکب جماعت ، کروه ، طاقم معناسنه‌در . لسانمزده (دن) اداتیله قوللانیلیر : (بوقبیلدن) .

قَبِیلَه { [ع] بر اصلدن اورەمش ، بربیدرك ذریتندن یتشمش جماعت ، عشیرت دیمکدرکه ترکجه‌سی (بوی ، اوروق ، اویماق) در . (قبیله شیخی) جمعی (قبائل) در .

قَپُودانْ { [فرانسزجه‌دن محرف] اصلی (Capitaine) « قاپیتن » واپور یاخود کمی رئیسی ، قوماندانی ، ضابطی ، سواریسی : (قپودان پاشا Capitain - pacha) .

قَتْلْ { [ع] اولدیرمك معناسنه‌در .

قَتِیلْ { [ع] (مقتول) کبی اولدیریلن کیمسه دیمکدر . جمعی (قتلی) در .

قَحْبَه { [ع] زانیه ، فاحشه ، روسپی .

قَحْطْ { [ع] قیتلق ، قوراقلق ؛ یاغمورسزلقدن واسباب سائره‌دن محصولات و ذخائرجه فقدان ظهوری || مجازاً (یوقلق) و (آزلق) معناسنده‌ده قوللانیلیر . (قیتلق) یازلدیغی کبی (قحطلق) یازلمالی . (قحیط) = شدتلی قیتلق اولان سنه‌یه دینیلیر : (سال قحیط) .

قَدّْ { [ف] بوی : (قدّ وقامت) = بوی بوص .

قَدَحْ { [ع] بلوردن ، آغاجدن ، طوپراقدن یاپلمش کاسه ، قولپسز صو بارداغی || ایچنه مسکرات قونیلان کوجك بارداق . (قدح لاجوردی) = آسمان (قدح پیما) = شراب ایچن (قدح شکن) = بارداق قیران (قدح مریم) = ساقسی کوزلی دینیلن چیچك (زرّین قدح) = بر نوع چیچك .

قَدْرْ { [ع] قیمت ، دگر ، مقدار :

« قدر زر زرکر شناسد قدر کوهر کوهری » {لا}

آلتونك دکرینی قویومجی ، جوهرك

قیمتی جواهرجی بیلیر . § حیثیت ، اعتبار، مزیت. (قَدْرْدانْ) = مزیت بیلیجی ، قیمت بیلن (قَدْرشِناسْ) = قدر طانییجی ، طانییان ،

« قدروشرف شاعری شاعر بیلیر انجق »
« روح القدسك برّی سرافیله عیاندر »
{ عونی }

قَدَرْ { [ع] تقدیر الـٰهی ، قسمت ازلیّه، آلین یازیسی که (قضا وقدر) دخی دینیلیر. تعریف اصطلاحیسی ازلدن ابده قدر جاری اولان احوال وشئونك لوح محفوظده صورت ثبوتی اوزره اعیان موجوداتده عادة الله ایله وقوعه کلن حکم کلّیء الـٰهیدر . عند الحکما مختلف صورتده تعریف وتفسیر اولنان اشبو قضا وقدر بیننی بعض محقّقین بر حدیث شریفدن استدلالاً تفریق ایدوب (قَدَرْ) = جناب حقك ازلدن ابده قدر خلق ایده جکی کافهٔ شئون وموجوداتی قبل الایقاع لوح محفوظه اوله جنی وجه ایله تقدیری ، (قَضا) = مذکور مقدّراتی انفاذ ایله عدمدن حدّ فعله اخراجی دیمکدر دیدیلر . § تاب، طاقت یعنی بر شیئه کوج یتوب قادر اولق معنا . سنده قوللانیلیر . § مقدار ، مرتبه معناسنده دخی قوللانیلیر : (علی قدر الاستطاعه) = کوجی یتدیکی مقدارده. (علی قدر الامکان) = امکان مرتبه . سنده . (اون ایکی پارمق قدر طوپی اوللی) .

« کمی خاطرمدن چیقاردی قدر »
« آناردم سپهره صباحه قدر »
{ عزت ملا }

قَدَرِیَّه { [ع] طوائف معتزله دن برفرقه درکه قدرالـٰهی یی انکار ایله (انسان افعالنك خالقیدر) دیرلر . (جبریّه مقابلیدر) .

قَدَّسَ { [ع] مقدّس ایلسون معنا . سنده ودعا مقامنده قوللا . نیلان برصیغه درکه اولیاء الله حقنده ایراد اولنور . (قُدس) ماده سنه ده مراجعت اولنه .

قَدَمْ { [ع] آیاق . مقیاساتده بر (قدم) = یاریم آرشون یعنی اون ایکی پارمق قدر اولان بعد طولانیدر . (قَدَملی) = اوغورلی ، یمنلو . (قدم بوسْ) =آیاق اوپجی (قدمکش)=آیاق چکیجی (قدم نهاده) = آیاق قومش اولان. (قَدَمیّه) = آیاق تری ، آیاق پاره سی : (اجرت قدمیه) .

« تاج سر عالمدر اوکیم خاك قدمدر »
{روحی}

قَدَمَه { [ع] باصاماق ، نردبان باصاماغی: (قدمهٔ اولی).

قَدیدْ { [ع] قورودلمش ات که « باصدیرمه » دیمکدر .

جمع حیوانك قوروم‌شی § بعدالموت قوروبوب کمیك حالنده قالان شکل ، بدنی تشکیل ایدن کمیکلرك هیئت مجموعه‌سی که (اسکلت) تعبیر اولنور .

قَدِیر [ع] اسماء الحسنیه‌دندر ، هر شیئه قادر اولان جناب حق :

« قدیر ومقتدر وقادر ومقدّر دخی »
« علیم وعالم وعلّام واعلم واعلی »
{ فضولی }

قَدِیم [ع] زمان جهتیله اسکی اولان شی : (عهد قدیم) ، (ازمنهٔ قدیمه) ، (محبت قدیمه) ، (من القدیم) = اسکیدن بری . (آشنای قدیم) = اسکی دوست . (عبد قدیم) = اسکی قول § اوّلنی بیلینمز کیمسه بولنمایان ، اوّلی بیلنمه‌ین شی : (قدیم قدمی اوزره ترك اولنور — مجلّه) § دائم ، باقی : (کلام قدیم) = قرآن کریم دیمکدر .

« دوشه برسمت غریبه ره فکر نظمی »
« نه طریق روش تازه نه وادیٔ قدیم »
{ نفعی }

قُرّاء [ع] کوزل اوقویجی ، اوقویان : (حافظ قراء) جمعی (قرّائون) .

قَرائِن [ع] (قرینه) نك جمعی . مفردینه باقیلی : (قرائن حالیه) .

قَرابَت [ع] یاقینلق ، رحم جهتیله یاقینلق : (قرابت صهریه) = قیز آلوب ویرمك صورتیله اولان یاقینلق .

قَرابَه [ع] بویوك دستی ، صراحی ، شیشه کبی طولدیریله جق قربه ، قاب . بولفظ نادراً قوللانیلیر :

« ساقی نه دم قرابه‌سنی می نثار ایدر »
« بزمی عکوس نشئه‌سی نقش نگار ایدر »
{ اسرار دده }

قَرابِین [ع] (قربان) ك جمعی . اورایه مراجعت اولنه .

قَرار [ع] سکون ، آرام ، طورمق ، اکلنمك . (بی قرار) = آرامسز ، طورمق بیلمه‌ین ، بر یرده قرار ایتمه‌ین § طوراق ، طوریله‌جق یر ، قرارگاه : (جاز کارده قرار قیلدی) § نتیجه ، حکم : (محکمه‌نك قراری بودر) ، (قراریاب) = قرار بولیجی ، بولان (قرارگیر) = قراره طوتیجی ، طوتان (قرار داده) = قرار ویرلمش ، نتیجه‌لنمش (قرار اعدادی) = دعوانك تحقیق ورؤیتنی تسهیل ایله نتیجهٔ قطعیه‌سنی حاضرلایان حکم . (قرار قرینه) = دعوانك رؤیتنی تسهیل ونتیجه‌سنی اعداد ایله برابر بونك ماهیتنی احساس ایتدیرن حکم . (قرار قطعی) = دعوایی فصل وحل ایدن حکم . (قرار مؤقت) = دعوی قطعیاً فصل اولنمه‌دن اوّل موقتاً

اتخاذ اولنمسی لازم کلن حکم . (قرار نامه) = مستنطق طرفندن استنطاق اولندقدن صوکره مظنون علیهك اسناد اولنان جرمده علاقه‌دار ویا بری‌الزمه اولدیغنه دائر تنظیم ایدیلن ورقهٔ رسمیه :

« جوی‌وش یوقینه بریرده قرارك‌ای دل »
« یوقسه میلك‌ینه برسرو سرافرازه‌میدر »
{نیلی}

قَرَانْتِینَه } ([ایتالیانجه‌دن] علل سارِیه‌نك منعی ایچون خسته‌لك بولنان محللردن کله‌جك اشخاصی تطهیر واشیایی تخیر ایچون تعیین قلنان مدت وصورت توقیف وتوقف دیمکدر .

قَرَاوُلْ } [ف] لسانمزده معروفی (قره‌غول) درکه دشمنك حیل ودسایسندن امین اولمق ایچون اردو اطرافنی تحفظه مأمور ایدیلن پیاده وسواری عسکرینه وبلاد جسیمه‌ده محافظهٔ امنیت وآسایش ایچون ترتیب اولنان عسکر قوللرینه اطلاق اولنور. (قره غولخانه) = بو مثللو افراد عسکریه‌نك اقامتکاهی .

قَرْضْ } [ع] اودونج ویرمك ، آلمق § اودونج ویریلن وآلنان شی ، آقچه . (قرضاً) = اودونج اوله‌رق ، اودونج صورتیله . (قَرْض حَسَنْ) = فائضسز قرض دیمکدر .

قَرْنْ } [ع] بوینوز : (ذوالقرنین) § یوز سنه‌دن عبارت زمان : (الیوم اون دردنجی قرن هجریه‌ده بولنیورز) § تاریخ عمومینك منقسم اولدیغی دوره‌لردن هربری § برانسانك همسنی یعنی یاشداشی دیمکدرکه بو معنی اعتبار یله جمعی (اَقْرَانْ) در . (کچن قرن) تعبیری کچمش اولان یوز سنه‌دن عبارت زمان و (قرناً بعد قرن) تعبیری ده « عصراً بعد عصر » دیمك اولدیغندن آیری آیری معنالری متضمن عد اولنه‌رق باشقه‌باشقه کوسترمکه لزوم یوقدر.

قَرَنْفُلْ } [ع] معروف کوزل قوقولو چیچك § بلاد حارّه‌یه و بالخاصّه هندستانه مخصوص بر جنس شجرك میوه‌سیدرکه اقاویهٔ حارّه‌نك اطیبیدر . بهاراتدن اشبو دانه مختلف صورتلرده استعمال اولنور . نفع و فائده‌سی مسلّمدر . (قَرَنْفُولْ) ده دینیلیر . لسانمزده کسر (فا) ایله معروفدر .

قَرِیبْ } [ع] یاقین ، (بعید) ك ضدی : (محل قریب ، مسافهٔ قریبه) . (قَرِیباً) = یاقینده ، یاقین وقتده . (عن‌قریب) = یاقینده § نسب جهتیله یاقین ، خصم .

قَرِیحَه } [ع] طبیعت ، فکر : (جودت‌قریحه) = طبع وفکرك أییلکی (وسعت قریحه) = بوده کنیشلکی. (قَرِیحَهٔ صَبِیحَه) = کوزل قریحه (تَنْکِیْ قَرِیحَه) = قریحه‌نك طارلغی دیمکدر .

قَرِيرُ العَيْن { [ع] مسرور، روشن، منوّر چشم. (قريره، قارّه) = بشارت و مسرت سببيله روشن اولان كوزه اطلاق اولنور .

قَرِين { [ع] ياقين: (قرين احتمال، قرين تحسين، قرين قبول) § آرقداش، رفيق، همدم § حكمدارانك ياقينلرنده بولنان معيت مأمورلرندن هر بری ، مابينجى : (قرين اوّل ، قرين ثانى) جمعى اولان (قُرَنا) اكثريا بو معناده قوللانيلير . (سَرقَرين . سَرقُرَنا) = باش مابينجى .

قَرِينَه { [ع] سوزك معناى مقصوده دلالت ايدن سياق وسباق: (قرينه ايله آكلاشلدى) § برشيئك حقيقتنه يقين حصولنه دليل اولان شى، اماره : (قرينهٔ قاطعه) = درجهٔ يقينه واصل اولان اماره .

قَرْيَه { [ع] كوى. جمعى (قُرَى) در. نسبتنده قاعدةً (قرِيى) دينيلمك لازم كليركن — شاذ اوله‌رق — (قَرَوى) دينيلمشدر . لسانمزده ايسه قافك فتحه‌سى ضمه‌يه تبديل ايله (قُرَوى) دينيليور. (قَرْيَةُ الانصار) = مدينهٔ منوره (قَرْيَةُ النَحل) = قريجه يوواسى ديمكدر . كسر (را) وتشديد ايله (قَرِيّه) صورتنده تلفظى غلطدر : (قاضى قريه‌سى) .

قَزّاز { [ع] ايپكجى، ايپك صاتان: (قَزّ) = فارسى (كَژ) معرّبى كه خام ايپك ديمكدر .

قَسّام { [ع] تركه‌يى تقسيم ايدن مأمور شرعى : (قسّام عسكرى ، قسام كاتبى) § قسم قسم آييران ، ويرن .

« حسود منكر اولور قسمت التهى يه »
« صانور هميشه ستم عدل وداد قسّامى »
{ نفعى }

قَسامه { [ع] بر معاملهٔ شرعيه‌دركه قاتلى معلوم اولمايان قتيلك بولنديغى محل اهاليسندن اللى كشى‌يه اصول شرعيه‌سى وجهله يمين ايتديرمكدن عبارتدر .

قَساوَت { [ع] غم، غصّه، تاسه: (قساوت قلب) = كوكل طارلغى ، صيقنتيسى . بوكلمه يالكز اولورسه (چكمك) مصدريله قوللانيلير : (قساوت چكمه الله كريمدر) .

قَسْر { [ع] زور ايله ايشلتمك ، جبراً ايش كورديرمك . (قَسْرى) = قسره منسوب ، جبر ايله : (حركات قسريه) = زور ايله وقوعبولان حركتلر .

قَسَم { [ع] يمين ، آند : (معَ القَسَم) = آند ايله .

قَسْوَت { [ع] غصه ، كدر ، صيقنتى: (قسوت قلب،

قسوت هوا). (قسوتلی) = صیقنتیلی. (قسوت افزا) = غم و یریجی ، صیقنتی آرتیریجی. (قسوت انگیز) = صیقنتی قوپاریجی . قوپاران . (قسوت بخش) = صیقنتی ویریجی، ویرن .

قَصائِدْ [ع] (قصیده) نك جمعی: (اوچبیك بیتدن زیاده اولان قصائدی ایچنده انسانی غلانەجق، هیچ دكلسه متأثر ایده- جك برمصراعنه تصادف اولنه‌ماز)

قَصّابْ [ع] حیوانلری بوغاز- لایان، اتصاتان صنعتکار. (قصابیه) = اجرت ذبحیه .

قَصَبْ [ع] قامش کبی ساقی بوغوملی اولان هرنباته و بوغوملی اولدیغی ایچون پارمق کمیکلرینه اطلاق اولنور. (قصب السکر) = شکر قامشی (قصب الهند) = ایچی طولو و سرت هند قامشی § نفس بوروری § اینجه ، لطیف کتان بزی : (قصب مصری) = وقتیله مصرده نسج اولنان کتان بزی § (قصب السبق) = عندالعرب زمان قدیمده میدان مسابقه نك منتهاسنه مرکوز اولان قارغی یی آرقداشلرینه تقدم ایله یرندن چکوب آلان جندینك حالت تقدمکارانەسنه اطلاق اولنوردی. لسانمزده بوترکیب برصورتله امثالنه تفوق ایدن ارباب فضل و معرفت حقنده استعمال اولنور : (حائز قصب السبق کمالات ، حائز قصب- السبق اعجاز) .

قَصَبَه [ع] اصلی بلدهٔ عظیمه ، شهر معناسنه‌در. لسانمزده معروفی قریه‌دن بویوك ، شهردن کوچوك اولان بلده‌در : (مدانیه قصبه‌سی) جمعی (قصبات) .

قَصَبَه [ع] (قصب)ك مفردی. بوغوملی نبات § نفس
قَصَباتْ بوریلرندن هر بری : (قصبات الرئه) = آق جکر داخلنده ممتد اولان نفس بوریلری .

قَصْدْ [ع] تصور، نیت ، عزم معناسنه‌در. اکثریا سیئاتده قوللانیلیر : (قتل قصدیله تشهیر سلاح ایتدیکی) . (عن قصد) = عمداً ، تصور وتصمیم ایله . (قصداً) = نیت ایله. مخصوصی اوله‌رق § توجه ایتمك، روز وجبر کوسترمك :

« خلف ایله‌مه‌وعده‌ڭده. نی‌اوزمه‌سزامی »
« قصدڭ بونی یاپمقدن عجب ناز وادامی »

قَصْرْ [ع] قیصمه ، قیصه کسمه ، قیصالتمه : (تلغرافنامه‌لرده قصر افاده لازمدر). (قصر ید) = ال چکمك . ترك ایتمك § عروضده آخر تفعله‌نك قطعی .

قَصْر { [ع] کوشك ، کاشانه : (کوکصو قصر همایونی ، قصر عابدین) ، (قصر جنّت) = جنت کوشکی .

« بویله بر قصر زر اندر زر پر صنعت کیم »
« رشك ایدر خامۀ نقاشنه صورتگر چین »
{نفعی}

قَصِیدَه { [ع] اوزونجه منظومه یعنی مطلعی مصرّع واون بش بیتدن متجاوز اولەرق بر قافیەدە سویلەنیلن نظم: (قصیده کویان ایچنده مرحوم (نفعی)نك کعبنه واران یوقدر)، (قَصِیدَه گو ، قَصِیدَه سَرا ، قَصِیدَه پَرداز) = قصیده سویلەین ، قصیده دوزن. (قَصِید)= قصیده معناسنەدر: (بیت القصید) = بر قصیدەنك مضمونی لطیف ونادر الك کوزل بیتی دیمکدر .

« هر تازه قصیدۀ لطیفك »
« برشاهد شیوه کار معنی »
{انسی}

قَصِیر { [ع] قیصه : (قصیر القامه) = بویسز ، قیصه بویلی ، (سیل قصیر) = یوکسکجه یرلری آشامایوب دوز یردن آقان سیل ، صو .

قَضَاء { [ع] مقدّرات السّهیەنك ساحۀ ظهوره کلمسی، حکم قدر. تفصیلاتی کتب کلامیەدە مندرجدر. بعضاً (قدر)مقامندەدە قوللانیلیر: (قضاء وقدر) § قاضیلك، حاکملك: (خدمت قضاء، منصب قضاء) § امر ایله ثابت اولان شیئك مثلنی تسلیم و ادا ایتمك ، اودەمك : (قضای صلات ، قضای دین ، قضای حاجت) § ادارۀ امور ملکیه تقسیماتنجه اوچنجی مرتبەدە بولنان وقائممقام دینیلن مأمورەتفویض قیلنان محل : (بکقوز قضاسی ، قرتال قضاسی) . اوائلدە قاضیلر معرفتیلە اداره اولنمش اولمسی سبب تسمیەدر . § کورنمەین، بیلنمەین یعنی قصداً وقوع بولمایوب خطادن ایلری کلن حال ، تهلکه : (اجل قضا ، جناب‌الله جملەیی قضادن بلادن صاقلاسون)، (از قضا) = تصادفی اولەرق ، کورنمز بیلنمز بر حالدن (قضارا) = قصداً اولمیوب خطا اولەرق . (قضازده) = قضایه اوغرامش، (قَضاءً) = قصداً اولمایوب خطا صورتیله دیمکدر .

قَضَایا { [ع] (قَضِیَّه)نك جمعی: (قضایای منطقیه) مفردینه باقملی .

قَضِیب { [ع] اینجه دال، دکنك، چوبوق § ارککك آلت تناسلی .

قَضِیَّه { [ع] صدق وکذبه احتمالی اولان سوز ، خصوص ، ماده: (قضیّۀ منطقیه)، (قضیّۀ کلّیّه) = حکمی موضوعنك کافۀ افرادینه شامل اولان ماده . مثلا (انسانلرك جملەسی ناطقدر) کبی. (قَضِیَّۀ مُحْکَمَه) = بر محکمەدن صادر اولوب قانوناً لایتغیر حالنه کلمش اولان حکم .

قَطّ { [ع] قاتی نسنه یی اکینه کسمك معناسنه‌در : (قلمی قطّ ایتمك) .

قَطاز { [ع] اصلی کسر (قاف) ایله (قِطاز) درکه بر صیره‌یه دیزلمش اولان حیوان سورویسی دیمکدر. لسانمزده حیوانات واشیاده مستعملدر. (طورنه قطاری ، دوه قطاری ، آرابه قطاری ، دمیر یول قطاری) .

قَطایِف { [ع] معروف طاتلی . اصلی تویلی صاچاقلی حاولو واحرام معناسنه اولان (قَطیفَه) نك جمعیدرکه اوکا تشبیهاً ابتدا تل‌تل اولان طاتلی‌یه اطلاق‌ومؤخراً صورت معروفه‌ده پیشیریلن دیگر طاتلیلره‌ده تعمیم اولنمشدر: (تل قطایف، اکمك قطایف ، یاصصی قطایف) .

قَطَرات { [ع] (قَطْرَه) نك جمعی، طامله‌لر : (قطرات باران) = یاغمور طامله‌لری .

قَطْران { [ع] آردیچ ، چام آغاجلرندن چیقاریلان فنا قوقولو یاغ : (قطران صویی ، آردیچ قطرانی) = دوای نافع اوله‌رق قوللانیلیر .

قَطْرَه { [ع] طاملایان شی، یاغمور، یاغمور کبی دوکیلن شیئك طامله‌سی : (قطرهٔ باران ، قطرهٔ سرشك) جمعی (قَطْر ، قَطَرات) .

« خون دل کیم بادهٔ صاف محبتدر بکا »
« آب‌روی چشمهٔ خورشیددر هرقطره‌سی »
{ نائلیٔ قدیم }

قَطْع { [ع] کسمك . کسلمك . مادیات ومعنو یاتده قوللانیلیر : (دیرکك قطعی ، دالك‌قطعی ، قطع مناسبت ، قطع علاقه ، قطع‌کلام ، قطع زبان ، قطع بها § فصل ایدوب قرار ویرمك ، حلّ ایدوب بیتیرمك: (قطع نزاع ، قطع دعوی) § کچمك ، ایلریله‌مك : (قطع مسافه . قطع مراتب ، قطع دریا) ، (قطع نظر) = اغماض ، باقمامق ، نظر اعتباره آلمامق . (قطع طریق) = یول کسمك، یولجیلری‌چویروب خرسزلق ایتمك. (قطعاً) = اصلا ، هیچ بر بروقت . (قَطْعِیّ) = کسوب آتان، تردده محل براقمایان : (قطعی‌المفاد) . (دلیل‌قطعی) ، (قَطْعِیّاً) = قطعی اوله‌رق، اصلا شبهه‌لی وترددلی اولمیه‌رق . بو (قطعاً) یرنده ، اوده‌بونك مقامنده قوللانیله‌ماز :

« نصل سکوت ایله قطعی جواب ویرمیه‌یم »
« لاقیردی آکلامیور آکلادم‌سؤالندن »
{معلم‌ناجی}

قَطیفَه { [ع] اصلی تویلی، صاچاقلی خاولو واحرام دیمکدر . اوستی دوز ، یوموشاق آز تویلی معروف قماش : (تویسز قطیفه ،

دااللی قطیفه، دوز قطیفه) § یاپراقلری قطیفه دینیلن قماشه شبیه بر نوع جیجك .

قَعْدَه [ع] اوتوروش، اوتورمق: (قعدهٔ اولی ، قعدهٔ اخری) کسر قاف ایله ده لغتدر . (ذی‌القعده) = شهور عربیه‌نك شهر محرمدن اعتباراً اون برنجی آیی .

قَعْر [ع] دیب، درینلك : (قعر دریا ، قعر چاه) ، (قعر نایاب) = بولنمایان دیب .

« غریق لجهٔ حیرت بو هفت گردابك »
« نه قعرینه نظر ایلر نه دستیار ایستر »
{ نائلی قدیم }

قَعْقَعَه [ع] سلاح سسی ، ایکی شیئك چارپمه‌سیله حاصل اولان صدا .

قَعُور ، قَعِير [ع] پك ، چوق درین : (دریای قعور ، بئر قعیر) .

قَفَاء [ع] انسه ، باشك آرقه‌سی بویونك آرد طرفی . لسانمزده (باش) معناسنده دخی قوللانیلیر : (عظم قفا) = باش کمیکی ، باش طاسی . (قفا دار) = آرقداش، غیرتکش .

قَفَس [ف] تلدن ویا دکنکدن اور یلوب یاپیلان شی که انواعی واردر : (قوش قفسی ، قفس پارمقلق ، پنجره قفسی) .

قَقْنُس [ف] اساطیر شرقیه‌دن هند آطه‌لرینه مخصوص
قَقْنُوس قانادلری نقشلی . قاغه‌سی دلیکلی موهوم برقوشك اسمی . اشبو مرغ غریبك تفصیل احوالی کتب قدیمه‌ده مندرجدر .

قَلّاش [ع] حیله‌کار، دوباره‌جی، مفلس، بالدیری چبلاق .

قَلْب [ع] یورك، کوکل: (ضربان قلب ، سرائر قلبیه) مادی ومعنوی (یورك) معناسنده قوللانیلیر § اصطلاح عسکریده ایکی جناح اورته‌سی ، مرکزی : (قلبگاه دشمن) § مغشوش : (قلب آقچه ، قلب سوز صاحبنکدر — مثل) ، (قَلْبزَن) = قلب آقچه یاپان ، ساخته‌کار . (نقد قلب) = قلب پاره § دکشدیرمك ، دوندیرمك ، چویرمك . بومعناده مادیات ومعنویاتده مستعملدر . برصنعت عادیهٔ ادبیه‌درکه بر جمله ویا کلمه‌یی ابتداسندن انتهاسنه قدر عین حروف ایله ترسنه قرائت ایتمکدن یعنی آلتی اوستنه چویرمکدن عبارتدر . مثلا (داماد) و (ربّ فکبر) و (دام علاالعماد) کبی . (قلباً) = قلب ایله ، قلبدن اوله‌رق . (قَلْبی) = قلبه منسوب ، یورکدن ، کوکلدن : (صدای قلبی ، محبت قلبیه) .

« فقرا قلبنه هر کیم طوقنه »
« طوقنه سینه سی الله اوقنه »
{لا}

« قلب اشکس کاهده اولدیجه حضرت منجلی »
{معلم ناجی}

قَلْع [ع] قوپارمق . قوپارلق ، یرندن آییرمق . آییرلق : (قلع شجر . قلع اسنان ، آغاجك قلعی) .

قَلْعَه [ع] کرك برمملکتی محافظه ایچون اطرافنه وکرك درونده عسکر اقامه اولنمق اوزره سرحدلرده ومواقع سائره‌ده محکم ومتین بر صورتده یاپیلان حصار . بنا : (قلعهٔ سلطانیه . مجار قلعه‌سی) . (قلعه بندلك) = مجازات ترهیبیه دن حکومتجه تعیین اولنان قلعه‌لرك یرنده محبوسیت جزاسی . (قلعه بند) = بوجزایه محکوم اولان آدم . (موقت قلعه بند ، مؤبد قلعه بند) .

قَلَم [ع] قامش . یازی یازمغه مخصوص معروف آلت : (اهل قلم . ارباب قلم) § دوائر دولتده امور ومصالحك ایجاباتنه کوره کتبه‌نك منقسم اولدیغی اوطه‌لردن هر بری : (مکتوبی قلمی . محاسبه قلمی) . (رتب قلمیه) = قلم اربابنه مخصوص مرتبه‌لر . پایه‌لر § مفرداتی حاوی دفترك هر برقسم مخصوصی : (سکنز قلم صاتش . اون قلم اشیا) جمعی : (اَقلام) : (اقلام اداره ، اقلام ادبا) ، (قَلَمتراش) = قلم آچمغه مخصوص آلت قاطعه (قَلَمدان) = قلم قویمغه مخصوص آلت .

« قلم برقهرمان تیغزندر دل سلحداری »
{ نفعی }

قَلَمْرَو [ف] بر حکمدارك زیر ادارە‌سنده بولنان ، امری جاری اولان دائره ، اولکه .

قَلَمْزَن ، قَلَمْکَش [ف] قلم اوریجی ، قلم چکیجی ، کاتب .

قَلَمْکار [ف] قلم ایله ایش ایشله‌ین صنعتکار ، هنرور ، نقاش . (قَلَمکاری) = قلمکارلق .

قَلَنْدَر [ع] علائق دنیویه‌دن منقطع ، طریق حقّه متوجّه ، لاابالی مشرب ، لاقید ، مجرّد فقیر ، درویش . بو کلمه لسانمزده « رند » کبی معنای اصلیسندن چیقوب سوء استعماله اوغرامشدر . (قَلَندرانه) = قلندر اولانه یاقیشه‌جق صورتده ، قلندرجه‌سنه .

قَلَنْسُوَه [ع] کلاه ، قاووق ؛ جرّاحلرك عملیّات کلاهی .

قَلِیل [ع] آز معناسنه در . (مقدار قلیل) = آز مقدار . (قلیلاً) = آز اوله‌رق .

قَلْیا [ف] عربیده (قِلْی ، قِلِی ، قُلُو) ترکجه‌ده قلیه طاشی دینیلن برنوع اکشیجه اوتلرك کولندن حاصل اولان نسنه‌درکه صابون اعمالنده قوللانیلیر.

قَلْیه [ف] نخود ، صوغان ، جویز کبی شیلرله قاریشیق اوله‌رق پیشیریلن اتلی وسبزه‌لی طعام .

قَمَر [ع] آی . رؤیتندن اوچنجی کیجه‌یه قدر (هلال) بعده نهایتنه قدر (قمر) دینیلیر : (لیلهٔ قمراء ، لیلة القمراء) = آیك تام و پارلاق کورندیکی کیجه‌یه اطلاق اولنور که (مهتاب کیجه‌سی) دینیلیر . (قَمَرِی) = قمره منسوب : (حساب قمری ، سَنَهٔ قَمَرِیَّه) ، (قَمَرِیَّه) = مهتاب کیجه‌لرده اوتورمق ایچون باغچه‌لرده وخانه ، کاشانه اتصالنده آغاجدن وتیموردن یاپیلان اطرافی آچیق واوستی کل صارماشیق وچیچك ایله اورتیلی قفس شکلنده‌کی محل .

قَمیص [ع] کوملك ، خصوصیله پاموق ایپلکندن‌منسوج اولان کوملکه دینیلیر. بوکدن وسائر شیدن معمول اولانه اطلاق اولنماز § رحمده دول یاتاغنی محیط اولان انجه دری .

قَنّاد [ع] شکر یاپان ، شکرجی : (قنّاد ادب) .

قَنادیل [ع] (قَندیل) اڭ جمعی : (ایقاد قنادیل) .

قَناعَت [ع] آز شیله اکتفا ایتمك ، قسمته و نصیبه راضی اولمق : (اهل قناعت مستریح اولور . راحت قلب ایله اویور) . (قناعتکار) = قناعت صاحبی § مطلقا رضا ، موافقت معناسنه‌در : (قناعت بخش) قناعت ویریجی . (قناعت‌بخش وجدان اوله‌جق صورتده ایضاحات ویرملی) .

« رزقی ایله ایلیوب قناعت »
« سورمز یره جبههٔ ضراعت »
{ لا }

قَنال [فرانسزجه‌دن Canale] صو یولی ، آرق || اولوق . کونك || نهر یاتاغی ، مجرا ، جدول || واسطه ، طریق ، بوغاز || قالیه‌دلیکی . لساغمزده اڭ زیاده دڭزده کچید . بوغاز معناسی معتبردر : (سویش قنالی) .

قَنْبَر [ع] امام (علی) رضی‌الله عنه افندیمز حضرتلرینك کوله‌سنك اسمی .

قَنْد [ع] نبات شکری . شکر قامشنك طوکمش عصاره‌سی . شکر معناسنه‌اولان (کند) کلمهٔ فارسیه‌سندن تعریب اولنمش .

قَنْدیل [ع] ایچنده فتیل ایله زیتون یاغی یاقیلان قاب : (اوطه قندیلی ، قندیل کیجه‌سی) §

لسانمزده باشاقده اولان متعدد چیچك وغنجه‌لر حقنده مكرر اوله‌رق ایراد اولنور. (قندیل ترسا) = خرستیانلرك كلیساده ومحال سائره‌ده صورت دائمه‌ده یاقدقلری قندیل.

« شمع رخساری دونردی ماهه »
« صانكه قندیل ایدی عرش اللهه »
{خاقانی}

قَنْطار [ع] اصلی كسر قاف ایله. در. ترازو ایله طارتیله. مایان اشیانی وزن ایتمكه مخصوص بر نوع میزان. قرق درت قیه ثقلتنده بولنان وزنه بر (قنطار) اطلاق اولنور. (قنطاریه) = قنطار رسمی.

قَنْطَرَه [ع] طاشدن یاپلمش كمرلی بویوك كوپری: (قنطرهٔ حقیقت، قنطرهٔ حیات).

قَوّاس [ع] (اوقجی) دیمكدر. اوائلده اوق آتمق واوق طاقمی طاشیمق اوزره نزد كبراده بولندیریلن خدمتكاره اطلاق اولنوردی. مؤخراً چاوشلرك مادوننده اوله‌رق معیتده قوللانیلان مسلح افراده اطلاق اولنمشدر. الیوم بعض دوائر رسمیه‌ده مباشر وسفرا وقونسلوس كبی مأمورین اجنبیه معیتنده استخدام اولنان افراده تحریف وتخفیف ایله (قَوّاص) دینیلیور. بویله یازلمش یازماملی. جمعی (قَوّاسان).

قَواصِف [ع] (قاصف) ك جمعی، شدتله اسن روزكارلر.

قَواعِد [ع] (قاعده) نك جمعی: (قواعد مرعیه، قواعد اساسیه).

قَوافِل [ع] (قافله) نك جمعی: (قوافل امواج).

قَوافی [ع] (قافیه) نك جمعی:

«شعری رنكین كوسترن فیض قوافیدر كوكل»
{وصفی}

قَوّال [ع] اصلی فصاحت ونزاكتله چوق سوز سویله‌ین آدم. لسانمزده یالكز چوق سوز سویله‌ین آدم، كوه‌زه. معناسنده معروفدر. عربیده (قَوّالَه) ده دینیلیر: (قوّال بالحق).

قَوالِب، قَوالیب [ع] (قالب) ك جمعی. قالبلر، شكل نمونه‌لری.

قَوانین [ع] (قانون) ك جمعی. مفردینه باقلی: (قوانین ریاضیه، قوانین عسكریه).

قَوائِم [ع] (قائمه) نك جمعی: (قوائم نقدیه).

قَوْس [ع] یای § محیط دائره‌دن بر قطعه، پارچه § منطقة البروج اوزرنده (عَقْرَب) ایله (جَدی) بیننده واقع طوقوزنجی برجدر كه كونش تشرین ثانیده اشبو برجه دخول ایدر. (قَوسِ قُزَح) = علائم السماء، هواده‌كی یاغمور قطراتی آراسندن كچن شعاع شمسك مركب بولندیغی الواندن هر

برینك آیری آیری نصف ویا قوس دائره شکلنده کورنمسندن عبارت علامت سماویه. (قَوْسی)=قوس شکلنده، یاخود قوسه متعلق : (شکل قوسی ، خطوط قوسیّه) (قَوْسَیْن) = ایکی قوس : (قاب قوسین) .

« قاب قوسینی تذکرده عیان »
« غرض اول قاشی کمان ایدی عیان »
{ خاقانی }

« اوقلر سهام قوس قضادن نشان ویرر »
« پیکان تیر ایسه اجل ناکهان اولور »
{ نفعی }

قَوْصَرَه [ع] قامشدن وآغاجدن اورلمش خرما سپتکه لسانمزده = (قوصره سپتی) دینیلیر .

قَوْل [ع] سوز : (انسانك قولی فعلنه مطابق اوللی)، (قول وقرار) = بر شیئی سوزلشوب بیتیرمك. (قول مجرّد) = دلیلسز ، برهانسز سوز. (قولاً) = سوزده، سوز اوله‌رق (قَوْلِیّات) = بوش لاقیردیلر ، قوری سوزلر .

قَوْم [ع] ناس ، جماعت ، امت : (قوم حبش، قوم یهود)، (قوم وقبیله) = خصم، اقربا مقامنده قوللانیلیر. (قوم محصور) = یوز نفردن آز اولان کوی خلقی. جمعی: (اَقْوام).

قَوِیّ [ع] کوجلی ، قوّتلی : (بازوی قوی، مرد قوی) § محکم ، صاغلام، طایانقلی. بو معناده مادیات ومعنویاتده قوللانیلیر : (بنای قوی، وعد قوی، سند قوی، روابط قویّه) (قَوِیُّ البُنْیَه) = وجودی صاغلام ، طایانقلی دیمکدر :

« جهانبان قوی دولت جهانکیر ظفر یاور »
{ نفعی }

قَوِیم [ع] طوغری ، درست: (مسلك قویم، راه قویم).

قَهّار [ع] پك زیاده قهر و ذلیل ایدیجی ، ایدن . صفات الٰهیه‌دندر : (ربّ قهار، واحد ـ القهّار) (قهّار منتقم) = تکری .

« ای قدر کوکبه قهّار حلیم »
{ نفعی }

قَهْر [ع] تذلیل صورتیله غلبه ایتمك . (قهراً) = جبراً ، زور ایله .

قَهْرَمان [ف] صاحب حکم، ولی‌ـ الامر. ایش بویوریجی معناسنه‌در . لسانمزده بومعنادن زیاده شجیع ، بهادر، ییکیت آدم معناسنده قوللانیلیر . (قَهْرَمانی) = قهرمانلق (قهرمانانه)= قهرمانجه‌سنه. (قهرما ـ نان) = ییکیتلر، بهادرلر .

قَهْقَرِی [ع] ایزینه کری دونمك، بردنبره آرقه‌یه دونمك. تشدید یا ایله غلطدر. (رجعت قهقری) = عجله آردین آردین چکلمك .

قَهْقَهَه [ع] شدتله کولمك § بورو شکلنده برنوع چیچك.

بر ایکی لغت کتابنده بوچیچکك اسم عربیسی (عَلیق) دیه کوسترلمش ایسه‌ده یاکلشدر. (عَلیق) = ایکی نوعدرکه ترکجه‌ده برینه (بوکورتلن) دیکرینه (یابان کلی) یاخود (قوش بورنی) دینیلیر.

قَهْوَه [ع] فی‌الاصل خمر، شراب، سجی معناسنه‌در. مؤخراً اهل کیف یننده حاصل اولان معروف دانه‌یه و آنك شربتنه اطلاق ایتمشلردر. لسانمزده (قهوه‌خانه) معناسنده‌ده قوللانیلیر: (چوق قهوه ایچیور، قهوه فنجانی، محله قهوه‌سی، قهوه‌ده اوطورمه).

قَیْء [ع] قوصمق. (ایتمك) ماده‌سیله قوللانیلیر.

قَیاصِرَه [ع] (قَیصَر) ك جمعی: (قیاصرهٔ روم).

قَیْس [ع] عاشق «لیلی» اولان مشهور مجنون عامرینك عنوانی:

« ایله ادب رعایتی ای نوجنون عشق »
« قیسی مذمت ایلمه یابانه سویله »
{نائلیٔ قدیم}

قَیْد [ع] فی‌الاصل بوقاغی معناسنه‌در. انسانك قوللرینی وحیوانك سمرینی باغلادقلری باغه اطلاق اونور. لسانمزده دخی عین معناده قوللانیلیر: (قیدك چوزلمسی) § اوراقك صورتی دفتر مخصوصه یازمق و یازیلان شی: (قید ایتمك، قیده مراجعت) § باغلامه، باغلانمه: (قید وبند) § علاقه، ایلیشك: (بی‌قَید، لاقَید) = ایلیشکسز § شرط: (قید حیات) جمعی (قیود).

«طفل نوسودای دل کیتدکجه یخواب اوله‌ده»
«کرچه‌درقید اولدیغم بر قالیور کهواره‌دن»
{معلم ناجی}

قَیْصَر [ع] اسکی روما ایمپرا طورلرینك علم مخصوصی: (قیصر آغستوس زماننده).

قَیِّم [ع] متولی، جابی کبی بر وظیفه‌یی کوروب کوزه‌تن آدم || جامع خدمه‌سندن هر بری. بین‌العوام (یا) ضمه ایله تلفظ اولنورسه‌ده غلطدر.

قَیُّوم [ع] اسماء حسناده‌ندر. تکری.

﴿ قِ ﴾

قِباب [ع] (قُبَّه) نك جمعی، قبه‌لر: (قباب آسمان) (نُه‌قِباب) = طوقوز قبه، سماوات دیمکدر.

قِباله [ع] ابه‌لك، ابه اولمق: (فن قباله).

قِبْط [ع] اهالیٔ مصرك اصلی اولان طائفهٔ قدیمه‌نك اسمی. (قِبْطی) = طائفهٔ مذکوره‌یه منسوب.

آدم : (مارية قبطيّه) § لسانمزده چنکانه‌یه اطلاق اولنور . (قبطیان) = چنکانه‌لر .

قِبَل { [ع] عند ، جانب ، طرف ، حضور : (من قبل الرحمن) = طرف السّبحاندن . (قبل شرع شریفدن) = طرف شرعدن . (قبل حاکمده) = حاکم حضورنده .

قِبْلَه { [ع] عامهٔ اسلامك اداى نماز ایچون توجّهگاهی اولان کعبهٔ معظمه ، بیت‌الله § طرف جنوبی : (قبله روزکاری اسیور) § مطلقا توجه اولنان جهت ، یر : (قبلهٔ ارباب حاجت) ، (قبله‌گاه) = کعبة اللّهك بولندیغی محل ، محل توجه . (قبلتین) = بیت معظم ایله بیت مقدس . (قبله‌نما) = قبله جهتی کوسترن بر آلت . بونك مقامنده (قبله نامه) دیمك غلط فاحشدر .

« سکان حرم نیلر ایمش قبله نمایی »
{وهبی}

قِحْف { [ع] بینك ظرفی اولان کمیك که باش طاسی دینیلیر . جمعی (قحوف) .

قِدَم { [ع] خدمت جهتیله اسکیلك که امثاله نسبتله تقدّم دیمکدر : (قدملی مأمورلردن ، فلانك قدم واستحقاقی تبین ایتدی) § قدیملك ، اسکیلك : (حدوث وقدم) .

« حادثات فلکه اولسه نظر »
« قدم ذاتی ایجاب ایلر »
{ خاقانی }

قِدْوَه { [ع] کندیسنه اویوب آردنجه کیدیله‌جك کیمسه‌یه دینیلیر : (قدوة الامرا ، قدوة العلما ، قدوة الحکما) قافك حرکات ثلاثه‌سیله اوقونمسی جائزدر .

قِرائَت { [ع] اوقومق : (اصول قرائت ، قرائت کتابی ، قرائت سبعه) ، (اوائل حالنده شیخ القرا شهاب الدین احمد حنبلیدن قرائت سبعه ایله حفظ قرآن عظیم وشمس الدین اسکندریدن احکام مبانئ تجوید نظم کریم ایلیوب — ذیل عطائی جلد ثانی — صحیفه ۳۹۸) .

قِراب { [ع] قیلیج و بچاق قینی .

قِرال { [ایتالیانجه‌دن] اقوام نصرانیه حکمدارلرینك عنوانی . مؤنثی (قرالیچه) در .

قِران { [ع] (مقارنت) کبی برلشمك ، بتشمك معناسنه‌در . اکثریا سیّاراتدن ایکیسنك بر برجده برلشمه‌سنه اطلاق اولنور : (قران نیّرین ، قران کواکب) ، (صاحبقران) = (سعدین) دینیلن (زهره ، مشتری) کوکبلرینك قرانده دنیایه کلمش وطالعی قرانه مصادف وفرخنده آدم . لسانمزده طالعی مسعود ،

قوت وشوكتى افزون حكمدار مقامنده قوللانيلير .

قِرْبَه [ع] سقاطولومى، صوقابى.

قِرْطاس [ع] صحيفه ، كاغد : (مهمات قرطاسيّه ، لوازم قرطاسيّه) .

قِرْمِز [ع] قيزيل بويا . ايكى نوعدر . برى نخود قدر قيزيل بر بوجكدر كه عربيده (دود الصبّاغين) ديرلر. آنى صيجاق صوده خاشلايوب يوك و ايپك منسوجاتى بويارلر. ديكرى نباتى برحبّه، تخمدر. لكن رنكجه فرقليدر . (قرمزى) = تعبيرى اوبوجكه نسبتله قيزيل ديمكدر.

قِسْط [ع] حصّه، نصيب، پارچه: (قسط اليوم) = كوندەلكه دوشن حصه § تقسيط ، جسته جسته ادا قيلنان بورجك بهر جسته‌سى .

قِسْطاس [ع] ترازو ، ميزان .

قِسْم [ع] پارچه، بولوك: (قسم قسم) = بولوك بولوك ، پارچه پارچه : جمعى (اقسام) .

قِسْمَت [ع] بولمك ، آييرمق معناسنه‌در. لسانمزده نصيب، مقدّر اولان شى معناسنده قوللانيلير . (قسمت عسكريه محكمه‌سى) = ايتام عسكريه‌يه متعلق امور ارثيه ايله اشتغال ايدن محل شرعى. (خارج قسمت) = تقسيم عملنده چيقان عدد .

قِسّيس [ع] كشيش ، پاپاس. (كشيش) ك معرّبى .

قِشْر [ع] قابوق : (قشر بادام، قشر ارض ، قشر شجر)، (حيوانات قشريه) = قابوقلى بوجكلر.

قِصاص [ع] كرك قتل وجرح صورتيله وكرك تلف وتعطيل عضو طرزنده وقوعبولان بر جنايتك فاعلنه مثليله جزا ايتمك كه شرعيدر. (قِصاصاً) = قصاص اوله‌رق . قصاص صورتيله .

قِصَص [ع] (قصّه) نك جمعى: (قصص انبيا) .

قِصَّه [ع] فقره ، حكايه ، ماصال: (قصّه‌خوان) = (قصّه‌گو) = مدّاح ، ماصال سويله‌يجى، سويله‌ين . (الفصّه) = « حاصلى » مقامنده قوللانلمش بر تعبير قديمدر . (قصّه پرداز) = حكايه ترتيب ايدن ، ماصالجى .

قِطْعَه [ع] پارچه ، بولوك، جزء : (قطعهٔ ارضيه ، آفريقا قطعه‌سى، برقطعه تحريرات) § مطلعى مصرّع اولمديغى حالده يك قافيه اولان نظم كه اقلّى ايكى بيت اولور .

قِلادَه [ف] كردانلق . (لهجهٔ عثمانى) يه كوره بين العوام (آقار صو) تعبير اولنور . جمعى (قلائد) .

قِلاعْ { [ع] (قلعه) نك جمعی : (قلاع خاقانی، قلاع رصینه).

قِلافَتْ { [ع] تحریف ایله (قَلافات) دینیلیر که کمی یی تعمیر ایچون زفتلامك ، کمی زفتلنمك معنا - سنه‌در .

قِلَّتْ { [ع] آزلق . (کثرت) مقابلیدر. مادیات ومعنو- یاتده قوللانیلیر.

قِلیمْیا { [ف] « اقلیمیا » مخففی ، آلتون و کوموش اذابه اولندقدن صوکره کوپوك وچوکنتی کبی یوزنده‌ودیبنده پیدا اولان شی. محروق فلزاته دخی دینیلیر. نته کیم یانمش التون، یانمش کوموش بوقبیلدندر.

قِناعْ { [ع] نقاب، باش اورتوسی، یاشماق .

قِنَّبْ { [ع] اینجه سجیم: (فرانسز قِنَبی) .

قِوامْ { [ع] دیرك : (قوام الدین) = دینك دیركی § برشیئك ثبات وجودینه مدار اولان شی، نظام § تاو ، چاغ .

قِیاسْ { [ع] برشیء دیکر بر شیله تقدیر ایتمك، برشیء امثالیله ذهناً اولچمك: (قیاس نفس، بی قیاس، قیاس فقها) ، (علی غیر القیاس)= قیاسه وقاعده‌یه موافق اولمامق اوزره : (علی غیر القیاس ثابت اولان شی سائره مقیس علیه اولەماز — مجله) ، (قِیاسی)

= قیاسه منسوب ، سمع ایله دکل قاعده‌یه تطبیق وتشبیه صورتیله بیلینن. جمعی (قیاسیات) .

«وارقیاس ایت وسعت دریای حیرت نولدیغن»

{ لا }

قِیافَتْ { [ع] قیلیق، هیئت، شکل، صورت : (قیافت کبارانه) (علم قیافت) = اعضای خارجیه دن اوصاف باطنیه‌یی استخراج علمی . (قیافتنامه) = اشکال خارجیه‌دن استدلال ایله احوال باطنیه‌دن باحث کتاب .

قِیامْ { [ع] آیاغه قالقمق ، آیاقده طورمق : (دعایه قیام ، نمازه قیام) ، (روز قیام) = یوم حشر ، قیامت کونی § تصدی ، مباشرت : (دعوایه قیام) .

قِیامَتْ { [ع] عموم اولولرك دیرلمسی. یالکز اولورسه (قوپمق) ماده‌سیله قوللانیلیر (بویله یاپمقله قیامت قوپمادی یا ، بو صباح قیامتلری قوپار- دی) بوصورتله استعمالنده کورولتیلی پاتیردیلی تعزیر ، آزار معناسی قصد اولنیور . (روز قیامت) = قیامت کونی . بعضاً بونك یرنده یالکز اوله- رق (قیامت) ده دینیلیر . (قیام قیامت) = حلول قیامت .

« قدك لباس سرخ ایله آفت دکلیدر »
« آفت دکل قیزلجه قیامت دکلیدر »

{ نیلی }

قیراط { [ع] قویومجیلر بیننده قوللا۔ نیلان کوچوك بر وزندر که یکرمی دردی بر مثقال آلتون عیارنده‌در. شرعیسی بش متوسط آرپه آغیرلغیدر.

قیروان { [ع] قافله ، کاروان § مغربده بر بلده‌نك اسمی:

«طوتدی دهری نورعدلك قیروان تا قیروان»
{حقی}

قیل و قال { [ع] اساسسز سوز ، دیدی قودی. (قال) ماده‌سنده باقلی.

قیم { [ع] (قیمت) ك جمعی.

قیمت { [ع] بر نسنه‌نك حقیقی بهاسی ، دکری : (شو مالك قیمتی بش غروشدر) ، (ذی قیمت) = دکرلی ، بهالی § مجازاً شرف ، قدر ، اعتبار معناسنده‌ده قوللانیلیر: (انسانك قیمت حقیقیه‌سی حائز اولدیغی فکر ایله متناسب اولور — معلم ناجی) ، (قیمت شناس) = قیمت بیلیجیلك (قیمت ناشناس) = قیمت بیلمه‌ین.

❊ قُ ❊

قبّه { [ع] تپه‌سی یووارلاق بنا ، نصف کره شکلنده طاوان : (قبّهٔ فیروزه فام) و (قبّهٔ مینا) = کوك یوزی. (قبّهٔ زربفت) = سمای مکوکب.

« باقی قالان بوقبه‌ده بر خوش صدا ایمش »
{باقی}

قبح { [ع] چرکینلك : (حسن و قبح) ، (قبحیات) = چرکین اولان احوال وافعال.

قبور { [ع] «قبر» ك جمعی: (زیارت قبور ، اهل قبور).

قدرت { [ع] اقتدار ، تاب ، طاقت ، کوج : (زواللی خسته‌نك یورومکه قدرتی یوق) § قوت ، تأثیر § ثروت ، غنا ، وارلق: (ذی قدرت) = زنکین ، ثروت صاحبی. (قدرت علمیه) = علمجه اولان بضاعه ، وارلق. (بی قدرت) = اقتدارسز || فقیر ، محتاج.

« سن قدرت فهمی ایله پیدا »
« بن سویلیه‌یم سن ایله اصغا »
{شیخ غالب}

قدس { [ع] پاکلك ، تمیزلك. طهارت : (روح القدس) = (جبرائیل) علیه السلام (حضیرة القدس) = جنّت. ضمّ (دال) ایله تلفظی جائزدر :

« برسلیانم که رَبّاتُ الْحِجالِ باغ قدس »
« حاملات العرش بلقیس خیال مدر نم »
{عونی}

« روح القدسك مریمه نفخ ایتدیکی روحز »
{روحیٔ بغدادی}

قُدْسِیّ { [ع] قدسه منسوب ، الٰهی ، منزّه : (حدیث قدسی ، آهنك قدسی، قوهٔ قدسیّه).

« اودكلدر بوقدر قدسی دم »
« غبطه ایلر سکّا حسّان عجم »
{معلم ناجی}

« ایدرم قوهٔ قدسیّهٔ افکارمله »
« جند ارواح رجال سخنی استخدام »
{نفعی}

قُدِّسَ { [ع] « مقدّس اولسون » معناسنه دعادرکه اولیاءالله حقنده استعمال اولنور: (قُدِّسَ سِرّه) = سرّی مقدّس اولسون دیمکدر. بعضاً بونك یرنده (قدّس الله سره) تعبیری قوللانیلیرکه « الله سرینی تنزیه وتقدیس ایلسون » دیمکدر.

قُدْسِیان { [ف] سکنهٔ عالم اعلی، ملائکهٔ کرام.

قُدْسِیَّت { [ع] منزّهلك، پاکلك، معصوملق معناسنه تصرّفات خصوصیه‌دندر :

« قدسیّتی کوسترن بوشیلر »
« علویّتکه دلالت ایلر »
{اکرم بك}

قُدَماء { [ع] « قَدیم » ك جمعی ، اسکیلر : (قدمای مأمورین ، قدمای اطبا) .

« برتازه روشدر بوکه تعبیر لطیفی »
« رونق شکن حسن بیان قدمادر »
{نفعی}

قُدُّوس { [ع] عیوب ونقائصدن منزه وپاك اولان جناب واجب الوجودك اسماء شریفه‌سندندر.

قُدُوم { [ع] خارجدن وصول معناسنه درکه لسانمزده ده (طیشاردن کلمك) دینیلیر :

« شاه دینپرورکه تشریف قدومیله زمین »
« عرشه ناز ایلرسه استغناسی استغنامیدر »
{نفعی}

قُراضَه { [ع] قیرینتی ، دوکونتی، کسنتی : (قراضهٔ نان) = اتمك قیرینتیسی . (قراضهٔ کاغذ) = کاغد پارچه‌سی. (قراضهٔ سیم) = کوموش کسنتیلری ، پارچه‌لری .

قُرْآن { [ع] فخر کائنات علیه اکمل التحیّات افندیمز حضرتلرینه (جبریل امین) واسطه‌سیله نازل اولان کتاب مقدّسدرکه امت ناجیه‌نك دینی ، دنیوی هردرلو اسباب سعادتی جامع اولدیغی ایچون بویله تسمیه بیورلمشدر. زیرا (قرآن) لفظی اصول وتعظیم ایله اوقومق معناسنه اولدیغی کبی ضم وجمع ایله‌مك معناسنی دخی افاده ایدر.

قرآنیّ [ع] قرآن کریمه منسوب ومتعلق: (تعبیر قرآنی، حقایق قرآنیّه).

قُرب [ع] یاقین، یاقینلق. «بعد» ك ضدی. زمانده، مکانده، نسبتده قوللانیلیر: (قرب وجوارنده) تعبیرنده بری فضله‌در: (بحرسیاه بوغازی قربنده، قرب حضرت خالد ده مدفون)، (قربیّت) = یاقینلق معناسنه اویدورمه‌در:

«سنك لطف والاکی کوزلر امیدم»
«سنك قرب اعلاکی اوزلر خیالم»
{معلم ناجی}

قُربان [ع] جناب حقه وسیله تقرب اولان‌شیدر که ذبیحهٔ معروفه‌یه اطلاق اولنور: (قربان بایرامی).

«غمزه‌سی رؤیاده اونسون ایلسون قربان بنی»
{معلم ناجی}

«بولشم فیض نظر سندن سنك قربانکم»
{فضولی}

قُربت [ع] رحم جهتیله یاقینلق، خصملق § جناب حقه یاقینلق.

قُرّة العین [ع] انسانك کوزینی آیدینلاته‌جق، کوزك آیدینلانه‌جغی شی. لسانمزده (قرّةالعینم) تعبیری قوللانیلدیغی کبی (کوزمك نوری) ده دینیلیر. یالکز (قُرّه) = منوّر، نورلی، پارلاق دیمکدر.

«قرّةالعین خلیل ایدی اوخوب»
«آکا میراث ایدی اوجذب قلوب»
{خاقانی}

قُرحه [ع] یاره، چیبان. فتح قاف ایله تلفظی غلطدر. جمعی (قُروح).

قُرَشیّ | **قُرَیشیّ** [ع] «قُرَیش» قبیلهٔ معروفه‌سنه منسوب دیمکدر: (نبیّ قرشی) = خاتم الانبیا علیه اکمل التحایا افندیمز حضرتلری.

قُرص [ع] جرم، دائره؛ یووارلاق‌نسنه: (قرص شمس، قرص قمر) § مسك وعنبر ایله ترکیب ایدیلن یووارلاق توتسو.

قُرعه [ع] تجربهٔ طالع مقصدیله مباشرت اولنان اعماله اطلاق اولنور که صور مختلفه‌ده اجرا ایدیلیر. صره‌نومروسی چکلمك صورتیله اجرا اولنان معامله دیمکدر: (قرعهٔ شرعیه) = اخذ عسکر معامله‌سی، قرعه ایله عسکره آلنمق.

قُرَناء [ع] «قرین» ك جمعی. پادشاه عالمپناه افندیمز حضرتلرینك خدمت خصوصیهٔ شاهانه‌لرنده بولنان ذوات کرام که (مابینجی) عنوانیله‌ده یاد اولنورلر.

قُرنه [ع] فی‌الاصل سیوری تومسك شی دیمکدر که حماملرده ایچی اویوق، یووارلاق

طاش تکنه یه اطلاق اولنور: (دوکونده زورناده ، حمامده قرنه‌ده) تعبیری مشهوردر . (قرنتین) = ایکی قرنه دیمکدرکه بعض حماملرده دیکر قرنه‌لردن بیوك اوله‌رق طاشدن اعمال اولنان و ایچنه کیریلوب ییقانیلان تکنه یه اطلاق اولنور .

قرون { [ع] یوز سنه‌دن عبارت مدت معناسنه اولان (قرن) ڭ جمعی . (قرون اولی) = ظهور اسلامه قدر اولان ازمنهٔ قدیمه . (قرون وسطی) = ظهور اسلامدن فتح قسطنطینیه یه قدر کچن مدت . فتحدن صوکره کچن زمانه (قرون متأخره) دینیلیر .

قروی { [ع] کویلو : (معیشت قرویه) = کویلوجه کچینش ، یشایش .

قری { [ع] « قریه » نك جمعی : (قرای متجاوره) .

قریش { [ع] حجازده عرب مستعربه‌دن برقبیلهٔ مشهوره‌درکه حضرت (اسماعیل) علیه السلامك نسلندن بولندیغی مرویدر . اشبو قبیله بر چوق بطون و اقسامه منقسمدر . رؤسای قریشدن « قصی بن کلاب » کعبة اللهیه نظارت و خدمت ایتمك وظیفه‌سنی درعهده ایتدکدن صوکره قبیلهٔ مذکوره قبائل عرب بیننده زیاده شرف و اعتبار بولمش و نبی معظم صلی الله علیه وسلم افندیمزك قبیلهٔ قریشده ظهوری قبیله‌نك اعتلای شهرتنه سبب اولمشدر : (صنادید قریش) = حضرت پیغمبرك نبوتی قبول و تصدیق ایتمه‌یوب علیهنده بولنمغه جرأتله بالآخره مقهور اولان رؤسای قبیله .

« حق بیلیر حقسین اعتقادنجه »
« ای قریشی رسول رب علیم »
« ایتسه بالفرض کائنات انکار »
« سنی تصدیق ایدر بوقلب سلیم »
{ معلم ناجی }

قزح { [ع] رنك رنك خط ، دائره معناسنه‌در . (طبقهٔ قزحیه) = کوز بیضه‌سنك رنکلی اولان قاتی . (قوس) ماده‌سنه‌ده باقلی .

قسطنطنیه { [رومجه‌دن معرب] مقر سلطنت سنیه اولان استانبول شهری : (خلیج قسطنطینیه) = استانبول لیمانی .

قشور { [ع] « قشر » ڭ جمعی : (قشور اشجار) .

قصور { [ع] بر ایشی ایشله‌مکه مقتدر ایکن یاپمقدن ال چکمك : (عبادتده قصور ، عیادتده قصور ، زیارتده قصور) § خطا ، قباحت ، صوچ : (ارتکاب قصور ، قصور عظیم) § نقصان ، عجز § بقیه ، فضله ؛ کری قالان : (مجیدیه‌یی بوزدیروب یمك پاره‌سنی ویر ، قصورینی کتیر) .

قُصُورْ { [ع] كوشك معناسنه اولان (قَصر) ك جمعى :
(قصور جنان) .

قُصْوٰى { [ع] صوڭ درجه‌ده بولنان § نهايت، غايت:
(مرتبهٔ قصواده بولنان، حد قصوى).

قُضٰاةْ { [ع] (قاضى) نك جمعى :
(قضات ، نواب) .

قُطّٰاعْ { [ع] (قاطع) ك جمعى :
(قطاع طريق) = يول كسيجيلر .

قُطْبْ { [ع] محور ارضك نهايت نقطه‌لرى : (قطب شمالى، قطب جنوبى) ، (قُطبَين) = ايكى قطب § برقومك ، برجماعتك اولوسى، رئيسى ؛ حضرت پيغمبرك خليفهٔ جليل‌الشانى : (قطب دوران) § مرشد، مقتدا : (قطب العارفين مولانا محمد جلال‌الدين) قدس سره § دكرمنك آلت طاشنده‌كى اوزون دمير § دمير قازيق ديديلن كوكب :
« قطب وزرا ، آصف داناى زمانه »
{ نفعى }

قُطْرْ { [ع] طرف ، جانب ، ناحيه § بر دائره‌نك مركزندن كچوب محيطك برنقطه‌سندن ديكر نقطه‌سنه قدر اوزانان طوغرى خط :
(قطر دائره) .

قُطْنْ { [ع] پاموق : (منسوجات قطنيّه)، (قطنى) = پاموغه منسوب، پاموقدن || پاموق ايله ايپكدن يابيله اطلس تقليدى برنوع قماش .

قُعُودْ { [ع] اوطورمق : (نمازده قعود) § احنى حكمدارلرك صندالىٔ حكمرانى‌يه اوطورمسى.

قُفْلْ { [ع] كليد . جمعى (قُفُولْ) در .

قُفُولْ { [ع] كرى دوْنمك، سفردن عودت .

قُلّٰابْ { [ع] اوجى اكرى اولان شى ، چنكل :
« طرّهٔ سودا پناكك دلىرك قلابيدر »
« چشم روحانى نكاهك جانرك جذّابيدر »
{معلم ناجى}

قُلْزُمْ { [ع] دكيز ، بخاصه سويش ياخود شاب دكيزى. فتح قاف ايله يا كلشدر .

قُلْقُلْ { [ع] خفيف الروح، چابكروْ، ايشه كوجه قوشار آدم § بر شيئك دپرنمسيله ، حركتيله حاصل اولان صدا ، سس . (قَلقَلَه) = سسلنمك .

قُلَّه { [ع] طاغ تپه‌سى § هرشيئك اوست طرفى ، تپه‌سى. لسانمزده بلاتشديد سيورى ، يوكسك بنالره اطلاق اولنور : (يانغين قله‌سى، غلطه قله‌سى ، قله قاپوسى) . جمعى (قُلَل) .

قُلُوبْ { [ع] « قَلْب » ك جمعى . (محبوب القلوب) = كوكللرك سوديكى .

قمار [ع] ایکی ودها زیاده اشخاص بیننده آقچه و یا دیکر شی اوزرینه کاغد وزار وآلات سائره ایله اوینانیلان اویون: (قمار شرعاً حرام، قانوناً ممنوعدر) ، (قمار باز) = قمار اوینایان آدم. (قمار خانه) = قمار اوینانیلان محل. فی‌الاصل کسر (قاف) ایله‌در .

قماش [ع] باموق ، کتان ، یوك وایپکدن اولان منسوجاتك کافه‌سنه‌وباخصوص‌منسوجات‌حریریه‌یه اطلاق اولنور . جمعی (اَقْمِشَه) در .

قمری [ع] کوکرجین نوعندن معروف قوش :

« دکل‌چشم کبود اول‌ابروانك‌زیر طاقنده »
« ایکی آواره‌قمریدر که کلمش‌آشیان‌طوتمش»
{ ندیم }

قمدز [ع] تیلکی یاخود کوپك شکلنده برجانوردرکه لسانمزده تحریفاله (قوندوز) دینیلیر . بونك دریسندن یاپیلان کورك غایتله فاخر ومقبولدر . (قندز قوری) = قوندز خایه‌سی دینیلن دوا .

قنفذ [ع] کیرپی دینیلن اوستی دیکنلی حیوانك ارککی § فاره‌یه دینیلیر. جمعی (قَنافِذ) .

قنوت [ع] طاعت ، عبادت § صلات‌وتر، صلات‌وترده اوقونان دعا .

قوپون [فرانسزجه‌دن Coupon] اسهام وتحـو یلاتك هر تقسیطنك تأدیه‌سنده کسیلوب براقیلان پارچه‌سی .

قوپه [فرانسزجه‌دن Coupé] یالکز برطرفنده اوطوره‌جق یری‌اولان‌قپالی آرابه§(Coupe)ك محرفی اوله‌رق بارداق ، قدح ، قوپا .

قوپیه [فرانسزجه‌دن Copier] استنساخ ، صورت‌چیقارمق ، قوپیه‌جیلق .

قوردله [Cordelette فرانسزجه‌دن] ایپ ، شریت ، سجیم .

قوردون [Cordon فرانسزجه‌دن] اغجه ایپ ، سجیم ، غیطان شریت، نشان‌شریتی : (خرقه‌نك کناری قوردونلی ، یاور قوردونی) § چیقینتیلی طاشلر صره‌سی ، ریختیم : (ازمیر قوردونی منتظمدر) § قره‌غول خطی .

قورسه [فرانسزجه‌دن Corset] قادینلرك بللرینی صیق صیق ایچلتوب کوکسلرینی دوزکون طوتمغه مخصوص بالنه‌لی یلك، که صحتی مضردر .

قورصان [فرانسزجه‌دن‌محرفدر] دشمن کمیلرینی‌اورمق ایچون انکینه چیقان سفینه ؛ دکز خرسزلری وخرسزلغی مقامنده دخی دخی قوللانیلیر .

قورنيش { [Corniche فرانسزجه دن] صاچاق، پنجره لرك اوستنده پرده لرك مربوط اولديغى يالديزلى آغاجلر .

قورووهت { [اسپانيولجه دن] كوكرته سنده صيره ايله طوپ موضوع اولان اسكى اصولده حرب سفينه سى .

قوزموغرافيا { [Cosmographie يونانجه دن] علم هيئت .

قوشتوم { [Costume فرانسزجه دن] قيافت، كسوه § تبديل البسه سى § برچشيد قماشدن بتون اثواب طاقمى .

قوقله { [يونانيدن محرف] اشكال مختلفه ده اعمال ايدلمش اوفاق اوفاق انسان تقليدى او يونجاقلر واشبو او يونجاقلر ايله او يناتيلان او يون: (قوقله كبى آدم) = اوفاق تفك وجودلى انسان (كيرلى قوقله) = پيس قادين .

قوله { [فرانسزجه دن محرف Colle]چريش، نشاسته: (قوله لى كوملك) .

قولرا { [Choléra يونانجه دن] امراض ساريه دن مهلك برخسته لقدر كه هندستانك « غانژ » نهرى حوضه سنده صورت دائمه ده اجراى حكم وتأثير ايدر . (قولرين)

= بونك خفيفى ياخود شدتلى وجعلى اسهال .

قوماندا { [Commandement فرانسزجه دن] امر ، حكم ، سپارش ، فرمان ، بيورمه .

قوماندان { [Commandant فرانسزجه دن] آمر، حاكم ، رئيس || بيكباشى. (enchef Commandant) = باش قوماندان. (آلاى قوماندانى، اردو قوماندانى).

قومانيه { [ايتاليانجه دن] سير وسفر ايدن كميلره درج وادخار اولنان ذخيره ، نواله؛ يولجيلرك مأكولات ومشروباتى .

قومپانيه { [Compagnie ايتاليانجه دن] رفاقت ، طاقم ، زمره ، جماعت ، شركت : (قومپانيه واپورلرى، قومپانيه نك ايشى)

قومديا { [ايتاليانجه دن Comédie] كولنج تياترو اويونى ، مضحكه § بو اويونى اجرايه مخصوص تياترو ، اجرا ايدن تياتروجيلر طاقمى § مضحكه ترتيب وتحريرى § كولنج شى .

قوميته { [فرانسزجه دن Comité] مجلس شعبه سى § هيئت.

قوميسر { [Commissaire فرانسزجه دن] مأمور مخصوص، فوق العاده مأمور، مرخص § برقوميسيون اعضاسنك هربرى.

قومیسیون { ٣ فرانسزجه دن [Commission } اصمارلامه ، سپارش § مجلس شعبه سی § صورت مخصوصه ده تشکیل اولنمش مجلس ، محکمه § تجارت توسطی ، دلاّللق § اجرت دلالیّه .

قومیق { [Comipue فرانسزجه دن] مضحکه یه متعلق § تحف، کولنج § تیاترو اویونلرینك مضحك نوعی § مضحکه محرری § تیاترو اویوننك مضحك شخصنی تقلید ایدن اویونجی § کولنج طور وحال § مقلّد ، صویتاری .

قونت { [فرانسزجه دن Comte] اجنبیلرجه (مارکی) ایله (بارون) آراسنده بر اصالت عنوانی حائز آدم .

قونتره { [فرانسزجه دنContre] خلافنده ، علیهنده ، قارشی ، ضدینه ، مقابلنده معنالرینی افاده ایدر .

قونتس { [Comtesse فرانسزجه دن] قونتك زوجه سی .

قونترول { [Contrôle فرانسزجه دن] مقابله دفتری § قید رسمی ، قیدیّه § حکومت طرفندن برمأمور ویا دائره نك احوال وحرکاتی حقنده اجرا اولنان تفتیش، مراقبه § یوقلامه § کوموش وآلتون معمولاتی اوزرینه باصیلان تمغا .

قوندوکتور { [فرانسزجه دن [Conducteur } یول کوستریجی ، قلاغوز § تراموای وعمومی آرابه مأموری § مدیر؛ امور نافعه مهندسی معاونی .

قونسر { [فرانسزجه دن Concert] موسیقی هیئتی، چالغی طاقمی:
« طوپلانوب اهل هوا هر بری برساز چالار »
« چلبی! بو یله اولور بزده ده قونسر دیدیکك »
{ معلم ناجی }

قونسلوس { [فرانسزجه دن] محرفدر. (Consul) شهبندر (جنرال قونسلوس) = (Consul Général)=باش شهبندر. (ویس قونسلوس)=(ViceCousul) = شهبندر وکیلی .

قونسولتو { [Consultation فرانسزجه دن] = استشاره ، برقاچ اطبّانك برخسته یه برلکده باقمق ایچون طوپلانمسی .

قونسول { [Console فرانسزجه دن] راف، اوستنه آینه واشیای سائره وضع اولنان چکمجه لی برنوع ماصه .

قونسولید { [فرانسزجه دن [Consolidé } اسهام عمومیه .

قونشمنطو { [ایتالیانجه دن] = (Connaissement فرانسزجه سی) برسفینه یه تحمیل اولنان اشیانك جنس ومقدارینی و صاحبلرینی

بیلدیرن جدول ، مفردات جدولی و ارسالیه قائمه‌سی .

قونطراتو { [ایتالیانجه‌دن] = (Contrat) فرانسزجه‌سی) مقاوله‌نامه ، شرطنامه ، مقاوله سندی .

قونغره { [Congrès فرانسزجه‌دن] مسائل مهمهٔ سیاسیه‌یی حل وتسویه ایچون دولتلرك مرخصلرندن مرکب اوله‌رق انعقاد ایدن مجلس § مصالح عمومیه یه ویاعلوم ومعارف وصنایعه متعلق مذاکرات ایچون طوپلانان هیئت مخصوصه : (ویانه قونغره سی ، مستشرقین قونغره‌سی .

قونفرانس { Conférence] فرانسزجه‌دن] مذاکره § دیپلوماتلر بیننده‌مصالح دولیه‌نك قرارلشدیرلمسی ایچون طوپلانان مجلس:

« قونغره چوقدر بونو ابیاتمی تنظیر ایچون »
« شاعران یاپسونلر ایسترلرایسه برقونفرانس »
{ نظیف }

قوّت { [ع] قدرت ، کوچ . (ضعف)مقابلی.(قوةالظهر) = آرقه ویرن قوّت ، یاردیمجی ، امدادجی. (قوّت قلب) = اطمئنان. جمعی (قوی): (قوای‌نفس)، (بالقوه) = قوّت ایله زور ایله . امثال آتیه‌ده کورلدیکی‌وجه‌ایله. (قوه) صورتنده‌ده قوللانیلیر: (قوّهٔ مالیه، قوّهٔ عسکریه، قوّهٔ قلمیه)، (قوّهٔ باصره) =کوزده‌کی کورمك قوّتی . (قوّهٔ جاذبه) = کرهٔ ارضك اجسامی جذب ایدیجی قوّتی (قوّهٔ‌جاذبهٔ‌عمومیه) = اجرام‌سماویه‌نك یکدیکرینه اولان‌تأثیر جذبیسی. (قوّهٔ حافظه) = ذهنده حفظ ایدوب اونوتمامق قوّتی. (قوّهٔ دافعه) = برشیئك دیکر شیئی بولندیغی نقطه‌دن تبعید ایتمسی‌قوّتی. (قوّهٔ ذائقه) =آغزده‌کی طاتمق ، طادیجیلق قوّتی (قوّهٔ سامعه) = قولاقده‌کی ایشیدیجیلق قوّتی. (قوّهٔ شامّه) = بورونده‌کی قوقویی آلمق قوّتی. (قوّهٔ قدسیه) = اسرارملکوت کندیسیله منجلی اولان قوّت که‌حضرات انبیا واولیایه مختصدر . (قوّهٔ لامسه) = اعضای بدنده‌کی اشیای خارجیه‌نك قاتیلغنی، یوموشاقلغنی حس ایدن قوت. (قوّهٔ متخیّله) = برکره حس اولنان شیئی— او شی موجود اولمدیغی‌حالده موجود ایمش کبی — ذهنده رسم وتصویر ایتمك قوّتی. (قوّهٔ متصرّفه) = متخیّله واسطه‌سیله ذهنده احضار ایدیلن شیلری مطلوب وجه ایله ترتیب

وصرف ایتمك قوتی . (قوۂ مُدرِکه) = قوای ظاهره‌دن بریله حس اولنان شیئی ذهناً دخی حس ایتمك قوتی . (قوۂ ممیزه) = باطناً محسوس اولان شیری بری برندن فرق و تمییز ایتمك قوتی .

قُوت [ع] غدا ، ییه‌نه‌جك شی . (قوت لایموت) = سدّرمق ایتمکه کافی ، اولنیه‌جك قدر غدا .

قُولَنج [ع] فارسیدن معرّبدر . باغرساق آغریسی ، باغرساقلرده پیدا اولوب اوموز باشلرینه وسائر اعضای بدنه عارض اولان بر آغریدر .

قُوی [ع] (قوت)ك جمعی : (قوای خمسۂ ظاهره ، قوای خمسۂ باطنه) .

قُیود [ع] (قید)ك جمعی : (قیوده لدی المراجعه) .

قُیودات [ع] (قَید)ك جمع الجمعی ، معاملات و مخابرات رسمیه‌یی حاوی دفترلر : (قیودات عتیقه) .

❁ كَ ❁

کائِن [ع] اولیجی ، اولان ؛ موجود ، وار : (کککبوزه‌ده کائن مصطفی پاشا جامع شریفی) اشبو کلمه محسوساتده قوللانیلیر .

کائِنات [ع] موجودات ، عوالم ، وار اولان شیلرك جمله‌سی دیمکدر : (فخر کائنات) = پیغمبریمز علیه اکمل التحیات افندیمز حضرتلری .

« کوکل که خنده یوزندن یاشار حیاته کولر »
« حیاته خنده ایدن رند کائناته کولر »
{معلم ناجی}

کالاَوَّل [ع] اوّلکی کبی : (کالاوّل وظیفۂ کتابتی ایفا ایده‌جکی) کاف حرف تشبیه ، لام حرف تعریفدر .

کَأَنَّ [ع] ادات تشبیهدر . (صانکه ، کبی) معناسنده و اکثریا مقام تعریضده قوللانیلیر : (کأنّ بنی بیلمیور) لسانمزده یالکز اولورسه بویله مشدّد وترکیب ایله اولنجه مخفف اوله‌رق قوللانیلیر : (کَأَن لم یکن) = « صانکه اولمدی » معناسنه اهمیتسز ، حکمسز موقعنده ایراد اولنور :

« هر سخنك نجه کأن لم یکن »
{معلم ناجی}

کابِر [ع] (کبیر) ایله مترادفدر . بویوك ، اولو : (کابراً عن کابر) = بویوکدن بویوکه .

کابوس [ع] آغیرلق ، آغیر باصمه دینیلن واویقوده عارض

اولان برحالتدرکه انسانده حرکته مجال براقماز. اکثریا صو ایچمکسزین یاتمقدن تحدث ایتدیکی ظن اولنور .

کاتِب [ع] کتابت ایدیجی، ایدن، یازیجی ، یازان : (فلان ایی کاتبدر، بریق کاتبی، طابور کاتبی)، (مُنشی) ایله بینلرنده فرق واردر . (کاتب ازلی) = ید قدرتی ایله لوح محفوظی یازان الله ذوالجلال حضرتلری. (کاتب فلك) = عطارد کوکبی . (کاتب وحی) = حضرت (عثمان) رضی الله عنه .

کاتِم [ع] کتم ایدیجی ، ایدن ؛ صاقلایجی ، صاقلایان : (کاتم اسرار ، الکاتب کاتم) .

کاخ [ع] قصر ، کوشك || بر کوز اوطه ، تك اوطه .

کاذِب [ع] یالانجی § حقیقی اولمایان شی ، اویدورمه : (خبر کاذب، خیال کاذب، حوادث کاذبه)، (صبح کاذب) = کونش طوغمه‌دن اوّل پیدا وبرمدت صوکره زائل اولان بیاضلق .

کار [ف] ایش ، کوچ ؛ عمل ، صنعت: (کارگاه) = ایش محلی، ایش یری § نفع، تمتع، قازانچ: (کار وکسب) § تأثیر ، ایشلمه . عربیده (کار) ذخیره یوکلی صویه باصیق کمیلره اطلاق اولنور :
« بنم نه کارم اولور دهره التفاتمدن »
{ حامد }

کار [ف] اواخر کلماته التحاق ایدن ادات فاعلیتدرکه (ایدیجی) معناسنی افاده ایدر : (گُنَهکار) = گناه ایشله‌یجی . (خدمتکار) = خدمت ایدیجی . (یادکار) یاد ایدیجی ، خاطرلایجی.

کار آزموده [ف] ایش صنامش، تجربه لی آدم : (مردکارآزموده)، (کارآزمودگی) = کار آزموده‌لك .

کار آگاه [ف] ایش آکلار و ایشه واقف ، وقوف وتجربه صاحبی . (کارآگاهی) = کار آگاهلق .

کاروبار [ف] ایش کوچ ؛ کسب و کار .

کاربان [ف] دوه ، قطر، اشك کبی حیوان قطاری § قافله، کاروان ، تجار ویولجیلرك هیئت مجتمعه ایله یوله عزیمتلری .

کاربانسرای [ق] شهرلرده ، قصبه‌لرده یول اوزرنده یولجیلرك ، مسافرلرك اقامت وبیتوتنه مخصوص اولمق اوزره انشا ایدیلن خان .

کاربرداز [ف] ایش دوزیجی، ایش کوریجی، کورن § ایران دولتی شهبندرلرینك عنوان رسمیسی .

کارخانه { [ف] ایش محلی ، دستگاه، دکان، فابریقه.

کارد { [ف] بچاق : (کارد و خنجر) .

کاردان { [ف] واقف امور ؛ ایش بیلیجی ، بیلن :
(کاردانی) = ایش بیلیجیلك .

کاردیده { [ف] تجربه صاحبی ، ایش کورمش. کورکولی آدم. (کاردیدگی) = تجربه دیده لك، کورکولیلك .

کارزار { [ف] جنك ، غوغا ، محاربه : (کارزارگاه ، فضای کارزار) = میدان حرب .

کارساز { [ف] ایش دوزیجی ، ایش کوریجی .

کارشناس { [ف] حکیم ، صاحب وقوف ، تجربه‌لی ، ایش آڭلایجی . (کارشناسی) = کارشناسلق . ایش آڭلایجیلق. جمعی (کارشناسان) .

کارفرما { [ف] ایش بیوریجی؛ بیوران ؛ حکمدار § (کارفرمایی) = کارفرمالق . جمعی (کارفرمایان) .

کارگاه { [ف] ایش یری. نظمده تخفیف ایله (کارگه) ده دینیلیر . (کارگاه کن فکان) = دنیا و مافیهادن کنایه‌در :
« فکر پر مضمونمیدر آیینهٔ طبعمده یا »
« عکس نقش کارگاه عالم بالامیدر »
{ نفعی }

کارگذار { [ف] ایش گذار ، ایش بیتیریجی، بیتیرن.
(کارگذاری) = ایش گذارلق .
جمعی (کارگذاران) .

کارگر { [ف] ایش ایشله‌یجی ، ایشله‌ین § مؤثر ، نافذ.
(کارگر تأثیر) تعبیرنده بری فضاله‌در. یالگز (کارگر) یاخود یالگز (مؤثر) دیمك کافیدر .

کارگیر { [ف] ایش طوتیجی ، طوتان§ متین، مستحکم، طایانیقلی طاش بنا معناسنده قوللانیلیر:
(بوتون کارگیر ، یاریم کارگیر) .

کارنامه { [ق] هنر وصنعت صاحبنك برای امتحان میدانه‌قودیغی آثار خصوصیه، نمونه ، اورنك اوله‌رق یاپیلان رسم ، ایش . § جنکنامه ، تاریخ. لسانمزده تحریف ایله (کرنامه) طرزنده ورونقلی، ادالی، عنوانلی معنا‑سنده قوللانیلدیغی (برهان) ده بیان اولنیور . واقعا (کرنامه‌لی) تعبیری زبانزد ایسه‌ده معناجه بینلرنده موجود اولان فرق کلی‌یه نظراً بوندن مأخوذ بولنمسی مشکوکدر .

کاروان { [ف] (کاربان) معنا‑سنه‌در. یولجی قافله‌سی،

یوجیلر قطاری . (کاروانسرای) =
کاربانسرای . خان که یولجیلرك اقا-
متکاهیدر .

کاریز [ف] باغچه‌لری صولامق ایچون یر آلتنده یاپیلان صو
یولی . اصل ترکجه‌سی (اوغون) در.
§ چرکابك آقنتیسی ایچون یر آلتنده
یاپیلان لغم که (کریز) دینیلیر .

کأس [ع] ایچنده صو ومشروبات سائره بولنان قاب، بارداق
§ فن نباتات اصطلاحنده چیچکی خارجاً
احاطه ایدن یشیل قطعه، ظرف دیمکدر:
(کأس وحیدالورق ، کأس جلجلی)
جمعی (کؤوس وکاسات) .

کاسب [ع] کسب ایدیجی ، قزانیجی : تجارتله واخذ
واعطا ایله کچینن: (الکاسب حبیب الله)
= کاسب اللهك سوکیلی قولیدر.

کاست [ف] اکسیك ، نقصان : (بی کم وکاست) =
نقصانسز ، تمام. (کاسته) = اکسیلمش،
ناقص اولان . بویالکز قوللانیلماز .
(کاسته) نك یالکز قوللانلدیغی
واقعدر .

کاسد [ع] دکرسز. سوروومسز، کچمز اولان شی : (متاع
کاسد) .

کاسر [ع] کسر ایدیجی. ایدن: (کاسرالاصنام) = پوتلری
قیریجی ، حضرت (ابراهیم) علیه-
السلامك لقبی. (کاسرالحجر) = قیا
قوروغی .

کاسه [ف] ایچنه خوشاب و مشروبات سائره قونیلان
یایوان، درنجه معروف قاب: (کاسه
بند) = قیریق کاسه‌لری تعمیر ایدن.
(کاسه‌گر) = کاسه یاپیجی ، یاپان .
(کاسهٔ سر) = باشك کاسه‌سی .
قفا طاسی .

کاسه‌لیس [ف] مداهن. طالقا- ووق، چاناق‌یالایجی.
(کاسه‌لیسانه) = طالقاووقجه‌سنه .
مداهنجه‌سنه .

کاشانه [ف] قیشلق وشهنشینلی خانه § صحبته مخصوص
محل § حرم حجره‌سی. یاتاق اوطه‌سی
§ یووا معناسنه‌در : (کاشانهٔ مرغان)
لسانمزده مکلّف، مزیّن‌خانه معناسنده
قوللانیلیر : (آطه‌نك شرق شمالیه
ناظر کیرینتیلی ، چیقینتیلی بورونسنده
کائن کاشانهٔ دلنشینك) .

کاشف [ع] کشف ایدیجی . (صفت کاشفه) = دیکر-
لردن، آیری ، آچیق بولندیران صفت .

کاشکی [ف] ادات تمنیدر. دائما (کاسه، کیتسه، اولیدی،
بولیدی) کبی معنای تمنی‌یی متضمن
افعال ایله برلکده‌قوللانیلیر. محاوراتده
(کشکه) طرزنده تلفظ اولنور .
(کاش) صورتنده استعمالی کثیر-
مهجوردر .

كاظِم [ع] اوفكه‌سنی ، غضبنی هضم ايديجی؛ نفسنه كوج كيده‌جك شيئه غضب ايتميوب تسكين نفس ايدن . جمعی (كاظمين) در .

كاغَذ [ف] **كاغِد**[معرّب] يازی ايچون قوللانيلان ورق ، قرطاس . لسانمزده ايكنجيسی استعمال اولنور: (كاغد خانه) = كاغد ياپيلان محل || استانبول‌ليماننك منتهاسنده كائن تنزهكاه مشهور .

كاف [ع] الفبای عثمانيده يكرمی بشنجی حرفك اسميدر . ابجد حسابنجه (٢٠) عددينه‌اشارتدر: (كاف مكسوره) .

كافّه [ع] عموم‌وشمولی‌متضمندر. جميع ، هپ، جمله، بوتون: (كافهٔ افعالی) = بوتون ايشلری . (طلبه‌نك كافه‌سی كلدی ، مسافرلرك كافه‌سی كيتدی) ، (كافةً) = جميعاً. جمله‌سی بردن .

كافِر [ع] فی‌الاصل ستر ايديجی ديمكدر. حق ستر ايتديكی ايچون‌اطلاق‌اولنمشدر. مؤمن اولمايان، نعم الٰهيه‌يی انكار ايدن ديمكدر : (كافرنعمت) = نانكور (كافرستان) = هندك شمال غربيسنده بر قطعه‌نك اسمی. جمعی (كفّار ، كَفَرَه) در . عجملر (فا) يی فتحه ايله اوقورلر.

كافِل [ع] درعهده ايديجی ، آليجی ، كفيل ومتعهد اولان : (كافل ارزاق امم) = حضرت الله .

كافور [ع ف] هندستانك جنوب طرفلرنده‌يتيشن برآغاجك صمغيدركه بياض ، آغير قوقولو بر نسنه‌در : (كافوری) = كافوره منسوب: (شمع كافوری) = مصفی، برّاق موم .

كافی [ع] كفايت ايديجی، ايدن؛ الويريجی، الويرن: (مقدار كافی ، درجهٔ كافيه‌ده) .

« اكرمقصود اثرسه‌مصرع برجسته‌كافيدر»
{قوجه‌راغب}

كاكُل [ف] پرچم كبی باشك تپه‌سندن صارقان || زلف كبی ياناقلره طوغری اوزانان صاچ :

« كردن بلّوره دوكمش كاكل زرتارينی »

كالا [ف] قماش، متاع. (كالای كرانبها) = چوق قيمتلی قماش . (كالَه) ده بومعنايه لغتدر.

كالبُد [ف] بدن، جسد ، قالب. فتح با ايله‌ده لغتدر :

« سوز كالبد قدر بنی آدمه جاندر »
{عونی}

كالوُش [ف] احمق ، ابله . (كالوسانه) = احمقجه‌سنه.

كام [ف] مقصود ، مرام ، امل، ايستك : (كام آلمق) =

مرامنه ایرمك، (كامبخش) = انسانك مرامنی باغشلایجی، باغشلایان (كامبین) = كام كوریجی ، مرامنه ایردیرن || بختیار، مسعود . (كامرور) = مرام بسله یجی، امل حاصل ایدیجی. (كامران) = كام سوریجی ، سورن ؛ مرام ایتدیكنی حصوله كتوریجی ، صاحب دولت واقبال اولان. (كامرانی) = كامرانلق . (كامروا) = مقصودینه نائل اولان ، مرامنی حصوله كتیرن . (كامروایی) = كامروالق. (كامكار) = دولت وعزت وحشمت صاحبی : (حكمدار كامكار) ، (كامكاری) = كامكارلق. (كامور، كامیاب) = صاحب مرام ، مقصودینه ایرمش ، بختیار. (كامه) ده (كام) معناسنه در : (بلكامه) = املی ، مرامی چوق دیمكدر.

كامل { [ع] اجزاسی تام، نقصانسز اولان ، بوتون : (عیار كامل ، وزن كامل) ، (كاملاً) = تمام ، نقصانسز اولەرق § علم وكمال صاحبی، ادبوتربیەلی: (مرد كامل، كامل بر آدم) § بحور عروضدن برینك اسمیدر : (بحر كامل) .

« انسان كامل اولمغه سعی ایله آدم اول »
{ باقی }

كان { [ف] معدن، معدن اوجاغی: (كان كوهر ، كان كرم ، كان مروت) (كانی) = معدنه منسوب، معدنی . مشهور (كانی) نك وفاتنه (سروری) نك سویلدیكی تاریخ مصراعی بروجه آتیدر :

« هر سوزی معدن جوهر ایدی كیتدی كانی »
{ سروری }
« مكر كیم اوبر جوهره كان ایمش »
{ عزت ملا }

كانون { [ع] دمیردن ، باقیردن ، طوپراقدن یاپیلان آتش اوجاغی ، صوبه § (كانون اول ، كانون ثانی) = شهور رومیەنك مارتدن اعتباراً اوتجی واونبرنجی آیلری .

كاو { [ف] اوكوز، صیغیر: (كاو مشرب) = اوكوز خویلی (كاوبان) = صیغیرتماچ. (كاو دشتی) = یابان صیغیری .

كاوزمین { [ف] اعتبار قدمایه كوره ارضی صیرتنده كوتورن اوكوز . (كاو ارض) ده تعبیر اولنور .

كاه { [ف] صامان، چوپ. (كه) ده دینیلیر. مثلا (كاهربا) و (كهربا) كبی (كاهدان) = صامانلق .

كاه { [ف] (كاهیدن) مصدرندن صیغهٔ امردركه « اكسیلدیجی ،

اکسیلدن » معناسنده وصف ترکیبی صورتنده قوللانیلیر : (جانْکاهْ) = جان اکسیلدیجی دیمکدر. کاف فارسی ایله تلفظی یا کلشدر .

گاهْ { [ف] ادات وقتدر: (صُبحگاهْ) = صباح وقتی. (سَحَرگاه) = سحر وقتی . (شبانگاهْ) = کیجه وقتی: (آه شبانگاه) § ادات مکاندر: (سَجْدَه گاهْ) = سجده محلی § نادراً وقت ، زمان معناسنده قوللانیلیر : (هَرْ گاهْ) کبی § (بعضاً ، بعض) معناسندهده قوللانیلیر. (بعضاً) مقامنده (گاهی)ده دینیلیر. (گاهیجه) تعبیری آرتق قوللانیلمیور. (ناگاهْ) = وقتسز ، آکسزین ، بردنبره . (گاهْ گاهْ) = وقت وقت ، بعض بعض . (گاهْ وبی گاهْ) = وقتلی ، وقتسز ، صیرەلی ، صیرەسز دیمکدر .

« گاه برحرف سقوطیله ایدر ناصری نار »
« گاه برنقطه قصوریله کوزی کور ایلر »
{ فضولی }
« گاهی او نکاه وحشت آثار »
« حس ایتدیرییور که برغمك وار »
{معلم ناجی}
« کورمك ایستر دل فرقتزده هرگاه سنی »
{ نحیفی }

کاهْرُبا { [ف] صامان قاپیجی ، قاپان دیمکدر. الکتریق قوتی حائز صاری بر طاشه اطلاق اولنور. آندن سیغاره آغزلغی، چوبوق اوجی ، تسبیح کبی شیلر یاپیلیر. لسانمزده (کَهرُبا) صورتنده تخفیف ایله قوللانیلیر .

کاهکَشانْ { [ف] ترکجهده «حاجیلر یولی، صامان اوغریسی» دینیلن وکوك یوزنده کیجهلری بیاض یول شکلنده کورونن کوکبلرك اسمیدر. لسانمزده دائما مخففی اولان (کَهْکَشانْ) قوللانیلیر .

کاهِلْ { [ع] (کُهُولَتْ) ایله متصف یعنی آغیر، تنبل ، اختیار معناسنهدر : (شخص کاهل ، زوجهٔ کاهله) § طورغون ، راکد : (بحر کاهل) ، (کاهلانَه) = تنبلجهسنه.

کاهِنْ { [ع] صانکه غائبدن خبر ویرن فالجی ، باقیجی : (کاهن اَبْلَهفریب) ، (کاهنانَه) = کاهنجهسنه . جمعی(کَهَنَه) و (کُهّانْ) در .

کاهْوارَه { [ف] بشیك. لسانمزده اکثریا مخففی اولان (کَهْوارَه) استعمال اولنور .

کَبابْ { [ع] آتش اوزرنده قیزارلمش ، پیشیرلمش ات || آلازلانمش هر درلو شی : (کستانه کبابی ، فندق کبابی، دونر کبابی ، شیش کبابی) .

كَبابَه [ع] چين دیارندن كلن بر نوع دوا ، علاجدركه غلط اوله‌رق (كبابيّه) دیه معروفدر. بوڭا (قویروقلو بيبر) ده دیرلر . عربیده (حَبُّ العَرُوس) دينيلير .

كَبّاد [ع] ليمون نوعندن ، فقط ایچی صولی اولمایوب اتلی بولنان ایری بر میوه‌در . لقمه لقمه كسيلوب طاتلی پیشیریلیر .

كَبادَه [ف] تعليم يايی ، گیوشك تعليم اوقی: (كَبادَه كَش) = كباده چكیجی ، كانكشلكه یکی آلیشان كیمسه . (كَبادَه كَشی) = كباده كشلك .

كَبائِر [ع] (كَبیرَه) نك جمعی . كبيره‌لر، چوق كناه اولان عمللر ، بيوك كناهلر : (اهل كبائر، ارتكاب كبائر) .

كَبّان [ع] قپان . فی الاصل بيوك ترازو معناسنه‌دركه (كپان) كلمهٔ فارسيه‌سنك معرّبیدر.

كَبِد [ع] قاره جكر . (كَبْد ، كِبْد) ده دينيلير . لكن (كَبَد) غلطدر. جمعی (اَكْباد، كُبُود) در . (كَبِدالبحر) = دڭزك انكين یری. (كَبِدالقوس) = یایك اورته یری .

گَبْر [ف] مجوسی ، آتشپرست ، مشرك : (گبروترسا) .

كَبْش [ع] درت یاشنده اركك قویون ، قوچ . جمعی (اَكْباش) بوڭا تركجه ده چوبانلر تحریفله (چپش) دیرلر .

كَبْك [ف] ككلك دينيلن قوش: (كبك خرامان)، (كَبْكِ دَری) = سسی كوزل بيوك ككلك. (دَری) لفظی هواسی لطيف ، چمنلی طاغ اتكی ‖ شیراز قطعه‌سنده بر ناحیه معناسنه‌در.

كَبُوتَر [ف] كوكرجين: (كَبُوتَرِ نامه‌بَر) = مكتوب كوتورن كوكرجين . (كبوتر باز) = كوكرجين بسله‌ين ، صاتان ، (كبوتر حرم) = حرم كعبه‌ده بولنوب صيدی ممنوع اولان كوكرجين .

كَبُود [ف] كوك ، كوك رنكی، مائی : (آسمان كبود ، چشم كبود) .

كَبير [ع] بيوك : (جامع كبير ، صحن كبير ، كبيرالحجم ، كبيرالسن، امير كبير، ولد كبير، سفائن كبيره) .

كَبيرَه [ع] بيوك كناه . جمعی (كَبائِر) .

کَبیسَه { [ع] طوله‌یرلمش نسنه‌یه اطلاق اولنور . تأنیثی موصوفی اعتباریله‌در: (سنهٔ کبیسه) = کندینه برکون علاوه اولنمش سنه‌یه اطلاق اولنور . تاریخ رومینك هردرت سنه‌ده برکسور زمانی جمع‌ایله سنین‌سائره‌ده یکرمی‌سکز کون اولان شهر شباطك برکون زیاده ایله یکرمی طقوز کون اعتبار ایدلمسی‌قاعدهٔموضوعه‌سی ایجابندندر. او یوم زائده و او سنه‌یه (کبیسه) دینیلیر .

کَپچَه { [ف] معروف‌مطبخ‌وآشجی آلتی که(کفچه)ده دینیلیر.

کَتّانْ [ع] | ترکجه ده (کَتَنْ) دینیلیر. کتن دینیلن

کَتانْ [ف] | نباتك ساقندن چیقان لیف ایپلکی درکه آنك منسوجات مختلفه سی واردر . (کتان بزّی) معروفدر .

کَتائِبْ { [ع] (کَتیبَه) نك‌جمعی. (کتایب) یازلمالی .

کَتْبْ { [ع] یازمق، یازلمق: (کتب وتحریر) .

کَتَبَه { [ع] (کاتب) ك جمعی . مطلقا دوائر رسمیه‌اقلامنده مستخدم کوچوك مأمورلره اطلاق اولنور : (کتبهٔ اقلام) .

کَتْمْ { [ع] بر سوزی کیزله‌مك ، برشیئی صاقلامق : (کتم راز ، کتم نفوس) .

کَتُومْ { [ع]زیاده‌کیزله‌یجی، آغزی پك ، سرّ ویرمه‌ین .

کَتیبَه { [ع] عسکر بولوکی، اردودن آیرلمش طوپلو آلای، دشمنه چاپول ایدن یوزدن بیك نفره قدر سواری قولی : (کَتیبَه پَرْوَرْ) = عسکر بسله‌یجی ، عسکره لطف ایدیجی .

کَثافَتْ { [ع] صیقلق ، قالینلق ، چوقلق ، یوغونلق : (کثافت‌اشجار، کثافت‌هوا ، کثافت نفوس) § مایعاتجه قویولق ، شفاف اولمامق حالی ، یعنی برشیئك ایچندن آیدینلغك کچمه‌مسی .

کَثْرَتْ { [ع] « قلّت » ك ضدی. چوقلق، بوللق، مادیات ومعنویاتده‌قوللانیلیر: (کثرتده‌وحدت، کثرت اولاد ، کثرت نفوس ، کثرت مطالعه ، کثرت نقود) .

کَثیرْ { [ع] چوق ، چوق اولان شی: (کثیرالوقوع، مصالح کثیره) .

کَثیفْ { [ع] کثافتلی ، کثافتله متصف‌اولان‌شیئه‌دینیلیر: (هوای کثیف ، ابر کثیف ، ماء کثیف ، اجسام کثیفه) § قویولمش مایعات ، ایچندن آیدینلق کچمسی ممکن اولمایان شی .

کَجْ { [ف] اکری ، چارپیق ، ترس .

كَجَابَه **كَجَاوَه** [ف] محفه ، كعبهٔ معظمه يوللرنده دوه‌نك اوزرينه وضع ايله ايچنه كيريلوب اوتوريلان بر نوع تختر . واندر : (كجابهٔ شان ، كجاوهٔ اقبال).

كَجْبِينْ [ف] شاشى ، اكرى كورن ، ترس مطالعه ايدن .

كَجْرَأْىْ [ف] رأيى سقيم اولان ، يا كلش رأى ويرن .

كَجْرَفْتَارْ [ف] ترس يوريين ، يوريشى چارپيق اولان .

كَجْرَوْ [ف] اكرى كيدن ؛ مسلكى سقيم اولان .

كَجْفَهْمْ [ف] ترس آكلايان . جمعى (كَجْفَهْمَانْ) .

كَجْكُلَاهْ [ف] كلاهى اكرى ، كلاهنى اكرى كين . (كچه كلاه) تعبيرى بوندن غلطدر .

كَجْنَظَرْ [ف] اكرى باقشلى ، حسود .

كَجْنِهَادْ [ف] طينتى طبيعتى بوزوق ، ترس خويلى اولان .

كَجْكُولْ [ف] (كشلول) كبى ديلنجى قاباغى : (كچلول فقرا) .

كَحَّالْ [ع] كوز حكيمى § زياده سرمه چكيجى ، چكن .

كَحْلْ [ع] كوزه سرمه چكمك .

كَحِيلْ [ع] سرمه چكلمش ، سرمه‌لى : (عَيْنِ كَحِيلْ) .

كَدّ [ع] برايشك حصولى ايچون زور ، مشقت ، امك چكمك معناسنه‌در : (كَدِّ يَمِينْ) = صاغ ألك امكى ديمكدر كه معناى مقصود ال امكيله حاصل اولان قازانجدر .

گَدَا [ف] يوقسول ، ديلنجى : (گَدَايِى) = ديلنجيلك .

كَدْبَانُو [ف] (كَدْ) = خانه ، (بَانُو) = قادين معناسنه‌دركه (أو قادينى) ديمك اولور . خانه امورينه نظارت ايدن بيوك قادين كه لسانمزده (كهيا قادين) دينيلير .

كَدْخُدَا [ف] صاحب خانه ديمكدر . لسانمزده تحريف ايله كتخدا ، كهيا طرزنده يا كلش قوللانيليور . اصطلاحمزده بويوك قوناقلرده امور بيتيه‌يى اداره ايدن و اصناف صنعت و تجارتدن بر طاقمك امور وخصوصاتنه باقمق اوزره طرف حكومتدن نصيب اولنان آدمه اطلاق اولنور : (حماللر كتخداسى ، قايقجيلر كتخداسى) .

كَدَرْ [ع] فى الاصل بولانيق اولمق معناسنه در . (صفوت) ك و (صفا) نك نقيضى . بو مناسبتله اضطراب ، غم ، حزن ، غصّه معناسنده قوللانيلمشدر : (كَدَرْ افزا) = كدر آرتيريجى . (كَدَرْ انگيز) = كدر قوپاريجى ، قوپاران . جمعى (اَكْدَارْ) در .

کَدْمَه { [ع] نشانه ، بره ، بدنده یاره وچیبان صاغالدقدن صوکره یامه کبی قالان یره دینیلیر . اصطلاحات طبیه‌دندر . فتح دال ایله یا گلشدر . بو ، ایصیروب یره‌له‌مك معناسنه اولان (کَدْم) لفظندن مأخوذدر .

کَدَه { [ف] محل ، مکان معناسنه . در . یالکز قوللانیلماز : (آتَشْکَدَه) = آتشپرستلرك عباد . تخانه‌سی (مَیْکَدَه) = عشرت محلی ، مسکرات صاتیلان محل ، میخانه (بُتْکَدَه) = پوته طاپانلرك عبادتخانه‌سی .

کَذا { [ع] بو دخی ، بونك کبی معناسنه . (ك) حرف تشبیهی ایله (ذا) اسم اشارتندن عبارت ترکیب . (کذلك) صورتنده‌ده قوللانیلیر .

کَذّاب { [ع] پك یالانجی ، چوق یالان سویله‌ین .

کَذُوب { [ع] پك یالانجی ، زیاده یالان سویله‌ین : (شخص کذوب بعضاً طوغری سویله‌سه بیله سنك ایچون نافع اوله‌ماز — (حضرت عمر) رضی‌الله عنه طرفندن (سعدابن وقاص) رضی‌الله عنهه یازیلان مکتوبدن بر فقره) .

کَرّ { [ع] برشیدن رجوع ایتدکدن صوکره یکیدن آکا میل وتوجه کوسترمك دیمکدر . بو لفظ یالکز شو تعبیرده قوللانیلیر : (کرّوفر) = دشمن اوزرینه هجوم ایدوب قاچامق کوستردکدن صوکره ینه دونه‌رك حمله ایتمك ، چرخه جنکی .

گَر { [ف] ادات شرط اولان (اگر) ك مخففی در . یالکز نظمده قوللانیلیر § ادات فاعلدرکه اسملرك آخرلرینه لاحق اولور . فاعلیت معناسنی افاده ایدر : (زَرْگَر) = قویومجی . (آهَنْگَر) = دمیرجی . (کَفْشْگَر) = پاپوشجی § اویوز علتی دیمکدر . بومعنی فارسی‌یه مخصوصدر .

کَرّات { [ع] « کَرّه » نك جمعی ، دفعه‌لر ، حمله‌لر معناسنه . در : (کَرّات عدیده) . (کَرَّتان) = صباح واخشام (جدول کرّات) = اعدادك یکدیکرینه ضربیله حاصلی کوسترن جدول .

کَرّار { [ع] دشمن اوزرینه دونه دونه هجوم ایدن مبارزه اطلاق اولنور . امام (علی) کرم‌الله وجهه حضرتلرینه علم خاصدر : (حیدر کرّار) .

« نم اول حیدر کرّار معنی کیم هجوممدن »
« دلیران خیاله تنك اولور اندیشه میدانی »
{ نفعی }

کَراسْتَه { [ف] معلوم . یوئلمش آغاج ، تخته ، دیرك وامثالی : (کراسته تجّاری ، کراسته جیلر) .

کَرامَت { [ع] اولیاء‌اللّهدن صادر اولان خارق‌العاده بعض

احوال و اقواله اطلاق اولنور: (صاحب کرامت) . جمعی (کَرامات) .

کَران { [ف] کنار، اوج، صوك . بوکلمه ده لسانمزده دائما ادات سلب اولان (بی) ایله برلکده قوللانیلیر. فارسیده اولدیغی کبی ادات انتها اولان (تا) ایله استعمالی نادردر: (بی کَران) = صوکسز . (فضای بی کران، دریای بی کران) ، (کران تا کران) = بر اوجدن بر اوجه. بو کلمه یی بومعناده کاف فارسینك کسریله اوقومق غلط فاحشدر. (کَرانَه) عین معنایه لغتدر .

کَراهَت **کَراهِیَت** { [ع] برشیدن خوشلانمایوب ایکرنمك . (معَ الکَراهه) = کراهتله، خوشلانمیه‌رق، ایسته‌میه‌رك .

کَرب { [ع] غم، غصّه، تاسه . جمعی : (کُروب) .

« حسنین عشقنه رحم ایت یارب »
« مددك اوله تسلیٔ کرب »
{لا}

کَربَلاء { [ع] عراقده سیّدالشهدا حضرت امام (حسین) رضی الله عنه افندیمزك مشهد مقدسلری اولان محل :

« جبریل وار خبر و یر سلطان انبیایه »
« دوشدی حسین آتندن صحرای کربلایه »
{کاظم}

کَرَّه { [ع] (مَرَّه) کبی دفعه، بر شیئك تکرّر ایدیشنه اطلاق اولنور .

گَرچه { [ف] ادات شرط اولان (اگرچه) نك مخففی . اورایه باقملی .

گَرد { [ف] طوپراق، توز: (گَرد آلود) = توزه طوپراغه بولاشیق . (گَرد آلودَه) = توزه طوپراغه بولاشمش، توزلی .

گَردان { [ف] دونیجی، دونن : (چرخ گردان، روگردان، سرگردان) .

گَردِش { [ف] دونش، دونمه : (گردش افلاك، گردش اجرام، گردش ایّام) کسر (کاف) ایله تلفظی غلطدر .

گَردَن { [ف] بویون: (سیم گردن)، (گَردَن بستَه) = بوینی باغلی، مطیع، منقاد . (گَردَن بَند) = بویون باغی، بویونه باغلانان شی . (گَردَنفراز) = بویونی قالدیریجی، قالدیران؛ مفتخر. (گَردَن دادَه) = مطیع، تابع . (گَردَنکَش) = کبر ایدیجی، عنادجی .

گَردُون { [ف] دونیجی معناسنه‌در . بومناسبتله (فلك) ه اطلاق اولنور : (چرخ گردون) .

(گردون حشمت) = فلك كبی حشمت صاحبی . (گردون اقتدار) = فلك كبی مقتدر ، قدرت صاحبی دیمكدر.

گَرْدُونَه [ف] آرابه. تكرلكلری دونه‌رك كیتدیكی ایچون بویله تسمیه ایدلمشدر: (گردونهٔ حشمت ، گردونه سوار عزّ واقبال) .

گَرْدَه [ف] (گَرْدَنْ) مصدرندن اسم مفعولدر. ایتمش ایله‌مش معناسنه‌در . مطلقا تركیب ایله قوللانیلیر : (تألیفكرده ، ترتیب كرده) .

كَرَفْس [أ ع] تحریف ایله (كره‌ویز) دینیلن معروف سبزه .

كَرْگَدَنْ [ف] آت قدر ودها ایریجه غایتله قوتلی بر بیوك جانوردركه آلننده بیوك سیوری بر بوینوزی بولنور. اوقدر قوتلیدركه فیلی كورنجه آردندن سكیره‌توب ایریشیرسه بوینوزیله قارنینی دەشه‌رك تلف ایدر .

كَرْكَس [ف] آق بابا دینیلن قوش .

كَرَمْ [ع] نفاست، عزت، شرف؛ عالیجنابانه احسان، عنایت معناسنه‌در. (خساست) ك مقابلیدر. (كرم) كلمه‌سی جناب حقه عطف اولنورسه الطاف واحسان الٰهی قصد ایدلمش اولور . انسان حقنده وصف صورتیله ذكر اولنسه محاسن اخلاق وافعال قصد اولنور .

كَرْم [ع] اوزوم چوبوغی، كوتوكی . جمعی اولان (كُرُوم) زیاده قوللانیلیر .

گَرْم [ف] صیجاق. مقابلی (سرد) در : (گرم وسرد) = صیجاق وصوغوق دیمكدركه ایيلك ، كوتولك؛ طارلق، كنیشلك كبی حالات متقابله ده قوللانیلیر : (گرم وسرد جهان) ، (گَرْمْرَانْ) = آتی ، دوابی پك سوریجی، سورن. (گرمخیز) = چابك وسریع اولان. (گَرْمْ مَنْد) = عجله‌جی ، عجول .

گَرْمَا [ف] صیجاق : (موسم گرما) = فصل صیف، یاز.

گَرْمَابَه [ف] صیجاق صو حمامی، ایلیجه . صیجاق صو ایله ییقانیله‌جق محل معناسنه اولدیغندن دڭز بانیولرینه (گرمابه) دینیله‌مز .

گرما گرم [ف] قیزیشوب ایصنمش، زیاده شوقلی اولان: (بزم گرما گرم الفت)، (گرما گرمی) = گرما گرملك ، قیزیشوب ایصنمق حالی .

كَرَمْكَار [ف] كرم ، احسان ، عنایت ایدیجی، ایدن. (كَرَمْكَارِی) = كرمكارلق، احسان ایدیجیلك . (كَرَمْكَارَانَه) = كرمكارجه‌سنه .

کَرَمْکُسْتَرْ { [ف] کرم دوشه - یجی، احسان وکرم ایدیجی. (کَرَمْکُسْتَرِی) = کرمکسترلك. (کَرَمْکُسْتَرَانَه) = کرمکسترجه‌سنه .

کَرَمْپَرْوَرْ { [ف] کرم ، احسان صاحبی : (کَرَمْپَرْوَرِی) = کرمپرورلك . (کَرَمْپَرْوَرَانَه) = کرمپرورجه‌سنه .

گَرْمِی { [ف] صیجاقلق، قیزغینلق: (گرمیٔ شمس . گرمیٔ الفت، گرمیٔ بازار) ذاتاً معنای مصدریتی حاوی اولان اشبو کلمه‌نك صوڭنه کویا عربی ادات مصدر یت اوله‌رق برده (یت) علاوه‌سیله (کرمیّت) صورتنده استعمالی غلط فاحشدر و پك لزومسز وعبثدر .

کَرَّنَایْ { [ف] اسکی زمانده قوللانیلان سورنا قبیلندن ایری وبد سسلی برنوع عسکر بوریسی .

کَرُّوبِیُونْ { [ع] ملائکهٔ کرامك اشرافنه اطلاق اولنور. یعنی مقرّب درکاه الٰهی اولان ملکلر دیمکدر. مفردی (کَرُّوبِی) واسلوب فارسی اوزره جمعی (کَرُّوبِیَانْ) در : (ذات کرّوبی صفات) تخفیفـرا ایله‌ده جائزدر .

«صریر خامه‌ می گوش ایلینجه شوق مدحکله»
«صفا سندن اولور کرّوبیان نه‌فلك سرسم»
{ نفعی }

کَرْه { [ع] خوشلانمایوب تیکسینمك، ایکرنمك . (کَرْهاً) = = خوشلانمایوب ایکره‌نه‌رك ، ایسته‌میه‌رك: (بوتکلیفی کرهاً قبول ایتدی).

کَرَّه { [ع] دفعه، مرّه ، تکرّرات هربری: (قاچ کرّه ، بش کرّه) جمعی (کرّات) : (کرّات تحته‌سی) .

کَرِیمْ { [ع] کرم ایله متصف اولان، جود و احسان و عفو ، سماحت صاحبی : (مرد کریم ، خلق کریم ، اخلاق کریمه) ، (کَرِیمَانَه) = صاحب کرم اولانه یاقیشه جق صورتده : (معاملهٔ کریمانه) ، (قرآن کریم) تعبیرنده‌کی « کریم » معزّز ، مکرّم معناسنه اولدیغی کبی (ذات کریمانه‌لری) تعبیرنده صاحب کرم معناسنی محتویدر. جمع مستعملی (کُرَمَاء ، کِرَامْ) .

کَرِیمَه { [ع] قرآن عظیم الشانك هرآیت جلیله‌سی : (آیت کریمه) § قیز چوجق : (فلانك کریمه‌سی) .

کَرِیه { [ع] کراهتلی ، ایکرنج ؛ طبعه ناخوش کلوب ایکره‌نیلن پیس، چرکین ، فنا شی: (صوت کریه ، کریه‌المنظر ، رایحهٔ کریهه) .

کَرِیهَه { [ع] نفسه کراهت ویره‌جك جنحه ، بادره .

گَزَا { [ف] ایصیریجی ، ایصیران. نادراً ترکیب ایله‌قوللانیلیر:

(پستانگزا ، لبگزا) .

گزند { [ف] ضرر ، زیان ، الم . فی الاصل کافك ضمیله‌در.

کزی { [ف] خاره تقلیدی، ایپك قاریشیق برچشید قماش .

(کز) = ایپك ، ابریشم دیمکدر .

کس { [ف] کیمسه، کشی : (هر کس) ، (بی کس) = کیمسه‌سز. (بی کسانه) = کیمسه‌سز- جه‌سنه . جمعی اولان (کسان) ك استعمالی رسمیاته منحصر کبیدر. الیوم بونلردن باشقه صورتده استعمالی مهجوردر .

کساد { [ع] (رواج) ك ضدی . آلیش ویریشده طور- غونلق ؛ متاعك اعتباردن سقوطی ، سورومسزلکی .

کسالت { [ع] اوشنمك، تنبللك. لسانمزده بو صورتده استعمال اولندیغی کبی اصلی اوزره (کسل) طرزنده دخی قوللانیلیر.

کسب { [ع] چالیشوب قازانمق ، مادیات ومعنویاتده قوللا- نیلیر : (کسب ثروت، کسب شهرت، کسب قدرت، کسب کمال، کسب ترقی) کسر ایله‌ده لغتدر .

کسر { [ع] قیرمق، قیرلمق. مادیات و معنویاتده قوللانیلیر : (کسر خاطر ، کسر شرف ، کسر حیثیت ، کسر نفوذ ، کسر ضیا ، اعضانك کسری ، شیشه‌نك کسری) § سهم تامه بالغ اولمایان جزء ، اجزاء واحددن جزء غیر تام : « نصف ، عشر ، خمس » کبی . (کسر عادی ، کسر اعشاری) § اسره دینیلن اشارت قرائت که (کسره) ده تعبیر اولنور: (کسر ها ایله قسم) .

کسره { [ع] اسره ، حرفی خفیف « یی» صداسیله اوقوتدر- مق ایچون آلته قونیلان حرکه : (کسرۀ خفیفه ، کسرۀ ثقیله) .

کسل { [ع] کیوشکلك، اوشنمك، آغیر طاورانمق .

کسلان { [ع] اوشه‌نجی، اوشه‌نن، تنبل . بو کلمه‌یی وضع اصلیسنه مغایر اوله‌رق وحرف سینی حرکه‌لندیره‌رك (کسلان) طرزنده و (کسل) مقامنده استعمال ایدیشمز غلطدر .

کش { [ف] چکمك معناسنه‌اولان (کشیدن) مصدرندن صیغۀ امردر . مطلقا ترکیب ایله چکیجی ، چکن معناسنده قوللانیلیر: (دلکش، غیرتکش، حسرتکش، سوداکش، جفاکش) جمع اوله‌رق‌ده قوللانیلیر. مثلا (میکشان) کبی .

کشاف { [ع] پك زیاده کشف ایدیجی، ایدن؛ الك چوق آچوب بولیجی ، بولان : (کشاف

حقایق ، کشاف مشکلات ، کشّاف قره‌غولی) .

کَشاکَش { [ف] ایکی کیمسه‌نك بر شیئی اوجلرندن طوتوب کندی طرفلرینه چکمسی که (چکشمه) تعبیر اولنور. بومناسبتله (جنك ، غوغا ، منازعه) معناسنده قوللانیلمشدر § غم ، کدر ، غصّه .

کَشان { [ف] چکمك معناسنه اولان (کَشیدَن) مصدرندن مبالغهٔ فاعلدرکه اك زیاده چکیجی ، چکن معناسنه‌در. || ینه اشبو مصدردن صیغهٔ امر اولان (کش) ك بعدالترکیب جمع اولمشیدر. نصل‌که طوب‌کش مفرد (طوب‌کشان) جمعیدر، طوب چکنلر دیمکدر . § ادرنه ولایتی داخلنده بر قصبه‌نك اسمیدر (کشان قضاسی).

کَشان بَرْکَشان | **کَشان کَشان** | [ف] عنف ایله زور ایله چکه چکه کوتورمك دیمکدر . فارسیده (کَشکَشان) صورتنده‌ده قوللانیلیر .

گَشت { [ف] سیر، تماشا معناسنه‌در. مثلا (کُلگَشت)= کل سیری دیمکدر . (گشت دشت وصحرا) ، (گَشت وگُذار) = کزمه طولاشمه .

کَشتی { [ف] سفینه، کمی: (کَشتی نشین) = کمیده‌اوطوران. (کَشتیٔ نوح) = (نوح)علیه‌السلامك کمیسی. (کَشتیٔ غَم) = دنیادن کنایه‌در. کاف‌فارسی‌ایله تلفظی یا کلشدر. (کَشتیبان) = عربیسی (ملّاح) = کمیجی ، کمی رئیسی ، قپودان . (کَشتیگاه) = لیمان، کمینك تیمور آته‌جغی یر . (کَشتیگَر) = کمی یاپان ، کمی مارانغوزی .

« طوفان ایسه دنیاغمی بزکشتیٔ نوحز »
{روحی}

کَشف { [ع] برشیئك یوزینی آچمق، قاپالی وکیزلی شیئی میدانه چیقارمق . مادیات ومعنویاتده قوللانیلیر : (کشف نقاب ، کشف پرده ، کشف حقیقت ، کشف عیوب) § بر شیئك اعماله ، بربنانك انشاسنه لازم اولان مصرفی تخمین ایله حساب ایتمك: (چشمه‌نك اللی بیك غروشه انشا اولنه‌جغی کشف اولنمشدر ، کشفنامه ، کشف مضبطه سی) § اولیاءاللهك مغیّباتدن خبردار اولمسی : (کشف وکرامت) .

کَشَف { [ف] قبلومبغه دینیلن حیوان .

کَشفیّات { [ع] کشفه منسوب معناسنه اولان (کَشفی) نك جمعیدر. یکیدن میدانه چیقاریلان آثار ومواد ، بر جهتی ویا دشمنی

ترصد ومعاینه صورتیله وقوعبولان حرکات ، برشیئی انشا ایچون اولان تخمینات مقامنده قوللانیلیر : (ارباب فنك کشفیات اخیره‌سی ، مهندسلرك کشفیاتنه کوره ، ارکان حربیه هیئتنك کشفیاتی) .

کَشْك [ف] یوغورت قوروسی . کویلی ترکلر (قوروت) و (کَشْ) دیرلر . عربیده (هریسه) دینیلن ودوکولمش بغدایی قایناتدقدن صوکره یوغورت قاریشیله‌رق وجوده کتیریلن طعامدرکه ترکجه‌ده (کَشْکَكْ) دینیلیر وایچنه یوغورت یرینه اکثریا تره‌یاغی قونیله‌رق ییلیر .

کَشْکُولْ [ف] دیلنجی چاناغی . بعض درویشلرك اللرنده طاشیدقلری آغاجدن وسائر شیلردن یاپلمش قایق شکلنده‌کی قاب : (کشکول فقرا) = برنوع طاتلی طعامدرکه دوکولمش بادام ، سود ، قایماق ، شکر ایله طبخ اولنور و اوزرینه رنده‌لنمش هندوستان جویزی قیرنتیلری و دوکولمش شام فستقی قونیلور . فقرایه نصیب اولمایان اطعمه‌دندر .

کَشْمَکَشْ [ف] نزاع ، جدال ، ایتشمه .

کَشِیدَه [ف] چکمش ، چکلمش : (مدّ کشیده‌سی ، کشیده اولنان ضیافت ، قد کشیده ، قرعه کشیده سی ، حروف کشیده سی ، کشیده‌لی) ، (تلغراف کشیده ایتمك تعبیری) « تل چکمه » نك طرز منشیانه سی اوله‌جق اما پك مناسبتسزدر . (کشیده قامَتْ ، کَشیدَه قَدْ) = اوزون بویلو . (کَشیدَه رُوی) = اوزون یوزلو .

کَشِیشْ [ف] پاپاس ، راهب . معرّبی (قسیس) در . جمعی (کَشیشانْ) .

کَظْمْ [ع] (کَظْم) ایله متصف اولان که حدّتی ، غضبنی حبس ومنع ایله بللی ایتمه‌ین دیمکدر .

کَعْبْ [ع] اعضا کمیکلرینك اویناق یرلری ، خصوصیله طوپوق ، آشیق § مجذوری بردفعه دها جذره ضرب ایتمك § مجد ، شرف وشان : (علوّ کعب) ، (فلانك کعبنه وارلماز) تعبیری آنك شرف وشاننه یتیشلمز ، نظیر قبول ایتمز دیمکدر § هم اکی بویی هم یوکسکلکی اولان شی ، مکعب § اویون زاری ؛ قیزك ممه‌سی آغیر شاقلانمق ، یومرولانمق کبی معنالری لسانمزده معتبر ومستعمل دکلدر .

کَعْبَه [ع] قبلهٔ اهل اسلام اولان بیت‌الله : (طواف کعبه) .

کَفْ [ف] کوپوك : (امواج کف فشان ، موجهٔ کف نثار) .

كَفّ [ع] امتناع ايتمك ، كرى طورمق : (كفّ يد) = ال چكمك ، بركيمسه‌نك حقوق شخصيه ايچون قبل‌الدعوى مطلوبندن واز كچمسى § ال، بش پارمغى مشتمل اولان آووج، پنچه . جمعى (كُفُوف)، (ظاهر كفّ) = الك اوستى، صيرتى (باطن كفّ) الك ايچى ، آيه‌سى § اصطلاح عروضيّونده يدنجى حرف ساكنى اسقاط ديمكدر. مثلا (فاعلاتن، مفاعيلن) جزء لرينك نونلرى كبى كه اسقاطيله (فاعلات مفاعيل) قالور .

كَفّارَتْ [ع] ذنوبى ، كناهى ، خطيئه‌يى ستر و ازاله ايچون توسّل اولنان ، ويريلن نسنه . (كفّارهٔ يمين) = يمين كفارتى . تخفيف (فا) ايله معروفدر .

كَفافْ [ع] بر شيئك مثلى ، مقدارى § احتياجى دفع ايليه‌جك قدر رزق : (كفاف نفس) كسر (كاف) ايله غلطدر .

كَفالْ [روم‌جه‌دن] كفاليا ، بو يوك اكلى باشلى بر نوع باليق .

كَفالَتْ [ع] بوينه آلمق، برينه عائد اولان شيئك ايفاسنى درعهده ايتمك يعنى برينك حقنده لازم كلن مطالبه‌يى ديكرى التزام وتعهد ايلمكدر: (كفالت متسلسله، كفالتنامه)، (كَفالَتِ بِالتَّسْليمْ) = برمالك تسليمنه كفيل اولمق . (كَفالَتِ بِالدَّرَكْ) = مبيع بالاستحقاق ضبط اولنديغى تقديرده اقچه‌سنى ادا وتسليمه يا خود بايعك نفسنه كفيل اولمقدر . (كَفالَتِ بِالمالْ) = برمالك اداسنه كفيل اولمقدر. (كَفالَتِ بِالنَّفْسْ) = برآدمك شخصنه كفيل اولمقدر. (كَفالَتِ مُنَجَّزَه) = شرطه معلّق وزمان مستقبله مضاف اولمايان كفالت. (كَفالَتِ مُعَلَّقَه) = شرطه معلّق اولان كفالت. (كَفالَتِ مُوَقَّتَه) = زمان موقّت ايچون عقد ايديلن كفالت. (كَفالَتِ نَقْدِيَّه) = برخصوصى تأمين ايچون معين اولان مقدار آقچه برمحله ده‌پوزيتو ايدلك ، ترهين اولنمق ديمكدر . اوخصوص مطلوب درجه‌ده جريان ايدر ايسه پاره كرى يه آلنير . عكسى تقديرده تضمينات بو آقچه‌دن تسويه اولنور .

كَفْچَه [ف] كپچه . مطبخ طاقمندندر .

كَفَرَه [ع] « كافر » ك جمعى : (كفرهٔ فجره) .

كَفْش [ف] پاپوش ، آياق قابى. (كَفْش دوزْ) = پاپوج ديكيجى. (كَفْشگَرْ) = پاپوج پاپيجى،

قوندوره‌جی . (کَفْشگَرْدانْ) = پاپوج چویریجی ، خدمتکار .

کَفْشگیرْ [ف] (کف) کوپوك (گیر) صیغهٔ امردر. عندالترکیب کوپوك طوتیجی دیمك اولور. کوپوك آلمغه مخصوص معلوم دلیکلی قاب .

کَفَنْ [ع] اولویه صاریلان بز . (کَفَنْ بدوش) = کفنی صیرتنده (کَفَنْ پوش) = کفن قوشانیجی ، قوشانان . جمعی (اَکْفانْ) .

کَفَه [ع] ترازو کوزی ، ترازونك اشیا قونیلان طباسی .

کَفه فی‌الاصل کسر کاف ایله‌در. (کَفَتَیْن) = ترازونك ایکی کوزی :

« سوزمك هربری برکوهر ذی‌قیمتدر »
« که بهاسن چکه‌من کفهٔ میزان فلك »
{ نفعی }

کَفیلْ [ع] بوینته آلیجی ، آلان ؛ درعهده ایدیجی ، ایدن که آخرك متعهد اولدیغی شیئه کندیسی‌ده متعهد اولان کیمسه دیمکدر . (کفیل بالتسلیم) = برمالك تسلیمنه (کفیل بالمال) = برمالك اداسنه (کفیل بالدّرك) = مبیع بالاستحقاق ضبط اولندقده آقچه‌سنی تأدیه‌یه یاخود بایعك نفسنه (کفیل بالنفس) = برآدمك شخصنه کفیل اولان کیمسه‌یه دینیر.

کَلالْ [ع] یورغونلق ، بزکینلك : (کَلالْ آوَرْ) = یورغونلق کتیریجی ، کتیرن : (کلال دل) ، (کلالة) ده لغتدر .

« کلدی کلال قصهٔ فرهاد وقیسدن »
« درد درونی سویله کوکل ناشنیده‌در »
{ فطنت }

کَلامْ [ع] سوز : (کلام قدیم ، کلام‌الله) = قرآن عظیم‌الشان. (علم کلام) = عقائددن بحث ایدن علم شریف .

کَلْب [ع] فی‌الاصل ایصیروب ییرتیجی، پاره‌لایجی حیوان معناسنه‌در. آرسلان، قاپلان، قورد ، کوپك کبی . بعده تخصیصاله کوپکه اطلاق اولنمشدر : (کَلْبِ عَقُورْ) = هرکوردیکنی قاوراییوب ییرتان کوپك. جمعی (کِلاب) . (کِلابِ محله) = محله کوپکلری. (کلب‌الماء) = قندز.

کَلْبَتانْ [ع] نعلبند ودولکر آلتلرندن دمیر قیصقاج؛ جیوی سوکمك، دیش‌چیقارمق ایچون قوللانیلان آلات. (کَلْبَتَیْن)ده دینیلیر.

کَلَكْ [ف] خام، اولمامش‌قاوون، قارپوز§ شیشیرلمش‌طولوملر ایله یاپلمش برنوع صال که اکثریا دجله وفرات نهرلرنده استعمال اولنور .

کَلِمْ [ع] (کَلِمَه) نك جمعی، لاقیردیلر : (موثوق‌الکَلِمْ) = سوزلرینه ایناننلمش ، اینانیلان .

کَلِماتْ { [ع] کلمه‌نك دیکر جمعی : (الفاظ و کلمات ، کلمات عربیه ، کلمات فصیحه) .

« اول نادره سنجم که نکات کلماتم »
« حیرت‌ده اندیشهٔ عقل حکمادر »

کَلِمَه { [ع] معنالی لفظهٔ واحده ، کرك اسم کرك فعل و حرف اولسون : (کلمهٔ بلیغه) § بعضاً بر جمله‌یه ، بر کلامه‌ده اطلاق اولنور : (کلمهٔ شهادت ، کلمهٔ توحید) ، (کلمهٔ باقیه) = کلمهٔ توحیددر . (اعلای کلمة الله) .

گَلُوْ { [ف] حلقوم ، بوغاز . (گلو) ماده‌سنه‌ده باقلی .

کَلَّه { [ف] باش ، باشك تپه‌سی : (کلّهٔ بریان) = فرونده قیزارتیله‌رق پیشیرلمش باش . (کلّه شکری) = دیبی باش شکلنده یووارلاق تپه‌سی سیوری قالبلی شکر .

گَلَه { [ف] سبوری ؛ قویون ، صیغیر و کچی سوریسی . (گله‌بان) = چوبان ، صیغیر تماج .

کَلِیسا { [ف] معبد نصاری ، خرستیانلرك عبادتخانه‌سی . فارسیده (کلیسیا) و (کنیسا) ده دینیلیر . کسر کاف ایله یا گلمشدر .

کَلِیمْ { [ع] مخاطب اولان ، مکالمه ایدیلن کیمسه . (کلیم الله) = طورسیناده مظهر خطاب السّمهی اولان حضرت (موسی) علیه السلام .

« خامه‌م اول معجز طراز صد هزاران پیشه‌در »
« کیم نظیر اولماز آکا الا کلیمك اژدری »
{ نفعی }

کَمْ { [ف] ابتدادن یعنی اصلندن نقصان ، اکسیك اولان شی . (بیش) مقابلیدر : (بیش وکم) = آرتق واکسیك دیمکدرکه یرینه کوره مجازاً معانیٔ مختلفه‌ده قوللانیلیر . (کم‌بضاعه) = بضاعه‌سی آز . (کم‌بها) = بهاسی آز ، دکرسز . (کم‌پایه) = پایه‌سی اکسیك ، آشاغی . (کم‌عیار) = مغشوش ، عیاری اکسیك . (کم‌قدر) = قدر واعتباری آز ، عادی . (کم سوز کم اقچه صاحبنکدر — مثل) ، (کملك) = اکسیکلك ، کوتولك : (ایبلکه کملك) ، (کمسال) = یاشی آز . (کم‌عقل) = عقلی آز ، احمق . (کم‌قیمت) = دکرسز . (کم‌گو) = آزسویله‌ین . (کم‌گفتار) = آزسوزلو ، آزلاقیردی ایدن . (کم‌مایه) = اصلی نسبی نقصان ، کوتو دیمکدرکه آلچاق آدمه اطلاق اولنور . (کم‌نام) = اسم وشهرتی اولمایان ، شهرتسز . (کمیاب) = نادر ، آز بولنان :

« نادر بولنور طینت کامله قصور »
« کم مایه‌دن ایلر نه که ایلرسه ظهور »
{ لا }

كَمَا [ع] (ك) ايله (ما) دن مركب ادات تشبيهدر : (كَمَا كَانَ) = اولديغى كبى . (كَمَا فى السابق) = سابقده‌كى كبى . (كَمَا فى الاوّل) = اولكى كبى . (كَمَا ينبغى) = لايق اولديغى كبى . (كَمَا هِىَ) = اولديغى كبى .

كَمَال [ع] برشيئك جميع اجزاسى يرلى يرنده موجود وتام اولمق § نقائصدن عارى ، صفات عاليه ايله متصف بولنمق § علم ، عرفان ، فضيلت . (كماللى آدم) = دكرلى ، علم وفضيلت صاحبى . (سنّ كمال ، كمال مرحمت ، كمال مروت) . (عين الكمال) = اصابت عين ديمكدر . (عين) ماده‌سنه باقكز .

كَمَالَات [ع] (كمال) ك جمعى ، فضائل و صفات عاليه : (كمالات‌پرور) = كمالات صاحبى .

كَمَان [ف] ياى ، قوس : (كمان ابرو) = كمان قاشلى . (تيروكمان) اوق وياى . (كماندار) = ياى طوتيجى (كمانكش) = اوقجى ، اوق آتمقده ماهر آدم . (كمانكشى) = اوق آتيجيلق ، كمانكشلك § بر نوع كيرشلى چالغى ، معروف ساز . (سينه كمان) = بويوك بويلى كمان . (كمانچه) = كوچك كمان . (كمانى) = كمان چالان ، كمان استادى .

كَمْتَر [ف] زياده اكسيك ، پك ناقص معناسنه‌در . لسانمزده عاجز ، حقير ، اعتبارسز مقامنده قوللانيلير : (بندهٔ كمتر) = عاجز قول ، كوله . (كمترانه) = عاجزانه ، حقيرجه‌سنه (كمترى) = كمترلك ، حقيرلك (كمترين) = اك زياده عاجز ، پك حقير ‖ اك آز ، پك اكسيك ، اك آشاغى وعادى . مثلا (بندهٔ كمترين) دينيلديكى كبى (كمترين پايه) ده دينيلير .

كَمْخَا [ف] خاوسز قطيفه ، ايپكدن طوقونمش قماش .

كَمَر [ف] قوشاق : (كمر بسته) = قوشانمش ، قوشاق باغلامش . (كمر بند خدمت) = قوشاغى باغلى ، خدمته آماده ديمكدر § طاق ، قوس شكلنده اولان بنا : (كمر آلتى ، بوزطوغان كمرلرى) .

كَمَنْد [ف] ايلمك ، باغ ، دوكوملى ايپ ‖ دشمن بوينه بوكسكدن آتيلان ايپ ديمكدر : (كمند زلف ، كمند محبت) :

« زلفك اسيرى باقئ بيچاره دوستم »
« بر مبتلاى بند كمند بلا ايمش »
{باقى}

كَمُّون [ع] تحريفله (كيميون) دينيلن معروف دانه‌در : (كمّون برّى) = قره‌مان كيميونى ، قره

کیمیون ، (کَمُّونِ حَبَشِی) = کفه کیمیونی .

کَمِیَّتْ { [ع . مولّد] مقدار معناسنه‌در: (کمیّت وضعیه، کمیّت وکیفیت) جمعی (کَمِّیّاتْ) .

کَمِینْ { [ف] پوصو : (درکمین احتیال) § اکسیك ، ناقص . (کَمِیْنگاه ، کَمِیْنگَه) = پوصو یری .

کَمِینَه { [ف] ناقص § عاجز، حقیر: (بندهٔ کمینه، کمینه التفات، چاکر کمینه) .

کُنْ { [ف] (کَنْدَنْ) مصدرندن صیغهٔ امردر. مطلقا ترکیب ایله قازیجی معناسنده قوللانیلیر . (کُوهْکَنْ) = طاغ قازیجی . (کُورْکَنْ) = مزار قازیجی، قازان. (سِکَّه‌کَنْ) = سکّه قازیجی .

کَنَارْ { [ف] نهایت، صوك، اوج: (کنار کوه ، کنار باغ) § قییی، ساحل: (کنار آب، دریانك کناری ، کنار کتاب ، مکتوبك کناری) ، (دَرْکَنَارْ) = محررات رسمیه‌نك کنارینه‌یازیلان شی . (کنارگیر) = فوچی وسائره چنبری § آغوش ، قوجاق : (زیب کنار) .

کَنَارَه { [ف] کنار، اوج § قوجاق § قویون آصیلان دمیر

چنکال ، قصاب چنکلی . معرّبی (قِنّارَه) درکه سلخخانه‌یه‌ده اطلاق اولنور .

کَنَائِسْ { [ع] « کَنِیسَه » نك جمعی. معابد نصاری.

گَنْجْ { [ف] خزینه ، دفینه : (گنج‌شایکان) = ملوك قدیمهٔ ایرانیه‌دن « خسرو پرویز » ك خزائن مشهوره‌سندن‌ایکنجی‌خزینه‌نك اسمی .

گَنْجُورْ ، گَنْجَوَرْ { [ف] خزینه‌دار، خزینه بکجیسی ؛ کد خدا :

« سخن برکنج بی پایان اسرار الهیدر »
« که طبع نکته‌دانمدر اوکنجك شمدی کنجوری »
{ نفعی }

گَنْجِینَه { [ع] کذلك خزینه ، دفینه معناسنه در : (گنجینهٔ فضیلت) .

کَنْدْ { [ف] نبات شکری . (قَنْد) بونك معرّبیدر .

گَنْدُمْ { [ف] بغدای : (گَنْدُمْ گُونْ) = بغدای رنکلی. (گَنْدُمْ نُمَا) = یوزه کولوب آدم آلداتان .

کَنْدَه { [ف] برشیئك کنارینه و اطرافنه قازلمش‌چوقورکه خندق دینیلیر . (خندق) بونك معرّبیدر .

كَنْز [ع] مال مدفون ، دفينه : (كنز قناعت، كنزعرفان)
« حق بوانباربلندى ايده كنزالبركات »
{ سرورى }

كَنَف [ع] جانب ، طرف . بو معناده يالكز جمعى اولان (اكناف) قوللانيلير : (اطراف و اكناف) § پناه، صيغينه‌جق ير. بو معناده هيچ قوللانيلماز . فقط لسانمزده بومعنى مناسبتيله حاجت طبيعيه‌يى دفع ايده‌جك يعنى آبدست بوزه‌جق ير معناسنده قوللانيلمشدر .

كَنْعان [ع] ارض فلسطين ، حضرت (يعقوب) عليه‌السلامك ديارى . (ماه كنعان) = (يوسف) عليه‌السلام :
« خيال يوسف اميدايله يعقوب وقت‌اولدم »
« ضيا وير كلبۀ احزانمه اى ماه كنعانم »
{ نجار زاده }

كَنَه [ف] حيوانك دريسنه ياپيشه‌رق قاننى امن بر اوفاق بوجك .

كَنيز، كَنيزَك [ف] جاريه . (نادراً قوللانيلير.

كَنيسَه [ع] معبد نصارى . (كليسا) نك معرّبى . جمعى (كنائس) .

كَواكِب [ع] (كَوكَب) ڭ جمعى: (كواكب سما، كواكب لامعه)، (كواكب شناس) = منجّم .

كَوْثَر [ع] جنّتده بر ايرماغك اسميدر : (آب كوثر ، شراب كوثر) لسانمزده يالكز بو معناده قوللانيلير .

گَوْدَن [ف] احمق، ادراكسز .

كَوْكَب [ع] كوكده‌كى نجم : (كوكب درّى) = پارلاق كوكب . (درّ) كلمه سنك معانئ عديده‌سندن بريده پارلدامقدر. (كوكب‌الحديد) = تيمور پارلتيسى .

كَوْكَبَه [ع] كوكده‌كى نجم § آتلى انسان جماعتى ، سوارى آلايى : (كوكبۀ عظيمه).
« جم رتبه شه سخن قلمرو »
« مه كوكبه پادشاه معنى »
{ نفعى }

كَوْكَبَه [ف] فوق‌العاده طنطنه، دارات، احتشام، صيت وشهرت : (كوكبۀ اقبال) (كوكبۀ خاقانى) .
« حبّذا كوكبۀ سلطانى »
« درجهان شد كرم يزدانى »
{ لا }

كَوْن [ع] حدث ، وجود معناسنه‌دركه وار اولمق ، بر نسنه‌نك وارلغى ، موجوداتك هيئت مجموعه‌سى ديمكدر : (كون‌ومكان)، (كَونَين) = عالم جسمانى وروحانى : (سيّدالكونين) = فخر كائنات عليه اطيب‌التحيات افنديمز حضرتلرى :

« ساطان جهان مطاع کونین »
{ لا }
« هر گوهر نفیس که آندن ظهور رایدر »
« آرایش خزائن کون ومکان اولور »
{ نفعی }

گَوْهَر | [ف] بونك معرّبی (جوهر) در. برقاچ معناده قوللانیلیر. (١) اصل، نسل، مایه، صوی: (پاك گوهر) = اصلی، نسلی تمیز، ایی. (بد گوهر) = اصلی فنا. صویسز § (٢) متکلمین اصطلاحنجه بذاته قائم اولان شی. بومبحثك تفصیلاتی (علم کلام) کتابلرنده مندرجدر § (٣) قیمتلی طاش. الماس، زمرد، یاقوت، انجو، فیروزه کبی انواع جواهره اطلاق اولنور: (گوهر بار) = جوهر یاغدیریجی، یاغدیران. (گوهر پاش) = جوهر صاچیجی، صاچان. (گوهر ریز) = جوهر دوکیجی، دوکن، فصاحتله تکلم ایدن ذاته اطلاق اولنور. (گوهر فروش) و (گوهر شناس) و (گوهری) = جواهرجی، جواهر صاتان قویومجی. (گوهر فشان) = و (گوهر نثار) = جوهر صاچیجی، صاچان. (گوهرین) = مجوهر، مرصع، جوهرلی دیمکدر: (تاریخ گوهرین) = بر بیت یاخود مصراعك یالکز نقطه‌لی حرفلری حساب اولنه‌رق سویله‌نیلن تاریخ. (گوهر تاب) = آلتون تل ایله ایشلنمش نسوانه مخصوص باش اورتوسی، غایتله اینجه دلبند.

«قدر زر زرگر بشناسد قدر گوهر گوهری»
{ لا }

کَهْ { [ف] صامان معناسنه اولان « کاه » مخففی: (کَهْرُبا) = صامان قاپیجی، صامان چکیجی.

گَهْ { [ف] بعض وزمان، محل ومکان معناسنه اولان (گاه) مخففی. اکثریا نظمده قوللانیلیر.

گَهان { [ف] وقت، زمان: (سَحَر گهان) = سحر وقتی. اکثریا ادات نفی اولان (نا) ایله بر لکده قوللانیلیر: (ناگهان) = وقتسز، بردنبره، آکسزین دیمکدر. (قضای ناگهانی).

کَهانَت { [ع] غائبدن خبر ویرمك معناسنه‌درکه فالجیلق، باقیجیلق تعبیر اولنور. فالجی وباقیجی‌یه (کاهِن) دینیر. جمعی (کَهَنَه) در.

کَهْرُبا { [ف] صامان قاپیجی. « کاهربا » مخففی. لسانمزده بوزیاده قوللانیلیر: (کهربا سیغاره‌لق، کهربا آغیزلق).

کَهْف { [ع] طاغلرده اویولمش صیغینه‌جق یر، اویوق، مغاره، بویوك غار § ملجاء، پناه:

(کهف امان. اصحاب کهف). (کهف القوم) = قومك ملجأی ، پناهی.

« بار گهی محکمهٔ عدل وداد »
« در گهی کهف الامم روزکار »
{ نفعی }

کَهْکَشانْ { [ف] « کاهکشان » مخففی . وسط سماده حاجیلر یولی ، صامان اوغریسی تعبیر اولنان کومه کواکب .

کَهْلْ { [ع] یاشی آلمش ، صاچنه صاقالنه قیر دوشمش آدم. جمعی (کِهالْ) ، (کُهُولْ) .

کَهَنَه { [ع] (کاهن) ﻟـ جمعی . فالجیلر، باقیجیلر: (کهنهٔ هند).

کَهْوارَهْ { [ف] بشیك. (کاهوارَه) مخففی. (کَهْوارَه نشین) = بشیکده‌کی چوجق. (کَهْوارهٔ فَنا) = عالم فانی ، دنیا .

کَیْ { [ف] نه زمان ؟ نه‌وقت ؟ معناسنه ادات استفهامدر . دائما « تا » اداتیله ویاخود ادات مذکوره ایله برابر (کی) لفظنك اوّلنه حرف (با) علاوه‌اولنه‌رق نظمده قوللانیلیر: (تا کَیْ ، تا بَکَیْ) = نه زمانه قدر .

کَیْ { [ف] پادشاه بلند پایه ، بیوك حکمدار معناسنه‌درکه فرس قدیم شاهلرندن ایکنجی طبقه‌ده بولنانلره مخصوص عنواندر : (کیخسرو ، کیقباد ، کیکاوس) جمعی (کَیانْ) در.

(کَیانی) = کیلره منسوب. (کَیانیانْ) = اسکی ایران شاهلری دیمکدر.

« پادشاه عادل وعالی نسب کیم پاره‌شور »
« ایتسه کر سرهنك دربان کیقباد وقیصری »
{ نفعی }

کَیّ { [ع] قیزغین دمیر ایله وجهنّم طاشی وامثالی شیلرله بدنك بر یرینی ویا بریاره‌یی داغلامق : (عربان عندنده کیّ برنجی دوادر) .

کَیّالْ { [ع] کیله ایله اولچیجی ، اولچن : (کَیّالیّه) = کیله‌جی اجرتی .

کَیْدْ { [ع] اسائت معناسنه‌در .

کَیْفْ { [ع] حال ، صحت ، عافیت : (کیفی بوزمق) = راحتسز، خسته اولمق. (کیفکز ایبدر، کیفکز ایی‌می ؟ کیفی نصل) ، (کیفسز) = مزاجی بوزوق ، خسته § ذوق ، سرور ، حظ : (کیفلنمك) = مسرور اولمق ، کوکل انشراح بولمق . (کیفه کیتمك) = ذوق و حظ طویمق ، خوشلانمق . (کیف قاچمق) = کدرلنمك، جان‌صیقلمق § نشئه ، مسکرات تأثیرندن حاصل اولان حال، سرخوشلق: (کیف اولمق) = سرخوش اولمق . (چوق کیفلی) = زیاده نشئه‌لی . § رأی ، اختیار . (کَیْفَ ما اتَّفَقْ) = نصل تصادف ایدرسه معناسنه بر

ترکیبدر . (کَیْفَ ما یَشاء) = نصل ایسترسه ، ایستدیکی کبی معناسنه‌در .

کَیْفَر [ف] کرك ایيلك ؛ کرك کوتولك حقنده اولسون مطلقا عوض معناسنه‌در . بوتقدیره کوره ایيلکه قارشی (مکافات) ، کوتولکه قارشی (جزا ، مجازات) دیمکدر .

کَیْفِیَّت [ع] نه‌کونا ، نصل معناسنه اولان (کَیْفَ) اسم مبهم عربیسنك صوکنه علامت مصدریت بولنان (یت) الحاقیله تشکل ایتمش برلفظدرکه نصل اولدیغی، نصللق کبی بر معنایی افاده ایدر § ماده ، خصوص، ایش مقامنده‌ده قوللانیلیر: (کیفیتك تقدیر ماهیتی تدقیقه محتاجدکلدر ، اخبار کیفیت) جمعی اولان (کیفیّات) اکثر یا (حالات) معناسنه قوللانیلیر: (کیفیات روحانیه، کیفیات نفسانیه .

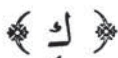
کَیْل [ع] حبوباتی اولچمك؛ اولچك. لسانمزده (کیله) معروفدر. (کَیْلی) = کیل ایله اولچیلن شی .

کَیْلُوس [ع] معده‌ده هضم اولنمش مأکولاتك حل اولنه‌رق کچدیکی باغرصاقلره مخصوص بیاض قان طامارلری ایچنده‌کی مایع حالی .

کَیْمُوس [ع] مأکولاتك معده‌ده هضمه خدمت ایدن افرازات ایله اختلاط ایدرك خمیر حالنده بولنمسی دیمکدر .

کَیْنُونَت [ع] وار اولمق ، موجودیت .

کَیْوان [ف] (زُحَل) تعبیر اولنان سیّار کوکبك اسمی : (اوج کیوان) .

کِبار [ع] « کَبیر »ك جمعی: (صغار و کبار)=کوچوکلر، بویوکلر (کبار مفسرین) = مفسرینك اولولری. بومعناده دائما جمع اوله‌رق قوللانیلیر ؛ نادراً صفت اوله‌رق استعمال اولنور : (اصحاب کبار) § نجیب ، تربیه‌لی ، نازك ، ظریف : (کبار آدم ، کبار ذات) ، (کِبارانَه) = کبارجه‌سنه : (وقار کبارانه ، طور کبارانه) § زنکین . بو ایکی معناده دائما مفرد حکمنده قوللانیلیر . برلغت کتابنده کوسترلدیکی کبی کویا لطافتندن کنایه اوله‌رق (نه‌کبار منظره) تعبیری **اصلا** قوللانیلماز .

کِبْر [ع] بیوکلك، بیوکلك صاتمق، بیوکلنمك ؛ غرور، عظمت کوسترمك : (کبرلی آدم ، کبر مذمومدر) .

كِبَرْ [ع] بيوكلك . اولولق ، « صِغَر » ڭ نقيضى : (كِبَرِ سِنّ ، كِبَرِ قدر ، كِبَرِ حجم) .

كِبْرِياء [ع] زياده بيوكلك ، پك اولولق . صفات السّنيه‌دندر : (درگاه كبريا پناه) || بعضاً موصوف اوله‌رق قوللانيلير : (جناب كبريا) ، (كِبْرِيائى) = كبريايه منسوب .

كِبْرِيت [ع] كوكورد : (كبريت احمر) = قرمزى كوكورد . اسكى كيمياگرلره كوره پك آز بولنور بر اكسير § اوجى كوكوردلو ويا سائر اجزالى خشبپاره : (عادى كبريت ، شمعه‌لى كبريت) ، (كِبْرِيتى) = آچيق ليمون رنكى . قيرمزى ياقوت وياآلتون معناسنده اصلا قوللانيلماز .

كِتاب [ع] يازى ياصلمش و ياخود يازلمش صحيفه‌لرك برآره‌يه كتيرلمسيله وجوده كلن شى ، برچوق يازيلى صحيفه‌لرك هيئت مجموعه‌سى : (كتاب‌الله) = قرآن كريم (اهل كتاب) = كتب سماويه‌دن برينه ايمان ايدن اقوام . جمعى (كُتُب) .

كِتابَت [ع] يازى يازمق ، بر ماده‌يى قواعدينه موافق صورتده قلمه آلمق : (اصول كتابت ، مسلك كتابت ، وظيفهٔ كتابت) .

كِتابَه [ع] بيوك صفه ، ديوانخانه صالون كبى محللرك كرلرينه ، ديوارلرينه ، قپو باشلرينه ، چشمه و مبانىٔ سائره اوزرلرينه تحته‌دن وطاشدن ياپيلان ، آصيلان لوحه || اولوحه اوزرنده‌كى يازى . فارسيده‌كى طرز استعماله كوره (كتابهٔ سنك مزار) و (كتابهٔ مزار) تركيبلرينك ايكيسى ده جائزدر .

كِتابى [ع] كتابجى ، كتاب آلوب صاتان § ذات شوكتسمات حضرت خلافتپناهى‌يه مخصوص كتبخانه‌لره نظارته مأمور اولان ذات : (سركتابى ، كتابىٔ ثانى حضرت شهريارى) § اهل كتاب .

كِتْف [ع] اوموز باشلرينك آردنده اولان ياصصى كميكه ديينلير كه تركجه‌ده (كُورَكْ) تعبير اولنور . كسر (تا) ايله‌ده لغتدر . (كِتْفَيْن) = ايكى كورك كميكى .

كِتْمان [ع] كيزله‌مك ، صاقلامق . معنوياتده قوللانيلير : (كتمان سرّ) .

كِذْب [ع] يالان سويله‌مك ، يالان : (ارتكاب كذب) .

«طبيبك اولسه‌ده كذبى مريضك صحتى سويلر»
{قوجه راغب}

كِراء [ع] طوتيلان برشى مقابلنده ويريلن اجرت ، مستأجرك ويرديكى اجرت ، اجاره : (حيوانك كراسى ، خانه‌نك كراسى) .

كرار [ع] تكرار ، كچن بر شیء ینه اعاده ایتمك. (كراراً) = تكرار اولەرق ، تكرار صورتیله : (كراراً اخطار ایتمك) .

كرام [ع] «كريم» ك جمعی : (ذوات كرام، كرام ادبا، رجال كرام ، اعضای كرام) .

گرامی [ف] مكرّم ، محترم ؛ عزیز ، اولو معناسنه در: (نوازشنامهٔ گرامیلری) .

گران [ف] آغیر، ثقیل. مادیات ومعنویاتده قوللانیلیر : (بارگران ، تكلیف گران). (گران كلدی) دینیلیر. اما (گران ویردی) دینیلەمز. ایكنجیسی خطای فاحشدر. (گرانبار) = آغیر یوكلو ، یوكی آغیر ‖ میوه سی چوق آغاج : (درخت گرانبار) بوتعبیرك دیكر معنالری قوللانیلماز (گرانبها) = بهاسی آغیر ، قیمتلی: (قماش گرانبها ، سیف گرانبها)، (گرانجان) = آغیرجانلی، ثقیل الروح، جان صیقیجی آدم . (گرانجانی) = گرانجانلق . (گرانخواب) = آغیر اویقولی. (گرانخوابی) = گرانخوابلق. (گرانخوار) = چوق ییيجی، اكول. (گراندست) = الی آغیر، ایشنی آغیر كورن آدم . (گرانسر) = متكبّر ، كبرلی. (گرانسرشت) = آغیر طبیعتلی، تنبل ، (گرانسیر) = سیر وحركتی آغیراولان. (گرانكوش) = قولاغی آغیر ایشیدن، یاصاغیر. (گرانمایه) = بهاسی آغیر، قیمتدار، نفیس شی : (جوهر گرانمایه) ، (گرانی) = ثقلت ، آغیرلق.

كرباس [ف] معرّبی (كرباس) خام بز، كتان وپاموق بزی. (كرباسپاره) =بز پارچه سی.

گرج [ف] كرج. (گرجخانه) = كرج سوندیروب صاتدقلری محل.

گرد [ف] مدوّر ، یووارلاق ، چپ چوره : (تاء گرد).

گرداب [ف] دكزلرده. نهرلرده صولرك دوندیكی ، چویرلدیكی تهلكەلی محل .

كردار [ف] عمل، فعل، مصلحت § عادت، طور ، طرز ، روش . اكثریا تركیب ایله قوللانیلیر. مثلا (فاروق كردار) دینیلیر كه فاروق ایشلی یاخود فاروق طورلی (معدلت كردار) = غایت عدالتلی ، عادتی عدالت اولان دیمكدر .

گرداگرد [ف] چپ چوره ، دائراً مادار .

گِرْدْبادْ { [ف] روزكارك شدتله چورلتيسى ، قاصرغـه § يل شـدتله و دونه دونه اسـوب بردهکی توزی وطوپراغی ، بعضاً صویی وآغاج وخانه‌یی ، و حيـوان واشـيايى هوايه قالديرركه بين‌الناس (طلومبه) ديرلر .

گِرْدْگارْ { [ف] فعّال مطلق اولان جناب الله .

گِرِشْمَه { [ف] ناز ، عشـوه ؛ دلبرك قاشنى اوينا تەرق وكوز اوجيله باقه‌رق اوضاع‌شوخانه‌ده بولنشى . فصيحى كاف عربيله اولسـه بيـله كاف فارسى ايله اوقومق سـليقهٔ عثمانى‌يه دها موافق كليور .

گِرِفْت { [ف] طوتمه: (اخذوگرفت) § طولاشيق ، بربرينك ايچنه كيرينتيلى چيقنتيلى شى : (گرفت بازى) § قصر اولمش قيصالمش شى: (گرِفت ناىْ ، گرِفتَنْ) .

گِرِفْتارْ { [ع] طوتلمش.طوتساق: (گرِفتـار عشـق) (گرِفتارى) = گرفتارلق .

گِرِفْتَه { [ف] طوتلمش : (گرفتهٔ دام)، (گرفته لَبْ) = دوداغى طوتلمش ، (گرفتـه دَمْ) = نفسى طوتلمش .

گِرِهْ { [ف] دوكوم: (گرِهْكشا) = دوكوم آچيجى ، مشكل حـل ايديجى . (گرِهْگيرْ)= دوكوم طوتان ، دوكوملى: (زلف گرهگير)، (گرِهْبَنْد) = اوچقور.(گرِهْ برْگرِهْ) = دوكوم دوكوم اوستنه. (گرِهْچه) = دوكومجك .

گِرَه‌مِيْد { [روميه‌دن] قيراميط ، طاملرك‌اوستنى‌اورتوب ياغمورك خارجه آقسنى موجب اولان بالچـق طوپراقدن معمول و پيشـمش معلوم الشكل شى .

گِرْيانْ { [ف] آغلاييجى،آغلايان: (چشم‌گريان)، (گرِيانى) = گريانلق ، آغلاييجيلق .

گِرِيبانْ { [ف] ياقه. (گريبانگير) = ياقه طوتيجى، طوتان (گريبانى) = برنوع كوملك .

گِرِيزْ { [ف] فرار ايتـمك ، قاچمق || قاچقين ، قاچان :

« دوشمز طبيب مشفقه بياردن گريز »
{ نائلىٔ قديم }

گِرِيزانْ { [ف] قاچيجى، قاچان . (گريزانى)=گريزانلق.

گِرِيزْگاهْ { [ف] قاچاجق ير § قصـائدده تغزّلدن صوكره ممدوحك وصفنه شروع ايدن بيت § قصد اولنان شيئه مناسبت پيدا ايدن سوز . بوكا يالـكز (گريز)ده دينيلير .

گِریَزَنْدَه } [ف] گریزان کبی قاچیجی .

گِریَنْدَه } [ف] آغلایجی: (گرینده حسرت) .

گِریوَه } [ف] چیقماز یول: (گریوهٔ عشق) § کچید، اوچوروم. فتح کاف ایله‌ده لغتدر .

گِریَه } [ف] آغلامه ، آغلایش: (گریهٔ عاشقانه ، گریهٔ یتیمانه) ، (گریه خیز) = گریه قوپا- ریجی، قوپاران. (گریه بار، گریه‌ریز) = آغلایان ، گوز یاشی دوکن. (گریه ناك) = آغلایجی ، آغلایان. (گریه فشان) = گوز یاشی صاچان . (گریه پاش) = گوز یاشی دوکیجی، دوکن .

کِسْب } [ع] (کَسب) ایله مترادفدر. (کِسبی) = اصلندن موجود اولمایوب کسب طریقیله استحصال قیلنان: (انسانه عقل وهبی ، علم کسبیدر).

کِسْرَی } [ع] اسکی ایران حکمدار- لرندن مشهور (نوشیروان عادل) ك لقبیدر که اخلاقی دخی بونکله [illegible]یب ایدلمشدر. جمعی (اَکاسِرَه) در : (اکاسرهٔ عجم) .

کِسْوَه } [ع] روبه ، لباس . اسلوب فارسی اوزره (کِسْوَت) ده دینیلیر . حتی پهلوانلرك کیدکلری قالین مشیندن معمول شیئك نام صحیحی (کِسْوَت) در .

کِشْت } [ف] اکین. (کشتزار) = تارلا، اکینلك (کشتکار) = اکینجی ، چفتجی .

کِشْنِش | کِشْنِیز } [ف] لسانمزده‌دخی کشنش دینیلن حبوبات نوعندن خوشبو تخم . عربیده (کُزبُرَه) دیرلر .

کِشْوَر } [ف] اقلیم ، ولایت ، مملکت: (کشوردلارا)، (کشور بکشور) = مملکت بمملکت (کِشْوَرْ گُشا) = مملکت آچیجی ، آچان ، فاتح البلاد . (کشور گشایی) = کشور کشالق . (کِشْوَرْ گیر) = ولایت طوتیجی ، طوتان حکمدار .
« مدار مملکتدر کامکار کشورآرادر »
{ نفعی }

کِفایَت } [ع] یتیشمه، الویرمه؛ یتشمك ، الویرمك .

کِفْل } [ع] حصّه ، نصیب § ضعف ، مثل ، نظیر . (ذُوالکِفْل) = کتب معتبره‌نك‌روا- یتنه کوره (بشربن ایوب)ك لقبیدرکه نبوّتی مختلف فیهادر . زنهار (کَفَل) اوقوماملی . زیرا (کَفَل) = آرد ، دیب ، قیچ معناسنه‌در .

گِلْ [ف] بالچق، صو ایله ایصلانمش طوپراق، لوله‌جی چاموری که عربیسی (طین) در. (گل ارمنی) = سیاهه مائل قیرمزی رنکلی و براز یوموشاق ویاغلی قورو چاموردر. (گل مختوم) = (لیمنی) آطه‌سندن کتیریلن کللرك مقبولی، قیرمزی و یاغلی جنسی.

کِلاب [ع] (کَلْب) ڭ جمعی، کوپکلر: (عوعوهٔ کلاب).

کِلْس [ع] کرج، کرج طاشی.

کِلْك [ف] قامش قلم، یازی آلتی: (کلك هنر، کلك قدرت).

«آنجه دستنه {نفعی} ساحر کلك اعجازی»

گِلَه [ف] یانوب یاقیله‌رق شکایت: (گلَه‌مند) = شاکی، شکایت ایدیجی § اوزوم دانه‌سی § ایکی طاغ آره‌سنده کائن یول.

کِلید [ف] فی‌الاصل (کلیداریا) آناختار معناسنه لفظ یونانیدر. فارسیده آناختار، لسانمزده آناختارله آچیلان معروف آلت معناسنده قوللانیلمشدر. (کلید ایمان) و (کلید بهشت) = کلمهٔ شهادت.

گِلیم [ف] یوکدن طوقونمش قالین صوف: (گلیم پوش) = عبا خرقه‌کیین، درویش § دوشه‌مه، کچه: (گلیم شوی) = عبا، کچه ییقایجی.

کِمام [ع] ایصیرمه‌مق ایچون حیوانك آغزینه باغلانان آغیزلق. بومعناده مفرددر. § آغاج چیچکلرینك قابجوغی معناسنه اولان (کُمّ) و (کِمّ) ڭ جمعیدر. ترکجه‌ده (طوموروجوق) دینیلیر.

کِنایَه [ع] سوزی قاپالی، آخر نسنه استدلال اولنه‌جق صورتده سویله‌مك یعنی برسوز سویله‌یوب دیکر شیء قصد ایتمك § علم بیانجه حقیقت ومجاز طرفلری متجاذب یعنی حقیقتی ومجازینی اراده ممکن اولان لفظی تکلم ایله‌مك. مثلا (طَویلُ النِجاد) قولی کبی. (نِجاد) = قیلیج باغی دیمکدر. بو جمله‌دن قیلیج باغنك اوزونلغی اراده اولندیغی کبی حاملنك بوینك اوزونلغی دخی قصد ایدلمش اولور. § مفهوم مخالفنی قصد ایدرك سوز سویله‌مك، تلمیحاً سرزنش ایتمك و بو یولده سویله‌نیلن سوز. بومعناده تعریض وکنایه برعد اولنور. بعضاً (کِنایَت) صورتنده‌ده قوللانیلیر. جمعی (کِنایات).

کِه [ف] اوچ صورتله ادات اوله‌رق قوللانیلیر. (١) ادات تبیین = ماقبلنده‌کی ماده‌نك ماهیت وصفتنی مابعدنده‌کی جمله ایله بیان ایدر. (٢) ادات تفریع = ماقبلنك متفرعاتنی مابعد ایله ارائه ایدر. (٣) ادات تقلیل =

ماقبلنده‌کی کلمهٔ منفیه‌نك سبب و علتنی مابعدنده‌کی جمله‌ده کوسترر .

« ارواح که تحفهٔ خدادر »
« خاك ره شاه انبیادر »
{شیخ غالب}
« آلدانمه که شاعر سوزی البته یالاندر »
{فضولی}

کِهٰانْ { [ع] کوچوکلر . فارسیده کوچوك معناسنه اولان (کِه) كُ جمعی . مطلقا بویوك معناسنه اولان (مه) كُ جمعی بولنان (مِهٰانْ) ایله برلکده قوللانیلیر : (کِهٰانْ ومِهٰانْ) = صغار و کبار . بونلرك مفردلری هیچ قوللانیلماز .

کِهٰانَتْ { [ع] کاهنلك ، فالجیلق ، باقیجیلق .

کِهْتَرْ { [ف] زیاده کوچوك ، (برادر کهتر)(کِهْتَری) = زیاده کوچوکلك . (کِهْتَرِینْ) = دها ، اك کوچوك . یالکز (کِهِینْ) = کوچوك دیمکدر .

کِیاسَتْ { [ع] عقل وفطانت ، رشد وفراستله اتصاف معناسنه‌در . لسانمزده معانیٔ سائره‌سی معتبر دکلدر .

گِیاهْ { [ف] نبات ، تازه اوت . مخفف اولان (گِیَهْ) نظمده قوللانیلیر . (گِیاهِ شُتُرْ) = دوه تیکنی . (گِیاهِ نَمْناكْ) = سمیز اوتی دیمکدر . فارسیده (گِیا) صورتنده ده قوللانیلیر .

گیتی { [ف] دنیا ، جهان : (گیتی بانْ) = پادشاه ، حکمدار ، (گیتی نَوَرْد) = سیاح عالم . دنیایی طولاشوب کزن . (گیتی ستانْ) = جهان آلیجی . فاتح جهان (گیتی فُرُوزْ) = جهانی نورلاندیریجی (گیتی نُما) = جهانی کوستریجی ، کوسترن . (گیتی آرایْ) = ایری پارلاقلی . کوزل قوقولو صدبرك کلی .

کیرْ { [ف] انسان و حیواندن ارککك آلت تناسلی .

گیرْ { [ف] طوتمق معناسنه اولان (گِرِفْتَنْ) مصدرندن صیغهٔ امردر . مطلقا ترکیب ایله طوتیجی معناسنده قوللانیلیر : (جِهٰانْگیرْ) = جهانی طوتیجی ، طوتان . (گِرِیبٰانْگیرْ) یاقه‌یی طوتیجی (عٰالَمْگیرْ) = دنیایی طوتیجی ، طوتان . (پیشْگیرْ) = سفره خاولوسی .

گیرُودارْ { [ف] جنك ، غوغا : (میدان گیرودار) .

کیسْ { [ع] پاره کیسه‌سی § رحمده چوجق یاتاغی . جمعی (اَکْیاسْ) در .

گیسو { [ف] اوموز اوستنه صارقان اوزون صاچ : (گیسوی مشکین) ، (گیسودار) = صاچلی. (گیسو بند) = صاچ باغی ، نسوانك آلتوندن اعمال واوزرینی ترصیع ایتدیرەدكلری صاچ طراقلرینەدە اطلاق اولنور. فتح كاف ایلە تلفظی یاڭلشدر.

كیسە { [ف] معروف. ایچنە پارە قونیلان شی : (پارە كیسە‌سی ، كیسهٔ حمیت) ، (بركیسە آقچە) = بشیوز غروشدن عبارتدر. (كیسەبر) = یان كسیجی. (كیسەدار) = كیسە طوتیجی ، باب‌عالیدە دیوان قلمی بیوك ضابطی : (رؤس همایون كیسەداری).

« جهان‌همت وجودك كریم كیسە پردازی »

{ نفعی }

كیلوغرام { [فرانسزجەدن Kilogramme] اوزان جدیدە اوقەسی ، قیّهٔ اعشاریّە. تخفیف ایلە (كیلو Kilo)دە دینیلیور.

كیلومترو { [فرانسزجەدن Kilo mètre] طول مقیاس جدیدینك بیك مترودن عبارت مسافەسی .

كیش { [ف] دین ، مذهب ، امت. یالڭز قوللانیلماز. (كبر كیش) = مجوسی مذهبلی. (بی كیش) = مذهبسز .

كیلە { [ع] اولچك ، حبوبات اولچكی. بركیلە سكز قوطی‌در .

كیمیاء { [ع] علم موهوم كە (كیمیاء كاذب) دە دینیلیر. اشبو لفظ علم موهومك حاصل ایدەجكی تأثیر خارق‌العادە اعتباریلە (اكسیر) معنا ـ سندە قوللانیلدیغی مثللو معادن خسیسە‌یی آلتونە ، كوموشە تحویل ایتمك معناسندەدە قوللانیلیر § (اصول تحلیل اجسام) Chimie مقابلی . اجسام عضویە وغیر عضویەنك خواص اصلیە‌لری دكیشمك شرطیلە یكدیكری اوزرینە اجرا ایتدكلری تأثیراتدن وبو تأثیراتك تابع اولدیغی قوانیندن بحث ایدن فن (Chimie minérale) = كیمیای معدنی. (Chimie organque) = كیمیای عضوی . (كیمیاگر = Chimiste) بوفن ایلە اشتغال ایدن ، فن كیمیا عالمی. (كیمیوی = Chimique) = كیمیایە متعلق ، كیمیوی .

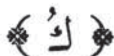
« قورقارم هم آفتاب كیمیا گر طویمەسون »
« بوقسە بیك شوقیلە اولور اول دخی برمشتری »

{ نفعی }

كین { [ف] بغض ، حقد : (دوە كینی) .

گین { [ف] ادات نسبتدر . دائما تركیب ایلە صاحب معناسندە قوللانیلیر: (غمگین) = غملی ، كدرلی. (شرمگین) = صاحب شرم ، محجوب ، اوتانغان .

كينه { [ف] قلبده كيزله نن حقد ، بغض. (كينه خواه) = كينه ايسته‌يجى، بغض ايديجى، ايدن. (كينه گاه) و(كينه گه) جنك يرى. ميدان حرب.

كبراء { [ع] (كبير) ك جمعى ، مناصب رفيعه ومساند عاليه اصحابى : (كبراء قوم) = قومك بويوكلرى ، ايلرو كلنلرى (كبراى امت) = امتك اولولرى .

كبرى { [ع] (اكبر) ك مؤنثى ، زياده بويوك اولان : (خديجة الكبرى ، غزوهٔ كبرى) § حد اكبرى متضمن اولان قضيهٔ منطقيه.

كتّاب { [ع] (كاتب) ك جمعى ، اقلام دولتده مستخدم اولان يازيجيلر : (منشأ كتّاب) ، (رئيس الكتّاب) = يكيچرى دورنده باب عالى اقلامنك رئيسى اولمق اعتباريله امور خارجيه ناظرى بولنان ذاتك عنوان رسميسى ايدى .

كتب { [ع] (كتاب) ك جمعى : (كتب فقهيه، كتب دينيه)، (دارالكتب) = ايچنده موجود و محفوظ اولان كتابلرى مطالعه وتتبع ايچون عمومك مراجعت ايده‌جكى محل. (كتبخانه) = كرك عمومى ، كرك خصوصى ايچنه كتابلر وضع وجمع اولنان بنا .

كتله { [ع] ييغين، كومه ، طوپلو شى .

كحل { [ع] سرمه، كوز قاپاقلرينك ايچ طرفنه سوريلن سياه‌مسى توز : (كحل اصفهانى) .

گداز { [ف] اريمك . ارتمك معناسنه اولان (گداختن) ياخود (گدازيدن) مصدرندن صيغهٔ امردر. وصف تركيبى اوله‌رق اريديجى معناسنده قوللانيلير : (تحمل گداز) = تحمل اريديجى. (طاقت گداز) = طاقتى محو ايديجى . (جانگداز)=جان اريديجى، اريدن . (گدازنده) = اريديجى ، مذكور مصدردن اسم فاعلدر.

كدور { [ع] (كدر) ك جمعى ، كوكل اضطرابلرى. اكثريا جمع الجمعى اولان(كدورات) قوللانيلير.

كدورت { [ع] بولانيقلق. (صفوت) مقابلى : (كدورت ماء) § غم، غصه، تاسه: (كدورت دل).

گذار { [ف] كچمك معناسنه اولان (گذاشتن) مصدرندن

مشتقدر ، کچمه ، کچیش معناسنده «ایتمك» ماده‌سیله قوللانیلیر: (گذار عمر ، کشت وگذار ، گذار ایام جوانی) § وصف ترکیبی طرزنده اولدیغی تقدیرده کچیریجی ، کچیرن معناسنی افاده ایدر : (دمگذار ، زمانگذار) = وقت کچیریجی ، کچیرن § ینه بومعنی مناسبتیله ایفا ، ادا مقامنده کذلك ترکیب ایله قوللانیلیر : (شکرگذار) = ادای شکر ایدیجی ، ایدن (خدمتگذار) = خدمتی ایفا ایدیجی ، ایدن (وامگذار) = بورجی ادا ایدیجی ، ایدن (کارگذار) = ایشی ایفا ایدیجی ، ایدن (سخنگذار) = سوزی یولیله سویله‌ین . (راهگذار ، رهگذار) = کچید ، کچه‌جك یول .

گذارنده [ف] کچیجی ، کچن ؛ کچیریجی ؛ کچیرن : (گذارندهٔ اوقات ، گذارندهٔ ایام) .

گذارش [ف] کچمه ، کچیش : (گذارش حیات ، گذارش ایام) .

گذاف [ف] هرزه وهذیان قبیلندن باطل ، بیهوده ، بوش سوز . (گزاف) ده یازیلیر . اصلی کسر کاف ایله‌در .

گذر [ف] کچمه ، کچیش . (ایتمك) مصدریله قوللانیلیر: (گذر ایدن قطار) ، (خوش گذر) = خوش کچیجی ، کچن . (رهگذر) = کچید ، کچه‌جك یول .

« بردوش کیدر حق بوکه معنی‌ده بوعالم »
« کیم کوز یوموب آچنجه زمانی گذر ایلر »
{ نفعی }

گذران [ف] کچیجی ، کچن : (جهان گذران ، عمر گذران) مطلقا (اولمق) ماده‌سیله قوللانیلملی . (گذران اولان) مقامنده (گذران ایدن) دینیله‌مز . (گذرانی) = کچیجیلك .

گذرگاه ، گذرگه [ف] دربند ، کچید ، یول اوغراغی : (گذرگاه یار) .

گذشتگان [ف] (گذشته) نك جمعی ، کچمشلر ، اسلاف مقامنده قوللانیلیر : (گذشتگان صلحا ، گذشتگان طریقت ، گذشتگان شعرا) مفردی بومقامده قوللانیلماز .

گذشته [ف] کچمش : (سال گذشته ، آن گذشته) § ایشله‌مش فائض ، قرضاً آلنان آقچه‌نك فائضی : (گذشتهٔ نظامی ، گذشته‌سیله برابر مقدار دین) .

کرات [ع] «کره» نك جمعی . کره‌لر ، یووارلاق اولان جسملر . تشدید (را) ایله تلفظی یاکلشدر .

کُرْانْ [ف] آل آت . ترکجه‌سی (کوران) در .

کُرْبَتْ [ف] « کَرْبْ » ایله مترا . دفدر . غم . غصه ، محنت : (کُرْبَتِ غُرْبَتْ) .

گُرْزْ [ف] فی‌الاصل جربزه‌لی ، شجیع ، تیز فهم معناسنه در || اصطلاحمزده توانا ، کوسترشلی ، کنج ایریسی معناسنی مفید در .

گُرْبَه [ف] کدی . عربیسی (سِنّور) و (سِناره) و (هِرّ) در .

گُرْد [ف] بهادر ، شجیع ، پهلوان ، دلاور معناسنه در .

گُرْز [ف] اسلحهٔ عتیقه‌دن صاپی اوزون بویوك دمیر طوپوز . « گرزه » ده دینیلیر .

گُرِسْنَه [ف] آج . (گُرِسْنَگی) آجلق . (گُرِسْنَه چِشْم) آج کوزلو ، حریص ، جمری . (گرسنه چشمانه) = آج کوزلوجه‌سنه . (گُرِسْنَه چِشْمی) = آج کوزلیلك .

گُرُسْنَه

کُرْسیّ [ع] فی‌الاصل تخت ، سریر معناسنه‌در . لسانمزده اوطوریله‌جق یوکسك محل وخصوصیله جامعلرده واعظلرك اوتوردقلری یوکسك سدیره اطلاق اولنور : (کرسیٔ نصیحت) § بونه بومعنی مناسبتیله مقام ، مرکز معناسنده قوللانیلیر : (کرسیٔ حکومت ، کرسیٔ اداره) § اساس ، تمل : (کرسی طاشی) .

کُرَمٰاء [ع] (کَریم) ك جمعی . اورایه باقلی .

گُرْك [ف] قورد دینیلن یرتیجی حیوان .

گُرْمیج [ف] اکسر ، چیوی || آغاج یاخود تیموردن بویوك قازیق .

کُرَنْك [ف] آل آت .

کُرُوبْ [ع] « کَرْبْ » ك جمعی . مفردینه باقلی .

کُرُورْ [ع] تکرر معناسنه‌در . برشیئك بری بری اوزرینه دفعات ایله وقوعی : (کرور اعوام ، کرور لیل ونهار) .

کُرُومْ [ع] (کرم) ك جمعی ، اوزوم کوتوکاری .

گُرُوهْ [ف] جماعت ، بولوك ، طاقم : (گروه اشقیا ، گروه خذله ، گروه سئله) (گروها گروه) = بولوك بولوك ، طاقم طاقم .

کُرَوِیّ [ع] کره‌یه منسوب ، کره کبی . (جِسمِ کُرَوِی) ، (کُرَوِیُّ الشَّکل) (کُرِیّ) ده دینیلیر .

كُرَه [ع] يووارلاق نسنه: (كرهٔ ارض، كرهٔ شمس) تشديد را ايله تلفظى پك يا كلمشدر. زيرا (كُرَّه) = عربيده زرهك پاسنى آچوب جلالنديره‌جق شيئه دينيلديكى كبى فارسيده آت وسائر حيوان ياوريسى ديمكدر. (كُرّهٔ خر) = اشك ياوروسى.

كُرَيوات [ع] كره‌جكلر. (كُرَيوات بيضاء) = قان ايچنده بولنان بياض كره‌جكلر. (كُرَيوات حمراء) = قان ايچنده بولنان قيرمزى كره‌جكلر. طوغريسى (كُرَيّات) در.

كُرَيوَه [ع] كره‌جك، كره‌نك مصغرى. قاعدهٔ صرفيهٔ عربيه اقتضاسنجه (كُرَيّه) اولمق لازم كلير ايسه‌ده بوصورتله معروفدر.

گُزاف [ف] «كذاف» ماده‌سنه باقلى.

گُزيدَه [ف] منتخب، سچلمش: (كزيده اسلوب، كزيده سخن).

« سعادت اول شه عاليجناب جم جاهه »
« اوله وزيرى بوكونه كزيدهٔ افراد »
{ نفعى }

گُزين [ف] منتخب، سچلمش، بكه نلمش: (نظم گزين، كوهر گزين) § تركيب ايله سچيجى، بكه نيجى معناسنده قوللانيلير: (خلوت گزين) = تنهايى بكه نوب اختيار ايدن (عزلت گزين) = عزلتى انتخاب و اختيار ايديجى، ايدن (وحدت گزين) = يالكزلغى اختيار ايديجى، ايدن. (گُزينش) = سچمه، سچش.

گُسار [ف] ايچيجى، ييجى معناسنه منحصراً آتيده‌كى ايكى تركيب ايله قوللانيلير: (ميگسار، غمگسار).

كُسْبَه [ع] ياغى چيقاريلان شيئك بعدالتعصير قالان پوصه‌سى.

گُستاخ [ف] حياسز، عارسز، ادبسز ديمكدر. (گستاخانه) = كستاخجه‌سنه. (گستاخى) = كستاخلق.

گُستَر [ف] ياېمق، دوشه‌مك معناسنه اولان (گستَردَن) مصدرندن صيغهٔ امردر. تركيب ايله قوللانيلير: (ضيا گستر) = ضيا ياييجى. (كمالات گستر) = كمالات ياييجى. (عدالت گستر) = عدالت نشر ايديجى، ايدن. (گُستَرده) = ياييلمش، دوشنمش.

گُسِستَه [ف] قيرلمش، قوپمش معناسنه‌در. (گسسته مهار) = يولارى قوپمش ديمكدركه باشى بوش ايستديكى يرده لاقيدانه،

سرسر یانه طولاشان آدمه اطلاق اولنور .

کُسْتَهَم [ف] ایران قدیم پهلوانلرندن ایکی مشهور ذاتك اوغللرینك اسمی :

« اول دم که قصد جنك ایدر صحرالری کارنك ایدر »
« دنیایی خصمه تنك ایدر اولورسه سام و کستهم »
(نفعی)

کُسُورْ [ع] (کَسْر) ك جمعی . پارچه‌لر ، پارچه‌یه دلالت ایدن رقملر ، مقدارلر : (بشبیك کسور غروش) .

کُسُورَاتْ [ع] (کَسْر) ك جمع الجمعی ؛ کسرك کیفیّاتندن بحث ایدن قواعد حسابیه : (کسورات عادیه ، کسورات اعشاریه) .

کُسُوفْ [ع] کونش طوتلمق . قمرك کونشله ارض آره‌سنه کیره‌رك انتشار ضیایه حیلولت ایتمسی دیمکدر : (کسوف شمس ، کسوف کلیٔ شمس ، مدت کسوف شمس) .

کُشْ [ف] (کُشْتَنْ) مصدرندن صیغهٔ امردر . ترکیب ایله اولدیریجی معناسنده قوللانیلیر .

گُشَا [ف] (گُشَادَنْ) مصدرندن صیغهٔ امردر . ترکیب ایله آچیجی ، آچان معناسنده قوللانیلیر : (دلگُشَا) = کوکل آچیجی ، آچان ، کوکله فرحلق ویرن (مَمَالِكْ گُشَا) = مملکتلر آچیجی ، آچان که فاتح بلاد دیمکدر .

کُشَادْ [ف] آچمه ، آچیلمه ، آچیلش : (کشاد دل ، کشاد خاطر) ، (مکتبك رسم کشادی) § بعضاً مصدر متعدی کبی (ایتمك) ماده‌سیله قوللانیلیر : (دکانی کشاد ایتدی ، قاپویی کشاد ایتدی) § طاوله اویونلرندن برینك اسمی : (عثمانلی کشادی ، فرنك کشادی) .

گُشَادَه [ف] آچیلمش ، آچیق : (گُشَادَه دِلْ) = کوکلی خوش ، بشوش ، جوانمرد ، مکرم کیمسه . (گُشَادَه اَبْرُو) = کولر یوزلو . (گُشَادَه رُوی) = آچیق یوزلو . (گُشَادَکی) = کشاده‌لك (گُشَادَه زَبَانْ) = طلیق اللسان ، فصیح ، بلیغ . (گُشَادَه دَسْتْ) = جوانمرد ، کریم ، الی آچیق اولان (گُشَادَه دَسْتِی) = جوانمردلك ، کرمکارلق :

« راه طلبکده بسته پایم »
« سن ایله کشاده بی نوایم »
« شیخ غالب »

گُشَایِشْ [ف] آچیلمه آچیقلق : (کشایش خاطر ، کشایش هوا) .

« خاموشیٔ ادب که کشایش‌پذیر اولور »
« بر غنچه‌در حدیقهٔ اخلاقدن قوپار »
« نائلیٔ قدیم »

گشاینده { [ف] آچیجی، آچان .

کشتار { [ف] کسیلمش قویون ، حیوانات سائره .

کشتره { [ف] دولکرلرك، مارانغوز- لرك تحته کنارلرینی دوزلتمك ایچون قوللاندقلری اوزون رنده .

کشتگان { [ف] (کشته) نك جمعی . اولدیرلمشلر : (کشتگان عشق)، (کشتگان زنده) = شهدا .

کشتنی { [ف] اولدیرلمکه لایق ، اوله سیجه : (کلخنی کشتنی) .

کشته { [ف] اولدیرلمش، مقتول.

گشوده { [ف] «گشاده» کبی آچیلمش .

کفار { [ع] (کافر)ك جمعی، دین حقی انکار ایدن کیمسه‌لر.

گفتار { [ف] کلام، سوز: (گفتار شیرین) .

گفت‌وگو { [ف] (گفت) = دیدی (گو) سویله معناسنه‌درکه قیل وقال ، دیدی قودی دیمکدر : (گفت‌وگوی سبکمغزان)، (گفتگو) طرزنده‌ده یازیلیر .

گفت‌وشنید { [ف] بودخی دیدی قودی معناسنه‌در.

گفته { [ف] «گفتن» مصدرندن اسم مفعولدرکه سویله‌مش، سویله‌نمش دیمکدر. مقامات موسیقیه‌دن برینه تطبیق وربط ایدلمش اولان نظملره اطلاق اولنور. مثلا (بو شرقینك بسته‌سی عارف بك مرحومك، گفته‌-سی‌ده نورس پاشانکدر) دینیلیر .

کفر { [ع] (ایمان)ك ضدی. نعوذ بالله وحدانیت ویا نبوّت وشریعتی انکار ایله‌مك. فی‌الاصل ستر معناسنه‌در. بوکلمه حق ستر ایتدیکی ایچون انکار دین وشریعتده قوللا- نیلمشدر. کفر درت نوعدر : (کفر انکاری) واجب‌الوجودی اصلا بیلمه- یوب اقرار واعتراف ایتمه‌مك. (کفر جحودی) = قلباً بیلوب لکن لساناً اقرار ایله‌مه‌مك . (کفر عنادی) = قلب ایله بیلوب ولسان ایله اقرار ایدوب لکن دین اسلام ایله متدین اولمامق . بوکا (کفرعاری) ده دینیلیر. (کفر نفاقی) = لسان ایله اقرار ایدوب قلب ایله معتقد اولمامق § سویکوب صایمق، طعن ودشنام ایتمك معناسنده‌ده قوللا- نیلیر : (کفرباز) = کفر ایدیجی ، سویکوب صایجی .

کفران { [ع] فی‌الاصل معناجه (کفر) ایله مترادف ایسه‌ده کرك عربجه‌ده کرك لسانمزده غالباً نعمتی ، احسانی انکار ایتمك،

كوريلن لطفى اونوتمق معناسنده قوللا. نيلير : (كفران نعمت، كفران حق). (كفر ايتدى) مقامنده (كفران ايتدى) دينيلەمز.

كُفْرِيّاتْ { [ع] كفرى موجب سوزلر .

كُفُوْ { [ع] مثل ، مانند ، اش معناسنه در كه قدر و مرتبه جه بر اولمق، مساوى بولنمق ديمكدر: (فلانك قيزى بو ذاتك كفوى دكل ، انسان تأهل ايدركن كفوينى آراملیدر) (كفؤ) ده لغتدر .

كُفَه { [ف] قامشدن، آغاجدن اورلمش سپد . لسانمزده عيناً قوللانيلير .

كُلّْ { [ع] برلفظ مفرد دركه شيئك جميع اجزاسنك شمول و واستغراق اوزره اسميدر . تركجه ده موقع استعماللرينه كوره مقابلى هر ، هپ، بوتون، چوق لفظلريدر: (كلّ شيئ يرجع الى اصله) = هرشى اصلنه رجوع ايدر (كُلّى) = كلّه منسوب: (قوۀ كلّيه) = بوتون، چوق قوت (قدرت كلّيه) = قدرت الّهيه ديمكدر. (كُلّياً) = بس بوتون (كلّيّت) = بوتونلك، چوقلق : (جزئيّت، كلّيّت).

گُلْ { [ف] معروف خوش قوقولو چيچكدر . هريرده ازهارك اڭ مقبولى گلدر : (گل و بلبل) ، (گُلباغ)=گل بغچه سى . (گُلِ صَدْ بَرْگ) = قاتمرلى برنوع ايرى گل . (گل تر) = تازه ، طراوتلى گل (گل سرخ) = قيرمزى گل . (گل نشاط) = باده ، سجى . (گل رعنا) = طيشى صارى ، ايچى قيرمزى برنوع گل . (گُلپيز) = گل سرپيجى ، سرپن . (گُلخيز) = گل بيتيريجى ، بيتيرن . (گل زمين) = محل عيش وعشرت (گل اندام) = گل بويلى ، نازك ، لطيف انداملى . (برك گل ، گلبرك) = گل ياپراغى .

« ويردى گله بهار لطافت بهاره گل »
{ نائلئ قديم }
« برلاله رخ سياه كاكل »
« سنبللر ايچنده غنچۀ گل »
« شيخ غالب »

گُلاب { [ف] گل صويى. (گُلابدان) = بعض جمعيّات متيمّنه ده مدعوينه سرپلك اوزره ايچنه گل صويى طولديريلان ظرف ، قاب .

گُلاج { [ف] نشاسته دن غايت اينجه صورتده ياپيلان طاتلى يوفقه سى. (گُولاج) ده دينير.

گُلالَه { [ف] قيويرجق صاچ § چيچك دسته سى.

كُلاه { [ف] سرپوش ، قالپاق ، باشه كييلن شى : (كلاه

مولوی ، مناره کلاهی ، برکلاه شکر ، کاغد کلاهی) ، (کچه کلاه) = رفع رتبه ، علامت مأموریتی فك ایله طرد ایتمك. (کلاه ایتمك) = برینه اویون اوینامق، برینی آلداتمق. بعضاً نظمده (کُلَه) طرزنده تخفیف اولنور.

گلبانك { [ف] بعض مراسمك اثنای اجراسنده اشخاص متعدده طرفلرندن دعا ویاخود آلقش طرزنده هپ برآغیزدن چیقاریلن یوکسك ، دیك سس : (کلبانك توحید ، کلبانك جنود ، کلبانك بلبلان). (گلبام) ده بو معنایه لغتدر .

« طوته دنیایی هپ کلبانك کوس نصرت آوازی »
« نفعی »

گُلبَدَن { [ف] گل بدنلی ، بدنی کل کبی لطیف ونازك اولان. (گلتن) ده بومعنایه‌در .

گُلپَشَکَر { [ف] گل یاپراغندن یاپیلان طاتلی . کل رچلی .

گُلبُن { [ف] اصلی (بن گل) درکه کل دیبی دیمکدر . کل آغاجی ، کل فدانی ، کل بیتن یر معناسنده قوللانیلیر :

« افسرده اولدیمی تن کلبن طراوتك »
« ایواه صولدیمی رخ کلبرك صفوتك »
{ معلم ناجی }

کُلبَه { [ف] تحریفله (قولبه — یاخود — قولوبه) دیدیکمز شیدرکه طار، کوچوك اوطه ، دکان ؛ کوشه ، بوجاق معناسنه‌در : (کلبهٔ فقیرانه ، کلبهٔ محنت ، کلبهٔ قناعت) :

« سن ایدك کلبهٔ احزانه قویان یعقوبی »
« آییروب حضرت یوسف کبی کوزنوریندن »
{ حالتی }

کُلچَهره { [ف] کل چهره‌لی ، چهره‌سی کل کبی لطیف ، کوزل : (جوان گلچهره ، دختر کلچهره) .

گلچین { [ف] گل دیوشیریجی ، گل طوپلاییجی : (گلچین باغ امل) .

کُلخان | [ف] حماملرك ایچنی و صوینی ایصتمق ایچون
کُلخَن | آتش یاقیلان محل که حمام اوجاغی دیمکدر .

(کُلخانی ، کُلخَنی) = سرسری ، چاپقین معناسنده قوللانیلیر : (کلخنیٔ کشتنی) .

گُلدان { [ف] گل محفظه‌سی ، چیچکلك ؛ ایچنه چیچك قونیلان قاب .

گُلدَستَه { [ف] گل دمتی ، چیچك دسته‌سی.

گُلرُخ ، گُلرُخسار { [ف] گل یاناقلی دلبر .

گُلرُوی { [ف] گل یوزلو.

گُلْزار [ف] گل باغچه‌سی ، گل ترلاسی. (گلستان)

گُلِسْتان سکون سین ایله‌ده تلفظ اولنور .

گُلْشَنْ

گُلعِذار [ف] گل یاناقلی ، آل یاناقلی :

« بهاری نیلرز اول گلعذار غنجه فمك »
« کولوب آچلمسی بیك نوبهاره دکزمی »
« نائلیٔ قدیم »

گُلْغُنْچَه [ف] هنوز آچلمامش گل .

گُلْفام [ف] گل رنکلی، گل کبی رنکی قیزل اولان .

کُلْفَتْ [ع] زحمت، لزومسزسعی، مشقت ، تعب : (کلفتلی ایش ، کلفتلی شی) § مشقتله ایش ایشله‌مك. بومعنالرده (کلفه) طرزنده ده قوللانیلیر: (وارستهٔ کلفهٔ بیاندر) § مجازاً مراسم معناسنده استعمال اولنور :

« انجق کورینور که کلفت ایتمش »
« کو یا جبر طبیعت ایتمش »
« لا »

« میان اصدقاده شرط الفت ترك کلفتدر »
« عارف حکمت »

گُلْفَشان [ف] گل صاچیجی ، صاچان .

گُلْگَشْت [ف] مسیره ، تفرجکاه ، کزینه‌جك گللی محل.

گُلْگُونْ [ف] گل رنکلی : (بادهٔ گلگون ، رخ گلگون) .

گُلْگُونَه [ف] قادینلرك یوزلرینه سوزدکلری گل رنکلی دوزکون .

گُلْنار [ف] برنوع میوه‌سز نار آغاجی چیچکی . یاپراغی بویوك ، قاتمرلی ، قیرمزی رنکلی بر چیچك § معروف « کراس » دینیلن میوه‌نك نام دیکریدر که اولغون حالنده آغاجده کورینشی غایتله لطیف ، نظر ربادر .

گُلْنَخْل [ف] گل آغاجی ، گل فدانی .

گُلْنَکْبِین [ف] بال ایله یاپیلان گل مرباسی .

کُلُنْك [ف] قازمه ، طاش قیران اوزون دمیر آلت .

گُلُو [ف] (خلقوم) کبی انسانك ویاخود حیوانك بوغازی . (گُلُو بَنْد) = بوغاز صارغیسی ، بویون باغی . (گُلُوگیر) = بوغاز طوتان ، بوغازده قالان ، بوغازدن کوجلکله کچن شی .

کُلَه [ف] اظهار (ها) ایله (کُلاه) مخففی . نظمده قوللانیلیر : (کلهکوشه) = کلاهك کوشه‌سی.

کُلّی [ع] (کُلّ) ماده‌سنده کوسترلدیکی وجه ایله کلّه

منسوب . (جزءى) مقابلى كه تام ، عمومى ، شامل ، بوتون ، چوق ديمكدر : (ضرر كلّى ، خسوف كلّى ، قاعدهٔ كلّيّه) ، (كُلّيّاً) = بس بوتون ، ياخود چوق اولەرق ، چوق اولمق اوزره ديمكدر .

كُلِّيّاتْ { [ع] (كل) مادەسندە كوستريلان (كُلِّيَّتْ) ڭ جمعى ، برنسنەنك جميع اجزاسنى حاوى اولان هيئتى ؛ اقسام مواد واشيانك جملەسى : (كلّيّات امور) § برشاعرك بالجمله اشعار وآثارنى وياخود برمؤلفك بالجمله تأليفاتنى حاوى اولان مجموعه : (كلّيّات نفعى ، كلّيّات فضولى) .

كُليچَه { [ف] كولچه ، قرص : (كليچهٔ آفتاب ، كليچهٔ قمر) § سهولتله استيف ويا نقل اولنمق ايچون معدندن دوكلمش درت كوشه پارچەدركه مؤخراً تكرار دوكيلوب اعمال اولنور : (كُليچهٔ نحاس) = باقير كولچەسى . (كليچهٔ سيم) = بدر تام || كوموش كولچەسى .

كُمْ { [ف] ضايع ، غائب ، مفقود معناسنەدر . تركجەسى (يِتِكْ) ديمكدر .

گُمانْ ، گُمانَه { [ف] صانمه ، ظن : (بى ريب وكمان) .

گُمْراهْ { [ف] آزغين ، طوغرى يولدن صاپمش . ماديّات ومعنوياتده قوللانيلير . معنوياتده (ضالّ) معناسنى افاده ايدر . نظمده (گُمْرَه) طرزنده تخفيفى جائزدر . (گُمْراهى) = كمراهلق ، ضلالت .

گُمْكَرْدَه { [ف] غائب ونام ونشانى بليرسز اولمش : (گُمْكَرْدَه پَى) = ايزى يوق اولمش ، اثرى قالمامش .

گُمْنام { [ف] نام ونشانى ضايع اولمش ، اونوتلمش . (گُمنامى) = كمناملق .

كُمُونْ { [ع] اختفا ، كيزلنمك .

كُمَّلْ { [ع] « كامِل » ڭ جمعى . بونكده جمعى اولان (كُمَّلِينْ) زياده قوللانيلير . جمع الجمع اولان (كمّلين) غلط اولسه بيله پك معروف ومستعملدر .

كُمَيْتْ { [ع] قيرمزى شراب : (كميت شوق) § خرما طوريسى آتكه طونى بوزجه قيزيل ايله سياه قاريشيق يعنى قوپروغى ايله يلەسى سياه اولور : (كميت خامه) .

كُنْ { [ع] اول ، اولسون معناسنه امرحاضر : (كن فكان) ، (كُنْ فَيَكُونْ) = اولان اولدى معناسنه برتركيبدركه محو وپريشان اولمق مقامنده استعمال اولنور .

كُنْ { [ف] مطلقا تركيب ايله ايدیجی، ایدن معناسنده قوللانیلیر .

كُنام { [ف] آرامگاه آدم § قوشلرك یووالری § اورمان، حیوانات وحشیه یاتاغی :

« سیف مسلول وغا شیر كنام دولت »
« منیف »

كُنان { [ف] برنوع اسم فعلدركه مطلقا تركیب ایله ایدەرك، یاپەرق معناسنده قوللانیلیر : (خَنْدَه كنان ، رَقْص كنان ، سَیْر كنان ، ذَوْق كنان ، نَقْش كنان) .

كُناه { [ف] اوامر الـٰهیەیە مغایر اولان عمل، فعل، صوچ. (كُناهكار) = كناه ایشلەیِن . (كُناهكاری) = كناهكارلق. (كُناه پیشَه) = كناه ایشلەمكی عادت ایدینن. نظمده (كُنَه)طرزنده تخفیف اولنور.

« ای دوای بلای بیماران »
« دستگیر دل كنهكاران »
« حالتی »

« ایا شفیع كنه پیشگان دم موعود »
« سامی »

گُنْبَدْ { [ف] قبه ، تپەسی یووارلاق شكلده اولان بنا : (گنبد خضرا) = آسمان، كوك.

« سبز وخرّم برفضامی هر كنار جویبار »
« یامیان جوده عكس كنبد خضرامیدر »
« نفعی »

كُنْج { [ف] كوشه ، بوجاق : (كُنج هجران ، كنج غربت ، كنج محنت) .

كُنْجایِش { [ف]صیغمه، صیغشمه (كُنجایشپَذیر) = صیغان ، صیغیشان : (كنجایشپذیر حوصلهٔ تحمل) .

گُنْجِشْك { [ف] سرچه قوشی . عربیسی (عصفور) در.

كُنْجیدَه { [ف] صیغمش، صیغدیرلمش، صیغشدیرلمش.

كُنْگُرَه { [ف] قلعه ، حصار بدنلری اوزرینه یاپیلان شرفه § هرشیئك طبقه طبقه یوكسك تپەسی .

كُنَنْدَه { [ف] یاپیجی ، یاپان ، ایدیجی ، ایدن . یالگز قوللانیلماز : (آغاز كننده) = باشلایجی ، باشلایان .

كُنُوزْ { [ع] (كَنْز) ك جمعی ، دفینەلر ، خزینەلر : (كنوز حكمت ، كنوز غیب) بعضاً جمع الجمع اولەرق (كُنُوزات) ده قوللانیلیر .

كُنْه { [ع] بر شیئك اصلی ، جوهری ، حقیقتی : (كنه ماده ، كنه الامر) § برشیئك دیبی، نهایتی : (ایشك كنهنه وارملی ، كنهنی بوللی) .

« نچه بیك سعی بلیغ ایتسه انام »
« کنـه ذاتنـه ایرشمز اوهـام »
« خاقانی »

کُنْیَه [ع] لقب ، برآدمه (اَب، اُم ، اِبن، بِنت) کلمه‌لرینك برینی اضافه ایده‌رك تسمیه ایتمك : (ابن کمال ، امّ معبد) کبی § عنعنه‌سیله یازیلان اسامئ افراد پوصله‌سی ، دفتری .

گُو [ف] سویله‌مك معناسنه اولان (گُفْتَن) مصدرندن صیغهٔ امردر. ترکیب‌ایله سویله‌یجی معناسنده قوللانیلیر : (سُخَنْگُو) = سوز سویله‌یجی. (نادِرَه گُو) = نادره سویله‌یجی .

گُوا [ف] شاهد ، برهان معناسنه اولان (گُواه) ڭ مخففی . یالکز نظمده نادراً قوللانیلیر .

گُوارْ [ف] سیکمك ، سیکیرمك معناسنه اولان (گُوارِیدَن) مصدرندن صیغهٔ امردر. وصف ترکیبی صورتنده سیکیریجی یعنی هضم ایدیجی معناسنده قوللانیلیر : (خُوشْگُوار، شیرینگُوار) فارسیده (گُوارا ، گُوارانْ) دخی عین معنایه لغتدر .

گُواه [ف] شاهد . (گُواهی) = شاهدلك .

گُوبْ [ف] (کُوفْتَن) مصدرندن صیغهٔ امردر . ترکیب ایله اوریجی ، اوران معناسنده قوللانیلیر : (لَکَدْ کُوبْ) = تپه اوریجی. (پایْ کُوبْ) آیاق اوریجی . (کُوبانْ) = اوره‌رق معناسنه اولدیغی کبی (کُوبْ) ڭ جمعی‌ده اولور. مثلا (پایْ کُوبانْ) = آیاق اوره‌رق معناسنی افاده ایتدیکی کبی آیاق اوریجیلر معناسنی‌ده افاده ایدر .

کُوپالْ [ف] اسلحهٔ عتیقه‌دن گرز کبی دمیر طوپوز .

کُوتاهْ [ف] قصیر، قیصه، بویسز. (کُوتَهْ) صورتنده تخفیفی ده جائزدر. مادیات ومعنویاتده قوللانیلیر: (کوتاه بینْ) = (کوتاه نظر) = قیصه کورن ؛ غافل ، عاقبتی کورمه‌ین . (کُوتاهتَرْ) = پك قیصه . (کُوتاهتَرینْ) = اك زیاده قیصه . (کُوتَه اَندیش) = قیصه دوشونن ، یاخود صوکنی دوشونمه‌ین. (کُوتاهبالْ) = قیصه بویلی .

کُودَكْ [ف] چوجق. (کُودَکی) = چوجقلق . (کُودَكْ مَنِشْ) = چوجق طبیعتلی، صافدرون.

کُودَرْ [ف] طانه، بوزاغی دریسی. لسانمزده دخی یوموشاق حیوان دریسنه (کودری) دینیلیر. فارسیده دری وآیاق قابی آستاری معناسنده (کوذر) ده لغتدر .

كُورْ [ف] اعمى ، كوزى كورمه‌ين. (كُورِى) =كورلك. (كُورَانَه) =كورجه‌سنه. (كُورَانْ) =كورلر . (كُورْ دِلْ) = كوكلى كور، جاهل .

گُورْ [ف] مزار، قبر. (گُورْ كَنْ) = مزار قازيجى ، قازان . (گُورِسْتَانْ) = مزارلق .

كُورَابْ [ف] چولده اوزاقدن صو كبى كورينان و (سَرَابْ) دينيلن شى .

كُورْفُزْ [رومجه‌دن] اصلى (قورفوس) ، دكزك قره آره‌سنه كيرمك صورتيله‌حاصل ايتديكى يركه تركجه‌ده (قوى) دينير.

كُوزَه [ع] دستى، صو دستيسى. (كُوزْ) = بارداق : (كُوزَه كَرْ)= چوملكجى، بارداقجى.

گُوزَه [ف] (غُوزَه) كبى‌باموق، ايپك قوزه‌سى، قوزه‌لاق. (گُوزِينَه) = قوز حلواسى .

كُوسْ [ع] اسكى زمانلرده محاربه‌لرده آلايلرده چالنان‌بويوك طاوول . (كوس رحيل) = كوچ طاوولى .

گُوسَالَه [ف] اصلى (گَاوْسَالَه) در. طانه،بوزاغى ديمكدر لسانمزده حيوان گوننده دباغلانمش دری معناسنده و(كُوسَه‌لَه) صورتنده قوللانيلير .

گُوسْفَنْدْ [ف] عربيسى (غَنَمْ) = قويون .

كُوسَه [ف] چكه‌سنده برقاچ‌تل صاقالى اولان و يا هيچ صاقالى ، بيينى اولمايان آدم : (كوسه ميخال) ، (كَوْسَجْ ، كُوسَجْ) بونك معربيدر .

گُوشْ [ف] قولاق . (گُوش هُوش)= دقت.(گُوشْدَارْ) = قولاق طوتيجى ، سوزى لايقيله ديكله‌يجى § ترقب‌وانتظار معناسنى‌ده افاده ايدر. بو مناسبتله لسانمزده (سوزمى كوش ايتميور) كبى تعبيرلر استعمال اولنور .

گُوشْتْ [ف] ات ، لحم .

كُوشِشْ [ف] چالشمه، چالشش:

« نه كوشش‌ايتديكمى‌هپ‌بيلور خداى‌عليم »
« نفعى »

گُوشْمَالْ [ف] قولاق بورمه ، تأديب .

گُوشْوَارْ [ف] كوپه (گُوشْوَارَه) ده دينيلير .

گُوشَه [ف] بوجاق : (گُوشَۀ دَهَنْ) = آغزك ايكى طرفى. (گُوشَۀ چَشْمْ)=كوز اوجى.

کُوفْتَه [ع] دوكولمش، قيلمش نسنه وخصوصيله أت . لسانمزده أت قيمه‌سيله ياپيلان طعام. (كُوفْتَه خُورْ) = لافزن .

گُوگِرْتَه [ايتاليانجه‌دن] كمينك اوستى ، انبارينك اورتوسى ، سطحى .

گُوگِرْد [ف] لسانمزده تحريفله (كوكورت) دينيلير . عربيسى (كِبْرِيت) در. يانغه، پارلامغه مستعد برنوع جوهر معدنيدر. برقاچ نوعدر . اك مقبولى قيرمزى و صارى رنكليسيدر (كبريت احمر) =قيرمزى كوكرد .

كُوكْنار [ف] جامك صارى اوت نوعى§ خشخاش قوزه‌لاغى . صيقلمش صوبى .

كُومَه [ع] طوپراق ييغينى ، يوكسك ير . لسانمزده دخى ييغين معناسنده قوللانيلير : (كومه كومه) = ييغين ييغين .

كُونْ [ف] مقعد ، انسانك اوطوراق يرى .

گُونْ [ف] رنك معناسنه‌در . يالكز قوللانيلماز : (گُلْگُونْ) = كل رنكلى ، (گَنْدُمْ گُونْ) = بغداى رنكلى (شَفَقْ گُونْ) = كونش طوغمه‌دن اول كوكده حاصل اولان رنك كبى . (سَبْزْ گُونْ)= يشيل رنكلى (گُونَا گُونْ) = رنك رنك ، درلو درلو . § طرز ، روش ، صفت. تخفيف ايله (گُونَه) ده قوللانيلير : (گُونَه گُونَه)=رنكا رنك، درلودرلو.

« كاهى كاهى كوشهٔ چشمكله قيلمازسه‌ڭ نظر »
« باقىٔ بى‌چاره‌نك احوالى‌ديكر گون‌اولور »
« باقى »

كُوهْ [ف] طاغ. (كوه ودشت) = صحرا و اووا . (كوه آتشفشان) = يانار طاغ (كُوهِى)= طاغه منسوب : (شُكُوفَهٔ كُوهِى) = طاغ چيچكى. لسانمزده (كَه) صورتنده تخفيفى تقديرنده مطلقا تركيبله قوللانيلير : (كُهْسار) كبى (كُوهْسار)= طاغلق ، طاغ تپه‌سى. (كُوهْكَنْ)= طاغ قازيجى، قازان. (كُوهْ كُوبْ)= طاغ اوريجى . (كُوهْنمونْ) = طاغ كبى كورينن . هيبتلى .

« كوكل‌تكميل فن‌عشق ايدن‌استاد كاملدر »
« آنك‌يانده كيمدر كوهكن مجنون نه جاهلدر »
« باقى »

كُوىْ [ف] قريه، محله § زقاق: (كوى يار ، قره كوى)

« كعبهٔ كويكده‌جان‌ويرمك‌صفادرسوديكم »
« اصولى »

گُوىْ [ف] ايرانيلره مخصوص بر نوع اويون طوپى ، يووارلاق شى : (گوى وچوكان) § سوز: (كفت‌وكوى)= ديدى قودى § سويله‌يجى ، سويله‌ين . بو معناده

ترکیب ایله قوللانیلیر : (سخنگوی ، لطیفه‌گوی) کبی . ایکنجی اوچنجی معنالرده یانك تخفیفیله‌ده مستعملدر : (کفت وگو ، سخنگو) کبی .

گویا { [ف] سویله‌یجی ، سویله‌ین : (طوطئ گویا) § (صانکه) معناسنه ادات تشبیه . بو معناده بعضاً (که) علاوه اولنور . (کویا نصیحت ایدییور) کبی . مقام تعریضده قوللا- نیلیرسه (که) علاوه اولنه‌ماز . (کوییا)صورتنده استعمالی مهجوردر .

« ایلدم خامهٔ معجز دمی گویای عدم »
« عاکف پاشا »
« هرشکوفه دهن وبرك زباندر گویا »
« ذکر ایدر خالقنی حال دیلیله اشجار »
« خیالی »

گوینده { [ف] سویله‌یجی ، سویله‌ین :

« گویندهٔ اوصافیدر الطافنك شرمنده‌سی »
« شرمندهٔ الطافیدر عاجزصلاحی بنده‌سی »

کهّان { [ع] « کاهن » ك جمعی . اورایه باقکز .

گهر { [ف] (گوهر) ك مخففی . اورایه باقلی : (گهر پاش) و(گهر فشان) = جوهر صاچیجی ، صاچان . (گهربار) = جوهر یاغد- یریجی . (گهر پاره)=جوهرپارچه‌سی . (گهر ریز) = جوهر دوکیجی ، دوکن . (گهر فروش) = جوهر صاتیجی ، صاتان .

کهسار | [ف] (کوهسار) و(کوهستان) مخففیدر
کهستان | او ماده‌لره مراجعت اولنملی . ایکنجیسنك کسر سین ایله اوقونمسی جائزدر .

کهن { [ف] اسکی . (کهن دیر) = یر وکوکدن کنایه‌در . (خانهٔ کهن)= اسکی او. (باغ کهن) = اسکی باغ . (کهن پیر) ، (کهنسال) = اسکی ییل یعنی یاشلی ، قوجه‌مش معناسنه‌در .

کهنه { [ف] اسکی : (کهنه خرقه ، کهنه خیال) ، (کهن) ایله بینلرنده موقع استعمالجه فرق واردر . بو آنك یرنده قوللانیله‌بیلیر . لکن او ، بونك هرقوللانیلدیغی موقعده استعمال اولنه‌ماز . (کهنه بهار) = صوك بهار ، فصل خریف ، کوزموسمی .

کهوف { [ع] (کهف) ك جمعی . اورایه باقلی .

کهول { [ع] (کهل) ك جمعی ، او ماده‌یه مراجعت .

کهولت { [ع] صاچ وصاقاله قیر سرپمکه باشلایوب بدن و اوضاعده علائم شیخوخت ظاهر اولمق . اصطلاح طبده یکرمی بر ایله آلتمش یاش آراسنده‌کی زمان دیمکدر .

کئول { [ع] اسپرتو ، فرانسزجه (Talcool آلقول) کلمه‌سی (الکئول) کلمهٔ عربیه‌سنك محرفیدر .

﴿ لَ ﴾

لا [ع] حرف نفيدر. (لا يتغير) = تغير ايتمز. (لا حول ولا قوة الا بالله) (لا على التعيين) = تعيين اوزره اولماق صورتيله، معين ومحدود اولميه‌رق.

لا اُبالى [ع] ايليشكسز؛ قيدسز، چكنمز. (لا اباليانه) = لا اباليجه‌سنه.

لَأْمَتْ [ع] آلچاقلق، فروما يه‌لك.

لائِم [ع] لوم ايديجى، ايدن: (لوم لائم).

لائِمَه [ع] لوم، سرزنش.

لا بُدّ [ع] البته، مطلقا، لازم. فى الاصل (آيريلق يوق) معناسنه‌در. لسانمزده تخفيف دال ايله (لازمدر، واجبدر) كبى لزوم ووجوبى افاده موقعنده قوللانيلير.

لاتْ [ع] زمان جاهليتده حرم كعبهٔ معظمه‌ده موجود بربتك اسميدر.

لاتَه [فرانسزجه‌دن latte] لاطه. خطلدن اينجه اوزون ديرك: (بارطين لاطه‌سى، قلم باش لاطه).

لاجَرَمْ [ع] شبهه‌سز، مطلقا، بالضروره ديمكدر. فى الاصل فتح ميم ايله (انقطاع يوق) معناسنه‌در.

لاجِوَرْد [ع] قويو مائى رنكلى بر طاش اسمى § قويو مائى رنك. فارسى (لاژورد) كلمه‌سنك معربيدر. (لاجوردى) = مائى رنكنده: (قبهٔ لاجوردى) = آسمان، كوك.

لاحِقْ [ع] صوكره‌دن كلوب اولاشيجى، اولاشان؛ لحوق ايديجى، ايدن. بومناسبتله كلمه‌نك اوّلنه برحرف علاوه اولنورسه (داخل اولان) تعبير اولنديغى كبى صوكنه علاوه اولنورسه لاحق اولان دينيلير. § «سابق» مقابلى. (حلف) كبى بر مأمورك يرينه نصب اولنان ذات حقنده قوللانيلير. مثلا (مدير لاحق، ناظر لاحق) كبى.

لاحِقَه [ع] علاوه، ضميمه، ذيل: (لاحقهٔ فائقه).

لاحِمْ [ع] ات ييجى، ييين: (طيور وحيوانات لاحمه).

لاخْ [ف] ادات مكان. يالكز آتيده كوستريلان تركيبلرده قوللانيلير: (سنكلاخ) = طاشلق.

(دیولاخ) = جن وپری بولنان محل.
(رودلاخ) = چای محلی ، ایرماغی چوق یر.

لادَنْ [ف] طاشلق یرلرده بر جنس چاملرده حاصل اولان زفت کبی سیاه وقوقولو برنوع صمغ. کرید لادنی مشهوردر.

لازالَ [ع] اکسیك اولمسون معناسنه برجملهٔ دعائیه‌در.

لازِقْ [ع] یاپشقان ، بولاشیجی، صیویشیق: (طین لازق).

لازِمْ [ع] برشیدن اصلا آیرلما‌یان؛ برشیده برابر بولنمسنه، وجودینه احتیاج اولان که ترکجه‌ده (کرك) لفظی مقابلیدر . (اولمق) و (کلمك) ماده‌لریله قوللانیلیر. (لازم اولدی ، لازم کلدی ، لازم اولان ، لازم کلن) § متعدی اولمایان، فاعلك ذاتنده قالان فعله اطلاق اولنور : (فعل لازم) ، (لازم غیر مفارق) = آیرلمسی ممکن اولمایان، زیاده کرك. (لازم ملزوم) = بری برندن اصلا آیرلماز.

لازِمَه [ع] لازم اولان شی . مادی ومعنوی صورتیله قوللانیلیر : (لازمهٔ ذمت ، لازمهٔ تبریك، لازمهٔ معینه، انبار لازمه‌سی).

لاژوَرْد [ف] (لاجورد) کلمه‌سنه مراجعت اولنملی.

لاسْتِیكْ [Élastique فرانسزجه‌دن] اسنه‌یشلی ، اسنك شی: (لاستیك چیزمه، لاستیك قوندره ، لاستیك غیطان) .

لاسِیَّمَا [ع] باخصوص ، خصوصیله . (وَلاسِیَّما) صورتنده دخی مستعملدر .

لاشَكّْ [ع] شبهه‌سز، شکسز دیمکدر .

لاشَه [ف] اولمش حیوان ، لش .

لاشَیْءْ [ع] شی دکل ، هیچ ، جزئی . ضرورت اولمدقجه « شی » کبی همزه‌سی اسقاط اولنماملی.

لاشْقَه [ایتالیانجه‌دن] اصطلاحات بحریه‌دندر. کمی‌نك وقایغك خلاطنی گیوشه‌توب بوشه براقمق دیمکدر .

لاصِقْ [ع] متصل کبی یاپیشیق، بتیشیك .

لاطائِلْ [ع] فائده‌سز، بیهوده ، عبث .

لاطَه [ایتالیانجه‌دن] محرف ، غلطدر . (قوقولاته) نك باشلقسزی دیمکدر .

لاغَرْ [ف] زبون ، ضعیف ، قورادە، آریق: (لاغری) = ضعیفلك، آریقلق . اکثریا حیوان حقنده قوللانیلیر : (اسب لاغر ، گاو لاغر ، خر لاغر) .

لافْ [ف]حکمسز، بوش لاقیردی § معناسز دعوای تفاخرده بولنمق ، اصلسز اوکنمك : (لاف

وكذاف) ، (لافزن) = كوەزه ، معناسز اوكنيجى ، اوكنن . لسانمزده اليوم (آتمق) و (ايتمك) مصدرلريله قوللانيلير : (لاف آتمق ، لاف ايتمك) = سويلنمك ، ميرلدانمق .
« كالك انصاف ايدەلم فرق ايدەلم مقدارى »
« شاعرز بز ديەرك لاف وگذافى قويەلم »
« مراد رابع »

لاكرده { [روجەدن] آلتى پارمق پلامود باليغنك طوزلامەسى .

لال { [ف] ديلسز : (لال اولدى) § قيرمزى رنك : (كل لال ، شكوفۀ لال) .

لالا { [ف] اختيار ، كوله .

لاله { [ف] معروف چيچكدر . انواعى پك چوقدر . فارسيده قيرمزى رنكه (لال) دينيلديكندن وبو چيچك اصلنده قيرمزى وقيرمزيلى اولديغندن (لاله) تسميه اولنمشدر . خدايى نابت بر چيچك اولمسى سبب تسميه اولمق احتمالى ضعيفدر : (لالۀ كوهى ، لالۀ برّى ، لالۀ شقايق ، لالۀ دلسوخته ، لالۀ دلسوز ، لالۀ خطايى ، لالۀ خودرو) § اسكى زمانلرده اسرا ومجرمينك بويونلرينه طاقيلان برنوع دمير حلقه .

لاله رخ ، لاله رخسار { [ف] ياناغى لاله كبى قيرمزى اولان ، لاله كبى آل ياناقلى .

لاله زار { [ف] لالەلك ، لالەترلاسى ، لاله باغچەسى .

لاله فام ، لاله كون { [ف] لاله رنكلى ، لاله رنكنده ديمكدر .

لآلى { [ع] اينجو معناسنه اولان (لؤلؤ) ك جمعى . (لآلى فشان) = اينجولر صاچيجى ، صاچان . ضم لام ايله ياكلمش تلفظ ايتاملى .
« طبعم كه ياد جذبۀ مدحكله دمبدم »
« بربحر پر خروش لآلى فشان اولور »
« نفعى »

لام { [ع] الفباى عثمانيده يكرمى آلتنجى حرفك اسميدر . ابجد حسابنجه (٣٠) عددينه اشارتدر § حرفك شكلنه تشبيه ايله (اكرى بوكوك) مقامنده‌ده قوللانيلير : (قدّ لام) .

لامبه { [فرانسزجەدن Lampe] محرف . قنديل ديمكدر .

لامح { [ع] پارلدايجى ، پارلدايان .

لامحاله { [ع] « محاله » حيله معناسنەدر . بوتقديره كوره (حيلەسز) ديمكدركه جدى ، قطعى اولەرق مفهومنى تضمن ايدر .

لامس { [ع] لمس ايديجى ، ال ايله طوقونوب يوقلايجى .

لامسه { [ع] حواس ظاهرەدن برشيئك قاتيلغنى ، يوموشاقلغنى ، اينجەلكنى ، قالينلغنى فرق ايتديرن حاسّه : (قوۀ لامسه) .

لامع [ع] پارلداییجی، پارلدایان: (برق لامع).

لامعه [ع] پارلدایان ، پارلایان شی § عربیده کوچوك چوجغك تپه‌سنده بنغلداق دیدکلری یوموشاق یره اطلاق اولنور. یکشدکدن صوکره دینیلمز.

لانه [ف] قوش یوواسی. لسانمزده معانئ سائره‌سی معتبر دکلدر. (لانهٔ زنبور) = یوموشاق یووا. (لانه‌گیر) = یووا طوتیجی ، طوتان.

لاندو [فرانسزجه‌دن Landeau] اوستی اوکدن و آرقه‌دن آچیلوب قاپانیر برنوع بویوك آرابه.

لاو [فرانسزجه‌دن Lave] یانار طاغلردن آتشین برحالده آقان مادهٔ سیّاله ، اندفاعات برکانیّه.

لَوانطه [فرانسزجه‌دن Lavande] عطریات مختلفه‌یه اطلاق اولنور: (لوانطه صویی ، لوانطه اوتی ، لوانطه چیچکی).

لاهوت [ع] اصلی (الله ، خالق) معناسنه لفظ عبرانی. اصطلاحده جناب حقك ذات کبریا پناهندن عبارت اولان عالم علوی دیمکدرکه (عالم لاهوت) ده دینیلیر. (لاهوتی) = عالم علوی‌یه منسوب ومتعلق، الٓهی.

لایتجزّی [ع]جزءجزء آیرلمسی قابل اولمایان: (جزء لایتجزّی)

لایتناهی [ع] نهایتی بولنماز ، صوکسز. کسرومدّدها ایله تلفظی غلطدر.

لایتغیّر [ع] دگیشمز، بوزلماز، ثابت.

لایح [ع] ظاهر؛ میدانه چیقیجی، چیقان § پارلداییجی. عربجه‌ده (لائح) یازیلیر.

لایحه [ع] بر ماده ویا دعوی حقنده تفصیلات وایضاحاتی ومدافعاتی حاوی مقامات رسمیه ومحاکم نظامیه‌دن برینه تقدیم ایدیلن ورقه.

لایُحصی [ع]صاییسز، حسابسز، قابل تعداد دکل.

لایُخطی [ع] خطا ایتمز. فرانسزجه Impeccable مقابلیدر. (لایخطیانه) = لایخطیجه‌سنه. (لایَخطی) اوقومق یاڭلشدر.

لایزال [ع] قابل فنا وزوال اولمایان، زوالسز. حق الٓهیده قوللانیلیر: (ربّ لایزال ، خداوند لایزال)، (لایزالی) = لایزاله منسوب.

لایُعدّ [ع]صاییلماز، صاییلمایان، صاییسز دیمکدرکه بی حساب ، غایتله چوق حکمنده قوللانیلیر: (لایعد جیوش، لایعد نقود).

لایعقل [ع] ادراك ایتمز ، طالغین.

لایق { [ع] مناسب ، شایان ، یاقیشان . (اولمق) و (کورمك) مصدرلریله قوللانیلیر .

لا یموت { [ع] اولمز ، دائم ، باقی: (جناب حیّ لا یموت) فرانسزجه (L'immortel) مقابلی .

لبابت { [ع] زیرکلك . فطانت ، اوصلیلق .

لب { [ف] دوداق: (لب شیرین، لب کلفام) § کنار. اوج: (لب دریا ، لب ساغر) ، (غنجه‌لب) = غنجه دوداقلی . (لب بلب ، لب برلب) = دوداق دوداغه. (لبالب) = آغزینه قدر طولو .

لب بسته { [ف] آغزی باغلی؛ سکوت ایدیجی ، ایدن .

لبریز { [ف] طاشقین ، طاشیجی . اکثریا معنویاتده قوللانیلیر : لبریز شوق ، لبریز مسرت) .

لبن { [ع] سوت . جمعی (البان) (لبنی) = سوته منسوب ، متعلق. بونك جمعی (لبنیات) در.

لبیب { [ع] عاقل ، ذکی ، اوصلی: (ادیب لبیب) .

لبیك { [ع] بو ترکیبك درت درلو معناسی زوایت اولنمشدر.
(۱) بن سنك امر و فرمانکه اطاعت و اجابت مرکزنده مرةً بعد اخری ثابت و پایدارم. (۲) بنم عزم و توجهم هر بار سنك طرفکه‌در. (۳) بنم محبت

وانجذابم غیره اولمایوب دائما سکادر .
(٤) اخلاصم یعنی صدق و عبودیتم دائما سکادر. اشبو ترکیب بیورکز معناسنه و مقام اجابتده قوللانیلیر .

لجاج ، لجاجت { [ع] خصومتده عناد ایتمك ، چکشمك. (لجوج) = پك عنود و مخاصم.

لحامت { [ع] اتلیلك، سمیزلك : (لحامت وجود) .

لحاظ { [ع] کوز قویروغی ، کوز اوجی.

لحظه { [ع] آن ، دقیقه : (بر لحظه توقف) § کوز اوجیله باقق .

لحد { [ع] چوقور، خرج ایله طاش ایله یاپلمش مزار : (اطلبوا العلم من المهد الی اللحد) = علمی مهد دن لحده قدر طلب ایدکز مألنده حدیث شریفدر. حانك فتحیله ده لغتدر.

لحم { [ع] ات. جمع مستعملی (لحوم)، (لحمه) = ات پارچه‌سی .

لحن { [ع] نغمه ، ازکی : (لحن شوق انکیز) § لغت، لسان § قرائتده خطا . جمعی (الحان ، لحون) در (لاحن، لحّان) = قرائتده پك خطا ایدن.

لخت { [ف] برشیئك پارچه‌سی ، پاره ، قطعه : (لخت جکر).
« ابتدکه کشت دشت ستم شاه غمزه‌سی »
« لخت جکرله ساحهٔ دلده یمکلنیر »
« نیلی »

لَدُنْ [ع] علم غیب، خفایایی منکشف برحالده کوسترن، اسرار الٰهیه‌یه اطلاع کسب ایتدیرن علم. (لَدُنّی) = لدنه منسوب (لَدُنّیات) = ایچ یوز، اسباب خفیّه، آکلاشلماز اسرار: (لدنیّات امور، مصلحتك لدنیّاتی).

لَدی [ع] عند، نزد، یان معناسنه ظرف زمان و ظرف مکان اداتیدر. مطلقا ترکیب ایله قوللانیلیر ودالی اوستون ایله اوقونور: (لَدَی الحاجه، لَدَی الاقتضا، لَدَی التحقیق، لَدَی الوصول، لَدَی المطالعه).

لَذّاتْ [ع] «لَذَّتْ» ك جمعی، طاتلر، چاشنیلر.

لَذائِذْ [ع] «لَذیذه» نك جمعی، حظ وتلذذ اولنه‌جق طاتلی شیلر: (لذائذ حیات، لذائذ دنیویه، لذائذ روحانیه).

لَذَّتْ [ع] طات، چاشنی. مادّیات و معنویاتده قوللانیلیر: (لذّت طعام، لذت علم، لذّت نان، لذّت آب) بین العوام بالتخصیص شکر طادینه دینیر.

«لذّت درمانی ادراك ایلمز بی‌درد اولان»
«خیالی»

لَذیذْ [ع] طاتلی، طاتی خوشه کیدن شی: (ماء لذیذ، اطعمهٔ لذیذه).

لَرْزانْ [ف] تتره‌یجی، تتره‌ین: (دست‌لرزان، دل‌لرزان)

لَرْزِشْ، لَرْزَه [ف] تتره‌مه، تتره‌یش: (لرزش اندام)

(لَرْزَه ناك) = تتره‌یجی. تتره‌ك.

«جنبش غمزه دکل، جلوهٔ رفتار دکل»
«لرزش کارگه هر دوجهان آنجق بو»
«نائلیٔ قدیم»

لَشْکَرْ [ف] عسکر. ترکجه‌سی (چری)، (لشکرگاه) = اردو محلی (لشکر عَرَمْرَم) = چوق عسکر. (لشکرکَش) = عسکر چکیجی، چکن. (لَشْکَرْ شِکاف) = عسکر یاریجی. (لَشْکَرْ شِکَنْ، لَشْکَرْ شُکُوف) = آلای بوزان، عسکر بوزیجی، قهرمان.

لَطافَتْ [ع] لطیفلك، کوزللك، نظر و طبعه خوش کورنمکلك: (لطافت سیما، لطافت اندام، لطافت بیان، لطافت معنی، لطافت هوا).

لَطائِفْ [ع] (لَطیفه) نك جمعی، طبعه خوش کلن کلاملر: (مجموعهٔ لطائف، لطائف کویان) § کوزل اولان، کوزل کوریلن شیلر، محاسن، بدایع: (لطائف طبیعت)، (لطائف الحیل) = خدع حربیه، جنك اویونلری.

لَطْمَه [ع] ضربه، طوقات: (لَطْمَه خوارْ) = طوقات ییین .

لَطِیف [ع] فی الاصل قابا ، ایری نسنه مقابلی اوله رق خرده ، کوچوك ، اینجه شی دیمکدر . لسانمزده بومناسبتله لطافتلی ، خوش ، کوزل ، نازك ، متناسب شیئه اطلاق اولنمشدر : (وجه لطیف ، مزاج لطیف ، سیمای لطیف، سخن لطیف، اطعمهٔ لطیفه) § عبادینه رفق ولطفله بذل کرم وبخش منافع ایدن جناب حقك اسماء حسنا ـ سندندر: (ربّ لطیف ، عبداللطیف) .

« ای ابر لطیف رنك سیّار »
« یك شعشعه‌لی نمایشك وار »
« معلم ناجی »

لَطِیفَه [ع] شاقه ، جدی اولمیه ـ رق اکلنجه ایچون سویله ـ نیلن وخوش کوریلن نکته‌لی سوز ، یاخود یاپیلان شی : (لطیفه لطیف اولملی — کلام مشهور) ، (لَطِیفَه پَرْدازْ) = لطیفه ترتیب ایدیجی ، ایدن . (لَطِیفَه گُو) = لطیفه سویله‌یجی ، سویله‌ین . (لَطِیفَه پَرْدازِی) = لطیفه دوزیجیلك . (لَطِیفَه گُوپی) = لطیفه سویله‌یجیلك .

« زهی لطیفهٔ غیبیّهٔ السّهیه »
« نفعی »

لَعْل [ع] یاقوت کبی قیرمزی بر برنوع قیمتدار جوهر . بونك مقبولی بدخشان طاغلرنده بولندیغندن (لعل بدخشانی) تعبیری مشهوردر . ادبیات شرقیه‌ده دلبرلرك دوداغی دائما لعله تشبیه اولنمشدر . حتی (لعل) لفظی لب مقامنده قوللانیلمشدر: (لعل فام، لعل رنك. لعلگون) = قیرمزی رنکلی دیمکدر . (لعل روان) = باده ، شراب :

« جانفدای لعلیم بر دلبر جانپرورك »
« ایستمم بن خضرك اولسون چشمهٔ آب حیات »
« عونی »

لَعَلَّ [ع] احتمال که ، مأمولدرکه ، اومولورکه معناسنه ادات ترجیّ . مطلقا (لَیْتَ) ایله برلکده استعمال اولنور . لسانمزده یالکز اوله رق وباشقه صورتده اصلا قوللانیلماز .

لَعْن **لَعْنَت** [ع] فی الاصل سورمك ، ابعاد ایتمك ، خیردن اوزاقلاشدیرمق، خیر و فلاح و رحمتدن محروم ایتمك معناسنه‌در. لسانمزده سبّ ونفرین مقامنده ایراد اولنور. (لعنتله‌مه) = آفوروز. آفوروز ایدلمش (لَعْنَةُ اللّه) = اللّهك لطف ورحمتندن مطرودیت ومحرومیّت دیمکدر .

لَعِین [ع] ملعون، مطرود. معنا ـ سنه‌در : (شیطان لعین) § هرکسك لعن ونفرین ایتدیکی آدم.

لَغْزان [ف] سورچیجی، قایجی؛ سورچه‌رك ، قایه‌رق.

لَغْزِيدَه [ف] سورچمش، قايمش، ييقلمش: (لغز پاى) = آياغى سورچمش، قايمش.

لَغْو [ع] بوش، باطل، بيهوده: (لغوولهو) = بوش اكلنجه، بوش اويون. (لغوىّ) = لغوه منسوب، متعلق. (لغويات) = بيهوده، بوش سوزلر، ايشلر ديمكدر: (لغوّيات ايله اشتغال جائز دكلدر) § (لغو) = بيهوده لكى اعتباريله اورته دن قالديرمق، قالديرلمق معناسنده قوللانيلير: (قوميسيونك لغوى، لغو ايديلن قضا). (يمين لغو) = اثناى كلامده من غير فكر ولا روّية لساندن صادر اولان يمين.

لَفّ [ع] دورمك، ظرف ايچنه قويمق، (ايتمك) و (اولنمق) ماده لريله قوللانيلير: (لف ايديلن مضبطه، لف اولنان پوصله)، (لَفّاً) = «مَلْفُوفاً» كبى دورلمش، صارلمش اوله رق ديمكدركه مصدر بمعنى مفعولدر. رسميّاتده زياده قوللانيلير. (لفّ ونشر) = عباره ده اول امرده ايكى و ياخود دها زياده شى بيان ايده رك بعده آنلردن هربرينه دائر لازم كلن معلوماتى ايراد ايلمكدر: (لفّ ونشر مرتّب، لفّ ونشر مشوّش).

لَفْظ [ع] آغيزدن معنالى ومعناسز چيقان سوز. صرفيّونجه لفظ معنيدار ايسه كلمه، دكل ايسه حرفدر. (لفظاً) = لفظ جهتيله، لفظ جهتندن (لَفْظَه) = لفظ معناسنه در: (لفظهٔ جلاله).

«لفظة اللّهى آچلمش كُلْدر»
«خاقانى»

لَفْظِىّ [ع] لفظه منسوب: (شو مقاله ده لفظى ومعنوى كوريلن خطالر)، (تزيينات لفظيّه).

لَقَب [ع] بر آدمك اسم اصليسندن باشقه صوكره دن برمناسبتله قونيلان آدى: (تاتارجق عبدالله افندى، صوفى محمد پاشا) كبى.

لَقْلَق [ع] لكلك دينيلن قوش: (آمدن لقلق) (لكلك) كلمهٔ فارسيه سندن معرّبدر § بوش، معناسز لاقيردى. آوازهٔ لكلك معناسنده و (لَقْلَقَه) صورتنده ده قوللانيلير. (لَقْلَقِيات) = معناسز سوزلر، قورو كورلتيدن عبارت لاقيرديلر.

لَقِمْط [ع] فى الاصل يردن قالديريلوب آلنان نسنه معناسنه در. بو مناسبتله كوشه باشنه، اوته يه بريه و ياخود جامع، كليسا قاپولرينه براقيلوب بولنان چوجغه اطلاق اولنور.

لَقِمْطَه [ع] فى الاصل فرومايه، رذيل، حقير اركك و قادين معناسنه در. لسانمزده بالاده بيان اولنان وجه ايله اوته ده بروده

براقلمش اولان چوجق معناسنه اولان « لقیط » ڭ مؤنثی اولەرق قوللانیلیر.

لَکَدْ [ف] تپه : (لَکَدْ زَنْ) = تپه اوریجی، اوران.

(لَکَدْ خُوارْ) = تپه ییجی، ییین.

لَکْلَكْ [ف] معروف بوینی اوزون، اینجه واوزون باجاقلی قوش: (لکلك عمری لقلقه یله کچر — مثل).

لَگَنْ [ف] ایچنده ال ییقانان قاب § جامەشور ایچون قوللانیلان باقر تکنه.

لٰکِنّ [ع] ادات استدرا کدر. اصلی (لٰکِنَّ) در. لسانمزده تخفیفله قوللانیلیر. «ایسەدە، ایسەلردە، ایسەڭدە، ایسەڭزدە، ایسەمدە، ایسەكدە» تعبیرلرندن صوڭره (لکن) کتیریلەمز.

لَکَه [ف] اصلی (لَكْ) در. اثواب وغیر اشیادە اولان پارچە، یامه، نشانه معناسنەدر. لسانمزده بولاشدیغی شیئ، یری فنا کوسترن، فنا ایدن نشانه، اثر معناسندە و(لکه) صورتندە قوللانیلیر: (مرکّب لکەسی، یاغ لکەسی)، (لَکەدارْ) = لکەلی، معیوب، متّهم.

لَمْح [ع] برشیئه چالوب آلە باقمق، آن واحدده باقمق کە منظورك ماهیتنی کوروب آڭلامق ممکن اولمیەجق صورتدە دیمکدر. لسانمزده یالکز صورت آتیەدە قوللانیلیر. (کلمح البصر) یا (کلمح بالبصر) ویاخود (لمح بصر) = سرعتله کوز آچوب قاپامه:

« عینی‌یه عمری کلدی لمح بصر قدر »
« سروری »
« حین رؤیتده آچاردی نظری »
« نکتهٔ سرّ کلمح البصری »
« خاقانی »

لَمَحاتْ [ع] «لمحه» نك جمعی.

لَمْحَه [ع] شیمشکك بردفعه چاقمەسی کبی کوزك بر دفعه چالوب آلە باقیشی. (لَمْحَةُ البَصَرْ) = کوزك بر دفعه باقیشی قدر، پك آز: (لمحةالبصرده غائب اولدی) خلاف قیاس اولەرق وارد اولان (مَلٰامِحْ) صورتندەکی جمعی لسانمزده اصلا قوللانیلماز.

لَمْس [ع] ال ایله یوقلامق، طوقونوب حس ایتمك، ایدلمك.

لَمْع [ع] پارلامق، ایشیلامق، پارلدامق.

لَمَعاتْ [ع] (لَمْعَه) نك جمعی: (لَمَعاتِ شمس).

لَمَعانْ [ع] پارلامق، پارلدامق: (لمعان برق):

« دیدە پیرا سواد خطکده »
« نور حکمت ایدر طورر لمعان »
« معلم ناجی »

لَمْعَه { [ع] پارلتی . فی الاصل بر کرّه پارلامق دیمکدر :
« تاب رخك اولدقچه فزون شعلهٔ میدن »
« بر لمعه‌سی دنیایی یاقار برق بلاسین »
« معلم ناجی »

لَمْ يَزَلْ { [ع] زوال بولماز، زوالسز، باقی : (خدای لم یزل) .

لَنْگ { [ف] آقساق ، طوپال: (تیمور لنك) = مشهور طوپال جهانگیر (لَنْگی) = طوپاللق (لَنْگانَه) = طوپالجه‌سنه .

لَنْگَرْ { [ف] واپورلرك، گمیلرك لیمانه گیردکلری وقت بر یرده طورمق ایچون دکزه آتدقلری آغیر دمیر . (لنگر اَنْداز) = دمیر آتیجی، آتان § فارسیده (لنگر) عمارت، تکیه . خانقاه معناسنده دخی قوللانلدیغندن او مثللو محللرده فقرا ودرویشانه اطعام ایچون قوللانیلان کناری یایوان، بیوك صحنلره (لَنْگَری) دیرلر . لسانمزده یاء نسبت حذف اولنه‌رق یالگز (لنگر) دینیلیر .

لَوْ { [ع] ادات شرطدر. لسانمزده اوگنه (واو) علاوه‌سیله (اولسه بیله) معناسنده قوللانیلیر : (ولو قیرمش نه یاپمق لازم گلیر) .

لَوَاحِقْ { [ع] « لاحقه » نك جمعی. اورایه باقلی .

لَوَازِمْ { [ع] « لازِمَه » نك جمعی. یالگلش اولسه‌ده جمع‌الجمع صورتیله (لَوَازِمَاتْ) تعبیری ده قوللانیلیر .

لَوّام { [ع] پك زیاده لوم ایدیجی، ایدن : (نفس لوّامه) .

لَوَامِعْ { [ع] « لامِعَه » نك جمعی. اورایه باقلی .

لَوَایِحْ { [ع] « لایِحَه » نك جمعی ، مفردینه باقلی .

لَوْث { [ع] نجاست، پیسلك ، مردارلق: (لوث فحش. لوث دنائت) .

لَوْح { [ع] مطلقا دوز صحیفه ، اوزرینه یازی یازیلان دوز نسنه : (لوح محفوظ) = اصطلاح شریعتده عالم علویده اولمش واوله‌جق شیلری حاوی بولنان لوح لاهوتی .

لَوْحَه { [ع] تخته‌دن وسائره‌دن یاپیلان دوز صحیفه. رسملی صحیفه‌لری حاوی اوله‌رق دیواره آصیلان تخته‌لره اطلاق اولنور . بونك یرنده (تابلو) لفظ اجنبیسنی قوللانمغه اصلا لزوم یوقدر .

لَوْحَشَ‌الله { [ع] تعظیم، استعجاب مقامنده ویا تحسین ، آفرین معناسنده استعمال اولنور . اصلی (لا اوحش‌الله) درکه . الله ایراق ایلسون ، وحشت ویرمسون

دیمکدر . اشعار فارسیه وعثمانیه‌ده تخفیفاً استعمالی معروفدر :

« بارك‌الله زهی دولت فتح ونصرت »
« لوحش‌الله زهی عاطفت حیّ قدیر »
« نفعی »

لَوْذَعِیّ [ع] ظریف ، فصیح ، عقللی آدم .

لَوْز [ع] بادم ، (بادام) دینیلن میوه . ایکی نوعدر . طاتلی بادم ، آجی بادم . مفردی (لَوْزَه) در . فارسیده (لَوْزِینَه) = بادم حلواسی ، بادملی حلوا . بونك معرّبی (لَوْزِینَج)در. (لَوْزِیّات) = بادملی طاتلیلر .

لَوْزَتان [ع] (لوزه) نك تثنیه‌سی، انسانك بوغازنده پیدا اولوب شیشه‌رك بوغاز دلیکنی طیقایان و « بادمجك » دینیلن عارضه‌درکه ایکی غده‌دن عبارتدر .

لَوْعَه [ع] عشقدن و یا حزن و اندوه کبی حالاتدن یورکده حاصل اولان آجی ، یانیقلق ، سوزش دل : (لوعهٔ قلب) § یانوب یاقلمق. نظمده (لَوْعَت) صورتنده‌ده قوللانیله‌بیلیر. جمعی (لَوَعات) ،

لَوْم [ع] ذم ، هجو ، سرزنش ایتمك ، قنامق : (لوم لائم، مستحق لوم) ، (لَوْمَه) = موجب لوم اولان خصوص ، شی .

« بنی لوم ایتمز ایدك بی پروا »
« خسته‌یم باقسه‌ك آ محتاج‌دوا »
« لا »

لَوْن [ع] فی‌الاصل برنسنه‌یی دیکر شیدن فصل وتمییز ایدن حالت وصفته اطلاق اولنورکه فارسیده (رَنْك) ترکجه‌ده (تُویْرُو)مقابلیدر. لسانمزده سیاه ، قیرمزی وامثالی کبی رنك، بویا معناسنده قوللانیلیر: (لونی صولوق ، لونی بوزلمش ، لونی تغیر ایتدی) ، (لَوْنِ فَرَس) = آتك طونی ، رنکی . جمعی (اَلْوان) : (الوان سبعه) = یدی رنك اصلی . جمعی نوع ، صنف، چشید معناسنده‌ده قوللانیلیر: (بوقدر الوان مال ایچندن برینی بکنمدی) .

لَوَنْد [ف] هوای‌نفسنه‌تابع‌اولوب سربست طور و طرز ایله تعیش ایدن تنبل، بیکار ، زندوست ، عیّاش ، قبا طایی آدم § خدمتکار . اسکی‌زمانلرده وندیکلیلرك ممالك شرقیه اهالیسندن اجرتله طوپلایوب آلدیغی بحریه سلاح انداز نفرینه وتشکیلات قدیمهٔ عثمانیه‌جه برصنف‌عسکره اطلاق اولنوردی . (لوند چفتلکی) = بشکطاش دینیلن محلك آرقه جهتنده وشیشلی موقعنك ایلروسنده وقتیله اشبو صنف عسکری ایچون مخصوصاً انشا قیلنمش‌اولان‌قشله ایله مشتملاتنك بولندیغی محلك اسمی . (لَوَنْدانَه) =

لونده یاقیشه جق صورتده ، لوندجه سنه دیمکدر . (شَهلَوَنْد) = اوضاع سربستانه واطوار بی باکانه ده بولنان بویلی بوصلی شن، کوزل کنج .

« کورر آینهٔ ساغرده عکس روی تابانی »
« آنكچون شهلوندم ایچسه چاك ایلر کریبانی »
« حالتی »

لَهُ { [ع] آنك ایچون، آنك طرفنه، آندن یاکا معناسنه لام حرفیله هاء ضمیرندن مرکبدر. بومفرد مذکردر . مؤنثی (لَهَا) در . (لَهُنْدَه) = آنك منفعتنه موافق ، آندن طرفه (عَلَیْهِنْدَه) = آنك مضرتنه ، آکا مساعد اولمیه رق دیمکدر . (له) و (علیه) ترکیبلری بعضاً ضمیرلرندن صرف نظرله مفرد کلمه کبی استعمال اولنور : (لَهِمْزَدَه ، لهمزده ، عَلَیْهِمْزَدَه ، علیهمزده) کبی. (مُوصًی لَه) = کندیسنه برمال وصیت اولنان . (محکوم علیه) = کندیسی اوزرینه برشی حکم اولنان .

لَهَبْ { [ع] آتشك چیقان سیوری آلوی. (لهب النار) = آتش آلوی .

لَهْبَانْ { [ع] آتش آلولنمك : (لهبان آتش عشق) .

لَهْجَه { [ع] لسان ، آلت تکلم اولان دیل: (فصیح اللهجه) = فصیح اللسان، کوزل سوز سویله ین دیمکدر § سوزك محل استعمالی اعتباریله مخارج حروف قصد اولنور § فارسیده وضع تکلم ، صوت لطیف ، لغت ، شکل وصورت معنالرنده قوللانیلیر:

« تقلید ایله اولماز بوقدر لذت گفتار »
« بولهجهٔ پاکیزه بکا داد خدادر »
« نفعی »

لَهْو { [ع] فی الاصل انسانی مهم وفائده لی ایشندن آلیقویه جق شیله مشغول اولمق معناسنه در. بومناسبتله اویون اوینامق معناسنده قوللانیلمشدر: (لهو ولعب). (لَهْوِیَّات) = اویون ، چنك ، چغانه ، اکلنجه مقوله سی شیلر .

لَهِیبْ { [ع] آتشك آلوی ، شعله سی ، « حر النار » § آتش آلولنمك .

لَیَالْ ، لَیَالِی { [ع] (لیل) ك جمعی، کیجه لر: (لیال هجران، لیال تنهایی ، لیالیٔ حسرت) .

لَیْتَ { [ع] ادات تمنی؛ (کاشکی) معناسنه در . لسانمزده مصلحته ، ماده یه تعلق اولمایان بوش سوزلرله وقت کچیرمك موقعنده (لیت ولعل)صورتنده قوللانیلیر. هرایکیسی باشقه یرده قوللانیلماز : (لیت ولعل ایله تأخیر عزیمت ایدییور، ایش لیت ولعلده قالدی) .

لَیْل { [ع] کیجه ، کونشك غروبندن فجر صادقك یاخود ینه کونشك

طلوعنه قدر اولان مدت: (ليل محنت، ظلمت ليل) ؛ (لَيْلاً) = كيجه وقتى، كيجه لين (لَيْلُ ونهارْ) = كيجه و كوندوز (لَيْلي) = كيجه يه منسوب ، كيجه لك .

لَيْلاء [ع] پك قارا كلق كيجه كه آيك صوڭ كيجه سى ديمكدر. كيجه نك طولنى، شدتنى افاده ايچون تأكيد صورتيله ايراد اولنور: (ليلهٔ ليلا) .

لَيْلَه [ع] « لَيل » كبى كيجه : (ليلهٔ قدر) = اصحّ روايته كوره رمضانك يكرمى يدنجى كيجه سى. (ليلة الاسرى) = معراج كيجه سى. (ليلة البدر) = آيك اون دردنجى كيجه سى .

لَيْلى [العامريه] مشهور مجنونك معشوقه سى . بعضاً اسلوب فارسى اوزره (ليلى) صورتنده ده قوللانيلير .

لَيْن، لَيِّنْ [ع] يوموشاق شى . (لَيّن الجانب)= ملايم مشرب ، تعصبسز ، اويغون آدم.

لَئيم [ع] آلچاق ، جرى آدم . (لئيم) ايله (بخيل) آراسنده فرق واردر. برنجيسى نه كندى ير ، نه باشقه سنه يديرر . ايكنجيسى كندى ير باشقه سنه يديرمز. (لَئيمانه) = آلچاقجه سنه ، جريجه سنه . جمعى (لِئامْ) اسلوب فارسى اوزره جمعى (لَئيمانْ) در :

« دشمن ارباب دل، برنجه خر طبع ولئيم »
« نفعى »

﴿ لِ ﴾

لِئام [ع] « لئيم »ڭ جمعى ، آلچاقلر، جريلر.

لِابْ [ع] پدر طرفندن ، بابادن ياكا . (لاب قارداش) = بابا بر فقط آنا آيرى قارداش .

لِباسْ [ع] جامه ، ثوب، كييه جك شى : (لباس فرسوده) = اسكيمش اوروبه. (لباس التّقوى) = ايمان، حيا . (لباس جديد ، لباس نَوْ) = يكى اوروبه . جمعى (البسه) در : (البسهٔ رسميّه) .

لِبْرَه [Libre فرانسزجه دن) يوز قرق ويا يوز اللى درهم عتيق ثقلتنده براجنبى اولچك .

لِثّه [ع] ديش اتى، تخفيف ايله ده لغتدر .

لِجامْ [ع] حيوانك آغيزينه طاقيلان كم . فارسى (لِكامْ) ڭ معرّبيدر. جمعى (لُجُمْ) .

لِحاف { [ع] اورتونه‌جك شى ، يورغان § نباتاتك زارى، صارغيسى .

لِجام { [ع] لسانمزده تحريف ايله. (لهم) ديديلبركه پاره‌لنمش ياخود پاره پاره ، آيرى آيرى اولان شيء بربرينه ياپشديره‌جق نسنه ديمكدر. فتح لام ايله‌ده لغتدر . (لهم) ذاتاً محرف اولديغى حالده برده بوندن (ايهملنمك) معناسنده (تلهيم) لفظى ايجاد اولنمسى واوموقعده استعمال قيلنمسى جهالتدن منبعث حالات غريبه‌دندر . عربيده (لَهْم) و(تَلَهُّم) و(اِلتِهام) لفظلرى (بر نسنه‌يى همان يوتمق) معناسنده وارد اولمشدر . بناءً عليه جاهلانه او يدورلمش اولان (تلهيم) لفظنك زنهار قوللانيلمامسى ايجاب ايدر .

لِحْيَه { [ع] صاقال . (لحيانى) = اوزون‌قابا صاقاللى آدم. (لحيه‌دار) = صاقاللى . (لِحَوى) لحيه‌يه منسوب. جمعى (لُحِى) .

« طاغيلبركن ديدى ارباب تماشا تاريخ »
«لحيه‌قويوبردى كوچك‌بتدى صقالى‌اويونك»
« سرورى »

لِذٰلِك { [ع] بونك‌ايچون، بوسببدن، بوندنطولايى.

لِسانْ { [ع] مدار تكلم اولان آغيزده‌كى ديل . جمعى (اَلْسِنَه ، لُسُن، لُسْن) اكثريا برنجيسى قوللانيلير § برقومك تكلم ايتديكى لهجه ، لغت : (لسان عثمانى ، لسان عربى) ، (لسان حال) = انسانك اوضاعيله سيماسنده حاصل اولان علائمك دلالت ايتديكى معنالردن عبارتدر : (لسان حال لسان مقالدن ابلغدر) (لِساناً) = ديل ايله ، تكلم ايدرك (لسان‌الله) = قرآن كريم. (لِسانُ‌النّار) = آتشك شعله‌سى ، آلوى :

« سوز يوق كهر السنهٔ عالمه اما »
اى‌خواجه‌لسان شعرا بشقه لساندر »
« عونى »
« ايستر ايسه‌ك آكلامق جهانى »
« اوكرنملى اوروپا لسانى »
« لا »

لِقاء { [ع] كورمك، راست كلوب قاووشمق § يوز، چهره . (مَهْلقا) = آى چهره‌لى، يوزى آى كبى. (خورشيد لقا) = كونش يوزلى، يوزى كونش كبى ، (بَدْلقا) = چركين يوزلى. برنجى معناده لسانمزده قوللانيلماز. (لقاءالله) = قيامت كونى.

لِكام { [ف] حيوانك آغيزينه اوريلان كم. (لِجام)معربى.

لِلّٰهِ { [ع] الله ايچون معناسنده‌در . « ل » حرف جرّيله لفظهٔ جلاله‌دن مركبدر . اكثريا عربى

تركيبلرده قوللانيلير : (لله ورسوله ، لله درّه ، المنّة لله) .

لِمُؤَلِّفِهِ { [ع] بر تركيب عربيدركه اوّلنه التصاق ايدن لام حرف جرّى تملك واختصاص معناسنه‌در . (لمحرره ، لمترجمه . لقائله) كبى تركيبلرده بويله‌در .

لِواء { [ع] سنجاق ، بايراق : (لواى عثمانى، لواى اسلام، لواى ظفر) § ايكى آلاى عسكردن مركب بر هيئت عسكريه : (قرق سكزنجى رديف لواسى قوماندانى) ، (ميرلوا) = فريقك مادوننده بولنان قوماندان § تقسيمات ادارهٔ ملكيه‌جه متصرف بولنان قطعهٔ ممالك : (مركز لوا) = متصرفك اوطورديغى قضا ، قصبه .

« سرفراز ايتدك لواءالحمد دين احمدى »
« كافره كوستردك الحق دستبرد حيدرى »
« نفعى »

لِياقَت { [ع] يارارلق ، دكرلك، مناسب اولمق: (بو خدمته لياقتم آشكار ايكن) § اقتدار، هنر، فضيلت ، كاركذارلق. (لياقتلى مدير، لياقتسز برذات ، ارباب لياقت ، لياقت مداليه‌سى) ، (لياقتمند) = لياقتلى .

« درونمده كدر وار يأس واميده لياقت يوق »
« نابى »

ليپارى { [رومجه‌دن] اوسقومرى باليغنك قارنى بنكلى بر نوعى.

ليتره { [فرانسزجه‌دن Litre] رطل، بر دسيمتره مكعبندن عبارت يكى اولچك : (بر ليتره‌لك قونياق شيشه‌سى) .

ليرا { [فرانسزجه دن Lire] عالمده هر شى ايچون مدار حصول وواسطهٔ مبادله اولان آلتوندن مضروب و قيمتى معيّن پاره ، آقچه : (عثمانلى ليراسى ، فرانسز ليراسى) ، (ليراى عثمانى) يازمق ياكلشدر .

ليس { [ف] يالامق معناسنه اولان (ليسيدن) مصدرندن صيغهٔ امردركه لسانمزده مطلقا تركيب ايله ويالايجى، يالايان معناسنده قوللانيلير: (كاسه‌ليس) = كاسه يالايجى ، دالقاووق ، مداهن . (كاسه‌ليسانه) = كاسه‌ليسجه‌سنه .

ليطوغرافيا { [يونانيدن]فرانسزجه Lithographe سى طاش باصمه‌سى ديمكدر .

ليف { [ع] خرما آغاجنك چوپى، حماملرده صابونلامق ايچون قوللانيلان شى § اجسام ناميه‌ده تل تل كورينن شى: (ليف نباتى ، ليف حيوانى) جمعى (ألياف) .

لِقَه { [ع] مركب حقه‌سنه قونيلان خام ايپك § يالديز آلتنه سوريلان لاك ، ليقه .

لیكْ { [ف] (لٰکنْ) کبی ادات استدراکدر. یالکز نظمده قوللانیلیر. (لیکن) صورتنده استعمالی کلیاً مهجوردر :

«تحقیق صفا گرچه بودر، لیك بوتحقیق»

«بر وفق هوا وهوس نو هوسـاندر»

« نفعی »

لیکیداسیون { (فرانسزجـه‌دن (Liquidation) تسویهٔ حساب ، قطع محاسـبه . تصفیهٔ حساب § تعیین قیمت .

لیمانْ { [رومجه‌دن] دکزده یاتیق، یاته‌جق محل، قوی؛ بندر.

لیمَه { [ف] پارچه ، یرتیق: (لیمه‌لیمه) = پارچه پارچه .

لینَتْ { [ع] یوموشاقلق، ملایمت. ضدی (خشونت) در : (لینت مزاج ، لینت طبع) .

لیوارْ { [رومجه‌دن] ایچنده موقتاً جانلی بالیق صاقلانیلان و دکز کنارنده وصو ایچنده مخصـوصاً یاپیلان قفسلی ، دلیکلی محـل ، یاخود صندوق .

﴿ لُ ﴾

لُبّ { [ع] اوز، ایچ؛ ایچلی شیئك ایچی: (لبّ الجوز) =جوز ایچی § هرشـیئك ایسی ، خالصی § عقل سـلیم ، هوش . بو معنـاده جمعی اولان (اَلْباب) زیاده قوللانیلیر:

«آچیلدقجه اولوالالباب اولور دمبستهٔ حیرت»

«لب اعجـاز گویی لبّ اسرار معانیـدر»

« معلم ناجی »

لُبانْ { [ع] کونلوك ، کنـدیر . (لبان جاوی) =جاوه صمغی.

لُجّه { [ع] دکزك انکین طرفی ، یك درین بیوك صو: (لجّهٔ غرام ، لجّهٔ مسرت) .

لحاظَه { [ع] کوز اوجیله برکره باقمه ، چالوب آلمـه نظر: (عطف لحاظهٔ مرحمت) .

لُحودْ { [ع] (لَحْدْ) ك جمـعی : (لحود اکابر) .

لُحوقْ { [ع] اولاشمق، ایریشمك، تابع اولمق . (ایتمـك) مصدریله قوللانیلیر.

لُحومْ { [ع] (لحم) ك جمـعی : (لحوم متبرّده) .

لُزوجَتْ { [ع] یاپشقانلق، طوتقال کبی برشیئه صیوانوب یاپشمق ؛ چکیلوب اوزانمق. (لُزوجی) = لزوجتلی ، یاپشقان .

لُزومْ { [ع] لازم اولمق ، اقتضا ، ایجاب ، احتیاج : (قاصه مبایعه‌سنه لزوم کورلدی ، اشتراسـنه لزوم کوستریلان آلات فنیه) ، (ایتمك) ماده‌سیله قوللانیلماز .

لُسُن [ع] لسانك جمعی . اصلی ضمتیله (لُسُن) در . دیکر جمعی اولان (اَلْسِنَه) دائما ، بونادراً قوللانیلیر: (لسن عتیقه) .

« سائر لسن عتیقه‌نك هپ »
« معقولاتی اولور مرتب »
« لا »

لُصُوق [ع] یاپشمه ، بتیشك اولمه .

لُطْف [ع] خوشلق، کوزللك : (لطف طبیعت . لطف مزاج ، لطف سیرت، لطف اخلاق) § کرم ونوازشله معامله ایتمك ، رفق و ملایمتله ایدیلن احسان و معامله : (لطفکزك محجوبی یم ، لطفکزك منتداری یم، لطفکار) § توفیق الهی مقامنده‌ده قوللانیلیر: (بلطفه تعالی). (لطفاً) = کرم واحسان صورتیله :

«دل نکاه لطف اومار بیلمزنه بی رحم اولدیغن»
« مردم چشمندن انسانیت امیدنده در »
« نائلی قدیم »

لُعَاب [ع] فی الاصل آغیزدن آقان صالیا معناسنه‌در . بال ، شکر کبی شی ایله طبخ اولنان طاتلی‌یه اطلاق اولنور. (لُعَابِی) = لعابه منسوب ومتعلق ، لزوجتلی اولان.

لُعْب [ع] اویون . (لُعْبِی) = اویونه منسوب ، متعلق . (لُعْبِیّات) = اویونه متعلق شیلر ، اویونلر .

لُعْبَت [ع] اویناتان، اویناتیلان شی، اویونجاق. (لُعْبَتکاه) = اویون محلی. (لُعْبَتْباز) = اویونجی، حقه‌باز § کورنلرك مفتون و مجلوب اولدیغی شی . (لُعْبَةُالعَیْن) = کوز ببکی .

لُغَات [ع] (لُغَت) ك جمعی : (لغات مستعمله) .

لُغَت [ع] هر قومك کندینه مخصوص اولان دیلی، افادۀ مرام ایچون قوللاندیغی اصوات، الفاظ وتعبیراتدن هربری § الفاظ وتعبیراتك معنالرینی حاوی کتاب : (جیب لغتی)، (لغت نُویس) = لغت یازیجی، یازان (لغت شناس) = لغت بیلیجی، بیلن (لُغَوِی) = لغته منسوب ، لغت آکلایان. جمعی (لُغَوِیُون) .

لُغْز [ع] بیلمه‌جه ، یا آکلماج . اکثر یا سؤال صورتیله اولدیغندن فارسیده (چِسْتان، چیستان) تعبیر اولنور . جمعی (اَلْغَاز) در . (مُعَمّا) باشقه‌در .

« حل ایتمدیلر بولغزك سرینی کیمسه »
« لا »

لُغَوِیّ [ع] لغت ماده سنده کوستردیکی وجه ایله لغته منسوب؛ علم لغته آشنا اولان آدم:

(معنای لغوی ، کتب لغویّه) جمعی (لُغَوِیُون) .

لقّانْ { [ع] اعلی اکشی نار . تحریف ایله (لوفان) دینیلیر . (لقّان ناری) .

لُقاطَه { [ع] یره آتلمش یاخود یردن آلنمش قیمتسز شی : (لقاطه چین) = لقاطه دیوشیریجی ، آرتوق طوپلایجی .

لُقَطَه { [ع] سوقاقده بولنوب آلنان وصاحبی معلوم اولمایان مال ، شی . انسانك غیریده استعمال اولنور .

لُقْمَه { [ع] برآغیز ، بر یودم ، بر پارچه طعام : (لقمه لقمه) = پارچه پارچه ، آزار آزار . (لقمه طاتلیسی) = بهر دانه‌سی برکرّه ده تناول اولنان معروف یووارلاق خمیر طاتلیسی دیمکدر . § مطلقا طعام معناسی فرض اولنورسه (ایتمك) ماده‌سیله قوللانیلیر : (برلکده لقمه ایتدك) ، (لقمه کوز) = پاتلاق کوز (لُقمه شمار) = لقمه صایجی ، بیدیکی لقمه‌یی حساب ایدن خسیس آدم .

لُکْنَتْ **لُکُونَتْ** **لُکْنُونَتْ** } [ع] پلتکلك ، دیل باصیقلغی ، سوز سویلرکن دلده کی طوتقلق :

(او رومی دلبرك ای‌دل‌دیلنده صانمه‌وار لکنت)
(مرادنجه دیلی دونمز دهانی تنکدر غایت)
« پیر محمد عزمی »

لُوطْ { [ع] انبیاء عظامدن بر پیغمبر ذی‌شان اسمیدر که قومی خلاف شرع وطبیعت احواله منهمك اولدقلریچون قهر الٰهی یه اوغرایوب محو اولمشدر .

لُؤْلُؤْ { [ع] اینجو . (لؤلؤ لالا) = پارلاق اینجو . (لُؤلُؤبار) = اینجو یاغدیریجی ، یاغدیران . (لؤلؤ پاش) و (لؤلؤ فشان) = اینجو صاچیجی ، صاچان .

« خداوندا بن اول استاد مضمون پرور نظمم »
« که پست ایتدی کلامم قیمت لؤلؤ لالایی »
« نفعی »

لُوجَه { [فرانسزجه‌دن] محرف اصلی (Logette لوجت) = قولبه ، کوچك اوطه ، قاپوجی اوطه سی ، تیاترو حجره‌سی .

لُودُوش { [رومجه‌دن محرف] جنوب غربی طرفندن اسن یل

لُورْد { [انکلیزجه‌دن] انکلتره‌ده زادکاندن بر صنفه ویریلن عنوان : (لورد پالمرستون) = مشهور انکلیز باش وکیلی .

لُوشْتارْیا { [ایتالیانجه‌دن] کوچوك لوقانطه ، طعام محلی .

لُوسْتَره { [ایتالیانجه‌دن] قوندره بویاسی : (لوستره‌جی) .

لُوفَرْ [روجـه‌دن] طعمی لذیذ اولوب اکثریا شهر اغستوس اواخرنده ظهور ایدن برنوع بالیق .

لُوقُومُوتِیفْ [فرانسزجـه دن (Locomotif) تیمور یول آرابه‌لرینی چکن اوجاقلی وماکنه‌لی آرابه .

لُوقَانْطَه [ایتالیانجه‌دن] آلافرانغه بیوك آشجی دکانی .

لُولَه [ف] چشمه ، موصلق ، و امثالنه طاقیلان کوچك بوری § ماسوره ، صـو اولچوسی : (بش لوله صو جاری اولان آجی چشمه) § جبوغـه کچیریلن توتونلك ، طو پراق قاب : (لوله‌جیلر ، لوله‌جی چاموری) § بوری شکلنه قونیلان دورمه صاچ .

«تاریخی سلطان احمدك جاری‌زبان‌لوله‌دن»
« سیّد وهبی »

لُونْجَه [فرانسزجه‌دن] اصنافك ، تجّارك مذاکره اوطه‌سی ، اجتماعکاهی .

مَاءْ [ع] صو : (ماءْ جاری) = آقار صو (ماءْ راکد) = طورغون صـو (ماءالحیوة) = آب حیـات . (مائی ، ماوی) = صـویه منسوب، صو رنکنده . جمعی (میاهْ) : (طغیان میاه) .

« مائی پرواز ایله قطع اولمش یشیل خارامیدر »
« نفعی »

مَأْبْ [ع] (اَوبْ) لفظندن اسم مکاندر ، (مَرْجِع) کبی رجوع ایده‌جك بر معناسنه‌در . لسانمزده ترکیب ایله قوللانیلیر : (شَوْکَتْمَأَبْ) و (فَضَائِلمَأَبْ) کبی . بوتقدیرده شوکتك ، فضائلك رجوع ایتـدیکی وجود معناسنی محتوی اولور .

مَأْثِرْ [ع] کوزل اثرلر، نشانه‌لر، ایشلر ، یادکارلر : (مأثر عرفان ، عسـاکر نصرت مأثر ، مأثر مأثر برکزیده) لسانمزده بونك مفردی اولان (مَأْثَرَه) اصلا قوللانیلماز .

مَأْثِمْ [ع] کناهلر . کناه ایتمك وکناه ایده‌جك بر معناسنه اولان (مأثم) ك جمـعی . مفردی قوللانیلماز .

مَأْخِذْ [ع] « مَأْخَذْ » ك جمعی ، برنسنه‌نك اخذ واستخراج اولندیغی محللر : (مأخذ علوم) .

مَأْلْ { [ع] زبده ، حاصل اولان شی § سوزك دلالت ایتدیکی خصوص ، معنی ، مفهوم : (مأل مسرت اشتمال) ، (بی مأل) = معناسز ، برشی آكلاشلماز صورتده .

« مأل اولور متوحّش آنك مقالندن »

« معلم ناجی »

مٰائِلْ { [ع] میل ایدیجی ، خواهشکر ، ایستکلی :

« بیکانه نکاهی قانه مائل »

« تیر غمی جانه آشنادر »

« شیخ غالب »

مٰائِدَه { [ع] طعام سفره‌سی ؛ اوستنده طعام بولنان سفره : (مائدهٔ مسیح ، مائدهٔ سنیه) .

مٰاباقی { [ع] کری قالان ، آرتان ، باقی قالان . (مابقی) ده بومعنایه‌در .

مٰابَعْدْ { [ع] صوکره‌سی ، صوکی .

مٰابَعْدَالطَّبِیعَه { [ع] طبیعتك غیری اولان شی ، علم الـٰهی .

مٰابَیْن { [ع] ایکی شیئك آراسی : (تألیف مابین) § أولرده حرمله سلاملق آراسنده‌کی اوطه : (مابین اوطه‌سی) § سرای پادشاهینك سلاملق دائره‌سی : (مابین همایون جناب ملوکانه) .

مٰاتْ { [ف] مغلوبیت معناسنه‌در . شطرنج اویونجیلرینك اصطلاحنده شاهك اسارتنه اطلاق اولنور . اصلی فوت اولدی معناسنه عربی (مات) اولسه کرکدر .

« فکر اولنسه بوراده مات اولوراهل تدبیر »

« نفعی »

مٰاتَقَدَّمْ { [ع] کچمش ، زمان ماضی ، سابق .

مٰاتَمْ { [ع] اولو ایچون ، اولمش ایچون آغلامه ؛ حزن ومصیبت زماننده‌کی آغلایش § حزن ، کدر ، مأیوسیّت : (روزماتم) ، (ماتمزده) = مأیوس ، ناله ایدیجی . (ماتم کنان) = ماتم ایده‌رك . (ماتمی) = ماتمه منسوب ، ماتملی . (ماتم انکیز) = ماتم قوپاریجی ، قوپاران . (ماتم فزا) = ماتم آتیریجی ، آتیران . (ماتمسرا) و (ماتمکده) = محل ماتم ، بیت الحزن . برنجی معناده (ایتمك ، ایلمك) ماده‌لریله قوللانیلیر :

« ایل عید اکبر ایلدی بن ماتم ایلدم »

« حلیمکرای »

مٰاتِسْ { [روميه‌دن] صیزمش ، سرخوش .

مَأْبُونْ { [ع] مفعول ، علت ابانته مبتلی .

مَأْثُورَه { [ع] سلفدن خلفه نقل وروایت اولنان مشهور ومعتبر خبرلر : (ادعیهٔ مأثوره) = پیغمبرمز علیه الصلاة والسلام افندیمزله صحابهٔ کرامدن منقول اولان ادعیهٔ خیریه .

مَأْثُوم [ع] صوچلو ، كناهلى ، كناهكار عد اولنمش اولان . (معصوم) مقابلى .

ماجِد [ع] مجدوشرف صاحبى ، بزركوار، كريم: (والدماجد)

ماجَرى [ع] جريان ايتمش ، كچمش ، واقع اولمش شى ، حال : (ماجراى عاشقانه ، ماجراى محبت) .

«ماجرامز بزم اى دل دها چوق صوكوتورر»
« لا »
« دوكيلن صوقابنى طولدرسه ايلردى كوكل »
« ماجراى وصل ايچون دلداره صرف آب رو»
« طربزونى حلمى »

ماجِن [ع] خلقه حيله كارلق يولى اوكرتن : (مفتئ ماجن).

مَأْجُور [ع] اجروثوابى ويريلمش: (امر مأجور، خدمت مأجوره) § كرايه ويريلن شى : (مأجورك هيئت اصليه سيله تسليمى جملهٔ شرائطدندر)

ماحَصَل [ع] حاصل اولان شى، ثمره، محصول: (ماحصل عمر) = اولاد معناسنى افاده ايدر .

« بر بويله دمحرم وفرخنده خصوصا »
« كيم ماحصل مدت عمر كذراندر »
« نفعى »

ماحَضَر [ع]مستحضراولان شى، موجود . (خيرالطعام ماحضر) = طعامك خيرليسى حاضر اولانيدر .

ماحى [ع] محـو ايديجى ، يوق ايديجى ، ايدن . ماديات ومعنويات ده قوللانيلير: (ماحئ آلام، ماحئ طاقت ، ماحئ ظلام) .

مَأْخَذ [ع] برشيئك آلنديغى ، چيقارلديغى ير : (اشبو حديث شريفك مأخذى صحيح البخارى) .

« جمله نك اوليدر ختم رسل »
« ديديلر آنك ايچون مأخذ كل »
« خاقانى »

مَأْخُوذ [ع] اخذاولنمش، آلنمش. جمعى (مأخوذات) .

مادام [ع] باقى ، دائم اولدقچه معناسنه تركيبدر: (مادام الحيات) = ياشادقچه § چونكه معناسنه و (كه) اداتيله برلكده قوللانيلير :

« مادام كه بيتميور حياتم »
« ظن ايتمه بيتر ترنماتم »
« معلم ناجى »

مادام [فرانسزجه دن madame] خانم . قوجه لى و قوجه يه وارمش طول قادينلره اطلاق اولنور.

مادابولَن [madapolam فرانسزجه دن] قاتجه بياض ورنكلى بر چشيد آستار، قالين پاتيسقه .

مادِح [ع] مدح ايديجى ، حسن ذكر ايله ياد ايدن : (مادح پيغمبر) .

مادَر [ع] آنا . (مادرى) = آنالق (مادرانه)=آناجه.

سنه (مادرزاد) = آنادن طوغمه .
(مادر اندر) = اوكی آنا (مادریت)
پك یا گلشدر ، زنهار قوللانیلماملی .
مادموازل { mademoiselle] فرانسزجه دن]
قیزلره ویریلن عنوان ، خانم قیز ؛
كوچك خانم دیمكدر .
مادون { [ع] آلت ، آشاغی :
« هركسك عالمده بیك مافوقی بیك مادونی وار »
« اسعد مخلص »
مادّه { [ع] مایه ، اصل ، جوهر
§ ایش ، امر ، خصوص
§ سوزك بر بندی § جسم . جمعی
(مواد) :
« كوردیكك حال حزینك باعثی برماده در »
« كیم خدای ذوالجلال قرآنده ایتمشدر بیان »
مادّیّ { [ع] ماده یه منسوب ،
معنوی دكل ، جسمانی :
(مادی ومعنوی) § مادّیاتدن باشقه
برشیئه اینانمایان ، دهری . بومعناده
جمعی (مادیون) در . (مادیت) =
مادیلك ، مادیاتدن باشقه سنه اینانمامق
مسلك فلسفیسی .
مادّیّات { [ع] مادی اولان خصو-
صات .
مادیان { [ف] دیشی آت ، قیصراق .
(اسب مادیان) تعبیری
(باب عالی قاپوسی) دیمك قدر خطادر .
چونكه (مادیان) دیشی آت اولدیغی
ایچون (اسب) لفظنك علاوه سنه اصلا
لزوم یوقدر .
مأذون { [ع] اذن ویرلمش ،
رخصتلی ؛ اجازتلی .
(مأذونیّت) = مأذونلق ، اذنلی اوله .
مار { [ف] ییلان . جمعی (ماران)
عربیسی (حیّه) .
مارّ { [ع] مرور ایدیجی ، ایدن ؛
كچیجی ، كچن . (مارّالذكر)
= ذكری كچن (مارّالبیان) = بیانی
كچن . جمعی (مارّین) = كچیجیلر ،
یولجیلر . مفردی انجق تراكیب مذكوره
ایله وجمعی اكثریا (عابرین) لفظی ایله
برلكده قوللانیلیر .
مارانغوز { [ایتالیانجه دن] ایی
كراسته ایله ظریف ،
اهتماملی آغاج ایشلری یاپان استاد ،
طوغرامه جی .
مارپیچ { [ف] تركجه ده محرفی
(مارپوچ) دركه نارگیله یه
طاقیلان مشین ایله اینجه تلدن معمول
اوزون بوری كبی شی .
مارت { [رومجه دن] سنهٔ رومیهٔ
مالیه نك برنجی آیی : (مارت
قاپودن باقدیرر ، قازمه كوردك یاقدیرر
— كلام مشهور) .
مارش { (فرانسزجه دن Marche)
عسكرك یورورکن آیاقلرینی

بردن انتظاملی آتمه‌لرینی تسهیل ایدن شرق، چالغی § آرش، ایلری، کیدیش.

مارەشال { (Maréchal) فرانسزجه‌دن) مشیر، رتب عسکریه‌نك منتهاسی: (مارەشال مولتکه)

مارقه { (فرانسزجه‌دن Marque) اشیا اوزرینه وضع اولنان علامت، اشارت، نشانه، تمغا.

مارکی { (فرانسزجه‌دن Marquis) اوروپاده زادکان صنوفنك « دوق » ایله « قونت » آره‌سنده بولنان برصنف مخصوصی.

مارکیز { (Marquise فرانسزجه‌دن) اوروپاده زادکاندن « مارکی » عنوانی حائز اولان ذاتك زوجه‌سی.

مارنل { (ایتالیانجه‌دن) کمی طائفه‌سی، کمی نفری، کمیجی.

ماروت { [ع] قرآن کریمده‌وارد اولان برملك اسمیدر. (هاروت) اسمنده اولان دیکرملکله برابر مذکوردر. تفصیلات آلمق ایسته‌ین کتب تفاسیره مراجعت ایتملیدر.

مارول { (رومجه‌دن) استانبولده شهرمایسده حاصل اولان صلاطه نوعندن برسبزهٔ لطیفدرکه کلی تصفیهٔ دم ایچون نافع اولمقله مشهوردر.

ماریه { [ع] فی‌الاصل آق ودوز تویلی بوزاغیسی اولان اینك دیمکدر. لسان عوامده دیشی قویونه

اطلاق اولنور.

مازو { [ف] برآغاجك میوه‌سیدرکه دری دباغتنده قوللانیلیر. فارسیده (مازون) ده دینیلیر.

ماسارقا { (یونانجه‌دن) معده‌نك اینجه طامارلری.

ماساژ { (فرانسزجه‌دن Massage) ال ایله وجودی باصه‌رق اوغمق، اوغوشدرمق. بولفظك عربیدن مأخوذ اولمسی بحثنه‌کلنجه واقعا عربیده (مَس) ال ایله وسائر اعضای بدن ایله دکمك، طوقونمق معناسنه‌در. (ماس) = طوقونیجی، دکیجی دیمکدر. لکن بونده (دَلك) کبی اوغمق، اوغوشدرمق معناسی بولنمدیغی قاموسده مصرحدر (ماسور Nasseur) = فرانسزجه اوغمقله، اوغوشدرمقله تداوی ایدن طبیب. لسانمزده بونك تام‌مقابلی (دَلاّك) لفظیدر. (ماسور) یرینه (طبیب دلاك) قوللانیله‌بیلیرمی بیلەمم ؟.

ماسبق { [ع] کچن: کچمش زمان، شی: (حکایهٔ ماسبق)

ماستیق { [یونانیدن] فرانسزجه‌سی (Mastic) ساقز، ساقز راقیسی. زبانزدی « ماستیقه » در.

ماسکه { (فرانسزجه‌دن Masque) نقاب، یوز اورتوسی.

ماسلف { [ع] کچمش، کچن شی.

ماسواء [ع] خالقدن باشقه ، غیری مجموع اشیا .

ماسوی (ماسوی الله) = کذا اللّهدن غیری کافهٔ موجودات ، مخلوقات ، علائق دنیویه. بعضاً یالکز (ماسوا) ده قوللانیلیر.

« ایتمز نکاه غیره اولان آشنا سکا »
« بیکانه اولدی شوقك ایله ماسوا بکا »
« نجار زاده »

مأسور [ع] اسارته دوشمش، اسیر ایدلمش اولان .

ماسوره [ف] اوزرینه ایپلك صاریلان اینجه قامش، مکیك ایچنه قونیلوب

ماشوره بز طوقونیلان ایپلك بوماغیدرکه لسانمزده سین صاده تبدیل اولنه‌رق (ماصوره) دینیلیر واشبو معنادن باشقه لوله ، اولوق مثابه سنده وماء جارینك مقدارینی تعیین ایچون اولچك معناسنده دخی قوللانیلیر.

ماسه [ایتالیانجه‌دن] ترازه‌نك کوچکی ، سفره § تاجر مفلسك مال موجودی ، مال غرما .

ماشاءالله [ع] « اللّهك ایسته دیکی کبی » معناسنه برترکیبدر. تقدیر وتحسین موقعنده وبعضاً حیرت واستغراب مقامنده ایراد اولنور. (ماشاءالله نه کوزل ، ماشاءالله بورایه سزده کلیرمیسکز) .

ماشطه [ع] قادینلرك صاچلرینی طارایان ، کلینك چهره واندامنه زینت ویرن قادین. (مشاطه) ده بومعنایه لغتدر .

ماشی [ع] یورویجی ، یوروین، یایان کیدن. (ماشیاً) = یوریبه‌رك ، یایان اوله‌رق : (ماشیاً عزیمت) .

ماصدق [ع]تصدیق اولنان،ایدیلن خصوص : (ماصدقنجه) = مدلولنجه . اصلی (ماصدق علیه) درکه صادق اولان شی اوزرینه دیمکدر. محاوره‌ده مضمون ، معنی مقامنده قوللانیلیر.

ماضی [ع] کچمش ، کچن زمان: (فعل ماضی، ادوارماضیه)، (اَلْماضی لایُذْکَر) .

« فکر مستقبل وماضی یی براق عارف ایسه‌ك »
«بویله درحال زمان بروار ایمش بر یوق ایمش»
« کانی »

ماعدا [ع] باشقه ، غیری : (کندیسنی اعاشه وانفاق ایتدکدن ماعدا حاصلاتدن یوزده بش غروش ویرمك صورتیله ترفیه وتلطیف ایدردی) .

مافات [ع] فوت اولان ، الدن کیدن شی: (جبر مافات، تلافیٔ مافات) .

مافوق [ع] بالا ، اوست طرف، اوست طرفده بولنان :

«هر کسك عالمده بیك مافوقی بیك مادونی وار»
« اسعد مخلص پاشا »

مافی الباب { [ع] قاپو ایچنده ، داخل اولان: (غایة مافی الباب) آز قوللانیلیر .

مافی البال **مافی الضمیر** { [ع] کوکلده اولان شی، مضمر: (بیان مافی البال، اظهار مافی الضمیر) .

ماقبل { [ع] اوك ، اوکی ؛ بر شیئك کندیندن اوّل اولان: (ماقبلندهکی حرف جرّ) .

مأکل { [ع] خدمتسز ، منتسز ، زحمتسز مدار معیشت ، قازانج ؛ یمکلك. (مأکله) = ینهجك شی || بریردن جلب اولنان ذخیره معنا. سنهدرکه جمعیده (مآکل) در .

مأکول { [ع] اکل اولنمش ، ینلمش ، ینیلن شی .

مأکولات { [ع] « مأکول » ك جمعی ، ینیلهجك شیلر ، یمکلر : (مأکولات ومشروباتده اعتداله رعایت) .

ماکیان { [ف] طاووق. عربیسی (دجاجه) در :

« ماننده ماکیان غرّا »
« یك بیضه هزار فخر ودعوا »
« شیخ غالب »

ماکینه { (Mackine) فرانسزجهدن) آلت، چرخ، دولاب. (ماکینیست Mackiniste) = ماکینه یاپان، یا ایجاد یاخود استعمال ایدن ، ماکینهجی .

مال { [ع] قیمتی ، دکری اولان نسنه ؛ انسانك مالك اولدیغی اشیا ، آقچه . جمعی (اموال) در : (اموال ذاتیه ، اموال امیریه) ، (مالدار) = زنکین. (مالداری) = زنکینلك. (مالپرست) = ماله طاپان، حریص ، طمعکار . (بیت المال) = خزینهٔ دولت : (بیت المال مسلمین) .

مالاکلام { [ع] سوز کوتورمز، سوز قبول ایتمز دیمکدر. اصلی (مالاکلام فیه) در.

مالامال { [ف] زیاده طولو ؛ طولغون. اصلی (کثیر، فراوان) معناسنهدر .

مالانهایه { [ع] اوجسز، بوجاقسز، صوکسز .

مالایعنی { [ع] معناسز، فائدهسز، بوش سوز . جمعی (مالایعنیات) .

مالزمه { [ع] حوایج، لازم اولان شی معناسنده محرّف بر ترکیب عربیدر . اصلی (مالزم فیه) در، « فیه » حذف ایله تخفیف ومیمك فتحه حرکهسنه بدل هاء رسمیه کتیریلهرك تحریف اولنمش وبوصورتله قوللانیلمشدر .

مالش [ف]سورتمه، اوغوشدرمه، اوغمه .

مالشگر [ف] اوغوشديريجى، سورتيجى، دلاك .

مالشگاه ، مالشگه [ف] يوز سوريله جك محل، سجده گاه ديمكدر .

مالك [ع] مالك صاحبى، برشيئه صاحب و متصرف اولان ديمكدر: (فلانك مالك اولديغى ثروت عظيمه ، مالك اقطار و ممالك) مؤنثى (مالكه) در: (مالكهٔ دريا ، مالكهٔ حسن وآن) ، (استانبول بلده سى اوروپانك كنار ساحلنده آسيايه قارشى قورلمش بر مالكهٔ در يادركه مانندى زير افلاكده مرئى اولماز — شناسى).

مالكانه [ف] اراضىٔ اميريه دن شرائط معينه ايله ملكيت اوزره برشخصه تمليك اولنان اراضى ديمكدر . تركيب معناى اصليسى « مالكجه سنه » ديمك اولوب شخص مذكورك كنديسنه اولصورتله تمليك اولنان اراضى‌يى مالك صاحبى كبى اداره ايده جكى قصديله اطلاق اولنمشدر .

مألوف [ع] الفت اولنمش ، الفتلنمش، آليشلمش، خوى ايدلمش: (مألوف محبت، مألوف صحبت) .

« ايتمه تعييب بو اسرار الم مألوفى »
« خواجه بالله جهان ذوقى تعب كلدى بكا »
« اسرار دده »

مألوم [ع] الم كرفتار اولمش ، الملى .

ماله [ف]ديوار صيوامغه مخصوص آلتكه لسانمزده (مالا) ديليلير. (مالج) بونك معربيدر .

مالى [ف] فراوان، چوق معناسنه در . مجازاً طولو، مملو معناسنه قوللانيلير .

ماليت [ع — مولد] قيمت، بها، دگر .

مالى [ع] ماله منسوب ، متعلق: (امور ماليه، قوهٔ ماليه)، (ماليه) تعبيرنده موصوفى مقدردر. (دائرهٔ امور ماليه، نظارت امور ماليه) ديمكدركه دولتك واردات ومدفوعاتنه متعلق اموركى رؤيتنه مأمور اولان دائرهٔ رسميه و نظارت جليله يه اطلاق اولنور. (ماليون) = فن مالى و امور ومعاملات ماليه ده وقوف ورسوخ تامى بولنان ارباب اختصاص ديمكدر .

ماليخوليا [يونانجه دن مفرس] قره سودا ، خزن دائمى ديمكدر . لسانمزده خيال خام ، خيال باطلدن عبارت اولان تصورات مقامنده قوللانيلير . فرانسزجه سى (Mélancolie) اوليشنه نظراً ايكيسنك براصلدن مأخوذ بولنديغى ظنى طوغريدر. بونك مخففلرى بولنان(ماليخ، ماخوليا). لسانمزده اصلا قوللانيلماز.

مَامَا { [ف] والده ، آنا ؛ خاتون. فارسيده (مام) صورتنده ده قوللانيلير. (مامك) = كوچك آنا . لسانمزده كوچك چوجقلره يديريله جك شى مقامنده قوللانيلان (ماما) لفظنك اصلى — غلط استعمالدن صرف نظر — بواولسه كركدر .

مَامَضى { [ع] كچمش شى ؛ كچمش زمان (مضى مامضى) = كچن كچدى ، كچن شى كچدى كيتدى .

مَامَلَكْ { [ع] مالك اولنان شى ، انسانك مالك اولديغى اشيا ، اولانجه مالى :

« ويرردى ماملكن بذل ايچون كريمه‌لئيم »
« ايدرردى خدمت رندانى شوقله زهّاد »
« نفعى »

مَأْمَنْ { [ع] امين اولنه جق ، امنيتاه صيغينه جق ير . (مأمن رضا) = كعبهٔ مكرمه يه اشارتدر .

مَأْمُورْ { [ع] كنديسنه امر اولنمش ، بر وظيفه‌نك ايفاسنه تعيين قلنمش اولان آدم. جمعى (مأمورين) (مأموريت) = مأمورلك ، خدمت ، وظيفه .

مَأْمُولْ { [ع] آرزو ايدلمش ، اومولمش ، امل اولنمش شى . مصدر اوله‌رق « ايتمك » ماده‌سيله‌ده قوللانيلير : (قافله‌نك بو كون كيتمسنى مأمول ايدرم) ، (خلاف مأمول ، فوق المأمول) .

مَأْمُونْ { [ع] امين قيلنمش ، قورقوسز ، تهلكه‌سز : (مأمون الغائله ، مأمون العاقبه) .

مانْتُو { (فرانسزجه‌دن Manteau) اوستدن كييلن قولسز كنيش لباس ، قاپوت ، ياغمورلق .

مانْجَه { [ايتاليانجه‌دن] ييه‌جكك باياغيسى ، عاديسى : (كميجى مانجه‌سى ، كدى مانجه‌سى)

مانْدَه { [ف] قالمش . تركيب ايله قوللانيلير : (پسمانده) = كرى قالمش ، (درمانده) = قاپوده قالمش ، عاجز . (خاطر مانده) = خاطرى قالمش ، كوجنمش (عمل مانده) = ايشدن قالمش ، ايشه يارامار . (خزينه مانده) = خزينه يه قالمش ، مضبوط .

ماندارن { (پورتكيزجه‌دن مأخوذ Mandarin) چين كبراسنه اوروپاده ويريلن عنوان .

ماندالينه { [فرانسزجه‌دن محرف] اصلى (Mandarine ماندارينه) پورتقال جنسندن كوچك ، لذتلى بر ميوه .

ماندولين { (Mandoline فرا- نسزجه‌دن) بر نوع ساز ، چالغى .

مانِعْ { [ع] منع ايديجى ، ايدن ؛ كرى طورديران ؛ اسير- كه‌ين ، برشيئك عدم حصولنه سبب ،

انکل : (مانع شرعی) = مشروع و مقبول اولان عذر .

« اولورمی خانه‌ده‌کی دزده پاسبان‌مانع »
«سیدوهبی»

« مانع رزق اولانك رزقنی الله کسر »
« لا »

مانْغانْز { (Manganèse) فرانسزجه‌دن) برنوع سرد معدن.

مانَنْد، مانَنْدَه { [ف] ادات تشبیهدر. کبی، بڭزر، نظیر. شبیه، مثل معناسنه‌در : (مانَنْدِ اِرَمْ).

« مانندهٔ ما کیان غرا »
« یك بیضه هزار فخر ودعوا »
« شیخ غالب »

« دلدن هوس عارض آلك چیقماز »
« مانند سویدا غم خالك چیقماز »
« فصیح دده »

مانَکَنْ { (Mannequin فرانسزجه‌دن) اکثریا حاضر البسه مغازه‌لرینك قاپولرنده ، جامکانلرنده کوریلن آغاجدن معمول مجسم انسان تصویری .

مانُوره { (Manœuvre فرانسزجه‌دن) عسکر تعلیمی ، عسکره آلیشمق ایچون اجرا ایتدیریلن حرکات حربیه تقلیدی § کیجیلك عملیاتی ، تعلیم بحری ، صنعت بحریه § حیله ، دسیسه ، دولاب ، اویون .

مَأْنُوسْ { [ع] انسیت ایدلمش ، آلیشلمش § پسندیده ، مرغوب : (لفظ مأنوس ، مأنوس الاستعمال) ، (مَأْنُوسِیَّتْ) = آلیشلمه ، آلیشلمش اولمه .

مانی { [ف] مشهور چینلی برنقاشك اسمیدر . ادعای نبوت ایتمش وملوك ساسانیاندن (بهرام شاپور)ك زماننده ایرانه کلوب مذهب باطلنی نشره باشلامش اولدیغندن اعدام اولنمشدر . تصاویر لطیفه‌یی حاوی (اَرْتَنْك) یاخود (اَرْژَنْك) عنوانلی مجموعه‌سی مشهوردر .

مانی پُلاتُورْ { (Manipulateur فرانسزجه دن) تلغراف ویرمکه مخصوص آلت ، آلکتریق مفتاحی .

مانیفاطُورَه { [فرانسزجه دن محرف] اصلی (Manufacture مانیفاقتور) ال ویا ماکینه ایله معمولات صناعیه‌نك کلیتله اعمالی: فابریقه‌ایشی، فابریقه‌مالی.

مانیفستو { [فرانسزجه‌دن] اصلی (Manifeste مانیفست) حموله قائمه‌سی، یوك واشیا بیاننامه‌سی.

ماوَراءْ { [ع] آرد، کری طرف. مادیات و معنویاتده قوللانیلیر . (ماوراءالنهر) = ملك توران ، دریای آمو .

« خیره‌بخش ذی‌عقولدر ماوراسی حکمتك »
« لا »

ماوقع [ع] وقوعبولمش ، واقع اولان شی .

مأوی [ع] مسکن ، یورد ، وارهجق مکان ، صیغنهجق یر .

ماه [ف] آی . عربیسی (قمر) : (خورشید وماه) § آی ، شهر ، سنهنك اون ایکی یه تقسیم اولنان اقسامندن هربری : (ماه نیسان ، ماه ایلول) « ماه کنعان » = دیار کنعانك آیی که (یوسف) علیه السلامدن کنایهدر . (ماه نو) = یکی آی ، هلال . (ماه روزه) = شهر رمضان ، اوروج آیی (ماه بماه) = آیدن آیه ، شهریه . (ماهیانه) = آی باشنده ویریلن اجرت . تخفیفاً (مه) صورتنده دخی قوللانیلیر .

ماهپاره [ف] آی پارچهسی ، آی کبی کوزل یوزلیلره اطلاق اولنور ، بعضاً تخفیف ایله (مهپاره) صورتندهده قوللانیلیر .

ماهپیکر [ف] یوزی آی کبی کوزل ، نورلی ، پارلاق . (مه پیکر) مخففیدر .

ماهتاب [ف] آی آیدینلغی . بین العوام پك یاکلش اولهرق قوللانیلان (آی ماهتابی) تعبیری لسانه آلتاملی . § اون درت کیجهلك آی که عربیده (بدر) دینیلیر : (شب ماهتاب ، ماهتاب شب آرا) تخفیفاً (مهتاب) صورتنده ده قوللانیلیر :

« سیهطبعان اولورروشندلانك دشمن جانی »
« کهدزد تیرهروزی دائمادلکیرایدرمهتاب »
« بلیغ »
« کیوبرآل اتکلك هالهدن میدانه عزم ایتمش »
« سماده مولوی آیدینی تصویرایدرمهتاب »
« وله »

§ آی کبی پارلایان برنوع فشنك که کهرچله ، کوکرد واجزای سائره ایله اعمال اولنور § (ماهتاب ایتمك ، ماهتابه آتق) = استهزا ، تمسخر ، اکلنمك .

ماه تابان [ف] پارلایجی ، پارلایان آی .

ماهچه [ف] سنجاقلرك ، منارهلرك ، قبهلرك تپهلرینه آلتون ایله کوموش وساٸرهدن آی شکلنده یاپیلان شی .

ماهر [ع] مهارتلی ، معرفتلی ، صنعتنده استاد ، هنرور : (شاعر ماهر ، صانع ماهر) .

ماهروی [ف] آی یوزلو ، یوزی آی کبی اولان کوزل . جمعی (ماهرویان) مخففی (مهرو) در .

ماه نخشب [ف] اساطیر شرقیهدن اولهرق تلقیسی ضروری بولنان برروایته کوره « ابن مقنع » نامیله عریف « حکیم ابن عطا »

نك ،اوراءالنهرده كائن (نخشب)شهرى جوارنده و «سيام» طاغى اتكنده بر قويودن سيماب و سائر مواددن بالتركيب سحر وشعبده ايله سمايهعكس ايتديروب كوستردیكى ماه منوّره اطلاق اولنور . كويا اوچ فرسخ يره دكين ضياسى عكس ايدن بوآى التمش كيجه سماده كورينور وبومدت ظرفنده بالطبع كوكده ايكى آى مشاهده اولنورمش . بو ماه مصنّعه خلق عالم متحيرّ قالمش . بوكا (ماه سيام ، ماه مقنّع ، ماه كيش) و او قويويه (چاه نخشب) دينيلير . اشبو قويو شهر مذكوره ايكى ساعتلك مسافهده ايمش . «نخشب» كـ معرّبى (نَسَف) در . نسبتنده (نَخْشَبِىّ) و (نَسَفِى) دينير .

ماهى { [ف] باليق . عربيسى (سَمَك) : (صيدماهى) جمعى (ماهيان) در . (ماهى‌خوار) و (ماهى‌گير) = باليقجيل قوشى . (ماهى فروش) = باليق صاتان ، باليقجى .

« جهان آراجهان ايچندهدرآرايى بيلمزلر »
« شوماهيلركهدريا ايچرهدر دريايى بيلمزلر »
« خيالى »

ماهِيَّت { [ع] بر شيئك اصلى ، كنهى ، حقيقتى : (ماهيت اشياء ، اظهار ماهيت ، ماهيت رديئه) .

« ماهيّتى اثبات ايدن آثار عملدر »
« مقدارينه نسبتله كشى خيروشر ايلر »
« شناسى »

مايِعْ { [ع] صوكبى آقان وصيويق اولان شى ، (صلب) مقابلى . (جسم مايع ، اجسام مايعه) . (مايعيت) = مايعلك ، صيويقلق حالى . جمعى . (مايعات) .

مايُعْرَفْ { [ع] بيلنمز § مندر آلتنده صاقلانان مال .

ماينا { [ايتاليانجهدن] كميجى اصطلاحاتندندر يلكنلرى قاپامه ، ايندیرمه ، براقه . (قوره) ضديدر .

مَأْيُوسْ { [ع] يأسلنمش ، يأسه دوشمش ، نااميد معنا - سنهدر . (مَأْيُوسانه) = اميدسزجه سنه . (مَأْيُوسِيَّتْ) = مأيوسلق ، اميدسزلك .

« كيمدر اى شوخ عجب مظهر لطفك بيلسهم »
« باقدم احوال رقيبه اوده مأيوس كبى »
« قوجه راغب »

مايَه { [ف] اصل ، اساس ، اوز : (مايۀ خلقت ، فرومايه ، مايه‌سى بوزوق) § بضاعه ، قدرت ، ثروت : (بى‌مايه) = بضاعه‌سز ، قدرتسز (مايه‌دار) = بضاعه‌لى ، مقتدر . (سرمايه) = رأس‌المال

« رشح قلمى مايۀ آسايش عالم »
« نفعى »

مَباحِث { [ع] (مبحث) ڭ جمعی: (مباحث شتّی، مباحث علمیه، مباحث ادبیه)

مَباد { [ف] اولماز، اولمیه که‌معناسنه‌در. وقتیله ایکنجیسی زیاده‌قوللانیلیردی. الیوم ایکیسی‌ده مهجوردر.

مَبادا

مَبادِی { [ع] (مبدأ) ڭ جمعی، باشلانغجلر: (مبادئ شهور، مبادئ کتابت)

مَبالِغ { [ع] (مبلغ) ڭ جمعی: (مبالغ کلیه).

مَبانِی { [ع] (مبنی)نڭ جمعی، بنالر، یاپولر: (مبانئ جسیمه، مبانئ جدیده) § سوزڭ اساسنی تشکیل ایدن مضامین، معانی: (مبانئ کلام، مبانی‌الانشا).

مَبْحَث { [ع] برشیئڭ بحث اولندیغی محل، مقاله: (مبحث امراض)

« مبحث وحدتده ایتدکجه یقینم ازدیاد »
« ایلدی شوق درون آتشینم ازدیاد »
« بسیم »

مَبْحُوث { [ع] بحث اولنمش، بحثی کچمش: (مبحوث‌عنه، مسئلهٔ مبحوث عنها)

مَبْدَأ { [ع] باشلایه‌جق زمان، برنسنه‌نڭ باشلادیغی زمان: (موسم صیفڭ مبدأی، مبدأ ومنتهی) § برشیئڭ باشلادیغی محل، باشلایه‌جق یر: (تیموریولڭ مبدأی) § باشلانغج، اوّل: (مبدأ تعلّم، مبدأ تدرّس).
(مبدأ) لفظی ادواته بتشدیکی تقدیرده همزه‌نڭ مرکزینی دکشدیرمکه لزوم یوقدر: (ایشڭ مبدأی، ایشڭ مبدأنی)

مَبْذُول { [ع] بذل اولنمش، حسن رضاایله صرف ایدلمش § کثرتله موجود، بول، چوق: (ازمیرده بالیق پك مبذولدر، عاطفت مبذوله)، (مَبْذُولِیَّت، مَبْذُولی) = مبذوللق، بوللق:

« یاالٓهی کرمڭ مبذول ایت »
« خاقانی »

مَبَرّات { [ع] احسان، ایلك معناسنه اولان (مَبَرَّه)نڭ جمعیدرکه خیرات، حسنات نوعندن اولان افعال واعماله اطلاق اولنور: (جملهٔ مبرّات سنیهٔ حضرت خلافتپناهیدن بولنان) مفردی هیچ قوللانیلماز.

مَبْرُود { [ع] صوغومش، صوغودلمش.

مَبْرُور { [ع] خیرلی، فائده‌لی، ایی اولان شی: (عمل مبرور، خدمات مبروره، مساعئ مبروره).

مَبْسُوط { [ع] بسط اولنمش، یایلمش، دوشنمش، سرلمش: (جناح مبسوط، نعم مبسوطه، افادات مبسوطه). (ضمّهٔ مبسوطه) = واوڭ آغیز یایوان اوله‌رق، اماله ایله تلفظی دیمکدر. (سویله‌مك) کبی.

مَبْعُوث { [ع] بعث اولنمش ، كوندرلمش : (مبعوث السّمى اولان پيغمبر ذى‌شان، تحريرات مبعوثه) § بر دولت ياخود بر ذات طرفندن برخصوص ايچون وكالةً كوندرلمش آدم .

مَبْغُوض { [ع] بُغْض اولنمش ، منفور، سَويلمه‌مش .

مَبْلَغ { [ع] حدّ ، مقدار ، پاره كمّيت : (خطهٔ عراقيه‌ده صنعت خط مبلغ كاله واصل ورسم و وضعده خط كوفى‌يه نسبت رونق نو حاصل اولمش — حسن خط — مصاحبهٔ اقدام) § آقچه ، آلتون . جمعى (مَبالِغ) :

« جهان مشتاقك اما اولمايجه مبلغ معلوم »
« كلوبده خاكپايه يوزلرك قابلمى سورسونلر »
« اشرف »

مَبْلُوع { [ع] بلع اولنمش، يوتولمش: (لقمهٔ مبلوعه) .

مَبْنىٰ { [ع] بنا يرى ، اساس § بنا ، ياپى : (مبناى عظيم سلطنت كه ..) شو لفظك بومعناده استعمال ايدلمش اولمسنه اعتراض ايدنلر — قاعدهٔ جواز استعماله امكان اولوب اولمديغنى تدقيقدن صرف نظر — هر لسانك السنهٔ سائره‌دن اخذ واقتباس ايده‌جكى الفاظى ، لغاتى ايستديكى وجه ايله استعمال خصوصنده حق تصرفى بولنديغنى بيلمه‌ينلردر .

مَبْنِىّ { [ع] بنا اولنمش ، ياپلمش: (يوز اللى آرشون عرصه اوزرينه مبنى كوشك) § صرفيّونجه غير منصرف ، حرف اخيرى اولديغى كبى طوران ، اختلاف عوامل ايله تغير ايتمه‌ين كلمه § طولايى، نظراً ، ايچون مقامندەقوللانيلير: (بوملاحظه‌يه مبنى، بوحكمته مبنى) ، (مبنىّ على الحكايه) = حكايه اوزرينه بنا اولنمش، حكايه‌يه مستند ديمكدر .

مَبْهُوت { [ع] بهته دوشمش ، حيران اولمش، متحيّر :

« نبى ببرون ايده‌من دائرهٔ حيرتدن »
« جبرئيل اولسه مددكار دل مبهوتم »
« عونى »

مَبْهُور { [ع] هارهار صولويان ، صولغان علتنه اوغرايان: (شخص مبهور ، اسب مبهور) .

مَبِيت { [ع] كيجه‌له‌مك ، كيجه‌له‌يه‌جك محل .

مَبِيع { [ع] صاتيلمش . صاتيلان شى .

مَبِيض { [ع] بيضه محلى ، يومورطه‌لق ، اوغلدروق . قادينلرده رحمك ايكى يان طرفنده بيضىّ الشكل اولوب يومورطه‌لق دينيلن عضودر . طاووق وامثالى حيواناتك يومورطلامسى كبى قادينلرك دخى يومورطه‌سى بوعضو واسطه‌سيله پيدا اولور. حيضلرينى كورملرى بوعضودن يومورطه حصوله كلديكنه علامتدر . بر طرفى

رحمه مربوط ، دیکر اوجی واسع و صاچاقلی اوله‌رق حاصل اولان یومور- طه‌لر مبیضی قوشاتان بر مجرا ایله رحمه کلیر. اشبو یومورطه اکر حوینات منویه‌دن برینه تصادف ایتمش ایسه رحمده بیویوب جنین واتمه‌مش ایسه محو اولور . قادینلرده یومورطه‌لق ایکی دانه در . § بر چیچکده میوه اولمق شاننده اولان قطعه‌نك القاح فعلندن اولکی حالی .

مَتاع [ع] فی الاصل فائده و منفعتلنه‌جك شی معناسنه‌در . اصطلاحده اقمشه ومنسوجات سائره کبی مدار تمتع وانتفاع اولان اشیا معنا- سنه‌در : (تشهیر متاع ، رواج متاع ، متاع کم بها) جمعی (اَمتِعَه) : (اَمتِعَهٔ تجاریه) .

« هپ سندن آلیر متاع فیضی »
« ای خواجهٔ نامدار معنی »
« انسی »

مَتاعِب [ع] « مَتعَب ، مَتعَبه » نك جمعی؛ زحمت ومشقت ویره‌جك یرلر، شیلر دیمکدر: (متاعب سفریه) مفردی قوللانیلماز .

مَتانَت [ع] قویللك، صاغلاملق، طایانیقلیلق: (متانت بنا، متانت افکار ، متانت قلب) .

مَتبوع [ع] تابع اولنمش ، اویلمش معناسنه درکه حکمدار ذی‌شانه اطلاق اولنور : (متبوع مفخم) .

مَتَرَس [ف] قاپونك آردینه آچیلمامق ایچون قونیلان آغاج § موقع حربده عسکری محافظه ایچون ییغلمش طوپراق، سپر. (مِتَرَس) معرّبیدر. لسانمزده (مَتَرِس)صورتنده قوللانیلیر .

مَتروك [ع] ترك اولنمش ، براقلمش: (مال‌متروك، متروك خانه ، اموال متروکه) .

مَتروکات [ع] « مَتروك » ك جمعی. اکثریا انسانك اولدکدن صوکره قالان مخلفاتی، اشیاسی حقنده قوللانیلیر : (فلانك متروکاتی بشبیك لیرا قیمتنده‌در) ، (متروکات قلمیه) = بر محررك ، مصنفك یازوب اخلافنه ترك ایتدیکی آثار .

مَتین [ع] متانتلی،قوی،صاغلام، طایانیقلی . مادّیات ومعنو- یاتده قوللانیلیر : (متین آدم ، فکر متین ، قلب متین ، بنای متین) .

« بی‌اساس افکاری پامال ایله ای فکر متین »
« معلم ناجی »

مَثابه [ع] فی الاصل ناسك بعد- التفرّق مرّة بعد اخری رجوع ایده‌جکلری محل معناسنه‌در . لسانمزده درجه، مرتبه ، منزله، مرحله معناسنده وتشبیه ایچون قوللانیلیر .

مَثالِب [ع] انسانك شیوعندن احتراز ایتدیکی عیب

و نقیصه معناسنه اولان (مَثلَبه) نك جمیدر كه عیوب ، نقائص دیمكدر .

مَثانه [ع] داخل بطنده ادرارك طوروب طوپلاندیغی ظرف معناسنه در كه تركجه ده « سیدیك قاووغی » دینیلیر .

مَثانی [ع] (مَثنی) نك جمعی ، بر شیئك قاتنه اطلاق اولنور § آیت رحمت و آیت عذابه مقترن اولدیغیچون قرآن كریمك مجموعنه ومرةً بعدمرةٍ تثنیه و تكرار اولنان آیته دینیلیر || نمازك ركعتلرنده تكرار اولندیغی ایچون سورهٔ فاتحه یه اطلاق اولنور . بوبابده كی اقوالك اك معتبری بونلردر : (اسرار مثانی) = اسرار قرآنیه (سبع المثانی) = سورهٔ شریفهٔ فاتحه .

مَثقوب [ع] ثقب اولنمش ، دلینمش : (درِ مثقوب)

مَثَل [ع] شبیه ، مانند § لسان عـوامده مشهـور اولان و اداب و نصایحی ایما ایدن سوز : (ضرب مثل) § داستان ، قصّه . (ماصال) بونك محرفیدر . آتالردن قالمه حكمتلی ، عبرتلی سوز دیمك اولان بالاده كی (ضرب مثل) ویا (ضرب المثل) یرینه كوره هم مثل ضرب ایتمك ، هم مثل مضروب معناسنه كلیر . بناءً علیه « مثل » ده دینیله بیلیر . (مثلا، مثلاً) = مثال اولەرق ، شونك كبی .

« بر سـهی قامته بكزر مثـلا »
«دیەمز كیمسه دیل آچوب آكالا »
« خاقانی »

مَثنَوی [ع] مختلف القوافی ابیات یعنی هر بیتی باشقه قافیه لی اولان نظم دیمكدر: (مثنوی شریف)
« مثنویٔ معنویٔ مولوی میدر ، یاخود »
« عالم اعجـازدن بر آیت عظمـامیدر ؟ »
« عونی »

مَثوبه [ع] فی الاصل عمله مقابل اجر وجزا معناسنه در . لكن (ثواب) كبی اعمال خیریه نك اجری . ایلكك مكافاتی معناسنده قوللانیـلیر . جمعی اولان (مَثوبات) لفظنه (اجر) علاوه سی زائد ولزومسزدر.

مَجاذیب [ع] « مَجذوب »ك جمعی: (مجاذیب الـهیه) .

مَجاری [ع] (مَجری) نك جمعی، صویك آقدیغی یرلر . صو یاتاقلری .

مَجاز [ع] بر اوجنـدن دیكر اوجنه قطع مسافه ایله كچیلن یول ، كچەجك یر § « حقیقت » مقابلی، عـلاقهٔ مشـابهت و یا ظرفیّت یاخـود سـببیّت ایله كلـه نك موضـوع لهی اولمایان معناده استعمالی دیمكدر: (مجاز مرسل ، مجاز عقلی) ، (مَجازاً) = حقیقی دكل ، مجاز اولەرق (مَجازی) = مجازه منسـوب ، حقیقی اولمایان : (معنای مجازی ، عشق مجازی) .

« حقیقته نظر ایت دور بین ایسه‌ڭ زاهد »
« مجاز آینه سندن ریا کورلمشدر »
« شیخ‌الاسلام اسعد »

مَجالْ [ع] طاقت، توان، قدرت، درمان، طاپانمه : (بی مَجالْ) = مجالسز ، درمانسز :
« برنکهله قومدی دردمی تقریره مجال »
« چشم مستك نیچه کویالری خاموش ایلر »
« فطنت »

مَجالِسْ [ع] « مَجْلِس » ڭ جمعی : (مجالس اداره ، مجالس ادبیه ، اعضای مجالس) .

مَجالِی [ع] « مَجْلی » نك جمعی ، آینه‌لر .

مَجامِعْ [ع] « مَجْمَع » ڭ جمعی، جمع اولنه‌جق ، طوپلانه جق یرلر : (مجامع ناس) .

مَجامِیعْ [ع] « مَجْموعه » نك جمعی: (مجامیع موقوته) ، (صحائف مجامیع) .

مَجّانْ [ع] بادِ هوا، مفت، بلش. (مَجّاناً) = بلاعوض ، بلش اوله‌رق ، بدلسز . (مَجّانی) = مجانه منسوب : (خدمت مجّانیه) = عوضسز ، اجرتسز خدمت .

مَجانِیقْ [ع] « مَنْجَنیق » ڭ جمعی. آلات قدیمهٔ حربیه‌دندر.

مَجْبُورْ [ع] فی‌الاصل قیرلدقدن صوکره بوتونلنمش معنا-

سنه‌در . لسانمزده زور کورمش ، مضطر قالمش ، زور ایله بر ایشه بر شیئه صالدیرلمش معناسنده قوللانیلیر.

(مَجْبُورِیَتْ) = مجبورلق ، زوره طوتلمق .

مَجْبُولْ [ع] عربیده عظیم‌الخلقه آدم معناسنه‌در. لسانمزده یارادلمش ، طبیعت ؛ طبیعتده کی حال معناسنده قوللانیلیر: (مجبول بولندقلری خصائل حمیده) .

مَجْدْ [ع] شان ، شرف ، جلالت صاحبی بولنمق؛ اولولق. مجد آنجق آبا واجداد ایله قائم اولور. یعنی نسبنده شرف وکرم اولمایان آدمه وصف اولماز ولوکه کندیسی شرفمند اولسون § اولو اولمق، شرفمند اولمق.

مَجْدُولْ [ع] صاغلام ، محکم‌شی § بوکولمش. عربیده کمیکلری متناسب ولطیف واندام وترکیبی محکم آدمه دینیلیر.

مَجْذُوبْ [ع] جذب اولنمش ، چکلمش ، جذبه‌دار ، جذبه‌لی : (مَجْذُوبِ السَّهی) § دلی، دیوانه .

مَجْذُورْ [ع] جذری آلنمش عدد، برعددك مثلنه ضربندن حاصل اولان عدد. اون عددینك اونه ضربندن حاصل اولان یوز عدد کبی .

مَجْذُومْ [ع] جذام علتنه کرفتار اولمش ، مسکین .

مَجْرُوحْ [ع] جرح اولنمش، یاره‌ لنمش . بو معناده جمعی (مَجْروحین) || باطل عد اولنمش ، ادلهٔ ایله بطلانی ثابت اولمش : (بو بابده‌کی ادعاسنك مجروح اولدیغنه قناعت حاصل ایدلمش . .)

« شهسوارم دل مجروحی باصوب کچمه اگر »
« پایمالك بر آووج خاك ایله یکسان ایسه ده »
« نائلیٔ قدیم »

مَجْرُورْ [ع] جرّ اولنمش، چکلمش § عربیده کسره ایله اوقونان کلمه .

مَجْرٰی [ع] آقه‌جق یر ، محل جریان : (مجرای ماء)= صو یولی (مجرای بول) = سیدیك یولی (مجرای طریق) = لغم .

« مجرای قلمدن دوکیلن ماء معارف »
« عونی »

مَجْزُومْ [ع] جزم اولنمش، عقلاً کسدیریلوب آکلمش ، یقین حاصل ایدلمش § بلاحرکه قرائت اولنان .

مَجْعُولْ [ع] یاپیلمش، دوزلمش، محدث ، مصنوع : (مصادر مجعوله) .

مَجْلِسْ [ع] اوتوره‌جق، طوپلانیله‌جق یر : (مجلس الفت ، مجلس صحبت)§ برخصوصك بین‌الاعضا مذاکره‌سی ایچون تخصیص اولنان مقام رسمی : (مجلس وکلا ، مجلس اداره ، هیئت مجلس ، قرار مجلس[۹]) ، (مجلس افروز) = مجلس ضیا لاندیریجی، مجلسه رونق ویریجی. (مجلس بیع) =بازارلق ایچون بر آره‌یه طوپلانش ، طوپلانمه . (مجلس عقد) = بر خصوصی تعهد و التزام یعنی ایجاب وقبولك ارتباطی ایچون طرفینك طوپلاندیغی محله اطلاق اولنور . (مجلس آرا) = مجلس تزیین ایدیجی، خوش صحبت آدم .

« مجلس او مجلس می او می ساقی او ساقیدرینه »
« یحیی »

مَجَلَّه [ع] حکمتی حاوی صحیفه § کتاب ، نامه § علم فقهك معاملات قسمندن مأخوذ موادی حاوی قانون مدنی : (مجلّهٔ جلیله) .

مَجْلُوبْ [ع] جلب اولنمش ، باشقه سنك طرفنه چکلمش : (مجلوب التفات) .

مَجْلٰی [ع] محل جلا ، محل ظهور وتجلی ؛ مرآت ، آینه : (مَجْلای مُجَلّی) .

مَجْمَعْ [ع] جمع اوله‌جق ، طوپلانه‌جق یر : (مَجْمَعُ الْبَحْرَیْن) = ایکی دکزك برلشدیکی یر .

« جمله اصحاب ذوی الاکرامه »
« جمله اول مجمع سعد انجامه »
« خاقانی »

مَجْمَعَه [ع] طوپلامه شیلرك قید کتابی ؛ بر ویا برقاچ فنّه عائد طوپلانان شیلری یازمغه مخصوص کتاب ، دفتر منتخبات . بو مقامده (مجموعه) زیاده قوللانیلیر .

مَجْمُوعْ [ع] طوپلانمش، بر آرایه كتیرلمش شی ، طوپ . (مجموعاً) = مجموع ، طوپلی اوله‌رق .

مَجْمُوعَه [ع] انتخاب ایدلمش شیلرك یازلدیغی دفتر : (مجموعهٔ اشعار ، مجموعهٔ فنون) .

« خیال فكر اوصافكله بر مجموعه درخاطر »
« نفعی »

مَجْنِیٌّ عَلَیْه [ع] كندی اوزرینه جنایت واقع اولان .

مَجُوسْ [ع] آتشه، آیه، كونشه، طاپان جماعت ، قوم . (مَجُوسی) = طائفهٔ مذكوره‌یه منسوب .

مَجْهُودْ [ع] جهد اولنمش ، چالیشلمش § قدرت ، استطاعت : (بذل مجهود) .

مَجْهُولْ [ع] بیلنمه‌مش، بیلنمه‌ین. (معلوم) ڭ ضدی . (فعل مجهول) = فاعلی معلوم اولمایان فعل (مَجْهُولِیَّت) = مجهوللك، بیلنمه‌مشلك.

مَجِیدْ [ع] رفیع ، عالی ، عزیز ، محترم، اولو: (قرآن مجید) § اسماء حسنادندر : (رب مجید ، عبد المجید) .

مَحَابِسْ [ع] « مَحْبَس » ڭ جمعی .

مَحَابِبْ [ع] « مَحْبُوب » ڭ جمعی. مفردلرینه باقلی .

مَحَاذِیرْ [ع] « مَحْذُور » ڭ جمعی .

مَحَارِمْ [ع] جناب حقك حرام قیلدیغی شیلر . مفردی (مَحْرَم) در . (محارم اللیل) = یولجیلق ایتمك جائز اولمایان قورقونج كیجه‌لر .

مَحَارِبْ [ع] « محراب » ڭ جمعی.

مَحَاسِنْ [ع] خلاف قیاس اوله‌رق « حسن » ك جمعیدر . كوزللكلر : (محاسن اخلاق ، محاسن اشیا) فی الاصل وجود انسانینك كوزل اولان یرلرینه اطلاق اولنور .

مَحَاضِرْ [ع] « مَحْضَر » ڭ جمعی . او ماده‌یه باقلی .

مَحَافِلْ [ع] (مَحْفِل) ڭ جمعی : (محافل ادبا، محافل علما) مفردینه مراجعت اولنه .

مَحَاقْ [ع] آیك اكسیلمسی، آیك آخرنده‌كی كیجه‌لری پك قرا ڭلق اولان اوچ كون: (حدّ محاق) میمی حركات ثلاثه ایله اوقومق جائزدر.

مَحَاكِمْ [ع] « مَحْكَمَه » نك جمعی : (محاكم شرعیه ، محاكم نظامیه) .

مَحَالّْ [ع] (مَحَلّ) ڭ جمعی : (محال معینه، محال مباركه).

مَحَامِدْ [ع] « مَحْمَدَت » ڭ جمعی ، مدحلر ، ستایشلر § ایی خصلتلر، كوزل خویلر : (محامد سنیه، محامد علویه) .

مَحَبَّتْ [ع] مادی و معنوی تلذذ اولنان شیئه روحك

میلانی ، سَومك ، سَوكی : (محبت زوجیه ، محبت پدرانه ، محبّت قلبیه) لسانمزده اکثریا موقع وصورت استعما. لنه کوره عشق ، سودا معناسی اراده اولنور § تودّد ، دوستلق ؛ صحبت دوستانه معناسندهده قوللانیلیر: (دون کیجه برقاچ احباب ایله خیلی زمان محبت ایتدك ، میانه‌لرنده‌کی رابطهٔ محبت) (محبتنامه) = عشق وسودایه عائد مکتوب . ضم میم ایله تلفظی غلطدر .

مَحْبَس [ع] محل حبس ، حبس ایدیله‌جك یر ، زندان :

« قیسه دکلدر خطراتم متیس »
« محبس شاهین بلا در سرم »
« ناجی »

مَحْبُوب [ع] سَویملی ، سَویلمش ، کوزل . مؤنثی (محبوبه) در : (محبوب القلوب) .

مَحْبُوس [ع] حبس اولنمش . بعدالمحاکمه بریره قاپا . دلمش ، آلیقونلمش . جمعی (مَحْبُوسِین) ، (مَحْبُوسِیَّت) = محبوسلق .

مَحْجُوب [ع] اوتانمش ، اوتانان ، اوتانغاچ ؛ ادبلی ، حیالی : (پك محجوب برچوجق) ، (مَحْجُوبانَه) = اوتانمشجه‌سنه ، اوتانغانجه‌سنه § پرده دار ، حجابلی ، یوزی اورتولی . (مَحْجُوبِیَّت) = محجوبلق . (مَحْجُوبَه) = پرده نشین ، اوتانغان قادین .

مَحْجُور [ع] تصرفات قولیّه دن یعنی مالنده تصرفدن منع اولنمش دیمکدر . ایکی قسم اولان محجورك برنجی قسمی صبیان، مجانین، معتوهیندر . ایکنجی قسمی مقتضای شرع ایله حاکم طرفندن حجر ایدیلنلردر: (سُفَهَا) کبی .

مَحْجُوز [ع] حجز اولنمش ، داینك آله‌جغنی تأمین ایچون مدیونك بیع و فراغندن منع ایدلمش ودائرهٔ اجرا طرفندن‌مهر رسمی آلتنه آلنمش اموال‌واملاکنه اطلاق‌اولنور. (کفالت محجوزه) = کفیلك اموال واملاکی اصولاً حجز اولنمق صورتیله واقع اولان کفالت دیمکدر .

مَحْدُود [ع] حد کسلمش ، حدلنمش ، حد تعیین اولنمش ، صینیرلی. مادیات ومعنویاتده قوللانیلیر : (محدودالجوانب عرصه) (قونیه ولایتی شرقاً آطنه ، شمالاً انقره‌ولایتلریله‌محدود در) (نامحدود) = حدسز ، نهایتسز .

مَحْذُور [ع] صاقنلمش ، قورقولمش § حذر اولنه‌جق ، چکینیله‌جك شی : (محذورلی ایشلره کیریشمك خطادر ، محذوردن سالم‌دکل) ، (بلامَحْذُور) = محذورسز . جمعی (محذورات ، محاذیر) ، (مَحْذُورَه) = حذر اولنه‌جق شی ، داهیه ، جنك .

مَحْذُوف { [ع] حذف اولنمش، آره‌دن چيقارلمش : (حرف محذوف، حروف محذوفه) § آخرندن ايكى طرفدن عبارت سبب خفيف اسقاط اولنمش اولان كلمه.

مَحْرَم { [ع] تزوّجى حلال اولمايان اقربا ، داخل حرم . ذكور واناثه شاملدر. جمعى (مَحَارِم) . (نامَحْرَم) = محرم دكل، تزوّجى جائز § جناب حقك حرام ايتديكى شى § مجازاً كار واسراره واقف، خصوصيّاته وشخصيّاته آشنا ، تكليفسز معناسنده قوللانيلير: (محرم وبيكانه) ، (مَحْرَمانَه) = محرمجه سنه، كيزلى اوله‌رق (مَحْرَمِيَّت) = محرملك . جمعى اولان (محارم) اشبو معناى مجازيده قوللانيله‌ماز.

« شكل بديع صورت انسانه قيل نظر »
« اسرار رازنامهٔ رحمانه محرم اول »
« عونى »

مَحْرُور { [ع]غيظ وغضب ياخود اسباب سائره ايله پرحرارت وآتشلنمش اولان : (قلب محرور ، دل محرور) .

مَحْرُوس { [ع] حفظ اولنمش: (ممالك محروسه) = حفظ اولنمش مملكتلر ديمكدر .

مَحْرُوق { [ع] يانمش ، ياقلمش. بو موقعده (مُحْتَرِق) زياده قوللانيلير .

مَحْرُوقات { [ع] « محروق » لك جمعيدر . اودون ، كمور كبى ياقيلان ، ياقيله‌جق شيلر مقامنده قوللانيلير : (محروقات شتائيه) مفردى بومعناده قوللانيلماز .

مَحْرُوم { [ع]خيردن منع ايدلمش نصيبسز ، بهره سز ، بدبخت قالمش اولان: (حريص محرومدر) (مَحْرُومِيَّت) = محروملق (مَحْرُومانَه) = محرومجه سنه .

مَحْزُون { [ع] حزنلى ، غملى ، تاسه‌لى: (قلب محزون، طفل محزون) ، (مَحْزُونِيَّت) = محزونلق (مَحْزُونانَه) = محزونجه سنه : (نالهٔ محزونانه ، كريهٔ محزونانه) .

مَحْسُوب { [ع] حساب اولنمش، حسابلانمش، حسابه كچيرلمش . (مَحْسُوبِيَّت) = محسوبلق (محسوباً) = محسوب اولمق اوزره ، حسابه بورجه ، آلاجغه طوتيله‌رق آلنان ويا ويريلن .

مَحْسُود { [ع] حسد اولنمش ، حسد اولنان: (محسود اقران) .

« كورنجه شمدى بويله التفاتك »
« كه‌قيلدى بنده‌كى محسود عالم »
« نفعى »

مَحْسُور { [ع] اوزون اوزادى يه باقمقله فرى كيتمش ،

يورلمش طونوقلانمش كوز : (نظر محسور) بو موقعده (حَسیر) ده قوللانیلیر .

مَحْسُوسْ [ع] حواس خمسه دن بری ایله حس اولنمش، آكلاشلمش. جمعی اولان(محسوسات) = كوزه كورینور شیلر متامنده قوللانیلیر كه « معقولات » مقابلیدر.

مَحْشَرْ [ع] طوپلانه جق یر ، جمع اولنه جق یر: (محشر ارباب صنایع) § انسانلرك روز قیامتده طوپلانه جغی محل. § لسانمزده زیاده غلبه لكدن، ازدحامدن كنایه اوله رق قوللانیلیر : (بوجمعه كاغدخانه محشر كبی ایدی) .

« امر ایت اوله یم كر سكا بار ایسه حیاتم »
« محشرده دخی حواهشك اولمازسه دیرلم »
« نورس »

مَحْشُورْ [ع] حشر وجمع اولنمش، طوپلانمش .

مَحْصُودْ [ع] حصاد ایدلمش ، اكینی بیچلمش .

مَحْصُورْ [ع] حصر اولنمش ، اطرافی قوشادلمش، منع وتضییق ایدلمش : (دشمن محصور، قلعهٔ محصوره) .

مَحْصُولْ [ع] حاصل اولان ، حصول بولان شی : (محصول قلم ، محصول غیرت، محصول قریحه ، محصول مساعی، باغچه محصولی) جمعی (محصولات) : (محصولات صناعیه، محصولات محلیه) (مَحْصُولْدارْ) = محصولی چوق، بركتلی، منبت یر.

مَحْضْ [ع] فی الاصل صو قاتیلمامش، خالص وصافی سوت معناسنه در : (لبن محض) لسانمزده صافی ، خالص اولان هر شی حقنده قوللانیلیر. (محضا) = خالص اوله رق دیمكدركه آنجق، مجرد موقعنده ایراد اولنور : (محضا سایهٔ لطفكاریلرنده مسرور اولدم) .

« نور محض ایدی سعادتلی یوزی »
« خاقانی »
« شاعریتدن اثر یوق بنده انجق{ بهجتا } »
« شعر وانشا محض معتاد طبیعتدر بكا »

مَحْضَرْ [ع] پیشكاه ، محل حضور § متعدد امضایی حاوی اوله رق برماده حقنده یازیلوب برمقام رسمی یه تقدیم ایدیلن ورقه ، عرضحال § محكمه سجلی ، دفتر :

« دعوایه یتر شاهد عادل بو قصیده »
« اثباته اكر لازم ایسه محضر عالم »
« نفعی »

مَحْظُورْ [ع] تعبیرات شرعیه دن اولوب حرام ایدلمش، منع ایدلمش دیمكدر. جمعی (محظورات) (الضرورات تبیح المحظورات) = ضرورتلر ممنوع اولان شیلری مباح قیلار — مجله (مَحْظُورَه) = منع وحرام ایدلمش اولان شیئه اطلاق اولنور .

مَحْظُوظْ [ع] فی الاصل بهره ونصیب معناسنه اولان

(حظّ) ڭ اسم مفعولی اولوب بختلی، نصیبلی آدمه اطلاق اولنور. § « حظّ » لسانمزده خوشه کیتمه، خوشلانمه معناسنده قوللانیلدیغندن (محظوظ) خوشلانمش، خوشلانمش دینکدر.
(مَحْظُوظِیَّتْ) = محظوظلق.

مَحْفَظَه { [ع] ایچنده برشی صاقلا- نیلان ظرف، قاب، قوطی: (ساعت محفظه‌سی، کوزلك محفظه‌سی، یوزك محفظه‌سی).
« کتابك راز مکتومندن اولماز محفظه آکاه »
« بنه اخلاصی بیلمز اولسه ده اهل ریا حافظ »
« وهبی »

مَحَفَّه { [ع] دوه وقاطر اوزرینه قونیلان ایکی طرفلی اوستی قاپالی برنوع واسطهٔ نقلیه‌درکه ایچنه قارشیلقلی ایکی آدم بینر. میمك کسریله ده لغتدر.

مَحْفَلْ | مَحْفِلْ { [ع] جمعیتکاه، طوپلا- نه‌جق یر: (محفل ادبا، محفل ظرفا) § جامعلرده اطرافی پارمقلقله چویرلمش ویاخود زمیندن یوکسك یاپیلمش محل مخصوص: (مؤذن محفلی).
« محفل عدنی مقر ایتسون بلال »
« ۱۲۲۲ سروری »
« دونر برحافظ محفل نشین نغمه پردازه »
« سر آغاز ایلدکجه عندلیبان آشیان اوزره »
« نفعی »

مَحْفُوظْ { [ع] حفظ اولنمش، صاقلانمش: (نقد محفوظ، اشیای محفوظه) § ازبرلنمش: چوجغك محفوظی بولنان سورهٔ شریفه‌یی سربستانه اوقویشی ...) جمعی (مَحْفُوظَاتْ).

مَحْفُوفْ { [ع] اطرافی قوشادلمش، چویرلمش: (المحفوف بصنوف عواطف الملك الاعلی).

مَحَكّ { [ع] اوزرینه سورته‌رك آلتونك عیاری تجربه اولنان برنوع سیاه طاش‌درکه بین العوام تحریف ایله (مهنك) طاشی دینیلیر. کسر میم ایله (مِحَكّ) یازی حكّ ایده‌جك آلت دیمك اولدیغی کبی بالاده‌کی معناده دخی تخفیف ایله قوللانیلیر.

مَحْکَمَه { [ع] دعوالرك حکم و فصلنه مخصوص محل. جمعی (مَحَاکِمْ): (محاکم شرعیه) = نکاح، تحریر وتقسیم ترکه کبی قوانین موضوعه ایله قابل فصل اولمایان خصوصاتی شرعاً رؤیت وحل ایدن محکمه‌لر. (محاکم نظامیه) = قوانین ونظامات موضوعه ایله قابل فصل و حکم اولان دعاوی‌یی رؤیت ایدن محکمه‌لردرکه هربری درجهٔ اولی ودرجهٔ ثانیه‌یه تقسیم اولنمق اوزره (جزا) و(حقوق) نامیله ایکی نوعدر. درجهٔ اولی (بِدَایَتْ) درجهٔ ثانیه (اِسْتِینَافْ) محکمه‌لریدر. بونلرك

فوقنده استانبولده بر (محكمهٔ تمييز)
موجود در . مواد جزائيه‌دن جنحه
وقباحتله قابل استيناف اولان حقوق
دعوالرى ايكى درجه‌ده يعنى بدايةً
واستينافاً ، جنايت دعوالرى حقنده‌كى
حكملر قابل استيناف اولميوب آنجق
تمييزاً رؤيت اولنور :
« فلك كيررسه كف نائلى يه دامانك »
« سنكله محكمهٔ كردكاره دك كيدرز »
« نائلئ قديم »

مَحْكُوكْ } [ع] حك اولنمش ، قازنمش : (مهر محكوك ، تصاوير محكوكه) .

مَحْكُومْ } [ع] حكم اولنمش، حكم آلتنه آلنمش : (محكوم زوال، محكوم فرمان) (مَحْكُومٌ بِهْ) = حاكمك محكوم عليهه الزام ايتديكى شى . (مَحْكُومٌ عَلَيْهْ) = عليهنده حكم اولنان يعنى دعوايى غائب ايدن . (مَحْكُومٌ لَهْ) = لهنه حكم اولنان يعنى دعوايى قازانان .

مَحْكِى } [ع] حكايه اولنمش ، آكلاتلمش .

مَحَلّْ } [ع] جاى ، مكان ، ير : (محل اقامت ، محل تنزه ، حكومت محليه) جمعى (مَحالّ) .

مَحَلّاتْ } [ع] (مَحَلَّه) نك جمعى، قوناق يرلرى : (محلات بالده) .

مَحْلَبْ } [ع] ادريس آغاجى ، قاره چقال § (عَسَل) كبى بال ديمكدر .

مَحْلُوجْ } [ع] حلّاجلانمش ، آتيلمش پاموق .

مَحْلُولْ } [ع] صاحبى بلاوارث وفات ايدن ملك ؛ صاحبسز معاش ومنصب § بر ماده‌نك مايعات ايچنده اريدكدن صوكره‌كى حالى . (مَحْلُولِيَّتْ) = محلوللك ، حل ايديلش ، اريمش . جمعى (مَحْلُولاتْ) .
«قالوب نفئ معجز دمدن اورنك سخن محلول»
« سخن سنجان روم اولمشيدى هر بر عصرده طالب »
« غالب »

مَحَلَّه } [ع] بر شهر ويا قصبه‌نك باشقه باشقه اسملر ايله ياد ايديلن اقسامندن هر برينه اطلاق اولنور كه بر مسجده ويا جامع شريفه مربوط وبر امام ايله ايكى مختارى موجود ومتعدد بيوت واماكنى حاوى اولان بر دائرهٔ مملكت ديمكدر : (ماچقه محله‌سى ، سنان پاشا محله‌سى ، جهانكير محله‌سى) .

مَحْمَدَتْ
مَحْمِدَتْ } [ع] اوكمك ، ستايش ، مدح ، ثناى جميل § شكر وسپاس ، وظيفهٔ منتى يعنى منت نعمتى ادا ايتمك § ثناى جميله سبب اولان خصلت . (مَحْمَدَتْساز) = حمد وثنا ايدن . جمعى (مَحامِدْ) .

مَحْمِلْ { [ع] محفّه كبی دوه اوستنه چاتیلوب هربرینه برآدم اوتورمق ایچون ایكی طرافلی ، تپه‌سی مخروطی اولانشی . آنك درونده‌كی یوكه‌ده دینیلیر :

« یوریدی محملمه كوكبه‌سی »
« طوتدی عالملری بانك جرسی »
« خاقانی »

مَحْمُودْ { [ع] حمد اولنمش ، ثنا ایدلمش : (محمودالشیم) ، (مقام محمود) = جنت اعلی § (ابرهه) نك فیللرندن هدم كعبه ایچون كتیردیكی فیلك اسمی .

مَحْمُولْ { [ع] حمل واسناد اولنمش § یوكلنمش § موضوع اوزرینه حمل اولنان خصوصه دلالت ایدن كلمه در كه مبتدانك خبری دیمكدر . مثلا « انسان حیواندر » جمله‌سنده انسان موضوع ، حیوان محمولدر . (محمولاً) = محمول اوله‌رق ، یوكلو اولدیغی حالده (مَحْمُولَه) = حموله كبی یوك دیمكدر .

مَحْمُومْ { [ع] حماعلتنه طوتلمش . مجازاً — محموم آدملرك صایقلامسی كبی — صاچه صاپانسوز سویله‌ینه‌ده اطلاق اولنور . (مَحْمُومانَه) = محمومجه‌سنه .

مَحْمِیّ { [ع] حمایه اولنمش ، پاتنه‌لو :

« محمیلری هربرده حمایت یكی چیقدی »
« لا »

مَحْمِیَه { [ع] برشیئی قوریمق ، حفظ ایتمك § محافظه‌لی بیوك شهر : (محمیهٔ قسطنطینیه ، محمیهٔ بروسه ، محمیهٔ ادرنه) .

مَحْو { [ع] برشیئی یوق ایتمك ، ازاله ایلمه‌مك . (محو واثبات) = یازلمش برشیئی تصحیح ایتمك . صوفیّونك اصطلاحنده اوصاف وعادات بشریه‌نك معدوم اولمسی دیمكدر § فارسیده شیفته ، عاشق ، افتاده معناسنه‌ده قوللانلمش وشعرای عثمانیه ظرفندنده‌خی عین صورتله قبول واستعمال اولنمشدر : (محو وجود) .

« محو خاك ره شاهنشه كونینم بن »
« نه تولّای وجود ونه تبرّای عدم »
« عاكف پاشا »

مَحْوِیَّتْ { [ع] مولّداتندر . آلچاق كوكللیلك ، تواضع ، خاك برابرلك : (حال محویّت)

مَخادِیمْ { [ع] (مَخْدُومْ) ك جمعی ، اوغللر .

مَخاذِیلْ { [ع] (مَخْذُولْ) ك جمعی ، خوار ، ذلیل ورسوای اولان آدملر .

مَخارِجْ { [ع] (مخرج) ك جمعی : (مخارج حروف) .

مَخازِنْ { [ع] (مَخْزَنْ) ك جمعی : (مخازن علوم) .

مَخافَتْ { [ع] قورقق ، خوف (رأس الحكمة مخافة الله) = حكمتك باشی اللّهدن قورقمقدر .

مَخْبُونْ [ع] قحط وغلا وقتى ايچون صاقلانمش اولان شى . § ايكنجى حرفى اسقاط اولنمش وزن . « مستفعلن » دن سينك سقوطيله « متفعلن » قالمسى كبى .

مَخْتُومْ [ع] خاتملنمش ، مهرلنمش : (ورقهٔ مختومه) فارسى اولان (مهر) لفظندن « ممهور » كلمه‌سنى اويدرمق وقوللانمق عبث وغلط افحشدر . § مقفل ، باغلانمش .

مَخْتُونْ [ع] سنّت اولنمش . ختانى اجرا ايدلمش : (طفل مختون ، اطفال مختونه) .

مَخْدُومْ [ع] اوغل ، اولاد . فى الاصل كند يسنه خدمت اولنان ديمكدر . اولادك تربيهٔ ماديه وروحانيه‌سى پدره عائد برخدمت مهمه اولمق اعتباريله اوغل مقامنده قوللانيلمشدر . (مَخْدُومِيَّتْ) = اوغللق .

مَخْذُولْ [ع] خوار ، حقير ، پريشان ، رسوا : (شخص مخذول) ، (مخذولاً) = حقير ، رسوا اوله‌رق .

مَخْرَجْ [ع] خروج ايده‌جك ، چيقاجق ير : (مخرج اقلام ، مخرج خانه) § رتب علميه‌دن استانبول طريق مولويتلرينك ابتدا پايه‌سى : (مخرج مولويتى) § كسر عاديده چيزكينك آلتنده بولنان رقم : (مخرج مشترك ، توحيد مخرج) جمعى

(مَخَارِجْ) = آغيزدن حروفك چيقه‌جق يرلرى .

مَخْرُوبْ [ع] خراب ايدلمش .

مَخْرُوطْ [ع] شكرجى كلاهى ، مناره كلاهى كبى آشاغيسى اينجه وتپه‌سى كيتدكجه كنيشله‌ين مدوّر شكل كه هندسه‌جه « مثلث قائم الزاويه‌نك زاويهٔ قائمه‌سنى محيط اولان ضلعلردن برى محور حكمنده اوله‌رق او مثلثك محور اطرافنده دور ايتمه‌سندن حاصل اولان شكل » ديمكدر : (مخروط قائم ، مخروط مائل ، مخروط ناقص) ، (مَخْرُوطِى) = مخروط شكلنده ، مخروطه منسوب . (مَخْرُوطِيَّاتْ) = مخروطى اولان شيلر .

مَخْزَنْ [ع] ايچنده اشياوسائره حفظ اولنان ير ، اكثريا بودروم كبى ير آلتنده‌كى محله ، مغاره‌يه اطلاق اولنور . جمعى (مَخَازِنْ) .

« امين مخزن لطف ومروتى حاتم »
« نفعى »

مَخْزُونْ [ع] خزينه‌ده حفظ اولنان شى : (نقد مخزون ، اشياى مخزونه) .

مَخْصُوصْ [ع] تخصيص وتعيين اولنمش § عمومه عائد اوليوب خاص بولنان ، معين ومنحصر اولان : (پيام مخصوص ، دائرهٔ

مخصوصه) ، (مخصوصاً) = مخصوص اولەرق ، اعتنا ایله § عمداً ، بالالتزام ، بیله بیله : (مخصوص بایپلور) .
(مَخْصُوصِیَّتْ) = مخصوصلق .
« کوردی مخصوص اولدیغن میدان استغنا بکاه »
« خیالی »

مَخْضُوبْ [ع] بویانمش : (ریش مخضوب) .

مَخْضُوعْ [ع] خضوع ایتمش ، باشنی اکمش .

مَخْطُورْ [ع] خطره ، هلاکه یاقلاشدیرلمش § فکر واندیشه . جمعی (مخطورات) .

مَخْطُوطْ [ع] خطلنمش ، چیزگیلنمش .

مَخْفِی [ع] اخفا اولنمش ، گیزلی ، صاقلی . (مخفیاً) = گیزلی اولەرق .

مَخْلَصْ [ع] انسانك ایکنجی اسمی ، اسم اصلیدن باشقه اولان اسم . مثلا ناظم مثنوی پیر اعظمك اسمی (محمد) مخلصی (جلال الدین) ایدی .
« نشأت دیدی پیران زباننده‌ن ایدوب گوش »
« مخلص آگا اسعد نەسعادت بونه شاندر »
« خواجه نشأت »

مَخْلُوطْ [ع] خلط اولنمش ، ایچنه باشقه سی قاتیلمش ، قارشدیرلمش : (مخلوط یاغ ، مخلوط ذخیره) .

مَخْلُوقْ [ع] خلق اولنمش ، یارادلمش . جمعی (مَخْلُوقَات)
= جناب حقك یاراتدیغی مرئی وغیر مرئی بالجمله ذی روح موجودات دیمکدر .
« برشی وار جهانده که مخلوق حق دگل »
« خیالی »
« نه آگلارسین نه استفهام ایدرسین آگلایانلردن »
« عجب ناقابل خرشیوەسین مخلوق آخرسین »
« معلم ناجی »

مَخْلُوقَه [ع] احداث کذب معناسندن اخذ ایله دیگر شاعر طرفندن سویلنمش اولدیغی حالده نمدر دیو ادعا اولنان قصیده‌یه ، شعره اطلاق اولنور .

مَخْمُورْ [ع] سرخوشلقدن بایغین ، خماره اوغرامش ، مست بی‌تاب اولان . (چشم مخمور) = بایغین باقشلی گوز (مَخْمُورَانَه) = مخمورجه‌سنه (مخمورلق) = سرخوشلقدن صوکره گلن حال ، سرسملك .
« داد مخموریٔ چشم نیم خوابکدن سنك »
« الامان شوخیٔ ابروی عتابکدن سنك »
« محمود ندیم پاشا »
« دیده مخمور وگریبان چاك وکاکل تارمار »
« وله »

مَخْنُوقْ [ع] بوغولمش ، بوغوق . (مَخْنُوقاً) = بوغولمش اولەرق .

مَخُوفْ [ع] قورقونج یر اا دهشتلی ، قورقولی شی :

(طريق مخوف ، مخوف الافعال ، مخوف اورمان ، صيحهٔ مخوفه) .

مَدّ { [ع] اوزاتمق ، چكمك . بو مناسبتله منسوبين علميه‌نك مدت منصوبه‌لرينك تمديدينه (مدّ) تعبير اولنور . § دكز ويانهرك صولرى چوغالوب قاره‌يه طوغرى طاشمق . «جَزْر» مقابلى § الفك اوزرينه چكيلن شو (~) اشارته دينيلير . (مدّ نظر) = نظرى اوزاتمه ، اوزاغه باقه ؛ كوز آلبيى ، كوز ايريمى باقش :

« مدّ نور نكاه انديشه »
« شعرمك خط جدولى كورينور »
« نفعى »
« مدّ ابروسى ايدى بسم الله »
« خاقانى »

مَدّاح { [ع] پك زياده مدح ايديجى ، ايدن ‖ باللاند يره رق حكايه سويله‌يجى ، سويله‌ين : (مدّاح مشهور عصمت افندى) .

مَدائِن { [ع] شهر معناسنه اولان (مدينه) نك جمعى . روايته كوره اسكى ايران حكمدارلرندن (نوشيروان) مشهورك عراق عربده انشا واعمار ايلديكى شهرك اسميدر . مشهور (طاق كسرى) شهر مذكورده ايدى . ديكر روايته كوره وقتيله بابل حواليسنده معمور يدى شهر وار ايدى . آنلرك عمومنه بردن (مدائن) دينيليردى .

مَدائِح { [ع] « مَديحَه »نك جمعى : (مدائح قدسيهٔ حضرت رسالتپناهى) ، (مدائح) صورتنده تحرير و تكلمه لزوم يوقدر .

مَداخِل { [ع] « مدخل »كـ جمعى ، كيريله‌جك يرلر .

مَدار { [ع] برشيئك دونه‌جكى ، دور ايده‌جكى ير ، دائره طرزنده يول . (مدارالعين) = كوز چوقورى § وسيله ، سبب ، معين ، ياردمجى : (مداركلام ، مدار معاش) § دائره ، حلقه : (مدار سرطان) = معدل النهارك يكرمى اوچ بچق درجه بعد شماليسنده مفروض اولان دائره . (مدار جدى) = كذلك اول قدر بعد جنوبيسنده‌كى دائرهٔ مفروضه .

« بازار جواهر سخنده »
« هر لفظن ايدن مدار معنى »
« انسى »

مَدارِج { [ع] مسلك ، طريق معناسنه اولان «مَدْرَجه» نك جمعى : (عارج مدارج فيض واقبال) .

مَدارِس { [ع] (مَدْرَسَه) نك جمعى ، طلبهٔ علومك اقامتكاهلرى :

« بو تمنى‌يى ايتمه استكثار »
« اوده آزدر بزم مدارسه آز »
« معلم ناجى »

مَدامِع [ع] (مَدمَع) ك جمعی ، کوز یاشلری : (مدامع هجران) .

مَدبُوغ [ع] دباغت اولنمش .

مَدح [ع] اوکمك ، ستایش ایتمك ، ثنا ایتمك . (ذَم) ك نقیضی .

مَدخَل [ع] دخول ایده‌جك محل ، کیره‌جك یر . مادی و معنوی صورتده قوللانیلیر : (مدخل خانه، مدخل قواعد ، مدخل جغرافیا) § داخل اولمق معناسنی افاده ایتدیکی جهتله قاریشمق ، دخل وتعرض ایتمك معناسنده‌ده قوللانیلیر : (فلانك بوایشده مدخلی اولدیغی تحقق ایتدی) ، (ذی مدخل) = برایشده اشتراکی اولان ، مشترك بولنان .

« نه‌طارلمش‌اوپری بونده‌کیمك‌مدخلی‌وار » « واصف »

مَدخُول [ع] دخل ایدلمش ، تعقیب‌وتعریض‌اولنمش، دیله دوشمش : (شخص مدخول) § کندیسنه بر شی کیرمش اولان : (زوجهٔ مدخول بها) = جماع‌اولنمش زوجه . (زوجهٔ غیر مدخول بها) = هنوز جماع اولنمامش زوجه .

مَدَد [ع] یاردیم ، نصرت : (مَدَد جو)= مدد آرایجی، آرایان (مَدَد جویانه) = مدد جو اولانه یاقیشه‌جق صورتده (مَدَد جویی) = مدد جولق. (مَدَد خواه) = مدد ایسته‌یجی، ایسته‌ین . (مَدَد خواهانه) = مدد خواهجه‌سنه. (مَدَد خواهی) = مدد خواهلق(مَدَد رسان)= مدد ایریشدیریجی (مَدَد رسانی) = یاردیم ایدیجیلك، (مَدَد کارانه)= مدد کارجه سنه. (مَدَد کاری) = مدد کارلق، یاردیمجیلق § الغیاث ، الامان کبی ندا.

مَدرَج [ع] درجه ایله ، آدیم آدیم ایلری کیدیلن ،

مَدرَجه سلوك ایدیلن طریق ، مسلك . جمعی اولان (مَدارِج) زیاده قوللانیلیر .

مَدرَسه [ع] درس اوقونه‌جق محل ، خصوصیله طلبهٔ علومك ایچنده‌اقامتله درس اوقودقلری بنا : (مدرسه نشین) = مدرسه‌ده اوتوران ، طالب ، سوخته .

مَدعُوّ [ع] دعوت اولنمش ، چاغیرلمش . (مَدعوّاً) = دعوتلی اولەرق ، مدعوّ صفتیله . جمعی (مَدعوین) .

مَدفَن [ع] دفن اولنه‌جق یر ، مزار. جمعی (مَدافِن).

« ای ملکار ! نوردن بر عالم ایجاد ایلیك »
« مدفنمده بر سراج رحمت ایقاد ایلیك »
« لا »

مَدْفُوع { [ع] دفع اولنمش ، طیشاری چیقارلمش . جمعی (مَدْفوعات) = صرف ایدلمش ، ویرلمش آقچه‌لر : (صندوغك مدفوعاتی ، مدفوعات دفتری) ،

مَدْفُون { [ع] دفن اولنمش ، کوملمش : (نقد مدفون ، نقود مدفونه) .

مَدْلُول { [ع] دلیل کتیرلمش شی § دلیلك حکمی ، عباره‌نك سیاق وسباقی ، مآلی : (مدلول کلام ، امرنامه مدلولنجه) .

مَدْمَع { [ع] موضع دمع ، کوز § کوز یاشی . جمعی (مَدامع) .

مَدَنی { [ع] مدینه‌یه منسوب ، شهری ، بدوی اولمایان : (مَدَنیُّ الطَّبع) = طبیعتی اقتضاسندن اوله‌رق مجتمعاً یاشامغه مجبور اولان انسان .

مَدَنِیَّت { [ع] مدنیلك ، شهریلك ، « بدویّت » ك ضدی . تربیه وآداب وترقیات بشریه‌نك ایجاب ایتدیکی صورتده اجتماع ومعیشت دیمکدر : (جهان مدنیت ، عصر مدنیت) .

مَدْهُوش { [ع] متحیّر ، دهشتلنوب قورقمش ، اورکمش ، شاشیرمش :

« خاموش نه آه ایدر نه افغان »
« مدهوش نه‌یول بیلیر نه‌ارکان »
« شیخ غالب »

مَدٰی { [ع] غایت ، نهایت . فی‌الاصل مسافه معناسنه‌در .

مَدَیٰ الاَیّام { [ع] (مَدٰی) فی‌الاصل مسافه معناسنه ایسه‌ده غایت ، انجام معناسنده قوللانیلیر . بوتقدیرده معنای ترکیب ایامك غایتنه قدر یعنی دائما دیمك اولور .

مَدَیٰ الاَعْوام { [ع] سنه‌لرك غایتنه قدر دیمکدر .

مَدَیٰ البَصَر { [ع] کوز ایریمی یعنی کوزك کوره بیلدیکی قدر دیمکدر .

مَدیح | [ع] مدحه سبب اولان شی ، وسیلهٔ مدح .
مَدیحه | ایکنجیسی مدحی متضمن اولان منظومه ، مدحنامه معناسنی‌ده افاده ایدر . (مَدیحه‌سَنج) = مدیحه ، مدحنامه انشاد ایدن ، مادح دیمکدر .

مَدید { [ع] چکلمش : (خط مدید) § اوزون ، اوزامش : (مدت‌مدیده ، زمان‌مدید) ، (مدید‌البصر) = اوزاقدن کورن § عروضده بربحرك اسمی : (بحر مدید) .

مَدینه { [ع] بویوك شهر ، خصوصیله پیغمبرمز مفخر موجودات علیه اکمل التحیات افندیمز

حضرتلرینك روضهٔ مطهره‌لرینی حاوی اولان شهر مبارك: (مدینهٔ منوّره)، (مدینة السلام) = بغداد شهری . جمعی (مَدائِن، مُدُن، مُدْن) ، (مَدَنی) = شهره منسوب انسان (مَدِنی) = شهره منسوب حیوان .

مَدْیُونْ [ع] بورجلو ، ویره‌جکلی: (مدیون مغبون، مدیون شکران) .

مَذابِحْ [ع] « مذبح » و« مَذْبَحَه » نك جمعی. حیوان بوغازلانه‌جق وقربان کسیله‌جك یرلر.

مَذاقْ [ع] لذت آلمق ، طاتمق، ذوق § طاده‌جق یر . (حُلْوالمذاق) = مذاقی شیرین، طاتلی (مُرّالمذاق) = مذاق آجی .

« تلخ ایدر آدمك البته مذاق عیشن »
« باده‌نوش ایله بوکون ایله فکر فردا »
« لاادری »

« مذاق تلخه‌ویردی یاد لعلك برحلاوت کیم »
« غمکله ایچدیکم بیك کاسه زهرابی اونوتدردی »
« نائلی قدیم »

مَذاهِبْ [ع] « مَذْهَب » ك جمعی. اعتقاد ماده‌سنده وعمل خصوصنده اتخاذ اولنان یوللر : (مذاهب اربعه ، اختلاف مذاهب) .

مَذْبَحْ ، مَذْبَحَه [ع]حیوان بوغازلایه‌جق ، قربان کسیله‌جك یر، قناره . جمعی (مَذابِح).

مَذْبُوحْ [ع] ذبح اولنمش ، بوغازلانمش .

مَذْکُورْ [ع] ذکر اولنمش ، آ‌کلمش : (شخص مذکور، مادهٔ مذکوره) .

« باده‌نك صور نشوهٔ فیضن دل‌مخموردن »
« هرنه‌دن کچدمسه کچدم کچمدم مذکوردن »
« فطین »

مَذَلَّتْ [ع] خورلق، حقیرلق ، ذلیل اولمق : (دوچار مذلّت) .

« بالین نازه خواجهٔ شهر ایلر اتّکا »
« خاك مذلّت اوزره یاتیر آج برغریب »
« لا »

مَذْلَقَه [ع] آیاق قایه‌جق یر ، قایپانجق محل : (مذلقهٔ حقارت) جمعی (مَذالِق) .

مَذَمَّتْ [ع] قینامق، ذم ایتمك، یرمك . « محمدت » ك ضدی . ذالك کسریله‌ده جائزدر : (اهل مذمّت) .

مَذْمُومْ [ع] ذمّ اولنمش، یرلمش: (شخص مذموم ، اخلاق مذمومه) .

مَذْهَبْ [ع] کیده‌جك یول § مسلك، طریقه: (مذهب فلاسفه ، مذهب طبیعیّون ، مذهب مادّیون) § دین واعتقاد یولی . ائمهٔ مجتهدینك اتخاذ واختیار ایتدکلری مسلکلر : (مذهب حنفی ، مذهب شافعی ، مذهب مالکی) .

«کفت و کوچوق صدد عشقده جمهوره کوره»
«حق کندکده آرا مذهب منصوره کوره»
«منیف»

«رضایه حکم قضاده موافقز اما»
«برازده مذهب انصافده مساغ آرارز»
«قوجه راغب»

مَذِیّ { [ع] نسا ایله ملاعبه وتقبیل اثناسنده آلت رجولیتدن ظهور ایدن قویوجه مایعه اطلاق اولنور.

مَرّات { [ع] (مَرّه) نك جمعی، کرّه‌لر، دفعه‌لر دیمکدر.

مَراتِب { [ع] «مرتبه» نك جمعی: (مراتب رسمیه، اقصای مراتب).

مَراح { [ع] فرحلانه‌جق؛ تنزه، راحت ایده جك یر § مطلقا مکان، مأوی.

مَراحِل { [ع] «مَرحَلَه» نك جمعی: (مراحل بعیده، مراحل پیما)، (مرحله نشین) = یولجی، سیّاح.

مَراحِم { [ع] «مرحمت» ك جمعی: (مراحم سنیه).

مَرارَت { [ع] آجیلق، (حَلاوَت)ك ضدی: (مرارت حیات، مرارت اسارت).

مَراسِم { [ع] (مَرسَم) ك جمعی، عادتلر، قاعده‌لر، شیوه‌لر معناسنه‌در. مفردی هیچ قوللانیلماز:

«تك اولسون قواعد اخلاص برطرف»
«مانع دکل مراسمه دائر قصورمز»
«نابی»

مَراصِد { [ع] «مَرصاد» ك جمعی؛ رصده مخصوص یرلر.

مَراعی { [ع] (مَرعی) نك جمعی، چایرلر، اوتلاق یرلری.

مَراق { [ع] رقتلنمش، تأثر، ابتلا، قره‌سودا، قریحه کبی معانئ مختلفه‌ده قوللانیلیر:

«کرچه مهر دورفیض اولقله بولدم اشتهار»
«پاینه‌دوشمك مراقدرهر آقشام سایه‌وار»
«ناجی»

مَراقِد { [ع] (مَرقَد) ك جمعی: (مراقد مبارکه، مراقد اولیاء).

مَراکِب { [ع] (مَرکَب) ك جمعی، دابّه، آرابه، قایق، سفینه کبی بنیله‌جك شیلر: (مراکب بحریه، مراکب بریه).

مَراکِز { [ع] (مَرکَز) ك جمعی: (مراکز مدنیّه، مراکز ولایت).

مَرام { [ع] آرزو، مطلب، مقصد، ایستك. (مَرام بَخش) = (مَرام بَخشا) = بر کیمسه‌نك ایستدیکنی ویرن.

«مرام ابقای نام ایتمکسه برمصرع ده کافیدر»
«عجب حیرتده‌یم بن سداسکندر خصوصنده»
«قوجه راغب»

مَراوِیح { [ع] (مَروَحَه) نك جمعی، اوه‌لر، صحرالر؛

بیابان یرلر. (مَراوِح) اولورسه یلپازه معناسنه اولان (مِروَحَه) نك جمعیدر.

مَرایا { [ع] (مرآت) ڭ جمعی ، آینه‌لر :

« انعکاسندن اولور ماهك مرایا غرق نور »
« یازدیغی مرثیه‌یی نشر ایده‌من شرمندن »
« وار ایکن مرثیهٔ محتشم کاشانی »
« معلم ناجی »

مَرْبَع { [ع] بهاره مخصوص اقامتگاه ، کاشانهٔ ربیعی . (مَرْبَع نشین) = مربعده اوتوریجی ، اوتوران .

مَرْبُوط { [ع] ربط اولنمش ، باغلانمش . (مَرْبُوطاً) = ربط اوله‌رق § عائد ، راجع ، تعلّق : (بوجمله بالاده‌کی شوجمله‌یه مربوطدر . مطبعهٔ عامرهٔ معارف نظارتنه مربوطدر) (مربوطیّت) = مربوطلق .

مَرْتَبَه { [ع] درجه ، رتبه ، پایه . نظمده (مَرتَبَت) طرزنده‌ده قوللانیلیر : (ممکن مرتبه ، مرتبهٔ بالا)

مَرْثِیَه { [ع] وفات ایدنك محاسننی یاد ایده‌رك آجیوب آغلامق § بو صورتله یازیلان نظم حزین . جمعی (مَراثی) . (مَرْثِیَه‌خوان) = مرثیه اوقویجی . (مرثیه‌خوانی) = مرثیه اوقویجیلق . تشدید (یا) ایله (مرثیّه) طرزنده استعمالی غلطدر.

مَرْج { [ع] برشیئی دیگر شیئه قاتوب قاریشدیرمق معناسنه‌در . لسانمزده (هَرْج) لفظیله برابر (هرج ومرج) صورتنده وناس بربرینه دوشوب قارمه قاریشیق اولمق معناسنده قوللانیلیر . عربیده اوتلو صولو چایرلق معناسنی ده افاده ایدر. عربیده بومعناده استعمالیده اختلاط نباتاته مبنیدر. (هَرَج) شدت حرارتدن ویا چوق قطران سورلمکدن دوه بایغین اولمق معناسنه اولدیغندن (هَرْج) مقامنده قوللانیله‌ماز . برلغت کتابنده بوصورتله کوسترلمسی اثر غفلتدر .

مَرْجان { [ع] دڭزدن چیقان معروف قیرمزی جوهر § برنوع نبات ربیعی : (مرجان تسبیح)

مَرْجِع { [ع] مکان رجوع . رجعت اولنه‌جق یر : (مرجع کل ، مرجع رسمی) جمعی (مَراجِع) .

مَرْجُمَك { [ف] انواع حبوباتدن معروف دانه : (مرجمك چورباسی) .

مَرْجُوّ { [ع] رجا اولنمش ، نیاز ایدلمش : (شیمهٔ کریمانه‌لرندن مرجو اولان) .

مَرْجُوحْ [ع] مفضول ، باشقه شيئك كنديسنه كسب رجحان ایتدیکی شی § خصمندن اوّل اقامهٔ بیّنه یه صلاحیتی اولمایان .

مَرْجُومْ [ع] رجم اولنمش ، طاشلانمش .

مَرَحْ [ع] شدت فرح ، زیاده سوینج؛ حد دن آشقین نشاط وسرور . (مَرَحانْ) = فرح ، سرور معناسنه‌در .

مَرْحَباً [ع] مسافر ومهمانه خطاباً ایراد اولنان بو کلمه (شائبهٔ اشتغالدن عاری اوله‌رق واسع وآبادان یره کلدکز ، انشراح وافتتاح قلب ایله انس والفت ایدکز ، قطعاً متوحش اولمیکز) مألنی افاده ایدر . بعضاً تعظیم واستعجاب مقامنده تحسین وآفرین معناسنه وبعضاً‌ده مقام تهکمده قوللانیلیر :

« مرحبا ای جام مینای می یاقوت رنك »
« دوری کلسون‌سندن اوکرنسون سپهر ی درنك »
« نفعی »

مَرْحَلَه [ع] برقوناقلق مسافه ، یول دیمکدر . جمعی (مراحل) .

مَرْحَمَتْ [ع] بر کیمسه یی اسیرکه‌مك ، برینه رقت وشفقت کوسترمك ، بر کیمسه حقنده قلباً آجینمق . (مَرْحَمَتْ بَخْش) = مرحمت ایدن (مَرْحَمَتْشِعارْ) = عادتی مرحمت اولان (مَرْحَمَتْ کُسْتَرْ) = مرحمت یاپیجی ، پایان . (مرحمت پَرْوَرْ) = مرحمت بسله‌ین ، مرحمتلی (بی مرحمت) = مرحمتسز .

مَرْحُومْ [ع] رحمتلنمش ، رحمت حقه نائل اولمش دیمکدر . هر مؤمن متوفی حقنده قوللانیلیر .

مَرْدْ [ف] ارکك ، آدم؛ بهادر ، شجیع ، ییکیت . (مرد فرد) = اشی بولنمایان ییکیت آدم . (مَرْدی) = مردلك ، ییکیتلك . (مَرْدانَه) = ییکیتجه‌سنه (نامَرْدْ) = آدم دکل ، آلچاق . جمعی (مَرْدانْ) = مردلر ، ییکیتلر .

« مردانه‌یوررسون‌یوری‌ای‌سرورمردان »
« مرد ایستدی میدان »
« ناجی »
« قوت بازوکه تحسین مردسین والله مرد »
« خیالی »

مَرْدُمْ [ف] انسان . (مَرْدُمی) = انسانلق . (مردم آزار) = انسان اینجیدیجی یعنی کوکل قیران . (مَرْدُمْ خوارْ) = انسان ییجی ، ییین (مَرْدُمْ کُشْ) = انسان اولدیریجی ، اولدیرن . (مردم زاد)

= انسان اوغلی، بنی آدم. (مَرْدُمان) = انسانلر .

« اولور می ناکس آدم هیچ اصالتدن دم اورمقله »
« دکلدر مردمی قیدنده مردمزاده‌لر سوزده »
« معلم ناجی »

« مردم چشممه بیلمم نه‌فسون ایتدی فلك »
« کریه‌می ایتدی فزون اشکمی‌خون ایتدی فلك »
« یاووز سلطان سلیم »

مَرْدُمَك { [ف] (مَرْدُمِ چَشْم) کبی کوزببکی دیمکدر. عربیده (انسان العین) دینلیر . (مَرْدُمَه)ده بومعناده لغتدر .

مَرْدُم گیاه ، **مَرْدُم گیه** { [ف] قان قورو- دان، یبروح الصنم، عبد السلام دینلن نبات . (مردم گیا) ده دیرلر .

مَرْدُود { [ع] رد اولنمش ، قبول اولنمایوب کری دوندیرلمش . (مَرْدُودِیَّت) = مردودلق .

مَرْذُول { [ع] رذیل ، رسوای ایدلمش .

مَرْزْبان { [ف] حد ، یر معنا- سنه اولان (مَرْز) ایله (بان) لفظندن مرکبدر . حاکم ، سرحد محافظی ، طرفدار معناسنه‌در . ضم زا ایله (مَرْزُبان) بونك معربیدر.

مَرْزَغَه { [ع] باتاقلق ؛ صیویق بالچیق ومتعفن صو بریکنتیسی اولان محل . (مَرْزَغی) = اوکبی باتاقلق محللره متعلق، عائد: (امراض مرزغیه، ابخرهٔ مرزغیه).

مَرْزَنْگُوش { [ف] صیچان قولاغی، مرجان کوشك دینیلن کوزل قوقولو بر چیچك . (مرزنجوش) معربیدر .

مَرْزُوق { [ع] رزقلانمش، رزقی چوق ، بختیار .

مَرْسُوم { [ع] رسم ایدلمش . رسم اولنمش § عرف، عادت . (مرقوم) مقامنده استعمالی متروکدر .

مَرْسی { [ع] لیمان : (مرسای سلامت) .

مَرْسِین { [ع] یاپراغی قوقولو معروف آغاج .

مَرْصُوص { [ع] بربرینه یاپا- شدیرلمش ، متین، صاغلام : (بنیان مرصوص) .

مَرَض { [ع] خسته‌لك ، انسانك طبیعی اعتدالنی غائب ایدوب وجودك افعال طبیعیه خارجنده عارضی تغیراته اوغرامسی . مادی و معنوی خسته‌لکده قوللانیلیر: (مرض مزمن، مرض موت ، مرض جسمانی، مرض نفسانی) جمعی (امراض) : (امراض جسمانیه ، امراض روحانیه).

مَرْضات { [ع] خشنودلق ، رضا : (طَلَباً لِمَرْضاةِ الله تَعالی) .

مَرْضىٰ } [ع] (مَرِيض) ك جمعى، خستەلر : (مرضاى عسكريه) .

مَرْضِيّ } [ع] بكەنلمش ، رضا كوسترلمش ، مقبول ديمكدر : (افعال مرضيه ، افعال غير مرضيه) .

مَرْطُوبْ } [ع] رطوبتلى، ايصلا- دلمش ، ايصلاق .

مَرْعىٰ } [ع] اوتلاق ، چايرلق.

مَرْعُوبْ } [ع] قورقمش، زياده اوركمش ، رعب ودهشته كرفتار اولمش. (مَرْعَبَه)= انسانى قورقوتان تنها محل || نا كهانى قورقىق .

مَرْعِيّ } [ع] رعايت اولنمش ، رعايت ايدلمش ، معتبر طوتيلان: (مرعى‌الاجرا، مرعى‌الخاطر، اصول مرعيه) .

مَرْغزارْ } [ف]صولاق، اوتلاق، چايرلى‌چمنلى ير. سبزه معناسنه اولان (مَرْغ) ايله (زار) دن مركّبدر .

مَرْغُوبْ } [ع] رغبت اولنمش، بكەنلمش ، كوزل، مقبـول : (طور مرغـوب ، اطوار مرغوبه) .

مَرْغُولْ } [ف] بوكلمش، اورلمش صاچ، قيوريرجق‌صاچ:

مَرْغُولَه } (زلف مرغول) § قوش آوازى ؛ مطرب نغمەسى .

مَرْفُوعْ } [ع] رفع اولنمش ، يوقارى قالديرلمش : (يد مرفوع) § ضمّه ايلەحركەلنمش.

« اولورمى‌عاقل ديوانه مشربدن قلم‌مرفوع »
« نجار زاده »

مَرْقَدْ } [ع] مزار، قبر معناسنده قوللانيلير . حال بوكه معناى اصليسى اويويه‌جق‌ير ديمكدر : (مرقدپاك، مرقد معظّم سيّدالشهدا) .

مَرْقُومْ } [ع] رقم اولنمش ، يازلمش § ذكرى كچمش ، ذكر اولنان .

مَرْكْ } [ف] موت ، اولوم : (مَرْكِ شادى)=سوينج اولومى . (مَرْكا مَرْكى) = وبا ، طاعون ، قولرا كبى عمومى اولوم ؛ بلاى عام .

« دنيـا كوربنور چشممه ظلمتكدهٔ تنك »
« يومدردى كوزل كوزلركى مرك‌سيەرنك »
« معلم ناجى »
« لازم كليرسه ايليه‌لم اختيار مرك »
« وولتر ـ مترجمى ـ ناجى »

مَرْكَبْ } [ع] بينيله‌جك شى . بو ، لسانمزده دائما (اشـك) معناسـنه قوللانيلير . جمعى

اولان (مَراكِب) بومعناده قوللانیلماز (مَراكِب) اكثریا واپور ، كمی ، قایق كبی شیلره اطلاق اولنور: (مراكب بحریه) .

مَرْكَزْ [ع] قرار ایده‌جك یر، مقر اداره : (مركز سلطنت، اردو مركزی، قضا مركزی، پارس مركز مدنیتدر) § تام دائره‌نك اورته‌سی اولان نقطه : (مركز دائره، مركز ارض) § راده، صورت، طرز: (امرلری نه مركزده در ؟) جمعی (مَراكِز) : (مراكز عسكریه) .

« مركز دائرهٔ جاه وجلال وعظمت »
« قطب كردون جهانبانی وفرمانرانی »
« نفعی »

مَرْكُوزْ [ع] ركز اولنمش ، دیكلمش، صاپلانمش.

(مَرْكُوزِیَّتْ) = مركوزلك :

« اك صیجاق كونده آنی مركوز میدان ایلرم»

مَرَمَّتْ [ع] اوكارمق، اصلاح وتعمیر ایتمك .

مَرْمَرْ [ع] معروف سرت ، بیاض طاش . (صو مرمری) = قایماق طاشی . (رخام) = رنكلی مرمر .

« یوموشاقدر یوزك ای صاحبهٔ خانه فقط »
« بویله مرمر كبی می اولملی مندر دیدیكك »
« معلم ناجی »

مَرْمُوزْ [ع] رمزوایما اولنمش، كیزلیجه اشارت ایدلمش.

مَرْمِیّ [ع] رمی اولنمش ، آتیلمش § آلات ناریه ایله آتیله‌جق شی ، قورشون ، كله وسائره . جمعی (مَرْمِیّات) .

« سپر ایلر كان مرمی‌یه عاشق بولسه جانانن »
« ره جاناندەجان ایثارینه آماده‌درسوزده »
« معلم ناجی »

مَرْوَه [ع] مكّهٔ مكرّمه‌ده بر طاغ اسمی : (صفا ایله مروه بیننده سعی) .

«شوق ایله مروهٔ مقصودده صفا كلدی بوسال»
« ١٢٨٣ تاریخ ولادت ـ بهجت »

مَرْوَحَه [ع] اووا ، صحرا ، مغازه § هر طرفندن روزكار اسن محل .

مَرْوِی [ع] روایت اولنمش ، بویله‌در دیه‌سویلنمش.

مَرَّه [ع] كرّه ، دفعه : (مَرَّهٔ واحده، مَرَّةً بعداُخری).

مَرْهَمْ [ع] یاره اوزرینه قونیلان یوموشاق دوا ، یاغلی علاج . بین العوام تحریف ایله (مَلْهَم) دینیلیر. (مرهمسا ـ ی)= مرهم سوریجی، سورن. جمعی(مَراهِم):

« مرهم بهبود وصلكله طبیبم قیل دوا »
« مبتلای درد هجران اولدیغم بیلمزمیسین »
« حلیمكرای »

مَرْهُونْ { [ع] رهن اولنمش ، اودونج ویا عاریت اوله‌رق آلنان شیئك یرینه ویریلن شی: (مال مرهون) § معین ، متوقف معناسنده قوللانیلیر : (وقت مرهون، مرهون امر عالی) .

مَرِّیخْ { [ع] کواکب سیاره‌دن برینك اسمی که فارسیده (بهرام) دینیلیر .

مَرِیضْ { [ع] مرضلی ، خسته . جمعی (مرضی) .
«طبیبك اولسه ده کذبی مریضك صحتن سویلر»
« قوجه راغب »

مَرْئِی { [ع] کوز ایله کوریلن شی ، کورنمش ، ظاهر. جمعی (مرئیات) : (استانبول بلده‌سی اوروپانك کنار ساحلنده آسیایه‌قارشی قورلمش برمالکهٔ دریادرکه مانندی زیر افلاکده مرئی اولماز ـ شناسی) .

مَرْیَمْ { [ع] حضرت (عیسی) علیه السلامك والده‌سنك اسمی . حضرت (مریم بنت عمران) . (مریمانه) = حضرت مریم کبی ، مریمجه‌سنه : (عفت مریمانه).

مَزّاحْ { [ع] لطیفه‌جی، شاقه‌جی.

مَزاحِمْ { [ع] صیقنتیلر ، محنتلر، مشقتلر : (مزاحم کثیره‌یه دوچار اولدی) .

مَزادْ { [ع] اك زیاده بدل ویرنه صاتلمق اوزره برمالی چارشویه چیقارمقدن عبارت معامله‌یه اطلاق اولنور . (مزاد مالی) = دکرسز ، اوجوز کبی برمعناده قوللانیلیر. (مزاده چیقارمق) = برمالی سوق سلطانیده دلاله ویرمك .

مَزارْ { [ع] زیارت اولنه‌جق محل، انسانك اولدکدن صوکره طوپراغه کوملدیکی یر . (مزارستان) = مزارلق ، مزارلرك بولندیغی محل.

مَزارِعْ { [ع] (مَزْرَعَه) نك جمعی ، تارلالر : (مزارع منبته) .

مَزالِقْ { [ع] (مَزْلَقَه) نك جمعی. آیاق قایاجق یرلر .

مَزامِیرْ { [ع] « مزمار »اك جمعی، (داود) علیه السلامه نازل اولان (زَبُورْ) نامنده کی کتاب سماوینك سوره‌لری: (مزامیر داود).

مَزایا { [ع] (مَزِیَّتْ) اك جمعی، فضائل، محاسن معناسنده قوللانیلیر. جمع سالمی اولان «مَزِیّاتْ» ایله استعمالجه بینلرنده فرق واردر . (مَزایا) = اکثریا کلامك نکات ومحاسنی موقعنده قوللانیلیر. (مَزِیّاتْ) = هم متصف اولدیغی فضائل وحالات ممدوحه وهم نکات ومحاسن کلام مقامنده استعمال اولنور . (مَزِیّاتْ) هر

ایکی صورتله قوللانیلدیغی حالده (مَزایا)، (مَزِیّات) مقامنده قوللانیلهماز. بوایکی کلمه‌نك صورت وموقع استعماللرینی تعیین دقت واعتنایه محتاجدر. نکات کلامه آشنا اولمایان بر طاقم مزیتسز اصحاب قلمك صحائف مطبوعاتده (مَزِیّات) مقامنده (مَزایا) لفظنی استعمال وایراد ایتملری لسان عثمانی حقنده وقوفسزلقلرینی ارائه واثبات ایتدیکندن حقلرنده موجب خجالت اولسه کرکدر.

مَزْبَلَه [ع] سوپرنتیلك، پیسلك دوکیلن یر. جمعی (مَزابِل).

مَزْبُور [ع] یازلمش. یالکز رسمیاتده (مذکور) معناسنده قوللانیلیر: (مبلغ مزبور، جاریهٔ مزبوره).

مَزْج [ع] ایکی شیٔ بربرینه قارشدیرمق، قاتمق. (مَزْجاً)= مزج صورتیله، قارشدیره‌رق. (مزجی) = مزجه منسوب، قاتوب قارشدیرمغه متعلق اولان: (ترکیب مزجی).

مَزْرَع **مَزْرَعَه** [ع] اکیلوب بیچیله‌جك یر، ترلا: (الدنیا مزرعة الآخره) = دنیا مزرعهٔ آخرتدر. جمعی (مَزارِع).

مَزْرُوع [ع] زرع اولنمش، اکیلمش. جمعی اولان (مَزْرُوعات) تخم قسمندن تارلایه اکلمش اولان شیلر دیمکدر.

مَزْلَقَه [ع] آیاق قایه‌جق یر. جمعی (مزالق).

مَزْمُور [ع] دودوك، نای § مزمار ایله برابر تغنی اولنان نغمه § کتاب زبورك سوره‌لری. جمعی (مَزامیر).

مَزَه [ف] طات، چاشنی، لذّت. (بی‌مَزَه) = طاتسز (خُوش مَزَه) = طاتلی، لذیذ § اکثریا ایچکی ایله ینیلن چرز مقوله‌سی شیلر معناسنده قوللانیلیر:

«دلده صفا اولمیجق عارفه»
«بی مزه‌در هم نعم روز کار»
{نفعی}

مَزِیَّت [ع] فضیلت، کمال؛ انسانك دیکرلرینه قارشی باعث شرف وشانی ومدار رجحانی اولان علم، سماحت، شجاعت وسائره کبی نعمت غیرمتعدیه: (ارباب مزیت) کلام حقنده ایراد اولنورسه حسن ولطافت قصد ایدلمش اولور: مثلا (مزیت سخن) کبی.

مَزِید [ع] آرتمق، آرتیرمق § آرتمش. آرتیرلمش: (عمر مزید، نعم مزیده.) § اصلنه

حرف علاوه اولنمش فعل : (ثلاثی مزید ، مزید فیه) .

مَزَنْگْ [ف] ناخوش ، منفور ، چرکین شی ‖ مخنّث .

مَسّ [ع] دگمك ، طوقنمق : (حاجت مس ایتمك) = لزوم کورنمك ، اقتضا ایلەمك .

مَساءْ [ع] آقشام : (صبح ومسا) جمعی (امسیه) .

« آمد شد صباح ومسادن نتیجه یوق »
« غمم کیتسه باری بزمزه باده کلسه ده »
« نیلی »

مَساجِدْ (مَسجِد) ك جمعی : (مساجد شریفه) .

مَسّاحْ [ع] پك زیاده مساحه ایدیجی ، اولچوجی .

مَساحَه [ع] یری اولچمك § اولچو، بعد: (فن مساحه) فی الاصل کسرمیم ایله در .

مَسارْ [ع] (مسرت) ك جمعی ، سونجلر : (مساربورونی)

مَساطِرْ [ع] (مِسطَر)ك جمعی ، سطر چیزمکه مخصوص آلتلر .

مَساعِی [ع] سعی معناسنه مصدر میمی اولان (مَسعی) نك جمعیدر، سعیلر، چالیشمەلر دیمکدر. § شرف ومکرمت، فضل ومزیت معناسنه اولان (مَسعاة) ك جمعی ده (مساعی) کلیرسه ده لسانمزده بونك مفردی اصلا قوللانیلمدیغی کبی (مَساعِی) دخی یالکز سعیلر ، چالیشمەلر معناسنده استعمال اولنور: (مَساعیٔ جمیله، ابراز مساعی)

مَساغْ [ع] جواز ، رخصت ، اذن : (مساغ شرعی ، مساغ قانونی) .

« رضای حکم قضاده موافقز اما »
« برازده مذهب انصافده مساغ آرارز »
« قوجه راغب »

مَسافَه [ع] ایکی منزل آراسی ؛ بعد ، اوزاقلق : (آنلی ساعتلك مسافه ده ، مسافهٔ بعیده) جمعی (مَسافات) : (طی مسافات) .

مَساکِنْ [ع](مَسکَن)ك جمعی: (بیوت ومساکن)

مَساکِینْ [ع] (مِسکین) ك جمعی: (انفاق مساکین)

مَسْأَلَه [ع] سؤال اولنان شی . (مَسئَلَه) یه مراجعت اولنه.

مَسالِكْ [ع] (مَسلَك)ك جمعی، سلوك اولنه جق یوللر : (مسالك ادبیه ، مسالك رسمیه) .

مَسامّ **مَسامّاتْ** [ع] برنجیسی کند - یسنده دلیك بولنان یر معناسنه اولان (مَسَمّه)نك جمعیدر. ایکنجیسی جمع الجمعدر. (مسام الجسد) = انسان و حیوانك دریسنده کی غایتله کوچك ترد لیکلری دیمکدر .

لسانمزده تخفیف ایله یالکز (مَسامات) قوللانیلیر .
« کیم تنلرنده راه مسامات سربسر »
« سوراخ مار مهره ربای سنان اولور »
« نفعی »

مَسامِع [ع] (مِسمَع) ڭ جمعی ، ایشیدەجك آلتلر ، قولاقلر : (مسامع شکران) .

مَسامیر [ع] (مِسمار) ڭ جمعی ، میخلر ، چیویلر .

مَسانِد [ع] (مُسنَد) ڭ جمعی : (مساند عالیه) .

مَساوی [ع] کوتولك ، بدلك معناسنه اولان (سوء)ك خلاف قیاس جمعیدر . « محاسن » ك ضدی عد اولنور : (کشف مساوی ، مساویٔ اخلاق ، اسناد مساوی) بعض ترکیبلرده مفردی کبی ما آله نظراً صفت حکمنی آلیر . مثلا « مساویٔ احوال » ترکیبندن احوال کوتولکاری معناسی آڭلاشیله بیلەجکی کبی کوتو حاللر معناسیده آڭلاشیلیر . (سنبلزاده وهبی) مرحومك بیت آتیسنده کوسترلدیکی وجه ایله ضم میم ایله (مُساوی) = (مُساوات) مصدرندن اسم فاعلدر .
« برنسنه برابرایسه غیره دی مُساوی »
« عینیله محاسن دیەنك ضدی مَساوی »
« وهبی »

مَسائِل [ع] (مَسئَلە) نك جمعی : (مَسائِل شَتّی) = طاغنیق مسئلەلر ، مادەلر : (مَسائِل مُتقدِّمه ، مَسائِل مُتأَخِّره) اشبو تعبیرات اصطلاحات قانونیەدندر .

مَسْئَلە [ع] صوریلان شی : (مسئلۀ فنّیه) § خصوص ، کیفیت ، امر : (مسئلۀ زائله ، مسئلۀ حاضره) . (مَسْأَلَه) طرزندەده یازیلیر .
« عشق ایله مسئله آموز جهانز نوعی »
« نەبیلیر مشکلمز مفتیٔ درّاك بزم »
« نوعی »

مَسْبُوق [ع] سبق ایتمش ، کچمش : (مسبوق الخدمه) = خدمتی کچمش ، امکدار . (مسبوق الذکر) = ذکری کچمش . (غیرمسبوق، نامسبوق) = کچمەمش ، امثالی کورلمەمش .

مَست [ف] زیاده سرخوش ؛ تأثیر مسکرات ایله نه سویلەدیکنی بیلمەین . (سرمست ، سیەمست) ده دینیلیر . (مست اولمق) = زیاده استعمال مسکرات ایله کندینی بیلمیەجك حاله کلمك . (بدمست) = اطرافه صارقندیلق ایدن غوغاجی ، بولاشیق سرخوش . (مَستانه) = مستجەسنه ، سرخوشه یاقیشەجق صورتده : (نعرۀ مستانه ، نکاه

مستانه)، (مستی) = سرخوشلق .
اشعار قدیمه‌ده کورلدیکی کبی (مستانه) لفظی زمانمزده « مست » مقامنده قوللانیلمیور :
« مست نازم کیم بیوتدی بویله بی پرواسنی »
« کیم یتشدیردی بوکونه سرودن بالاسنی »
« ندیم »

مَسْتُور [ع] ستر اولنمش، قاپانمش اورتولو: (محاسن مستوره) مؤنثی اولان (مستوره) = عفتلی ، ناموسلی ، اهل عرض قادین معناسنده قوللانیلدیغی کبی تزکیهٔ شهود ایچون حاکم طرفندن سراً منسوب اولدقلری طرفه کوندریلن مهرلو ورقه‌یه اطلاق اولنور .

مَسْجِد [ع] نماز قیله‌جق یر ، کوچوك جامع : (آصمه‌لی مسجد) ، (مسجد اقصی) = قدسده‌کی جامع کبیر . (مسجد حرام) = کعبهٔ معظمه .

مَسْجُود [ع] سجده اولنمش ؛ کندیسنه طاپلمش ، جناب حق :
« قیلدی مسجود ملك اول جسدی »
« خاقانی »

مَسْجُور [ع] طاشغین صو ، دکز § آلولی آتش، قیزغین فرون :
« کاسهٔ چرخی شکست ایلدی تیر دعوات »
« جریان ایلدی هب عالمه بحر مسجور »
« فاضل »

مَسْجَن [ع] حبس یری، محبس. حبسخانه .

مَسْجُون [ع] محبوس ، زندانده بولنان .

مَسْح [ع]یاشلغی ویاخود بولاشیغی کیدرمك ایچون ال ایله سیلمه، صیغامه § علی‌الاطلاق برشیئه ال سوروب صیغامق .

مَسْحُور [ع] سحرلنمش، سحره اوغرامش : (مسحور حسن وآن ، مسحور چشم فتّان) .
« سوزبولوب مسحور عشق‌ایتدم جلال‌ساحری »
« معلم ناجی »

مَسْحُوق [ع] سحق اولنمش ، دوگلمش ، اون کبی توز ایدلمش .

مَسْخَرَه [ع] صویتاری، کپازه، عالمه کولنج اولان آدم: (کدی قوجاینجه فاره‌لرك مسخره‌سی اولور ـ مثل) .

مَسْخَنَه [ع . مولد] اشیا ایصیده‌جق ـ ال طاندیری کبی ـ ادوات .

مَسْدُود [ع] سد اولنمش، قاپا- دلمش، قاپانمش: (باب مسدود ، ابواب مسدوده) .

مَسَرَّت [ع] فرح ، سوینج . (مسرت آور) = سوینج کتیریجی ، کتیرن . (مسرت افزا) = مسرت آرتیریجی، آرتیران.

(مسرت بخشا) = مسرت باغشلایجی، باغشلایان .

مَسْرُودْ [ع] سرد اولنمش ، بیان قیلنمش: (افادۀ مسروده ، بروجه مسرود) .

مَسْرُورْ [ع] سرورلی، سوینجلی، سوینمش. (مسرورّیت) = دلشادلق ، سوینجلیلك .

مَسْرُوقْ [ع] چالنمش ، آشیرـ لمش : (نقد مسروق، اموال مسروقه) .

مَسْطُورْ [ع] سطرلانمش ، یازلمش : (بروجه مسطور) § «مذکور» مقامنده آرتق استعمال اولنمیور .

مَسْعَدَتْ [ع] سعادت، بختیارلق، طالع اویغونلغی : (امید مسعدت) .

مَسْعُودْ [ع] سعادتلی، بختلی، طالعی قوتلی؛ بختیار : (مرد مسعود ، یوم مسعود ، ایام مسعوده) . (مَسْعُودانَه) = مسعودـ جه‌سنه (مَسْعُودِیَّتْ) = مسعودلك .

«انسانلرك الك جاهلی بندن دها مسعود»
(«ژیلبه‌ر» دن ترجمه— ناجی)

مَسْفُورْ [ع] سفر اولنمش ، یازلمش . الیوم قوللا- نیلمیور .

مَسْفُوعْ [ع] نظر دگمش . (مسفوع العین) = کوزی چوقورلانوب ایچری باتمش .

مَسْفُوكْ [ع] دوکولمش ، آقیدلمش : (دماء مسفوکه) .

مَسْقَطْ | **مَسْقِطْ** [ع] دوشه‌جك یر ، محل سقوط : (مسقط ـ الرأس) و (مَسْقِطِ رأس) = انسانك طوغدیغی یر، محل ولادتی. (مسقط ـ الطائر) = قوشك قانادی .

مَسْكَنْ [ع] ساکن اوله‌جق ، اوطوریله‌جق یر؛ خانه، منزل: (مسکن کبارانه) جمعی (مَسَاكِن).

«مسکنمدر برمعالی پرورك کاشانه‌سی»
«کوکلك‌سیر ایت نه‌عالیدر تماشاخانه‌سی»
«معلم ناجی»

مَسْكَنَتْ [ع] مسکینلك ، فقر و ذلّت § بر نوع علّتکه (جُذام) ده دینیلیر .

مَسْكُوبْ [ع] قالبه دوکلمش ، آقیدلمش .

مَسْكُوكْ [ع] سکّه‌لی ، تداول ایتمك ایچون اوزرینه سکّه اورلمش شی . جمعی اولان (مَسْكُوكَاتْ) = سکّه انواعی، آقچه‌لر، پاره‌لر دیمکدر: (مسکوکات اداره‌سی، مسکوکات عتیقه ، مسکوکات عثمانیه ، مسکوکات خالصه) .

مَسْكُونْ [ع] ایچنده ساکن اولنمش، اوطورلمش،

یورد ایدینلمش یر: (محل مسکون ، اراضیٔ مسکونه) ، (غیر مسکون) = انساندن خالی ، ایچنده اوطوران بولنمایان (ربع مسکون) = دنیانك قره قسمی که اوزرنده انسان ساکندر. (اهالیٔ ساکنه) تعبیری طوغری (اهالیٔ مسکونه) تعبیری خطادر.

مَسلَخ: [ع] حیوان بوغازلایه‌جق، یوزه‌جك یر ، سلخخانه . جمعی (مسالخ).

مَسْلَك [ع] معنیٔ طوتیله‌جق یول: (مسلك جدیت، مسلك ادب ، مسلك تجارت، عسکرلك مسلکی) جمعی (مَسالِك) .

« بیك سنه لك رودکی »
« طوتدی بوخوش مسلکی »
« عالم او عالم ینه »
« اولیه‌لم مشتکی »
« معلم ناجی »

مَسْلُوب [ع] سلب اولنمش ، محو ایدلمش؛ صویلمش، کیدرلمش . (مسلوب الشعور) = دیوانه ، دلی .

مَسْلُوخ [ع] دریسی یوزلمش.

مَسْلُول [ع] قیندندن چیقارلمش قیلینج : (سیف مسلول) § (سلّ الرئه) دینیلن ورم خسته‌لغنه کرفتار اولان :

« تیغ توحید ایدی ابروی رسول »
« کور ینوردی ایکی سیف مسلول »
« خاقانی »

مَسْمُوع [ع] ایشیدلمش . (غیر مسموع) = ایشیدلمامش . جمعی اولان (مَسْمُوعات) = شایع اولان ، ایشیدلن خبرلر دیمکدر.

مَسْمُوم [ع] آغولو، زهرلی شی § زهرلنمش، آغولانمش. (مَسْموماً) = زهرلنمش اوله‌رق : (مسموماً وفات) .

مَسْنَد [ع] اوزرینه طایانیلان ، استناد اولنان شی: (مسند نقطه‌سی) § درجه ، رتبه ، جاه ، منصب : (مسند صدارت) جمعی (مَسانِد) ، (مَسْنَد آرا ـ ی) = مسنده زینت ویریجی، ویرن. (مسند نشین)= مسند ده اوتوریجی، اوتوران:

« شهریار آسمان مسندکه اولمش تا ازل »
« سجده گاه تاجداران جهان خاك دری »
« نفعی »

مَسْنُون [ع] بیلنمش بیچاق § اوزرندن عمر کچمش ، ییللانمش شی § عادت اولمش، سنّت قیلنمش، سنّت سنیّه نبویه‌دن معدود شی : (امر مسنون ختان) .

مَسْهُوف [ع] (سُهاف) یعنی صوصه‌مق ، پك چوق صو ایچدیکی حالده قانماق علتنه دوچار اولان .

مَسیح [ع] حضرت (عیسی) علیه السلامك نام دیکریدر.

وجه تسمیه حقنده کوناکون روایات موجود ایسه‌ده اوجه روایت عبرانیجه (مشیح) لفظندن معرّب اولمسیدر . (مَسیحی) = نبیّ مشار الیهه منسوب دیمکدرکه خرستیانلره اطلاق اولنور. جمعی (مَسیحیون) در. (مَسیحا نَفَس) و (مَسیحا دَم) = مسیحا نفسلی ، نفسی مسیحا کبی :

« معجز نما برلب لعلت چو مسیحا »
« تازنده کنی مردهٔ صد سالهٔ غمرا »
« مولانا »

« بن نه مسیحی نه مسیحا دمم »
« ذوقی حقیقتده آرار آدمم »
« ناجی »

« اعجاز کف کلیم عمران »
« آثار دم مسیح مریم »
« حالتی »

مَسْئُول { [ع] سؤال اولنمش : کندیسندن صورلمش § بروظیفه ویا ایشدن کندیسنه سؤال توجه ایدن : (مأمور مسئول ، مدیر مسئول) § بر سببله دوچار توبیخ و جزا اولان : (امانتك ضایعندن فلان مسئولدر) § حاجت ، طلب و استدعا ایدلمش شی: (اسعاف مسئول) (مسئولیت) = مسئوللك : (مسئولیت قانونیه ، مسئولیت معنویه ، مسئولیت جزائیه) .

مَسیر | [ع]سیر محلی، سیرانکاه، کزمه ، کزیله‌جك یر .

مَسیرَه | مصدر میمی‌اولمق اعتبا- ریله (مسیره گاه) طرزنده استعمالی جائزدر :

« نیله‌یم سیر مسیری دل اسیر غم ایکن »
« لیلا خانم »

« شهباز فلك مسیر مضمون »
« شاهین ملك شعار معنی »
« انسی »

مَسیل { [ع] صویك آقدیغی یر ، صویك آقوب‌کچدیکی یول.

مَشارِب { [ع] (مشرب) ك جمعی، مشربلر ، طبیعتلر : (مشارب‌القوم شتّی ـــ لا) = طبایع قوم مختلفدر.

مَشارِق { [ع] (مشرق) ك جمعی، کواکبك و موسم دکیشدکجه شمس‌وقمرك طلوع ایتدیکی درجه‌لر : (مشارق ومطالع) .

« دل شرق تجلاده کورر شمس‌هدایی »
« آرتق آکا لازم‌می مطالعه مشارق »
« اسرار دده »

مَشّاطَه { [ع] « ماشطه » کبی نسوانك ، خصوصیله کلینك‌صاچلرینی‌طارایوب یوزینی تزیین ایدن ؛ چهره واندامنی بزه‌ین قادین :

« حاجت مشّاطه نیست روی دلارامرا »
« شیخ‌سعدی »

« زهی مشّاطهٔ زینت فزای طبع نظم آرا »
« عروس بکر فکرم رشک رباب الحجال ایلر »
« نیلی »

« طبع عروس معنی یه مشاطه‌لق ایدر »
« اندیشه‌م آینه ، قلمم سرمه‌دان ویرر »
« نفعی »

مَشاعِر [ع] مناسك حجّك ادا اولنه‌جق موضعی معناسنه اولان « مَشْعَر »ك جمعی § حاسّهٔ انسانی‌یه‌ده (مشعر) اطلاق اولندیغندن جمعی (حواس انسانیه) معناسنی‌ده افاده ایدر .

مَشاعِل [ع] « مَشعَل » و« مَشعَلَه » نك جمعی. شعله، ایشیق ویره‌جك آلتلر ، قندیللر.

مَشاغِل [ع] « مَشغَلَه » نك جمعی: (مشاغل کثیره ، حیلولت مشاغل) .

مَشاق [ع] (مَشَقَّت) ك جمعی: زحمتلر ، محنتلر: (مشاق حیات) .

مَشامّ [ع] بورون، بورون ایچنده قوقو آلان یر : (مشامّ جان ، تعطیر مشامّ) .

« عطر خوبیله پر اولوردی مشام »
« خاقانی »

مَشأَمَة [ع] « مَیمَنَت » ك ضدّی. فی الاصل صول جانب دیمکدر . صاغ اوغورلی وصول اوغورسز عد اولندیغنه بناءً (شأمَت) موقعنده قوللانیلیر: (مشأمت افکار) .

مَشاهِد [ع] « مَشهَد » ك جمعی، شهادت یرلری، مسلمانلرك شهید اولدقلری محللر .

مَشاهیر [ع] « مشهور » ك جمعی: (مشاهیر شعرا ، مشاهیر ریاضیّون ، مشاهیرالنساء).

مَشایِخ [ع] « شیخ » ك جمع الجمعی، اختیارلر دیمکدر . اصطلاحده برمسلکك ویا محلك اولولری ، بویوکلری معناسنده قوللانیلیر: (مشایخ طریقت مولویه ، مشایخ قبائل) ترکجه‌ده (مشائخ) صورتنده یازلماز .

مَشائِم [ع] « مَشئُوم » ك جمعی، اوغورسز اولان نسنه‌لر.

مَشْتا ، **مَشْتاة** [ع] قیشین طوره‌جق یر ، قیشلایه‌جق محل ، قیشلاق . (مَشتیٰ) صورتنده‌ده یازیلیر .

مَشْئُوم [ع] شئم اولنمش ، سویلمش .

مَشْجِر ، مَشْجَرَه [ع] آغاجی چوق یر ، آغاجلق ، قورو. (شَجراء) ده بو معنایه‌در.

« عکس تکبیر ایله طولش دره‌لر »
« سجده ایلردی بوکله مشجره‌لر »
{ حامد }

مَشْحُونْ [ع] طولديرلمش، طولو. اكثريا معنويانده قوللا- نيلير : (قلب محبت مشحون ، مشحون مسرت) .
« دائما كارگه بندر اقبالی اوله »
« جنس كالای امانی ایله یارب مشحون »
« منيف »

مَشْرَبْ [ع] خوی، مزاج، طبیعت، خلقت: (مشرب قلندرانه، مشرب صوفیانه، مشرب لاابالیانه) جمعی (مشارب) : (مشارب اقوام) اسانمزده عر بیده اولدیغی کبی ایچه‌جك یر، ایچمك معنالرنده اصلا قوللانیلماز .

مَشْرَعْ [ع] یول، کچید § صو اولوغی، میزاب. جمعی (مَشارِعْ) .

مَشْرِقْ [ع] کونشك طوغدیغی یر، محل طلوع. (مَشْرِقی) = مشرقه منسوب . جمعی (مَشارِقْ).
« مشرق » و « مغرب » کلمه‌لری مفرد اوله‌رق ذکر اولنورسه شرق وغرب جهتلری و « مَشْرِقَیْن » ، « مَغْرِبَیْن » طرزنده تثنیه صیغه‌سیله ذکر اولنورسه صیف وشتا مطلع ومغربلری و « مشارق » و « مغارب » کبی جمع صیغه‌سیله ذکر اولنورسه هر کونك یاخود هرفصلك درجهٔ مطلع ومغربی دیمك اولور .

مَشْرُوبْ [ع] ایچلمش، ایچلمکه صالح، ایچیله‌جك شی. جمعی (مَشْرُوباتْ): (مَشْرُوباتِ کئولیه) = اسپرتولو ایچکیلر، راقی وامثالی کبی.

مَشْرُوحْ [ع] آچلمش، شرح وایضاح اولنمش : (بروجه مشروح) .

مَشْرُوطْ [ع] شرط قیلنمش، برقید ایله باغلانمش.
(مشروط له) = واقف طرفندن منافع وقفك شرط ، وقف ایدلش اولدیغی شخص ویا جهت . (مشروطه) = وقف خانه .

مَشْرُوعْ [ع] شرعاً جواز ویرلمش، موافق شرع کورلمش شی: (امر مشروع) ، (مشروعیّت) = مشروعلق : (مشروعیت استعما- لنده شبهه اولمایان) .

مَشْعَرْ [ع] حواس انسانیه‌دن هر بری § مناسك حج محللرینك هر بری . (مشعرالحرام) = مزدلفه قربنده برطاغ .

مَشْعَلْ **مَشْعَلَه** [ع] قندیل ، آیدینلق ویرمك ایچون ایچنده چیره وسائره یاقیلان دمیردن معمول قاب .
(مَشْعَلْ کَشْ) = مشعله‌جی ، مشعل چکن. جمعی (مَشاعِلْ) .
« غم مشعلیدر بوسونمك اولماز »
« جان‌ویرمك اولورده دونمك اولماز »
« شیخ غالب »

« دیجور هجری مطلع نور سرور ایدر »
« آه درونی مشعلهٔ صبحگاه ایدن »
« ابن‌النجّار »

مَشْغَلَه { [ع] ایش کوج، اسباب شغل، مشغولیتی موجب اولان شی. جمعی (مَشاغِل) .

مَشْغُوف { [ع] مفتون، آشفته، عقلی باشنده اولمایان دیوانه

مَشْغُول { [ع] ایشه طالمش، بر ایشله اوغراشان، الی ایشده بولنان آدم: (المشغول لایشغل) = مشغول اشغال اولنماز (مَشْغُولِیَّتْ) = مشغوللك، بوش طورمامازلق.

مَشْفُوع { [ع] حق شفعه‌نك تعلق ایتدیکی عقار. (مشفوع به) = شفیعك مابه‌الشفعه اولان ملکی.

مَشْق { [ع] تعلیم وتحصیل ایدلمك ایسته‌نیلن شی ایچون استادك یازدیغی ویا ویردیکی درس، نمونه : (حسن خط ایچون مشق، یازی مشق) صنایع نفیسه درسلرینه‌ده اطلاق اولنور: (موسیقی مشق، رسم مشق) ، (مشق ایتمك) = بر شیئی اوکرنمك ایچون چالیشوب چابالامه : (یازی مشق ایتمك، نوطه مشق ایتمك).

« مشق ایلدی پروانه وشمع وگل صدبرك »
« یانمه‌یی، یاقلمه‌یی، یاقا ییرتمه‌یی بندن »
« کاظم »

مَشَقَّت { [ع] زحمت، محنت، صیقنتی . « چکمك » ماده‌سیله قوللانیلیر: (مشقت چکیور).

مَشْکُور { [ع] شکر اولنمش، شکره شایان، ممدوح، مقبول دیمکدر : (سعیکز مشکور اولسون، مشکورالمساعی، خدمات مشکوره) .

مَشْکُوك { [ع] شكّ اولنمش، شکّلی، شبهه‌لی : (مشکوك‌الاحوال) .

مَشْکُول { [ع] اوچ آیاغی بیلکارینه‌قدر بیاض آت § اصطلاح عروضده شکل زحافی جاری اولان جزء دیمکدرکه حرف ثانی وسابع محذوف اولور « فاعلاتن » دن الف ونونك حذفیله قالان (فعلات) کبی .

مَشْمُول { [ع] قاپلانمش، احاطه اولنمش، محاط: (مشمول نظر التفات، مشمول نگاه مرحمت).

مَشْمُوم { [ع] مسك، عطر کبی کوزل قوقولو نسنه § قوقلانمش .

مَشْؤُوم { [ع] شأمتلی .

مَشْهَد { [ع] محل شهادت، برینك شهید دوشدیکی محل؛ مدفن ومزار: (مشهد معظّم امام حسین) .

« مشهدمدن شوق کویکله رواندر قان هنوز »
« کورمدی تیغك نم کعبمده برقربان هنوز »
« معلم ناجی »

مَشْهُود { [ع] كورلمش، كوريلن شي. جمعی (مشهودات): (تحریر مشهودات، سرد مشهودات)، (مَشْهُودٌ بِهِ) = شهادتله اثبات اولنه جق حق، بوحقك تعلّق ایتدیکی مال (مَشْهُودٌ عَلَيْهِ) = شهادت واقعه کندی علیهنده اجرا اولنان وشهادت اقتضاسنجه حقسز ومحکوم اولمسی ایجاب ایدن آدم. (مَشْهُودٌ لَهُ) = شهادتدن استفاده ایدن آدم وشهادتله اثبات اولنه جق حقك صاحبی.

مَشْهُور { [ع] شهرتلی، ناملی، أونلی: (غلط مشهور، شاعر مشهور، حکیم مشهور، ادیبهٔ مشهوره).

« دل ویرمه غم عشقه که عشق آفت جاندر »
« عشق آفت جان اولدیغی مشهور جهاندر »
« فضولی »

مَشْى { [ع] یورومك: (مشی و حرکت)، (مَشْياً) = یورویه‌رك، یایان اوله‌رق.

مَشِيب { [ع] اختیارلامق، صاچ صاقال آغارمق.

مَشِيَّت { [ع] ارادت، ایستك، دیلك: (مشيّة الله) « ارادت» ایله بینلرنده‌کی فرق « مشيّت»ك اکوانه « ارادت » ك ا کوان واحکامه عائد اولمسیدر. عربیده فصیحی (مشیئة) در.

« آدم اسیر دست مشیّت دکلیدر »
« عالم زبون پنجهٔ قدرت دکلیدر »
« نابی »

مَشْيَخَت { [ع] فی الاصل (شیخ)ك جمعیدر. لکن لساننزده مصدر اوله‌رق شیخلك مرشدلك معناسنده قوللانیلیر: (مشیخت اسلامیه) = شیخ الاسلاملق، مناصب علمیه‌نك منتهاسی: (مقام مشیخت، دائرهٔ مشیخت) جمعی (مَشَايِخ).

مَشِيمَه { [ع] صوك، دول آشی، چوجغی آناسنك قارننده بسله‌مك ایچون قان طوربه‌سی کبی چوجغك کوبکنه متصل اوله‌رق خلق اولنمش برجسمدر. چوجغك وجودنده دوران ایدن قان بونکا داخل اولوب والده‌سنك رحمی جوارنده‌کی طامارلرله ارتباطی اولدیغی حالده آنلرله مبادلات غذائیه‌ده بولنه‌رق تنفس وتغذیسنه خدمت ایدر. جنینك طوغدیغی متعاقب کوبکی کسلمز یعنی مشیمه ایله ارتباطی قطع ایدلزسه بدننده‌کی قان ذکردرحال مشیمه‌یه قاچه‌رق فوتی موجب اولور. جمعی (مَشِيم، مَشَائِم) در.

« آبستن صفا وکدر در لیال هپ »
« کون طوغمه‌دن مشیمهٔ شبدن نه‌لر طوغار »
« رحمی »

مَشْئُوم { [ع] بدننده بك یعنی خال، سیاه لکه موجود اولان، بکلی آدم.

مَصّ [ع] صوریمق ، برنسنه‌یی امه امه ایچمك .

مَصابیح [ع] (مصباح) ڭ جمعی ، چراغلر ، تنویر آلتلری : (مصابیح نجوم) .

مَصاحِف [ع] (مصحف) ڭ جمعی : (مصاحف شریفه)

مَصادِر [ع] (مصدر) ڭ جمعی ، مصدرلر ، نسنه صادر اولان یرلر : (مصادر الطاف ، مصادر مجهوله) .

مَصارِع [ع] (مصرع ومصراع) ڭ جمعی : (نظمه کلنجه بونده تتابع اضافاتی اوچ درجه‌یه قدر قوللانه‌بیلیرسه‌کده مصارع و ابیات ایچنده جابجا ترکجه ادوات وکلماتك بولنمسنه دقت ایتملی یز — لا) .

مَصارِف [ع] (مصرف) ڭ جمعی ، خرج وصرف اولنان شیلر ، مبلغلر : (مصارف ذاتیه ، مصارف متفرقه ، مصارف کثیره) ، (مصارفات) تعبیری یاکلش ایسه‌ده لسانمزده وخصوصیله کتابت رسمیه‌ده مستعملدر .

مَصاریف [ع] (مصروف) ڭ جمعی : (مصاریف شهریه)

مَصافّ [ع] «مصفّ» ڭ جمعی ، صف وطابور محللری وجنك ایچون طوریلان یرلر § جنك وقتال : (روز مصاف) .

مَصالِح [ع] (مصلحت) ڭ جمعی : (مصالح رسمیه ، مصالح ذاتیه) . (اصحاب مصالح) = ابواب حکومته مراجعت ایدن ایش صاحبلری .

مَصائِب [ع] «مصیبت» ڭ جمعی ، انسانه اصابت ایدن قضالر وکدرلر : (مصائب جهان ، مصائب عظیمه ، مصائب خانمانسوز) (مصایب) طرزنده یازماملی .

مَصْحُوب [ع] صحبت اولنمش ، برابر آلنمش ، ترفیق ایدلمش ، قوجاقلانمش . (مصحوباً) = مصحوب اوله‌رق .

مَصْدَر [ع] برشیئك چیقدیغی نشأت ایتدیکی یر ، محل صدور : (مصدر فضائل ، مصدر مکارم) § فعلك لفظ ومعنی جهتیله اصل ومأخذی اولان کلمه ، مشتقاتك آلندیغی اصل . (مصدری) = مصدره منسوب (مصدریت) = مصدرلق .

مَصْدُوقه [ع] طوغری سوز ، کرچك .

مَصْرَع [ع] گوره‌شه‌جك یر ، گورش میدانی ، پهلوانلق ایده‌جك محل . جمعی (مصارع) .

مَصْرَف [ع] اصلی (صرف ایده‌جك یر) دیمك ایسه‌ده لسانمزده اکثریا کیسه‌دن چیقاریلان ، صرف اولنان آقچه معناسنده

ومصروف موقعنده قوللانیلیر . جمعی (مَصارِفْ) .

مَصْرُوعْ [ع] صرعه علتنه طوتلمش، صرعه‌لی . (مصروعاً) = مصروع اوله‌رق .

مَصْرُوفْ [ع] صرف وخرج اولنمش، بذل ایدلمش. مادیات و معنویاتده قوللانیلیر : (نقد مصروف ، نقود مصروفه ، مبالغ مصروفه ، همت علیه‌لری مصروف بیورلق بابنده) ، (مصروفی) و (مَصْرُوفِیَّتْ) = مصروفلق § چویرلمش، دوندیرلمش .

« مصروف جبر خاطر اهل نیازدر »
« لطف دمادمك كرم بی نهایتك »
« نائلیٔ قدیم »

مَصْطَبَه [ع] فی الاصل كسم میم ایله اولدیغی حالده فتح میم ایله معروف ومستعملدر. بعض بویوك قاپولر آراسنده وقهوه‌خانه ومیخانه كبی یرلرده‌كی اوستنه اوطوریله‌جق سد وپیكه‌لره اطلاق اولنور: (مصطبهٔ الفت، مصطبهٔ زندان) جمعی (مَصاطِبْ).

« ای نائلی ترانهٔ كلككدن اولدیلر »
« روحانیان مصطبهٔ انتباه مست »
« نائلیٔ قدیم »

مَصْعَدْ [ع] یوقاری چیقه‌جق یر ، محل صعود . جمعی (مَصاعِدْ) .

مَصَفّ [ع] صف، طابور باغلایه‌جق یر § جنك ، حرب. لسانمزده یالكز جمعی اولان (مَصافّ) جنك معناسنده قوللانیلیر.

مَصْفُوفْ [ع] صف باغلامش صف هیئتنه كیرمش، صیره ایله دیزلمش .

مَصْقُولْ [ع] صیقل اورلمش ، مصقله ایله جلا ویرلمش، جلالنمش .

مَصْلْ [ع] یوغورت صویی . « مَصْلِ دم » = یوغورت صویی كبی براز صارمتراق اولان قان صویی (مَصْلِ لَبَنْ) = سورتقه دینیلن برنوع آیران .

مَصْلَحَتْ [ع] بر ایشك خیرلی اولمسنه سبب اولان شی. (مفسدت) مقابلی : (دروغ مصلحت آمیز) § امر ، خصوص ، ایش : (مصلحت‌شناس) = مصلحت آكلایجی ، آكلایان (مَصْلَحَتْ بِینْ) = مصلحت كوریجی، كورن ، ایش كورمكده وقوف وتجربه صاحبی اولان . (مَصْلَحَتْگُذارْ) = سفیر وكیلی ، كوچوك ایلچینك یرنده بولنان ، صنوف سفرادن دردنجی صنفی تشكیل ایدن ایلچیلرك هربری .

مَصْلُوبْ [ع] صلب اولنمش ، آصلمش : (جانیٔ

مصلوب) . (مصلوباً) = آصلمش اولەرق. (مَصْلوبيَّتْ) = مصلوبلق .

مَصْنُوعْ { [ع] صانعك یاپدیغی شی ، صنعت و هنر واسطەسیلە یاپیلمش اولان شی . جمعی (مَصْنوعاتْ) § دوزمه ، یاپمه شی ، ساخته : (شكایتنامەنك مصنوع اولدیغی تحقق ایتدی) .

« صانع اولان ممكن دكل مصنوعدن اولەجدا »
« فضولی »

مَصُونْ { [ع] محفوظ ، صیانت اولنمش ، صاقینلمش : (بیوت و مساكن قانوناً تعرضدن مصوندر) .

مَصیرْ { [ع] فی الاصل رجوع و تحولی متضمن اولەرق یعنی برنسنە صوكرەدن باشقە درلو اولمق معناسنە اولان صیرورت مصدرندن اسم مكاندر محل صیرورت دیمكدر : (ضمیر صداقت مصیر) .

مَضاجِعْ { [ع] « مَضْجَع » ك جمعی ، یاتەجق یرلر ، قبرلر : (مضاجع اولیاء) .

مَضارّْ { [ع] (مضرّت) ك جمعی : (دفع مضارّ) .

مَضارِبْ { [ع] محل ضرب معنا- سنە اولان (مَضْرِب) ك وآلت ضرب دیمك اولان (مِضْرَب) ك جمعی ، دگنك و قامچی كبی اورەجق آلتلر . بو مناسبتلە قانون ، عود وطنبور كبی ساز انواعنی چالمق ایچون قوللانیلان شیلرە دینیلیر .

مَضامینْ { [ع] (مضمون) ك جمعی ، معنالر ، مألّلر : (مضامین مكاتیب) .

مَضاقْ { [ع] طارلق : (دفع مضاق) .

مَضْبَطە { [ع] محررات رسمیەدن بریسنك اسمیدر !

مَضْبُوطْ { [ع] ضبط اولنمش ، الە كچیرلمش ، دائرۀ تصرفە آلنمش : (اوقاف مضبوطە ، بلاد مضبوطە ، نقد مضبوط) § یازلمش ، قید ایدلمش : (افادۀ مضبوطە) § طوپلو ، طاغنیق اولمایان .

مَضْجَرْ { [ع] كوكل طارالاجق ، صیقیلەجق یر . جمعی (مَضاجِر)

مَضْجَعْ { [ع] یاتەجق یر ، مجازاً مزار ، قبر معناسندە قوللا- نیلیر : (نوّرالله مضجعە) = الله یاتدیغی یری نورلاندرسون . جمعی (مَضاجِع) .

مَضْحَكْ { [ع] كولنەجك آدم ، مسخرە ، صویتاری . جمعی (مضاحك) .

مَضَرَّتْ { [ع] زیان ، ضررلی شی . (منفعت) ك ضدّی .

مَضْرُوبْ { [ع] ضرب اولنمش ، دوكلمش ، طایاق یمش : (ضارب ومضروب) § حسابك

ضرب عملیاتنده مقدارینك چوغالدلمسی ایسته‌نیلن عدد . (مَضْرُوبٌ فیه) = کندیسنه‌دیگر برعددك ضرب اولندیغی عدد . (مَضْروبَین) = یکدیکر یله ضرب اولنان ایکی عدد دن هر بری .

مَضْرُورْ [ع] ضرره دوچار اولمش ، ضرر کورمش .

مَضْرُوسْ [ع] اوریله‌رك یاپلمش ، اورلمش شی : (چاه مضروس) .

مَضْمَضَه [ع] صویی آغیزده چالقامق . (ضادلر ظ کبی اوقونور) : (مضمضه‌واستنشاق) .

مَضْمُومْ [ع]ضمّ اولنمش ، علاوه ایدلمش § ضمّه ایله‌یعنی اوتری ایله اوقونان حرف .

مَضْمُونْ [ع] اودنمش ، اودنمسی لازم کلن شی § مأل ، مفهوم ، معنی ، آکلاشیلان شی : (مضمون بیت ، مضمون عریضه ، مضمون شعر ، مضمون کلام) § نکته‌لی ، جناسلی ، صنعتلی سوز : (مضمون بکر) ، (مضمون پرداز) = مضمون ترتیب ایدیجی ، ایدن . جمعی (مضامین) .

« نوله دیوشیرسه بقایاسنی مضمونلرینك »
« خامه تحصیل کمالاتده باقی قولیدر »
« ثابت »

مَضیقْ [ع] طار یر § طار ، زور ، صیقی ایش : (امر مضیق) .

مَطابِخْ [ع] « مَطْبَخ » ك جمعی ، یمك پیشیریله‌جك محللر .

مَطابِعْ [ع] « مطبعه » نك جمعی : (مطابع موجوده) مفردینه باقلی .

مَطافْ [ع] طواف ایده‌جك یر ، اطرافی دولاشیلوب زیارت اولنه‌جق محل : (مطاف انبیا ، مطاف قدسیان) ضمّ میم ایله استعمالی پك یاکلشدر .

« میخانه‌یی سیر ایتدم عشاقه مطاف اولمش »
« تکلیف وتکلّفدن سکّانی معاف اولمش »
« شیخ غالب »

مَطالِبْ [ع] « مَطْلَب » ك جمعی ، طلب اولنان شیلر : (مطالب مشروعه ، نائل مطالب) .

مَطالِعْ [ع] « مطْلَع » ك جمعی : (مطالع نجوم) .

مَطائِبْ [ع] کزیده ، سچلمش شیلر . بولفظك مفردی یوقدر .

مَطْبَخْ [ع] یمك پیشیریله‌جك محل : (مطبخ کدیسی) .

مَطْبَعَه [ع] کتاب ، غزته و اوراق باصیله‌جق یر : یاکلش اوله‌رق (مطبعه‌خانه) دیه‌ملی .

مَطْبُوخْ [ع] طبخ اولنمش ، پیشیرلمش شی : (طعام مطبوخ) .

مَطْبُوعْ [ع] طبع اولنمش ، باصلمش : (رساله

مطبوعه ، کتاب مطبوع) جمعی (مَطْبُوعات) = باصلمش شیلر ، کتاب ، غزته و هر درلو اوراق سائره . (مطبوعات اداره‌سی) = غزته‌لره ، مطبعه‌لره متعلق امور ومصالحی رؤیت ایدن دائرهٔ رسمیه § حسن طبیعته موافق، لطیف، طبعه خوش کلن ، مقبول ، بکه‌نلمش : (اندام مطبوع ، طور مطبوع، قامت مطبوعه) .

«عجب مطبوع ودلکشدر سراپا حسن اندامی»

«نفعی»

مَطْحُونْ { [ع] طحن اولنمش ، دگرمنده اوگودلمش.

مَطَرْ { [ع] یاغمور. جمعی (أمطار).

مَطْرانْ { [ع] طائفهٔ نصارانك بویوکاری ، پسقوپوس، متره‌پولید کبی بویوك پاپاسلری. کسر میم ایله‌ده جائزدر .

مَطَرَه { [ع] قربه ، ایچنه صو قونیله‌جق قاب، خصوصیله یول ایچون مشیندن یاپیلان صو قابی.

مَطْرَحْ { [ع] طرح ایده‌جك یر § موقع ، ترتیبکاه . جمعی (مَطارِح) .

مَطْرُوحْ { [ع] طرح اولنمش ، قوریلوب یاپلمش : (قصر مطروح دلپسندی) § آتلمش، براغلمش . حسابده بیوك عدد دن کوچك عددی چیقارمغه دینیلیر .

(مطروح منه) = کندیسندن کوچك عدد طرح اولنان بیوك عدد .

مَطْرُودْ { [ع] طرد اولنمش ، چیقاریلوب ایراق ایدلمش، قوغلمش. (مَطْرُودِیَّتْ) = مطرودلق ، قوغلمقلق . جمعی (مَطْرُودِینْ) : (مکتبدن مطرود ، مأموریتندن مطرود) .

مَطْعُونْ { [ع] طعن اولنمش، ذمّ وتعییب ایدلمش § طاعون دینیلن علته طوتلمش. (مَطْعُوناً) = وبایه طوتیله‌رق : (مطعوناً وفات ایتدی) .

مَطْفِی { [ع] اطفا ایدلمش ، سوند. یرلمش. اصلی (سوگندیرلمش)

مَطْلَبْ { [ع] طلب اولنان شی ، مرام ، مقصد § بحث ، مسئله .

مَطْلَعْ { [ع] طلوع ایده‌جك، باش کوستروب کورینه‌جك محل: (مطلع شمس) § برمنظومه‌نك ایلك بیت مصرعی : (حسن مطلع) = غزلده مطلعی تعقیب ایدن بیت لطیف.

« دیجور هجری مطلع نور سرور ایدر »
« آه درونی مشعلهٔ صبحگاه ایدن »

« نجّار زاده »

مَطْلُوبْ { [ع] طلب اولنان ، ایسته‌نیلن شی§ برینك آلمغه حقی اولان شی ، آلاجق . جمعی (مَطْلُوباتْ) .

مَطْمَحْ [ع] كوز دیکیلن شی ، کوز قویيلن یر ، کوزی قالدیروب باقه‌جق محل : (مطمح نظر) جمعی (مَطٰامِحْ) .

مَطْمُوزْ [ع] طوپراق آلتنه قونلمش، كوملمش.

مَطْمُورَه [ع] مخزن کبی یر آلتنده حبوبات و اشیای سائره صاقلامغه مخصوص محل § مزار ، قبر : (مطمورهٔ فنا ، مطمورهٔ نسیان) .

مَطْمُوعْ [ع] طمع اولنمش ، حرص ایله آرزو اولنان هر شی .

مَطْوِی [ع] دورلمش، بوكلمش: (مَطْوِیاً) = بوکیله‌رك، دور یله‌رك : (مطویاً تقدیم قلنان عرضحال) . .

مَطْهَرَه [ع] فی‌الاصل ایچنده بیقانیلوب کسب طهارت اولنه‌جق محل ، غسلخانه . « مطره » کبی صو قابنه اطلاقی غالبدر . فصیحی کسر میم ایله (مِطْهَرَه) درکه ایچنه شرب ویاتطهر ایچون صو قونیلان قاب دیمکدر .

مَطِیَّه [ع] بینمکه صالح حیوان، بینك حیوانی ، دابه .
(مَطِیَّه‌رانْ) = بینديكی حیوانی یوله سوریجی، سورن. جمعی (مَطٰایٰا) .

« یارب نه مطیّه‌یله کزر قالب عالم »
« لا »

مَظٰاهِرْ [ع] (مَظْهَر) ك جمعی، اشیانك ظاهر اولدیغی محللر .

مَظْرُوفْ [ع] ظرفلانمش، ظرف ایچنه قونلمش. (مَظْرُوفاً) = ظرفلی ، قابلی اوله‌رق .

مَظَلَّه [ع] گولگه‌لك : (مظلّهٔ آرام ، مظلّه نشین) .

مَظَلَّه [ع] قیلدن یاپیلان بیوك چادر .

مَظِنَّه [ع] برشیئك وجودینك ظن اولندیغی یر ، ظن کوتورن : (مظنهٔ سوء) کسر ظاء ایله اولسی سماعیدر قیاسی اولان ظانك فتحیله‌در آخرنده‌کی تاء مبالغه‌یه محمولدر (مظنّة الکرامه) مقامنده (مظنّهٔ کرام) دیمك بوس بتون یاگلشدر . طوغریسی (مظنّهٔ کرامت) دیمکدر.

مَظْنُونْ [ع] ظن اولنمش ، شبهه‌لی : (بو ایشك مظنون اولان نتیجه‌سی) § کندیسنه برجرم اسناد اولنمش، برجرم واقعك فاعلی ظن ایدلمش آدم: (مظنون‌علیه).

مَظْهَرْ [ع] فی‌الاصل محل ظهور یعنی برشیئك ظاهر اولدیغی یر دیمکدر . نائل ، موفق مقامنده قوللانیلیر : (مظهر التفات اولدم ، مظهر توجه اولدم) کبی تعبیرلرك معناسی

(التفاتك ، توجهك محل ظهوری اولدم) دیمکدر . (مَظْهَرِیَّتْ) = مظهرلق ، موفقیت .

مَعَ [ع] بعضلر عندنده بر شیء شی آخره ضم ایله مك ، عندالبعض مصاحبت ومقارنت معناسنه موضوع برکلمه درکه (ایله) و (برابر) لفظلریله ترجمه اولنور : (مَعَ الْمَمْنُونِیَّه) = ممنونیتله (معالافتخار) = افتخار ایله (مَعَ هٰذا) = شونکله برابر . (مع فائض) = فائض ایله برابر (مع مافیه) = اویله اولمقله برابر (معَ زِیادَة) = فضله سیله ، بول بول . (مَعاً) = برلکده ، برابر اوله رق .

مَعابِدْ [ع] (مَعْبَد) ك جمعی ، عبادته مخصوص محللر : (معابد ومساجد) .

مَعابِرْ [ع] (مَعْبَر) ك جمعی ، اوستندن کچیله جك کمرلر ، کوپریلر : (طرق ومعابر) .

مَعاجِینْ [ع] (مَعْجُون) ك جمعی ، قواملی دوائی طاتلیلر .

مَعادْ [ع] محل رجوع ، عودت ایدیله جك یر ، عالم آخرت : (مبدأ ومعاد) ، (یوم معاد) = قیامت کونی . بو معناده ضمّ میم ایله اوقومق یاکلشدر § انصراف ایدیلن شیئه تنکرار رجوع ایتمك ، کری دونمك .

« بیلمز معادی بزم فنادن کیدن دخی »
(روحی) .

مَعادِنْ [ع] (مَعْدَن) ك جمعی ، آلتون وکوموش وامثالی جواهر مختلفهٔ ارضیه وبونلرك ظهور ایتدیکی محللر دیمکدر . (شبه معادن) = فلزاته بکزه ین معدنلر .

مَعاذْ [ع] التجا ایده جك ، صیغینه جق محل : (معاذالله) = اللهه صیغنمق معناسنه بر ترکیب عربیدرکه ایجابنه کوره متکلم ایچون صرف اولندیغی کبی مخاطب وغائب حقنده ده ایراد اولنور .

مَعارِجْ [ع] (مِعْراج) ك جمعی ، نردبانلر : (معارج کمال) .

مَعارِفْ [ع] (معرفت) ك جمعی : (معارف جزئیه ، معارف شتّی) ، (معارف نظارت جلیله سی) = معارفه عائد امور وخصوصاتی رؤیت ومکاتب رسمیه یی اداره ایدن دائرهٔ جلیلهٔ رسمیه . (مَعارِفْپَرْوَرْ) = معارفك ترقیسنه خدمت ایدن ، نشر معارفه چالیشان . (مَعارِفْپَرْوَرِی) = معارفپرورلك . (مَعارِفْپَرْوَرانَه) = معارفپرورجه سنه .

« بازارده کالای معارف صاتیلیرمی ؟ »
(واصف)

مَعاشْ [ع] مدار تعیّش ، دیرلك ، کچینه جك شی ، آیلق .

(عقلِ معاش) = قازانج فكرى . جمعى (معاشات) .

مَعاشِر [ع] (معشر) كْ جمعى ، جماعتلر ، كروهلر : (معاشر مسلمين) .

مَعاصى [ع] (معصيت) كْ جمعى ، اوامر دينيه يه عدم اطاعت صورتيله وقوعبولان كناهلر : (ارتكاب معاصى) .

مَعالِم [ع] (معلم) كْ جمعى ، عقائد دينيه دن معدود اولان قضايا ، مسائل § علم موضعلرى كه كنديسيله برشى استدلال اولنان اثرلر ، نشانه لر ديمكدر . يول نشانى كبى : (معالم الخير ، معالم اليقين) مفردى هيچ قوللانيلماز . لسانمزده (مظِنّه) معناسنه ايراد اولنه ماز .

مَعالى [ع] كسب شرف ودرجهٔ رفيعه معناسنه اولان (معلاة) كْ جمعيدركه اكثريا اسم اوله رق معنوى يوجه لكلر يعنى علويتـه متعلق امور ، احوال ، كيفيات معناسنده و درجات عاليات معارف مقامنده قوللانيلير . مفردى هيچ قوللانيلماز : (ميل معالى ، كسب معالى ، ذات معالى سمات ، نام معالى اتسام) ، (معالئ امور) كبى تركيبلرده (مكاسب الشرف) معناسنى افاده ايدر .

مَعانى [ع] (معنى) نك جمعى ، مآللر : (معانئ دقيقه ، معانى ومزايا) § علوم ادبيه دن بر علمدركه مباديسى مسائل نحويه ولغويه دن عبارت اولوب لفظك مقتضاى حاله مطابقتنى بيلديرن حالاتدن بحث ايدر .

مَعايِش [ع] (معيشت) كْ جمعى ، كچنمكه مدار اولان نسنه لر . (معائش) = طرزنده يازمامالى .

مَعْبَد [ع] عبادت ايده جك ير ، جامع ، مسجد : (معبد اسلام) جمعى (معابد) .

مَعْبَر [ع] برجهتدن ديكر جهته كچمك ايچون ياپلمش شى ، كچيد ، كوپرى . جمعى (معابر) .

مَعْبود [ع] كنديسنه عبادت اولنمش ، تكرى : (معبود حقيقى اولان الله ذوالجلال) .

مَعْتوه [ع] (عته) كتيرمش ، بونامش آدم . فارسيده (فرتوت) دينيلير : (پير معتوه) مجلهٔ جليله معتوهى شويله تعريف ايدييور : (اول كيمسه دركه فهمى قليل ، كلامى مشوش ، تدبيرى فاسد اوله) .

مَعْجون [ع] افيون ، بنك ، خشخاش كبى مسكر مواد وياخود اجزاى دوائيه و بهارات ايله ترتيب اولنه رق قايناديلان قواملى طاتلولر §

لوكون كبى ياغلى حمير حالنده شيلر : (جامجى معجونى ، بو ياجى معجونى) جمعى (مَعَاجِين) .

مَعْدَلَت { [ع] جور وعذر ايتميوب نفوس وعقولده استقامتى قائم اولان امر وحالتى اجرا ، داد و انصافى التزام ايتمك وعدل وحق ايله حكم ايله‌مكدر كه لسانمزده عدالت ايتمك دينيلير . (مَعْدَلَتْكُسْتَر) = معدلت ياييجى . (مَعْدَلَتْپَرْوَر) = معدلت صاحبى ، معدلت حاميسى (مَعْدَلَتْپَرْوَرِى) = معدلت پرورلك . كسر دال ايله تلفظى جائزدر .

مَعْدَن { [ع] فى الاصل كسر دال ايله‌در . ير آلتنده موجود اولان آلتون ، كوموش ، باقر وامثالى جواهر ارضيه‌نك بولنديغى ير ، كان ، اوجاق § او يله يرلردن چيقاريلان جواهر ، فلزّات : (معدن طبق ، كوموش معدنى ، معدن صويى ، اسكى معدن ، معدن كومورى) § مجازاً هرنسنه‌نك مكان اصليسنه اطلاق اولنور : (معدن الخير والكرم ، معدن مروت ، معدن عرفان) ، (مَعْدَنِى) = معدنه منسوب . جمعى (مَعْدَنِيَّات) .

« ديدهٔ پرخونم ايتدك معدن الماس اشك »
« رنك‌روى شيشهٔ پر انكسارمدن صاقين »
« نائلىٔ قديم »

« رخنده باده‌دن يارك كه آب وتاب اولور پيدا »
« درونده نم برمعدن سيماب اولور پيدا »
« شيخ غالب »

مَعْدُود { [ع] صاييلمش ، صاييلان شى § عد واعتبار اولنان . (ايّام معدودات) = قربان بايرامنك برنجى كوننده‌ن صوكره كلن اوچ كون . برنجى كوننه (يوم النحر) دينيلير .

مَعْدِل { [ع] عدول ايديله‌جك ير ، صاپيله‌جق محل ‖

مَعْدُول { بعض كلمات فارسيه‌ده يازيلوب ده اوقونمايان واو ، يا حرفلرى .

مَعْدُوم { [ع] يوق . (موجود) مقابلى . (النادر كالمعدوم) = نادر اولان شى يوق كبيدر . (مَعْدُومِيَّت) = معدوملق ، يوقلق . جمعى (مَعْدُومَات) .

مَعْذَرَت { [ع] فى الاصل ايراد ايديلن عذر وبهانه‌يى قبول ايتمك ، معذور طوتمق معناسنه‌در . لكن لسانمزده عذر ، بهانه مقامنده قوللانيلير : (سرد معذرت ، بيان معذرت) كسر ذال ايله‌ده تلفظى جائزدر . (مَعْذِرَتْمَنْد) = عذرلى ، عذر صاحبى (مَعْذِرَتْمَنْدِى) = عذرليلك (مَعْذِرَتْخَوَاه) = معذور طوتلمق ايسته‌ين ، عذر ديله‌ين .

مَعْذُور { [ع] عذرلنمش ، عذر كتيرلمش ، عذرلى اولان

(کورمك ، طوتمق) مادەلریلە قوللا‌نیلیر : (بنی معذور طوتکز ، آنی معذور کوردیلر) .

مَعْرَج { [ع] مردیون (نردبان)، چیقەجق یر . واسطهٔ عروج اولان آلتە (مِعرَج) دە دینیر . جمعی (مَعارِج) .

مَعْرَض { [ع] محل عرض ، برشی عرض اولنوب کوریلن یر . ترکجەسی سرکی ، بازار دیمکدر . (معرض ، سرکی) کلمەلری موجود ایکن آنلرك یرندە عربلرك اصلا قوللانمدقلری (مشهر) لفظنی قوللانمغە هیچ لزوم یوقدر .

مَعْرِفَت { [ع] بیلمك : (معرفت حق ، معرفت نفس) (عِلم) ایلە (معرفت) بیننده‌کی فرق (بَصائِر) دە صورت آتیەدە کوسترلشدر . (معرفت برشیئ تفکّر واثرینی تدبّر ایلە بیلمکدن عبارت اولمغلە علمك مفهومندن اخصدر ، بونك مقابلی (انکار) وعلمك مقابلی (جهل) در . (علم) وجه کلّی ایلە و (معرفت) وجه جزءی ایلە بیلمکدر . بوجهتلە جناب حقه معرفت اسناد اولنماز) لسانمزدەکی صورت استعمالنە کورە یالکز (بیلکی) معناسنی دکل هنر، صنعت کبی معنالریدە افادە ایدر .

(مَعرِفَتپَروَر) = صاحب معرفت ، هنرلی دیمکدر . جمعی (مَعارِف) .

مَعْرَکە { [ع] جنك ایدیلەجك یر ، میدان حرب . جمعی (مَعارِك)

مَعْرُوض { [ع] عرض اولنمش ، نظرە وقارشی یەقونلمش : (معروض ساحهٔ تماشا ، معروض داعیلریدر ، کونشە معروض ، بروجە معروض) جمعی اولان (مَعرُوضات) = دائما کوچکلر طرفندن بیوکلرە قارشی وقوعبولان افادات شفاهیە و تحریریەیە اطلاق اولنور .

مَعْرُوف { [ع] بیلنمش ، بیلنن شی : (شخص معروف ، ذوات معروفە) § عقلك ادراك ، شرعك تجویز وتحسین ایتدیکی فعل وعمل . بونك ضدی اولان (مُنکَر) = عقل وشرعك رد ونهی ایتدیکی عمل دیمکدر . (امر بالمعروف) = معروف ایلە امر (نهی عن المنکر) = منکردن نهی :

« بارکاهك مرکز اجراسیدر »
« امر بالمعروف ونهی منکرك »
(حمدی)

مَعْزُول { [ع] عزل ایدلمش ، مأموریتندن ومنصبندن چیقارلمش . (مَعزُولِیَت ، مَعزُولی) = معزوللك : (معزولیت معاشی) ، (مَعزُولاً) = معزول اولەرق، عزل

اولنـەرق . اسلوب فارسی ایله جمعی (مَعْزُولاْنْ) عربی جمعی (مَعْزُولِینْ).

مَعْشَرْ [ع] جماعت ، زمره ، طائفه : (معشر انبیا ، معشر فقها ، معشر مسلمین).

مَعْشُوقْ [ع] چوق سَولمش ، سَوكیلی . مؤنثی (مَعْشُوقَه) در . (مَعْشُوقِیَّتْ) = معشوقلق .

مَعَصْ [ع] اصطلاحات طبیەدندر. برعلت ویا مادهٔ مؤثرەنك تأثیر شدیدی ایله عضلاتك طوتلسنه ، بوزلسنه دینیلیر .

مَعْصَرْ [ع] اوزوم وصوصام کبی شیلرك صیقیلوب صوینی ویاغنی آلنەجق محل . (مَعْصَرَه) ده بومعنایه لغتدر .

مَعْصُورْ [ع] صیقلمش، صوینی یاخود یاغنی چیقارلمش شی

مَعْصُومْ [ع] عصمتله متصف ، عرض وناموسه مغایر اولان فعل وعملدن چكینن § كناهسز وصوچسز § چوجق. صفت اولەرق استعمال اولنـدقده عصمتله متصف ، عصمتل معناسی اراده اولنور : (صبیٔ معصوم، طفل معصوم) . (مَعْصُومَانَه) = معصومجەسنه . (مَعْصُومِیَّتْ) = معصوملق .

مَعْصِیَتْ [ع] اوامر دینیەیه اطاعتسزلك ، كناه . جمعی (مَعَاصِی) تشدید ایله غلطدر .

« انوار مغفرت ایدر امحای معصیت »
« اهـل كمال ظلمت غیظی كظیمدر »
(نوشهرلی حكمت)

مَعْطُوفْ [ع] عطف اولنمش ، میـل ایتـدیرلمش ، چویرلمش : (كوزلری سمایه معطوفدر) § اسناد اولنمش : (فلانه معطوف اولان قباحت).

مَعْفُوّ [ع] عفو اولنمش، صوچی باغشلانمش :

« مرآت دلده صورت اخلاصه قیل نظر »
« معفوّ در مراسمه دائر قصورمز »
« نابی »

مَعْقُودْ [ع] عقـد اولنمش ، باغلانمش، باغلی.(معقود علیه) = برعقدك اجراسندن مقصد اصلی اولان خصوص .

مَعْقُولْ [ع] عقل ایله بیلنمش، عقلەقریب ، عقله موافق، عقلك بكنديكی شی. (مَعْقُولَاتْ) = عقلك ادراك ایتـدیكی خصـوصات . (مَعْقُولِیَّتْ) = معقوللك:(امر معقول، افادهٔ معقوله) .

« ادراكك اكر وارایسه معقول شناس اول »
« جوری »

مَعْكُوسْ [ع] عكس اولنمش، ترسـنه چویرلمش ،

ترس . ماديات ومعنوياتده قوللانيلير : (جامهٔ معكوس) ، (مَعْكُوساً) = معكوس ، ترس اولەرق : (معكوساً متناسب) .

مَعْلُولْ { [ع] علّتلنمش، علّتلی ، خستەلكلی . (مَعْلولاً) = معلول اولەرق . (مَعْلُولِيَّتْ) = معلوللك ، سقطليلق. جمعی (مَعْلُولِينْ) .

مَعْلُومْ { [ع] بللی، بيلنمش، بيلنن شی . (فعل معلوم) = فاعلی ظاهر اولان فعل . جمعی اولان (مَعْلُوماتْ) هم بيلنن شيلر، هم علم وهنر معناسنەقوللانيلير. (مَعْلُومِيَّتْ)= معلوملق، ميدانده اولقلق، آشكارەلك. (مَعْلُوماتفرُوشْ) = معلومات صاتيجی، صاتان ديمكدر كه مقام تزييفده قوللانيلير .

مَعْمُورْ { [ع] (خراب) كُ ضدّی. شنلكلی ، شرفلی ، ايصلی ، آبادان : (بيت معمور ، بلدهٔ معموره، قصبهٔ معموره، شهرمعمور).

مَعْمُورَه { [ع] معمور اولان ير ، آبادان محل: (معمورهٔ عالم ، معمورهٔ جهان) .

مَعْمُولْ { [ع] ياپلمش ، اعمال اولنمش : (كوموشدن معمول بارداق ، فيل ديشندن معمول باستون ، بلّوردن معمول كاسه) جمعی اولان (مَعْمُولاتْ) = ماكنه ياخود ال ايله ايشلەيەرك ياپلمش اشيا وسائره ديمكدر : (معمولات صناعيه) ، (مَعْمُولٌ بِهْ) = كنديسيله عمل اولنان، دستورالعمل طوتيلان شی ، قوانين وامثالی كبی .

مَعْنی { [ع] كلمەنك ، كلامك دلالت ايتديكی شی ؛ مقابلنه الفاظ وضع اولنان صورت ذهنيه . مفهوم بوندن اعمّدر . لسانمزده هم مقابلنه الفاظ قونيلەبيلن صور ذهنيه ، هم الفاظ ايله تبيين وتبليغه مقتدر اولنه‌مايان افكار وحسيّات دقيقهٔ روحانيه مقامنده قوللانيلير : (معنای بيت ، معنای مقصود) نظمده بعضاً اسلوب فارسيده « مَعنی » طرزنده‌ده استعمال اولنور. (مَعْناً) = ظاهراً دكل، معنی جهتيله. (مَعْنيدارْ) = معنالی، بيهوده وبوش دكل . (بی مَعْنی) = معناسز ، بيهوده بوش . جمعی (مَعانی) § رؤيا ديمكدر: (عالم معنی) .

« ای پادشه سرير دانش »
« وی خسرو باركاه معنی »
« نفعی »

مَعْنَوِیّ { [ع] معنايه منسوب ، صوری وجسمانی اولمايوب مجرد ، روحانی اولان ، مادّيات ايله بيلنمه‌ين : (فيض معنوی، امرمعنوی،

احوال معنویه ، تأثیرات معنویه) ، (ولد معنوی) = آخرت چوجغی ، جان اولادی . جمعی (مَعْنَوِیّات) درکه معنوی اولان خصوصات دیمکدر . (مَعْنَوِیُّون) = الـهیّون کبیدر .

مَعُونَه / **مَعُونَه** [ع] یاردیم ، امداد معناسنه‌در . لسانمزده لیمان داخلنده وقرای متجاوره ساحلنده اشیا نقلی ایچون قوللانیلان واسطهٔ نقلیهٔ بحریه‌یه اطلاق اولنورکه بین العوام تحریف ایله (ماوونه) دینیلیر . بومعناده مولداتدن معدوددر .

مَعْهُود [ع] عهد اولنمش ، عهد اولنان . اکثریا ذکری کچن ویا معلوم اولان برشی ، برشخص حقنده تهکماً قوللانیلیر : (معهود قالفه) .

مَعِیَّت [ع] برابرلك ، برلکده بولنمه ؛ رفاقت ایدیلن آدمك دوننده یعنی امری آلتنده بولنش : (نواحی مدیرلری قضا قائمقاملرینك معیتنده در ، معیت مأموری ، معیت واپوری) .

مَعِیشَت [ع] مابه‌الحیاة اوله‌جق ، کندیسیله کچینیلوب تعیّش اولنه‌جق نسنه‌که ترکجه‌ده (دیرلك) تعبیر اولنور وکچنمك معناسنده‌ده قوللانیلیر : (مدار معیشت ، اسباب معیشت ، وسعت معیشت ، تأمین معیشت) جمعی (مَعَایِش) .

مَعِین [ع] صاف آقار صو : (ماء معین) § هندسه اصطلاحاتندندر . (شکل معین) = ایکی زاویه‌سی حاده ، دیکر ایکی زاویه‌سی منفرجه اولان درت مساوی ضلعی حاوی شکل هندسیدرکه بقلوا رسمی دیمکدر . (شبه معین) = ضلعین مقابلینی هم مساوی ، هم موازی اولوب ایکی ضلعی کوچك ومساوی ، دیکر ایکی ضلعی بیوك ویکدیکره مساوی اوله‌رق زاویه‌لری قائمه اولمایان شکل مستوی دیمکدر .

مَعْیُوب [ع] عیبلنمش ، عیبلی شی : (فعل معیوب ، کار معیوب ، عادت‌معیوبه) ، (مَعْیُوباً) = عیبلی ، عیبلنمش اوله‌رق .

مَغَارِب [ع] (مَغْرِب) ك جمعی ، کونشك افول ایده‌جکی یعنی باطوب کورنمز اوله‌جغی یرلر .

مَغَارَه [ع] طاغلرده ، قایالرده حجره طرزنده بولنان اویوق ویاریقیر ، این . جمعی (مَغَارَات) : (مغارات صخور ، مغارات جبال) لسانمزده دیکر جمعی اولان (مَغَایِر) هیچ قوللانیلماز .

مَغَازِی [ع] غازیلرك مناقبی داستانی ؛ غزالره دائر حکایه‌لر ، فقره‌لر : (کتاب المغازی)

= مناقب وحكايات غزاتى حاوى كتاب . (غازىء ابوالمغازى) = غزايه متعلق مناقب صاحبى غازى ديمكدر .

مَغافِر [ع] (مغفر) لڭ جمعى ، زرهلى كلاهلر ، باشلقلر : (مغافر جنكاوران) .

مَغاك [ف] چوقور ، حفره ، مزار : (مغاكچه) = كوچك چوقور ، چوقورجق .

مَغابِن [ع] اصطلاحات طبيه دندر. قاصيق ، اويلق ديى . جمعى (مغابن) .

مَغْبُوط [ع] غبطه اولنمش ، ايمره نلمش، قيصقانلمش: (مغبوط امثال) = امثالنه غبطه ويرن.

مَغْبُون [ع] معامله ده ، آليش ويريشده آلدانمش ، غبنه اوغرامش .

مَغْدُور [ع] غدر كورمش اولان. مؤنثى : (مغدوره) در. (مغدوريت) = مغدورلق ، مغدور اولمق .

مَغْدانُوش [يونانجه دن] معروف خاصيتلى نبات. محرفى (مايدانوس) بعض متصلفين قديمه طرفندن اشبو نباتك اسمى (معده نواز) = طرزنده يازلمسى خاصيتى اعتباريله اولسه كركدر .

مَغْرِب [ع] كونشك غروب ايتديكى، باطوب كورنمز اولديغى ير ، باطى § غرب طرفى ، آفريقا قطعه سنك سواحل شماليهٔ غربيه سى. (مغرب ادنى) = طرابلس غرب (مغرب اوسط) = تونس ، جزائر (مغرب اقصى) = فاس ، مراكش. (صلاة المغرب، صلات مغرب) = آقشام نمازى . جمعى (مغارب) ، (مغربى) = مغربه منسوب ، مغربلى، فاسلى : (مال بولمش مغربى كبى — كلام مشهور) .

مَغْرُور [ع] آلدانمش، آلدادلمش§ غرورلنمش، كبرلى، نفسنى بكه نن . (مغروريت) = مغرورلق (مغرورانه) = مغرور اولانه ياقيشه جق صورتده .

مَغْرُوس [ع] غرس اولنمش ، طوپراغه ديكلمش : (شجر مغروس ، اشجار مغروسه) .

مَغْرُوق [ع] صويه باطوب بوغلمش معناسنه (غرق) لفظندن اويدورمه براسم مفعولدر . صحيحى (غريق) كلمه سيدر. يا كلش بر لفظى قوللانمقدن ايسه (مغروقاً وفات ايتدى) كبى جمله لرده آنى ترك ايدوب يرينه (غريقاً) كلمه سنى استعمال ايتمليدر .

مَغْز { [ف] دماغ، بين. (مَغْزدار) = مغزلی، بین صاحبی، عقللی. فارسیده (مَغزینَه) ده عین معناده قوللانیلیر § لبّ، اوز، ایچ: (مغز بادام) = بادمك ایچی. (مغز فستق) = فستغك ایچی.

مَغْزی { [ع] قصد، مرام، فحوی. (مَغْزاسِنجَه) = فحوا. سنجه. الیوم مهجوردر.

مَغْسَل { [ع] غسل ایدیله جك یر، خصوصیله میّت ییقامغه مخصوص محل. جمعی (مَغاسِل).

مَغْسُول { [ع] غسل اولنمش، ییقانمش.

مَغْشُوش { [ع] خالص وصافی اولمایوب قاریشیق اولان § باقر ومعادن سائره ایله قاریشیق آلتون وكوموش: (ذهب مغشوش، لبن مغشوش)، (سكّهٔ مغشوشه) = كوموش وباقر ایله قاریشیق ضرب اولنمش برنوع آقچه درکه (متالك) دینیلیر. جمعی اولان (مَغشوشات) = اكثریا قاریشیق مسكوكات حقنده قوللانیلیر.

مَغْشِیّ { [ع] غشی اولمش، بایلمش. (مَغشِی علیه) = بایلمش، بایغین. (مَغْشِیّاً) = بایلمش اولدیغی حالده، بایغین اولەرق.

مَغْصُوب { [ع] غصب اولنمش، صاحبنك خبر واذنی اولمقسزین جبر وزور ایله ضبط واخذ ایدلمش: (مال مغصوب، اموال مغصوبه)، (مَغصوبٌ منه) = اصطلاح فقهده اذن ورخصتی اولمقسزین مالی اخذ وغصب اولنان كیمسه‌یه اطلاق اولنور.

مَغْضَبَه { [ع] غضب وحدّتی موجب اولان شی.

مَغْضُوب { [ع] غضب ایدلمش اولان. (مَغضوب علیه) = كندیسنه غضب اولنمش، غضب كوسترلمش. دیكرلك غضبنه هدف اولمش اولان.

مَغْفِرَت { [ع] ترجمه‌سی (یارلغامق) كه جناب حق قوللرینك كناهلرینی عفو وبخش ایتمك دیمكدر: (مغفرت الٰهیه).

مَغْفُور { [ع] یارلغانمش. جناب‌الله طرفندن كناهی عفو اولنمش. (مَغفورٌ له) = عین معنایی افاده ایدر.

«اوقوندقجه بوشعر دلپذیرم بزم عالمده»
«ایدر زنده روان عرفیٔ مرحوم ومغفوری»
«نفعی»

مَغْلَطَه { [ع] یاكلتماج، تغلیط ذهن ایده‌جك صاچمه سوز. (مَغلَطَه پَرداز) = مغلطه ترتیب ایدیجی، ایدن. (مَغلَطَه پَردازی) = مغلطه ترتیب ایدیجیلك.

مَغْلُوبْ { [ع] غلبه اولنمش ، كنديسنه اوستون كلنمش، برقوته قارشى زبون قالمش، صينغين : (مغلوب سودا ، مغلوب عشق)، (مَغْلُوبانَه) = مغلوب، صينغين اولانه ياقيشهجق صورتده . (مَغْلُوبِيَّتْ) = بوزغونلق ، صينغينلق، ييلغينلق.

مَغْلُوقْ { [ع] كليدلى ، كليدلنمش.

مَغْلُولْ { [ع] صوسزلقدن ايچى صيقلمش، صيقنتيلى اولان. § بويونى زنجيرلى .

مَغْمُورْ { [ع] شهرت وشانى اولمايان ، نامسز § خراب ، ويران . (مَعْمُورْ) ك ضدى . (مَغْمُورِيَّتْ) = هر ايكى معنايه كوره مغمورلق .

مَغْمُومْ { [ع] غملنمش، تاسهلانمش، كدرلنمش: (عاشق مغموم، قلب مغموم) ، (مَغْمُومِيَّتْ) = مغموملق ، كدرليلك . (مَغْمُومانَه) = مغمومجهسنه § مجازاً بلوطلى ، دومانلى، قاپالى، صيقنتيلى هوايه اطلاق اولنور : (بوكون هوا پك مغموم) .

مَفاتِحْ
مَفاتِيحْ } [ع] (مِفْتاحْ) ك جمعى، آناختار، كليد آچهجق آلتلر : (مفاتيح الغيب) ايكنجيسى زياده قوللانيلير

مَفاخِرْ { [ع] (مَفْخَرْ) و (مَفْخَرَتْ) ك جمعى ، مابه الفخر اولان شيلر ؛ كنديسيله اوگنيلهجك خصلتلر ، حالتلر : (مفاخر اسلاف ، مفاخر اسلاميه ، مفاخر عثمانيه) .

مَفارِقْ { [ع] باشك تپهسى معناسنه اولان (مَفْرِقْ) ك جمعى ، باشك اورتهلرى كه صاچلرك بلوك بلوك اولديغى يرلر ديمكدر : (مفارق انام ، مفارق رجال) .

مَفاسِدْ { [ع] « مَفْسَدَتْ » ك جمعى .

مَفاصِلْ { [ع] (مَفْصَلْ) ك جمعى، بدنده كميكلرك بربرينه مربوط بولنديغى اويناق يرلر : (رثيهٔ مفاصليه) .

مَفْتُوتْ { [ع] اوفالانمش ، پاره پاره اولمش .

مَفْتُوحْ { [ع] آچلمش § ضبط وتسخير اولنمش: (بلاد مفتوحه ، قلاع مفتوحه) § فتحه يعنى اوستون ايله اوقونان حرف : (لام مفتوحه) .

مَفْتُولْ { [ع] فتيل كبى ياپلمش ، اورولمش ، بوكيلو : (كيسوى مفتول ، كاكل مفتول) .

مَفْتُونْ { [ع] متحير ، عاشق : (مفتون لطافت، مفتون جمال، مفتون حسن وآن) ، (مَفْتُونانَه) = مفتونجهسنه (مَفْتُونِيَّتْ) = مفتونلق.

مَفْحَص [ع] قوش یوواسی . جمعی (مَفاحِص) .

مَفْخَر / **مَفْخَرَت** [ع] مابه‌الفخر اوله‌جق شی، فخرلنه‌جك محل وحالت || فخرلنمك ، اوگنیلمك : (مَفْخَرِ کائنات) = خاتم‌الانبیا علیه اکمل‌التحایا پیغمبرمز افندمز حضرتلری . جمعی (مَفاخِر) .

مَفَرّ قاچه‌جق یر .

مَفْرَد [ع] قوجامان ، بیوك ، ایری . یونی (مفرت) طرزنده یازمقده معنی یوقدر .

مَفْرَق [ع] وسط رأس که باشك اورته‌سی، تپه‌سی دیمکدر . صاچك اطرافه یول یول آیرلدیغی یر . جمعی اولان (مَفارِق) زیاده قوللانیلیر .

مَفْرُوش [ع] فرش اولنمش ، دوشنمش . جمعی اولان (مفروشات) = سجاده ، کلیم ، خالی ، مندر واشیای سائره معناسنده قوللانیلیر : (مَفْرُوشاتِ بَیْتِیّه) .

مَفْرُوض [ع] فرض قیلنمش ، فرض اولمش : (صوم مفروض ، دعای مفروض ، صلات مفروضه) § فرض اولنمش ، یوق ایکن موجود حکمنده طوتلمش : (شخص مفروض، مادهٔ مفروضه) .

مَفْرُوغ [ع] دیکره فارغ اولنمش، ترك قیلنمش . (مَفْرُوغ بِهْ) = فراغ اولنان اراضیٔ امیریه و مسقفات ومستغلات سائره (مَفْرُوغ لَهْ) = بدل ایله کندیسنه برشیئك حق تصرف وتملکی فراغ اولنمش کیمسه .

مَفْرُوق [ع] فرق ایدلمش ، آییرلمش : (لَفِیفِ مَفْرُوق) = عربیده فاء الفعلی ایله لام‌الفعلی حروف علتدن اولان مادهٔ اصلیه .

مَفْسَدَت [ع] (مَصْلَحَت) ك ضدی . ایشه یاره‌مامازلق که بر شیئك ویا برخصوصك تباه ویا فاسد اولمسنه سبب اولان شی دیمکدر . جمعی (مَفاسِد) .

مَفْسَقَه [ع] محل فسق .

مَفْسُوخ [ع] فسخ اولنمش ، حکمی ابطال ایدلمش، قالدیرلمش : (نظام مفسوخ ، مادهٔ مفسوخه) § بر برندن آییریلوب طاغیدلمش، بوزولمش : (بنای مفسوخ، سفینهٔ مفسوخه) ، (مَفْسُوخِیَّت) = مفسوخلق .

مَفْصَل [ع] بدنده کمیکلرك بر برینه مربوط بولندیغی اویناق یر : (رئیهٔ مفصلیه) فصیحی (مَفْصِل) در . جمعی (مَفاصِل) .

مَقْصُودْ [ع] قان آلنمش، قان آلنان .

مَفْطُورْ [ع] فطرتلنديرلمش ، يارادلمش : (سجايای مفطوره) .

مَفْعُولْ [ع] ياپلمش، ايشنمش. (مَفْعُولِيَّتْ) = مفعوللك (مفعول صريح) = متعدی فعلك مفعولی (مفعول غير صريح) = لازم ومجهول فعلك مفعولی § بر فاعلك اثر فعلی اوزرنده ظاهر اولان شی.

مَفْقُودْ [ع] ميدانده بولنمايان ، وجودی اولمايان، يوق: (بضاعه‌سی مفقود ، نقودی مفقود) ، (شخص مفقود) = حيات ومماتی معلوم اولمايان شخص غائب. (مَفْقُودِيَّتْ) = مفقودلق ، يوقلق .

مَفْلُوجْ [ع] فلج علتنه كرفتار اولمش ، وجودينك بر قسمی حركت اراده‌دن ساقط قالمش، ايمه‌لی. (مَفْلُوجاً) = مفلوج اوله‌رق.

مَفْهُومْ [ع] فهم اولنمش، اكلاشلمش § كلامدن آكلاشيلان مآل. (مَعْنی) ايله فرقليدر. اوماده‌يه‌ده باقلی .

مَقَابِرْ [ع] (مَقْبَرَه) نك جمعی ، مزارلقلر . (مَقْبَرْ) = مصدر ميمی اولوب ميّتی دفن ايله‌مك معناسنه‌در .

مَقَادِيرْ [ع] (مِقْدَارْ) ك جمعی : (مقادير مقرره) ، (مَقَادِيرِ كِيمْيَوِيَّه) = اجزای مركباتك مقدار نسبيلری .

مَقَارُونَه (ايتاليانجه‌دن Macaroni) خوردن انجه‌دودك‌شكلنده ياپيلان معروف طعام .

مَقَاصّ [ع] (مِقَصّ) ك جمعی ، بر شیء كسمك ايچون قوللانيلان معروف آلت . لسانمزده مفردی قوللانيلماز . (مَقَاصّ) ی (مِقَصّ) توهم ايدوب غلط كوسترمك وصوكره فصيحی ميمك كسريله در ديمك عبثدر .

مَقَاصِدْ [ع] (مَقْصَدْ) ك جمعی: (مقاصد خيريه) مفردينه باقلی .

مَقَالْ [ع] كلام ، سوز: (ختم مقال ، حسن مقال، ايراد مقال) .

مَقَالَه [ع] يازلمش كلام ، بند ، علمی ياخود ادبی و بر مسئله‌يه دائر قلمه آلنان شی : (مقالهٔ فنيه ، مقالهٔ طبيه ، مقالهٔ مفصّله) جمعی (مَقَالَاتْ) .

« اول حرف مقالهٔ كن »
« آخر نفس لب تعيّن »
« لا »

مَقالِيدْ { [ع] آناختـار معناسنه اولان(مِقْلاد) كڭ جمعى. مفردى قوللانيلماز: (مقاليد محبت).

مَقام { [ع] حال‌قيامده ايكى آياغك طورديغى ير . طوريله‌جق ير : (مقام ثبـات) § جاه ، مسند ، منصب: (مقام معلاى خلافت اسلاميه، مقام جليـل صدارت ، مقـام ولايت ، مقام مأموريت، مقام رسمى) § كبار اوليادن برذاتك مزارى :

« كعبة العشّاق باشـد اين مقام »
« هركه ناقص آمد اينجا شد تمام »

حضرت مولانا (محمـد جـلال‌الدين) رومينك تربهٔ شريفه‌سى قاپوسنه معلّق بولنـان لوحـهٔ مشهوره‌در § حجـاز ، عشّاق ، حسـينى ، صبا كبى موسـيقى هوالرندن هربرى. جمعى (مَقامات): (مقـامات رسميه ، مقـامات عاليـه . مقامات مباركه ، مقامات موسيقيه) .

مَقامَه { [ع] مجلس § جمـاعت معناسنه‌در. بونك جمعى‌ده (مَقامات) در : (مقامات حريرى). (مشهور حريرى مقاماتنك قرق مقامه سنى اتمام ايدنجه بصره‌دن بغداده كلوب بونلرى سرآمدان ادبايه عرض ايدر)

مَقْبَره { [ع] مزار، مدفن ؛ اولولرك دفن ايدلديكى قبرستان: (مقبرهٔ مخصوصه) جمعى (مَقابِر) . (مَقْبَرَه) = لسانمزده اوته‌دنبرى هم مزار ، مدفن وهم مزارلق، قبرستان معناسـنده قوللانيلمشـدر . نصـل‌كه (نركسنى) مرحومك مثال اولان شو (يا عمر! بوتوده مقبرهٔ خاك‌مادرمدر) عبارەسنده‌ده اويله‌جه ايراد اولنمشدر. بونك يرنده (مَقْبَر) كلمه‌سنى قوللانمق پك يا‌كلشـدر . زيرا امّهـات كتب لغويه‌ده صراحةً ذكر اولنديغى وجه ايله (مَقْبَر) = ميّتى دفن ايلەمك معناسنه مصدر ميميدر. هيچ بروجه ومناسبت ايله مزار معناسنى افاده ايده‌من وهيچ بروقت مزار موقعنده ايراد ايديله‌من. بونكله برابر بو لفظى يا‌كلش اولەرق بوموقعده قوللانمغه اصلا لزوم يوقدر .

مَقْبُور { [ع] دفن اولنمش ، كو- ملمش. (مدفون) زياده قوللانيلير .

مَقْبُوض { [ع] قبض اولنمش ، ال‌ايله آلنمش: (مقبوض سندى، مقبوض علم‌وخبرى) =آلنان شيئك ياخود پاره‌نك قبض اولنـديغنى حاوى آلان آدم طرفنـدن ويريلن مهرلو كاغد . جمعى (مَقْبُوضات) .

مَقْبُول { [ع] قبول اولنمش، تلقى ايدلمش ، بكه‌نلمش : (مقبوله كچدى ، پك مقبولدر ، مقبول عامّه ، حركت مقبوله) ، (غيرمقبول) = بكه‌نله‌يوب كرى چويرلمش، چركين وكوتو كورلمش : (اشياى غيرمقبوله،

افعال غير مقبوله) ، (مَقْبُولِيَّتْ) = مقبوللك ، بكه نلمشلك .

« قيل شفاعت عارفه جدّك محمّد عشقنه »
« عرصهٔ محشرده مقبول الرجاسين يا حسين »
« كدخدا زاده عارف »

مَقْتَلْ { [ع] محلّ قتل .

مَقْتُولْ { [ع] قتل اولنمش ، اولد - يرلمش : (شخص مقتول)

مَقْدَرَتْ { [ع] قدرت ، غنا § قوّت : (بذل مقدرت ، صرف مقدرت) دالك حركات ثلثه سى جائزدر .

مَقْدَمْ { [ع] وصول بوله ، كلمه ، ورود ، قدوم : (مقدم بهار ، مقدم يار) .

« ايلدى مقدم فرخ فالى »
« پايهٔ آل قريشى عالى »
« خاقانى »

مَقْدُوحْ { [ع] قدح اولنمش ، طعن ايدلمش : (فعل مقدوح ، احوال مقدوحه) .

مَقْدُورْ { [ع] قدرت ، استطاعت ، كوج : (بذل مقدور) ، (مقدورالاستيفا) = اله كچيرلسى ممكن (مقدورالتسليم) = تسليمى ممكن اولان .

« غرض عرض خلوص وبذل مقدور ايمه‌در يوقسه »
« اولور حق اوزره مدحكده زبان ناطقه ابكم »
« نفعى »

مَقَرّ { [ع] قرارگاه ، قرار ايده - جك ير : (مقرّ سلطنت ، مقرّ حكومت ، مقرّ اداره) .

مَقْرَمَه { [ع] نقشلى باش اورتوسى § ال بزّى ، پشكير ، خاولو ، ايشلەمەلى دستمال . فصيحى ميمك كسريله‌در . محرفى (ماخراما)

مَقْرُوحْ { [ع] قرح اولنمش ، يارەلنمش .

مَقْرُوضْ { [ع] قرض اولنمش ، اودونج ويرلمش شى .

مَقْرُونْ { [ع] ياقينلاشديرلمش ، ياقين ايدلمش : (مقرون صحت ، مقرون مساعده) § فن عروضده بر سبب ثقيل ايله بر سبب خفيفه ياقين اولان جزء : (وتد مقرون) ، (مَقْرُونِيَّتْ) = مقرونلق .

مَقْسِمْ { [ع] تقسيم ايده‌جك ير ، محل قسمت : (مقسم ارزاق) § صويك محل تقسيمى ، ماصلاق ، صاواق .

مَقْسُومْ { [ع] قسم قسم بولنمش ، تقسيم اولنمش : (مال مقسوم ، اموال مقسومه) § تقسيم اولنه‌جق عدد . (مقسوم عليه) = تقسيم اولنه‌جق عددك قاچه تقسيم اولنه - جغنى بيلديرن عدد .

مَقْصَدْ { [ع] قصد اولنان شى ، مرام ، ديلك : (خيرلى مقصد ، مقصد خيرخواهى) جمعى (مَقَاصِدْ) .

مَقْصُودْ { [ع] قصد اولنمش ، طلب وعزم اولنمش ، امل ، ايستك .

مَقْصُورْ [ع] قصر اولنمش ، قيصادلمش : (الف مقصوره) § قاصلمش ، آليقونلمش ، تخصيص ايدلمش .

مَقْصُورَه [ع] جوامع شريفه‌ده بعض كنار وكوشه‌لره ياپيلان اطرافى پارمقلقلى زميندن براز يوكسك محللر ديمكدر . زياده يوكسك اولورسه « مَحْفِل » دينيلير .

مَقْطَعْ [ع] قطع ايده‌جك ير ، بر جسمك كسيلن محلى : (اسطوانه‌نك مقطعى) § بر غزلك نهايتنده اولان بيت . (حسن مقطع) = مقطعك اوست طرفنده كوزل تنظيم ايديلن بيت § كلام و نظمك طوراق يرى . جمعى (مَقَاطِعْ) : (مَقَاطِعُ الاَوْدِيَه) = دره‌لرك آشاغى اوجى ، صولرك طاغلديغى يرلر . (مقاطع الانهار) = ايرماقلرك كچيدلرى .

مَقْطُوعْ [ع] قطع اولنمش ، كسيلمش : (شجر مقطوع) § (پيريففس Prixfixe) مقابلى اوله‌رق معين ، مقرّر مقامنده قوللانيلير . (فئ مقطوع) = بهاسى كسيلمش ، معين . (مَقْطُوعاً) = بدلى تعيين اولنه‌رق ، كوتورى ديمكدر .

مَقْعَدْ [ع] اوطوره‌جق ير ‖ آشاغى طرف § منددر اوزرينه اورتيلن چوقه واقمشهٔ سائره‌دن معمول اوك كنارى صاچاقلى اورتو: (صيرمه‌ايشله‌مه‌لى قطيفه مقعد) تحريف ايله (ماقاط) دينيلير .

مَقْلَبْ [ع] قلب ايتمك، برشيئك آلتنى اوستنه چويرمك § قلب ايده‌جك ير، برنسنه‌نك صوكنى اوك واوكنى صوك ياپمق .

مَقْلُوبْ [ع] قلب اولنمش، آلتى اوستنه كتيرلمش، ترسنه چويرلمش، شكل اصليسندن چيقارلمش § ايكى طرفدن اوقونمسى مساوى و ممكن اولان كلمه : (باب) و(موم) كبى.

مَقْلُوعْ [ع] قلع اولنمش، كوكندن سوكلمش قوپارلمش .
(مَقْلُوعاً قيمَتْ) = اصطلاح فقهده بعدالقلع اشجارك وابنيه و انقاضك دكرى ، قيمتى . بونك عكسى (قائماً قيمت) در .

مَقْلُومْ [ع] يونلمش، يونتلمش، كسيلمش : (اظفار مقلومه)، (مَقْلُومُ الظُفْر) = طيرناغى كسيلمش ، يونتلمش .

مَقُولْ [ع] سويلنلمش ، سويله‌نيلن سوز .

مَقُولَه [ع] جنس، نوع، شكل، چشيد ، صوى : (حجر وشجر مقوله‌سى) .

مَقْهُورْ [ع] قهر اولنمش؛ مغلوب اولمش ، ذلته دوشمش.

مَقِيس [ع] باشقه شیئه قیاس اولنمش ، بگزه‌دلمش : (بو ماده اومسئله‌یه مقیس دکلدر . باطل مقیس علیه اوله‌ماز) ضم میم ایله تلفظی یاکلشدر .

مَكَائِد [ع] (مَكِيدَت)ك جمعی ، اورایه باقلی .

مَكَاتِب [ع] « مَكْتَب » ك جمعی : (مکاتب رشدیه) .

مَكَاتِيب [ع] « مَكْتُوب » ك جمعی : (مکاتیب وارده ، مکاتیب رسمیه) .

مَكَّار [ع] اك زیاده مکر وحیله ایدیجی ، ایدن . مؤنثی (مَكَّارَه) در .

مَكَارِم [ع] « مَكْرُمَت » ك جمعی ، کرمدن عبارت اولان افعال پسندیده دیمکدر : (مکارم اخلاق) (مکارمپناه) = مصدر مکارم اولان . (مکارمکار ، مکارمپرور) = صاحب مکارم اولان دیمکدر . (شارح قاموس)ك بیاننه نظراً (كَرَم) لفظنك مفرد و جمعی ، مذکر ومؤنثی مساویدر .

مَكَارِه [ع] « مَكْرُوه » ك جمعی ، سبب استکراه اولان خصوصلر ، محن وشدائد : (مکاره دهر) مفردی بومقامده قوللانیلماز .

مَكَاسِب [ع] « مَكْسَب » ك جمعی ، قازانیله‌جق و قازانجلی یرلر : (مکاتب فیض مکاسب) عربیده اسم موقعنده وقازانج معناسنده استعمال اولنور وفلانك قازانجی یاکدر مقامنده (طیب المکسب) دینیلیرسه‌ده لسانمزده بوصورتله استعمالی اصلا معتبر دکلدر . ترکجه‌ده اسم مکان اوله‌رق قوللانیلیر .

مَكَان [ع] خانه ، محل ، مسکن ، یر : (شرف المکان بالمکین) ، (لَامَكَان) = مکانسز ، جناب الله . (جنّت مکان) = یری جنت . جمعی (أَمْكِنَه) و (أَمَاكِن)در : (اماکن عسکریه ، امکنهٔ رسمیه) .

مَكَانَت [ع] طبیعتجه « خفّت » ك ضدی ، وقار ، رزانت ، آغیر باشلیلق کبی مزیاتی جامع برصفت ممدوحه اوله‌رق قوللانیلیر : (صاحب مکانت) بوکلمه عربیده اولدیغی کبی « منزلت » معناسنده استعمال اولنه‌ماز .

مَكْتَب [ع] فی‌الاصل یازی یازه‌جق یر دیمکدر . (مدرسه) معناسنه اوله‌رق درجات مختلفه‌ده تحصیل علوم وفنون ایچون رسمی و غیر رسمی موجود وکشاده اولان محللره اطلاق اولنور : (مکتب ابتدائی ، مکتب رشدی ، مکتب اعدادی ، فیضیه مکتبی ، برهان ترقی مکتبی ، مکتب فنون حربیه) جمعی (مَكَاتِب) .

« مكتب كه فيض بخشيدر ابنای امّتك »
« مكتب كه رحله كاهيدر آيات نصرتك »
« منيف پاشا »

مَكْتُوبْ [ع] يازلمش، بر برندن اوزاق محللرده بولنان ايكی ذاتك يكديكره كوندردكلری يازيلی كاغد . جمعی (مكاتيب) در . برمملكت درونده بولنان شخصين بيننده تعاطی قيلنان اوراقه (تَذْكَرَه) ديرلر . (مَكْتُوبِی) = (مكتوبجی) ديمكدر كه نظارت ، ولايت كبی مقامات رسميه‌ده موجود هيئات تحريريه‌نك الك بيوك آمرلرينه ويريلن عنوان رسمی : (مكتوبی صدارتعظما ، مكتوبی نظارت ، مكتوبی ولايت ، تلغراف نظارتی مكتوبجيسی) .

مَكْتُومْ [ع] كتم اولنمش ، صاقلی ، كيزلی : (مال مكتوم ، اموال مكتومه ، نفوس مكتومه) جمعی اولان (مَكْتُومَات) = اكثريا مأمورين طرفندن وقوع بولان « اِخْتِلَاسَات » معناسنده قوللا نيلير . مفردی (طوتمق) ماده‌سيله استعمال اولنور .

مَكْثْ [ع] بر يرده اكلنوب طورمه ، انتظار ايله اكلنمه ، توقف ايتمه . (ايتمك) ماده سيله قوللانيلير : (مكث وآرام) .

مَكْحُولْ [ع م] سرمه‌لنمش ، سرمه‌چكامش ، سرمه‌لی :

« كور ينوردی كوزی دائم مكحول »
« حد ذاتنده سيه چشم ايدی اول »
« خاقانی »

مَكْذُوبَه [ع] « اُكْذُوبَه » كبی يالانسوز . (مَكْذَبَه) ده عين معنايه لغتدر .

مَكْرْ [ع] حيله، خدعه، دوباره، سحر § برآدمی حيله ايله آلداتمق ، مقصدندن انصراف ايتديرمك . (مكر محمود) = مقصدندن صرف نظر ايتديريلن حقنده فعل جميل آرامق صورتيله اولان مكر (مكر مذموم) = مقصدندن صرف نظر ايتديريلن حقنده فعل قبيح آرامق صورتيله اولان مكر .

مَگَرْ [ف] اوچ صورتله قوللانيلير . (١) عربيده كی (الّا) كبی ادات استثنادر . بوصورتده هانكی جمله‌يه داخل اولورسه او جمله مثبت ويا منفی بر فعل التزامی ايله ختام بولور: (خواجه افندی « مكركه‌بويله جواب ويريله » ديوب عودت ايلمش اولديغی مرويدر) كبی . بعضاً بونك مقامنه فعل التزامی حكمنده اولان بر امر غائب ويانهی غائب صيغه‌سی ايراد اولنه‌بيلير: (مگر كه‌صورت مخصوصه‌ده آرانوب بولنمش اولسون — اكرم بك) بومعناده نثرده همان دائما « كه » ايله قوللانيلير . نظمده « كه » كتيرلمكسزين ده قوللانيله‌بيلير § (٢) ادات استغراب

ومفاجاة اولور . بوتقديرده داخل اولديغى جمله بر روايت صيغه‌سيله ختام بولور : (بن آنى اوصلى صانيردم مگر چابقين ايمش) بوصورت استعمالنده دخى « مگر » نظمده تأخير اولنه‌بيلير . لكن كنديسندن صوكره (كه) ويا (كيم) ايراد اولنه‌ماز § (٣) بالخاصه نظمده ظن، تخمين اداتى اوله‌رق استعمال اولنور، بوصورتده (غالبا ، بس بللى) معناسنى افاده ايدر . بالاده‌كى كبى بو تقديرده دخى تأخيرى جائزدر لكن ينه (كه) و (كيم) ايله برلكده ايراد ايديله‌من.

« مگر كيم پنجۀ سيمينه برمهپاره ياصلانمش »

مصراع مشهورنده‌كى (كيم) خلاف اصول وزائد غير مقبولدر . اليوم (شيخ غالب) مرحومك :

« قالمش مى مگر دينلمدك سوز ؟ »

مصراعنده واقع اولديغى كبى (مگر) مقام استفهامده ايراد واستعمال اولنميور. بوكا نسبتله (مگرسه) تعبيرى پك عاميانه قالير، هيچ سوز كوتورمز.

مَكْرُمَتْ [ع] فعل كرم كه شرف وعزت ، جود وسخا كبى احوال پسنديده‌يى محتويدر . (مكرمتلو) = مدرس پايه‌سنك عنوان رسميسى .

مَكْرُوهْ [ع] طبعاً خوش كورلمه‌ين، ايگرەنيلن § حرام اولمايوب فقط دها خفيف مرتبه‌ده شرعاً ممنوع بولنان شى : (عذر اولمدقچه قائماً تبول دخى مكروهدر — كتاب الطهاره) جمعى (مَكْرُوهاتْ).

مَگَسْ [ف] سينك. (مگسكير) = اوروموجك، اوروموجك آغى (مَگَسرانْ) = سينك‌سوريجى، سينكلك ، يلپازه . (مَگَسوارْ) = سينك طرزنده ، سينك كبى. (مَگَسِ انگبين) = بال سينكى يعنى آرى.

مَكْسَبْ [ع] قازانيله‌جق ، قازانجلى‌ير، محل كسب: (مكتب فيض مكسب) لسانمزده قازانمق، قازانج معناسنده قوللانيلماز .

مَكْسُوبْ [ع] كسب اولنمش، قازانلمش ؛ تحصيل ايله صوكره‌دن پيدا ايدلمش: (صنعت مكسوبه ، ثروت مكسوبه) .

مَكْسُورْ [ع] كسر اولنمش ، قيرلمش، قيريق: (كاسۀ مكسور) § اسره ايله اوقونان حرف: (كاف مكسوره) .

مَكْسُوفْ [ع] كسفلنمش يعنى كونشك ضياسى كسلمش، كونش طوتلمش ديمكدر :

« جان ودلنك مهر ومهى اوليه پرنور »
« دائم برى مخسوف اوله آنك برى مكسوف»
« روحى »

مَكْشُوفْ { [ع] كشف اولنمش، میدانه چیقارلمش، آچیق بولنمش، ظاهرده : (اراضیٔ مکشوفه) .

مَكْفُولٌ بِهْ { [ع] (مَكْفُولْ) = « كَفْل » دن اسم مفعولدر. اصطلاح فقهده (مکفول به) = کفیل اولان کیمسه نك تسلیمنه یاخود اداسنه متعهد اولدیغی شیدرکه کفالت بالنفسده (مکفول عنه) ایله (مکفول به) برشیدن عبارتدر .

مَكْفُولٌ عَنْهْ { [ع] کندیسنه کفالت اولنان شخص دیمکدر .

مَكْفُولٌ لَهْ { [ع] کفالت خصوصنده طالب وداین اولان آدم یعنی کفالتله آلهجغی تأمین قیلنمش اولان آلاجقلی دیمکدر .

مَكْمَنْ { [ع] پوصو. جمعی (مَكَامِنْ) .

مَكْمُونْ { [ع] صاقلی .

مَكْنُوزْ { [ع] یره کوملمش ، دفن ایدلمش § خزینه یه صاقلانمش ، صاقلی .

مَكْنُونْ { [ع] دیزلمش، دیزیلی: (درّ مکنون) نظمده تخفیف را جائزدر § مستور، صاقلی ، کیزلی :

« سویلمز سویلمز اما در مکنون سویلر » « امانی »

مَكُّوكْ { [ف] اورته‌سی دلیك، ایکی باشی سیوری.

مَكِيكْ { جولهه « جولاه » آلتیدرکه آرالغنه ایپلك صارلمش ماصوره قونیلوب گریلمش دیکر ایپلکلرك آراسندن آتلمق صورتیله کچیریلەرك بزّ وقماش طوقونور .

مَكِيدَةْ { [ع] مکر، حیله ایتمك § حیله ، خدعه ، دوباره .

مَكِيلْ { [ع] اولچمك معناسنه‌در. اصطلاح فقهده کیله ایله اولچیلن شی دیمکدر. جمعی (مَكِيلَاتْ) = کیله ایله اولچیلن حبوبات وامثالی .

مَكِينْ { [ع] ساکن ، متمکن ؛ مکان طوتوب اوطوریجی، اوطوران : (شرف المکان بالمکین) = مکانك شرفی مکین ایله‌در § محکم، مکانتلی ، وقارلی .

مَكِينَتْ { [ع] « مکانت » کبی طبع ومشوارجه (خفّت)ك ضدّی. تمکین، وقار، آغیر باشلیلق.

مَكْيُولْ { [ع] کیله وامثالی اولچك ایله اولچولمش .

مَلَا { [ع] صحرا ، اووه .

مَلَأْ { [ع] جماعت، کروه : (علی ملاءالنّاس) ، (ملاء اعلی) = اشراف ملائکه وارواح رسل کرام. اشبو کلمه‌نك معانیٔ سائره‌سی لسانمزده قوللانیلماز .

مَلّاح [ع] كميجى. جمعى (مَلّاحين)، (مَلّاحان) طرزنده ده جمعلنير.

مَلاحَت [ع] آلیملى كوزللك، كوزل يوزلولك. لسانمزده (طوزلیلق) معناسنده اصلا قوللانیلماز.

مَلاحِم [ع] «مَلحَمَه» نك جمعى. غوغا وجنك ايديلن محللر: (ملاحم كبرى).

مَلاذ [ع] صیغینه جق یر، پناه: (ملاذ مسلمين).

مَلاعِب [ع] (مَلعَب) ك جمعى، اويون اوينانيله جق يرلر. (مَلاعِبُ الرِّيح) = عربلرجه مداخل روزكاره اطلاق اولنور § (ملعبه) نك جمعى، اويونجاقلر: (ملاعب اطفال).

مَلاعين [ع] «مَلعُون» ك جمعى، لعنته سبب اولانلر: (ملاعين مشركين).

مَلال، مَلالَت [ع] اوصانمق، صیقنتیلی اوصانج.

مَلام [ع] ذمّ ولوم اولنمش: (مَلامى) = ملامه منسوب. جمعى (مَلامیون).

مَلامَت [ع] آزارلامق، قینامق؛ عتاب وسرزنش ايتمك. (مَلامَتزَده) = لوم وعتاب اولنمش آدم.

مَلاهى [ع] (مَلهى) و (مَلهات) ك جمعى، آلات لهو ولعب، چالغى واويون طاقمى. مفردلرى اصلا قوللانیلماز.

مَلائِك / **مَلائِكه** [ع] «مَلَك» ك جمعى، فرشته لر، ملكلر. (مَلائِك پى) = قدومى ميمنتلى، آياغى اوغورلو: (ملائكهٔ كرام).

مَلبُوس [ع] كیلمش، لباس، روبه. جمعى اولان (مَلبُوسات) زياده قوللانیلیر: (ملبوسات عسكريه).

مَلجاء [ع] صيغينه جق یر، التجا گاه: (ملجاء فقرا، ملجأ بيچاركان)

« الآ ينه شاهنشه دوران كه جنابى »
« دولتله اوله ملجاء ومأواى زمانه »
« نفعى »

مَلحَمَه [ع] عظيم القتال اولان محاربه يه، جنك شديده اطلاق اولنور: (نيكبولى ملحمهٔ كبراسى).

مَلحُوذ [ع] لحد ايچنه قونلمش، لحده كوملمش.

مَلحُوظ [ع] كوز اوجنى جلب ايتمش، نظر دقتى دعوت ايلەمش؛ ملاحظه ايدلمش، خاطره كلمش: (بوايشده فنالق ملحوظ دكلدر) جمعى (مَلحوظات).

مَلْخ { [ف] چکرکه . (ملخ آبی) = « تکه » دینیلن دکز بوجکیدرکه قایناز صوده خاشلانیلنجه قیب قیرمزی اولور .

مَلْزُوم { [ع] باشقه شی کندینه لازم قیلنمش : (لازم وملزوم قبیلندن) ، (مَلْزُومِیَّت) = ملزوملق ، ملزوم ومقتضی اولقلق .

مَلْساء { [ع] آیاق قایه‌جق دوز شی ، یر : (صخرهٔ ملساء ، ساحهٔ ملساء) ، (ارض ملساء) = اوزرنده اوت بتمه‌ین طوپراق ، اوتسز یر § بادهٔ خوشگوار ، شراب ، سُجی : (خمر ملساء) .

مَلْصُوق { [ع] بیتشدیرلمش ، قاووشدیرلمش ، الصاق ایدلمش .

مَلْعَب { [ع] اویون اوینایه‌جق یر . جمعی (مَلَاعِب) .

مَلْعَبَه { [ع] اویونجاق : (ملعبهٔ صبیان) .

مَلْعَنَت { [ع] لعن ونفرینه سبب ومحل لعن اولان شی ، صفت ، معانیٔ سائره‌سی لسانمزده قوللانیلماز . لعینلك وخبیثلك .

مَلْعُون { [ع] لعنتلنمش ، لعن و نفرینه سبب اولمش ؛ خیر دنیوی واخرویدن محروم : (شیطان ملعوندر) .

مَلْفُوظ { [ع] تلفظ اولنمش ، سویلنمش ، اوقونمش : (های ملفوظه) ، (غیر ملفوظ) = تلفظ اولنمایان : (های غیر ملفوظه) ، (مَلْفُوظَات) = آغیزدن چیقان سوزلر.

مَلْفُوف { [ع] لفّ اولنمش ، بر ظرف ایچنه قونلمش ، برکاغد ایله برلکده کوندرلمش کاغد. (مَلْفُوفاً) = ملفوف اوله‌رق . جمعی اولان (مَلْفُوفَات) = برتحریرات ویا تذکره ایله برلکده وبر ظرف درونده کوندریلن اوراق متفرعه دیمکدر.

مَلْقُوط { [ع] یردن قالدیریلوب آلنمش شی ، (لُقَطَه) § کوشه باشنه ، جامع شریف وکلیسا قاپوسنه براقلمش چوجق ، (لَقیط) .

مَلَك { [ع] فرشته ، آسمانیاندن یعنی عالم علوی‌یه منسوب مخلوقاتدن هر بری . « مَلَك » لفظیله مادی ومعنوی حسن مطلق اراده اولنور : (مَلَك مَشرب ، مَلَك خو ، مَلَك رو) ، (مَلَكُ الْمَوْت) = «عزرائیل» علیه السلام. (مَلَكِیّ)= ملکه منسوب ومتعلق ؛ عصمت ، پاکلك . جمعی (مَلَائك ، مَلَائكه) .

مَلِك { [ع] ملك صاحبی ، حاکم ، حکمدار . جمع مستعملی (مُلُوك) در .

مَلَکه { [ع] نفس انسانیه‌ده‌کی صفت راسخه یعنی افعال

مکرر ه‌ایله نفسده حاصل اولان ممارسه، آلیشقانلقدن عبارت بر کیفیتدرکه کویا صاحبنك مملوکی اولمشدر . سریع‌الزوال اولورسه « ملکه » دینمز . « حالت » دینیلیر . جمعی (مَلَکاتْ) در : (مَلَکاتِ فاضلَه) = « سخاوت ، شجاعت ، عفّت ، عدالت » (مَلَکاتِ رَدیئَه) = « حسد ، بغض ، بخل ، حرص ، کذب ، غضب ، کبر ، حیاسزلق » .

مَلَکُوتْ { [ع] عزّ وسلطنت ، عظمت § شارح « قاموس » ك بیانه کوره اهل تحقیق ملکی عالم ظاهرده ، ملکوتی عالم باطنده استعمال ایتمشلردر . صوکنده‌کی واو ایله تاء زائده مبالغه ایچوندر . ملك عظیم معناسنه‌در . (مَلَکُوتی) = عالم علوی‌یه منسوب . اسلوب فارسی اوزره جمعی (مَلَکُوتیانْ) درکه عالم ملکوته منسوب اولانلر دیمکدر.

« میلك بو خاکدانه جهالت دکلیدر »
« ای خواجه عالم ملکوتی علیم ایسه‌ك »
« نائلیٔ قدیم »
« شاه ملکوت عرش پایه »
« ماه جبروت فرش سایه »
« شیخ غالب »

مَلَلْ { [ع] « ملال » کبی اوصانج ، اوصانمقله حاصل اولان جان صیقنتیسی .

مَلْمُوسْ { [ع] لمس اولنمش ، ال ایله طوقونلمش . جمعی (مَلْمُوساتْ) .

مَلَوانْ { [ع] کیجه ایله کوندوز : (مادام الملوان)= کیجه وکوندوز دائم اولدقجه .

« سنسین ای فاضل ستوده سیر »
« ادب آموز اذکیای زمان »
« متعلملرك دییور یر یر »
« یاشاسون ماتعاقب الملوان »
« معلم ناجی »

مَلُولْ { [ع] ملال کتیرمش ، اوصانمش ، جانی صیقلمش . (مَلُولانَه) = ملولجه‌سنه .

مَلُومْ { [ع] ملوم اولنمش ، عتاب وآزار ایدلمش .

مَلْهُوبْ { [ع] آلولنمش ، آلولی .

مَلْهُوفْ { [ع] تاسه‌لانمش ، مخزون .

« نه‌دن بیلمم بنی ملهوف و بی‌آرام ایدر بلبل »
« اکرم »

مَلیحْ { [ع] ملاحتله متصف ، جاذبه‌لی دلبر ، آلیملی کوزل . لسانمزده (طوزلو) معناسنده قوللانیلماز .

مَلیسا { [ع] اوفاق یاپراقلی ، یاپراقلری تویلی ، بیاض واوفاق اویا کبی چیچك آچار ویاپراغی ادویه جمله‌سندن بر فدان .

مَلِيك { [ع] صاحب ملك معناسنه، اسماء حسناء السّهيه دندر.

مَمات { [ع] اولوم : (حيات وممات) .

مَمالِك { [ع] « مملكت » ڭ جمعی : (ممالك عثمانيه ، ممالك اجنبيه) .

مَماليك { [ع] (مَمْلوك) ڭ جمعی ، كوله‌لر .

مَمْدُوح { [ع] مدح اولنمش ، ثنا ايدلمش ، اوگلمش : (أثر ممدوح ، فعل ممدوح ، مسلك ممدوح ، آثار ممدوحه) ، (مَمْدوحيّت) = ممدوحلق .

« نه وجود بی نظيرڭ كبی برممدوح اولور »
« نه بنم كبی ثنا كاره فلك اقران بولور »
« نفعی »

مَمْدُود { [ع] مدّ اولنمش ، چكلمش ، اوزادلمش : (ظلّ ممدود ، الف ممدوده) .

« اولسه بسمله رسمی ممدود »
« جنس اشياده اولورميدی وجود »
« خاقانی »

مَمَرّ { [ع] مرور ايديله‌جك ، كچيله‌جك یر ، كچيد ، جاده، يول : (ممرّ ناس) .

مَمْزُوج { [ع] مزج اولنمش ، قاريشديرلمش .

مَمْسُوح { [ع] مسح اولنمش، ال ايله صيغانمش .

مَمْسُوخ { [ع] مسخ اولنمش ، صورتی دها چركين باشقه بر صورته چويرلمش ديمكدر كه من طرف‌الله اولور .

مَمْشی { [ع] آياق يولی .

مَمْصُوص { [ع] مصّ اولنمش ، صورلمش ، املمش .

مَمْلَحَه { [ع] طوز حاصل اولان ، طوز پيدا ايدن یر ديمكدر كه تركجه‌سی (طوزله) در .

مَمْلَكَت { [ع] قصبه‌دن بويوك شهر ، بلده . جمعی (مَمالِك) .

مَمْلو { [ع] طولديرلمش ، طولو . اصلی اوزره (مَمْلوء) طرزنده‌ده يازيلير .

مَمْلُوح { [ع] طوزلانمش، طوزلو § طوزلامه . جمعی (مَمْلوحات) = طوزلو ، طوزلامه شيلر.

مَمْلُوك { [ع] مالكك تحت تصرفنده بولنان شیء؛ قول، كوله: (عبد مملوك) ، (مَمْلوكيّت) = مملوكلك، كوله‌لك .

مَمْلُول { [غ] ملال و يرمش ، اوصانلمش .

مَمْنُوع { [ع] منع اولنمش، يساق ايدلمش، اجراسنه اذن وجواز و يرلمه‌مش : (قمار اوينامق شرعاً حرام ، قانوناً ممنوعدر) ،

(مَمْنُوعِيَّت) = ممنوعلق : (ممنوعيّت شرعيه ، ممنوعيّت قانونيه) جمعی (مَمْنُوعَاتْ) .

مَمْنُونْ { [ع] ايلك ايديلهرك قابی سوينمش، سويندیرلمش، كوكلی خوش ايدلمش . (مَمْنُونِيَّت) = ممنونلق ، حالت شادیٔ دل.

« ممنونی یز صبانك كالدكجه كوی یاره »
« تطییبِ خاطر ایلر اوغرار بوخا كساره »
« فصیح دده »

مَمْهُورْ { [ع . مولد] مهرلنمش معناسنه فارسی (مهر) لفظندن اويدورلمش بر اسم مفعولدركه غلط فاحشدر . بونك يرينه صحيحی اولان (مختوم) كلمه‌سنی قوللانمليدر .

مَمْهُورَه { [ع] « مهر ».ی یعنی بدل نكاحی ويرلمش قادين

مَمُورَانْدُومْ { Memorandum) (مموراندوم) برمسئلهٔ سياسيه‌نك حلنی مجملاً حاوی لايحه ، مخطره ، بياننامه .

مَنْ { [ع] كيم ، كيم كه، اوكيمسه كه معنالرينه براداتدر. تراكيب عربيه‌ده قوللانيلير . لسانمزده يالكز (امروفرمان حضرت من له الامر كدر) تركيبنده استعمال اولنور .

مَنّ { [ع] نعمت ويرمك ، ايلك ايتمك : (موجب من ومسار اولدی) § ايديلن ايلكی تعداد ایله باشه قاقمق، تحميل منت ايتمك § بعض يرلرده رطو بتله اشجار اوزرنده پيدا اولان شيدركه (قدرت حلواسی) تعبير اولنور § بطمان .

« يری وار آدمه منّ ايلسه سلوای عدم »
« عاكف پاشا »

مَنَابْ { [ع] برينك يرينه قائم اولمق § نيابت ، وكالت محلی : (نائب مناب حكومت) .

مَنَابِرْ { [ع] « مِنبَر » ك جمعی . مفردينه باقلی : (منابر جوامع شريفه) .

مَنَابِعْ { [ع] « منبع » ك جمعی ، صو قايناقلری، پيكارلر : (منابع انهار ، منابع موثوقه) مادی ومعنوی قوللانيلير .

مَنَاتْ { [ع] قبل الاسلام « هذيل» و « خزاعه » قبيله‌سنك طاپدقلری بتك آدی: (لات ومنات)

مَنَادِيلْ { [ع] « مَنْدِيل »ك جمعی، يوز سيلمكه مخصوص بز پارچه‌لری .

مَنَارْ | **مَنَارَه** { [ع] موضع نور معناسنه. در. اذان اوقومغه مخصوص محل معناسنده ولسانمزده كسر ميم ايله قوللانيلير .

جمعی (مَنَائِر) ، (مَنَار) = يوللره ديكيلن نشانه‌لر ، حدود علامتلری معناسنی ده افاده ايدر .

مَنٰازِلْ { [ع] (مَنْزِل) كـ جمعى ، قوناقلر : (منازل ومساكن) ، (منازل قمر) = برجلر.

مَنٰاسِكْ { [ع] « مَنْسَك » كـ جمعى: (مَنٰاسِك حَجّ) = طواف كعبه ، رمى جمار ، صفا ايله مروه بيننده سعى ، عرفاتده وقوف ، قربان كسمك ، احرام كيمك كبى حجه متعلق اعمال وعبادات ديمكدر. مفردى قوللانيلماز: [طفسان سكز تاريخنده قضاسى حالنده اداء مناسك حج وطواف وزاملهٔ عزيمتن حرم محترمده ايقاف ايدوب سنهٔ مزبوره ذى القعده سنده منفصل ومسند حكومتلرينه بك زاده افندى واصل اولدى — ذيل شقايق جلد ثانى — صحيفه ٤٤١] .

مَنٰاسِمْ { [ع] « مَنْسَم » كـ جمعى ، اثرلر ، علامتلر § يوللر ، مسلكلر . مفردى استعمال اولنماز .

مَنٰاشِيرْ { [ع] (منشور) كـ جمعى ، وزارت ومناصب عاليه ايچون ديوان همايوندن تسطير وتبليغ قيلنان براتلر ، فرمانلر .

مَنٰاصِبْ { [ع] « مَنْصِب » كـ جمعى ، دولتك باشلوجه خدمتلرى ، مأموريتلرى : (اصحاب مناصب ، مناصب عاليه) .

مَنٰاطِقْ { [ع] (مَنْطَقَه) نك جمعى ، قوشاقلر ، كمرلر : (مناطق معتدله ، مناطق مجهوله) .

مَنٰاظِرْ { [ع] (مَنْظَرَه) نك جمعى ، اشيا وامكنه نك كورونشلرى: (مناظر لطيفه ، مناظر مدهشه ، مناظر طلوع)، (فَنِّ مَنٰاظِر)= اجسامك ابعاد ومقاديرينى رؤيت ايدلديكى وجه ايله متناسباً رسم ايتمك اصولندن بحث ايدن فن .

مَنٰاظِمْ { [ع] صيره ، ديزى ، بريره ديزلمش معناسنه اولان (مَنْظَم) كـ جمعى ، صيره لر ، ديزيلير : (ناظم مناظم امور) مفردى قوللانيلماز .

مَنٰاعَتْ { [ع] صرپلق ، كوجلك ، ال ايريشه مملك: (مناعت موقع) .

مَنٰاعِفْ { [ع] طاغلرك سيورى سيورى تپه لرى : (مناعف جبال) .

مَنٰافِذْ { [ع] (مَنْفَذ) كـ جمعى ، نفوذ ايده جك يرلر ، ايكى اوجى آچيق دليكلر .

مَنٰافِعْ { [ع] (مَنْفَعَت) كـ جمعى : (منافع بيشمار ، منافع عامّه ، منافع عظيمه) .

مَنٰاقِبْ { [ع] (مَنْقَبَه) نك جمعى ، فضائل وحسناته متعلق افعال واوصاف : (مناقب چهاريار ، كثير المناقب ، مناقب اوليا)

« سنسك اوصف شكن گیم یازلسه مناقبك »
« هر مختصر روایتی بر داستان اولور »
« نفعی »

مَنال [ع] یتشمك ، نائل اولمق § نائل اولنان شی ، ملك ، مال : (مال ومنال) اکثریا بویله مال ایله برلکده قوللانیلیر .

مَنام [ع] اویقو ، رؤیا : (عالم منام) = رؤیا عالمی . § یاتاق اوطه‌سی . (مَنامَه) = دوشك ، یاتاق ، یاتاجق شی .

مَنّان [ع] قوللرینه انعام واحسان ایدن جناب اللّهك اسماء حسناسندندر : (حضرت منّان)
« ایلسون ذاتکی منّان مجیب »
« قصر فردوسده همبزم حبیب »
« م ناجی »

مَثانَه [ع] مالی ایچون تزوج اولنمش قادین . دائماقوجه‌سنی باشنه قاقوب منتی آلتنده بولندیرر دیمی ایچون بویله تسمیه اولنمشدر .

مَناهِج [ع] (مِنهاج) ك جمعی ، آچیق یوللر . جمع دیکری (مَناهیج) در .

مَناهی [ع] (مَنهِیات) کبی (مَنهی) نك جمعی شرعاً ممنوع اولان افعال که ایشلەمسی کناه عد اولنور : (ارتکاب مناهی) .

مَنبَع [ع] صویك چیقدیغی ، قایناديغی یر ، پیکار ، قایناق : (قره‌قولاق صوینك منبعی برطاغك اتکنده . قورولق ایچنده‌در) § تشبیهاً برشیئك محل ظهور وخروجی معناسنده استعمال اولنور : (منبع سعادت ، منبع حوادث) جمعی (مَنابِع) .
« دست کوتاهمزی ایتمه‌مش الله رسا »
« منبع جودینی یوقسه المزله قاپارز »
« عزت ملا »

مَنثور [ع] صاچلمش ، طاغلمش ، پراکنده : (درمنثور) § منظوم اولمایان ، وزنسز ، قافیه‌سز سوز : (شعر منثور) .
(عطاسی مدحکی تزیین ایچون اول کنج کوهردن)
(چیقاردم سلکه دیزدم برطبق لؤلؤ منثوری)
« نفعی »

مَنجا [ع] محل نجات ، نجات بولمق . (مَنجات) = خلاص ونجات بولمق .

مَنجَنيك [ف] **مَنجَنيق** [ع] آلات عتیقهٔ حربیه‌دن بربیوك صاپان ایدی که اسکی محاربه‌لرده دشمن طرفنه ، دشمن وحصارلرینه غایتله بیوك طاشلر آتمق ایچون قوللانیلیردی . عربیسنك جمعی جمعی (مَنجَنیقات ، مَجانیق) در (مَنجَنیق) طرزنده‌ده استعمالی جائزدر .

مَنجوق [ع] سنجاق وسنجاق باشنه طاقیلان دکیرمی شی ، ماهچه ، علم : (زرمنجوق) § چتر ، شمسیه .

مَنْحُوتْ [ع] نحت اولنمش ، تراش ایدلمش ، آلت قاطعه ایله یونلمش شی : (بت ، صنم ، تصویر) کبی § (کَلِمَۀ مَنْحوتَه) = عربیده ایکی کلمه‌دن ترتیب اولنمش کلمه یه اطلاق اولنور .

مَنْحُوسْ [ع] نحس ایله متصف ، اوغورسز ؛ اوغورسزلق ایله نظر اعتباردن دوشمش اولان : طالع منحوس .

مَنْد [ف] صاحب معناسنده بر اداتدر. کلماتك آخرینه الحاق اولنور. مثلا (خِرَدْمَنْد) = صاحب عقل، عقللی. (سُودْمَنْد) = منفعتلی، فائده‌لی . (دَرْدْمَنْد) = دردلی ، خسته. (دَرْدْمَنْدِی) = دردلیلك .

مَنْدُوبْ [ع] ایشلنمسی شرعاً مستحسن ، مستحب . (عمل مندوب) = فعل مستحب وجمیل دیمکدر. فی‌الاصل (مندوب‌الیه)درکه ایشله‌مسنه دعوت اولنان امردر . معنای مقصودی اکلاشیلدیغی جهتله صوکره صله حذف اولنه‌رق یالکز (مندوب) قالمشدر . § محاسنی تعداد اولنه‌رق آغلانیلان میّت .

مَنْدِیلْ [ع] ال ، یوز ، بورون سیله‌جك یمنی ، یاغلق ، دستمال. فصیحی کسر میم ایله‌در. جمعی (مَنادِیل) .

مَنْذُورْ [ع] نذر اولنمش، آداتمش

مَنْزِلْ [ع] محل نزول ، یوللرده‌کی قوناجق یر ، خانه : (منزل لطیف ، برباب منزل) پوسته تاتارلرینك اثناهی راهده حیوان دکیشدیردکلری محل دیمك اولان (مَنْزِلْخانَه) تعبیرنده‌کی (خانه) زائد ایسه‌ده تأکید حکمنده قوللانیلیر. § مسافه ، آتیم : (قورشون منزلی ، طوپ منزلی) § بنات النعش دینیلن یدی کوکب . جمعی (مَنازِلْ) .

مَنْزِلَتْ [ع] درجه، رتبه، پایه؛ قدر واعتبار : (عالی منزلت ، بلند منزلت . منزلت علویه ، علوّ منزلت) § قوناق یری ، موضع نزول ، خانه، محل . بومعناده اکثریا (مَنْزِلَه) صورتنده و(دَرَکَه)مقامنده استعمال اولنور ومعناسنده شائبۀ پستی واستحقار مندمج بولنور : (انهماك شهوات انسانی منزلۀ بهیمیته ایندیریر).

مَنْزُولْ [ع. مولد] کندیسنه نزول اصابت ایتمش ، اینمه دینیلن علته طوتلمش آدم . بونی (مفلوج) مقامنده قوللانمقدن ایسه (مَفْلُوج)ی حقیله بونك یرنده قوللانمق البته دها صوابدر .

مَنْسُوبْ [ع] نسبت اولنمش ، معنیً مربوط متعلق ،

انتسابلی (مَنْسُوبِيَّتْ) = منسوبلق ،
انتساب . (مَنْسُوبِينْ) = منسوبلر ،
منتسبلر § نسبی مشتمل شعر . عربیده
اولدیغی کبی اشبوکلمه لسانمزده صاحب
نسب معناسنده اصلا قوللانیلماز .

مَنْسُوجْ { [ع] نسج اولنمش ، طوقونلمش ، اورلمش: (ایپکدن منسوج قماش) جمعی اولان (مَنْسُوجاتْ) = طوقونلمش ، طوقومه قماشلرك هرنوعنه اطلاق اولنور : (منسوجات حریریه ، منسوجات قطنیه)

مَنْسُوخْ { [ع] نسخ اولنمش ، حکمی قالدیرلمش : (آیات منسوخه) .

مَنْسِیّ { [ع] اونودلمش ، عقلدن چیقمش ، متروك . جمعی (مَنْسِیّاتْ) .

« نامنه ویردی بقامنسیّات »
« فکرت »

مَنِشْ { [ف] خوی ، طبیعت . لسانمزده یالکز قوللانیلماز: (بَدْمَنِشْ) = کوتوخویلو .

« سترایچون زاهد آلوددمنش بادهسنی »
« پرده ایلر درمیخانهیه سجادهسنی »
« ثابت »
« میان کفت وکوده بد منش ایهام ایدر قبحن »
« قوجه راغب »

مَنْشَأْ { [ع] برشیئك نشأت ایتدیکی ، ظهوره کلدیکی یر ، محل نشأت: (بِرْوَقْعَهنِكْ مَنْشَأی ، مَنْشَأیِی ، مَنْشَأینَه ، مَنْشَأینْك) ، (مَنْشَأ كُتّابْ) = اقلام عسکریه کتبهسنك محل نشأتی ، مکتب مخصوصی .

« خاك حرمی منشأ اقبال اکابر »
« جیب کرمی کیسهٔ ارباب رجادر »
« نفعی »

مَنْشُورْ { [ع] نشر اولنمش ، طاغیدلمش ، یاییلمش § رتبهٔ وزارت ومشیری توجیهنی حاوی دیوان همایوندن اسطار قیلنان فرمان عالی : (رسم قرائت منشور همایون) § هم قاعدهلری هم یان وجهلر ینك ضلع مجسملری موازی ومساوی اولان شکل هندسی .

« هزار شکر جناب خدایه کیم کوردم »
« فروغ کوکب اقبالك اولدیغن منشور »
« نابی »

مَنْصِبْ { [ع] اصل ، بنیاد ، مرجع § برشیئك نصب اولندیغی محل . بومعنی مناسبتیله ایلریکلن رتبهلی دولت مأموریتی ، خدمتی ، مسندی مقامنده استعمال اولنمشدر . « شارح قاموس » اشبو جاه ، مأموریت معناسنه مولد بولندیغنی بیان ایدیور . جمعی (مَنَاصِبْ) : (مناصب قلمیه ، مناصب عالیه) .

« قدرك نیجه معلوم اولورکیم سکا نسبت »
« ادنا کورینور منصب اعلای زمانه »
« نفعی »

مَنْصُوب [ع] نصب اولنمش ، تعیین ایدلمش : (معزول ومنصوب) جمعی (مَنْصُوبِین) § رکز ایدلمش ، دیکلمش : (ترلانك کوشه‌سنه منصوب اولان ستون اوزرنده‌کی لوحه) § نصب ایله یعنی صوکنده‌کی حرفی مفتوح اوقونان کلمه : (معمول منصوب) .

مَنْصُوبه [ع] شطرنجده (نرد)ده منقسم اولدیغی اویونلرك یدنجیسی ، بند آچماز || تدبیر ، اویون. (مَنْصُوبه باز) = حیله‌کار، دوباره‌جی.

مَنْصُور [ع] نصرته‌مظهر اولمش، یاردیم کورمش . معناسنده امداد معنوی ، نصرت الـٰهیه ایله غالب ومظفر حکمی موجود در : (عساکر منصورهٔ اسلامیه) دور محمود خانیده یکیچری اوجاغنك لغوندن صوکره احداث بیورلمش اولان ایلك نظام عسکرینه (عساکر منصورهٔ محمدیه) عنوانی ویرلشیدی .

« کشیده پیشگهکده لوای خیرالانام »
« اولور نه جانبه عزم ایتسه اول لوا منصور »
« نابی »

مَنْصُوص [ع] نصّ ایله ثابت ، مدلّل، مستبان اولمش: (احکام منصوصه) معانیٔ سائره‌سی معتبر ومستعمل دکلدر .

مَنْضُود [ع] بر بری اوزرینه دیزیلی، نظاملی، استیفلی اولان: (متاع منضود) § صیق بیتمش آغاج :

« دامانی مقام طلح منضود »
« ناجی »

مَنْطِق [ع] نطق، کلام § فکرك صحیح و فاسدینی تمییزه ومعلوماتدن مجهولاته توصله خدمت ، تعبیر اخری ایله حقیقته تعلق ایتمسی اعتباریله صورت تفکردن بحث ایدن علم . (مَنْطِقِی) = منطقه منسوب ، علم منطقه آشنا . (مَنْطِقِیَّات) = علم منطقه عائد مسائل . (مَنْطِقِیُّون) = علم منطق علماسی .

مَنْطُوق [ع] سویلنمش ، معنی، مأل: (برمنطوق فرمان همایون ، امرنامه‌نك منطوقنجه) .

مَنْظَر | [ع] نظر ایتمك ، باقق § شکل وقیافت وهیئتندن
مَنْظَره | نظر تعلق ایده‌جك یر، کورونش: (منظر لطیف، حسن منظر، منظر حسن، منظرهٔ حسنه، منظرهٔ بدیعه ، منظرهٔ سما ، منظرهٔ شاعرانه) ، (خوش منظر) = کورونشی کوزل . عربیده (مَنْظَرِیّ) و (مَنْظَرانِیّ)=خوب منظر، کوسترشلی اولان آدم . فارسیده (منظرچشم)= کوزببکی دیمکدر .

« بردر هنوز منظره‌سی بختِه هر یرك »
« هر یرده ایلیور بنی تعقیب کوزلرك »
« معلم ناجی »
« خوبلرده سن پری پیکر ملك منظر کبی »
« جان عشاقه کورنمز بر بلا کوردکمی هیچ »
« نوعی »

مَنْظُورْ { [ع] نظر اولنمش، باقلمش، کورلمش : (منظور اکابر ، منظور عالی ، آفاق منظوره ، کواکب منظوره) .
« منظورك اولان شکسته بندم »
« شمدی کیمه بسته سین افندم »
« شیخ غالب »

مَنْظُومْ { [ع] نظم اولنمش ، دیزلمش: (درّ منظوم) § وزنلی ، قافیه‌لی سوز : (هر منظوم اولان سوز شعر اولمدیغی کبی هر شعرکده منظوم اولمسی لازم کلمز) جمله‌سی پك طوغریدر.
« عقد کوهر کبی منظوم ایله طبعه وارد »
« چکمیه ناظم اولان زحمت قید تنظیم »
« نفعی »

مَنْظُومَه { [ع] منظوم اولان سوز، مزیات راجحه‌یی حائز ایسه « شعر » ده عد اولنور. جمعی (مَنْظُومَاتْ) § سیّاله برقیه تنظیمی ایچون مرتب اولان الواح واطباق .

مَنْعْ { [ع] برشیئ یاپمقدن آلیقو- یمق ، کری طورديرمق ، یاپدیرمامق ، یساق ایتمك :

« حریص اولور کیشی پك منع اولندیغی فعله »
« عزت ملا »

مَنْفَذْ { [ع] نفوذ ایده‌جك، ایشلیه- جك یر ، دلیك : (منفذ ریاح) جمعی (مَنَافِذْ) .

مَنْفَرْ { [ع] نفرت ایده‌جك یر ، قاچوب کری طوره‌جق محل .

مَنْفَسْ { [ع] نفس آله‌جق ، نفس ویره‌جك یر .

مَنْفَعَتْ { [ع] نفع ، فائده: (جلب منفعت ، منفعت عظیمه) جمعی (مَنَافِعْ) .

مَنْفُورْ { [ع] کندیسندن اورکلمش ، قاچلمش ، نفرت اولنمش ، ایکره‌نلمش .

مَنْفِی { [ع] نفی جزاسنه دوچار ایدلمش ، بولندیغی محلدن دیکر مملکتده کوندرلمش . (مَنْفِیّاً) = منفی اوله‌رق § نفی ادواتندن بریله ترکیب اولنمش . (مُثْبَتْ) ك ضدّی : (جملهٔ منفیّه) .

مَنْفَی { [ع] محلّ نفی ، نفی اولنیلان ، سوریلن یر : (منفای مجرمین)

مَنْقَبَتْ { [ع] سبب افتخار اوله‌جق فضائل ومزیاتی وصف وثنا یوللو سویله‌نیلن سوز ، فقره : (مَنْقَبَتْ خوان) = منقبت اوقویجی ، اوقویان § بعضاً (مَنْقَبَه) طرزنده‌ده قوللانیلیر: (منقبهٔ ولادت سنیهٔ رسالتپناهی) قافك کسریله‌ زبانزددر. جمعی (مَنَاقِبْ).

« منقبت خوان رشیدالوزرادر خامه‌م »
(جودت پاشا)
« زهی دستور آصف منقبت پاشای حیدردل »
(نفعی)

مَنْقُوْد { [ع] دلنمش ، اویلمش دیمکدر. محرفی (مانغیر) درکه دردی بر آقچه قیمتنده اسکی زمان پاره‌سیدر .

مَنْقُوْش { [ع] نقش اولنمش ، رسم ایله ایشلنمش ، زینتلندیرلمش .

مَنْقُوْض { [ع] نقض اولنمش ، بوزولمش ، حکمی ابطال قیلنمش : (اعلام منقوض ، حجت منقوضه) .

مَنْقُوْط { [ع] نقطه‌لنمش ، اوزرینه نقطه قونلمش ، نقطه‌لی : (تاریخ منقوط) = بر بیتك یاخود مصراعك نقطه‌لی حرفلری ابجد حسابجه طوپلانوب صاییلەرق سویلنمش اولان تاریخ :
« خلقه تاریخنی منقوط ایله ایتدم اشراب »
« شربتی صوندی شکرزاده‌یه ساقی ٔ اجل »
(١٢٠٢ سروری)

مَنْقُوْع { [ع] اصطلاح طبده صوده قاینادلمش ، قاینار صوده خاشلانمش نباتك صویی. جمعی اولان (مَنْقُوعَات) = بوصورتله خاشلانمش نباتات مؤثره‌نك صولری .

مَنْقُوْل { [ع] نقل اولنمش ، آغیزدن آغیزه روایت ایدلمش : (منقولات تاریخیه ، تاریخده بویله منقولدرکه) § بر یردن باشقه یره قالدیرلمش ، کوتورلمش : (اموال منقوله)، (اشیای منقوله) = تعریف فقهیسی بر محلدن آخر محله نقلی ممکن اولانشیلردرکه اراضی ٔموقوفه وامیریه اوزرنده بولنان ابنیه واشجار دخی بو جمله‌یه داخلدر . جمعی (مَنْقُولَات) .

مَنْكُوْب { [ع] کندیسنه نکبت توجه ایتمش ، فرط محنت ومشقته اوغرادلمش ، اعتباردن اسقاط ایله مصیبته دوچار ایدلمش : (منکوب روزکار) .

مَنْكُوْحَه { [ع] نکاحلی قادین ، آدمك نکاحلی حرمی ، زوجه‌سی .

مَنْكُوْش { [ع] باش آشاغی چویرلمش ، آلتی اوست ایدلمش ترس دونمش § علتی نکس ایتمش ، خسته‌لق ایپلشمش ایکن یکیدن باشلامش .

مَنْگُوْش { [ف] کوپه : (کوش اعتبارینه منگوش اولان) .
« درّ نظمم چرخه منکوش اولسه بیلمز روزکار »
« شعر نفعی‌میدر اول یا کوکب‌شعرامیدر »
(نفعی)

مَنُوْط { [ع] تعلیق اولنمش ، ربط ایدلمش ، متوقف معناسنه‌در : (امر والالرینه منوطدر ، منوط رأی عالیلریدر) .

مَنُون [ع] دهر. زمان، روزكار. (مَنُون) = (مَنّانه) كبى مالى ايچون تزوج اولنوب دائما قوجه‌سنك باشنه قاقمدن خالى قالمايان قادين معناسنى ده افاده ايدر ايسه‌ده لسانمزده بو معناده ايكيسى ده قوللانيلماز. (رَيبُ المَنُون) = حادثهٔ دهر، حادثهٔ ايام ديمكدر. بوراده (رَيب) شبهه دكل حادثه معناسنه‌در.

مَنْوِى [ع] قصد اولنان شى، مقصود، مرام، نيت: (منوىٔ ضمير).

مَنَوِىّ [ع] منى‌يه منسوب، نطفه‌يه متعلق: (حوينات منويه).

مَنْهَج [ع] آچيق، كنيش يول: (منهج سداد، منهج صواب).

مَنْهُوب [ع] نهب و غارت اولنمش چاپول و يغما ايدلمش: (مال منهوب، اشياى منهوبه، نقد منهوب، اموال منهوبه).

مَنْهِىّ [ع] نهى اولنمش، منع وحرام ايدلمش: (شرعاً شراب ايچمك منهيدر) جمعى (مَنْهِيّات).

مَنِىّ [ع] مادهٔ توليد اولان بياض صو، نطفه كه كافهٔ حيواناتك مادهٔ تكوينيدر.

مَنِيَّه [ع] موت، اولوم.

مَنِيع [ع] ال ايريشمز، وارلماز، كوچ، صارپ. اكثريا محل و مكان حقنده ايراد اولنور: (ارض منيع، جبل منيع، موقع منيع، مواقع منيعه).

مَوات [ع] روحسز، جانسز: (جماد) كبى § مالكى اولمايان واوزرنده كيمسه منتفع اولمايان غير مزروع طوپراق: (ارض موات). (مَواتى) = مواته منسوب.

مَواثِيق [ع] «ميثاق» ك جمعى، عهد و پيمانلر: (تأييد مواثيق).

مَوّاج [ع] پك زياده طالغه‌لانيجى، طالغه‌لانان: (بحر موّاج، ضياى موّاج).

«نور موّاج معانى مى‌سوزمده برق اوران»
«يا لباسى نظممك برآتشين خاراميدر»
«نفعى»

مَواجِب [ع] يكيچرى دورنده معاش، شهريه، علوفه معناسنده قوللانيلمش بر تعبيردر كه اليوم كلياً مهجوردر.

مَوادّ [ع] «مادّه» نك جمعى، اكثريا (مَسائل) مقامنده قوللانيلير: (مواد مختلفه، مواد قانونيه، مواد حقوقيه).

مَوارِدْ [ع] (مَوْرِد) ڭ جمعى . مفردينه باقلى .

مَواسِمْ [ع] (مَوْسِم) ڭ جمعى. برمدتك ، بر سنه‌نك معين اولان قسملرى: (مواسم حيات)، (مواسم اربعه) = بهار ، ياز، كوز، قيش موسملرى .

مَواشى [ع] «ماشيه» نك جمعى كه قويون ، كچى ، صيغير و امثالى حيواناته اطلاق اولنور . مفردى هيچ قوللانيلماز .

مَواضِعْ [ع] (مَوْضِع) ڭ جمعى، قونيله‌جق يرلر.

مَواطِنْ [ع] (موطن) ڭ جمعى، توطن ايديلن محللر. (مواطن الحرب) = جنك محللرى ، ميدانلرى .

مَواعِدْ [ع] (مَوْعِد) ڭ جمعى، وعده محللرى.

مَواعِظْ [ع] (مَوْعِظَه) نك جمعى. نصيحتلر، اوكودلر: (مواعظ حكيمانه، مواعظ صوفيانه).

مَواعيدْ [ع] «ميعاد» ڭ جمعى، وعدلر موقعنده قوللانيلير. مفردى بومعناده استعمال اولنماز.

مَواقِعْ [ع] «مَوْقِع» ڭ جمعى ، يرلر: (مواقع حربيه، مواقع بعيده ، مواقع مهمه) .

مَواقِفْ [ع] «مَوْقِف» ڭ جمعى ، طوروه‌جق و اكلنه‌جك يرلر: (شمندوفر مواقفى).

مَواكِبْ [ع] (مَوْكِب) ڭ جمعى، عسكر آلايلرى، كروهلرى .

مَوالى [ع] «مُلّا» نك جمعى : (موالئ كرام) .

مَواليدْ [ع] (مَوْلُود) ڭ جمعى: (مواليد ثلثه) = حيوانات ، نباتات ، معدنياتدن عبارتدر .

مَوانِعْ [ع] «مانعه» نك جمعى، بر شيئك كرى قالمسنه سبب اولان نسنه‌لر: (موانع قويه ، موانع ناكهظهور) .

مَواهِبْ [ع] (مَوْهِبَه) نك جمعى ، بخش واحسان اولنان شيلر، نعمتلر: (مواهب السّنيه).

مَوْتْ [ع] اولوم: (موت احمر) = قانلى اولوم كه مقتوليت (موت ابيض) = ناكهانى ، فجأةً اولوم .

مَوْتىٰ [ع] (مَيِّت) ڭ جمعى، اولولر :

«نقاسى كولديرر موتايى برشكل غريب آنجق»
«اداسى اولديرر انسانى اما بونده در حكمت»
«نفعى»

مَوْثُوقْ [ع] ايناملمش ، اعتماد اولنمش ، كرچك :

(خبر موثوق ، روایت موثوقه) ، (موثوق الکلم) = سوزلرینه ایناﻧﻠمش، اینانیلیر. (موثوقاً) = کرچك اوله‌رق ، ایناﻧیله‌رق .

مَوْج { [ع] طالغه : (موج چین، موج دریا)، (موجاموج) = بتون طالغه، پك طالغه‌لی (موج خیز) = طالغه قالدیریجی ، قالدیران . (موجزن) = طالغه اوریجی، اوران. جمعی (امواج) .

« باد نوروزی ایله اولسونده دریا موج موج »
« اولسون می دلده کی عمان سودا موج موج »
« م ناجی »

مَوْجُود { [ع] وار اولان . (ناموجود) = موجود دکل ، یوق . (موجودیت) = موجودلق، وارلق. (موجودین) = وار اولانلر. دیکر جمعی اولان (موجودات) = وار اولان شیلرك جمله‌سی، مخلوقات، اشیا .

« اولدیلر کتم عدمدن موجود »
« بوقدر ملك و ملك بولدی وجود »
« خاقانی »

مَوْجَه { [ع] طالغه . « موج » کبی : (موجهٔ دریا) فی الاصل (موج واحد) یعنی برطالغه معناسنه‌در . جمعی (موجات) در .

(موجةالشباب) = عنفوان شباب ، کنجلك چاغی .

« درکار اولور تلاطم دریای اشتیاق »
« برموجه کیم او جبهه‌ٔ براقدن قوپار »
« نائلی قدیم »

مَوَدَّت { [ع] « محبت » کبی سَومك : (آرزوی مودّت، بیان مودّت، تأیید مودّت) ضم میم ایله تلفظی یاکلشدر .

مَوْدُود { [ع] ودّ اولنمش ، سولمش، محبت کوستر- لمش ، دوست ایدینلمش :

« خطیب منبر طٰهٰ مخاطب یٰسن »
« ادیب مکتب اوحی مقرّب مودود »
« ثابت »

مَوْدُوع { [ع] ودیعه قیلنمش ، امانت براقلمش، احاله اولنمش : (مودوع عهدهٔ کفایتکز بولنان وظیفه ، وظائف مودوعه) .

مَوْرِد { [ع] وارد اوله‌جق ، واره‌جق یر . جمعی (موارِد) .

مَوْرُوث { [ع] ارثاً قالمش، وفات ایدندن انتقال ایتمش: (مال موروث ، اموال موروثه) .

« کیمدر بزی منع ایلیه‌جك باغ جناندن »
« موروث پدردر کیره‌رز خانه بزمدر »
« نابی »

مَوْزُود { [ع]وارلمش، واریلان یر. بونی غلط اوله‌رق

ورود ایتمش ، کلن معناسنده قوللانوب
(اوراق موروده) دیمك طوغری
دکلدر. طوغریسی واران معناسنه اولان
(وارِد) ایله (اوراق وارده) دیمکدر.

مَوْزُون { [ع] وزنلنمش، وزن ایله طارتیلمش، طار-
تیلان شی . جمعی (مَوْزُونات) § فن
عروضجه وزنلی، وزنه موافق: (کلام
موزون ، اقوال موزونه) § بو یجه
متناسب ، معتدل ، درست ، کوزل :
(قامت موزون ، موزون اللحیه) .

« ناسخور مصرع موزونی ناموزون اوقور »
« ندیم »
« اورعنا قامت موزون اورفتار خوش آینده »
« نفعی »

مَوْسِم { [ع] وقت ، علامت § برشیئك وقت معیّنی ،
هنکامی : (موسم حجّ ، موسم کل ،
موسم لاله) . § سنه‌نك درت قسمندن
هربری : (موسم بهار ، موسم صیف ،
موسم خریف ، موسم شتا) جمعی
(مَواسِم) : (مواسم اربعه) .

« سیره چیق فصل بهار اولدجه »
« موسم کشت و کذار اولدجه »
« نابی »

مَوْسُوم { [ع] وسمه‌لنمش ، نشانلی ، علامتلی §
اسم قونلمش، تسمیه قیلنمش: (مخدوم
نجابت موسوم) .

مَوْصِل { [ع] الکبری ، ایکی شیئك بیتیشوب قاووشدیغی محل .

مَوْصُوف { [ع] وصف اولنمش ، وصفلنمش ، ممدوح
§ برصفت ایله برابر ترکیبده بولنوب
معنی کندیسنه راجع اولان اسم .

مَوْصُول { [ع] وصل اولنمش بیتشدیرلمش . اولاشد-
یرلمش § کندیسنه باشقه شی واصل
اولمش : (اسم موصول ، اسم موصول
مشترك ، اسم موصول مختص) .

مَوْضِع { [ع] برشی وضع اولنه-
جق ، قونیله‌جق یر
§ موقع ، جای ، مکان ، یر . (مَوْضِعی)
= بریره عائد ، بریره مخصوص .
جمعی (مَواضِع) .

مَوْضُوع { [ع] وضع اولنمش ، قونلمش : (ظرف
ایچنه موضوع ، صندوقه موضوع ،
کلمه‌نك معنای موضوعی) § ترتیب
وتنظیم اولنمش ، قرارلاشدیریلوب
یاپلمش : (نظامات موضوعه ، قواعد
موضوعه ، موضوع اولان قرانتنه مدنی)
§ کندیسندن بحث اولنان شی ، مقصود
اولان ماده : (موضوع بحث ، علم
صرفك موضوعی) § منطقده مبتدایه
دینیلیر : (موضوع و محمول) ،
(احادیث موضوعه) = طرف حضرت
رسالتپناهیدن صادر اولمایوب صوکره‌
دن بعضلرك کذباً وضع ونسبت ایلدکاری
اقواله اطلاق اولنور .

مَوْضُوعاتْ [ع] قضيهٔ مسلّمه معنا سنه اولان (موضوعه) نك جمعيدر . ماهيّات مقامنده قوللانيلير: (موضوعات العلوم) = طاشكبريلى مرحومك براثر بهيى . مفردى قوللانيلماز .

مَوْطِنْ [ع] توطن اولنان ير، يرلشيلوب اوطور يلان محل. جمعى (مَوَاطِنْ) .

« عازم موطن بقايم بن »
« ناجى »

مَوْعِدْ [ع] موضع وعده كه سوز ويريلن ير ديمكدر : (موعد تلاقى) .

مَوْعِظَه [ع] تأثر ورقت درونى موجب اوله جق صورتده ثواب وعقابه متعلق سوز سويلهمك ، اوگود ويرمك § بوصورتله سويلهنيلن سوز ، بيان ايديلن وعظ ، اوگود : (موعظهٔ عالمانه ، موعظهٔ مرشدانه) .

مَوْعُودْ [ع] وعد اولنمش ، سوز ويرلمش: (لطف موعود ، اذن موعود ، الطاف موعوده) § وعده سى ، حلولى معيّن ، مقرر : (اجل موعود) .

مَوْفُورْ [ع]وفرتلى، چوغالمش، چوغالدلمش ، چوق : (نقد موفور ، مال موفور ، حضور مكارم موفور) .

مَوْقِعْ [ع] برشيئك طورديغى، بولنديغى ، واقع اولديغى ير : (موقع حرب ، موقع جنايت ، موقع مأموريت ، موقع سؤال) § مطلقا محل، مكان ، ير: (موقع مناسب، موقع لطيف) ، (موقعنده) = يرنده ، تام صيره سنده ، بجا . جمعى (مواقع).

« اضطراب نابهنگام ايستمز تحصيل كام »
« موقعنده بى تكلف كار كندين كوسترر »
« قوجه راغب »

مَوْقِفْ [ع] محل توقف، طوره جق ير ، طوراق : (ترامواى موقفى ، شمن دوفر موقفى) جمعى (مَوَاقِفْ) .

مَوْقُوتْ [ع] وقتلنمش، وقتى تعيين اولنمش، معيّن الوقت اولان شيئه وصف اولور: (رسالهٔ موقوته، جريدهٔ موقوته، وظيفهٔ موقوته) فرقان كريمدن اقتباساً اشبو كلمه يى ابتدا مرحوم جودت پاشا استعمال ايتمشدر. او زمانه قدر بونك يرنده (مُؤَقَّتْ) لفظى قوللانيليردى .

مَوْقُوذْ [ع] ايقاد اولنمش، ياقلمش .

مَوْقُوفْ [ع] وقف اولنمش : (اراضئ موقوفه ، مستغلات موقوفه) § توقيف اولنمش، آليقونلمش . قانوناً (موقوف) ايله (محبوس) آره سنده فرق اولوب (موقوفيّت) قبل الحكم ، (محبوسيّت) بعد الحكم اولور. § متوقف، وابسته،

محتاج. (مَوْقُوفاً) = موقوف اولەرق.
« نفخهٔ کام وشمیم کام دل موقوفدر »
« زلف عنبر بارینه، کیسوی مشك افشانه »
« نائلیٔ قدیم »

مَوْكِبْ { [ع] آتلی، پیادەدن مرکب جماعت، کروه : (موکب حج) § طاقم طاقم، آلای آلای عسکر، عسکر آلایله کیدیش: (موکب ظفر، موکب همایون) جمعی (مَوَاكِبْ).

مَوْكُولْ { [ع] برینك عهدەسنه براقیلان، سپارش ایدیلن شی: (امر موکول)، (مَوْكُولْ اِلَيْهْ) = عهدەسنه براقیلان آدم.

مَوْلِدْ { [ع] انسانك طوغدیغی یر. لسانمزده بوکلمه اسم زمان اولەرق تخصیصاً ولادت مقدسهٔ حضرت پیغمبری زمان ایچنه، (میلاد) تعبیری ده حضرت (عیسی) علیه السلامك زمان ولادتنه اطلاق اولنمشدر: (مولد شریف، مولد آلای والاسی).

مَوْلُودْ { [ع] یکی طوغمش چوجق، مطلقا یاورو:
« بلند پایه معظم سریر لولا کا »
« ایا کزیدهٔ مخلوق وزبدهٔ مولود »
« ثابت »

مَوْلَوِيَّتْ { [ع] مولالق، ملالق رتبەسی ودائرهٔ حکومتی. (مولویت) پایەسی مدرسلکك فوقنده بر رتبهٔ علمیەدر: (ادرنه مولویتی).

مَوْلَوِیّ { [ع] غوث اعظم، پیر معظم حضرت مولانا (محمد جلال الدین) رومی یه منسوب، پیر مشارالیهك طریقت علیەسی منتسبلرندن هر بری. حضرت پیره « مولانا » دینلدیکی جهتله منتسبلرینەده « مولوی » دینلمشدر :
« عالم معنی که خورشید جهان آرا کبی »
« دورایدرکیرمش سماعه آندەروح مولوی »
« نفعی »
« فیض استعداد ذاتن کورکیم ایتمش تا ازل »
« جذبەسی خورشید وماه آسمانی مولوی »
« وله »

مَوْلىٰ { [ع] خداوند، مالك، صاحب، منعم : (مولای متعال) = جناب الله. § ولی، دیکرك امورنده ولایتی اولان : (ولیّ نکاح، ولیّ یتیم) § قول آزاد ایدن، معتِق § معین، مربّی. جمعی (مَوَالِي)، (مَوْلَانَا) = صاحبمز، افندیمز دیمکدر. بوتعبیر یالکز اولەرق قوللانیلیرسه اکثریا حضرت پیر جلیل القدر (محمد جلال الدین) رومی اراده اولنور. بعضاً ده اقرانه خطاباً (مولانا. نه حالدەسك) و (مولانا، کورنمز اولدك نرەده ایدك) طرزنده لطیفه کونه استعمال اولنور :
« بندهٔ مقبولنی مولاسی آزاد ایلمز »
« نوعی »

مَوْهِبَه { [ع] بخشش ، عطیه ، احسان ، ویرگی : (موهبهٔ السّنیه) جمعی (مَواهِب) نظمده (مَوْهِبَتْ) صورتنده ده قوللا- نیلمشدر :

« حارس مملکت ودین ومدار اسلام »
« مظهر مکرمت وموهبت سبحانی »
« نفعی »

مَوْهُوبْ { [ع] هبه اولنمش ، باغشلانمش : (مال موهوب ، اموال موهوبه) ، (مَوْهُوبٌ لَهُ) = هبه یی قبول ایدن آدم . § انعام اولنمش ، داد حق : (موهوب من عندالله اولدقلری اخلاق حمیده) .

مَوْهُومْ { [ع] وهم اولنمش ، شك و تردد اولنان شیئك طرف مرجوحنه صاپلمش § خارجده وجودی اولمایان ، تخیل ایدیلن ، خیالدن عبارت اولان : (ذکا- وت موهومه ، اعتراض موهوم) .

مَهْ { [ف] (ماه) مخففی ، آی . بو صورتله نظمده استعمالی غالبدر .

مَهابَتْ { [ع] هیبت ، جلال ، عظمت ؛ بیوك کورنمك ویاخود کورلمك ایله کورنلرك قلبنده پیدا اولان حرمتله قاریشیق قورقو حسّی : (مهابت مقام) :

« بر نظر قیلدی مهابتله آکا »
« اریبوب اولدی او کوهر دریا »
« خاقانی »

مَهارْ { [ف] مطلقا یولار ، خصوصیله دوه نك برونه کچیریلن آغاج خلقه درکه یولاری آکا مربوطدر : (کُسِسْتَه مَهارْ) = (اوزلمش ، ییرا- یوب اینجلمش یولار) دیمکدر . سین اوّلی ضمّ ایله اوقومق جائزدر .

مَهارَتْ { [ع] استادلق ، بر شیده تجربه وادمان ، سعی ودوام ایله پیدا اولان رسوخ ، وقوف تام : (مهارت کامله اصحابندن ، مهارت قلمیه ، صنعتنجه اظهار مهارت ایلدی) .

مَهالِكْ { [ع] « مَهْلَكَه » نك جمعی ، تهلکه لی محللر .

مَهامّ { [ع] « مهم » ك جمعی ، اهمیتلی اولان خصوصات وامور عظیمه دیمکدر : (مهامّ امور دولت ، مهامّ مصالح سلطنت) ، (مَهامْ شِناسْ) = کاردان ، پك مقتدر ایش اهلی .

مَهْبِطْ { [ع] اینه جك یر ، یوقا- ریدن آشاغی یه اینیله جك محل : (مَهْبِطِ اِلْهامْ ، مَهْبِطِ اَنْوارْ) .

مَهْبِلْ { [ع] اصطلاحات طبیه دندر . فرجك آغزندن رحمه قدر اولان یوله دینیلیر . جمعی (مَهابِلْ) .

مَهْپارَه { [ف] « ماهْپارَه » نك مخففی ، آی پارچه سی

دیمکدرکه پك کوزل دلبرلر حقنده ایراد اولنور .

مَهْپَرَسْت { [ف] « ماهپرست »ك مخففی ، آیه طاپان ، عاشق معناسنه‌در .

مَهْتاب { [ف] « ماهتاب » ك مخففی ، آی آیدینلغی . اوماده‌یه مراجعت ایتملی : (شب‌مهتاب) = آی آیدینلغی اولان کیجه . (مَهتابی) = تماشای ماهتاب ایچون یاپیلان کوچك و اطرافی آچیق کوشك که « قَمَریه » ده دینیلیر . (مَهتابیه) = « معاینهٔ خُردهٔ بِینیه » کبی جاهلانه اویدورلمش غلطاتك الك عادیلرندندر .

« کردن لب جوده سر وسیماب »
« کویا که بوغاز ایچنده مهتاب »
« شیخ غالب »

مَهْتُوك { [ع] هتك اولنمش ، ییرتلمش : (مهتوك ایدیٔ تعرض اولان پردهٔ ناموسی) .

مَهْجُوّ { [ع] هجواولنمش ، شعراً ذم ایدلمش آدم .

مَهْجُور { [ع] هجراولنمش ، ترك قیلنمش ، برطرفه برا- قلمش: (مهجورالتفات ، لفظ مهجور، الفاظ مهجوره) .

« کوردیکندن کیمسه‌لر عالمده مهجور اولمسون »
« راغب پاشا »

مَهْچِه { [ف] « ماهچه » مخففی ، سنجاق باشنه ، مناره تپه‌سنه قونیلان آی شکلنده‌کی شی ، علم :

« قیلدی رونقدار عید ایامکی »
« مهچهٔ رایات پرتو کستراك »
« احمد حمدی »

مَهْد { [ع] بشیك . فارسیسی (کهواره) : (مهدراحت، مهدصفا ، مهدمدنیت) ، (اهل اسلام مهد دن لحده قدر تحصیل علم ایله مأموردر) ، (مهد آرای وجود اولمق) = دنیایه کلمك . جمعی (مُهود) .

مَهْر { [ع] حین تزوجده ویریلن بدل نکاح : (مَهرمعجل) = اثنای عقدده آغیرلق نامیله قیز طرفنه ویریلن آقچه . (مَهرِ مؤجل) = نکاحك فسخنده ویاخود زوجك وفاتی وقوعنده خاتونه ویرلك اوزره اثنای عقدده تعیین قیلنان مقدار مبلغ . جمعی (مُهور ، امهار) .

مَهَرَه { [ع] « ماهر »ك جمعی ، مهارتله متصف اولانلر ، استاذلر : (مهرهٔ ارباب قلمدن ، مهرهٔ قلمکاراندن) .

مَهْرُوی { [ف] « ماهرو » نك مخففی ، یوزی آی کبی کوزل : (مهروی ملکخو) جمعی (مَهرویان) .

مَهْزُومْ [ع] بوزولمش، مغلوب: (جندمهزوم) معناجه مترادفی اولان (مُنْهَزِمْ) زیاده‌قوللانیلیر.

مَهْلْ [ع] بر خصوصده عجله و شدت کوسترمیوب رفق وتأنی ایله زمان ویرمك ، تأخیرایچون ویریلن مهلت : (مهل معیّن) .

مَهْلِقَا [ف] (ماه لقا) نك مخففی، یوزی آی کبی جاذبه‌لی کوزل.

مَهْلَكَه [ع] تهلکه‌لی محل، هلاك اوله‌جق یر § هلاك اولمق، اولمك. جمعی (مَهالِكْ).

مَهْمَا اَمْكَنْ [ع] هرنه‌که ممکن اولورسه ، ممکن اولدیغی قدر معناسنده برترکیب عربیدر: (مهما امکن تسکین خلجانه چالشملیدر).

مَهْمُوزْ [ع] حروف اصلیه‌سندن بری همزه اولان کلمهٔ عربیه : (مهموزالفاء ، مهموزالعین، مهموزاللام) ، (مَهْمُوزَه) = چودارده خسته‌لق سببیله حاصل اولان برنوع منطار .

مَهْوَارْ [ف] (ماهوار) مخففی، آی کبی معناسنه اولدیغی مثللو فارسیده آیلق ، معاش شهری معناسنی ده افاده ایدر ، نصل که (مَهْوَارَه) ده معاش ، آیلق معناسنه لغتدر .

مَهُوبْ / **مَهِيبْ** [ع] کندیسندن خوف وحذر ایدیلن هیبتلی ، عظمتلی آدم. ایکنجیسی ضم میم ایله‌ده لغتدر .

مَهْوَشْ [ف] « ماهوش » ك مخففی ، آی کبی دیمکدر.

مَهِينْ [ع] خوار و حقیر ، ضعیف شی .

مَیْ [ف] شراب، ایچکی، ترکجه‌سی (سُچی) : (مَیِ ناب) = خالص ، صافی ، قاتقیسز شراب (مَی آشام، مَیخوار ، میکسار) = شراب ایچن . (میفروش) = شراب‌صاتان ، میخانه‌جی .

مَیَادِینْ [ع] « میدان » ك جمعی، آچیق وکنیش محللر : (میادین ظفر ، میادین حرب) .

مَیَّالْ [ع] دها ، پك میل ایدیجی ، ایدن ؛ پك‌زیاده ایستکلی ، آرزولی ، استعدادلی : (میّال هوی وهوس ، میّال لهو ولعب ، میّال اعتلا) .

مَیَامِنْ [ع] علی غیر القیاس (یُمْن) ك جمعی، اوغورلر، برکتلر : (عید میامن بدید) .

مَیِّتْ / **مَیْتْ** [ع] اولو ، اولمش انسان . جمعی (اَمْوَاتْ) و(مَوْتَی) در . (مَیْتَه) = بوغاز. لانمه‌دن کندیلکندن اولمش حیوان لاشه‌سی .

میخانه [ف] شراب وسائردرلو مسکرات صاتیلان ، ایچیلن یر ، دکان .

میخوار ، میخواره [ف] شراب ایچن ، عیّاش

میخوش [ف] طاتلی ایله اکشی آراسنده برچاشنیدرکه اکشیمترك ، اکشیمسی ده دینیله بیلیر . بو (مایخوش) ڭ مخففی در .

میدان [ع] کنیش ، آچیق یر ، آچیقلق محل : (آت میدانی ، اوق میدانی ، میدان حرب ، میدان انتشار) ، (میدان ایسته‌مك) = اذن ومساعده ومهل دیله‌مك (میدانه چیقمق) = ظاهر وآشکار اولمق (میدانه چیقارمق) = اظهار واخراج ایتمك (میدانه قومق) = کوسترمك واثبات ایتمك (میدانه کتیرمك) = بیوتوب یتشدیرمك (میدانده) = آشکاره ، بللی .

« آب حیوان طولو دیزکین کیردی آت میدانته »
« تاریخ — لاادری »

میسره [ع] موقع حربده متحشد اردونك صول جناحی ، صول طرفنده بولنان فرقهٔ عسکریه : (میمنه ومیسره) .

میسور [ع] قولایلانمش ، قولایلاتلمش . (میسوره) = قولای اولان ماده ، خصوص .

« خدا یکانا بو کمترین دعا کو یڭ »
« فقیر نابیٔ محنت ماآب نامیسور »
« نابی »

میع [ع] اریبوب آقق ، صویق اولمق .

میکده [ف] میخانه کبی شراب وباشقه درلو ایچکی صاتیلان محل ، دکان .

میگون [ع] شراب کبی آچیق قیرمزی رنك : (لب میگون) .

میل [ع] اکیلمك ، اکیلمه : (بنانك صاغ جهتنه میلی وار ، دیوارك میلی) § محبت ، توجه ، آرزو ، ایستك : (میل دل ، میل درون) .

« ای تعالی ایلدکجه ایلین حیران نبی »
« خاك پای ایتدی سکا میل علوّ شان نبی »
« معلم ناجی »

میلان [ع] « میل » کبی اکیلمك § محبت ، خواهش طبیعت : (میلان قلب) .

میمنت [ع] « نحس » ك ضدی ، یمن ، سعد ، برکت ، اوغورلیلق .

میمنه [ع] موقع حربده متحشد اردونك صاغ جناحی ، صاغ طرفنده بولنان فرقهٔ عسکریه .

میمون [ع] یمنلنمش ، مبارك ، برکتلی ، اوغورلی .

میمون [ف] برنوع حیواندرکه عربیده (نسناس) دیرلر . ترکجه ده (مایمون) دینیلیر .

مَیْوَه [ف] یمش، آغاجلرده حاصل اولان ییلهجك شی: (میوهٔ دل) = اولاد (میوهٔ خشك) = قورو یمش ، « میوهخوش » تعبیر عامیانهسی بونك غلطیدر. (میوهٔ تر) = تازه یمش (میوه دار) = یمش ویرن ، میوهلی (میوه فروش) = مناو ، میوه صاتان .

مِائَه [ع] یوز عددی. (مائتین) = ایکی یوز. جمعی (مأت) = یوزلر: (آحاد ، عشرات، مأت).

مِبْزَع ، مِبْضَع [ع] اصطلاحات طبیهدندر. جامت زنبرکی ، نیشتر .

مِبْوَل، مِبْوَله [ع] اوردك دینیلن سیدیك قابی دیمکدر

مِتْرَس [معرب] اصلی فارسی (مترس) که سپر، استحکام دیمکدر .

مِثال [ع] مانند ، کبی دیمکدر : (مثال کعبه ، مثالمرآت) § نمونه ، اورنك ، اش : (بیمثال) = اشسز ، اورنکسز. (مثال امتثال) = براورنك که طبقیسی یاپلغه شایان. § اخلاق وادابه دائر قصه. بومعناده (مَثَل) زیادهقوللانیلیر: (ایراد مثل) § فرمان ، برات عالی : (مثالواجب-الامتثال) § رؤیا . بو معناده دائما (عالم) لفظنه اضافتله قوللانیلیر : (عالم مثال) § برمسئلهیی ایضاح ایله مخاطبه ایجه تفهیم ایچون ایراد اولنان کلام : (ممکن اولدقجه هر لغتك هر معناسی ایچون آیری آیری مثال کتیرملیدر) .

مِثْقال [ع] وزن ، مقدار § بر بچق درهم وزن ، یکرمی قیراط مقدار. § برطاقم قامش پارچه-لرینی یان یانه دیزمك صورتیله وجوده کتیرلمش اولان برنوع آغیز چالغیسنك اسمی (مثقال) دکل (موسیقار) در.

مِثْقَب [ع] برشیئ دلهجك آلت، بورغو که بینالعوام تحریف ایله (مائقب) دینیلیر.

مِثْل [ع] کبی ، اش ، نظیر ، شبیه : (مثلی کورلمهمش) = نظیرسز، اشسز (برمثلی، ایکیمثلی) = مقدارجه مساوی برقاتی، ایکی قاتی دیمکدر. (مثللی) تعبیرینك طوغریسی (مثلی) اولسه بیله اوته کینك ترکیله بریکینك قبول استعمالی پك مشکلدر.

مِجْرَد [ع] کمیك قازیمغه مخصوص جراح بیچاغی ، قازییهجق آلت .

مِجَسْطي [يونانجه‌دن معرب] حكمای يونانيه‌دن (بطلميوس)ك فنون رياضيه‌دن هندسه حقنده تصنيف ايتديكی كتاب ، (كتاب مجسطی) .

مِجْمَرْ [ع] ايچنده توتسو، عود آغاجی ياقيلان آلات ، بخوردان. (مَجْمَرَه) ده دينير .

« خوشبو اوقدر سلسلهٔ شاهد خلق »
« كيم هرشكن پرخمی بر مجمر عالم »
« نفعی »

مِحْرابْ [ع] جوامع ومساجد شريفه ده قبله طرفنی كوسترن امامك نمازه طورديغی ير ، قبله علامتی :

« دلا صحن حريم كعبه‌ده محرابی نيلرسين »
« لا »
« كچوب اول قاشلری يا محرابه »
« لطف ايله ديرلر ايدی اصحابه »
« خاقانی »

مِحْراقْ [ع] حكمت طبيعيه اصطلاحاتندندر. حرارت وضيانك مقعر يعنی چوقور بر آيينه‌نك يوزندن وصداطالغه‌لرينك كوپری كبی منحنی برحائلدن عكس ايله بونقطه مقابلنده واقع اوله‌رق اجتماع ايلدكلری ديكرنقطه ديمكدر: (مِحْراقِ مُزْدَوَجْ . مِحْراقِ حقيقی ، مِحْراقِ ظاهِری ، مِحْراقِ اَصلی) .

مِحْقَنْ ، مِحْقَنَه [ع] اصطلاح طبده حقنه ، احتقان طلومبه‌سی ، شرينغه آلتی ديمكدر .

مِحَنْ [ع] « محنت » ك جمعی : (محن ومشاق) .

مِحْنَتْ [ع] بلا ، غم ، كدر ، مصيبت ، تاسه كبی قلباً وقالباً اضطرابی موجب اولان حالته اطلاق اولنور. اصلنده تجربه معناسنه‌در. برنجی معناده مجاز طريقيله استعمال اولنور :

« محنتی كندينه ذوق ايته‌در عالمده هنر »
« غم وشادیٔ فلك بويله كلور بويله كيدر »
« واصف »

مِحْوَرْ [ع] چرخ كبی دونن شيلرك اورته‌سندن كچن ودورانه سبب اولان تيمور ويا آغاج اوق : (محورمطلوب ، محورحركت . ايشك محور لايقی) § براوجی قطب‌شمالی‌يه ، ديكر اوجی قطب جنوبی‌يه منتهی اولمق اوزره مركزدن مروری فرض اولنان خط موهوم : (محورارض. محورعالم).

مِدادْ [ع] مركب ، يازی يازمغه مخصوص سياه وياخود باشقه رنكلی مايع . معانیٔ سائره‌سی معتبرومستعمل دكلدر: (امدادالمداد) = مرحوم « معلم ناجی » نك براثرينك اسمی .

« شميم زلف جانانی كوزل وصف ايلدك فطنت »
« مكر تقطير اولنمشدر مدادك بوی سنبلدن »

مِدْحَتْ [ع] مدح ، ستایش ، اوگمك § سبب مدح اولان حال . (مِدْحَتْكَرْ) = مدح ایدیجی، ایدن (مِدْحَتْكَرِی) = مدح ایدیجیلك .

« بنده اول‌مور قدر طاقت یوق »
« حاصلی مدحتکه قدرت یوق »
« خاقانی »

مِرْآتْ [ع] آیینه : (مرأت‌عالم) ترکجه‌سی (کوز کو) در. جمعی (مَرَایَاء) .

« حسنکه ممکن می حیران اولمامق اهل نظر »
« دستکه مرآت آلوب ای نور چشمم باقسه‌ك آه »
« سیّد وهبی »

مِرَارْ [ع] « مَرَّه » نك جمعی ، کره‌لر ، دفعه‌لر دیمکدر : (مِرَاراً وَ کِرَاراً) .

مِرَارَه [ع] اصطلاح طبده جوف بطنده قره‌جکره مربوط اود کیسه‌سی دیمکدر .

مِرْصَادْ [ع] اطرافی کوزه‌ته‌جك محل ، ترصد ایده‌جك یر ، رصدگاه ؛ مکان وآلت رصد .

مِرْصَدْ [ع] مرصاد کبی کوزه‌ته‌جك محل وآلت. جمعی (مَرَاصِدْ) .

مِرْقَاتْ [ع] « نردبان » مردیون: (مِرْقَاتِ عُلُومْ) .

مِرْوَحَه [ع] یلپازه : (مِرْوَحَه جُنْبَانْ) = یلپازه صاللایجی ، صاللایان . (مِرْوَحَه جُنْبَانِی) = مروحه جنبانلق. جمعی (مَرَاوِحْ)، (مِرْوَحْ) = عین معنایه لغتدر .

مِزَاجْ [ع] طبع، طبیعت، خوی: (لیّن‌المزاج)، (نامِزَاج) = خسته (مِزَاجْدَانْ) = مزاج بیلیجی، بیلن. (مِزَاجْکِیرْ) = مزاج‌طوتیجی، مزاجه کوره خدمت ایدن . § وجود بشرده وظائف عضویه‌دن برینك سائرلری اوزرینه غلبه‌سندن حاصل اولان کیفیت : (مزاج دموی، مزاج عصبی ، مزاج صفراوی، مزاج بلغمی یاخود لنفائی) جمعی (اَمْزِجَه) .

مِزَاحْ [ع] لطیفه ، شاقا ایتمك. (مَزَّاحْ) = لطیفه‌جی ، شاقاجی. ضم میم ایله عین معنایه لغتدر: (مزاح غزته‌سی) .

مِزْرَاقْ [ع] اوزون قارغی : (مزراق چواله صیغماز — مثل مشهور) ، (مزراقلی) = قارغیلی .

مِزْمَارْ [ع] نای نوعندن یاصسیجه لطیف و مؤثر صدالی دودوك . (مِزْمَارْزَنْ) = مزمار

چالان ، دودوکجی § بوغازده نفس یولی ، خنجره . جمعی (مَزامیر) .

مِزْواجَه [ع] کوچك کوچك چیچکلردن مرکب و کندیسنده هم اعضای تأنیث هم اعضای تذکیر بولنان چیچك . (نرکس چیچکی) کبی . (مِزْواجِ زائد) و (مِزْواجِ مُساوی) و (مِزْواجِ مُستلزم) و (مِزْواجِ مُنفرِد) و (مِزْواجِ مُهمَل) اصطلاحات نباتیه دندر .

مِسْطَر [ع] سطر چیزه جك جدول || سطر چیزمکه مخصوص اوستی صیره صیره ایپلکلر کریلمش مقوّا آلت . اشبو آلت کاغدك آلتنه قونیلوب اوستنه ال کزدیریلنجه ایپلکلر کاغد ده اثر براقیر ، صوکره اوچیز کیلره یازیلیر :

« شعرمك حبل متین فیض تار مسطری »
« نفعی »

مِسك [ع] « مشك » ك معربی . برنوع آهونك کوبکنده پیدا اولان معروف کوزل قوقولی ماده .

مِسْکِیّ [ع] مسکه منسوب ، مسك ایله معطر . (مِسْکِیُّ الختام) اولمق = احسن صورتله انجامه ایریشمك .

مِسْکین [ع] هیچ برشیئه مالك اولمایان ، فرط ضرورتدن حرکته مجالی قالمایان . « فقیر » ایله بینلرنده فرق موجود اولوب (مسکین) دها محتاج ، دها آشاغی دیمکدر . § ذلیل ، ضعیف ، تنبل ، عاجز و مقهور ؛ « جُذام » یعنی مسکینلك علتنه مبتلی ، مجذوم . (مِسکینانَه) = مسکینجه سنه ، تنبلجه سنه . جمعی (مَساکین) .

مِسْمار [ع] چیوی ، میخ : (مِسْماری) = میخ شکلنده اولان شی . جمعی (مَسامیر) .

مِسْمَع **مِسْمَعَه** [ع] قولاق ، اُذن § خسته نك داخل صدرنده کی اصوات مرضیه یی دیکلهمکه مخصوص بر نوع آلت طبیه .

مِسْواك [ع] دیشلری تمیزلهمکه مخصوص لیفلی برآغاج ، طبیعی دیش فورچه سی . جمعی (مَساویك) .

مِشْرَبَه [ع] صو ایچمك ایچون قوللانیلان قاب ، صو قابی . بین العوام تحریف ایله (ماشراپا) دینیلیر .

مِشْکاة [ع] ایچنه موم ، لامبه و یا قندیل قومق ایچون دیوارده مخصوصاً یاپیلان کوچك حجره ، باجه . (مِشْکَوة) صورتنده ده یازیلیر .

مِشْوار [ع] روش ، طور ، طرز : (اطوار ومشوار) .

مِصْباح { [ع] چراغ ، قنديل . (مصباح‌المسحور) = صباحلامش ، ضياسی سونوك قنديل. § صباح وقتی شراب ایچه‌جك بیوك كاسه . بومعناده (مصبح) ده دينيلير.
« قيلدی مصباح دعادن لمعان تاريخی »
« انورينك ايده پرنور مزارين مولی »
« ۱۲۰۹ سروری »

مِصْداق { [ع] بر شیء تصديق ايدن نسنه‌يه اطلاق اولنور. دليل، برهان كبی. (مصداقنجه) = مدلولنجه ، مقتضاسنجه .

مِصْر { [ع] بيوك شهر، بلده ، مملكت . جمعی (اَمْصار) § آفريقانك منتهای شرق شماليسنده كائن ديار معروف ؛ امّ‌الدنيا .

مِصْراع ، مِصْرَع { [ع] قاپو قانادی § موزون بر بيت ايكی مصراعدن مركبدر . بر مصراع ياريم بيت ديمكدر: (مصراع‌اول، مصراع ثانی)، (مصراع آزاده) = تك مصرع (مصراع برجسته) = بلا كلفت سويله‌نيلن لطيف مصرع .
« اكرمقصود اثرسه‌مصرع برجسته كافيدر »
«عجب حيرتده‌يم بن‌سدّ اسكندرخصوصنده»
« قوجه راغب »

مِصْطَبَه { [ع] پيكه ، سد : (مصطَبَه‌نشين) = پيكه‌ده اوطوران. جمعی (مَصاطِب) .

مِصْعاد { [ع] آلت صعود ، نردبان . فرانسزجه (Ascenseur آسانسور) كلمه‌سنك عثمانليجه مقابلی .

مِصْقَله { [ع] آلت صيقل، قيليج، آينه ، جام كبی شيلرك پاسنی ، كيرينی تميزليه‌جك وآنلره جلا ويره‌جك آلت . بين‌العوام تحريف ايله (ماصقالا) دينيلير .
« هرلمعه‌سی برمصقلهٔ ژنك زدادر »
« نفعی »

مِضْراب { [ع] اوره‌جق‌آلت ، خصوصيله طنبور ، عود ، قانون كبی سازلری چالمغه مخصوص آلت ، زخمه :
« ايدرمی‌ساز سينه‌م دكه برمضرابدن‌فرياد »
« قوجه راغب پاشا »

مِضْمار { [ع] « ظ »آت‌قوشديره‌جق، يارشديره‌جق ير، قوشو ميدانی : (تك وتاز مضمار سخنوريده يكانه ..) جمعی (مَضامير) .

مِطْحَن ، مِطْحَنَه { [ع] دگرمن . فارسيسی (آسياب) آثار قديمه‌ده مستعملدر .

مِطْرَق ، مِطْرَقَه { [ع] دميرجی چكيجی ، طوقماق. محرفی(ماطراق) جمعی (مَطارِق) آثار قديمه‌ده مستعملدر .

مِطْهَره { [ع] ايچنه صو قونيلان مشين قاب . (مَطَره) دينيلن معروف صو قابی .

مِعاء [ع] باغیرصاق . جمعی (أمعاء) ، (معاء رَقیق) =براوجی معده یه ، اوته کی اوجی قالین باغیرصاقلرك باش طرفنده بولنوب (معاء أعوَر) دینیلن باغیرصاغه مربوط اینجه ودوز باغیرصاق . (معاء غَلیظ) = اینجه باغیرصاقلرك آشاغی اوجنه مربوط (معاء اعور) دن مقعده قدر اوزایان قالین و بوغوملی باغیرصاق .

مِعْبَر [ع] صویی کچمکه واسطه وآلت عبور اولان قایق ، کلك ، صال ، کوپری کبی شی . اکثریا کوپری معناسنده قوللانیلیر . جمعی (مَعابِر) .

مِعْجَر [ع] نسوانه مخصوص بر نوع باش اورتوسی :

« موی کیسوی ملکدر تارو پود جامه سی »
« پارهٔ پیرامن حور جناندر معجری »
« نفعی »

مِعْدَه [ع] ینیلن شیلرك باغیرصاقلره اینمه دن اول کیتدیکی طولوم شکلنده کی کیسه ، قورساق . جمعی (مَعِد ، مِعَد) .

مِعْراج [ع] مردیون « نردبان » § چیقه جق یر § عروج : (معراج النبی) = فخر کائنات علیه اجمل التحیّات افندمز حضرتلرینك لیلهٔ مبارکهٔ معلومه ده عالم علوی یه عروج بیورملری صورتیله واقع وظاهر اولان معجزهٔ کبری : (لیلهٔ معراج ، شب معراج) .

« شب معراجده کی وحدت ایچون »
« بی جهت کوردیکك اول طلعت ایچون »
« خاقانی »

مِعْشار [ع] اونده بر ، عندالبعض عشر عشیره دینیرکه بو تقدیرده بیکده بر دیمکدر .

مِعْصار [ع] اوزوم ، صوصام وامثالی شیلری صیقوب

مِعْصَر صوینی ، یاغینی چیقارمغه مخصوص منکنه کبی آلت . (مَعْصَرَه) بو مثللو شیلری صیقه جق محل .

مِعْمار [ع] اعمار ایدیجی ، فن انشا مهندسی ، بنا استادی . (معماری) = معماره منسوب ومتعلق . (فنّ معماری) = معمارلغه عائد علم وصنعت . (اُصول معماری) = بنانك انشاسنجه اولان طرز ، نوع ، چشید . (معماران) = معمارلر ، ابنیه استادلری .

مِعْیار [ع] عیار آلتی ، برشیئك درجهٔ خالصیتنی آکلامق ایچون قوللانیلان آلت :

« هنر لطف کلام حق بیلمکدر محلنده »
« حقیقتده بودر اهل دلك معیار اذعانی »
« نفعی »

مِغْفَر [ع] اسکی زمانده جنکاوراتك اثناى حربده باشلرینه قویدقلری دمیر کلاه ، طاس . ترکجه‌سی (توغلغه) در . هیئت اطفائیه افرادینك باشلرندەکی سرپوش بوکا نمونه‌در .

مِفْتاح [ع] آناختار . جمعی (مَفاتیح) .

مِفْصَد [ع] قان آله‌جق آلت ، نیشتر .

مِقْدار [ع] برشیئك قدری ، کمیتی ، اندازه‌سی § غنا ، قوت ، قدرت . (ایکی درهم مقداری ، یوز آرشون مقداری ، دین معلوم المقدار ، کیشی مقدارینی بیلملی) § پارچه ، جزء (برمقدار کاغد ، برمقدار شی) جمعی (مَقادیر) .

مِقْراض [ع] کسه‌جك آلت ، مقاص . (مقراضِ تشریحی) = آغزی قوس واری ترتیب واعمال ایدلمش یایلی برنوع مقراضدرکه باغچیلرك وباغچوانلرك قوللاندقلری مقاص دخی بوشکلده‌در .

مِقْرَمه [ع] نقشلی باش اورتوسی ، مندیل وخاولی و دستمال کبی یوز سیله‌جك شی دیمکدر . بین الناس فتح میم ایله زبانزد در . محرفی (ماخراما) .

مِقَطّه [ع] اوزرنده قلم قطّ اولنان کمیك آلت . محرفی (ماقته) .

مِقْلاد [ع] کلید دیلی ، آناختار § خزینه . جمعی (مَقالید) . جمعی زیاده قوللانیلیر .

مِقْلَب [ع] کتاب جلدینك قولاغی یعنی کتاب قابنك صول طرفنده واقع قطعهٔ زائده‌یه اطلاق اولنورکه بونك اوجی اوقونه‌جق صحیفه‌لرك بللی اولمسی ایچون آرالرینه صوقیلور . مجلدات قدیمه‌نك اکثرنده موجوددر .

مِقْناطیس [یونانجه‌دن معرب] برقوهٔ جاذبهٔ طبیعیه‌درکه الکتریق قوتنك طرز دیکرده تجلیسندن عبارت بولندیغی نظریات جدیده کوستریبور . دلك ایله رچنه وجامده مثبت ومنفی ایکی صورتده ظاهر اولور . بین العوام تحریف ایله (میخلادیز) دینیلیر . (حَجَرِ مقناطیسی) دینیلن حدیدی برماده دمیری جذب ایتمك خاصه‌سنی حائزدر : (حزمهٔ مقناطیسیه ، سیالهٔ مقناطیسیه ، جریان مقناطیسی ، مبحث المقناطیس) .

مِقْیاس [ع] قیاس ایده‌جك ، ایکی شیئك آراسنی تقدیر ایلیه‌جك آلت § میزان ، اولچو ؛ خریطه ایله رسملرده ابعاد تقدیری ایچون ترتیب اولنان نسبت طویله : (مقیاس الحراره ، مقیاس الهوا ، مقیاسلی خریطه) .

مِكْثار، مِكْثیر [ع] چوق سویله ین، سوزی اوزاتان، گوه‌زه.

مِكْحال، مِكْحَل [ع] كوزه سرمه چكه‌جك میل، سرمه خلالی.

مِكْنَت [ع] قوت، قدرت، گوج، زور.

مِكْیال [ع] كیله نوعندن حبوبات اولچكی.

مَلاحَت [ع] گیجیللك: (صنعت ملاحت).

مِلَّت [ع]دین، شریعت: (بزجه دین وملّت بردر) § بر بردینده بولنان جماعت، گروه (ملّت اسلامیه) برمملكتده طوغان یاخود ساكن اولان و برحكومته تابع بولنان افرادك هیئت مجموعه‌سی مقامنده و فرانسزجه (Nation) « ناسیون » كلمه‌سی مقابلنده (ملّت) و (امّت) كلمه‌لرینی قوللانمق طوغری اوله‌ماز. (قاموس عثمانی) نك ایكنجی جلدینك اون سكزنجی صحیفه‌سنده (امّت) كلمه‌سی ایچون مندرج تفصیلاته گوره اوموقعده یالكز (قَوْم) لفظی قوللانیلملی ومثلا عثمانلیلر ایچون (قوم عثمانی) دینلملیدر. اڭ صحیحی بودر. (مِلَّتپَروَر) = ملتنی سون.

« صاحبیچون نه بیوك دولتدر »
« زینت حافظهٔ ملّتدر »
« معلم ناجی »

« كوپریلی پاشالركده همت مردانه‌سی »
« خاطر ملّتده طوتمشدر مكان جاودان »

مِلْح [ع] طوز. فارسیده (نَمَك)؛ طوز صورتنده اولان ادویه: (ملح اسرب، ملح نشادر) جمع مشهوری (اَمْلاح).

مِلْقَط [ع] فی الاصل یردن بر شی طوتوب آله‌جق آلت معناسنه‌در. اصطلاح طبده چوجق آله‌جق ماشه كه منكنه تعبیر ایدرلر. قابله‌لرك كوچ طوغان چوجغی آلمق ایچون قوللاندقلری آلت مخصوصه.

مِلْك [ع] انسانك النده وتحت تصرفنده بولنان مال، شی. معناجه مالدن اعمّدر. (مِلْكِ یَمین) = جاریه، كوله دیمكدر. بورادەكی (یَمین) غلبه معناسنه اولوب جاریه وكوله‌نك غلبهٔ اسلام ایله ضبط اولندیغی ایچون دینلمشدر. مجازاً صاتون آلنان كوله، جاریه حقنده‌ده ایراد اولنور § وقف اولمیه‌رق، ملكیّت وجه ایله تصرف اولنان اراضی وابنیه. نظمده (مِلْكَتْ) طرزنده استعمالی جائزدر.

مِلَل [ع] « ملّت » ڭ جمعی، قوملر: (ملل مختلفه، ملل قدیمه).

مِلّی { [ع] ملّته منسوب ویا مخصوص: (عید ملّی ، ملّی براویون، سرپوش ملّی ، آداب ملّیه ، حسیات ملّیه) .

مِلّیَّت { [ع] برملّته منسوب و مخصوص اولان ودیکر بر ملّت ایله بینلرنده فرق حاصل ایدن احوال وخصوصاتك هیئت مجموعه‌سی دیمکدر .

مِن { [ع] حرف جرّدر . ترکجه مقابلی (دن) اداتیدر . (مِنَ الْقَدیم) = قدیمدن بری (مِنْ بَعْد) = بوندن صوکره (مِنَ الْاَزَل) = ازلدن بری (مِنَ الْبابِ اِلَی الْمِحْراب) = قاپودن محرابه قدر ، قاپو قاپامه‌جه‌سنه یعنی هپسی ، جمله‌سی (من طرف الله) = الله طرفندن (من کل وجه ، من کل الوجوه) = هروجه ایله .

مِنْبَر { [ع] جامع شریفده خطیبك چیقوب خطبه اوقودیغی مردیونلی یوکسك یر . جمعی (مَنابِر) .

« بویله آغاز ایلسون شمدنگیرو القابکه »
« جامع نه قبهٔ کونك خطیب منبری »
« نفعی »

مِنَّت { [ع] برینه ایلك ایتمك ، احسان ایله‌مك § ایدیلن لطف واحسانی برر برر تعداد ایله باشه قاقق، امتنان § نعمت ، احسان.

(مِنَّتْ دیده) = نعمت ، ایلك کورمش. (مِنَّتْ کَش) = منت چکیجی ، چکن. (مِنَّتْ شِناس) = ایلك طانییان ، شاکر نعمت (مِنَّتْدار) = نعمت و احسانه مظهر، ممنون ومتشکر اولان (مِنَّتْداری) = منتدارلق .

« هیچ اولمدی اول نبیّ صابر »
« منتکش نعمت اکابر »
« لا »

مِنْسَر { [ع] ییرتیجی قوش غاغه‌سی. جمعی (مَناسِر) .

مِنْشار { [ع] دستره ، بیچقی . (مِنْشاری) = دستره وبیچقی‌یه متعلق ، دستره شکلنده ، دیش دیش . جمعی (مَناشِر) .

« جمالنه ذکریا اوکونه عاشق ایدی »
« که آه ایتمدی شق ایتدی جسمنی منشار »
« ضیائی »

مِنَصَّه { [ع] کلینی زیب وزینتله اوطورتدقلری صندالیه ، کلین صندالیه‌سی ویا فراش مرتفع ، قاریوله: (منصّه پیرای ناز، جلوه‌گاه منصّهٔ اقبال) .

مِنْطَق / **مِنْطَقَه** { [ع] قوشاق، کمر؛ نطاق § خط استوادن اعتباراً ارضك شمالی و جنوبی درجات معینه‌یه تقسیم

اولنان اقسامندن هر بری. هر بر دائره. (منطقهٔ بارده) = قطب طرفی (منطقهٔ حاره) = خط استوا طرفی (منطقهٔ معتدله) = ایکی منطقه آره سی، حرارت وبرودتی اعتدال اوزره اولان جهات. (منطقهٔ فاصله) = ایکی حدی، طرفینی آییران خط فاصل. (منطقة البروج) = (حمل، ثور. جوزاء، سرطان، اسد، سنبله، میزان، عقرب، قوس، جدی، دلو، حوت) دینیلن اون ایکی برجك بولندقلری دائرهٔ فلکیه در که کونش دائرهٔ « منطقة البروج » ایله دائرهٔ (معدل النهار) ك نقطتین متقاطعیننه کلدیکی زمان ارضك هر طرفنده لیل ونهار متساوی اولور. بو ایکی محل تقاطعه (اعتدالین نقطه لری) دینیلیر. شمس (حمل) برجندن کچدیکی زمان (اعتدال ربیعی) و (میزان) برجندن کچدیکی زمان (اعتدال خریفی) نقطه لرنده بولنور. (منطقه) یی ضم میم ایله تلفظ ایتمك غلط فاحشدر.

مِنْطِيق [ع] بلیغ، دوزکون سوز سویله ین آدم.

مِنْقار [ع] اڭفاق قوش غاغه سی § طاش یونتمغه مخصوص قلم، طاشجی قلمی. جمعی (مناقر).

مِنْقَله [ع] کاغد اوزرینه زاویه ترسیم و مساحه ایچون قوللانیلان نصف دائره شکلنده بر مهندس آلتی.

مِنَن [ع] (منت) ك جمعی. مفردینه باقلی:

« آنی حفظ ایلیه ذوالفضل ومنن »
(خاقانی)

مِنْوال [ع] چولهه لرك (جولاه) دستکاه آلنلرندن اوستنه بز صاردقلری سلمن آغاجی § مجازاً طور، طرز، دستور، صورت معناسنده قوللانیلیر: (برمنوال مشروح) = طرز مشروح اوزره دیمکدر.

مِنْهاج [ع] آچیق وکنیش یول: (منهاج سلامت) جمعی (مناهج).

« اضطراب ظلمت عشق مجازیدن نه باك »
« شعلهٔ دل شمع منهاج حقیقتدر بکا »
(بهجت ـــ خذما صفا)

مِه [ف] بویوك، اولو. جمعی (مهان) در. مفردی قوللانیلماز. جمعی دائما (کهان) لفظیله برابر قوللانیلیر: (کهان ومهان) = صغار وکبار.

مِهادْ [ع] بساط ، فراش ، دوشك . (بِئْسَ المِهادْ) = شدتلی دوشك ، جهنم .

مِهْتَرْ [ف] زیاده ، پك بویوك ، اولو . (مِهْتَرِی) = بویوك، اولولق .

مِهْذارْ [ع] بیهوده ، صاچمه سویله ین . (كلّ مكثار مهذار) = هرچوق سویله ین صاچمه‌لار .

مِهْرْ [ف] كونش § عشق ، محبت ، شفقت معناسنه‌در :

« اول مهر دل افروز ایله جان بر یره كلسه »
« آینه ایله آینه‌دان بر یره كلسه »
(عونی)

مِهْرْبانْ [ف] شفقتلی، مرحمتلی، دوست . (مِهرْبانِی) = شفقتلیلك ، دوستلق .

« بر بی‌وفا كه هر دم اسیران عشقنه »
« داروی صحتی اجل مهربان ویرر »
(نفعی)

مِهْرْجانْ [معرب] | **مِهْرْگانْ** [ف] فصل خریف، صوك بهار . اسكی ایرانیلرك ایكی عید عظیمندن برینك اسمیدر كه كونشك برج (میزان) ه تحویل سیر ایتدیكی زمانه مصادفدر، دیكری (نَوْروزْ) در .

مِهْمازْ [ف ع] سواریلرك چزمه‌لرینك اوكچه‌لرینه حیوانه

مِهْمِزْ دورتمك ایچون طاقدقلری مختلف الشكل تیمور پارچه‌سیدر كه تحریف ایله (ماهْمیزْ) دینیلیر. عربیده ایكنجیسی (مِهْمَزْ) طرزنده قوللانیلیر. جمعی (مَهامِزْ) در. عربیده اوكندیره‌یه (مِهْمَزَه) دیرلر .

مِهْمانْ [ف] مسافر ، قونوق . اسلاف شعرادن بعضلری نظمده (میهمان) طرزنده قوللانمشلردر. زمانمزده بومسامحه تجویز اولنه‌ماز. (مِهمانپَرْوَرْ) = قونوق بسله‌ین ، مسافره رعایت و اكرام ایدن . (مِهمانپَرْوَرِی) = قونوغه رعایت و اكرام ایدیجیلك (مِهْمانْخانَه) = مسافر خانه كبی قونوغك اقامتنه مخصوص محل. (مِهْمانْدارْ) = مسافر طوتیجی ، كندیسنه قونوق كلن || طرف دولتدن مسافرین اجنبیه نزدینه صورت رسمیه‌ده مأموراً كوندریلن ذات (مِهْمانْدارِی) = مهماندارلق || مهمانداره منسوب . (مِهْمانْنُوازْ) = قونوغی اوخشایان یعنی اكرام و رعایتله تطییب ایدن . (مِهْمانْنُوازِی) = مسافر پرورلك . (مِهْمانْنُوازانَه) = مسافر پرور اولانه یاقیشه‌جق صورتده . بر لغت كتابنده (نُوازْ) فتح نون ایله (نَوازْ) كوستریلمشدر. حال بوكه ضم نون ایله قرائتنده

هیچ بأس یوقدر. زیرا (نُواز) لفظی (نُواختَن) ویاخود (نُوازیدَن)مصدرندن مشتقدر. صیغهٔ امر ویا اسم فاعل مرخم اولدیغی حالده وصف ترکیبی صورتنده قوللانیلیر. (مهمانی) = مسافرلك ، قونوقلق .

مِهین [ف] بیوك ، اولو . (مهینه) ده دینیلیر .

مِئات [ع] « مائه » نك جمعی . یوز عددلری § عصرلر ، دهرلر : (عشرات مأت).

میاسْموس [فرانسزجه‌دن محرف] اصلی (میاسم Miasme) در که چوروملکده اولان مواد نباتیه وحیوانیه‌دن انتشار ایدن متعفن بخار دیمکدر ، بخارات منتنه .

میان [ف] اورته ، وسط § بل ، کمر طاقیلان یر . (میانجی) = اورته‌یه یعنی آره‌یه کیرن ، توسط ایدن (میان بسته) = بلی باغلی ، ایش کورمکه حاضر . (میان بند) = قوشاق ، کمر . (میاندار) = آره طوتان ، آره‌یه کیرن ، دلّال .

میانه [ف] وسط ، اورته § کردنلك اورته سنده کی بویوك اینجو § موسیقی کارلرینك اورته خانه‌سی § قوامی کلمش ، پیشکینلك رادهسنی بولمش : (حلوا میانه‌سی).

میاه [ع] « ماء » کلمه‌سنك جمعیدر . صولر : (فیضان میاه ، میاه جاریه) .

میثاق [ع] عهد ، آند ، آندلاشمه : (روز میثاق) = روز ازل .

میخ [ف] قازیق ، چیوی : (خط میخ) = قدیم آثوری یازیسی (میخ قدم) = آیاغی قیریق .

میر [ف] بك ، (امیر) کلمهٔ عربیه‌سنك مفرسی ، مخففی اولملی : (میر الای ، میر لوا ، میر میران) ، (میر کلام) = فصیح ، کوزل سوز سویله‌ین .

میراث [ع] وفات ایتمش اولانك ورثه‌سنه ، متعلقاتنه قالان اموالی . جمعی (مواریث) ، (میراثخور) = میراث ییین ، میراث یدی .

میران [ف] « میر » ك جمعی ، بکلر . (میرمیران) = رتب قلمیه‌دن اولی صنف ثانیسنه ، رتب عسکریه‌دن میرلواله معادل بر رتبهٔ رسمیه‌درکه حائز بولنانلره (پاشا) دینیلیر .

میرْزا / **مِرْزا** [ف] اصلی (میرزاده) در . ایرانیلره مخصوص عنوان اصالت اولان اشبو کلمه بر اسمك آخرینه

کثیرلمیرسه نسبجه بیوکلکه دلالت ایدر، اسمك اوّلنده بولنورسه على العاده (افندی) دیمك اولور: (حیدر میرزا، میرزا حسین).

میراب [ع] اولوق، ناودان: (میزاب باران).

میزان [ع] ترازو، طارتی آلتی § بر برجك اسمیدرکه (سنبله) ایله (عقرب) برجلری بیننده‌در. کونش ایلولك طوقوزنده اشبو برجه انتقال ایدر § عملیات حسابیه‌نك طوغری اولوب اولمدیغنی آکلامق ایچون باشقه‌جه یاپیلان حسابه اطلاق اولنور. (میزان الحراره) = حرارتك درجه‌سنی بیلدیرن بر آلت، ترمو مترو. (میزان الهوا) = هوانك درجهٔ تضییقنی بیلدیرن بر آلت، بارو مترو.

میزبان [ف] خانه، قوناق صاحبی ‖ ضیافت ویرن، مسافری اطعام ایدن. (میز) = سفره، مائده دیمکدر، (بان) = ادات مالکیتدر. (میزبانی) = قوناق صاحبلکی، ضیافت ویریجیلك. جمعی (میزبانان)، (میزمان) = بونك مترادفیدر.

میس [انکلیزجه‌دن Miss] اره وارمامش قیز عنوانی، مادموازل، خانم قیز. (Mistress مستریس) = انکلتره‌ده زادکاندن اولمایان قوجه‌یه وارمش قادینلره ویریلن عنوان.

میسیونر [Missionnaire فرانسزجه‌دن] بر مأموریت مخصوصه‌یی حائز آدم § نشر دینه مأمور راهب، پاپاس.

میش [ف] (کوسفند) کبی قویون دیمکدر. نادراً قوللانیلمشدر.

میشین [ف] دباغت اولنمش قویون دریسی. لسانمزده دخی (مشین) دیه معروفدر. (میش) ك آخرینه علاوه اولنان (ی) حرف نسبت و (نون) تأکید در.

میعاد [ع] یکدیکره وعد ایتمك، مواعده § زمان وعد، وعد اولنان محل، مکان. (یوم میعاد) = قیامت کونی.

میغ [ف] قره بولوط؛ کثیف دومان، سیس (میغناك) = بولوطلی، دومانلی.

میقات [ع] برایش ایچون تعیین اولنان وقت؛ هنکام § زمان، مکان وعد § حجّاجك احرامه کیردکلری محل. (میقاتی) = مکّهٔ مکرّمه‌ده موسم حجّی بکلەمك ایچون قالان آدم.

میقادو [ژاپونجه‌دن Mikado] ژاپونیا ایمپراطورلرینك عنوان رسمیسی.

میقروب (Microbe فرانسز- جه‌دن) کوز ایله کورلمسی ممکن اولمایوب انجق خرده‌بین واسطه‌سیله کوریلن حیوانجق که عربیسی (حُوَیْن) در .

میل [ع] کوزه سرمه چکمکه مخصوص آلت § یوللره تعیین مسافه ایچون دیکیلن نشان § هر مملکتده مقدار طولی مختلف بولنان مسافه اولچوسی . (میل بحری) = عموماً (۱۸۲۵) مترودر § ایکنه ، اوق ، اوقلاغو ، دیرک کبی اوزونجه و دکرمی اولان وچرخك مرکز دورانی بولنان محور .

میلاد [ع] زمان ولادت ، خصوصیله (عیسی) علیه السلامك زمان ولادت نبوتپناهیلری : (میلاد عیسی یورطوسی) ، (میلادی) = میلاده منسوب : (تاریخ میلادی ، سنهٔ میلادیه) .

میلدیو (Mildiou طرزنده تلفظ اولنان انکلیزجه Mildew لفظی) درکه اوزوم کوتوکلرنده پیدا اولان یاس خسته‌لغی دیمکدر .

میلیار (Milliard فرانسزجه- دن) بیك میلیون دیمکدر .

میلیغرام (Milligramme فرانسزجه‌دن) اوزان جدیده درهمنك بیکده برقسمی .

میلیمتره (Millimètre فرانسز- جه‌دن) ذراع اعشارینك بیکده برقسمی .

میلیون (Million فرانسزجه- دن) بیك کرّه بیك دیمکدر .

میلورد (انکلیزجه‌در. اولسانده مایلورد دیه تلفظ اولنور) انکلیز لوردلرینه خطاب ایچون قوللانیلان عنوان ، لقب § پك زنکین آدم .

مینا [ف] شیشه ، صیرچه ؛ تخصیصله شراب شیشه‌سی § قیومجیلرك کوموش ومعدنیات سائره اوزرینه نقش ایتدکاری رسملی ، رسمسز و درلو درلو رنکلی دوز و پارلاق صیرچه‌یه اطلاق اولنورکه بین العوام (مینه) دینیلیر .

مینارنك [ف] صیرچه رنکلی ، کوك مائیسی : (قبهٔ
مینافام مینا رنك فلك ، آسمان مینافام) .

میناکار [ف] مینا ایشله‌ییجی ، ایشله‌ین قیومجی .
(میناکاری) = میناکارلق ، میناجیلق .

مینو [ف] شیشه ، صیرچه § زمرد ، زبرجد § فلك ، عالم علوی ، جنت . (مینوی خاك) = قبر ، مزار .

مُباح {[ع] اباحه اولنمش، ایشلنمسی جائز کورلمش ؛ ثواب و گناهی اولمایان نه حلال ونه حرام فعل، شی. جمعی (مُباحات) : (ضرورت مس ایدنجه محظور مباح اولور — املا بحثی — معلم ناجی).

مُباحِث {[ع] برشیدن بحث ایدیجی، ایدن. جمعی (مُباحِثین).

مُباحَثه {[ع] بحث ایتمك، بحث ایدیشمك ؛ برکیمسه ایله قارشیلقلی بحثه کیریشمك : (مباحثهٔ ادبیه، مباحثهٔ موسیقیه) جمعی (مُباحَثات).

مُبادَرَت {[ع] بر شیٔ اجرایه سرعت، غیرت ایله باشلامق. (مُبادِر) = اولصورتله اجرایه باشلایان.

مُبادَله {[ع] بر شیٔ دیگر برشی ایله دکشمك، برشی دیگر برشیله دکشدیرلمك : (مبادلهٔ اشیا، قوائمك نقد ایله مبادله‌سی).

مُبارات {[ع] شریك ویا زوجه ایله صلحاً مفارقت ایله‌مك، آیرلمق § معارضه، معاملهٔ متقابله‌ده بولنمق. (مُبارا) طرزنده استعمالی عجمانه‌در.

مُبارِز {[ع] قارشیلقلی طوتشان جنکجی، غوغاجی، بهادر.

مُبارَزه {[ع] قارشیلقلی طوتشمه، ایکی کیشی آره‌سنده سلاح ایله وقوع بولان چارپشمه § جنك، غوغا، صواش. فرانسزجه‌سی (Duel) در. نظمده (مبارزت) صورتنده استعمالی جائزدر.

مُبارَك {[ع] تبرك اولنمش؛ مقدس، مقدس، خیرلی، خجسته، اوغورلی کورلمش وعندالناس منافی ظاهر وشایان تعظیم اولان : (روز مبارك، لیلهٔ مبارکه)، (مُبارَکی) = مبارکه منسوب.

مُباشِر {[ع] بر ایشه باشلایجی، باشلایان § محکمه‌لرده جلب وتبلیغ ایشلرنده قوللانیلان آدم یعنی مدعی ومدعی علیهه ومدعی شخصی ومظنون علیهه وشاهدلره جلبنامه کوتوروب آنلری ایام مخصوصه‌سنده دعوتله محکمه حضورینه چیقاران مأمور مخصوص. تعیین اولندیغی ایشی بالذات ایفا ایدن معناسنده استعمالی مهجوردر: (مباشر اجرتی، مباشر حسین‌افندی).

مُباشَرَت {[ع] برایشه بالذات باشلامق، بر ایشه باشلایوب اقدام ایتمك.

مُباعَدَتْ [ع] بربرندن اوزاقلاشمق، ایراغ اولمق § بربرینه محبت ایتمیوب صوغوق واوزاق طورمق ، استکراه .

مُبالاتْ [ع] فی الاصل قایيرمق معناسنه‌در . لسانمزده برخصوصده اعتنالی طاورانمق ، تقید کوسترمك ؛ دقت وملاحظه ایله غصه لانمق معناسنده قوللانیلیر: (مُبالاتکار) = مبالاتلی ، مبالات ایله طاورانان . (مُبالاتکارانَه) = مبالاتکار اولانه یاقیشه‌جق صورتده . (عدم مبالات) = مبالاتسزلق ، قیدسزلق دیمکدر.

مُبالَغَه [ع] حدّی آشیروب طاشیرمق ، برخصوصده قطعاً تقصیرا یتمیوب زیاده‌سیله جد وجهد ایتمك ، نقصان وقصوردن خالی اولوب کمال وافراطه تقرب ایله‌مك § کلامده برشیٔ افراط مرتبه‌ده بیوتمك ، محال کورینه‌جك صورتده بیان ایتمك .
(مبالغه‌جی) = دائما اوصورتده سوز سویله‌ین .
« غم یوقدی ایچمده بویله غم یوق »
« حوری‌می دیدم مبالغه‌م یوق »
(خذما صفا)

مُباهاتْ [ع] نازلانمق، تفاخر ایتمك . اسم اوله‌رق (فخر) معناسنده قوللانیلیر :
« وار ایسه برهنرك عرض ایله اثبات ایله »
« اوله‌ماز محض مباهات بو دعوایه دلیل »
(قوجه راغب)

مُباهی [ع] مفتخر ، فخر ایدیجی ، ایدن .

مُبایَعَه [ع] صاتون آلمق . جمعی (مُبایَعاتْ) .

مُبایِنْ [ع] مخالف، ضدّ، فرقلی، آره‌لی، آیری: (بوکونکی افاده‌سی دونکی مطالعاتنه کلیاً مباینیدر).

مُبایَنَتْ [ع] بربرندن آیرلمق ، جدا اولمق § آیریلق ، باشقه‌لق ، اختلاف ، ضدّیت، فرق ، بر برینه بکزه‌مه‌یش : (فقره‌لرك بیننده‌کی مباینت) .

مُبْدی [ع] ابدا ایدیجی ، ایدن یعنی نمونه‌سز اوله‌رق یاراتان تکری : (مبدیٔ کائنات) .

مُبْتَدَاْ [ع] باشلانلمش § کلامك باشی اولان کلمه (خبر) مقابلی . مثلا (پوسته کیتدی) جمله‌سنده (پوسته) لفظی مبتدا و (کیتدی) لفظی خبردر. (مُبتَدَاٌ بِهْ) = کندیسیله باشلانیلان .

مُبْتَدِعْ [ع] اهل بدعت؛ یکی شیلر ایجاد ، یکیدن برشی پیدا ایدیجی ، ایدن .

مُبْتَدی [ع] یکی باشلامش ، برشیٔ اوکرنمکه یکی باشلایان، عجمی، شاکرد . (مُبتَدیانَه) = عجمیجه‌سنه . عربی جمعی (مُبتَدِئینْ) فارسی جمعی (مُبتَدِیانْ) .

مُبْتَذَلْ { [ع] ذليل ، خوار ؛ قوللانيله قوللانيله اعتباردن دوشمش، دائما قوللانيلان اعتبارسز شی . اشخاص و اشياده قوللانيلير : (شخص متبذل ، كلمات متبذله).

مُبْتَسِمْ { [ع] ابتسام ايديجی ، لطيف وخفيف صورتده كولومسه ين : (شوح مبتسم) .

مُبْتَلِعْ { [ع] برشيئ يوديجی ، يودان . ماديات ومعنوياتده قوللانيلير . (مُبتلَع) = يودلمش .

مُبْتَلِی { [ع] ابتلالی ، برشيئه كرفتار ودوشكون اولان: (مبتلای عشق ، مبتلای مرض) .

مُبْتَنِی { [ع] ابتنا ايديجی ، ايدن ؛ قوريلی ، قورلمش اولان. معنوياتده (مُستَنِد) كلمه سی مقامنده قوللانيلير: (نه كونا اسبابه مبتنی اولديغی آكلاشلمدقجه) .

مُبْتَهِجْ { [ع] مسرور ، شادان اولان ؛ سوينن : (مُبتَهِجُ القَلب) = كوكلی مسرور ، سوينجلی اولان .

مُبَجَّلْ { [ع] تبجيل وتكريم اولنمش، حرمت كوسترلمش ، مكرّم : (مرشد مبجّل) .

(محمود ومحمّد ومبجّل)
(محبوب خدا نبیّ مرسل)
(ضيا)

مُبْدِعْ { [ع] ابداع ايديجی، نمونه سز برشيی وجوده كتيريجی؛ يارادان : (مبدع كائنات) § نظيری كورلمه مش شعر سويله يجی، سويله ين: (ناظم مبدع) .

مُبَدِّلْ { [ع] تحويل ايديجی ، دكشديريجی، دكشدرن.

مُبَدَّلْ { [ع] تحويل اولنمش ، دكشمش، دكشديرلمش : (اسهام مبدّله ، تحويلات مبدله) .

مُبَذِّرْ { [ع] تبذير ايدن ، نابمحل صرف واسراف ايله ين .

مُبَرَّاء { [ع] بری ، عاری؛ منزه ، سالم ، پاك معنالرنده قوللانيلير : (فلانك كلامی شائبهٔ اغراضدن مبرّادر) .

« مأل نظم ونثری آكلاشلمقدن مبرّادر »
« مجدّد شاعرك طرز بيانی ساده درسوزده »
(م ناجی)

مُبْرِدْ، مُبَرِّدْ { [ع] صوغوديجی، صوغودان. (مُبَرَّد) = صوغودلمش .

مُبْرِزْ { [ع] ابراز ايديجی ، ايدن؛ ميدانه چيقاران .

مُبْرَزْ { [ع] ابراز اولنمش، ميدانه قونلمش : (اوراق مبرزه)

مُبْرِمْ { [ع] ابرام ايديجی، برماده نك اجراسنی صوك درجه ده اصرار ايله رجا ايدن § ثقيل، كرانجان، معناسز سوزلر سويله ين آدم .

مُبْرَمْ { ابرام اولنمش يعنی تأخيری، دفعی غير ممكن اولان : (بلای مبرم ، احتياج مبرم) .

مُبَرْهَن [ع] برهانلی ، برهان ایله اثبات قلنمش .

مُبَشِّر [ع] تبشیر ایدیجی؛ مژده ویریجی ، ویرن . جمعی (مُبَشِّرین) در. (مُبْشِر) ده بومعنایه لغتدر لکن لسانمزده بوزیاده قوللانیلیر.

مُبَشَّر [ع] تبشیراولنمش، کندیسنه مژده ویرلمش : (عشرهٔ مبشره) . (مُبْشَر) ده بومعنایه لغت ایسه ده لسانمزده قوللانیلماز .

مُبَصِّر [ع] کوروب کوزه تیجی § کمرکلرده محافظهٔ اشیا ورسوم معینه یی استیفا وظیفه سیله مکلف کوچك مأمور : (مبصر تذکره سی) § مکتبلرده شاکردانك احوال وحرکاتنی دائما نظر تفتیش وتدقیقده بولندیرمغه وانضباطنه مأمور اولان آدم : (سرمبصّر) .

مُبْضِع [ع] اصطلاح فقهده کاری تماماً کندینه عائد اولمق اوزره برکیمسه یه سرمایه ویرن آدم .

مُبْطِل [ع] ابطال ایدیجی، ایدن؛ عملدن واجرای فعلدن منع ایله یجی، منع ایله ین: (مبطل حسّ اولان علاج) .

مُبْطَل [ع] ابطال اولنمش، حکمسز براقلمش: (سندات مبطله)

مُبَطِّن [ع] کیندار، ایچندن پازار- لقلی § قارنی ضعیف ، چوکوك اولان .

مُبْطِئ [ع] آغیر طاورانوب کج کان، آغیر حرکت ایدن.

مُبَعِّد [ع] تبعید ایدیجی ، او- زاقلاندیریجی : (قوّهٔ مبعّده) = مرکز ارضدن کلن تأثیر.

مُبَلِّغ [ع] تبلیغ ایدیجی، ایدن؛ خبر ویرن: (بعض تنبیهاتی مبلغ اولان تذکرهٔ بهیه لری) .

مُبْهِج [ع] سوینچ ویرن ، فرح بخش ایدن .

مُبَهِّج [ع] کوزللشدیرن ، کوزل ایدن .

مُبْهَم [ع] ابهام اولنمش. آکلا- شلمیه جق صورتده قونلمش: (مبهم المآل ؛ مآلی مبهم برمنظومه) . (مُبْهَمات) = مبهم اولان خصوصات.

مُبَیِّض [ع] تبییض ایدن آغار- دان ؛ مسوده یی بیاضه چکن کاتب . جمعی (مُبَیِّضین) = اقلام رسمیه ده مسوداتی پاقه رق بیاض یازان کتبه.

مُبَیَّض [ع] بیاضه چکلمش ، تبییض اولنمش شی : (اوراق مبیضه ، تذاکر مبیضه) .

مُبَیَّع [ع] صاتلمش شی .

مُبِین [ع] بیان و عیان ایله یجی ، ایله ین § خیر ایله شر وحق ایله باطل بیننی تفریق ایدیجی، ایدن : (دین مبین ، کتاب مبین) .

مُبَيِّنْ [ع] تبیین ایدیجی، ایدن؛ آشکاره قیلان، آچیغه چیقاران، بیلدیرن: (اشیانك اثماننی مبین پوصله).

مُبَيَّنْ [ع] تبیین اولنمش، میدانه چیقارلمش، عیان ایدلمش.

مُتَابِعْ [ع] برکیمسه‌یه بر شیئه اویوجی، اویان. (مُتَابِعِينْ) = متابعلر، اویانلر.

مُتَابَعَتْ [ع] اتباع ایتمك، اویمق: (امرینه متابعت، اثرینه متابعت).

مُتَأَثِّرْ [ع] تأثر ایدیجی، ایدن؛ قلبه حزن وانفعال ویره‌جك طویغو ایله ایچله‌نیجی، ایچله‌نن (مُتَأَثِّرَانَه) = متأثر اولانه یاقیشه‌جق صورتده.

مُتَأَخِّرْ [ع] تأخر ایدن، صوکره‌یه کری‌یه قالان. (مُتَأَخِّرِينْ) = صوك زمانلرده کلنلر: (متأخرین حکما).

مُتَأَدِّبْ [ع] تأدب ایدن، ادبله‌نن؛ ادبنی طاقینان، ادب دائره‌سنده حرکت وعمل ایدن. جمعی (مُتَأَدِّبِينْ)، (مُتَأَدِّبَانَه) = ادبلی، تربیه‌لی اولانه یاقیشه‌جق صورتده.

مُتَأَدِّی [ع] ادا ایدیجی، ایدن؛ اوده‌یجی، اوده‌ین.

مُتَأَذِّی [ع] اینجنمش، اذا کورمش.

مُتَارِكْ [ع] متارکه ایدیجی، بر نسنه‌یی حالی اوزره ترك ایدوب براقیجی: (طرفین متارکین).

مُتَارَكَه [ع] ترك ایدیشمك که بر نسنه‌یی حالی اوزره براقق دیمکدر. اصطلاحده طرفین محاربینك بعض شروط ایله مواقع حربیه‌نك کافه‌سنده ویاخود برقسمنده مدت معینه ویا غیر معینه ایچون حرکات عسکریه‌نك تعطیلی حقنده عقد ایتدکلری متاوله‌یه اطلاق اولنور.

مُتَأَسِّفْ [ع] تأسف ایدیجی، کدر طویجی؛ اسفله‌نن، کدر طویان. (مُتَأَسِّفَانَه) = متأسف اولانه یاقیشه‌جق صورتده. (مُتَأَسِّفاً) = متأسف اوله‌رق.

مُتَأَكِّدْ [ع] تأکد ایدیجی، تأکید وتکرار اولنان.

مُتَأَلِّفْ [ع] تألف ایدیجی، آلشمش، آلشقین.

مُتَأَلِّمْ [ع] تألم ایدیجی، اضطرابلی، اللی، کدرلی. (متألمانه) = المیجه‌سنه، کدرلی اولانه یاقیشه‌جق صورتده.

مُتَأَمِّلْ [ع] تأمل ایدیجی، دقتله درین دوشونن. (متأملانه) = متأملجه‌سنه.

مُتَأَنِّی [ع] تأنی ایدیجی، ایدن؛ ایشنده عجله ایتمیوب بصیرت

ایله حرکت ایدن، آغیرجه طاورانان.
(مُتَأَنِّیانَه) = متأنی اولانه لایق صورتده .

مُتَأَهِّل [ع] تأهل ایدن، کندینه زوجه آلان ، زوجه‌لی اولان. (اهل) = زوج وزوجه‌دن هر برینه اطلاق اولنور. فقط قوجه‌لی قادینه (متأهله) دینیلمز (ذات الزوج) دینیلیر .

مُتَأَیِّد [ع] تأید ایدیجی، ایدن؛ قوت ومتانت کسب ایله‌ین.

مُتَبادِر [ع] تبادر یعنی بردن بره ظهور ایدیجی ، آنسزین خاطره طوغان ، ذهنه کلن.

مُتَبادِل [ع] بربرینك یرینه بدل اولان، نوبت ایله بربرینه بدل قیلنان .

مُتَبارِز [ع] تبارز ایدیجی، ایدن؛ قارشی قارشی‌یه طوروب بربریله جنك وصاواش ایدن. (مُتَبارِزِين) = قارشیلقلی غوغا ایدنلر، جنکجیلر.

مُتَباعِد [ع] اوزاقلاشیجی ، اوزاقلاشان .

مُتَباقی [ع مولد] باقی قالان ، کری‌یه قالان .

مُتَباکی [ع] تباکی ایدن، آغلار کبی کورینن، تقلید صورتیله یعنی ساخته آغلایان .

مُتَبالِه [ع] ابله کبی کورینن ، ابلهلك بوللك طوری طاقینان .

مُتَباهی [ع] تباهی وتفاخر ایدن، (مُباهی) زیاده قوللانیلیر.

مُتَبایِن [ع] آیری ، باشقه ؛ بربرینه اویماز یعنی ضد اولان: (افعال متباینه ، اقوال متباینه).

مُتَبَحِّر [ع] تبحر ایدن ، علم و معرفتده دریا کبی توسع وتعمق ایدن، علامه : (مُتَبَحِّرانَه) = متبحر اولانه لایق صورتده . جمعی (مُتَبَحِّرِين) .

مُتَبَختِر [ع] تبختر ایدن ، کبر وعظمتله صالنوب یوروین.

مُتَبَخِّر [ع] تبخر ایدن ، بوغو حالنه کلن ، دومانی چیقان § دومانلانان ، تو تسولنن .

مُتَبَدِّع [ع] اهل سنت ایکن اهل بدعت اولان آدم.

مُتَبَدِّل [ع] تغیر ایدن ، دکیشن.

مُتَبَرِّد [ع] تبرد ایدن، صوغو‌یان : (ماء متبرد) .

مُتَبَرِّع [ع] تبرع ایدن ، اوزرینه اعطاسی واجب اولمایان شیء ویرن ؛ برینه یاخود بر یره برشی ترك وبخش ایدن .

مُتَبَرِّك [ع] تبرك ایدن، مبارك یعنی اوغورلی عد ایدن (مُتَبَرِّكاً) = اوغورلی عد اولنه‌رق.

مُتَبَرّی [ع] تبری ایدن، بری اولان ؛ یوز چویرن.

مُتَبَسِّط [ع] یایلمش، سریلمش اولان.

مُتَبَسِّم [ع] تبسم ایدن، خفیف و لطیف طرز ایله گولومسه‌ین. (مُتَبَسِّمانه) = اوصورتده گولومسه‌ینه یاقیشه‌جق یولده.

مُتَبَصْبِص [ع] تبصبص ایدن، یالطاقلانان؛ نفسنه ذلّت وحقارتی قبول درجه‌سنده طالقا-ووقلق ایدن. (مُتَبَصْبِصانه) = = متبصبصجه‌سنه، جمعی (مُتَبَصْبِصین).

مُتَبَصِّر [ع] تبصّر ایدن یعنی بصیرتلی، کوزی آچیق اولان؛ هرشیئه نظر دقتله باقوب کرکی کبی تفکر وملاحظه ایده‌رك احتیاط اوزره وعاقلانه حرکت ایدن. (مُتَبَصِّرانه) = متبصر اولانه لایق صورتده.

مُتَّبِع [ع] اتباع وموافقت ایدن، اویوب تابع اولان.

مُتَبَکِّم [ع] سوز سویلر ایکن طوتیلوب قالان.

مُتَبَلِّر [ع] بلّورلانیجی، بلّور-لانان. اصطلاح کیمیویده صولی ایکن اشکال هندسیه اوزره یعنی نوبتشکری کبی قاتیلانمش شیئه دینیلیر.

مُتَبَلِّل [ع] ایصلانان، نملنمش اولان شی.

مُتَبَوِّل [ع - مولد] تبوّل ایدن، بول ایدن.

مُتَبَیِّن [ع] تبین ایدن، آچیغه چیقان، آشکار اولان. استعمالی معنویاته منحصردر.

مُتَتابِع | **مُتَتالی** [ع] بر بری آردنجه کلن، پی‌درپی اولان: (متتابع الورود، متتالی‌الظهور).

مُتَتَبِّع [ع] تتبع ایدن، آردینه دوشوب آراشدیران. یوقلایان. معنویاتده قوللانیلیر.

مُتَتَوِّج [ع] تتوج ایدن، باشنه اکلیل کیین.

مُتَثَبِّت [ع] ثبات ایدن، ثبات کوسترن، ثابت اولان.

مُتَجاسِر [ع] جسارتله‌نن، جسا-رت ایدن، کوزینه کسدیروب آتیلان. (مُتَجاسِرانه) = جسارت ایدن آدمه یاقیشه‌جق صورتده.

مُتَجانِب [تجانب ایدن، چکینن، صاقینان.

مُتَجانِس [ع] برجنسدن اولان، دیکرلریله جنس واحد ده بولنان.

مُتَجاوِر [ع] قومشو اولان، بربرینه یاقین بولنان، همجوار اولان: (بلاد متجاوره)، (زوایای متجاوره) = متمم کوشه‌لر.

مُتَجاوِز [ع] تجاوز ایدن، حدّی کچن: (سنّی سکسانی متجاوز ایدی) § معامله‌ده حدّ معروفی

تجاوز ایدن ، طاشقینلق کوسترن . (مُتجاوِزانَه) = حدّ معروفی تجاوز ایدنه لایق صورتده .

مُتَجاهِل [ع] تجاهل ایدن ، جاهل کبی کورینن ؛ بیلمزلکه اوران، بیلمز کبی طاورانان: (عارف متجاهل) ، (مُتجاهِلانَه) = متجاهل اولانه لایق صورتده .

مُتَجَبِّر [ع] تجبر ایدن ، کبرلنوب شدت ایله حرکت ومعامله ایدن ، (مُتجبِّرانَه) = متجبر اولانه لایق صورتده .

مُتَجَدِّد [ع] تجدد ایدن، اسکی ایکن یکیله نن، یکی اولان.

مُتَجَرِّد [ع] تجرد ایدن، صویتان، چیبلاق اولان: (قشردن متجرد ، لباسدن متجرد) § متأهل اولمایان ، قادینی بولنمایان ، بکار : (متجردانه یاشایور) § اغیاردن قطع علاقه ایله کندی کندینه اشتغال ایدن، یاخود علائق دنیویه یی کلیاً ترك ایله جناب اللهه متوجه اولان .

مُتَجَزِّی [ع] تجزی ایدن ، جزء جزء اولان ، جزء لره آیریلان .

مُتَجَسِّد [ع] جسد صاحبی اولان ، جسدلنن : (جنین متجسد ، حشرات متجسده) .

مُتَجَسِّس [ع] تجسس ایدن ، مراقله دقتله آراشدیران. (مُتجسِّسانَه) = متجسس اولانه یاقیشه جق صورتده . جمعی (مُتجسِّسین).

مُتَجَسِّم [ع] تجسم ایدن، جسم پیدا ایدن، جسمله نن، جسملنمش :

« آنده ایتدکجه تجلّی بو اثر »
« متجسم کورینور پیغمبر »
(م ناجی)

مُتَجَعِّد [ع] بوکلوم بوکلوم ، قیوریق قیوریق، قیوریم قیوریم اولان .

مُتَجَلِّد [ع] تجلّد ایدن، تکلّف ایله جلادت کوسترن ؛ عناد و سرکشلك صورتیله جرأتلی طاورانان . (مُتجلِّدانَه) = متجلد اولانه یاقیشه جق صورتده .

مُتَجَلّی [ع] تجلّی ایدن، ظاهر و عیان اولان، کورینن .

مُتَجَمِّد [ع] طوکان ، طوکمش اولان : (ماء متجمد ، اجساد متجمده ، انهار متجمده) . (مُنجمِد) لفظی زیاده قوللانیلیر .

مُتَجَمِّع [ع] تجمع ایدن .

مُتَجَمِّل [ع] زینتلنوب بزنمش اولان ، تجملاتی موجود اولوب طونانان ، سوسله نن .

مُتَجَنِّب [ع] تجنب ايدن، قاچینوب اوزاق طوران، صاقینان، چکینن. (مُجْتَنِب) زیاده قوللانیلیر.

مُتَجَنِّن [ع] تجنن ایدن، شعورینه خلل کلن.

مُتَجَوِّز [ع] جائز اولمایان شیئ جائز کورن § سوزی مجاز صورتیله سویله ین.

مُتَجَهِّز [ع] تجهیز اولنمش، لوازمی ترتیب واحضار قیلنمش اولان: دونانوب آراسته ومنتظم بولنان.

مُتَحَابّ [ع] بربرینه دوست اولان، محبتلی بولنان: (دول متحابّه) = یکدیکرینی سووب دوست اولان دولتلر.

مُتَحَارِب [ع] قارشیلقلی جنك وحرب ایدیجی، ایدن: (جیوش متحاربه، دولتین متحاربین).

مُتَحَاشِی [ع] تحاشی ایدن، صاقینان؛ احتراز ایله قاچینیجی، قاچینان. (مُتَحَاشِیَانه) = قاچینیرجه سنه، قاچینانه لایق بر صورتده.

مُتَخَالِف [ع] تخالف ایدن، خصمیندن ایکیسنه ده یمین ویرن.

مُتَحَامِق [ع] کندینی احمق کبی کوسترن: (اوضاع متحامقانه).

مُتَحَتِّم [ع] درجهٔ وجوبده بولنان، واجب ولازم اولان.

مُتَحَیِّر [ع] یختیلانان، چوکنتی و یختی براقان: (دماء متحیّره).

مُتَحَجِّر [ع] طاش اولان، طاش کسیلن.

مُتَحَدِّب [ع] قانبور اولان، قانبورلاشان.

مُتَحَدِّث [ع] حادث یعنی یوق ایکن پیدا اولان، میدانه کلن، ظهور ایدن.

مُتَّحِد [ع] اتحاد ایدن: برلشن: (ممالك متحده)، (مُتَّحِداً) = برلکده، برابر اوله رق.

مُتَحَدِّر [ع] اینشه طوغری اینن، سرعتله آشاغی یه نزول ایدن. (مُنْحَدِر) زیاده قوللانیلیر.

مُتَحَذِّر [ع] حذر اوزره بولنان، دقتلی طاورانان، صاقینان.

مُتَحَرِّك [ع] قیملدانان، حرکت ایدن: (بخارله متحرك لوقوموتیف) § حرکه سی اولوب ساکن اولمایان، حرکه لنن: (حرف متحرك)، (متحرك ایسه مشدداً تلفظ اولنور — مجموعهٔ معلم — ناجی).

مُتَحَرِّم [ع] عزت نفس وعلوّ جناب سائقه سیله ناسزا شیلردن احتراز ایدن، صاقینان.

مُتَحَرّی [ع] آراشدیران، تفتیش ایدوب یوقلایان، دقتله یوقلایوب آرایان .

مُتَحَسِّر [ع] الدن کیدن و یا الدهایدلمسی آرزو اولنان شی ایچون حسرت چکن، کدر ایدن. (مُتَحَسِّرانَه) = متحسر اولانه یاقیشیر صورتده : (عاشق متحسر ، والدهٔ متحسره) .

مُتَحَسِّس [ع] تحسس ایدن، § حس ایدن، طویغولانان، لسانمزده ایکنجی معناده قوللانیلیر: (هرسوزدن ، هرشیدن متحسس اولور ، شاعر متحسس) .

مُتَحَشِّد [ع] تحشد ایدن ، بیریکن ، طوپلانان : (جنود متحشده) .

مُتَحَصِّل [ع] حاصل اولان ، حصوله کلن: (شهرك جوارندهکی باتاقلقلردن متحصل تعفنات هوایی اخلال ایدییور) .

مُتَحَصِّن [ع] صیغینان ، تحصن ایدن .

مُتَحَفِّظ [ع] تحفظ ایدن ، قورینوب صاقینان .

مُتَحَقِّد [ع] حقد وکینی اولان .

مُتَحَقِّق [ع] تحقق ایدن، کرچك وصحیح اولدیغی آکلاشیلان

مُتَحَكِّم [ع] تحکم ایدن، حاکمالك طاقنان . (مُتَحَكِّمانَه) = تحکم ایدنه یاقیشهجق صورتده .

مُتَحَلِّل [ع] جزء جزء اولوب اریین ، آیریلان.

مُتَحَلِّی [ع] تحلی ایدن، زینتلنوب طونانان ، مزین ودوزکون اولان .

مُتَحَمِّض [ع] اکشیلك پیدا ایدن ، اکشیین .

مُتَحَمِّل [ع] تحمل ایدن ، یوکلنن .

مُتَحَوِّل [ع] دکیشن ، باشقه درلو اولان .

مُتَحَيِّر [ع] حیرتده قالان، حیران اولان . (مُتَحَيِّرانَه) = حیرتده قالانه یاقیشهجق صورتده .

مُتَحَيِّز [ع] تحیز ایدن، یرطوتان؛ اعتبار وحیثیت کسب ایتمش وموقع مخصوص طوتمش اولان. عربی جمعی (مُتَحَيِّزِين) فارسی جمعی (مُتَحَيِّزان) در : (متحیزین مأموریندن، متحیزان بلده) .

مُتَخاشِی [ع] خشیت کوسترن ، قورقوب چکینن .

مُتَخاصِم [ع] تخاصم ایدن ، قارشیلقلی دعوی و خصومت ایدن. جمعی (مُتَخاصِمِين).

مُتَخالِف [ع] بر برینه اویمایان ، یکدیکره موافق اولما- یان ، تخالف ایدن .

مُتَخَدِّر [ع] اورتولنش ، اورتو طوتنان؛ کیمسه یه کورنمه- ین ، اهل پرده .

مُتَّخِذ [ع] اتخاذ ایدیجی، قبول ایدن .

مُتَّخَذ [ع] اتخاذ اولنمش، قبول قیلنمش. (اصول متخذه) = طوتیلان یول ، قاعده .

مُتَخَرِّش [ع] طیرمالانان، طیرمیق ییین .

مُتَخَشِّع [ع] خشوع کوسترن، خشوع ایله طاورانان.

مُتَخَشِّن [ع] خشونتلی، درشت اولان؛ سردلك کوسترن

مُتَخَشّی [ع] خوف و خشیت کوسترن، حرمتله قاریشیق برصورتده قورقان .

مُتَخَصِّص [ع] اختصاص کسب ایدن، یالکز برشیئه منسوب ومخصوص اولان؛ بر شیده خصوصیت پیدا ایله ین : (امراض عینیه طبیب متخصصی) .

مُتَخَضِّر [ع] یشیللنش ، یشیل رنك پیدا ایدن .

مُتَخَطِّر [ع] خاطرینه کتیرن ، خاطرلایان .

مُتَخَطّی [ع] آتلایوب کچن، حدّی تجاوز ایدن § خطا و قباحت ایشله ین ، یاکیلان .

مُتَخَفِّف [ع] آیاغه لاچین، پوطین ، چزمه کبی قونجلی برقاب کیین § خفیفلنش ، خفیف اولان .

مُتَخَلِّد [ع] بریرده دائمی صورتده قالان، دائمی وابدی اولان.

مُتَخَلِّص [ع] خلاص اولان ، قورتیلان § مخلص طاقان، صوکره دن براسم دها آلان.

مُتَخَلِّق [ع] تخلق ایدیجی، اخلا- قلانان ، خوی ایدینن : (متخلق بولندیغی شیم برکزیده) .

مُتَخَلِّل [ع] آره لغه کیرن § خللپذیر اولان .

مُتَخَلّی [ع] بوش قالان ، بوشا- لان .

مُتَخَوِّف [ع] قورقو پیدا ایدن، قورقان .

مُتَخَیِّل [ع] خیال قوران ، خیاله آلان؛ قوۀ متخیله- سنده برشی تصور ایدن ، ذهنده خیال ایله مشغول اولان. (قوۀ مُتَخَیِّلَه) = بالفعل وفی الواقع خارجاً محسوس اولمایان شیلرك ادراك وتصویری ایچون ذهنده موجود اولان قوۀ باطنه یه ، استعداد طبیعی یه اطلاق اولنور .

مُتَداخِل [ع] بر برینه داخل اولان ، بر بری ایچنه کیرن ؛ تأخر ایدوب بیریکن.

مُتَدارِك [ع] تدارك و پیدا ایدن، یتشوب اولاشان § اصطلاح عروضده ایکی حرف ساکن

بيننده ایکی حرف متحرك واقع اولان قافیه یه دینیلیر: (متفاعلن) بحری.

مُتَدافِعْ { [ع] ایتیشن ، قاقیشان § یکدیکره اجرای تأثیر ایدن § دشمنی دفع ایدن. (متدافعاً) = متدافع اوله‌رق.

مُتَداوِلْ { [ع] الدن اله کزن ، هرکسك النده بولنوب پاره کبی مستعمل اولان § الدن اله کزدیریلن، استعمال ایدیلن. مصدری فی‌الاصل متعدیدر، فقط لسانمزده لازم اوله‌رق قوللانیلیر: (مسکوکات متداوله ، نقود متداوله).

مُتَداوِی { [ع] تداوی ایدن، بر خسته‌یه علاج ودوا ویرن: (طبیب متداوی).

مُتَدائِرْ { [ع] متعلق معناسنده قوللانیلان « دائر » لفظی ایله مترادفدر.

مُتَدَبِّرْ { [ع] عاقبتی، حقیقتی تفکر وملاحظه ایدیجی، ایدن. (مُتَدَبِّرانَه) = متدبرجه‌سنه.

مُتَدَرِّسْ { [ع]درس آلان، درس اوقویه‌رق تحصیله چالیشان

مُتَدَنّی { [ع] تدنی ایدن، آشاغیلایان ، کریله‌ین.

مُتَدَیِّنْ { [ع] دیندار ، صوفی ، احکام دینیه‌یه رعایت وتطبیق حرکت ایدن § بورج ایدینن، بورجلانان.

مُتَذَبْذِبْ { [ع]قرارسز، نظامسز اولان ؛ ایکی شی آراسنده بیقرار اولوب اوته بری حرکت ایدن.

مُتَذَکِّرْ { [ع] تذکر ایدن ، خاطره کتیرن ، بر ایشه دائر سویله‌شن.

مُتَذَلِّلْ { [ع] کندینی ذلیل کوسترن، خور وحقیر طوتان ، اظهار ذلت ایله‌ین ، (مُتَذَلِّلانَه) = تذلل ایدنه یاقیشه‌جق صورتده.

مُتَذَوِّقْ { [ع] بر شیئك دفعاتله طادینی طادان § ذوق وصفا ایدن.

مُتَراخی { [ع] کری چکیلن، کری طوران؛ گیوشك طاورانان ، یواش حرکت ایدن: (فلان وظیفه‌سنجه پك متراخی بولنیور).

مُتَرادِفْ { [ع] یکدیکره تابع اولان ، برینك آردی صره کیدن § برمعناده اولان ایکی ویا دها زیاده لفظ: (کلمات مترادفه).

مُتَراضی { [ع] قارشیلقلی بربرندن راضی وخشنود اولان.

مُتَرافِعْ { [ع] مرافعه ایدن، فصل دعوی وخصومت ایچون حاکمه مراجعت ایدن.

مُتَراکِمْ { [ع] بیریکن ، ییغیلوب طوپلانان، بربری اوزرینه جمع اولان: (ماء متراکم ، نقود متراکمه، اوراق متراکمه).

مُتَرَتِّبْ [ع] برسببله متعلق ، عائد اولان § برشیئك نتیجه‌سی اوله‌رق حاصل وواجب اولان.

مُتَرْجِمْ [ع] ترجمه‌ایدن، برلسانی دیکر لسان ایله بیان ایدن. (تَرْجمان) شفاهاً ، بو تحریراً ترجمه ایدن دیمکدر. جمعی (مُتَرْجِمِین) در . تشدید جیم ایله غلطدر .

مُتَرْجَمْ [ع] ترجمه اولنمش ، بر لساندن لسان‌دیکره نقل ایدلمش : (مترجم بر حکایه ، صورت مترجمه) .

مُتَرَجِّی [ع] امید ایدن، امید ایله رجا ایله‌ین، اومان.

مُتَرَحِّلْ [ع] بریردن بریره کوچن، نقل مکان ایله‌ین .

مُتَرَحِّمْ [ع] برکیمسه‌نك حالنه آجییان، مرحمت ایدن. (مترحمانه) = مترحم اولانه لایق صورتده .

مُتَرَدِّدْ [ع] تردد ایدن ، ذهناً برشیئه قرار ویره‌مه‌ین. (مُتَرَدِّدانه) = مترددجه‌سنه .

مُتَرَسِّبْ [ع] دیبنه چوکن ، طورطولانان .

مُتَرَسِّمْ [ع] ترسم‌ایدن، ارتسام ایله‌ین .

مُتَرَشِّحْ [ع] تر نصل چیقارسه آنك کبی قابدن‌طیشاری چیقان ، صیزوب تره‌ین § مجازاً ایشیدیلن معناسنده‌ده قوللانیلیر: (ماء مترشح ، معلومات مترشحه) .

مُتَرَصِّدْ [ع] ترصّد ایدن، دقتله کوزه‌تن . (مترصدانه) = ترصد ایدنه لایق صورتده .

مُتَرَفِّعْ [ع] یوقاریلایان، یوکسلن § اولولق کوسترن.

مُتَرَفِّهْ [ع] رفاه بولان ، وسعت حاله نائل‌اولان. (مُتَرَفِّهاً) = مترفه اوله‌رق ، رفاهلی بر حالده اوله‌رق .

مُتَرَقِّبْ [ع] ترقّب ایدن، امید ایله منتظر بولنان ، بکله‌ین : (نعمت غیر مترقبه) .

مُتَرَقِّصْ [ع] بردوزی‌یه‌یوقاری چیقوب آشاغی‌یه اینن، بر دوزی‌یه صاللانوب رقص وحرکت ایدن : (آلات مترقّصه) .

مُتَرَقِّی [ع] ایلریله‌ین ، ایلری کیدن ؛ اولکی حالدن‌دها ایی برحاله کلن. (مُتَرَقِّیانه) = ایلری کیدنه یاقیشه‌جق برصورتده .

مُتَرَکِّبْ [ع] ترکب‌ایدن، دیکر شی‌ایله‌قاریشوب‌امتزاج ایدن .

مُتَرَنِّحْ [ع] سرخوشلقدن ویا باشقه بر حالتدن طولایی ایکی طرفه صاللانوب یوروین .

مُتَرَنِّمْ [ع] ترنم ایدن ، نغمات لطیفه‌ایله‌اجرای آهنك‌ایدن.

مُتَزاحِم [ع] تزاحم ایدن، کثرتدن وغلبه‌لکدن صیقیشان ؛ غلبه‌لك ایله صیقنتی‌یه طوتیلان.

مُتَزایِد [ع] تزاید ایدن ، زیاده اولان ، آرتان .

مُتَزَبِّد [ع] کوپوکله‌نن، کوپورن § قایماقلانان، قایماق باغلایان : (ماء متزبد ، لبن متزبد) .

مُتَزَقِّم [ع] تزقم ایدن، زحمتله وتکلف ایله یوتان .

مُتَزَلْزِل [ع] تیره‌نن، زینغلدایان ؛ صارصلان ، ایرغالانان، صاللانان: (ارض متزلزل، بنای متزلزل) .

مُتَزَلِّق [ع] آیاغی قایان، سورچن: (پای متزلق) .

مُتَزَوِّج [ع] تزوج ایدن ، نکاح ایله آلان ، زوجه ایدینن .

مُتَزَهِّد [ع] اختیار زهد ایله‌ین ؛ زاهد اولان.

مُتَزَهِّر [ع] پارلایان § چیچکله‌نن ، چیچکلی .

مُتَزَیِّن [ع] زینت ایله دونانان ، بزه‌نن ، سوسله‌نن .

مُتَسَئِّل [ع] دیله‌نن ، دیلنجیلك ایدن. جمعی (متسألین)، (متسأّلانه) = دیلنجی‌جه‌سنه .

مُتَسابِق [ع] بر برینی یاریشوب کچمکه چالیشان ، بر بریله یاریشان .

مُتَساقِط [ع] بر برینی متعاقب دوشن، بر بری آردنجه دوکیلوب دوشن : (قطرات متساقطه) .

مُتَسالِق [ع] طیرمانیجی § اوچیجی، اوچان: (طیور متسالقه) .

مُتَسامِح [ع] تسامح ایدن، مسامحه کوسترن، غفلت واهمال ایله معامله ایله‌ین .

مُتَساوی [ع] تساوی ایدن ، تناقص و تزاید دن بری اوله‌رق بر درجه‌ده برمقدارده برحالده بولنان : (متساوی الاضلاع) .

مُتَسَبِّب [ع] تسبب ایدن، سبب اولان ؛ برشیئك تلفنه سبب اولان شخصه دینیلیر: (متسبب متعمد اولمدقچه ضامن اولماز ـــ مجلهٔ جلیله) .

مُتَسَتِّر [ع] تستر ایدن، اورتونن؛ صاقلانوب کیزلنن .

مُتَسَجِّد [ع] سجده ایدن ، سجده‌یه قاپانان .

مُتَسَخِّن [ع] ایصینیجی، ایصینان، قیزوب صیجاق اولان.

مُتَّسِع [ع] وسعت کسب ایدن ، کنیشله‌نن .

مُتَسَکِّن [ع] کسب سکون ایدن، یاتیشان § تسکین ایدیجی، یاتیشدیریجی : (دریای متسکن ، ادویهٔ متسکنه) .

مُتَسَلِّح [ع] سلاح قوشانان ، سلاحلانان : (جیوش متسلحه) .

مُتَسَلْسِلْ { [ع] تسلسل ايدن ، زنجیر خلقه‌لری کبی آرالسز بربرینه اولاشوب کیدن : (جبال متسلسله ، کفالت متسلسله) .

مُتَسَلِّطْ { [ع] تسلط ایدن ، صاتاشان .

مُتَسَلِّمْ { [ع] تسلّم ایدن ، تسلیم اولنان شیء اخذ وقبض ایدن § قدیماً قضالرده مستخدم بعض مأمورلره اطلاق اولنوردی .

مُتَسَلِّی { [ع] تسلّی بولان ، کوکلنده کی غم وکدری نصیحت ، تلطیف ، تبشیر کبی بعض اسباب ایله دفع ایدن .

مُتَّسِمْ { [ع] وسمه‌لی ، علامتلی .

مُتَسَمِّمْ { [ع] تسمم ایدن .

مُتَسَیِّبْ { [ع] تسیّب ایدن ، قید- سز طاورانان ، قید- سزلق کوسترن . (مُتَسَیِّبانه) = تسیب ایدنه لایق صورتده .

مُتَشابِهْ { [ع] بربرینه بکزه‌ین . جمعی (مُتَشابِهات) : (مُتَشابِهاتِ قُرآنیّه) = مخفی المعنی وتأویله محتاج اولان آیات کریمه (مُحْکَماتِ قُرآنیّه) = معناسی صریح اولان آیات کریمه دیمکدر .

مُتَشارِكْ { [ع] بربریله اورتاق اولان ، مشارکت ایدن .

مُتَشاعِرْ { [ع] تشاعر ایدن ، شاعر طوری طاقینان ، شاعرلك طاسلایان ، شاعر دکل ایکن شاعرلك ادعاسنده بولنان . (متشاعرانه) = اویولده طاورانانه یاقیشه‌جق صو- رتده . جمعی (مُتَشاعِرینْ) .

« یوق منکر اولور طبعمه ارباب سخنده »
« وار ایسه بر ایکی متشاعر سفهادر »
(نفعی)

مُتَشَأِّمْ { [ع] تشأم ایدن ، اوغور- سز عد ایدن ، اوزرینه اوغورسزلق کلیور کبی صانان .

مُتَشاوِرْ { [ع] بربریله مذاکره ایدن ، یکدیکره طانیشان .

مُتَشاكِلْ { [ع] تشاکل ایدن ، بربرینه اویغون وموافق اولان § بحور عروضدن (فاعلاتن مفاعیلن مفاعیلن) وزننده اولان بحر .

مُتَشَبِّثْ { [ع] تشبث ایدن ، ایشه یاپیشان ، ایشی طوتوب باشلایان .

مُتَشَبِّكْ { [ع] تشبّك ایدن ، اجزاسی بالیق آغی کبی بر برینه کچوب صوقشان ، شبکه شکلنده بولنان .

مُتَشَبِّهْ { [ع] مشابه اولان ، آکدیران ، بکزه‌ین .

مُتَشَتِّت [ع] طاغيلان، پريشان اولان، طاغنق بولنان: (امور متشتته).

مُتَشَجِّر [ع ـ مولد] آغاجلانان قابا اوت.

مُتَشَجِّع [ع] شجيع كورينن، ساخته شجاعت كوسترن.

مُتَشَخِّص [ع] شخص حالنه كلن، تجسم ايدن § شخصنى درخاطر ايدن. شخصنى طانيان § شخصى فرق اولنمش، علاماتى بيلنمش اولان.

مُتَشَدِّد [ع] تشدد ايدن، شدتلەنن؛ ايشنى سرد وشدتلى طوتان § قاتيلاشمش، طايانقلى اولان.

مُتَشَرِّع [ع] شرعشريفه موافق عمل وحركتده بولنان || علم شريعتده عالم وماهر اولان.

مُتَشَرِّف [ع] تشرف ايدن، شرف كسب ايدن، شرفلەنن.

مُتَشَعِّب [ع] شعبه پيدا ايدن، شعبەلەنن § چتاللى، داللى، بوداقلى اولان.

مُتَشَعِّر [ع] صاچلى، قيللى، قيلى چوق اولان.

مُتَشَعْشِع [ع] شعشعه پيدا ايدن، شعشعەلانان.

مُتَشَفِّى [ع] تشفى ايدن، شفا بولان.

مُتَشَكِّر [ع] تشكر ايديجى؛ نعمته، احسانه، ايلكه قارشى شكر وثناده بولنان. (مُتَشَكِّرانَه) = تشكر ايدنه ياقيشه جق صورتده.

مُتَشَكِّك [ع] شك وشبهەده قالان، شكدن قورتيله مايان.

مُتَشَكِّل [ع] تشكل ايدن، شكل وصورته كيرن، شكللەنن.

مُتَشَكِّى [ع] شكايت ايدن، اشتكا ايلەين.

مُتَشَلْشِل [ع] شارل شارل آقوب چاغلايان، يوكسكدن آتيله رق آقان.

مُتَشَمِّس [ع] تشمس ايدن، كونشه چيقان، كونش اوران § اطبانك تعبيرلرى وجه ايله «كونش بانيوسى» ياپان معناسنده قوللانيله بيلير.

مُتَشَوِّش [ع] تشوش ايدن، قارمه قاريشيق اولان.

مُتَشَوِّق [ع] تشوق ايدن، اظهار شوق ايلەين. (متشوقانه) = متشوق اولانه ياقيشه جق صورتده:

«كورديكنجه متشوق اولسه»
«حاصلى حسنمه عاشق اولسه»
(خاقانى)

مُتَشَيِّخ [ع] اختيارلانان، قوجالان § اختيار كبى

کورینن ، اختیار یاخود شیخ طوری طاقینان .

مُتَشَیِّع [ع] تشیع ایدن ؛ شیعی مذهبنه داخل اولان . جمعی (مُتَشَیِّعین) .

مُتَصَاحِب [ع] تصاحب ایدن ، صاحب چیقان ، صحابت کوسترن .

مُتَصَادِف [ع] تصادف ایدن ، آرامقسزین راست کلن .

مُتَصَادِم [ع] بربرینه چارپان ، بربریله چارپیشان .

مُتَصَاعِد [ع] یوقاری طوغری چیقان ؛ یوکسلن .

مُتَصَدِّر [ع] تصدر ایدن ، باش طرفده اوطوران .

مُتَصَدِّق [ع] تصدق ایدن ، صدقه‌ویرن § صادق اولدیغی تبین ایدوب آکلاشیلان .

مُتَصَدِّی [ع] آخره تجاوز و تعرض ایدن § برایشه اقدام ودوام ایله شروع ایله‌ین .

مُتَصَرِّف [ع] تصرف ایدن ، دیله‌دیکنی یاپمق صورتیله بالاقتدار اداره و استعمال ایله‌ین § فاعل مختار اولمق اوزره ضبط وتملك ایدن ، مالك ، صاحب بولنان § اسرافدن صاقینوب اقتصاد ایدن ، اقتصاده رعایتله آرتیران § برلوانك ، سنجاغك ادارهٔ ملکیه‌سنه بالارادهٔ سنیه منصوب بولنان مأمورك عنوان رسمیسی .

« متصرف اودر اشیایه تمام »
« نه خواص آراده هرکز نه عوام »
(خاقانی)

مُتَصَعِّب [ع] کوچ اولان ، کوجلشن .

مُتَصَعِّد [ع] « متصاعد » کبی یوقاری‌یه چیقان .

مُتَّصِف [ع] اتصاف ایدن ، بر شی ایله صفتلانان ، کندیسنه بر صفت اسناد اولنان . حسنیاتده استعمالی غالبدر: (خصائل جمیله ایله متصف بولندقلری جمله‌جه مسلمدر) .

مُتَّصِل [ع] اولاشیق ، بتیشك اولان ؛ اولاشان، قاووشان. (مُنْفَصِل)ك ضدی: (حروف متصله ، بیوت متصله) § دائما ، هر زمان ، بردوزی‌یه معناسنده‌ده قوللانیلیر : (متصل شکایت ایدر طورر ، متصل پاره ایستر) ، (متصلاً) = متصل ، بتیشك اوله‌رق ، بردوزی‌یه.

مُتَصَلِّب [ع] کسب صلابت ایله‌ین، صلابتلی اولان، قاتیلاشان : (مایعات متصلبه) § دیانتده تعصب وغیرت کوسترن . (مُتَصَلِّبانَه) = متصلب اولانه یاقیشه‌جق صورتده .

مُتَصَلِّف [ع] حدندن، اقتدارندن خارج فضل و ظرافت ادعاسنده بولنان ؛ لیاقتسز بر

صورتده اوكنوب تفاخر ايدن. (مُتَصَلِّفَانَه) = متصلف اولانه لايق طرزده . جمعی (مُتَصَلِّفِين) .

مُتَصَوِّرْ [ع] تصور ايديجی ، ذهنده صورت ويرن؛ ذهنده بر شيئك صورت و ماهيتنی خيال ايدن .

مُتَصَوَّرْ [ع] تصور اولنمش ، ذهنده صورت ويرلمش، صورتلنديرلمش : (امور متصوّره) .

مُتَصَوِّفْ **مُتَصَوِّفَه** [ع] تصوف اهلی ، ظاهراً وباطناً آداب شريعتله متحلی اولمقله حصوله كلن واثر فيض پيغمبريدن عبارت بولنان حالتی حائز اولان . (مُتَصَوِّفَانَه) = متصوفجه سنه ، جمعی (مُتَصَوِّفِين) .

مُتَضَادّْ [ع] بربرينه ضد اولان، بربرينك مخالفی وعكسی بولنان : (امور متضاده) .

مُتَضَاعِفْ [ع] تضاعف ايدن، برقاچ مثلی آرتان ، ايكی قات و يا دها زياده چوغالان : (آلام متضاعفه ، اشواق متضاعفه ، نقد متضاعف) .

مُتَضَرِّرْ [ع] ضرره ، زيانه اوغرايان؛ ضرر كورن.

مُتَضَرِّعْ [ع] تذلل ايله يالواران، قصور ونقصانتی بيلوب كنديسنی آشاغی طوتەرق نياز ايدن . (مُتَضَرِّعَانَه) = تضرع ايدنه لايق صورتده .

مُتَضَمِّنْ [ع] تضمن ايدن، حاوی، مشتمل اولان: (رساله نك متضمن اولديغی مواد ، مكتوبك متضمن اولديغی فقرات) .

مُتَطَابِقْ [ع] تطابق ايدن ، بر برينه اويان، اويغون كلن.

مُتَطَاوِلْ [ع] اوزون اولان، اوزانان § اوزاتمق صورتيله يوكسلن .

مُتَطَبِّبْ [ع] كنديسنه طبيب سوسی ويرن ، ذاتاً طبيب وياخود فن طبّه آشنا دكل ايكن طبيبلك طاسلايان .

مُتَطَرِّبْ [ع] طربلانان، شوقه كلن ، سوينچ و نغمه وتغنی ايله صچرايوب اوينايان.

مُتَطَهِّرْ [ع] تطهّر ايدن؛ مادی و معنوی تميزلنن . پاك اولان : (قلب متطهر) .

مُتَطَيِّرْ [ع] تطيّر ايدن، اوغورسز عد ايدن، اوزرينه اوغورسزلق كليور كبی ظن ايله‌ين .

مُتَظَاهِرْ [ع] تظاهر ايدن ، بر برينه كورين ، طرفيندن ظهور ايدن .

مُتَظَلِّلْ [ع] كولكه‌ده اوتوران، كولكه لنن § حمايه

آلتنده بولنان. (مستظلّ) زیاده قوللانیلیر.

مُتَظَلِّمْ [ع] تظلم ایدن.

مُتَظَهِّرْ [ع] زوج زوجه‌سنه «ظهار» ایدن، نكاحی اخلال ایدن اقوالدن برینی سویله‌ین § بری طرفندن مظاهرت اولنان، تصاحب ایدیجیسی موجود اولان.

مُتَعَادِلْ [ع] بربرینه عدیل اولان، بربرینه دنك كلن.

مُتَعَارِضْ [ع] حكمجه بر برینه ضد، مخالف اولان.

مُتَعَارِفْ [ع] هركسك بیلدیكی، طانیمش، مشهور دیمكدر.

مُتَعَاسِرْ [ع] صربلانوب گوج اولان، گوجلشن. (مُتَعَسِّر) زیاده قوللانیلیر.

مُتَعَاشِرْ [ع] بربریله خوش كچینن، همدم اولوب انسیت ایدن.

مُتَعَاظِمْ [ع] نظرده بیوین، بیوك كورینن: (امواج متعاظمه).

مُتَعَاقِبْ [ع] تعاقب ایدن، بر برینك آردی صیره، فاصله‌سز بر بری آردنجه اولان. (متعاقباً) = آره‌سز اوله‌رق، آردنجه همان.

مُتَعَالْ [ع] عالی، بلند، یوكسك، یوكسلمش. حق السهیده قوللانیلان صفات قدسیه‌دندر: (جناب ربّ متعال) اصلی (متعالی) در. فقط او، بونك یرنده قوللانیلماز:

«ناظر اولسه‌ڭ آكا آینه مثال»
«كوره‌سن نور عارض لطف متعال»
(خاقانی)

مُتَعَالِی [ع] تعالی ایدن، یوكسك اولان، یوكسلن: (قدر متعالی، روح متعالی) اكثریا معنویاتده استعمال اولنور.

مُتَعَامِی [ع] كورمز كبی كورینن، كورمه‌مزلكه اوران، كورمزلنن.

مُتَعَاهِدْ [ع] معاهده ایدن، بربریله عهدلشن.

مُتَعَبِّدْ [ع] قوللق ایدن، عبادته تكلفله سعی و اهتمام ایله‌ین.

مُتَعَبِّسْ [ع] صورتی اكشیتن، اكشی یوز كوسترن، عبوس الوجه اولان. (مُتَعَبِّسانه) = اكشی صورتلی اولانه یاقیشه‌جق صورتده.

مُتَعَجِّبْ [ع] تعجب ایدن، شاشان، شاشیران. (مُتَعَجِّبانه) = متعجبجه‌سنه، شاشقین شاشقین دیمكدر.

مُتَعَجِّلْ [ع] عجله ایدن، هرشیئك (چابك) چابوق اولوب بتمسنی ایسته‌ین.

مُتَعَدِّد [ع] تعدد ايدن ، بردن زياده اولوب صاييلان ، برقاچ دانه اولان: (سفائن متعدده).

مُتَعَدِّى [ع] تعدّى ايدن، حقسز ايش ايشله ين § فاعلندن مفعول بهه تجاوز ايدن فعل : (فعل متعدى).

مُتَعَذِّر [ع] كوجلشن ، ممكن اولمايان، محال اولان § برماده حقنده عذر وسبب بيان ايدن.

مُتَعَرِّبه [ع] خالص وحقيق عرب اولميوب صوكره‌دن عربه دخيل ومختلط اولان: (عرب متعرّبه).

مُتَعَرِّض [ع] تعرض ايدن ، طاقيلان ، ال آتان ، ايليشن ، صاتاشان .

مُتَعَرِّى [ع] صويونان، چيبلاق اولان § بر شيدن قطع علاقه ايدن.

مُتَعَسِّر [ع] كوج وچتين اولان، كوجلشن: (امر متعسر، (امور متعسره).

مُتَعَصِّب [ع] تعصّب ايدن ، امور دينيه ودنيويه‌ده ثباتكارانه حركت كوسترن . جمعى (متعصبين)، (متعصبانه) = تعصب كوسترنه ياقيشه‌جق صورتده .

مُتَعَطِّر [ع] عطر ياخود سائر امثالى كوزل قوقولو شيلر سورين، عطرّيات ايله قوقولانان.

مُتَعَظِّم [ع] بيوكلك صاتان ، عظمتفروشلق كوسترن، كبر ايدوب قورولان .

مُتَعَفِّف [ع] تكلف ايله عفت كوسترن؛ التزام عفتله قبايحدن ومحرّماتدن چكينن .

مُتَعَفِّن [ع] تعفّن ايدن، بوزولوب فنا قوقان .

مُتَعَقِّل [ع] تعقل ايدن ، جزئى ملاحظه ايله آكلايان .

مُتَعَلِّق [ع] تعلق ايدن، مناسبت وايليشكى اولان، ياپيشوب ايليشن وايليشك حاصل ايدن § بر كيمسه‌يه قرابت وياخود ديكر مناسبت وصورت ايله ايليشكى بولنان . بونك جمعى اولان (متعلّقات) = اقربا و خويشان معناسنده قوللانيلير .

مُتَعَلِّل [ع] تعلّل ايدن ، بهانه سرد ايده‌رك بر ايشك اجراسنى تأخير ايله‌ين ؛ بهانه و عذر ايله وقت كچيرن .

مُتَعَلِّم [ع] تعلّم ايدن ، تحصيل علم ايدن ، اوقويوب اوكره‌نن. (متعلمانه) = تعلم وتحصيل ايدنه لايق صورتده : [محررى هم متعلّم ، هم معلّمدر. تعلمدن ، تعليمدن هيچ بر وقت خالى قالمق ايسته‌مز — مجموعهٔ معلم حقنده — ناجى] .

مُتَعَلّى [ع] تعلی ایدن ، یوکسك اولان ، یوکسلن .

مُتَعَمَّد [ع] بر شیئه عزم ذهنی ایله قصد وشروع ایله‌ین، تعریف قانونیسی ایقاع ایتمش اولدیغی جرمی قبل الاجرا ذهننده تصور وتصمیم ایدن دیمکدر . (مُتَعَمِّداً) = ذهنده بالتصوّر قصد واجرا صورتیله ، متعمد اوله‌رق .

مُتَعَمِّق [ع] درینه کیدن، درینلك پیدا ایدن ، درینلشن . اکثریا معنویاتده قوللانیلیر : (معلم متعمق ، فیلسوف متعمق) .

مُتَعَمّی [ع] کور اولان. کورلك طورنده بولنان .

مُتَعَنِّد [ع] عناد ایدن، قولندن فعلندن دونمه‌ین. (متعندانه) = متعندجه‌سنه .

مُتَعَوِّج [ع] تعوج ایدن ، اکری اولان، اکریلن، اکر- یلوب چارپیلان: (شجر متعوج) .

مُتَعَهِّد [ع] تعهد ایدن، اوزرینه آلان ، بر شیئ التزام ایله‌ین . جمعی (مُتَعَهِّدین) .

مُتْعَه [ع] نکاح موقت مقامنده مصطلحدر .

مُتَعَیِّش [ع] تعیش ایدن، دیرلکی اولوب کچینن، یاشایان .

مُتَعَیِّن [ع] تعین ایدن، عیان و آشکار اولان § میدانه چیقوب معروف ، بللی باشلی اولان آدم. اسلوب فارسی اوزره جمعی اولان (مُتَعَیِّنان) = ایلری کلن ، معروف ذوات معناسنده قوللانیلیر : (متعینان بلده) .

مُتَغافِل [ع] تغافل ایدن، غافل کورینن ، غافل کبی طاورانان . (مُتَغافِلانَه) = کندینی غافل کوسترنه یاقیشه‌جق صورتده .

مُتَغَدّی، مُتَغَذّی [ع] تغدّی ایدن، غدا- لانان ، بسله‌نن .

مُتَغَرِّب [ع] غربته چیقان .

مُتَغَرِّد [ع] تغرّد ایدن، آهنك لطیف ایله نغمه پرداز اولان ، کوزل آواز ایله اوتن. اکثریا قوشلر حقنده ایراد اولنور : (بلبل متغرد ، طیور متغرده) .

مُتَغَزِّل [ع] غزل سویله‌ین ، غزل یازان .

مُتَغَلِّب [ع] تغلب ایدن .

مُتَغَلِّف [ع] غلافلانمش، غلافلی، قین ایچنده بولنان ، (مُتَغَمِّد) = دخی قینلی ، اورتولی دیمکدر .

مُتَغَنّی [ع] تغنی ایدن ، خوش آواز ایله برشی اوقویان، اسکی ترکجه تعبیره کوره ایرلایان .

مُتَغَيِّبْ [ع] غائب اولان، کورنمز اولان .

مُتَغَيِّرْ [ع] تغیر ایدن ، باشقه درلو اولان، باشقه‌لاشان، برحالدن دیکر حاله کچن .

مُتَفاخِرْ [ع] تفاخر ایدن ، فخرلنوب باشنه سنه قوریلان ، قوروم صاتان .

مُتَفاضِلْ [ع] فضل ومزیت ادعاسیله یاریشه چیقان، تفوق دعواسنده بولنان § فضله ، آرتق قالان .

مُتَفاوِتْ [ع] تفاوت ایدن ، بر برندن فرقلی اولان، اوصاقجه بر بریله غیر متناسب بولنان : (درجات متفاوته) .

مُتَفَأِّلْ [ع] فال آچان ، فال طوتان § خیره یوران اثر خیر عد ایدن .

مُتَفَحِّصْ [ع] تفحص ایدن ، برنسنه‌نك ایچ یوزینی وحقیقتنی دقتله آراشدیران .

مُتَفَخِّرْ [ع] تفخر ایدن، قوریلوب بیوکلك صاتان، اوکونن. (مُتَفَخِّرانَه) = تفخر ایدنه‌لایق صورتده .

مُتَفَرِّجْ [ع] تفرج ایدن، دفع غم وکسب فرح ایچون قیره چیقان ، سیره وکزمکه کیدن .

مُتَفَرِّحْ [ع] کسب فرح ایدن، فرحلانان .

مُتَفَرِّدْ [ع] تفرد ایدن ، تك اولان ، اقران وعدیلی اولمایان .

مُتَفَرِّسْ [ع] تفرس ایدن، بر شیء وجه مصیب اوزره ادراك ایدن ، سزن .

مُتَفَرِّعْ [ع] تفرع ایدن ، بر اصلدن آیرلمش اولان، داللانان . جمعی اولان (مُتَفَرِّعاتْ) = (تَفَرُّعاتْ) معناسنده قوللانیلیر .

مُتَفَرْعِنْ [ع] فرعون طوری طاقینان .

مُتَفَرِّغْ [ع] تفرغ ایدن، فارغ اولان ، واز کچن.

مُتَفَرِّقْ [ع] آیریلوب طاغیلان، پراکنده وطاغنیق بولنان ، بر برندن آیری وباشقه باشقه اولان : (مصارف متفرقه ، اوراق متفرقه) اکثریا موصوفی محذوف اوله‌رق یالکز (مُتَفَرِّقَه) قوللانیلیر . مثلا (شهری اللی غروش متفرقه‌سی بولندیغی) ، (متفرقه‌قومیسیونی) کبی تعبیرات معلومدر .

مُتَفَسِّحْ [ع] فسحت کسب ایدن، بوللاشان، کنیشله‌ین.

مُتَفَسِّخْ [ع] تفسخ ایدن. اجزای مرکبه‌سی بوزولوب چورومش ویرلرندن آیرلش اولان یعنی لاشه کبی بوزولوب تویلری دریدن،

دریسی اتلرندن واتلری کمیکدن دوکیلن متعفن جسم یاخود شی .

مُتَفَطِّنْ [ع] تفطن ایدن، سرعتله آکلایوب فرقنه واران.

مُتَّفِقْ [ع] بربریله او یوشـوب برلشن : (دول متفقه)، جمی (مُتَّفِقِینْ) .

مُتَّفَقٌ عَلَیْهِ [ع] اوزرینه اتفاق ایدلمش اولان .

مُتَفَقِّدْ [ع] آرایوب صوران ، آراشدیران .

مُتَفَقِّهْ [ع] فقه تحصیل ایدن، فقیه اولان . جمی (مُتَفَقِّهِینْ) .

مُتَفَکِّرْ [ع] تفکر ایدن ، دوشونن؛ برشیٔ ایچه دوشونوب طاشینان . جمی (مُتَفَکِّرِینْ)، (قوّهٔ مُتَفَکِّرَه) = ذهن انسانیده موجود اولان دوشونمك قوتی ، بوکا (قوّهٔ مُفَکِّرَه) ده دینیلیر .

مُتَفَکِّكْ [ع] جماقتندن دائما طالغین ، سولپوك ، صالق اولان .

مُتَفَنِّنْ [ع] تفنن ایدن ، فنون آشنا ، فنوندن بهره دار اولان § کلامده ودیکر برشیده درلو درلو صنعت ومهارت کوسترن .

مُتَفَوِّضْ [ع] تفوض ایدن ، عهده یه آلان § اراضی ومسقفاتك حقوق تصرفیه‌سنی صاتون آلان .

مُتَفَوِّقْ [ع] تفوق ایدن، اوسته چیقان، اوستون اولان .

مُتَفَهِّمْ [ع] تکلفله آکلایان ، ادراك ایدن .

مُتَقَابِلْ [ع] قارشی قارشی یه اولان، قارشیلقلی بولنان، ایکی جهتدن کلوب قارشیلاشان : (زوایای متقابله ، معاملهٔ متقابله ، لشکر متقابل) .

مُتَقَارِبْ [ع] بربرینه یاقین کلن، یکدیکره یاقلاشان § فن عروضده درت کره (فَعُولُنْ ، فَعُلْ) وزنندن عبارت اولان بحرك اسمی .

مُتَقَاصِرْ [ع] برشیٔ یاپمغه قدرتی وار ایکن چکینوب یاپمایان، بالالتزام ایشنده قصور کوسترن . § قیصه‌لق کوسترن .

مُتَقَاضِی [ع] تقاضی ایدن ، مدیونی صیقشدیروب بورجی ایسته‌ین : (داین متقاضی) .

مُتَقَاطِرْ [ع] قطره قطره دوکیلن، طاملایان .

مُتَقَاعِدْ [ع] اختیار تقاعد ایدن، مأموریتدن وخدمتدن چکیلوب چراغ اولان . جمی (مُتَقَاعِدِینْ)

مُتَقَبِّضْ [ع] برسببله جانی صیقیلوب چهره‌سی بوزلمش اولان

آدم § دوریلوب طوپلانوب بریره کلن § اصطلاح طبده عضلاتدن مربوط اولدیغی اعضایی تحریك ایتمك اوزره طوپلانوب بوزیلن عضله یه اطلاق اولنور.

مُتَقَبِّل [ع] اصطلاح فقهده بر نسنه یی رد ایتمیوب قبول ایدن ، برشیء التزام ایله اوستنه آلان دیمکدر .

مُتَقَدِّس [ع] تقدس ایدن ، زیاده پاك وطاهر اولان.

مُتَقَدِّم [ع] تقدّم ایدن، اوکه کچن ، ایلری کچن ؛ اوّل اولان § اصطلاح فقهده دفع مضرت ایچون اولجه تنبیه ایدن، بیلدیرن دیمکدر. اشبو لفظی (تقدیم ایدن) معناسنده و (مقدّم) مقامنده قوللانمق غلط قبیحدر . او مقامده (مقدّم) قوللانیلملیدر. جمع اولان (متقدّمین) = اوّل کلنلر ، اسکیدن کلوب کچنلر معناسنده قوللانیلیر . یالکز ایراد اولنور ایسه امم سالفه دیمك اولور . (متقدمین ادبا ، متقدمین علما) صورتنده قوللانیلیر ایسه اسکیدن کلوب کچن ادبا ، علما دیمکدر .

مُتَقَرِّب [ع] تقرب ایدن، یاقلاشان ، یاقینلاشوب یاناشان . جمعی (متقرّبین) .

مُتَقَرِّر [ع] تقرر ایدن ، قرار بولان ؛ یرلشوب قوت بولان .

مُتَفَرِّح [ع] اصطلاح طبده اجزای فردیه نك چوریوب بوزولمسیله بیوین یاره یه دینیلیر.

مُتَقَشِّع [ع] اصطلاح طبده بلغمی سهولتله چیقارتان علاج، بلغمی چیقاروب توکورن خسته دیمکدر.

مُتَقَلِّد [ع] تقلّد ایدن، طاقینان، قوشانان § بوینه، اوزرینه آلان .

مُتَقَلِّص [ع] تقلّص ایدن ، چکیلوب طوپلانوب بوزولن ؛ اصطلاح طبده اعضاسنی تحریك ایچون طوپلانوب بوزولن عضله یه یعنی اته دینیلیر: (عضلات متقلّصه) .

مُتَقَلِّل [ع] آز، آزالمش اولان، قلت بولان .

مُتَقَوِّس [ع] چار پیلوب یای شکلنه کیرن ، یای کبی اکیلن ، اکریلن .

مُتَّقِی [ع] اتّقا ایدن ، کناهدن صاقینان ، اللّهدن قورقوب منهیاتدن چکینن ، عابد ، زاهد.

مُتَقَیِّح [ع] اصطلاح طبده ایرینلنن ، ایرینلی یاره وچیبان .

مُتَقَیِّد [ع] تقید ایدن ، وظیفه سنده قیدلی بولنان ، دقتلی طاورانان .

مُتَّکَاء [ع] اتکا اولنه جق ، یاصلانیله جق، طایانیله جق شی § قولتوق آلتنه طایادقلری

تموردن وآغاجدن معمول قیصه عصا یاخود یاصدیق وامثالی :
« نهال تازه رس کلبنی صبا لطف ایت »
« شکسته ایله کیم متّکای بلبلدر »
(فصیح دده)

مُتَکاثِرْ { [ع] تکاثر ایدن ، چوغالان .

مُتَکاثِفْ { [ع] کثافت پیدا ایدن؛ اجزاسی صیقلاشوب قویولانان ، قالینلاشان : (بخار متکاثفه) .

مُتَکاسِلْ { [ع] تکاسل ایدن ، ایشنده تنبلجه‌سنه گیوشـك طاورانان ، قیدسز اولان ، اوشنن .

مُتَکافِی { [ع] بربرینه کفو اولان، مساوی بولنان ، برابرلشن : (نسبت متکافیه) ، (مُتَکافِیاً) = متکافی اوله‌رق: (مُتَکافِیاً مُتَناسِبْ) = حکمت طبیعیه اصطلاحاتندن اولوب مناسبتی اولان ویا نسبت اولنان شیئك تزایدیله برشیئك نقصان بولمسی وبالعکس مناسبتی بولنان شیئك تناقصیله برشیئك تزاید ایتمسی کبی نسبت معکوسه اوزرینه مرئی ومحسوس اولان کیفیت دیمکدر. مثلا (بعدی آرتدقجه ضیانك ویا برجسم منیرك کوچـك کورنمسی وکذا بعد آرتدقجه صدانك آزالمسی) کبی .

مُتَکَبِّرْ { [ع] تکبّر ایدن، نفسنی بیوك کورن ، کبرلنن.

(مُتَکَبِّرانَه)= تکبر ایدنه‌لایق صورتده. جمعی (مُتَکَبِّرِینْ) .

مُتَکَثِّرْ { [ع] چوغالیجی، چوغالان ، آرتان .

مُتَکَدِّرْ { [ع] کدرلنن ، جانی صیقیلان ، تاسه‌لی ، قایغولی : (قلب متکدّر) § توز ، طورطو ایله بولانیق اولان ، بولانان: (ماء متکدّر) .

مُتَکَرِّرْ { [ع] تکرر ایدن ، بردن زیاده وقوع بولان ، برقاچ کرّه واقع اولان : (افادات متکرره) .

مُتَکَرِّهْ { [ع] کراهتله کورن، تیکسینن ، ایکره‌نن § خوشلانمدیغی کیمسه‌یه چهره‌سنی اکوب طارغینلق کوسترن .

مُتَکَسِّرْ { [ع] قیریلان ، پاره‌لانان ، پاره پاره اولان : (کاسهٔ متکسر) .

مُتَکَفِّلْ { [ع] تکفل ایدن ، کفالت ایدن، کفیل اولان . جمعی (مُتَکَفِّلِینْ) .

مُتَکَلِّسْ { [ع] اصطلاحات کیمیویه دندر. طبیعت اصلیه‌سی دکیشوب کیرجه منقلب اولان، کیرجلنمش شیئه دینیلیر .

مُتَکَلِّفْ { [ع] تکلف ایدن ، کلفتلی وزحمتلی ایش طوتان .

مُتَكَلِّم [ع] تکلم ایدن، سویله‌ین § علم کلامه واقف اولان، علم کلام اربابندن بولنان. جمعی (مُتَکَلِّمین) = اهل سنتك عقائد دینیه علماسی مقامنده قوللانیلیر.

مُتَكَمِّل [ع] تکمل ایدن، نقصانی قالمایوب کمال بولان.

مُتَكَوِّن [ع] وجوده کلن، وجود بولان، موجود اولان.

مُتَّكِى [ع] اتکا ایدن، طایانان، سویکنن.

مُتَلاحِق [ع] تلاحق ایدن، بربرینه قاتیلان، قاتیشان.

مُتَلاشى [ع ـ مولد] تلاش ایدن، اضطراب ایله تلاشلی، مضطربانه عجله ایدن. (مُتَلاشیانه) = تلاش ایدنه یاقیشه‌جق صورتده.

مُتَلاصِق [ع] بربرینه بیتیشك، بربریله برلشمش اولان: (خطوط متلاصقه).

مُتَلاطِم [ع] تلاطم ایدن، چارپیشان؛ دکز طالغه‌لری کبی بربرینه اوروشان: (امواج متلاطمه) § زیاده چالقالانوب طالغه‌لانان: (دریای متلاطم).

مُتَلافى [ع] تلافی ایدن، الدن کیدن شیئ صوکره ینه تدارك واستحصال ایدن.

مُتَلاقى [ع] تلاقی ایدن، بربرینه قارشی کاوب بولوشان، قارشیلاشوب بربریله کوریشن.

مُتَلاهى [ع] لهوه متعلق شیلرله اوغراشوب اوینایان، لهو ولعب ایله وقت کچیرن.

مُتَلالى [ع] شمشك کبی چاقوب پارلدایان. (مُتَعالی) کبی (مُتَلالی) صورتنده‌ده استعمالی ممکندر.

مُتَلَبِّس [ع] تلبس ایدن، لباسلی اولان، کیین.

مُتَلَثِّم [ع] تلثم ایدن، یوزینی لثام ایله اورتن، یوزینه پچه طوتونان. جمعی (مُتَلَثِّمین) = افریقای شمالینك قبائل برابره ساکن اولان جهت غربیه‌سنده وقتیله اجرای حکومت ایتمش اولان رؤسای مرابطینه اطلاق اولنور.

مُتَلَجْلِج [ع] دیلی چیکنه‌یه‌رك سوزی آکلاشیلیر آکلاشیلماز بر صورتده سویله‌ین، درست وآچیق لاقیردی ایده‌مه‌ین.

مُتَلَذِّذ [ع] تلذذ ایدن، لذت بولان؛ بر شیئك قوۀ ذائقه‌یه تأثیرندن خشنود اولان ویا حواس خمسه‌دن برینه ویاخود ذهنه تأثیرندن طات طویان.

مُتَلَزِّج [ع] لزوجتلی یعنی یاپشقان اولان؛ چکلدکجه اوزانوب یاپشان.

مُتَلَطِّفْ [ع] تلطف ایدن ، لطف ایله ناز کانه معامله ایدن ، رفق وملایمتله طاورانان .

مُتْلِفْ [ع] اتلاف ایدن، بلالزوم تلف واسراف ایلەین .

مُتَلَفِّظْ [ع] تلفظ ایدن، اصواتی آغیزدن لفظ حالنده چیقاران . (متکلّم) مقـامنده قوللا۔ نیلەمز .

مُتَلَقِّبْ [ع] کندینه لقب اتخاذ ایدن ، لقب طاقینان.

مُتَلَقِّی [ع] تلقی ایدن ؛ ادراك و اعتقاده کوره قبول ایدن؛ برشیئ قارشیلایوب آلان .

مُتَلَمِّذْ [ع] تلمذ ایدن، شاکرد اولوب اوکرنمکه چالیشان. (مُتَلَمِّذَانَه) = شاکردلکه یاقیشه جق صورتده . جمی (مُتَلَمِّذِینْ)

مُتَلَمِّعْ [ع] تلمع ایدن، پارلدایان: (سیف متلمع) .

مُتَلَوِّثْ [ع] تلوث ایدن ، بولا۔ شوب مردار اولان ؛ کیرلنوب پاسلانمش ، پیسلنمش اولان.

مُتَلَوِّنْ [ع] تلوّن ایدن، رنکدن رنکه کیرن ، رنك رنك اولان § بر حالده طورمیوب حالدن حاله انتقـال ایدن ، طبیعتی ثبـاتسز و قرارسز اولان، اویناق مزاجلی بولنان.

مُتَلَهِّفْ [ع] تلهّف ایدن ، بر نسنه ایچـون آه دریغ وتحسر چکوب قایغو طویان، تاسەلانان.

مُتَلَيِّنْ [ع] لینت حاصل ایدن ، کیوشەیوب یومشـایان ، یومشـاق اولان . (مُتَخَشِّنْ) ایله (مُتَقَبِّضْ) ك ضدی .

مُتَمَاثِلْ [ع] بربرینك مثل و نظیری اولان § حسابده بلا کسر تقسیم قبول ایدن .

مُتَمَاجِدْ [ع] مجـدینی شرفنی یاد ایله افتخار ایدن، بربریله مجد وعظمت دعواسنده اولان .

مُتَمَادِی [ع] تمادی ایدن ، زیاده اوزون اولان، اوزایان؛ بلافاصله دوام ایدن. (مُتَمَادِیاً) = دائما ، آرقه سی کسیلمیه رك ، بلا انقطـاع دیمکدر .

مُتَمَارِضْ [ع] تمـارض ایدن ، خسته کبی کورینن ، یالاندن خسته اولان .

مُتَمَالِكْ [ع] نفسنه مغلوب اولمایان، نفسنی ضبطه مقتدر یعنی کندینه مالك اولان: (درویش متمالك).

مُتَمَایِزْ [ع] تمـایز ایدن ، رتب قلمیه دن ثانیه رتبه سـنك برنجی صنفنه اطـلاق اولنـورکه رتب سیفیه جه میرالایه معادلدر .

مُتَمَایِلْ [ع] تمایل ایدن، برطرفه میل کوسـترن ، برجهته اکیلوب یاتان ؛ خواهش وترجیح و

استعداد کبی برسببله برینه میل والتفات کوسترن. مادیات ومعنویاتده قوللانیلیر.

مُتَمَتِّعْ [ع] تمتع ایدن، فائده بولان، کار ایدن، منفعت کورن.

مُتَمَثِّلْ [ع] تمثل ایدن، برشیئه اش اوله‌جق حاله وصورته کیرن § برسوزی مثل اوله‌رق ایراد ایدن.

مُتَمَدِّحْ [ع] تمدح ایدن، کندینی اوگن، اوگونن.

(مُتَمَدِّحانَه) = اوگونن آدمه مناسب کوریله‌جك صورتده. جمعی (متمدحین).

مُتَمَدِّنْ [ع] تمدن ایدن، مدنیتی قبول ایدن.

مُتَمَرِّدْ [ع] تمرد ایدن، کبر و عناد ایله حرکت ایدن، دیك باشلی اولان، دیك کلن:

(مُتَمَرِّدانَه) = متمردجه‌سنه. جمعی (مُتَمَرِّدِینْ).

مُتَمَسْخِرْ [ع] تمسخر ایدن، مسخره‌لق ایدن، مسخره‌لانان § مسخره‌لقله استهزا ایدن، ذوقلنن. (مُتَمَسْخِرانَه) = متمسخرجه‌سنه.

مُتَمَسِّكْ [ع] تمسك ایدن، اهتمام ایله طوتان، برشیئ صالیویرمه‌مك اوزره قوتله طوتان: (شریعت مطهره‌یه متمسك) اکثریا معنویاتده قوللانیلیر.

مُتَمَكِّنْ [ع] تمکن ایدن، مکان طوتان، برمحلده اوطوران § حرکات ثلثه‌یی قبول ایدن کلمه.

مُتَمَلِّقْ [ع] تملق ایدن، برآدمه مزاجکیرانه اوضاع و کفتار ایله صوقیلوب یالطاقلانان.

مُتَمَلِّكْ [ع] تملك ایدن، ملك ایدینن، تحت تصرفه آلان.

مُتَمِّمْ [ع] تتمیم ایدن، تماملایان § اصطلاح هندسه‌ده بر قوس ویا زاویه‌نك نصف دائره‌یه واقع اولان تفاضلی دیمکدر.

مُتَمَّمْ [ع] تتمیم ایدلمش، تماملانمش، اکسیکی قالمامش.

مُتَمَنِّی [ع] تمنی ایدن، آرزو ایله‌ین، دیله‌ین.

مُتَمَنّٰی [ع] تمنی اولنمش، امید ایله آرزو ورجا ایدلمش، دیله‌نلمش. ترکجه ادات خبر اولان (در) کبی آخرینه بر ادات لاحق اولدقجه صوکی (ی) یازلملیدر.

مُتَمَوِّجْ [ع] طالغه‌لانان، طالغه طالغه اولان: (بحر متموج، چمنزار متموج).

مُتَمَوِّلْ [ع] تمول ایدن، چوق مال صاحبی اولان، مالدار وزنکین بولنان. (مُتَمَوِّلانَه) = متمولجه‌سنه. جمعی (مُتَمَوِّلِینْ).

مُتَمَهِّدْ [ع] تمهد ایدن، یاییلوب دوشه‌نن، یرلشن.

مُتَمَيِّز [ع] تميز ایدن ، معنیً امثالندن آیریلان ، امثالی آره‌سندن آیریلوب باشقه بر موقع طوتان ، ممتاز اولان ، سچیلن. عربی جمعی (مُتَمَيِّزِين) اسلوب فارسی اوزره جمعی (مُتَمَيِّزان) .

مُتَمَيِّع [ع] صیویق اولان ، صیویقلاشان ، مایع حالنه کلن ، صولانوب آقان .

مُتَنادِر [ع] نادر اولان، پك آز بولنان .

مُتَنادِی [ع] بربرینه ندا ایدن، دیك سس ایله بربرینی چاغیران .

مُتَناسِب [ع] تناسب اوزره بولنان، بربرینه مناسب واویغون اولان ؛ انداملی، کوسترشلی، کوزل. (مقادیر متناسبه) = نسبتلری بردوزی‌یه وموافق اولان کمیتلر .

مُتَناسِل [ع] تناسل ایدن ، بر برندن طوغوب اوره‌ین اصطلاحده برچیچکك کوبکندن چیقان دیکر یاورو چیچکه دینیلیر .

مُتَناصِر [ع] بربرینه یاردیم ایدن، یاردیملاشان .

مُتَناظِر [ع] بربرینه ناظر اولان، بربرینه باقان: (خانه‌لرك پنجره‌لری متناظر بولندیغندن ..)

مُتَنافِر [ع] تنافر ایدن، بربرندن نفرت ایدن، یادرغایان ، ایکره‌نن .

مُتَنافِی [ع] تنافی ایدن، بربرینه ضد اولان .

مُتَناقِص [ع] تناقص ایدن ، آزالان ، اکسیلن .

مُتَناقِض [ع] تناقض ایدن ، بربرینی بوزوب نقض ایدن ، بربرینه اویمایان .

مُتَناكِح [ع] تناکح ایدن ، نکاحلاشان ، بر بر یله شرعاً عقد نکاح ایدن زوج وزوجه.

مُتَناوِب [ع] نوبتله ، تکرار تکرار کلن ؛ برابری نوبتله اجرا ایدن .

مُتَناوِل [ع] تناول ایدن، آلوب ییین. جمعی (مُتَناوِلِين).

مُتَناوِم [ع] اویور کبی کورینن، یالاندن او یویان .

مُتَناهِی [ع] تناهی ایدن ، نهایت بولان . (غیر متناهی ، نامتناهی) = نهایتی اولمایان ، اوجی بوجاغی بولنمایان ، صوکسز : (فضای نامتناهی ، عدد نامتناهی) .

مُتَنَبِّت [ع] تنبت ایدن ، یردن بیتن ، اوت کبی یردن اوروب چیقان .

مُتَنَبِّه [ع] تنبه ایدن ، عقلنی باشنه طوپلایان ، انتباه حاصل ایدوب اوصلانان .

مُتَنَبِّج [ع] اصطلاح طبده اوفورلمش ، شیشمش اولان قطعهٔ بدن دیمکدر .

مُتَنَبّی [ع] یالاندن دعوای نبوّت ایدن ، بو نام ایله مشتهر بر مشاعر عربی دخی واردر عنوانی (ابوالطیب احمد) در .

مُتَنَخِّخ [ع] بوغازینی خیرلدا ـ دوب نفس آلان ، کوکسنده‌کی طوپلو بلغم سببیله خیرلتی ایله صولویان .

مُتَنَخِّم [ع] اصطلاحات طبیه ـ دندر . بلغم چیقاران آدم دیمکدر .

مُتَنَزِّل [ع] تنزل ایدن ، آشاغی اینن ، آشاغیلایان § کندی قدر وحیثیتندن آشاغی عد اولنه‌جق طرزده معامله‌ده بولنان ، آلچاق کوکللی طاورانمق صورتیله لطف کوسترن . (مُتَنَزِّلاً) = متنزل اوله‌رق (مُتَنَزِّلانَه) = متنزلجه‌سنه .

مُتَنَزِّه [ع] تنزه ایدن ، کسب انشراح ایچون فرحلی و آچیق یرلرده کزین .

مُتَنَشِّر [ع] طاغیلان ، یاییلان ، خبر کبی طاغیلوب طوییلان . (مُنتَشِر) زیاده قوللانیلیر .

مُتَنَصِّح [ع] نصیحت قبول ایدن ؛ اوگود دیکلہ ـ یوب اوصلانان .

مُتَنَصِّر [ع] تنصّر ایدن .

مُتَنَعِّم [ع] تنعم ایدن ، نعمت بولوب راحت ایدن ، ناز ونعمتله ورفاه ایله پرورده اولمش ، نازلی یاشامش اولان . جمعی (مُتَنَعِّمین) .

مُتَنَغِّم [ع] نغمه‌پردازلق ایدن ، ایرلایان . جدّیات و مد ـ حیاتده قوللانیلماملی .

مُتَنَفِّذ [ع] نفوذ واعتباری جاری اولان ، نفوذلی بولنان . جمعی (مُتَنَفِّذان) .

مُتَنَفِّر [ع] تنفر ایدن ، نفرت ایدوب ایگره‌نن ، تیکسینن ؛ استکراه ایله چکینوب قاچنان .

مُتَنَفِّس [ع] تنفس ایدن ، صولوق آلان ، صولویان : (فرد متنفس) § یورغونلق آلان ، دیکله ـ نوب راحت ایدن .

مُتَنَقِّد [ع] تنقد ایدن ، اوکورتله ـ ین ، اوروندەله‌ین ، سچوب آییران . (مُنقَد) زیاده قوللانیلیر ، اورایەده باق .

مُتَنَقِّل [ع] بر یردن دیکر بر یره کوچن ، نقل ایدن . (مُنتَقِل) زیاده قوللانیلیر .

مُتَنَکِّر [ع] تنکّر ایدن ، بیلنمیه‌جك وطانلمیه‌جق قیافته وصورته کیرن . (مُتَنَکِّراً) = متنکر اوله‌رق .

مُتَنَوِّر { [ع] تنوّر ایدن، آیدینلق اولان، نورلانان، پارلدایان.

مُتَنَوِّع { [ع] تنوع ایدن، نوعلنن، نوع نوع، کونا کون، درلو درلو اولان: (مباحث متنوعه).

مُتَنَوِّم { [ع] اویوقلایان، اویویان؛ رؤیا کورن.

مُتَواتِر { [ع] تواتر بولان، شایع اولان. (مُتَواتِراً) = تواتر درجه‌سنی بوله‌رق، هرکس عندنده معلوم و مصدق اوله‌رق § اصطلاح عروضده کندیسنده متحرك بین‌الساکنین واقع اولان قافیه‌یه اطلاق اولنور.

مُتَواجِه { [ع] مواجهه ایدن، بربریله قارشی‌قارشی‌یه اولان. (مُتَواجِهاً) = قارشی قارشی، یوز یوزه اوله‌رق.

مُتَوارِث { [ع] توارث ایدن، برندن دیکرینه ارثاً انتقال ایدن، برندن دیکرینه میراث قالان.

مُتَوارِد { [ع] توارد ایدن، بر برینك آردنجه وارد اولان، یتیشوب کلن: (اوراق متوارده).

مُتَواری { [ع] تواری ایدن، آرقه ده قالوب کوزه کورنمه‌ین، آرقه‌یه کیزلنن.

مُتَوازی { [ع] یانٔ یانه، برچرپیده اولان؛ اصلا انحراف وتباعد ایتمه‌مك اوزره بر پره‌سه‌ده بولنان: (خطوط متوازیه).

مُتَواصِل { [ع] بربرینه واصل و بتیشیك اولان، بر برینه اولاشوب قاووشان: (خطوط متواصله).

مُتَواضِع { [ع] تواضع ایدن، آلچاق کوکللیلك ایدن؛ کندیسندن قدر و پایه‌جه کوچك و آشاغی بولنانلره قارشی کبر ایتمیوب نفسنی آشاغی طوتان، محویت کوسترن. (مُتَواضِعانه) = متواضع اولانه یاقیشه‌جق صورتده. جمی (مُتَواضِعین).

مُتَوافِر { [ع] توافر ایدن، چوق اولان، چوغالان.

مُتَوافِق { [ع] توافق‌ایدن، بربرینه اویان، اویغون اولان.

مُتَوالی { [ع] توالی ایدن، بربرینی ولی ایدن، آردی کسیلمه‌ین، بربری آردنجه اولان. (مُتَوالِیاً) = متوالی اوله‌رق، بردوزی‌یه.

مُتَوَتِّر { [ع] کریلن، کرکین اولان: (اعصاب متوتره).

مُتَوَثِّق { [ع] بر ایشی اعتماد ایله طوتان، بر ایشه متانتله یاپشان.

مُتَوَجِّد { [ع] وجده کلن، حاللنن. (مُتَواجِد) = ساخته،

یاپمه اوله‌رق توجد ایدن دیمكدركه استعمالی اندردر .

مُتَوَجِّع [ع] آغریيان، آغريلا- نان : (عضو متوجع) برمصيبت سببيله دردناك اولان، معنىً آجی طویان معناسنده استعمالی غالبدر: (قلب متوجع ، روح متوجع) .

مُتَوَجِّه [ع] توجه ایدن، یوزینی بر جهته دوندیرن ، بر جهته طوغری یوكیلوب دونن: (قبله‌یه متوجه ، سمت شماله متوجه) § برینه التفات؛ رفق ولطف ایله معامله ایدن. (مُتَوَجِّهاً) = متوجه اوله‌رق .

مُتَوَحِّش [ع] وحشتلنن، یادرغا- یوب قاچان، اوركوب قورقان .

مُتَوَدِّد [ع] محبت كوسترن ، دوستلق ایدن، كندینی سودیرن .

مُتَوَرِّع [ع] اهل ورع، متقی، پرهیزكار اولان ؛ منهیاتدن وموجب كناه اولان حالاتدن صاقنوب اجتناب ایدن . (مُتَوَرِّعانَه) اهل ورع اولانه یاقیشه‌جق صورتده .

مُتَوَرِّم [ع] تورّم ایدن، شیشلر وقوغوقلر پیدا ایله‌ین ؛ لسان عوامده (ورم) دینیلن آق جكرك علت وخیمه‌سنه‌طوتلمش اولان آدم . (مُتَوَرِّماً) = ورم علتنه طوتیله‌رق .

مُتَوَسِّط [ع] توسط ایدن ، واسطه اولان، آره‌یه كیرن . جمعی (مُتَوَسِّطِين) § اورته ، نه بیوك نه كوچك ایكیسی آراسی : (مُتَوَسِّطُ القامه) .

مُتَوَسِّع [ع] توسع ایدن ، وسعتلنن ، كنیشله‌ین .

مُتَوَسِّل [ع] توسل ایدن، وسیله بولوب معنىً طوتنان ، صاریلان . (مُتَوَسِّلاً) = متوسل اوله‌رق .

مُتَوَشِّح [ع] جواهر ایله زینتلنن، طاقوب طاقشدیران.

مُتَوَصِّل [ع] واصل اولان ، قاووشان § مناسبت وقرابت پیدا ایدن .

مُتَوَضِّح [ع] توضح ایدن ، وضوح پیدا ایدن ، واضح اولان .

مُتَوَطِّن [ع] توطن ایدن، وطن طوتان ، یورد ایدینن.

مُتَوَغِّل [ع] مشغول اولان ، ایشه‌طالان، اوصانمقسزین ایشله‌ین : (نه ایله متوغلدر ؟) .

مُتَوَفّٰى [ع] فوت اولمش، وفات ایتمش ، اولمش . بونك مؤنثی (مُتَوَفّاة) در . (متوفیه) یاكلشدر . طوغریسی یازملی .

مُتَوَقِّر [ع] توقر ایدن، وقار پیدا ایدن ، وقارلانان.

مُتَوَقِّع [ع] توقع ایدن ، امید ایدن، رجا قیلان، اومان.

مُتَوَقِّف [ع] توقف ایدن ، اکلنن ، طوران § تعلق ایدن ، مربوط ومنوط اولان ، اوبولنمدقجه اولامایان . بومعناده زیاده قوللانیلیر : (نهارك حلولی شمسك طلوعنه متوقفدر) .

مُتَوَقِّی [ع] توقی یعنی کندینی وقایه ایدن ، صاقنان ، چکینن .

مُتَوَکِّل [ع] توکل ایدن ، هر خصوصده جناب حقه اعتماد وانقیاد تامایله تسلیمیت کوسترن. (مُتَوَکِّلاً) = متوکل اولهرق، تکری یه توکل وانقیاد واعتماد ایدهرك دیمکدرکه برایشه، برشیئه عزم وشروع زماننده قوللانیلیر : (متوکلاً علی‌الله) . (مُتَوَکِّلانه) = متوکل اولانه یاقیشه‌جق صورتده .

مُتَوَلِّد [ع] تولد ایدن ، حقیقی ومجازی طوغان ، نشأت ایدن ، حاصل اولان .

مُتَوَلِّه [ع] توله ایدن ، وله کتیرن ، عقلی باشندن کیدوب سرسم وحیران اولان: (عاشق متوله) .

مُتَوَلِّی [ع] تولیت صاحبی بولنان، بر وقفك شرائطی وجهیله امور وخصوصاتنه نظارت وواردات ومصارفاتنی اخذ واداره ایدن .

مُتَوَهِّم [ع] توهم ایدن، چکینن، وهم ایدن ؛ خطا و یاکلش ظن ایدوب قورقان، اورکن. (مُتَوَهِّمانه) = متوهمجه‌سنه . جمعی (مُتَوَهِّمین) .

مُتَهاجِم [ع] تهاجم ایدن، بربرینه هجوم ایدن . (مهاجِم) کبی یالکز هجوم ایدن معناسنده‌ده قوللانیلیر . (مُتَهاجِمانه) = متهاجمجه‌سنه . جمعی (مُتَهاجِمین) .

مُتَهاجی [ع] بربرینی هجو وذم ایدن. یالکز هجو ایدن معناسنده دخی مستعملدر .

مُتَهارِم [ع] اختیار کبی کورینن، مسن اولمدیغی حالده یالاندن اختیارلق طور وحرکتنی کوسترن .

مُتَهافِت [ع] پروانه کبی برشیئك اوزرینه بالاختیار و خواهش ایله دوشن ، چارپان ؛ بر شیئه آتیلوب اوچان .

مُتَهالِك [ع] تهالك ایدن، عجله وصبرسزلق ایله میل ایدن، بالاختیار نفسنی تهلکه‌یه دوشورن . (مُتَهالِکانه) = متهالك اولانه سزا برصورتده .

مُتَهاوِن [ع] ایشنی مهمسه‌میوب کیوشك وآغیر طاورانان ، ایشنده قیدسز وتنبل بولنان.

مُتَهَجّى { [ع] حروف هجايي صيره‌سيله تلفظ ايدن. هجاله‌ين.

مُتَهَدّى { [ع] تهدّى ايدن، هدايت بولان ، دلالت و ارشاد ايله هدايتلنوب طوغرى يوله كيدن § اهدا ايدن ، هديه كوندرن .

مُتَهَزِّز { [ع] تتره‌ين ، ديره‌ين ، زينغيردايان .

مُتَهَكِّم { [ع] تهكّم ايدن ، خشم ايله اوفكه ايله استهزا ايدن ، تزييف ايله قاريشيق اثر غضب كوسترن . (مُتَهَكِّمانَه) = تهكم ايدنه ياقيشه‌جق صورتده .

مُتَّهَم { [ع] تهمت اسناد اولنان، اتهام اولنمش، تهمتلى ظن اولنان .

مُتَهَوِّر { [ع] تهوّر ايدن، برشيئك صوكنى دوشونمه‌يوب بردنبره حدّت وشدّت كوسترن ، بر ايشه بى‌پروا صالديروب حدتله نزاعه وغوغايه كيريشن . (مُتَهَوِّرانَه) = تهوّر ايدنه لايق صورتده . (مُتَهَوِّراً) = متهور اوله‌رق .

مُتَهَيِّج { [ع] تهيّج ايدن، ديره‌نوب حركت ايدن : (قلب متهيج) .

مُتَهَيِّئ { [ع] تهيؤ ايدن ، صورت لازمه‌يه كيروب حاضر بولنان ، حاضرلانمش اولان : (متهيئ عزيمت ، متهيئ حركت) .

مُتَيَبِّس { [ع] يبوست پيدا ايدن، قورويان، قورو اولان.

مُتَيَسِّر { [ع] تيسر ايدن، قولايلقله حصوله كلن ، قولاى اوله‌رق انجامه ايريشن .

مُتَيَقِّظ { [ع] تيقظ ايدن، اويانيق وكوزى آچيق بولنان؛ بصيرت ودقت ايله حركت ايدن (مُتَيَقِّظانَه) = او صورتله حركت ايدنه لايق طرزده .

مُتَيَقِّن { [ع] تيقن ايدن، يقيناً بيلن ، برشيئ بلاشبهه آڭلايوب بيلن .

مُتَيَمِّم { [ع] تيمّم ايدن ، آبدسته بدل وجه شرعى اوزره طوپراق ايله اجراى طهارت ايدن يعنى صو بولنمايان محلده يوزينى وديرسكه وارنجه قدر اللرينى پاك طوپراق ايله مسح ايله‌ين .

مُتَيَمِّن { [ع] تيمّن ايدن، برشيئ ميمنتلى واوغورلو صايان.

مُتَيَمَّن { [ع] تيمّن اولنمش، ميمنتلو عد اولنوب كنديسندن خير اومولمش، مبارك، اوغورلو اولان.

مُثاب { [ع] ثوابه نائل اولمش ، ثواب قازانمش اولان .

مُثابَرَت { [ع] بر شيئه مداومت ايتمك ، دوام اوزره مشغول اولمق معناسنه‌در . اكثريا

(مبادرت ، ابتدار) کلمه‌لری مقامنده قوللانیلیر : (شقهٔ ثناوری تحریرینه مثابرت اولندی) .

مُثْبِتْ { [ع] اثبات ایدیجی، ایدن: (اوراق مثبته) .

مُثْبَتْ { [ع] اثبات اولنمش، ثبوت بولمش § یازیلوب قید ایدلمش اولان : (بوافاده‌نك صحتی ادلهٔ قاطعه ایله مثبتدر) .

مُثَبِّتْ { [ع] تثبیت ایدیجی، ثابت قیلان ، پایدار ایدن .

(مُثَبَّتْ) = ثابت قیلنمش ، استقرار بولمش معناسنه‌در . بونلر بالاده کیلرك مقامنده قوللانیله‌ماز .

مُثَقِّبْ { [ع] تثقیب ایدیجی، ایدن، دلن. (مُثَقَّبْ) =دلنمش.

مُثَلَّثْ { [ع] اوچلندیرلمش § اوچ قات، اوچلو؛ اوچ کوشه‌لی برشکل هندسی .

مُثَلَّثاتْ { [ع] اوچ کوشه‌لی معناسنه اولان (مُثَلَّثْ)ك جمعیدر . مثلثلرك خواص وکیفیاتندن بحث ایدن فنه اطلاق اولنور: (مثلثات مستویه ، مثلثات کرویه) .

مُثْمِرْ { [ع] میوه‌لی، میوه‌ویریجی، میوه دار معناسنه در : (اشجار مثمره ، اشجار غیر مثمره) § نفوذلی ، فائده‌لی، تأثیرلی، نتیجه‌لی معناسنده‌ده قوللانیلیر : (سعی وغیرتی مثمر اولمدی، آنك کلامی مثمر دکلدر)،

(غیر مثمر) = فائده‌سز ، تأثیرسز .

مُثَمَّنْ { [ع] سکز قات ، سکز کوشه‌لی § سکز مصراعلی قطعه وبند § سکز ضلعی حاوی شکل هندسی § ثمن مقابلنده فروخت اولنمش شی .

مُثَنّاتْ { [ع] « مُثَنّی » کلمه‌سنك جمعی ، ایکی نقطه‌لی حرفك صفتیدر : (تاء مثنات ایله) .

مُثَنّی { [ع] ایکی قات ، ایکیلی § ایکی نقطه‌لی § تثنیه‌لی ، تثنیه‌لنمش .

مُثُولْ { [ع] حرمةً ایاقده طورمق .

مُجابْ { [ع] کندیسنه جواب ویرلمش ، جواب قبول آلمش اولان .

مُجادَلَه { [ع] جدللشمك، آتیشوب طوتشمق ، ایتیشوب اوغراشمق § الزام خصم ایچون برمسئلهٔ علمیه‌ده منازعه‌یه کیریشمك ، نزاع ایتمك : (دفع مجادله، مجادلهٔ قلمیه) .

مُجازْ { [ع] اجازت ویرلمش، کندینه اذن و رخصت و یرلمش : (مجاز طلبهٔ علومدن) § جائز کورلمش، مباح طوتلمش : (بویله یاپمق شرعاً مجازدر) .

مُجازاتْ { [ع] عمله کوره یعنی کرك ایلکه وکرك کوتولکه مقابل برکیمسه‌یه جزا ایتمك دیمکدر § قانون اصطلاحنده مجرمه

ارتکاب ایتدیکی جرمه مقابل ویریلن جزا معناسنه‌در . (مُجازاتِ انتباهیه) کبی .

مُجازَفه [ع] اصطلاح فقهده وزنسز، کیلسز طویدن کوتوری صاتمق دیمکدر .

مُجاسَرَت [ع] جسارت ایتمك ، جرأتلی بولنمق. (مجاسر) = جرأتلی بولنان .

مُجالَسَت [ع] برآراده اوطورمق، برلکده اوطورمق. (مجالسه) صورتنده قوللانیلماز .

مُجامَعه [ع] جماع ایتمك. (مجامعت) صورتنده‌ده قوللانیلیر.

مُجامَله [ع] برآدم ایله دوست اولوب صورتا التفات طرزنده کوزل معامله ایدشمك، حسن معاشرتده بولنمق .

مُجانَبَت [ع] برشیدن صاقنمق ، چکلمك ، چکنمك ؛ بر کیمسه‌دن یانلایوب اوزاقلاشمق.

مُجانِس [ع] (مُتجانِس) کبی بکزه‌ین ، هم‌جنس اولان.

مُجانَسَت [ع] هم جنس اولمق ، بر جنسدن بولنمق ، بکزه‌مك معناسنه‌در.

مُجاوَبه [ع] برینه یاخود سؤاله جواب‌ویرمك § مکتوبلاشمق، مکتوب ایله جواب ویریشمك.

مُجاوِر [ع] قوکشو، قوکشولق ایدن § حرمین محترمین جوارنده اختیار اقامت واعتکاف ایدن.

مُجاوَرَت [ع] قوکشولق، قوکشو اولمق § حرمین الشریفین جوارنده ساکن بولنمق .

مُجاهِد [ع] دشمن ایله جنك ایدن، جهاد ایدن : (مجاهد فی سبیل الله) ، (مُجاهِدانه) = مجاهد اولانه یاقیشه‌جق صورتده . جمعی (مُجاهِدین) § برایشه بر شیئه جهد ایدن ، چالیشان ، غیرت کوسترن .

مُجاهَده [ع] جهد ایله غیرتله چالیشمق § نفسی یمکه، هوسات و حظوظاتدن محروم ایتمکه اوغراشمق : (مجاهدهٔ نفس) .

مُجْبِر [ع] اجبار ایدیجی ، ایدن؛ زورلایجی ، زورلایان : (قوّهٔ مُجبِره) = اجبار ایدن ، زورلایان قوّت .

مُجْتَبی [ع] اجتبا اولنمش، آیریلوب سچلمش، برکزیده بولنان: (رسول مجتبی ، نبیّ مجتبی) :

« بحق احمد مختار ومجتبی که اودر »
« وجود انجم وافلاك علّت ایجاد »
« نفعی »

مُجْتَرِن [ع] کثرت عمل وتجربه ایله صنعتنده ماهر اولان: (طبیب مجترن ، جرّاح مجترن) .

مُجْتَرَّه } [ع] اصطلاحات فنیه‌دن اولوب دوه، اینك، قویون كبی گویش گتیرن حیوانات قسمنه اطلاق اولنور.

مُجْتَمِعْ } [ع] طوپلانیجی طوپلانان.

مُجْتَنِبْ } [ع] اجتناب ایدن، صاقنان، چكینن.

مُجْتَنِحْ } [ع] برطرفه اكیلوب میل ایدن، سجده‌ده اللرینی یره وضع ایله دیرسكلرینی آچه‌رق قوللرینی قاناد شكلنده طوتان.

مُجْتَنی } [ع] اجتنا اولنمش، دیو- شیرلمش، طوپلانلمش.

مُجْتَهِدْ } [ع] اجتهاد ایدن، چالیشوب صرف مقدرت ایدن § كتاب وسنتدن واحادیث شریفه‌دن استخراج حكم شرعی امرنده بذل مقدرتله بر مذهب وطریق كوسترن ذوات شریفه‌نك، ائمهٔ دینك هر بری. جمعی (مُجْتَهِدینْ).

مُجِدّ } [ع] جدّ وسعی ایدیجی، ایدن؛ برایشده غیرتله چالیشان.

(مُجِدّانه) = مجد اولانه یاقیشیر صورتده.

مُجَدَّدْ } [ع] تجدید اولنمش، یكیلند- یرلمش. (مُجَدَّداً) = یكیلنمك صورتیله، یكی باشدن.

مُجَدِّدْ } [ع] تجدید ایدیجی، ایدن؛ یكیلندیریجی، یكیلندیرن.

(مُجَدِّدانَه) = مجدد اولانه یاقیشه‌جق صورتده. جمعی (مُجَدِّدینْ).

« مآل نظم ونثری آكلاشلمقدن مبرّادر »
«مجدّد شاعرك طرز بیانی ساده‌در سوزده»
(م ناجی)

مُجَدَّرْ } [ع] چیچك چیقارمش، چیچك بوزوغی آدم.

مُجَرَّبْ } [ع] تجربه اولنمش، دەگنمش؛ تجربه ایله ماهیتی معلوم اولمش شی یاخود آدم. جمعی (مُجَرَّباتْ).

مُجَرِّبْ } [ع] تجربه‌ایدن، دەگەین، صاحب تجربه، كاردیده؛ دقایق اموره واقف اولان. عربی جمعی (مُجَرِّبینْ) فارسی جمعی (مُجَرِّبانْ).

مُجَرَّدْ } [ع] تجرید اولنمش، عریان ایدلمش، صویلمش، چیبلاق § منفرد، یالگز، نفسنی علائق دنیویه‌دن قطع ایله جناب الله‌ه توجه ایدن § اهل تجرید، بیكار، متأهل اولمایان § عندالحكما عقول ونفوس كبی ماده‌دن عاری اولان شی، ارباب شریعت عندنده ملائكه‌وارواح دیمكدر § بر اسمك حال اصلی اوزره بولنمسنه اطلاق اولنور: (ثلاثی مجرّد) § مطلقا، بهمه‌حال مقامنده‌دەقوللانیلیر: (مجرد كلمیسك) جمعی اولان (مُجَرَّداتْ) = جسمانیتدن عاری، روحانی شیلر دیمكدر:

«سروری جوهر کلدن ایدر تاریخن استنباط»
«موفقدر مجرد عقل عاشر نقل فتواده»
(عاشر افندینك مشیختنه ـ سروری)

مُجْرِمْ [ع] صاحب جرم، ارتکاب جرم ایدن، کناهکار § اوامر قانونیه یه مغایر حرکتده بولنوب طوتیلان ومحکمه یه کوتوریلن صوچلی آدم. جمعی (مُجْرِمینْ).

مُجَسَّمْ [ع] تجسیم اولنمش، جسملندیرلمش، جسملی، کوودهلی اولان یعنی ابعاد ثلثه‌یی مشتمل بولنان: (نور مجسّم) § قابارتمه رسم، شکل: (کرّه مجسمه).

«سکا ای نور مجسّم نیجه تشبیه ایده‌یم»
«یوغیکن وجه شبه تازه نهال چمنی»
(ابن کمال)

مُجَعَّدْ [ع] قیوریم قیوریم قیوریلمش، بوکلم بوکلم لوله لوله ایدلمش: (زلف مجعد).

مُجَفّ [ع] جوفلی، ایچی بوش، مجوّف: (حمام مجفی) = ایچی بوش دیواری.

مُجَفِّفْ [ع] تجفیف ایدیجی، قورودیجی. (مُجَفَّفْ) = صوی چکلمش، نمی قالمامش، قورومش.

مُجَلّا [ع] جلا ویرلمش، آچیلوب پاك ایدلمش، جلالی، پارلاق: (مرآت مجلّی). (مُجَلّا) طرزنده ده قوللانیلیر.

مُجَلِّی [ع] آچوب تمیزله‌یجی، جلا ویریجی، جلاجی. جمعی اولان (مُجَلِّیاتْ) = چیبان، سیویلجه کبی شیلری دفع ایدوب جلده طراوت وحلاوت ویرن ادویه یه اطلاق اولنور.

مُجَلِّدْ [ع] تجلید ایدن، کتاب جلدله‌ین، کتاب قابی یاپان صنعتکار. جمعی (مُجَلِّدینْ).

مُجَلَّدْ [ع] تجلید اولنمش، جلدلنمش، قاب کچیرلمش، بر جلدلی کتاب. جمعی (مُجَلَّداتْ) = جلدلنمش اولان شیلر، جلدلی کتابلر.

مُجْمَلْ [ع] اجمال اولنمش، قیصالدلمش، قیصه، خلاصه، مختصر. (مُجْمَلاً) = قیصه اوله‌رق، قیصه کسه‌رك، قیصالده‌رق.

مُجَوِّدْ [ع] قرآن عظیم الشانی تجوید اوزره اوقویان، حسن تلاوت ایدن، علم تجویده آشنا اولان.

مُجَوَّرْ [ع] تجویر اولنمش، چویرلمش دیمکدر. مطبوخاتدن کوفته یه مشابه اولوب (مُجَوَّرْ) دینیلن طعامك نامی بوندن محرفدر. مذکور طعام قیزغین یاغ ایچنده چویریله‌رك پیشیرلدیکی ایچون بویله تسمیه قیلنمشدر.

مُجَوَّزْ [ع] تجویز اولنمش، جائز کورلمش.

مُجَوَّف [ع] تجويف اولنمش ، اويوق، ايچى بوش شى.

مُجَوْهَر [ع] الماس كبى ذيقيمت طاشلر ايله تزيين اولنمش ؛ الماسلى طاقم مقامنده‌ده قوللانيلير § نقطه‌لى اولان حرف ، نقطه‌لى حروفى حساب ايديله‌رك سويله‌نيلن تاريخ . بو لفظ (جَوْهَر) و (جَواهِر) مقامنده قوللانيله‌ماز .

جمعى اولان (مُجَوْهَرات) = الماسلى و باشقه درلو ذيقيمت طاشلى طاقملر مقامنده قوللانيلير.

مُجَهَّز [ع] تجهيز اولنمش ، لوازمى ترتيب واحضار قيلنمش ، دونانمش .

مُجَهِّز [ع] تجهيز ايديجى ، ايدن؛ دونادان .

مُجيب [ع] اجابت ايدن ، قبول ايدن ، مطلوبى اسعاف وارزان قيلان، جواب ويرن: (جناب حق مجيب‌الدعواتدر) .

« ايلسون ذاتكى منّان مجيب »
« قصر فردوسده همبزم حبيب »
(معلم ناجى)

مُجيز [ع] اجازت‌ويريجى، اذن ويرن : (فاتح جامع شريفى مجيز درسعاملرندن) .

مُحابا [ع] (مُحابات) مصدرندن (تا) نك اسقاطيله‌ياپيلمش بركلمه‌در ، هروقت « بى » اداتيله و دوشونمه‌دن ، قيدسز واحترازسز اوله‌رق، صاقنمقسزين معناسنده قوللانيلير . (مُحابات) = فى‌الاصل بر كيمسه‌يه ميل‌وتوجه ايله‌بالخاصه مساعده وياردیم ايتمك معناسنه‌در . اصطلاح فقهده بر شيئ ثمن مثلندن نقصانه بيع ايتمك ديمكدر كه مساهله‌ومسامحه معناسنى تضمن ايدر . (محاباة فى‌البيع) .

« ياسمندر در سنك پروانه‌در يا پرچمك »
« آتش رخساردن ايتمز محابا پرچمك »
(بهجت-خذما صفا)

مُحاجات [ع] بيلمه‌جه سويله‌شمك صورتيله ذكاوتده امتحان ومسابقه معناسنه‌در .

مُحاذات [ع] قارشى طورمه ، مقابل اولمه .

مُحاذى [ع] برحذاده ، قارشو، مقابل بولنان .

مُحارِب [ع] حرب ايديجى ، جنك ايدن : (لشكر محارب ، فرقهٔ محاربه) ، (طَرَفَيْنِ مُحارِبَيْن) = حرب ايدن ايكى‌طرف.

مُحارَبه [ع] حربلشمك ، جنك ايتمك ، حرب ، غوغا .

جمعى (محاربات) .

مُحاسِب [ع] حساب كورن ، حساب ايدن ؛ امور حسابيه‌يه آشنا اولان .

مُحاسَبَه [ع] حسابلاشمق ، برينك حسابنه باقق

§ بردائره‌نك معاملات حسابیه‌سیله اشتغال ایدن مأمورین و کتبه‌سنه مخصوص قلم اوطه‌سی : (مالیه محا - سبه‌سی ، خارجیه محاسبه‌سی) جمعی (مُحاسَبات) : (دیوان محاسبات) .

مُحاصِر { [ع] شهر و قلعه و استحکام کبی برمحلك اطرافنی صاروب قوشادوب صیقشدیران. جمعی (مُحاصِرین) .

مُحاصَرَه { [ع] برمحل ویا قلعه‌نك ویاخود دشمنك جوانب واطرافنی احاطه ایتمك ، قوشاتوب تضییق ایتمك ، دخول و خروجی منع ایله ضبط وفتحنه سعی ایله‌مك .

مُحاضَرَه { [ع] معلومات مستحضره یعنی خاطرده طوتیلان حاله موافق ومقامه مناسب ادبی، تاریخی، هوائی کلام وحکایه واخبار واشعار دیمکدر § برآدم حقنی اظهار وحفظ ایچون دیکریله مجادله ایتمك معناسنه‌در. بومعنی اعتباریله (فَنِّ مُحاضَرَه) اطلاق اولنمشدر که ایکی کیمسه‌نك قیاس وادله ایله صورت جدل ومباحثه‌لرینی متضمندر. جمعی (مُحاضَرات) .

مُحاط { [ع] احاطه اولنمش ، اطرافی قوشادلمش، چوره‌سی آلنمش : (خندق ایله محاط بر قلعه) رسمیاته مخصوص اولان (محاط علم) تعبیرینی (محاطعلم) صورتنده متصل یازمامالی .

مُحافِظ { [ع] حفظ ایدیجی ، صاقلایجی؛ حائز اهمیت اولان بلده و قلعه‌لرك حفظنه مأمور اولان بیوك ذاته و یریلن عنوان : (بوغاز محافظی ، قافلهٔ حج محافظی).

مُحافَظَه { [ع] حفظ ایتمك، صاقلامق؛ ضرر وخلل شائبه‌سنی دفع ایله قورمق ، بارندیرمق : (محافظهٔ عرض ، محافظهٔ ناموس ، محافظهٔ مال) .

مُحاق { [ع] آیك صوکنده‌کی اوچ کیجه‌یه اطلاق اولنور. بو مدتده قمر کونشله برابر طلوع ایلدیکندن هیچ کورنمز ، کونشك نور قمری محق ومحو ایله‌مسی سببیله بویله اطلاق اولندی. بوکلمه‌یی میمك حرکات ثلثه‌سیله اوقومق جائزدر .

مُحاکَمَه { [ع] دفع خصومت و فصل دعوی ایچون حضور حاکمده حکملشمك ، مرافعه ایتمك ؛ مدعی اولان آدم خصمنی حاکم حضورینه دعوت ایله‌یوب حکم ایدشمك. جمعی (مُحاکَمات) .

مُحال { [ع] اولماز شی، اولمیه‌جق شی ؛ وقوعی ممکن اولمایان باطل شی: (امر محال) جمعی(مُحالات).

مُحالٌ بِه { [ع] اصطلاح فقهده برینه حواله اولنان ماله دینیر . (مُحالٌ عَلَیه) = حواله‌یی قبول ایدن کیمسه (مُحالٌ لَه) = داین، آلاجقلی اولان کیمسه دیمکدر .

مُحاوَرَه [ع] جواب ويرمك ؛ ايكی كيمسه قارشيلقلی لاقيردی ايتمك، جوابلاشمق، قونوشمق. نظمده (مُحاوَرَت) صورتنده‌ده قوللانيلير. جمعی (مُحاوَرات).

مُحِبّ [ع] محبت ايديجی، ايدن ؛ دوست وخيرخواه اولان: (محبّ صادق)، (مُحِبّانه) = محب اولانه ياقيشه‌جق صورتده.

مُحْتاج [ع] احتياجی اولان، حاجتی بولنان. احتياجلی: (محتاج معاونت، محتاج صدقه، نانپاره‌يه محتاج) جمعی (مُحْتاجين).

مُحْتال [ع] حيله كار، مكّار، دوباره‌جی، حيله‌جی، آدم. مؤنثی (مُحْتاله).

مُحْتَبِس [ع] احتباس ايديجی، قاپانوب طيقانيجی، حبس ايديجی.

مُحْتَجِب [ع] احتجاب ايدن، اورتولو بولنان.

مُحْتَرِز [ع] احتراز ايدن، صاقينان، چكينن. (مُحْتَرِزانه) = صاقينه‌رق، صاقينرجه‌سنه. ينه بو معنايی افاده ايدن (مُحْتَذِر) هيچ قوللانيلماز.

مُحْتَرِس [ع] احتراس ايدن، صاقينان. نادراً استعمال اولنور.

مُحْتَرِص [ع] احتراص ايدن، امل شديدی اولان، حرص ايله ايسته‌ديكی شيئ تحصيله سعی واقدام ايدن.

مُحْتَرِق [ع] احتراق ايدن، طوتشوب يانان؛ يانيق، آتشله يانمش وتأثيرلی اولان: (بيت محترق، شاعر محترق، قلب محترق).

«آه ايدرميدم سنی تحرير ايدركن ای خطاب»
«محترق بر شاعرك تفسير آهی اولمسه‌ك»
(م ناجی)

مُحْتَرَم [ع] احترام اولنمش، كنديسنه تعظيم ايدلمش، حرمت كوسترلمش اولان: (محب محترم، ذوات محترمه، هيئت محترمه).

« داور پرشوكت وپراحتشام »
« محترم و محتشم روزكار »
(نفعی)

مُحْتَسِب [ع] ايام قديمه‌ده بلديه رئيسی، شهر امينی مقامنده بولنور بر مأمور ايدی. (محتسب، احتساب اغاسی).

مُحْتَشِد [ع] احتشاد ايدن، بر يره بيريكن. (متحشِد) زياده قوللانيلير.

مُحْتَشَم [ع] احتشاملی، طنطنه‌لی، دبدبه‌لی ؛ زيب و زينته مستغرق اتباع وخدمه‌سی بولنان.

« دخی اول محتشمان ازلی »
« عمر وحضرت عثمان وعلی »
(خاقانی)

مُحْتَصِد [ع] احتصاد ایدن ، اکین بیچن، اکینجی.

مُحْتَضَر [ع] حاضرلانمش ، موته حاضر اولان. دیکریله معناجه مترادفدر.

مُحْتَضِر [ع] احتضار ایدن ، موته پك زیاده یاقلاشان، اولوم درجه‌سنده بولنان.

مُحْتَطِب [ع] احتطاب ایدن ، اودون طوپلایان § بالطه‌لق نامیله اودون کسیلن قورو ویا اورمان.

مُحْتَقِر [ع] احتقار ایدن ، حقیر کورن ، حقارت ایدن.

مُحْتَقِن [ع] احتقان ایدن § اصطلاح طبده هجوم دمله بر عضوك یا عضله‌نك شیشمه‌سی دیمکدر.

مُحْتَکِر [ع] احتکار ایدن ؛ یدنده‌کی مالی، ذخیره‌یی، شیٔ وقت مضایقه‌ده آغیر بهایه چیقمه‌سنه انتظاراً صاتمایوب صاقلایان کیمسه که (مطره‌باز) ده دینیلیر . شرعاً ونظاماً ممنوعدر . (مُحْتَکِرانَه) = محتکر اولانه یاقیشه‌جق صورتده . جمعی (مُحْتَکِرِین).

مُحْتَلِج [ع] احتلاجه اوغرامش ، زانغر زانغر تتره‌ین، تتره‌مه علتنه طوتیلان.

مُحْتَمَل [ع] احتماللنمش ، ممکن ، اوله‌بیلن ، اولور شی.

(مُحْتَمَلات) = ممکنات حکمنده‌در . لامدن اوّل بولنان میمك کسر ایله تلفظی غلطدر .

مُحْتَوِی [ع] احتوا ایدن، بر شیٔ جامع وحاوی اولان، ایچنه آلان : (کتابك محتوی اولدیغی ابواب وفصول) جمعی اولان (مُحْتَوِیات) = مندرجات مقامنده‌در.

مُحَجَّل [ع] جاله‌یه اوطوردلمش § آیاغی سکیلی ، بیاضلی آت.

مُحَدَّب [ع] قانبورلاشدیرلمش، قانبور؛ اصطلاح طبده اوستی یومرو وتومسکلی یعنی دوربین جامی کبی قبه‌لی اولان شی: (مُحَدَّبُ الطَّرَفَیْن) = حکمت طبیعیه اصطلاحنده ایکی طرفی تومسکلی ، قبه‌لی دوربین جامنه دینیلیر .

مُحْدَث [ع] صوکره‌دن چیقمه، نو ظهور شی ؛ اولجه یوق ایکن صوکره‌دن احداث اولنان: (چورلیدن سیلوری‌یه قدر محدث اولان پوسته سوریجیلکی ایچون).

مُحْدِث [ع] احداث ایدن ، بر شیٔ صوکره‌دن ویکیدن پیدا ایله‌ین.

مُحَدِّث [ع] سیدالانام علیه الصلوة والسلام افندیمز حضرتلرینك احادیث شریفه‌لرینی نقل و روایت ایتمش اولان ذات محترم . جمعی (مُحَدِّثِین).

مُحَدَّث [ع] تحديث اولنمش ، خبر ويرلمش ، لسان شكران ايله نقل وبيان قيلنمش .

مُحَدَّد [ع] تحديد اولنمش ، حدودی كسلمش § بيله‌نوب كسكين ايدلمش اولان .

مُحَدِّد [ع] تحديد ايدن، حدّ تعيين ايدن، حدود كسن § بيله‌يجی ، كسكين ايديجی .

مُحَدِّر [ع] قابارتيجی ، قابارتوب شيشيريجی : (ضربهٔ محدّره) .

مُحَرِّر [ع] تحرير ايدن ، يازيجی ، يازان . تخصيصاً غزته و رساله يازانلره اطلاق معروفدر . جمعی (مُحَرِّرين) .

مُحَرَّر [ع] يازلمش : (تذكره‌ده محررالاسم ، بروجه محرر) جمعی اولان (مُحَرَّرات) = رسمی وغير رسمی مكتوبلر مقامنده قوللانيلير.

مُحْرِز [ع] احراز ايدن ، كندينه آلان ، قازانان .

مُحْرَز [ع] احراز اولنمش . اكثريا بومعناده‌قوللانيلير § اصطلاح فقهده دكزده‌كی باليق وياغمور صويی كبی كيمسه‌نك مالی اولمايان وهركس ايچون انتفاعی مباح اولان برشيئك اله كچيرلسنه اطلاق اولنور .

مُحَرِّش [ع] تحريش ايديجی ، اصطلاح طبده ياره‌آچار - جه‌سنه طيرمالاييجی ، كيديشديريجی شی ديمكدر .

مُحَرِّض [ع] تحريض ايديجی ، حرصلانديريجی، حرصلا - نديران . (مُحَرِّضانَه) = تحريض ايدنه لايق صورتده .

مُحَرَّف [ع] تحريف اولنمش ، تغيير ايدلمش ؛ حرفلری قاريشمش، بوزلمش. جمعی (مُحَرَّفات).

مُحَرِّق [ع] تحريق ايدن ، زياده ياقان § زياده صوصاتمق صورتيله انسانی ياقان .

مُحْرِق [ع] احراق ايدن، ياقان؛ زياده تأثير ايدن ، قلبه حرارت ويرن : (صدای محرق ، ادويهٔ محرقه) بوكلمه زياده قوللانيلير .

مُحَرِّك [ع] تحريك ايدن ، حركت ايتديرن ، قيملداتان : (قوهٔ محركه) .

مُحَرَّم [ع] تحريم قيلنمش، حرام اولمش ؛ شهور عربيه‌نك برنجی آيی . زمان جاهليتده بوآيده محاربه تحريم اولنمغله آنك ايچون بويله تسميه اولنمشدر : (مُحَرَّمُ‌الحَرام) ، (مُحَرَّمِيَّه) = سال جديد بخششی || تبريك سال ايچون سويله‌نيلن قصيده . جمعی (مَحارِم ، مَحارِيم، مُحَرَّمات) در.

مُحَرَّمات [ع] « محرم » ك جمعی، شرعاً حرام اولان شیلر دیمکدر.

مُحْسِن [ع] هر کسه ایيلك ایدیجی، کرم واحسان ایدن.

مُحَسِّن [ع] تحسین ایدیجی، کوزللندیریجی.

مُحَسَّنات [ع] تحسین اولنمش، کوزللنمش، کوزللك ایله مفطور معناسنه اولان (مُحَسَّن) ك جمعی درکه مفردی هیچ قوللانیلماز. بوکلمه لسانمزده نفع جهتیله بکه نلمش، خیرلی فائده لی، کوزل شیلر مقامنده قوللانیلیر : (محسّنات عدیده).

مُحَشِّی [ع] تحشیه ایدیجی، حاشیه یازان. (مُحَشّی) = تحشید اولنمش، حاشیه یازلمش دیمکدر.

مُحَصِّل [ع] تحصیل ایدیجی، استحصال ایدن § اوائلده طشره ده شمدیکی قائممقام ومدیرلر درجه سنده استخدام قیلنان مأمورین ملکیه یه ویریلن عنوان رسمی ایدی.

مُحَصَّل [ع] تحصیل اولنمش، حاصل ایدلمش § حاصلی، خلاصه دیمکدر.

مُحْصِن [ع] حرامدن صاقینیجی، صاقینان آدم.

مُحْصَنات [ع] حرامدن صاقینمش، عفیفه، اهل عصمت خاتونلر. صادك کسر یله ده لغتدر.

مُحْضِر [ع] احضار ایدیجی، ایدن § حضوره کتیرن، محکمه مباشری، مدعی ومدعی علیهی محکمه یه جلب ایدن مأمور.

مُحِقّ [ع] احقاق ایدن، حق یرینه کتیرن یاخود ویرن § حقلی اولان، مخاصمه ده حق صاحبی بولنان کیمسه § طوغری، معقول، مصیب. (مُحِقّانه) = محقجه سنه.

مُحَقِّر [ع] تحقیر ایدن، خوار وحقیر طوتان. (مُحَقِّرانه) = تحقیر ایدیجی یه مناسب صورتده.

مُحَقَّر [ع] تحقیر اولنمش، خوار وحقیر طوتلمش، ذلیل اولمش، حقارت کورمش.

مُحَقِّق [ع] تحقیق ایدن، حقیقتی، طوغری یی آرایوب میدانه چیقاران § سوزی دلیل ایله اثبات ایدن § صوفیّون عندنده مرتبهٔ کشف الٰهی یه واصل اولوب کندیسنه کافهٔ اشیانك حقیقتی عیان ومنکشف اولان ذات شریف دیمکدر. (مُحَقِّقانه) = محقق اولانه یاقیشه جق صورتده. جمعی (مُحَقِّقین).

مُحَقَّق [ع] تحقیق اولنمش، طوغریلغی آکلاشلمش، حقیقت وصحتی ثابت اولمش.

مُحْكَمْ [ع] متانت ویرلمش ، صاغلام، طایانقلی، قوتّلی. ترکجەسی (بَرْك) در .

مُحَكَّمْ [ع] تحکیم اولنمش ، برلشمش § اصطلاح فقهدە خصمینك فصل دعوی وخصومت ایچون رضالریلە حاکم نصب ایتدکلری آدمە اطلاق اولنور .

مُحْكَمَاتْ [ع] اوامر ونواهیٔ صریحەیی مشتمل اولان ومعانیسی قطعاً تأویلە محتاج اولمایان آیات کریمۀ قرآنیە. (مُتَشَابِهَاتْ) مقابلی .

مُحَلِّلْ [ع] تحلیل ایدن، برشیئك اجزاسنی آییران ، برشیئ جزء جزء ایدن § اصطلاح طبدە مرض اثری اولان شیشلری ، یومرولری کوچلدوب محو و ازالە ایدن ویا بر التهابی ازالە ایتمکە مدار اولان دوا ، علاج دیمکدر .

مُحَلِّلَاتْ [ع] اصطلاحات طبیە. دندر ، اخلاطی آقیتان، یومرولری و مرض اثری شیشلری کوچلدوب محو وازالە ویاخود التهاباتی دفع ایدن ادویەیە اطلاق اولنور .

مُحَلَّا [ع] زینتلنمش ، دونانمش؛ تزیین ایدلمش، دونادلمش.

﴿ مُحَمَّدْ ﴾ [ع] خاتم الانبیا رسول کبریا پیغمبرمز افندیمز حضرتلرینك اسم شریفلریدر کە مکرراً حمد وثنا اولنمش دیمکدر .

(مُحَمَّدی) = حضرت پیغمبرە منسوب، متعلق: (اذان محمّدی، شریعت محمّدیە) § مسلمان ، مؤمن مقامندەدە قوللانیلیر. بومعنادە جمعی (مُحَمَّدِیُونْ) :

« انتسابم فقط محمّدە در »
« بویلە دیوان حشرەدك کیدرم »
« بر « محمّد » دیرم سکوت ایدرم »
« نبی ایسترسە آتشە آتسون »
« آغلادرسە « محمّد » آغلاتسون »
« معلم ناجی »

مُحَمَّسْ ، مُحَمَّصْ [ع] آتش اوزرندە قیزدیریلوب قاورولمش دانەیە وقهوەیە دینیلیر .

مُحَمِّصْ [ع] قاووریجی آلت ، تاوە § قهوە و امثالنی قاووران ، قاووروب صاتان .

مُحَمَّضْ [ع] حامضلانمش ، پاسلانمش .

مُحَنّیٰ [ع] اکری ، چارپیق ، بوکیك ، طولامباج § حنالانمش، حنا قونمش: (ید محنّی).

« کورینن ماه نو صانمەڭ فلکدە »
« نکارك اول محنّی پرچیدر »
(مصاحب شمسی پاشا)

مُحَنَّط [ع] تحنيط اولنمش، حنوط دينيلن طيب ايله تعطير ايدلمش ميّت. (مُحَنِّط) = ميّتى تحنيط ايديجى ديمكدر.

مُحَوِّل [ع] تحويل ايديجى، دكيشديريجى، دكيشديرن، باشقه حاله قويان. اكثريا حق السّهيده قوللانيلير: (جناب محوّل الحول والاحوال).

مُحَوَّل [ع] تحويل اولنمش، دكشديرلمش، باشقه درلو ايدلمش § حواله قيلنمش، سپارش اولنمش، اصمارلانمش: (عهدهٔ استيهالكزه محول اولان خدمت) بومقامده حواله ايدلمش، اصمارلانمش ديمكدر. (سوريه ولايتى اموالنه محوّل يوز بيك غروشدر) جمله‌سنده‌ده حواله قيلنمش، سپارش اولنمش ديمكدر.

مُحَيِّر [ع] حيرت ويريجى، حيران ايديجى، شاشيردان: (محيّر عقول، محيّرالعقول).

مُحيط [ع] احاطه ايدن، اطرافى چويرن، قوشاتان § كرّهٔ ارضى احاطه ايدن بيوك دكز، طيش دكز: (بحر محيط كبير) § هندسه اصطلاحنده برشكلك درت جانبنى احاطه ايدن خط:

« محيط دائرهٔ عشقدن خروج محال »
« نه چاره قبضهٔ تقدير كردكارده‌يز »
(عونى)

مُحيل [ع] اصطلاح فقهده بورجنى آخرك ذمتنه احاله و نقل ايدن ديمكدر.

مُحْيِى [ع] احيا ايديجى، حيات ويريجى، جانلانديريجى. اسماء حسنادندر § برشيئك اصلاحيله قواى ماديه و معنويه‌سنى آرتيريجى معناسنده‌ده استعمال اولنور: (محيىٔ ملك ودولت).

مُخّ [ع] كميكده‌كى ايليك؛ اصطلاح طبده باش كميكى درونننده بولنمق اعتباريله بينه وكوزك بياض و سياهنى جامع اولان شحمه‌يه دينيلير § هر شيئك لبّ ومغزى، خالص اوزى مقامنده ايراد اولنور. جمعى اولان (مِخاخ، مِخَخَه) قوللانيلماز (مُخّ شوكى) = عمود فقرى دينيلن صيرت كميكى ايچنده بينك قويروغى مشابه‌سنده اولان مردار ايليك ديمكدر.

مُخابَرَه [ع] خبرلشمك، ايكى كيمسه بربرينه خبر ويرمك، خبر كوندرمك: (مخابره مأمورى) = تلغراف ماكنه‌سنى استعمال ايدن ذات. جمعى (مُخابَرات): (مُخابَراتِ تَلغرافى، مُخابَراتِ تَلغرافيّه) بونلرك هانكيسى طوغرى دينيلير ايسه لسان عثمانى‌يه عائد اولمق اعتباريله ايكيسيده طوغريدر ديرز.

مُخادِعْ { [ع] خدعه‌جی، حیله‌کار، آلدادیجی.

مُخادَعَه { [ع] خدعه ایتمك ، حیله ایله آلداتمق . نظمده (مخادعت) صورتنده‌ده استعمالی جائزدر.

مُخادَنَتْ { [ع] دوستلق، صدق ایله یارلق ، محبلك .

مُخاصِمْ { [ع] خصومت ایدیجی ، دعواده طرفیندن بری.

مُخاصَمَه { [ع] ایکی کیمسه بربرینه خصومت ایتمك ، بری برینه خصم اولوب چکشمك . جمعی (مُخاصَماتْ) .

مُخاطْ { [ع] بلغم، سوموك. اصطلاح طبیدر . (مُخاطُ الشَّیْطانْ) = یازین وقت ظهرده هواده شعاع شمسدن اوروجك آغی کبی اوزون اوزون وتل تل قایناینه‌رق کورینن خطوط موهومه‌یه دینیلیر .

مُخاطِبْ { [ع] خطاب ایدیجی، توجیه کلام ایدن، سوز سویله‌ین .

مُخاطَبْ { [ع] کندیسنه خطاب اولنان، سوز سویله‌نن آدم § صرف اصطلاحنده متکلمك قارشیسنده‌کی کیمسه‌یه خطاباً استعمال ایلدیکی شکل فعله دینیر که مطلقا (سن) و (سز) ضمیرلرینی تضمن ایدر § (مُعاتَبْ) مقامنده استعمالی نابجادر.

مُخاطَبَه { [ع] خطابلاشمق، خطاب ایدشمك، قارشی‌قارشی‌یه سویلشمك § (مُعاتَبَه) مقامنده یعنی چکشمه معناسنده استعمال اولنمامليدر. جمعی (مُخاطَباتْ) .

مُخاطَرَه { [ع] تهلکه، قورقو § بر مهلکه‌یه القای نفس ایله‌مك، تهلکه‌لی قورقولی احواله کرفتار اولمق .

مُخالَصَتْ { [ع] بریله خلوص وصفوت اوزره بولنمق، دوستانه وخالصانه معامله ایتمك .

مُخالَطَه { [ع] اختلاط ، امتزاج ایتمك § قاریشوب کیریشمك .

مُخالِفْ { [ع] خلاف اوزره بولنان، اویغون اولمایان ، ضد اولان ، اویمایان : (اصوله مخالف ، قانونه مخالف ، اکثریته مخالف) .

مُخالَفَتْ { [ع] قارشی کلمك ، اویغون کلمه‌مزلك ، اویمامقلق ، ضد اولمق .

مُخْبِرْ { [ع] اخبار ایدیجی ، خبر ویریجی ، ویرن : (مخبر صادق ، غزته مخبری) .

مُخْتارْ { [ع] اختیار اولنمش ، سچلمش : (قول مختار) § فخر کائنات علیه اکمل التحیات افندیمز حضرتلرینك دیکر اسم شریفیدر: (احمد مختار) § کندی اختیار و اراده‌سی وجه‌ایله عمل وحرکت ایده‌جك

اولان ، حرکت ایدن : (فاعل مختار) § شهرلرده منسوب اولدیغی محله‌نك ، طشره‌لرده کویلرك امور وخصوصاتنه نظارت ایدن ذاتلره اطلاق اولنور : (محله مختاری ، قریه مختاری ، مختار اوّل ، مختار ثانی) جمعی (مختاران).

مُخْتَرِع [ع] اختراع ایدن ، امثالی کورلمه‌ین یکی برشیٔ وجوده کتیرن، یکی شی چیقاران: (تلسز تلغرافك مخترعی (مارقونی) نامنده برایتالیاندر) § یالان دوزیجی ، یالان اویدیریجی .

مُخْتَرَع [ع] اختراع اولنمش ، اوّلدن یوق ایکن یکی چیقارلمش § اویدیرلمش ، اویدیرمه شی ، سوز . جمعی اولان (مخترعات) = یکی چیقارلمش، یوقدن یاپلمش شیلر || اویدیرمه ، دوزمه یالانلر معناسنده ایکی صورتله‌ده قوللانیلیر. مثلا (مخترعات مدنیه‌دندر) و (مخترعات ابلهفریبانه قبیلندندر) دینیلیر .

مُخْتَصّ [ع] اختصاص ایتمش، خاصّةً منتسب اولمش. جمعی (مختصین) .

مُخْتَصَر [ع] اختصار اولنمش ، قیصالدلمش ، قیصه . (مختصراً) = قیصالته‌رق ، قیصه اوله‌رق .

مُخْتَطِف [ع] اختطاف ایدن ، قاپوب آلان § کوز قاماشدیران : (اشعهٔ مختطفه) .

مُخْتَفی [ع] اختفا ایدن ، صاقلانان .

مُخْتَلّ [ع] بوزوق، بوزولمش، قاریشیق ، انتظامسز : (مختل الصحه ، مختل الشعور) .

مُخْتَلِس [ع] اختلاس ایدن ، قاپان ، چالان § تعریف قانونیسی اموال امیریه‌یی بلاقید آلوب صرف ایدن ، ذمتنه کچیرن .

مُخْتَلِط [ع] اختلاط ایدن ، قاریشوب کوریشن § مرکب ، قاریشیق : (عضلهٔ مختلطه) = بویونك آرقه‌سنده‌کی عضلهٔ مرکبه.

مُخْتَلِف [ع] اختلاف ایدن ، بربرینه اویمایان، اویوشمایان ، برحالده طورمایان ؛ باشقه باشقه درلو درلو اولان : (امثلهٔ مختلفه ، مواد مختلفه) .

مُخْتَلَف [ع] اختلاف اولنمش ، بر برینه اویمامش ، اویوشمامش: (مختلف فیه) = کندیسنده اختلاف اولنمش شی : (قول مختلف فیه ، مسئلهٔ مختلف فیها) .

مُخْتَمِر [ع] اختمار ایدن که اتمك خمیری کبی مایه‌لنن، اکشیوب اوزلنن § شراب کبی قاینایوب قاباران، کمالی بولان § باشنه اورتو قویان ، چاره بورونن . برنجی وایکنجی معنالرده قوللانیلیر .

مُخْتَنِق [ع] اختناق ایدن، تنفس ایده‌میوب بوغولمش اولان، بوغولان .

مُخَجَّل، مُخْجِل [ع] خجالتده براقان، اوتاندیران. برنجیسی زیاده قوللانیلیر.

مُخَدِّر [ع] اصطلاح طبده اوجاع واضطراباتی تسکین ایدیجی، اویوشدیریجی علاج دیمکدر. جمعی اولان (مُخَدِّرات) = اویوشدیریجی ادویه مبحثی دیمکدر.

مُخَدَّر [ع] اورتو طوتمش، اهل پرده، اورتولی، قاپالی بولنوب ناسه کورنمه ین. مؤنثی (مُخَدَّره) درکه اهل پرده، عفتلی، اورتولی قاپالی قیز یا قادین دیمکدر.

مُخَدَّرات [ع] «مخدره» نك جمعی، اهل پرده قیزلر، قادینلر دیمکدر.

مُخَدِّش [ع] تخدیش ایدن، قاشندیران، طیرمالایان علاج.

مُخْرِب، مُخَرِّب [ع] خراب ایدن، خرابلاندیران، بوزان، پریشان ایدن. جمعلری (مُخْرِبین، مُخَرِّبین).

مُخْرَج [ع] اخراج اولنمش، طیشاری چیقارلمش؛ برشیئك عینی، صورتی چیقارلمش. (مكتبدن مخرج، صورت مخرجه).

مُخَرِّش [ع] طیرمالایوب قاشندیریجی، قازییجی، آزدیریجی

مُخَصِّص [ع] تخصیص ایدن، خاص قیلان.

مُخَصَّص [ع] تخصیص اولنمش، خاص قیلنمش. تعیین ایدلمش: (معاش مخصص) جمعی اولان (مُخَصَّصات) = تخصیص قیلنمش اولان شیلر دیمکدر.

مُخَضَّب [ع] بویانمش شی، خصوصیله حنا قونمش صاچ وال.

مُخْطِر [ع] اخطار ایدن، خاطره کتیرن: (مخطر ایّام شباب).

مُخْطِرَه [ع] بر شیئی خاطره کتیرمك ایچون یاز یلان ورقه، اخطار پوصله‌سی || مذکره نوعندن ورقهٔ رسمیه.

مُخَطِّط [ع] تخطیط ایدن، چیزن، رسم ایدن.

مُخَطَّط [ع] تخطیط اولنمش، چیزلمش || چیزیكلی، یول یول چیزکی یاپلمش شی.

مُخْطِی [ع] یاكلدیجی، خطایه دوشوریجی، دوشورن § یاكیلیجی، خطا ایدیجی § تعریف شرعیسی كناه اولان فعلی ارتكاب ایله طریق ناصوابه سلوك ایدن دیمکدر.

مُخَفِّف [ع] تخفیف ایدن، خفیفلندیرن: (اسباب مخففه، مخفف جزا).

مُخَفَّف [ع] تخفیف اولنمش، خفیفلندیرلمش: (جزای مخفف).

مُخِلّ [ع] اخلال ایدیجی ، ایدن؛ خلل ویرن، بوزان: (مخل ادب ، مخل ناموس ، مخل نظام ، مخل فصاحت) .

مُخَلْخَل [ع] هوایی اینجلدیجی ، خفیفلندیریجی .

مُخَلِّد [ع] تخلید ایدن، باقی ودائم قیلان .

مُخَلَّد [ع] تخلید اولنمش ، بقا و ودوام اوزره طوران؛ باقی، دائم اولان : (مخلد فی النار) .

مُخْلِص [ع] اخلاص ایدیجی ، خلوص کوستریجی ، ریا وغرضدن خالی اولان دوست وکوله .
(مُخْلِصانه) = مخلص اولانه لایق صورتده .

مُخَلِّص [ع] تخلیص ایدن ، قور-تاران . (مُخَلَّص) = قورتارلمش .

مُخَلَّف [ع] آدمك وفاتنده کیروده قالانلره براقدیغی شی ، ترکه. دائما بونك جمعی اولان (مُخَلَّفات) قوللانیلیرکه متوفانك کیرو قالان اشیاسی ، متروکاتی دیمکدر .

مُخَلّی [ع] تخلیه ایدلمش ، بوشا - لدلمش .

مُخَلّی [ع] تخلیه ایدیجی، بوشالدیجی، بوشالدان . (مُخَلِّیَةُالهواء) = حکمت طبیعیه اصطلاحاتندن اولوب بر محل محدودك هواسنی بوشالتمق ایچون قوللانیلان آلته اطلاق اولنور .

مُخَمَّر [ع] تخمیر اولنمش ، یوغو-رلمش § مایه‌لندیرلمش ، مایه‌لنوب قابارمش اولان § شراب کبی قاینایوب قوام درجه‌سنی بولمش شی .

مُخَمَّس [ع] تخمیس ایدلمش ، بشلندیرلمش ، بشه بالغ ایدلمش || اصطلاح عروضده هر بندی بش مصراعدن مرکب اولان نظم || هندسه اصطلاحنده بش ضلع ایله محدود یعنی بش کوشه‌لی اولان شکل دیمکدر .

مُخَمَّن [ع] تخمین اولنمش ، قیمت تقدیر ایدلمش ، ظن ایله بویله‌در بوقدر دینلمش: (قیمت مخمنه).

مُخَمِّن [ع] تخمین ایدیجی، ایدن ؛ ظن ایله رأی ویرن، قیمت تقدیر ایدن ، بها بیچن : (قویومجی مخمنی ، املاك مخمنی ، بیت المال مخمنی) .

مُخَنِّق [ع] بوغیجی ، بوغمق صورتیله هلاك ایدیجی.

مُخَیِّر [ع] تخییر ایدن ، ایکی شی بیننك تعیین و تفریقنی اختیاره براقان .

مُخَیَّر [ع] تخییر ایدلمش ، ایکی شیدن برینك اختیاری عهده‌سنه براقلمش § بکندیکی صورتده آلمق ، بکنمدیکی حالده رد اولنمق شرطیله مشتری یه امانة تسلیم اولنان شی § اصطلاح فقهده خیاراتدن بریله

برشيءٔ قبول وعدم قبول خصوصنده كنديسنه صلاحيت ويرلمش آدم ديمكدر.

مُخِيف { [ع] اخافه ايديجى ، قورقوديجى : (اوضاع مخيفه ، قيافت مخيفه) .

مُخَيَّل { [ع] تخييل ايدلمش ، ذهنده خيال اولنمش ، خياله كتيرلمش : (حكايهٔ مخيّله) جمعى (مُخَيَّلاتْ) دركه خيالى اولان شيلر ديمكدر : (مخيلات عزيز افندى) .

مُداخَلَه { [ع] ايشه قاريشمق ، ال صوقمق ، كيريشمك. جمعى (مُداخَلاتْ) .

مُدارا **مُداراتْ** { [ع] حسن معامله ايتمك ، صلح وائتلاف اوزره بولنمق ، اداره ايله قوللانوب رعايتكار طاورانمق ؛ سؤ ظن ، غضب وبغض اثرى كوسترميوب التفات ايله يوزه كولمك. (مُداراةْ) عربيده (مُدارا) لسان عثمانى ايله فارسيده قوللانيلير .

مُدافِعْ { [ع] قارشى قويوب دفع ايديجى ، ايدن . جمعى (مُدافعينْ) .

مُدافَعَه { [ع] دشمنك هجومنى دفع ايتمك ، كنديني حفظ ايچون دشمنه قارشى قويمق § مدعينك دعواسنى دفع ايده‌جك بردعوى سرد ايلەمك . (مُدافَعَة) = مدافعه صورتيله .

مُدامْ { [ع] سوركلى ، دواملى ؛ دائم ، باقى ، هرزمان § خمر ، شراب ؛ سجى : (مست مدام) تعبيرى مشهوردر . (مُدامَه) دخى شراب ، خمر ديمكدر .

مُدانى { [ع] قريب ، ياقين § نظير ، اش. دائما ايكنجى معناده (بى) اداتيله قوللانيلير: (بى‌مُدانى) = نظيرسز ، اشى يوق ديمكدر : (علامهٔ بى‌مدانى ، شاعر بى مدانى) فتح ميم ايله يا كلمش اوقومالى .

مُداواتْ { [ع] خسته‌يه باقمق ، علاج ويرمك ، دوا ايتمك . نظمده (مُداوا) صورتنده اسلوب فارسى اوزره قوللانيلمسى جائزدر :

« نافع اولماز مرض عشقه مداواى حكيم » (نوعى)

مُداوَلَه { [ع] الدن اله كزديرمك، دور ونقل ايتمك ، دور اولمق : (مداولهٔ افكار) .

مُداوِمْ { [ع] دوام ايديجى ، ايدن ؛ دائما كان. جمعى (مُداومينْ) .

مُداوَمَتْ { [ع] برايشه دوام ايله سعى وجهد واقدام ايتمك ؛ آره ويرميوب دائما كلمك .

مُداهِنْ { [ع] مداهنه ايديجى ، يوزه كوليجى ، انسانى يوزينه قارشى يالاندن مدح ايديجى ،

(مداهنانه) = مداهنه ایدنه لایق صورتده .

مُداهَنَه [ع] قلبده‌كی آثارك خلافنه اوله‌رق یالاندن اظهار خلوص ومحبت ایتمك، ریا كارانه یوزینه كولوب مخاطبی مدح ایله‌مك ، نظمده (مداهنت) طرزنده‌ده قوللانیلیر .

مُداَیَنَه [ع] اودونج آلوب ویرمك، بورج ایدشمك .

مُدْبِرْ [ع] نظر عالمدن دوشمش، هركس یوزینه باقماز اولمش طالعسز ، بدبخت .

مُدَبَّرْ [ع] مولاسی كندی وفاتنی آزادینه شرط قیلمش اولان عبد ، قول .

مُدَبِّرْ [ع] تمشیت امور ایچون چاره وتدبیر ایدن، حل ورؤیت مصالح ایچون عاقبت اندیشانه تدارك لوازم وترتیب اسباب ایله‌ین : (مدبّر امور، مدبر مدبّر)، (مدبرانه) = مدبر اولانه یاقیشه‌جق صورتده . سبك فارسیده جمعی (مدبران) عربی جمعی (مدبرین) ، (مدبران فلك) = سبعهٔ سیاره .

مُدَّتْ [ع] زمان ، وقت : (مدت حیات ، مدت مأموریت)

§ زمانك برجزئی ، بر مقداری؛ بر شیئك باقی اولدیغی زمان جزئی . جمعی اولان (مُدَد) قوللانیلماز . (مدت عدت) = قادینك بعدالطلاق ازدواجدن شرعاً ممنوع اولدیغی ایام دیمكدر . مطلقه ایچون اوچ آی ، طول قادین ایچون درت آی اون كون، كبه قادینلر ایچون وضع حمل ایدنجه‌یه قدردر . (مدت استیناف) = مواد جزائیه‌دن قباحت وجنحه‌ده اون، مواد حقوقیه‌ده آلتمش بركوندر . (مدت اعتراض) = حكم غیابیلر ایچون مواد جزائیه‌دن قباحتده اوچ و جنحه‌ده بش ، مواد حقوقیه‌ده اوتوز بركوندر . (مدت تمییز) = مواد جزائیه‌ده سكز ، مواد حقوقیه ده طقسان كوندر . اصطلاح فقهده سیر معتدل ایله اون سكز ساعتلك یاخود اوچ كونلك مسافه‌یه (مدت سفر بعید) اطلاق اولنور .

« مدت دور فلك بردمدر آدم برنفس »
(باقی)

مُدَّخَرْ [ع] ادّخار اولنمش ، بیریكدیرلمش ، طوپلانیلوب صاقلانلمش : (مدّخر اولان ذخائر متنوعه، نقود مدّخره ، اموال مدّخره) .

مُدَّخِرْ [ع] ادّخار ایدن ، بیریکدیرن ، طوپلایوب صاقلایان .

مُدِرّْ [ع] ادرار ویرن، آقیدان دوا ؛ سوتی وقانی وادراری زیاده آقیدیجی اولان علاج. (مُدِرّات) = بومقوله ادویه‌یه اطلاق اولنور . (مُدِرِّ) یا ئ المشدر.

مُدَرِّسْ [ع] تدریس ایدن ، تخصیص ایله جوامع شریفه ده ومدرسه‌لرده طلبهٔ علومه درس اوقوتان § (مدرس پایه‌سی) صورت رسمیه‌ده توجیه اولنور برتبهٔ علمیه‌در . طرز استعمالجه (معلّم) ایله فرقلیدر . جمعی (مدرّسین) .

مُدْرِكْ [ع] ادراك ایدن، آکلایان § یتیشن، اولاشان. (قوّهٔ مُدْرِکَه) = انسانده حقایق اشیایی ادراك ایدن قوّت ، عقل. مثلا (مدرکه آرا) صورتنده (قوّه) لفظی بولنمقسزین ده قوللانیله‌بیلیر . (مُدْرَکات) = « مدرکه » نك جمعی اولوب عقول دیمکدر .

مُدَّعِی [ع] ادّعا ایدن ، دعواجی؛ حضور حاکمده حقنی بر کیمسه‌دن طلب ایدن آدم :

« مدعی فاش ایتمسون ای دل محبت مهرینی »
« عرض حال ایتدکده مخفی نامهٔ جانانه باص »
(شمسی پاشا)

مُدَّعِیِ عُمُومی [ع] محاکم جزائیه‌ده مجرمین علیهنده حقوق عمومیه نامنه اقامهٔ دعوی ایدن دولت طرفندن منصوب مأمور.

مُدَّعیٰ [ع] مدعینك دعوی ایتدیکی شی، ادعا اولنان ماده .

مُدَّعیٰ عَلَیْهْ [ع] کندیسندن حضور حاکمده حق طلب ایدیلن ، علیهنده اقامهٔ دعوی اولنان آدم .

مُدَّعیٰ بِهْ [ع] سبب دعوی اولان خصوص، مدعینك دعوی ایتدیکی شی .

مُدَّعِیِ شَخْصی [ع] محاکم نظامیه‌ده قانونك جرم دیو تعریف ایتدیکی بر فعلك وقوعندن ضرردیده اولدیغی ایچون فاعلندن ضرر وزیان دعوی ایدن آدم.

مُدْغَمْ [ع] ادغام اولنمش، بری برینك ایچنه درج ایدلمش ایکی حرف متجانسدن برنجیسی . ایکنجیسنه (مُدْغَمٌ فیهْ) دینیلیر .

مُدَقِّقْ [ع] تدقیق ایدیجی ، حقیقتی دقتله آراشدیریجی ، قیلی قرق یارارجه‌سنه نظر دقتدن کچیرن، اینجه آرایان § اینجلدوب اوفالدیجی اولان . (مُدَقِّقانه) = مدقق اولانه یاقیشه‌جق صورتده . جمعی (مُدَقِّقین).

مُدَلَّلْ [ع] دلیل ایله ثابت اولمش، دلیل ایله اثبات ایدلمش

اولان. (مُدَلَّلاً) = دلیل ایرادیله اثبات اولنه‌رق .

مُدَمَّر { [ع] تدمیر اولنمش ، محو وهلاك ایدلمش : (اشقیای مدمّره) .

مُدْمِن { [ع] ادمان ایدن، دوام صورتیله ملكه وائتلاف حاصل ایدن : (مدمن خمر) .

مُدُن { [ع] شهر دیمك اولان (مدینه) نك جمعی ، شهرلر ، بلده‌لر : (مدن جسیمه) .

مُدَوَّر { [ع] تدویر اولنمش ، دوندیرلمش ، چویرلمش § تكرلك كبی ، یووارلاق ، دكرمی: (قارپوز مدوردر) .

مُدَوِّر { [ع] تدویر ایدیجی ، ایدن؛ دوندیرن، چویرن: (مُدَوِّر فَخذ) = اصطلاح طبی، اویلوق كمیكنك یوقاری‌اوجنده موجود اولان ایكی چیقندینك هربری .

مُدَوِّن { [ع] تدوین ایدن ، جمع ایدوب بر یره كتیرن . اكثریا برعلم و فنه متعلق مسائلی جمع وتوضیح ایله كتاب‌شكلنه افراغ ایدنلره اطلاق اولنور .

مُدَوَّن { [ع] جمع و ترتیب ایله كتاب شكلنه قونلمش، مجلداته درج ایدلمش دیمكدر . جمعی اولان (مُدَوَّنات) = مرتب كتابلر معناسنده دها زیاده قوللانیلیر .

مُدْهِش { [ع] ادهاش ایدن ، دهشته دوشورن ، دهشت ویرن: (مدهش برفورطنه ، مدهش برقاصرغه) .

مُدَهِّش { [ع] تدهیش ایدن. (مدهش) ایله مترادفدر. لكن اوته‌كی چوق قوللانیلیر.

مُدَهَّن { [ع] تدهین ایدلمش ، كوزل قوقولو یاغ سورلمش : (لباس مدهن) .

مُدَهِّن { [ع] تدهین‌ایدن، كوزل قوقولو یاغ سورین .

مُدیر { [ع] اداره ایدیجی، ایدن، چكوب‌چویرن: (بیت‌المال مدیری ، دائره مدیری، مدیر امور، تحریرات مدیری) § تقسیمات ادارهٔ ملكیه‌جه اك كوچك شعبه عد اولنان محالك سركارنده بولنان‌مأمور رسمی: (ككبوزه قضاسنه ملحق‌دكزلی‌ناحیه‌سی مدیری) § ایراد ایله مصرفی قارشیلاشدیردقدن ماعدا تسویهٔ احتیاجاتدن فضله قالسنه چالیشان ممسك ، مقتصد ذات § دوندیریجی، دوندیرن آلت :

«برصقوللی صدراعظم كلدی كیم دولتده هیچ»
«كلمه‌مشدر اویله برذات مدیر وكاردان»

مُذاب { [ع] اذابه‌اولنمش،اریدلمش، اریمش : (لعل مذاب).

« نظم رنكینمی كیم یازسه مداد سیهن »
« كوستررعكس صفا كستری‌یاقوت‌مذاب»
(نفعی)

مُذاكَرَه [ع] بر شیئك كیفیت ومقتضاسنی سویلشمك: (مذاكره‌جی ، درس مذاكره‌سی ، مذاكره اوطه‌سی) جمعی (مُذاكَرات).

مُذالْ [ع] اصطلاح عروضده بحر بسیط و بحر كاملك آخر بیتده‌واقع‌وبرحرف‌زیاده قیلنمش وتدینه اطلاق اولنور.

مُذَبْذَبْ [ع] تردد ده قالمش ، برحالده بر محلده قرار ایده‌مه‌مش ، قرارسز قالمش .

مُذَبْذِبْ [ع] ایكی امرك بیننده تردد ایدیجی، قرارسز اولان، برطرفه‌برشیئه‌قرار ویره‌مه‌ین.

مُذَكَّرْ [ع] اركك || ارككه دلالت‌ایدن كلمه، صیغه. « مؤنث » مقابلی : (جمع مذكر ، مفرد مذكر) .

مُذَكِّرْ [ع] تذكیر ایدیجی ، خاطره كتیریجی ، یاد ایتدیرن، آكدیران § ذكر وتسبیح ایدیجی ، ایدن .

مُذَكِّرَه [ع] دوائر رسمیه ده برخصوصه عائد اوله‌رق بلا القاب یازیلان ورقه. محاوراتده فتح كاف ایله استعمالی معروفدر .

مُذِلّ [ع] اذلال ایدن ، ذلته دوشورن ، ذلیل قیلان . اسماء حسنادندر .

مُذَلِّلْ [ع] تذلیل ایدن ، ذلیل وحقیر ایله‌ین .

مُذَمَّمْ [ع] اخلاق‌وافعالجه‌چوق كوتو، چركین، كستاخ، بد آدم .

مُذْنِبْ [ع] كناهكار ، كناه ایشله‌ین. جمعی (مُذْنِبین).

مُذَوِّبْ [ع] اریدیجی، اریدن. (مُذَوَّب) = اریدلمش.

مُذَهَّبْ [ع] تذهیب اولنمش ، آلتون‌یالدیز سورلمش، یالدیزلانمش : (كتاب مذهّب) .

مُذَهِّبْ [ع] تذهیب ایدیجی، كتاب صحیفه‌لرینی و یازی لوحه‌لرینی یالدیزلایان صنعتكار، مجلّد .

مُذَیَّلْ [ع] تذییل ایدلمش، ذیل اوله‌رق یازلمش، علاوه قیلنمش، ذیللی § پك مستعمل، مبتذل شی. (مُذَیَّلاً) = ذیللنمش‌اوله‌رق: (ترجمهٔ‌حال ایله مذیّل اولان بومطالعه‌نامه وقتیله اسبوعی مجامیع ادبیه‌دن برینه درج ایدلمش اولدیغی‌حالده اشعار منتخبه اوزمان هرنصلسه نشر ایدیله‌مه‌مشیدی - نائلیٔ قدیم حقنده - عصمت).

مُرّ [ع] آجی. (حُلو) مقابلی : (مرّالمذاق) ، (الحق مرّ) = حق آجیدر § آجی علاج، برنوع یمن‌صمغی: (مُرّ صافی) = مرّ مصفیٰ، اوچ نوع وغایتله آجیدر .

مُرابَحَه [ع] متاعی زیاده کار ایله صاتمق § اقراض و استقراض ، ادانه واستدانه اولنان آقچه‌یی برمقدار ضم ایله آلوب ویرمك § فائض ایله پاره اقراض ایتمك . (مرابحه‌جی) = او صورتله پاره اقراض ایدن .

مُرابِطْ [ع] انابه ایدیجی ، قلبنی حقه ربط ایدن ، طریقته منتسب ، درویش § اسکی زمانده مغرب جهتنده سرحدی دشمنه قارشی محافظه‌یه ملازمت ایدن عسکری طائفه‌سی . جمعی (مُرابِطِین) .

مُرابَطَه [ع] باغلامق ، دشمن هجوم ایده‌جك سرحدلرده طوروب بکله‌مك ،

مُراجَعَتْ [ع] کری دونمك ، رجعت ایتمك ، بریره رجوع ایله‌مك § حجت ودستور طوتیلان شیئه ویا برکیمسه‌یه دونوب آندن استفاده ویاخود آنکله استشاره ایتمك ، کتابه وقیوده باقمق .

مُرادِفْ [ع] (مترادف) کبی دیکر برکلمه ایله معناسی بر اولان § رفیق ، یولداش . (مُرادَفَت) ده بومعناده لغتدر .

مُراسَلَه [ع] مکاتبه ، مخابره کبی خبرلشمك ، طرفین بر برینه مکتوب کوندرمك ، مکتوبلاشمق . § قاضینك نوّاب نصبی حقنده‌کی تحریراتی : (مراسلهٔ شرعیّه) جمعی (مُراسَلاتْ) = مکتوبلر معناسنده قوللانیلیر .

مُراعاتْ [ع] حفظ ایتمك ، کوزتمك ، کوزاوجیله باقمق ؛ رعایت ایتمك ، صاینمق . (مراعات نظیر) یاخود (مراعات النظیر) = تضاد صورتنده اولمیه‌رق معنی جهتیله متناسب اولان ایکی ویا دهازیاده لفظی عبارده جمع ایتمکدن عبارت برصنعت ادبیه‌درکه بوکا تناسب ، توفیق ، ائتلاف ، تلفیق ، جمعیت ده دینیلیر .

مُرافَعَه [ع] حضور حاکمده دعوایه طورشمق ، مدعی علیهی فصل دعوی ایچون حضور حاکمه جلب ایتمك ، حضور حاکمده رفع دعوی ایله‌مك .

مُرافَقَتْ [ع] برکیمسه‌یه یولداش اولمق ، یول آرقه‌داشلغی ویولداشلق . (مُرافِق) = یولداش ، آرقه‌داش دیمکدر .

مُراقِبْ [ع] مراقبه ایدیجی ، برشیئی حفظ وحراست ایدن § ماسوادن قطع علائق ایله قلباً وفکراً جناب اللّهه توجه ایتمك ونفسی احوال وافعال دنیویه‌دن حراست ایتمك :

« اوروب وحدتدن ای شیخ مراقب دم آچمازسین »
(سروری)

مُراقَبَه [ع] کوز آلتنده بولندیرمق ، نظرده طوتمق ، برشیئی حفظ وحراست ایتمك § (مراقبهٔ صوفیّه) = ماسوادن قطع تعلّقله قلباً

جنـاب حقه توجه ایتمك ، علم السّهی جمیع احوالی محیط اولدیغنی دوشونوب عبادته دوام ایله نفسی حراست ایلهمك. (جیب مراقبه) = درویشلره مخصوص بول قوللی حرقهنك باشه چکیلن یاقهسی. (سر بجیب مراقبه) تعبیری مشهوردر.

مُراهِق [ع] اصطلاحات ففهیه‌دندر . شرعاً سنّ بلوغه یعنی اون ایکی یاشنه ایروبده بالغ اولمایان ارکك چوجغه اطلاق اولنور. منتهای سنّ بلوغ اولان اون بش یاشنه قدر بالغ اولمدیغی حالده بنه (مراهق) دینیلیر. (مُراهِقَه) = طوقوز یاشنه واروبده بالغ اولمایان قیز چوجغه دینیلیر. کذلك اون یاشنه قدر بالغ اولمازسه بنه (مُراهِقَه) عد اولنور. (مُراهَقَه) = چوجق سنّ بلوغه یاقلاشمق دیمکدر.

مُراهَنَه [ع] طرفین بر ماده ایچون بحث طوتشوب هانکی طرف بحثی غائب ایدرسه ویرمك اوزره اوگدل یعنی بحث بدلی رهن قویمق دیمکدر.

مُرائی [ع] ریا کار ، هر شیٔ کوسترش ایچون یاپان ، قول وفعلی خلقه کوسترشدن عبارت اولان ، سوزی اوزینـه اویمایان ایکی یوزلی آدم . (مُرائِیانَه) = مرائی اولانه یاقیشه‌جق صورتده .

مُرَبَّع [ع] تربیع اولنمش ، دردە ابلاغ ایدلمش § درت ضلعی وددرت زاویهٔ قائمه‌یی حاوی شکل هندسی § درتلەمه یعنی باغداش قوره‌رق اوتوروش : (مُرَبَّع نِشین) = باغداش قوروب اوتوران § هر بنـدی دردر مصراعدن یاخود ایکی بیتدن مرکب اولان نظم .

مُرَبّی [ع] تربیـه ایدیجی ، چوجقلرك تعلیم وتربیه‌سنی درعهده ایدن . مؤنثی (مُرَبِّیَه) در.

« یازمش الطاف شهنشاهی مربّی سخنه »
« شـاه اویس ایله یازان منقبت سلمانی »
(نفعی)

مُرَبّی [ع] تربیـه اولنمش § شکر ایله قاینـادیلوب قوامنه کلدکدن صوکره طوکدیرلمش میوه‌صویی طاتلیسی: (قیزلجق مربّاسی، آیوا مربّاسی) بومعناده جمعی (مُرَبَّیات) در.

مُرَتَّب [ع] ترتیب ایدلمش ، دیزلمش ، یرلی یرینـه قونلمش ، حاضر ایدلمش . جمعی اولان (مُرَتَّبات) = معیّن ومخصّص اولان شیلر مقامنده قوللانیلیر .

مُرَتِّب [ع] ترتیب‌ایدن، یرلی یرینه قویان، دیزن § مطبعـه‌لرده حروفی دیزه‌رك کتـاب وغزته کبی مطبوعاتك سطور وصحائفنی وجوده کتیرن صنعتکار: (سرمرتّب)،

= برمطبعه‌ده چالیشان مرتبلرك باشی. جمعی (مرتّبین) .

مُرتَبِطْ [ع] ارتباط ایدن ، باغلانان ، عائد اولان:

« تن مرتبط اولسه‌ده زمینه »
« جان چیقمه‌ده ربّ العالمینه »
« معلم ناجی »

مُرتَجَلْ [ع] بالبداهه سویلنمش ، سویله‌نیلن سوز .

مُرتَجِل [ع] ارتجال ایدن ، سوزی دوشونمکسزین یعنی حاضر جوابلق طرزنده سویله‌ین ، دفعةً سوز سویلر حاضر جواب آدم . (مُرتجلاً) = مرتجل اوله‌رق .

مُرتَجی [ع] ارتجا اولنمش ، امید ایدلمش ، اومولان شی .

مُرتَجی [ع] امید ایدیجی ، اوموجی ، اومان .

مُرتَحِل [ع] ارتحال ایدن ، دنیادن آخرته کوچن § نقل مکان ، کوچ ایدن .

مُرتَدّ [ع] ارتداد ایدن ، دین اسلامی ترك ایله باشقه دین قبول ایتمش اولان .

مُرتَزِق [ع] ارتزاق ایدن ، رزقلانان ، رزق آلان . (اهل مرتزقه) = علوفه خوار ، وظیفه‌لی خدمهٔ اوقاف .

مُرتَسِم [ع] ارتسام ایدن ، رسمی چیقان ، رسم اولنان ، مرسوم اولان :

« اولور مرآته صورت مرتسم رسامه حاجت‌نه »
(سید وهبی)

مُرتَشی [ع] اصطلاحات فقهیه‌دندر . ارتشا ایدن ، رشوت آلان ، رشوتی قبول ایدن یعنی ترویج مقصد ایچون بغیرحق اوته‌کندن بریکندن اموال واشیا وآقچه آلان آدم دیمکدر .

مُرتَضی [ع] ارتضا ایدلمش ، تقدیر وانتخاب ایدلمش ، بکنیلوب سچلمش § امام (علی) کرّم‌الله وجهه حضرتلرینك لقب شریفلری : (علی المرتضی) ، (مُرتَضَوی) = حضرت علی‌یه منسوب دیمکدر . طوغریسی (مرتضیّ) اولمقدر .

« راضی شدهٔ حکم قضا مرتضوی‌یز »
(شیخ غالب)

« تیغکه نوله یمین ایلرسه روح مرتضی »
« برغزا ایتدك که‌خشنود ایلدك پیغمبری »
(نفعی)

مُرتَعِش [ع] ارتعاش ایدن ، تتره‌ین . (مُرتَعِد) ده بومعنایه لغتدر .

مُرتَفِع [ع] ارتفاع ایدن ، یوکسکه‌چیقان ، یوکسلن § یوکسك ، یوجه : (حصار مرتفع ، جبال مرتفعه) .

مُرتَقی [ع] ارتقا ایدن ، یوقاری چیقان ، یوکسلن §

ایلروله‌ین ، ایلرو کیدن ، حسن حاله کیرن . ایکنجی معناده (مُتَرَقّی) زیاده قوللانیلیر .

مُرْتَکِب [ع] ارتکاب ایدن، کوتو ایشلری یعنی کناه ، رذالت ، قباحت کبی احوالی اجرا ایدن § مأموریتنی سوء استعمال ایله‌ین . جمعی (مُرْتَکِبین) .

« عالمی سن یکیدن فتح ایتدك »
« قومدك مرتکب شغل ذمیم »
(نفعی)

مُرَتِّل [ع] ترتیل ایدن، قرآن کریمی آهسته آهسته تجوید وتعظیم ایله اوقویان .

مُرْتَهِن [ع] اصطلاح فقهده تأمین مطلوبات ایچون مدیوندن رهن آلان کیمسه‌یه اطلاق اولنور .

مُرْتَهَن [ع] داین طرفندن ویریلن شیئه مقابل رهن اوله‌رق آلیقونیلان شی .

مُرَجَّب [ع] ترجیب ایدلمش، هیبتی حس اولنه‌رق تعظیم وتکریم اولنمش: (رجب المرجّب) بوندن باشقه یرده هیچ قوللانیلماز.

مُرَجِّح [ع] ترجیح ایدن ، اوستون طوتان، زیاده شایان اعتبار صایان .

مُرَجَّح [ع] ترجیح اولنمش زیاده شایان اعتبار عد ایدلمش، اوستون طوتلمش . (مُرَجَّحیت) =مرجحلق .

مُرْجِئَه [ع] عملی رتبه‌ده نیتدن واعتقاددن تأخیر ایدن وایمان قول بلا عملدر دیین — فرق ضاله‌دن — برفرقه‌نك عنوانی .

مُرَخَّص [ع] ترخیص ایدلمش، رخصت ویرلمش ، مأذون § رخصتنامه‌یی حائز اولان ، ایلچی . اکثریا بر دولت طرفندن مأذونیت کامله ایله دیکر دولت نزدینه ویاخود بر مجلس مکالمه‌یه کوندریلن سفیره ویا مأمور مخصوصه اطلاق اولنور. جمعی (مُرَخَّصین) .

مُرَخَّم [ع] ترخیم اولنمش ، قاعدهٔ عربیه اوزره صرف اخیری اسقاط ایدلمش اسم .

مُرْخِیَّه [ع] اصطلاحات طبیه‌دندر. مسهلاتك خفیف، یالکز کیوشتیجی قسمنه اطلاق اولنور.

مُرْد [ف] (مُرْدَن) مصدرندن وفات ایتمش ، اولمش ، کبرمش دیمکدر . لسانمزده (مرد اولدی) تعبیری « کبردی » مقامنده واکثریا حیوان حقنده قوللانیلیر.

مُرْدار [ف] پیس ، ایکرنج . (پاك، تمیز) ك ضدی: (مردار ایلیك) .

مُرْداسَنْج } [ف] تركجه ده « مرده سنك »
مُرْداسَنْك } دينيلن قلای و قورشوندن معمول
برجوهردرکه ادویه‌ده استعمال اولنور.

مُرَدَّف } [ع] ترديف ايدلمش، آردی صیره یوریدلمش § آردی صیره ایراد اولنمش § ردیفلی (غزل مردّف) .

مُرْدَگان } [ف] « مُرْدَه » نك جمعیدر ، اولملر ، گبرمشلر .

مُرْدَه } [ع] اولمش، جانی چیقمش، گبرمش ، اولو :

« شمسیا مرده ایدر احیا »
« لطفله سویله‌سه اوعیسی‌دم »
(شمسی پاشا)

مُرْدَه‌دِلْ } [ف] کوکلی اولمش، طویغوسز ، اولو یورکلی :

« فرط الطافیله اولدی درکهی جای امان »
« فیض انفاسیله بولدی مرده‌دللر تازه‌جان»

مُرْدَه‌سَنْك } [ف] نام صحیحی بالاده ذکر اولنان (حامض اسرب) درکه قالای وقور- شوندن اعمال اولنور .

مُرْدَه‌شُوی } [ف] اولو یيقا- يان. عربجه‌سی (غَسّال) .

مُرْسِل } [ع] ارسال ايدن ، کوندرن : (مرسل مکتوب) .

مُرْسَل } [ع] ارسال ايدلمش ، کوندرلمش § طرف حقدن کوندرلمش پيغمبر . (مُرْسَل اِلَيْه) = کندیسنه بر شی کوندرلمش اولان .

« محبوب خدا نبیّ مرسل »
(ضیا)

مُرْسَلات } [ع] « مُرْسَلَه » نك جمعی ، کوندریلن مکتوبلر || ملائکهٔ کرام .

مُرْسَلَه } [ع] مکتوب ، ورقپاره || کوندریلن دیکر شی.

مُرْسَلِين } [ع] « مُرْسَل » ك جمعی، پيغمبرلر. (سَيِّدُالمُرسَلِين) = مرسلينك سيدی ، بیوکی اولان پيغمبريمز عليه‌الصلاة والسلام افنديمز حضرتلری .

مُرَسَّم } [ع] ترسيم اولنمش ، رسم ايدلمش . رسمی یاپلمش. (مُرَسِّم) = ترسيم ايدن ، رسمنی یاپان .

مُرَشَّح } [ع] تربيه اولنمش § عبارەده مشبه بهه ملايم ايراد اولنان شی . دائما بو معناده مستعملدر .

مُرْشِدْ [ع] ارشاد ایدن ، امر دینده طوغری یولی کوسترن . (مُرْشِدانَه) = مرشده لایق صورتده : (نصایح مرشدانه) جمعی (مُرْشِدِینْ) .

مُرَصَّصْ [ع] ترصیص اولنمش ، لحیملنمش ‖ قالایلانمش ، اوزرینه قالای سورلمش شی .

مُرَصَّعْ [ع] ترصیع ایدلمش ، اوزرینه الماس وجواهر سائره اوطورتەرق تزیین ایدلمش : (مرصع نشان عثمانی ، مرصع نشان امتیاز ، مرصع سیف) § ایکی فقرەدن هر برینی تشکیل ایدن الفاظك وزن و قافیه جهتیله بر برینه توافقندن عبارت برصنعت ادبیه .

مُرْضِعْ [ع] ارضاع ایدن ، چوجق امزیرن ، امزیکلی خاتون . بونده ارضاع ایله وصفك حقیقتی قصد اولنورکه چوجغك اصل والدەسنەده اطلاق اولنەبیلیر .

مُرْضِعَه [ع] دایه ، سود آنا ، سود ننه . بوندەارضاع ایله وصفك مجازی مقصود در . ماضیده چوجق امزیرمش . استقبالده دخی امزیرمك شانندن اولان خاتون دیمکدر .

مُرْغ [ف] قوش . (مُرْغِ السَّهی) = روح انسانی . (مُرْغِ رُوزْ ، مُرْغِ زَرْ ، مُرْغِ زَرِّینْ بالْ ، مُرْغِ زَرِّینْ پَرْ) = کونش . (مُرْغابْ) = اوردك ، قاز کبی صویه مألوف اولان قوش . (مُرْغانَه) = قوش یومورطەسی . (مُرْغانْ) = (مُرْغ) ك جمعی ، قوشلر . (مُرْغانِ سِدْرَه) = ملائكۀ کرام . (مُرْغِ باغْ ، مُرْغِ بامْ ، مُرْغِ چَمَنْ ، مُرْغِ خُوشْخوانْ ، مُرْغِ سَحَرْ ، مُرْغِ شَبْ آهَنْكْ ، مُرْغِ شَبْخوانْ ، مُرْغِ شَبْخیزْ ، مُرْغِ صُبْحْ) = بلبل دینیلن قوش دیمکدر . (مُرْغِ زَرِّینْ) = سوکلون . (مُرْغِ سُلَیْمانْ) = هدهد و چاوش قوشی دینیلن قوش . (مُرْغِ شَبْ آویزْ ، مُرْغِ حَقْ کُو) = کیجەلری ایکی آیاغیله آغاجدن باش آشاغی یه آصیلەرق آواز بلند ایله حق حق دیه فریاد ایدن قوش که « اسحق قوشی » دینیلیر . (مُرْغِ شَبْ وروزْ) = آی وکونش . (مُرْغِ طَرَبْ) = خواننده . (مُرْغَكْ) = کوچك قوش ، قوشجغز (مُرْغِ نامَه بَرْ) = کوکرجین (مُرْغِ دِلْ) = قوش یورکلی ، قورقاق . (مُرْغزارْ) = = قوش یاتاغی ، قوشی چوق محل :

« جان مرغی آرمیده دکلدر رمیده‌در »
(خیالی)

مُرَفَّه [ع] ترفیه ایدیجی ، رفاه حاله نائل ایدن : (مرفه تبعه ورعایا) .

مُرَفَّه [ع] ترفیه اولنمش ، رفاه بولمش ، راحتلنمش سعهٔ حاله نائل اولمش . (مرفهاً) = رفاه وراحت وسعهٔ حال ایله ، مرفه اوله‌رق .

مُرَقَّع [ع] ترقیع ایدلمش ، بر برینه یاپشدیریلوب یاماتمش ، یاما اورلمش ، یامالی : (لباس مرقع) § درویشلرك کییدکلری دلق وخرقه کبی یامالی اولان لباس . جمعی اولان (مُرَقَّعات) = اکثریا اکلمه خطاط یازیلری ، مشق کاغدلری مقامنده قوللانیلیر .

مُرَقَّق [ع] اینجه‌لنمش ، یوفقه ، اینجه : (فتحهٔ مرققه) ، (حروف مرققه) .

مُرَقَّم [ع] ترقیم ایدلمش ، یازلمش ؛ رقملی ، یازیلی : (جدولده مرقم مقادیره نظراً) .

مُرَکَّب [ع] ترکیب اولنمش ، برقاچ شیئك بر برینه قاریشدیرلمسیله حاصل اولمش ، بردن زیاده ودرلو شیلر برلشدیریلوب قاریشدیرلمش : (جهل مرکب ، فائض مرکب ، فصیلهٔ مرکبه) جمعی (مُرَکَّبات) = مرکب اولان شیلر § یازی یازمق ایچون قوللانیلان سیاه ویاخود باشقه رنکلی مایع انواعی : (مرکب حقه‌سی) .

مُرَکِّب [ع] ترکیب ایدن § ترکیبه داخل اولان .

مُرْوارِیدْ [ف] اینجی . فتح میم ایله تلفظی یا کلشدر :
« کوروب بوسلك مروارید پرتابی جابندن »
« مجبدر خاکه صالمازسه فلك عقد ثریایی »
(نفعی)

مُرُوَّت [ع] مردلك ، انسانیت § شان انسانیته لایق اولان أیلکی اجرا ایتمك ، أیلك : (مروته اندازه اولماز) ، (مُرُوَّتمَنْد) = مروت صاحبی ، مروتلی . (مروت کورمك) = ابوینك اولادی حقنده موجب شرف وخیر اوله‌جق بر امرك اجراسنی مشاهده‌یه نائلیتلری دیمکدر .

مُرَوِّج [ع] ترویج ایدیجی ، رواج‌ویریجی ، طرفکیر : (مروج آمال) ، (مُرَوَّج) = ترویج اولنمش ، رواجلاندیرلمش دیمکدر .

مُرَوِّح [ع] رایحه ویرن ، قوقولاندیران § راحت ویرن ، راحتلندیرن . (مُرَوَّح) = کوزل قوقو ایله قوقولاندیرلمش ، راحتلندیرلمش .

مُرُود [ع] کچمك ، کیتمك ، کچوب کیتمك : (یولدن

مرور ، مرور دهور) § بر یاندن
کچوب دیکر یاندن چیقمق : (صویك
بوروُدن ، ترنك تونلدن مروری) کبی .
(مرور زمان) = انقضای مدت معینه ،
قانوناً معین اولان مدتك ختامپذیر
اولمسی . (مروریه) = اجرت مرور .
(مرور تذکره سی) = بر مملکتدن
دیکر مملکته کیتمك ایچون بر سنه
مدت معتبر اولمق شرطیله اصحاب مراجعته
اصولی وجه ایله صورت رسمیه ده
ویریلن یول کاغدی . معناجه (عبور)
ایله فرقلیدر .

«آره دن بیك بوقدر سال مرور ایتمش ایکن»
« دل حساسده حاکدر او تأثیر هنوز »
(م ناجی)

مُرَوَّق [ع] ترویق ایدلمش ، سوزیلوب طورولدلمش .

مُرَهِّب [ع] ترهیب ایدیجی ، قورقودیجی .

مُرید [ع] امر ایدیجی ، ایدن . اوصاف التهیه دندر § بر شیخه انتساب ایدوب هنوز مرتبهٔ سلوکه وارمامش اولان اهل طریق ، درویش . بو معناده جمعی (مُریدان) .

مُزاح [ع] لاغ ، لطیفه ، شاقه : (مزاحگو)

مُزاحه = شاقه ، لطیفه سویله ین . (مزاحگویانه) = لطیفه سویله ینه ، شاقه جی اولانه لایق صورتده .

مُزاحَف [ع] فن عروض اصطلاحاتندندر ، زحافلی ، کندیسنه عیب زحاف عارض اولمش ، رکن غیر سالم : (شعر مزاحف) .

مُزاحِم [ع] زحمت و صیقنتی ویرن ، آیقیری کلن ، چاپارز .

مُزاحَمه [ع] زحمت و صیقنتی ویرمه ، صیقشدیرمه § غلبه لك ، ازدحام ، اوشنتی .

مُزارَعه [ع] اکینجیلك صورتیله معامله ایتمك § اصطلاحات فقهیه دن اولوب برطرفدن اراضی دیکرطرفدن سعی وزراعت اولمق و حاصلات آره ده تقسیم اولنمق اوزره عقد ایدیلن شرکت دیمکدر : (مزارعه سندی) .

مُزاوَجه [ع] ازدواج ایتمك ، بربرینه واروب اش اولمق ، چفت اولمق .

مُزایَده [ع] مزاد ایتمك ، بر مالی کیم زیاده ویرر ایسه اوکا ویرمك اوزره صاتیلغه چیقارمق .

مُزْجات [ع] شیٔ قلیل ، آز معناسنه در . فی الاصل تام الصلاح اولمایان نسنه دیمکدر : (بضاعهٔ مزجات) .

مُزَخْرَف [ع] زینتلی ، یالدیزلی ، غیر خالص ، قلب ، مغشوش .

مُزَخْرَفات [ع] « مزخرف » ك جمعی اولوب لسانمزده

چورروك ، پيس ، سو پرتى ، مردار شيلر معناسنده قوللانيلير.

مُزْد { [ف] اجرت، كرا. (مُزْدوَرْ مُزْدوَرْ) = اجرتله مستخدم، اجير معناسنده «مُزْد» ايله «وَرْ» لفظلرندن مركبدر . فتح ايله ياكلمش اوقوماملى .

مُزْداد { [ع] زياده‌لنمش ، چوغالمش ، آرتمش .

مُزْدَحِم { [ع]غلبه‌لك، ازدحاملى، ييغلمش. (مُزْدَحِمگاه) = غلبه‌لك محل .

مُزْدَلِفَه { [ع] كعبهٔ معظمه‌ده (عَرَفات) ايله (مِنا) آره‌سنده برموضع مبارك .

مُزَرْكَش { [ف] آلتون صيرمه ايله‌ايشله‌مه‌لى: (پردهٔ مزركش ، سجادهٔ مزركش) .

مُزْعِج { [ع] ازعاج ايديجى ، راحتسزايدن، اوصانديران.

مُزَعْفَر { [ع] زعفرانلانمش ، زعفران كبى صارى صارى رنكلى ، زعفران ايله‌بويانمش: (چلا ومزعفر) = پرنجى زعفران ايله تلوين ايدلمش برنوع پلاو.

مُزَكّىٰ { [ع] تزكيه ايدلمش ، حال صلاحه كتيرلمش § پاك ايدلمش .

مُزَكّى { [ع] تزكيه‌ايديجى، ايدن؛ معايبه‌دن برى قيليجى ، اصلاح ايديجى : (مزكى‌النفوس) .

مُزَلَّف { [ع . مولد] نوخط ، هنوز صاقال‌باشى چيقمغه باشلامش اولان .

مُزْمِن { [ع] اوزرندن‌زمان‌كچمش، اسكيمش. اصطلاح‌طبده مدت مرض قرق كونى تجاوز ايتديكى تقديرده (مزمن) عد اولنور، قرق كوندن اول زائل اولان مرضه (حادّ) ديتيلير : (علت مزمنه) .

مُزَوَّج { [ع] تزويج ايدلمش، چفتلنديرلمش: (نباتات مزوّجه) .

مُزَوِّر { [ع] تزوير ايدن، يالانى تزويج ايچون تلله‌يوب پوللايان ، عيّار § يالان شاهدى . (مزورانه) = مزور اولانه ياقيشه‌جق صورتده . جمعى (مزورين) .

مُزَوَّر { [ع] تزوير اولنمش ، تلله‌نوب‌پوللانديرلمش‌يالان وساخته شى : (مادهٔ مزوّره) .

مُزَوّىٰ { [ع] زاويه‌لى، كوشه‌لى.

مُزْهَرَه { [ع] انواع رياحين ايله مزيّن محل، چيچكلرله دونادلمش باغچه . جمعى (مَزاهِر) .

مُزِيل { [ع] ازاله ايديجى، بر نسنه‌يى يرندن‌يوق‌ايديجى، ايدن : (مزيل‌اللون) = رنكى‌غائب ايدن .

مُزَيِّف { [ع] تزييف ايدیجی ، ایدن§ قلب اولمق اوزره كوسترن ، قلبه چیقاران . (مُزَيِّفانه) = تزییف ایدیجی یه لایق صورتده .

مُزَيِّن { [ع] تزيين ایدیجی ، زینتله‌یجی ، سوسله‌ین .

مُزَيَّن { [ع] تزيين ایدلمش ، زینتلنمش ، سوسلی :
(نوادر آثار عتیقه ایله مزیّن بر صالون ، مزیّن بر اوطه ، اسلوب مزیّن ، تعبیرات مزیّنه) جمعی (مُزَيَّنات) .

مُژْدَگانی { [ف] مژده ایله سوینوب مقابلنده ویریلن بخشش ، هدیه ، مژده بخشش . (مُژْدَگانه) ده دینیلیر :
« نوید لطفیدر ارباب شوقه مژدهٔ اکبر »
« او اکبر مژده یه ارواح کمتر مژدگانیدر »
(ناجی)

« نفی یم اندیشهٔ نعتیله اولدم کامیاب »
« نامرامان جهانه مژدکانیدر سوزم »

مُژْدَه { [ف] بشارت ، سوینج خبری . (مژده رس ، مُژْدَه رَسان) = مژده ایرشدیرن ، مژده ویرن ، مژده جی . (مژده فرما) = عین معناده لغتدر . (مژده رسانی) = مژده جیلك .

مُژْگان { [ف] « مُژَه » نك جمعی . کیرپیکلر ، کوز قاپاغنده بولنان قیللر . مفرد مقامنده ده قوللا‌نیلیر . فی الاصل (ژ) نك فتحیله‌در . صوکره‌دن سکون ایله استعمال اولنمشدر . بو کلمه فارسیده (مُژْگانها) طرزنده جمع الجمع اوله‌رق قوللانیلدیغی کبی لسانمزده دخی (مژکانلر) صورتنده دخی استعمالنده بأس کورلمه‌مشدر :
« ویرمه ای آرام جان بیهوده زحمت تیغکه »
« جسمدن تجرید ایدر برجنبش مژکان نبی »
(م ناجی)

مُژَه { [ف] کیرپیك ، کوز قاپاغی قیلی . اصلی (مُژْ) . (مُژَك) = کاف ادات تصغیر اولوب کیرپیکجك دیمکدر .
« غمزه‌ك سؤاله باشلاسه عشاقه هر مژه‌ك »
« گویا لسان حاله بر ترجمان اولور »
(نفعی)

مُسابَقَت { [ع] یارشمق ، برندن ایلری یه کچمك ، ایلری بولنمق ، اوستون اولمق : (مسابقه امتحانی ، اجرای مسابقت) .

مُسارَعَت { [ع] سرعت ، عجله ایتمك ، اصل ترکجه‌سی « ایوَمَك » در . « ایوْدرمَك » = تسریع ، تعجیل ایتمك « ایوگَن » = = تیز ، سریع ، مجهول معناسنه‌در . (ایوی) = عجله « ایو یدی » = عجله‌جی ، مجهول دیمکدر . (مُسارَعَةً) = سرعتله ، عجله اولنه‌رق .

مُساعِد { [ع] موافق ، الویرشلی ؛ اویغون : (هوا مساعد دکل) .
« امکان مساعد اولمدی تعدیل حسرته »
« هپ کوزلرك کورنمه‌ده‌در چشم حیرته »
(خیال معقب ـ ناجی)

مُساعَدَه { [ع] یارلق ایتمك، رفق ایله معاونت ایتمك ، رخصت ویرمك ، مانع اولمامق ، الویرشلی بولنمق. نظمده (مُساعَدَت) طرزنده استعمالی جائزدر .

مُساعَفَه { [ع] ایش بیترمکه موافقت کوسترمك ، معاونت ایچون مساعده ایتمك .

مُسافِر { [ع] باشقه محلدن کلوب موقتاً برمحلده اوطوران، مهمان ، یولجی ، قونوق § کوزك ایچنده پیدا اولان بیاض بر نقطه ، لکه . (مسافرخانه) = مهمانلره ، یولجیلره ، قونوقلره مخصوص محل ، اوتل || صورت رسمیه‌ده مسافر قبولنه مخصوص قوناق .

مُسافَرَت { [ع] برمحلدن دیکر محله کوچمك ، موقتاً برمکاندن مکان آخره نقل ایتمك، قونوقلق.

مُسافَعَه { [ع] معانقه کبی بربرینك بویوننه صارلق § (فیسیولوجی) = «علم وظائف الاعضا» اصطلاحنده کوزك هر بعد ده بولنان اشیایی کوره‌بیلمك خاصه‌سی .

مُساقات { [ع] اصطلاحات فقهیه‌دندر. برطرفدن اشجار، دیکر طرفدن تربیه اولنق وحاصل اولان میوه آره‌ده تقسیم قیلنمق اوزره عقد ایدیلن شرکته اطلاق اولنور .

مُسالَمَت { [ع] باریشقلق، خوش کچنمك ، صلح اوزره بولنمق : (مسالمت عمومیه) .

مُسامَحَه { [ع] برخصوصده دقتسز طاورانوب رفق وسهولتله معامله ایتمك ، اثر تکاسل ومساعده کوسترمك ، کوریله‌جك شیئه قارشی کوز یومق . جمعی (مُسامَحات) .

مُسامَرَه { [ع] کیجه صحبتی، کیجه‌لری الفت وصحبت ایتمك که (صُحْبَتِ شَبانَه) ده دینیلیر . جمعی (مُسامَرات) .

مُساوات { [ع] مساویلك، برابرلك ؛ برشیئك دیکر شی ایله هرصورتله برلکی، براولشی: (مساوات اوزره تقسیم) . (مُساواة) = مساوی اوله‌رق .

مُساوی { [ع] صفت مساوات ایله متصف اولان؛ برابر، بر حالده یعنی طبق ، عینی بولنان : (مرتبه‌لری مساوی، مساوی درجه‌ده) § علم ریاضی اصطلاحنجه (=) نشو وجه ایله رسم اولنان ایکی کوچك خطدن عبارت علامت دیمکدر . بو اشارت ایکی طرفنه یازیلان ماده‌نك ،

كمّيتك بر برینه مساوی اولمسنه دلالت ایدر. مثلا ٦ + ٣ = ٩ یازیلنجه التی ایله اوچ عددینك مجموعی طوقوز عددینه مساوی دیمك اولور .

مُساهَلَه { [ع] قولایلق کوسترمك، صیقی طاورانمیوب سهولتله معامله ایتمك .

مُسَبِّب { [ع] سبب اولیجی، اولان؛ سببی حصوله کتیرن : (مُسبِّبُ الاسباب ، مسبِّبِ حقیقی) = بالجمله اسبابی موجب اولان جناب واهب الآمال ، تکری .

مُسَبِّبات { [ع] حرکت حیوانیه یی تقلیل ویا قطع ایدیجی، طوکدیروب بایغین ایدن علاجلر . مفردی بومقامده قوللانیلماز .

مُسَبِّح { [ع] تسبیح ایدیجی، ایدن؛ سبحان الله دیین . جمعی (مُسبِّحین ، مُسبِّحان) : (مسبحان ملاء اعلی) و (مسبحان فلك) = ملائکهٔ کرام . (مُسبِّحه) = شهادت پارمغی .

« تنزل ایلم انشایه ایلسه‌م بلکه »
« مسبّحان فلك ورد ایدردی انشامی »
(نفعی)

مُسَبَّع { [ع] یدیدن عبارت ، یدی یه منقسم ، یدیلی § فن عروض اصطلاحنده یدی مصراعدن یعنی اوچ بچق بیتدن مرکب نظم § هندسه اصطلاحنده یدی ضلع ایله محدود اولان شکل .

مُسْتَأْجِر { [ع] استیجار ایدیجی، ایدن؛ کرا ایله طوتیجی، طوتان : (دکانك مستأجری ، حمام مستأجری) جمعی (مستأجرین) .

مُسْتَأْجَر { [ع] کرا ایله طوتیلان، استیجار اولنان شی .

مُسْتَأْجَرٌ فیه { [عَ] اجیرك عقد اجاره ایله التزام ایلدیکی عملی ایفا ایچون مستأجر طرفندن کندیسنه تسلیم اولنان شی . بونلر اصطلاحات فقهیه دندر .

مُسْتَأْجَل { [ع] وقت معینه قدر امهال وتأخیر اولنان.

مُسْتَأْذِن { [ع] استیذان ایدیجی، اذن ایسته ین .

مُسْتَأْصِل { [ع] استیصال ایدیجی، کوکندن قوپاریجی، قوپاران . (مستأصَل) = استیصال اولنمش ، کوکندن قوپارلمش .

مُسْتَأْمَن { [ع] امین قیلنمش، امان ویرلمش، معاهده آلتنه کیرمش آدم.

مُسْتَأْمِن { [ع] استیمان ایدیجی ، ایدن ؛ امان دیله ین.

مُسْتَأْنِف { [ع] استیناف ایدن، یکیدن باشلایان § بدایت محکمه سندن ویریلن قرار وحکمی قبول ایتمیوب مافوقنده کی محکمه یه مراجعتله فسخ ایتدیرمك استدعاسنده

بولنان. (مستأنف عليه) = استينافاً اقامهٔ دعوی ایدن کیمسه‌نك خصمی .

مُسْتَبان [ع] بیان اولنمش ؛ آشکار، عیان اولان.

« بوکلام هاتفی ویردی کشایش ذهنمه »
« حکمت بد رنکیٔ عالمده اولدی مستبان »

مُسْتَبِدّ [ع] کیفی حرکت ایدن. (مستبدانه) = مستبد اولانه یاقیشه‌جق صورتده .

مُسْتَبْدَل [ع] استبدال ایدلمش، دکشدیرلمش. اکثریا عسکر حقنده قوللانیلیر : (افراد مستبدله ، نفرات مستبدله) .

مُسْتَبْدِل [ع] استبدال ایدیجی، ایدن ، دکشدیرن § بدل ، عوض آلیجی اولان .

مُسْتَبْرِئ [ع] استبرا ایدیجی ، ایدن؛ اثر بولدن بری اولان .

مُسْتَبْشِر [ع] استبشار ایدن ، مژده ویرن § بشارتله سوینن ، دلشاد اولان .

مُسْتَبْضِع [ع] اصطلاح فقهده نفی کندینه یعنی ویرنه عائد اولمق اوزره سرمایه‌ویریلن شخصه اطلاق اولنور .

مُسْتَبْعَد [ع] استبعاد ایدلمش ، بعید عد اولنمش ، دائرهٔ امکان‌واحتمالدن اوزاق کورلمش.

مُسْتَتِر [ع] استتار ایدن، اورتو آلتنده کیزلی ، صاقلی اولان . (مختفی) ایله بینلرنده فرق واردر . (مختفی) اکثر یا اجسامده قوللانیلیر .

مُسْتَثْقِل [ع] استثقال ایدن، ثقیل عد ایدن § قوغارجه‌سنه معامله ایدن آدم .

مُسْتَثْقَل [ع] استثقال ایدلمش، ثقیل عد ایدلمش ، کندیسنه قوغیلورجه‌سنه معاملهٔ بارده کوسترلمش، ثقیل‌الروح، کرانجان آدم.

مُسْتَثْنَی [ع] استثنا ایدلمش ، آییرلمش ؛ فوق‌العاده یعنی اصول و عادتدن خارج طوتلمش اولان : (هر قاعده‌نك بر مستثناسی واردر) جمعی (مستثنیات) .

مُسْتَجاب [ع] طلبی قبول اولنمش، اجابت ایدلمش. (مستجاب الدعوه) = دعاسی مقبول دیمکدر.

مُسْتَجْمِع [ع] برآرایه طوپلایان، حاوی، شامل، طوپلی اولان : (مستجمع کمالات) .

مُسْتَجْوِب [ع] استجواب ایدن، جواب ایسته‌ین .

مُسْتَجْهِل [ع] استجهال ایدن ، جاهل عد ایدن ، کیمسه‌یی بکنمه‌ین .

مُسْتَحاثَه [ع] نوعی منقطع اولوب طوپراق آلتنده معدن کسیلمش ، تحجر ایتمش مواد حیوانیه ونباتیه‌یه اطلاق اولنور .

مُسْتَحَبّ [ع] مقبول ومرغوب اولان، ترکنده کناه اولمیوب ایشلهمهسنده ثواب بولنان عملدرکه پیغمبرمز علیه اکمل التحیات افندیمز حضرتلری طرفندن ثوابی بیان وبعضا دخی اجرا بیورلمشدر .

مُسْتَحْسَن [ع] استحسان ایدلمش، بکنلمش ، مقبول و ممدوح وکوزل عد ایدلمش : (اسلوب مستحسن ، عادت مستحسنه) .

مُسْتَحْصِل [ع] استحصال ایدن، حصوله کتیرن، الده ایدن .

مُسْتَحْصَل [ع] استحصال اولنمش، حصوله کتیرلمش . جمعی (مُسْتَحْصَلات) = معمولات کیمیویه .

مُسْتَحْضِر [ع] استحضار ایدن، حاضرلایان .

مُسْتَحْضَر [ع] استحضار اولنمش، حاضرلانمش، حضوره کتیرلمش § ذهننده موجود ، حاضر اولان . جمعی (مُسْتَحْضَرات) .

مُسْتَحْفِظ [ع] قلعه وحصار و مملکت محافظهسنه مخصوص عسکر § ردیفلکدن صوکره خدمت عسکریه ایله مکلف اولان صنف افرادی : (افراد مستحفظه) جمعی (مُسْتَحْفِظین) .

مُسْتَحْفَظ [ع] محافظه وحمایه اولنمش ، محفوظ و مأمون اولان .

مُسْتَحِقّ [ع] استحقاقلی، حق قازانمش ، حق لیاقتی بولنان، لایق اولان: (مستحق عاطفت) جمعی (مُسْتَحِقِّین) حانك فتحیله تلفظی یاکلشدر .

مُسْتَحْقَر [ع] استحقار ایدلمش، حقارت کورمش ، خوار ، حقیر .

مُسْتَحْقِر [ع] استحقار ایدن، حقیر طوتان، حقارت ایلهین .

مُسْتَحْلَب [ع] اصطلاح طبده سوت حالنه کتیرلمش، سوت کبی بیاض وسوبیه طرزنده یاپلمش اولان ادویهیه اطلاق اولنور .

مُسْتَحْکَم [ع] استحکام ویرلمش، قوت ومتانت ویرلمش، قوتلی طایانقلی برحاله قونلمش: (بنای مستحکم، طاق مستحکم، ابنیهٔ مستحکمه) § اطرافنه قلعه واستحکامات یاپیلهرق محافظه ایدلمش محل: (مواقع مستحکمه) .

مُسْتَحِیل [ع] وقوعی ممکن اولمایان، حد امکاندن خارج ومحال اولان : (امر مستحیل ، امور مستحیله) .

مُسْتَحِیی [ع] استحیا ایدن ، اوتانان ، اوتانغان .

مُسْتَخْبِرْ [ع] استخبار ایدلمش، خبر آلنمش . جمعی (مُستخبرات) .

مُسْتَخْدَمْ [ع] استخدام ایدلمش، خدمتده قوللانلمش، قوللانیلان . جمعی (مُستخدمین) .

مُسْتَخْرِجْ [ع] استخراج ایدن، چیقاران § عباره‌دن مأل چیقارمق اقتدارینی حائز اولان ، طالب .

مُسْتَخْرَجْ [ع] استخراج ایدلمش، چیقارلمش § برکتاب ویا صحیفه‌دن آلنمش چیقارلمش بند ، فقره .

مُسْتَخِفّْ [ع] استخفاف واستهزا ایدن، آشاغی وبایاغی طوته‌رق اکله‌نن. (مُستحقِر) معناجه بوندن قوتلیدر .

مُسْتَخْلِصْ [ع] استخلاص ایدن، برنسنه‌یی قورتاران. (مُستخلَص) = استخلاص ایدلمش ، قورتارلمش .

مُسْتَخْلِفْ [ع] استخلاف ایدن، کندی یرینه کچیرن. (مُستخلَف) = کندی یرینه‌کچیرلمش، دیکرینك یرینه قونلمش .

مُسْتَدَامْ [ع] دوامی طلب ایدلمش؛ دائم، باقی، برقراراولان.

مُسْتَدْرِكْ [ع] استدراك ایدن ، آ کلامق ایسته‌ین.

مُسْتَدْعِی [ع] استدعا ایدن ، حکومته عرضحال ایدن، استدعانامه ویرن : (اشبو قرارك مستدعی‌یه تفهیمی) .

مُسْتَدْعَی [ع] استدعا اولنمش، طلب ودعوی ایدیلن خصوص . جمعی (مُستدعیات) .

مُسْتَدَلّْ [ع] استدلال اولنمش، دلیل ایله آکلاشلمش. (مُستدلّ) یا کلشدر. طوغری‌یازمغه، طوغری سویله‌مکه چالیشملی.

مُسْتَدِیرْ [ع]دائره شکلنه کیرمش، دگیرمی، یووارلاق .

مُسْتَدِیمْ [ع] دوامنی طلب ایدن؛ دائم، باقی‌ابدی اولان.

مُسْتَدِینْ [ع] استدانه ایدن ، اودونج آقچه آلان ، بورج ایدین .

مُسْتَدِلّْ [ع] استدلال ایدن ، برینی ذلیل کورن ، ذلیل عد ایدن .

مُسْتَرَاحْ [ع] محل استراحت ، راحت ایده‌جك یر § آبدستخانه .

مُسْتَرْجِی [ع . مولّد]رجا اولنمش، رجا اولنه‌رق مأمول بولنان .

مُسْتَرْحِمْ [ع] استرحام ایدن، یالواران، نیاز مرحمت ایدن. (مُسترحمانه) = نیاز رحم ایدنه یاقیشه‌جق صورتده .

مُسْتَرْحَم [ع] استرحام ایدلمش، یالوارلمش، نیازاولنمش.

مُسْتَرْخی [ع]سولپوك، صارقیق، گیوشك ، تنبل آدم.

مُسْتَرْشِد [ع] استرشاد ایدن، طلب هدایت ایدن ؛ ارشـاد ایدلمسنی یعنی طوغری یولك كوسترلمسنی طلب ایدن. (مُسْتَرْشِدانَه) = مسترشـد اولانه لایق صـورتده . جمی (مُسْتَرْشِدین) .

مُسْتَرْشی [ع] استرشا ایدن ، رشوت ایسته‌ین .

مُسْتَرَق [ع] استراق ایدلمش ، چالنمش، آچیقدن آلنمش: (خَمْسَهٔ مُسْتَرَقَه) = سـنهٔ جلالیـه‌نك صوكنه علاوه اولنان بش كونه اطلاق اولنور .

مُسْتَرْهِن [ع] استرهان ایدن، رهن ایسته‌ین .

مُسْتَرِیح [ع] استراحت‌ایدن، راحت بولان، كوكلی راحتـده اولان . (مُسْتَرِیحانَه) = مستریح اولانه لایق صورتده .

مُسْتَزاد [ع] استزاده ایدلمش، زیاده‌لندیرلمش § فن عروض اصطلاحنجه بحر هزج اوزانندن (مفعول مفاعیل فعولن) یاخود (مفعول مفاعیل مفـاعیل مفاعیـل) وزننـده سویلنمش مصراعلره (مفعول فعولن) ویا (مفعول مفاعیلن) جزءلرینه مساوی برر پارچه ضم ایتمك صورتیله سویله‌نیلن نظم . اوپارچه‌لره (زیاده) دینیلیر.

مُسْتَسْعَد [ع] استسعاد ایدلمش، میمنتلی ، اوغورلی طوتلمش .

مُسْتَسْقی [ع] استسقا علتنه كرفتار اولان، بدننك برطرفنده ویاخود قارننده صـو بیریكن آدم § قوراقلغك دوامنـده یاغمـور دعاسـنه چیقان .

مُسْتَشار [ع] استشاره ایدلمش، ایش طانیشیلوب قونو- شلمش. بعض دوائر رسمیه‌ده نظّارك كندیلریله استشاره ایده‌جكلری معاونلری. حكمنـده بولنـان مأمورلرك عنـوان رسمیسی : (خارجیه مستشاری) .

مُسْتَشْفی [ع] اسـتشفا ایدن ، شفاجو .

مُسْتَشْرِق [ع . مولد] استشراق ایدن ، اقوام شرقیه‌یه متعلق علوم وادبیاتك تتبع وتدقیق ایله مشغول اولان غربلی ، اوروپالی. جمی (مُسْتَشْرِقین) .

مُسْتَشْهَد [ع] استشهاد ایدلمش ، شاهد طوتلمش. جمی (مُسْتَشْهَدات) . بوكلمـه آثار فصحا حقنده استعمال اولنور .

مُسْتَصْحِب [ع] استصحاب ایدن، یانـه آلان ، یاننده

بولنديران . (مستصحباً) = يانـنه آلەرق ، يانـنده بولنەرق .

مُسْتَضِى [ع] اسـتضائه ايدن ، ضيا آلان ، ضيالانان: (قمر كونشدن مستضيدر) .

مُسْتَطابْ [ع] استطاب ايدلمش، خوش وكوزل كورلمش، بكنلمش : (كتاب مستطاب) .

مُسْتَطْرِفْ [ع] استطراف ايدن، طرفه ونادیده وتحف عد ايدن ، كوزل كوسترن .

مُسْتَطِيلْ [ع] اسـتطاله ايدن ، اوزايان § درتزاويهٔ قائمه ايله ايكى اوزون ايكى قيصه درت ضلع متقابلى حاوى ، اوزونجه ودرت كوشهلى شكل هندسى . (مستطيل الرأس) = باشى ايلرى اوزون آدم .

مُسْتَظْرَفْ [ع] حاوى، محتوى، محيط كبى ايچنه آلان، اطرافنى قوشادان ، قوشاتمش اولان.

مُسْتَظِلّ [ع] كولـكەده اوطو- ران ، كولـكەلنن § حمايه آلتنده بولنان ، صيغنمش سايه- لنمش اولان .

مُسْتَظْهِرْ [ع] استظهار ايدن ، طايانان، آرقەورن. معنوياتده قوللانيلير .

« جعفر كبى چوقمى ذوالجناحين اولسەم »
« مسـتظهرم اللـهمه ، پيغمبرمـه »
(م ناجى)

مُسْتَعارْ [ع] استعاره ايدلمش ، عاريت اولەرق آلنمش. اصطـلاح فقهده بلابدل منفعتى تمليـك اولنان شى ديمكدركه آلان كيمسەمالى اولمديغى حالده صاحبنك اذنى بولنديغى مدتجه آنى قوللانير وصاحبى ايستديكى زمان كرى ويرر. (مُسْتَعارٌ مِنْه) = كنديسندن عاريت اولەرق برشى آلنمش اولان :

« نمایاندر لباس قابليّت مستعار اولماز »
(نجّار زاده)

مُسْتَعانْ [ع] كنديسندن ياردیم طلب اولنمش، اولنـان جناب الله : (ربّ مستعان، يامستعان).

مُسْتَعْجَلْ [ع] عجله اولنسى ، تيز ياپلسى ايستەنلمش؛ اهميتى جهتيـله چابك اولنسى مطلوب اولان . (مستعجلاً) = مسـتعجل اولەرق ، عجله صورتيله ياپيلەرق . (مُسْتَعْجِلْ) = عجله ايله تيز اولنسى ايستەين .

مُسْتَعِدّ [ع] استعدادلى، قابليتلى، بر شىءٔ قبول واتصـافه طبيعى آماده بولنان ، استعداد وذهن وفراست صاحبى اولان. (مُسْتَعِدّانَه) = مستعد اولانه ياقيشەجق صورتده . فارسى جمعى (مُسْتَعِدّانْ) عربى جمـى (مُسْتَعِدّينْ) .

مُسْتَعْرِبْ [ع] اصـلاً عربى اولمديغى حالده صوكره

دن عربه داخل اولمش ، عربلاشمش اولان .

مُسْتَعْطِف [ع] استعطاف ایدن، شفقت طلب ایدن . (مُسْتَعْطِفانَه) = استعطاف ایدنه مناسب کوریله‌جك صورتده .

مُسْتَعْفِی [ع] استعفا ایدن ، بر خدمتدن یا برمأموریتدن عفو ایدلمسنی ایسته‌ین § نیاز عفو ایدن ، صوچنك عفونی طلب ایدن.

مُسْتَعْلِی [ع] استعلا ایدن ، یوکسلن § اوسته چیقان، اوستون ، غالب اولان . (حُرُوفِ مستعلِیَه) = تجوید اصطلاحنجه حین تلفظده بعضلرنده لسان دماغه یوکسلن وبعضلرنده صوت یوقاریدن خروج ایدن یدی حرفه اطلاق اولنورکه (خ ، ص ، ض ، ط ، ظ ، غ ، ق) حرفلرندن عبارتدر .

مُسْتَعْمِر [ع] استعمار ایدن ، معمور وآباد ایله‌ین .

مُسْتَعْمَر [ع] استعمار اولنمش ، معمور ایدلمش، شنلندیرلمش . (مُسْتَعْمَرَه) = بر دولت طرفندن صورت مخصوصه‌ده مهاجرین سوق واسکانیله آباد ایدلمش، شنلندیرلمش اولان قطعهٔ اراضی دیمکدرکه فرانسزجه‌سی (قولونی Colonie) در. جمعی (مُسْتَعْمَرات) .

مُسْتَعْمِل [ع] استعمال ایدن ، قوللانان .

مُسْتَعْمَل [ع] استعمال ایدلمش ، قوللانلمش : (لفظ مستعمل ، کلمات مستعمله ، لباس مستعمل) .

مُسْتَعِیر [ع] استعاره ایدن ، عاریت آلان .

مُسْتَعِین [ع] استعانه‌ایدن، یاردیم ایسته‌ین. (مستعیناً بالله).

مُسْتَغاث [ع] استغاثه ایدیلن ، کندیسندن عون‌ومدد طلب اولنان ، جناب الله .

مُسْتَغْرِب [ع] استغراب ایدن، غریب کورن .

مُسْتَغْرَب [ع] استغراب ایدلمش، غریب کورلمش ، غرابتلی بولنان شی .

مُسْتَغْرِق [ع] غرق اولمش ، غرق‌اولان: (مستغرق سرور ، مستغرق دیون ، مستغرق حزن) § استغراقلی ، کندینی بیلمه‌یه‌جك قدر طالغین ، دوشونکن . محاوراتده اکثریا ونظمده بعضاً فتح را ایله قوللانیلیر :

« نیجه امیّ که کتابخانهٔ حق
« اولدی تألیفی ایله مستغرق »
(خاقانی)

مُسْتَغْفِر [ع] استغفار ایدن، اللّهدن مغفرت دیله‌ین: (فلان تائب ومستغفر اولدی) .

مُسْتَغَلّات [ع] « مستغل » ك جمعی . مسقفاتدن يعنی اوستی اورتولو عقارلردن ماعدا حاصلات وايراد كتيرن شيلره اطلاق اولنوركه مؤسسات خيريه‌نك ادامه و اداره‌سی ايچون اقتضا ايدن وارداتی كتيرمك اوزره وقف ايدلمش ترلا و اراضی و سائره ديمكدر. مفردی هيچ قوللانيلماز.

مُسْتَغْنی [ع] استغنا ايدن، محتاج اولمايان § چكينن، تنزل ايتمه‌ين، نازلانان . (مستغنيانه) = مستغنی اولانه لايق صورتده .

« بنده مستغنی طبيعت ، نونهالم سايه‌دار »
(م ناجی)

مُسْتَغِيث [ع] استغاثه ايدن ، عون ومدد ديله‌ين . جمعی (مستغيثين) : (ياغياث المستغيثين).

مُسْتَفاد [ع] استفاده اولنمش ، آكلاشلمش § فائده صورتيله حاصل اولمش ، قازانلمش :

(وزير نكته‌دان ، دستور اهل علم وصاحب‌دل)
(كه غالبدر ذكاده فكری عقل مستفاد اوزره)
(نفعی)

مُسْتَفْتی [ع] استفتا ايدن، فتوی ايسته‌ين ، شرعاً بر مشكلك حلّ وبيان ايدلمسنی طلب ايله‌ين.

مُسْتَفْرِغ [ع] استفراغ ايتديره‌جی، چيقاريجی علاج.

مُسْتَفِيد [ع] استفاده ايدن ، فائده‌لنن، فائده بولان. اسلوب فارسی اوزره جمعی (مستفيدان).

مُسْتَفِيض [ع] استفاضه ايدن، فيض آلان ، فيض بولان ، فيضله‌نن . معنوياتده استعمالی غالبدر .

مُسْتَقْبِل [ع] استقبال ايدن ، قارشيلايان . جمعی (مستقبلين) .

« مستقبليم اشك خروشان ايله جگرك »
(ناجی)

مُسْتَقْبَل [ع] استقبال ايدلمش ، قارشيلانمش § زمان آتی § علم صرف اصطلاحنده آتی‌يه دلالت ايدن فعل ديمكدر . اكثريا برنجی ، ايكنجی معنالرده قوللانيلير .

مُسْتَقِرّ [ع] استقرار ايديجی، ايدن ؛ برقرار اولان.

مُسْتَقْرِض [ع] استقراض ايدن، اودونج پاره آلان، بورج ايدن . جمعی (مستقرضين) .

مُسْتَقْرَض [ع] استقراض اولنمش، بورج واودونج آلنمش شی: (مبلغ مستقرض، مبالغ مستقرضه) جمعی (مستقرضات) .

مُسْتَقِلّ [ع] استقلال صاحبی ، باشلی باشنه اولان ، بر يره مربوط وتابع اولمايان. (مستقلاً) = مستقل اوله‌رق ، باشلی باشنه اولمق صورتيله .

مُسْتَقِيم [ع] استقامتله متصف، استقامت صاحبی، طوغری اولان: (مستقیم آدم، طریق مستقیم، خط مستقیم، خطوط مستقیمه)، (مُسْتَقِيمَانَه) = مستقیم اولانه یاقیشه‌جق صورتده.

مُسْتَكْبِر [ع] استکبار ایدن، نفسنی بیوك کورن، بیوکلنن.

مُسْتَكْرِه [ع] استکراه ایدن، مردار کورن، تیکسینن.

مُسْتَكْرَه [ع] استکراه ایدلمش، مردار کورلمش، تیکسینلنمش.

مُسْتَكْرِی [ع] استکرا ایدن، کرا ایله طوتان. (مستأجر) زیاده قوللانیلیر.

مُسْتَكْشِف [ع] استکشاف ایدن، کشف ایتمکه چالیشان.

مُسْتَلَذّ [ع] استلذاذ اولنمش، خوش و لذیذ کورلمش شی. جمعی (مُسْتَلَذَّات) = کندیسندن لذت آلنان شیلر.

مُسْتَلْزِم [ع] استلزام ایدن، لازم کوسترن، ایجاب ایدن، باعث، سبب: (مستلزم جزا، مستلزم تقدیر).

مُسْتَمِدّ [ع] استمداد ایدن، مدد یعنی یاردیم ایسته‌ین.

مُسْتَمِرّ [ع] استمرار ایدن، بر دوزی‌یه اوزایوب کیدن، برقرار اولان، متصل، دائم. (مُسْتَمِرّاً) = مستمر اوله‌رق، بر دوزی‌یه، دائما.

مُسْتَمِع [ع] استماع ایدن، ایشیدن، دیکله‌ین. (مُسْتَمِعاً) = مستمع اوله‌رق، ایشیده‌رك. جمعی (مُسْتَمِعِین).

مُسْتَمْلِك [ع] استملاك اولنمش، اولنان؛ صاتین آلنان ملك. (مُسْتَمْلَكَه) = بر دولت جانبندن صورت مخصوصه‌ده تملك و تصرف اولنان قطعهٔ اراضی دیمکدر. جمعی (مُسْتَمْلَكَات) فرانسزجه‌سی (Possession پوسسیون).

مُسْتَمَنْد [ف] متألم، اندوهناك، غملی، تاسه‌لی، غم، کدر، تاسه معناسنه اولان (مست) لفظیله صاحب معناسنی افاده ایدن (مَند) اداتندن مرکبدر. مجازاً حاجتمند معناسنده قوللانیلیر. جمعی (مُسْتَمَنْدَان) فتح تا ایله یاکلش اوقومالی:

« کران کلز وقاری اهل فیضك مستمندانه »
« سبوی باده مخموران شوقه بار دوش اولماز »
(قوجه راغب)

مُسْتَنَد [ع] استناد ایدن ، بر نسنه‌یی سند طوتوب آکا طایانان . (مستنداً) = مستند اوله‌رق .

مُسْتَنْسِخ [ع] استنساخ ایدن ، یازلمش برشیئك صورتنی نسخه‌سنی چیقاران ، قوپیه ایدن : (مستنسخ ماکنه‌لر) .

مُسْتَنْطِق [ع] استنطاق ایدن ، صوروب جواب ایسته‌ین § جرائمك فاعللرینی میدانه چیقارمق ایچون نظاماً لازم کلن تحقیقات ومعاملاتی ایفا ایدن محاکم عدلیه‌یه منسوب مأمور مخصوص : (مستنطق قرارنامه‌سی) .

مُسْتَنِیر [ع] استنار ایدن ، نور آلان ، ضیادار ، پارلاق .

مُسْتَوْجِب [ع] سزاوار ، لایق § « موجب » کبی سبب ، وسیله ، باعث .

مُسْتَوْدَع [ع . مولد] محافظه ایتمك اوزره برمالی قبول ایدن آدم . اصطلاحات فقهیه‌دندر .

مُسْتَوْدِع [ع] برینه برشیٔ امانةً تسلیم ایدن § ودیعه وضع اولنان یر .

مُسْتَوْفِی [ع] طولغون ، کافی ، یته‌جك درجه‌ده : (مستوفی معاش) (مُسْتَوفِی) = استیفا ایدیجی دیمکدرکه زمان قدیمده اموال امیریه‌یی تحصیل ایدنلرك عنوانی ایدی . ایرانده الیوم او مثللو مأمورلرك عنوان رسمیسیدر .

مُسْتَوْلِی [ع] استیلا ایدن ، بر مملکتی برمحلی قوهٔ غالبه ایله ضبط ایدن § سرایت ایدن ، بر یری یاییلوب قاپلایان ، طاغیلان : (مرض مستولی ، امراض مستولیه ، نزلهٔ مستولیه) .

مُسْتَوِی [ع] دوز ، طوغری ، یایغین : (خط مستوی ، اشکال مستویه) ، (سطح مستوی) = دوز یر .

مُسْتَهْجَن [ع] چرکین ، کوتو ، فنا کورلمش ؛ قبیح ، معیوب ، ناسزا اولان : (ذکری مستهجن) .

مُسْتَهْزِئ [ع] استهزا ایدن ، مسخره لغه آلان ، ذوقلنن ، اکلنن . (مُسْتَهزِیانه) = انسانی استهزا ایدیجی اولانه لایق صورتده .

« آز اولور دوستی مستهزینك »
(خذما صفا)

مُسْتَهْلِك [ع] استهلاك ایدن ، صرف ایتمك صورتیله توکتوب بیتیرن .

مُسْتَهْلَك [ع] استهلاك ایدلمش ، صرف ایتمك صورتیله توکدلمش ، بیتیرلمش : (ارزاق مستهلکه) .

مُسَجَّعْ [ع] سجعلنديرلمش ، سجعلى . عبارەدە هر جملەنك صوكى بر برينه اويغون الفاظ ايله مرتب ديمكدر: (عبارۀ مسجعه).

مُسَجَّلْ [ع] سجلّه قيد ايدلمش، دفتره كچيرلمش، تسجيل قيلنمش : (وقوعات مسجّله) .

مُسَحَّرْ [ع] سحر ايدلمش ، مفتون . فى‌الاصل ايچى بوشالدلمش ، قوف شى معناسنه‌در .

مُسَخِّرْ [ع] تسخير ايدن، اطاعته كتيرن ، الده ايدن .

مُسَخَّرْ [ع] تسخير ايدلمش ، ضبطله الده ايدلمش § اطاعته كتيرلمش ، مجلوب، منقاد § اصطلاحات قانونيه‌ده محكمه‌يه كلمه‌ين مدعى عليه ايچون محاكمۀ غيابيه اثنا- سنده تعيين اولنان وكيل ديمكدر : (وكيل مسخّر) .

مُسَخَّنْ [ع] تسخين ايدلمش ، قيزديرلمش ، ايصيدلمش.

مُسَدَّسْ [ع] تسديس ايدلمش ، آلتيلو ياپلمش، آلتى‌يه ابلاغ اولنمش § آلتى‌يه تقسيم ايدلمش، آلتى ضلع ايله محدود شكل هندسى § فن‌عروض اصطلاحنده هر بيتى آلتيشر مصراعدن مركب منظومه ديمكدر .

مُسَرَّجْ [ع] اگر اورلمش ، اگرلنمش ، اگرلى : (اسب مسرّج) .

مُسْرِفْ [ع] اسراف ايدن ، حد دن آشقين ولزومسز اوله‌رق صرف وتلف ايدن. (مُسْرِفانَه) = مسرفجه‌سنه .

مُسَطَّحْ [ع] تسطيح ايدلمش ، دوزلنمش ، ياصصى : (كرّه مسطّحه) .

مُسَطَّرْ [ع] تسطير اولنمش ، يازلمش .

مُسْعِدْ [ع] اسعاد ايديجى ، مسعود وبختيار ايدن .

(مُسْعَدْ) = اسعاد ايدلمش ، مسعود وبختيار قيلنمش .

مُسَقَّفْ [ع] تسقيف ايدلمش ، اوستى اورتولمش، طاوانلى بنا ، طام . جمعى اولان (مُسَقَّفات) = اصطلاحات فقهيه‌دن اولوب مستغلاتدن ماعدا خانه ، خان ، دكان كبى اوستى اورتولى اولان وقف محللر ، بنالر ديمكدر .

مُسَقّىٰ [ع] سقى ايدلمش ، صو- لانمش § تحريف ايله (موصاقه) دينيلن طعامدركه اوزرينه قيمه قونيلوب ات صويى دوكيله‌رك پيشيرلمش سبزه ديمكدر .

مُسْكِتْ [ع] اسكات ايديجى ، سكوت ايتديرن ، صوصديران ، آغز قاپادان: (جواب مسكت ، سؤال مسكت) .

مُسْكِرْ { [ع] سكر و يريجي ، ويرن، سرخوش ايدن: (كلّ مسكر حرام) = هر مسكر اولان شي حرامدر . جمعى (مُسكِراتْ) = سكر ويريجي شيلر، مشروبات كئوليه، سرخوش ايدن ايچكيلرك كافه سى ديمكدر .

مُسَكِّنْ { [ع] تسكين ايدن ، سكون حالنه كتيرن ، ياتشديران § اصطلاح طبده آلام و اوجاعى ازاله ايدن ، طورديران علاج ودواده‌كى خاصه يه اطلاق اولنور .

مُسَلِّحْ { [ع] تسليح ايدلمش . (مُسَلَّحاً) = سلاحلى اوله‌رق .

مُسَلْسَلْ { [ع] اجزاسى زنجير وارى بربرينه متصل اولان ، زنجيرله‌مه باغلى بولنان § بر دوزى يه . آرقه آرقه ، صيره‌لامه .

« اول قدر كاكل دلداره صارلدى دل كيم »
«شش جهتدن كوزمه زلف مسلسل كورينور»
(نجّار زاده)

مُسَلِّطْ { [ع] تسليط ايدن، برنى ديكرى اوزرينه صاتاشديران .

مُسَلَّطْ { [ع] تسليط اولنمش ، برينك اوزرينه دوشمش، صاتاشمش ، ايليشمش ، متعرض .

مُسْلِمْ { [ع] دين مبين اسلام اوزره بولنان، اهل اسلام اولان. جمعى (مُسْلِمينْ) : (امامُ المسلمينْ) = خليفهٔ ذى شان اسلام اولان ذات شوكتسمات حضرت پادشاهى . مؤنثى (مُسْلِمَه) جمعى (مُسْلِماتْ) .

مُسَلَّمْ { [ع] تسليم اولنمش، طاپشيرلمش، ويرلمش § طوغرى اولديغى اعتراف ايدلمش § بلا اعتراض انقياد ايدلمش ، بويون اكلمش. جمعى اولان (مُسَلَّماتْ) = صحتى تسليم اولنمش ، آشكار بولنمش اولان خصوصات ؛ مخاطبك اعتراف ايتديكى قضيه‌لر ديمكدر.

« آ كا مخصوص و مسلمدر هم »
« مو بمو جمله امور عالم »
(خاقانى)

مُسَلِّمْ { [ع] تسليم ايدن، طاپشيران، ويرن § اسكى زمانده بر قضانك ، برشهرك امور اداره‌سنه و ضبط و ربطنه طرف دولتدن مأمور اولان و شمديكى قضا قائممقاملرى مرتبه‌سنده بولنان ذواته دينيليردى .

مُسْلِمانْ { [ف] اسلام دينده بولنان هرفرده اطلاق اولنور. لسانمزده محاوراتده تلفظى بو صورتده واستعمالى مفرد حكمنده‌در . نظمده فتح سين وسكون لام ايله قوللانيلير . (مُسْلِمانانْ) طرزنده جمعلنير. بوكلمه‌نك اسلوب فارسى اوزره (مُسْلِم) ك جمعى اولديغى بيان ايدنلر بولنديغى كبى عكسنى

ادعا ایدنلر دخی موجود اولدیغندن اصلنی تعیین ایچون پك جدی تتبعات وتدقیقات مخصوصه اجراسی اقتضا ایدر.

مُسَمَّط [ع] اصطلاح عروضده بیتلری اکثریت اوزره قافیه‌لی درت جزءدن متشکل اولان نظم دیمکدر.

مُسَمّٰی [ع] تسمیه ایدلمش، اسم ویرلمش، آد قونلمش: (مسمّی بالنقیض) = نقیضی، ضدی، عکسی ایله تسمیه اولنمش دیمکدر.

«اندوه ایسه اسم بی‌مسمّی»
(معلم ناجی)

مُسِنّ [ع] یاشلی. مؤنثی (مسنه).

مُسْنَد [ع] اسناد ایدلمش، نسبت ایدلمش § علم نحو اصطلاحنده دیگر برکلمه‌یه اسناد ایله ایراد اولنان کلمه، کلام، خبر. (مُسْنَدٌ اِلَیْه) = نحوده محل اسناد اولان کلمه، مبتدا. (خَطِّ مُسْنَد) = قدیماً یمنده مستعمل یازی.

مُسَوِّد [ع] تسوید ایدن، قلمه آلان، انشا ایدن، کاتب. جمعی (مُسَوِّدین).

مُسْوَدَّه / **مُسَوَّدَه** [ع] برماده حقنده مؤخراً تبییض ایدلمك وآندن اوّل ایجاب حاله کوره محو واثبات اولنمق اوزره قلمه آلنان ورقه‌یه اطلاق اولنور. بونك بومعناده استعمالی مجازاً‌در. معنای اصلیسی «سیاهلانمش» دیمکدر. بولفظلرك هر ایکیسی‌ده استعمال اولنمش ایسه‌ده برنجیسی دها زیاده قرین صوابدر، دها چوق قوللانیلیر. برنجینك جمعی (مُسْوَدّات) ایکنجینك جمعی (مُسَوَّدات) در.

مُسْهِل [ع] اسهال ایدیجی، معده‌وباغرصاقلری تطهیر ایدن علاج. جمعی (مُسْهِلات).

مُسَیَّب [ع] ایشنده اهمال ایدن، ایشنه باقمایان، تنبل، اوشنکن.

مُشابِه [ع] بگزه‌ییجی، بگزه‌ین؛ برشیئك نظیری، اشی.

مُشابَهَت [ع] مشابهلك، بگزه‌مك، نظیر اولمق: (ایکی یازینك یکدیکره مشابهتی).

مُشاتَمَه [ع] سویگشمك، بربرینه سویگوب صایمق.

مُشاجَرَه [ع] نزاع ایدشمك، چکشمك؛ آغاج ایله اورشمك.

مُشار [ع] اشارت اولنمش، کوسترلمش: (مُشار بِالاَنامِل، مُشار بِالبَنان) = پارماقله اشارت اولنان، کوستریلن، مشهور، معروف دیمکدر. (مُشارٌ اِلَیْه) =

کندیسنه اشارت اولنمش ، اولنان ، اسمی یوقاریده کچن . اشبو تعبیر رسمیاتده استانبول پایه‌لیلر ایله فریقلر، رتبهٔ اولی رجالی ، روم ایلی بکلر بکی پایه‌لیلری و بونلرك مافوق بولنانلر حقلرنده وخصوصیاتده مزیتلی ذوات حقنده قوللانیلیر .

مُشارِكْ { [ع] اورتاق اولیجی ، اشتراك ایدیجی، ایدن.

مُشارَكَتْ { [ع] اورتاقلاشمق ، برینه شریك اولمق، اورتاقلق .

مُشاعْ { [ع] اشاعه اولنمش § اصطلاح فقهده حصص شایعه‌یی حاوی اولان شی دیمکدر .

مُشاعَرَه { [ع] شعر سویلشمك، ایکی شاعر بر برینه قارشی شعر سویله‌مك .

مُشافَهَه { [ع] یوز یوزه ، آغز آغزه سویلشمك لاقیردی ایتمك .

مُشاكَلَه { [ع] بر برینه اویغون كلمك؛ شكلجه براولمق، بكزه‌مك .

مُشاوِرْ { [ع] استشاره ومذاکره ایدیجی. ایدن : (حقوق مشاوری ، طبیب مشاور) جمعی (مُشاوِرِینْ) .

مُشاوَرَه { [ع] مشورت ایتمك ، مذاکره صورتیله عقل ورأی طانشمق. نظمده (مشاورت) صورتنده‌ده قوللانیلیر. فرانسزجه‌سی (Consultation) قونسولتاسیون) در . جمعی (مشاورات) : (مشاورات قانونیه ، مشاورات طبیه).

مُشاهِدْ { [ع] مشاهده ایدیجی ، کوز ایله کوریجی . جمعی (مُشاهِدِینْ) .

مُشاهَدَه { [ع] بر شیئ کوز ایله کورمك ، رؤیت . جمعی (مُشاهَداتْ) ، (مُشاهَدْ) = کوز ایله کورلمش دیمکدر .

مُشاهَرَه { [ع] آیلقله طوتمق . (مشاهرةً) = آیلقلی اولەرق .

مُشَبَّكْ { [ع] تشبیك ایدلمش ، اجزاسی بالیق آغی و ونجره قفسی کبی اورلمش .

مُشَبَّهْ { [ع] تشبیه ایدلمش، بکزه‌دلمش § معادل، شبیه، بکزر . (صِفَتِ مُشَبَّهَه) = فعلدن مشتق اسم فاعل . اسم فاعل ایله بینلرنده‌کی فرق اسم فاعلده حدوث ، صفت مشبهه‌ده ثبوت معناسی بولنمسیدر. یعنی اسم فاعللرك مدلولی اورمق ، کولمك کبی افعال و احوال نوعندن اولان وصفت مشبهه‌لرك مدلولی ایسه طارلق، کنیشلك کبی اوصاف نوعندن بولنان شیلردر .

مُشَبَّهٌ بِهِ [ع] كنديسنه بكَزنر، ملتبس اولان.

مُشْت [ف] تحريفـله «موشته» دينيلير كه يومروق، توقات ديمكدر § مجازاً آووج معناسنده ده قوللانيـلير. (مُشْتَزَنْ) = يومروق اوران، پهلوان:

«هله اينسون برايكی مشت كران اكسه سنه»
«نه آغيرباشلی اولورباقاوسبكسرديديكك»
(معلم ناجی)

مُشْتاق [ع] اشتياقلانمش، اشتياقلی، آرزو صاحبی.
(مُشتاقانَه) = مشتاق اولانه ياقيشه‌جق صورتده. جمعی (مُشتاقين) اسلوب فارسی اوزره (مُشتاقان) صورتنده‌ده جمعلنير.

مُشْتَبِه [ع] اشتباه‌ايديجی، شبهه‌لنن، شبهه‌لی.

مُشْتَدّ [ع] اشتداد ايتمش، شدت بولمش، شدتلنمش:

«نه‌در كوكلده بوسودا كه دائما مشتدّ»
(صفا)

مُشْتَرَك [ع] اشتراك اولنمش، اورتاقلاشـه تصرف و استعمال اولنان شی: (ملك مشترك، مال مشترك) § برقاچ‌شيئه ويا شخصه متعلق: (مشترك‌المنفعه)، (مشترك‌الميزان) = داخل قياس، اولچويه‌كلير.

مُشْتَرِك [ع] مهموم، كنـدی كندينه سويله‌نن آدم.

(فَريضَةُ‌المُشْتَرَكَه) = ميراثه متعلق بر مسئلهٔ شرعيه‌در.

مُشْتَرِی [ع] سيّاراتدن بركوكب اسميدركه نام ديكری (بِرْجيس) در. اهـل تنجيم عندنده بوكا «سعد اكبر»، «قاضیٔ فلك» دينيلير § اشترا ايدن، صاتين آلان. جمعی (مُشتَرين).

«معرفت التفـاته تابعدر»
«مشتريسز متاع ضايعدر»
(معلم ناجی)

مُشْتَرَی [ع] اشـترا اولنمش، صاتين آلنمش: (عبد مشتری، مال مشتری، ملك مشتری).

مُشْتَعِل [ع] اشـتعال ايدن، يالكلايان، پارلايوب آلولنن.

مُشْتَغِل [ع] اشـتغال ايدن، مشـغول اولان، ايش ايله اوغراشان.

مُشْتَقّ [ع] اشـتقاق ايتمش، بينـلرنده معنی وتركيب جهتيله مناسبت وصيغه جهتيله مغايرت اولمقاوزره‌ديكركلمه‌دن اخراج اولنمش كلمه. جمعی (مُشتَقّات).

مُشْتَكِی [ع] اشـتكا ايديجی، شكايت ايدن § وقوع بولان برجرمدن كنديسنی متضرر عد ايده‌رك برمستنطق‌ويامحكمه حضورنده

دعوای شخصی اقامه ایدن. (مُشتَکیانَه) = مشتکی اولانه یاقیشه جق صورتده.

مُشتَکی [ع] اشتکا ایدلمش، شکایت اولنمش: (مادهٔ مشتکی)، (مُشتَکیٰ عَنه) = کندیسندن شکایت اولنان کیمسه.

مُشتَمِل [ع] اشتمال ایدن، بوریبوب اورتمش، ایچنه آلمش، قاپلامش اولان.

مُشتَمَلات [ع] بر شیئه تابع و ومتعلق اولان نسنه‌لر، لسانمزده برخانه‌نك لواحق وبربنانك فرعلری معناسنده قوللانیلیر. مفردی اولان (مشتمل) قوللانیلماز.

مُشتَه [ف] خنجر، بیچاق قبضه‌سی کبی آووج ایله طوتیله‌جق شی § سراج و پاپوچجی اصنافنك قوللاندقلری آغاجدن ویاخود معدندن معمول وصاپی کندوسندن یعنی یکپاره اولان طوقماق.

مُشتَهِر [ع] اشتهار ایتمش، شهرت بولمش: (فضل وکمال ایله مشتهر).

مُشتَهی [ع] اشتهالی، ایستکلی، آرزو ایدیجی.

مُشتَهیٰ [ع] اشتها ایدلمش، ایسته‌نلمش. (مُشتَهیات) = اشیای مرغوبه، آرزو ایدیلن شیلر.

مُشتی [ع] بر آووج، آووج طولوسی مقداری.

مُشَجَّر [ع] اوزرینه آغاج و دال بوداق رسملری نقش اولنمش قماش § آغاج کبی داللی بوداقلی رسم.

مُشَخَّص [ع] تشخیص ایدلمش، طانلمش § شخص حالنه کتیرلمش، تجسم ایتدیرلمش.

مُشَدِّد [ع] تشدید ایدیجی، شدتلندیریجی، شدت ویرن: (مشدّد جزا، اسباب مشدده).

مُشَدَّد [ع] تشدید ایدلمش، شدتلندیرلمش، شدت ویرلمش § شدّه‌لی، اوزرینه شو (ـّ) اشارت قونلمش: (حروف مشدده، حرف مشدّد).

مُشَرَّح [ع] تشریح اولنمش، آچلمش.

مُشرِف [ع] برشیئه اوستدن باقوب مطلع اولان § یوکسك یره چیقان، یوکسلن § مائل ومستعد وياقين اولان. لسانمزده‌یالکز صوك معناده قوللانیلیر: (مُشرِفِ خَراب).

مُشَرَّف [ع] شرفلنمش، شرفلندیرلمش، کندیسنه شرف ویرلمش: (ادرا کیله مشرف اولدیغمز شهر صیام).

مُشرِك [ع] اشراك ایدن. جناب حقه شریك قوشان. جمعی (مُشرِکین).

مُشط [ع] طاراق. فرسیسی (شانَه) در. § جولحه.

لرك طاراق دیدکلری آلت . جمعی (أمشاط ، مشاط) ، (مُشطُ القَدَم) = آیاق پارمقلریله آیاق بیلکنك آره‌سنده بولنان و آیاق طاراغی دینیلن محل . (مُشطُ الید) = ال پارمقلریله ال بیلکنك آره‌سنده بولنان وال طاراغی دینیلن محل . (مُشطَه) = بالخاصه صاچ طاراغی .

مُشعِر [ع] اشعار ایدن، یازمق صورتیله بیلدیرن .

مُشَعشَع [ع] شعشعه‌لی، پارلاق، کوسترشلی .

مُشفِق [ع] شفقت ایدن، اسیرکه‌یوب مروت کوسترن، شفقتلی: (اب مشفق، والدهٔ مشفقه) ، (مُشفِقانَه) = مشفق اولانه یاقیشه‌جق صورتده : (التفات مشفقانه ، اوضاع مشفقانه) .

مُشك [ف] « مُسك » دینیلن کوزل قوقولو شی که دیار (چین وختن) ده یتیشن آهولرك نافیدر . (مُشك) بونك معربیدر . کسر میم ایله‌ده لغتدر. حتی محاوراتده اکثریا کسرمیم ایله (مسك) دینیلیر. (مُشك‌اَفشان ، مُشك‌فَشان) = مسك صاچیجی ، صاچان . (مُشکبار) = مسك یاغدیران، تعطیر ایدن ، مسك قوقولی . (مُشك آلود) = مشکه بولاشمش ، مسکلی . (مُشکفام) = مسك رنکلی، سیاه . (مُشکفروش) = مسك صاتان، عطار، مسك یاغجیسی . (مُشکین) = مسکلی ، مسك قوقولی؛ سیاه رنکلی شی . (مُشکین چاه ، مُشکین‌چَه) = بعض کوزللرك یوزلرنده بولنان سیاه بن . (مُشکین سنان) = اوزون سیاه کیرپیك . (مُشکین کلاه) = دلبرلرك سیاه صاچلری . (مُشك بید) = سلطانی سوکود آغاجی که چیچکی کوزل قوقار . عجم سوکودی‌ده‌دیرلر. بونامی‌عود آغاجنه عطف ایدنلرده وار ایسه‌ده طوغری دکلدر .

«کوزمدن مردم آسا خال‌روی دلرباچیقماز»
«سویداوش دلمدن فکر زلف‌مشکسا چیقماز»
(نیلی)

مُشَکَّك [ع] تشکیك اولنمش، شکه دوشورلمش ، شکلو ، شبهه‌لی اولان .

مُشكَك [ف] عربیده (سُعد) دینیلن ومعالجاتده قوللانیلان برنوع اوتك کوکیدرکه غایتله کوزل قوقار .

مُشکِل [ع] اشکاللی، کوج ، چتین، قولایك ضدی : (امر مشکل، مصالح مشکله)، (غیر

مشكل) = مشكل دكل . قولاى دیمكدر. جمعی (مُشْكِلات) = موانع، كوچ وچتین اولان شیلر ، ایشلر : (حَلّالِ مُشْكِلات) = مشكللری حل ایدیجی، آچیجی دیمكدر. كافك ضمیله تلفظی غلطدر .

مُشَكَّل [ع] تشكیل ایدلمش ، شكللندیرلمش ، شكل ویرلمش § ایری ، قوجامان ، شكلی كوسترشلی : (مشكّل برآدم) .

مُشْكِل پَسَنْد [ف] مشكل بكنیجی، كوچ چتین شیدن خوشلانان ، اولور اولماز شیئ بكنمه‌ین، هرشیئ كوجلكله بكه‌ن آدم . جمعی (مُشْكِل پسندان) . (مُشْكِل پسندانه) = مشكل پسند اولانه یاقیشه‌جق صورتده .

مُشْكِلْتَر [ف] پك مشكل . پك كوچ . (مُشْكِلْتَرِين) = اڭ مشكل ، اڭ چتین: (مشكلترین امور) .

مُشْكِل گُشای [ف] مشكل آچیجی ، آچان یعنی مشكل اولان مسئله‌لری ، شیلری حل وتسویه ایدن دیمكدر . جمعی (مُشْكِل گشایان) .

مُشْكِين [ف] مسكدن، مسكلی، مسك قوقولی § سیاه رنكلی ، قاب قاره شی :

« زیر لعلنده او خال مشكین »
« برحبش دلبریدر جانه یقین »
(نیلی)

مُشَمَّس [ع] كونشه سرلمش . كونشه‌طوتلمش،قوروتمق ایچون كونشه طوتلمش یاخود قوتلمش‖ كونش دكمش ، كونش اورمش . (زلف‌زرّین) یاخود (كیسوی‌زرتار) مقامنده (كیسوی‌مشمش) كبی معناسز برتعبیرك مجهول برذات‌طرفندن‌استعمال ایدلدیكنی بعض‌لغات كتابلرنده‌كی تنبیه واخطاردن آڭلادم. بوقدر معناسز، مناسبتسز تعبیراتی‌قوللانان مطلقا اسلوب لسان عثمانی‌یه وادبیات شرقیه‌یه واقف اولمایان عجزهٔ مقلدیندن بری اوللیدر.

مُشَمَّع [ع] تشمیع ایدلمش ، اریمش بال مومنه‌باتیرلمش بز . بین‌العوام تحریف ایله (موشامبا) دینیلیر . (مُشَمَّعِ طِبّی) = اصطلاح طبده اوزرینه مؤثر برتركیب دوائی سوریله‌رك احضار اولنان علاجلی بز ویا كاغدلر دیمكدركه لسان ناسده یاقی دیه معروفدر . (مُشَمَّعِ تِجاری) = بالیه‌لره صاریلان زفتلی قالین بز .

مُشْمَئِز [ع] صیقیلان، برشیدن استكراه ایله جانی صیقیلان ، نفرت ایدن .

مُشَنَّفْ { [ع] كوپه طاقلمش ، كوپه ايله مزيّن اولان.

مُشَوَّشْ { [ع] تشويش ايدلمش، قارمه‌قاريشيق، بوزوق دوزن :

« ديده پرآب، دل پرآتشدر »
« ظاهر و باطنم مشوشدر »
(حالتى)

مُشَوِّقْ { [ع] تشويق ايدن ، شوق وغيرته كتيرن ، غيرتلنديرن . جمعى (مُشَوِّقِينْ) .

مُشَوَّكْ { [ع] ديكنلى. (مُشَوِّكَه) = ديكنلى آغاج .

مُشْهِدْ { [ع] اشهاد ايدن، شاهد كتيرن .

مُشَيَّدْ { [ع] تشييد ايدلمش ، يوكسك ومتين ياپلمش : (مشيّدالاركان) .

مُشَيِّدْ { [ع] بنايى رفيع ومتين انشا ايدن .

مُشِيرْ { [ع] فى‌الاصل اشارت ايديجى معناسنه‌در. معناى اصطلاحيسى امور دولتده‌امر واشارت ايدن ديمكدر . سلك عسكريده اك صوك رتبه‌يى احراز ايدن ذاته اطلاق اولنور . (مُشِيرَانَه) = مشيرجه‌سنه، مشيره ياقيشه‌جق صورتده ديمكدر . (مُشِيرِيَّتْ ، مُشِيرِى) = مشيرلك . (رتبهٔ مشيريت) = مراتب ملكيه‌دن « وزارت » رتبه‌سنه معادلدر. اسلوب فارسى اوزره (مُشِيرَانْ) صورتنده جمعلنير : (مشيران عظام) .

«دلير صف‌شكندر اردشير شير افكندر»
« مشير مؤتمندر مستشار كار فرمادر »
(نفعى)

مُصَابْ { [ع] اصابت ايتمش ، هدف‌اتخاذ ايله اورلمش ديمك ايسه ده مصيبته اوغرامش ، قضازده وياخود سقط اولمش، خسار وضرر كورمش معناسنده قوللانيلير: (قحط ايله مصاب اولان اهالى) جمعى (مُصَابِينْ) .

مُصَابَرَه { [ع] صبر وتحمل ايتمك. نظمده (مصابرت) . صورتنده استعمالى جائزدر .

مُصَاحِبْ { [ع] صحبت ايديجى ، ايدن § سلاطين‌عظام حضراتنك خدمت وصحبت سنيه‌لريله شرفياب اولان ذوات‌وبندكان : (باش مصاحب حضرت شهريارى ، مصاحب حضرت پادشاهى) فارسى جمعى (مُصَاحِبَانْ) .

مُصَاحَبَتْ
مُصَاحَبَه { [ع] بربريله همدم اولمق ، صحبت ايتمك، قونشمق: (مصاحبت دوستانه) .

مُصَادَرَه { [ع] جريمه صورتيله بر شخصك اموال و اشياسنى ضبط ايتمك: (اشخاص يدنده

طوتیلان اشیای ممنوعه نظاماً مصادره اولنور) .

مُصادِفْ { [ع] راست کلن ، اوکنه چیقان، قارشی کلن : (مصادف نظر دقت) .
« اولدقجه مصادف بکا جانانلانیور »
« حالا بنی اطوارینه عاشق صانیور »
(م ناجی)

مُصادَفه { [ع] راست کلمك ، تصادف ایتمك ، اوکنه چیقمق .

مُصادَقتْ { [ع]صدق ایله دوستلق ایتمك، دوستلاشمق، طوغری معامله‌ده بولنمـق : (آثار مصادقت) .

مُصادَمه { [ع] ایکی شی بر برینه چارپمق ، چارپشمق ، اوروشمق : (مصادمهٔ سفائن) جمعی (مُصادَماتْ) : (مصادمات بحریه) = اشبو تعبیر دکز محاربه وغوغالری حکمنی متضمندر .

مُصارِعْ { [ع] کورش طوتیجی، کورشیجی، پهلوان : (مصارع مشهور قاره پوماق) .

مُصارَعه { [ع] ایکی شـخص بر بر یله کورشـمك ، کورش طوتمق .

مُصافاتْ { [ع] بر یله خالصـانه دوستلق ایتمك، مودت صافیه‌ده بولنمق .

مُصافَحَه { [ع] اثنای تلاقیده ایکی آدم بر برینـك الینی طـوتمق یعنی دوسـتانه ال طوتشمق معناسنه‌در . سنن سنیهٔ حضرت پیغمبریدن اولان مصافحه‌یی عادات غربیه‌دن اولمق ظن واعتباریله اجرا ایتمـك پك بیـوك اثر جهالتدر . غربیّونك عادت عربه اتباع ایتدکاری متحققاتدندر .

مُصالِحْ { [ع] اصطلاحات فقهیه‌دندر . مصالحه ایدن ، عقـد صلح ایدن . (مُصالَحٌ عَلَیه) = صلح ایچـون و یریله‌جك شی که « بدل صلح » دینـلیر . (مُصالَحٌ عَنه) = ادعا وطلب اولنان شی که « مدّعی بِه » دیمکدر .

مُصالَحَه { [ع] صلح ایدشمك ، ایکی طرف غوغا ونزاعی ترك ایدەرك بارشمق ، اوزلاشمق ، اویوشمق معناسنه‌در .

مُصاهَرَتْ | **مُصاهَرَه** | [ع] قیز آلدرق داماد اولمق صورتیله خصمنق، کوبکولـکله قرابت دیمکدر.

مُصایَفَه { [ع] یازلغنه یازارلق ایتمك. یاز کلنجه مقاوله ایدوب قیشه قدر اجرتله طوتمق معناسنه‌در . ییللغه طوتمغـه (مُعاوَمَه) آیلغه طوتمغـه (مُشاهَرَه) برکونلـکه طوتمغه (مُیاوَمَه) دینیلیر .

مُصَبَّغْ [ع] بويانمش ، بويالى دیكدر .

مُصَحِّحْ [ع] تصحيح ايديجى ؛ ايدن ، درجهٔ صحته ايرديرن . اكثريا مطبعه‌لرده ترتيب سهولرينى تصحيح ايدن ذواته اطلاق اولنور . جمعى (مصححين) .

« ايكى تاريخ رعنا يازدى كلك كوهرافشانى »
« بوديوانه مصحح ذائق فرسوده افكارك »
(شيخ ذائق)

مُصَحَّحْ [ع] تصحيح ايدلمش ، صحت اوزره دوزلدلمش ، ياكلشى طوغرودلمش : (مصحح بر نسخه ، مصحح برورقه) .

مُصْحَفْ [ع] قرآن عظيم الشانه اطلاق اولنور . فى الاصل صحيفه‌لنمش ، صحف حاوى يازى ولوحه معناسنه‌در . جمعى (مَصاحِفْ) : (مصاحف شريفه) .

مُصَحَّفْ [ع] تصحيف اولنمش ، خطاءً تغيير اولنمش § حرفلرينك نقطه‌لرى تبديل اولنه‌رق معناسى بوس بتون دكشديرلمش كلمه وكلام .

مُصَدَّرْ [ع] تصديرايدلمش ، ديباجه‌لنمش . (فضولى) نك :

«منشىء حكمت كه چكمش خامهٔ حكمت نكار»
مصراعيله مصدر اولان قصيده‌سى . .)

مُصَدِّعْ [ع] تصديع ايدن ، باش آغريدان ، باش آغريسى ويرن . (مُصَدَّع) = تصديع ايدلمش .

مُصَدِّقْ [ع] برشيء طوغريدر كرچكدر ديه تصديق ايديجى ، ايدن ؛ كلامك صحتنى تأييد ايدن .

مُصَدَّقْ [ع] تصديق ايدلمش ، كرچكدر دينلمش ، صحتى تأييد قيلنمش § رسماً تصديق اولنمش ، مهر كبى بر علامت تصديق وضع ايدلمش .

مُصِرّ [ع] اصرار ايديجى ، بر فكر ورأيده وياخود بر خصوص وماده‌ده آياق ديره‌يوب عناد ايدن ، سوزندن دونمه‌ين . (مُصِرّانه) = عناد واصرار ايدنه مناسب كوريله‌جك صورتده .

مُصَرَّحْ [ع] تصريح ايدلمش ، آچيقدن آچيغه بيان قيلنمش ، صريح وعيان كوسترلمش . (مُصَرَّحاً) = مصرح اوله‌رق .

مُصَرَّعْ [ع] تصريع ايدلمش ، مصراعلنديرلمش ديمكدر كه برنجى بيتى هم قافيه ايكى مصراعدن مركب اولان نظمه اطلاق اولنور : (قصيده — مطلعى مصرع اوله‌رق اون بشدن زياده برقافيه اوزره سويلنلمش بيتى حاوى اولان شعردر — مجموعهٔ معلم ناجى ٥٧) .

مُضِرْف [ع . مولده] اصطلاح طبده هجوم دم واخلاط ایله دوچار مرض اولان عضوی شفایاب ایتمك ایچون قوللانیلان قوری حجامت، خردل کاغدی و یاقیسی کبی شیلره اطلاق اولنورکه هجومی صرف وتحویله خدمت ایدر .

مُصْطَبِرْ [ع] اصطبار ایدن ، صیقنتی یه صبر و تحمل ایدوب طایانان .

مُصْطَفیٰ [ع] اصطفا ایدلمش ، کزیده ، سچلمش § مفخر موجودات علیه اکمل التحیات افندیمز حضرتلرینك دیکر اسم شریفلری : (محمّد المصطفی) ، (مُصْطَفَوِی) = مصطفایه منسوب دیمکدر :

« صانمه‌ڭ بزی کیم بسته‌دل نفس غوی یز »
« خاك قدم آل عبا مصطفوی یز »
(شیخ غالب)

مُصْطَلَحْ [ع] تعبیرات غریبه واصطلاحات وکلمات مغلقه‌دن مرکب وساده‌لکدن کلیاً عاری تکلفلی عباره وافاده‌یه اطلاق اولنور. (مُصْطَلَحِی) و (مُصْطَلِحْ) = اصطلاح پرداز ، اومثللو تعبیرات غریبه ومغلقه ایله سوز سویله‌ین دیمکدر .

مُصَغَّرْ [ع] تصغیر ایدلمش ، کوچلدلمش ، کوچك یاپلمش § اسم تصغیر حالنه قونلمش .

مُصَفَّفْ تصفیف ایدلمش ، صف صف دیزلمش ، صف حالنه قونلمش .

مُصَفّیٰ [ع] تصفیه ایدلمش ، صافی وطوری قیلنمش ، سوزلمش : (عسل مصفّی ، ماء مصفّی) .

« محبت بزمنك نوش ایتمه‌ین جام مصفاسین »
« چکر کردون‌ونك کونده یوزبیك‌درلو غوغاسین »
(شمسی پاشا)

« بر باده که شربت مصفی »
« ماننده سرکه بالدن احلی »
(اکرم)

مُصَلَّبْ [ع] صلابت ویرلمش ، قاتیلاشدیرلمش § خاچ، صلیب کبی چاپراز وخاچ رسمنده اولان شی .

مُصْلِحْ [ع] اصلاح ایدیجی ، ایدن ؛ نسنه‌نك نقایص وعیوبنی ازاله ایله ایی حاله کتیرن § غوغامنز اصلاحه غیرت ایدن ، صلح ایله دوزلتمکه چالیشان. جمعی (مُصْلِحُونْ) = دعوالری ، دعواجیلری صلح ایله فصل ایدوب باریشدیرانلر .

مُصَلّی [ع] نماز قیلان ، نمازه دوام ایدن : (فلان پك مصلّی ومتقی آدمدر) .

مُصَلّیٰ [ع] فی‌الاصل نماز قیله‌جق محل دیمکدر. لسانمزده اکثریا جنازه نمازی قیلمغه مخصوص اوستی آچیق محل معناسنده قوللانیلیر: (مصلّا طاشی) .

مُصَمَّتْ [ع] ایچی بوش، قوف اولمایان شی: (حروف مصمّته) = (م ، ر ، ب ، ن ، ف ، ل) حرفلرندن ماعدا اولان حرفلر .

مُصَمَّمْ [ع] تصمیم ایدلمش ، صورت قطعیه‌ده نیت اولنمش، اجراسنه قطعیاً قرار ویرلمش دیمکدر : (سور ختانك بو هفته اجراسی مصممدر) .

« ایشتمکله مجرد لطف طبعڭ »
« ادای مدحڭ اولشدی مصمّم »
(نفعی)

مُصَنَّعْ [ع] تصنیع ایدلمش ، هنر ومعرفتله اوسته‌لقلی یاپلمش، صنعتلی شی § ساخته اوله‌رق یاپلمش ، اویدورلمش : (کرهٔ مصنعه، مصنع برساعت ، بوروایت مصنعدر).

مُصَنِّفْ [ع] یکیدن کتاب تألیف ایدن ، کتاب یاپان : (مصنّف صاحب اقتدار) جمعی (مُصَنِّفِین) .

مُصَنَّفْ [ع] تصنیف ایدلمش ، یاپلمش کتاب . جمعی (مُصَنَّفات) = یاپلمش کتابلر : (مصنّفات اسلاف) .

مُصَوِّتْ [ع] تصویت ایدن ، سسلنن ، سسی چیقان شی : (حروف مصوّته) .

مُصَوِّرْ [ع] تصویر ایدن ، صورت ویرن ، صورتنه قویان § ترسیم ایدن ، رسّام : (مُصَوِّرانَه) = تصویر ایدیجی‌یه یاقیشه‌جق صورتده . جمعی عربی (مُصَوِّرِین) فارسی (مُصَوِّران) .

مُصَوَّرْ [ع] تصویر ایدلمش ، صورت‌ویرلمش، صورتی یاپلمش § ترسیم ایدلمش ، رسملی : (مصوّر غزته ، جریدهٔ مصوّره) .

« سنسن اول روح مصورکه اولور همواره »
« یاد مجموعهٔ حسنکله پریشان دللر »
(نائلیٔ قدیم)

مُصِیبْ [ع] اصابت ایدن ، طوغریجه‌واروب ایریشن، راست کلن : (سهم مصیب) § فعل وقولده صوابه تصادف ایدن : (قرار مصیب ، مطالعهٔ مصیبه) .

مُصِیبَتْ [ع] انسانه اصابت ایدن قضا ، بلا ، فلاکت ، درد: (مُصِیبَت‌زَدَه) = مصیبته دوچار اولمش دیمکدر. جمعی (مَصائِب) .

مُصَیْقَلْ [ع] مصقله ایله جلا- لانمش، جلالی، پارلاق.

مُضادّ [ع]ضد ، مخالف اولان؛ تأثیرینه قارشی قویان : (مضادّ تعفن) .

مُضارِبْ [ع] دوگوش ایدن ، دوگوشن § اصطلاحات فقهیه‌جه شرکت مضاربه‌ده سرمایه‌یی قوللانوب تجارت ایتمك اوزره چالیشان دیمکدر .

مُضارَبه [ع] دوگوشمك ، اوروشمق § اصطلاح فقهده برطرفدن سرمایه ، دیکرطرفدن سعی وعمل اولمق اوزره عقد ایدیلن شرکته اطلاق اولنور : (شرکت مضاربه) بوده ایکی درلودرکه برینه (مضاربهٔ مطلقه) دیکرینه (مضاربهٔ مقیّده) دینیلیر .

مُضارِع [ع] فی‌الاصل شریك ، شبیه معناسنه‌در . اصطلاحده حال و یا استقباله دلالت ایدن شکل فعله اطلاق اولنور : (صیغهٔ مضارع، مضارع صیغه‌سی) ، (مُضارِعَت) = مضارع اولمق حالی ، مضارعلك : (مضارعت حرفی) § بحور عروضدن بربحرك اسمی . لسانمزده (شریك ، شبیه) معناسنده اصلا قوللانیلماز .

مُضاعَف [ع] ایکی ویا زیاده قات ایدلمش، قات‌قات آرتیرلمش ، برمثلی ویا امثالی اوزرینه زیاده‌لشدیرلمش : (حساب مضاعف، قید مضاعف) بومعناده (مضاعفه) ده قوللانیلیر : (اصول مضاعفه) § اصطلاحات صرفیه‌جه عین‌الفعلی ایله لام‌الفعلی برجنسدن وحروف صحیحه‌دن اولان ویا مادهٔ اصلیه‌سنده بر جنسدن ایکی حرف بولنان فعل ثلاثی یه اطلاق اولنور : (فعل مضاعف) .

مُضاف [ع] اضافه اولنمش ، طاقلمش ، ملحق : (بکقوز قضاسنه مضاف آق بابا قریه‌سی) § اصطلاح نحوده دیکر بر اسمه علاوه‌واسناد اولنمش‌اسم دینکدر. جمعی اولان (مُضافات) = اکثریا ملحقات مقامنده قوللانیلیر . (مُضاف الَیْه) = اصطلاح نحوده کندیسنه دیکر کلمه طاقلمش اسم دینکدر .

مُضاهات [ع] بر شیئه بکزه‌مك ، شبیه اولمق ، مشابهت .

مُضاهی [ع] شبیه ، مانند ، بکزه‌ییجی .

مُضایَقه [ع] ضرورت ، فقر ، صیقنتی، طارلق؛ طارلاشمق ، طارده قالمق : (مضایقهٔ شدیده) .

مُضْحِك [ع] گولدیریجی، گولدیرن ، تحف .

مُضْحِکَه [ع] گولنه‌جك کلام ویا شی ، تیاترولرده اوینانیلان گولنج اویون ، قومدی . جمعی (مُضْحِکات) .

مُضِرّ [ع] اضرار ایدن ، ضرر ویرن ، ضرره صوقان ، ضرری موجب اولان ، ضررلی : (مضرّ صحّت ، حیوانات مضرّه) .

مُضْطَجِع [ع] یان‌اوسنی یاتان، یان طرفنه اوزانان .

مُضْطَرّ [ع] اضطرارلانمش ، چاره‌سز قالمش، ناچار، مجبور دیمکدر. (قالمق) ماده قوللانیلیر .

مُضْطَرِبْ } [ع] چالقانوب بی‌قرار اولان ، چالقانان § مادی و معنوی راحتسز اولان : (مضطرب الحال ، دیش آغریسی انسانی فوق‌العاده مضطرب ایدر) ، (مُضْطَرِبانَه) = مضطرب اولانه مناسب کوریله‌جك صورتده .

مُضَعَّفْ } [ع] تضعیف اولنمش ، برقات دها آرتمش ، برمثلی زیاده‌لشمش .

مُضِلّ } [ع] اضلال ایدن، ضلالته دوشورن، طوغری‌یولدن چیقاروب اگری یوله صاپدیران : (ابلیس کبی هم ضالّ هم مضلّ) .

مُضْمَحِلّ } [ع] پریشان ، نابود اولان .

مُضْمَرْ } [ع] اضمار ایدلمش، درونده کیزلنمش، خاطرده مکتوم اولان شی، سرّ . جمعی (مُضْمَرات) .

مُضیء } [ع] اضاءه ایدن ، ضیا ویرن ، ضیالاندیران : (اجرام مضیئه) .

مُضَیِّع } [ع] اضاعه ایدن، ضایع قیلان ، تلف ایدن .

مُضَیِّق } [ع] طارلاتیجی ؛ ضیق ، طار محل .

مُطابِق } [ع] طبق طبقنه ، اویغون اولان؛ آیری غیری بولنمایان

مُطابَقَت } [ع] اویغون اولمق ، اویغون بولنمق ، اویغونلق : (صفت ایله موصوف بیننده مطابقت لازمدر) .

مُطاع } [ع] کندیسنه اطاعت ، انقیاد اولنمش : (حکم جهان مطاع) .

مُطالَبَه } [ع] طلب ایتمك § برینك ذمتنده‌کی حقنی ایسته‌مك . جمعی (مُطالَبات) .

مُطالِع } [ع]مطالعه‌ایدن، اوقویان. جمعی (مُطالِعین) .

مُطالَعَه } [ع] برشیئه واقف اولمق ایچون متصل نظر و تفکّر ایتمك معناسنه‌درکه لسانمزده بو صورتله حصوله کلن وقوف ، رأی و تدبیر و ملاحظه مقامنده قوللانیلیر : (بوماده حقنده‌کی مطالعه‌کزی بیان ایدیڭ) § یازی‌یه وکتابه باقمق، کتاب اوقومق‌معناسنده‌ده‌قوللانیلیر: (مطالعهٔ آثار ادبیه ، ارباب مطالعه) جمعی اولان (مُطالَعات) هر ایکی معنایه کوره قوللانیلیر .

مُطاوِع } [ع] طوع ایله دیکره اویجی، دیکره اویوب انقیاد کوستریجی ، کوسترن : (فعل مطاوع) = معلوم صیغه‌سنده اولدیغی حالده برفعل متعدینك مجهولی صیغه‌سی معناسنی افاده ایدن فعل دیمکدر : (قیرلدی ، یاپلدی) کبی .

مُطاوَعَت } [ع] امره اویمق ، اطاعت ایتمك، انقیاد کوسترمك ، اویوب کیتمك .

مُطَايَبَه { [ع] لطيفه‌لشمك ، لطيفه ايتمك ، مزاح . جمعی اولان (مُطَايَبَاتْ) = مضحكات قبيلندن لطائف ، حكايات ديمكدر .

مُطْبِقْ { [ع] برشيئ تماماً اورتوب بوروين نسنه‌يه اطلاق اولنور . دائما آرتوب آيرلمايان مرض حمّايه‌ده (حُمّای مُطْبِقَه) دينير . ديلی اوست دماغه قاپادان حرفلره (حروف مطبقه) دينيليركه (ص ، ض ، ط ، ظ) حرفلرندن عبارتدر .

مُطَبَّقْ { [ع] تطبيق اولنمش || قاپاق كبی قاپانمش .

مُطْرِبْ { [ع] اطراب ايدن ، شوق‌ويرن ، شنلنديرن: (نغمات مطربه ، الحان مطربه) § خواننده ، اصول موسيقی يه توفيقاً شرقی ، غزل ، السّهی اوقويان .

مُطَّرِدْ { [ع] نسق واحد ده ، بر طرزده ، بر دوزی يه اولان : (امثلهٔ مطّرده) § برقاعدهٔ كليه‌يه مطابق ومماثل اولان: (معاملهٔ مطّرده) ، (مُطَّرِداً) = اطّرادلی اوله‌رق ، اطراد اوزره .

مُطَرَّزْ { [ع] طرازلانديرلمش ، كنار ايشلنمش، كناری زينتلی ، ايشله‌ملی .

مُطَرّی { [ع] طراوتلی ، رونقلی، تازه : (كل مطری) .

مُطْعِمْ { [ع] اطعام ايديجی، طعام يديريجی، فقرا پرور .

مُطْفِی { [ع] اطفا ايدن، سونديرن . (مُطْفِیٔ اَخْمَر) = بردالعجوزك آلتنجی كونی .

مُطَلْسَمْ { طلسملی ، افسونلی .

مُطَّلِعْ { [ع] اطّلاع ايدن ، كسب وقوف ايدن، آڭلايان، واقف ، خبردار ديمكدر .

مُطْلَقْ { [ع] اطلاق اولنمش ، صالبويرلمش، باشی بوش براقلمش : (مُطْلَقُ العِنانْ) = يولاری براقلمش ، آزاده سر ديمكدر . § بلاشرط وقيد يعنی سربست مختارحكمنی افاده ايدركه (مقيّد) مقابلی ديمك اولور § مطلقا ، البته مقامنده دخی قوللانيلير .

مُطَلَّقَه { [ع] تطليق ايدلمش ، طلاق ويرلمش ، قوجه‌سندن بوشانمش قادين .

مُطْلَقَا { [ع] مطلق اوله‌رق ، بهمه حال، هرنه‌وجه ايله اولور ايسه‌اولسون معناسنی‌افاده ايدر:

« مطلقا غصه‌دن اطلاق بيور »
« صلحا سلكنه الحاق بيور »
(خاقانی)

مُطَلّا { [ع] طلالانمش ، اوزرينه يالديز سورلمش ، يالديز قاپلانمش ، يالديزلی .

مُطْمَئِنْ [ع] ربط قلب ایله سکون حاصل ایدن ، اطمئنان اوزره اولان .

مُطَمِّثْ [ع] اصطلاح طبده طائفهٔ نسانك عادت طبیعیه‌لرینك ظهوری ایچون قوللانیلان ادویه‌یه اطلاق اولنور .

مُطَنْطَنْ [ع] طنطنه‌لی ، دبدبه‌لی ، کوسترشلی : (ضیافت مطنطنه ، سور مطنطن) .

مُطَوَّلْ [ع] تطویل ایدلمش ، اوزادلمش ، اوزون : (کلام مطول ، عبارهٔ مطوّله) جمعی (مُطَوَّلاتْ) .

مُطَهِّرْ [ع] تطهیر ایدیجی ، مادی ومعنوی تمیزله‌یوب پاك ایدیجی .

مُطَهَّرْ [ع] تطهیر ایدلمش ، مادی ومعنوی تمیزلنمش ، پاکلنمش : (قلب مطهّر ، روضهٔ مطهّره ، لباس مطهّر) .

مُطَيَّبْ [ع] تطییب ایدلمش ، کوکلی خوش ایدلمش ، خشنود : (مطیّب الخاطر) § کوزل قوقولی نسنه سورلمش ، طیبلنمش .

مُطِيعْ [ع] اطاعت ایدیجی ، انقیاد ایدن ؛ ویریلن نصیحت وامری حسن صورتله تلقی وقبول ایده‌رك حکمنی اجرا ایلەین : (ولد مطیع) .

مُظاهِرْ [ع] یاردیم ایدیجی ، آرقه ویریجی : (ناظر کمالات مظاهر) .

مُظاهَرَتْ [ع] یاردیم ایتمك ، یاردیم صورتیله طایانمق ، آرقه ویرمك : (مظاهرت مادیه ، مظاهرت معنویه) .

مُظَفَّرْ [ع] مطلوبنه ظفریاب اولان ، نائل مرام اولان ، مقصودینه ایرن § محاربه‌ده غالب اولان ، دشمنه غلبه ایدن : (جند مظفر ، عساکر مظفره) (مُظَفَّرانَه) = مظفر اولانه یاقیشه‌جق صورتده . (مُظَفَّراً) = مظفر اوله‌رق ، غلبه چاله‌رق . (مُظَفَّرِيَّتْ) = مظفرلك ، مقصودینه ایرمك ودشمنه غلبه چالمق حالی .

مُظْلِمْ [ع] ظلمتلی ، قارا کلق : (ابر مظلم ، سحائب مظلمه)

مُعاتَبَه [ع] عتاب ایتمك ، طارلمق ، آزارلامق .

مُعاتَبْ [ع] عتاب اولنمش ، تکدیر قیلنمش ، آزارلانمش .

مُعادْ [ع] اعاده ایدلمش ، کری چویرلمش ، دوندیرلمش .

مُعاداتْ [ع] برینه عداوت ایتمك ، دشمنلك کوسترمك ، دشمنلکده بولنمق . فارسیده (مُعادا) طرزنده دخی استعمال اولنور .

مُعادِلْ [ع] عديل ، شبيه ، نظير ، مساوى ، برابر ، اش معناسنه‌در : (شوشكل بوشكلك معادليدر) .

« برمعالى جهانيدر حيدر »
« اوزكه هارون بى معادلدر »
« حضرت على حقنده ـ معلم ناجى »

مُعادَلَه [ع] برشيئه مساوى ، نظير ، شبيه اولمق ؛ برابرلك § علم جبرده برمساوى علامتنك طرفيننده ايكى مساوى كميتدن عبارت اولان هيئته اطلاق اولنور . جمعى (مُعادَلاتْ) .

مُعاذَرَه [ع] عذر ، بهانه سرد ايتمك ، يالاندن عذر كوسترمك .

مُعارْ [ع] اعاره اولنمش ، اصطلاح فقهده عاريت اولان ماله دينيلير .

مُعارِضْ [ع] مخالفت ايدن ، قارشى كلن ، نزاعه كيريشن .

مُعارَضَه [ع] عدول وانصراف ايتمك ، مخالفت ايتمك ، غوغا ايتمك، بوغشمق: (منع‌معارضه)

مُعارَفَه [ع] بيلشمك ، طانيشمق، آشنا چيقمق ، آشنالق : (معارفهٔ سابقه) .

مُعارَكَه [ع] بربريله جنك‌ايتمك، صاواشمق .

مُعاشَرَتْ [ع] بربريله خوش كچنمك، همدم اولمق، محبتله صحبت واختلاطده بولنمق : (طرز معاشرت ، آداب معاشرت) .

مُعاشَقَه [ع] بربرينه اظهار عشق ايتمك ، بربرينى سَوْمك .

مُعاصِرْ [ع] هم عصر، هم زمانه ديمكدر . يعنى بريله بر زمانده ، بر عصرده بولنمش اولان ، بولنان . جمعى (معاصرين) .

مُعافْ [ع] عفو اولنمش ، واز كچلمش . اصلى (مُعافى) در . مفاعله بابندن اسم مفعولدر . مصدرى (مُعافاتْ) در . عجملر آخرنده‌كى يادن مقلوب اولان الفى اسقاط ايتمشلردر . (صاف) كلمه‌سى كبى كه اصلى « صافى » در . § مستثنا ، امتيازلى معناسنده دخى قوللانيلير : (ويركودن معاف) فتح ميم ايله اوقومق غلطدر .

مُعافِيَّتْ [ع] معافلق ، امتيازليلق ، مستثنالق : (معافيت فرمانى ، معافيت جرم ، معافيت جزا) § اصطلاح طبده بعض خسته‌لرك مرضدن قطعاً متأثر اولمامالرى حالنه اطلاق اولنور .

مُعاقَبَه [ع] بربرينى جزا وعقوبته كرفتار ايتمك، عقاب ايلمك.

مُعاقِدْ [ع] بربريله عقد مقاوله، عهد وپيمان ايدن § اصطلاح فقهده برعقدك حصولنه بادى اولان ايكى طرفدن هر برى ديمكدر .

مُعاقَدَه { [ع] عقدلشـمك ، عقد ومقـاوله ایتمك ، عهد وپیمان ایله‌مك .

مُعالَجَه { [ع] خسته‌یه‌علاج‌ویرمك، خسته‌یی تیمار ایتمك. جمعی (مُعالَجات) .

مُعامَله { [ع] بربریله ایش یاپمق ، اخذ واعطا ایله‌مك، صور سائره ایله عمل ایتمك: (بینلرنده جاری اولان معامله) § طور ، طور قوللانمه: حسـن معامله‌سی جمله‌یی ممنون‌ایدییور) § ربح ، فائض : (معـامله‌جی) = فائض ایله پاره ویرن. جمعی (معاملات).

مُعانِدْ { [ع] عنـاد ایدیجی ، حق وخیری قبـول ایتمیـوب خلافنده ثبات کوستریجی، ضد بولنان.

مُعانَدَه { [ع] عناد ایتمك ، حق وخیری قبـول ایتمیوب خلافنه وضـدینه کیتمك ؛ برفکر ویا خصوص ایچون — حقلی حقسز — اصرار ایله‌مك .

مُعانَقَه { [ع] بربرینك بوینـه صارلمق .

مُعاوَدَتْ { [ع] کری دونمك ، عودت ایتمك .

مُعاوَضَه { [ع] برشیئ دیکر بر شـیئه بدل ، عوض اوله‌رق ویرمك § اصلی اولمدیغی حالده جلب‌منفعت ودفع مضرت‌ایچون‌صورت مخصوصه‌ده مذاکره ایله یاپیلان‌صنیعه، حیله‌لی ایش .

مُعاوِنْ { [ع] معـاونت ایدیجی ، ایدن ، یاردیمجی، یاردیم ایدن: (عساکر معاونه) § بعض نظّار ومأمورینك رفیقی : (مدیر معاونی ، شورای دولت معاونلرندن) .

« رواج دین‌مبینه معاون ومقدم »
« امورشرع شریفه مقیّد ومنقاد »
(نفعی)

مُعاوَنَتْ { [ع] یاردیم ایتمك ، اعانه‌ده بولنمق: (معاونت نقدیه ، معـاونت حمیتکارانه) جمعی (مُعاوَنات) .

مُعاهِدْ { [ع] بری ایله عهدایدیجی، ایدن. جمعی (مُعاهِدین) .

مُعاهَدَه { [ع] بربریله عهدلشمك، پیمـان ایتمك § حقوق طبیعیه‌یه ویا عاداته مسـتنداً بین‌الدول جاری‌اولان حقوق ، وظائف متقابله‌یی حالیله تصدیق ویا بعض مرتبه توسیع ویاخود تحدید ایله‌مکله برابراوحقوق، وظائفه واجب‌الاجرا حکمنی ویرمك مقصـدیله بر ویا دهـا زیاده دولتلر آره‌سنده تنظیم وعقد وتعاطی اولنان سنداته اطلاق‌اولنور. جمعی (مُعاهَدات)

مُعایَدَه { [ع] بایراملاشـمق ، بایرامده بربرینی تبریك ایتمك : « رسم معایده » .

مُعایَنَه { [ع] برشـیئك حقیقتنی آکلامق ایچـون نظر دقتدن‌کچیرلمسی، برشیئ شك وشبهه‌دن

بری اوله‌جق صورتده باقوب یوقلامه : (معاینه قومیسیونی ، معاینهٔ فنیه ، معاینهٔ رسمیه ، معاینهٔ طبیه) .

مُعَبِّر [ع] رؤیا تعبیر ایدن ، رؤیایی ظاهراوزرینه تأویل ایدن ، دوش یوران. جمعی (مُعَبِّرین) .

مُعْتاد [ع] اعتیاد اولنمش ، عادت‌ایدینلمش. (برمعتاد) = عادت ایدینلدیکی اوزره ، اعتیاد اولندیغی وجه ایله . § اعتیاد ایدن ، ایدینن .

« ای کوکل وصلت دمن صاقن کـتورمه‌خاطره »
« آشنای هجر ایکن وصلتله معتاد اولمسون »
(شمسی پاشا)

« خیلی مشکلدر کشی ترك ایلمك معتادینی »
« خیالی »

مُعْتَبَر [ع]اعتبارلانمش، اعتبارلی، شرفلی ، حیثیتلی،خاطری صاییلیر : (تجّار معتبره) اشخاصه مخصوص اوله‌رق جمعی (مُعْتَبَران) در (اوراق معتبره) = اعتبارلی،قیمتلی، دکرلی کاغدلر دیمکدر .

مُعْتَدّ [ع] صایلمش. (مُعْتَدٌّ بِه) = اصطلاح فقهده بهانك اختلافنی موجب برتفاوتسز مثلی بولنان شیئه دینیلیر .

مُعْتَدِل [ع] اعتداللی ، متناسب، حدّ واسلوبی موافق بولنان ؛ تعبیر دیکر ایله ایکی حالت بیننده متوسط حالتله متصف اولان ، افراط وتفریطدن عاری اوله‌رق اورته لامه بولنان : (هواسی معتدل.شتاسی معتدل ، اقالیم معتدله)

« شاعر دیمك اهل‌دل دیمکدر »
« خوش مشرب ومعتدل دیمکدر »
(شیخ غالب)

مُعْتَذِر [ع] اعتذار ایدن،عذر دیله‌ین ، برعذر بیانیله استعفای قصور ایدن .

مُعْتَرِض [ع] اعتراض ایدن . (جملهٔ معترضه) = کلامك سبکنه لازم اولیوب انجق فائدهٔ زائده قصدیله داخل ایدیلن عباره‌یه دینیلیر . جمعی (مُعْتَرِضین) § اصطلاح قانونده غیاباً علیهنده صادر اولان حکمك مغایر نظام ویولسز اولدیغندن بحثله حکمی ویرن محکمه حضورنده حکم لاحقك فسخ ایدلسنی طلب‌ایدن کیمسه‌یه (معترض) اطلاق اولنور . (مُعْتَرَضٌ فیه) = اعتراض اولنان حکم ، اعلام ، شی (اشارت معترضه) = طرفلری ، مقدارلری ، جمله‌لری تفریق ایچون قوللانیلان شو { } [ ] ( ) کبی علامات فارقه‌نك هربرینه اطلاق اولنور .

مُعْتَرِف [ع] اعتراف ایدن ، کتم ایتمیوب اقرارایدن، برفعلك حقیقتنی بیلوب سویله‌ین .

مُعْتَرَف [ع] اعتراف اولنمش ، کتم ایدلیوب سویلنمش: (مادهٔ معترفه) .

مُعْتَزِلْ [ع] اعتزال ایدن ،

مُعْتَزِلَه [ع] افعال عبادی کندی قدرتلرینه اسناد ایدوب قدری انکار ایدن بر فرقه‌درکه فرق سبعهٔ ضالّه‌دن بریدر . اشبو فرقهٔ ضالّه‌یه (قدریّه) ده دینیلیر . مذهب حقدن اعتزاللری سبب تلقیب اولمشدر .

مُعْتَسِفْ [ع] اعتساف ایدن ، غدر ایدن .

مُعْتَصِمْ [ع] اعتصام ایدن ، بر شیءٔ ایله ایجه طوتان § معاصیدن چکینن ، کناهدن قورونان .

مُعْتَقْ [ع] اعتاق اولنمش ، قوللقدن ، کوله‌لکدن آزاد ایدلمش .

مُعْتَقِدْ [ع] اعتقاد ایدیجی ، بر شیئك صحتنه قلباً قرار ویروب اینانان ، عقیده‌سی دوزکون اولان ؛ معنویاته ایمان ایدن ، دیندار .

مُعْتَقَدَاتْ [ع] اعتقاد اولنان خصوصات ، عقائد . مفردی قوللانیلماز .

مُعْتَكِفْ [ع] اعتکاف ایدن ، بر یرده اعتکاف ایدوب ذکرالله ایله مشغول اولان § رمضان شریفده جامع درونـنده وجه شرعی اوزره اجرای عبادت ایدن .

مُعْتَلّ [ع] علّتلی ، کندیسنده حرف علّتدن یعنی (و) ، (ی) ، (ا) حرفلرندن بری بولنان عربی کلمه (معتلّ الفاء) = ثلاثیسنك ایلك حرفی (معتلّ العین) = ثلاثیسنك اورته حرفی (معتلّ اللام) = ثلاثیسنك صوڭ حرفی حروف علّتدن بری بولنان کلمه‌یه اطلاق اولنور .

مُعْتَمَدْ [ع] اعتماد ایدلمش ، قلباً امنیت اولنمش . (معتمد الدوله ، اعتمادالدوله) کبی عنوانلر زمان قدیمدنبری حکومات اسلامیه‌ده اعاظم وزرایه رسماً توجیه اولنان عنوانلردن اولوب الیوم ایرانده بو مثللو عنوانلر قوللانیلمقده‌در . § الیوم لسانمزده انشا آته و عمله‌یه نظارت ایدن امین آدمه دینیلیر . (مُعتمَدٌ علَیه) = کندیسنه اعتماد اولنان .

مُعْتَنىٰ [ع] اهمیتلی ، اعتنا اولنمش ، دقت ایدلمش شی .

مُعْجِبْ [ع] اعجاب ایدن ، تعجب ایتدیرن . (مُعجَب) ده بومعنایه لغتدر . (مُعْجِبَه) = تعجب اولنه‌جق خصوص ، شی دیمکدر .

مُعْجِزْ [ع] اعجاز ایدن ، عاجز قیلان ، عجزه دوشورن § بلاغتجه طوق بشردن خارج بر مرتبه‌ده اولان کلام : (قرآن معجز بیان ، قلم معجز رقم) ، (مُعجِز نما) = خارق العاده ، معجزه کبی شیلر کوسترن .

مُعْجِزَه [ع] پیغمبران عظام حضراتندن صادر اولان

خارق العاده افعال واقوالك هر برینه دینیلیر. جمعی (معجزات).

مُعَجَّلْ [ع] تعجیل اولنمش، عجله ایدلمش § وعده‌سز، مدتسز، درحال اجرا، ادا، ایفاسی لابد اولان. (معجلاً) = معجل اوله‌رق (مهر معجّل) = نکاحی عقد اولندقدن صوکره منکوحه‌یه اعطاسی مشروط بولنان آقچه‌درکه آغیرلق، جهاز قیمتی دینکدر. بونك قسم دیکری (مهر مؤجّل) درکه زوجك وفاتنه قدر تأخیر تأدیه‌سی جائزدر.

مُعَجَّلَه [ع] اوقات معینه‌سی حلولنده اخذ اولنه‌جق ایراد وعوائده مقابل بروجه پیشین تأدیه اولنان بدل، آقچه دیمکدر.

مُعْجَمْ [ع] اعجام ایدلمش، نقطه‌لانمش، نقطه‌لی: (حروف معجمه)، (تاریخ معجم) = نام دیکری (تاریخ جوهرین، تاریخ مجوهر، تاریخ جوهردار) درکه یالکز نقطه‌لی حرفلر حساب اولنمق صورتیله بولنمش اولان تاریخلر دیمکدر:

«تاریخ سال بدأ نی معجم یازوب دیدم»
«حزنی رقمله ایتدی مورخلکه هوس»
(سروری)

مُعَدّْ [ع] اعداد اولنمش، حاضرلانمش: (معدّ للاستغلال) = کرایه ویرلمك ایچون حاضرلانمش.

مُعَدَّلْ [ع] تعدیل ایدیجی، معتدل قیلان؛ ایکی طرفی عین حالده بولندیران، برسیاقده ایدن § اعتدال حالنه کتیرن. (معدّل النهار) = آسمانده شرقدن غربه طوغری مفروض بر دائره‌درکه قطب شمالیده محسوس اولدیغی حالده قطب جنوبیده کورلمز. کونش دائرهٔ (معدّل النّهار) اوزرنده سیرایتدیکی زمان کرهٔ ارضك هرطرفنده لیل ونهار متساوی اولور. کونش سنه‌ده ایکی دفعه بودائره اوزرنده سیرایدر. بری حمل برجنك ابتداسنده، دیکری‌ده سنبله برجنك صوکنده‌در. دائرهٔ مذکوره کرهٔ ارضده مفروض اولان (خطّ استوا) یه محاذیدر.

مُعْذِبْ [ع] عذاب ویریجی، اذا ایدیجی، اذیت ایدن. (موذب) بونك غلطیدر.

مُعَذِّبْ [ع] تعذیب ایدیجی، عذاب واشکنجه ایدن، انجیدن.

مُعَذَّبْ [ع] تعذیب واشکنجه ایدلمش، عذابه طوتلمش، راحتسز، مضطرب. (معذّب اولمق) = کوکل اوزلمك، صیقنتیده قالمق.

مُعْرِبْ [ع] اصطلاح نحوده کلمات عربیه‌نك اعرابندن بحث ایدن کتابه دینیلیر: (معرب العوامل).

مُعْرَب { [ع] اصطلاح نحوده اعراب ایدلمش، اعراب قبول ایدن کلمهٔ عربیه دیمکدر .

مُعَرَّب { [ع] تعریب ایدلمش ، عربجه لاشدیرلمش . فی‌الاصل عربی اولمیوب صوکره‌دن عرب لسانـنه آلنه‌رق قاعده و شیوهٔ عربه کوره قوللانیلان کلمه‌یه اطلاق اولنور .

مُعْرِض { [ع] اعراض ایدن ، یوز چویرن ، باشقه طرفه دونن .

مُعَرِّض { [ع] تعریض ایدن ، کنایه صورتیله ادارهٔ کلام ایدن . فی‌الاصل صبیانی سنّت ایدن سنّتجی دیمکدر .

مُعَرِّف { [ع] تعریف ایدن ، بر شیئ اطرافیله آکلاتان § جوامع شریفه وتکیه‌لرده اصحاب خیراتك اسملرینی دعای خیر ایله یاد وبیان ایدن مؤذن ودرویش .

مُعَرَّف { [ع] تعریف اولنمش ، اطرافیله بیلدیرلمش § حرف تعریفلی : (مُعَرَّف بِاللّام) .

مُعَرِّق { [ع] اصطلاح طبده عرقلاندیریجی ، ترله‌تیجی ، ترکتیریجی علاجك هربرینه اطلاق اولنور .

(مُعَرِّیَه) = اتلری کمیکدن آییرمغه مخصوص جرّاح آلتی .

مُعِزّ { [ع] اعزاز ایدیجی ، عزّتله‌یجی ، عزت واکرام ایله‌یجی ، جناب الله : (یامعزّ یا کریم) .

مُعَزَّز { [ع] تعزیز ایدلمش ، عزتلندیرلمش ، دکرلی ، محترم . (مُعَزَّزاً) = عزتلی ومحترم اوله‌رق ، اکرام اولنه‌رق .

مُعَسْكَر { [ع] اردوکاه ، اردو مرکزی ، اردو قوریلان محل .

مُعَسَّل { [ع] بال‌ایله تربیه‌اولنمش ، باللی ادویه ومشروبات .

مُعَشِّر { [ع] تعشیر ایدن ، عشر طوپلایان مأمور؛ محصولاتك اونده برینی آلان .

مُعَشَّر { [ع] تعشیر ایدلمش ، اونه تقسیم‌قلنمش ، اونده بری آلنمش § اون ضلع ایله محدود اولان شکل هندسی § هربندی هم قافیه اوله‌رق سکنز مصراع‌ایله بربیتدن مرکب منظومه‌یه دینیلیرکه (ترکیب بند) نوعندندر .

مُعْضِل { [ع] عسیر ، مشکل ؛ کوچ ، چتین . جمعی

« فیخمان بی مثال حلّال کلّ مشکلات »
« شیخ بسطامی خصال آگاه کنه معضلات »

مُعَطَّر [ع] تعطیر ایدلمش، گوزل قوقولانمش، عطرلی: (هوای معطر، زلف معطر، (معطّر ساز) = برشیئ گوزل قوقولاندیران.

مُعَطِّس [ع] آقصیرتیجی، آقصیرق ویریجی دوا، شی.

مُعَطَّل [ع] تعطیل ایدلمش، حالیله براقلمش، متروك § طوردیرلمش، عملدن قالمش، ایشله‌مز.

مُعطی [ع] اعطا اولنمش، ویرلمش اولان.

مُعَظَّم [ع] تعظیم ایدلمش، بیوك طانمش، حرمتلی طوتلمش: (سلطان معظم، دول معظمه).

مُعْظَم [ع] اعظام ایدلمش، بیودلمش، بیوك گورنمش. جمعی (مُعْظَمات) = بیوك واهمیتلی گورلمش اولان خصوصات. اکثریا جمعی قوللانیلیر.

مُعَقِّب [ع] تعقیب ایدیجی، ایدن؛ برشیئك آردندن گلن، آردینه دوشن. جمعی (مُعَقِّبین).

مُعَقَّب [ع] تعقیب اولنمش، آردی صیره گلنمش، آردینه دوشولمش.

مُعَقَّد [ع] تعقید ایدلمش، دوگوملنمش § عقده‌لی، آگلاشلمسی مشکل، غیر واضح کلام.

مُعَلَّق [ع] تعلیق ایدلمش، آصلمش، آصیلی: (قبه‌یه معلّق فنار) § هواده طوران، هیچ بریره مربوط اولمایان: (کرهٔ ارض فضاده معلّقدر، جر معلّق) جمعی اولان (مُعَلَّقات) = زمان جاهلیتده مشاهیر شعرای عرب طرفندن جدار کعبهٔ شریفه‌یه تعلیق ایدلمش اولان قصائد مشهوره‌یه اطلاق اولنور: (معلّقات سبعه).

« میدانده سنك قدرتك ای قادر مطلق »
« طوردیرمه‌ده سین ثابته‌لر کوکده معلّق »
(خذما صفا)

مُعَلِّل [ع] تعلیل ایدن، علّت وبهانه سرد ایدن آدم.

مُعَلَّل [ع] تعلیل ایدلمش، علّتلی اوله‌رق گوسترلمش § علّت وسبب بیان ایدلمش، بر علّت وسببه مبنی اولان: (مُعَلَّل بالاغراض).

مُعَلِّم [ع] تعلیم ایدیجی، اوگره‌تن، خواجه، استاد: (مکتب معلمی، فرانسزجه معلمی، معلم ناجی) جمعی (مُعَلِّمین): (دارالمعلمین) = معلّم، خواجه اولمق ایسته‌ینلرك دوام ایده‌جکی مکتب. مؤنثی (مُعَلِّمه) آنك جمعی ده (مُعَلِّمات) در: (دارالمعلّمات)

= معلمه اولمق ایسته ینلره مخصوص مکتب . (معلّمین) ایله (خواجگان) و (مدرسین) بیننده فرق واردر . (معلمین) ك برنده دیکرلری قوللانیله ماز .

« بزه کوستر نه در لسان عرب »
« سن معلملرك معلمیسین »
(معلم ناجی)

مُعَلَّم { [ع] تعلیم ایدلمش، اوکره‌نلمش ، تعلیملی : (معلّم عسکر ، معلّم برنفر ، معلّم برآت) .

مُعلَن { [ع] اعلان ایدن، آشکار ایدن ، عمومه بیلدیرن ، خبر ویرن .

مُعَلّی { [ع] عالی ، بلند ، یوجه ، یوکسك : (عرش معلّی ، طاق معلّی ، باب معلّی) .

« قدریکك عرش معلادن معلّی پایه‌سی »
(ذاتی)

مُعَمَّر { [ع] جوق یاشامش ، جوق عمر سورمش ، اوزون عمرلی . جمعی (معمّرین) .

مُعَمَّم { [ع] عمامه‌لنمش. عمامه‌لی، باشی صاریقلانمش، صاریقلی اولان.

مُعَمّی { [ع] لغز نوعی ، بیلمه‌جه، یا کلتماج . اسلاف شعرا عندنده اهمیتی معلوم وا کثریا منظوم اولان معمانك قواعد مخصوصه‌سی واردر § معناسی مبهم سوزه‌ده اطلاق اولنور : (فلانك سوزلری معمی قبیلندندر) .

مُعَنبَر { [ع] کوزل قوقق ایچون عنبر سورلمش ، عنبر ایله تطییب ایدلمش، عنبرلی : (باد معنبر، زلف معنبر) .

«نه‌دن طویدی معنبر زلفکی جانا عجب بیلسه‌م»
«بولشماز خود کلستانده پریشان سنبله زنبق»
(شمسی پاشا)

مُعَنِّد { [ع . مولد] عنادجی ، اونکول ، دیك باش ، سوزندن دونمه‌یوب عناد ایله دیدیکنی یاپان .

مُعَنوَن { [ع] عنوانلانمش ، بر عنوان ایله طانمش ، عنوانلی . (معنون) یا کلشدر .

مُعَوَّج { [ع] اکرلمش، اکریدلمش، اکری بوکری، چارپیق: (خط معوّج ، حشب معوّج، طبیعت معوّجه) ، (معوّجه) = انبیغك دوه بوینی کبی اکری شیشه‌سی .

مُعَوَّذ { [ع] قلاده کچیریله‌جك یر، محل تعویذ . (معوذتان) = تعویذی متضمن اولان سورهٔ شریفهٔ فلق ایله سورهٔ ناسه اطلاق اولنور ، (معوذتین) ده دینیلیر .

مُعَوِّق { [ع] عوق وتأخیر ایدن، اویالاندیروب اکلندیرن. (معوَّق) = عوق وتأخیر ایدلمش.

مُعَيَّب [ع] تعييب اولنمش ، عيبلانمش ، فنا وچركين كورلمش . جمعی (مُعَيَّبات) = تعييب ايديلن وچركين وكوتو كوريلن حالات وخصوصات . اكثريا جمعی قوللانيلير .

مُعِيد [ع] برشيئ اعاده ايديجی ، كری چويريجی . مدرسين وطلبهٔ علوم اصطلاحنده طالبك درسنی بر دها تفسير وتقرير ايله اعاده ايدن ديمكدركه مذاكره‌جی مقامنده‌در .

مُعِير [ع] اصطلاح فقهده برشيئ اعاره ايدن ، عاريت اوله‌رق ويرن كيمسه‌يه دينير .

مُعِين [ع] اعانه ايديجی ، ياردیم ايدن . اسماء الحسنه‌دندر : (يامعين ، الله معيندر) § ياردیمجی : (فلانك معينی وار ، آنك معينی چوق ، زواللی آدمك هيچ معينی يوق) .

مُعَيَّن [ع] تعيين ايدلمش ، تخصيص اولنمش ، بللی : (وقت معيّن ، اوقات معيّنه) جمعی اولان (مُعَيَّنات) = علی الدوام و بريله‌جك اولان شيلر معناسنده و اكثريا ارزاق عسكريه مقامنده قوللانيلير : (معينات عسكريه) .

مُعَيِّن [ع] تعيين ايديجی ، بللی ايدن .

مُغ [ف] آتشپرست ، مجوسی . اصلی (موغ) در .

مُعَابَنَه [ع] آلدادشمق ، ايكی آدم بربرينی آلداتمق .

مُغَالَبَه [ع] غالب اولمق ايچون اوغراشمق § غلبه ايتمك ، اوست كلمك .

مُغَالَطَه [ع] برآدمی ياكلتمق ايچون وياكلدەجق صورتده سوز سويلەمك § طوغری‌يه شبيه مقدماتدن مركب قياس ، سفسطه .

مُغَان [ف] « مُغ » ك جمعی . آتشپرستلر ، مجوسيلر . (پيرِ مُغان) = ميخانه‌جيلرك اسكيسی ، اختياری .

مُغَانَه [ف] آتشپرستلرك رسومی ، آدابی ، آيينی ديمكدر .

مُغَايِر [ع] ضد كليجی ، باشقه‌لق ويريجی ، باشقه‌لاشديران ؛ اويغون اولميوب ضد وعكسی بولنان : (مغاير حكم نظام ، مغاير حقيقت) .

مُغَايَرَت [ع] اختلاف ، غيريلق ، ضدلق ، باشقه‌لق : (مغايرت افكار ، مغايرت مشرب) .

مُغْبَچَه [ف] مجوسی چوجغی § ساقی ، ميخانه‌جی چراغی . جمعی (مُغْبَچگان) اسلاف شعرا نظمده (چ) حرفنی بعضاً تشديد صورتيله قوللانمشلر ايسه‌ده زمانمزده بوكبی مسامحات ادبيه تجويز اولنميور .

مُغْبَرّ [ع] توزلانمش ، غبارلی § خاطری قيرلمش ، گوجنمش ، طارغين .

مُعْتَرِب [ع] اغتراب ایدن ، غربته چیقان § غروب ایدن .

مُعْتَرِق [ع] اغتراق ایدن، صوده بوغولان .

مُغْتَصِب [ع] اغتصاب ایدن ، غصب صورتیله یعنی زور ایله آلان .

مُغْتَنِم [ع] اغتنام ایدن ، غنیمت صورتیله آلان § غنیمت بیلن .

مُغْتَنَم [ع] اغتنام ایدلمش ، غنیمت صورتیله آلنمش .

مُغَدّی [ع] غدالاندیریجی ، بسله‌یجی .

مُغَرِّد [ع] تغرید ایدن ، آواز بلند والحان دلپسند ایله بر صورت لطیفه‌ده نغمه‌پرداز اولان خواننده‌یه وقوشه اطلاق اولنور .

مُغْرَق [ع] اغراق ایدلمش ، معناسی‌مبهم‌سوز § صوده بوغولمش .

مُغَشّی [ع] اورتولمش، بورونمش، غشاوه‌لی . فتح غین و تشدید شین ایله‌ده لغتدر .

مُغْضِب [ع] اغضاب ایدیجی ، غضبلاندیران، قیزدیران.

مُغَطّی [ع] اورتولمش ، پرده‌لنمش ، اوستی اورتیلی: (مغطّی الجناح) .

مُغَفَّل [ع] اغفال‌ایدلمش، غفلته دوشورلمش، آلدادلمش.

مُغْفِل [ع] اغفال ایدیجی، ایدن، غفلته‌دوشورن، آلداتان.

مُغْگَدَه [ف] آتشپرستلرك ، مجوسیلرك عبادتخانه‌سی § میخانه .

مُغْلَق [ع] اغلاق ایدلمش ، آکلاشلماز صورتده قاپالی سویلنمش ؛ عباره‌سی چتین ، الفاظی مشتبه ، قاپالی سوز : (مغلق برجمله، افادهٔ مغلقه) § ایش حقنده ایراد اولنور ایسه (زورلی ، پروزلی) معناسی قصد ایدلمش اولور. فی‌الاصل (قاپانمش ، قاپالی) دیمکدر :

« خوبلر ایلدیلر شیوه کتابن ازبر »
« فن حسن ایچره ولی باب وفا مغلقدر »
(نوعی)

مُغَلّی [ع] غلیان‌حالنه‌کتیرلمش، ایچه قایناتدلمش. اصطلاح طبده پاپادیه ، اخلامور ، خطمی چیچکلرك قایناتدلمش صولرینه اطلاق اولنور .

مُغَمَّد ، **مُغَمَّد** [ع] اورتولی ، غلافلی ، قیننه قونلمش . (مُغَمَّد الجناح) = اصطلاح‌فنده اوست طرفی قابوق کبی، آلت طرفی اینجه زار کبی قانادلری اولان حشرات صنفی .

مُغْنی [ع] غنا ویریجی ، مستغنی ایدیجی، کافی § اغنا ایدن، زنکین ایدن : (مغنی الکتاب) ، (ویا

بالعکس مفسّرك مفسَّردن مغنی اولما ـ مسیدر — مجموعهٔ معلم — ناجی) .

مُغَنّی [ع] تغنی ایدن ، مطرب ، خوانـنده ، کوزل سس و اصـول موسیقی ایله غزل و شرقی اوقو یان . مؤنثی (مُغَنِّیَه) § کوزل سسله اوتن قوش .

« نغمه سـاز اولدی مغنیلر کبی دل بلبلی »
« کوشنه‌چونکیم‌صبادن‌ایردی پیغام‌بهار »
(شمسی پاشا)

مُغَیَّب [ع] تغییب ایدلمش ، حواس ظاهره‌دن‌مستور ونابدید اولان، غائب. جمعی (مُغَیَّبات) = حواس ظاهره‌یه منکشف اولمایان احوال لدنیه واسرار حکمیه . (مغیبه) = اوقبیلدن معدود اولان برشی.

مُغیث [ع] امداد ، معـاونت ، یاردیم ایدیجی ، ایدن.

مُغَیَّر [ع] تغییر ایدلمش ، باشقه‌ لاشدیرلمش ، باشقه درلو ایدلمش .

مُغَیْلان [ع] دوه دیکنی ، بر یهٔ حجـازده کثرتله بیتن دیکنلی بر نوع اوت . اصـلی (امّ غیـلان) در . (مُغَیلانزار ، مُغَیلانکاه ، مُغَیلانسـتان) = دوه دیکنی بیتن یر ، دیکنلك دیمکـدر . دنیادن کنایه اولەرق دخی قوللانیلیر.

مُفاجات [ع] آ کسزین واقع اولمق ، آ کسزین ایرشمك. بعضا نظمده حرف تانك حذفیله اسـلوب عجمـانه ده و (مفاجای) صورتنده قوللانیلدیغی کورلمشدر .

مُفاجَه

مُفاخَرَه [ع] برینه قارشی‌تعداد فضائل ومزیات ایده‌رك فخر ایتمـك ، اوگونمك ، بوبورلنمك . نظمده (مُفاخَرَت) صورتنـده ده قوللانیلیر .

مُفاد [ع] سویله‌نیلن سـوزدن آ کلاشیلان معنی ، مأل، شی : (مفاد اشعار سامیٔ داور یلری قرین ایقـان عاجزی اولدی) فتح میم ایله تلفظی یا کلشدر .

مُفارِق [ع] آیریلان، آیریلیر. (غیر مفارق) = منفك اولماز ، آیرلـماز : (بو ، آنك لازم غیر مفارقیدر) .

مُفارَقَت [ع] بربرندن آیرلمق، آیریلوب کیتمك. اکثریا زوج و زوجـه نك بر برندن آیرلملرنده استعمال اولنور .

مُفاغَمَه [ع] اوپمك § اصطلاح طبـده شریانلرك آغیز آغیزه کلسی دیمکدر .

مُفاوَضَه [ع] ایکی شـخص بر ایشـده اورتاق اولمق § بر ایشی تفویض و احاله ایتمـك ، اصمارلامق . (شرکت مفاوضه) =

ایکی کیمسه اموالده ، تصرفده مساوات اوزره واحدها آخره وکیل وکفیل اولەرق شریك اولمق . (مُفاوَضَةً) = مفاوضه صورتیله .

مُفْت [ف] بدلسز ، بادهوا ، بلش .

مُفَتِّت [ع] تفتیت ایدن ، ریزه ریزه ایدن . اوفالدان . (مُفَتِّتات) = مثانەده حاصل اولان طاشلری قیروب اوفالدەجق ادویەیه اطلاق اولنور .

مُفَتِّح [ع] تفتیح ویرن ، معدەیی آچیجی ، گگیرمه کتیریجی علاج § چیبان دشیجی آلت § آچیجی ، قاپالی برشیء آچان : (یامفتّح الابواب) .

مُفْتَخِر [ع] افتخار ایدن ، فخرلەنن ، اوگونن . (مُفْتَخِرانَه) = مفتخر اولانه یاقیشەجق صورتده .

مُفْتَرِس [ع] افتراس ایدن ، پنچه آتوب ییرتان . اکثریا ییرتیجی حیوان حقنده ایراد اولنور : (قاپلان مفترسدر) .

مُفْتَرِق [ع] افتراق ایدیجی ، آیریلان ، طاغیلان .

مُفْتَری [ع] افترا وبهتان ایدن ، یالان اولەرق آدمه کوتولك اسناد ایدن ، قاره سورن . جمعی (مُفْتَرِیات) = یالان اولەرق وقوعبولان کوتو اسنادات . تشدید (یا) ایله یاء مشدّددر .

مُفَتِّش [ع] تفتیش ایدن ، کزکی صوروب آراشدیران ، برشیئك ایچ یوزینی وحقیقتنی آراشدیروب آڭلامغه چالیشان § دولتجه ویاخود منسوب اولدیغی ادارەجه تعیین قیلنان احوال ومعاملاتی تفتیش وظیفەسیله مکلف مأمور مخصوص : (عدلیه مفتشی ، ملکیه مفتشی ، تلغراف مفتشی ، مطبعەلر مفتشی . مفتش عمومی) .

مُفْتَضِح [ع] رسوای عالم اولمش ، فضاحتی میدانه چیقمش رذیل آدم .

مُفْتَقِر [ع] افتقار ایدن ، احتیاج وضرورت ایچندە بولنان ، محتاج ویوقسول اولان § خضوع ایدن ، بویون بوکوب تواضع کوسترن .

مُفَتَّل [ع] تفتیل اولنمش ، بوکلمش ، فتیل کبی بوکیلی : (کاکل مفتّل) ، (مُفَتِّل) = بوکیجی ، بوکن .

مُفَتِّن [ع] فتنەکار ، فتنەیه دوشورن ، آچیق کوز آدم .

مُفْتی [ع] افتا ایدن ، فتوی ویرن ؛ مسائل فقهیەنك جواب شرعیسنی بیان ایدن مأمور رسمی .

مُفْحِم [ع] افحام ایدن ، مباحثەده اسکات ایدن ، سوز دیمکه قدرت براقمایان .

مُفْحَم [ع] افحام ایدلمش، سوز سویله‌مکدن عاجز قالمش، اسکات اولنمش .

مُفَخَّم [ع] تفخیم ایدلمش ، تعظیم اولنمش ، اولو طانمش : (متبوع مفخّم، دول مفخّمه) § قالین تلفظ اولنان حرف .

مُفَرِّح [ع] تفریح ایدن، فرحلاندیران ، فرح ویرن :
« دائما بویله مفرحمی بو جای دلکشا »
« هرزمان آب وهواسی بویله روح افزامیدر »
(نفعی)

مُفْرَد [ع] یالکز ، تك § اشخاص واشیادن یالکز برشیئه ، بر شخصه دلالت ایدن کلمه : (مفرد مذکر غائب) § مصرّع اولمیان یعنی آخر بر مصراع ایله هم قافیه اولمایوب تك قالان بیت . بوکا (فَرْد) ده دینیلیر . جمعی اولان (مُفْرَدات) = اهمیتلی یاخود عادی آیری آیری قید وذکر اولنان شیلره اطلاق اولنور: (مفردات دفتری ، مفردات طبّ) ، (مفردات امور) = جزئیّات مصالح ، اوفاق تفك ایشلر .

مُفَرِّد [ع] تفرید ایدن ، امر و نهی الٰهی‌یی کاملاً اجرا ایتمك ایچون اختیار عزلت و دائما ذکرالله ایله اشتغال ایدن عالم ذات.

مُفْرِز [ع] اصطلاحات ریاضیه . دندر. اعدادی وجمله‌لری یکدیکرندن تفریق ایتمکه مخصوص علامته اطلاق اولنور که شو (,) در. (اشارت مفرزه) ده دینیلیر .

مُفْرَز [ع] افراز ایدلمش، آیرلمش، بلوك ، پارچه : (قشله‌دن مفرز برداٸره ، فرقهٔ مفرزه ، عرصهٔ مفرزه) .

مُفَرَّس [ع] لسان فارسی‌یه اخذ و قبول اولنمش کلماته دینیلیر .

مُفَرَّش [ع] تفریش ایدلمش ، دوشه‌نمش .

مُفْرِط [ع] افراط ایدن ، حد اعتدالی تجاوز ایدن : (جسور مفرط) § پك شدتلی ، فوق‌العاده : (ذکای مفرط ، عشق مفرط ، محبت مفرطه، مرحمت مفرطه، غباوت مفرطه) .

مُفَرِّط [ع] تفریط ایدن، نقصان ایشله‌ین، تقصیر کوسترن.

مُفَسِّر [ع] تفسیر ایدن؛ برکتابك معناسنی وعباراتنی شرح وایضاح ایدن § بالخاصه قرآن کریمك معانئ منیفه‌سنی شرح واتیان ایدن ذات. جمعی (مُفَسِّرِین) اسلوب فارسی اوزره (مُفَسِّران) صورتنده ده جمعلنیر .

مُفَسَّر [ع] تفسیر ایدلمش ، معناسی ایضاح صورتیله بیان قیلنمش : (تفسیرده قاعده

مفسّرك مفسّردن مستغنی ویا بالعکس مفسّرك مفسّردن مغنی اولمامسیدر — مجموعهٔ معلم — ناجی) .

مُفَصَّلْ { [ع] تفصیل ایدلمش ، اوزون اوزادی‌یه بیان اولنمش، اطرافیله کوسترلمش، آچیقلادلمش : (مکتوب مفصل ، عریضهٔ مفصله ، لایحهٔ مفصله) ، (مفصلاً) = تفصیلاتلی اوله‌رق، اوزون‌اوزادی‌یه بیان اولنه‌رق .

مُفَضَّضْ { [ع] فضّه‌لی ، گوموشلنمش ، گوموش قابلانمش : (سیف مفضض) .

مُفَضَّلْ { [ع] تفضیل اولنمش ، باشقه‌لردن‌زیاده کندیسنده مزیت اثباتیله ترجیح ایدلمش ، فضل وشرفی زیاده اولان آدم .

مُفْطِرْ { [ع] افطار ایدن، اوروج بوزان .

مُفَكِّرْ { [ع] تفکر ایدن، دوشونن § دوشوندیرن . هم لازم هم متعدیدر . (قوّهٔ مفکّره) = حواس باطنه‌دن دوشونمك قوتی .

مُفْلِحْ { [ع] فلاح بولان، خوف وبلادن مصون ودائما رفاه و راحتله دمکذار اولان . جمعی (مفلحون ، مفلحین) .

مُفْلِسْ { [ع] افلاس ایدن، پاره‌سز پولسز قالان، سرمایه‌سنی غائب ایدن. (مُفْلِساً) = مفلس اوله‌رق. (مُفْلِسانه) = مفلسجه‌سنه . عربی جمعی (مُفْلِسین) فارسی جمعی (مُفْلِسان) در § معاملات تجاریه‌دن متولد تعهداتنی ایفا ایده‌مه‌ین تاجره نظاماً (مُفْلِس) دینیلیر. قانون تجارت حکمنجه برتاجرك مفلس اولمسی اوچ صورتله اولور . (۱) حقیقی افلاس . (۲) تقصیراتلی افلاس . (۳) حیله‌لی افلاس. (مُفْلِسِ حیله‌کار) قانوناً پرانغه‌بند اولور .

مُفْنی { [ع] افنا ایدن، یوق ایدن.

مُفَوِّضْ { [ع] تفویض ایدن ، احاله وسپارش ایدن .

مُفَوَّضْ { [ع] تفویض ایدلمش ، احاله وسپارش قیلنمش، اوستنه براقلمش: (عهدهٔ حصافتکزه مفوض اولان وظیفه‌یی) .

مُفیدْ { [ع] افاده ایدیجی ، ایدن § فائده ویرن ، فائده‌لندیرن : (مفید بر رساله ، مقالهٔ مفیده) ، (مختصر مفید) = حشویاتدن عاری‌واساس مقصدی‌محتوی دیمکدر. (مفید اولمق) = تأثیر حاصل ایتمك، کارکر اولمق : (بر فائده‌یی مفید اولماز) .

مُفیضْ { [ع] افاضه ایدن، فیض بخش ایدن، فیضلندیرن. اوصاف الٓهیه‌دندر .

مُقابِل [ع] قارشی ، بر شیئك قارشیسنده بولنان ، بر شیئه بدل وقارشی اولان .

مُقابَله [ع] بر برینه قارشی کلمك ، یوز یوزه اولمق ، قارشیلاشمق . (فلان فلانه مقابله ایتدی) کبی تعبیراتدن (قارشیلق ویرمك) معناسی چیقارمق طوغری دکلدر . معنای مقصود دینه قارشی کلدیکنی بیاندن عبارتدر . چونکه (قارشیلق ویرمك) تعبیرندن برینه قارشی سوز سویلهمك معناسی چیقارکه بوکلمه بویله بر معنایی اصلا احتوا ایتمز . § یازیلی اوراقی قارشیلقلی اوقویوب تطبیق ایتمك : (مقابلهجی) = اقلام دوائرده اوراق مبیضهیی مسوداتیله قارشیلقلی اوقویوب تطبیق ایدن مأمور . (مُقابَلَه بِالْمِثْل) = برینك اجرا ایتدیکی برمعاملهیه قارشی عین معاملهیی یاپمق دیمکدر . همزه ایله (مقابلهٔ بالمثل) دیمك یاکلشدر .

مُقارَبه [ع] یاقینلاشدیرمق ، بربرینه یاقین ایتمك ، یاقینلق . (مُقارَبَت) صورتنده دخی قوللانیلیر .

مُقارِن [ع] یاقینلاشان ، قرین ، یاقین اولان : (بوجواب مقارنحق وصوابدر) .

« لفظ رنکینهده اولمازسه مقارن نظمم »
(نفعی)

مُقارَنَت [ع] یاقین اولمق ، یاقینلاشمق ، برلکده بولنمق . اشخاص واشیاده قوللانیلیر § اقتران ، ایکی کوکبك بر برجده اجتماعی : (مُقارَنَتِ نَیِّرَیْن) .

مُقاسَمَه [ع] بولشمك ، تقسیم ایدوب پایلاشمق § یمین ، قسم ایدشمك ، آندلاشمق . (مُقاسِم) = بونك فاعلیدر .

مُقاطَعَه [ع] بربرندن کسلمك ، کسشمك ، قطع علاقه ایتمك § اعشاری جانب میریدن برینه تخصیص اولنوب آخره بیعی جائز اولمایان اراضی . (مُقاطَعَهٔ زَمین) = اوزرینه باغ ، باغچه ، خانه وابنیهٔ سائره یاپمق ایچون بروقف اراضی وعرصهنك کراسی اولمق اوزره جانب وقفه هرسنه مقطوعاً ویریلن آقچهیه اطلاق اولنور . جمعی (مُقاطَعات) .

مُقاوَلَه [ع] قول ایدشمك ، سویلشمك ؛ برشیئك نه کبی شرائط ایله نصل یاپیلهجغنی قرار آلتنه آلمق . (مقاولهنامه) = قرار آلتنه آلنان ویا پازارلق ایدیلن برشی ایچون تنظیم اولنان سند دیمکدر . جمعی (مُقاوَلات) : (مقاولات محرری) = بومثللو تنظیم قلنان سندات واوراقی صورت رسمیهده تسجیل وتصدیق ایدن مأمور .

مُقاوِم [ع] قارشی قویجی ، قارشی طوروجی. طایانجی .

مُقاوَمَت [ع] قارشی طورمق، قارشی قویمق. طایانمق. (تاب آور مقاومت) تعبیر خاییده‌سی آرتق قوللانیلمایور .

مُقایَسَه [ع] ایکی شیئی بر برینه قیاس ایله تقدیر ایتمك ، اولچوله‌مك .

مُقْبِل [ع] بختلی ، طالعلی ، اعتبارلی ، فارسی جمعی (مُقبِلان) عربی جمعی (مُقبِلین) .

مُقَبِّل [ع] تقبیل ایدن ، اوپن . (مُقَبَّل) = اوپلمش .

مُقْتَبِس [ع] اقتباس ایدن ، استفاده صورتیله آلان.

مُقْتَبَس [ع] اقتباس اولنمش، استفاده صورتیله آلنمش. جمعی (مُقتَبَسات) = باشقه یرلردن استفاده صورتیله اقتباس واخذ ایدلمش اولان معلومات متنوعه .

مُقْتَحِم [ع] اقتحام ایدن، کوکس کرن ، ایشدن یورولمق بیلمیان .

مُقْتَدِر [ع] اقتدارلی ، کوجلو قوتلی،الندن ایش کلن ، معلوماتلی . (مقتدر اولمق) = یاپه بیلمك . جمعی (مُقتَدِرین) .

مُقْتَدی [ع] اقتدا ایدن ، تابع اولان ، اویان .

مُقْتَدیٰ [ع] اقتدا ایدلمش ، اویلمش؛ امام کبی کندیسنه اویلقده اولان ، دائما اوکده وایلروده بولنان : (مقتدای ارباب قلم) .

مُقْتَرِب [ع] اقتراب ایدن ، یاقلاشان . (متقرِب) زیاده قوللانیلیر .

مُقْتَرِن [ع] اقتران ایدن ، یاقلاشان ، یاقین کلن .

مُقْتَصِد [ع] اقتصاد ایدن ، اعتدال اوزره بولنان § اداره وتصرف ایدن ، اوصورتله کچینن ، اقونومی یه رعایت ایدن .

مُقْتَضی [ع] اقتضا ایدن ، لازم کلن ، لزوم کوسترن .

مُقْتَضیٰ [ع] اقتضا لانمش ، اقتضا ایتمش ؛ برشیئك ایجاب واقتضاسی ، نتیجه‌سی § دوائر رسمیه‌اقلامنده نظامه واصول‌وقاعده‌یه توفیقاً مصالح وامور رسمیه اوزرینه یازیلان درکنار .

مُقْتَطِف [ع] اقتطاف ایدن ، طوپلایان ، دوشیرن .

مُقْتَطَف [ع] اقتطاف‌اولنمش ، طوپلانمش ، دوشیرلمش. جمعی (مُقتَطَفات) .

مُقْتَفی [ع] اقتفا ایدن ، آردی صره کیدن .

مُقْتَفیٰ [ع] اقتفا اولنمش، آردی صیره کیدلمش .

مُقَدِّر [ع] تقدير ايدن ، قبل الايجاد هرشيئك نصل اوله‌جغنی وكافهٔ مخلوقاتك قدرينی لوح محفوظه ثبت وتعيين ايدن جناب الله § قيمت بيچن، برشيئك دكرينی‌سويله‌ين § بكه‌ن ، برشيئك قدرينی بيلن .

مُقَدَّر [ع] تقدير اولنمش ، قسمت ، جناب‌حق‌طرفندن قبل‌الايجاد نصل اوله‌جغی لوح محفوظه ثبت ايديلن شی : (المقدّر لايتغيّر ، نصيب مقدّر) § قيمت بيچلمش ، دكری كوسترلش : (قيمت مقدّره‌لی) § بكه‌نلمش، قدری بيلنمش: (خدمات مقدّره‌سنه مكافاةً) § لفظاً ذكر اولنمايوب معنیً منفهم اولان ، عباره‌يه ذهناً علاوه ايديلن لفظ : (فاعل مقدّر، سؤال مقدّر) جمی (مُقَدَّرات) = مقدّر اولان احوال : (مقدّرات السّميه ، احكام مقدّرات) اصطلاح فقهده (مُقَدَّرات) = كيل ويا وزن وصايی ايله وياخود ذراع ايله مقداری تعيين اولنان شيلره اطلاق اولنور .

مُقَدَّس [ع] تقديس ايدلش ، هردرلو نقايص‌وقبايحدن پاك ، مطهّر ، عزيز اولان : (امر مقدّس ، كتاب مقدّس) ، (بيت مقدّس) = قدس شريف ومسجد اقصی . (كتب مقدّسه) = كتب سماويه . بو لفظك معناسی اعتباريله بر طرز لاقيدانه ده هر يرده استعمالی جائز دكلدر .

« دهرك اولقده سخن سنجانی »
« او مقدس اثرك حيرانی »
(حليهٔ‌خاقانی‌حقنده معلم‌ناجی)

مُقْدِم [ع] اقدام ايديجی، ايدن؛ غيرت‌وثبات ايله‌چاليشان.
(مُقدِمانه) = مقدمجه‌سنه :

« رواج دين مبينه معاون ومقدم »
(نفعی)

مُقَدِّم [ع] تقديم ايديجی، ايدن؛ عرض‌ايله‌ين، اوكه كچيرن، ايلری‌كتيرن: (مقدّم تذكرهٔ عاجزی) بو كلمه‌نك يرنده (متقدّم) كلمه‌سنی قوللانمق پك يا كلشدر .

مُقَدَّم [ع] تقديم ايدلمش، اوكه كچيرلمش، ايلری چكلمش § اولجه ، اسكيدن ، كچمش زمانده اولان : (بوندن مقدّم وارد اولان نامهٔ والالری) ، (مقدّماً) = مقدم اوله‌رق ، اوّلدن . § ايكی قضيه‌دن عبارت اولان كلامك قضيهٔ اولاسی . (مقدّم‌العين) = كوز پيكاری ، كوشه‌سی .

مُقَدَّمات [ع] « مقدّمه » نك جمی: (مقدّمات‌علوم).

مُقَدِّمَه [ع] اوكه كچيجی، كچن؛ ايلريده بولنان § مطالب سائره‌نك قولايلقله آكلاشلمسی‌ايچون كتابك اوّلنه يازيلان مقالهٔ مخصوصه ،

باشلانغج . (مُقَدِّمَةُالجَيش) = ایلری یه سوق اولنان عسکرکه (پیشدار) ده دینیلیر . نصل که اردونك کریسنده قالان عسکره ده (دمدار) اطلاق اولنور . (مُقَدِّمَةُالعِلْم) = شروعك صحتی کندیسنه توقف ایدن شی. (مقدمه یاپمق) = سویله نیله جك ماده یه قاپو آچمق ایچون ابتدا سویله نیلن مناسبتلی سوز .

مُقِرّ { [ع] اقرار ایدن ، واردر ، اوت اویله در دیین: (بورجنی مقر اولان مدیون) ، (مُقَرّ) = اقرار اولنمش: (مُقَرٌّ بِهِ) مقرّك اقرارایتدیکی شی. (مُقَرٌّ لَهُ) = مقرّك ذمتنده حق اولدیغنی خبر ویردیکی وکندیسنه بورج اقرار اولنان کیمسه یه دینیلیر .

مُقَرِّب { [ع] یاقلاشدیریجی ، جذب ایدیجی .

مُقَرَّب { [ع] تقریب ایدلمش ، یاقلاشدیرلمش § همدم. (مقرب السّهی) انبیای عظام وملائکهٔ کرام واولیاءاللهه اطلاق اولنور. جمعی (مُقَرَّبِین) در § ملائکهٔ کرامدن زمرهٔ مخصوصه یه داخل اولان ملك مقامنده قوللانیلان جمعی اکثریا (مُقَرَّبُون) در .

مُقَرِّح { [ع] یاره آچان علاج . جمعی (مُقَرِّحات) = یاره آچمغه مخصوص اولان تأثیرلی علاجلر .

مُقَرِّر { [ع] برماده یی تقریر ایدن، قرار مذاکراتی بیان ایدن § رمضان شریفده حضور همایون حضرت پادشاهیده علم تفسیردن درس تقریر ایدن ذوات. جمعی (مُقَرِّرِین).

مُقَرَّر { [ع] قرارلاشمش، ثبوت بولمش، نیت وتقریرایدلمش اولان شی. جمعی(مُقَرَّرات) =قرارلشدیریلان ، تقریر اولنان خصوصات دیمکدر .

مُقْرِض { [ع] اقراض ایدن ، بورج ویرن .

مُقَرِّض { [ع] تقریض ایدن ، بر تألیفی برکتابی مدح یولنده یازی یازان . جمعی (مُقَرِّضِین).

مُقَرْنَس { [ع] اوزری نردبان هیئتنده اولان چاتمه طاوان، قبّه : (سقف مقرنس ، طاق مقرنس) ، (سیف مقرنس) = اواٸلده « قرق نردبان » تعبیر اولنان وآغیز طرفی قدمه قدمه اولان قیلیجه اطلاق اولنوردی. بوکلمه طاغدن بورون کبی چیقان سیوری وقالقیق ویوکسك هورکوجلی دوه معنالرینه اولان(قرناس) یاخود (قِرْنَاس) لفظندن مشتقدر.

مُقَسَّط [ع] تقسیط ایدلمش ، تقسیطلی ، پارچه پارچه وعده‌لی . (مُقَسَّطاً) تقسیطلنمش ، تقسیطلی اوله‌رق .

مُقْسِم [ع] یمین ایدن، آند ایچن § یمین ایده‌جك یر ، محل قسم .

مُقَسِّم [ع] تقسیم ایدن، قسم قسم آییران، پارچه پارچه بولن.

مُقَسَّم [ع] تقسیم ایدلمش ، قسم قسم آییرلمش، بولنمش . معانیٔ سائره‌سی لسانمزده قوللانیلماز.

مُقَسِّی [ع] قسوت ویریجی ، قسوتلی، صیقنتیلی، طار.

مُقَشَّر [ع] قابوغی یاخود دریسی صویولمش، ایچ: (جوز مقشّر ، بادام مقشّر) .

مُقَصِّر [ع] تقصیر ایدن، برشیٔ یاپمغه قدرتی وار ایکن چکینوب یاپمایان یاخود مقتدر اولمدیغندن ترك ایدن ، قصورلی ، صوچلی . (مُتَقاصِر) ایله مترادفدر .

مُقَطِّب [ع] اصطلاح طبده بوروشدیریجی، یاپشقان شیئه اطلاق اولنور .

مُقَطَّر [ع] تقطیر ایدلمش ، قطره قطره دوکلمش ، طاملادلمش § انبیقدن چکامش: (ماء مقطّر) .

مُقَطَّع [ع] آیری آیری کسلمش، پارچه پارچه یاپلمش : (حروف مقطّعه) = آیری آیری یازیلان ، متصل اولمایان حرفلر .

مُقَطَّعات [ع] «مقطّع» ك جمعی. قطعه قطعه اولان شعرلره ، نظملره اطلاق اولنور.

مُقَعَّر [ع] چوقور او یوق ، چوکوك اولان : (سطح مقعّر (مُقَعَّرِیَّت) = چوقورلق .

مُقَفَّل [ع] کلیدلنمش، کلیدلی : (باب مقفّل) .

مُقَفّی [ع] قافیه‌لنمش . قافیه‌لی : (شعر مقفّی ، هرسوزی مقفّی) .

مُقَلِّد [ع] برشیٔ طاقان، قوشادان، بوینه آصان § اصله بکزتمك ایچون اجرای عمل ایدن ، قول وفعلده برینه بکزه‌مکه چالیشان، تقلید یاپان ، مضحك ، مسخره آدم . (مُقَلِّدانَه) = مقلّدجه‌سنه . جمعی (مُقَلِّدِین) .

مُقَلَّد [ع] طاقیلمش، قوشادلمش ، بوینه آصلمش § عمل کندیسنه بکزه‌دلمش .

مُقْلَه [ع] آق وقاره‌سی ایله برابر کوزك تمامنه اطلاق اولنور. بونکله برابر یالکز کوز ببکی مقامنده ایراد ایدیلیر .

مُقْمِرْ | [ع] مهتابلی ، آیدینلقلی اولان کیجه : (شب مقمر ، لیلهٔ مقمره)
مُقْمِرَه | بونی (مُقَمَّر) طرزنده اوقومق غلط فاحشدر .

مُقْنِعْ [ع] اقناع ایدن، قانع قیلان، قاندیران : (شاهد مقنع ، افادهٔ مقنعه ، کلام مقنع) .

مُقْنِعَه [ع] فن حیوانات اصطلا ـ حنده قوربغه یاورولرینك یومورطه‌دن چیقدقلری ایلك حالته اطلاق اولنور .

مُقَنْفَذْ [ع] کذلك فن مذکور اصطلاحنده یوموشاق دیکنلر ایله مستور اولان حیوانه‌دینیلیر.

مُقَنَّنْ [ع] قانون ، قاعده حکمنه قونلمش ، واجب ، مقرر، معتاد دیمکدر : (مقنن اولان ارزاق ، اجرت مقننه) ، جمعی اولان (مُقَنَّنات) = تخصیصات معتاده متامنده‌قوللانیلیر.

مُقَوَّسْ [ع] اگرلمش، قوسلنمش، یای شکلنده : (طاق مقوس ، ابروی مقوس) .

مُقَوِّمْ [ع] تقویم ایدن ، اکری یی طوغرلدان ، تنظیم ایدن § قوامه گتیریجی .

مُقَوِّی [ع] قوت ویرن قوتلندیرن؛ قانه وسیکرلره وسائر اعضای بدنه قوت ویرن علاج. بومعناده جمعی (مُقَوِّیات) = قوت ویریجی ادویه.

مُقَوّٰی تقویه اولنمش ، کندیسنه قوت ویرلمش § کاغد خمیرندن برکاغدك اللی ، یوز ودها زیاده قاتلینلغنده ترتیب ایدلمش قالین وطیانقلی کاغد .

مُقَیِّدْ [ع] تقیید ایدن ، مطلق براقمایوب قید آلتنده طوتان§ اوراق صورتلرینی، خلاصه‌ونومرولرینی دفتره قید ایدن ، دفترجی : (اوراق مقیدی) جمعی (مُقَیِّدین) .

مُقَیَّدْ [ع] تقیید ایدلمش ، مطلق براقلمایوب قیدلنمش ، دقتلی واهتماملی طوتلمش : (چوجغی بوراده براقه‌جغم سن مقید اول) § بوقاغی‌یه اورلمش، باغلانمش§ دفتره قیدایدلمش، یازلمش : (سجلده مقید حرکات مذمومه‌سی ..)

مُقِیمْ [ع] اقامت ایدن، برمحلده اوطوران:(آقسرایده مقیم، سفیر مقیم) .

مُقِیءْ [ع] قی ویریجی، استفراغ ایتدیریجی ، قوصدیریجی شی، دوا. جمعی(مُقِیئات) = بومثللو ادویه‌یه اطلاق اولنورکه ایکی درلودر : (مُقِیئاتِ نَباتیّه ، مُقِیئاتِ مَعْدَنیّه) .

مُکابَرَه [ع] کندی کلامنك عدم صحت وبطلاننی و کلام خصمك صحتنی بیلدیکی حالده نزاع، عناد ایتمك § کندینی بیوك کورمك ،

تکبر ایتمك . اکثریا برنجی معناده قوللانیلیر .

مُکاتَبَه { [ع] مکتوبلاشمق ، یازی ایله مخاطبه‌ده بولنمق § اصطلاح فقهده اسیرك کندیسنی کتابته کسدیرمه‌سنه یعنی مقرر اولان شرط وصورتك اداسیله آزاد اولمق اوزره صاحبنه نفسنك بهاسنی یاز - دیرمه‌سنه اطلاق اولنور که اسیرك نفسنی صاحبندن صاتون آلمسی دیمکدر . بویله اولان اسیره (مُکاتِب) وجاریه‌یه (مُکاتَبَه) دینیلیر .

مُکاری { [ع] دابه‌سنی کرایه‌ویرن ، یولجی‌واشیا نقلنی درعهده ایدن قاطرجی ودوه‌جی وامثالنه اطلاق اولنور . براصطلاح‌فقهیدر که لسانمزده فتح میم ایله غلط‌مشهوردر : (مکاری بازکیری) .

مُکاشَفَه { آشکار ایتمك ، میدانه چیقارمق § برخصوصی کشف طریقیله بیلمك که اولیاء اللّهك قلوبنده امور غیبیه‌نك ظاهر اولمسی دیمکدر .

مُکافات { [ع] برینك سعی وعملنی تقدیراً کندیسنه ویریلن شی ، عوض ، اجر : (جناب حق مکافاتنی احسان ایدر) ، (توزیع مکافات) § برینك مستحسن اولان وضع وفعلنه مقابل عوض وبدل ویرمك معناسنده (ایتمك) ماده‌سیله قوللانیلیر .

(مُکافاةً) = عوض ؛ بدل اوله‌رق .

مُکافی { [ع] کفو اولیجی ؛ اولان ؛ مساوی ؛ برابر بولنان : (قَطعِ مُکافی) = هندسه اصطلاحنده بربیضینك برقوس کبیرینه اطلاق اولنور .

مُکالَمَه { [ع] سویلشمك ؛ لاقیردی ایتمك § دولتین بیننده معاهده عقدی ایچون طرفین مأمورلرینك مذاکره ایتمه‌سی ؛ سویلشمه‌سی . جمعی (مُکالَمات) .

مُکِبّ { [ع] بر ایشك ؛ برخصوصك اوزرینه دوشن ؛ برشیئه حصر نفس ایله دوام واقدام ایدن .

مُکتَحِل { [ع] اکتحال ایدن ؛ کوزلرینه سرمه چکن .

مُکتَرِب { [ع] کدرلی ؛ غملی ؛ تاسه‌لی ؛ قایغولی .

مُکتَسِب { [ع] اکتساب ایدن ؛ برشیئ قازانان .

مُکتَسَب { [ع] اکتساب اولنمش ؛ قازانلمش : (معلومات مکتسبه) .

مُکتَفی { [ع] اکتفا ایدن ؛ کافی عد ایله قناعت ایله‌ین .

مُکثِر { [ع] چوغالتان § چوق مال صاحبی اولان .

مُکَحَّل { [ع] سرمه‌لنمش ؛ سرمه‌لی . (مُکحَلَه) = سرمه‌دان سرمه قوطوسی .

« اوقدرتدن مکحّل کوزلره دلبسته آهولر »
(واصف)

مُکَدَّر { [ع] تکدیر ایدلمش ؛ آزارلانمش § بولا - ندیرلمش ؛ بولانیق : (ماء مکدّر) § کدرلی : غملی ؛ تاسه‌لی : قایغولی .

مُکَدِّر { [ع] تکدیر ایدن § کدر - قایغو ویرن § بولاندیران .

مُکَذِّب { [ع] تکذیب ایدن ، یالان چیقاران .

مُکَرِّر { [ع] ایکی دفعه و دها زیاده تکرار ایدن § قانوناً جرمدن معدود اولان بر فعلی بردن زیاده ارتکاب ایدن .

مُکَرَّر { [ع] تکرار ایدلمش ، ایکی و دها زیاده کرّه یاپلمش § برقاچ کرّه تصفیه اولنمش ، انبیقدن چکلمش : (قند مکرّر) ، (مُکَرَّراً) = مکرر اوله‌رق ، دفعات ایله دینلکدر .

مُکْرِم { [ع] اکرام ایدن ؛ آثار حرمت و رعایت کوسترن ، مهماننواز . (مُکرِمانَه) = مکرمجه‌سنه .

مُکْرَم { [ع] اکرام ایدلمش ، حقنده آثار حرمت کوسترلمش اولان ، کرم ایله متصف .

مُکَرَّم { [ع] تکریم اولنمش ، حرمت ایدلمش - شرفلی ، معتبر - اولو : (دستور مکرّم ، مکهٔ مکرّمه) ، (مُکَرَّماً) = مکرم اوله‌رق .

« سلطان کرم پیشه خداوند مکرّم »
« شاهنشه جم پایه جهانداور عالم »
(نفعی)

مُکَسِّر { [ع] قیران ، بر شیئ پارچه‌لایان .

مُکَسَّر { [ع] قیرلمش - طاغیدلمش ، غیرمنتظم : (جمع مکسّر) .

مُکْرَه { [ع] اصطلاح فقهده اکراه واجبار اولنان کیمسه‌یه اطلاق اولنور .

مُکَعَّب { [ع] اصطلاحات ریاضیه‌ده . طاوله زاری کبی درت کوشه‌لی و آلتی ، بویی ، یوکسکلکی بر اولان جسم تعبیر دیکرله بربرینه مساوی التی عدد مربع ایله محدود شکل . § بر عددی کندی مثلنه ضرب ایله حاصل اولان عددی بر کرّه دها عین عدده ضرب ایتدکده حاصل اوله‌جق رقم : (جذر مکعب) .

مُکَلَّف { [ع] تکلیف اولنمش ، برشیئك اجراسی کندیسندن مطلوب یعنی شرعاً و قانوناً کندیسنه امر واقع اولان ، عهده‌سنه مادی ومعنوی توديع قیلنان وظیفه‌یی ایفایه مجبور بولنان کیمسه § کلفت ایله ، تکلفله تزیین ایدلمش ، ترتیب قیلنمش - طنطنه‌لی ، سوسلی ، کوسترشلی : (مکلف برقصر ، مکلف برضیافت) .

مُكَلَّل { [ع] باشنه اكليل قونلمش § مزين، سوسلى.

مُكَمَّل { [ع] تكميل اولنمش، اكسيكسز، نقصانسز، هرصورتله تمام ومرتبهٔ كالده اولان.

مُكَمِّل { [ع] تكميل ايدن، بيتيروب تمام ايدن: (كرك تكرار لفظى، كرك تكرار معنوى برقاعده‌يه ويا برفائده‌يه مستند اولورسه مخل فصاحت اولماز. بالعكس مكمّل فصاحت اولور — مجموعهٔ معلم — ناجى).

مُكَنّى { [ع] كنيه‌لنمش، كنيه‌لى.

مُكَوْكَب { [ع] اجرام ايله دونانمش، پارلاق.

مُكُور { [ع] «مَكْر» ڭ جمعى، حيله‌لر، خدعه‌لر، دوزنلر.

مُكَوِّن { [ع] تكوين ايدن، احداث وايجاد ايله‌ين: (مكوّن عوالم).

مُكَوَّن { [ع] تكوين ايدلمش، احداث وايجاد اولنمش.

مُكَوَّنات { [ع] (مكوّن) ڭ جمعيدر كه مخلوقات موجودات مقامنده قوللانيلير: (خالق مكوّنات).

مُكَيَّس { [ع] كيسه‌لنمش، كيسه كبى برحال وشكلده طوپلانوب قالمش شى معناسنه اصطلاح فنيدر: (حيوانات مكيّسه).

مُكَيِّف { [ع] مسكر اولان، كيف ويريجى ونشوه‌لنديريجى شى. جمعى اولان (مُكَيِّفات) = زياده قوللانيلير.

مُلّا { [ع] مدرسلك فوقنده بر رتبهٔ علميه بولنان مولويتى حائز ذاته اطلاق اولنور: (مكه ملّاسى، غلطه ملّاسى) § عالم، فاضل، فقيه ديمكدر: (ملّا جامى، ملّا لطفى)، (ملّاى روم) = پير معظم مولانا (محمد جلال الدين رومى) قدس سره العالى حضرتلرينك لقب شريفلريدر. بونى (منلا) صورتنده يازمق پك معناسز وعبثدر.

مُلابَسَه { [ع] اختلاط، الفت ايتمك § مناسبت، مقارنت، جهت معنالرينى افاده ايدر. (مُلابَسَت) صورتنده دخى قوللانيله‌بيلير.

مُلاحَظَه { [ع] كوز اوجيله باقمق، باقشمق § بصر بصيرتله برايشك حقيقتنه نظر ايتمك، صرف ذهن ايله درين دوشونمك. جمعى (مُلاحَظات).

مُلازِم { [ع] دوام ايدن، آيرلميان؛ بر ايشه كيرمكه نامزد اوله‌رق مداومت اوزره بولنان آدم: (مجلس قلمى ملازملرى) § مراتب عسكريه‌ده يوزباشيدن بردرجه آشاغى

اولان ضابطك عنوانی : (ملازم اول، ملازم ثانی) عربی جمعی (مُلازمین) فارسی قاعده‌سنجه جمعی (مُلازمان).

مُلازَمَتْ { [ع] معیته دوام ایتمك ، برینك معیتنده بولنمق، عجمیلك خدمتی § مادونده بولنانك مافوقنه‌زیارت ایچون دوامی. (مُلازَمَة) = ملازمت صورتیله ، معاشسزاوله‌رق.

مُلاصِقْ { [ع] التصاقلی ، بتیشیك ، یاپیشیق : (جارملاصق)

مُلاصَقَه { [ع] التصاق ایتمك ، بیتیشمك ، اولاشمق ، یاناشمق .

مُلاطَفَه { [ع] لطیفه ایتمك ، لطیفه لشمك ، شاقه ایدشمك. لسانمزده بوکلمه عربیده اولدیغی کبی لطف واحسان ایتمك معناسنده اصلا قوللانیلماز :

مُلاعَبَه { [ع] اویناشمق، اوینایوب اکلنمك . (مُلاعِب) = اویناشان ، اوینایان .

مُلاقاتْ { [ع] یوزیوزه بولشمق، قاووشمق، کوروشمك § عین صورتله رسماً قونوشمق .

مُلاقی { [ع] یوزیوزه بولشان ، قارشیلاشوب قاووشان ، کوریشن .

مُلامَسَه { [ع] ال ایله یاپشوب طوتمق ، یوقلامق § برشیئه ال اوروب طوقونمق ویاخود آچوب ایچینی کورمیه‌رك یالکزاورتوسی وقاپی‌اوستندن ال ایله یوقلامق صورتیله بیع وشراامعامله‌سیدرکه (تغریر) اقسامندن اولمغله شرعاً منهیدر .

مُلایِمْ { [ع] موافق ، اویغون : (بو صورت عقله ملایم کلیور) § نرم، یوموشاق، طورغون : (مشربی ملایم، ملایم خویلی) ، (بو کون هوا ملایمدر) § لینت ویریجی دوا .

« ملایم‌طبع‌وخوش‌ذات‌وسخندان وسخنپرور »
(نفعی)

مُلایَمَتْ { [ع]موافقت، اویغونلق§ یوموشاقلق ، یاواشلق ، طورغونلق ، نازکالك § یوموشاقلق نتیجه‌سی لینت خفیفه‌که (قَبض) ك ضدی دیمکدر .

مُلْتَبِسْ { [ع] التباسلی ، شبهه‌لی ؛ بکزه‌ین .

مُلْتَجی { [ع] التجا ایدن، خارجدن کلوب صیغینان .

مُلْتَجا { [ع] صیغینه‌جق‌یر ، پناه ، مرحمت ، ملاذ : (ملتجا فقرا) .

« جانشین غوث‌اعظم ملتجای مخلصین »
« دینسه‌لایق ذاتنه بالله قطب‌العارفین »

مُلْتَحِقْ { [ع] التحاق‌ایدن، آرقه‌سنه طاقیلان ، قاتیلان .

مُلْتَزِمْ { [ع] التزام ایدن ، کندی اوزرینه لازم قیلان ،

آلان ، درعهده ایدن § واردات دولتدن بعضیلرینك مثلا اعشارك تحصیلنی —کندی حسابنه اولەرق— خزینه یه آقچه اعطاسیله ویاخود کفیل ارائه‌سیله اوزرینه آلان آدمه اطلاق اولنور . (مُلتَزِمانَه) = التزام ایدرجه‌سنه ، صحابتکارانه دیمکدر . جمعی (مُلتَزِمین) .

« بر ایکی ملتزمی ایلدی حواله بکا »
« که اشتراکله ایتمشلر التزام ستم »
(نفعی)

مُلتَزَم { [ع] التزام واستصحاب ایدلمش، لزوملیعد اولنمش، مطلوب اولان .

مُلتَصِق { [ع] التصاق ایدن ، قاووشان ، بیتیشن .

مُلتَفِت { [ع] التفات ایدن، حسن توجه ایله آشنالق کوسترن، لطف‌ونزاکتله معامله ایدن. (مُلتَفِتانَه) = ملتفتجه‌سنه .

مُلتَفَت { [ع] التفات ایدلمش ، کندیسنه حسن توجه ایله آشنالق کوسترلمش ، تلطیفکارانه معامله اولنمش .

مُلتَفّ { [ع] بربری اوزرینه ویا ایچنه صارلمش، قاریشمش: (اَشجارِ مُلتَفَّةُ السّاق) .

مُلتَقَط { [ع] التقاط ایدن ، دیوشیروب آلان ، یره‌کی شیئ طوپلایان .

مُلتَقِم { [ع] التقام ایدن، یوتان.

مُلتَقی { [ع] ایکی شیئك التقا ایتدیکی، برلشدیکی ، بولشدیغی ، قاووشدیغی محل : (مُلتَقیَ الاَبحُر) = دکیزلرك قاووشوب برلشدیکی یر .

مُلتَقی { [ع] التقا ایدن، قاووشان، برلشن ، بولشان .

مُلتَمِس { [ع] ارزو ایدن ، برشیئ توصیه ورجا صورتیله طلب ایدن .

مُلتَمَس { [ع] ارزو ایدلمش ، اجراسی ارزو اولنان ماده ، توصیه وطلب اولنان شی . جمعی (مُلتَمَسات) .

« اشعاره طبعم ایکی سنه سعی ایدوب آکا »
« غایتله اولدی سمت توارىخ ملتمس »
(سروری)

مُلتَمِع { [ع] التماع ایدن، پارلدایان.

مُلتَوی { [ع] اکرلمش، بوکلمش، اکری بوکری .

مُلتَهِب { [ع] التهاب ایدن ، آلولنن، آلولی § شیشوب قیزاران ؛ اصطلاح‌طبده اعضای بدندن برینك التهاب پیدا ایده‌رك قیزاروب آتش کبی حرارتلی اولمسی دیمکدر.

مُلتَئِم { [ع] اصطلاح طبده التیام بولان ، اوکولان یاره دیمکدر .

مُلْجِیْ [ع] الجا ایدن ، مضطر و مجبور ایدن : (اکراه ملجی) .

مُلْحِدْ [ع] مذهب حقدن عدول ایله مذهب باطله سلوك ایدن . (مُلْحِدانَه) = ملحد اولانه مناسب کوریله جك صورتده . جمعی (مُلْحِدِینْ) .

مُلْحَقْ [ع] الحاق ایدلمش ، قاتلمش : (کَکبوزه یه ملحق دکزلی ناحیه سی) § آخرینه کتیرلمش ، علاوه اولنوب بیتشدیرلمش :

« اوله غفرانه حقك ملحق »
(خاقانی)

مُلْحَقاتْ [ع] « مُلحَق » ك جمعی ، اکثریا ولایاته تابع اولان الویه ، قضالره ونواحی ، قرایه دینیلیر : (قارتال قضاسی استانبول ولایتی ملحقاتندندر) .

مُلَحَّمْ [ع] اتلنمش ، ایری کووده لی ، شیشمان آدم .

مُلَخَّصْ [ع] تلخیص ایدلمش ، خلاصه اولنمش ، خلاصه سی آلنمش ، اجمال .

مُلْزِمْ [ع] الزام ایدن ، قاندیران ؛ سکوته مجبور ایدن ، صوصدیران : (جواب ملزم) .

مُلْزَمْ [ع] الزام ایدلمش ، سکوته مجبور ایدلمش ، صوصدیرلمش .

مُلْصَقْ [ع] الصاق اولنمش ، قاووشدیرلمش ، بیتشدیرلمش .

مُلَطِّفْ [ع] تلطیف ایدن ، مظهر لطف ایدن § اصطلاح طبده دوران دمك سرعتی آزالتان وحرارت غریزیه نك تزایدینی تخفیف و فرط تنبهی ازاله ایدن دوا دیمکدر . (لیموناطه) کبی . جمعی اولان (مُلَطِّفاتْ) = اومثللو ادویه نك هیئت مجموعه سنه اطلاق اولنور .

مُلْغی [ع] الغا ایدلمش ، فسخ وابطال قیلنمش ؛ قالدیرلمش .

مُلَفَّفْ [ع] تلفیف ایدلمش ، ایچنه دورلمش ، قونلمش .

مُلَقَّبْ [ع] تلقیب ایدلمش ، لقبلانمش ، اصل اسمندن باشقه بر صفتی مشعر اوله رق برلقب طاقلمش .

مُلْكْ [ع] زیر تصرفده بولنان مال غیر منقول . اصطلاح فقهده اوچ صورتله ذکر اولنور . (مُلْكِ مُطْلَقْ) ، (مُلْكِ مُقَیَّدْ) ، (مُلْكِ مُوَرَّخْ) § مستقلاً ید تصرفه آلنان شی ، مملکت . (مُلْکی) = ملکه منسوب ، اداره یه متعلق دیمکدر : (ملکی وعسکری ، مأمورین ملکیه) . (مُلْکِیَّتْ) = املاکك وقف اولمیه رق صورت مطلقه و مستقله ده تصرف

اولنمسی. (دارالملك) = پای تخت ، مقر حکومت دیمکدر .

مُلْکدار { [ع] حکمدار ، ملك صاحبی ، پادشاه .
(مُلْکداری) = پادشاهلق ، حکمدارلق .

مُلَمَّعْ { [ع] تلمیع ایدلمش، پارلاق: (مرغ ملمع بدن) کونش دیمکدر § آلاجه آلاجه ، رنك رنك، قاریشق شی. لسانمزده بومعنی توسیع وتغییر اولنهرق عادتا ملوّث ، مردار، بولاشیق معناسنده قوللانلمقدهدر : (کندنی بیلمز درجهده سرخوش ، اوستی باشی ملمع) § فن عروض اصطلاحنده هر مصراعی باشقه لسان ایله یعنی ایکی ویا اوچ لسان مزج ایدیله‌رك سویلنمش شعره اطلاق اولنور . بومعناده جمعی (مُلَمَّعاتْ) : (شیخ سعدینك ملمعاتی) .

مُلَوَّثْ { [ع] بولاشدیروب مردار ایدلمش ، بولاشیق ، پیس . مادیات ومعنویاتده قوللانیلیر .

مُلُوخْیا { [یونانیدن معرب] اوزون وانجه یاپراقلی ومطبوخی ابه‌کومه‌جی یه مشابه برنوع سبزه‌نك اسمیدرکه‌زبانزدی (مُلْخیه).

مُلُوكْ { [ع] (مَلِك) ك جمعی . پادشاهلر ، حکمدارلر : (کلام‌الملوك ملوك‌الکلام) = حکمدارلرك سوزی سوزك حکمدارلریدر .

(الملوك ملهمون) = پادشاهلر الهام اولنمشلردر. (مُلُوکانَه) = ملوکجه‌سنه حکمدارلره لایق صورتده .

مُلَوَّنْ { [ع] تلوین اولنمش، رنکا رنك ، رنکلی ، بویالی.

مُلْهِمْ { [ع] الهام ایدن، قلبه فیض صورتیله القا وتلقین ایدن ، جناب حق .

مُلْهَمْ { [ع] الهام ایدلمش ، قلبه فیض صورتیله القا وتلقین اولنمش: (شاعر ملهم) جمعی(مُلْهَمُونْ): (الملوك ملهمون) .

مُلَيِّنْ { [ع] تلیین ایدیجی ، یومو- شاتیجی ، یوموشاقلق یعنی لینت ویریجی. (قابِضْ) ك ضدی.

مُلَيَّنْ { [ع] تلیین ایدلمش ، یومو- شاتلمش ، لینتلی .

مُماثِلْ { [ع] مشابه ، موافق ، بکزه‌ین ، آکدیران : (احوال مماثله) .

مُماثَلَه { [ع] مشابهت ، موافقت ، بکزه‌مه ، آکدیرمه .

مُمارَسَه { [ع] چالیشوب آلیشمق ، چالیشه‌رق مهارت کسب ایتمك ، استادلق. (مُمارَسَتْ) طرزنده ده قوللانیلیر .

مُماسْ { [ع] طوقونان ، طوقونور اولان . هندسه‌اصطلاحنده برشکلك محیطنه ملاقی اوله‌رق ایکی جهتده استقامتی‌اوزره هرنه‌قدراخراج

اولنسه شکلك محیطنی اصلا قطع ایتمه ین خط دیکدر : (تمام مماس) .

مماشات [ع] امور ومصالحی تسویه واداره ایچون برطریق اختیاریله کیتمك § فکره خدمت ایدر صورتده حرکتله خوش کچنمك ، امتزاج یولنده حسن معامله ایتمك ، اویصاللق کوسترمك .

مماطله [ع] وعده یی ، بورجی لیت ولعل ایله اوزاتوب کجیکدیرمك .

ممانعت [ع] منع ایتمك، اسیر کمك؛ برایشك یاپلامسنه سبی ایتمك ، برفعلی یاپدیرمامق ایچون آرقوری کلمك .

ممتاز [ع] امتیازلانمش ، امتیازلی § سچلمش ، سچمه : (شاعر ممتاز ، ممتاز الاقران) .

ممتثل [ع] امتثال ایدن ، امره اطاعت وانقیاد ایدن .

ممتحن [ع] امتحان ایدن ، دەنه ین § صوروب سویلتمك ویازدیرمق ویاخود یاپدیرمق صورتیله برشخصك علمی ، فنی ، صناعی معلومات مکتسبه سنك درجه سنی آکلامق اوزره تجربه ایدن آدم .

ممتد [ع] امتداد ایدن ، کرك مسافه وکرك زمان جهتیله اوزانوب کیتمش اولان ، دوام ایدن .

ممتزج [ع] امتزاج ایدن، بربرینه اویان ، اویغون کلن : (الوان ممتزجه) § هرکس ایله اویوشوب خوش کچینن : (نه‌قدر ممتزج آدم) .

ممتلی [ع] امتلایه اوغرامش ، معده طولغونلغنه کرفتار اولان . § طولمش ، طولو اولان .

ممتنع [ع] امتناع ایدن ، کری طوران، چکینن § ممکن اولمایان، امکانسز بولنان: (ممتنع الحل) = اجزای فردیه‌سی آیرلماز ، اریمز اولان . (ممتنع التحصیل) = تحصیلی ، الده ایدلمسی ممکن اولمایان .

ممثل [ع] تمثیل ایدن ، مثل کتیرن ، مثال اوله‌رق ایراد ایدن § برشیئك صورتنی نقش ایدن . بو معناده اکثریا (طابع) مقامنده قوللانیلیر: (بوکتابك ممثلی فلاندر) .

ممثل [ع] تمثیل ایدلمش ، مثال کتیرلمش § صورتی نقش ایدلمش ، طبع قیلنمش .

ممجد [ع] تمجید ایدلمش ، ثنا ایله تعظیم ایدلمش ، عظمتله شرفلندیرلمش .

ممد [ع] امداد ایدن ، یاردیم ایدن، اوزاتان: (ممدحیات) .

ممسك [ع] امساك ایدن، نفسنی ضبط ایدن § الی صیقی، بخیل ، خسیس ، جمری معناسنده قوللانیلیر .

مُمَسَّكْ { [ع] مسكانمش ، مسك ايله تربيه ايدلمش، مسك قوقولى .

مُمْضِى { [ع] امضا ايدن ، مكاتيب واوراقه اسمنى يازان .

مُمْضٰى { [ع] امضا ايدلمش، امضالانمش : (ممضى ورقه) .

مُمَكِّنْ { [ع] قدرت داخلنده ، حد امكانده اولان ؛ قدرت يتوب يابيله بيلن، يابيلمسنه قدرت يتيشن . (مُمكنات) = ممكن اولان شيلر . (غير ممكن) = ممكن اولمايان، امكانسز بولنان . (ممكنسز . ممكنى يوق) تعبيرلرى غلطدر . قوللانيملى:

« كتاب ممكنات اسرار حق بى دهن سويلر »
(نابى)

مُمِلّ { [ع] املال ايدن ، اوصانج ويرن ، اوصانديران : (اطناب مملّ) .

مُمَهِّدْ { [ع] تمهيد ايدن ، يايوب دوشه‌ين : (ممهّد بنيان الدولة والاقبال) .

مُمَهَّدْ { [ع] تمهيد اولنمش ، يايبلوب دوشنمش، تسويه اولنمش .

مُمْهِلْ ، مُمَهِّلْ { [ع] امهال ايدن ، مهلت ويريجى ، ويرن .

مُمِيتْ { [ع] اماته ايدن ، اولدورن . اسماء حسنادندر .

مُمَيِّزْ { [ع] تمييز ايدن، آييران، سچن : (مميز نيك وبد) § دوائر رسميه اقلامنده اوراق رسميه‌يى تدقيق وتصحيح ايتمكله مكلف ضابط : (محاسبه قلمى مميزى) .

مُمَيَّزْ { [ع] تمييز ايدلمش ، آييرلمش ، سچلمش .

مُناجات { [ع] فى الاصل بر كيمسه يه فيسلداماق معناسنه‌در . لسانمزده درگاه الٰهى‌يه دعا ، نياز ايتمك ، يالوارمق معناسنده قوللانيلير كه بومثللو دعا ونيازه مناجات اطلاقى اخفا جهتيله اولديغى قاموس كبيرده مذكوردر: (مناجات صوفيانه) .

مُنادَمَه { [ع] مجلس عشرتده همدم اولمق ، نديملك ايتمك، صحبت ايلمك § بر آره‌ده بولنوب قونشمق ، اگلنمك . (مُنادمت) صورتنده‌ده قوللانيلير .

مُنادِى { [ع] ندا ايديجى، چاغريجى § دلاّل . (مُنادى) = ندا ايدلمش ، چاغرلمش .

مُنازِعْ { [ع] نزاعجى، غوغاجى، چكيشيجى .

مُنازَعٌ فيه { [ع] سبب نزاع وباعث خصومت اولان خصوص : (منازع فيه اولان عرصه ماده‌سى ، مسئلهٔ منازع فيها) .

مُنازَعَه { [ع] غوغا ، خصومت، چكيشمك .

مُناسِبْ { [ع] ياقيشق آلان ، ياقيشان ، ياراشان ، لايق ، اويغون .

مُناسِبَتْ { [ع] مناسبلك. اويغو-
نلق ، ياقيشـانلق §
قرابت ، رابطه ، تعلق. (مُناسِباتْ) =
روابط ، عـلائق رسـميه معنالرنده
قوللانيلير : (قطع مناسبات) .

مُناصَفَه { [ع] يارى يارى يه
بولشـمك ، مسـاوات
اوزره ايكى يه تقسيم . (مُناصَفَةً) =
يارى يارى يه بولشمك صورتيله ، يارى
يارى يه اوله‌رق .

مُناطَحَه { [ع] بوينوزلى حيوانلر
بر برينـه اوروشـمق
معناسنه‌دركه‌تركجه‌ده‌طوس اوروشمق ،
سوسشمك تعبير اولنور .

مُناظِرْ { [ع] مناظره ايدن. جمعى
(مُناظِرِينْ) .

مُناظَرَه { [ع] اظهـار صواب
مقصـديله بحثـده ايكى
طرفدن بصيرت اوزره نظر ايدشمك.
(فنّ مناظره) = قوانين مباحثه‌دن
باحث اولان فن كه ايراد اولنان دلائل
ومسـائلى تدقيق ايله مناسبت وعـدم
مناسبتى ارائه ايده‌رك جواب ويرمك
اصولى ديمكدر .

مُنافَرَتْ { [ع] برسببله ايكى كيمسه
بربرندن نفرت ايتمك ،
نفرت ايدشمك .

مُنافَسَه { [ع] حسد ، رقابت كبى
اغراض نفسانيه‌دن منبعث
معارضه ، نزاع . جمعى (مُنافَساتْ) .

مُنافِقْ { [ع] شرك وكفرينى ستر
وكتم ايدوب صورتا ايمان
واسلام اظهار ايله‌ين مشرك § اوزى
وسوزى طوغرى اولمايان وطرفينه القاء
نفاق وبرودته چاليشان ايكى يوزلو آدم.
(مُنافِقانَه) = منافقجه‌سـنه . جمـعى
(مُنافِقِينْ) .

مُنافَقَه { [ع] ستر كفر ايله صورتا
اظهـار اسـلام ايتمك ،
ايكى يوزليلك .

مُنافى { [ع]ضد ، غيرى ، عكسى،
باشـقه ، اويمـاز اولان :
(حكم نظـامه منافى ، اصوله منـافى ،
ادابه منافى) .

مُناقَشَه { [ع] فى‌الاصل بركيمسه-
نك محاسبه‌سنده كرگى
كبى تدقيق واستقصا ايله‌مك معناسنه‌در.
لسانمزده چكشمك ، نزاع ايتمك معنا-
سنده‌قوللانيلير. بعضلرك بونى(مباحثه)
معناسنده قوللانملرى يك خطا وبى‌معنا-
در . جمعى (مُناقَشاتْ) .

مُناقَصَه { [ع] نقصانلاشديرمق ،
مبايعه اولنه‌جق شيلرى
ويرمك ايسته‌ين تاجرلرك بربرينه قارشى
تنزيل فيئات وتنقيص بهـا ايتمـلريدركه
(مزايده) نك ضدّى ديمكدر: (كافهٔ
مبايعـات وانشـاآت رسميه‌ده اصول
مناقصه جاريدر) .

مُناقِض { [ع] بربرینی نقض ایدن، بوزان، مخالف بولنان: (فعلی قولنی مناقض) .

مُناقَضه { [ع] بر سوزی اولکی سوزك مألنه مغایر اولەرق سویلەمك، ایکی سوزك معنا- سی بربرینه مخالف اولمق .

مُناقَله { [ع] فی‌الاصل بربرینه نوبتله فقره نقل ایتمك، سوز سویلەمك معناسنەدر . اصطلاح رسمیده موازنهٔ مالیهٔ مصدقەنك اقسام مرتبەسندن بربرینه حسب‌الایجاب مقادیر ومبالغ نقل ایدلمسی دیمکدر . جمعی (مناقلات) درکه لسانمزده مراسلات ومواردات معناسنەده قوللا- نیلدیغی واردر : (مناقلات تجاریه) و (مناقلات بحریه) کبی .

مُناكَحه { [ع] نکاح‌ایتمك، نکاحله قادین آلمق . جمعی (مُناکَحات) .

مُناوَبه { [ع] نوبتلشمك، نوبتله واقع اولمق . (مناوبةً) = مناوبه صورتیله، نوبت ایله .

مُناوَله { [ع] برشیٔ ال اوزادوب ویرمك، صونمق . (مداوله) مقامنده قوللانیلمق .

مُنبِت { [ع] انبات ایدن، یردن فیشقیروب بیتن § برکتلی، فیضلی، چوق محصولات ویرن : (ارض منبت، اراضیٔ منبته) .

مُنبَسِط { [ع] انبساط ایدن، یاییلان § توسع ایدن، کنیشلەنن : (استعداد منبسط) § کوكلی آچیق، فرحلی اولان .

مُنبَعِث { [ع] انبعاث‌ایدن، ایلری کلن، نشأت ایدن .

مُنَبِّه { [ع] تنبیه ایدن، آگاه ایلەین، اویاندیران: (منبّهلی ساعت) § اصطلاح‌طبده‌افعال‌حیاتیه‌یی موقتاً وآز وقتده تزیید وتشدید ایدن ادویەنك هر برینه اطلاق اولنور . جمعی (مُنَبِّهات) = ادویهٔ منبهه‌یی حاوی وآنلرك کیفیت‌وصورت استعما- لندن باحث اولان فصل مخصوص دیمکدر .

« طوروب چکمکده‌در ساعت‌بساعت دهر دون »
« رعد ایله آگاه منبهدر بوطاس‌سرنکون »
(بقایی)

مُنتَبِه { [ع] انتباه‌ایدن، آگاه، اویانق، خبیر .

مُنتِج { [ع] انتاج ایدن، نتیجه ویرن، حاصل ایدن : (سفاهت منتج سفالتدر) .

مُنتَحِر { [ع] انتحار ایدن، کندینی اولدیرن. جمعی(مُنتَحِرین).

مُنتَحِل { [ع] انتحال ایدن، باشقه- سنك شیٔ حقنده بنمدر دیه ادعا ایدن، بنمسەین . اکثریا باشقەسنك شعرینی بنمسەینلر حقنده قوللانیلیر .

مُنْتَخَب [ع] انتخاب ایدن، آییروب سچن .

مُنْتَخَب [ع] انتخاب ایدلمش ، سچلمش ، کزیده : (آثار منتخبه) جمی (مُنْتَخَبات) .

مُنْتَسِب [ع] انتساب ایدن ، تعلق پیدا ایدن . جمی (مُنْتَسِبِین) .

مُنْتَشِر [ع] انتشار ایدن ، یاییلان : (بوی منتشر ، روایح منتشره ، کتب منتشره) .

مُنْتَصِب [ع] انتصاب ایدن ، دیرك كبی دیكیلی طوران: (عمود منتصب) .

مُنْتَصِح [ع] نصیحت قبول ایدن. ویریلن نصیحته تطبیق حرکت ایدن ، اوگود دیکله ین .

مُنْتَصِف [ع] ایکی یه بولنمش ، یاری اولمش ، یاری ، نصف : (منتصف شهر رجب) ، (منتصف سنه) = ییلك اورته سی.

مُنْتَظِر [ع] انتظار ایدیجی ، ایدن ، بکله ین، کوزله ین: (منتظر عاطفت، منتظر مرحمت) جمی (مُنْتَظِرِین) .

مُنْتَظَم [ع] انتظاملی ، نظام تحتنده ، نظامه کیرمش، ایی صورتده ، دوزکون : (منتظم برقابریقه، عساکر منتظمه). (منتظماً) = منتظم اوله رق .

مُنْتَفِخ [ع] انتفاخ ایدن، قاباران، شیشن : (بطن منتفخ).

مُنْتَفِع [ع] انتفاع ایدن ، فائده ومنفعت کورن. (مُنْتَفَعٌ بِه) = کندیسیله انتفاع اولنان ، فائده کوریلن شی .

مُنْتَقِد [ع] انتقاد ایدن؛ ادبی، فنی ، صناعی آثاری تدقیق ایده رك ایی وفنا جهتلرینی بالمحاکمه کوسترن . (مُنْتَقَد) ایله مترادفدر .

مُنْتَقَش [ع] انتقاش ایدن ، نقش اولنان .

مُنْتَقِل [ع] انتقال ایدن ، بر یردن دیکر یره کوچن، طاشینان § دنیادن آخرته کوچن ، وفات ایدن § موروث، وفات ایدندن قالمش، دور اولمش: (پدرندن منتقل) § بر شیدن دیکر شیئه آکلایان ، قرینه ایله آکلایان ، ادراکلی : (منتقل برآدم) .

مُنْتَقِم [ع] انتقام آلان ، اوج آلان ، اخذ ثار ایدن . اسماء حسنادندر . (منتقم حقیقی) = جناب الله . (مُنْتَقِمانَه) = منتقمجه سنه .

« منتقمدر براسمی مولانك »
(لا)

مُنْتَمِی [ع] انتما ایدن ، منسوب ومتعلق اولان .

مُنْتِن [ع] انتان ایدن ، متعفن ، پیس قوقان شی .

مُنْتَهِب [ع] انتهاب ایدن ، نهب وغارت ایدن، یغماجی.

مُنْتَهِز [ع] انتهاز ایدن ، فرصتی غنیمت بیلن ، فرصت دوشورن .

مُنْتَهی [ع] نهایت بولان، غایته ایرن : (منتهی صنف) § بر یره چیقاری اولان ، بر یرده نهایت بولان : (بو یول فلان یره منتهیدر) .

مُنْتَهی [ع] نهایت بولمش ، غایته وصوکه ایرمش: (منتهای تحصیل) § غایت ، صوك : (منتهای طریق، منتهای مقصد ، منتهای عمر).

مُنْجَذِب [ع] انجذاب ایدن ، چکیجی برشیئه طوغری چکیلن ، جذب ایدیلن : (گهپارهٔ منجذب، روح منجذب، قلب منجذب).

مُنْجَرّ [ع] انجرار ایدن، چکیلوب کتیریلن § براوجه ، بر نتیجه یه واصل اولان .

مُنْجِز [ع] انجاز ایدن ، وعدی یرینه کتیرن .

مُنْجَلی [ع] انجلا ایدن، آچیلوب روشن اولان ، عیان ، آچیق :

« منجلی آیینهٔ دلده نقوش کائنات »
« ایش اوم‌أت مصفایه جلا ویرمکده‌در »
« رفع ایدنجه ماسوایی نور حق ایلرظهور »
« مقصد انجق قلبه بویله انجلا ویرمکده‌در »
(یاووز سلیم خان)

مُنَجِّم [ع] علم نجومه آشنا اولان، نجومك سیر وحرکتندن احکام چیقاران ، کواکبك احوالنی ضبط وتقویم ایدن . (مُنَجِّمانه) = منجم اولانه یاقیشه‌جق صورتده . جمعی (مُنَجِّمین) .

مُنْجَمِد [ع] انجماد ایدن، طوکان، طوکمش: (ماء منجمد، بحر منجمد ، طبیعت منجمده) .

مُنْجی [ع] انجا ایدن ، نجات ویرن ، قورتاران .

مُنْحَدِر [ع] انحدار ایدن ، اینشه طوغری آین : (سیل منحدر) .

مُنْحَرِف [ع] انحراف ایدن ، اگیلوب میلله‌نن ؛ چارپیق ، اگری § هندسه اصطلاحنجه اضلاع اربعه‌سی یکدیکره مساوی وموازی اولمایان اشکاله اطلاق اولنور. (منحرف المزاج) = مزاجی فنالغه دونمش ، کیفسز ، خسته .

مُنْحَصِر [ع] انحصار ایدن، بر حد داخلنده قالوب خارجه تجاوز ایتمه‌ین ، دائرهٔ تعلق معین ومحدود اولان ؛ برشیئه مخصوص ، باشقه شیئه شمولی اولمایان. (مُنْحَصِراً)

= منحصر اوله‌رق ، باشقه شیئه شمولی اولمیه‌رق .

مُنْحَطّ [ع] انحطاط وتنزلده وتنزلده‌اولان، آشاغیلامش بولنان .

مُنْحَلّ [ع] انحلال ایتمش، حل اولوب آچیلمش، آچیق: (منحل مأموریت ، منحل معاش) § چوزولمش، اریيوب صولانمش. جمعی (مُنْحَلّات) .

مُنْحَنی [ع] انحنا ایدن، اگیلن، اگریلن، بوکیلن، چارپیق اگری : (خطّ منحنی) .

مُنْخَسِف [ع] انخساف ایدن ، کولکه‌یه تصادفله ظلمتده قالان ، مظلم کورینن : (ماه منخسف) § کور اولوب ظلمتده‌قالان: (عین منخسف) قمرك طوتلمشی حقنده استعمالی غالبدر .

مُنْخَفِض [ع] انخفاض ایدن ، آلچاقلانان : (قدر منخفض) .

مُنْدَبّ [ع] یاره ، جرحه ایکن قابوق باغلایوب اوکلمش قاپانمش دیمکدر .

مُنْدَرِج [ع] اندراج ایدن ، بر شی ایچنده موجود وداخل اولان : (دستورده مندرج نظامات ، غزته‌ده مندرج مقالات) جمعی اولان (مُنْدَرِجات) = برکتابك ویازلمش باشقه برشیئك‌مواد محتویه‌سی مقامنده قوللانیلیر .

« خاقان‌عثمانی نسب کیم‌مندرج ذاتنده هپ »
« اسلام فاروق عرب اقبال پرویز عجم »
(نفعی)

مُنْدَرِس [ع] اثری‌قالمامق اوزره بوزولوب محو اولان : (بنای مندرس ، وقف مندرس ، اوقاف مندرسه) جمعی (مُنْدَرِسات) = ییقیلوب محو اولمش‌اولان خرابه‌لر.

مُنْدَفِع [ع] دفع وطرد اولنمش، صاوولوب کیدرلمش . جمعی اولان (مُنْدَفِعات) = قوندوز، خردل کبی قابارتیجی علاجلرك چیقار- دیغی جراحت .

مُنْدَمِج [ع] برشیئك ایچنه یرلشن، ایچنه دوریلوب صاریلان .

مُنْذِر [ع] بر خصوصك تبلیغیله تحذیر و تخویف ایدن ، خبر ویروب قورقوتان . (مبشّر) ك ضدی .

مُنْزَجِر [ع] زجر ومنع ایدلمش، آلیقونلمش .

مُنْزِل [ع] انزال‌ایدن، ایندیرن: (منزل قرآن) .

مُنْزَل [ع] انزال اولنمش ، ایندیرلمش : (کتاب منزل) = فرقان کریم. (کتب‌منزله) = کتب سماویه .

مُنَزِّل [ع] تنزيل ايدن، آشاغی ايندیرن .

مُنَزَّل [ع] تنزيل ايدلمش، آشاغی ایندیرلمش .

مُنْزَلِق [ع] قايغان ، قايپاق .

مُنْزَوِی [ع] انزوا ايدن ، بر بوجاقده اوطوران : (درويش‌منزوی) ، (مُنْزَوِيانَه) = منزويجه‌سنه .

« قیلدك اعدای طریقی هیبتکله منزوی »
(نسیب مولوی)

مُنَزَّه [ع] تنزيه‌وتقديس ايدلمش، جميع قبايحدن و نقايصدن برى وپاك اولان :

« اقتضا ايتدی منزه ذاتی »
« سبب خلقت موجوداتی »
(خاقانی)

مُنْسَجِم [ع] انسجاملی ، ياغمور كبی بردوزی‌يه آقان، دوزگون اولان : (كلام منسجم) .

مُنْسَدّ [ع] قاپانمش، طیقانمش، قاپالی : (باب منسدّ) .

« ایتدی عدالك اوقدر راه ضلالی منسد »
« خاطره يول بولەمز وسوسهٔ شيطانی »
(نفعی)

مُنْسَلِب [ع] انسلاب ايدن ؛ سلب‌اولنمش، گيدرلمش.

مُنْسَلِك [ع] سالك اولان ، بر مسلك ويول طوتان .

مُنْشِد [ع] انشاد ايدن ، شعر اوقويان .

مُنْشَرِح [ع] انشراحلی ، كوكلی آچيق، فرحلی، سوينجلی؛ مسرور ، شادان: (منشرح‌الفؤاد) .

مُنْشَعِب [ع] انشعاب ايدن ، شعبه‌لنن ، قول آتوب دال بوداق صالان .

مُنْشَعِل [ع] انشعال ايدن ، (مُشْتَعِل) كبی شعله‌لی، آلولی ، پارلايان .

مُنْشَقّ [ع] شق‌اولمش، يارلمش، آيرلمش .

مُنْشِی [ع] انشا ايدن ، ياپان ، وجوده كتيرن § حسن كتابته ، علوم ادبيه‌يه آشنا اولان . معناجه (كاتب) دن فرقليدر . كاتبه نسبتله (منشی) ده زياده وقوف و رسوخ تصور اولنور . (مُنْشِيانَه) = منشی‌يه لايق صورتده : (تعبيرات منشيانه) .

مُنْشَآت [ع] انشا ايدلمش مسوده‌لر ، مكتوب و تذكره وسائره‌قبيلندن يازلمش كاغدلری حاوی مجموعه‌يه اطلاق اولنور : (منشأت عاكف پاشا) .

مُنْصَبّ [ع] انصباب ايدن ، دوكيلن ، ايرماغك دڭزه دوكلديكی ير : (طونه‌نك منبعندن منصبنه قدر طولی ..) .

مُنْصَرِف [ع] انصراف ايدن ، كری دونن ، باشقه

سمته دونن § عربیده تصریف و اعراب قبول ایدن کلمه. (غیرمنصرف) بونك خلافیدر :

« قبرك جهتندن اولیور منصرف ابصار »
« کندك کبی عاشقلرکی صانمه وفادار »
(پارتی - مترجمی ناجی)

مُنْصِفْ { [ع] انصاف ایدن ، معاملهٔ عادلانه‌ده بولنان، نفسنه روا کورمدیکی شیئ باشقه‌سنه یاپمایان . (مُنْصِفانَه) = منصفجه‌سنه، اهل انصافه لایق صورتده : (معاملهٔ منصفانه) .

مُنْضِجْ { [ع] یوموشادیجی، کماله ایردیریجی .

مُنْضِجاتْ { [ع] یاره‌نك التهابنی ازاله‌ایله‌ایرینی آقیدیجی ادویه‌یه اطلاق اولنور .

مُنْضَمّ { [ع] انضمام ایدن ، ضمّ اولنمش، قاتلمش، علاوهٔ لاحق : (رأیِ منضم ، رسم منضم) .

مُنْطَبِعْ { [ع]انطباع‌ایدن، باصیلان، طبع ونقش اولنان .

مُنْطَبِقْ { [ع] مطابق ، او یغون اولان ؛ اویان .

مُنْطَفِی { [ع] انطفا ایدن ، یانار ایکن سونجی اولان ، سونمش ، سونن .

مُنْطَلِقْ { [ع] صالیویریلوب کیدن؛ قورتلمش، آزاد اولان.

مُنْطَوِی { [ع] دوریلوب بوکلمش، دیوشیریلوب صارلمش اولان .

مُنْظَلِمْ { [ع] انظلام ایدن .

مُنْعَدِلْ { [ع]عدول‌ایدن ، طوغری یولدن صاپوب جاپان .

مُنْعَدِمْ { [ع] یوق اولان .

مُنْعَزِلْ { [ع] عزل نفس ایتمش اولان .

مُنْعَطِفْ { [ع] بر طرفه اگیلوب دونن ، تمایل وتوجه ایدن ، میل کوسترن .

مُنْعَقِدْ { [ع] انعقاد ایدن ، عقد اولنان ، باغلانان؛ قرار ویریلوب ایکی طرفدن قبول اولنان : (منعقد اولان نکاح، مقاولهٔ منعقده).

مُنْعَکِسْ { [ع] انعکاس ایدن، مقابلنه طوغری کری دونن ، بریره عکس ایدن، چارپان : (صدای منعکس ، ضیای منعکس)، (بونلر قندیلك ضیای منعکسیله ظلمت آمیز برمنظرهٔ غریبه تشکیل ایدر— معلم ناجی) .

مُنْعِمْ { [ع] انعـام ایدیجی، نعمت ویریجی، ویرگولی: (جناب منعم حقیق) .

مُنْفَجِرْ { [ع] انفجارایدن،آچیلان، سوکن . (شفق) کبی: (صبح منفجر) § یردن قاینـایوب چیقان ، آقان : (عین منفجر) .

مُنْفَرِجْ { [ع] انفراج ایدن ، آچیلان ، زیاده‌آچیق،

کنیش . (زاویهٔ منفرجه) = هندسه
ده زاویهٔ قائمه‌دن بیوك اولان زاویه
دیمکدر § کوکلی آچیلان ، غم وغصه
سی زائل اولان .

مُنْفَرِد [ع] انفراد ایدن ، یالکز ، تك اولان ؛ باشلی باشنه ،
آیری بولنان . اشخاص واشیاده قوللا
نیلیر (منفرداً) = یالکزجه ، آیریجه ،
تك اوله‌رق : (منفرداً عزیمت ، منفرد
بر کلبه ، چارهٔ منفرد) .

مُنْفَرِق [ع] انفراق ایدن ، آیریلان : (خطّ منفرق) .

مُنْفَسِح [ع] فسحت بولان ، بوللاشان ، کنیشله‌نن :
(مکان منفسح) .

مُنْفَسِخ [ع] انفساخ ایدن ، بوزیلان ؛ ابطال ایدیلن ،
قالدیریلان : (نکاح منفسخ) .

مُنْفَصِل [ع] انفصال ایدن ، آیریلان ، یرندن آیریلان ؛
عزل اولنان ، معزول اولان . (مُنْفَصِلاً)
= منفصل یعنی معزول اوله‌رق . بو
معناده جمعی (مُنْفَصِلین) § بیتیشك
اولمایان ، آیری بولنان : (ضمیر منفصل ،
حروف منفصله) .

مُنْفَعِل [ع] انفعال ایدن ، متأثر اولان ، جانی صیقیلوب
کوجه‌نن ، کوکلی قیریلوب کوسن ،
کوسمش ، کوجنمش اولان . (مُنْفَعِلاً)
= منفعل اوله‌رق . (مُنْفَعِلانه) =
کوجنمشجه‌سنه . کوسمشجه‌سنه . §
اصطلاح طبده عملدن قالمش ، معطّل
معناسنی افاده ایدر .

مُنْفِق [ع] انفاق ایدیجی ، برینه نفقه ویریجی ، ویرن .

مُنْفَكّ [ع] انفکاك ایدن ، آیریلان ، یرندن آیریلوب قوپان .
(غیر منفكّ) = آیرلمایان ، آیرلماز
اولان .

مُنْفَهِم [ع] فهم وادراك اولنان ، آکلاشیلان .

مُنْقاد [ع] باش اکوب انقیاد واطاعت ایتمش ، مطیع
اولان :

« بز کلام ناقلی‌یز نرده اوصاحب کفتار »
« آنکا تسلیم ایده‌لم امرینه منقاد اوله‌لم »
(مراد رابع)

مُنْقَبِض [ع] یکلکه ، انقباض بطنه اوغرامش § قبض
ایدیجی ، پکلك ویریجی علاج § ایچی
صیقنتیلی ، طوتغون ، نشئه‌سز .

مُنَقَّح [ع] تنقیح ایدلمش ، فضله‌سی و لزومسزی
آییرتلانمش ، تمیزله‌نوب دوزلدلمش :
(شعر منقّح ، افادهٔ منقحه) ، (ایی
کوتو برمضمونی استادانه برلسان ،
منقّح وطمطراقلی برطرز بیان ایله سلك
نظمه چکمك مراقنده‌در — نائلیٔ قدیم
— عصمت) .

« سروری ایتدی دیوانِ منقّح »
(۱۲۲۰ سروری)

مُنقَرِض [ع] انقراض بولان ، اثری قالمامق اوزره يتوب كيدن .

مُنقَسِم [ع] قسم قسم بولونن ، بولوك بولوك اولان .

مُنَقَّش [ع] نقش ايدلمش ، نقشلانمش ، نقشلی ، درلو بويالی ، ايشلەمەلی .

مُنقَضی [ع] انقضی ايدن ، تمام اولان ، آردی كسيلوب توكنن ، بيتن : (مدت منقضيه) .

مُنَقَّط [ع] تنقيط ايدلمش ، نقطه‌لانمش ، نقطه‌لی .

مُنقَطِع [ع] انقطاع ايدن ، كسيلن ، كسيلوب آردی اولمايان .

« اويله مستثنی كوزلسين كيم سكا يوقدر بدل »
« سندن ای جان منقطع قيلماز بنی الّا اجل »
(فضولی)

مُنقَلِب [ع] انقلاب ايدن ، باشقه برحاله دونن ، طرز ديكره چويريلن ، دكيشن :

« اولسه جهولانه جهان دشمنم »
« منقلب اولماز ينه فكرم بنم »
(معلم ناجی)

مُنكِر [ع] انكار ايدن ، اويله دكلدر دیين ، قبول ايتمه‌ين ، طانيمايان . (مُقِرّ) ك ضدّی : (منكر دِين ، منكر حق ، منكر حقيقت) § دينسز . (مؤمِن) ك ضدّی : (منكر دين ، منكر وحدانيت) . جمعی (مُنكِرين) .

« دوران نه بيلور قدر در نظمی زيرا »
« اول دور ايده‌لی منكر ارباب بياندر »
(نفعی)

مُنكَر [ع] انكار ايدلمش ، رد اولنمش § منفور ، چركين ، ايكرنج ، عقلك تقبيح وشرعك تحريم ايتديكی شی ، نامشروع . (معروف) ك ضدّی : (نهی عن المنكر) = شرعك قبول ايتمديكی شيدن نهی . § قبرده سؤال ايدن ملكلردن هر بری (غير منكر) = مسلّم ، رد اولنمامش . (مُنكَرات) = قبيح ونامشروع اولان شيلر .

مُنَكَّر [ع] تنكير ايدلمش ، نكره قيلنمش ، تعريف ايدلمه‌مش ، بيلنمز حاله قونلمش .

مُنكَسِر [ع] انكسار ايدن ، كسر اولنان ، قيريلان ، قيريق : (شيشهٔ منكسر ، قلباً منكسر ، شعاع منكسر ، اوانئ منكسره) ، (مُنكَسِراً) = منكسر . قيريق اوله‌رق .

مُنكَسِف [ع] انكساف ايدن ، كسوفه اوغرايان ، ظلمته طوتيلان . كونشك طوتلمسی حقنده استعمال اولنور : (شمس منكسف) .

مُنْكَشِف [ع] انكشاف ایدن، آچیلان: (شكوفهٔ منكشف ، ازهار منكشفه) § آچیغه چیقان ، آشكار، نمایان اولان: (هر شی ضدّیله منكشف اولور) § مجهول ایكن بولنمش ، كشف اولنمش، میدانه چیقارلمش اولان: (اراضیٔ منكشفه).

مُنَوِّر [ع] تنویر ایدن ، نورلاندیران ، روشن ایدن .

مُنَوَّر [ع] تنویر ایدلمش، نورلاندیرلمش، نورلی: (فكر منوّر ، افق منوّر ، افكار منوّره ، آفاق منوّره ، مدینهٔ منوّره ، قلب منوّر) . (مُنَوَّرِیَّت) = منورلك.

مُنَوِّم [ع] اویوتیجی ، اویقو ویرن، اویوتان دوا .

مُنْهَدِل [ع] آشاغی یه صالیویرلمش ، صارقمش ، صارقیق .

مُنْهَدِم [ع] ییقلمش، ییقیلان: (باغچه نك دیواری منهدم اولدی) .

مُنْهَزِم [ع] انهزام ایدن هزیمته اوغرایان ، بوزولان ، صینغین، صینیق. (مُنْهَزِماً)= منهزم اولەرق، بوزولەرق. جمعی (مُنْهَزِمِین) .

مُنْهَمِك [ع] انهماك ایدن ، برشیئه دوام اوزره شدتله میل ایدن ، برایشه كیریشوب دواملی صورتده اوغراشان. مذموماتده استعمالی غالبدر : (عشرته منهمك).

مُنِیب [ع] انابه ایدن ، ترك معاصی ایله حقه رجوع ایدن .

مُنْیَه [ع] آرزو ، مقصود ، تمنی اولنان شی. جمعی (مُنَی) مفردی نادراً قوللانیلمشدر .

مُنِیر [ع] اناره ایدن ، نورلاندیران، ضیا ویرن، پارلاق، نورلی اولان : (شمس منیر ، كواكب منیره ، وجه منیر) .

« انتظارم سكادر صبحه دك ای مهر منیر »
« برك خاطرده اولان شبنم امید كبی »
(نائلی قدیم)

مُنِیف [ع] بلند ، رفیع ، بیوك ، یوجه : (قانونِ منیف ، منطوق منیف) .

مُوی [ف] قیل. (موبمو) = قیل قیل ، آیری آیری ، كمال دقتله (سَرِمو) = قیل باشی ، جزئی ، براز دیمكدر. (مُوچینه) = قیل قوپارمغه مخصوص آلت ، جنبیز. (موبند) = صاچ باغی . (موی بند) ده دینیلیر . اصلی (بندمو) اولوب علم اولمغله مضاف الیه تقدیم قیلنمشدر.

مُواجَهَه [ع] یوزلشمه ، یوز یوزه اولمه : (مظنونلرك مواجهه سی لازمدر) § حضور، اوك :

(مواجهۀناسده ، خلق‌مواجهه‌سنده) ، (مُواجَهَةً) = مواجهه صورتیله ، بالمواجهه .

« سویلدم بالمواجهه تاریخ »
« خط وجهك‌یاقشدی صالح بك »
(١٢١٩ سروری)

مُؤاخات [ع]قارداشلق‌ایدشمك، بربرینی‌قارداش‌ایدنمك.

مُؤاخذ [ع] مؤاخذه ایدیجی، ایدن .

مُؤاخَذه [ع] صوچه مقابل عتاب، عقاب، تأدیب وتعزیر ایتمك . (Critique) مقابلی اوله‌رق (تنقید) و (انتقاد) مقامنده دخی قوللانیلیر . جمعی (مُؤاخَذات) .

مُوارَدَه [ع] دیکریله‌کلمه، کاوب کیتمه. جمعی(مُوارَدات) =کلوب کیدن شیلر .

مُوازِن [ع] وزنجه مساوی ، بر آغیرلقده § اقتدار و اعتبار جهتیله کفو ، معادل اولان . اکثریا برنجی معناده قوللانیلیر .

مُوازَنه [ع] ایکی شیٔ وزنجه بربرینه قیاس ایتمك ، ایکی‌نسنه وزنجه‌بربرینه مساوی‌اولمق § اقتدار واعتبارجهتیله درجۀ متساویه‌ده بولنمق . لسانمزده‌کی صورت استعمالنه کوره‌دخی بوکلمه‌ده بر (نسبت‌متساویه) معناسی موجوددر: (موازنۀ دولیه ، موازنۀمالیه)، (مُوازَنات) صورتنده‌ده قوللانیلیر .

مُوازی [ع] یکدیکریله برلشمدیکی حالده بر حذاده ، برصیره‌ده قارشی قارشی بولنان . هندسه اصطلاحاتندندر : (اون کیلو متره طولنده‌کی برمسافه‌ده روس وژاپون مفرزه‌لری ایکی موازی خط اوزرنده بولنیور — اقدام).

مُواسات [ع] فی‌الاصل برینه یارلق ومالاً بدناً مدد کارلق ایتمك ، معاونتده بولنمق معناسنه‌در. لسانمزده مأمورین‌دولتدن وفات ایدنلرك ایتام واراملنه معاش باغلانمق صورتیله وقوع‌بولان معاونت معناسنده قوللانیلیر . نظمده اسلوب فارسی اوزره (مواسا) طرزنده استعمالی جائزدر .

مُواصَلت [ع] وارمق ، اولاشمق، قاووشمق. (واصل‌اولمه- وصول بولمه) تعبیرلریله استعمالجه بینلرنده فرق واردر . بونلر اشخاص واشیاده و (مواصلت) یالکز شخص حقنده قوللانیلیر .

مُواضَعَه [ع] مقصداصلیی‌کتم ایتمك نیتیله تصنع ایله وخلاف‌حقیقت‌حرکت‌ومعامله‌ده بولنمق. (مُواضَعَةً) = مواضعه صورتیله ، صورت حقیقیه‌ده اولمیه‌رق .

مُواظِب [ع] مواظبت‌ایدیجی، ایشنه‌تقیدایله ملازمت ودوام ایدن .

مُواظَبَتْ [ع] آیرلماق اوزره برایشی تعهد والتزام واوکا اقدام تام ایله دوام ایتمك .

مُواعَدَه [ع] وعده‌لشمك ، سوزلشمك ، سوز ویرمك .

مُوافِقْ [ع] مناسب ، مساعد ، اویغون : (موافق مصلحت) .

مُوافِقَتْ [ع] مساعدلك ، مناسبلك ، اویغونلق § راضی اولمه ، اویغون بولنمه ، اوزلاشمه : (موافقت طرفین ایله) .

مُوالات [ع] دوستلق ، محبت : (تأیید بنیان موالات)

مُوانِس [ع] موانست ایدیجی ، ایدن ؛ انیس اولان .

مُوانَسَتْ [ع] آلیشه‌رق الفت وانسیت ایتمك : (موانست دائمه) .

مُوبَدْ
مُوبِدْ [ف] مجوسیلرك بیوك مذهب مأموری ، عالمی § حکیم ، فیلسوف § صاحب عقل وتدبیر اولان آدم . جمعی (مُوبِدان) معرّبی (مُوبَذ) در .

مُؤَبَّدْ [ع] تأبید ایدلمش ، دائم وباقی قیلنمش . (مُؤَبَّداً) = الی الابد ، عمری اولدقجه ، مؤبد اوله‌رق .

مُؤْتَفِكْ [ع] ترسنه دونن ، آلت اوست اولان .
(مُؤْتَفِکاتْ) = قوم لوطك زیر وزبر اولان بلده‌لری .

مُؤْتَلِفْ [ع] الفتلنمش ، اویوشوب آلیشمش ؛ ائتلاف ایدن ، آلیشان .

مُؤْتَمَنْ [ع] اعتماد وامنیت اولنان آدم : (مستشار مؤتمن)
« مشیر مؤتمندر مستشار کار فرمادر »
(نفعی)

مُؤَثِّرْ [ع] تأثیر ایدیجی ، اثر ایدن ، ایشله‌ین : (دوای مؤثر ، مؤثر علاج ، نصیحت مؤثره ، شعر مؤثر) § عامل ، ایشله‌یوب اثر براقان : (اثردن مؤثره انتقال) .
« الهی حکمت ایجادی کیم کیمدن سؤال ایتسون »
« مؤثر پرده پوش کبریا ، آثار حیرتده »
(معلم ناجی)
« بك مؤثردی صدای هاتفی یاخود که بن »
« حال استغراق ایله اولمش ایدم پك ناتوان »

مُوجِبْ [ع] ایجاب ایدن ، لازم کتیرن ، واجب قیلان ، باعث ، سبب : (موجب مفخرت ، اسباب موجبه) .

مُوجَبْ [ع] ایجاب ایتمش ، لازم کتیرمش ، واجب قیلمش : (مُوجَبِنْجَه) = ناظر ، والی کبی سرکارده بولنان مأمورین دولت طرفندن معاملات و مقررات

رسمیه‌نك تنسیب وتصدیق قلندیغنه دائر اوراقك ظهر و یا زیر ینه ایدیلن اشارت مخصوصه . بونی کسر جیم ایله یاکلش اوقومالی .

مُوجِبَه [ع] اعمال حسنه و سیئه‌دن آخرتجه مکافات ویا مجازاتی مستلزم اولان کبیره‌یه اطلاق اولنور § موضوع ایله محمول ویا مقدم ایله تالی بیننده نسبت ثبوتیه بولنان قضیه .

مُوجِدْ [ع] ایجاد ایدن، وجوده کتیرن ؛ بر شیء یوق ایکن یاپان : (موجد حقیقی ، موجد کائنات) = الله ، تکری .

مُوجِرْ [ع] ایجار ایدن ، کرایه و یرن آدم : (خانه‌نك موجری طرفندن) .

مُوجَرْ [ع] ایجار ایدلمش، کرایه ویرلمش شی .

مُوجَزْ [ع] ایجاز واختصار صورتیله ترتیب ایدلمش، قیصالدلمش .

مُوجِزْ [ع] ایجاز اوزره . مختصر ، قیصه . کلام حقنده ایراد اولنور .

مُؤَجَّلْ [ع] تأجیل اولنمش ، کری یه براقلمش، مهلت تعیین ایدلمش : (مهر مؤجل) = نکاحی حل و فسخ اولندیغی وقت منکوحه یه تأدیه‌سی لازم کلن مبلغ معین . (مُؤَجَّلاً) = مؤجل اوله‌رق، صوکره‌یه براقلمق صورتیله .

مُوَجَّهْ [ع] توجیه اولنمش ، یوزی برجهته دوند یرلمش ؛ مقبول ، مناسب ، اویغون .

مُوَحِّدْ [ع] توحید ایدن ، جناب حق بردر دیین، تکرینك وحدانیتنه ایمان‌واعتقاد ایدن. (مُوَحِّدانَه) = موحدجه‌سنه . جمعی (مُوَحِّدِینْ) .

مُوحِشْ [ع] ایحاش وتوحیش ایدن ، حشیت و یرن،

مُوَحِّشْ اورکودن، قورقونج : (موحش برحیوان ، موحش برصدا ، موحش برموقع) .

مُؤَخَّرْ [ع] تأخیر ایدلمش ، صوکره‌یه کری یه براقلمش ، کچکدیرلمش . (مؤخراً) = مؤخر اوله‌رق ، صوکره‌دن .

مُؤَدَّبْ [ع] تأدیب ایدلمش ، ادبلندیرلمش ؛ آداب اوگرنمش ، تربیه‌لی ، ادبلی .

مُؤَدِّبْ [ع] تأدیب ایدن، ادب اوکره‌تن ، ادبلندیرن:

« ای‌مؤدب سن‌ادب‌ویرمه‌بواهل‌وحدته »
« ابسم‌اول‌زیرا که‌بیلمز عشق‌آدابك‌ادیب»
(لا)

مُودِعْ [ع] ایداع ایدن ، امانت اوله‌رق ویرن ،

مالنك حفظنی دیکره تودیع ایدن آدم. اصطلاحات فقهیه دندر.

مُودَع [ع] اصطلاح فقهده کندیسنه ودیعه . امانت براقیلان آدم دیمکدر.

مُودَه (فرانسزجه‌دن Mode) البسه واشیای سائره‌جه وقت وقت دکیشن طرز نوین، اصول ظرافت ، نو ایجاد قیافت : (صوك موده ، موده بورونی) .

مُؤَدِّی [ع] تأدیه ایدن ، ادا ایدن، اوده‌ین § سبب، باعث ، موجب : (مؤدیٔ نزاع) .

مُؤَدّی [ع] تأدیه اولنمش ، ادا قیلنمش ، اودنمش § معنی ، مفهوم ، مآل ، آشکار اشیلان شی : (مؤدای کلام ، مکتوبك مؤداسی) .

مُؤَذِّن [ع] تأذین ایدن . اذان اوقویان. جمی (مؤذّنین).

مُؤْذِی [ع] ایذا ایدن. اینجیدن، اذیت ویرن. جمی اولان (مؤذیات) = پیره ، تحته بیتی ، سینك، سیوری سینك ، تاتارجق کبی حشراته دینیلیر .

مُور [ف] قارنجه . (مورچه) = کوچوك قارنجه .
(مورانه) = قارنجه‌یه کوره ، قارنجه‌یه مناسب صورتده : (هدیهٔ مورانه) جمی (موران) .

« بر اولور ایلیجك عدلی ظهور »
« در لطفنده سلیمان ایله مور »
(خاقانی)

مُورِث [ع] ایراث ایدن ، حصوله کتیرن، ویرن: (مورث فتور، مورث مضرت، مورث خسار) لسانمزده میراث براقان معناسنده قوللانیلماز .

« برمراد اولمغه برآلت ایمش »
« مورث دولت ایمش رفعت ایمش »
(خاقانی)

مُوَرِّخ [ع] تاریخ یازان ، وقایع ماضیه‌یی ضبط وقید ایدن : (مورخ مشهور نعیما) جمی (مورّخین) § بروقعه ایچون منظوم تاریخ سویله‌ین ، اوصورتده تاریخ سویله‌مکده ماهر اولان : (سروریٔ مورّخ) .

مُوَرَّخ [ع] تاریخلنمش ، زمان وقوعی تعیین ایدلمش ، یوم وشهر وسنهٔ انشاسی قید اولنمش : (فلان تاریخ ایله مورخ مکتوب) ، (مورّخاً) = تاریخلنمش ، تاریخلی اوله‌رق .

مُوز [ع] قالین قابوقلی ، یشیل رنکلی عربستانده ، بلاد حاره‌ده حاصل اولان برنوع میوه‌در . قرق اللی دانه‌سی برداله یتیشن اشبو میوه‌نك خام ایکن قابوغی یشیل اولور. کمال ایردکجه صاریلاشیر قویولاشیر .

اولغون ایکن قابوغی برطرفندن طوتجه یك قولای صویبلیر واطیف بر رایحه نشر ایدر . گویا اشبو میوه‌نك هر هانگی میوه نیتیله اکل اولنور ایسه دماغه آنك لذتی بخش ایده‌جکی حقنده‌کی روایت یك عامیانه‌در .

مُوَزِّع [ع] توزیع ایدن ، طاغیتان ، یرلی یرینه ایلتوب اولاشدیران : (پوسته‌موزعی ، غزته موزعی) جمعی (مُوَزِّعین) .

مُوزَه [فرانسزجه‌دن] (Musée) آثار عتیقه ومواد علمیه وفنیه‌نك وضع وحفظ وتشهیرینه مخصوص دائره . (موزه) لفظی ذاتاً مکان معناسنی حاوی ایکن آخرینه (خانه) کلمه‌سنی علاوه ایتمك عبثدر .

مُوزَه [ف] چیزمه ، اَدِك . (مُوزَه دُوز) = چیز‌مه‌جی ، چیزمه‌دیکیجی . (مُوزَه‌دُوزی) = چیزمه‌جیلك . (مُوزَه‌دُوزان) = چیزمه‌جیلر .

مُوژَه [ف] غم ، بلا ، مصیبت ، قایغو ، تاسه .

مُوسای [ف] صاچ وصاقال تراش ایدیلن استره . (اوسطوره) . (مُو) = قیل (سای) = دخی سورمك ، سورتمك وسوره سوره ازوب کیدرمك معناسنه اولان (سایِیدَن) مصدرندن مشتق اسم فاعل مرخمدر وصف ترکیبی طرزنده استعمال اولنور : (مشکسای ، جبهه‌سای ، جبین‌سای ، مُوسای) کبی .

مُؤَسِّس [ع] تأسیس ایدن ، وضع اساس ایدن ، تمل قویان که مقصد بر شیئی یکیدن یاپوب وجوده کتیرن . میدانه چیقاران دیمکدر : (مؤسس دولت ، مؤسس قانون ، مؤسس مکتب) جمعی (مؤسسین) .

مُؤَسَّس [ع] تأسیس ایدلمش ، اساس قونلمش . تملی قورلمش . تملدن یاپلمش . جمعی اولان (مؤسسات) = آثار ، مبانی ، اما کن معناسنده قوللانیلیر : (مؤسسات خیریه ، مؤسسات عسکریه ، مؤسسات تجاریه) .

مُوَسِّع [ع] توسیع ایدن ، کنیشلندیرن .

مُؤْسِف [ع] کدر ویریجی ، اسفلندیریجی ، اسف ویرن .

مُوَسْوِس [ع] وسوسه‌ویریجی ، وسوسه‌لی ، مراقلی آدم .

مُوسی [سریانیدن] « طور سینا » ده کندیسنه تجلی الٰهی واقع اولان پیغمبر ذیشانك اسمی . بو کلمه‌نك سریانیجه‌ده تابوت

معناسنه اولان (مو) ایله صومعناسنه اولان (سا) کلمه‌سندن مرکب اولدیغی و پیغمبر مشار الیهك نیل اوزرنده و بر تابوت ایچنده بولندیغی ایچون بو اسم ایله تسمیه قلندیغی جمله‌ٔ روایاتدندر. روایت دیکره کوره لسان (قبط) ده (مو) = صو و (شا) = شجر معناسنه اولوب مشار الیه صوده آغاجلره یاقین بر یرده بولندیغی ایچون (موشا) تسمیه ایدلمش و مؤخراً بالتعریب (موسی) دینلمشدر . نظمده اسلوب فارسی اوزره (موسی) صورتنده‌ده قوللانیلیر .

موسقار ، **موسقال** [ف] ایریلی اوفاقلی اون بش یکرمی عدد اینجه قامش پارچه‌لری براوجدن دیکر اوجه قدر کیتدکجه قیصالمق صورتیله وفشنکلك شکلنده دیزیله‌رك اعمال اولنان بر نوع دودوك . نظمده برنجیسی زیاده ، ایکنجیسی آز قوللانیلمشدر . لسان ناسده تحریف ایله (موسقال) دینیلیر وصیره‌سیله دیزلمش شیلر ایچون ده تشبیه صورتیله (موسقال قامشی کبی) تعبیری قوللانیلیر . § غاغاسنده بولنان برچوق دلیکلردن روزکار طوقندقجه درلو سسلر ظهور ایدن موهوم بر قوشك اسمیدر که اساطیر فرسیه‌دندر . کویا حکمای متقدمینك موسیقی بوندن استخراج ایتمش اولدقلری روایتی ده اوجمله دندر .

موسیقی [ع] اصلی سریانیدر . علم الحان ، اصوات موزونه‌دن باحث اولان علم : (آلات موسیقیه ، موسیقیٔ عثمانی ، موسیقی شناس) بعضاً حذف یا ایله (موسقی) صورتنده‌ده قوللانیلیر . فرانسزجه (Musique موزیك) کلمه‌سنك بوندن آلنمش اولمسی قویاً محتملدر .

موش [ف] فاره ، صیچان . (موشك) = صیچان یاوروسی .

موشخوار ، **موشگیر** [ف] صیچان ییین ، صیچان طوتان ، چایلاق قوشی .

موشح [ع] توشیح وتزیین ایدلمش ، زینتلی ، مصنع § فن عروض اصطلاحنده مصراعلرینك برنجی حرفلری صیره‌سیله آلنوب یازیلنجه برکلمه ویا برکلام حاصل اولان نظم .

موشکاف [ف] قیل یاران ، قیلی قرق یاران ، مدقق . دقت نظر صاحبندن کنایه اوله‌رق قوللانیلیر . (موشکافانه) = موشکافه یاقیشه جق صورتده (موشکافی) = قیل یاریجیلق ، مدققلك . جمعی (موشکافان) .

«ضمیری موشکاف حکمة الاشراق وجدانی»
(نفعی)

مُوصِلْ [ع] ایصال ایدن ، اولاشدیرن، واردیران، ایرشدیرن : (موصل مکتوب ، موصل پیام . تلغراف موصلی) .

مُوصِلَه [ع] رجال علمیه یه مخصوص پایه‌لردن بری: (موصلهٔ سلیمانیه ، موصلهٔ صحن) .

مُوصِی [ع] وصی نصب ایدن ، وصیت ایدن . مؤنثی (مُوصِیَه) در .

مُوصًی [ع] وصی نصب ایدلمش ، وصیت قیلنمش . (موصی بِه) = وصیت اولنان شی (مُوصًی لَه) = کندیسنه برشی وصیت اولنان آدم دیمکدر .

مُوَصِّی [ع] توصیه ایدن ، بر ایشی برینه وصیت وسپارش ایدن . (مُوَصًّی) = توصیه اولنمش ، اولنان .

مُوَضِّحْ [ع] توضیح ایدن ، واضح وعیان قیلان .

مُوَضَّحْ [ع] توضیح ایدلمش ، عیان قیلنمش ، آچیق صورتده کوسترلمش . (مُوَضَّحاً) = واضح اوله‌رق ، آشکار صورتده .

مُوَظَّفْ [ع] توظیف ایدلمش، کندیسنه وظیفه ویرلمش ، وظیفه کوسترلمش § ارزاق اعطاسیله وظیفه‌لندیرلمش ، وظیفه‌لی ، معاشلی : (عساکر موظفه ، موظف مأمورین ، خدمهٔ موظفه ، مأمورین موظفه) ، (مُوَظَّفاً) = موظف یعنی معاشلی اوله‌رق . جمعی (مُوَظَّفِینْ) .

مُوَفِّقْ [ع] توفیق احسان ایدن، ولی التوفیق اولان جناب حق : (جناب موفق الامور) .

مُوَفَّقْ [ع] توفیق السهی یه مظهر اولمش ، ارادهٔ ازلیه کندی مقصدینه توافق ایتمش ، ایشی اویمش . اویغون اولان . (مُوَفَّقِیَّتْ) = موفقلق . جمعی (مُوَفَّقِیَّاتْ) .

مُوفِی [ع] ایفا ایدیجی ، ایدن ، اوده‌ین .

مُوَقِّتْ [ع] توقیت ایدلمش ، هروقت ایچون اولمایوب معین بر زمان ایچون یاپلمش ، وقت تعیین ایدلمش . (مُوَقَّتاً) = موقت اوله‌رق ، براز زمان ایچون .

مُوَقِّتْ [ع] توقیت ایدیجی ، کونشی رصد ایدوب بر کونك ساعت ودقیقه‌لرینی تعیین ایدن آدم. (مُوَقِّتْخانَه) = موقته مخصوص اولوب درونده خارجدن هر کسك کوره‌جکی صورتده عیارلانمش ساعتلر بولنان اوطه‌یه دیرلر .

مُوَقَّرْ [ع] توقیر ایدلمش، آغیرلانمش ، محترم ، وقارلی ،

آغیر طورلی . (مُوَقَّراً) = موقر اوله‌رق .

مُوقِظْ { [ع] ایقاظ ایدن ، اویاندیران . جانلاندیران

مُؤَكِّدْ { [ع] تأکید ایدن ، بر شیئ تکرار ایله قوت ویرن . قوتلندیرن .

مُؤَكَّدْ { [ع] تأکید ایدلمش ، تکرار اولنوب قوت ویرلمش ، قوتلندیرلمش : (تبلیغات مؤکده) . (مُؤَكَّداً) = مؤکد اوله‌رق ، تکرار ایدلمك صورتیله .

مُوَكِّلْ { [ع] .اصطلاح فقهده توکیل ایدن یعنی کندی ایشنی رؤیت ایچون باشقه‌سنی کندی یرینه اقامه ، وکیل ایدن .

مُوَكَّلْ { [ع] توکیل اولنمش ، وکیل براقلمش ، وکیل اولان .

مُوَكَّلٌ بِهْ { [ع] موکل طرفندن وکیله تفویض اولنان ایش .

مُوَلِّدْ { [ع] تولید ایدن، طوغوران § طوغورتان ، قابله .

مُوَلِّدُ الْحُمُوضَه { [ع] اجسام بسیطه دندر . صویك اونده طوقوزی ، هوانك بشده برجزءی کندیسندن عبارت رنکسز، رایحه‌سز ، طاتسز بر نوع غازدرکه ثقلتی هوای نسیمیدن براز آغیردر . یانمق ، یاقمق خاصه‌سنی حائزدر . بوغازك بولنمدیغی برده آتش وموم یانماز. قابل تغیر اولان شیلرك بوزولماسی ، اکشیمه‌سی ، کوفلنمه‌سی هپ بوغازك آنلرله امتزاجندن نشأت ایدر. تنفس واسطه‌سیله قانه داخل اوله‌رق قانك رنکنی قیرمزی ایدر . هواده اشبو غاز بولنمایوبده یالکز (آزوت) غازی بولنسه فعل تنفس اجرا ایدیله‌مز، ذوالحیاتك کافه‌سی هلاك اولور.

مُوَلِّدُ الْمَاءْ { [ع] اجسام بسیطه دندر. صویك اونده برجزئندن عبارت رنکسز، رایحه‌سز وقابل اشتعال برنوع غازدر . تنفسه غیر صالحدر . امثالنه نسبتله غایتله خفیفدر. (مولدالحموضه) ایله بالامتزاج صو حاصل ایدر .

مُوَلَّدْ { [ع] طوغمش ، موجود دکل ایکن صوکره‌دن پیدا اولمش . اکثریا صوکره‌دن اویدورلمش ، حاصل اولمش الفاظ وکلمات حقنده ایراد اولنور . مثلا (فلاکت ، نزاکت) لفظلری کبی که مولّددر. جمعی (مُوَلَّدَاتْ) = طوغمش چوجقلر § صوکره‌دن حاصل اولمش، اویدورلمش لغات .

مُؤَلِّفْ { [ع] تألیف ایدن، امتزاج ایتدیرن § کتاب وجوده کتیرن، کتاب یاپان. جمعی (مُؤَلِّفِينْ) .

مُؤَلَّفْ [ع] تألیف اولنمش . کتاب اولەرق وجوده کتیرلمش ، یازلمش کتاب . جمعی (مؤلفات) = یازلمش اثرلر ، یازلمش کتابلر .

مُؤَلِّمْ [ع] الم ویرن ، اینجیدن، آجیتان. برنجیسی زیاده قوللانیلیر: (مؤلم برخبر، بر وقعهٔ مؤلمه) .

مُؤْلِمْ

مُؤَمَّمْ [ع . مولّد] الملندیرلمش ، الملی. کدرلی : (قلب مؤمّم).

مُومْ [ع] بالدن چیقان یوموشاق ماده . شمع ، چراغ صورتیلەده قوللانیلیر. انواعی موجود در: (بال مومی ، مهر مومی ، یاغ مومی ، اسپرمچت مومی) .

مُؤْمِنْ [ع] ایمان ایدن، اینانان، قلب ایله تصدیق ولسان ایله اقرار ایدن . جمعی (مؤمنین) : (امیرالمؤمنین) مفرد مؤنثی (مؤمنه) جمع مؤنثی (مؤمنات) در .

مُومَا اِلَیْهْ [ع] ایما ایدلمش ، یوقاریده کندیسنه اشارت اولنمش، اسمی کچمش اولان. بو تعبیر رسمیاتده مأمورینـدن اولی صنف اولی رتبەسی مادوننده بولنانلر وخارجدن صاحب اعتبار وحیثیت اولانلر حقنده و (مرقوم ، مزبور) مقامنده قوللانیلیر .

مُومِیَا [ف] کویا اینچیاجه وبدنه سوریلنجه هر درلو دردە دوای نافع اولان وجریحەیی التیامپذیر ایدن بر نوع صـو ایمش . (برهان قاطع) ك روایتنه نظراً بو آب موهومك عملی ومعـدنیسی اولورمش § اسکی مصریلرك انواع دهن و بهارات ایله تحنیط ایتدکلری أولمش انسان وحیوان قوروسی .

مُومِیَانْ [ف] قیل بللی، بلیقیل کبی اینجه اولان. آثار اسلافده پك چوق تصادف اولنان بو کبی خیـالات بارده الیوم متروك حکمندەدر . زمانمزده قیل بللی، اوق قاشلی ، نقطه آغیزلی ، سروی بویلی برکوزل تخیل ایدەجك شاعر یوقدر .

مُؤَنَّثْ [ع] دیشی . (مذکّر) مقابلی : (مفرد مؤنث ، جمع مؤنث) .

مُونِسْ [ع] ایناس ایدن ، آلیشـدیران ، انسیت ایتدیرن § آلیشق ، انسیتلی ، انیس: (مونس روح ، مونس قلب) .

« ذوق اهلنه جهانده بن ایلردم افتخار »
« کیم بزم صفاده مونس جانم ندیمدر »

مُؤَوِّلْ [ع] تأویل ایدن، معنای ظـاهریدن عـدول ایله باشقه معنایه حمل ایدن. لسانمزده رؤیا تعبیر ایدن معناسنده قوللانیلماز .

مُؤَوَّلْ { [ع] تأويل ايدلمش ، معناى ظاهريدن عدول ايله باشقه معنايه حمل اولنمش .

مُوِيتابْ { [ف] قيل طوقويان ، قيلدن شى اورن صنف صنعتكار كه بين العوام تحريف ايله (موطاف) دينيلير .

مُؤَيِّدْ { [ع] تأييد ايدن ، قوتلنديرن . متانت ويرن : (مؤيد السلطنه) .

مُؤَيَّدْ { [ع] تأييد ايدلمش . قوتلنديرلمش ، متانت ويرلمش ، قوى : (مؤيد من عندالله) .

« حقدن بزه سلطان مؤيدسين افندم »
« سن احمد و محمود و محمد سين افندم »
« شيخ غالب »

مُويِنَه { [ف] كُورك . (مويينه دوز) = كوركجى .

مُويَه { [ف] سوزشله آغلامه ، خنچقره خنچقره آغلايش .

مُهابْ { [ع] كنديسندن قورقولان ، اوركولن ، هيبتلى .

مُهاجاتْ { [ع] بربرينى هجو ايتمك ، هجو ايدشمك .

مُهاجِرْ { [ع] هجرت ايديجى ، ايدن ؛ مملكتنى ترك ايدوب عيال واولاديله برابر ديكر مملكته كوچوب كيدن . رسول اكرم صلى الله عليه وسلم افندمز حضرتلريله برابر مكهٔ مكرمه‌دن مدينهٔ منوره‌يه كوچن ذوات كرامدن هر برينه اطلاق اولنور . جمعى (مُهاجرين) : (مهاجرين وانصار) .

مُهاجَرَتْ { [ع] بر يردن ديكر بر يره كوچمك ، خانه‌دن واقربادن آيرلمق صورتيله باشقه محله كوچوب كيتمك .

مُهاجَمَه { [ع] هجوم ايتمك ، صالديرمق : بربرى باصديرمق اوزره يورويش ايتمك . ماديات ومعنوياتده قوللانيلير : (مهاجمهٔ آلام ، مهاجمهٔ جيوش) جمعى (مُهاجَمات) .

« كوكل كه كعبهٔ تحقيقه واصل اولمشدر »
« جهان مهاجمه‌ايتدكجه سومناته كولر »
(معلم ناجى)

مُهادَنَتْ { [ع] مصالحه كبى باريشمق ، باريشق اولمق .

مُهايا { [ع] اصطلاح فقهده تقسيم قبول ايتمه‌ين برشيئى نوبتله قوللانمق معامله‌سنه اطلاق اولنور كه ايكى نوعدر . برى (زماناً مُهايَئَه) ديكرى (مكاناً مهايئه) در .

مُهْتَدى { [ع] اهتدا ايدن ، هدايت بولان ، دين حقه كيرن ، باشقه ديندن دين اسلامه كلش اولان : (صنعت طباعتى استانبولده ايلك دفعه تطبيق واجرا ايدن مهتدى ابراهيم افنديدر) .

مُهْتَزّْ { [ع] اهتزاز ايدن ، تترين : (صداى مهتز) § سرور وفرحدن حركته كلن .

مُهَذِّب { [ع] تهذيب ايدن ، زوائدی طرح وطی ايله اصلاح ايدن ، خالص وپاك قيلان . اكثريا اخلاق حقنده قوللانيلير : (مهذّب اخلاق) .

مُهُر { [ف] اوستنده اسملر محكوك اولوب مكتوبلره ، سندلره وديكر اوراقه باصيلان معدنی وياحجری شيئه اطلاق اولنور كه جمله‌جه معلومدر : (مهرسليمان ، مهررسمی ، مهرذاتی) سكون ها ايله‌ده لغتدر . (مهردار) = نظّار ، ولاة كبی بيوك ذواتك معيتلرنده اوراق رسميه‌يی مهرله‌مكه مأمور اولان آدم :

« بادشه معدنده بولدی مهرينه لايق كهر »
١٢١٣
« معدن امينی يوسف ضيا پاشانك صدارتنه تاريخ — سروری »

مُهْرَه { [ع] يومرو ، طوپ كبی يووارلاق شيلر § فقره ، صرتده‌كی اوكوزغه كميكلرينك هربری § مجلّی دكز بوجكی قابوغی § كاغد وسائره جلالامق ايچون قوللانيلان بلّور طوپ . (خَرْ مُهْرَه) = قاطر بونجوغی (مُهْرَهٔ زَرْ) = كونش (زَرْ مُهْرَه) = مصقله ، جلا ويره‌جك آلت . (مُهْرَه دارْ) = مهره‌لی ، جلالی .

« حرفيدر مجموعهٔ اسرار ديوان كمال »
« نقطه‌سيدر مهرهٔ داغ‌درون انوری »
(نفعی)

مُهْلَت { [ع] بر شيئك اجراسی ايچون وعده‌دن صوكره ويريلن زمان ، ميدان ، مدت معينه . (ويرمك) ماده‌سيله قوللانيلير : (ايفای تعهدات ايچون ويريلن مهلت قرين انقضا اولدی) .

مُهْلِك { [ع] هلاك ايديجی ، تلف ايديجی ، اولديريجی ، اولديرن : (علّت مهلكه ، مرض مهلك) .

« كرچه مهلك برتأثروار دل حسّاسده »
« اشتكا ايتمز عجم طرزنده سينه‌م يارەدن »
(معلم ناجی)

مُهَلْهَل { [ع] ظريف ، لطيف لباس § كوزل شعر ، سوز .

مُهَلْهِل { [ع] برشیٔ نازك ولطيف ياپان ، نازك و لطيف سوز سويله‌ين .

مُهِمّ { [ع] همّ وغمّ ويريجی ، غصه‌ايله دوشونديريجی ، تاسه‌لانديريجی § اهميتلی ، لازم ، تأخيری جائز اولمايان شی : (امور مهمه ، مسائل مهمه ، اهمّ مهم ، اوراق مهمه) جمعی اولان (مُهِمّات) = محتاج ومقتضی بولنان شيلر معناسنده واكثريا

عسکر وحرب ایچون لازم اولان اسلحه وجبخانه حقنده قوللانیلیر: (مهمّات حربیه، مهمّات عسکریه ، مهمّات قرطاسیه) . (مهمتر) = زیاده مهم (مهمترین) = پك ، اك مهم .

مُهِمّه [ع] مهم ومعتنا اولان شی، ایش : (مهمّهٔ اداره ، مهمّه قلمی ، مهمّهٔ لسانیه) .

مُهْمَل [ع] اهمال ایدلمش، بوشلانلمش ، حالی اوزره براقیلمش ، ترك ایدلمش : (امور مهمله) § نقطه‌سز حرف : (تاریخ مهمل) § معناسز ، برمعنایه دلالت ایتمه‌ین کلمه. جمعی (مهملات) .

مُهْمِل [ع] اهمال ایدن، بوشلایان، حالی اوزره براقان ، ترك ایدن : (مأمور مهمل) .

مُهَنْدِس [ع] فن هندسه‌یه آشنا اولان، یرلری وبنالری اولچوب خریطه‌سنی یاپان . جمعی (مهندسین) ، (مهندسخانه) = علوم ریاضیه وفنون سائره تعلیم اولنوب مهندس یتشدیرمکه مخصوص بولنان مکتب || بعض دوائر رسمیه‌ده مهندسلرك مأموراً بولندقلری محل ، اوطه .

مُهُود [ع] « مَهْد » اڭ جمعی . کهواره‌لر ، بشیکلر .

مُهَوِّل [ع] قورقوویرن . قورقوتان . قورقونج .

مُهَیّا [ع] تهیئه اولنمش، حاضرلانمش ، آماده ، مرتب:

« صبح اولدی مهیای صبوحم ساقی »
(م ناجی)

مُهیب [ع] هیبتلی . قورقونج: (هیکل مهیب) .

مُهَیِّج [ع] هیجان ویرن .

مُهَیْمِن [ع] قوللرینی خوف وخشیتدن امین ایدن تکری . اسماء الحسنادندر .

مُهین [ع] اهانت ایدن . تحقیر ایله‌ین، آشاغیلاتان .

مُهَیِّئ [ع] تهیئه ایدن، حاضرلایان .

مُیاوَمَه [ع] کونده‌لك ایله معامله وپازارلق ایتمك .

مُیَسِّر [ع] قولایلقله حصوله کتیرن، برشیئك اجراسنی قولایلاتان : (میسّر الامور)

مُیَسَّر [ع] تیسیر ایدلمش، قولایلقله حصوله کتیرلمش ، قولایلاشمش : (جناب حق آمالمزی میسر ایتسون) .

﴿ نَ ﴾

ن [ع] الفبای عثمانیننك یکرمی سکزنجی حرفی. ابجدحسابنجه اللی عددینه اشارتدر .

نا [ف] ادات نفی. دکل، اولمایان لفظلری حکمنده در . عربی وفارسی صفاته لاحق اولور: (نابالغ) = بالغ دکل، بالغ اولمایان . (ناقابل) = قابل دکل، قابل اولمایان . (نااهل) = اهل دکل، اهل اولمایان. (نامسموع) = مسموع دکل، ایشیدلممش . ادات سلب اولان (بی) ایله بینلرندهکی فرق استعماله دقت ایتملیدر. (بی) صفاتك غیری اسما ومصادر واسمای جامده یه داخل اولور . (نا) برقاچ موضعده خلاف قاعده اولهرق (بی) کبی استعمال اولنور: (ناهنجار) = قاعده یه مخالف، یولسز (ناتوان) = درمانسز، قوتسز.

نای [ف] قامشدن یاپیلان معروف ساز، دودوك بونك بطال، منصور، کرفت، چغرتمه کبی برقاچ نوعی واردر. اکثریا مخفف اولهرق (نی) طرزنده قوللانیلیر . (نای ترکی) = سورنا « ظورنا » . روایت دیکره کوره خطا وختن ترکلرینه مخصوص بر بجق آرشون طولنده بر بوری . (نای انبان) ك مخففی اولان (نا انبان) = طلوم بوریسی، غایدا دیمکدر. § ادات مکان اولور، اواخر کلماته لاحق اولمق صورتیله قوللانیلیر : (تنکنا) = طاریر (پهنا) = اکلی ، کنیش یر.

« نایك که چیقار زمزمه سوراخلرندن »
« بلبللر اوتر صانکه کلك شاخلرندن »
(نائلی قدیم)

نااستوار [ف] محکم و صاغلام اولمایان ، متانتسز ، چوروك .

ناآشنا [ف] آشنا اولمایان ، بیلنمه ین، یابانجی . بعضاً نظمده (ناشنا) صورتنده تخفیف اولنور.

ناامید [ف] امیدسز ، مأیوس . (ناامیدی) = امیدسزلك، مأیوسیت .

نااهل [ف] اهل دکل، اهلیتسز. جمعی : (نااهلان)

ناب [ع] آزی دیشی ، آغزك صوکنده کی درت بیوك دیش.

ناب [ف] صرف، صافی، خالص، براق : (آب ناب ، لعل ناب ، شراب ناب ، درّ ناب) .

نابت [ع] یردن بیتن ، یردن چیقوب نشو ونما بولان : (خدایی نابت ، قوهٔ نابته) .

نابجا { [ف] محلسز ، يولسز ، مناسبتسز . يرنده دكل .

نابديد { [ف] كورنمز ، بليرسز ، غائب. (بديد)ڭ ضدى:

« نابديد اولدى بليرسز يوق اولاندر نابود »
(تحفۀ وهبى)

نابرجا { [ف] « نابجا » كبى محلسز، مناسبتسز ، يولسز .

نابض { [ع] نبضان ايدجى ، اوريجى: (عروق نابضه)، (نابضه) = نبض طامارى .

نابع { [ع] نبعان ايدن ، يردن چيقوب فيشقران، قاينايان، آقان .

نابغه { [ع] عظيم الشان آدم § فصيح ومشهور اولان ، قومى ايچنده خارق العاده اولەرق ظهور ايله تفرد ايدن شاعر : (نابغة الزمان) جمعى (نوابغ) .

نابقاعده { [ف] قاعده يه اويمايان، قاعده يه مغاير بولنان، قاعده سز :

« باقدم سطور نسخۀ آفاقه سرتسر »
« يك حرف نابقاعده يوقدر ميانه ده »
(نابى)

نابكار { [ف] ايشه كلمز، ايشله مز، خيرسز، ياراماز : (مرد نابكار) .

نابمحل { [ف] محلسز ، يولسز ، يرنده ومناسب دكل .

نابود { [ف] معدوم صرف، يوق اولان : موجود دكل ، غائب :

« مظهر حق ايكن اول صنع جليل »
« دخى نابود ايدى جبرائيل »
(خاقانى)

نابهنجار { [ف] رسم وقاعده يه مغاير ، يولسز اولان.

نابينا { [ف] كوزسز ، آنادن طوغمه كور . مجازاً (بصيرتسز) مقامنده ده قوللانيلير .
(نابينايى) = كورلك . (نابينايان) = كورلر .

ناپاك { [ف] پاك اولمايان . كيرلى ، پيس ، مردار . جمعى (ناپاكان) (ناپاكى) = كيرليلك ، مردارلق .

ناپسند { [ف] مقبول اولنمايان ، بكنلمه ين ، چركين .

ناپيدا { [ف] ظاهر اولنمايان ، كورنمه ين ، كيزلى .
(پيداوناپيدا) = بللى بليرسز .

ناتراش | [ف] تراش اولنمامش ، يونلمامش ،
ناتراشيده | قابا § ادب، نزاكت بيلمه ين ، تربيه سز آدم .

ناتمام { [ف] تمام دكل ، اكسيك، نقصان .

ناتوان { [ف] قوتسز ، درمانسز ، کوجسز . (ناتوانی) = ناتوانلق ، قوتسزلك ، کوجسزلك .

ناجذ { [ع] آزی دیشلرینك نها. یتنده‌کی آلتلی اوستلی صوك درت دیش . جمی (نواجذ) .

ناچسبان { [ف] یاقیشیق آلمایان ، لایق اولمایان .

ناجی { [ع] نجات بولان ، قورتیلان § عقوبات اخرویه‌دن خلاص اولان : (فرقهٔ ناجیه ، امت ناجیه ، معلم ناجی) .

« ناجی بن ایسه‌م نجات هیهات »
(ناجی)

ناچار { [ف] چاره‌سز ، ضروری چاره‌سی اولمایان فقیر ، دوشکون . (ناچاری) = ناچارلق .

ناچیز { [ف] برشی دکل ، هیچ حکمنده ، دکرسز . اشخاص واشیایه وصف اوله‌رق قوللانیلیر : (تحفهٔ ناچیز ، بندهٔ ناچیز ، شکوفهٔ ناچیز ، هدیهٔ ناچیز) ، (ناچیزانه) = ناچیز اولانه یاقیشه‌جق صورتده . (ناچیزی) = ناچیزلك .

ناحق { [ف] حقسز ؛ حق وعدله موافق اولمایان § بیهوده ، عبث .

ناحیه { [ع] جانب ، کنار ، طرف ، یان § تشکیلات ادارهٔ ملکیه‌جه قضایه تابع اوله‌رق طرف دولتدن منصوب بر مدیر ایله اداره اولنان محل ، مملکت . جمی (نواحی) .

ناخدا { [ف] کمیجی ، کمی قپودانی . اصلی اضافتله (ناوخدا) درکه تکنه صاحبی دیمکدر .

ناخشنود { [ف] خشنود اولمایان ، راضی دکل .

ناخلف { [ف] شرف و حیثیت خصوصنده پدرینك ، اجدادینك اثرینه اقتفا ایتمه‌ین وسفاهتی رذالتی ارتکاب و اجرا ایدن خیرسز اولاد .

ناخن { [ف] طیرناق . (ناخن آفتاب) = آتش . (ناخن خامه) = قلمك اوجی ، بورونی . (ناخن بدندان) = یأس وکدر یاخود بهت وحیرت سببیله طیرناغنی دیشلری آره‌سنه قیصدرمش اولان . (ناخن بر ، ناخن پیرای ، ناخن گیر) = طیرناق کسمکه مخصوص چاقی ویاخود مقراص .

ناخواست { [ف] طلب اولنمامش ، ایسته‌نمه‌مش § اختیارسز ، طلبسز .

ناخواه { [ف] ایسته‌مه‌ین ، رضا کوسترمه‌ین . (خواه ناخواه) = ایستر ایسته‌مز .

ناخوش { [ف] خوش اولمايان ، طبيعته ومزاجه خوش
كلمه‌ين ، ايكرنج ، چركين . (ناخوشى)
= ناخوشلق ، فنالق ، ايگرنجلك .

نادان { [ف] جاهل ، بيلمز ، بيلمه‌ين . (نادانى) = نادانلق ،
جهالت ، بيلمه‌مك . بوكلمه بين العوام
درشت سوزلو ، خشين خويلى اولان
اشخاص حقنده ايراد اولنور .

« نادانلر ايدر صحبت نادانله تلذذ »
(لا)

« سوز كهر در نه بيلير قدرينى نادان كهرك »
(باقى)

نادر { [ع] ندرتلى ، آز بولنان ، آزاولان : (نادرالوجود ،
آثار نادره) ، (النادر كالمعدوم) =
آز بولنان شى يوق كبيدر .

نادرست { [ف] درست دكل ، صاغلام ، طوغرى ،
صحيح اولمايان : (طبع نادرست ،
سخن نادرست ، تن نادرست) ،
(نادرستى) = نادرستلك ، عدم صحت .

نادره { [ع] نادر اولان شى ، هر زمان واقع اولمايان
خصوص وعجيبه . (نادره دان) =
نادره بيلن ، اهل عرفان وظرافت ،
عالم ظريف (نادره سنج) و (نادره
كو) = نادره سويله‌ين ، نادر سوز
سويله‌ين ظريف آدم (نادره كار) =
نادر ، صنعتلو شيلر يايان استاد :

« نازدن چشمنى خاموش كورن هر مژه سن »
« ترجمان نكه نادره پرداز صانير »
(نائلى قديم)

« حاصلى شمدى بنم نادره سنج عالم »
« ايدر اقرار بوكا كامل اولان اذعانى »
(نفعى)

نادم { [ع] ندامت ايدن ، پشيمان اولان . (نادمانه) = ندامت
كوسترنه لايق صورتده (نادميت) =
نادملك ، پشيمانلق .

نادى { [ع] ندا ايديجى ، هايقيران ، چاغيران § مجلس ، انجمن :
(نادى عرفان) .

ناديده { [ف] كورلمه‌مش ، امثالسز : (ناديده بر اثر ،
ناديده بر قيافت) .

نار { [ع] آتش ، اود : (نار فرقت ، نار حسرت ، اجزاى
ناريه ، صنايع ناريه ، افواه ناريه) ،
(اهل نار) = اهل جهنم ، طامو
عذابنه مستحق اولانلر (نار ابيض ،
نار بيضا) = دميرك پك قيزغينى .
(نارى) = ناره منسوب ، جهنمى ||
جن ، پرى .

« ويردى برقه سحاب ايچنده قرار »
« صانكه خاكستر ايچره صاقلادى نار »
(حالتى)

نار { [ف] ایچی قیرمزی ، طاتلی صولی ، نخوده مشابه دانه‌لرله
مملو اولان قالین قابوقلی ویووارلاق
معروف میوه . اصلی (انار) در .
لسانمزده مخفف اوله‌رق قوللانیلیر :
(نار دانه‌سی ، نارچیچکی) ، (نار بن)
= نار آغاجی . (نار دنك) = نار
پکمزی .

نارجیل { [ف] بیوك ، یووارلاق هندستان جوزی . معربی
(نارجیل) در . اصلی هند لسانده
(نارگل) ویاخود (نارگیل) لفظی
اولدیغی وقابوغندن یاپلسی مناسبتیله
لوله‌سنه تنباکو قونیلوب ایچیلن آلته
(نارگیله) دینیلدیکی مرویدر .

ناردین { [ف] سنبل رومی دینیلن چیچك .

نارسا { [ف] یتشمه‌مش ، اولغون دکل ، خام § مناسب ،
مستعد اولمایان . (نارسایی) = خاملق ،
عدم مناسبت ، عدم استعداد .

نارسیده { [ف] مراهق ، بلوغه ایرمه‌مش چوجق :
(طفل نارسیده) § یتشمه‌مش ، خام
میوه : (امرود نارسیده) .

نارنك { [ف] ترنج دینیلن میوه . معربی (نارنج) در .
(نارنجی) یاخود (نارنکی) =
ترنجه منسوب . ترنجی رنك || ماندارین
دینیلن میوه دیمکدر .

ناروا { [ف] روا دکل ، روا اولمایان : لایقسز .

ناز { [ف] شیوه ، عشوه ، ادا ؛ کوزللرك طبیعته خوش کلن
وجذب قلب ایدن وضع وطوری :
(چوق ناز عاشق اوصاندیرر — کلام
مشهور) بو کلمه (ایتمك ، چکمك)
ماده‌لریله قوللانیلیر . (ناز پرور) =
ناز ایدن ، نازلی . (ناز پرورانه) =
نازلی اولانه یاقیشه‌جق صورتده
(ناز پروری) = نازپرورلك ، نازلیلق
(ناز پرورد ، ناز پرورده) = ناز
و نعیم ایله بویودلمش ، تربیه ایدلمش
اولان .

« مست نازم کیم بویوتدی بویله بی‌پرواسنی »
« کیم یتشدیردی بوکونا سرودن بالاسنی »
« ندیم »

« ناز ایلسون سپهره اوکیم بی‌نیاز اولور »
« قوجه راغب »

نازك { [ف] رقیق ، یوفقه ؛ اینجه ، لطیف : (شعر نازك ، سخن
نازك) § نازلی ، ادبلی ، ظریف ،
آدابه رعایت وکمال لطافت ایله التفاتلی
معامله ایدن آدم . بوکلمه لسانمزده کسر
(زا) ایله قوللانیلیر . (نازکانه) =
نازك اولانه یاقیشه‌جق صورتده
(نازکی) = نازکلك (نازك اندام) =
نازك اندامل ، لطیف طورلی . (نازك

بَدَنْ) = نازك بدنلى ، لطيف وجودلى (نازُكْ مِزاجْ) = نازك خويلى ، طبيعتلى . (نازُكْ تَرْ) = پك نازك ، ظريف واطيف اولان . (نازُكْتَرِينْ) = دها نازك ، اك نازك . (نازُكْ تَنْ) = نازك وجودلى ، تنى يوموشاق اولان ، خورمعامله يه طايانامايان .

« بويدن خوش ، رنكدن پاكيزه در نازك تنك »
« بسلەمش قوينده كويا كيم كل رعناسنى »
(نديم)

نازِلْ { [ع] نزول ايدن ، يوقاريدن آشاغى اينن : (نازل اولان باران) § منزله ، برمحله اينن ، قونان : (فلان مسافرخانه يه نازل اولدى) .

نازِلَه { [ع] بلا ، داهيه ، محنت § اعضاى بدندن برطرفك تعطيل حس وحركتنى موجب اولان علّت ، نزول ، اينمه § نزله دينيلن خسته لك .

نازَنْدَه { [ف] ناز ايجى ، نازلا - نيجى ، نازلانان :

« جهان آرايش ازهار كلزار ايله نازنده »
« زمين فيض لطافتله سپهر دامتنان اوزره »
(نفعى)

نازَنِينْ { [ف] نازلى ، خوش ادالى ، سوكيلى .

ناسْ { [ع] اسم جنسدر . بنى آدم ، خلق ، انسانلر : (بين الناس ، على ملأ الناس) ، (خيرالناس من ينفع الناس) = ناسك خيرليسى ناسه نفعى اولاندر . (الناس على سلوك ملوكهم) .

ناسازْ { [ف] دوزنسز ، اويغون اولمايان ، غيرموافق : (بخت ناساز ، چرخ ناساز) ، (ناسازى) = دوزنسزلك ، اويغو - نسزلق (ناسازْكارْ) = يوقاريده كى معنالرى افاده ايتديكى كبى اويغونسز ، مناسبتسز ايشلره صالديران آدم معناسنى ده تضمين ايدر (ناسازْكارى) = ناساز كارلق .

ناسِجْ { [ع] نسج ايدن ، طوقويان ، طوقويجى .

ناسِخْ { [ع] نسخ ايدن ، ابطال ايدن : (آيت ناسخه) § كتاب وامثالى يازلمش شيلرك نسخه سنى يازان ، چيقاران .

ناسَزا { [ف] لايق دكل ، لايق اولمايان ، مناسبتسز .

ناسُفْتَه { [ف] دلنمەمش ، دليكسز : (درناسفته) = دليكسز اينجى .

ناسَنْجِيدَه { [ف] طارتلمامش ، وزن اولنمامش . صوكى دوشونلمكسزين سويله نيلن سوز ، نتيجه سى كوزه تلمكسزين ياپيلان ايش حقنده ايراد اولنور .

ناسُوتْ { [ع] جسمانيّت ، بشريّت ؛ عالم اجساد ، دنيا .

(لاهوت) مقابلی : (عالم ناسوت) . (ناسوتی) = دنیایه، بشریته منسوب ومتعلق . (ناسوتیان) = انسانلر .

ناسور [ع] ایچی فاسد اولوب سیلانی منقطع اولمایان یاره ودلیك : (ناسور دمعی ، ناسور شرجی، ناسور بولی) بونلر اصطلاحات طبیه دندر. بونك محرّفی (ناصور) در. « خراش ایلر خیالی سینه لرده زخم ناسوری » (نفعی)

ناسی [ع] نسیان ایدیجی ، اونوتیجی ، اونوتان .

ناشاد [ف] شاد اولمایان، غملی، تاسه لی : (دل ناشاد ، خاطر ناشاد)، (ناشادی) =ناشادلق، غملیلق .

ناشایسته [ف] لایق اولمایان ، لایق دکل .

ناشد [ع] شعراوقویان، یازان، شاعر .

ناشر [ع] نشر ایدن ، صاچان، طاغیدان ، یایان : (ناشر عدالت ، ناشرانوار، ناشرلوای عدل، ناشر رایات ظفر) § کتاب ورساله واوراق مطبوعه نشر ایدن .

ناشز [ع] دائماقالقمش. قابارمش، آتان شریان ، طمار .

ناشسته [ف] ییقانمامش ، پاك اولمایان:(جامۀ ناشسته)

ناشکیب [ف] صبرسز،تحملی اولمایان ، چابك اوصانان: (دلدادۀ ناشکیب) نظمده نادراً (ناشکیبا)طرزنده قوللانیلدیغی ده واقعدر . (ناشکیبی) = صبرسز-لق ، تحملسزلك .

ناشکفته [ف] آچلمامش ، یاپراقلری آچلمایوب هنوز طومروق حالنده بولنان : (کل ناشکفته) بعضاً تخفیف ایله (نشکفته) صورتنده دخی قوللانیلیر : (غنچۀ نشکفته) .

ناشناس [ف] جاهل § بیلمز ، طانیماز. بومعناده وصف ترکیبی صورتنده قوللانیلیر : (قیمت ناشناس، حدناشناس، وظیفه ناشناس، نعمت ناشناس ، حق ناشناس) .

ناشنیده [ف] ایشیدلەمش ، طویولمامش: (سخن ناشنیده ، نشیدۀ ناشنیده ، فقرۀ ناشنیده) .

ناشی [ع] نشأت ایدن ، ایلری کلن، وجود بولان، طولایی.

ناصاف [ف] صاف ، خالص اولمایان ؛ مغشوش ، قاریشق اولان .

ناصب [ع] نصب ایدیجی ، رکز ایدیجی ، بر یره دیکیجی : (ناصب اعلام ، ناصب الویه) § عربیده حرفی منصوب یعنی اوستون اوقوتیجی . جمعی (نواصب) .

ناصِح { [ع] نصیحت ایدن، اوکود ویرن: (ناصح غیر عامل)، (ناصحانه) = اوکود ویریجی یه یاقیشه جق صورتده . (ناصح الجیب) = قلبی غل وغشدن پاك وتمیز ، صافدل آدم .
« خوب صورتلردن ای ناصح بنی منع ایتمه کیم »
« پرتو خورشید انوار حقیقتدر مجاز »
(فضولی »

ناصِر { [ع] یاردیمجی ، یاردیم ایدن ، مددکار : (ناصر دین ودولت) جمعی (ناصرین) .

ناصَواب { [ف] طوغری دکل ، مناسب وحقلی اولمایان: (جواب ناصواب) .

ناصِیَه { [ع] آلین ، انسانك قاشلرندن یوقاری قیلسز اولان آچیقلق : (ناصیه سا ـ ی) = آلینی یره سورن (ناصیه پیرا ـ ی)= آلینی بزه ین ، آلینه زینت ویرن . (ناصیهٔ حال) = کورونش، چهره نك کوسترشی دیمکدر : (فلانك ذکاوتی ناصیهٔ حالندن آکلاشیلیور) جمعی (نَواصی) .

ناضِج { [ع] اولغون ، پشمش ، پیشمش ؛ نصاب وقوامنی بولمش. (ات ومیوه حقنده قوللانیلیر) § عربیده رأی وتدبیری متین آدمه (نضیج الرأی) دینیلیر .

ناطِح { [ع] طوس اوریجی حیوان.

ناطِر { [ع] بکجی ، باغ وباغچه بکلهین § حمام معتمدی ، حمامك صویونیلان محلنده خدمت ایدن آدم .

ناطِق { [ع] نطق ایدیجی، سویله یجی: (انسان حیوان ناطقدر) § بیان ایدیجی، بیلدیریجی، حاوی: (سندك ناطق اولدیغی مقدار) .
« مخترع طرز بدایع اثر »
« ناطق اسرار الٰهی عمر »
- (نفعی) نك خاتمی -

ناطِقَه { [ع] سوز : (زیب ناطقهٔ رقیّت) § قوهٔ درّاکه، انسانی حیوانلردن تمییز ایدن مزیت معنویه : (نفس ناطقه ، قوهٔ ناطقه)
« مدحکك غایتی یوق طیّ لسان ایده مکر »
« دیمکه بیکده برین ناطقهٔ انسانی »
(نفعی)

ناطِقَه پَرداز / **ناطِقَه پیرا** } [ف] سوز ترتیب ایدیجی و سوز بزه یجی معناسنه درکه فصاحت وبلاغتله افادهٔ مرام ایدن ؛ کوزل ، درست ، سربست سوز سویله ین آدم دیمکدر .

ناطُور { [ع] باغ بکجیسی، حمام صوبجیسی. (ناطر) ایله مترادفدر. لسانمزده ایکیسی ده ایکنجی معناده مستعملدر .

ناظر [ع] نظر ايدن ، باقان : (صحرايه ناظر ، دريايه ناظر ، عيون ناظره) § اصطلاحات رسميه ده برادارهنك وياخود دائرهنك كافهٔ امور ومعاملاتنه نظارت ايدن الك بيوك مأمورى : (صحيه ناظرى ، ماليه ناظرى ، مصارفات عسكريه ناظرى ، صوناظرى ، تمغا ناظرى ، نفوس ناظرى) قوللانيلان جمعى (نظّار) در .

« ناظرماليه غالب فى رجب بش طغسان اوچ »
(صلاحى)

« بروجهه ناظر اول كه نظيرى بولنميه »
(نائلئ قديم)

ناظم [ع] نظم ايدن ، ديزن ، ترتيبنه قويان ، صيرهلايوب نظام ويرن : (ناظم امور) § شعر سويله‌ين ، شاعر : (ناظم‌مثنوى ، ناظم قصيده ، ناظم‌غزل) معمافيه (شاعر) ايله (ناظم) بيننده‌كى فرقه دقت ايتمك كركدر . زيرا هرموزون ومقفى سوز سويله ينه (ناظم) دينيلير ، اما شاعر دينيله‌مز . جمعى (ناظمين) .

« رافع رايت دين وايمان »
« ناظم سلسلهٔ امن وامان »
(خاقانى)

ناعم [ع] تروتازه ونرم ولطيف سبزه ونسنه يه دينيلير : (قصير وعصبى اولان چكه‌سى سمين وناعم برخط ايله كردننه مربوط ايدى — معلم ناجى) . § مديه ، استريديه ، صاليانقوس كبى كميكسز وقابوقلى حيواناته صفت اولەرق قوللانيـلير : (حيوانات ناعمه) جمع اولان (ناعمات) = اومثللو حيواناتك احوال وكيفياتندن بحث ايدن مبحث علم حيواناته اطلاق اولنور .

ناعوره [ع] باغچه‌لرده‌كى صو دولابى ، دوندكجه سسى اطرافه عكس ايدن بوستان دولابى . بومعناده (ناعور) ده دينيلير . § باغچه صولانيلان بيوك واوزون آغيزلى قوغه . جمعى (نواعير) .

ناف [ف] كوبك § وسط ، اورته : (ناف زمين) = مكهٔ مكرمه (ناف شب) = كيجه يارى‌سى .

« سوداى خال عارض دلبرله نائلى »
« ناف غزال مهر كريبان دريده‌در »
(نائلئ قديم)

نافحه [ع] مسك كوبكى . (نافه) نك معرّبى .

نافخ [ع] نفخ ايديجى ، اوفوريجى : (نافخ صور قيامت) .

نافذ [ع] نفوذ ايدن ، ايشله‌يوب اوته‌يه كچن § نفوذلو ، تأثيرلى ، كنديسنه اطاعت اولنان . ماديات ومعنوياتده مستعملدر : (سهم نافذ ، امر نافذ ، حكم نافذ) ، (نافذ الكلم) = سوزلرى كچن ، اجرا اولنان آدم .

نافِر { [ع] نفرت ایدیجی، ایدن § اورکك ، قورقاق .

نافَرْجام { [ف] نتیجه‌سز. فائده‌سز، عاقبتی خیرسز، بوش: (بخت نافرجام ، طالع نافرجام ، کار نافرجام) .

« گه اسیر غربت ایلرگه انیس غم بنی »
« شاشمشم بیلمم‌نه‌یاپسه‌م بخت‌نافرجامه‌بن »
(نورس)

نافِع { [ع] منفعتلی ، فائده‌لی : (امر نافع، تشبثات نافعه) ، (امور نافعه) = تیموریوللر ، طرق ومعابر انشا آتی کبی مملکتك فوائد مادیه‌سنه متعلق خصوصات دیمکدرکه دولتجه برنظارت مخصوصه ایله اداره ایتدیریلور. § شفالی، یارار: (دوای نافع ، علاج نافع) § اسماءالحسناندر . بوتقدیرده (عبدالنافع) صورتنده اسم اوله‌رق قوللانیلیر . حضرت‌پیغمبر علیه‌السلام‌افندمزك كوله‌سنك‌اسمیدر.

« نافع اولماز مرض عشقه مداوای حکیم »
(نوعی)

نافِلَه { [ع] واجب‌اولمایان، من‌غیر وجوب ولزوم اجرا قیلنان فعل وعمل : (نافله نمازی) بومعنایه کوره جمعی (نَوافِل) § فائده ومنفعتی اولمایان، بیهوده ، هبا ، بوش : (نافله اختیار زحمت‌ایتدی، نافله‌چالیشدی).

«کوسدم‌سکا بن‌نافله یالوارمه بارشمم»
(واصف)

نافَه { [ف] مسك آهوسی دینیلن حیوانك کوبکندن چیقان مسك : (نافهٔ مشك‌ختن) § محبوبه‌نك صاچی § دریسندن‌کورك یاپیلان‌حیوان پوستلرینك قارنی‌آلتنده‌کی قسم مقبولنه اطلاق اولنور : (نافهٔ سمور ، نافهٔ وشق) .

« اول غزال حرمه نافه صفت »
« خال مشکینی ویردی زینت »
(خاقانی)

نافی { [ع] نفی وانکار ایدیجی ، رد ودفع‌ایله‌یجی، سوروب تبعید ایدن : (لام نافیه) .

نافُورَه { [ع] حکمت طبیعیه اصطلاحاتندندرکه‌هوانك صو اوزرینه تضییقندن حاصل اولان آثاری‌ارائه ایدن فسقیه‌یه مشابه برنوع آلته اطلاق اولنور .

ناقابِل { [ف] قابل دکل ، ممکن اولمایان § قابلیتسز ، اهلیتسز: (مرد ناقابل، شخص‌ناقابل) بومعنایه کوره جمعی (ناقابلان) .

ناقِد { [ع] نقد ایدن ، کوتویی ایبدن آییران § آقچه‌نك قلب اولوب اولمدیغنی تجربه ومعاینه ایدن آدم :

« ملانه عجب‌بیلمه‌سه اما بوعجبدر »
« هیچ اولیه برناقد کالای زمانه »
(نفعی)

ناقِص { [ع] نقص‌ایله متصف، تام دکل ، اکسیك :

(فعل ناقص) = لام الفعلنده حروف علتدن يعنى واو ، يا ، الف حرفلرندن برى بولنان فعل . (قطع ناقص) = قطوع مخروطياتدن « بيضى » دينيلن شكل . (ناقص العيار) = عيارى نقصان ، اكسيك ، بوزوق . § اصطلاحات رياضيه‌جه طرح وتنزيل علامتى اوله‌رق (—) شو وجه ايله چيزيلن قيصه خط ديمكدر :

« ناقص اولمازفيض ذاتى تلخئ ايامدن »
« باده تلخ اولدقجه آرتار نشئه‌سى قوتلنير »
(قوجه راغب)

ناقِضْ { [ع] نقض ايديجى ، بوزيجى ، ابطال ايدن ، بوزان .

ناقِلْ { [ع] نقل ايدن ، بر يردن بريره طاشيان : (ناقل حرارت ، ناقل اشيا ، اجسام ناقله) § حكايه ، روايت ايدن : (ناقل اخبار) ، (ناقل مجلس) = برمجلسده سويله‌نيلن سوزلرى ديكر محلده نقل وروايت ايدن منافق ، سوز آلوب كوتورن فنا اخلاقلى آدم .

ناقُورْ { [ع] انواعنه شامل اولق اوزره دودوك ، بورو .

ناقُوسْ { [ع] خرستيان كليسالرنده معلق اولوب اوقات لازمه‌ده چالينان چاك § اسطوانه شكلنده وچاكه مشابه شيشه‌دن معمول كيميا كر آلتى :

« آلدك هزار بتكده‌يى مسجد ايلدك »
« ناقوس يرلرنده اوقوتدك اذانلرى »
(مرثيه ـ باقى)

ناقَه { [ع] ديشى دوه : (ناقهٔ ليلى) § عربيده سيويلجه‌يه ده اطلاق اولنور .

ناكْ { [ف] تركيبده‌كى (لو) و (لى) اداتلرى كبى براسمك آخرينه علاوه اولندقده تكيّف واتصاف حالتنه دلالت ايدر برآدات فارسيدر : (غمناك) = غملى (كدرناك) = كدرلى (دردناك) = دردلى (فرحناك) = فرحلى (طربناك) = طربلى ديمكدر .

ناكامْ { [ف] مرامنه نائل اولمايان ، محروم ، مأيوس : (بندهٔ ناكام ، عاشق ناكام) ، (ناكامى) = ناكاملق ، محروميّت .

ناكاهْ { [ف] آكسزين ، بردن بره ، وقتسز . (ناكه) طرزنده تخفيفله‌ده قوللانيلير . (كاه وناكاه) = وقتلى وقتسز .

ناكَسْ { [ف] بخيل ، ذليل ، خسيس ، فرومايه ، آلچاق . (ناكسانه) = بخيلجه ، فرومايه‌جه ، آلچاقجه‌سنه (ناكسى) = خسيسلك ، فرومايه‌لك ، آلچاقلق . جمعى (ناكسان) .

ناگُوارْ / **ناگُوارَه** { [ف] معده‌ده هضم اولنمايان ، بطى الهضم § آجى ، اكل وشربه صالح اولمايان : (شراب ناكوار) .

ناگهان } [ف] (ناگاه) ایله مترادفدر. آگسزین ، ناگهانی } بردنبره ، آپاگسز دیمکدر : (بلای ناگهانی ، قضای ناگهانی) .

« خوف شمشیری جهانه یادمرك ناگهان »
« فیض جودی کائناته فتح باب روز کار »
(نفعی)

نال } [ف] مزمار ، دودوك § قامش قلم § قلمك ایچندەکی اینجه تل § قامش § ایگلەین ، ایگلتی .

نالان } [ف] ایگلەیجی ، ایگلەین : (بلبل نالان ، عاشق نالان) .

نالایق } [ف] لایق دکل ، لایق اولمایان ، لایقسز .

نالش } [ف] ایگلەمه ، ایگلتی ایتمه ، ایگلەیش : (نالش عندلیب ، نالش عاشق غریب ، نالش نای) ترکجه (ایتمك ، ایلەمك) ماده لریله قوللانیلماز :

« ایله ای گریهٔ نالش قرینم ازدیاد »
« وجدمی تزیید ایدن همدردلر الحانیدر »
« ناله سنج اولدقجه نی ایلر انینم ازدیاد »
(معلم ناجی)

ناله } [ف] فریاد ، ایگلتی : (نالهٔ دل ، نالهٔ نی ، نالهٔ بلبل ، نالهٔ عشاق) ، (ناله زن ، ناله سنج) = ناله ایدیجی ، فریاد ایدن . (ناله زنی ، ناله سنجی) = فریاد ایدیجیلك . (ناله کنان) = فریاد ایدرك دیمکدر . ناله ایدیجی معناسنه اولان (ناله کن) ك جمعی ده بویله کلیر :

نام } [ف] اسم ، آد : (ندیم نامنده برشاعر کلمش) § شهرت ، شان ، اوك : (فلان چوق ناملیدر ، نام وشانی وار) ، (ناملی) = شهرتلی ، مشهور دیمکدر . (نامدار) = آدلی ، شانلی ، شهرتلی . (نام آور ، نامور) = آدی چیقمش ، مشهور آدم : (والئ نامدار ، ادیب نامور) ، (نامجوی) = نام آرایان ، جسور ، بهادر . (نامزد) = نشانلی ، یاووقلو § برخدمت ویا مأموریت ایچون اسمی ذکر اولنوب نصب وتعیینی تصمیم ایدلمش اولان .

« شهسوار نامور ، رایت کشای صفدری »
(نفعی)

نامبارك } [ف] مبارك اولمایان ، میمنتسز ، اوغورسز :

« نامبارك قدمی نیل وفراتی قوروتور »
(لا)

نامتصور } [ف] متصور اولمایان ، تصور وخیاله کلەمش اولان .

نامتناهی } [ف] متناهی دکل ، نهایتسز ، صوکی اولمایان : (فضای نامتناهی ، فیض نامتناهی) .

نامحدود [ف] حدودی اولمایان ؛ حدسز ، پایانی یوق : (شوق نامحدود) .

نامحرم [ف] محرم اولمایان ، اختلاطی وانسیتی حرام اولان § بیگانه یابانجی . (نامحرمیت) = غلطات مستعمله‌دندر .

نامحصور [ف] حصر ایدلمه‌مش ، محصور دکل ، پایانی اولمایان .

نامرد [ف] مرد اولمایان ، بخیل ، انسانیتسز ، آلچاق (نامردانه) = نامردجه‌سنه ، آلچاقجه‌سنه (نامردی) = آلچاقلق .

نامرضی [ف] رضایه موافق اولمایان : (فعل نامرضی ، حال نامرضی) .

نامزاج [ف] مزاجسز ، کیفسز ، خسته . (نامزاجی) = مزاجسزلق ، خسته‌لك .

نامزد [ف] « نام » ماده‌سنده کوستردیکی وجه ایله نشانلی ، یاووقلو § برخدمت ویامأموریت ایچون اسمی ذکر وقید اولنوب ، نصبی تصمیم قیلنان .

نامسبوق [ف] سبق ایتمه‌مش ، کچمه‌مش : (مثلی نامسبوق) .

نامسموع [ف] ایشیدلمه‌مش ، ایشیدلمه‌ین : (افسانهٔ نامسموع ، دروغ نامسموع) .

نامطبوع [ف] مقبول وطبیعته موافق اولمایان ، طبعه خوش کلمه‌ین : (طورنا مطبوع ، وضع نامطبوع ، شعر نامطبوع ، سخن نامطبوع) § باصلمامش . بومعناده (غیرمطبوع) تعبیری زیاده‌قوللانیلیر .

نامعدود [ف] معدوداولمایان ، صاییسز ، چوق : (نقد نامعدود) .

نامعقول [ف] عقله موافق اولمایان ، عقلجه قبول وتجویز اولنمایان .

نامعلوم [ف] معلوم اولمایان ، بیلنمه‌ین .

نامقبول [ف] مقبول اولمایان ، قبول اولنمایان ، بکنلمه‌ین .

ناملایم [ف] ملایم اولمایان ، مناسبتسز ، یاقیشقسز ، اویغونسز § درشت ، سرت .

نامناسب [ف] مناسب اولمایان ، مناسبتسز واویغونسز اولان .

ناموافق [ف] موافق دکل ، اویغون اولمایان ، اویمایان .

نامور [ف] (نامدار) کبی شانلی ، شهرتلی ، مشهور .

ناموزون [ف] موزون اولمایان ، آهنکسز ، وزنسز : (شعر ناموزون) .

ناموس [ع ف] (اصلی یونانیدر) قاعده ، قانون ، اصول ،

شریعت § ادب ، حیا ، عرض ، عفت ، عصمت ، نزاهت ، استقامت ، وقار ، تمکین کبی کافهٔ فضائل انسانیه‌یی جامع وحاوی برصفت متمایزه‌درکه آنکله متصف بولنانلر هربرده ممتاز ومحترم عد اولنورلر . بوعالم فانیده هرشی سعی ایله نقد ایله صوکره‌دن اکتساب اولنه‌بیلیر. یالکز (ناموس) اولنه‌ماز، مستثنادر. آنك ایچون جوهر ناموسی الدن چیقارمامغه صوك درجه ده چالیشملیدر . زیرا غائب ایدیلور ایسه بردها دردست ایدیله‌منز. (ناموسپرور، ناموسکار) = ناموسلی (ناموسکارانه، ناموسپرورانه) = ناموسلی اولانه یاقیشه‌جق صورتده § عربیده محرم راز ، صاحب اسرار معناسنی ده افاده ایدر . نته‌کیم (جبرائیل) علیه السلامه (ناموس اکبر) اطلاق اولنور . سببی ده سائر ملائکهٔ کرامدن زیاده اسرار وحیه واقف اولمسیدر .

نام مستعار { [ف] کندی آدندن باشقه اوله‌رق عاریةً قوللانیلان اسم .

نامه { [ف] مکتوب ، بر طرفدن دیکرطرفه یازیلوب کوندریلن کاغد . بو کلمه زمانمزه کلنجه‌یه قدر بسیط اوله‌رق چوق قوللانیلیردی . شمدی او صورتله نادراً استعمال اولنیور. اکثریا ترکیب وصفی طرزنده قوللانیلیور: (کرمنامه، محبتنامه، التفاتنامه، تشکرنامه ، توصیه نامه ، امرنامه) § داستان ، حکایه طرزنده یازیلان ویاخود صورت مخصوصه‌ده بر بحثه دائر اولان کتاب ورساله وسائره : (شهنامه ، معرفتنامه ، سالنامه ، شفیقنامه ، نظامنامه ، شرطنامه ، مقاوله‌نامه) ، (نامه بر) = مکتوب کوتورن کتیرن ، موصل مکتوب (نامه آور) ده بومعنایی افاده ایدر. (نامه رسان) = مکتوب ایریشدیرن، مکتوب اولاشدیران . (نامه رسانی) = نامه رسانلق .

نامهربان { [ف] مهربان اولمایان، وفاسز ، محبتسز ، شفقتسز: (دلبر نامهربان). (نامهربانی) = نامهربانلق .

نامی { [ع] نشوونما بولان، بویوین، آرتان .

نامی { [ف] معروف ، متعین ، مشهور معناسنه‌درکه ترکجه‌ده قوللانیلان « آدلی شانلی » و« اوکلی » تعبیرینه مقابل طوتیله‌بیلیر: (نام نامی).

نامیه { [ع] قوت نما . حیوانات ونباتاتده‌کی بویومك وآرتمق خاصه‌سی، آرتمقلق قوتی: (قوهٔ نامیه).

« کلزاری فیض نامیه انجم نظیر ایدوب»
« دوندی نهال ایله شجر شعله باره کل »
(نائلی قدیم)

نانْ { [ف] اتمك ، بغدای وديكر حبوباتاوندن ياپيلان غدای عمومی . (نانْ ونمَكْ)= طوز واتمك . (نانْپارَه)= اتمك پارچه‌سی : (محتاج نانپاره) || كچنمك ايچون برشخصه ويريلن وظيفه ، چراقلق ، مدار معاش معناسنده‌ده استعمال اولنور . « اتمك آقچه‌سی » معناسنی حاوی ظن اولنماملیدر . (نانْبِزْ) = اتمكجی ، اتمك پيشيريجی كه عربيسی (خبّاز) در . (نان تَلْخ) = بيات ، قورو ، كوفلی اتمك . (نان جَوِينْ) = آرپه اتمكی . (نانْ جُوىْ) = ديلنجی ، طالب دنيا (نان حلال) = كسب وزراعتله حاصل اولان معيشت (نانْ خواهْ) = اتمك ايسته‌ين ، ديلنجی :

« تنده قدرت نردن اولسون نعمت جان شكرينه »
« بيك ديلم اولسه يتشمز برديلم نان شكرينه »
(سروری)

نانْكُورْ { [ف] يديكی اتمكك ، كورديكی لطف واحسانك قدرينی بيلمه‌ين وشكرينی ادا ايتمه‌ين ناكس ، آلچاق كه عربيسی « كافر نعمت » ديمكدر . بين العوام تحريف ايله (نامكور) دينيلير ،

نانُو { [ف] چوجنی اويوتمق ايچون سويله‌نيلن از كيلی نغمه ، ننی : (نانوی محبت) .

ناوْ { [ف] مطلقا ايچی قوووق ، اويوق ، طولانی شيئه اطلاق اولنور . بومناسبتله قايق وكوچك كمی‌يه‌ده دينيلير .

ناوْدانْ { [ف] اولوق ، صويولی : (ناودان خامه) .

ناوَرْدْ { [ف] جنك ، غوغا ، صاواش . (ناوَرْدگاه) = جنك ميدانی .

ناوَكْ { [ف] تيركبی اوق ديمكدر . فی الاصل زنبورك ايله آتيلان اوق معناسنه‌در : (ناوك مژكان) . (ناوك سحری) = سحر وقتنده ايديلن بد دعا . (ناوك قلبی) = درون دلدن چكيلن آه انكسار .

ناوَه { [ف] چامورو حميرتكنه‌سی .

ناوِی { [ف] « ناو » ه منسوب ، اوزون ايچی اويوق شی . اصطلاحات بحريه‌دندر . اوچ ديركلی كمی ديمكدر .

ناهِبْ { [ع] نهب ايديجی ، غارت ويغما ايدن .

ناهِدْ / **ناهِدَه** { [ع] ممه‌لری هنوز بويومكه باشلامش ، ترنج ممه‌لی قيزه دينير .

ناهِقْ { [ع] اشك كبی آكيريجی ، اشك سسلی ديمكدر .

ناهَمْتا { [ف] اش دكل ، مساوی ومشابه اولمايان .

ناهِی { [ع] نهی ايديجی ، منع ايدن .

ناهید [ف] کواکب سیّاره‌دن (زهره) دینیلن کوکبك اسمی .

نای [ف] قامیش § قامیشدن یاپیلان معروف دودوك که اکثریا مولویخانه‌لرده‌وطریقهٔ مولویه‌یه منتسب اولانلرطرفندن چالنیر. (نایزن) = نای چالان استاد ، درویش . بومعناده تخفیف ایله (نی) صورتنده‌ده قوللانیلیر § ادات محل اوله‌رق‌قوللانیلیر: (تنکنای ، پهنای) اکثریا بومعناده دخی تخفیف ایله (تنکنا ، پهنا) طرزنده استعمال اولنور. (نای‌انبان، نا انبان) = طولوم بوروسی ، غایدا . بوکا (نای‌مشك) ده دینیلیر. (کرّه نای) = یکیچری زماننده قوللانلمش ایری واوزون برنوع بورو (نای کلو) = حلقوم ، بوغاز . (نا) ماده‌سنه‌ده مراجعت اولنه .

« دوربین نی دستنه آل سیر ایت نیمش »
« نیه خلق‌ایتدی دیمه حضرت مولی‌نایی »
(لا)

« برچندن یارادوب حضرت مولی‌نایی »
« خلقه بیلدیرمك‌ایچون‌حضرت‌مولانایی »
(لا)

نایاب [ف] نادر ، امثالسز ، آز بولنور ویا بولنماز اولان.

نائب [ع] وکیل ، قائممقام : (نائب حکومت ، نائب مناب) § محاکم‌شرعیه‌ده‌طرف‌سلطانیدن حکمه مأذون اولان ، قاضی وکیلی : (باب نائبی، ساوری نائبی) . (آیاق نائبی) = یکیچری زماننده استانبول قاضیسی طرفندن مأموراً چارشـو وبازارلری طولاشـوب شرع وقانون خلافنده احوال ومعـاملاتی منع ایدن نائبلره اطلاق‌اولنوردی. جمعی (نوّاب)

نائبه [ع] بلا ، مصیبت ، قضا. لسانمزده قوللانیلان جمعی (نوائب) در .

نائبه [ع] « نائب » ك مؤنثی اولور : (فلانك نائبهٔ حکومتی) § نوبتـلی ، نوبت یاپان : (حمّای نائبه) .

نائره [ع]آتش، شعله ، یالیك: (نائرهٔ حرب ، نائرهٔ غضب ، نائرهٔ عشق) .

نائل [ع] مرادینـه ایریجی ، ایرمش ، مطـلوبی النـه کچمش ، ایسته‌دیکی شیئه الده ایدن : (نائل مرام ، نائل وصلت ، نائل مکافات، نائل التفات) ، (نائلیّت)= نائل اولمق ، ایرمك معناسنه و (نیل) مقامنده مستعمل مولّداتدندر .

« دیدیلرخلق‌جهان فوتنه آنك تاریخ »
« نائل جنت اوله نائلئ نادره فن »
(م ناجی)

نائم [ع] اویویجی ، اویویان، اویقوده بولنـان : (طفل نائم ، صبیهٔ نائمه) .

نَبات [ع] یردن بیتن هر نوع اوت ، سبزه ، چالی ، آغاجه اطلاق اولنور که ذی حیات موالیدك ایکنجیسیدر . (نَبات شَکَری) = غلطی « نوبت شکری » در که (قَنْد ، مُقَنَّد) ده دینیلیر . اریدیلوب کسدیرلدکدن صکره اوتلرله تربیه وتصفیه ایدلمش وطوکدیرلمش شکر دیمکدر . جمعی (نَباتات) : (نباتات باغچه‌سی) ، (علم نباتات) = کافهٔ اجناس نباتاتك احوال وکیفیات واجزا وقطعات ووظائف حیاتیه‌سندن علی المفردات بحث ایدن علم (نَباتی) = نباتاته منسوب ، متعلق دیمکدر || علم نباتات اهلی ، عالمی معناسنده‌ده قوللانیلیر . بومعناده جمع اوله‌رق (نَباتیون) ده دینیلیر .

نَبّاش [ع] مزاری قازوب اولونك کفننی چیقاران ، کفن صویجی .

نَبالَت [ع] ذکا ، نجابت ، کرم § جهتیله عالیقدر اولمق § عظمت ، اولولق : (علامت نبالت ایکیدر . غضب حالنده حلم ، قدرت زماننده عفو — معلم ناجی) .

نَباهَت [ع] شرف ، شان ، شهرت که اوك ، اوکلو دیمکدر .

نَبْت [ع] یردن بتمه ، چیملنمه ، بویومه ، اوت بتوب یتشمه . (نَبات) معناسنده قوللانیله‌ماز .

نَبْذَه [ع] آز نسنه ، شیء قلیل ، جزءی مقدار ، برپارچه .

نَبَرْد [ف] جنك ، قتال ، دوکشمه ، صاواش . (نَبَرْد آزْما) = چوق جنك کورمش ، جنکده تجربه‌لی آدم (نَبَرْد پیشَه) = جنکی صنعت ایدنمش ، جنکجی (نَبَرْدگاه) = جنك محلی ، غوغا میدانی دیمکدر .

نَبْش [ع] کومیلی شیء اشمه ، اشه‌له‌مه ، میدانه چیقارمه § برشیء آخرشیدن کشف وعیان ایتمك ، استخراج حدیث ایله‌مك .

نَبْض [ع] طمار آتمق ، طمارك اوینامه حالی ؛ باخصوص اکثریا اطبانك خسته‌لری معاینه اثناسنده یوقلادقلری بیلك طمارینك حرکتی . (نبض آشنا) = نبضدن آکلایان ، هرمزاجك اقتضاسنی فرق ایدن . (نَبَضان) = طمار آتمق . (نَبْضَه) = طمارك برکره آتمه‌سی .
« نبض امید حیاتمدن طبیبان چکدی ال »
« دردعشقه ایله‌ین یوقمی دوا الله ایچون »

نَبْط [ع] عرب وسریان قوملری آره‌سنده اولان امم قدیمه‌یه اطلاق اولنور : (فلاحت نبطیه) .

نَبْع ، نَبَعان [ع] یردن صو قاینا- مق ، پیکار فیشقیرمق .

نَبَوِیّ { [ع] نبی‌یه یعنی حضرت پیغمبر علیه‌السلام افندمزه منسوب ومتعلق اولان : (حدیث نبوی ، هجرت نبویه) .

نَبِیّ { [ع] پیغمبر ، طرف الهیدن قوللره تبلیغ احکام ایدن ذات شریف : (نبیّ ذی‌شان ، نبیّ آخرزمان) علیه‌الصلوة والسلام .

« کوریتوردی اونبیّ عربی »
(خاقانی)

نَبِیذ { [ع] خرماشیره‌سی ، خرما شرابی .

نَبِیر ، نَبِیرَه { [ع] اوغل‌اولادی ، طورون ، حفید ، حفیده دیمکدر .

نَبِیسَه { [ع] قیز اولادی ، حفیده مقامنده قوللانیلیر .

نَبِیل { [ع] نبالتله متصف ، ذکی ، شرفلی ، اوکلو .

نَبِیه { [ع] شریف ، نجیب ، نامدارآدم . مؤنثی (نَبِیهه) .

نَتَایِج { [ع] نتیجه‌نك جمعی . فی‌الاصل (نتائج) در : (نتایج حسنه حصولی‌قویاً مأمولدر) .

نَتِیجَه { [ع] برشیدن چیقارلمش ، حاصل ایدلمش ، آخره ایریشمش شی ، نهایت ، اوج ، صوك : (نتیجهٔ کلام) = سوزك صوکی ، خلاصه‌سی (نتیجه پذیر) = انجام بولمش ، صوکه ایرمش دیمکدر . § منطقده حد اوسط اسقاط ایدلدکدن صوکره صغری ایله کبرانك اقترانندن حاصل اولان قضیه‌یه اطلاق اولنور .

« خلاصهٔ خبربی‌تردّد اشعاری »
« نتیجهٔ قلم بی تکلّف احسانی »
(نفعی)

نَثّار { [ع] صاچیجی ، طاغیدیجی .

نَثْر { [ع] « نثار » کبی صاچمق § منظوم اولمایان سوز یعنی وزنسز ، قافیه‌سز یازیلان شی .

نَثْرَه { [ع] بورونك دماغه قریب‌ایچی ، کیکیز § اوست دوداغك اوستنده بورونك ایکی دلیکی‌اورته‌سنه طوغری اولان چوقور § فن هیئتده منازل قمردن برمنزلك اسمی .

نَجَابَت { [ع] صوی پاکلکی ، عرق تمیزلکی ؛ اصلی ونسلی تمیز اولمه .

نَجَات { [ع] قورتلمق ، خلاص اولمق § سلامت ، قورتلش . (بولمق) ماده‌سیله قوللانیلیر : (النجاة فی‌الصدق) = نجات طوغریلقده‌در .

نَجَّاد { [ع] یورغانجی ، یورغانجیلق صنعتنده ماهر ، دوشك ، مندر ، یاصدیق کبی مفروشاته عائد اشیایی یاپان وصاتان آدم . فرانسزجه (تاپیسیه Tapissier,ère) لفظنك مقابلی .

نَجَّار { [ع] دولگر ، طوغرامه‌جی . (نَجّار زاده) = « شیخ رضا » اولیاء اللّهدن بشکطاشده

سنان پاشا جامع شریفی قربنده تکیه وتربه‌سی بولنان ذات عالیهمتدر .

« رضا دیوانك طبعیله رونق کلدی آفاقه »
« باصلدی پنج دفتر نعت ونطق ابن نجّارك »
(شیخ ذائق)

نَجَاسَتْ [ع] پیسلك، مردارلق، ترس .

نَجَاشی [ع] حبش حکمدارلرینك عنوان مخصوصی .

نَجْدْ « ارض مرتفع » دیمکدرکه جزیرة العربده ارض تهامه‌نك خلافی بولنان قطعهٔ ارضه اطلاق اولنور :

« امی ایدی گرچه قیلدی گندی »
« عاجز بلغای نجد وگندی »
(لا)

نَجْدَتْ [ع] شجاعت ، بهادرلق § دیگرلرك عاجز قالدقلری امور عظیمه‌یی اجرای نفوذ ایله تمشیته مقتدر اولق : (اثنای حربده تعطیل عقل ایله استعمال نجدتدن احتراز ایدلمیدر. چوق یرده عقل نجدته محتاج اولمقسزین تسویهٔ امور ایدر . حال بوکه نجدت هیچ بروقت عقلدن مستغنی اوله‌ماز — افلاطون) .

نَجْسْ [ع] پیس ، مردار ؛ پیسلك ، مردارلق . (طاهر) ك ضدی .

نَجَفْ [ع] تپه ، تومسك محل دیمکدر : (نجف اشرف) =(امام علی) رضی الله عنه حضرتلرینك مشهدی اولان قصبه (نجف طاشی)= قصبهٔ مذکوره‌ده چیقان الماسه شبیه ، طبیعی بلّور کبی برنوع مقبول بیاض طاش .

نَجْلْ [ع] یاورو، اوغل، چوجق: (نجل نجیب) .

نَجْمْ کوکب ، اختر § بالخاصه (اولکر) دیمکدرکه نام دیگری عربیده (ثُرَیّا) فارسیده (پَرْوِینْ) در . انجق بومعناده مطلقا (النجم) صورتنده ایراد ایلمه‌مك لازمدر. جمعی (أَنْجُمْ ، أَنْجَامْ ، نُجُومْ) كلیر . برنجی ، اوچنجیسی قوللانیلیر . ایکنجیسی هیچ قوللانیلماز : (علم نجوم ، انجم سپاه) .

نَجِیبْ [ع] صویی تمیز ، نسلی پاك ، اصیل . لسانمزده انسانه وصف اولنور : نجیب برذات ، نجل نجیب) جمعی (نُجَبَا) .

نَجِیسْ [ع] اوکلماز علّت § نجاستلی ، پیس ، مردار .

نَجِیلْ [ع] اصیل کبی معروف النسب، نسلی پاك ، مشهور کیشی اوغلی : (نجل نجیل) .

نَحَارِیرْ [ع] (نحریر) ك جمعی که ارباب علم وقلمك متبحرلری ، امور دیده‌لری دیمکدر .

نَحَافَتْ [ع] آریقلق، ضعیفلك، اینجه‌لك ، یوفقه‌لق : (نحافت بدن) .

نَحْتْ [ع] یونمق، اویمق § ایکی ویا دها زیاده کلمه‌دن بر

كلمه وجوده كتيرمك كه لسان عربده جاريدر. مثلا (الحمدلله ، بسم الله) يرينه (حمدله ، بسمله) ديمك كبي .

نَحْر [ع] بوغازلامه ، كسمه : (يوم النحر) = ذي الحجه نك اونجی ، قربان بايرامنك ايلك كونی.

نَحْس [ع] اوغورسزلق، ميمنتسزلك . (سَعد) ك ضدی: (نحس اكبر) = زحل (نحس اصغر) = مريخ (نَحْسَيْنِ فَلَكْ) = زحل ومريخ ديمكدر .

نَحْل [ع] بال آريسی. جمعی (نُحُول).

نَحْنَحَه [اوكسورمك، بوغازده بلغم طيقانوب خيرلتی ايله صولومق .

نَحْو [ع] كلمه لرك روابطنه متعلق قواعددن باحث اولان علم. (نَحْوِیّ) = علم نحوه منسوب ومتعلق: (نحویء مشهور ، قواعد نحويه) جمعی اولان (نَحْوِيُونْ) = علمای نحو، علم نحوارباب ديمكدر. § طرف، جهت، سمت . لسانمزده بومعناده يالكز . جمعی اولان (اَنْحاء) قوللانيلير: (اطراف وانحا ، انحای صحرا) .

نَحِير [ع] بوغازلانمش، كسيلمش: (اشتر نحير) .

نَحِيف [ع] ضعيف ، جليمسز، آريق : (جسم نحيف ، شخص نحيف) .

نَخْچِير [ف] آولامق || آهو وامثالی آو حيوانی ،آو. (نَخْچِيرْ گيرْ ، نَخْچِيرْ وانْ) = آوجی (نَخْچِيرْ گاهْ) = آو محلی، آولاق .
(ج) ايله ده يازيلير :
« شيرلر دكه كمند افكننه نخچير اولماز »
(نيلی)

نَخْل [ع] خرما آغاجی. (فَصيلَهءِ نَخْلِيَّه) = خرما انواعی § اسكی زمانده بال مومندن وياخود كوموشدن مخصوصاً ياپيله‌رق كلينك اوكنده كوتوريلن ميوه وشكوفه وذی قيمت احجار ايله مزين آغاجه اطلاق اولنوردی . (نَخْلبَنْد) = بال مومندن آغاج وميوه شكللرينی ياپان صنعتكار ، استاده دينلمبردی . لسان عوامده قوللانيلان (نَقِل) - (نخل) ك محرفی ، غلطيدركه تشبيه صورتيله ميوه‌سی وچيچكی چوق اولان آغاج وفدان حقنده ايراد اولنور. § آغاج وچيچك فدانی معناسنده‌ده قوللانيلير: (نخل كل ، نخل ياسمن) . (نَخْلِ تابُوتْ) = وقتيله ايرانده پير اوله‌رق وفات ايدنلرك تابوتی اوزرينه قونيلان برنوع آرايش، اكليل كه (نخل ماتم) ده دينيلير. (نَخْلِ طُورْ) = موسی عليه السلامك وادی ايچنده اوزرنده تجليات

انوار الشهبه‌یی مشاهده ایتدیکی شجر مقدس. (نخل مریم)=عیسی علیه السلام‌ك زمان تولدنده حضرت مریمك اوجاع حملدن مضطرب اوله‌رق صحراده سایه‌سنه التجا ایتدیکی خرما آغاجی (نخله) = برفدان، برعدد حرما آغاجی.

« نخل بلندینی کوریجك سایه‌دار اولوب »
« جان دوشدی بریره ، دل بی‌تاب بریره »
(نائلیٔ قدیم)

« نخل نازم بیله مم طوغریسنی‌ها نکیسی‌ راست »
« سروه بکزتدی عجم قدیکی عربان بانه »
(سروری)

نخلزار ، نخلستان [ف] خرمالق دیمکدر. علی‌الاطلاق فدانلق ، آغاجلق معناسنده‌ده قوللانیلیر.

نخوت [ع] کبر ، عظمت § بویوکلك طاسلامق ، بویوکلنمك، قورولق. (نخوت پیشه) = عادتی نخوت اولان ، کبرلی ، عظمتلی. (نخوتفروش) = عظمت صاتان ، متکبر دیمکدر:

« دوشردی منظرهٔ چار طاق نخوتدن »
« بو حسن ایله نظر ایتسه یدی آفتاب سکا »
(نائلیٔ قدیم)

نخوه [ع] جورك اوتی نوعی: (نخوهٔ هندی).

نخیز [ع ف] پوصو. (نخیزگاه) = پوصو یری ، صاقلانه‌جق محل.

نخیل [ع] خرما آغاجی. § « نخله » جمعیده اولورکه اوتقدیرده خرما آغاجلری دیمکدر.

ندامت [ع] پشیمان اولمق ، « کاشکی ایتمیه ایدم » دیمك. (ایتمك ، کتیرمك) ماده‌لریله قوللانیلیر: (ندامت ایتدی ، ندامت کتیردی) § پشیمانلق: (حسن ندامت ، کریهٔ ندامت) (ندامتکار) = نادم ، پشیمان اولان. (ندامتکارانه) = ندامتکار اولانه یاقیشه‌جق صورتده (ندامتکاری) = ندامتکارلق.

ندب [ع] اوکلمش یاره‌نك ، چیبانك یری قاتیلاشوب یکلشمك § یاره‌نك ، چیبانك اوکلدکدن صوکره اثری قالمق. (ندبه) = یاره یری ، یاره اثری. اصطلاحات طبیه‌دندر.

ندرت [ع] آز بولنمق ، آز اولمق ، آزلق حالی: (برشیئك ندرتی قیمتنی آرتیرر).

ندم [ع] پشیمان اولمق ، ندامت ایتمك. سکون دال ایله‌ده لغتدر.

ندیم [ع] همدم ، هم صحبت اولان؛ برلکده عیش وعشرت وصحبت ایدن:

« سعادت ایله ندیم اوله‌لی پدر خانه »
« نه مرحمك کورراولدی کوزم نه ترخانه »
(نفعی)

نَذْر } [ع] آند ، وعد ایتمك ، آدامق § شرط وتعلیقه مقارن وعد ، آدانمش شی، آداق. فی الاصل برکیمسه واجب اولمایان برشیئ کندی نفسی اوزرینه واجب قیلمق دیمکدر . جمعی (نُذور) .

نَذیر } [ع] برینه برشیئك قورقونج اولدیغنی خبر ویره رك کندیسنی قورقوتوب آ گاه ایدیجی یعنی انذار ، تنذیر ایدیجی معناسنه در . (بَشیر) مقابلی. انسانلری تنذیر ایله طریق حقه سوق ایدن پیغمبران عظام حضراتنه وخاصةً پیغمبریمز علیه الصلاة والسلام افندیمز حضرتلرینه اطلاق اولنور .

نَذیره } [ع] نذر ایچون اداولنان شی، آداق .

نَر } [ف] ذکور جنسندن اولان، ارکك: (شیرِ نَر) = ارکك ارسلان (اَنکُشتِ نَر) = باش پارمق.

نَرجِس } (معرّب) اصلی فارسی (نرگس) درکه معروف چیچکدر .

نَرخ } [ف] غلطی (نارق) درکه حکومتجه اشیایه رسماً وضع اولنان قیمت، بها دیمکدر. اصلی کسر نون ایله در : (نرخ پوصله سی، اتمکك نرخی قرق پاره در) .

نَرد } [ف] طاوله اویونی. (تَختهٔ نَرد) = طاوله تخته سی (مُهرهٔ نَرد)= طاوله طاشی. (نَردباز) = طاوله اوینایان (نَردبازی) = طاوله اوینایجیلق . عربیده دخی قوللانیلمشدر. حتی (نَرّاد) = زیاده طاوله اویونی بیلن ، طاوله اوینامقده ماهر دیمکدر.

نَردُبان } [ف] محرّفی (مَردیوَن)، باصه مق باصه مق یوقاری چیقیلن ویاخود آشاغی اینیلن شی که ترکجه ده (باصقیچ) دینیلیر: (طاش نردبان، آصمه نردبان، تخته نردبان)

نَرگِس } [ف] تحریرلی ، قویو صاری رنکلی معروف برچیچك . شعرای قدیمه گوزلرك گوزلرینه تشبیهاً پك چوق ایراد واستعمال ایتمشلردر .

نَرم } [ف] یوموشاق ، لطیف، ملایم : (شمع نرم) = یوموشاق موم . (نَرمی) = یوموشاقلق، ملایمت . (نرم دل) = قلبی رقتلی، شفقتلی، یوفقه . (نرم لگام)= باشی سرداولمایان، یوموشاق باشلی آت.

« بستر نرم اوزره خواب خفته گان سنگین اولور »
(قوجه راغب)

نَرَه ، نَرّه } [ف] « نَر » ایله مترادفدر ، ارکك معناسنه در :

« اونرّه شیر دلیر و داور عالم »
(نفعی)

نَریمْ / **نَریمانْ** [ف] رستمك جدّی اولان سامك پدرینك اسمی § پهلوان ، شجیع ، بهادر معناسنه‌در .

(نَریمانی) = پهلوانلق، بهادرلك .

(اوشهسوار نریمان شکوه ذی‌شان کیم)
(نفعی)

نَزاکَتْ [مولّد] نازکلك ، اینجه‌لك، ظرافت، قابا اولمامق حالی. فارسی (نازك) لفظندن لسانمزده اویدورلمش اولان بوکلمه‌نك افاده ایتدیکی معنای لطیف اوقدر نازکدرکه آنك یرنده هانکی لفظی استعمال ایتسه‌ك قابا دوشر، اولطافتی حاوی اولماز . آنك ایچون لسانمزده استعمالی الزمدر : (نزاکت بدن ، نزاکت طور، نزاکت افاده)

نَزاهَتْ [ع] عیبدن بری اولمق، پاکلك ، تمیزلك . معنویاتده قوللانیلیر : (نزاهت افاده، نزاهت اسلوب)

نَزْد [ف] عند ، قرب ، یان ، اوك : (امریقا حکومتی نزدنده مقیم سفیر ، نزد عقلاده) .

نَزْدیكْ [ف] قریب ، یاقین ، اوزاغك ضدّی: (دور ونزدیك) .

نَزْع [ع] برشیئی یرندن چکوب قوپارمق ، سوکمك ، سلب ایتمك . (حالت نزع) = جان تندن قوپمق ، جان چکشمك حالی .

نَزْف [ع] قان چوق آقمق ، خصوصیله بورون چوق قانامق .

نَزْلَه [ع] بر کرّه اینمك وآقمق معناسنه‌در . اصطلاحده زکام علّتی ، بورونه اینمه معناسنده قوللانیلیر : (نزلهٔ مستولیه ، نزلهٔ صدریه) جمعی (نَوازِلْ) .

نَزیه [ع] نزاهتله متصف ، پاك ، تمیز . مؤنثی (نَزیهه) .

نَژادْ [ف] عرق ، اصل ، نسب ، صوی : (عالی نژاد ، پاك نژاد) .

نَساء [ع] اویلوق باشندن طیرناغه قدر اولاشان بر طمار ، قالچه طماری : (عرق النساء) .

نَسّابْ [ع] علم انسابه آشنا § نسب شجره‌سی ، سلسله نامه ترتیب ایدن .

نَسّاجْ [ع] نسج ایدیجی ، طوقوجی ، چوله § اوریجی ، اورمه‌جی .

نَسَبْ [ع] سلسلهٔ اجداد، نسل ، نژاد ، صوی : (الفضل بالأدب لا بالأصل والنسب) = فضل ادبله‌در اصل ونسبله دکل . جمعی (اَنْسابْ) : (علم انساب) .

« حقه منّت اوشه ذوالحسبك »
« یعنی پیغمبر عالی نسبك »
(خاقانی)

نَسْتَرَنْ | **نَسْتَرِنْ** [ف] اغستوس كلى . يبانى كل . بياضنه « يبانى آق كل » صاريسنه « يبانى صارى كل » دينيلير . (نَسْتَرْ) صورتنده تخفيفى جائزدر .

نَسْج [ع] طوقومق ، طوقونلق ؛ اورمك ، اورلمك : (نسج قماش ، قماشك نسجى) § سوزه تناسق وتناسبله زينت وحسن نظام ويرمك : (نسج كلام) § وجودده اولان انسجه : (نسج اسفنجى ، نسنج جروى) .

نَسْخ [ع] ابطال ، بوزمق ، برشى ديكر برشيئك حكمنى بوزمه § باشقه صورته قويمه ، تبديل صفت § تناسخه دونمه § خواجه (عمادالدين ياقوت مستعصمى) نك ايجاد ايتديكى خط معروف كه اشبو كتابده كى خطدر . (نَسْخ) كلمه سنك بر كتابك عينى يازمق ، صورتنى چيقارمق معناسنى دخى افاده ايتمسى (خطّ نسخ) دينلمه سنه سبب اولمش وكثرت استعمال ايله «خط» حذف اولنه رق يالكز (نسخ) دينلمكده بولنمشدر . (نَسْخِى) = نسخه منسوب ديمكدر .

نَسْر [ع] آق بابا دينيلن قوشك اسمى كه فارسيده (كَرْكَسْ) دينيلير . قارتال وقره قوشدن دها بويوكدر § منطقة البروجدن قطب شماليده كائن ايكى صورت كوكبيه دركه (كوكس)ه شبيه اولملرى سبب تسميه اولمشدر . برى زمينه نازل شكلنده اولديغى ايچون (نَسر واقع) ديكرى هواده اوچار صورتنده بولنديغندن (نسر طائر) دينلمشدر . (كركس كوكبى)ده ديرلر .

نَسْرِين [ف] وان كلى ، مصر كلى . ايكى نوعدر . برى (كل مسكى) ديكرى (كل عنبرى) .

« بازوى لطيفى شاخ سيمين »
« كويا كه خميرى برك نسرين »
« (شيخ غالب »

نَسْطُورِىّ | **نَسْطُورِيَّه** [ع] اقوام نصارادن برطائفهٔ قديمه دركه مذهبلرى اورتودوقسدر .

نَسْغ [ع] آغاجلرك صويى ، آغاجلره صو يورومه : (نسغ نازل ، نسغ صاعد) .

نَسْف [ع] بناىى تملدن ييقمق ، سوكمك ‖ اساسندن قالديروب يوق ايتمك : (حذف ونسف) .

نَسَق [ع] ديزى ، صيره ، ترتيب ، نظام ، اسلوب : (نسق واحد ، يكنسق) ، (نَسَقْسازْ) = ترتيب وتنظيم ايديجى ، نظام ويرن .

نَسْل [ع] ذريّت ، اولاد واحفاد ، دول دوش : (نسل آدم) جمعى (أَنْسَالْ) .

نَسْنَاس [ع] جسيم الجثه برنوع مايمون(Orang-outang اورانغوتان) بولفظ (مالايى) لساننده

اورمان آدمی دیمکدر. § نصفی انسان شکلنده تك كوزلو ، بررال وآیاقلی صچرایه‌رق یورر برمخلوق‌اساطیریدر.

نَسْی [ع] اونوتمه ، اونوتش . لسانمزده یالکز قوللانیلماز صورت آتیه‌ده استعمال اولنور : (نَسیاً مَنْسِیّاً)= بوس بتون‌اونوتلمش، خاطردن چیقارلمش .

نَسَب [ع] صویی پاك ، اصلی تمیز، معروف آدم‌اولادی § قصیده آره‌سنده محبوبه‌یه عائد تصویرات ایله غزل سویله‌مك .

نَسیج، نَسیجَه [ع] نسج‌اولنمش، طوقونمش‌قماش، شی: (نسیجهٔ عنکبوت) .

نَسیم [ع] روز كارك خفیف ، لطیف اسمه‌سی : (نسیم صبا ، نسیم‌صبح) § خوش، ملایم‌اسن روز كار: (نسیم نوبهار) ، (هوای نسیمی) = كرهٔ ارضی احاطه ایتمش اولان تنفسه قابل هوا .

« اوقشا اطفال بهاری ای نسیم دلنواز »
«بحری‌تنظیرایلسون‌اولمقده‌صحراموجموج»
(معلم ناجی)

نَشْأَت [ع] یکیدن پیدا اوله ، بر یردن ظهور ایتمه ، ایلری كلوب یتشمك . (نشئت) طرزنده یازمالی . (نَشْأَهٔ اولی) = روحك بدنه دخولی (نَشْأَهٔ اخری) = روحك بدندن‌خروجی « نشئه » نك اصلی ، فصیحی بویله‌در :

« برنیم نشئه صای بوجهانك بهارینی »
« برساغر كشیده‌یه طوت‌لاله زارینی »
(ندیم)

نَشاسْتَج [ع] « نشاسته » نك معرّبی، بغدای اوزی.

نَشاط [ع] فرح ، سرور ، شادلق، سوینج: (نشاط انگیز) = نشاط قوپاران . (نشاط افزا) = نشاط آرتیران (نشاط آور)= نشاط كتیرن(نشاط بخش) = نشاط باغشلایان .

نَشْر [ع] یایمق، طاغتمق: (نشر رایحه ، نشر اوراق) § شایع قیلمق ، بیلدیرمك : (نشر حوادث ، نشر علوم) § دیرلمك ، حیات بولمق: (حشر ونشر). (لفّ ونشر) = عباره‌ده كلماتی‌ترتیب‌اوزره درج ایتمك . جمعی (نُشور) در . (نَشْرِیّ) = نشره منسوب، شایع قیلنه‌جق وقیلنان شی. بو قوللانیلماز. فقط بونك جمعی اولان (نَشْرِیّات) = اكثریا غزته‌ایله باصیلان شیلر‌معناسنده قوللانیلیر :

« نشرایت كمالك عالمه اهل‌كمال ایسه‌ك »
« روشندر اشتهار ضیا آفتابده »
(هرسكلی حكمت)

نَشْف { [ع] سونكركبی صویی چكوب ایچمك ، آلـمق؛ رطوبتی جذب ایله اوته طرفه ویرمك.

نَشْو { [ع] پیدااولمه. وجوده‌كلمه، بیتوب چیقمه: (نَشْوونَما) = بیتوب بویومه. سوروب چیقمه.

نَشْوان { [ع] « سكران » كبی مست، سرخوش .

نُشُور { [ع] زیاده نشر ایدن ، طاغیدان، یایان: (معالی نشور) .

نَشْوَه { [ع] كیف، باده ومكیفات سائره تأثیری و اسباب ذوق و سرور ایله چاقر كیف اولمق حالی، جزئی سرخوشلق : (نشوه‌یاب) = منشرح، كیفلی (نشوه‌بخش) = نشوه ویرن (نشوه‌دار) = نشوه طوتان، كیفلی (نشوه‌مند)= نشوه‌لی، كیف حالنده اولان .

نَشْئَه { [ع] « نشوه » كبی كیف وانبساطلی اولمق . فصیحی (نشأه) در. (نشئه‌یاب) = منبسط، كیفلی .

«غرض بر نشأه تحصیل ایلمكدر بزم عالمده»

(شیخ‌الاسلام یحیی)

« بر آتشپاره طوغدی دخت رزدن نشئه نامنده »

« فهیم »

نَشِید { [ع] سویله‌نیلن منظومه، شعر، غزل ، وامثالی .

نَشیدَه { (نشیده‌خوان) = شعر اوقویان. (نشیده‌خوانی) شعر اوقویجیلق .

نَصّ { [ع] خبر ، دلیل ، حجت ، برهان‌معنالرنده قوللانیلیر. فی‌الاصل بیان واظهارایتمك‌معناسنه‌در: (نصّ قاطع، نصّ قانونی) § معانیٔ صریحه‌یی‌حاوی اولان آیات‌قرآنیه‌دن دلیل مقامنده ایراد اولنان آیت. جمعی (نُصُوص) : (نصوص‌قاطعهٔ‌قرآنیه).

« ایلشدی آنك الحق صانع »

« تیغ مژكانی نصّ قانع »

(خاقانی)

نَصارٰی { [ع] « نَصرانی » نك جمعی ، عیسویلر ، خرستیانلر دیمكدر .

نَصائِب { [ع] « نصیبه » نك جمعی، دیكیلی طاشلر .

نَصایِح { [ع] « نصیحت » ك جمعی، نصیحتلر، اوگودلر. اصلی (نصائح) در: (نصایح پدرانه).

نَصْب { [ع] برشیٔ بریره دیكمك مادیات ومعنویاتده قوللانیلیر : (نصب خیام ، نصب رایات ، نصب‌نگاه) § برکیمسه‌یی برخدمته تعیین ایتمك ، قویمق : (عزل ونصب) ، (مدعی علیه طرفندن نصب اولنان آووقات) § دیكلمش شی ، دیرك ، بت ، میل، نشان ، حدود طاشی كبی شیلر . بومعناده جمعی (اَنْصاب) § اصطلاح نحووده حرفك فتحه ایله یعنی اوستون اوقونمه‌سی: (حالت نصبنده)

§ اصطلاح عروضده قافیهٔ شعرك فساددن سالم وبناسنك تام اولمسی .

نَصْر [ع] یاردیم ، یاردیمده بولنمق .

نَصْرانی [ع] خرستیان ، «بیت المقدس» مضافاتندن اولوب حضرت (عیسی) علیه‌السلامك اقامت ایتدیکی (ناصره) قریه‌سنه منسوب دیمکدر. نبیّ مشارالیه ایله اتباعنه وبعده اقوام وافراد عیسویه‌یه اطلاق اولنمشدر. (نَصْرانِیَّت)= نصرانیلك، خرستیانلق.

نَصَفَت [ع] عدالت ، انصاف خاصه‌سی ؛ دادگرلك . کسر نون ایله غلطدر .

نَصُوح [ع] مبالغه ایله نصیحت ایدیجی، اوگود ویریجی § صادق ، قصد ونیتله مقرّر اولان . (بیضاوی) یه کوره (نصوح) ابنیهٔ مبالغه‌دندر. توبه ایله نفسنه نصح ایدن تائبك صفتیدر . بعده مبالغةً اسناد مجازی طریقیله توبه‌یه وصف اولنمشدر : (توبهٔ نصوح) = توبهٔ صادقه .

نَصِیب [ع] حصه، بهره، قسمت، پای . (نَصِیبدار) = بهره‌منده ، حصه‌دار (نَصِیبداش) = حصه‌ده برابر .

نَصِیبَه [ع] یوللره نشان ایچون دیکیلن میل ، طاش .

نَصِیحَت [ع] فارسیسی (پند) ترکجه‌سی (اوگود) در . (ایتمك ، ویرمك) ماده‌لریله قوللانیلیر. جمعی (نصائح) . (نَصِیحَت آمیز) = نصیحت یولنده ، نصیحت ایله قاریشیق (نَصِیحَت پَذِیر) = نصیحت قبول ایدن ، اوگود طوتان .

نَصِیر [ع] یاردیمجی ، یاردیم ایدن :

« عُمر یه ، ایّدك الله تعالی ونصیر »
(نفعی)

نَضَر / **نَضارَت** [ع] (نَضْرَت) کبی تازه‌لك ، طراوت ، لطافت ، رونق معنا ـ سنه‌در .

نَطْرُون [ع] قویومجی بوره‌سی، بوراق، بارود ابیض، صودا دینیلن شی.

نَطَس [ع] تارلایی سوروب تمیزله‌مك، اوتلری آییروب قوروتمق || تخم اکیلمك ایچون تکرار سورولوب حاضرلانمش ترلا.

نَطْع [ع] یره سریلن مشین وسختیان سفره، بساط § شطرنج بزی . (نطع زمین) = یر یوزی . کسر نون ایله‌ده لغتدر .

نَطُوق [ع] فصاحتله، سربست، گوزل ، چوق سوز سویله‌ین آدم : (لسانده طوتوقلق

اولدیغی حالده پك چوق نطوقلری لال ایده‌جك سوزلر سویلردی — عونی بك مرحوم حقنده — معلم ناجی)

نَظَارَتْ { [ع] برشیئه باقمه ، باقش § ناظرلق مقامی ، دائره‌سی: (تمغا نظارتی، صونظارتی).

نَظَارَه / **نَظّارَه** { [ع] برشیئه باقمه، تماشا. ایکنجیسی اکثریا نظمده قوللانیلیر . فی الاصل برشیئه نظر ایدنلر دیمکدر :

« غمزه‌ك کبی همنکتهٔ راز دله محرم »
« نظارهٔ عاشق کبی هم راز کشاسین »
(نائلیٔ قدیم)

«افندی فصل بهار اولدی لاله‌زاره بیور»
«نگاه لطف ایله نرگسلره نظاره بیور»
(ثابت)

نَظَافَتْ { [ع] تمیزلك، پاکلك . یالکز مادیاتده قوللانیلیر: (نظافت بدن، نظافت لباس)، (النظافة من الایمان) = نظافت ایماندندر .

نَظَائِرْ { [ع] «نظیر»و«نظیره»نك جمعی : (ارجح النظائر).

نَظَرْ { [ع] برشیئه باقق § باقمه، باقش : (نظر مرحمت ، عطف نظر، حسن نظر) § کوز : (نورنظر) § تأمل وملاحظه معناسنده قوللانیلیر : (فکر ونظر ، جای نظر) § اصابت عین که کوز دکمك تعبیر اولنور . بومعناده (کلمك ، اوغرامق ، دکمك) ماده‌لریله قوللانیلیر : (نظر دکدی ، نظره کلدی ، نظره اوغرامش)، (امعان نظر) = باقوب سوزمه (نظراً) = باقیمه کوره ، باقه‌رق . (نظر انداز) = کوز آتیجی، باقیجی ، باقان (نظرگاه) = نظر ایدیلن یر (نظری) = نظره منسوب ، عملسز ، صرف علمی . (نَظَرِیّاتْ) = کورکو ایله اولان ، علمی اولمایان شیلر .

نَظْمْ { [ع] دیزمك معناسنه‌در § مجازاً منظوم یعنی موزون سوزمقامنده قوللانیلیر. (نَثْر)مقابلی. برنجی معناده (ایتمك) ماده‌سیله استعمال اولنور .

« یانظم دلاویزله برجوی مسلسل »
« یامعنیٔ رنگینله برلاله ستاندر »
« نفعی »

نَظِیرْ { [ع] مثل ، مانند ، اش . (بی‌نظیر) = اشسز ، اشی اولمایان :

« کلزاری فیض نامیه انجم نظیر ایدوب »
« دوندی نهال ایله شجر شعله باره‌کل »
(نائلی قدیم)

نَظِیرَه { [ع] برشاعرك شعرینه مشابه اولمق اوزره عین وزن وقافیه‌ده سویله‌نیلن منظومه‌یه دینیلیر . (نَظِیرَه‌گو) = نظیره سویله‌ین .

« انكشت خطا اوزاتمه اویله »
« بش بیتنه برنظیره سـویله »
(شیخ غالب)

نَظیم { [ع] صیره صیره ، دیزی دیزی اولان شی :
« آفرین اول سخن آرای نظامی طبعه »
« که اوله فکری بوکونه دُر اعجاز نظیم »
(نفعی)

نَظیف { [ع] نظافتله متصف ، تمیز ، پاك ، طاهر .

نَعْت { [ع] بر شیئ حسن صورتله مدح ایتمك || خصـوصیله مدح و ثنـای حضرت رسـالتپناهی یی حاوی سویله‌نیلن شعر: (نعت شریف) جمعی (نُعوت)، (نَعْت گو) = نعت شریف سویله‌ین شاعر (نَعْت خوان) = جمعه کونلری جوامع شریفـه‌ده ، بعض کره تکیه‌لرده نعت اوقویان :
« نعتگوی خواجهٔ آخر زمانیدر سوزم »
(نفعی)

نَعْرَه { [ع] کـکـزدن اولان شدتلی سس، خایقیرمه، باغیرمه. بین العوام تحریفـله (ناره) دینـیر : (نعرهٔ مستانه) ، (نعره انداز) = نعره آتیجی .
« نعرهٔ الله ایله ضبط ایله‌یك هر یرلری »
« انبیا ارواحیدر غازیلرك رهبرلری »

نَعْش { [ع] فی الاصل ایچنده میّت اولان تابوته اطلاق اولنور. سه‌ده لسانمزده مطلقا جنازه معناسنده ده قوللانیلیر : (نعش غفران نقش). (بَنات نَعْش، بنات النعش) = قطب شمالی جهتنده دبّ اکبر دینیلن برج.
« میدانه کلدی نعش رقیب نمیمه سـاز »
« قیلدم حضور قلب ایله عمرمده برنماز »
(ثابت)

نَعْل { [ع] تحریف ایله (نال) دینیلن شی که آغاج آیاق قابی، خصوصیله حیوانلرك آیاقلرینه چاقیلان تیمورقاب دیمکدر . ترکجه‌ده (طاقاو) دینیلیر. (نَعْلچَه) = یمنی ، چیزمه کبی آیاق قابلرینـه اوریلان خفیف تیمور پارچه‌لرینه اطلاق اولنور. بوده بین الناس تحریف اولنه‌رق (نالچا) دیه زبانزد در . (نَعْلبَنْد) = حیوانلرك آیاقلرینه نعل طـاقان آدم که (طاقاوجی) ده دینیلیر . (نَعْلتراش) = آغاج آیاق قابی یاپان صنعتکار .
« طوقنسه عرصهٔ هیجاده نعلی کرسنکه »
« عدویه هر شرری برجحیم ایدر ایقاد »
« نفعی »

نَعْلَیْن { [ع] معروف آغاج آیاق قابی . محرفی (نالین) . بو ، (نَعْل) ك تثنیه‌سیدر که ایکی نعل دیمکدر . لسـانمزده مفردی بومعناده قوللانیلماز .

نَعَم { [ع] حرف جواب ، اوت ، بلی ایی دیمکدر که (لا) نك

ضدّیدر : (لاونعم) = رد وقبول ، اوت ویوق § درت آیاقلی حیوانلره دینیر .

« یوقسه ایدزدم گهر وصفکی »
« زیور گوش نعم روز کار »
(نفعی)

نَعْنَاع **نَعْنَع** [ع] تحریف ایله (نانه) دینیلن معروف نبات ، قوقولی اوت : (نعنع صویی ، نعناع معجونی)

نَعُوذُ بِاللّه [ع] اللهه صیغینیرز ، صیغیندق معناسنده ترکیب عربیدر .

« دوشدی یوله زیده اولدی همراه »
« بر حال ایله کیم نعوذبالله »
(فضولی)

نَعِيب [ع] قارغه‌نك وآنك کبی سسی چیرکین قوشلرك آواز سامعه خراشی : (نعیب غراب)

نَعِيم [ع] جنّت ، فردوس : (دارالنعیم) § جناب حقك قوللرینه بخش ایتدیکی نعمتلر : (نعیم السّهی) § باعث رفاه وراحت اولان صفالی شیلر ، خوش دیرلکلر : (نعیم دنیا) ، (نازونعیم ایچنده بویومش) :

« غریب شهر دیار محبتك بر اولور »
« یانده کلخن غم ، کلشن نعیم طرب »
(نائلیٔ قدیم)

نَغْمَه [ع] ازگی ، آهنکلی کوزل سس : (نغمهٔ حزین ، نغمهٔ عندلیب) جمعی (نَغَم) و (نَغَمات) در : (نغمات عشق) . (نَغمه پَرداز ، نَغمه‌ساز) = تغنی ایدیجی ، نغمه سویله‌ین (نغمه خوان) = ازگی اوقویان .

« دلدی یوزکم نغمه‌ی خنجری نه‌دربو »
(سیّد وهبی)
« رقص ایلسون مستانه‌لر مطربلر ایتدکجه نغم »
(نفعی)

نَفَائِس [ع] « نَفیس ، نَفیسه » نك جمعی . مفردینه باقلی : (نفائس آثار ادبیه) ، (نفایس) طرزنده یازماملی .

نَفَاذ [ع] نفوذ ایتمك ، کچمك ، ایشله‌یوب اوته‌طرفه کچمك § امروحکم جاری اولمق ، سوزی کچمك :

« نفاذ حکمی اوغایتده کیم مراد ایتسه »
« کمال حسن ارادتله الفت اضداد »
(نفعی)

نَفَاسَت [ع] نفیسلك ، قیمتلیلك ، لطیف ومرغوب اولمق ، خوشه کیتمك حالی : (نفاست اطعمه ، نفاست اقمشه) .

نَفْت [ف] یردن قاینایوب چیقان بر نوع یاغ که معروفدر : (نفت یاغی) ، (نَفتی) = نفت رنکنده ، یشیل ایله قهوه رنکندن مرکب بر رنك . (نِفط) = بونك معرّبیدر .

نَفْث [ع] توکروکله اوفورمك ، اوفله‌مك . (نَفثُ الدّم) =

اصطلاح طبیدر ، خنجره ایله نفس بوریلرینی داخلاً ستر ایدن غشاء مخاطینك قانامه‌سیله دوكولن قانی توكورمك دیمكدر .

نَفْح { [ع] كوزل قوقو یاییلمق § یل اسمك .

نَفْحَه { [ع] رایحهٔ طیبه ، كوزل قوقو § یلك بركره اسمه‌سی ، براسیم یل . جمعی (نَفَحات) .

« نفحهٔ كام وشمیم كام دل موقوفدر »
« زلف عنبر بارینه ، كیسوی مشك افشانه »
(نائلیٔ قدیم)

نَفْخ { [ع] اوفورمك § (نفخ روح) ، (نفخ صور) = قیامت قوپمه‌سی .

« روح القدسك مریمه نفخ ایتدیكی روحز »
(روحیٔ بغدادی)

نَفْخَه { [ع] اوفوروك § قارین شیشكینلكی . نونك ضم وكسری ایله ده لغتدر .

« بیك نهال پرشكوفه قاپلامش اطرافنی »
« نفخهٔ رحمانه دوندرمش هوای صافنی »
« م ناجی »

نَفَر { [ع] فرد ، انسان § ضابطلك صفتنی حائز اولمایان عسكردن هربری : (دومن نفری) جمعی (نَفَرات) .

نَفْرَت { [ع] برشیدن اوركمك ، قاچنمق § برشیئ چیركین ، ایكرنج كوروب چكینمك ، تیكسینمك .

(نفرت‌بخش) = انسانه نفرت ویریجی ، ویرن .

نَفْرِین { [ف] سبّ ، لعنت ، بد دعا دیمكدر : (نفرین‌خوان) = سویكوب صایان ، بد دعا ایدن (نفرین كنان) = نفرین ایدرك .

نَفْس { [ع] جان ، روح ، جوهر ، ذات . لسانمزده بعضاً اصلنده اولدیغی كبی مؤنث اعتبار اولنور : (نفس ناطقه) دینیلیر . بعضاً ده مذكر اعتبار ایدیلیر : (نفس نفیس) طرزنده قوللانیلیر . § جسد ، شخص : (عظیم النفس) ، (نفسه كفیل) = شخصه كفیل دیمكدر . § هوی وهوس ، شهوات : (كور نفس ، نفسی قیرمق) بومعنالرده جمعی (نُفوس وأَنفُس) در § كندیسی ، لوا حقدن عاری ، یالكز معناسنده قوللانیلیر : (نفس ادرنه ، نفس قصبه) § بر شیئك حقیقتی ، هرشیئك عینی ، جوهری .

(نَفْسِ مُتَكَلِّم) = متكلمك كندی .

(نفس اَمّارَه) = انسانی قبایح ولذّات دنیویه‌یه شدتله سوق ایدن قوهٔ طبیعیه . (امّاره) = زیاده‌سیله امر ایدن دیمكدر .

(نفس لَوّامَه) = وقوع وارتكاب معاصیدن طولایی كندینی زیاده‌سیله لوم ایدن ارادهٔ انسانیه . (نفس مُطْمَئِنّه) = صفات ذمیمه‌دن مطهّر وپاك واخلاق

بر كزيده ايله متصف اوله رق قرب السهى يه اطمئنان حاصل ايتمش اولان اراده . (نفس ناطقه) = روح انسانى . معقولات ومنقولاتك مناسباتنى حس وتفهم ايتمكه مستعد اولان جوهر ذاتى . (نفس كلّ) = عرشدن كنايه‌در . (نفوس قدسيّه) = ارواح ابرار واخيار ، ملائكه (بالنفس) = بالذات (نفس الامر) = حدّ ذات ، يعنى ماده‌نك كنه وحقيقتى ، اصلى . (نفسى يتمك) = مجاهده ايله هوا وهوسه غلبه ايتمك ديمكدر .

نَفَس { [ع] صولوق : (ضيق نفس) § آن ، زمان : (نفس واپسين) = صوك نفس . (نفس ايتمك) = دعا اوقويوب برينك يوزينه اوفله‌مك . جمعى (اَنفاس) : (انفاس معدودهٔ حيات) .

« حق پرستم عرض اخلاص ايتديكم درگاه بر »
« بر نفس توحيددن آيرلمدم الله بر »
(معلم ناجى)

« چرخ مردم كشدراى دل ترك بيداد ايتسه »
« واپسيندر بر نفس اهل دلى شاد ايتسه »
(نائلئ قديم)

نَفْسانى { [ع] نفسه منسوب ومتعلق : (امل نفسانى ، انفعالات نفسانيه) ، (نَفْسانيّت) = يوركده‌كى گوتولك .

نَفْط { [ع] « نفت » ك معرّبى . بو نام ايله معروف ياغ . (نفط معدنى) = يردن قاينايان ، ياخود قويودن چيقاريلان نفت . (نفط نباتى) = چام آغاجندن ياخود ساقزندن تقطير قيلنان نفت كه (ترمنتى) ده ديليلير . عربيده كسر نون ايله افصحدر .

نَفْع { [ع] منفعت ، فائده ، كار ، تجارت : (نفع وضرر) تركجه‌سى (آصى) لفظ مهجوريدر . (آصيلانمق) = كار ايتمك ، منفعت كورمك معناسنه‌در .

نَفَقَه { [ع] اولاد وعيالى ونفسى كچينديره‌جك ، حوائجه وتعيشه صرف اولنه‌جق ارزاق واشيا وآقچه . جمعى (نَفَقات) .

نَفْى { [ع] برشيئ يرندن آييرمق ، برشى يرندن آييرلمق ، اجلا § سلب ، انكار : (ادات نفى) ، (نفى ملك) = برشى حقنده اقرارى اولان كيمسه‌نك اوشيئ بنمدر ديمه‌دن اول آخر بر كيمسه‌نك مالى اولديغى اخبار واقرار ايتمه‌سى .

نَفير { [ع] جنكه كيرن فرقه ، جماعت رجال . (نَفيرِ عام) بتون خلقك جنكه سورلمه‌سى . (يوم نفير) = حجّاجك (مينا) دن (مكّهٔ مكرّمه) يه عودتى كونى .

نَفير { [ف] بعض فقرا ودرويشانك بللرنده طاشيدقلرى بوينوز بورى ، كره نايك كوچكى كه (يوف بورىسى) ديه معروفدر § فرياد ، ناله ، چيغلق .

نَفیس { [ع] هر کسك رغبتنی جلب ایدن وخوشنه کیدن قیمتلی ، لطیف ، پسندیده ، مطبوع ، کوزل شی : (نفس نفیس ، نفیس میوه‌لر ، اطعمهٔ نفیسه ، کتب نفیسه) ، (نَفیسَه) = نفیس اولان ، نفیس عد اولنان شی دیمکدر .

نَقّاب { [ع] نقب ایدیجی ، دلیك آچیجی ، دلیجی :

« کاه اولور نقّاب چابکدست فکری طبعمك »
« گنج پر گوهر آرارکن بر توکنمز کان اولور »
(نفعی)

نَقابَت { [ع] نقیبلك ، شرافت ، اولولق .

نَقّاد { [ع] نقد ایدن ، آقچه‌نك خالصنی قلبندن تفریق ایدن § برشیئك ایسنی کوتوسندن سچوب آییران ، **ماهر** ، دقیقه بین : (فکر نقّاد ، طبع نقّاد) :

« نوله نقّاد دیسه‌ك باقی یه انصاف بودر »
« که بزم نقرهٔ اندیشه‌مز آنك پولیدر »
(ثابت)

نَقّارَه { [ع] تحریف ایله (نغاره - یاخود - ناره) دینیلیر که آلات قدیمهٔ موسیقیه‌دن طبل ، ترانپت کبی برچالغیدر : (جفته نقّاره) نظمده شدّه‌سز استعمالی جائزدر .

« چالندی بام فلکده نقّارهٔ دولت »
« پر ایتدی دبدبهٔ مژده کوش ایّامی »
(نفعی)

نَقّاش { [ع] یاغلی بویا ایله ایشله‌ین ، نقش اوران ، بویاجی : (نقّاش اصنافی ، نقّاش باشی ، نقّاش طابیه‌سی) .

« میل ایدر جنّت عالم ، مکرای حورلقا »
« آنده نقّاش ازل حسنکی تصویر ایتدی »
(ذاتی)

نَقّال { [ع] برشیئ نقل وحکایه ایدن ، چوق نقل ایدن .

نَقاهَت { [ع] خسته‌لکدن یکی قالقمه ، مرضك دفعیله خسته‌نك هنوز ضعیف وناتوان بولنشی : (حال نقاهت) .

نَقائِض { [ع] (نَقیضَه) نك جمعی . مفردینه مراجعت ایتملی .

نَقْب { [ع] بیوك دلیك آچمق . (نَقْبزَن) = دلیك آچان .

نَقْد { [ع] مسکوك آقچه ، آلتون وکموش مسکوکات ، پاره .
(نَقْداً) = نقد ، پاره اوله‌رق . جمعی (نُقُود) در . مجازاً دخی استعمال اولنور . مثلا (نقد جان) کبی .

«نیله اولسون کوهر وصلك خریداری کوکل»
« نقد جانه چارسوی عشقده رغبت می وار »
(فطنت)

نَقْدینَه { [ع] حاضر ورایج آقچه . اکثریا مجازاً قوللانیلیر : (نقدینهٔ غیرت ، بذل نقدینهٔ همت) .

نَقْر { [ع] اویمق ، طاش ویا آغاج اوزرینه یازی ، رسم ، نقش حكّ ایتمك : (صنعت نقر) .

نَقَرات { [ع] شرق بندلرينك باغى ، هراوچ مصراعده تكرارايدن دردنجى مصراع ، پرسنك.

نَقْش { [ع] بر شيئ ياغلى بويا ايله بويامق ، برقاچ درلو رنك ايله تزيين ايتمك : (نه كوزل نقش ايتمش) § اوصورتله ياپيلان شى : (نقش جدار ، نقش سقف) § رنكامېز تل ايپلك ، ابريشم ايله ايشلهمه صنعتى : (نقش درسى ، نقش معلمهسى) مجازاً رنك ، آل ، حيله معناسندهده قوللانيلير . (نقش برآب) = دوامسز ، ثباتسز شى (نقش جبين) = سر نوشت ، آلين يازيسى (نَقْشْبَنْد) = قماشلرك نقشلرينى باغلايوب ايپك تللر ايله دستكاهه احضارايدن استاد ، رسام . (نَقْشْبَنْدى) = نقشبندلك ؛ طرق عليهدن شيخ (محمدبهاءالدين) نقشبندى حضرتلرينك طريقۀ صوفيهسنه منسوب اولان درويش .

« شكل عذار يار كبى نقش دلفريب »
« لوح ضميره يازمدى صورتكر خيال »
(باقى)

نَقْص { [ع] ناتماملق ، نقصان ، اكسيكلك .

نَقْض { [ع] بوزمق ، بوزلق § بوزله ، قيرله ، سوكوب يقمه : (نقض بنا) بو مقامده جمعى اولان (اَنْقاض) دها واسع معنى ايله قوللانيلير . (نقض سن) = چوريبوب قيريلان ديشك چوقورنده قالان كوك پارچهسى .

نَقْع { [ع] ادويۀ نباتيهدن برينى صوده قايناتمق ياخود قاينار صو ايچنه بر مقدار آتوب بر چاريك ساعت قدر براقدقدن يعنى ايچه خاشلا- ندقدن صوكره صوينى آلمق . چاى ، اخلامور ، خطمى دينيلن قورى اوتلرك ياپيلديغى كبى .

نَقْل { [ع] برشيئ برندن قالديروب ديكر بر يره كوتورمك ، كوچورمك : (نقل مهمات ، نقل يكون ، اشيانك نقلى) § روايت ، تقرير ، حكايه : (نقل سركذشت ، نقل كيفيت ، نقل ماجرى) ، (نَقْلاً) = روايةً ، روايت اولهرق ، نقل صورتيله § خانه تبديل ايتمك ، گوچ ايتمك ، طاشنمق : (نقل مكان) § اهل عشرتك اثناى شربده يدكارى مزه . بو معناده غلط اولهرق ضم نون ايله مستعمل ومعروفدر . (نَقْلْبَنْد) = حكايه جمع ايدن ، حكا- يهجى ، رومانجى .

نَقَلَه { [ع] « ناقل » ك جمعى . روايت ايدنلر ، خبرويرنلر .

نَقْلى { [ع] نقل وروايته منسوب ومتعلق ، عقل ايله بيلنمهين . (عَقْلى) مقابلى .

نَقْلِيّات { [ع] نقل وروايته متعلق اولان ، عقلى اولمايان خصوصات : (عقليّات ونقليّات) §

نقل وسوق اولنان لوازم واشیا وسائره معناسنده‌ده قوللانیلیر : (نقلیّات عسکریه ، شمندوفر نقلیّاتی ، پوسته نقلیّاتی) .

نَقْلِیَّه [ع] طاشیمه ، طاشنمه ، کوچه پاره‌سی : (اجرت نقلیه ، مصارف نقلیه) .

نَقِیّ [ع] پاك ، خالص ، تمیز .

نَقِیب [ع] بر جماعتك باشی ، احوالنه نظارت ایدن کدخداسی . (نقیب الاشراف) = شرفا وسادات کرامك امور وخصوصاتنه نظارته رسماً مأمور اولان ذات . (نقیب الاشراف قائمقامی) = طشره‌لرده بووظیفه ایله موظف اولان ذوات § تکیه‌لرده شیخ وکیلی بولنان ذات . جمعی (نُقَباء) .

نَقِیر وقِطْمِیر [ع] بر شیئك کافهٔ تفصیلاتیله ، مشتملات ومتعلقاتیله ، ایگنه‌دن ایپلگه قدر تفرعاتیله مقامنده ایراد اولنور . (نَقِیر) = خرما چکردکنك ظهرنده‌کی اوفاق چوقورینه دینیلیرکه جزءی شی معناسنی افاده ایدر . (قِطْمِیر) = دخی اوچکردکه یاپیشیق اینجه قابوق معناسنه‌در .

نَقِیصَه [ع] اکسیکلك ، عیب ، قصور . جمعی (نَقائِص) ، (نَقِیصه‌دار) = قصورلی ، عیبلی ، اکسیکلی اولان .

نَقِیض [ع] برشیئك ضدّی ، عکسی اولان واوشیئك حکمنی رفع ایدن ، بوزان . (مسمی بالنقیض) = ضدیله تسمیه اولنمش دیمکدر .

نَقِیضَه [ع] ضدّلق؛ برنسنه‌نك حکمنه ومعناسنه متناقض شی .

نَقِیع [ع] اصطلاحات طبیه‌دندر . اجزای نباتیهٔ دوائیه‌یی قاینار صو ایله خاشلایوب آلنان خاصه‌لی صویه دینیلیر .

نَقِیعِیَّه [ع] اصطلاحده کوز ایله رؤیتی ممکن اولمیوب خرده‌بین ایله کوریله بیلن حیوانات صنفنه اطلاق اولنور .

نَقِیه [ع] خسته‌لکدن هنوز قالقمش اولان ، حال نقاهتده بولنان .

نَکال [ع] اشکنجه ، عقوبت ، جزای شدید .

نَکْبَت [ع] مصیبت ، مشقت . جمعی (نُکُوب ، نَکَبات) .

نَکْرَه [ع] نحویون اصطلاحنده دلالت مخصوصه‌سی مجهول اولان اسم . « معرفه » نك ضدی § مجهول ، مبهم ، تحف ، غریب : (نَکْره‌گو) = تحف ، غریب ، کولنج شی سویلین .

نَكير { [ع] «جهل» كبى بيلمه‌مك § «معروف» ك ضدى، بيلنمه‌ين شى § سؤال وجواب ملكلرندن برينك اسمى : (منكر ونكير) .

نَم { [ف] رطوبت ، ياشلق ، ايصلاقلق ، چيك ، (نَمناك) = نملى ، ياش .

نَمّ { [ع] برينك كلامنى ديكرينه نقل ايله طرفينى بربرينه دوشورمك معناسنه‌دركه تركجه‌ده قوغيجيلق ايتمك تعبير اولنور .

نَماء { [ع] بركتلنوب چوغالمق ، آرتمق، بويومك معناسنه‌در. (نَشوونَما) = (نشوء) پيدا اولوب بويومك ، يتشمك معناسنه اولمغله تأييد ايچون اقامه قيلنان (نَما) ايله برلكده نبات كبى يتشوب بويومك معناسنى افاده ايدر § ر.ع ، فائض معناسنده ده قوللانيلير : (نَمادار) = فائضلى ، فائده‌لى .

« تك همان ايله پژمرده نهال املم »
« كچدم اى ابركرم نشوونمادن كچدم »
(نابى)

نَماز { [ف] اهل اسلام ايچون بش وقتده اداسى فرض اولان عبادتدركه عربيسى (صَلات) در . (نَماز شام) = آقشام نمازى (نَمازگاه) = اكثريا شهر خارجنده ، قيرده وسد اوزرنده محراب وضعيله نمازقيلنمق ايچون ياپيلان محل . (بى نَماز) = نمازسز، تارك صلات ، نماز قيلمايان . (بى نماز عذرى) = شايان قبول اولميه‌جق صورتده سرد اولنان بهانه .

نَمّام { [ع] نمّ ايديجى ، قوغوجى .

نَمائم { [ع] (نَميمه) نك جمعى . اورايه مراجعت اولنه .

نَمَد { [ف] كچه، كبه، عبا، يوكدن معمول دوكمه اورتو . (نَمَد پاره) = كچه پارچه‌سى . (نَمَد زين) = آت اكرى اوزرينه قونيلان يوكدن تكلتى . (نَمَد پوش) = عبالى ، عبا كينمش اولان . (نَمَدين) = صرف كچه‌دن ، بتون بتون كبه‌دن ، عبادن .

« خوارباقمه هر نمد پوشه صاقن اى محتشم »
« هركدايى خضركور هرشخصه درويشانه باق »
(اصولى)

نَمِر { [ع] پلنك ، قاپلان . كسر نون ايله ده لغتدر . جمعى (نُمُر) در .

نَمرود { [ع] مشاهير جبابرهٔ قديمه‌دن حضرت (ابرا- هيم) عليه‌السلامى آتشه القا ايدن شخص .

نَمَك { [ف] ملح، طوز : (حق نان ونمك) = طوزو اتمك حقى معناسنه‌دركه شكران نعمت مقامنده قوللانيلير . (بى نمك) = طوزسز (نَمَكدان) = طوزلق ||

دلبرك دوداغندن كنايه اولەرق دخی ایراد اولنور . (نَمَكين) = طوزلو‖ طادی یرنده، لذتلی : (لب نمكين) ، (نَمَك بحرام، نَمَك حرام) = كفران نعمت ایدن ، نانكور . (نَمَكسود) = طوزلانمش‖ باصدیرمه (نَمَكشناس) = طوزطانیان ، یعنی ایيلك بیلن ، شاكر نعمت دیمكدر .

نَمْل [ع] قارنجه، مور. ایكنجسی بدن انسانی‌یه عارض اولان
نَمْلَه قارنجه‌لانمه علتنه‌ده اطلاق اولنور .

نَميقَه [ع] مكتوب، نامه، شقه، یازلمش كاغد : (نميقهٔ مخلصی) ، (ترقیم نمیقه) بونك جمعی اولان (نَمائِق) اصلاقوللانیلماز .

نَميم [ع] فیسلتی ، جیزرتی § (نمام) كبی سعایت ایدن، قوغوجی .

نَميمَه [ع] آغیز قاره‌سی، نفاق. (نَميمَه‌ساز، نَميمَه‌كار) = منافق ، قوغوجی .

نَنْگ [ف] ناموس، عار، حیا، حجاب § صیت ، شهرت: (پردهٔ ننك) ، (نام وننك) = اسم وشهرت (بی ننك) = حیاسز ، ناموسسز .

نَو [ف] یكی ، تازه ، طراوتلی. (طرزنو) = یكی طرز

(نَوْنیاز) = ایشه یكی باشلایان، یكی مشق آلان (نَوْراه) = یكی یولجی (نَوْ ایجاد) = یكیدن وجوده كتیرلمش، اوّل یوق ایكن صوكره‌دن یاپلمش .

نَوای [ف] نغمه ، لحن، آواز، سس. كرك انسان وكرك حیوان سسنه اطلاق اولنور : (نوای بلبل، نوای نَیْ) ، (خوش نوا) = كوزل سسلی: (مطرب خوش نوا) ، (نَواساز) = خواننده ، چالغیجی § مقامات موسیقیه‌دن بری: (فصل نوا)، (نوادن باشلامه) تعبیری مشهوردر . (نوای خسروانی) مشهور باربدك خسرو پرویزك مجلسنده اوقودیغی برلحن § رزق ، ذخیره ، نواله . (بی نَوا) = عاجز، یوقسول، آچ صوسز: (درویش بی نوا) .

نَوائِب [ع] « مصیبت » معناسنه اولان (نائبه) نك جمعی: (نوائب دهر) .

نَوائِر [ع] « نائِرَه » نك جمعی ، شعله‌لر . مفردینه ده مراجعت اولنه .

نَوات [ع] علی الاطلاق چكردك معناسنه‌در . قول ضعیفه كوره خرما چكردكی دیمكدر. تصغیرنده (نُوَيْت) دینیلیر .

نَواجِذْ } [ع] آزی دیشلری معناسنه اولان (ناجِذ) لـڭ جمعی .

نَوّاحْ } [ع] میّت ایچون اجرتله نوحه وفریاد ایدن آدم . مؤنثی (نَوّاحَه) در .

نَواحی } [ع] « ناحیه » نك جمعی . جانبلر ، یانلر ، بوجاقلر : (نواحیٔ بدن) § کویدن بیوك اولوب دولت طرفندن منصوب برمدیرك زیر ادارەسندە بولنان محل ، دیار : (قری ونواحی) .

نَوادِرْ } [ع] « نادِرَه » نك جمعی ، آز بولنان شیلر : (نَوادِرُ الْكَلام) .

نَوادی } [ع] مجلس معناسنه اولان (نادی) نك جمعی : (نوادیٔ ادبا) .

نَوازْ } [ف] ترکیب ایله اوقشایجی ، تلطیف ایدیجی معناسنده قوللانیلیر . (نُوازْ) مادەسنه مراجعت اولنه .

نَوازِشْ } [ف] تلطیف ، التفات ، اوقشامه . (نُوازِشْ) مادەسنه مراجعت اولنه .

نَوازِلْ } [ع] « نازِلَه » و « نَزْلَه » نك جمعی . § آفات . مفردینه مراجعت ایتملی .

نَواصی } [ع] « ناصیَه » نك جمعی ، جبهەلر ، آلینلر .

نَوافِلْ } [ع] « نافِلَه » نك جمعی . فرض ، واجبدن ماعدا اجرا قیلنان عبادتلره دینیلیر .

نَواقِصْ } [ع] « نُقْصان » لـڭ جمعی ، اکسیکلر .

نَواقیسْ } [ع] « ناقوس » لـڭ جمعی ، چاڭلر ، چنغراقلر : (طنین نواقیس) .

نَوالْ } [ع] بهره ، نصیب § لطف ، احسان ، عطا ، کرم : (دریانوال) = لطف واحسانی دڭز کبی چوق ونهایتسز اولان دیمکدر .

نَوالَه } [ع] نصیب ، قسمت || ییەجك ، یئنتی : (نَوالَه چینْ) = قسمتنی آلان ، ییەجك طوپلایان .

نَوامیسْ } [ع] عربیەدە قانون معناسنه اولان (ناموس) لـڭ جمعی ، قانونلر ، شریعتلر دیمکدر . لسانمزدە مفردی اصلا بومعنادە قوللانیلماز .

نَواهی } [ع] (نهی) لـڭ جمعی ، نهی اولنمش ، منع قیلنمش شیلر ، منهیّات : (اوامر ونواهی) .

نَوْ آیینْ } [ف] یڭی اسلوب || اسلوب جدید احداث ایدن .

نَوْبارَه، نَوْباوَه { [ف] ترفنده ، يكى يتشمش ميوه ، سبزه . مجازاً ده قوللانيلير .

نَوْبَت { [ع] دور، صيره § صيره ايله ادا اولنان وظيفه ، خدمت: (نوبتجى) § برخدمته صيره ايله بر قاچ كيشى دوام ايتمه § مدت خدمت § فرجه ، فرصت § بعض امراضده آره صيره وقوعبولان حال بحران : (صتمه نوبتى ، خستهنك نوبتى زياده) § اوقات معينهده بعض محال رسميهده چالينان موسيقه .
(بِالْمُناوَبه) = نوبت ايله ، صيره ايله
(نوبتخانَه) = اسكى زمانده مهتريرى
(نَوْبَتْزَنْ) = نوبت چالان مهتر .
(سَرنَوبَتْ ، نوبتجى) = حماملرده دلاكلرك صيره ايله اداى خدمت ايتملرينه باقان آدم .

نَوْبَر { [ف] ترفنده ميوه ، چيچك § ممهلرى يكى بويومكه باشلامش قيز .

نَوْبَنَوْ { [ف] يكيدن يكىيه ، تازهدن تازهيه .

نَوْبَهار { [ف] ايلك بهار، يازدن اوّل اولان موسم كه (مارت ، نيسان ، مايس) آيلرندن عبارتدر .

نَوْپَيدا { [ف] يكى حاصل اولان، يكى يتيشن .

نَوْجُوان { [ف] دليقانلى، تازه ، گنج . (نَوجوانى) = دليقانليلق ، گنجلك .

نَوْح { [ع] ميّت اوزرينه فرياد ايله آغلامق، صاغوصاغمق § گوگرجين نغمه ايله اوتمك: (نوح كبوتر ، نوح حمامه) .

نَوْحَه { [ع] نوح كبى ماتم ، فرياد ايله ؛ ازكى ايله آغلامق، صاغو. جمعى(نوحات) ، (نَوْحَه گَر) = اولويه آغلايان (نَوْحه گَرى) = نوحه ايديجيلك .

نَوْخيز { [ف] گنج ، جوان . (نَوْخاست) ده بومعنادهلغتدر § يكى يتشمش، يكى چيقمش، تازه : (خط نوخيز ، نهال نوخيز) .

نَوَرْد { [ف] دورمك، قيوبرمق، طى مسافه ايتمك معناسنه اولان (نَوَرْدِيدَنْ) مصدرندن مشتق اولوب لسانمزده دائما تركيب ايله قوللانيلير: (رَهْ نورد)= يوله گيدن، يول يورين. (صحرانورد) = صحرايه گيدن .

« اورَهْ نورد سبكرَوكه كلسه رفتاره »
« نه صاعقه ايريشور گردينه نه برق ونه باد »
(نفعى)

نَوْرَس { [ف] يكى يتشمش، تازه، كوريه : (جوان نورس، شاخ نورس ، نهال نورس) .

« آلمشدر اولان عقلمزی بربت نورس »
« کیم عشقی می کهنه کبی هوش ربادر »
(نفعی)

نَوْرُسْتَه [ف] یکی بتمش، یکی یتشمش: (نهال نورسته)

نَوْرَسْم [ف] یکی چیقمه قیرمه‌لی قاپوت، یکی رسم اوست لباسی .

نَوْرَسِیدَه [ف] یکی ایریشمش، کنج ، تازه . جمعی (نَوْرَسِیدَگاْنْ) = یکی ایریشنلر ، یتیشنلر : (نورسیدگان ادبا) .

« هر نورسیده شاخ کل آلدی الینه جام مل »
(نفعی)

نَوْرُوزْ [ف] یکی کون دیمکدر که سنهٔ شمسیه‌نك برنجی ومارت رومینك سکز ویا طقوزنجی کونیدر . کونش اوکون (حمل) برجنه دخول ایدر. تساویٔ لیل ونهار وقوع بولور . (نَوْرُوزِیَّه) = غلط مشهور قبیلندن اولوب شمسك حمل برجنه دخول ایتدیکی آنده ینلمك اوزره عطری ، مقوی ، معدوی مواددن ترتیب اولنان معجونه، طاتلی‌یه اطلاق اولنور .

نَوْزاْدْ [ف] یکی طوغمش، یکی طوغان: (طفل نوزاد ، بکای نوزاد) .

نَوْزَمِینْ [ف] یکی یولده ، یکی یول ، یکی چشید .

نَوْشُکُفْتَه [ف] یکی آچلمش، چیچك کبی یکی آچیلان : (غنچهٔ نوشکفته) .

« بلبل کلزار عشقم سینهٔ پرداغله »
« نوشکفته غنچهٔ دل آشیانمدر بنم »
(نفعی)

نَوْع [ع] کونا ، قسم ، چشید، درلو : (نَوْع نَوْع) = درلو درلو ، کونا کون § صنف . جنسدن اخصدر: (نوع بشر) ، (نوعاً) = برمقدار ، جزءی، نوع جهتیله . (نَوْعُماٰ) = برنوع ایله ، برصورتله ، بعض مرتبه . (نَوْعِی) = نوعه منسوب ومتعلق .

نَوْعَرُوسْ [ف] یکی کلین ، هنوز قوجه‌یه وارمش قیز . جمعی (نَوْعَرُوساْنْ) .

نَوْكْ [ف] اوج، کوشه ، برشیئك سیوری یری: (نوك خامه) ضم نون ایله‌ده لغتدر :

« ای کلنهال طوغریسی سایه‌کده خارغم »
« کچدی درونه نوك دیکندن زیاده‌جه »
(واصف)

نَوْكاْرْ [ف] یکی ایشه باشلایان، عجمی .

نَوْلْ [ع ف] کمی کراسی ، حموله نقلی اجرتی. محرفی (ناولون، ناولین) .

نَوْمْ [ع] خواب ، اویقو . (بَیْنَ النَّوْمِ وَالْیَقْظَه) = اویقو ایله اویانیقلق آره‌سی دیمکدر .

نَوْمِيدْ { [ف] اميدسز ، مأيوس ديمكدر . (نا اُميدْ) ڭ مخففيدر . (نَوْمِيدانَه) = مأيوسانه ، اميدسزجه‌سنه . (نَوْمِيدى) = اميدسزلك ، مأيوسيّت .

نَوْنِهالْ { [ف] تازه‌فدان، آغاجك تازه سوركونى. اكثريا تشبيه صورتيله قامت بالاى دلبرانه اطلاق اولنور :

« بنده مستغنى‌طبيعت‌نونهالم سايه‌دار »
(معلم ناجى)

نَوْهَوَسْ { [ف] يكى هوسلى ، مبتدى، عجمى . جمعى (نَوْهَوَسانْ) .

نَوِينْ { [ف] يپ يكى ، يكى شى، يكى‌اولمه : (طرزنوين) .

نَهارْ { [ع] كونشك طلوعندن غروبنه قدر كچن زمان كه لسانمزده (كون ، كوندوز) دينيلير: (لَيْل ونَهارْ) = كيجه و كوندوز (نصفِ نَهارْ) = اوكله ، كوندوز اورته‌سى (نَهارى) = كوندوزه منسوب ومخصوص، كوندوزلك ديمكدر.

نَهْبْ { [ع] غارت، يغما ، صويمه ، آقين ، چاپول .

نَهْجْ { [ع] طوغرى يول، آچيق يول § طرز ، منوال ، اسلوب : (بَرْنَهْجِ شَرْعى) .

نَهْرْ { [ع] صويك دره‌دن زياده وچوق اوله‌رق آقديغى ير، چاى، ايرماق: (طونه نهرى، سقاريه نهرى ، نهر جسيم ، فرات نهرى) جمعى (اَنْهار) در. جمع ديكرى اولان (نُهُورْ) قوللانيلماز . (نَهْرِىّ) = نهره منسوب ديمكدر: (ماهئ نهرى، ادارهٔ نهريّه) .

نَهَنْگْ { [ف] عربيده « تمساح » دينيلن ومصرده (نيل) كنارلرنده چوق‌ظهور ايدن (كلر) ه مشابه وعظيم‌الجثه جانورآبى. كسرنون ايله معروف ايسه‌ده يا كلشدر .

نَهْى { [ع] منع ايله‌مك ، ياساق ايتمك ، برينى برشيدن آليقويمق ، ياپديرمامق . (امر) ڭ ضدّى: (امرونهى) ، (نهى‌عن‌المنكر) = ممنوعات شرعيه‌دن نهى ديمكدر .

نَهِيبْ { [ع] دهشت ، قورقو § يغماجى ، چاپولجى .

نَهِيقْ { [ع] « نَهْق » دن مشتق، اشك‌آوازى، آكيرمه‌سى: (نهيق حمار) .

نَىْ { [ف] « نایْ » مخفف. اورايه مراجعت اولنه .

نَيِّرْ { [ع] نورلو، پارلاق، ايشيق: (نير اعظم) = كونش(نير اصغر) = آى(نَيِّرَيْنْ) = شمس‌وقمر.

نیرنج [ع] فارسی « نیرنك » ك معرّبی. طلسم معناسنه‌در. جمعی (نیرنجات) .

نیزار ، نیستان [ف] قامشلق ، سازلق محل .

نیزن [ف] نی چالان. (نایزن) ك مخفی . (نكاه نیزنانه) = نیزن كبی یان باقش .

نیشكر [ف] شكر قامشی كه عصاره‌سندن شكر حاصل اولور .

نیل [ع] نائل اولمه ، مطلوبه ایریشمه ، مقصده ایرمه : (نیل مرام) .

« نه‌درجرمم ؟ دیمش خوبانه (نیلی) »
« آلانسز كوكلمی همم ویرمه‌ین سز »

﴿ نِ ﴾

نباخ [ع] كوپك هاولامسی ، اورومه‌سی .

نبال [ع] اوق معناسنه اولان (نبل) ك جمعی . مفردی قوللانیلماز .

نثار [ع] صاچمق ، سرپمك : (كوهر نثار) = كوهر صاچان (درّ نثار) = اینجی صاچان (پرتونثار) = نورصاچان ، آیدینلا- تان (بدایع نثار) = بدیعه‌لر صاچان. § دوكونده سرپیلن پاره .

نجاد [ع] قیلیج باغی ، حمائل سیف . (طویل النّجاد) = اوزون بویلی آدم .

نحریر [ع] عالم ، فطین ، ماهر ، اموردیده ، حقایق آكاه آدم . ارباب علم و قلمك مشاهیری حقنده‌ایراداولنور : (نحریر بی‌نظیر)

نداء [ع] چاغیرمق ، باغیرمق § سس: (ندای هاتف) ، (حرف ندا) = (یا ، آ ، آی) كبی خطابی متضمن اولان حرفلرله اسما وصفاته الحاق اولنان الف حرفی : (یا حافظ ، باقسه‌ك آ ، ای خواجه ، سرورا ، داورا) كبی .

نزار [ف] زبون ، ضعیف ، نحیف، آریق: (جسم نزار).

« تنم نزاركوروب قاچه ای‌رمیده‌غزال »
« تصور ایت‌كه هیولای روح مجنونم »
(نائلی قدیم)

نزاع [ع] خصومت ایتمه ، چكشمه ، آغیز غوغاسی . (نزاع لفظی) = اساسسز ، مألسز ، چكه یاریشدرمه . (قطع نزاع) = غوغایی یاتشدیرمق ، صلح ایتمك .

« دامنك پرخون‌ایدن شمشیرمهر كدرفلك »
« فارغ‌اول بزدن‌سنكله‌یوق نزاعی كیمسه‌نك »
(نائلی قدیم)

نِژاد { [ف] اصل ، نسل ، حسب ، صوی : (عالی نژاد ، پاك نژاد) .

نِساء { [ع] قادینلر. قادین معناسنه اولان (امرأه)نك لفظنك غیری اولەرق جمعیدر : (طائفۀ نساء) .

نِسبَت { [ع] تعلّق ، مناسبت ، قرابت، یاقینلق § مقادیرك بربرینه نظراً واقع اولان قدروقیمتلری § لغارتمه جدولنده مقید بولنان اعداد متناسبه : (نسبت عددیه ، نسبت هندسیه) ، (نسبتلی) = متناسب (نِسبَةً) = نسبت صورتیله ، بربرینه باقەرق. (نِسبی) = دیكر شیئه نسبتلی ، نسبت ایله : (یاء نسبی) .

نِسوان { [ع] « نساء » كبی (امرأه) نك جمعی ، قادینلر . جمع ثالثی اولان (نِسون) قوللانیلماز .

نِسوِیّ { [ع] نسایه منسوب ومتعلق دیمكدر .

نِسیان { [ع] اونوتمق ، یاضعف حافظه ویاخود غفلت سببیله برشیئی خاطردن چیقارمق .

نِشادُر { [ف] نشادر . فتح نون ایله ده لغتدر . (ملح نشادور) = نشادر روحی .

نِشاستَه { [ف] بغدایك اوزی . (نِشا) ده بو معنایه لغتدر : (نشاسته حلواسی) .

نِشان { [ف] علامت، اثر § هدف، آماج ، تفنك و اوق یری § حسن خدمت وصداقت اربابنه مكافات اولەرق طرف دولتدن درجات مختلفه ده ویریلن معروف علامات مخصوصه : (نشان امتیاز ، نشان افتخار ، نشان ذی‌شان عثمانی) هدف معناسنده (نشانگاه) تعبیری ده قوللانیلیر. (نشانجی) = یكیچری دورنده طغراكش ، توقیعی || آتیجی ، آتدیغی قورشونی هدفه اصابت ایتدیرن . (نشانلانمق) = كویكی اولەجق ذات طرفندن كلین اولەجق قیزه نامزدلك علامتی اولەرق كوندریلن ذی قیمت هدیەنك رسم قبولی .

نِشانَه { [ف] بو دخی علامت ، اثر ، اماره ، هدف : (نشانۀ عاطفت ، نشانۀ ظفر) .

نِشتَر { [ف] قان آلمق ، چیبان ویاره آچمق ایچون قوللانیلان كوچك بچاق . (نیشتر) مخففی . اورایه باقلی .

نِشیب { [ف] اینیش . یوقوش معناسنه اولان (فراز) مقابلی : (نشیب وفراز) = اینیش ویوقوش. (نشیبگاه) = چوقور یر .

نِشیمَن { [ف] اوتورەجق یر . (نشیمنگاه ، نشیمنگه)

= مأوی ، یورد ، طوراق .
« بن سلیمانم فهیما کشور اشعارده »
« عرش بلقیس سخن شمدی نشیمندر بکا »
(خواجه فهیم)

نِشین [ف] اوطورمق معناسنه اولان (نشستن) = مصدرندن امر حاضردر. وصف ترکیبی صورتنده و اوتوریجی ، اوتوران معناسنده قوللانیلیر : (کوشه نشین ، پوست نشین ، مدرسه نشین ، خلوت نشین) ، (نشیننده) = اوتوریجی ، مصدر مذکورك اسم فاعلیدر.

نِصاب [ع] فی الاصل هر شیئك اصلی ، اساسی ، مرجعی معناسنه در. لسانمزده مقدار ، درجهٔ کافیه ، حصه معناسنده قوللانیلیر : (نصاب کمال ، نصاب علم) || عرف شرعیده مالدن شو مقداره اطلاق اولنور که مال آنکا بالغ اولدقده زکاتی واجب اولور. مثلا کوموش ایکی یوز درهم و دوه بش عدده ایریشنجه زکاتلری ویرلمك لازم کلیر. بو تقدیرده کوموشك نصابی ایکی یوز درهم ، دوه نك نصابی بش رأسدر.

نِصف [ع] بر شیئك یاریسی ، یاریم ، بچق : (نصف قطر) ، (نصف نهار) و (نصف النهار) = اوکله وقتی . (نصف اللیل) = کیجه یاریسی .

نِصفیّت [ع] یاریملق حالی ، یاری یاری یه : (نقودی نصفیت اوزره تقسیم) ، (نصفیه) = بر شیئك ایکیده بر قسمی || یاریملق نای ، قیصه نای .

نِطاخ [ع] طوس اورمه ، اوروشوب غوغا ایتمه .

نِطاق [ع] نسوان عربه مخصوص بر نوع لباس ، فوطه ، قوشاق ، کمر § منطقه ، قوشاقیری : (نطاق الجوزاء) ، (ذات النطاقین) = اسماء بنت ابی بکر رضی الله عنهمانك لقبیدر. لیلهٔ هجرت سنه سنده حضرت رسول اکرم صلی الله علیه وسلم ایله ابوبکر الصدیق رضی الله عنهك غار مشهوری حین تشریفلرنده بلنده بولنان نطاقنی ایکی یه بولوب بر پارچه سنی کندیلرینه طعام سفره سی و دیکر پارچه سنی ده قربه یه باغ یاپمش اولمسی سبب تلقیبدر .

نِظام [ع] بر شیئك ثبات ودوامنه مدار اولان نسنه یه ، حالته اطلاق اولنور . بوندن ماعدا دیزی ، دوز کونلك ، حسن ترتیب ، قاعدهٔ مطرده ، قانون عرفی ، وزیر معنالرینی ده افاده ایدر: (دستور مکرم نظام العالم) (نظاماً) = قانونه کوره . (نظامی) = نظامه منسوب ، قانون وقاعده یه متعلق . (محاکم نظامیه) = نظام محکمه لری (عساکر نظامیه) = نظام

و انتظام تحتنده بولنان عسکرلر. جمعی (نظامات) .

نعال { [ع] (نعل) ڭ جمعی . مفردینه باقلی . (صف نعال) = آیاق قابلری یری ، پاپوشلق .

نعم { [ع] نه کوزل معناسنه فعل مدح . (بئس) مقابلی : (نعم المطلوب ، نعم التصادف) .

نعم { [ع] (نعمت) ڭ جمعی : (ولیّ النعم) .

نعمت { [ع] خوش دیرلك ، ایبلك ، رفاه وراحته مدار اولان حال ومال ، آزوق || فرح ، مسرّت ، عافیت . (نعمت الٰهیه) = جناب حقك عبادینه بخش ایتدیکی هردرلو اسباب عیش ورفاه . (ولیّ نعمت) تعبیرینه حرف تعریف الحاق ایدیلنجه (ولیّ النعمه) طرزنده یازمق لازم کلیر . اولکی یازیلیرسه غلط اولور. یعنی (ولیّ النعمت) یازیلەماز.

« قناعت دامنن الدن براقه نعمت ایسترسه ڭ »

(قوجه راغب)

نفاس { [ع] قادینك چوجق طوغورمق حالی ، لخوصه لق§ قادین حیض کورمك معناسنه درکه قان ظهوری دیمکدر : (سیلان نفاس) .

نفاق { [ع] ایکی یوزلیلك ، دین خصوصنده ریا کوسترمك؛ بربریله بوزیشوب خصم اوله جق حال وحرکتده بولنمق . شرعاً وعقلاً منفور ومذمومدر .

« نفاق ایتمشلر اما معنوی همّت بیورمشلر »

(وحیی)

نقاب { [ع] پچه ، یوز اورتوسی ، یاشماق : (نقاب جمال ، رفع نقاب) .

« نقابن ایلسون رفع کورمدك چوقدن »
« اونور دیده یه شاید نظر اصابت ایدر »

(سید وهبی)

نقابت { [ع] نقیبلك .

نقاط { [ع] « نقطه » نك جمعی ، اوماده یه باقلی : (نقاط عسکریه ، نقاط حربیه ، نقاط مهمه) محاوراتده (نقاط) صورتنده استعمالی معروفدر .

نقرش | **نقریس** { [ع] آیاق پارمقلرنده ، طوپوقلرده ، مفصللرده ، پیدا اولان برنوع شدید وجعلی علّت . جمعی (نقاریس) .

نقض { [ع] بنایی قنتیسی ، بوزنتیسی . جمعی (انقاض) .

نقمت { [ع] معامله شدیده ایله ، عقوبتله جزا دیمکدر . جمعی (نقم ، نقمات) .

نکات { [ع] (نکته) نك جمعی ، نکته لر ، فهم وادراکی

كمال عقل وفراسته متوقف اولان معانئ دقيقه، نازك ماده‌لر: (نكات ومضامين) ضم نون ايله يا كلمشدر .

نِكاحْ [ع] تزوّج ايتمك، قادين آلمق معاملهٔ شرعيه‌سى: (عقد نكاح، حبالهٔ نكاح) .

نِگارْ [ف] نقش ، رسم ، صورت، صنم: (نگارخانهٔ چين) § تصوير كبى كوزل ، محبوبه ، دلبر ، (نِگارْخانَه) و (نِگارِسْتانْ) = نقش ، رسم ، صنم ايله مزين خانه ‖ رسم وصورت سرگيسى .

نِگارَنْدَه [ف] رسّام، مصور معناسنه‌در .

نِگاشْتَه [ف] نقش اولنمش ، رسم ايدلمش، يازلمش: (نگاشتهٔ صحائف تواريخ) .

نِكالْ [ف] آتشپاره ، آتشلى كومور پارچه‌سى .

نِگاهْ [ف] نظر ، كورمه ، باقش . تخفيف ايله (نَگَه) صورتنده ده قوللانيلير: (نگاه مستانه)، (آهو نگاه) = آهو باقشلى (نگهفروز) = نظرى ، كوزى نورلانديريجى . (نِگاهْبانْ) و (نِگَهْبانْ) = باقيجى، كوزه‌تيجى ، بكجى . (نِگَهْبانى) = بكجيلك . (نِگاهْدارْ، نِگَهْدارْ) = صاقلايجى، حامى ، حافظ ، بكجى .

(نِگَهْ اَنْدازْ) = نظر ايديجى، عطف نظر ايدن .

«فسون گرشمه‌سنك لب كزيده مفتونى»
«نگه تغافلنك دلربوده حيرانى»
(نائلئ قديم)

«غرق ايلدكجه حزنه نكاهك نكاهمى»
«تعقيب ايدردى كريه وفرياد آهمى»
(معلم ناجى)

نِگَرانْ [ف] باقيجى ، باقان :

«زيرا نه ديمكدر بوكه رندان ايله واعظ»
«بر پرده طوروب جام هلاله نگراندر»
(نفعى)

نِكُو [ف] (نيكو) مخففى ، اوكلمه‌يه باقلى . (نِكُوخْواهْ) = اييلك ايسته‌ين ، خير ديله‌ين .

نِگُونْ [ف] آلت اوست، زيروزبر اولمش، ترس دونمش: (سَرْنِگُونْ) باشى آشاغى ، آلتى اوستنه كلمش . (نِگُونْ طَشْتْ) = قبهٔ آسمان (نِگُونْسارْ) = باشى آشاغى ديمكدر . نظمده تخفيف ايله (نِگُوسارْ) ده دينيلير .

نِگينْ [ف] مهر، خاتم، يوزوك: (فصّ نگين، نقش نگين)، (نِگينْسازْ) = حكّاك ، مهرقازيجى .

نِمالْ [ع] (نَمْل) ك جمعى ، قارنجه‌لر .

نَمِر { [ع] قاپلان. فارسیسی (پَلَنْك). جمعی (أَنْمار، نُمُور، نِمار)،

(نِمْرَه) = دیشی قاپلان.

نِهادْ { [ف] اصل، بنیاد، بنیه، خلقت: (بدنهاد) = اصلی کوتو، یارادیلیشی کوتو.

نِهادَه { [ف] قونمش، قونلمش: (فرونهاده) = آشاغی قونلمش، آشاغی‌ایدلمش، طرح‌ایدلمش.

« بضاعه قالماز ایدی افتخار مخدومه »

« فرونهاده اولنسه افندی زاده‌لکی »

(قوجه راغب)

نِهالْ { [ف] تازه، دوز کون‌فدان، آغاجك كورپه سوركونی.

(نِهالِسْتانْ) = فدانلق، قورولق.

نِهالَه { [ع] فدان § آوجی‌قورقولغی § دوشه‌مه، دوشنه‌جك شی § لسانمزده سفره‌ده صحنلرك آلتنه قونیلان مشین‌اوستنه ایشله‌مه‌لی آلتلق معناسنده قوللانیلیر. بومعناده (نهالی) یاكلشدر.

نِهانْ { [ف] كیزلی، صاقلی. (نِهانی) = كیزلیلك، صاقلی اولقلق. (نِهانْ پَیكَرانْ) = ملائكهٔ كرام (نِهانْخانَه) = خلوت، مخزن، سرداب، مغاره، بودروم.

نِهاوَنْدْ { [ف] عراق‌عجمده مشهور بربلده § اوشهره نسبتله موسیقی‌ده برمقام اسمی. (نِهاوَنْدی) نهاونده منسوب.

نِهایَتْ { [ع] غایت، اوج، صوك. (نِهایَه) طرزنده‌ده قوللانیلیر. (بی‌نهایه) = اوجسز، صوكسز. (نهایة النهایه) = صوكك صوكی، اك صوك. (الی‌النهایه) = صوكه قدر.

« اوصاف خدایه غایت اولماز »

« فیض سخنه نهایت اولماز »

نِهَنْك { [ف] یاكلشدر. طوغریسی (نهنك) در. او ماده‌یه مراجعت ایتملی.

نِیابَتْ { [ع] نائبلك خدمتی، قاضی‌وكیللكی § نائبلك محلی.

نِیّاتْ { [ع] « نیّت » ك جمعی: (نیّات خیریه).

نِیاحْ، نِیاحَتْ { [ع] میّت اوزرینه آغلایوب باغیرمه، فریاد ایتمه.

نِیازْ { [ف] رجا ایتمك، یالوارمق § حاجت. احتیاج، خواهش. (نِیازْمَنْد) = محتاج، رجا ایدیجی. (بی‌نِیاز) = مستغنی، احتیاجسز. (نِیازی) = نیازه منسوب، نیاز ایدیجی، طلبكار. (نیازمَنْدانْ) = حاجت صاحبلری، رجاجیلر.

« آزادکان قید امل سرفراز اولور »
« نازایلسون سپهره اوکیم بی نیازاولور »
(قوجه راغب)

نیام { [ف] غلاف ، قین ، قیلیچ ، خنجر ، بیچاق کبی سلاحلرك قابی .

نیام { [ع] اویقو || اویویانلر معنا - سنی‌ده افاده ایدرکه او تقدیرده (نائم) ك جمعی اولور .

نیّت { [ع] بر شیئه قصد وعزم ایتمه ، قورمه : (حسن نیّت) جمعی (نیّات) .

نیران { [ع] آتش معناسنه‌اولان (نار) ك جمعی : (نیران هجران) § جهنّم ، طامو : (عذاب نیران) « نور » ك جمع دیگری (نیران) کلیر ایسه‌ده لسانمزده او معناده اصلا قوللانیلماز :

« سودیکم وصالك قدرو یرمزبکا لذت جنان »
« آتش هجران قدر یاقمز هله نیران بنی »
(لا)

نیرنك { [ف] معرّبی (نیرنج) در . سحر ، افسون ، حیله ، کوز باغجیلق § رسم ، طاسلاق شی . (نیرنکساز) = حیله کار ، مکّار ، حقه‌باز .

نیرو { [ف] قوت ، قدرت ، زور ، کوج . (نیرومند) = کوجلی ، قوتلی ، زورلی . (نیرومندی) = کوجلیلك ، قوتلیلك .

نیزه { [ف] میزراق . (نیزه دار) = میزراقلی . (نیزك) = کوچك میزراق ، سونکو .

« نای نیزه کاتب کردونك اولدی خامه‌سی »
« صفحهٔ میدانده ایتدی قامت بدخواهی لام »
(عبدالغنی نادری)

« هر حمله‌ده هجوم دلیران نیزه‌دار »
« خیل عدویه اول قدر آفت رسان اولور »
(نفعی)

نیسان { [ف] سنهٔ رومیهٔ مالیه‌نك ایکنجی آیی . برنجیسی شهر (مارت) در .

نیستی { [ف] عدم ، یوقلق . (هستی) مقابلی . فارسیده (نیست) = یوق دیمکدر : (نیستی وهستی) = یوقلق وارلق . (عالم نیستی) = یوقلق عالمی .

نیش { [ف] ایکنه ، بیز ، دیکن کبی اوجی سیوری شی : (نیش زنبور) § زهر ، آغو : (نیش عقرب) .

« خوش کوشهٔ ذوق ایدی صفا اهلنه عالم »
« نوش آخری نیش اولماسه سور آخری ماتم »
(روحیٔ بغدادی)

نیشتر { [ف] پك سیوری معناسنه - در . لسانمزده مخففاً (نشتر) دینیلیر . جیبان دشمکه ، آشی آشیلا - مغه مخصوص چاقی کبی کوچك واوجی سیوری وکسکین بر آلتدر .

نیك [ف] ایی دیمکدر: (نیكُ وبَد) = ایی وکوتو . جمعی (نیكان) = اییلر . (نیكبخت) = بختی ایی ، بختیار . (نیك اختر) = ایی کوکبلی، طالعی ایی. (نیك خصلت) = ایی خویلی. (نیك اندیش)= اییلك دوشونن . (نیكخو)= ایی خویلی . (نیك خواه)=اییلك ایسته ین. (نیكفال) = فالی ایی اولان . (نیك فرجام) = صوکی ایی، خیرلی. (نیك منظر) = کوسترشلی، کورینشی ایی. (نیك نام) = حسن شهرت ، ایی آدلی ، ایی اوکلو. (نیكنامی)= ایی آدلیلق. (نیكنهاد) = اصلی ، خلقتی ایی ، خوش مشرب (نیکی) = اییلك . (نیك کردار) = افعالی ایی .

نیکو [ف] ایی، صالح . (نیکو- بخت) = ایی طالعلی . (نیکوکار) = ایی ایشلی ، ایشلری طوغری وایی اولان .

« برك کل کبی اولوردی نیکو »
« تره دکجه اوعذار خوشبو »
(خاقانی)

نیل [ع] مصر دیارنده کائن مشهور بیوك ایرماق. (نیل ابیض) = نیلك باشی (نیل ازرق) = حبش دیارندن کلن قسمی، حبش نیلی (نیل زنج) = سودانده جواله نهری .

نیل [ف]چیوید اوتی. (نیله) = چیوید . (نیلج) معربدر. (نیلفام، نیلکون)=چیویدرنکنده، لاجوردی، ماوی اولان . (نیلی) = کذا چیوید رنکلی، ماوی (نیلی بحر، نیلی پرده ، نیلی حقه) = آسمان ، کوك یوزی .

نیلوفر [ف] ریاحین انواعندن ماوی برچیچکدر . میاه راکده‌ده نابت اولور . طلوع شمس ایله آچیلیر، غروب ایله قاپانیر. فارسیده (نیلو برك، نیلوپر)ده اطلاق اولنور. ترکجه تحریف ایله (لوفر) چیچکی دینیلیر .

نیم [ف] نصف، یاری، یاریم : (نیم پخته)= یاری پیشمش، یاری چیك نسنه یه اطلاق اولنور . (نیمتن) = لسانمزده تحریف ایله (منتان) دینیلن، وجودك قسم علیاسنی ستر ایدن معروف لباس . (نیم نگاه) = کوز اوجیله باقش، یاری باقمه، لحاظه .

« نیم باز ایتمش رخن زیر نقاب طره‌دن »
« رونی هم کوردم اول مهپاره‌نك هم کورمدم»
(ثابت)

نیمه { [ف] نصف، یاریم. (نیمه‌روز) = گون‌اورته‌سی، یاریم گون.

(دونیمه) = ایکی یاریم، ایکی پارچه.

(نیمه نیمه) = یاریم یاریم، پارچه‌پارچه.

﴿ نُ ﴾

نبوّت { [ع] نبیلك، پیغمبرلك : (نبوّت قدسیّهٔ محمّدیه)، (قبل النبوّه) = نبوّتدن اوّل. (نبوّت‌پناه) = رسول، پیغمبر، صاوه‌جی.

« اوله‌لی تحت نبوّتده مقیم »
« جلوه کاهیدی آنك عرش عظیم »
(خاقانی)

نوء { [ع] اصطلاح طبده بعض کمیکلرك اوزرنده پیدا اولان یومرو وچیقنتی‌یه اطلاق اولنور.

نثاره { [ف] صاچیلان شی، صاچنتی ‖ ریزهٔ طعام، یمك دوکونتیسی.

نجوم { [ع] (نجم) ك جمعی. کیجه‌لری کوك یوزنده پارلدایان جرملر، کوکبلر : (نجوم زاهره)، (علم نجوم) = اجرام مذکوره‌نك احوال وحرکاتندن وقایع کونیه‌یی استخراجه سبب اولان علم کاذب. (نجومی) = نجومه منسوب، علم نجوم اربابی، منجّم.

نحاس { [ع] باقر دینیلن معدن. (نحاسی)=باقره منسوب، متعلق : (اوانیٔ نحاسیّه، سکّهٔ نحاسیه).

نحبه { [ع] فصل نزاع ایچون چکیلن قرعه.

نحوست { [ع] نحسلك، میمنتسزلك، اوغورسزلق : (نحوست طالع).

نخاع { [ع] اوکورغه کمیکلرینك ایچنده بولنان مردارایلیك: (نخاع شوکی) = اصطلاح طبده صیرت کمیکی درونده بولنان ومردار ایلیك دینیلن قطعه دیمکدر. (شوك) = دیکن معناسنه‌در، اوکورغه کمیکلری اوزرنده دیکن کبی سیوریلمش کمیکجکلر بولنمسی مناسبتیله (شوکی) دینلمشدر.

نخبه { [ع] سچلمش، آییردلانمش، هرشیئك کزیده‌سی، منتخبی.

نخست { [ف] ایلك، برنجی، اولکی، ابتداکی : (نخستزاد، نخستزاده) = اوّل طوغان، ایلك طوغمش اولان.

نخستین { [ف] برنجی، اولکی، ایلك : (طفل نوزادك فریاد نخستینی).

نُخُودْ [ف] حبوباتدن معروف دانه. عربیسی (حِمَّص) در. قاوورولمش نخوده (لَبْلَبِی) دینیلیر. نخودك طعام ایله پیشیریلوب ییلمسی نافعدر. (نُخودی) = نخود رنکنده مشابه بررنك.

نُدْبَه [ع] میّتك محاسننی ذکر ایده‌رك آغلایش، آغلامه.

نُدَماء [ع] «نَدیم» ڭ جمعی. همدم اولانلر، مصاحبلر. (ندیم) کلمه‌سنه‌ده باقیلی.

نُذُور [ع] «نذر» ڭ جمعی: (نذور وصدقات).

نُزُلْ [ع] قوناجق، اینه‌جك یر § مهمات، قونوق ایچون احضار اولنان طعام. (نزل امینی) = قوناقجی باشی. اوائلده سفره کیدن اردونك قونه‌جنی یرلری واورالرده ییه‌جك وایچه‌جكلرینی احضار ایتمكله مأمور اولان ذاته دینیلیردی.

نُزُولْ [ع] قونمق، اینمك، اینه: (نزول باران)، (نُزولِ حُجّاج) = حاجیلرك مکّهٔ مکرّمه جوارنده (مِنا) دینیلن محله قونملری.

« او کیجه واقعه‌ده کوردی رسول »
« تا سرا پرده‌سنه ایتدی نزول »
(خاقانی)

نُزْهَتْ [ع] صفوت، طراوت، سرور § کوکل آچه‌جق محله چیقمق، تفرّج ایتمك، کسب صفا ایله‌مك. (نُزهتفزا) = کوکل فرحلغی ویرن، صفای خاطرك آرتمه‌سنه سبب اولان. (نُزهتگاه، نُزهتگه) = مسیره، سیر محلی، کوکله صفا ویره‌جك یر.

نُسَخْ [ع] «نُسْخَه» نك جمعی، یازلمش کتاب صورتلری: (تکمیلِ نُسَخ ایتمك) = علوم آلیه درسلرینی کاملاً اوقویوب بیترمك.

نُسْخَه [ع] یازیلی شی، یازلمش کتاب: (نسخهٔ کبری، نسخهٔ نفیسه) § کتاب، رساله ویا بر قاچ صحیفه‌یی حاوی اوراقك عینی، صورتی:

« ایلدم کلشنده تحقیق ریاضیات صنع »
« اولدی اوراق کلستان نسخهٔ حکمت بکا »
(نیلی)

نُسْغْ [ع] آصمه کبی آغاجلر کسیلنجه ترشح ایدن مایع، صو. (نسغ نباتی) = نباتاتك قانی حکمنده بولنان مایع معناسنه اصطلاح فنیدر.

نُشابَه [ع] تمرنلی اوق. جمعی (نُشّاب).

نُشارَه [ع] طالاش، یونغه؛ بیچق طالاشی.

نُشُورْ [ع] نشر ایتمك، یایمق، طاغتمق § بعد الموت

دیرلك : (یَوْمِ نُشُورْ) = قیامت گونی .

نُصّاخ { [ع] (ناصِح) ك جمعی ، اوگود ویرنلر .

نُصّار { [ع] (ناصِر) ك جمعی ، یاردیم ایدیجیلر .

نُصْح { [ع] نصیحت ویرمك § نصیحت، اوگود: (نصح وپند)

نُصَراء { [ع] « نَصیر » ك جمعی .

نُصْرَتْ { [ع] یاردیم ایتمك § عون، یاردیم: (نصرت السّهیه) معنویاتده استعمالی غالبدر .

« قنده عزم ایلرسه اولسون فتح ونصرت رهبری »
(نفعی)

نُصُوص { [ع] (نَصّ) ك جمعی. مفردینه مراجعت اولنه: (نصوص قرآنیه) .

نُصَیْرِیّ { [ع] « نُصَیره » منسوب دیمکدرکه بو نام ایله معروف طائفۀ باطنیه نك هربرفردینه اطلاق اولنور .

نُطْفَه { [ع] طوری ، صافی صو. بومعنایه کوره جمعی (نِطاف) § انسانك منیسی ، بلنك صویی . جمعی (نُطَف) . لسانمزده ایکنجی معناده قوللانیلیر :

« نطفه دن حاصل ایتدی انسانی »
« یازدی آب اوزره صورت جانی »
(حالتی)

نُطْق { [ع] معناسی آغزآچیلان حروفله لاقیردی سویله مك؛ کلام ، سوز :

« رضا دیوانینك طبعیله رونق کلدی آفاقه »
« باصلدی پنج دفتر نعت ونطق ابن نجّارك »
(شیخ ذائق)

نُظّار { [ع] (ناظِر) ك جمعی : (هیئت نظّـار ، رئیس نظّار) ، (نظّار کرام) .

نُعاس { [ع] اعصابه عارض اولان رخاوت ، اویوشقلق ، اویوقلامه ، امیزغنمه .

نُعْمان { [ع] دم، قان ، (شقایق‌النعمان) = کلینجك چیچکی، حمرتندن طولایی بویله تسمیه اولنمشدر § = امام اعظم حضرتلرینك اسم شریفلریدر: (نعمان ابن ثابت) رضی الله عنه .

نُعُوت { [ع] « نَعت » ك جمعی : (نعوت وقصائد) مفردینه باقیلی .

نُعُوظ { [ع] آلت رجولیّته مخصوص انتصاب علتی که ذکری دائما قوام اوزره بولندیرر .

نُعُومَت { [ع] یوموشاقلق، نرملك.

نُفُوذ { [ع] کچمه ، ایشله‌مه ، جاری اولمه ، تأثیر. فی الاصل برنسنه دیکر نسنه یه طوقنوب ایشله‌دکدن صوکره اوته طرفه کچمك معناسنه‌در: (نفوذ هوا ، نفوذ کلام) مادیات ومعنویاتده قوللانیلیر. (صاحب نفوذ) = مرعی الخاطر، سوزی کچر.

نفور [ع] اوركوب قاچمق ، طاغلمق. بومناسبتله حجاجك (منا) دن مكهٔ مكرمه يه طوغری شتاب ايله روان اولملرينه اطلاق اولنور .

نفوس [ع] جان، شخص معناسنه اولان (نَفْس) ڭ جمعی . جانلر، شخصلر ديمكدر: (نفوس زكيه، نفوس تذكره‌سی، نفوس اداره‌سی ، تحرير نفوس) ؛ (نفوس قدسيّه) = ارواح ابرار ، ملائكه .

نقباء [ع] (نَقيب) ڭ جمعی : (شرفا ونقبا) .

نقبه [ع] مجری، دليك . معانئ سائره‌سی معتبر ومستعمل دكلدر .

نقره [ع] اريمش اريدلمش گوموش پارچه‌سی : (نقرهٔ خام) = خالص گوموش § كوچك چوقور، ييو: (نقرهٔ قفا) = انسه چوقوری .

« نوله نقّاد ديسه‌ڭ باقی‌يه انصاف بودر »
« كه بزم نقرهٔ انديشه‌مز آنك پوليدر »
(ثابت)

نقصان [ع] اكسيكلك ، ناتمام اولمق : (نقصان عقل، نقصان تربيه) § اكسيك ، ناتمام : (آقچه‌نك نقصانی) ، (نقصانيّت) = غلط فاحش ، (نقصانی) صورتنده استعمالی ده خطادر. بونلری قوللانماملی. (نقصان فاحش)= برشيئك دكرينك درتده بری نسبتنده ويا دها زياده واقع اولان نقصانه اطلاق اولنور . (نقصان يسير) = برشيئك دكرينك درتده برينه بالغ اولمايان نقصانه ديئيلير:

« باقمه نقصانمه احسان ايله »
« عفو وغفرانمی فرمان ايله »
(خاقانی)

نقض [ع] بنا ييقنتيسی . كسر نون ايله ده لغتدر. لسانمزده جمعی اولان (انقاض) قوللانيلير .

نقط [ع] (نقطه) نك جمعی . (بی نقط) = نقطه‌سز، نقطه‌لری اولمايان .

« يازلسون بی نقط حرف ايله تاريخ »
« ملازمدر سروریٔ هنرور »
(سروری)

نقطه [ع] بعض حرفلرڭ اوستنه، اورته‌سنه ، آلتنه قونيلان شو (.) اشارت، بنك: (برنقطه ، ايكی نقطه ، اوچ نقطه) § رياضياتده برخطك نهايتی، اوجی § موقع منفرد § موقعنده يالڭز بكلەين نوبتچی نفر. (نقطهٔ زرّين) = كونش .

نقود [ع] پاره معناسنه (نَقد)ڭ جمعی : (كثرت نقود ، فقدان نقود) .

نقوش [ع] (نَقش) ڭ جمعی . رسملر، نقشلر: (نقوش

لطيفه ، نقوش و تصاویر) .
« منجلی آینهٔ دلده نقوش کائنات »
« ایش اومرآت مصفایه جلاویرمکده در »
(یاووز سلطان سلیم)

نُقُول { [ع] روایت و حکایه معناسنه اولان (نَقل) ك جمعی :
(نقول صحیحه ، اصح نقول) .

نُکَت { [ع] (نُکتَه) نك جمعی .

نُکتَه { [ع] فهم وادراکی ذکاوته، ظرافته متوقف وعباره نك اصل مألندن باشقه اولان لطیف معنی؛ تعبیر اخری ایله هرکسك ادراك ایده ـ مدیکی قاپالی معنایی حاوی کلام بدیع . (نُکتَه دان) = نکته بیلن، ظریف، عارف. (نُکتَه دانی) = نکته دانلق، ظرافت ، (نُکتَه شناس) = نکته آکلایان . (نُکتَه شناسی) = نکته شناسلق. (نُکتَه گو) = نکته لی سوز سویله ین . (نُکتَه گویی) = نکته سویله یجیلك . (نُکتَه بین) = نکته یی کورن ، ظریف ، ذکی آدم. (نُکتَه پرداز) = نکته لی سوز ترتیب وایراد ایدن. (نُکتَه پردازی) = نکته پردازلق. (نُکتَه آمیز) = نکته قاریشدیران .

« هر بیت بلیغ پرخیالك »
« برکلشن نکته دار معنی »
(انسی)
« بن نکته شناسم، بنی رمّال می صاندك »
(خیالی)

نُکس { ایلکه یوزطوتان خسته نك علتی کری تپمك ، خسته لکی اوسته له مك .

نُکُول { [ع] خوف واندیشه سببیله قاچنمه ، کری دونمه .

نُکهَت { [ع] فی الاصل آغیز قوقوسی دیمکدر .
عربیده لسان ایله ، آغیز ایله حاصل اولان آثام واوزاردن کنایه اوله رق ده قوللانیلدیغی کتب معتبره ده کوستریلیور . رائحهٔ طیبه یعنی کوزل قوقو معناسنه دلالت ایتدیکنه دائر هیچ براشارت یوقدر . بناءً علیه بوکلمه یی بعض لغات کتابلرنده کوستردیکی وجه ایله کوزل قوقو دیه دکل یالکز (قوقو) معنا ـ سنده قوللانمق ایجاب ایدر :
« اعدایه مدار قلمم رشحهٔ سمدر »
« احبابه شمیم سخنم نکهت جاندر »
(نفعی)

نُما ـ ی { [ف] کورنمك، کوسترمك معناسنه اولان (نُمودَن) مصدرندن امر حاضر صیغه سیدر . لسانمزده دائما وصف ترکیبی صورتنده و کوستریجی معناسنده استعمال اولنور: (جهان نما، رهنما، قبله نما) .

« مثال بحر دروننكده صاقلايوب كهرك »
« هنرنمالغه ميل ايتمه وار ايسه هنرك »
(سيد وهبى »

نمايان { [ف] ظاهر ، عيان ، گورينيجى ، گورينن :
« بدنى اولسه نمايان او شهك »
« يوركى اوينار ايدى مهرومهك »
(خاقانى)

نمايش { [ف] گوسترش، گورينش. (نمايشگاه) = محل نمايش، كوسترش يرى. (نمايش آب) = سراب، كونشك چوراق يره عكسيله صوكبى كورينشى :
« مژكانى كه نيم جنبش ايلر »
« بيك جند بلا نمايش ايلر »
(شيخ غالب)

نماينده { [ف] اسم فاعل ، كوستريجى، كورينيجى .

نمو { [ع] اوت كبى بتوب بويومك، بركتلنمك .

نمود { [ف] (نمودن) مصدرندن مشتقدر . مطلقا تركيب ايله وكوستريجى، كوسترن معناسنده قوللانيلير : (رونمود، سعادتنمود) .

نمودار { [ف] كورينيجى، كورينن § اورنك، نمونه .

نموده { [ف] گورنمش، گوسترلمش، گوزوكمش .

نموذج { [ع] «نمونه» ويا «نموده» نك معربى . اورنك ، مثال معناسنه‌در . (انموذج) صورتنده‌ده قوللانيلير .

نمون { [ف] دائما وصف تركيبى صورتنده وكوستريجى معناسنده قوللانيلير : (چهره‌نمون ، رهنمون، نمونه‌نمون) .

نمونه { [ف] مثال، اورنك، چشيد: (نمونهٔ بهشت ، نمونهٔ نزاكت، نمونهٔ امتثال) .

نواب { [ع] (نائب) ك جمعى ، قاضى وكيللرى، طشره‌لرده بولنان مأمورين شرعيه ديمكدر : (مكتب نواب) .

نواز { [ف] التفات ايتمك، اوقشامق معناسنه اولان (نواختن) مصدرندن صيغهٔ امردر . لسانمزده دائما وصف تركيبى صورتنده واوقشاييجى، تلطيف ايديجى معناسنده قوللانيلير . فتح نون ايله‌ده جائز ايسه‌ده ضم نون ايله استعمالى سليقهٔ مخصوصه‌مزه دها موافق ، دها خوش كلير : (بنده نواز ، غريب نواز ، دلنواز ، مهماننواز ، خاطر نواز).

نوح { [ع] بر پيغمبر ذى‌شانك اسم شريفيدر : (طوفان نوح)، (سفينهٔ نوح) = مجمع اجناس طوائف .

نور { [ع] قارا كلغك ضدى ، آيدينلق، ايشيق: (نورقمر،

نور ايمان، نور نبوّت)، (نورديده) = كوز نورى ، عزيز وحبيب اولان معناسنده قوللانيلير . (نور مبين ، نورنخستين)= پيغمبرمز عليه اكمل التحايا افنديمزه دينيلير . (ضياء) نوردن اقوادر. (جبل النور، جبل نور) = مكهٔ مكرمه‌ده « حرا » دينيلن طاغ .

(ذوالنّورَيْن) = حضرت پيغمبر عليه الصلاة والسلام افنديمزك ايكى كريمهٔ پاكيزه‌لرينى تزوّج ايتديكى ايچون حضرت (عثمان بن عفّان) رضى الله عنه لقب اولمشدر . (نورٌ على نور)= دها أيى، دها مقبول معناسنده قوللانيلير . جمعى (أنوار، نيران) در . لسانمزده ايكنجيسى باشقه معناده مستعملدر :

« نور ديده‌م اولدى ديده‌مدن نهان »

نُورْاَفْشانْ ، **نُورْفَشانْ** [ف] نور صاچيجى ، صاچان : (ماه‌نور افشان)، (نورپاش) ده بومعناده قوللانيلير.

نُورانِىّ [ع] نوره منسوب ، نورلى، پارلاق: (شهراه نورانى، وجه نورانى)، (نُورانِيّت) = نورانيلك، پارلاقلق: (نورانيّت سيما).

نُوشْ [ف] ايچمك . بومعناده (ايتمك، ايله‌مك)ماده‌لريله قوللانيلير § (نُوشيدَنْ) مصدرندن فعل امردر. دائما وصف تركيبى صورتنده و ايچيجى معناسنده قوللانيلير :

(مى نوش) = شراب ايچن. (عيش ونوش) = ييوب ايچمه، عمرسورمه.

« بزم دردك جامنى نوش ايلمز نامرد اولان »
(خيالى)

نُوشابَه [ف] .«آب حيات » معناسنه‌در .

نُوشانُوشْ [ف] متّصل ايچمك، طورمايوب دوام اوزره ايچمه : (بزم نوشانوش، بانك نوشانوش)

نُوِشْتْ [ف] يازمق معناسنه اولان (نُوِشْتَنْ) مصدرندن فعل ماضيدر . مطلقا تركيب ايله قوللانيلير : (سَرْنُوِشْتْ) = باشه يازيلان، باش يازوسى، تقدير الٓهى.

نُوِشْتَه [ف] يازلمش ، محرّر ، مكتوب، يازيلى شى. بونك جمعى اوله‌رق كوستريلن (نُوِشْتَجاتْ) غلطدر .

« ماه ايچره نوشته اسم اعظم »
(شيخ غالب)

نُوشْدارُو [ف] ترياق، پادزهر. كنايه اوله‌رق شرابه‌ده دينيلير .

نُوشينْ [ف] لذيذ ، شيرين ، طاتلو: (خواب نوشين، جام نوشين) .

نُوكَرْ [ف] عبد، قول، كوله . (نُوكَرى) = قوللق ، كوله‌لك .

نُونْ [ع] حروف عثمانیه‌نك یکرمی سکزنجیسی اولان حرفك اسمی § بالیق : (ذُو النُّونْ) = حضرت (یونس) علیه السلام .

نُوِیدْ [ف] بشارت ، مژده ، ترکجه‌سی (موطلی صاوه) که سوینجلی ، ایی خبر دیمکدر : (نوید فتوح ، نوید ظفر) بومعناده فتح نون ایله یا کلمش قوللانماملی . چونکه (نَوِیدْ) = فریاد ایله آغلامه معناسنه‌در .

« نوید لطفیدر ارباب شوقه مژدهٔ اکبر »
« او اکبر مژده‌یه ارواح کمترمژدکانیدر »
(معلم ناجی)

نُوِیشْ [ف] یازمق معناسنه اولان (نُوِیسْتَنْ) مصدرندن فعل امردر . لسانمزده دائما وصف ترکیبی طرزنده و یازیجی ، یازان معناسنده قوللانیلیر : (وقعه‌نویس) = مورّخ رسمی ، تاریخ یازان . (خوش نویس) = کوزل یازان ، ایی یازان . (دورنویس) = اوزاق یازان ، تلغراف .

(نُوِیسَنْدَه) = یازیجی معناسنه‌ایسه‌ده قوللانیلماز .

نُه [ف] طوقوز : (نُه‌طاق) = طوقوز کمر دیمکدرکه طوقوز قات کوکدن کنایه‌در . (نُه قُبَّه) = طوقوز قبّه‌که ینه کوکلر دیمکدر .

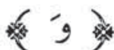
« بویله آغازایلسون شمدنکروالقابکه »
« جامع نه قبّهٔ کونك خطیب منبری »
(نفعی)

نُهُفْتَه [ف] کیزلنمش ، کیزلی ، صاقلی .

نُهُمْ [ف] تاسع ، طوقوزنجی : (فلك نهم) زمانمزده اولکی قدر قوللانلمیور .

نُهَی [ع] ترکجه « اوص » و « یاساغ » معناسنه اولان (نُهیَه) نك جمعی : (اُولُوالنُّهی) = اصحاب عقل وامر دیمکدر .

نُیُوبْ [ع] آزی دیشی معناسنه اولان (نَابْ) اڭ جمعی .

وَ [ع] الف عثمانیده یکرمی طوقوزنجی حرف . ابجد حسابنجه (٦) عددینه اشارتدر . ادات عطف اوله‌رق قوللانیلیر .

وَا [ع] عربیده ادات ندبه‌در . (نُدْبَه) = میّتك محامد ومحاسننی یاد وتعداد ایده‌رك آغلامق معناسنه‌در . اصطلاحده علی الاطلاق اوجاع وفجایع سببیله ایدیلن فریاد وناله‌یه دینیلیر . اشبو اداتك لاحق اولدیغی الفاظك آخرلرینه مدّ صوت ایچون الف علاوه اولنور . لسانمزده

اشبو اداتی حاوی اولەرق قوللانیلان تعبیرات عربیەیك آزدر. مثلا (وا اسفا، واویلا ، حیفا ، واحسرتا) کبی . ترکجەدە بونك یرندە (واه ، وای ، ای واه) اداتلری قوللانیلیر وبونلر بعضاً شدت وتأیید ایچون مکرراولەرق ایراد ایدیلیر .

وابَسْتَه [ف] باغلی ، متوقف، منوط : (موافقتلرینە وابستەدر) .

واپَسین [ف] کری یە قالان ، کریدەکی ، صوڭ : (نَفَسِ واپسین) = صوڭ نفس .

« چرخ مردم کشدر ای دل ترك بیداد ایتسەدە »
« واپسیندر برنفس اهل دلی شاد ایتسەدە »
(نائلیٔ قدیم)

واپُور [فرانسزجە Vapeur] بخار ایلە متحرك معروف کمی :

« دلدە آتش، سردە دود واشك یم، دودیدەچرخ »
« جسم عاشق صورتا واپور شکلن کوسترر »
(مخلص پاشا)

واثِق [ع] وثوقلو ، اینانیلیر ، اعتماد اولنور : (امید واثق) .

واجِب [ع] براقلمسی جائز اولمایان ، یاپلمسی لازم اولان: (واجب‌الادا) § دیناً فرض مثابەسندە اولوب ترکی کناه اولان امرالٰهی. جمعی (واجِبات)= اجراسی لازم اولان خصوصات . (واجِبُ الْوُجُود) = ذات اجل واعلاسی وجودینی مقتضی اولان جناب الله .

« شکری تکرار ایلمك واجب دکلمی دمبدم »
(نفعی)

واجِبَه [ع] « وجیبە » ایلە مترادفدر. اورایەمراجعت اولنە .

واجِد [ع] وجودە کتیریجی ، فاطر § غنی ، زنکین .

واخ [ع] چول ایچندە چمنزار محل : (واخ کبیر) جمی (واحات) .

واحِد [ع] بر ، تك : (واحد قیاسی) § اسماء حسنادندر، تکری : (عبد الواحد) ، (واحداً بعدَ واحد)= بری برندن صوکرە ، برر برر .

« حق بودرارکان ایچندە واحد کالالفسین »
« ایسترز کیم برکونك بیك ایلیە مولاسنك »
(حالتی)

وادی [ع] طاغلر، تپەلر وبایرلر آرەلرندەکی آچیق، آیریق یرلرە دیدیلیرکە درە ودرە بویلری دیمکدر. جمعی (اَوْداء ، اَوْدِیَه)در. (وادیٔ اَیمَن) = حضرت (موسی) علیه السلامك مظهر مناجات قدسیه اولدیغی جبل (طور) ك قربندەکی درەدر .

§ اساتمزده یول ، طرز ، طوتش کبی باشقه برمعناده دها قوللانیلیر . مثلا (اول وادیده فائق الاقران ایدی) دینیلیرکه اویولده ، اوطرز اوزره دیمکدر .

« وادیٔ ایمن اولمسون کورینن »
(ناجی)

« نه طریق روش تازه‌نه وادیٔ قدیم »
(نفعی)

وار { [ف] التی درلو قوللانیلیر . (۱) ادات تشبیهدر: (دیوانه وار، قصاب‌وار، آواره‌وار، سبحه‌وار، لاله‌وار) § (۲) کبی، اش: (دائره‌وار) بو ایکی معناده فرقلری غایتله دقته محتاجدر. § (۳) عادت، رسم، طرز: (وارینه کوره) ، (وارخود) = کندی عادتی، طرزی . § (٤) کرّه، دفعه : (یك وار، دووار، چندوار) = برکرّه ، ایکی کرّه ، قاچ کرّه دیمکدر . § (٥) لیاقت ، مناسبت معناسنده قوللانیلیر. مثلا شاهه لایق انجویه (دُرّ شاهوار) و اشکون، یورغه آته (اسب رهوار) دینیلیر. § (٦) صاحب، مالك معناسنه‌در : (امید وار) .

وارِث { [ع] میراثجی ، کندیسنه باشقه‌سندن میراث قالمش اولان آدم . جمعی (وَرَثَه) .

« شاه جم کوکبه سلطان سلیم »
« وارث مملکت هفت اقلیم »
(نفعی)

وارِد { [ع] ورودایدن، ایریشن، کلن: (وارداولان امرنامه، اشیای وارده) § سانح کبی قلبه طوغان، عقله کلن: (وارد خاطر) جمعی اولان (وارِدات) = مادیاتده خزینهٔ دولته یاخود برکیمسه‌یه کلن نقود وحاصلات نقدیه معناسنده ؛ معنویاتده عقله کلن شیلر حقنده و « سانحات » مقامنده قوللانیلیر :

« باشلادقجه بن سوزه باشلارهجوم‌وارادات »
« شویله‌کیم طاقت کتیرمز آنی تقریره زبان »
« نفعی »

وارَسْتَه { [ف] آزاده ، § عاری، بری: (وارستهٔ بیان)

(وارَسْتَگی) = وارسته‌لك، آزاده‌لك.

وارُون | [ف] ترس، آرقوری، ترسنه دونمش، اوغور-

وارُونَه | سز : (چرخ وارون ، بخت وارون ، طالع وارون، سپهروارونه، کنبد وارونه).

واری { [ف] ادات تشبیهدر، کبی مقامنده قوللانیلیر : (خاچ واری ، فرنك واری ، مقرا-صوواری، طلومبه‌جی واری ، پهلوان واری، کلواری) .

وارْیوش { [روجه‌دن] طاش قیرمغه مخصوص ودمیردن معمول طوپوز. کوچکی بش وبرایکی قیه، بیوکی اون قیه ثقلتنده‌در .

وازُو { [ایتالیانجه‌دن] ذیقیمت کاسه ، ساقسی، قاب . فرانسزجه‌سی (واز ـ Uase) در.

واژگون | [ف] معکوس ، منحوس ، ترس ، اوغورسز : (طالع واژگون ، بخت واژگونه) .
واژگونه |

واسطه { [ع] ایکی شیء بربرینه بیتشدیرن، اولاشدیرن شیء § آره‌یه کیرن، اورته‌ده بولنان، میانجی آدم . (بالواسطه) = طولا۔ یسیله، آرد آره‌دن. جمعی (وسائط)در.
« سوز واسطهٔ رابطهٔ عالمیاندر »
(عونی)

واسع { [ع] وسعتلی، بول، کنیش: (صحرای واسع ، واسع برمیدان) § علمی جمله اشیایی محیط وکثیرالاحسان ، زرقی جمیع مخلوقاته شامل ورحمتی بی‌پایان اولان جناب حقك اسماء حسناسندندر. (عبدالواسع)

واصف { [ع] وصف ایدیجی ، اوگوجی ؛ برشیئك حال وصفتنی ایی صورتده بیان ایدن : (واصف ولی‌نعمت، واصف جانان).

واصل { [ع] وصول بولان ، اولاشان، یتیشن، ایریشن، واران: (فلان مملکتنه واصل اولدی، کمی هنوز لیمانه واصل اولمدی) جمعی (واصلین) = حقه ایرنلر: (غوث۔ الواصلین) .

واضح { [ع] عیان ، آشکار ، آچیق، بللی : (واضحاً) = بللی، آچیق اوله‌رق. جمعی (واضحات) = (بدیهیات) کبی آشکار اولان شیلر دیمکدر. (ایشته حرف ایله حرف شکلنده اولان کلمه‌نك فرقی بوتمثیلدن واضحاً اکلاشیلیر ـ معلم ناجی) .

واضع { [ع] وضع ایدیجی، قویجی، قویان : (واضع اسم ، واضع قانون ، واضع امضا) جمعی (واضعین)، (واضع الید) = برشیئه ال سورن ، ال قویان : (آچقه‌یه واضع الید اولان بالجمله مأمورینـدن کفالات لازمه آلنیر) .

واعظ { [ع] وعظ ونصیحت ایدن، دین ودنیایه دائر جماعته اوگود ویرن .

وافر { چوق ، بول : (ارزاق وافره آلمش) § بحور عروضدن بربحرك اسمی .

وافی { [ع] تمام ، الویریجی ، یتیجی . بومعناده اکثریا (کافی) کلمه‌سیله برابر قوللانیلیر : (بوقدر کافی ووافیدر) § سوزنده، ایشنده وفا کوسترن، وفادار اولان .

واقع { [ع] وقوعبولان ، ظهور ایدن : (واقع حال، تجارت واقعه) § موجود، بولنان: (اومصرا۔ عده واقع حشویات) بومعناده‌معنویاتده قوللانیلیر . (کائن) کبی مادیاتده استعمال اولنه‌ماز . (واقعا ، فی‌الواقع)

= حقیقتده ، اولدیغی کبی، طوغریسی دیمکدر .

واقعه { [ع] رؤیا ، دوش : (واقعه‌مده کوردیکم شیلری اونوتیورم) § ماده ، باشه کان مصیبت، مشقت . جمعی (واقعات)

« اوکیجه واقعه‌ده کوردی رسول »
« تاسراپرده‌سنه ایتدی نزول »
(خاقانی)

« بر واقعه‌در بو قلبه عائد »
« اوللاز صانیرم بیانی زائد »
(ناجی)

« خبرك یوقمی واقعاتمدن »
(وله)

واقف { [ع] خبردار ، وقوف صاحبی ؛ هرشیئه آکلایوب بیلن ، ایشه آکاه اولان : (واقف احوال ، واقف اسرار ، واقف خفایا) § وقف ایدیجی ، فی‌سبیل‌الله خیریاپان: (شرط واقف) § وقفه‌ده آیاقده طوران . اوچنجی معناسی عربی یه عائددر .

« طویمسون ذوق‌فراغ دل ناکامی فلك »
« خصم دیرینه‌مزی واقف راز ایتمیه‌لم »
(جوری)

والا { [ف] عالی، رفیع، یوکسك، یوجه‌معناسنه‌در (بالا) نك مرادفیدر : (قامت والا ، والا قد ، والاجاه ، والی والاشان) ، (والایی) = والالق ، یوکسکلك ، یوجه‌لك .

«چراغ‌رأییدراول‌شمع بزم‌افروزقدسی کیم»
«آنکا ایتمش قدر فانوس مینا چرخ‌والایی»
(نفعی)

والد { [ع] پدر، بابا: (والدماجد)

والده { [ع] مادر، آنا : (والدۀ مشفقه ، قاین والده ، اوکی والده) .

والدین { [ع] آنا بابا دیمکدر . (ابوین) کبی .

والله { [ع] = (جناب الله) نك اسم شریفنه قسم‌ایدرم که= معناسنی حاوی بیوك یمین ، آند .

واله { [ع] وله کتیرمش ، حیرتده قالمش ، حیران ، سرسم.

والی { [ع] طرف حضرت پادشاهیدن یا فرمان همایون بر ولایتك ضبط وربطنه واداره‌سنه‌مأمور اولان ذاته دینیلیر . (والیلك) = والی ایله اداره اولنان دیار ، ولایت ‖ والی مأموریتی . جمعی (ولاة) .

وام { [ع] بورج ، اودونج آلنان پاره . (وامخواه)=آلاجقلی، اوجه بورج اوله‌رق ویردیکی پاره‌یی کری‌ایسته‌ین . (وامدار ، وامی) = بورجلی ، بورجی بولنان ، مدیون .

وامق { [ع] محبت ایدیجی ، سویجی ‖ مشاهیر عشاق عربدن بر ذاتك اسمیدرکه محبوبۀ مشهوره (عذرا) نك عاشقی ایدی .

واو { [ع] الفبای عثمانیده یکرمی طوقوزنجی حرفك اسمیدر: (واوعاطفه ، فصل الواو) ، (واوی) = واوه منسوب ، اصلنده حروف هجادن واو حرفی بولنان کلمه .

واویلا { [ع] فریاد ، چیغلق ، بایغره . (وا) مادەسنەده باقلی .

واه { [مشترك] استغراب ، تحیر ، تأسف مقاملرنده استعمال اولنان برادادر . بعضاً مکرراً اولەرق ایراد ایدیلیر : (واه واه) کبی .

واهب { [ع] هبه ایدن ، باغشلا . یان : (واهب الآمال ، واهب العطایا) .

« واهب الادراك منّدادایلسون اذعانکی »

(معلم ناجی)

واهمه { [ع] محسوساته عائد معانی جزئیەیی ادراك وتعبیر اخری ایله قلبه موجود ومرامك غیری شك وترددی موجب تصوراتی القا ایدن قوۀ ذهنیه یه اطلاق اولنور که تعبیر عامیانه ایله (خولیا ، قورتی) دیمکدر :

« سنسین اوسنحنور جکردر »

« بی واهمه شهسوار معنی »

(انسی)

واهی { [ع] باطل ، اساسسز ، بیهوده ، بوش: (افکار واهیه ، آمال واهیه) جمعی اولان (واهیات) = بوش شیلر دیمکدر .

« فریاد آنك دکلی واهی »

« بلبل دەبیلیرمی آه وواهی »

(لا)

وای { [ف] تحسر ، تعجب ، فرقت ، تأسف محللرنده قوللانیلیر لفظ مشترکدر . (وای افندم وای ، وای آنام ، وای نه وقت کلدك) .

وایه { [ف] بهره ، نصیب ، حصه ، پای: (وایەدار) = بهره لی ، حصه لی. (وایەمند) = بهره ، حصه ، پای صاحبی . (بی وایه) = بهره سز ، نصیبسز ، محروم . (سایۀ احسان وایه) = بهره سی ، نصیبی احسان اولان سایه دیمکدر .

وباء { [ع] دهشتلی بر مرض ساریدر که لسان عوامده (یومورجق) وبدنده پیدا اولان یومرو یومرو آثارینه (طاعون) دینیلیر . (قولرا) کبی امراض مستولیه دندر.

وبال { [ع] شدت ، ثقلت ؛ اصطلاحده سوء عاقبت ، عذاب ، کناه معناسنەدر . (وبالی بوینده) تعبیری مشهوردر .

وبر { [ع] کدی یه مشابه آق طاوشان، عربستان طاوشانی. جمعی (وبور) .

وبر { [ع] اصطلاحات نباتیه دندر. ایصیرغان کبی بعض اوت

ویاپراقلرك اوزرنده‌کی اینجه دیکنجکلره دینیلیر .

وَتَدْ [ع] آغاجدن یاپیلان قازیق، یره قاقیله‌جق اوجی سیوری آغاج پارچه‌سی. (عَظْمِ وَتَدِی) = اکسه کمیکی § عروضده اوچ حرفدن مرکب اولان جزء نظم. جمعی (اَوْتاد) : (اوتادالارض) = طاغلر. (اوتادالفم) = دیشلر .

وَتَرْ [ع] یای چله‌سی، کیریش. بومناسبتله ساز کیریشلرینه‌ده اطلاق اولنور. § قوس دائره‌نك ایکی اوجی بیننه وصل اولنان خط مستقیم § عضله‌نك قالین سیکیری . جمعی (اَوْتار) .

وَتیرَه [ع] مسلك ، اسلوب ، طرز، یول: (وتیرهٔ نجات، وتیرهٔ سلامت) جمعی (وَتائِرْ) .

وَثائِقْ [ع] (وَثیقَه) نك جمعیدر. همزه‌نك یرینه (ی) یازماملی، « وثیقه » یه باقلی: (وثائق شرعیه ، وثائق رسمیه ، وثائق قویه).

وَثَنْ [ع] طاشدن وآغاجدن یاپلمش صنم، بت (پوط) جمعی اولان (اَوْثان) زیاده قوللانیلیر.

وَثیقَه [ع] اعتماد واحتجاجه صالح وصحیح سند ، تمسّك ، ورقه : (سبب تحریر وثیقهٔ لطائف وموجب تسطیر انیقهٔ ظرائف بودرکه — نابی) .

وَجائِبْ [ع] (وَجیبَه) نك جمعی . اوراَیه باقلی ، همزه‌نك یرینه (ی) یازماملی .

وَجاهَتْ [ع] ایری یوزلیلك ، هیبتلی کوزللك § عزت، شرف. کسرواو ایله یاکلشدر.

وَجْدْ [ع] غلبهٔ عشق واشتیاق روحانی ایله حالت بیهوشی وبی خودی‌یه دوچار اولمق ، فرط ذوق وشوق روحانی ایله عقل کیدوب کندیندن کچمك حالی . محاوراتده (کلمك) ماده‌سیله قوللانیلیر . (وَجْد آوَرْ) = وجد کتیریجی. (وَجْد افزا) = وجد آرتیریجی .

« نه آکلادك بوسماع وبونایدن صوفی »
« بوتکیه‌ده سکا هیچ وجد وحال کلدی می؟ »
(نائلیٔ قدیم)

وَجَعْ [ع] آغریبوب آجیمق ؛ آغری ، صیزی . جمعی (اَوْجاع) ، (وَجَعِ بَطْنْ) = قارن آغریسی، قورو بورنتی (وَجَعِ مَفاصِلْ) = بدنك اویناق یرلرنده پیدا اولان صیزی که (روماتیزمه) نك برنوعیدر.

وَجْنَه [ع] انسانك یوزنده یومروجه اولان یرکه یاناق دیمکدر. واوك حرکات ثلثه‌سیله تلفظی جائزدر . جمعی (وَجَنات) . (وَجَنی) = اصطلاحات طبیه‌دندر، یاناغه عائد شی دیمکدر.

وَجْه { [ع] چهره، یوز: (وجه منوّر، وجه ناپاك)(وَجهاً) = چهره‌جه : (اوغلی باباسنه وجهاً پك مشابهدر) § جهت، طرز، طریق، اسلوب، سبب، مناسبت: (وجه احسن) = اك ایی، اك سلامتلی طرز ویول. (وجهاً من الوجوه) = هیچ بر وجه ایله، هیچ برسبب ومناسبت ایله ، اصلا. نفی ورد مقامنده ایراد اولنور. (بَرْوَجه بالا) = یوقاریده کوستریلن طرزده . (بَرْوَجه زیر) =آشاغیده کوستریلن یولده. (بَرْوَجه پیشین)= پشین اوله‌رق ، پشین صورتیله . (ذوالوَجهَین) = ایکی جهتلی ، ایکی یوزلی. جمعی اولان (وُجوه) = یوزلر، سبب ومناسبتلر معناسنده قوللانلدیغی کبی بربلده‌نك اشراف و اعیانی ویوزه کلن بیوکلری مقامنده دخی ایراد اولنور : (وجوه مملکت، وجوه واعیان بلده) .

« بروجهه ناظر اول که نظیری بولنمیه »
« برزلفه بسته اول که اسیری بولنمیه »
(نائلیٔ قدیم)

« چشممدن اگرچه نقش عالم چیقدی »
« بروجه ایله تصویر جمالك چیقماز »
(فصیح دده)

وَجْهَه { [ع] بوده (یوز) معناسنه‌در : (وجههٔ پاك رسول) § جهت ، طرف ، جانب ، سمت : (وجههٔ عزیمت) .

وَجیبَه { [ع]واجب اولان خصوص، انسانك بویوننه بورج اولان شی: (وجیبهٔ ذمت) .

وَجیزْ { [ع] مختصر، حشوسز ، قیصه . سوزه وصف اوله‌رق قوللانیلیر : (کلام وجیز).

وَجیعْ { [ع] آغری، صیزی ایله مضطرب اولان § آغری، صیزی کبی اضطرابی موجب اولان شی: (حال وجیع، حالت وجیعه) .

وَجیهْ { [ع] قدر ومنزلت، شان وشهرت صاحبی، شریف آدم. جمعی (وُجَهاء) در. شوکلمه‌نك معنای صریحنه نظراً (وجهای بلده) دیمك لازم کلیر ایکن نصلسه (وَجه) اك جمعی اولان (وُجوه) لفظی بومقامده قوللانلمش اولدیغندن الیوم (وجوه واعیان، وجوه بلده، وجوه مملکت) کبی تعبیرات زبانزددر . § یاقیشقلی، کوزل معناسنی افاده ایدر: (وجه وجیه) § مناسب، شایان، لایق معناسنده قوللانیلیر : (توجیه وجیه) .

وَحْدانیّتْ { [ع] وحدانیلك ، برلك، بی‌نظیرلك . حق التهیده ایراداولنور: (وحدانیّت التهیّه) .

« اقتضا ایلر او وحدانیّت »
« واقعا کبر وجلال وعظمت »
(خاقانی)

وَحْدَتْ { [ع] یالکزلق، یالکز قالمق، تنهالق، خلوت:

(کثرتده وحدت)، (وحدت گزین) = اختیار وحدت ایدن، خلوته چکیلن. (وَحْدَتْگاهْ) = یالکز قالنه‌جق یر. صوفیّونك (وحدت ایتمك) تعبیرلری برکوشه‌یه چکیلوب ذکرالله ایله مشغول اولمق دیمکدر. بعضلرك ظن ایتدکلری کبی یاتوب اویومق دیمك دکلدر. § برلك، تکلك، بر اولمق: (وحدت وجود، وحدت الشّهیّه) .

« شب معراجده‌کی وحدت ایچون »
« بی جهت کوردیکك اول طلعت ایچون »
(خاقانی)

وَحْش **وَحِيش** [ع] انساندن اورکوب قاچان یبانی حیوان. (اَهْلِی، اُنْسِی) مقابلی. جمعی اولان (وُحُوش) زیاده قوللانیلیر. معانیٔ سائره‌سی لسانمزده معتبر ومستعمل دکلدر.

وَحْشَت [ع] خالی، قورقونج یر، تنهالق: (عالم وحشت)§ خشیت، قورقو، اورککلك، یبانیلك. (وَحْشَتْ اَنْگِیزْ) = وحشت قوپاریجی، اورکوتیجی، قورقونج. (وَحْشَتْ آوَرْ) = وحشت کتیریجی، کتیرن. (وَحْشَتْ آبَادْ) = انسانه پك زیاده قورقو ویره‌جك، اورککلك کتیره‌جك یر. (وَحْشَتْگَاهْ، وحشتناك) ده عین معناده قوللانیلیر.

وَحْشِی [ع] اسم جنس اولان (وَحْش) ك مفردیدر. اهلی وآلیشیق اولمایان، یبانی: (حیوانات وحشیه)، (حمار وحشی) = یبانی اشك § لسانمزده (مَدَنِی) مقابلی اوله‌رق هنوز تمدّن ایتمه‌مش انسان معناسنده‌ده قوللانیلیر: (آفریقا وحشیلرندن بری، اقوام وحشیه) .

«اویله وحشی اوپری چهره که امکان اولسه»
« عاشق زاره کوزمزدی خیالنده بیله »
(عونی)

وَحَل [ع] ایچنه حیوان باتان صویوق چامور، بالچیق، باتاق. (وَحَلْگَاهْ) = باتاقلق. جمعی (وُحُول، اَوْحَال) .

وَحْی [ع] قبل الشّهیدن پیغمبران عظام علیهم الصلوة والسلام حضراتنه فیض طریقیله بیلدیریلن اوامر ونواهی. (وَحْی) انبیای عظامه (اِلْهَامْ) اولیای کرامه مخصوصدر. (وَحْیِ مُنَزَّلْ) = قرآن کریم. (امین وحی) = « جبرائیل » علیه السلام .

« پیمانه‌کش ادا اولورمی »
« وحی دله آشنا اولورمی »
(شیخ غالب)

وَحِيد [ع] یالکز، تك، اشسز: (ربّ وحید، وحید عصر، وحید الزمان) .

وَخَامَت [ع] لسانمزده کوجلك، آغیرلق، اویغونسزلق،

فنالق، ضرر، سوء تأثیر کبی معنالرده
قوللانیلیر : (وخامت هوا ، وخامت
عاقبت) فی‌الاصل طعامك هضمی ویا
برشخصك تحملی گوج اولوب آغیرلق
ویرمك وتأثیرات‌مضره ایراث ایله‌مك
معناسنه‌درکه ترکجه‌ده بومعنـاده اصلا
قوللانیلماز .

وَخیم { [ع] وخامتله متصف ، گوج ، آغیر ، فنا ،
تهلکه‌لی، ضررلی: (مسلك وخیم العاقبه).

وَدّ { [ع] محبت ، دوستلق : (ودّ ومخالصت) .

وَداد { [ع] سومك ، دوستلق معناسنه‌در . واوك حرکات
ثلثه‌سیله لغتدر : (اظهار آثار وداد
ایتدیکی) .
« براقه دامنن الدن محبتك‌که اولور »
« قولك تقربی مولاسنه ودادی قدر »
(عزت ملا)

وَداع { [ع] ایکی ودهـا زیاده اشخاصك اثنای مفارقتده
یکدیکریله اسـنلشمه‌سی یعنی بربرینی
خدایه امانت ایدوب حقلرنده نیـاز
سلامت ایله‌مسی دیمکدر. § بوصورتله
اجرا قیلنان رسم مخصوص‌که ترکجه‌ده
(اسن) دینیلیر. (وداعلاشمق) =
اسـنلشمك ، بربرینـه دعا ایده‌رك
آیریلوب کیتمك .

وَدایِع { [ع] « وَدیعَه » نك جمعی. اصـلی (ودائع) در .

حفظ اولنمق اوزره امانةً برافیلان
شیلر دیمکدر .

وَدود { [ع] عباد صالحینی حقنده ودّ ورفق ، رضا ورحمتی
چوق اولان جناب حقك اسماء حسنا
سندندر : (یاودود ، عبدالودود) .

وَدیع { [ع] اصطلاح فقهده باشقه‌سـنك مالنی حفظ
ایتمکی درعهده‌ایدن آدمه اطلاق اولنور.

وَدیعَه { [ع] امانت ؛ اصطلاح فقهده برکیمسـه‌یه حفظ
ایچون تودیع اولنان‌مال ، شی دیمکدر.
جمعی (وَدایِع) در . (ودیعة‌الله) =
روح ، جان || جماعت ، خلق ، ناس .

وَر { [ف] صاحب معناسنه‌اداتدر. عربی وفارسی اسملرك آخرینه
لاحق اولور : (پیشه‌وَر) = صنعت
صاحبی . (بهره‌ور) = نصیبلو ،
حصه صاحبی (سخنور) = صاحب
کلام ، ادیب ، سوز اری (جانور)=
جان صاحبی ، جانلو ، قوتلی (نامور)
= ناملی ، شهرتلی . (دانشور) =
علم صاحبی ، بیلکج .

وَراء { [ع] آرقه ، اکسه ، آرد معناسـنه‌در . ماديات و
معنویاتده قوللانیلیر : (ورای پرده ،
ورای جبل ، ورای باب ، عقلك ورا
سـنده) بعضـاً (ماوراء) صورتنده

دخی قوللانیلیر : (ماوراءالنّهر) = آسیای وسطی ، ترکستان :

« تفرج ایتمکه دل بخودانه نائلیا »
« ورای عالم حیرتده بردیار ایستر »
(نائلیٔ قدیم)
« خیره بخش ذی عقولدرماوراسی حکمتك »

وِراثَت [ع] وفات ایدن بر آدمك مال متروکنه شرعاً صاحب ومتصرف اولمق ، ارث . اصلی واوك کسریله‌در .

وَرَثَه [ع] (وارث) ك جمعی . اوکله‌یه باقلی : (بین الورثه صلحاً حل ماده ایدلسی) .

وَرْد [ع] فی الاصل هر آغاجك چیچکنه دینیلیر . لکن فارسی ایله ترکجه‌ده یالکز (گل) حقنده استعمال اولنور : (ورد رعنا ، ورد ناز) ، (شجرالورد) = گل آغاجی (ماءالورد) = گل صویی (وَرْدی) = گله منسوب ومتعلق: (فصیلۀ وردیه).

وَرْدانه [ف] طوتیله‌جق یرلری یعنی ایکی اوجلری اینجه ، اورته‌سی یوغون اوقلاغو ؛ آشچیلرك خمیر آچارکن قوللاندقلری وتحریف ایله (مردانه) دیدکاری آلت .

وَرْزِش [ف] چالیشمه ، سعی ایتمه . (وَرْزِشکار) = ساعی ، چالیشقان . (وَرْزِشکاری) = چالیشقانلق .

وَرْطَه [ع] قویو کبی اویوق ودرین یر § هلاکی موجب اوله‌جق تهلکۀ عظیمه ، مخاطره‌لی حال.

وَرَع [ع] تقوی ، جناب حقدن قورقوب ایشله‌مسی حرام وگناه اولان افعال واحوالدن صاقنمق، پرهیز ایتمك : (اهل ورع) .

وَرَق [ع] برك ، یاپراق : (ورق گل) ، (اوراق ساقطه) § کاغد ، صحیفه : (ورق کتاب) ، (ورقپاره) = کاغد پار- چه‌سی ، پوصله ، اوفاق تذکره § کاغد کبی اینجه آلتون ، گوموش ومعادن سائره یاپراغی : (آلتون ورق ، ورق زرّین ، ورق سیمین) جمعی (اوراق) : (اوراق ازهار ، اوراق سبز) :

« ای ورق خوان مزایای مقال »
« سبق آموز دبستان کمال »
« نابی »

وَرْقاء [ع] آچیق بوز رنك § یبانی گوگرجین : جمعی (وُرْق) .

وَرَقَه [ع] تك یاپراق، تك کاغد. لسانمزده هر یازیلی کاغده (ورقه) اطلاق اولنور : (ورقۀ صحیحه) = تمغای رسمی‌یی حاوی سندلك کاغد .

وَرَك [ع] اصطلاحات طبیه‌دندر. بدنده اویلوق اوستی، قالچه یاخود قایناق محلی دیمکدر .

وَرَمْ [ع] اصطلاح طبده بدنك بر طرفنده هر نه سببله اولورسه اولسون سیوریلوب چیقان وخلق اولنایان یومرو ، شیش دیمکدر. جمعی (اَوْرَامْ) در . § تعبیر عمومی یه کوره آق جکرك خرابیسنی موجب اولان اوفاق شیشلر دیمکدرکه بردرد دوا ناپذیردر. بوکا (اینجه خسته‌لق)ده دیرلر. اصطلاح طبده بوعلت مدهشه یه (سِلُّ الرِّئَة) دینیلیر . § بوعلته مصاب اولان خستهٔ ناامیده‌ده اطلاق اولنور.

وَرَیٰ [ع] خلق، ناس: (احقر الوری) = ناسك اك حقیری (افقر الوری) = خلقك اك فقیری.

وَرِیدْ [ع] بو یونك ایکی طرفنده اولان طمارلردن هر بری. بونلره (وَرِیدَانْ) دینیلیر . معروف اولان جمعی (اَوْرِدَه) در § اصطلاح طبده درونده سیاه قان دوران ایدن طمار. (حَبْلُ الْوَرِیدْ) = شاخ طماری.

وَزَارَتْ [ع] وزیرلك ، رتب ملکیه وقلمیه‌نك منتهاسی اولان رتبهٔ جلیله § وزیرلك خدمتی. (وِزَارَتِ عُظْمیٰ) = صدر اعظملق.

« شمع جهانسرای وزارت که شعله سی »
« مشعلفروز انجمن خسروان اولور »
(نفعی)

وَزَانْ [ف] اسیجی ، اسن . مطلقا (اولمق) ماده‌سیله قوللانیلی: (وزان اولان شمال روزکاری) .

وَزَّانْ [ع] چوق وزن ایدن ، قنطارجی .

وَزْنْ [ع] طارتمق، طارتیلمق : ترازوویا قنطارایله برشیئك آغیرلغی مقدارینی آکلامق. بومعناده (ایتمك) ماده‌سیله قوللانیلیر. § طارتی، آغیرلق؛ اخذ واعطاده برشیٔ طارتمق ایچون قوللانیلان معین آغیرلقلر ، درهملر§ علم عروضده هر بحرك اجزای مستقله سندن هر بری، شعر اولچوسی. جمعی(اَوْزَانْ) ، (وَزْنی) = اصطلاح فقهده طارتیلان شی دیمکدر .

وَزْنَه [ع] طارتی یری ، میزان ویا صندوق محلی § اولچو، طارتی. (وَزْنَه دَارْ) = بردائره ویا ادارهٔ رسمیه‌ده آقچه‌یی طارتوب وصایوب آلان ، ویرن .

وَزِیدَنْ [ف] یل اسمك: (وزیدن بادسموم) .

وَزِیرْ [ع] رتبهٔ وزارتی احراز ایتمش اولان ذات. (وَزِیرَانَه) = وزیر اولانه یاقیشه‌جق صورتده (وَزِیرِ اَعْظَمْ) = صدر اعظم دیمکدر. جمعی (وُزَرَا) .

وَسَائِدْ [ع] « وِسَادَه » نك جمعی. مفردینه باقلی .

وَسائِطْ [ع] «واسطه» نك جمعی: (وسائط نقلیه) = نقل ایچون قوللانیلان آرابه، ترامووای، شمندوفر، قایق، معونه ودها بومثللو واسطه‌لر دیمکدر.

وَسائِلْ [ع] «وَسیله» نك جمعی: (وسائل جمیله، وسائل مناسبه).

وَساطَتْ [ع] واسطه اولمق، آره‌یه گیرمك، میانجیلق.

وَساوِسْ [ع] (وَسْوَسَه) نك جمعی، شبهه‌لر، قورنتیلر: (وساوس شیطانیه).

وَسَخْ [ع] کیر، پاس، پیسلك، مردارلق: (وسخ الاذن)

وَسَطْ [ع] برشیئك ایکی طرفندن اورته‌سی، اورته: (وسط سما) = کوکك اورته‌سی (وسط الرأس) = باشك اورته‌سی (وسط الحال) = اورته حالده، اورته حاللی (وسط القامه) = اورته بویلو (وَسَطِی) = وسطه منسوب، اورته‌یه عائد. جمعی (اَوْساط)

وَسْمْ [ع] داغلامق، تمغالامق§ یوزده وبدنده اولان داغ، نشانه. جمعی (وُسوم).

وَسْمَه [ع] چیویت یاپراغی وراستیق ایله وجوده داغ، تمغا، نشانه یاپمق. (وَسْمَه‌دار) = داغلی، تمغالی.

وَسْواسْ [ع] شیطان، ابلیس§ (وَسْوَسَه) معناسنی‌ده افاده ایدر: (وسواس الخناس).

وَسْوَسَه [ع] شیطانك ویانفسك نفع وخیری اولمایان شیئه خاطره القاسیله قلبی شبهه‌یه، مراقه واندیشه‌یه دوشورمه‌سی، قورنتی.

وَسیعْ [ع] میدانلی، وسعتلی، گنیش: (اراضیٔ وسیعه، صحرای وسیع).

وَسیلَه [ع] کندیسیله برشیئه رغبتله توصل اولنه‌جق نسنه، دها صریح تعبیرایله برشی تحصیلنه یاخود برشیئه واصل اولمغه واسطه وآلت اولان شی، فرصت، بهانه، سبب: (وسیلهٔ جمیله)، (وسیله‌جو) = وسیله آرایجی. (وسیله‌خواه) = وسیله ایسته‌ین.

وَسیمْ [ع] گوزل، خوش چهره معناسنه‌در§ تمغالانمش، تمغالی، علامتلی، نشانه‌لی شی معناسنی‌ده افاده ایدر:

« قیدتحریرم ایله پای سخن در زنجیر »
« داغ فرمانم ایله جبههٔ اندیشه وسیم »
(نفعی)

وَشْ [ف] ادات تشبیهدر. گبی مقامنده اسملرك آخرینه علاوه اولنه‌رق قوللانیلیر: (ماه‌وَش، مَهْوَشْ) = آی گبی (پَری‌وَش) = پری گبی (غُنْچه‌وَش) = غنچه گبی.

« بلبل وش ایدر سخنسرایی »
(لا)

وَشَق [ع ف] تیلکی یه مشابه بر جانور وآنك دریسندن یاپیلان کورك که قاره‌قولاغك سرد نوعیدر. بین‌العوام تحریفله (باشاق) دینیلیر .

وَشْم [ع] بدنده برقسمی ایکنه‌لەیوب متأثر ایتدکدن صوکره اوزرینه چیویت بویاسی دوکه‌رك لاجورد رنکنده یاپیلان شکل. تمغا، نشان. جمعی (وُشوم، وِشام) حضرت پیغمبرك لسان شریفلرندن بونك راغب وفاعللری حقنده لعنت صادر اولمشدر . بناءً علیه اهل اسلام ایچون اجراسی اصلا جائز اولمایان شیلردندر .

وَصّاف [ع] زیاده وصف ایدیجی ، برشیئ پك چوق اوکوجی :

« ای خداوندمزك وصّافی »
« سکا حق ویرمش اوقلب صافی »
(معلم ناجی)

وَصایا [ع] «وَصیّت» ك جمعی. اکثریا «تَوصیَه» نك جمعی حکمنده قوللانیلیر : (وصایای لازمه‌نك اجراسی) .

وَصایَت [ع] وصیلك، وصیّت اولنان شیئك اجراسنه مأمور بولنمقلق . کسر واو ایله‌ده جائزدر. لسانمزده بو لفظ (وصیّت) معناسنده قوللانیلماز .

وَصْف [ع] مدح ایتمك. اوکمك: (وصف وثنا) § برشیئك کیفیتنی تعریف وبیان معناسنی افاده ایدر : (ذکر اوصاف) § برشیئ صفتلامق معناسنه‌درکه اوشیئك علائم وکیفیاتنی تعداد وبیان ایتمك دیمکدر . (وصف ترکیبی)= براسمك آخرینه بر امر حاضر فارسی الحاقیله یاپیلان ترکیب : (حیرت افزا) = حیرت آرتیران (دِلْکُشا) = کوکل آچیجی، آچان . (وَصْفِیّ) = وصفه منسوب، متعلق .

« عجبمی کفت وکو بسیار اولورسه وصف خالنده »
« بیلمز اصلی، چوق سوز سویلنیر عنبر خصوصنده »
(نیلی)

وَصْل [ع] برشیئ دیکر شیئه اولاشدیرمق، یتشدیرمك § برشی دیکر برشیئه اولاشمق ، قاووشمق § بومناسبتله (وُصلَت، وِصال) کبی سودیکنه ، سوکیلیسنه قاووشمه معناسنده‌ده قوللانیلیر. (لَیلَةُالْوَصل) = آیك صوك کیجه‌سنه اطلاق اولنور. زیرا برآیی دیکر آیه قاووشدیرر .

« وعدهٔ وصلنی اقرار ایده‌مز نازندن »
(نیلی)

وَصِیّ [ع] یتیم قالمش چوجقلرك موروثاً انتقال ایدن املاك

واموالنی اداره‌یه مأمور اولان کیمسه. § امام (علی) کرم‌الله وجهه افندمز حضرتلرندن کنایه‌اوله‌رق‌ده قوللانیلیر. جمعی (اَوْصِیاء) در. (وَصِیِّ مُخْتار) = اصطلاح فقهده متوفانك حال حیاتنده نصب ایتدیکی وصی (وَصِیِّ مَنْسوب) = حاکمك یتیم ایچون نصب ایتدیکی وصی .

وَصِیَّتْ [ع] برآدم وفات ایتمزدن اوّل کندیسندن قاله‌جق اموالك صورت تقسیم و توزیعنی ویاخود سائر کونا یاپیله‌جق شیلرك طرز اجراسنی برینه سپارش ایتمك § قبل‌الوفات برینك بویولده واقع اولان سپارشی . (وَصِیَّتنامَه) = برآدمك وصیتنی حاوی ورقه .

وَضاعَتْ [ع] فرومایه‌لك ، آلچاقلق .

وَضْع [ع] قویمق ، قونلق : (آقچه‌نك قاصه‌یه وضعی ، خرقه‌یی صندوغه وضع ، وضع امضا ، وضع اساس) § ترتیب و تنظیم ایتمك ، ایدلك : (وضع قانون ، قانون وضع ایتمك) § طور ، طرز ، طورش § بریره براقق . آشاغی‌یه براقق : (وضع حمل) = کبه انسان ویا حیوان یاوروسنی آشاغی‌یه براقق ، طوغورمق دیمکدر .

« دستگیرم اولدی توفیق خدا کلدم هله »
« وضع ایدنجه شاهراه شهر اسلامبوله پای »
(سروری)

« آدم اودرکه ایتمیه تغییر وضعنی »
« اقبال و بخت کندینه‌یار اونلش اولمامش »
(سید وهبی)

وَضْعِیَّتْ [ع مولد] قونش ، طورش ، قورولش : (وضعیّت موقعیه . شو رسمده‌کی وضعیت پك لطیفدر) .

وَضیحْ [ع] « واضح » کبی عیان . آشکار ، ظاهر ، بللی .

وَضیعْ [ع] فرومایه ، عادی ، آلچاق : (شریف و وضیع)

وَطَرْ [ع] امر ، حاجت ، ایش : (قضاء وطر) = دفع حاجت ایتمك .

وَطَنْ [ع] مسقط رأس ، انسانك طوغدیغی یر ، یورد : (حبّ وطن ایماندندر) . (وطن ثانی) = صوکره‌دن توطن اولنان یر . جمعی (اوطان) .

وَطْواطْ [ع] طاغ قیرلانغجی نوعندن ابابیل قوشی § یاراسه دینیلن قوش که نام دیکری (خفّاش) در § ضعیف ، قورقاق ، کوه‌زه آدم .

وَطْی [ع] آیاق آلتنه آلمق ، چیکنه‌مك § جماع ایتمك .

وَظائِفْ [ع] « وَظیفه » نك جمعی : (وظائف رسمیه ، وظائف انسانیه) مفردینه‌ده باقلی .

وَظِيفَه { [ع] بركيمسه ايچون هركون اعطاسى معيّن اولان اجر عمل، ايش اجرتى، علوفه: (وظيفه خوار) = وظيفه ييين، علوفه‌لى، اجرت آلان. § برينك عهده‌سنه توديع ايدلمش اولان امور، خصوصات، ايشلر: (وظيفهٔ مأموريتنى ايفا، وظيفهٔ نظيفهٔ انسانيه) § قيد، تقيّد معناسنده قوللانيلير. (وَظيفه شناس) = وظيفه‌سنى طانييان (وظيفه ناشناس) = وظيفه‌سنى طانيمايان.

(وَظيفهٔ مُقدّسه) = تعبيرى يالكز امر دينه متعلق خصوصاتده قوللانيلمق ايجاب ايدر.

وَعْد { [ع] برشيئك قبول واجراسنى سوز ايله بيلديرمك، بويولده بركيمسه‌يه سوز ويرمك. خيرده استعمالى مشروطدر: (خلف وعد اثر لئامتدر)، (الوعد كالدَّين) = وعد بورج كبيدر.

«كوكلكه بونجه بت بى‌ثباته كولمشدر»
«كولمسه‌يوب بكا وعد ايتديكك ثباته كولر»
(معلم ناجى)

وَعْدَه { [ع] برشيئك اجراسى ايچون تعيين اولنان مهل، مدت، وقت: (وعده‌سى حلول ايدنجه تقسيطى ويرملى) § بين‌العوام اجل معناسنده‌ده قوللانيلير:

(بيچاره‌نك وعده‌سى كلمش).

«وعده‌سندن وفا اومار عاشق»
«آلدانير اول پرى‌يه انساندر»
(اسرار دده)

وَعْظ { [ع] بركيمسه‌يه قلبنى يوموشاده‌جق صورتده ثواب وعقابه دائر سوز سويله‌مك، اوگود ويرمك § بوصورتده سويله‌نيلن سوز، نصيحت: (وعظ شيخلرندن).

وَعيد { [ع] تنذير، جزا وعد ايتمك، بركيمسه‌يى فنالغه متعلق وعد ايله قورقوتمق. شرّده استعمال اولنور. خلف وعيد كرم عد اولنور. زيرا وعيد اثر غضبدر، غضب ساكن وزائل اولنجه وعيدك زوالى‌ده طبيعيدر كه نتيجه محض كرمدر.

وَغا { [ع] جنك، غوغا، صاواش. كسر واو ايله يا كلمش تلفظ ايتمه‌لى: (شهسوار ميدان وغا).

«اول صف شكن شير صلابت كه هجومى»
«دهشت فكن قلب دليران وغادر»
(نفعى)

وَغَيْرُهُ { [ع] آندن غيرى، آندن باشقه ديمكدر. (و) حرف عطفيله (غير) لفظى و (ه) ضمير غائب مفرد مذكردن عبارت برتركيب عربيدر. مفرد مؤنثنده (وَغَيْرُهَا) تثنيه‌سنده (وَغَيْرُهُمَا) جمعنده (وَغَيْرُهُمْ) دينيلير.

وَفا { [ع] عهدده، دوستلقده، محبتده ثبات ايتمك؛ تعهد

ایدیلن شیء صادقانه وکاملاً اجرا ایلەمك ؛ سوزی یرینه کتیرمك . (وَفا پَروَر ، وَفادار) = وفالی ، سوزنده ومحبتنده ثابت اولان. (بی وَفا) = وفاسز. (وَفا کار) = پك صادق دوست . § وافیلك ، کفایت ایتمه : (بومقدار وفا ایتمیور)

وَفات [ع] تسلیم روح ایتمك ، اولمك. بومعناده (ایتمك) مادەسیله قوللانیلیر: § اولمه. اولوم: «سرورینك وفاتی باعث حزن اولدی احبابه» (عزت ملا)

وَفد [ع] سفارتله ویا برخدمت مخصوصه ایله حضور حکمداره کوندرلمك § بر نسنه مرتفع ، یوکسك اولمق معناسنه‌در. بومناسبتله اصطلاحده (وُرُود) معناسی قصد اولنمشدر. مثلا (نزد مکارم وفد) تعبیرندن مکرمتلرك محل ورودی استنباط اولنور. بونکله برابر مکرمتلرك محل مرتفعی معناسی ده قصد اولنسه خطا ایدلمش اولماز.

وَفرَت [ع] چوقلق ، بوللق : (وفرت مال)

وَفق [ع] اویمه ، اویغون کلمه: (بَرْوَفقِ دِلخواه) = کوکلك ایسته‌نه اویغون اولمق اوزره (بَرْوَفقِ مَرام) = مقصده موافق اولمق اوزره § برکیمسه‌نك امید واملنه کوره اویغون

دعالر ، حرفلر یازیلی اشکال مختلفه‌ده نسخه ، حمائل دیمکدر :

«تحقیق صفا گرچه بودر. لیك بوتحقیق»
«بروفق هوا وهوس نوهوساندر»
(نفعی)

وَفیر [ع] «کثیر» ایله مترادفدر، چوق : (مال وفیر. اموال وفیره ، سنین وفیره) .

وَفیق [ع] وفاق ایدیجی ، اویغون اولیجی ، اویغون آرقه‌داش.

وَقاحَت [ع] کستاخلق ، حیاسزلق ، ادبسزلك ، اوتانمازلق .

وَقّاد [ع] پك آلولی ، پارلاق ، آتشین شی. فهم وادراکده آتش کبی سریع التوقّد اولان ذهن وقلبه وصف اولور : (ذهن وقّاد، فکر وقّاد ، قلب وقّاد). (مدرسین کرام خدمتنده اعمال ذهن وقّاد وفتیل ضمیر کبریت قبولن قدح زناد اجتهاد ایله ایقاد ایتدکدن صکره — ذیل عطائی جلد ثانی — صحیفه ٤٨٩) .

وَقار [ع] آغیر باشلیلق ، آغیر مشربلیلك ، تمکینلی بولنش. (خِفّت) ك ضدّی : (وقار آمرانه، وقار ادیبانه) .

وَقایِع [ع] فی الاصل حادثهٔ شدیده ، صاواش معناسنه اولان (واقِعَه) و (وَقیعَه) نك جمعی ،

اصطلاحمزده واقع اولان، ظهور ایدن شیلر، حاللر، خصوصلر دیمکدر.

وَقْت { [ع] زماندن برمدّت، بر مقدار مفروض: اصل ترکجه‌سی (چاغ) لفظیدر. زمان ماضیده اکثریت استعمالی قیدی لسان عربه عائد اولمق کرکدر. لسانمزده اشبو قیده اصلا لزوم یوقدر. بز بو لفظی یرینه کوره ماضی‌دهده، حالده‌ده، استقبالده‌ده قوللانیرز. مثلا (وقت فرصت، وقت ضرورت، وقت حاجت) تعبیرلری کبی حالده‌ده استقباله‌ده عائد ومتعلق اوله‌بیلیرلر. (وقت ظهر) = اوکله زمانی (وقتنده) = چاغنده، موسمنده، صیره‌سنده (وقتیله) = زمان سابقده (وقتا که) = بروقتده‌که، برزمانده‌که معناسنده برترکیبدر. (بی‌وَقْت) = زمانسز، صیره‌سز، مناسبتسز (وقت حضر) = صلح‌وآسایش زمانی (وقت سَفَر) = جنك وغوغا زمانی (وقت فجر) = شافعی زمانی (وقت عصر) = ایکندی زمانی (وقت‌وقت) = نوبت نوبت، آره صیره. (وقتاً مِنَ‌الْاَوْقاتْ) = زمانلردن بر زمان، بر آرالق. (وقتی اولمامق) = مضایقه، طارلق (وقت بولمق) = اختلاس‌زمان ایتمك، زمانی بوش‌قالمق. (وقت کچیرمك) = بوشنه اکلنمك || مخصوصاً کچکدیرمك، کری‌یه براقمق (وقتی کلمك) = حدّ کماله، حدّ غایته ایرمك (وقت وحال) = امکان‌قدرت، سعه. جمعی (اَوْقاتْ): (اوقات خمسه).

وَقِسْ { [ع] وار قیاس‌ایت دیمکدر: (وقس علیه البواقی)، (وقس‌علی‌هذا) = بوکا قیاس ایله.

وَقْع { [ع] نفوذ، اعتبار، حیثیت، تمکین، آغیرلق: (وقع ووقار صاحبی).

وَقْعَه { [ع] اصطلاحمزده حادثه، وقوعبولان‌شی معناسنه‌در. فی‌الاصل جنکده ایکی طرفك دفعات ایله چارپشمه‌سی دیمکدر: (وقعهٔ خیریه) = یکیچریلرك الغاسی‌ماده‌سی. (وقعه‌نویس) = طرف‌دولتدن‌ضبط وقایعه مأمور اولان‌ذات، مورخ‌رسمی.

وَقْف { [ع]طوردیرمق، آلیقویمق: (وقف‌نظر، وقف‌نکاه، وقف کوش) § اصطلاح فقهده اصلا صاتلمامق، بخش اولنمامق ومنافعی انواع برّوخیردن بر جهته عائد اولمق شرطیله برمالی، برملکی علی‌وجه‌التأبید فی‌سبیل‌الله توقیف و تخصیص ایتمك دیمکدر: (وقف‌خانه، وقف اراضی)، (وَقْفْنامَه) = (وَقْفِیَّه) = واقف طرفندن وقفك شرائطنی‌حاوی اوله‌رق صورت شرعیه‌ده تنظیم ایدلمش و ابتدیرلمش اولان محبت، سند.

(وَقْفِيَّتْ) = ملكك وقف اولمسى كيفيتى ، (ملكيّت) ك ضدّى . جمى (اَوْقاف) : (اوقاف ملحقه ، اوقاف مندرسه) .

وَقْواقْ { [ف] قورقاق آدم § هند ديارنده برشجرك اسمى § چين اولكه‌سنده بربلده‌نك اسمى .

وَقُودْ { [ع] كومور ، اودون كبى ياقيلوب آتش اوله‌جق شيلر .

وَقْوَقَه { [ع] كوپكلرك اولومه‌سى ، قوربغه كبى بعض حيوانلرك وقوشلرك اوتوشمه وچاغرشمه‌سى : « آب پاكه نه‌ضرر وقوقهٔ قوربغه‌دن » (٧)

وَقُورْ { [ع] تمكينلى ، وقارلى ، آغير طاورانوب كنديني هيبتلى كوسترن . (ذى‌وَقار) = وقار صاحبى (وَقُورانَه) = وقار صاحبى اولانه ياقيشه‌جق صورتده .

وَقِيَّه { [ع] درتيوز درهمه‌مساوى اولان طارتى كه تحريف ايله (اوقفه) تعبير اولنور . (وَقِيَّهٔ اَعشارى) = اوچيوز اون ايكى‌درهم عتيقدر .

وَقيعَه { [ع] حادثهٔ شديده ، جنك وجدال § فصل ، ذم ، غيبت .

وَكالَتْ { [ع] وكيللك ، وكيل اولمق . (وَكالَتِ عُظمى) = صدراعظملق . (وَكالَتپناه) = صدر اعظم حقنده عباره‌آره‌سنده قوللانيلان تعبيرات تعظيميه‌دندر . (وَكالَتپناهى) = صدر اعظمه منسوب و متعلق . (وَكالَةً) = وكالت صورتيله ، وكيل اوله‌رق (وَكالتنامه) = وكالت‌سندى ، برينك وكيل نصب اولنديغنى حاوى سند . (وَكالَتِ دَوْرِيَّه) = مكرّر ومؤكد وكيللك . (دَعوىٰ وَكالَتى) = اووقاتلق ، اشخاصه متعلق دعاوى‌يى محاكم شرعيه ونظاميه‌ده وكيل اوله‌رق رؤيت ومرافعه ايتمك مسلكى .

وَكْر ، وَكْرَه { [ع] قوش‌يوواسى . جمى (وَكَرات) . (وَكْرهٔ طُيُور) .

وَكيلْ { [ع] حافظ معناسنده حق التّهيده قوللانيلير : (حسبنالله ونعم‌الوكيل) § وكالتله متصف اولان ، كنديسنه باشقه‌سى طرفندن ايشى تفويض اولنوب اوايشده آنك يرينه قائم اولان آدم : (نكاح وكيلى ، قونسلوس وكيلى ، تجّار وكيلى ، دعوى وكيلى) . (وَكيلِ مُسخَّر) = محكمه‌يه احضار اولنه‌مايان مدعى عليه ايچون حاكم طرفندن نصب اولنان وكيله اطلاق اولنور . (وكيل‌خرج) = برخانه‌نك خرج ومصرفنه نظارت ايدن آدم .

وَلاْء [ع] صاحبيّت ، قرابت § شرعاً عتقدن، دوستلقدن حاصل اولان قرابت حكميه: (وَلاْ كارانه) = محبانه ، دوستانه ديمكدر .
« بر ولا پرور انصافشعار اولسه دخى »
« نظم اشعارده همكوكبهٔ خاقانى »
(معلم ناجى)

وَلايَتْ [ع] فى الاصل دوست، صديق ، معين ، نصير اولمق معناسنه‌در. اصطلاحده آشاغيده كوستريلن (وَلىّ) كلمه‌سنك مناسبت معناسى جهتيله جناب اللّهه صورت معنويه‌ده تقرب ايتمك يعنى ولىّ اللّه اولمق معناسنده قوللانيلير : (شاه ولايت) = « حضرت على » كرّم اللّه وجهه .

وَلَدْ [ع] اوغل ، ياورو : (وَلَدِ صُلْبِى) = اوز اوغل. (وَلَدِ مَعْنَوِى) = آخرتلك، آخرت جوجغى (وَلَدِ زِنا) = غير مشروع صورتده پيدا اولمش پيچ ، مفسد ، فتنه كار . (بِلا وَلَدْ) = اوغلسز ، ذرّيتسز ديمكدر. جمعى اولان (اَوْلادْ) كلمه‌سى لسانمزده مفرد مقامنده‌ده استعمال وهم اوغلانه هم قيزه اطلاق اولنور.

وَلَوْ [ع] ايسه ديمكدر . (واو) حرف عطفى ايله (لَوْ) حرف امتناعندن عبارت ولسانمزده كلمهٔ واحده كبى مستعمل بر تركيب عربيدر.

وَلْوَلَه [ع] فى الاصل (وَلْوالْ) كبى غم ، تاسه ايله فرياد ايده‌رك آغلامق معناسنه‌در. لسانمزده شماته ، چاغرشمه ، كورولتى، پاطيرتى معناسنده قوللانيلير . (ولوله اَنْدازْ) = ولوله ويريجى .

وَلَهْ [ع] فرط حزن ، شدّت وجد ايله حاصل اولان حيرت، سرسملك ، شاشقينلق . (كتيرمك ، كلمك) ماده‌لريله قوللانيلير. لسانمزده (قورقق) معناسنده هيچ قوللانيلماز.

وَلَهُ [ع] بوده آنكدر معناسنده بر تركيب عربيدركه بعضاً قوللانيلير .

وَلْهانْ [ع] وله كتيرمش ، شاشمش ، شاشيرمش ، سرسم .

وَلْى [ع] فى الاصل برنسنه‌يه پك ياقين اولمق معناسنه‌در . بو مناسبتله برشى ديكر شيئك آرقه‌سى صيره كلمك ، تعقيب ايتمك معناسنده قوللانيلير: (بربرينى ولى ايدن امواجك شدّتى) .

وَلِىّ [ع] مالك، صاحب، معين، صديق ، نصير معنالرنده قوللانيلير : (ولىّ نعمت ، ولىّ النعم ، ولىّ الامر) § ايكى وياخوددها زياده شيئك بينلرينه اجنبى تخلل ايتميه‌جك مرتبه‌ده شدت تعلق وقربيت كسب ايتمسنه دينيلير. بو مناسبتله من حيث الدين والاعتقاد جناب اللّهه قربيت معنويه

کسب ایدن عبد صالحه اطلاق اولنور :
(وَلیّ‌الله) = اومرتبهٔ معنویه‌یه وصول
ایله اللّهه قلباً وقالباً دوست وصدیق
اولان ذات شریف :
« ای ولیّ‌النعمتم عفو ایله جرم بنده‌یی »
(سروری)
« دستیم لطف ودلی کان جود »
« کندی ولیّ النعم روزکار »
(نفعی)

وَلی { [ف] فارسیده قوللانیلان (ولیکن) ك مخففیدر .
وقتیله لکن، اما مقامنده نظم عثمانیده
قوللانیلیردی. الیوم متروك حکمنده‌در:
« خوبلر ایلدیلر شیوه کتابن ازبر »
« فن حسن ایچره ولی باب وفا مغلقدر »
(نوعی)

وَلِیدْ { [ع] یکی طوغمش چوجق. § مطلقا صبی ، چوجق
§ عبد ، کوله . بومعنالرده جمعی
(وِلْدان) در. (وَلیدَه) = جاریه .
بونك جمعی (وَلائد) در .

وَلیك
وَلیکِنْ { [ف] ادات استدراك اولان (ولکن) ك طرز عجمانه‌سیدر. بونلر لسانمزده الیوم قوللانیلمیور.
(معلم ناجی) مرحوم بونلرك نثرده
ترکنی ، نظمده مسامحه صورتیله
استعمالنی تجویز ایدییوردی .

وَلیمه { [ع] مطلقا ضیافت معناسنه‌در. لکن استعمال معروفه کوره
(طعام‌العروس) که دوکون طعامی
یعنی ازدواج دوکوننده یاپیلان ضیافت
دیمکدر: (ولیمه جمعیتی) جمعی (وَلائم).

وَهّاب { [ع] زیاده هبه ایدن، زیاده باغشلایان جناب حق :
(عبدالوهّاب) .
« بخش ایدر حضرت وهّاب علیم »
« سوکیلی قوللرینه قلب سلیم »
(معلم ناجی »

وَهّاج { [ع] زیاده آلولی. یانوب یالینلایان: (سراج وهّاج)

وَهّام { [ع] زیاده شبهه، قورونتی ایدن .

وَهْب { [ع] ویرمك. بخش ایتمك، عطا. (وَهْبی)= کندیسنه
ویرلمش ، بخش ایدلمش ، خداداد
معناسنه‌در . یعنی چالیشمق صورتیله
قازانلمش اولمیوب من‌طرف‌الله کندیسنه
ویرلمش دیمکدر. (کِسْبی)نك ضدّی.

وَهَلُمَّ جَرّا { [ع] « هلمّ جرا » ماده‌سنه باقلی .

وَهْلَه { [ع] هر شیئك اوّلی ، ابتداسی، ابتدای امر § بر
شیئك برنجی کرّه‌سی. (وَهْلهٔ اولی)
= برنجی کره . (وَهْلَةً) = ابتدای
امرده ، بردن‌بره .

وَهْم [ع] قلبه، ذهنه مرادك غيری عارض وشك وترددہ باعث اولان خاطرۀ باطله ؛ سببسز قورقو، قورقو . جمعی (اَوْهام) . (حکیم وهمدن عبارت اولان بوعلته ینه امور وهمیه ایله مداوات ایدلمك لازم كلهجكنی دوشوندی . — «طبقات الاطباء» دن — مجموعۀ معلم ناجی) .

وَهْمناك [ف] قورقاق، قورقمش § قورقولو، قورقونج .

وَهْمِی [ع] وهمه منسوب ومتعلق، حقیقتده موجود اولمیوب مفروض بولنان : (خطّ وهمی) ، (وَهْمِیّات) = اصلسز شیلر، قورونتیلر .

وَهْن [ع] سست، ضعیف اولمق؛ کیوشکلك ، فتور .

وَیْل [ع] حیف، دریغ، وای ، یازیق معنالرنده کلمۀ تفجیعدر كه بر مصیبت حدوثنده ایراد اولنور § خسار وهلاك معناسنیده افاده ایدر § جهنمده ، طامودہ بر درہنك ، یاخود برقویونك اسمی .

وِتْر [ع] جفت اولمایان ، یالکز، تك : (صَلاةِ وِتْر) = تك ركعتلی اولدیغی ایچون یاتسو نمازندن صوكره قیلنان او چ ركعت نمازه دینلیر § قربان بایرامندن بر كون اوّل اولان عرفه كوننه اطلاق اولنور . سنهده بر كون عرفه اولدیغی ایچون . زیرا رمضان بایرامنك عرفهسی یوقدر .

وِثاق [ع] قالین قوتلی باغ ، بند § عهد ، پیمان § « وثیق » ك جمعی .

وِجاع [ع] « وَجَع » ك جمعی ، آغریلر . جمع دیكری اولان (اَوْجاع) زیاده قوللانیلیر .

وِجاه [ع] یوزلشمك، یوز یوزه كلمك . (وِجاهاً) = وجاه صورتیله ، یوز یوزه اولهرق . (غِیاباً) ضدیدر .

وِجْدان [ع] حکم درونی، معیار ضمیر، كوكل شهادتی كه ایلكی فنالقدن ، ایی بی كوتودن، حقی باطلدن، محاسنی مساویدن تمییزه مدار اولان محاكمات عقلیهنك قلبده حاصل ایتدیكی حسّ علویء طبیعی دییه تعریف اولنه بیلیر. فی الاصل (بولمق) معناسنهدر. فقط لسانمزده اومعنی اصلا معتبر ومستعمل دكلدر . (صاحب وجدان) = وجدانلی ، اوحسّ علوی یه مالك اولان (وِجْدانسز) = قلبی فنالغی ، حقسزلغی ، كوتولكی قبول ایدن ؛ او حسّ علویدن محروم اولان .

(وِجْدانِی) = وجدانه منسوب ، درونی : (قناعت وجدانیّه) ، (وِجداناً) = وجدان جهتندن، قلباً. (وِجْدانیّات) = وجدانه عائد احوال وکیفیات .

وِحام { [ع] گبه قادینلرك آش ییرمه حالتی . نسوانك بو حالندهایكن كومور، چامور، طوپراق، كیرهمیت كبی درلو درلو مناسبتسز شیلر ییدكاری واقعدر .

وِداج { [ع] بویونده بر طمارك اسمی . اصطلاح طبده (وَرید وِداجی) دیه معروفدر .

وِرْد { [ع] هركون قرائتی وظیفه اتخاذ اولنان قرآن كریمدن برمقداره، برجزءه دینیلیر. بومناسبتله هركون اوقونان ادعیهٔ مأثوره ومناجاتهده اطلاق اولنمشدر : (ورد زبان) = وظیفهٔ معتادهٔ لسان كبی بر معنایی افاده ایدركه مقصد دائما دیلده موجود اولدیغنی بیاندر. جمعی(اوراد).

وِسادَه | [ع] یاصدیق ، باش یاصدیغی § یاصدانهجق

وِسادْ | مندر ، سریروسائره . (عَریضُ الوِساد) = تنبرور ، تنبل آدمه اطلاق اولنور.

وِسام { [ع] « وسیم » ك جمعی . مفردینه باقلی .

وِشاح { [ع] طوپچی عسكرینك طاقدقلری قایشلر كبی بویوندن آشاغی قولتوغه طوغری قوشانیلان واوستی صیرمه وجواهرله مصنع ومرصع بولنان برنوع زینتلی حمائل .

وِشام { [ع] « وشم » ك جمعی . مفردینه باقلی .

وِشْنَه { [ف] محرّفدر. طوغریسی، صحیحی (وَشْنی) دركه قیزللق ، قیرمزی دیمكدر . لسانمزده كراسه مشابه ، طعمی اكشی ، قویو قیرمزی رنكلی اولان برمیوهیه اطلاق اولنور. (وِشْناب) = وشنه شربتی.

وِصالْ { [ع] دوسته اولاشمق ، یاره قاووشمق : (بزم وصال ، صبح وصال) .

« وعدهٔ وصلنی اقرار ایدهمز نازندن »
« صدوصال اولسون اونوشیوهٔ انكارهفدا »
(نیلی)

وِعاء { [ع] قاب، محفظه، ظرف § اصطلاح طبده بدنده بولنان قانك قابی دیمك اولان طمارلرك هربرینه اطلاق اولنور. جمعی (اَوْعیَه) در.

(وِعائیّت) = قاب حالنده اولمق .

وِفاق { [ع] موافقت، اویغونلق ، اویغون اولمق، متّحد بولنمق. (نِفاق) ك ضدّی .

وِقايَه { [ع] بر شيء قاپيرمق ، اسيرگه‌مك، ضرر وزياندن حفظ ايتمك. نظمده (وِقايت) طرزنده‌ده قوللانيله‌بيلير .

وِلادَتْ
وِلادْ } [ع] طوغورمق. وضع حمل ايتمك : (ولادى) = طوغورمغه متعلق، عائد § طوغمق ، طوغش . (تاريخ ولادت) فتح واو ايله زبانزد ايسه‌ده يا گلشدر .

وِلايَتْ { [ع] والى اولمق. والينك اداره‌سنه‌ويريلن اولكه. جمع (وِلايات) .

« شهريار بحر وبر سلطان سليمان ولى »
« اول كه‌محض عدلدر ذات ولايت‌پرورى »
« خالى‌آندن اولمسون يارب وِلايت تاابد »
« كيم وَلايتدن دكل‌خالى صفاى جوهرى »
(فضولى)

وِهادْ { [ع] درين ، چوقور ير معناسنه‌اولان (وهده) نك جمعى . مفردى قوللانيلماز .

ويرانْ { [ف] خراب ، ييقيق ، ييقلمش . (آباد) اك ضدى : (خانهٔ ويران ، قصر ويران، دل ويران) ، (ويرانى) = خراب اولمه ، ييقيقلق .

« بو خراباتده ثابت اوله‌مم جانانم »
« دل‌ويرانمى يابسه‌اكده ييقلسه‌م كيتسه‌م »
(ثابت)

ويرانَه { [ع] ييقيق بنا § خراب اولمش ، ييقلمش محل .

﴿ وُ ﴾

وُثْقى { [ع] زياده محكم ، زياده قوى ، پك صاغلام : (عُروَةُالوُثقى) = « عروه » دستى ، ابريق كبى شيلرك طوته‌جق يرى ، قولبى ديمكدركه بوندن صاغلام ، طايانقلى قولب معناسى چيقار. بوتعبير دين مبين اسلامدن كنايه‌اوله‌رق ايراد اولنور .

وُثُوبْ { [ع] صچرامق، آتلامق.

وُثُوقْ { [ع] اعتماد ايتمك، اطمئنان كوسترمك ، ايناغمق .

وُجُوبْ { [ع] ثبوت وتمكن‌وجه ايله لازم، واجب‌اولمق § تركى وعدمى ممكن اولمامق: (مرتبهٔ وجوبده كورينن) ، (وُجوبى) = وجوبه منسوب و متعلق : (فعل وجوبى) .

وُجُودْ { [ع] برشى وار اولمق ، بولنمق، وارلق § مجازاً بدن ، جسم ، كووده معناسنده استعمال اولنور . (وجوده كلمك) = حاصل اولمق . (وجودى يوق)

= اصلسز ، یالان . (وجود ویرمك)
= بولنمایان بر شیء وار کبی فرض
ایتمك .

وُجُوهْ [ع] «وَجه» ك جمعی ، چهره‌لر، یوزلر: (وجوه صبیانده پیدااولان چیبانلر) § اشراف ومعتبران مملکت ، برمحلك معتبراولان وایلری کلن آدملری : (وجوه بلده)، (بِالوُجوه) = وجوه ایله ، اسباب متعدده ایله . هر یوزدن . (من کل‌الوجوه) = هر وجه ایله ، هر صورتله دیمکدر .

وُحُوشْ [ع] «وَحش» ك جمعی . یبانی حیوانلر : (وحوش وطیور) .

وُرُودْ [ع] کلمك . کلوب یتشمك . اشخاص واشیاده قوللانیلیر: (مکتوب وروداتمدی، اورادن ورود ایدن پاکت) .

وُرَیْق [ع] یاپراجق ، کوچك نبات یاپراغی . جمعی (وُرَیقات) .

وُزَراء [ع] «وزیر» ك جمعی . (شیخ‌الوُزَراء)=وزیرلرك الك قدملیسی اولان ذات .

وُسْطیٰ [ع] «اَوسَط» ك مؤنثی، اورته معناسنه در . (آسیای وسطی ، آفریقای وسطی) § اورته پارمغه‌ده اطلاق اولنور . (صَلاتِ وُسْطیٰ) = اقوای اقواله کوره ایکندی یاصباح یاخود جمعه نمازیدر . (وُسطانی) اورته‌لامه .

وُسْع [ع] طاقت . قدرت ، کوج § غنا ، ثروت ، بوللق : (وسع بشر) .

وُسْعَت [ع] گنیشلك ، بوللق: (باغك وسعتی ، وسعت صحرا ، دریانك وسعتی ، وسعت معیشت) § قدرت ، قوت ، طاقت .

وُشُومْ [ع] (وشم) ك جمع دیکریدر . مفردینه باقلی .

وُصْلَتْ [ع] «وصال» ایله مترادفدر ، بر شیئه اولاشمق ، قاووشمق .

وُصُولْ [ع] اولاشمق ، وارمق ، ایریشمك ، کلمك . اشخاص واشیا حقنده و (بولمق) مادەسیله قوللانیلیر: (امانتك وصولنه دائر خبر آله‌مدم ، مکتوبك وصول بولمش اوله‌جغی شبهه‌سزدر) .

وُضُوء [ع] آبدست آلمق ، آبدست : (نقض وضوء)

« هپ خیالیله کچر عمرم زلال لعلنك »
« صو بولنمزسه تیمّم ایله جائزدر وضو »
(طربزونی حلمی)

وُضُوح [ع] ظاهر ، عیان ، آشکاراولمق ، آچیقلق: (وضوح بیان ، وضوح افاده) .

وُفُودْ [ع] ورود ایتمه ، کلمه ، کلش . (ورود) زیاده قوللانیلیر .

وُفُورْ { [ع] چوق اولمق، چوقلق، بوللق .

وُقُودْ { [ع] آتش آلولنمك، آتش یالینلامق .

وُقُوعْ { [ع] حصول بولمق، پیدا اولمق، میدانه چیقمق، حدوث، ثبوت : (وقوع حال ، نادرالوقوع) .

وُقُوعَاتْ { [ع] «وقعه» نك جمعی، اکثریا احوال جاریهٔ دائمه‌نك خارجنده ونظامك خلافنده ظهور ایدن خصوصات ، کیفیات مقامنده قوللانیلیر : « وقوعات یومیه ، وقوعات محلیه » .

وُقُوفْ { [ع] بیلمك، بیلنمك ، بیلش: (کسب‌وقوف، اهل وقوف) ، (وُقُوفدار) =بیلگیچ، معلوماتلی § بولندیغی حال ویاخود محلده طورمق: (سِنِّ وُقُوف) = حدّ کمال که توقف ایده‌جك مرتبه دیمکدر .

وُکَلاٰءْ { [ع] (وَکِیل) ك جمعی: (وکلای فخام دولت ، هیئت وکلا ، مجلس خاص وکلا) .

وُلاٰتْ { [ع] « والی » نك جمعی: (ولات عظام) تشدید لام ایله قوللانمق خطادر .

وُلُوجْ { [ع] «دخول» کبی گیرمك معناسنه‌در : (ولوج وخروج) .

وُلُوعْ { [ع] برشیئه‌زیاده‌حریص اولمق، دوشکونلك. حرص شدید . فتح واو ایله‌ده (حریص) معناسنه‌در .

وُولْقَانْ { [فرانسزجه Volcan] یانار طاغ دیمکدر .

❊ هَ ❊

هـ { [حرف] الفبای عثمانینك اوتوزنجی حرفی . ابجدحسابنجه (٥) عددینه اشارتدر .

هاٰءْ { [ع] (ه) حرفنك اسمی . (های رسمیه) = کلمه‌نك صوکنده اوقونمایان وفتحه علامتی اولان ها حرفی .

هاٰئِلْ { [ع] قورقو ویریجی ، قورقونج : (موت هائل) .

هاٰئِلَه { [ع] درام ، تأثیرلی تیاترو منظومه‌سی . (تراژه‌دی Tragédie) ترجمه‌سی .

هاٰبِیلْ { [ع] (آدم) علیه‌السلامك اوغللرندن برینك اسمی .

هاٰتِفْ { [ع] سسلنیجی ، سس ویریجی، چاغریجی . بو مناسبتله غائبدن ندا ایدن ملك معناسنده قوللانیلیر. (هاٰتِفاٰنه) = هاتفه یاقیشه‌جق صورتده :

« یك‌مؤثردی صدای هاتفی یاخود که‌بن »
« حال‌استغراق ایله اولمش‌ایدم یك‌ناتوان »

هاجسه [ع] خاطره کلن خصوص ، قلبه عارض اولان اندیشه . جمعی اولان (هواجس) چوق قوللانیلیر: (هواجس نفسانیه) .

هادم [ع] هدم ایدیجی ، ییقیجی: (هادم اللذات) = ملك الموت ، عزرائیل علیه السلام .

هادی [ع] هدایت ایدیجی ، طوغری یول کوستریجی. بو معناده حق التهیده قوللانیلیر : (عبدالهادی) = هادینك قولی § دلیل ، رهبر ، مرشد مقامنده‌ده ایراد اولنور :

« ای صاحب معراج حبیب وهّاب »
« هادیٔ سبل شاه رسل عرش جناب »
(نظیم)

« هادیٔ وادیٔ دین بدرقهٔ اهل یقین »
« پیرو مجتهدین حضرت شیخ الاسلام »
(نفعی)

هارون [ع] انبیای اسرائیلیه‌دن (موسی) علیه السلامك بیوك برادری اولان پیغمبرك اسمی. § خلفای عباسیه‌دن مشهور بر ذاتك اسمی . (هارون الرشید) § لسان عبرانیده محب ، دوست دیمك اولدیغی مرویدر :

« بر معالی جهانیدر حیدر »
« اوز که هارون بی‌معادلدر »
(معلم ناجی)

هاروت [ع] (ماروت) لك رفیقی اولان ملك .

(ساحر) معناسنده قوللانیلیر .

(هاروتی) = ساحره منسوب .

« نیجه بیل ایسته‌سه سحر اوکره تیر هاروته اندیشه‌م »
(نفعی)

« جلوهٔ حسنك فریب غمزهٔ جادو فنك »
« بابزیدی برهمن ، جبریلی هاروت ایلسون »
(نائلیٔ قدیم)

هاضم [ع] هضم ایدیجی ، سیندیریجی .

هاضمه [ع] معده‌ده موجود اولان اریدوب سیندیریجی قوته دینیلیر .

هالك [ع] هلاك اولیجی ، فانی ، زائل .

هاله [ع] قمرك اطرافنده بعضاً حلقه کبی پیدا اولان نورانی دائره که ترکجه‌ده (آی آغیلی) تعبیر ایدرلر : (هالهٔ ماه) .

هامش [ع] کتابك ، مکتوبك کناری § درکنار . مولداتندندر .

هامون [ف] بیوك صحرا ، دوز اووا . (هامون نورد) = قیرده ، اوواده کزن ، یولجی .

« اخترله دوشنمه صحن هامون »
« الماس چاقیل طاشندن افزون »
(شیخ غالب)

هامه [ع] باشك تپه‌سی ، قفا طاسی : (هامه پیرای

تعظیم) § آلین § بایقوش . لسانمزده برنجی معناده قوللانیلیر .

هامّه { [ع] فی‌الاصل (دابّه) معناسنه‌در . بوقوللانیلماز فقط جمعی اولان (هوامّ) لسانمزده سینك ، تحته قوروسی ، چیان ، کلر ، ییلان ، عقرب کبی حشرات ارض معناسنده استعمال اولنور .

هاوَن { [ف] ایچنده بر شی دوگیلوب ازیلن آغاجدن ، برنجدن ، طاشدن معمول آلت که لسانمزده (هاوان) دینیلیر : (صارمساق هاوانی) ، (هاوان طوپی) .

هاوِیه { [ع] جهنّم ، طامو . قرآن کریمده وارد اولمشدر .

های { [ف] « وای ، ای واه » کبی ادات تأوّه .

هایاهای { [ف] اهل‌ماتمك نوحه‌سی ، ناله وفریادی .

هایاهوی ، های‌هوی { [ف] ارباب طربك ، مسرور وشاد اولانلرك شماته‌سی § واویلا ، چیغلتی :

« رضا بوتکیهٔ حالتفرزاده شیخ اوله‌لی »
« برایتدی عالمی کلبانك‌های‌وهوی نشاط »
« نجّار زاده »

هَباء { [ع] هوایه قالقان غایتله اوفاق توزکه شعاع شمس ایله کوریله‌بیلیر و « ذرّه » دینیلیر . بلافائده ، بیهوده تلف وبرهوا اولان واسراف اولنان شی معناسنده قوللانیلیر : (هباءً منثور) .

هَبَنَّقه { [ع] بین‌العرب حماقتله مشهور (یزیدبن‌ثروان) ك لقبیدر . (هبنّقه) کمال حماقتندن « غائب اولورم » اندیشه‌سیله کردننه دائما بر قلاده تعلیق ایدر ایمش . بر کیجه هبنّقه اویورکن برادری آنك کردننده‌کی قلاده‌یی چیقاروب کندی بوینونه طاقمش . صباحلین هبنّقه اویاندقده قلاده‌یی برادرینك کردننده کورنجه (یا اخی انت انا فمن انا) یعنی (قارداشم سن بنم فقط بن کیمم) دیه نفسندن اشتباه ایله استکناه ایتمش ، ایشته بو سببه مبنی حماقتله مثل اولمش .

هَتْك { [ع] پرده کبی شیلری بوزمق ، ییرتمق : (هتك عرض ، هتك ناموس) .

هِجاء { [ع] برآدمی نظم ایله ذمّ وهجو ایتمك . (هجاگو) = هجو ایدن ، ذمّ یولنده نظم سویله‌ین . بو معناده هانك کسری ایله‌ده تلفظی جائزدر § برلفظی حروفیله تقطیع یعنی حروفنی سین ، لام ، الف ، میم دیه تعداد ایتمك § بر متحرك حرفدن عبارت اولان صوت . (حروف‌هجاء) = الفبا ترتیبی اوزره حرفلر .

هَجْر [ع] بك سويلن آدمدن ، شيدن آيرلق ؛ دوستلغی الفتی قطع وترك ايتمك § آيريلق . (وصل) مقابلی . كسر ها ايله استعمالی غالب ومشهوردر .

هَجْمَه [ع] شدّت معناسنه‌در . مثلا (هجمة الشتاء) = شدّت برد (هجمة الصيف) = شدّت حرارت مقامنده ايراد اولنور. (حمّا هجمه‌سی) = حمانك شدّتی ديمكدر .

هَجين [ع] قوشويه قوللانيلان، يوك قالديرمايان بر جنس دوه (هِجان) = هجين صاحبی ، دوه‌جی .

هَدايا [ع] « هَديّه » نك جمعی: (هدايای نفيسه) .

هَدَر [ع] بوش يره كيتمه ، يازيق اولمه § باطل ، ضايع ، ناچيز اولان : (فلانك مالی هدر اولدی) .

هَدَف [ع] اوق، وياقورشون آتيلنجه اورمق ايچون ديكيلن آماج ، نشانگاه . ماديات ومعنوياتده قوللانيلير : (هدف غرض، هدف مرامی) .

هَدْم [ع] خراب ايتمه، ييقمه : (هدم بنا) .

هَدِيّه [ع] تحفه ، ارمغان ، تقدمه ، بلاش ويريلن ويا كوندريلن شی : (هديّهٔ بهيّـه) ، (هديهٔ دندان) = ديش كراسی .

هَذَيان [ع] عبث ، بيهوده ، معناسز ، بوش سوز سويله‌مك ، صاييقلامق § بو يولده سويله‌نيلن سوز . (هَذَيانِ مُرتَعِش) = سرخوشلقدن ايلری كلن تتره‌مه‌لی صاييقلامه علّتی .

هَر [ف] تعميم اداتيدر . هپ ، بتون : (هركس، هربر) اشبو ادات منحصراً مفرده داخل اولور . مثلا هرمحلده ، هركسده) دينيلير . (هرمحللرده ، هركسلرده) دينلمز . بو يله سويله‌ين كورلسه لسا- نمزك عجميسی ، يبانجيسی عد اولنور . (هربار) = هردفعه ، دائما (هرچند) = هرنه‌زمان ، قاچان. بوتعبير اليوم متروك حكمنده‌در . (هرگاه ، هردم) = هروقت ، دائما ديمكدر .

هَرْآيِنَه / **هَرْآيِنَه** [ف] ناچار، ضروری، هر حالده ، البته معنا- سنه‌در. برنجيسی نظمده قوللانيلير .

هَرَب [ع] قاچمق || شدت حزن.

هَرْج [ع] قاريشقلق . دائما (مَرْج) كلمه‌سيله برابر ايراد اولنور. (هرج‌مرج) = قارمه قاريش ، آلت اوست، طارمه طاغين ديمكدر .

هَرْجايى { [ف] سرسرى ، ثباتسز ، قرارسز ، وفاسز . (هرجايبلك) = ثباتسزلق ، وفاسزلق . (هرجايى منكشه) = آچيق قويو بر قاچ رنكلى قوقوسز كوزل بر چيچك .

هَرْزَه { [ف] باطل ، ياوه ، عبث ، بيهوده ، بوش سوز (هرزه خاى) و (هرزه خوار) و (هرزه لاى) و (هرزه گوى) = معناسز ، بوش سوز سويله‌يجى ، سويله‌ين ديمكدر . (هَرْزَه وَكيل) = هرايشه قاريشوب لافزنلك ، بوش بوغازلق ايدن آدم . (هرزه وكيل كائنات) تعبيرى مشهوردر .

« ترياكئ هرزه خواب منحوس »
« آتشلر ايچنده پير ققنوس »
(شيخ غالب)

هَرْگاه { [ف] هروقت ، هربرده ، دائما ديمكدر .

هَرْگِز { [ف] اصلا ، قطعا ، هيچ بر وقت ، هيچ برصورتله .

هَرَم { [ف] قوجامق ، قوجالق ، پير اولق . (هنكام هَرَم) = زمان پيرى ، قوجه‌لق وقتى .

« هنكام هرمده سويلشدر »
« پير اولديغى دمده سويلشدر »
(شيخ غالب)

هَرَمان { [ع] (هِرَم) لفظندن تثنيه‌در . مصرده طاشدن معمول و آثار عتيقه‌دن ايكى بنايه اطلاق اولنور .

هَزار { [ف] بيك عددى . (هَزاران) = بيكلر . (هَزار بار) = بيك كرّه . (هزار پا) = قرق آياق دينيلن حيوانجق . (هَزار پارَه) = بيك پارچه (هزار فَنّ) = چوق معرفتلى ، پك هنرلى صنعتكار § بلبل دينيلن قوشك اسم ديكرى : (آواز هزار ، زمزمهٔ هزار) جمعى اولان (هزاران) بومعناده مفرد مقامنده‌ده قوللانيلير :

« كولوب كللر آچلدقجه هزاران آغلاسون كولسون »
(جودت پاشا)
« هزاران اولسه كل بربلبل شيدا يربن طوتماز »
(قوجه راغب)

هَزَج { [ع] خوش سس ايله شرقى و بسته ترنم وتغنى ايتمك § الفاظى متدارك ومتقارب اولان منتظم كلام . اجزاسى متقارب اولمق مناسبتيله بحور عروضدن برينه (بحر هزج) اطلاق اولنمشدر .

هَزْل { [ع] لطيفه ، شاقه طرزنده سويلنن بيهوده سوز § لطيفه ايتمك ، مسخره‌لق ايتمك . (جِدّ) ك ضدى . جمعى (هَزْلِيّات) : (سرورينك هزلياتى) ، (هَزْلگو) = اويولده سوز سويله‌ين (هَزْلگويى) = هزل سويله‌يجيلك (هَزْل) ايله

(هجو) بیننده فرق واردر . (هزل) = دائما جدیتدن عاری ، اکثریا کولنج و (هجو) = اکثریا جدی و دائما موجب حدت وعبرت اوله‌جق صورتده سویله‌نیلیر .

هَزیمَت { [ع] حربده بوزغونلق، صینمق ، عسکرك صا - واشده بوزوله‌سی: (دشمنك هزیمتی، هزیمت اعدا) .

هَسْتی { [ف] وار اولمق، وارلق ، وجود . (نیستی)مقابلی:

« نام هستی‌ی نه‌در حل معمای عدم »
(عاکف پاشا)

هَشْت { [ف] سکز عددی : (هشت بهشت) = سکز جنّت (هشت پا ـ ی) = آختاپوت (هشتم) و (هشتمین) = سکزنجی (هشتاد ، هشتد) = سکسان .

هَضْم { [ع] معده‌ده یئیلن ایچیلن شیلری اریتمك، سیندیر - مك § مناسبتسز وکوچه کیده‌جك بر حاله دوچار اولنجه جبر نفس ایله صبر ، تحمل ایتمك .

هَفْت { [ف] یدی عددی: (هفت اقلیم) = اعتبار قدمایه کوره یدی اقلیمه منقسم اولان دنیا . (هفت پیکر، هفت اختر) = کواکب سبعه ، افلاك . (هفت تنان) = اصحاب کهف || قطب، غوث ، اخیار، اوتاد ، ابدال ، نقبا ، نجبا دینیلن رجال‌الله . (هفتم ، هفتمین) = یدنجی (هفتاد) = یتمش .

« نه شه شهنشه صاحبقران هفت اقلیم »
« که طوتدی عالمی طغرای فتحله نامی »
(نفعی)

هَفْتَه { [ف] یدی کوندن عبارت اولان مدت . عربیسی (اسبوع) .

هَفَوات { [ع] (هَفْوَه) نك جمعی: (هفوات لسانیه).

هَفْوَه { [ع] آیاق قایوب سورچمه § یاکلمه ، یاکلشلق § ذله ، کناه .

هٰکَذا { [ع] بوده آنك کبی. بو دخی معناسنه ترکیب .

هَلاك { [ع] اولمك ، اولمه، تلف اولمق. فنا صورتده وفات ایتمك معناسنی حاویدر . آنك ایچون انبیای عظام علیهم‌السلام و اکابر حقلرنده استعمال اولنماز :

« نه سر آزاده‌ایدرسین نه‌هلاك ایلرسین »
« قالدی بی‌چاره کوکل خوف‌ورجا بیننده »
(عونی)

هَلاهِل { [ع] هیچ بر صورتله علاجی بولنه‌مایان سم قاتل ، آغو .

هَلُمَّ جَرًّا { [ع] « هلم » و « جرا » لفظلرندن عبارت بر

ترکیب عربیدرکه چك بری کثیر دیمکدر . لسانمزده « وقس علی هذا » مقامنده ، دائما واو عاطفه ایله قوللانیلیر .

هَلِمَه [ع] برنج ، نخود ، فصولیه کبی حبوباتك قاینامه‌سیله حاصل اولان قایماق کبی شی که لسانمزده تحریفله (هلمه) دیه معروفدر .

هَلْیُون [ع] قوش‌قونماز دینیلن نبات . فارسیده (مارچوبه) دینیلیر . (فَصیلَهٔ هَلَیُونِیَّه) فن نباتات اصطلاحاتندندر .

هَمّ [ع] حزن ، غم ، اندیشه ، تاسه . جمعی (هُموم) : (مجوم هموم) .

هَم [ف] او چ صورتله قوللانیلیر . (١) ادات عطف . ایکی شیٔ برحکمده ویا ایکی حکمی بریرده جمع ایدر : (هم سویله‌یور هم کولیور) « هم » مکرراً ایراد ایدیلنجه بعضاً ایکنجیسنه تأکید ایچون (دخی) مخففی اولان (ده) علاوه ایدیلیر . (هَم) مفرداً ایراد اولنورسه تنبیهی حاوی اولور : هم بویله کوتو لاقیر - دیلری نیچون سویله‌ملی) بو طرز استعمالده دخی (ده) علاوه‌اولنه‌بیلیر § (٢) ادات اشتراك . عربی ، فارسی اسملرك اوّلنه کتیریلیر . بوتقدیرده اسملر وصفیته تحول ایدر : (هَمْراه) = یولداش ، برلکده وبربوله کیدن . (هَمْنام) = اسملری بر (هَمْ خانَه) = بر خانه‌ده ، بر أوده اوطوران § (٣) ادات اقتران . کذلك عربی ، فارسی اسملرك اوّلنه کتیریلیر : (هَم زَبان ، هَمْ زانُو) کبی . اشبو اداتك اشتراك و اقتران طرزنده استعماللری بیننده‌کی فرقه دقت ایتملیدر .

« هم سویلیه‌مم‌ده هم بکنمم »
(شیخ غالب)

هَمارَه [ف] همیشه ، دائما ، هر وقت . (هَموارَه) مخففیدر .

هَمال [ف] قرین ، نظیر ، شریك ، اش ، اورتاق : (بی‌هَمال) = نظیرسز ، اشی یوق . ضمّ ها ایله ده جائزدر .

هَمان [ف] (هَم) ایله (آن) دن مرکبدر . لسانمزده حصر ، تقریب ، استعجال ، استمرار اداتی اوله‌رق قوللانیلیر : (هر شی تمام ، همان او قالدی) ، (همان‌ایکیسی برکبیدر) ،(باقنوب‌طورمه همان ایچ) ینه بومعناده اولان (همین) بوس بتون مهجوردر . (هَمانا) ده هیچ قوللا - نیلماز :

« همان عین محمّدله علیدر شمس ومولانا »
(شیخ نظیف)

« کامذارم‌سن همان صاغ اول فدا جانلر سکا »
(لا)

هَمْ آشِيانْ { [ف] بر يوواده ، بر محلده برلكده بولنان.

هَمْ آغُوشْ { [ف] قوجاق قوجاغه، صارماش طولاش.

هَمْ آوازْ { [ف] سسى بر برينه اويغون ، آهنكلى ‖ برلكده صحبت ايدن، آرقداش .

هَمْ آهَنْكْ { [ف] بر آهنكده بولنان ، بر برينه اويغون آهنك ايدن .

هَمْبازْ { [ف] برابر اوينايان ، شريك ، اورتاق .

هَمْبَزْمْ { [ف] مجلس آرقداشى ، مجلسده برابر بولنان .

هَمْبُو { [ف] برقوقوده ، برقوقولى، قوقوسى بر :

« نافۀ مشك ختن زلفكه اولماز همبو »

(رشدى)

هَمْپاىْ { [ف] آياقداش، آرقداش.

هَمْپايَه { [ف] رتبه‌جه بر ، پايه‌جه برابر ، كفو . جمعى (هَمْپايَگانْ) .

هَمْ پيشَه { [ف] صنعتى بر ، بر صنعتده بولنان .

هَمْتا { [ف] مثل ، مانند ، نظير ، اش . اكثريا (بى) ادات سلبيله برابر قوللانيلير: (بى‌هَمْتا) = نظيرسز ، اشسز : (اديب بى‌همتا) .

« اى صدر سخن پيشه بونى سنده بيلورسڭ »
« كيم سوزده بولنماز بڭا همتاى زمانه »
(نفعى)

هَمَجْ { [ع] سيورى سينك كبى اوفاق بر نوع سينك . (قاموس) تركجه‌ده (ياوسى) دينيلديكنى كوستريور ، قويون ، كچى ، اشك كبى حيوانلرك يوزينه كوزينه قونار. § احمق ، چولپه ، شاشقين آدملره دينيلير. (الناس اما عالم اومتعلّم والباقى همج) = ناس يا علم اوكره‌ديجى ، ياخود اوكره‌نيجى اولور. باقيسى احمق، شاشقين مقوله‌سيدر .

هَمْجِنْسْ { [ف] جنسى بر ، بر جنسدن ، برصويدن ديمكدر .

هَمْجِوارْ { [ف] بر جوارده ، قومشو § حدودى ، سينورى بر .

هَمْحالْ { [ف] برحاللى، باشقه‌سنك حاليله كندى حالى بر اولان،

هَمْخانَه { [ف] برخانه‌ده اوطوران، آرقداش .

هَمْخوابْ { [ف] برابر اويويان ، ياتان، ياتاق آرقداشى، زوجه .

« تنهالغه‌مى كتيرمدڭ تاب »
« كيم ايلدڭ آرزوى همخواب »
(فضولى)

هَمْدَرْدْ { [ف] درد و محنتى بر اولان، درد اورتاغى .

هَمْدَسْت [ف] ال اله و یرن ، قوت و قدرتده برابر اولان § شریك ، متفق . (هَمْدَسْتی) = اورتاقلق، متفقلك. جمعی (هَمْدَسْتان).

هَمْدَمْ [ف] محرم ، قرین ، مصاحب، ندیم، آرقداش.
(هَمْدَمی) = همدملك .
«کوکل غمم کونلرین تنها کچیرمه ایسته برهمدم»
(فضولی)

هَمْراز [ف] سرداش ، محرم اسرار ، محرم دوست .
(هَمْرازی) = سرداشلق، دوستلق.

هَمْراه [ف] یولداش ، یول آر- قداشی. (هَمْراهی) = یولداشلق . جمعی (هَمْراهان) نظمده (هَمْرَه) طرزنده تخفیفی جائزدر :
« همراهم ایدك بو یولده ای ماه »
« همراهی قویوب کیدرمی همراه »
(فضولی)

هَمْرَأی [ف] رأی وفکری بر اولان ، بر رأیده بر سوزده بولنان .

هَمْرَنك [ف] بر رنکده ، رنکی بر § برمشرب ومزاجده خویی بر اولان .

هَمْزاد [ف] یاشداش ، یاشی بر § توأم ، ایکیز .

هَمْزانو [ف] یان یانه اوطوران، دیز دیزه اوطوروب قونوشان .

هَمْزَبان [ف] برلسان قوللانان، بر برینك لساننذن آکلایان ، متفقاً سوز سویله ین .

هَمْزَه [ع] مخرجندن صیقنتی ایله خروج ایتدیکی ایچون بو اسم ایله تسمیه ایدیلن شو (ء) اشارتدر . بعض کلماتده دندان اوزرینه و بعضلرنده الف ، واو ، یا حرفلری ایله های رسمیه اوزرینه و بعض کلمه‌لرکده بلامرکز صوکنه قونیلیر . عربیده الف اصلی یه دینیلیر. فارسی کلمه‌لرك ها و یا حرفلری اوزرینه‌ده وضع ایدیلیر . مثلا (سئله ، مائی ، سئوال ، شیء ، سبحهٔ زمردین ، جزء ، پایهٔ والا) کبی .

هَمْسال [ع] یاشداش ، یاشیت . (هَمْسِن) ده بومعنایه‌در.

هَمْسایَه [ف] قومشو. (هَمْسایکی) قومشولق .
« اینسه‌ده کوکدن اولسه همسایه »
« ایله مم التجا مسیحایه »
(ناجی)

هَمْسَبَق [ف] درس آرقداشی ، برابر درس اوقویان.

هَمْسَر [ف] ارککك زوجهٔ منکوحه‌سی، نکاحلی قادینی.

هَمْشَهْری [ف] برمملکتلی ، بر بلده اهالیسندن بولنان افرادك هر بری . لسان عوامده (آرقداش ، یولداش) حکمنده قوللانیلیر .

هَمْشیرَه { [ف] قیز قارداش :

« شیوهٔ کفتاری همشیرهٔ مي اوکرتدي سکا »
« هرسوزك شیرین زبانم جانمه جان اولدي هپ »
(ندیم)

هَمْصُحبَت { [ف] بر بر یله صحبت ایدن، برابر قونوشان.

هَمْعَصْر { [ف] معاصر ، بر وقتده بولنان، برزمانده یتیشن.

هَمْعِنان { [ف] دیز کینی بر ، آت باشی برابر اولان ، یان یانه برلکده بولنان .

« سرعت سیرندن اظهردرکه رخش همتم »
« همعنان سابقون اولمق تمناسندهدر »
(معلم ناجی)

هَمْکیش، هَمْمَذْهَب { [ف] دینداش، بردین ومذهبده بولنان .

هَمْ مَشْرَب { [ف] اخلاق، اطوار، اوضاع و طبیعتلری بر بر ینه موافق اولانلرك هر بری ؛ طبیعتی موافق اولان .

هَمْنام { [ف] آداش ، ایکیسی بر آد ایله مسمّی اولانلر.

هَمْنشین { [ف] برابر اوطوروب قالقان، تکلیفسز آرقداش.

هَمْوار { [ف] سطح مستوی، دوز یر، برچیرپیده اولان شی:
(دشت هموار) ، (ناهموار) = دوز، طوغری دکل، چارپق، اکری.
§ همیشه ، دائما . آز قوللانیلیر :

« چرخ ناهمواردن هموار شکوا اوزره یز »
(حالتی)

هَمْوارَه { [ف] دائما ، هر زمان ، علی الدوام . یالکز نظمده قوللانیلیر .

« سنسن اول روح مصورکه اولور هموارہ »
« یاد مجموعهٔ حسنکله پریشان دللر »
(نائلئ قدیم)

هَمَه { [ف] جمله ، هپ ، بتون معناسنهدر. الیوم مهجوردر.

هَمْیان { [ف] هکبه ، طغارجق ، چانطه ، بیوك کیسه .
(همیانچه) = کیسه ، کوچك طوربه، چانطه .

هَمیشَه { [ف] دائما ، هر زمان ، علی الدوام .

« همیشه دلبر موزون خرامه میل ایلر »
« بلایه اوغرامشز طبع شاعرانه ایله »
(نیلی)

هَنْجار { [ف] قاعده ، رسم، یول ؛ مجازاً طرز، روش ، اسلوب معناسنهدر . کسر ها ایلهده لغتدر. لسانمزده دائما ادات نفی اولان (نا) ایله برلکده قوللانیلیر :
(ناهنجار) = قاعدهسز ، یولسز.

هَنْدَسَه { [ع] اجسامك کیفیات امتدادیهسندن بحث ایدن علم: (مبادئ هندسه، اصول هندسه، هندسهٔ حلیه ، هندسهٔ رسمیه ، هندسه خانه) ، (اَندازَه) لفظ فارسیسندن

معرّبدر . (هَنْدَسِی) = هندسه‌یه منسوب و متعلق : (بحث هندسی ، مسائل هندسیّه) .

هَنْگام { [ف] وقت ، زمان که جغتایجه‌سی (سای) در. § موسم ، فصل : (هنکام فرصت) = فرصت زمانی. (هنگام بهار) = بهار موسمی . (هنگام جوانی) = کنجلك چاغی ، زمانی. (نا بهنگام) = وقتسز ، موسمسز .

هَنْگامه { [ف] معرکه § غوغا ، ولوله ، کورولتی .

(هَنْگامه کیر) = غوغاجی، کورولتیجی.

هَنُوز { [ف] الآن، حالا، شمدی‌یه قدر، بوآنه‌دك دیمکدر: (هنوز کیتمدی . هنوز اوقومغه باشلامدی) .

«پیش چشممده‌دراول‌جند جهانگیر هنوز»
«کوش جانمده‌در اول‌غلغل تکبیر هنوز»
(معلم ناجی)

هَواء { [ع] یر ایله کوك آره‌سی، جَوّ § کرّه ارضی محیط اولان وتنفس اولنان جسم لطیف و سیّال‌که (هوای نسیمی)ده دینیلیر: (هوای لطیف : کشایش هوا) اعتبار قدمایه کوره عناصر اربعه‌دن بریدر § هرمکانك جوفنده بولنان ساکن ، خفیف یل ، روزکار : (یاتاق اوطه‌سنك هرکون پنجره‌لری آچیلوب هواسی تبدیل ایدللی) § موسیقیده اصولنه توفیقاً ترتیب وترنم اولنان نغمه‌لی مقام ، ازگی . (باد هوا) = مجاناً، پاره‌سز، بلش. (هوادار) = روزکارلی، آچیق‌محل || طرفدار، دوست. (سنبلی هوا) = بولوطلی، یاغمورسز هوا . (هَوایی) = هوایه منسوب ، آچیق مائی || هوایه آتیلان فشنك || باطل، معناسز سوز. (هَوا پَرَسْت) = هوا و هوسنه تابع سرسری . (هَوا خواه) = محب، دوست، یار.

هَواجِس { [ع] (هاجِسَه) نك جمعی، القاآت‌شیطانیه اوله‌رق قلبده پیدا اولان دوشونجه‌لر، قورونتیلر : (هواجس نفسانیه) .

هَوادِج { [ع] نسوانك رکوبنه مخصوص برنوع محفه معناسنه اولان (هَوْدَج) ك جمعی .

هَوام { [ع] « هامّه » نك جمعی. سینك ، تحته قوروسی ، پیره ، قارنجه، بوجك، کهله ، ییلان، چییان ، عقرب کبی حشرات ارض معناسنده استعمال اولنور . (هَوامِ جَرَبِیّ) = اویوزعلتی‌بوجکی. (العوام کالهوام) = عوام هوام کبیدر .

هَوان { [ع] خوار، ذلیل‌اولمق || ذلت ، خوارلق.

هَوْدَج { [ع] قادینلرك رکوبنه مخصوص ، اوستی‌قبه‌لی برنوع محفه .

هَوَسْ [ع] زياده ميل، آرزو، شـوق . (هَوَسْكار) و (هَوَسْناك) = هوس ايديجى ، هوسلى . (نَوهَوَس) = ايلك شوق ايله بر شى ياپمق ، بر ايش كورمك ايسته‌يوبده اوغراشان؛ اويولده مشكلات كوروب ثبات‌ايده‌مه‌ين. (هَوَسْكارانَه) = هوسلى اولانه ياقيشه‌جق صورتده . (هَوَسْكارى) = هوسكارلق .

هَوْل [ع] قورقو ، خوف ، دهشت : (هول دريا) جمعى (اَهْوال) در . (هَوْلْناك) = قورقونج، قورقولو: (صيحهٔ هولناك) ، (اَبُوالْهَوْل) = مصرده هرمان جوارنده جسيم ، يكپاره برطاشه تراشيده ايدلمش انسان باشى صورتى .

هَوى [ع] ابتلا، اشتياق، عشق؛ نفس امّاره‌نك بر شيئه ميلى ، دوشكونلكى : (اهل هوى) (هَوى وهَوَس) = شهوات وحظوظات نفسانيه (هوايه اويمق) = نفس امّاره‌نك ميلانينه تابع اولمق ديمكدر . (هَوائى) = هوى و هوسنه مغلوب ودوشكون آدم. جمعى (اَهْواء) در. (هَواء) ايله (هَوى) بيننده املا ومعناجه اولان فرقه دقت ايتملى .

« افندى طعن ايدنك عقلى وارمى مجنونه »
« كروه اهل هوى ايچره برمى بيك دلى وار »
(قوجه راغب)

هَيْئات [ع] « هَيْئَت » ك جمعى، مفردينه باق.

هَياكِل [ع] « هَيْكَل » ك جمعى: (هياكل قديمه ، هياكل اعصار) مفردينه باقلى .

هَيْبان [ع] هيبتلى، قورقونج ؛ هر كسه خوف وحذر ويرن.

هَيْبَت [ع] فى الاصل بر كيمسه‌نك ويا بر شيئك فى ذاته عظمتلى، جلاللى ياخود قورقونج اولمسندن صاقنوب قورقمق معناسنه‌در . عظمت، دهشت، جلال ايله ياخود اولولق ايله قورقو ويرمه معناسنده قوللانيلير : (هيبت سلطنت ، هيبت شهريارى ، هيبت دريا ، هيبت كوه قاف) .

« هيبت دبدبهٔ كوس نبى »
« كسدى عرق نسب بولهبى »
(خاقانى)

هَيْجاء [ع] جنك ، حرب، غوغا ، صاواش: (ميدان‌هيجاء).

« بوله برمرتبه نصرت سپهسالار منصورك »
« ايدنجه عرصهٔ هيجاده غازيلر تك وتازى»
(نفعى)

هَيَجان [ع] فى الاصل بر نسنه توزكبى يرندن قوپوب توزيمق توزتمق معناسنه‌در. اصطلاحده تلاش ، اضطراب ، تحرّك معناسنده قوللانيلير كه قلب وذهنك حال سكونتدن چيقوب شدتله اوينامه‌سى حالتى ديمكدر: (هيجان روح ، هيجان قلب، هيجان اذهان) .

هَیضَه { [ع] اصطلاح طبده (قولرا) دینیلن مرض وبائی .

هَیکَل { [ع] اعاظمدن ، مشاهیردن برذاتك ابقای نام کثیرالمحاسنی ایچون مرمردن ویامعدندن اعمال ایتدیریلوب بر محله رکز اولنان شکلی ، صورتی . یاخود بیوك ، مشهور بروقعه‌یی و برذاتی یاد وتذکار ایچون کذلك طاشدن‌ویا معدندن اعمال ایله برمحله رکز اولنان ستون ، عمود § اپری جثه‌لی صنم ، یاخود صورت ، شکل § بیوك ، یوکسك بنا . هند ، چین بتخانه‌لری کبی (هَیکَل تراش) = مرمردن وياخود معادن سائره‌دن هیکل یاپان ، باخصوص طاشی نحت ایله هیکل اعمال ایدن دیمکدر .

هَیُولاء { [ع] هرشیئك ماده‌سی ، ماهیتی ، اصلی ؛ برماده‌نك خیالی یعنی ذهنده متصور شکلی . حکمای متقدمینه کوره صورت جسمیه‌نك محلی اولان جوهر اوّل ، متکلّمینه کوره حقایق اشیا دیمکدر ، صوفیّونه کوره روحانی وجسمانی اوله‌رق ایکی قسمدر . برنجیسنه « روح اعظم » ایکنجیسنه « طبیعت کلّیه » دینیلیر § خیال ذهنی کبی وجودی یوق حکمنده بولنان جانسز ، قدرتسز ، درمانسز آدمه اطلاق اولنور . بو لفظك یونانجه‌دن معرّب اولدیغی مرویدر . (هَیُولائی) هیولایه منسوب .

« تنم نزار کوروب قاچه ای‌رمیده غزال »
« تصور ایت که هیولای روح مجنونم »
(نائلیٔ قدیم)

هَیهات { [ع] ادات استبعاد در . نه قدر اوزاق معناسنده قوللانیلیر . اکثریا استفهامی متضمن اولان جمل مثبته‌نك آخرلرینه کتیریلیر . بعضاً جمله‌نك ابتداسنه‌ده کتیریله‌بیلیر . لسانمزده حیف ، دریغ ، تحسّر مقامنده قوللانیلماز . عربیده قول راجحه کوره (ت) فتح ایله اوقونور :

« جانان او ایسه نجات هیهات »
« ناجی بن ایسه‌م حیات هیهات »
(معلم ناجی)

هَیئَت { [ع] شکل ، صورت ، قیافت § برشیئك وضع جبلیسنه کوره اولان حال ، شان ، کیفیت . محسوسات ومعقولاته شاملدر : (هیئت وکلا) (علم هیئت) = کواکب ثابته‌نك هیئت واوضاعنی وکواکب سیّارهٔ اصلیه وتابعه‌وشمس‌وکرهٔ‌ارض ایله اجرام مختلفهٔ سائره‌نك حرکت‌وحجم ومراتب وابعادینی بیلدیرن علم . (هَیئَت شِناس) = علم هیئت عالمی ، خواجه‌سی . جمعی (هَیئات) .

هِبَه { [ع] باغشلامه ، اصطلاح فقهده بلاعوص برمالی باشقه سنه بخش وترك ایتمك دیمکدر . جمعی (هِبات) در. (هِبَه نامه) = بوصورتله بر ینه برشی باغشلامق ایچون یازیلان سند (هبهٔ مضافه) = اصطلاح فقهده فلان وقتدن اعتباراً شونی سکا هبه ایتدم دیه زمان مستقبله اضافه اولنان هبه یه اطلاق اولنورکه باطلدر.

هِتْر { [ع] معناسز وفائده سز سوز ، یالان § امرعجیب ، داهیه . بین العوام عجیب وبعیدالاحتمال اولان شیلری سویله ین حقنده و یالان سویله یور مقامنده ایراد اولنان (قیطیر آتیور) تعبیرنده کی (قیطیر) لفظی بونك محرفیدر .

هِجْر هِجْران | [ع] فرقت ، آیریلق ، آیرلمق ایله کوکلده حاصل اولان کدر ، آجی. (وصل) مقابلی. بونی (یاره ، بره) معناسنده قوللانمق یك عبثدر :

« تلخیٔ هجر ایله تاریخ دیدم »
« جان شیرینی ویردی فرهاد »
(١٢٠٤ سروری)

هِجْرَت { [ع] بولنیلان محلی ترك ایله خانه وخانماندن آیرلمق، تعبیر اخری ایله برمملکتدن قطع علاقه ایله باشقه برمملکته کوچمك: (هِجْرَتِ نَبَوِیَّه) = خاتم الانبیا علیه اکمل التحایا افندیمز حضرتلرینك مکهٔ مکرمه دن مدینهٔ منوره یی تشریف بیورملری دیمکدرکه مبداء تواریخ اسلامیه در.

هِجْرِیّ { [ع] هجرت نبویه یه و یاخود هجره منسوب و متعلق اولان :. (تاریخ هجری، سنهٔ قمریهٔ هجریه ، سنهٔ شمسیهٔ هجریه) .

هِجْو { [ع] برینی نظم ایله ذمّ و قدح ایتمك ، تعبیر اخری ایله برکیمسه نك عیوب وقبایحنی منظوم اوله رق ذکر وتعداد ایله مك. (ایتمك) ماده سیله قوللانیلیر. فی الاصل (هِجاء) لفظی کبی (ها) نك فتحیله در . (هَجْوِیَّه) = تعبیری هجو طرزنده سویله نیلن منظومه یه اطلاق یعنی (اَهْجِیَه) و (اُهْجُوه) مقامنده استعمال اولنور. (هَجْوِیّات) = هجوه متعلق اشعار و منظومات .

« بوکوندن عهدم اولسون کیمسەیی هجو ایتمەیەالّا »
« ویریدك کر اجازت هجو ایدردم بخت ناسازی »
(نفعی)

هِدایَت [ع] طوغری یول ، حق یولی. تعبیر دیکرله مطلوبه ایصال ایتمك شانندن اولان راه نجاته دلالت وارشـاد ایتمك ، طریق حقه کیتمك معناسـنەدر. (بولمق) و (ایریشمك) مادەلریله قوللانیلیر.

« رهنما لازم دکلدر اولمسون رهزن همان »
« خضره محتاج اولمامق محض هدایتدر بکا »
(راغب پاشا)

هِرّ [ع] کدی. (هِرّه) = دیشی کدی. (هُرَیْرَه) = کدیجك، کدی یاوروسی. (اَبوهُرَیْرَه) = کبار اصحابدن (عبدالرحمن بن صخر) رضی‌الله عنه ، برکون حضرت پیغمبر صحابیٔ مشـار الیهك اتکنده بر اوفاق کدینك یاتدیغنی کورنجه (یا ابا هریره) تعبیر نوازشکارانەسیله خطـاب بیوردقلرندن آندن صوکره مشار الیه کنیهٔ مذکوره ایله شهرتیـاب اولدی . (هِرّه نامَه) = مرحوم پرتو پاشانك بر اثر لطیفیدر .

هِراس [ف] قورقو : (هِراس جان) معناجه (خَوف) بوندن اقوادر . زیرا (هِراسیدَن) = بلیگلەمك معناسنەدرکه شاشیروب بوزولق. اورکوب چکینمك دیمکدر. (هِراسان) = قورقوجی ، قورقان. (هِراسا) یاخود (هِراسَه) = قورقوتەجق آلت ، باغ وبوستان ومزروعات ترلالرینـه طیور وحیوانات اورکوب قاچسون زیان ایتمسون دیه انسان شکل وقیافتنده یاپیلوب رکز ایدیلن قورقولق دیمکدردکه اصل ترکجەسی (اویوق) در.

« هراسان اولمسـه کلدن دل ناشادك ای بلبل »
« نه لر ایلردی خاره آه آتشزادك ای بلبل »
(مفتی بهائی)

هِرَم [ع] مصرده فرعون تپەلری دینکله مشهور آثار عتیقەنك هربری. جمعی (اَهرام) در. (هِرَمی) = هرمه منسـوب ، هرم شـکانده دیمکدر .

هِزَبْر [ع] ایری ، یوغون ، شدید ، قوی معناسنه در § **هِزَبْر** شـدتلی ، قوتلی اولمسی حسبیله آرسـلانه اطلاق اولنور. جمعی (هَزابِر) در . انجق لسانمزدە اسلوب فارسی اوزره (هِزَبْران) صورتندەده جمعلنیر: (هزبران میدان وغا) . (هِزَبْرانَه) = آرسلانەوشجیع آدمه یاقیشەجق صورتده .

هِلال [ع] یکی آی. قول معتبره کوره اوچ کیجەلك آیه قدر دینیلیر : (رُؤْیَتِ هِلال) = یکی

آيي كورمك § يكي آي شكلده اولان قاش : (ابروى هلال) ، (هلال ابرو) = هلال قاشلى. (هِلالِى) = هلاله منسوب .

« هلال عيدى شهر ايچره نه كورمش وار نه طوتمش وار »
(يحيى)

هِمَّتْ } [ع] قوّه‌دن فعله چيقا - رلمسى قصد واراده اولنان خصوصك، تعبير ديكرله فعله‌چيقارلمسى قصد قلبى ايله تصميم قيلنان شيئك حصولنه جهد قوى وشوق تام ايله چاليشمق ؛ بو يولده اولان ميل طبيعى واقدام تام § لطف وكرم : (علوّ همّت) = قصد شديد، عزم قوى، فتوت فائقه معنالرينى محتويدر. جمعى (هِمَمْ) در . بعضاً جمع‌الجمع اولەرق (هِمَمَاتْ) صورتنده‌ده قوللانيلير ، بو تقديرده معناجه زياده‌لك قصد اولنور .

« دم مسيحدن ايتسه‌ك رجاى همت دير »
« بودير كهنه‌ده بزده دعايه محتاجز »
(قوجه‌راغب)

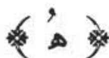
« بخشش آموز همم حوصله سوز خسّت »
(نفعى)

هِنْدِى } [ع] آسيا قطعه‌سنك طرف جنوبيسنده كائن (هِنْد) دينيلن خطهٔ جسيمه‌يه منسوب ديمكدر. (تَمْر هندى) = « تَمْر »= خرما ديمك اولوب خطهٔ مذكوره‌ده ، خصوصيله (كجرات) طرفلرنده حاصل اولان اكشى ، قاره برنوع ميوه‌يه اطلاق اولنوركه تسكين حرارت ايچون صو ايله ازيلوب ايچيلير § خطهٔ مذكوره‌ده يتيشن برنوع ايريجه طاووق. مؤخراً اكثر ممالكده اوره‌تلمشدر : (هندى طوله‌سى) § كشكول بدست سئوال اوله‌رق سمت سمت طولاشان بعض درويشلرده‌ده (هِنْدِى) دينيلير . (هنديلر تكيه‌سى) = استانبولده سلطان‌احمد جوارنده مذكور درويشانه مخصوص دركاه .

هِنْدِباء } [ع] بو نام ايله معروف نبات . صلاطه طرزنده تناولى اعضاى هضميه‌نك ضعفيتنه وضعفيتدن منبعث امراضه نافعدر .

هيچ } [ف] معدوم ، لاشئ ، اصلا ، يوق : (او ، بنم ايچون هيچدر، فلان‌هيچ حكمنده - در) ، (هيچه صايمق) = لاشى عد ايتمك § بعضاً قليل ، بعض ، براز معناسنده قوللانيلير : (هيچ اوذاتى كورديككز وارمى ؟) § نفى ونهيه مخصوص ادات تأكيد اوله‌رق استعمال اولنور . (هيچى) = هيچلك ، يوقلق (هيچا هيچ) = هيچ يوق، بوم‌بوش.

« نسخه‌ك مرض عشقه فسون ايله‌مدى هيچ »
« اى شيخ كرامتفروش ازده صوين ايچ »
(لا)

هُبُوبْ [ع] یل اسمك، روزکار اسمه‌سی : (هبـوب ریاح ، هبوب باد صبا) .

هُبُوطْ [ع] یوقاریدن آشاغی‌یه اینمك ، اینش: (هبوط آدم) علیه‌السلام .

هُجْنَتْ [ع] سوزك عیبی، قصوری، قباحتی ، محذوری: (هجنت کلام ، هجنت تکلم) ، (کلامه عارض اوله بیله جك هجنتلرك الك فناسی علی‌الاطلاق تعقید در — معلم ناجی).

هُجُومْ [ع] بردن بره اوسـته آتلمق ، صـالدیرمق ، صچرامق، یوریمك. مادیات ومعنویاتده قوللانیلیر: (هجوم اعدا، هجوم امواج، هجوم‌دم، هجوم‌غم، اردونك هجومی)، (ایتمـك) ماده‌سـیله‌ده قوللانیلیر : (هجوم ایدن فرقه) .

« یکتا سوار عرصهٔ دوران که دشمنه »
« خوف هجومی تفرقهٔ خانمـان ویرر »
(نفعی)

هُدُبْ [ع] کیرپیك § دستمال، دستار § مندر کنارنده اولان صـاچاق ، پوسـکول . جمـعی (اَهداب) .

هُدْهُدْ [ع] چاوش قوشی ، ایبك دینیلن معروف قوش

« ای نامه‌رس ماه لقادن‌می کلورسك ؟ »
« ای هد هد امید سبادن‌می کلورسك؟ »
(نابی)

هُدی [ع] « هدایت » ایله مترادفدرکه طـوغری یوله دلالت وارشاد ایتمك وحق یولی بولوب کوسترمك وکیتمك دیمکدر .

« نظم قرآن کبی ای انجم رخشان‌هدی »
« سزی استاد فلك ایتمدی تنظیر هنوز »
(معلم ناجی)

هُرْمُزْ ، **هُرْمُزْدْ** [ف] شهور شمسیه‌دن برنجی ماهك وهرماه شمسینك ایلك کوننك آدی § ایام مذکوره ده موکل فرض اولنـان ملـکك اسمی § « مشتری » کوکبنك نام دیکری § (بهمن ابن‌اسفندیار) ك اوغلنك آدی § دریای عمّان کنارنده کائن برشهرك اسمی. (هُرمس ، هرمست) صورتنده‌ده یازیلیر .

هُشْیارْ [ف] هوش صـاحبی ، عقلی باشنده ، عقللی ، اوصلی معناسـنه‌در . (هُوشْیارْ) ك مخففیدر . (هُشیارانَه) = عقللیجه‌سنه . (هُشـیاری) = عقللیلق ،

اوصليلق . فارسيده (هشوار)
طرزنده‌ده قوللانيلير :
« هشيار ايله هشيار اولورز مست ايله‌مستز »
(جورى)

هُلام { [ع] اصطلاح طبده اساسى برمادۀ نباتيه وياحيوانيه
دن عبارت اولوب دائما شكرلى اولان
وطوكدقده پالوذه كبى تتره‌ين دوايه
اطلاق اولنور. ايكى نوعدر، برنجيسى
(هُلامِ نَباتى) = دركه اساسى نشاسته
ياخود « پكدين » دينيلن مادۀ نباتيه‌
در . ايكنجيسى (هُلامِ حَيوانى) =
دركه اساسى (ژه‌لاتين Gélatine)
دينيلن وات وكميكلرى قاينا تمقله پيدا
اولان طوتقالمسى برمادۀ حيوانيه‌در .
(هُلامى) = هلامه منسوب ، « ژه ـ
لاتين » نوعندن اولان .

هُلْب { [ع] پك قالين قيل، قويروق ويله قيلى، خصوصيله طوموز
قيلى § قيل فورچه ، قيل قلم .

هُما - ى { [ف] اساطير ايرانيه‌دندر . كويا چين جزائرينه مخصوص
بر قوش اسميدركه بين العوام جنت
قوشى ديه معروفدر . كويا بو قوشك
سايه‌سى هر كيمك باشى اوزرينه تصادف
ايدرسه نائل اقبال اولورمش: (هما كبى
اسمى وار جسمى يوق) ، (هما پرواز)
= هما كبى يوكسك اوچان ، پك بالا ـ
دن دم اوران .

هُمام { [ع] همتلو ، عزم قوى صاحبى ، جوانمرد ، بيوك
آدم : (امام همام) اكثر يا رجاله
وصف اوله‌رق قوللانيلير .

هُمايون { [ف] عالى ، مسعود ، مبارك ، جسته ، قوتلو،
اوغورلو : (همايون بخت) = طالعى
يوجه ، اوغورلو . (ذات همايون ،
مابين همايون ، اندرون همايون ، فرمان
همايون ، ديوان همايون ، نامۀ همايون)
بو كلمه (هما) ايله ادات نسبت اولان
(يون) دن مركبدر .

هُموم { [ع] غم ، كدر ، تاسه معناسنه اولان (هَمّ) ك
جمعى : (هجوم هموم) .

هنر { [ف]معرفت ، صنعت ديمكدركه بر شيده فكر وهمت ايله
تحصيل اولنان وقوف وملكه‌نك ثمره‌سى
وياخود فكراً دوشونمك وجسماً ايشله‌
مك صورتيله وجوده كتيريلن شى ديه
تعريف اولنه بيلير : (اهل هنر) =
هنر صاحبى ، هنرلى . (هنر پيشه ،
هنرمند ، هنرور) = هنرلى، معرفت
وصنعت صاحبى ديمكدر . (هنرور)
لفظى فرانسزجه (آرتيست Artiste)
كلمه‌سنه معادلدر . (هنرورى) =
آرتيستلك ، هنرورلك. (هنرمندى)
= هنرمندلك .
« نه قدر بيلمسه‌ده خلق هنرمندى طانير »
(شيخ غالب)

هُوَ [ع] ضمير غائب مفرد مذكر، او. لسانمزده يالكز بعض تراكيب مخصوصه‌يه داخل بولنمق مناسبتيله قوللانيلير : (هوالباقى ، هوالمعين ، كما هو حقه) ، (هُوَ هُوَسنه) = عينى عيننه ، الفى الفنه ديمكدر .

هو [ع] « هو » ضميرينك وقف حالى يعنى واوينك سكون اوزره بولنشى. اسم الله مقامنده استعمال اولنمشدر . بعضاً « يا » حرف نداسى علاوه اولنه‌رق (ياالله) كبى (ياهو) دينيلير :

« عمرك افزون اوله برهو چكه‌لم »
« ايده‌لم صوكره دعايى تصميم »
(نفعى)

هُوشْ [ف] شعور، عقل، فكر كه تركجه‌سى (اوص) لفظيدر: (بى‌هُوش) = عقلسز، عقلى كيتمش، بايغين . (باهُوش) = عقلى باشنده ، عقللى. (هُوشمند) = عقل صاحبى. (هوشربا) = عقل قاپيجى، قاپان . (هوشربوده) = عقلى قاپيلمش ، عقلى آلنمش . بو ايكيسى نظمده (هشربا ، هشربوده)طرزنده مخففاً‌ده قوللانيله بيلير . (هُوشمندى) = عقل صاحبلكى ، اوصلولق .

« لاابالى وضع راحت بخشه مانعدر خرد »
« بونده حسرتكش اولور ذوق جنونه هوشلر »
(قوجه راغب)

هُوشْيارْ [ف] عقلى كنديسنه يار اولان ، عقللى ، اويانيق . (هُوشيارى) = هوشيارلق . بونك مخففى اولان (هشيار) زياده قوللانيلير .

« اوله مست ايت بزى اى ساقى روح افزا كيم »
« هوشيار اوليه‌لم صبح قيامتده بيله »
(عونى)

هُوىْ [ف] آه § نفس § ادات خطاب § قورقو. لسانمزده ايكى صورتله مستعملدر. برنجيسى (يا) ادات نداسى علاوه وآخرنده‌كى (ى) حذف اولنه‌رق مخاطب مجهول و يا مستوره قارشى ايراد اولنور : (ياهو. بكا باقسه‌ك آ) كبى. ايكنجيسى (هاى) لفظيله برلكده و (هاى هوى) طرزنده سوينجلى ، اكلنجه‌لى شماته وكورولتى معناسنده قوللانيلير.

هُوِيَّتْ [ع] جناب الله عظيم الشانك وارلق صفت قدسيهٔ صمدانيه‌سى § ماهيت ، حقيقت، بر شيئك بنه آندن عبارت اولاسى كيفيتى. مصادر مجعوله‌دندر. عربيده (او) ديمك اولان (هُوَ) ضميريله تركجه‌ده‌كى (لق، لك) كبى علامت مصدريت اولان (يت) اداتندن مركبدركه

صرف ترکجه‌سی (اولِق) دیمکدر . ثبوت وجود مقامنده وماهیت حقیقیه یعنی بو اودر معناسنده‌استعمال‌اولنور: (هویّت‌ماده) ، (حتی مشارالیهك هویت شاعریتی حقنده اوزونجه برده مطالعه نامه قلمه آلمشیدم — نائلیٔ قدیم حقنده — عصمت) .

هُوَیدا { [ف] ظاهر ، بللی ، آشکار .

« قدرکه پردهٔ حلوتسرای حکمتدر »
« نه ماوراسی‌هویدا ، نه‌پرده‌داری بدید »
(نائلیٔ قدیم)

هُوَیضَه { [ع] قولرا اسهالی .

﴿ یَ ﴾

ی { [ع] الفبای عثمانیده اوتوز برنجی حرف. ابجد حسابنجه (۱۰) عددینه اشارتدر.

یا { [ع] ادات ندا ، ای . کلمات وترکیبات عربیه‌ده قوللانیلیر: (یا الله جل جلاله ، یارب عم نواله ، یا حبیب‌الله صلی‌الله تعالی علیه وسلم ، یا علی کرم‌الله وجهه) .

یا { [ف] ادات‌تردید وتخییر اوله‌رق قوللانیلیر . (یاخود) مخففی .

یاء { [ع] « ی » حرفنك اسمی : (فصل الیاء ، یای تحتانی).

یاب { [ف] « بولق » معناسنه‌اولان (یافتن) مصدرندن مشتق فعل امردر . دائما ترکیب ایله بولیجی معناسنده قوللانیلیر : (شرفیاب ، شفایاب، کامیاب، ظفریاب، فیضیاب)، (نایاب) = بولنمایان .

یابان { [ف] اصلی(بی آبان) اولان (بیابان) ك مخففیدر . ایصسزیر ، چول ، صحرا . (یابانی) = یابانه منسوب ، ایصسز یرده چولده یاشایان ، وحشی : (غول یابانی) ، (یابان آدمی) = نسناس ، اورانغ اوتان دینیلن مایمون .

یابِس { [ع] قوراق ، قوری ؛ نملی ، یاش اولمایان . (راطب) ك ضدّی : (هوای‌یابس) = رطوبتسز ، قوری هوا . (دوای یابس) = قوریلق ویرن علاج . (رطب ویابس) = یاش قوری یعنی قارمه قاریشیق ، مناسبتلی مناسبتسز دیمکدر .

یاد { [ف] خاطر، خاطره کتیرمه ، آکمه :

« کیمسه‌دن امیّد استمداد کلمز یادمه »
« ای بنم فریادرس ربّم یتش امدادمه »
(لا)

یاددار { [ف] خاطرده طوتیجی ، طوتان ، اونوتمایان .

یاد داشت { [ف] خاطرده طوتیلان ، وسیلهٔ تخطر اولان شی ، برگذار .

یاد دست { الی آتمه ، بین العوام (یادس) دینیلن اویون که بربرینی آلداتمق صورتیله نتیجه یی قازانمق ایچون الاله ویریلوب بحث طوتشمقدن عبارتدر .

یاد زشت { [ف] چرکین ، کوتو آتمه که برکیمسه علیهنده ذم وغیبتده بولنمق دیمکدر .

یادگار { [ف] تحفه ، برگذار ، ویرن ذاتی خاطره کتیرمکه وسیله اولمق اوزره ویریلن وآلنان هدیه. ترکجه سی (تانسوغ) : (یادگار مودت ، یادگار اخوت) § بین العوام معجز ، باش بلاسی کبی برمعناده دخی استعمال اولنور .

یار { [ف] دوست، معین، سوکیلی ، سویلن : (دیکنسز کل ، قصورسز یار اولماز — مثل) ، (یار غار) = « ابوبکرالصدیق » رضی الله عنه ، حضرت مفخر موجودات علیه اکمل التحیات افندیمزك مکرمهٔ مکرمه دن مدینهٔ منوره یه حین هجرتلرنده کفار قریشك انظار تجسسندن اختفا ایچون برغار ایچنده متواری بولندقلری اوچ کون رفاقت سنیهٔ رسالتپناهیلرنده بولنملرندن کنایه در . (چهاریار) = (ابوبکر ، عمر ، عثمان ، علی) رضی الله عنهم حضراتی (یارانه) = دوستجه سنه . (یاری) = دوستلق ، معینلك . (زلف یاره طوقونمق) = ایما ایله اینجتمك ، قوجندرمق ، جمعی (یاران) .

« یارك خدنك غمزه سی سینه دلر کچر »
« صبرایله جور ومحنته سردن نه لر کچر »
(ساقزلی ادهم)

« طالع اولسون مساعد یاریار اولسون هله »
(یحیی)

یارا { [ف] قدرت، طاقت، مجال ، کوج : (یارای طبیعت) بونك اصلی (یاری) در . آخرنده کی الف حرف (یا) یه بدلدر . (بسی) ایله (بسا) کبی . معنای حقیقیسی یاردیمدن حاصل اولان قدرت دیمك ایسه ده علی الاطلاق قدرت وطاقت معناسنده استعمالی معروفدر . برده آخرنده کی الف (الف ندا) عد اولنه رق بعضاً نظمده اسلوب عجمانه ده دوستنه ، آرقداشنه خطاب مقامنده (یارا) یعنی (ای یار) دیه قوللانیلیر .

« کیمده وار یارای عرض مدعا ای تندخو »
« آه حسرتدن تمنالر بدیدار اولمسه »
(قوجه راغب)

یارب { [ع] (یاربی) نك مخففی . (ای بنم تکریم) دیمکدر . نیاز ، استرحام ، تفجع، استغراب کبی

معنالره دلالت ایدر . تخفیف ایله (یاربّ) طرزنده استعمالی غالبدر.

یاره { [ف] قادینلرك قوللرینه طاقدقلری بیلەزیك § بر دوای مسهل اسمی § (یارا) معناسنده دخی قوللانیلیر . بدنده آچلمش ، پیدا اولمش (جریحه) یعنی یاریق دیمك اولان (یاره) ترکجه (یارمق) مصدرندن مشتق اولدیغندن (یارهٔ دل) کبی ترکیبلر یاکلشدر ، قوللانملی .

یأس { [ع] امیدسزلك ، فتور؛ برامل ومرامك حصولندن قطعیاً وکلیاً قطع امید ایتمك واولاملی بوس بتون خاطردن چیقارمق صورتیله انسانده پیدا اولان حالت .

یاسمن ، یاسمین { [ف] بواسم ایله معروف خوش قوقولی چیچك .

یافته { [ف] « یافتن » مصدرندن اسم مفعولدرکه بولمش دیمکدر. بومعناده ترکیب ایله قوللانیلیر : (شرفیافته ، حصولیافته ، شهرتیافته) § یازی ، یازیلی حجّت ، تذکره ، ورقه معناسنەدر. بومناسبتله لسانمزده اوتەده بری ده دیوارلره وادویه وعطریات شیشەلریله قوطو کبی شیلر اوزرینه یاپشدیریلان مطبوع یاخود ال یازیسیله محرر اعلان ورقەلرینه اطلاق اولنور .

یافث { [ع] (نوح) علیه‌السلامك بیوك اوغلی . حین تفرقده عراق عربدن بحر حزرك شمالیله شمال غربیسنه هجرت وانتقال ایتمش وترك طائفه‌سی بعض طوائف سائره ایله برابر آنك نسلندن ظهور ایله‌مشدر.

یاقوت { [ع] جواهر نفیسەدن بواسم ایله معروف قیمتدار طاش . درت نوعی واردر. قیرمزی، مائی ، صاری ، بیاض اولور . اما قیرمزی اولانی زیاده مقبولدر. (یاقوتِ خام)= لب دلبردن کنایه‌در. (یاقوتِ روان) = قانلی کوز یاشی ‖ قیرمزی شراب. (یاقوتِ سربسته) = دلبرك آغزی، قاپالی دوداغی (یاقوتِ مذاب) = کوز یاشی ‖ قیرمزی شراب ‖ قان (یاقوتِ رمانی) = رنکی نار دانه‌سی کبی طاتلی قیرمزی وشفّاف برنوع یاقوتدرکه یواقیتك اك قیمتداریدر . بوکا (یاقوت احمر) و(یاقوت ناروان) ده دینیلیر. (یاقوتِ زرد) = صاری یاقوت ، کونشدن کنایه اوله‌رقده قوللانیلیر . (یاقوتِ کبود) = کوك، مائی یاقوت . (یاقوتِ جکری) = قیرمزیلغی سیاهه مائل برنوع یاقوت (یاقوت کرکانی) = عراق عجمده (استرآباد) ولایتنك مرکزی اولان (کرکان) معرّبی (جرجان) شهرنده معدنی بولنان برنوع ذی‌قیمت طاش.

يال [ف] بويون، بويون كوكى كه اوموزه ياقين ، بيتيشكدر. اكثريا قول وقاناد معناسنه اولان (بال) ايله (يال وبال) صورتنده وتناسب اندام ، بوى بوص معناسنده قوللانيلير :

« اويال وبال، اوتمايل، اوشيوهٔ رفتار »
(نديم)

ياله [ف] صيغر، اوكوز بوينوزى.

ياور [ف] ياردمجى ، امداد ايدجى: (ياور حرب) ، (ياورى) = ياورلك: (ياورىٔ طالع).

« جهانبان قوى دولت جهانكير ظفرياور »
(نفعى)

ياوه [ف] عبث ، معناسز ، فائده‌سز ، صاچمه صاپان ، بوش سوز: (ياوه‌گو)= ياوه سويله‌ين. (ياوه‌گويى) = ياوه كولق .

« عجزمه برحجت آلوردم اكراهل اولسه‌لر »
« روز كارك ياوه سنجان فضيلت كسترى »
(نفعى)

ياهو [ع] محلنده كوستر لديكى وجه ايله (هو) ضميرينك وقف حالنده ايكن اوكنه يا حرف نداسى علاوه اولنمشدر. ضميرك جناب حقه راجع اولديغى وارستهٔ اشتباهدر. منحصراً (يا الله) مقامنده استعمال اولنور. (ياهو ، نره‌ده‌سك ، ياهو بكا باقسه‌ڭا) صورتنده ايراداولنان (هو) اشبو (هو) ضميرى اولما‌يوب فارسى ادات خطاب اولان (هوى) نك مخففيدركه اوتقديرده (يا) حرف نداسيله (هو) ادات خطابندن مركب اولور .

يباب [ع] خراب ، ويران ، ييقيق، بوزوق، چوروك: (ارض يباب) اكثريا (خراب) ايله برلكده قوللانيلير : (خراب ويباب) .

يبان [ف] « ببابان » مخففى كه اصلى(بيابان) در. صحرا، چول، ايصسز ير ديمكدر. (يبانى) = يبانه منسوب، وحشى، نسناس: (يبان طوموزى، يبان كچيسى، يبان اوردكى)

يبروح الصنم [ع] بين الناس تحريفله (عبد السلام) ياخود انسان كوكى دينيلن برنوع نباتدركه فارسيده (مردم گيا) دينيلير. اشبونباتك كوكى شكل طبيعى يه تماماً مشابه اولمق اوزره برجفت انسان شكلنده‌در . ارككى ايله ديشيسينك قوجاغنده برده چوجق بولنور . طوپراغك ايچنده باشلرى آشاغى وبربرينه صارلمش برحالده بولنورلركه ليفلرى صاچ مثابه‌سنده قالور .

يتامى [ع] « يتيم » ك جمعى. جمع ديكرى اولان (ايتام) چوق قوللانيلير .

يتيم [ع] يكانه ، فرد ، يالكز ، تك ، اشسز دیمکدر: (درّ يتيم) = بيوك دانه‌لی اشی بولنماز انجو § باباسی وفات ایتمش چوجق یاخود هم باباسی هم آناسی أولمش چوجق. اکثریا یالکز باباسی وفات ایدن چوجغه دینیلیر. (يتيم الطرفين) = بابا واناسی اولمایان چوجغه اطلاق اولنور .

يثرب [ع] مدينۀ منوره‌نك اسمی. یاپی همزه‌یه ابدال ایله (أثرب) ده دینیلیر . نسبتنده (يثربی) و (أثربی) دینیر .

يخ [ف] بوز . (يخپاره) = بوز پارچه‌سی . (يخبسته) = بوز باغلامش ، بوز کسیلمش ، بوز طوتمش . (يخاور) = بوزلو صو ، شربت . (يخچه) = طولو ، تکرك .

يخنی [ف] پیشمش تربیه‌لی ات. یخنیلرك انواعی‌واردر. مثلا (دوگون یخنیسی ، صارمساقلی یخنی، صوغانلی یخنی، طاتلولی یخنی، میدانوسلی یخنی) ، (پاپاس یخنیسی) = صوغان ومیدانوس وزیتون یاغی‌ایله پیشیرلمش وایچنه بهارات قونلمش بالیق یمکی . (یخنی قاپان زقاغی) = استانبولده بایزید جوارنده میداندن بایزید حمامنه طوغری بریول .

يد [ع] ال. عربیده اولدیغی کبی اکثریا مؤنث‌اعتبار اولنه‌رق صفتی تأنيث ایدیلیر: مثلا (يد عليا ، يد بيضا ، يد مؤيده) دينيلير . (ذی‌اليد) = ذی مدخل ، الی ایشك ایچنده ، بر شیئه تصرفی ثابت‌اولان (يد بيد) و (يداً بيد) = الدن اله ، طوغریدن طوغری‌یه. (يدين) = ایکی‌ال (ذواليدين) = ایکی الیده برال کبی یعنی صول الیده صاغ ال کبی قوللانه بیلمك حالی . (يد بيضاء) = بیاض‌ال ، (موسی) علیه السلامك معجزۀ سنیه‌لرندن کنایه. در. نبیّ مشارالیه یدعلیالرینی‌قولتوغی آلتنه صوقوب چیقاردقجه پارل پارل پارلار ایدی . مجازاً کرامات وخارق۔ العاده حالات حقنده ایراد اولنور . (يد طولی)= اوزون‌ال، فن‌ومعرفتده وهنر وصنعتده کمال‌رسوخ ومهارتدن کنایه اوله‌رق قوللانیلیر. جمعی(أيدی) جمع الجمعی (أيادی) درکه لساننزده ایکیسیده استعمال اولنور. § قدرت، قوّت، معاونت معناسنی افاده ایدر : (يدالله) = قدرة الله (يدالريح) = روزکارك کمال قوتی دیمکدر :

« سیف یدالله اولوب آشکار »
« کچدی قلیجدن فتن روزکار »
(صبریٔ شاکر)

« مار ایسه عدو یزید بیضای کلیمز »
(روحی)

یَراعَه [ع] بردانه قامش ، یونولمامش قامش قلم : (یراعهٔ باهرالبراعه) جمعی (یَراع).

یَرْحَمُكَ اللّٰه [ع] آقصیرانلره قارشی (الله سکا رحمت ایتسون) معناسنده ایراداولنان برجملهٔ دعائیه‌در .

یَرَقان [ع] صاریلق علّتی § اکینه اوران صاری علّتی. (یرقان ثقیل، یرقان خبیث) اصطلاحات طبیه‌دندر. نظمده سکون(را)جائزدر.

یَرْلیغ [ف] حکم وامر جناب پادشاهی‌یی حاوی اولان برات، فرمان. نامه : (یرلیغ بلیغ) بولفظ ماوراءالنهر خلقی لساننده اولوب فارسیده دخی قوللانیلمشدر. مرحوم احمد وفیق پاشانك بیانته کوره اصلی ترکجه (جارلیغ) در . « فرهنك شعوری » یه نظراً چغتایجه‌سی «اوچار» در.

یَزْدان [ف] معبود، یارادیجی، تکری : (یزدان بی زوال)= دائم وباقی اولان الله (یَزْدانی) = (الٰهی) کبی اللّهه منسوب ومتعلق : (عون یزدانی) .

یَزْدِجِرْد [معرّب] فارسیده « یزدگرد » دینیلیر. ایران قدیم حکمدارلرندن (بهرام کور)ك باباسی و مشهور (نوشیروان) ك طورونی اسمی .

یَسار [ع] سعه ، رفاه ، غنا ، زنکینلك : (اصحاب یساردن، ثروت و یسار صاحبی) § صول، « صاغ) طرفك مقابلی: (یمین ویسار) = صاغ وصول (جانب یسار) = صول طرف (دست یسار) = صول ال. (یَساری) = صوله منسوب، صولاق ، چولاق دیمکدر . صاحب (قاموس) ه کوره کسر یا ایله افصحدر:

« تاریخی حرف معجمه تعلیق ایدوب دیدم »
« جف القلم یساریٔ خطّاط کتدی آه »
(۱۲۱۳ — سروری)

یُسْر [ع] قولای، قولایلق . (یُسُر) ده بومعنایه لغتدر.

یَسیر [ع] (قلیل) کبی آز معناسنه‌در : (شیٔ یسیر، مدت یسیره) § قولای معناسنی‌ده افاده ایدر : (امر یسیر) اکثریا بومعناده قوللانیلیر :

«غیری یه مشکل اولان سا که اولور امر یسیر»
(نفعی)

یَشْم [ف] دمیر معدنی قاریشیق طمارلی،
یَشْب [معرّبی] یشیله مائل بر طاش اسمی .
اعلاسی (خطای) و(کاشغر) طرفلرنده چیقار وآتشده یانماز وبیاضی یشیلندن

زياده مقبول ايمش . بوكا (يشف، يصب، يصف) ده دينيليور ،

يعسوب { [ع] آريلرك باشى، بيوكى. بو ، قوواندن نره يه كيدرسه آريلرك جمله سى آرقه سندن كيدر. § بر قومك رئيسى، اولوسى . جمعى (يعاسيب) .

يعقوب { [معرّب] « يوسف » عليه السلامك باباسى اولان پيغمبر مشهورك اسم شريفى § اساقف نصارادن مذهب مخصوص صاحبى برپسقپوسك نامى. (يعقوبىّ) = شرق خرستيانلرندن مذهب مذكوره سالك اولانلرك هر برينه اطلاق اولنور.

يعنى { [ع] زحمتلى برايشه اوغرا شوب چالشمق معناسنه اولان (عنى) فعلندن صيغهٔ مضارع مفرد مذكر غائبدر. ماقبلنده كى جمله نك حكمنى تفسير وايضاح ايده جك اولان جمله نك اوّلنه كتيريلير. متكلّم صيغه سى اولان (اعنى) مقامنده قوللانيلير . مقام استعماله كوره (ديمك كه، شويله كه) معناسنى افاده ايدر .

يغما { [ف] غارت، چاپول (ايتمك) ماده سيله قوللانيلير .
(يغمائى) = يغمايه منسوب (خوان يغما) = فقرا ومحتاجين ايچون ترتيب اولنان مائده ، طعام سفره سى .

(يغماگر) = يغماجى ، چاپولجى . (يغماگرى) = چاپولجيلق (يغماگران) = چاپولجيلر .

يقطين { [ع] خيار ، قباق ، قاوون، قارپوز كبى ساقى اولمايوب يره اوزانوب ياتان نبات .

يقظان { [ع] « بيدار » كبى اويانيق معناسنه در . فتح قاف ايله اويانيقلق معناسنده استعمالى خطادر .

يقظه { [ع] اويانيقلق، اويانيق اولمق. (بين النوم واليقظه) = اويقو ايله اويانيقلق آره سى ، آره سنده .

يقين { [ع] برشيئ شكسز ، شبهه سز اوله رق اعتقاد قوى وصحيح ايله بيلمك، درك ايتمك معناسنه دركه علمك صفاتندندر : (كسب يقين) = يقين حاصل ايتمك (يقيناً) = اصلا شك وشبهه اولميه رق (يقينى) = يقينه منسوب ، تخيّلى، خيالى دكل. (يقينيّات) = بوس بتون شك وشبهه دن عارى اولان معلومات. تركجه ده كى (قريب) معناسنه اولان (ياقين) باشقه در . معناجه فرقلى اولديغى كبى املاجه اولان فرقنه ده دقت ايتملى. عربى (يقين) ايله تركجه (ياقين) ى فرق ايتمه ين ايچون سوزمز يوقدر .

« ای نگهدار آسمان وزمین »
« نور بخش قلوب اهل یقین »
(حالتی)

يَكْ [ف] تك، بر. (يَكْ بِيَكْ) = بربر، تك تك. (يكدن) = بغتةً، دفعةً.

يَكَانْ يَكَانْ [ف] برر برر : (يكان يكان تعداد ايدلدی).

يَكَانَه [ف] اشسز، تك، تكين: (جوهر يگانه ، استاد يگانه) ، (يَگانَگی) = اشسزلك، تكلك، برلك . (يَگانه گو ـ ی) = جناب حقه بردر دیین، مؤمن موحّد.

يَكَايَكْ [ف] بربر، تك تك § آنسزین، ناگاه .

يَكْبَارْ، يَكْبَارَه [ف] بردفعه، بر كرّه . بونلرك استعمالی نظمه مخصوصدر.

يَكْپَارَه [ف] برپارچه یعنی پارچه سز ، بتون دیمكدر .

يَكْپَاـی [ف] برآیاقلی، طوپال دیمكدر.

يَكْتَا [ف] یالكز، اشسز ، تك : (دُرِ يكتا) = تك، اشسز اینجو .
« ای صدرجهان صفدریكتای زمانه »
« محتاج در دولتك ابنای زمانه »
(نفعی)

يَكْتَنَه [ف] یالكز باشنه ، تنها معناسنه در :
«سوردكجه خصمه يكتنه باقمازسلاح وجوشنه»
«بر قالماز اصلا دشمنه الا بیابان عدم»
(نفعی)

يَكْجِهَتْ [ف] متفق، متحد، موافق معناسنه در . (يَكْجِهَتی) = موافقت، طرفكیرلك.

يَكْچَشْمْ [ف] تك گوزلو ، صوقورآدم. (يكچشمی) = تك كوزلولك، صوقورلق .

يَكْدَانَه [ف] اشی اولمایان ، مثلی بولنمایان شی : (جوهر يكدانه) .

يَكْدَسْتْ [ف] الی بر، براللی، متفق، متحد .

يَكْدِلْ، **يَكْدِلَه** [ف] متفق، كوكللری بر، ریا ونفاقدن عاری اولان (يكدلی) = كوكل برلكی .

يَكْدَمْ [ف] بردم ، برنفس ، برآن . (يكدمه) = برآنده كچیجی، سورگسز .

يَكْدِيكَرْ [ف] بر بر ینی ، برطرف دیكرطرفی. (يكديكره) بدل (يكديگرينه)دیمك، یازمق یا كلشدر. دقت ایتملی .

يَكْرَانْ [ف] جنسی معلوم ، دكرلی، صوی آت . قول ضعیفه كوره یله‌سی ، قویروغی

آق یاخود رنکی صاری ایله قیرمزی بیننده ال آت .

یَکْرَنْكْ { [ف] بررنکده، دوز رنکلی § ساده، ثابت، بی ریا ، مخلص ، غیر متلون ادم . (یَکْرَنْکی) = صدق و خلوص ، ریاسزلق .

یَکْرُوزَه { [ف] برکونلك § فانی، زائل شی .

یَکْزَبانْ { [ف] بردیللی، آغزی بر ، لسانی اویغون موافق . (یَکْزَبانی) = آغیز برلکی .

یَکْسالْ، یَکْسالَه { [ف] بر سنه‌لك ، مدتی برسنه‌دن عبارت: (طفل یکساله) .

یَکْسانْ { [ف] مساوی، برنسقده، برابر § هرزمان ، دائما، بردوزی‌یه : (خاك ایله یکسان) = طوپراق ایله برابر، خراب، ییقیق دیمکدر. فارسیده (یَکْسون، یَکْسونه) ده عین معنایه لغتدر.

« یکسان ایسه یانکده سون سومیانسنی »
« خوبانه بو معامله‌دن چوق زیان اولور »
(نفعی)

یَکْسَرْ، یَکْسَرَه { [ف] برباشدن بر باشه ، یالکز باشنه § دفعةً ، ناکاه، آنسزین.

یَکْشَنْبِه { [ف] بازار کونی، یوم‌الاحد .

یَکُونْ { [ف] برابر معناسنه‌در. لسانمزده حاصل جمع ، مجموع حساب، صاییلرك طوپلانمشی معناسنده قوللانیلیر. (جمعاً یکون) = برقلم طوپدن اوله‌رق .

یَکَه تازْ { [ف] دشمنه یالکز صالدیران شجیع بهادر، قهرمان . (یَکَه‌سُوارْ) = یالکز بینیجی، تك آتلی. تشدید کاف ایله‌ده قوللانیلیر :

« رخش اندیشه‌مله آلدم بن بومیدانی حلیم »
« یکه‌تاز سمت عرفان اولدیغم بیلمزمیسین»
(حلیمکرای)

یَلْ { [ف] فارسیده معانیٔ مختلفه‌یی افاده ایدن بوکلمه‌نك برمعنا - سی‌ده (باشقه نسنه‌یه ایلیشیك، آصیلی اوله‌رق حاصل اولمش شی) در. بو مناسبتله لسانمزده حیوانك بوینونده‌کی صاچلره اطلاق اولنور. تحریفله (یَلَه، یَلِی) دینیلیر . اوکوز بوینوزی معنا - سنه‌اولان (یاله) یی (یله) ظن ایتمك عبث، خطادر. بومثللو الفاظك تدقیق اولنـدقجه اصللری بولنمق ممکندر. بو کلمه‌نك معانیٔ سائره‌سی لسانمزده قوللانیلماز .

یَلْدا { [ف] علی‌الاطلاق غایتله اوزون قاره‌شیئه‌وخصوصاً کوز فصلنك صوکی وقیش موسمنك ابتداسی اولان (اربعین) ك ایلك اوزون کیجه‌لرینه دینیرکه اطول لیالیٔ سالدر. کونش بوزمان (قوس) برجندن (جدی) برجنه تحویل ایدر. دائما

(شَبْ) کلمه‌سنه اضافتله قوللانیلیر .
(شب یلدا) = قیشك اڭ اوزون کیجه‌سی .

یَلَه { [ف] فارسیده یدی درلو معناده قوللانیلیر ایسه‌ده لسانمزده بونلرك اکثری معتبر ومستعمل دکلدر. (۱) اوتلاغه صالنمش حیوان سوروسی (۲) شدیدالصوله، قوتلی، صالدیریجی: (شیرِ یَلَه) (۳) قوشیجی، سکیردیجی : (اَسْبِ یَلَه) .

یَمّ { [ع] دریا ، انکین دکز : (جوش یمّ) اکثریا تخفیف ایله قوللانیلیر .

« اوچ کمی یول بولدی کمسزت کبی قوشدی یمه »
(تاریخ – سروری)

« ماحصل کان ویم روزکار »
(نفعی

یَمامَه { [ع] اهلی گوگرجین ‖ عربستانده بردیار .

یَمانِیّ { [ع] یمنه منسوب. تخفیف یا ایله استعمالی ده طوغریدر. چونکه بوبابده اختلاف واردر .
(شعرای یَمانیّ) = عربستانك طرف جنوبیسنده بولنان یمن جهتندن طوغان بر ستاره‌نك اسمی .

یَمَنِیّ { [ع] یمن دیارینه منسوب. اوائلده یمندن کلن قیرمزی رنکلی شیلرك جمله‌سنه (یَمَنِی) دینیلیر ایمش . الیوم باشـه باغلانیلان، الده قوللانیلان یازمه بز ایله برنوع رنکلی آیاق قابنه تخصیصاً (یمنی) دینیلیور.

یَمِین { [ع] صاغ . « صول » ڭ مقابلی: (طرف یمین، جهت یمین)، (یمین ویسار) = صاغ وصول.
§ صاغ ال : (کَدِ یَمِین)= ال امکی دیمکدر . معنای مطلوب ال امکیله قازانیلان شیدر. § قسم ، آند ، بو معناده (ایتمك، ایلمك) ماده‌لریله‌ده قوللانیلیر: (یمین ایدرمی، یمین ایتدی، یمین ایله) جمع مستعملی (اَیْمان) در: (ایمان غلیظه) .

« تیغکه نوله یمین ایلرسه روح مرتضی »
« برغزا ایتدك که خشنود ایلدك پیغمبری »
(نفعی)

یَنابیع { [ع] « یَنْبُوع » ڭ جمعی، آیازمه‌لر، پیکارلر .

یَنْبَغی { [ع] شایان، لازم کلیر . مطلقا (کَما) ایله برلکده (کَما یَنْبَغی) طرزنده ولازم کلدیکی، لایق وجه ایله معناسنده قوللانیلیر : (بالجمله مأمورینك کماینبغی ایفای وظیفه یه اقدام ایلملری) .

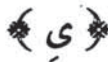
یَنْبُوع { [ع] منبع ، آیازمه ، پیکار، قایناق :

« اولمسه سینه‌سی ینبوع حکم »
« لوحه یازمازدی بواحوالی قلم »
(خاقانی)

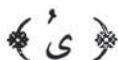
يَواقيتْ { [ع] « ياقوت »كْ جمعى. مفردينه باقـلى : (درر ويواقيت) .

يَوْم { [ع] (روز) كبى گون . جمعى (ايّام) : (يومُ القيمه، يومُ القيام ، يومُ الحشر، يومُ الميزان ، يومُ الدين ، يومُ السؤال ، يومُ الجواب، يومُ القرار ، يومُ الوعد ، يومُ الجزا ، يومُ الحساب ، يومُ العهد ، يومُ الميثاق ، يومُ الواقعه، يومُ القارعه، يومُ العوض ، يومُ الجمع، يومُ الفصل، يومُ الموعود ، يوم الميعاد ، يومُ الفزع الاكبر) = جمله‌سى قيامت گونى ديمكدر. بونلر اسلوب فارسى اوزره (يوم‌قيام، يوم‌ميثاق)طرزنده‌ده قوللانيلير. (اليوم) = بوكون، حالا، شمديكى حالده . (يوم شكّ) = آيك، خصوصيله رمضان شريف آينك اثبات اولنه‌مايان كونى. (فى يومنا)= كونمزده، زمانمزده، حالا. (كلّ يوم) = هركون . (يوماً من الايّام) = كونلردن بركون . (يوماً فيوماً) = كوندن كونه، كيتدكجه . (يومىّ) = كونه منسوب ، كونده ، هركونلك (اُجرت يوميّه، يوميّه) = بركونلك اولان شى،خصوصيله اجرت، كونده‌لك: (اوسته يوميه‌سى ، رنجبر يوميه‌سى ، يوميه دفترى) .

يَهُود { [ع] يهودى، بنى اسرا ئيلدن يعنى (يعقوب) عليه‌السلامك بيوك اوغلى اولان (يهودا) نك نسلى، ذرّيتى : (طائفهٔ يهود) .

يپسا { [ايتاليانجه‌دن] اصلى « هپسا » ياخود (اپسا) اولوب عتيق ونديك لسانتده چكمك فعلندن صيغهٔ امر مقامنده قوللانيليرمش. لسانمزده دخى اكثريا ايى، خلاصى، كوركى چكمك ايچون ايراد اولنور.

يبوست { [ع] قورولق، قوراقلق. «رطوبت» كضدى: (يبوستِ هوا) .

يسر { [ع] آسانلق، قولايلق . «عسر» ك ضدى . § زنكينلك . (يسر) و (يسرت) ده عين معنايه لغتدر .

يسرى { [ع] صول طرف. «يمنى» مقابلى: (جهت يسرى).

يمنى { [ع] صاغ طرف معناسنه اولان (يمين) ك مؤنثى : (جهت يمنى، يد يمنى) .

يوسف { [ع] فرياد ، ناله § يعقوب عليه السلامك اوغلى اولان پيغمبر ذى شانك اسم شريفيدر . (حسنِ يوسف) = پنبه وآل رنكنده اوفاق وكوزل برچيچكك اسمى .

يونس { [ع] برپيغمبر جليل الشانك اسم شريفيدر || غايتله جسيم اولمق شانندن بولنان برنوع باليق: (يونس باليغى) .

